EX LIBRIS
M. E. Barry,

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBRI IIII.

Poſt omnes omnium editiones ex collatione diuerſorum exemplarium emendatiſſimi, & ad ſingulos libros titulorum, ac ad finem rerum Indice copioſiſſimo aucti & locupletati.

S B

VENETIIS,
Apud Marcum Antonium Zalterium,
& Michaelem Zanettum. 1584.

Ad Lectorem.

QVi diuina voles tractare volumina Lector,
Cœleſtiq. tuam pellere fonte ſitim,
Hæc lege iudicio ſummi monimenta Magiſtri,
Qui tantum ingenij munere nomen habet.
His etenim rerum doctrina recondita libris,
His expreſſa fides religioq. latet.
Hinc etiam hæreticos diſces componere fluctus,
Et rabidi fraudes inſidiasq. lupi.
Stabis & immotus veluti Marpeſia cautes,
Et tibi ventorum nulla nocebit hiems.
Hunc igitur voluas lector ſtudioſe Magiſtrum,
Si te certa tuæ cura ſalutis agit.
Omnibus ille carnes mendis quibus ante ſcatebat,
Et nitide impreſſus ſæpe legendus erit.

RVBRICAE LIBRI PRIMI SENTENTIARVM.

DISTINCT. I.

OMnis doctrina eſt de reb. vel d̄ ſignis. 2. A

De rebus quibus fruēdum eſt uel utendum, & de his quæ fruūtur & utū tur. ibid. B

Quid ſit frui uel vti, ibi. C

Determinatio eorum quę videntur contraria 3. D

Alia determinatio. ibid. E.

Vtrum hominibus ſit utēdum, vel fruendū. ibi. F.

Hic quæritur an De⁹ fruatur, an utatur nobis. ibidem. G.

Vtrum utendum an fruendum ſit uirtutibus. 4. H

Epilogus. ibid.

DISTINCT. II.

De myſterio Trinitatis & unitatis. 5. A.

Quæ fuerit intētio ſcribētium de Trinitate. ib. B

Quis ordo ſit ſeruādus cū de Trin. agitur. ibid. C.

Tęſtimonia ſanctorum de Trinitate. ibid. D.

Apertę oſtęndit quod nec ſolitudo, nec diuerſitas nec ſingularitas ibi eſt, ſed ſimilitudo. 6. E

Ad idem quod cęperat redit, ut alias authoritates ſupponat. ibid. F.

Specialia teſtimonia de ſpiritu ſancto. 7. G

De teſtimoniis noui teſtamenti. ibi. H.

DISTINCT. III.

De cognitione creatoris p̄ creaturas quibus triū ueſtigium apparet. 8. A.

Prima ratio vel modus qūo potuit cognoſci Deus. ibid. B.

Secunda, tertia, & quarta ratio qua potuit cognoſci Deus. ibid. C. D. E.

Quomodo in creaturis apparet veſtigium Trininitatis. 9 F.

Quomodo in animo ſit imago Trinitatis. ibi. G.

Qūo æqualia ſint, quia capiūtur a ſingulis oīa & tota. 10. H. I. K. L.

Ex quo ſenſu illa tria dicātur eſſe unum & una eſſentia quæritur. ibi. M.

Quod etiam ad ſe inuicē dicuntur relatiuè, ibidem,

dem. & 11.N.
Hic aperitur quod ſuprà q̃rebatur, ſcilicet quomodo hęc tria dicantur vnum. 11.O.
Quod in illa ſimilitudine eſt diſſimilitudo. ibid. P.
Prima diſſimilitudo. ibi. Q
Altera diſſimilitudo. ibi. R.
Alia aſſignatio Trinitatis in anima, ſcilicet, mens notitia, amor. ibi. & 12. S.T.V.X.
Quomodo mens per iſta proficit ad intelligendũ Deum. 12. Y.
Hic de ſumma Trinitatis vnitate. ibid. Z.
DISTINC. IIII.
Hic quæritur vtrum cõcedendum ſit, quod Deus ſe genuerit ibi. & 13. A
Alia quæſtio de eodem ibidem. B.C.
Redit ad præmiſſam quæſtioné, ſcilicet, an Deus pater ſe Deum, an aliũ Deum generauit. 14 D.
DISTINCT. V.
Vtrum diuina eſſentia genuerit filium, vel genita ſit à patre, uel de ipſa natus ſit filius, vel ſpiritus ſanctus proceſſerit, ibidem. A.
Secunda ratio. ibid. B
Tertia ratio & potior. ibidem. C.
Huic aduerſari videtur Auguſtinus. ibidem. D.E.F. & 15. G.
Quomodo ſint intelligenda præmiſſa uerba Hilarij. 16. H. I & 17. K
Quod filius non eſt de nihilo, ſed de aliquo, non tamen de materia: ſic & ſpiritus ſanctus. ibid. L.
Quare uerbum patris dicatur filius naturæ. 18. M.
DISTINC. VI.
Vtrum pater uoluntate genuerit filium an neceſſitate: & an uolens uel nolẽs ſit deus. ibi. A. & 19. B
Qualiter intelligenda ſunt illa uerba, pater nec nolens nec uolens Deus eſt nec uolens nec nolẽs genuit filium. ibid. C.
DISTINC. VII.
Hic quæritur an pater potuerit uel voluerit gignere filium. ibid. A. & 20. B.C.
Hic quęritur quomodo intelligenda ſint. ibi. D.E.
Vtrum pater natura ſit potens gignere filium: & an hoc ſit aliqua potentia, quæ ſit in filio, ibi. F. & 21. G.
DISTINC. VIII.
De ueritate & proprietate & incõmutabilitate & ſimplicitate eſſentiæ Dei.

Dei ibid.A.B.
Hic de incommutabilitate 22.C.
Hic de ſimplicitate.ibi.D.
Hic de ſpirituali creatura oſtendit quomodo ſit multiplex, & non ſimplex. 23.E
Qualiter Deus cùm ſit ſimplex multiplex tamē dicatur. ibi.F.
Tanta eſt dei ſimplicitas, quod nulli prædicamentorum ſubijcitur.ibi.G.
Quòd Deus non propriè, ſed abuſiuè dicitur ſubſtantia 24 H.
Quòd non eſt aliquid in deo quod non ſit deus. ibi.I.

DISTIN. IX.

De diſtinctione trium perſonarum 24.A.
Hic de coæternitate filij cū patre.25.B.C.D.E.
Reſponſio Amproſij ad idem authoritate fulta. ibid.F
Inuectio Ambroſij contra hæreticum. ibi.G.H.
Quidam pręſumunt diſcutere generationis ſeriē. ibid.I
Vtrum debeat dici, ſemper gignitur, uel ſemp genitus eſt filius.26.K.L.M.
Quod filius ſemper generatur, confirmatur ex dictis Hylarij. 27.N.
Breuiter docet qd de hoc concedendum ſit.ibi.O.
Argumentatio hæretici. ibid.P.

DISTIN. X.

De ſpiritu ſancto quod amor patris & filij propriè dicitur, cùm ſit in Trinitate amor qui eſt Trinitas, ſicut verbum propriè dicitur ſapiētia, & tamen tota Trinitas dicitur ſapientia. 28.A.B.C.
Exemplis firmat eadē nomina propriè & uniuerſaliter accipi. ibi.D.E.
Redit oſtenpere quod propoſuerat, ſcilicet, quod ſpiritus ſanctus ſit amor quo pater à filio & fili⁹ à patre diligıt. 29.F.G.
Quod ſpiritus ſanct⁹ ſicut communis eſt patri & filio, ita commune nomen habet proprium. ibid.H.

DISTIN XI.

Quod ſpiritus ſanctus procedit à patre & filio, quem tamen Græci à filio procedere diffitētur. 30.A.B.C.
Quod Græci in ſenſu nobiſcum conueniunt, etſi uerbis differant. 31.D
Authoritatibus Gręcorū

oſtẽdit ſpiritum ſanctũ procedere etiam a filio. ibidem E.

DISTINCT. XII.

Vtrũ ſpiritus sãctus prius vel plenius procedat a patre q̃ a filio. 31. A.

Reſpõſio Auguſtini ad id quod primo quærebatur, ſcilicet an prius a patre quàm a filio proceſſerit. ibid. B.

Hic igitur de eo quod ſecundo quęrebatur, ſcilicet an plenius uel magis proceſſerit a patre quã a filio. 32. C. D.

Ex eodẽ ſenſu dicitur ſpiritus ſanctus eſſe, & mitti a patre per filium. ibidem. E.

DISTINCT. XIII.

Quare ſpiritus ſanctus cũ ſit de ſubſtantia patris, non dicatur genitus uel filius, ſed tantum procedens. 33. A.

Cum ſpiritus ſanctus non dicatur genitus, cur filius dicatur procedere, ibidem. B.

Quod nõ poteſt diſtingui a nobis inter generationem filii & proceſſionẽ ſpiritus ſancti. ibid. C. & 34. D.

An ſpiritus sãctus debeat dici ingenitus. ibid. E. F.

Determinatio, ſecundum diuerſas acceptiones dicit eos locutos. ibid. G.

Ex uerbis Hieronymi oſtẽditur ex quo ſenſu dixit, ſpiritum ſanctũ ingenitum. 35. H.

DISTICT. XIIII.

De gemina ꝓceſſione ſpiritus ſancti, temporali & ęterna. 35. A. B.

Quod nõ ſolum dona ſpiritus ſancti, ſed etiã ſpiritus Deus datur hominibus & mittitur. ibi. & 36. C.

An viri ſancti poſſunt dare ſpiritum ſanctũ. 36. D. & 37. E. F.

DISTINCT. XV.

Quòd ſpiritus ſanctus a ſe ipſo datur, & filius q̃d à ſeipſo mittitur. 37. A. B.

Quomodo intelligẽda ſit miſſio utriuſque. 38. C.

Quòd à ſpiritu ſancto ẽt ſit filius miſſus. ibid. D.

Quòd filius etiã ſit datus a ſeipſo. ibi. E. F. & 39. G.

Quomodo intelligendum ſit illud, A meipſo non ueni. 39. H.

Vtrum ſemel tantũ ſit filius miſſus, an ſæpe. ib. I

De duobus modis miſſionis fi lii. ibid. K.

Quod ſecundum alterum

medum

modũ ſemel ſit miſſus ſecundum alterum ſæpe: & ſecundum alterũ modum dicitur miſſus in mundum, ſecundũ alterum nõ ib.L. & 40.M

Quare pater non dicitur miſſus. ibid.N.

Quod filius & ſpiritus ſãctus non ſunt quaſi minores patre quia miſſi. 40.O.

DISTINCT. XVI.

De miſſione ſpiritus ſãcti quæ fit duobus modis viſibiliter & inuiſibiliter. 40 A.

Prius de illo modo miſſionis q fit uiſibiliter agit. ibid. B.

Cùm filius ſit minor patre ſecũdum formam creatã, in qua apparuit, cur non & ſpiritus ſanctus ſimiliter. 41. C.

Quòd filius ſecundum qđ homo factus eſt, nõ modo patre, ſed ſpiritu ſãcto, & etiam ſeipſo minor eſt. ibi.D.

Hilarius aliter dicit, ſcilicet, quòd pater ſit maior, nec filius tamen minor. 42. E.

DISTINCT. XVII.

Quod ſpiritus ſanctus eſt charitas qua diligimus Deũ & proximũ. 42.A.

Præmittitur quiddam ad hanc oſtenſionẽ neceſſariũ, ſcilicet, quod ſpiritus ſanctus eſt charitas qua diligimus Deũ & proximum. ibid.B.

Authoritatibus ita eſſe cõfirmat. ibi.C.

Quod fraterna dilectio eſt Deus: nec pater vel filius, ſed tãtum ſpiritus ſanctus. 43 D.

Quod non eſt dictũ illud per cauſam, Deus charitas eſt: ſicut illud, Tu es patientia mea, & ſpes mea. ibi.E.

Quomodo ſpiritus ſãctus mittatur vel detur nobis. 44 F.

Vtrum ſpiritus ſanctus augeatur in homine, vel minus uel magis habeatur, uel detur: an detur habenti vel non habẽti: ibid. G.

Reſpõſio ad primam quæſtionem. ibid.H

Reſponſio ad ſecundam. 45.I.

Authoritate confirmat vtranque reſpõſionem, ibid. K.

Quod aliqui dicunt ſpiritum ſanctũ nõ eſſe charitatẽ qua diligimus Deum & proximũ ibid.L.

Reſponſio ad prædicta de

terminãs authoritates, 46.M.
Determinatio primæ authoritatis. ibid. N.
Determinatio ſecundæ. ibi O.
Aliud obiiciunt. ibid. P.
Quod alias inducunt rationes & authoritates ad idem probãdum. ibi. Q.
Quod charitas eſt, motus uel affectio animi ibi. R
Reſponſio determinas authoritates. ibid. & 47. S.
An cõcedendum ſit quod per donum dentur dona. 47. T.
DISTINCT. XVIII.
Vtrũ eadem ratione ſpiritus ſanctus dicatur donum & datum ſiue donatum. ibi. A
Quare ita eſſe videtur. ibid. B.
Reſponſio quare datum ſiue donatũ dicatur ſpiritus ſanctus. 48. C.
Hic quare donum. ibi. D.
Quæritur cui donabilis. ibid. E.
Quod ſicut filius naſcẽdo accepit non tantum ut eſſet filius, ſed etiam eſſentia: ita & ſpiritus ſãctus procedẽdo accepit non tantum ut eſſet donum, ſed etiam ut eſſentia. ibid. & 49. F.
Quod ex prædictis videtur qđ filius non tantũ ſit filius natiuitate, ſed etiam de ſimili eſſentia & ſpiritus ſanctus proceſſione. 49. G.
Exponit verba Hilar. ib. H
Quod ſpiritus ſanctus dicitur donũ, & donatũ ſecundum duos modos prędictos proceſſionis, qui ſecundum quod donum eſt refertur ad patrem & filium, ſecundũ quod datum, ad eũ qui dedit, & ad eos quibus datur. ibid. I. K.
An filius cum ſit nobis datus poſſit dici noſter, vt ſpiritus ſanctus. 50. L
Vtrum ſpiritus ſanctus ad ſeipſum referatur. ib. M
DISTINCT. XIX.
De æqualitate trium perſonarum. ibid. A
Quòd æternitates & magnitudo, & potentia in deo vnum ſunt, etſi videantur diuerſa. 51. B.
Quod aliqua perſonarum aliam non excedit magnitudine: quia non eſt maior vna perſona alia nec maius aliquid duæ quam vna, nec tres quã duæ vel una. ibid. C. D.
Quomodo dicitur pater

eſſe in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanct⁹ in utroque. ibid.E.
In Trinitate alius alium non ſuperat 52.F.
Quod nulla perſonarum pars eſt in Trinitate. ibi. G.
Quare tres perſonæ dicantur ſummè vnum. ibid.
Cũ dicimus tres perſonas eſſe vnam ſubſtantiam uel eſſentiam, nec vt genus de ſpeciebus, nec vt ſpeciem de, indiuiduis prædicamus: quia non eſt eſſentia genus & perſona ſpecies, uel eſſẽtia ſpecies & pſonę indiuidua 53.H.I.54.K.
Quod nec ſecũdum materialem cauſam dicantur tres perſonæ vna eſſentia. 54.L
Nec ita dicũtur tres perſonæ vna eſſentia, vt tres homines vna natura vel vnius naturę ibid.M.N. & 55 O.P.
Vtrum tres perſonę differant in numero quæ in proprietatibus diſtinctę ſunt. 55.Q.
Quare tres perſonæ ſimul non ſint maius aliquid quã vna. ibi.R. & 56.S.
Quòd Deus non eſt dicendus triplex ſed vnus. 56 T.V.

DISTIN. XX.

Quod aliqua perſonarum non excellit aliam potẽtia. ibi.A.
Quod non minus poteſt filius quàm pater. 57.B
De obiectionib. hęreticis, cõtra hoc, & reſponſionibus catholicis. ibi.C. D.E.F.G.

DISTIN. XXI.

Quomodo poſſit dici ſol⁹ pater vel ſolus filius vel ſolus ſpiritus ſanctus, cùm ſint inſeparabiles. 58.A.
Vtrũ debeat dici ſolus pater eſt deus, vel ſolus filius eſt deus, uel ſolus ſpiritus ſanctus eſt deus: an pater eſt ſolus deus, filius eſt ſolus deus, ſpiritus ſanctus eſt ſolus deus. ibi.B.
Quomodo Trinitas dicatur ſolus deus, cùm ipſa ſit cum ſpiritibus & animab. ſanctis. 59 C.D.

DISTIN. XXII.

De nominum differentia quibus vtimur loquentes de deo. 59.A
De hoc nomine quod eſt Trinitas ibid.B
De his quæ temporaliter deo conueniunt, & relatiuè dicuntur. ibi.C.

De

De his quæ temporaliter Deo conueniunt, & nó relatiuè dicuntur. 60. C.

De his quæ propriè ad ſin gulas perſonas pertinét & de his quæ vnitatem eſſentiæ ſignificant. ibidem. E. F.

DISTIN. XXIII.

De hoc nomine quod eſt perſona, quod cùm ſe cundum ſubſtantiam di catur, tamen non ſingu lariter, ſed pluraliter ac cipit in ſumma. 61. A. B. C.

Qua neceſſitate dictũ ſit, tres pſonæ à Latinis, & à Græcis, tres *hypoſtáſeis.* uel ſubſtantiæ. ibid. D. & 62. E

Quare non dicimus patrem & filium & ſpiritum ſanctum eſſe tres Deos ut tres perſonas. 62. F.

Cur non dicimus tres eſſé tias vt tres perſonas. ibi. G. & 63. H.

Quod in Trinitate nón eſt diuerſitas uel ſingularitas uel ſolitudo, ſed unitas & Trinitas & diſtinctio & identitas. 63. I

Quod non debet dici Deus multiplex ibid. K.

DISTIN. XXIV.

Quid ſignificet his nominibus vnus nel vna, duo vel duæ, tres uel tria, trinus vel trinitas, plures uel pluralitas, diſtinctio uel diſtinctæ cùm his vtimur de Deo loquetes. 64. A.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non ſunt in Deo, quã ad ponendum aliqua. ibid. B

Quid per vnum ſignificetur cùm dicitur, unus Deus. ibid. C.

Quo ſenſu dicitur vnus eſt pater, uel vnus eſt filius. ibid. D

Quid per ternarium ſignifi cetur cùm dicitur, tres perſonæ. ibi. E

Quid per duo, cùm dicitur duæ perſonæ, vel pater & filius duo ſunt. 65. F.

Ex quo ſenſu dicitur in pſonis diſtinctio, uel perſonæ diſtinctæ. ibidem G.

Quomodo ibi accipiatur diſcretio. ibid H

Quomodo Trinitas ibi ac cipiatur. ibid. I

Hoc uidetur contrarium eſſe prædictis. ibid. K.

DISTIN. XXV.

Quid ſignificetur hoc nomine, pſona, in plurali numero, ſcilicet, cùm

dicitur perſonę.65.A.B &66.C D.

De triplici acceptione huius nominis, perſona, in Trinitate.ibid.E.& 67. F.G.H.

Quo ſenſu dicatur, Alia perſona patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti, ſiue alius in pſona pater, alius in perſona filius, alius in perſona ſpiritus ſanctus. 68.I.K.L.M.

DISTINC. XXVI.

De hoc nomine *hypòſtaſis*. 69.A.

De proprietatibus pſonarum & de nominibus earum relatiuis. ibid.B.

Quod non omnia dicuntur de Deo ſecundũ ſubſtantiam: quędam enim ſecundũ relationem, nõ tamen ſecundum accidens. ibid.C.

Quare dicatur ꝓpriũ eſſe vnigeniti filium Dei eſſe, cùm etiam homines ſint filij Dei. 70.D.

Quod homo dicitur filius Trinitatis, & Trinitas pater hominum.ibid.E.

Quod ſpiritus ſanctus eadem proprietate donũ dicitur, qua ſpiritus ſanctus, & vtroq; modo relatiuè ad patrem vel ad filium. 71.F.

Vtrum pater uel filius, uel Trinitas ipſa poſſit dici ſpiritus ſanctus. ibid.G

Quod non omnia quæ relatiuè dicũtur ſuis ad ſe vicissim reſpondent vocabulis. ibid. H

DISTIN. XXVII.

Quæ ſint illæ proprietates quibus diſtinguũtur perſonæ 72.A.B

Quod non omnino eſt idẽ dicere eſſe patrem & genuiſſe vel habere filium ibidem.C

Quod proprietates determinãt *hypòſtaſeis* nõ ſubſtãtiam, id eſt, naturam 73.D.E.& 74.F.

De generali regula eorum quę ad ſe, & eorum quę relatiuè dicuntur. 74 G

An ſecundum ſubſtãtiam dicatur Deus de Deo, & huiuſmodi. ibid. H.I.

DISTIN. XXVIII.

Quod nõ tantum tres ſint proprietates perſonarũ 75.A.

An ſolus pater debeat dici non genitus uel nõ filiꝰ ſicut dicitur ingenitus ibidem.B.

De proprietate quàm notat ingenitus. 76.C.

Reſpõſio Ambr cõtra Arrianos de ĩgenito ibi.D.

An diuerſum ſit eſſe patrẽ

& filium

& filium eſſe. ibi E.
Si ſapientia gratia dicitur ſecundum relationé vel ſecundum ſubſtantiam. 77.F.
De imagine. ibi G.

DISTINC. XXIX.

De principio. 77.A.
Quod ab æterno pater eſt principium & filius, ſed nõ ſpiritus sãctus. 78.B.
Quomodo pater ſit principium filij, & ipſe cum filio ſpiritus sãcti. ibi.C.
An eodé notione pater & filius ſit principium ſpiritus ſancti. 79.D.

DISTIN. XXX.

De his quæ temporaliter de Deo dicuntur & relatiuè ſecundum accidens, quod nõ Deo ſed creaturis accidit. 79. A. & 80.B.
An ſpiritus sãctus dicatur datum vel donatum relatiuè ad ſe, cùm à ſe detur. 80.C.

DISTIN. XXXI.

An filius dicatur æqualis vel ſimilis patri ſecundum ſubſtantiã. 81. A.B.
De ſentẽtia ſancti Hilarij qua Trinitatem perſonarum propriam oſtendit. ibid. & 82.D. E.F.G.
Quare patri attribuit vnitas. 83.H.
Quare pater & filius dicantur eſſe vnum vel vnus Deus, ſed non vnus. ibidem I.
Quare dicitur æqualitas eſſe in filio. 84.K.
Quare in ſpiritu ſancto dicitur eſſe vtriuſque concordia vel connexio. ibi.L.

DISTIN. XXXII.

Vtrum pater vel filius eadẽ dilectione ſe diligant quæ procedit ab vtroq; id eſt, ſpiritu ſancto. 84. A.B.
Vtrum pater ſit ſapiens ſapientia quam genuit. 85.C.D.
An filius ſit ſapiens ſeipſo vel per ſeipſum. ibid.E.
An vna ſit tantum ſapientia patris. 86.F.
Sicut in Trinitate eſt dilectio quæ eſt Trinitas, & tamen ſpiritus ſanctus eſt dilectio quæ non eſt Trinitas: nec ideo ſunt duę dilectiones, ita & de ſapientia. ibid.G.
Quare pater nõ dicitur ſapiens ſapientia genita ſicut dicitur diligens dilectione quæ ab ipſo procedit. 87.H.I.

DISTIN. XXXIII.

Vtrum proprietates perſo

natum ſint ipſæ pſonæ vel diuina *houſia* 87. A. & 88. B. C. D. E. & 89. F. G.

Quomodo pprietates poſſunt eſſe in natura Dei, nec eam determinent. ibid. H. I. & 90. K.

DISTINC. XXXIIII.

De verbis Hilarij, quibus ſecundum prauorum intelligentiam videtur dicere non idem eſſe diuinam naturam & rē naturæ, & non idem eſſe Deum & quod Dei eſt. 90. A. & 91. B. & 92. C. D

Vtrum ita poſſit dici unus deus trium perſonarum vt dicitur una eſſentia trium perſonarũ: & tres perſonæ unius Dei, ut tres perſonę unius eſſentiæ. 92. E.

Quòd potentia, ſapientia, bonitas in ſcriptura īterdum ad perſonas diſtinctè referuntur. 93. F.

Quare patri potentia, filio ſapiētia, ſpiritui ſancto bonitas tribuatur, cùm ſit una ſapientia: potentia, bonitas triũ. ib. G. H

De hoc nomine *homoùsion* ubi in authoritatē receptum ſit, & quid ſignificet. ibid. I. & 94. K.

DISTINC. XXXV.

De ſciētia, prę ſcientia, prouidētia, diſpoſitione, & prædeſtinatione Dei. 94. A.

De quibus ſit præſcientiā uel prouidentia. ibid.

De quib. ſapiētia uel ſcientia. ibid.

Vtrũ prę ſcientia uel diſpoſitio uel prædeſtinatio Dei eſſe potuerit ſi nulla eſſent futura. 95. B. C.

Quòd ſcientia Dei de temporalibus eſt & æternis. ibid. D.

Quomodo omnia dicuntur eſſe in Deo & uita in eo. 96. E. F.

DISTINCT. XXXVI.

Vtrum omnia debeant dici eſſe in Dei eſſentia, ut in Dei cognatione uel prę ſcientia eſſe dicũtur. 96. A. & 97. B.

Qua ratione bona dicuntur eſſe in Deo & non mala. 97. C.

Vtrum idem ſit omnino eſſe ex deo, & per ipſum & in ipſo. ibid. D.

Quòd omnia ſunt in quolibet triũ, & per ipſum & in ipſo. 98. E.

Quòd non omnia quæ ex Deo ſunt, etiam de ipſo ſunt. ibid. F. G.

DISTINC. XXXVII.

Quibus modis dicitur eſſe

Deus

Deus in rebus. 98.A
Quòd Deus non vbicunq; eſt habitat, ſed econuerſo. 99.B
Vbi erat Deus antequam eſſet creatura. 100.C.D.E.F.G.
Quòd Deus cùm ſit in omnibus rebus eſſentialiter, non tamen coinquinatur ſordibus rerum. 101.H
Cùm Deus ſit vbiq; & ſemper, non tamen localis, nec loco nec tẽpore mouetur. ibid.I
Quid ſit mutari ſecundum tempus. 102.K
Vtrum ſpiritus creati ſint locales & circumſcriptibiles. ibid. L.M.N.
Quòd Deus eſt vbiq; ſine locali motu 103.O.P.Q
DISTIN. XXXVIII.
An ſciẽtia vel prȩſcientia Dei ſit cauſa rerum vel econuerſo. 104 A.B.C. & 105.D.
Vtrũ præſcientia Dei poſſit falli. 105.E.
DISTIN. XXXIX.
Vtrum ſcientia Dei poſſit augeri uel minui uel aliquo modo mutari. 106. A.
An Deus poſſit nouiter vel ex tempore ſcire vel prȩſcire aliquid. 107.B.
Vtrum Deus poſſit ſcire plura quàm ſcit. ibid.C.
Quòd Deus & ſemper & ſimul ſcit omnia. ibi.D. & 108.E.
DISTINCT. XL.
An aliquis prædeſtinatus poſſit dãnari vel reprobus ſaluari. 108. A.B.C.
Quid ſit reprobatio Dei & in quibus conſideretur: & quis ſit prædeſtinationis effectus. 109.D.
DISTINCT. XLI.
Vtrũ aliquod ſit meritum obdurationis vel miſericordiæ. 110.A B. & 111. C.D. & 112.E.
De varijs ſuper hoc carnalium opinionibus, an ea quæ ſcit ſemel Deus vel præſcit, ſemper ſciat vel præſciat, & ſemper ſcierit & p̃ſcierit. 112.F.G.
DISTINCT. XLII.
De omnipotẽtia Dei, quare dicatur omnipotens, cùm nos multa poſſimus quæ ipſe non poteſt. 112.A.
Quomodo dicatur Deus omnia poſſe. 113.B.C D
De omnipotentia Dei ſecundum duo conſideratur, ibidem. E.F. & 114. G.H.
DISTINCT. XLIII.
Inuectio contra illos qui

Deum dicunt nil poſſe niſi quod vult & facit. 114. A.& 115.B.C.D.& 116 E.

DISTINCT. XLIIII.

An Deus poſſit facere aliquid melius quàm facit, vel alio vel meliori modo. 117.A.B.C.

Vtrũ poſſit Deus ſemper omne quod potuit. ibi. & 118.D.

DISTINDT. XLV.

De voluntate Dei quæ eſſentia Dei eſt, & de ſignis eius. 118.A.B.

De intelligentia harum locutionũ, Deus ſcit, vel Deus vult Deus ſcit omnia, vel vult aliq̃d. ibi C.

Quòd Dei voluntas ſummę bona cauſa eſt omniũ quę naturaliter sũt cuius cauſa nõ eſt quærẽda, quia prima & ſumma cauſa eſt omnium. 119.D.E.

Quibus modis accipitur Dei voluntas. ibid.F.

Quòd præceptio, prohibitio, permiſſio, cõſilium operatio, nomine volũtatis interdum intellıgũtur vel accipiũtur. 120. G.H.I.

Vtrũ Deus uelit ab omnibus fieri ea quæ præcipit, uel non fieri ea quæ prohibet. ibi K.L.& 121 M.

DISTINCT. XLVI.

Quòd uoluntas Dei quæ ipſe eſt, in nullo caſſari poteſt. 121.A.

Quomodo intelligendum ſit illud, Volui cõgregare filios tuos, & nolui ſti: & illud, Qui uult omnes homines ſaluos fieri. ibid.C.

Vtrum mala Deo nolente uel uolẽte fiant. 122. D.

Quomodo ſit intelligendum illud Auguſt. Mala fieri bonum eſt. ibi E. & 123.F G.

De multiplici acceptione boni. 123.H.

Quòd mala uniuerſitati ualent. 124.I.K.

Quòd in Deo non eſt cauſa ut ſit deterior homo. ibid.L.M.

Obiectio quorundam ſophiſtica, qua probare nitũtur ex Deo eſſe quod mala fiant. 125.N.

Reſpõſio, ubi cõcedit omne uerum eſſe à Deo, & ſophiſma aperit. Ibidẽ O.

Partem quæſtionis approbat illorum qui dicunt Deum non uelle mala fieri. ibi.P.

DISTINCT. XLVII.

Quomodo

Quomodo uolũtas Dei de homine impletur quocunq; ſe uertat. 125.A.

Ex quo ſenſu quædam dicuntur fieri contra Dei uoluntatem. 126. B.

Quare præcepit Deus omnibus bona facere & mala uitare, etſi non id ab omnibus uult impleri. 127.C.

DISTIN. XLVIII.

Quòd homo aliquãdo bona uoluntate aliud uult quàm Deus: & mala idẽ quod Deus. 127. A.

Quòd Dei uolũtas per malas hominum uoluntates impletur ibidem. B. C.

Vtrum placuerit uiris ſanctis ꝙ Chriſtus moreretur & pateretur. 128.D.

Vtrum paſſiones ſanctorum debeamus uelle ibidem.E.

FINIS.

PETRI

PETRI LOMBARDI
EPISCOPI PARISIEN.
in Libros Sententiarum

PROLOGVS.

CVpientes Aliquid de penuria ac te-
nuitate noſtra cum paupercula in
gazophylacium domini mittere,
ardua ſcandere, opus vltra vires *Luc.21.a.*
noſtras agere præſumpſimus, con- *Marc.12.b*
ſummationis fiduciam, laboriſq;
mercedem in Samaritano ſtatuen- *Luc.10.f.*
tes, qui prolatis in curationem ſe-
miuiui duobus denarijs, ſupereroganti cuncta reddere
Profeſſus eſt. Delectat nos veritas pollicentis: ſed terret *Ex Augu.*
immẽſitas laboris. Deſideriũ hortatur proficiẽdi, ſed de- *3. li. de Tri.*
hortatur infirmitas deficiendi, quã vincit zelus domus *in proœm.*
Dei, Quo inardeſcentes, fidem noſtrã aduerſus errores *Can.4.b.*
carnalium atq; animaliũ hominũ, Dauidicæ turris cly-
peis munire, vel potius munitã oſtendere, ac theologi-
carum inquiſitionũ abdita aperire, nec non & ſacramẽ
torum Eccleſiaſticorũ pro modulo intelligentiæ noſtræ *Ex eodem*
notitiã tradere ſtuduimus: Non valentes ſtudioſorum *Aug. loco ci*
fratrũ votis iure reſiſtere eorũ in Chriſto laudabilib. ſtu *tato.*
diis, lingua, ac ſtylo nos ſeruire flagitãtiũ: quas bigas in *Ex Hilar.*
nobis agitat Chriſti charitas. Quanuis non ambigamus *in principio*
oẽm humani eloquii ſermonẽ calumniæ atq; contradi- *10. de Tri-*
ctioni æmulorũ ſemper fuiſſe obnoxium: quia diſſentiẽ *nit. 2.*
tibus voluntatũ moribus, diſſentiens quoq; fit animo- *Cap.4.a.*
rum ſenſus: vt cum oẽ dictum veri ratione profectũ, ſit *Ephe. 2.a.*
tñ dum aliud aliis aut vr̃, aut complacet, veritati vel nõ
intellectæ, vel offendenti, & impietatis error obnitatur,
ac voluntatis inuidia reſultet, quam Deus ſeculi huius
operatur in illis diffidentiæ filiis, qui non rationi volũ

ratem ſubijciunt, nec doctrina ſtudium impendunt: ſed
1.ad Timo. 4.a. his quæ ſomniarunt ſapientiæ verba coaptare nitūtur,
non veri, ſed placiti ratione ſectantes: quos iniqua vo-
luntas non ad intelligentiam veritatis, ſed ad defenſio-
nem placentinū incitat: non deſiderantes doceri verita
Col.2.d. tem, ſed ab ea ad fabulas conuertentes auditum. Quo-
2.ad Timo. 4.c. rum profeſſio eſt magis placita quam docenda conqui-
rere: nec docenda deſiderare, ſed deſideratis doctrinam
† ſuperficie. coaptare, quæ habent rationem ſapientiæ in † ſuperſti
tione. Quia fidei defectionem ſequitur hypocriſis men
dax: vt ſit in uerbis pietas, quam amiſerit conſcientia:
ipſamq; ſimulatam pietatem omni uerborū mendacio
iampiā reddunt, falſæ doctrinæ inſtitutis, fidei ſanctita
tem corrumpere molientes, auriumq; pruriginem ſub
nouello ſui deſiderii dogmate alijs ingerentes: qui con
2.ad Timo. 4.b. tentioni ſtudentes contra veritatē ſine fœdere bellant.
Inter veri nanq; aſſertionē & placiti defenſionem per-
tinax pugna eſt: dum ſe & veritas tenet, & ſe uoluntas
erroris tuetur. Horum igitur & Deo odibilē eccleſiam
euertere, atque ora oppilare (ne uirus nequitiæ in alios
Matth.5.b. effundere queant) & lucernam veritatis in candelabro
exaltare uolentes, in labore multo ac ſudore hoc volu-
men (Deo præſtante) compegimus, ex teſtimoniis veri-
tatis in æternum fundatis in quatuor libris diſtinctum.
In quo maiorum exēpla doctrinamq; reperies, in quo
per dominicæ fidei ſynceram profeſſionem viperee do
ctrinæ fraudulentiam prodidimus, aditum demonſtran
dæ veritatis complexi, nec periculo impiæ profeſſionis
incerti, temperato inter vtrunq; moderamine vtentes.
Ex Aug. in proœm. 3. de Trin. Sicubi uerò patrum vox noſtra inſonuit, nō a paternis
diſceſſit limitibus. Non igitur dēt hic labor cuiquam pi
gro vel multum docto uideri ſuperfluus, cū multis impi
pigris multiſq; indoctis, inter quos ēt & mihi ſit neceſ-
ſarius: breui volumine complicans patrum ſententias,
Ex loco ſupra citato. appoſitis eorū teſtimoniis, ut non ſit neceſſe quærenti li
brorū numeroſitatē euoluere, cui breuitas qđ quæritur
offert ſine labore. In hoc aūt tractatu non ſolum pium
lectorem,

lectorem, ſed et liberum correctorem deſidero: maximè vbi profunda verſatur veritatis quæſtio, quæ vtinã tot haberet inuentores, quot habet contradictores. Vt aũt quod quęritur faciliùs occurrat, titulos, quibus ſingulorum librorum capitula diſtinguuntur, præmiſimus.

DE MYSTERIO TRINITATIS
Lib. I. Diſtinct. I. A

VEteris ac nouæ legis continentiam, diligenti indagine, etiam atque etiam conſiderantibus nobis præuia Dei gratia, innotuit ſacræ paginæ tractatum circa res, vel ſigna præcipuè verſari: vt enim egregius doctor Aug. ait libro de Doctr. Chriſt. Omnis doctrina vel rerum eſt uel ſignorum: ſed res etiam per ſigna diſcuntur. Propriè autem hic res appellantur, quæ non ad ſignificandum aliquid adhibentur: ſigna verò, quorum vſus eſt in ſignificando, Eorum autem aliqua ſunt quorum omnis uſus eſt in ſignificando non in iuſtificando: quibus non vtimur, niſi aliquid ſignificandi gratia, ut aliqua ſacramenta legalia. Alia quæ non ſolum ſignificant, ſed conferunt quod intus adiuuet, ſicut euãgelica ſacramenta. Ex quo apertè intelligitur, quæ his appellentur ſigna, res illæ uidelicet, quæ ad ſignificandum aliquid adhibentur. Omne igitur ſignum etiam res aliqua eſt. Quod enim nulla res eſt, ut in eodem Auguſt. ait, omnino nihil eſt. Non autem e diuerſo, omnis res ſignum eſt: quia non adhibetur ad ſignificandũ aliquid. Cumq; his intẽderit theologorum ſpeculatio ſtudioſa atque modeſta: diuinam ſcripturam formam præſcriptã in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquatenus intelligendas, Deo duce aperire volentibus diſſerendum eſt: & primùm de rebus, poſtea de ſignis diſſeremus.

De materiã huius libri & librorũ diuiſione.

Lib. I. ca. 2.

Res.

Signa.

Lib. & loc citatis.

De rebus communiter agit. B

Id ergo in rebus conſiderandum eſt, ut in eodem Auguſt. ait, quòd res aliæ ſunt, quibus fruendum eſt: aliæ, quibus utendum eſt: aliæ, quæ fruuntur & utuntur. Illæ, quibus fruendum eſt, nos beatos faciunt. Iſtis

Lib. I. ca. 3.

Quid ſit frui et quid vti. Idem eodem li. ca. 4 Idē li. 1. c. 5 quibus reb. fruendū eſt. Lib. 1. ca. 5. Quibus rebus vtendū eſt.

quibus vtendum eſt, tendentes ad beatitudinem adiuuamur, & quaſi adminiculamur, ut ad illas res, quæ nos beatos faciunt, peruenire, eisq; inhærere poſſimus: Res verò, quæ fruuntur & vtuntur, nos ſumus quaſi inter vtraſque conſtituti, & angeli, & ſancti. Frui autem eſt amore alicui rei inhærere propter ſeipſam. Vti verò, id quod in vſum venerit referre ad obtinendum illud quo fruendum eſt: aliàs abuti eſt, non vti: nam vſus illicitus abuſus vel abuſio nominari debet. Res igitur quib. fruēdum eſt, ſunt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Eadem tamen Trinitas quædam ſumma res eſt, communiſque omnibus fruentibus, ea ſi tamen res dici debet, & non rerum omnium cauſa, ſi tamen & cauſa. Non enim facilè poteſt inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat, niſi quòd melius dicitur Trinitas hæc, vnus Deus. Res autem, quibus vtendum eſt, mundus eſt, &

Lib. 1. ca. 4. in eo creata. Vnde Aug. in eodem. Vtendū eſt hoc mun-

Rom. 1. ca. do, non fruendum, vt inuiſibilia Dei per ea quæ facta

Cap. 22. ſunt intellecta conſpiciantur, id eſt, ut de temporalibus æterna capiātur: Item in eodem: In omnibus rebus illæ tantum ſunt, quibus fruendum eſt, quæ æternæ & incōmutabiles ſunt, cæteris autem vtendum eſt, ut ad illarū

Cap. 10. perfruitionem perueniatur. Idē Aug. in 10. lib. de Tri. Fruimur cognitis, in quibus ipſis propter ſe voluntas delectata conquieſcit: vtimur verò eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendum eſt.

Item quid interſit inter Frui, & Vti aliter quam ſuprà, C

Notandùm verò quòd idem Aug. in libro 10. de Tri

Cap. 11. nit. aliter quàm ſupra accipiens. Vti & frui, ſic dicit; Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis: Frui autem, eſt vti cum gaudio: non adhuc ſpei, ſed iam rei; ideoque omnis qui fruitur, vtitur: aſſumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur, & fruitur: ſi id quod in facultatem voluntatis aſſumit, non propter ipſum, ſed propter aliud appetit. Et attende quia uidetur Aug. dicere illos frui tantùm, qui in re gaudent, non iam in ſpe;

& ita

& ita in hac vita non videmur frui, ſed tantùm vti, ubi gaudemus in ſpe, cùm ſuprà dictum ſit, Frui eſſe amore inhærere alicui rei propter ſe: qualiter etiam hic multi adhærent Deo. *In litera B huius di.*

Determinatio eorum quæ videntur contraria. D

Hæc ergo, quæ ſibi contradicere, uidentur, ſic determinamus, dicentes nos & hic & in futuro frui: ſed ibi propriè, & perfectè, & plenè, ubi per ſpeciē videbimus quo fruemur: hic autem, dum in ſpe ambulamus, fruimur quidem, ſed non adeò plenè. vnde in li. 10. de Trinitat. Fruimur cognitis, in qiubus uoluntas eſt. Idem in lib. de Doctr. Chriſt. ait: Angeli illo fruentes iam beati ſunt, quo & nos frui deſideramus, & quantum in hac uita iam fruimur, vel per ſpeculum, vel in ænigmate, tantò noſtrā peregrinationem & tolerabiliùs ſuſtinemus, & ardentiùs finire cupimus. *1. Cor. 13. d* *Cap. 10.* *Lib. 1. c. 34.*

Alia determinatio. E

Poteſt etiam dici quòd qui fruitur etiam in hac vita, non tantum habet gaudium ſpei, ſed etiam rei: quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Conſtat igitur quòd debemus Deo frui, & nō vti. Illo enim, vt ait Augu. frueris quo efficieris beatus, & in quo ſpem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idem ait in lib. de Doctr. Chriſt. Dicimus nos ea re frui, quam diligimus propter ſe, & ea re fruendum nobis eſſe tantum, qua efficimur beati: cæteris verò vtendum: Frequēter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. cùm enim adeſt quod diligitur, etiam delectationem ſecum gerit: ſi tamen per eam tranſieris, & ad illud vbi permanendum eſt, eam retuleris, uteris ea: & abuſiuè non propriè diceris frui. Si vero inhæſeris atque permanſeris, finem in ea ponens lætitię tuæ, tunc uerè & propriè frui dicendus es: quod non eſt faciendum, niſi in illa Trinitate, id eſt, ſummo & incommutabili bono. *Li. 1. de Doctr. n. Chri. c. 31. Aug. li. eod. c. 33.*

Vtrum hominibus ſit utendum, an fruendum. F

Cùm autem homines qui fruuntur & utuntur aliis rebus, res aliquæ ſint, quæritur vtrum ſe frui debeant, an vti,

an uti, an vtrunque. At quot ſic reſpondet Auguſtin. in lib. de Doctrin. Chriſtia. Si propter ſe homo diligendus eſt, fruimur eo: ſi propter aliud, utimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter ſe diligendum eſt, in eo conſtituitur beata uita: cuius etiam ſpes hoc tempore nos conſolatur. In homine autẽ ſpes ponendã non eſt: quia maledictus eſt, qui hoc facit. Ergo ſi liquidè aduertas, nec ſeipſo quiſquam frui debet: quia diligere ſe propter ſe non debet, ſed propter illud quod fruendum eſt. Huic autem contrarium uideri non debet, quod Apoſt. ad Philemonem loquẽs, ait: Ita frater ego te fruar in domino. Quod ita determinat Aug. Si dixiſſet tantum *te fruar*, & non addidiſſet, *in domino*, videretur finem dilectionis ac ſpem cõſtituiſſe in eo: ſed quia illud addidit, *in domino*, ſe finem poſuiſſe, eodemq; frui ſignificauit. Cũ .n. (ut idem Augu. ait) homine in Deo frueris, Deo potius quàm homine frueris.

Cap. 22. *Hierem. 17* *Ca. unico.* *Aug in lib. de Doctrin. Chri. ca. 33* *Ibidem.*

Hic quæritur an Deus fruatur, an vtatur nobis. G

Sed cum Deus diligat nos, vt frequenter ſcriptura dicit, quæ eius dilectionem erga nos multum commendat, quærit Auguſt. quomodo diligat, an ut vtens, an ut fruens, & procedit ita, Si fruitur, eget bono noſtro, quod nemo ſanus dixerit, ait enim Propheta, Bonorum meorum non eges. Omne enim bonum noſtrũ vel ipſe eſt, vel ab ipſo eſt: non ergo fruitur nobis, ſed utitur. Si enim nec fruitur, nec utitur, non inuenio quo modo diligat nos: Neque tamen ſic utitur nobis, ut nos aliis rebus. Nos enim res quibus vtimur, ad id referimus, ut Dei bonitate perfruamur: Deus verò ad ſuam bonitatem vſum noſtrũ refert. Ille enim miſeretur noſtri propter ſuam bonitatem: nos autem nobis inuicẽ, propter illius bonitatem: ille noſtri miſeretur, vt ſe perfruamur: nos verò inuicẽ noſtri miſeremur, ut illo fruamur. Cum enim nos alicuius miſeremur, & alicui cõſulimus, ad eius quidẽ facimus utilitatem, eamque intuemur: ſed & noſtra fit conſequens, cum miſericordiam, quam aliis impendimus, nõ relinquit Deus ſine mercede. Hæc

Ad Eph. 2. *Au. in li. 1. de Do. Chri. c. 31. & 32* *Pſalm. 15.* *Aug. lib. 1. de Doctrin. Chr. cap. 3.* *Ex eod. lib. cap. 32.* *Matth. 5.*

de. Hæc autem merces ſumma eſt, ut ipſo fruamur. Itē quia bonus eſt, ſummus: & inquantum ſumus, boni ſumus. Porrò ēt quia iuſtus eſt nō impunè mali ſumus: & inquātū mali ſumus, intantum ēt minùs ſumus. Ille ergo vſus, quo nobis utitur Deus, nō ad eius, ſed ad noſtram vtilitatem refertur: ad eius vero tantū modo bonitatē. *Ex eodē li. ca. 32.*

Vtrum utendum, an fruendum ſit virtutibus. H

Hic conſiderandum eſt utrum uirtutibus ſit utendū, an fruendum. Quibuſdam videtur quod eis ſit vtendū, & non fruendum. & hoc confirmant authoritate Aug. qui, ut prætaxatum eſt, dicit non eſſe fruendum niſi Trinitate, id eſt, ſummo & incommutabili bono. Item dicunt ideo non eſſe fruendum eis, quia propter ſe amandæ non ſunt, ſed propter æternam beatitudinem. illud autem quo fruendum eſt propter ſe, amandum eſt. Sed quod uirtutes propter ſe amandæ nō ſint imò propter beatitudinem ſolam, probant authoritate Augu. qui in libr. 13. de Trint. contra quoſdam ait, Forte virtutes, quas propter ſolam beatitudinem amamus, ſic nobis perſuadere audent, ut ipſam beatitudinem non amemus: quod ſi faciunt, etiam ipſas vtique amare deſiſtimus, quando illam, propter quam ſolam iſtas amauimus, non amamus. Ecce his uerbis videtur Aug. oſtendere quod uirtutes non propter ſe, ſed propter ſolam beatitudinem amandæ ſint. Quod ſi ita eſt, Ergo eis fruendum non eſt: Aliis verò contrà videtur, ſcilicet quod fruendum eis ſit, quia propter ſe petendæ & amādæ ſunt. Et hoc confirmant auctoritate Amb. qui ait ſuper illum locum epiſtolæ ad Gal Fructus autem ſpiritus eſt, charitas, gaudium pax, patientia, &c. At hic nō nominat opera, ſed fructus, quia propter ſe petenda ſunt: ſi uero propter ſe petenda ſunt, ergo & propter ſe amanda. Nos autem harum quæ videtur authoritatū repugnantiā de medio eximere cupiētes, dicimus ꝙ virtutes propter ſe petendæ & amandæ ſunt: & tamen propter ſolā beatitudinē. Propter ſe quidē amādæ ſunt, q̄a delectāt ſui poſſeſſores ſyncera & ſancta delectatione,

In litera E huius primæ diſtinc. Id habe. li. 1. de Doctr. Chriſt. c. 33. Ca. 8.

Non reperitur in Ambroſ. cōmentarÿs ſed in gloſſa interlineari, ſuper hoc verbo ad Gal. cap. 5.

& in eis pariunt gaudium ſpirituale. Veruntamen non eſt hic conſiſtendum, ſed vltrà gradiendum. Non hic hæreat dilectionis greſſus: neque hic ſit dilectionis terminus: ſed referatur hoc ad illud ſummum bonum, cui ſoli omnino inhærendum eſt: quia illud propter ſe tantum amandum eſt, & vltra illud nihil quærendum eſt: illud eſt enim ſupremus finis: Ideò Aug. dicit quòd eas diligimus propter ſolam beatitudinem: non quin eas propter ſe diligamus, ſed quia idipſum quod ea diligimus, referimus ad illud ſummum bonum, cui ſoli inhærendum eſt, in eo permanendum, finisque lætitiæ ponendus: quare virtutibus non eſt fruendum. Sed dicet aliquis, Frui eſt amore inhærere alicui rei propter ſeipſam, vt prædictũ eſt. Sic ergo propter ſe uirtutes amandæ ſunt, & eis fruẽdum eſt. Ad quod dicimus, in illa deſcriptione, vbi dicitur, propter ſeipſam intelligendum eſt tantummodo vt. ſ. ametur propter ſeipſam tantum, vt non referatur ad aliud, ſed ibi ponatur finis, ut ſuprà oſtendit Aug. dicens: Si inhæſeris atque permanſeris finem ponens lætitiæ, tunc verè & propriæ frui dicendus es: quod nõ eſt faciendum, niſi in illa Trinitate, id eſt, ſummo & incommutabili bono. Vtendum eſt ergo virtutibus, & per eas fruendum ſummo bono: ita & de voluntate bona dicimus. Vnde Aug. in libr 10. de Trinit. ait: Voluntas eſt per quã fruimur: ita p virtutes fruimur, non eis, niſi fortè aliqua virtus ſit Deus, ut charitas: de qua poſt tractabitur.

Frui. In lit. B.

In litera E & libro de Doct. Chriſ. Cap. 33.

Cap. 1. 1. Ioan 4. c. di. 7. li. 1.

Epilogus.

Omnium igitur quæ dicta ſunt, ex quo de rebus ſpecialiter tractauimus, hæc ſumma eſt, Quòd aliæ ſunt, quibus fruendum eſt: aliæ quibus vtendum eſt: aliæ quæ fruuntur & utuntur: & inter eas, quibus utendum eſt, etiam quædam ſunt per quas fruimur, vt virtutes & potentiæ animi, quæ ſunt naturalia bona. De quibus omnibus, antequam de ſignis tractemus, agendum eſt. ac primùm de rebus quibus fruendum eſt: ſcilicet de ſancta atque indiuidua Trinitate.

DE

DE MYSTERIO TRINITATIS ET Vnitatis. Diſtinct. II. A

HOc quoque vera ac pia fide tenendum eſt, quòd Trinitas vnus ſit & ſol⁹ verus Deus,* vt ait Au. in 1.li.de Trin.ſcilicet Pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: & hæc Trinitas unius eiuſdemq; ſubſtã tiæ vel eſſentiæ dicitur, creditur, intelligitur: quæ eſt ſummum bonum, quod purgatiſſimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida in tam excellẽ ti luce non figitur, niſi per iuſtitiam fidei emundetur. Itẽ in lib. 1. retract. cap. 4. Non approbo quod in oratione dixi, Deus qui non niſi mundos verum ſcire voluſti: reſponderi.n.poſt, multos ẽt nõ mundos multa ſcire vera. De hac re ergo ſumma & excellẽtiſſima cũ modeſtia & timore agẽdũ eſt, & attentiſſimis auribus atq; deuotis audiẽdũ, vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris ſcilicet & Filij, & Spiritus ſancti: quia nec periculoſius alicubi erratur, nec laborioſius aliquid quęritur, nec fructuoſius aliquid inuenitur. Proinde omnis, qui audit & legit ea q̃ de ineffabili & innaceſſibili luce diuinitatis dicũtur, ſtudeat imitari atq; ſeruare quod Venerabilis Doct. Au. in 1. li. de Trin. de ſeipſo ait: Nõ pigebit me, inquit, ſicubi hæſito quærere, nec pudebit ſicubi erro, diſcere. Quiſquis ergo audit hoc vel legit, ubi pariter certus eſt, p̃gat mecũ: vbi pariter hæſitat, quærat mecũ: vbi errorẽ ſuum cognoſcit, redeat ad me, vbi meum, reuocet me. Ita ingrediamur ſimul charitatis viam, tendentes ad eum, de quo dictum eſt, Quærite faciem eius ſemper.

De Trinitate & vnitate ſecundũ quod creditur. cap. 2.
Aug. to. 1. in lib. 1. Soliloquio c. 1
**Sumptum ex Au. li. 1 de Trin. ca. 3. 1. Tim. 6*
Cap. 2. li. 1. de Tri. c. 3.
Pſal. 140.

Quæ fuerit intentio ſcricentium de Trinitate. B

Omnes autem catholici tractatores, vt in eodem primo libro de Trin. cap. 4. Auguſt. ait: qui de Trinitate, quæ Deus eſt ſcripſerunt, hoc intenderunt, ſecundum ſcripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus vnius ſint ſubſtantiæ, & inſeparabili ęqualitate, vnus ſint Deus: vt ſit vnitas in eſſentia, & pluralitas in perſonis. ideoque non ſunt tres dii, ſed vnus Deus, licet pater filium genuerit, & ideo filius non ſit qui pater eſt:

Aug. in lib. retr. ad 1. c. 4. vbi dici. de patre & filio qui gignit & quẽ gignit vnũ

eſt, dicendũ fuit vnum ſunt, ſicut ipſa veritas apertè loquitur Io. I f. dicens. Ego & Pater vnum ſumus, De cõſe. diſt. 3. c. omnes I.

filiusq; à patre ſit genitus, & ideo pater non ſit qui filius eſt: & ſpiritus ſanctus, nec pater ſit nec filius, ſed tantũ patris & filij ſpiritus, vtriq; coæqualis, & ad Trinitatis pertinẽs unitatem. Teneamus ergo patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnum eſſe naturaliter Deum, ut ait Aug. in lib. de fide ad Petrum neq; tamen ipſum patrem eſſe, qui filius eſt: nec filium ipſum eſſe, qui pater eſt: nec ſpiritum ſanctũ ipſum eſſe, qui pater eſt aut filius. Vna eſt enim patris & filij & ſpiritus ſancti eſſentia, quã Greci* *homouſiam* uocant: in qua non eſt aliud pater, aliud filius, aliud ſpirictus ſanctus: quãuis ſit perſonaliter alius pater, alius filius, alius ſpirictus ſanctus:

† ouſian.

Cap. 2.

Quis ordo ſit ſeruandus cum de Trinitate agitur. C

Cæterùm ut in I. lib. de Trint. Aug. docet, primo ſecundum authoritates ſanctarum ſcripturarum, vtrum fides ita ſe habeat demonſtrandum eſt Deinde aduerſus garrulos ratiocinatores, elatiores magis quàm capaciores, rationibus catholicis & ſimilitudinibus congruis ad defenſionem & aſſertionem fidei vtendum eſt, vt eorum inquiſitionib. ſatisfacientes, manſuetos plenius inſtruamus: & illi, ſi nequiuerint inuenire quod quærunt, de ſuis mentibus potius quàm de ipſa veritate, uel de noſtra aſſertione conquerantur.

Teſtimonia ſanctorum de Trinitate. D

Proponamus ergo in medium veteris ac noui Teſtamenti authoritates, quibus diuinæ unitatis atq; Trinitatis ueritas demonſtretur: ac primum ipſa legis exordia occurrant, vbi Moſes ait, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus unus eſt. Itẽ, Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, non erunt tibi alij dij prę ter me Ecce hic ſignificauit vnitatem diuinæ naturæ. Deus enim, vt ait Ambro in I. lib. de Trinit. nomen eſt naturæ: Dominus verò nomen eſt poteſtatis. Item alibi Deus loquens ad Moyſen, ait: Ego ſum qui ſum: & ſi quæſierint nomen meum, vade & dic eis, Qui eſt, mit me ad vos. Dicens enim, Ego ſum: nõ, Nos ſumus & , Qui eſt: non, Qui ſumus, apertiſſimè declarauit

Deut. 6. a

Exo. 20. a

† De fide lib. I. ad Grat. ca. I. & 2.

Exod. 3.

vnum

Vnum ſolum Deum eſſe. In cantico etiã Exodi legitur, Dñs oĩpotens nomẽ eius, non ait, Dñe, unitatem volens ſignificare. Perſonarũ quoq; pluralitatem & naturę vni tatẽ ſimul oſtendit Dñs in Geneſ. dicens: Faciamus homi nẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã. Dicens enim, facia mus ad noſtrã, pluralitatẽ perſonarum oſtendit: dicens verò, imaginẽ, vnitatẽ eſſentiæ. Vt.n. dicit Aug. in lib. de fide ad Petrũ: Si in illa natura patris & filij & ſpiritus sã-cti vna eſſet tantùm perſona, nõ diceretur, faciamus ho minem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Cùm enim dicit, ad imaginem, oſtendit vnam naturã eſſe ad cuius imaginẽ homo fieret: cũ verò dicit noſtram, oſten-dit eundem Deum non vnam, ſed plures eſſe perſonas. Exod. 15. Geneſ. 1. c. Ad finem Cap. 1.

Apertè oſtendit quòd nec ſolitudo, nec diuerſitas, nec ſingu-gularitas ibi eſt, ſed ſimilitudo. E

Hilarius quoque in libro tertio de Trinitate dicit his verbis ſignificari, quòd in Trinitate nec diuerſitas eſt, nec ſingularitas, vel ſolitudo: ſed ſimilitudo, & plura-litas, ſiue diſtinctio. ait enim ſic, Qui dixit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: in-uicem eſſe ſui ſimiles, in eo quod dicit, imaginem & ſi-militudinem, noſtram, oſtendit. Imago enim ſola non eſt, & ſimilitudo ſibi non eſt: neque diuerſitatem duobus admiſceri alterius ad alterum ſimilitudo permit tit: Item idem in quarto libr. abſolutius voluit intelligi ſignificationem hanc non ad eſſe referendam tantum, dicendo: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitu-dinem noſtram. Profeſſio enim conſortij ſuſtulit intel ligentia ſingularitatis: quia conſortium aliquod nec poteſt eſſe ſibiipſi ſolitario, neque rurſum ſolitudo ſoli-tarij recipit, *faciamus*, neque quicquam alieno à ſe loqui tur, *noſtram*. Vterq; ergo ſermo, ſcilicet *faciamus* & *no-ſtram*, vt ſolitarium eundemq; non patitur: ita neque di-uerſum à ſe alienumq; ſignificat. Solitario conuenit *fa-ciam* & *meam*: non ſolitario verò conuenit dicere, *facia-mus* & *noſtram*: vterq; ſermo vt non ſolitarium tantum, ita neque differentia eſſe, vel diuerſum eſſe ſignificat. Circa finẽ. Circa me-dium.

Nobis

Nobis quoq; nec ſolitarius nec diuerſus eſt cōfitendus: Ita ergo Deus ad cōmunē ſibi cū Deo imaginē eādemq; ſimilitudinē hominē reperitur operari: vt nec ſignificatio efficiētis admittat intelligentiā ſolitudinis, nec operatio conſtituta ad eandē imaginē vel ſimilitudinē patitur diuerſitatē diuinitatis. In his verbis Hilarius pluralitatē perſonarū voluit intelligi nomine cōſortij: atq; ſignificauit nomine cōſortij vel pluralitatis non poni aliquid, ſed remoueri. Pluralitas enim vel conſortiū perſonarū cū dicitur, ſolitudo vel ſingularitas negatur, cū dicimus plures eſſe perſonas, ſignificamus quod non eſt vna ſola. Ideo Hilarius volens iſta ſubtiliter & ſanè intelligi, ait: Profeſſio cōſortij ſuſtulit intelligentiā ſingularitatis: nō dicit, poſuit aliquid: ita etiā cùm dicimus tres perſonas, ſingularitatē & ſolitudinem tollimus: & quod pater nō eſt ſolus, nec filius eſt ſolus, nec ſpiritus ſanctus eſt ſolus, ſignificamus: & ꝙ nec pater tantùm eſt & filius, nec pater tantùm & ſpiritus ſanctus, nec filius tantū, & ſpiritus ſanctus. De hoc autē in ſequenti plenius agetur, vbi etiam ſecundū quid ſimiles dicātur tres perſonæ, & vtrū aliquo modo ſit ibi diuerſitas vel differentia oſtendetur.

Quid ex uerbis Hilarij intelligi debeat.

Diſtin. uide licet 19. huius primi et 24. 31. c. 34

Ad idem quod cœperat redit, vt alias authoritates ſupponat. F

Nunc verò ad propoſitum redeamus & ad oſtendendum perſonarum pluralitatem, atque eſſentiæ diuinæ vnitatem alias ſanctorū auctoritates inducamus. Moyſes dicit: In principio creauit Deus cœlum & terram: per Deus ſignificans patrem: per principium, filium. Et pro eo quod apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet heloym: quod eſt plurale huius ſingularis, quod eſt hel. Quod ergo non eſt dictū hel quod eſt Deus: ſed heloym, quod interpretari poteſt dij ſiue iudices: ad pluralitatem perſonarum refertur. Ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per ſerpentem dixit: Eritis ſicut dij. Pro quo in Hebraico habetur heloym: acſi diceret: Eritis ſicut diuinæ perſonæ. Ille etiam maximus prophetarum & regum Dauid, qui ſuā cæteris præ-

Gen. 1.

Gen. 3. b.

ris præfert intelligentiã, dicens: Super ſenes intellexi: vni- tatem diuinæ naturæ oſtendens, ait: Dñs nomen eſt illi: non dicit, Dñi. Alibi etiam eiuſdem vnitatẽ & æternitatem ſimul oſtendens ait ex perſona Dei, Iſrael, ſi me audieris, non erit in te Deus recens, neq; adorabis Deũ alienũ Aliud horum, vt dicit Amb. in lib. 1. † De Trin. ſignificat æternitatem: aliud vnitatem ſubſtantiæ indifferentis, vt neq; poſteriorem patre, neq; alterius diuinitatis filium, vel ſpiritũ ſanctũ eſſe credamus: nã ſi patre poſterior eſt filius, vel ſpiritus ſanctus, recẽs eſt: & ſi vnius nõ eſt diuinitatis alienus eſt, ſed nec poſterior eſt, quia recens non eſt: nec alienus, quia ex patre natus eſt filius, ex patre procedit ſpiritus ſanctus. Alibi quoq; dictionem perſonarũ inſinuãs ait, Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Alibi etiam ait, Benedicat nos Deus Deus noſter, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Trina enim confeſſio Dei Trinitatem exprimit perſonarum: vnitatem verò eſſentiæ aperit, cùm ſingulariter ſubiungit, Eum.

Pſal. 118. *Pſal. 67.* *Pſal. 80.* † *vel de fide ad Gratianũ. c. 5. b* *Pſal. 33.* *Pſal. 66.*

Eſaias, quoq; dicit ſe audiſſe Seraphin clamantia, Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus. Per hoc quod dicit ter, ſanctus, Trinitatem ſignificat: per hoc quod ſubdit, Dominus Deus, vnitatẽ eſſentiæ. Dauid quoq; æternam filij generationem apertè inſinuat ex perſona filij, dicens: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Eſaias ait: Generationem eius quis enarrabit? In lib. quoq; Sap. æternitas filij cum patre monſtratur, vbi Sapientia ita loquitur, Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum: antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ordinata ſum, antequam terra fieret: necdum erãt abyſſi, & ego iam concepta eram, necdum fontes, necdum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terræ: quãdo præparabat cœlos, aderam, quando apponebat fundamenta terrę, cum eo eram cuncta componens, & delectabar per ſingulos dies ludens coram eo. Ecce aptum de æterna genitura teſtimonium:

Eſa. 6. *Pſal. 2.* *Eſa. 52.* *Prou. 8.*

monium: quo ipſa Sapientia perhibet ſe ante mundum
Eccle. 24. conceptam eſſe & parturiri, id eſt, genitam, & apud patrem æternaliter exiſtere. Ipſa etiam alibi ait, Ego ex ore altiſſimi prodij, primogenita ante omnem creaturam.
Mich. 5. Michæas quoq; propheta æternam verbi generationẽ, & temporalem ex Maria ſimul inſinuauit, dicens: Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in milibus Iuda: ex te egredietur, qui ſit dominator in Iſrael: & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis.

Specialia teſtimonia de Spiritu ſancto. G

De ſpiritu ſancto etiam expreſſa documenta in vete-
Geneſ. 1. a. ri Teſtamento habemus. In Geneſ. enim legitur: Spi-
Pſal. 138. ritus Domini ferebatur ſuper aquas. Et Dauid dicit,
Sapiẽ. 1. b. Quò ibo à ſpiritu tuo? In libr. Sapien. dicitur, Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: benignus eſt enim
Eſa. 61. a. Spiritus ſapientiæ. Eſaias quoque ait, Spiritus Domini ſuper me.

De teſtimonijs noui Teſtamenti. H

Nunc verò poſt teſtimonia veteris Teſtamenti de fide ſanctæ Trinitatis & vnitatis, ad noui Teſtamenti authoritates accedamus; vt in medio duum animalium,
Abac. 3. id eſt, Teſtamẽtorum cognoſcatur veritas: & forcipe de
Eſaiæ 6. c. altari ſumatur calculus, quo tangãtur ora fidelium. Dominus itaq; Chriſtus vnitatem diuinæ eſſentiæ ac perſonarum Trinitatem aperte inſinuat, dicens Apoſtolis:
Matth. vl. Ite, baptizate omnes Gentes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. In nomine vtiq; ait, vt Ambroſ. in lib. 1. de Trinitate, non in nominibus, vt vnitas eſſentiæ oſtendatur. Per nomina tria quæ ſuppoſuit, tres eſſe
Ioan. 10. f. perſonas declarauit. Ipſe etiam ait, Ego & pater vnum
Ca. eodem. ſumus: vnum dixit, vt ait Ambroſ. in eodem, ne fiat diſcretio poteſtatis naturæ: & addidit, ſumus, vt patrem filiumque cognoſcas: ſcilicet vt perfectus pater filium perfectum genuiſſe credatur: & quòd pater & filius vnum ſint, non confuſione perſonæ, ſed vnitate natu-
1. Ioã. 5. b. ræ. Ioannes quoque in epiſtola canonica ait: Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo, pater, verbum,

& ſpi-

& ſpiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt. Ipſe etiam in initio Euangelij ſui ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, vbi apertè oſtendit filiũ ſemper & æternaliter fuiſſe apud patrem, vt alium apud alium. Apoſtolus quoq; apertè Trinitatem diſtinguit, dicens; Miſit Deus ſpiritũ filij ſui in corda noſtra, & alibi, Si ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum, habitat in nobis, &c. Item alibi Trinitatem atque vnitatem euidentiſſimè commendat, dicens: Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi glora Ex ipſo ait, vt Auguſtinus in libro de Trinitate ait, propter patrem: per ipſum dicit, propter filium: in ipſo, propter ſpiritum ſanctum. Per hoc verò quod non ait, ex ipſis, per ipſos, & in ipſis: nec ait, ipſis gloria, ſed ipſi, inſinuauit hanc Trinitatem unum Deum eſſe. Sed quia ſingulæ penè ſyllabæ noui Teſtamenti hanc ineffabilis unitatis atq; trinitatis ueritatem concorditer inſinuant, inductioni teſtimoniornm ſuper hac re ſuperſedeamus, & rationibus congruiſque ſimilitudinibus ita eſſe, prout infirmitas noſtra ualet, oſtendamus. *Ioan. 1.a.* *Galat. 4.a.* *Rom. 8.b.* *Rom. 11.d.*

INCIPIT OSTENDERE QVOMODO per creaturam poterit cognoſci Creator.

Diſtin. III. A

APoſtolus nanque ait, quòd inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque uirtus eius & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam, qua excellit inter alias creaturas, uel propter conuenientiam, quam habet cum omni creatura. Homo ergo inuiſibilia Dei intellectu mentis conſpicere potuit, uel etiam conſpexit, per ea quæ facta ſunt, ideſt, per creaturas uiſibiles uel inuiſibiles. A duobus. n. iuuabatur: ſcilicet à natura, quæ rationalis erat: & ab operibus à Deo factis, ut manifeſtaretur homini ueritas. Ideoque Apoſtolus dixit, Quia Deus reuelauit illis, ſcilicet dum fecit opera: in quibus artificijs aliquatenus relucet iudicium. *Rom. 1.a.* *De Trin. & vnitate ſecundũ quod credita per rationem intelligitur.* *Rom. 1.c.*

Prima

Prima ratio vel modus quomodo potuit cognoſci Deus. B

Tomo 4. In commentario primi capitis epiſto. ad Ro, circa illud Quod notum eſt Dei.

Prima reſponſio vel modus quo potuit cognoſci Deus.

Nam ſicut ait Ambroſius, vt Deus, qui natura inuiſibilis eſt, etiam a viſibilibus poſſet ſciri: opus fecit, quod opificem viſibilitate ſui manifeſtauit: vt per certum incertũ poſſet ſciri, & ille Deus omnium eſſe crederetur, qui hoc fecit, quod ab homine impoſſibile eſt fieri. Potuerunt ergo cognoſcere, ſiue cognouerunt vltra omnem creaturam eſſe illum qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere vel deſtruere valet. Accedat quæcunqueuis creatura, & faciat tale cœlum & terra: & dicam quia deus eſt. Sed quia nulla creatura talia facere valet, conſtat ſuper omnem creaturam eſſe illum qui ea fecit, ac per hoc, illum eſſe Deum humana mens cognoſcere potuit.

Secunda ratio qua potuit cognoſci, vel modus quo nouerunt. C

Li. 8. c. 6.

Alio etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoſcere potuerunt, vel etiã cognouerunt. vt enim Auguſtinus ait in lib. de Ciui. Dei, Viderunt ſummi philoſophi nullum corpus eſſe Deum, & ideo cuncta corpora tranſcenderunt quærentes Deum: viderunt etiam quicquid mutabile eſt, non eſſe ſummum Deum, omniumque principium: & ideo, omnem animam mubilesque ſpiritus tranſcenderunt. Deinde viderunt omne, quod mutabile eſt, non poſſe eſſe niſi ab illo, qui incommutabiliter & ſimpliciter eſt. Intellexerunt ergo eum & omnia iſta feciſſe, & à nullo fieri potuiſſe.

Idem in eodem.

Tertia ratio vel modus. D

Conſiderauerunt etiam quicquid eſt in ſubſtantijs vel corpus eſſe, vel ſpiritum: meliusque aliquid ſpiritum eſſe quàm corpus, ſed longè meliorem, qui ſpiritum fecit & corpus.

Quartus modus vel ratio. E

Ex Aug. li. de ciuitate 8. cap.

Intellexerunt etiam corporis ſpeciem eſſe ſenſibilẽ, & ſpiritus ſpeciem intelligibilem: & intelligibilem ſpeciem ſenſibili prætulerunt. *Senſibilia* dicimus, quæ viſu tactuque corporis ſentiri queunt, *Intelligibilia*, quæ

conſpectu

cōſpectu mentis poſſunt intelligi. Cùm ergo in eorum conſpectu & corpus & animus magis minuſque ſpecioſa eſſent: ſi autem omni ſpecie carere poſſent, omnino nulla eſſent: viderunt eſſe aliquid quo illa ſpecióſa facta ſunt, vbi eſt prima & incõmutabilis ſpecies, ideoq; incomparabilis: & illud eſſe rerum principium rectiſſimè crediderunt, ꝙ factum non eſſet, & ex quo cuncta facta eſsẽt. Ecce tot modis potuit cognoſci veritas Dei. Cùm ergo Deus vna ſit & ſimplex eſſentia, quæ ex nulla aduerſitate partium vel accidentiũ conſiſtit, pluraliter tamen dicit Apoſtolus, *Inuiſibilia Dei*: quia pluribus modis cognoſcitur veritas Dei per ea quæ facta ſunt. Ex perpetuitate nanque creaturarum intelligitur conditor æternus: ex magnitudine creaturarum, omnipotens: ex ordine diſpoſitione, ſapiens: ex gubernatione. bonus. Hæc autem omnia ad vnitatem deitatis pertinent monſtrandam. *Roman.* 1.

Quomodo in creaturis apparet veſtigium Trinitatis. F

Nunc reſtat oſtendere, vtrum per ea quæ facta ſunt, aliquod Trinitatis indicium vel exiguum haberi potuerit. De hoc Auguſt. in lib. 6. de Trinit. ait: *Oportet vt creatorem per ea quæ facta ſunt intellecta conſpicientes, Trinitatem intelligamus.* Huius enim Trinitatis veſtigium in creaturis apparet. Hæc enim quæ arte diuina facta ſunt, & vnitatem quandam in ſe oſtendunt, & ſpeciem, & ordinem. Nam quodq; horum creatorũ, & vnum aliquid eſt, ſicut ſunt naturæ corporum & ingenia animarũ: & aliqua ſpecie formatus, ſicut ſunt figuræ vel qualitates corporum, ac doctrinę vel artes animarum: & ordinem aliquem petit aut tenet, ſicut ſunt pondera vel collocationes corporũ, & amores vel delectationes animarũ: & ita in creaturis prælucet ueſtigium Trinitas. In illa enim Trinitate ſumma origo eſt omniũ rerum, & perfectiſſima pulchritudo, & beatiſſima delectatio. Sũma autem origo, vt Aug. oſtendit in lib. de vera religione, intelligitur Deus pater, a quo ſunt omnia: a quo filius & ſpiritus ſanctus. Perfectiſſima pulchritudo intelligit. filius, ſcilicet veritas patris, nulla ex parte ei diſſimilis: *Cap.* 10. *In tomo* 1. *c.* 7. *ſed plenius c.* 4. *c.* & 55. *circa finem.*

quem cum ipſo & in ipſo patre veneramur: quæ forma eſt omnium quæ ab vno facta ſunt, & ad vnum referuntur, quæ tamen omnia nec fierent à patre per filium, neq; ſuis finibus ſalua eſſent, niſi Deus ſummè bonus eſſet: qui & nulli naturæ, quæ ab illo bona eſſet, inuidit: & vt in bono ipſo maneret, alia quantum vellet, alia quantum poſſet, dedit: quæ bonitas intelligitur ſpiritus ſanctus, qui eſt donum patris & filij. Quare ipſum donum Dei cum patre & filio æquè incommutabile colere & tenere non conuenit. Per cōſiderationem itaq; creaturarum vnius ſubſtātiæ Trinitatem intelligimus: ſcilicet vnum Deum patrem, a quo ſumus: & filiū, per quem ſumus: & ſpiritum ſanctum in quo ſumus: ſcilicet principium ad quod recurrimus, & formam quam ſequimur, & gratiam qua recōciliamur: vnum ſcilicet, quo authore conditi ſumus: & ſimilitudinem eius, per quam ad vnitatem reformamur: & pacem, qua vnitati
Geneſ.1.a. adhæremus: ſcilicet Deum qui dixit, Fiat lux: & verbū, per quod factum eſt omne, quod ſubſtantialiter & naturaliter eſt, & donū benignitatis eius: qua placuit q͛d ab eo per verbum factum eſt, & reconciliatū eſt authori vt non interiret. Ecce oſtenſum eſt qualiter in creaturis aliquatenus imago Trinitatis iudicatur: non enim per creaturarum contemplationē ſufficiens notitia Trinitatis pōt haberi, vel potuit, ſine doctrinæ vel interioris inſpirationis reuelatione. Vnde illi antiqui Philoſophi quaſi per vmbram & de longinquo viderunt veritatem, deficientes in contuitu Trinitatis, vt Magi Pha-
Exod.8.c. raonis in tertio ſigno. Adiuuamur tamen in fide inuiſibilium, per ea quæ facta ſunt.

Quomodo in anima ſit imago Trinitatis. G

Nunc verò ad eam iam perueniamus diſputationē, vbi in mente humana quæ nouit Deum, vel poteſt noſſe, Trinitatis imaginem reperiamus. Vt enim ait Aug.
Cap.8. in 14. lib. de Trinitate, Licet humana mens non ſit eius naturæ, cuius Deus eſt: imago tamen illius, quo nihil melius eſt, ibi quærenda & inuenienda eſt, quo natura noſtra nil habet melius, id eſt, in mente. In ipſa etiam

mente

mente antequã ſit particeps Dei, eius imago reperitur: etſi enim amiſſa Dei participatione deformis ſit, imago Dei tamen permanet. Eo enim ipſo imago Dei eſt mẽs, quo capax eius eſt, eiuſq; particeps eſſe poteſt. Iam ergo in ea Trinitatem, quæ Deus eſt, inquiramus. Ecce enim mens meminit ſui, intelligi ſe, diligit ſe: hoc ſi cernimus, cernimus Trinitatem, nondũ quidem Deum, ſed imaginem Dei. Hic enim quædam apparet Trinitas memoriæ, intelligẽtiæ, & amoris. Hæc ergo tria potiſſimũ tractenus, memoriam, intelligentiam, voluntatem. Hęc ergo tria vt Aug. ait in lib. 10. de Trinita. non ſunt tres vitæ, ſed una vita: nec tres mentes, ſed vna mẽs, vna eſſentia. Memoria verò dicitur ad aliquid, & intelligentia & voluntas ſiue dilectio ſimiliter ad aliquid dicitur: vita verò dicitur ad ſeipſam, & mens & eſſentia. Hęc ergo tria eo vnum ſunt, quo vna uita, vna mẽs, vna eſſentia, & quicquid ad ſeipſa ſingula dicuntur etiam ſimul, non pluraliter, ſed ſingulariter dicuntur. Eo verò tria ſunt, quo ad ſe inuicem referuntur.

Quomodo ęqualia ſint, quia capiuntur à ſingulis omnia & tota. H

Aequalia etiam ſunt non ſolùm, ſingula ſingulis, ſed etiam ſingula omnibus, alioquin non ſe inuicem caperent: ſe autem inuicem capiunt. Capiũtur enim & a ſingulis ſingula, & a ſingulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & volũtatem: & intelligo me intelligere, & velle atque meminiſſe: & volo me velle, & meminiſſe, & intelligere.

Quomodo tota illa tria memoria capiat. I

Totamque meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem ſimul memini. Quòd enim memoriæ meæ non memini, illud non eſt in memoria mea: nihil autem tam in memoria eſt, quam ipſa memoria: totam ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me ſcio: & ſcio me velle quicquid volo, quicquid aut ſcio, memini. Totam ergo intelligentiam totamque voluntatem meam memini.

Tria oſtendit eſſe in anima quæ relatiuè dicuntur, & æqualia ſunt ſ. memoriam, intelligentiã. & dilectionem. Au. lib. 1. 4. de Trinita. c. 7. & 8.

Cap. 2. Subtiliſſima & congrua ſimilitudo.

Hic oſtẽdit quomodo omnia à ſingulis capiãtur. Ex eodem Aug. lib. de Trinitat. c. 11

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia. K

Ex eodem Au.li.&c. citatis. Similiter cum hęc tria intelligo, tota ſimul intelligo: neq; enim quicquam intellegibilium eſt qđ non intelligam; niſi qđ ignoro. Quod autem ignoro nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibiliũ nõ intelligo, cõſequenter ét nec memini nec volo. Quicquid ergo intelligibilium memini & volo, conſequenter intelligo.

Quomodo illa tota capiat voluntas. L

Voluntas etiam mea totam intelligentiam totamq; meam memoriam capit, dum vtor toto eo, quod intelligo & memini. Cum itaque inuicem a ſingulis & omnia & tota capiantur, æqualia ſunt tota ſingula totis ſingulis, & tota ſingula ſimul omnibus totis: & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna eſſentia. Ecce illius ſummæ vnitatis atque trinitatis, vbi vna eſt eſſentia & tres perſonę, imago eſt humana mens, licet impar. Mens aũt *Li. de Trin. 15. cap. 7.* hic pro animo ipſo accipitur, vbi eſt illa imago Trinita. Propriè verò mens dicitur, ut ait Aug. non ipſa anima, ſed quod in ea eſt excellentius, qualiter ſæpe accipitur. Illud etiam ſcięndum eſt, quòd memoria non ſolũ eſt, *Cap. 11.* abſentium & præteritorum, ſed etiam præſentium, ut ait Aug. in 14. lib. de Trin. alioquin non ſe caperet.

Ex quo ſenſu illa tria dicantur eſſe vnum & vna eſſentia quæritur. M

Hic attendendum eſt diligenter, ex quo ſenſu accipiendum ſit quòd ſuprà dixit, illa tria ſcilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem eſſe vnum, vnam mentem, vnam eſſentiam, quod vtique non videtur eſſe verum iuxtà proprietatem ſermonis. Mẽs & enim, id eſt, ſpiritus rationabilis eſſentia eſt ſpiritualis & incorporea. Illa verò tria naturales proprietates ſeu vires ſunt ipſius mentis, & à ſe inuicem differunt: quia memoria non eſt intelligentia, vel voluntas, nec intelligentia voluntas ſiue amor.

Quòd etiam ad ſe inuicem dicantur relatiuè. N

Et hæc tria etiam ad ſe ipſa referuntur, vt ait Aug.

in 9. libr. de Trin. Mens enim amare ſeipſam vel meminiſſe non poteſt, niſi etiam nouerit ſe. Nam quomodo amat uel meminit quòd neſcit? Miro itaq; modo tria iſta inſeparabilia ſunt à ſeipſis: & tamen eorum ſingulum, & ſimul omnia vna eſſentia eſt, cùm & relatiuè dicantur adinuicem. *Cap. 2. et 3. Aug. lib. de Tri 9. c. 5.*

Hic aperitur quod ſuprà quærebatur, ſcilicet quomodo hæc tria dicantur vnum. O

Sed iam videndum eſt quomodo hæc tria dicantur vna ſubſtantia. Ideo quia ſcilicet in ipſa anima vel mente ſubſtantialiter exiſtunt non ſicut accidentia in ſubiectis, quæ poſſunt adeſſe vel abeſſe. vnde Aug. in 9. lib. de Trin. ait, Admonemur, ſi utcunque videre poſſumus, hæc in animo exiſtere ſubſtantialiter non tanquam in ſubiecto, vt color in corpore: quia etſi relatiuè dicuntur adinuicem, ſingula tamen ſubſtantialiter ſunt in ſubſtantia ſua. Ecce ex quo ſenſu illa tria dicantur eſſe vnum vel vna ſubſtantia. Quę tria, vt Augu. ait in 15. li. de Trin. in mente naturaliter diuinitus inſtituta quiſquis viuaciter perſpicit, & quam magnũ ſit in ea vnde poteſt etiam ſempiterna immutabiliſque natura recoli, conſpici, cõcupiſci. Reminiſcitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem: profectò reperit illius ſummæ Trinitatis imaginem. *Cap. 4.* *Cap. 20.*

Quòd in illa ſimilitudine eſt diſſimilitudo. P

Veruntamen caueat, ne hanc imaginem ab eadem Trinitate factam ita ei comparet, ut omnino exiſtimet ſimilem, ſed potius in qualicunq; iſta ſimilitudine magnam quoque diſſimilitudinem cernat. *Ex Aug. lib. de Trin. 15 c. 20.*

Prima diſſimilitudo. Q

Quod breuiter oſtendi poteſt. Homo unus per iſta tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria eſt, nec intelligentia, nec dilectio, ſed hæc habet. Vnus ergo homo eſt, qui habet hæc tria non ipſe eſt hæc tria. In illius uerò ſummæ ſimplicitate naturæ, quę Deus eſt quamuis vnus ſit Deus, tamen tres perſonæ ſunt, *Ex eodem lib. c. 22.*

pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & hæ tres perſonæ ſunt vnus Deus. Aliud eſt itaq. Trinitas re ipſa, aliud imago Trin. in re alia: propter quam imaginem.n. illud in quo ſunt hæc tria, imago dr̃, ſcilicet homo. Sicut imago dr̃ & tabula, & pictura quæ eſt in ea: ſed tabula nomine imaginis appellatur propter picturam quæ eſt in ea.

Quod propter illa tria homo dicitur imago.

Altera diſſimilitudo.

Rurſus iſta imago, quę eſt homo, habens illa tria, una perſona eſt. Illa uerò Trinitas non vna perſona eſt, ſed tres perſonæ, pater filij: & filius patris. & ſpiritus patris, & filij. Itaque in iſta imagine Trinitatis nõ hæc tria vnus homo, ſed vnius hominis ſunt. In illa verò ſumma Trin. cuius hæc imago eſt, non vnius Dei ſunt illa tria, ſed vnus Deus: & tres ſunt illæ perſonæ, non vna perſona. Illa enim tria nõ homo ſunt: ſed hominis ſunt vel in homine ſunt. Sed nũquid poſſumus dicere Trinitatẽ ſic eſſe in Deo, vt aliquid Dei ſit, nec ipſa ſit Deus? Abſit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mente noſtra imaginem Trinitatis, ſed exiguã, & qualemcunq; eſſe: quæ ſummæ Trinitatis ita gerit ſimilitudinẽ, vt ex maxima parte ſit diſſimilis. Sciendum verò eſt quòd hæc Trinitas mentis, vt ait Aug. in 14. lib. de Trin. non propter ea tantum imago Dei eſt, quia ſui meminerit mẽs, & intelligit, ac diligit ſe: ſed quia poteſt etiam meminiſſe, & intelligere, & amare illum à quo facta eſt.

Ex eodẽ li. ca. 25.

Ibid. cap. 7.

Ibid. c. 23.

Cap. 12.

Alia aſſignatio Trinitatis in anima ſcilicet mens, notitia, amor.

Poteſt etiam alio modo aliiſque nominibus diſtingui Trinitas in anima, quæ eſt imago illius ſummæ & ineffabilis Trinita. vt enim ait Auguſtin. in 9. lib. de Trinit. Mens, & notitia eius, & amor, tria quædam ſunt. Mens enim nouit ſe, & amat ſe: nec amare ſe poteſt, niſi etiam nouerit ſe. Duo quædam ſunt mens & notitia eius. Item duo quædam ſunt mens & amor eius. Cùm ergo ſe nouit mẽs, & amat ſe manet Trinitas, ſcilicet mens, amor & notitia. Mens autem hic accipitur non

Cap. 4.

Ibidem.

Et habetur in li. de Tri. 15. c. 6. et 7

ō pro anima, ſed pro eo qđ in anima excellentius eſt. Hæc autem tria cum ſint diſtincta a ſe inuicem, dicuntur tamen eſſe vnum: quia in anima ſubſtantialiter exiſtunt.

Quomodo ea dicātur eſſe vnum. *Idem lib. 9. c. 4. de Tri.*

Quia mens, vice patris: noticia, filij: amor, ſpiritus ſancti accipitur. T

Et eſt ipſa mens quaſi parens, & notitia eius quaſi proles eius. Mens enim cum ſe cognoſcit, notitiam ſui gignit, & eſt ſola parens ſuæ notitiæ. Tertius eſt amor, qui de ipſa mente & notitia procedit, dum mens cognoſcit ſe & diligit ſe: non enim poſſet ſe diligere, niſi cognoſceret ſe. Amat etiam placitam prolem, id eſt, notitiam ſuam: & ita amor quidam complexus eſt parentis & prolis.

Ex Aug. li. de Trini 9. cap 12.

Quod non eſt minor mente notitia, nec amor vtroque. V

Nec eſt minor proles parente, dum tantam ſe nouit mens, quanta eſt nec minor eſt amor parente & prole, id eſt, mente & notitia, dum tantùm ſe diligit mens, quantùm ſe nouit, & quanta eſt.

Ex eodem Aug. li. & c. citatis.

Quòd hæc tria in ſeipſis ſunt. X

Sunt etiam hęc ſingula in ſeipſis: quia & mens amās in amore eſt, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noſcente eſt. Ecce in his tribus qualecunque veſtigium Trinitatis apparet.

Ex eodē il. cap. 5.

Quomodo mens per iſta proficit ad intelligendum Deum. Y

Mens itaque rationalis conſiderans hæc tria, & illam vnam eſſentiam in qua iſta ſunt, extendit ſe ad contemplationem creatoris; & videt vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate. Intelligit enim vnum Deū eſſe, vnam eſſentiam, vnum principium. Intelligit enim, quia ſi duo eſſent, uel vterq; inſufficiens eſſet, vel alter ſuperflueret: quia ſi aliquid deeſſet vni quod haberet alter, non eſſet ibi ſumma profectio. Si uerò nihil vni deeſſet quod haberet alter, cum in vno eſſent omnia, alter ſuperflueret. Intellexit ergo vnum eſſe Deū omnium authorem: & vidit quia abſque ſapientia

non ſit, quaſi res fatua: & ideo intellexit eum habere ſapientiam, quæ ab ipſo genita eſt: & quia ſapientiam ſuam diligit, intellexit etiam ibi eſſe amorem.

Hic de ſumma Trinitatis vnitate. Z

Cap. I. Quàpropter iuxta iſtam conſiderationem, vt ait Augu. in 9. lib. de Trini. credamus Patrem & Filium & Spiritum ſanctum unum eſſe Deum, vniuerſæ creaturæ conditorem & rectorem: nec patrem eſſe filium, nec ſpiritum ſanctum, vel patrem eſſe, vel filium: ſed Trinitatem relatarum adinuicem perſonarum. *Ibidem.* Vt enim ait ipſe in libro de fide ad Petrum: Vna eſt natura ſiue eſſentia patris & filij & ſpiritus ſancti, non vna perſona. *Sed ſententia potius quam verba ipſa.* Si enim ſic eſſet vna perſona, ſicut eſt vna ſubſtantia patris & filij & ſpiritus ſancti, veraciter Trinitas non diceretur. Rurſus quidem Trinitas eſſet vera, ſed unus Deus Trinitas ipſa non eſſet: ſi quemadmodum pater & filius & ſpiritus ſanctus perſonarum ſunt abinuicē proprietate diſtincti, ſic fuiſſent quoque naturæ diuerſitate diſcreti. Fides autem patriarcharum, prophetarum, atque apoſtolorum vnum Deum prædicat Trinitatem eſſe. In illa ergo ſancta Trinitate vnus eſt Deus pater, qui ſolus eſſentialiter de ſeipſo filium vnum genuit: & vnus filius eſt, qui de vno patre ſolus eſſentialiter natus, & vnus ſpiritus ſanctus, qui ſolus eſſentialiter à patre filioque procedit. Hoc autem totum non poteſt vna perſona, id eſt, gignere ſe, & naſci de ſe, & procedere de ſe: *Cap. I.* vt enim ait Aug. in pri. lib. de Trin. Nulla res eſt, quæ ſeipſam gignat vt ſit.

HIC QVAERITVR VTRVM Concedendum ſit, quod Deus ſe genuerit. Diſtinctione. IIII.

De comparatione generationis ad terminū eſſentialem concretum Hic oritur quæſtio ſatis neceſſaria. Conſtat enim & irrefragabiliter verū eſt, quod Deus pater genuit filium. Ideo quæritur vtrum cōcedendū ſit, quod Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deū, videtur quod aut ſe Deum, aut alium Deum genuerit. Si verò alium Deum genuit, non eſt tantum vnus Deus. Si autem ſeipſum

ipſum Deum genuit; aliqua res ſeipſam genuit. Ad qđ reſpondentes dicimus, ſanè & catholicè concedi quod vnus vnũ genuit, & quod Deus Deũ genuit: quia Deus pater Deum filium genuit. In Symbolo quoque ſcriptũ eſt. Lumen de lumine, Deũ verum de Deo vero. Quod verò additur, ergo genuit ſe Deum, vel alium Deum: neutrum concedendum eſſe dicimus. Quod aliũ Deum non genuit, manifeſtum eſt: quia vnus tantùm Deus eſt. Quod autem ſeipſum non genuit, oſtendit Aug in 1. lib. de Trinit. dicens, qui putant eius potentiæ eſſe Deum, vt ſeipſum ipſe genuerit: eò plus errant, quod non ſolum Deus ita non eſt, ſed nec ſpiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res eſt, quæ ſeipſam gignat ut ſit: & ideo non eſt credendum vel dicendum quòd Deus genuit ſe.

qualis eſt hoc nomen Deus. Solutio. Niceno.

Cap. 1.

Alia quæſtio de eodem. B

Sed adhuc componunt garruli ratiocinatores dicentes: Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deũ, qui eſt Deus pater: aut Deũ, qui non eſt Deus pater. Si genuit Deũ, qui non eſt pater: ergo Deus eſt, qui non eſt Deus pater: non ergo vnus tantũm Deus eſt. Si verò genuit Deũ, qui eſt Deus pater: ergo genuit ſeipſum. Ad quod reſpondemus determinãtes iſtam propoſitionẽ, quam ſic proponunt. Si Deus pater genuit Deum, aut Deum qui eſt Deus pater, aut Deum qui non eſt Deus pater. Hoc enim ſanè & prauè intelligi poteſt: & ideo reſpondendum eſt ita, Deus pater genuit Deum: qui eſt ipſe pater: Hoc dicimus eſſe falſum, & concedimus alterũ, ſcilicet genuit Deum, qui non eſt pater: nec tamen genuit alterum Deũ, nec ille qui genitus eſt, eſt alius Deus quam pater, ſed vnus Deus cum patre. Si verò additur, genuit Deum qui non eſt Deus pater: hic diſtinguimus, quia dupliciter poteſt intelligi: Genuit Deum, qui non eſt Deus pater, ſcilicet Deum filium: qui filius non eſt pater, qui Deus eſt, hic ſenſus verus eſt: Si verò intelligatur ſic, genuit Deum, qui non eſt Deus pater, id eſt, qui non eſt Deus qui pater eſt, hic ſenſus falſus eſt. Vnus enim & idem Deus eſt, pater, & filius, &

Reſponſio.

ſpiritus

ſpiritus ſanctus: & ediuerſo, pater, & filius & ſpiritus ſanctus, vnus eſt Deus.

Opinio quorundam dicentium tres perſonas eſſe unum Deum, vnam ſubſtantiam: ſed non econuerſo, ſcilicet vnum Deum vel unam ſubſtantiam eſſe tres perſonas. C

Quidam tamen ueritatis aduerſarijs concedunt patrē & filium & ſpiritum ſanctum, ſiue tres perſonas, eſſe vnum Deum, vnam ſubſtantiam, ſed tamen nolunt concedere, vnum Deum ſiue vnam ſubſtātiam eſſe tres perſonas, dicentes diuinam ſubſtantiam prædicari de tribus perſonis, non tres perſonas de ſubſtantia diuina. Fides autem catholica tenet ac prædicat, & tres perſonas eſſe vnum Deum & vnam ſubſtantiam, ſiue eſſentiam ſiue naturam diuinam: & vnum Deum ſiue eſſentiam diuinam eſſe tres perſonas. Vnde Aug. in 1. lib. de Trinit. ita, ait, Rectè ipſe Deus Trinitas intelligit beatus & ſolus potens. Ecce quam expreſsè dixit, ipſe Deus Trinitas: vt oſtenderet & ipſum Deum eſſe Trinitatem: & Trinitatem ipſum Deum. Item in eodem, In verbis, inquit, illis Apoſtoli quibus de aduentu Chriſti agens, dicit: Quem oſtendit beatus & ſolus potens, rex regum, & dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatem, &c. nec pater propriè nominatus eſt, nec filius, nec ſpiritus ſanctus: ſed beatus & ſolus potens, id eſt, vnus & ſolus Deus verus, qui eſt ipſa Trinitas. Ecce & hic apertè dicit vnum ſolum verum Deum eſſe ipſam Trinitatē: & ſi vnus Deus Trinitas eſt, ergo vnus Deus eſt tres perſonæ. Itē, in li. 5. de Trin. Nō tres Deos, ſed vnū Deum dicimus eſſe ipſam præſtantiſſimam Trinitatem. Item in libro qui dicitur Enchiri. ad Laurentium c. 9. Satis eſt Chriſtiano rerum creatarum cauſam viſibilium ſiue inuiſibilium, non niſi bonitatem credere creatoris, qui eſt Deus verus & vnus: nullamq; eſſe naturam, quæ non aut ipſe ſit, aut ab ipſo: cumq; eſſe Trinitatē, patrē ſcilicet, & filium & ſpiritum ſanctum. Item Aug in ſermone de fide, Credimus vnum Deum vnam eſſe diuini nominis Trinitatem. Idem in 6 lib. de Trinit. Dicimus Deum ſolum eſſe ipſam Trinitatem. Ecce & his & alijs pluribus

Cap. 6.
Auguſt. de Trin. lib. 1. cap. 6.
1. Tim. 6.
Cap. 8.
Serm. 129.
Ser. 5. cœnæ Dom. c. 5.

pluribus autoritatibus euidenter oſtenditur, dicendum eſſe & credendum, quòd vnus Deus eſt Trinitas, & vna ſubſtãtia tres perſonę: ſicut ecõuerſo Trinitas dicitur eſſe vnus Deus, & tres perſonæ dicũtur eſſe vna ſubſtãtia.

Redit ad præmiſſam quæſtionem, ſcilicet: an Deus pater ſe Deum, an alium Deum genuerit. D

Nunc ad præmiſſam quæſtioné reuertamur ubi quærebatur, an Deus pater genuerit ſe Deum, an alium Deum. Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen Aug. in Epiſtola ad Maximum, quòd Deus pater ſe alterum genuit, his verbis, Pater vt haberet filium de ſeipſo, non minuit ſeipſum: ſed ita genuit de ſe alterum ſe, vt totus maneret in ſe, & eſſet in filio tantus, quantus & ſolus. Quod ita intelligi poteſt, id eſt, de ſe alterum à ſe genuit: non vtiq; alterum Deum, ſed alteram perſonam: vel genuit ſe alterum, id eſt, genuit alterum, qui hoc eſt quod ipſe. Nam & ſi alius ſit pater quàm filius, non eſt tamen aliud quàm filius, ſed vnum. *Epiſt. 66. Maximo medico.*

HIC QVAERITVR, AN PATER GENVIT diuinam eſſentiam, vel ipſa filium, an eſſentia genuerit eſſentiam, vel ipſa nec genuit, nec genita eſt. Diſtinct. V. A

Poſt hæc quæritur vtrum concendendum ſit, Quòd pater genuit diuinam eſſentiam, uel quod diuina eſſentia genuit filium, uel eſſentia genuit eſſentiã: an omnino non genuit, nec genita eſt diuina eſſentia? Ad quod catholicis tractatoribus conſentientes dicimus, quod nec pater genuit diuinam eſſentiam, nec diuina eſſentia genuit filium, nec diuina eſſentia genuit diuinam eſſentiam. Hic autem nomine eſſentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis eſt tribus perſonis, & tota in ſingulis. Ideò non eſt dicendum, quòd pater genuit diuinã eſſentiã, quia ſi pater diceretur genuiſſe diuinã eſſentiam, diuina eſſentia relatiuè diceretur ad patrem, uel pro relatiuo poneretur: Si autẽ relatiuè diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret eſſentiam,

De comparatione generationis ad terminũ eſſentialem abſtractũ, qui eſt eſſentia.

Ratio prima quare ita ſit.

Cap 7. eſſentiam. Vt enim ait Aug.in 5.lib.de Trin. Quod relatiuè dicitur, non indicat ſubſtantiam.

Circa finem eiuſdem.

Secunda ratio. B

1.li. de Tri. Cap.1. Diſt. 1. li. Ca. li.6.

Item cum Deus pater ſit diuina eſſentia, ſi eius eſſet genitor, eſſet vtique genitor eius rei quæ ipſe eſt: & ita eadem res ſeipſam genuiſſet: quod Aug. negat, vt ſuprà oſtendimus.

Tertia ratio & potior. C

Item, ſi pater eſt genitor eſſentiæ diuinæ, cùm ipſe eſſentia diuina ſit & Deus ſit, eo quòd generat, & eſt, & Deus eſt. Ita ergo non illud quod generatur, eſt à patre Deus: ſed pater eò quòd generat, & eſt, & Deus eſt, & ſi ita eſt, non genito gignẽs, ſed gignenti genitus cauſa eſt, vt & ſit, & Deus ſit. Simili ratione probat Aug. in

Cap.10. lib.7. de Trin. q pater non eſt ſapiens ſapientia quam genuit: quia ſi ea ſapiens eſt, ea eſt: hoc enim eſt ſibi eſſe, quod ſapere. Quòd ſi hoc eſt, ſibi eſſe quod ſapere: non per illam ſapientiam, quam genuit pater ſapiens eſt. Quid enim aliud dicimus, cùm dicimus, hoc illi eſt eſſe quod ſapere: niſi, eo eſt, quo ſapiens eſt? Ergo quæ cauſa illi eſt vt ſapiens ſit, etiam ipſa illi cauſa eſt vt ſit. Si ergo ſapientia quam genuit, illi cauſa eſt vt ſapiẽs ſit, & cauſa illi eſt vt ſit. Sed cauſam patri, qua ſit, à patre genitam, nullo modo quiſquam dixerit ſapiẽtiam, quid enim eſt inſanius? Ita ergo ſi pater genuit eſſentiam, qua eſt eſſentia quam genuit, cauſa eſt illi vt ſit. Non er-

Ibidem. go ipſam, quæ eſt, eſſentiam genuit. Nam in illa ſimplicitate, ut inquit Aug. quia nõ eſt aliud ſapere quam eſſe eadem eſt ibi ſapientia quæ eſſentia, ideoq; quod de ſapientia, hoc de eſſentia dicimus. Sicut ergo nõ genuit ſapientiam, qua ſapiens eſt: ita nec eſſentiam, qua eſt. Vt enim ſapientia ſapiens eſt, & potentia potens: ita & eſſentia ipſe eſt. Eademq; ſapientia eſt & potentia, quæ eſſentia: Patet itaq; ex prędictis, quia pater eſſentiam diuinam non genuit.

Huic aduerſari videtur Auguſt. D

Huic autem videtur contrarium quod Auguſt. ait

in lib. vnico de Fide & Symbolo capit. 3. Deus cum verbum genuit, id quod ipſe eſt, genuit, nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaque materia, ſed de ſeipſo id quod ipſe eſt. Item, Deus pater, qui veriſſimè ſe indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad ſeipſum indicandum genuit, quod eſt ipſe qui genuit. Ecce apertè dicit his verbis, Deum patrem genuiſſe illud quod ipſe eſt. Illud autem quod ipſe eſt, non eſt niſi diuina eſſentia: uidetur ergo diuinam eſſentiam genuiſſe. Ad quod reſpondemus illa verba ſic intelligéda eſſe dicentes: Pater de ſeipſo genuit illud quod ipſe eſt, id eſt, filium, qui eſt illud quod pater eſt. Nam quod pater eſt, & filius hoc eſt: ſed non qui pater eſt, & filius hic eſt. *Ibidem.*

Alias partes quæſtionis exequitur. E

Ita etiam non eſt dicendum quòd diuina eſſentia genuit filium: quia cum filius ſit diuina eſſentia, iam eſſet filius res à qua generatur: & ita eadem res ſeipſam generaret. Ita etiam dicimus quòd eſſentia diuina non genuit eſſentiam. Cùm enim vna & ſumma quædam res ſit diuina eſſentia, ſi diuina eſſentia eſſentiam genuit, eadem res ſeipſam genuit, quod omnino eſſe non poteſt: ſed pater ſolus genuit filium, & à patre & filio procedit ſpiritus ſanctus.

Quæ videantur prædictis eſſe contraria. F

Prædictis autem videtur contrarium eſſe, quod dicit Auguſt. in libr. 7. de Trinita. Hoc, inquit, eſt Deo eſſe, quod ſapere. Vnde pater & filius ſimul ſunt vna ſapientia, quia vna eſſentia: & ſigillatim ſapiétia de ſapientia, ſicut eſſentia de eſſentia. Ecce his verbis apertè dicit Auguſt. ſapientiam de ſapientia, & eſſentiam de eſſentia. Vbi videtur ſignificare quod ſapientia ſapientiam, & eſſentia genuerit eſſentiam. Idem in libr. de fide ad Petrum ait, Sic Chriſtum Dei filium, id eſt, vnam ex Trinitate perſonam, Deum verum crede, ut diuinitatem eius de natura patris natam eſſe non dubites. Hic videtur dicere quod natura filij ſit nata de natura patris. Idé in lib. 15. de Trin. ait, Dicitur filius conſilium de conſilio, & *Auguſt. de Trin. lib. 7. c. 1. & 2.* *Cap. 2.* *Cap. 20.*

lio, & voluntas de uoluntate: ſicut ſubſtantia de ſubſtan tia, ſapientia de ſapientia Et hic videtur dicere quòd ſubſtantia ſit genita dé ſubſtantia, & ſapientia de ſapien tia. Sed hoc ita determinamus, Sapientia de ſapientia, & ſubſtantia de ſubſtantia eſt, id eſt filius qui eſt ſapientia, qui eſt ſubſtantia, eſt de patre, qui eſt eadem ſubſtantia & ſapientia: & filius, qui eſt diuinitas, natus eſt de patre qui eſt natura diuina. Et vt expreſſius dicamus, dicimus filium ſapientiam eſſe de patre ſapientia: & dicimus filium ſubſtantiã eſſe genitum de patre & à patre de ſub ſtantia. Quòd autem ita intelligi debeat, Augu. oſtendit in libro 7. de Trinit. dicens: Pater ipſe ſapientia eſt: & dicitur filius ſapientia patris, quomodo dicitur lumẽ patris, id eſt, ſicut lumen de lumine, & vterque vnum lu men: ſic intelligatur ſapientia de ſapiẽtia: & vterq; vna ſapientia & vna eſſentia. Item ideo Chriſtus dicitur vir tus & ſapientia Dei, quia de patre virtute & ſapientia etiam ipſe virtus & ſapientia eſt: ſicut ipſe lumen de pa tre lumine eſt, & ipſe fons vitæ eſt apud Deum patrem fontem vitæ. Filius ergo ſapientia de patre ſapiẽtia eſt. ſicut filius lumen, de patre lumine. & Deus filius de Deo patre: vt & ſingulus ſit lumen, & ſingulus Deus, & ſingu lus ſapiẽtia: & ſimul vnũ lumẽ, vnus Deus, vna ſapiẽtia. Ecce manifeſtè his uerbis aperit Aug. ex quo ſenſu accipienda ſint pra dicta uerba & his ſimilia, ſicum dicitur ſubſtantia de ſubſtantia, vel ſubſtantia genuit ſubſtãtia.

Determinatio eorũ quę videntur cõtraria.

Auguſt. de Trin. li. 7. c. 1. circa finẽ capitis. Eod. li. c. 3. 1. Cor. 1.

Nõ longè à principio li. Circa finem lib. 5.

G *Quod videtur prædictæ expoſitioni contrarium.*

Huic vero etiam id contrarium uidetur, quod Hilarius ait in 4. libr de Trinit. Nihil inquit, niſi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generãtis eſt. Cum ergo filius eſſentiam habeat (tota enim in eo eſt diuina eſſentia (uidetur, quod ipſa diuina eſſentia nata ſit. Item, in 5. lib ait, Natiuitas Dei non poteſt eam, ex qua prouecta eſt, non tenere naturam: nec enim aliud quàm Deus ſubſiſtit, quod non aliunde quã de Deo ſubſiſtit. Ecce hic dicit natiuitatem Dei prouectã ex natura: & ita videtur ex his uerbis atq; prędictis natura Dei & genita, & genuiſſe. Quod apertius dicit in

Quod natu

lib 9.

bib.9 de Trinit. Nos, inquit, vnigenitum Deum forma Dei manentem in natura hominis māſiſſe profitemur: nec vnitatem formæ ſeruilis in naturā diuinæ vnitatis refundimus: nec rurſum corporali inſinuatione patrem in filio prædicamus, ſed ex eo eiuſdem generis genitam naturam, naturaliter in ſe gignētem habuiſſe naturam, quæ in forma naturæ ſe gignentis manens formam naturæ & firmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura, ne eſſet: ſed in ſe humilitatē terrenæ natiuitatis manens ſibi Dei natura ſuſceperat, generis ſui poteſtatem in habitu aſſumptæ humanitatis exercens. Ecce hic apertè dicit, & naturam genuiſſe, & naturā genitam, & naturam aſſumpſiſſe naturam: quòd à pleriſq; negatur. Item in eodem: Nunquid vnigenito Deo contumelia eſt, patrem ſibi innaſcibilem Deum eſſe, cum ex innaſcibili Deo natiuitatis vnigenita in naturā vni genitam ſubſiſtat? Ecce & hic dicit vnigenitā naturam.

ra dei in forma ſua manens formā natura & infirmitatis corporalis acceperit. Quod natura Dei non eſt minuta in aſſumptione. Paulò inferius.

Quomodo ſunt intelligendam præmiſſa uerba Hilari. H

Sed quia hæc uerba ſanè vult intelligi, ipſe idem dicit in 4. lib. Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi: quia nō ſermoni res, ſed rei ſermo ſubiectus eſt. Hæc ergo verbo ita intelligi poſſunt, Nihil habet filius niſi natum, id eſt, nihil habet ſecundum quòd Deus eſt, niſi quod naſcendo accepit: & ipſe naſcendo patris in ſe ſubſiſtentem naturam habuit, Vnde Hilarius addit in 5. lib. Eandem naturam habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, vt natus non ſit ille qui genuit. Nam quomodo erit pater ipſe, cum genitus ſit? Sed in his ipſis ſubſiſtit ille qui genitus eſt, in quibus totus eſt ipſe qui genuit: quia non eſt aliunde qui genitus eſt: & ideo non refertur ad aliud quod in vno ſubſiſtit, & ex vno. Ac ſic generatione filij & naturam ſuam, vt ita dicam, ſequitur indemutabilis Deus indemutabilem Deum gignens, nec naturam ſuam deſerit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas. Subſiſtētem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cū in Deo Deus inſit, nec præter eum qui Deus eſt, quiſquam Deus alius ſit: quia ipſe Deus, & in eo Deus. Naturæ ergo Dei patris

Circa medium eiuſdem 4.

Circa finem quinti. Expoſitionē confirmat per verba eiuſdem.

Ioan.4. Ego in patre & pater in me. patris ueritas in Deo filio eſſe docetur, cùm in eo Deus intelligitur eſſe qui Deus eſt. Eſt enim vnus in vno, & vnus ab vno.

I *Quòd legitur pater de ſua ſubſtantia genuiſſe filium, & filium ſubſtantiæ patris.*

Dicitur quoq;, & frequenter in ſcriptura legitur, Patrem de ſua ſubſtantia genuiſſe filium. vnde Auguſ. in *Cap.2.* lib. de fide ad Petrum ait, Pater Deus de nullo genitus Deo, ſemel de ſua natura ſine initio genuit filium Deũ ſibi æqualem, & eadem qua ipſe naturaliter æternus eſt, diuinitate coæternum. Ecce hic dicit Aug. filium genitum de natura patris. Eſt autem vna natura patris, & filij, & ſpirit⁹ ſancti. Si ergo de natura patris genitus eſt filius, genitus eſt de natura filij & ſpiritus ſancti, imò de natura trium perſonarum. Idem quoque Aug. in lib. *Cap.19. circa finem.* 15. de Trinit. dicit Chriſtum eſſe filium ſubſtantiæ patris, & de ſubſtantia patris genitum, tractans illud uerbũ *Colo.1.* Apoſtoli loquentis de Deo Patre ſic: Qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ. Quod dictum eſt, inquit, filij charitatis ſuæ, nihil aliud intelligitur quàm filii ſui dilecti, quam filij ſubſtantiæ ſuæ. Charitas quippe patris, quæ in natura eius eſt ineffabiliter ſimplici, nihil eſt aliud, quam ipſa natura atq; ſubſtantia, vt ſæpè diximus, & ſæpè iterare non piget: ac per hoc filius charitas eius nullus alius eſt, quàm qui de ſubſtantia eius eſt genitus. Ecce hic apertè dicit Aug. filium eſſe genitũ de ſubſtantia patris, *To.9. c.14* & filium ſubſtantiæ patris. Idem quoque Aug. in lib. 3. contra hæreticum Maximinum, ſubſtantiam Dei genuiſſe filium & filium genitũ de ſubſtantia patris aſſerit, dicens: Carnalibus cogitationib. pleni, ſubſtantiam Dei de ſeipſa, gignere filium non putatis, niſi hoc patiatur quod ſubſtantia carnis patitur quando gignit: Erra- *Mat.22.c.* tis, non ſcientes ſcripturas neque virtutem Dei. Nullo *Cõtra Paulianos.* enim modo verum Dei filium cogitatis, ſi eum natũ eſſe de ſubſtantia patris negatis. Non enim iam erat hominis filius, & Deo donante factus eſt Dei filius, ex Deo *Contra Ar* natus, gratia nó natura. An fortè etſi non hominis filius

erat,

erat, tamen iam aliqua erat qualiſcunq; creatura, & in dei filium deo mutante conuerſa eſt? Sed nihil horũ eſt: ergo aut de nihilo, aut de aliqua ſubſtãtia natus eſt. Sed ne crederemus vos putare de nihilo eſſe Dei filium, affirmatis non vos dicere de nihilo eſſe Dei filium. De aliqua ergo ſubſtantia eſt: & ſi non de ſubſtantia patris, de qua ſit dicere: ſed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum dei filium Ieſum Chriſtum de patris eſſe ſubſtantia, non vos nobiſcum pigeat confiteri. Idem in eodem. Vtriq; legimus vt ſimus in verò filio eius Ieſu Chriſto. Dicite ergo nobis, Vtrum iſte verus dei filius, ab eis qui gratia filij ſunt, quadam proprietate diſcretus, de nulla ſubſtãtia ſit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla: nec dicã de nihilo, ergo de aliqua ſubſtantia eſt. Quæro, de qua? ſi non de patris ſubſtantia eſt, aliam quære. Si aliam non inuenis, patris agnoſce ſubſtantiam, & filium cum patre homouſion cõfitere. Idem in eodem. Confiteor deũ patrem omnino incorruptibiliter genuiſſe, ſed quod eſt ipſe genuiſſe. Item, Dico qđ ſæpe dicendum eſt. Aut de aliqua ſubſtantia eſt natus dei filius, aut de nulla. Si de nulla, ergo de nihilo, qđ vos iam non dicitis: ſi verò de aliqua, nec tamen de patris ſubſtautia, non eſt verus filius: ſi uerò de patris ſubſtantia, vnius eiuſdẽq; ſubſtantiæ ſunt pater & filius. Vos aũt nec filium dei de ſubſtantia patris genitũ vultis, & tñ eum nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, ſed ex patre eſſe conceditis: nec videtis q̈ neceſſe ſit, vt qui non eſt nihilo, nec ex aliqua alia re, ſed ex deo, niſi ex dei ſubſtantia eſſe non poſſit, & hoc eſſe qđ deus eſt, de quo eſt, id eſt, deus de deo natus: quia non alius prius fuit, ſed natura coæterna de deo eſt.

rium et Damnatum.

1. Ioan. 5.

Paulò inferius in eodem cap.

Ex eodem capite circa principiũ.

Colligens ſummam prædictorum aperit ex quo ſenſu accipienda ſint. K

His verbis præmiſſis innui videtur, quòd diuina ſubſtantia filium genuerit, & quod filius ſit genitus de ſubſtantia patris, & quòd de deo eſt natura coæterna, & quòd pater id quod ipſe eſt genuit. Id autem quod ipſe eſt, diuina eſſentia eſt: & ita putari poteſt diuinam

eſſentiam genuiſſe. Vehementer mouent nos hæc verba, quæ quõo intelligenda ſint, mallem ab alijs audire, q̃ ipſe tradere. Vt tñ ſine præiudicio atq; temeritate loquar, ex hoc ſenſu dicta poſſunt accipi: Natura coæterna de Deo eſt, id eſt, filius coæternus patri de patre eſt, ita ꝙ eſt eadem cum eo natura, vel eiuſdem naturæ. Quem ſenſum confirmat Auguſt. ibidem ſubijciens, & quod dixerat quaſi explanans, Dicto.n. Natura coæterna eſt de Deo addit, Non eſt aliud filius quam illud de quo eſt, id eſt, vnius eiuſdemq; ſubſtantiæ eſt. Deinde apertius talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem lib. contra Maximinum, dicés; Trinitas hæc vnius eiuſdemq; ſubſtantiæ eſt: quia non de aliqua materia vel de nihilo eſt filius, ſed de quo eſt genitus. Itẽ, Spiritus ſanctus non de aliqua materia vel de nihilo eſt, ſed inde eſt unde procedit. His vtiq; verbis apertè oſtẽdit ea ratione dici filiũ eſſe de ſubſtãtia patris qui eſt de patre genitus, ita ꝙ eſt eiuſdẽ ſubſtantiæ cum eo: & Spiritum ſanctũ eſſe de ſubſtantia patris & filii, quia ab vtroq; procedit, ita ꝙ eſt eiuſdem ſubſtantiæ.

Li. 3. cõtra Maximinũ cap. 14.

Circa principium capitis.

Eodem ca.

Aug. Ibid.

Quòd nec filius, nec ſpiritus ſanctus eſt de nihilo, ſed de aliquo, non tamen de materia. L

Oſtenditur quoque ex illis verbis filium & ſpiritum ſanctum non eſſe de nihilo, ſed de aliquo: nec tamẽ de aliqua materia. Vnde etiam Hilarius in 12. libr. de Trinitate ait, Vnigenitus deus cum natus ſi, patrem teſtatur authorem: cum ex manente natus eſt, non eſt natus ex nihilo: & cum ante tempus natus eſt, omnem ſenſum præuenit naſcendo. Hic apertè dicitur, quod filius non eſt natus ex nihilo. Similiter & ſpiritus ſanctus nõ eſt dicendus eſſe vel procedere ex nihilo: quia filius de ſubſtantia patris natus eſt, id eſt, a patre eſt, cum quo eiuſdem ſubſtantiæ eſt, & eadem ſubſtantia. Ex quo ſenſu etiam accipiendum eſt illud, Pater genuit id quod ipſe eſt, id eſt, filium, qui eſt hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi Auguſtinus aperit dicẽs in primo libro contra Maximinum, Hoc genuit pater quod eſt: alioquin

Non longè à medio.

Extra ? li. ...

quin non eſt verus filius, ſi quod eſt pater, nō eſt filius. *ſymb. paulò*
Item ſubſtantia dei genuit filium, id eſt, pater ſubſtan- *antè cita-*
tia genuit filium, qui eſt eadem ſubſtantia & eiuſdem *tum.*
ſubſtantiæ. Quod ſic eſſe intelligendum Aug. oſtendit *Circa me-*
dicens ad Maximinum, Sicut dicis, Spiritus ſpiritum ge- *dium pri-*
nuit: ita dic, Spiritus eiuſdem naturæ vel ſubſtantiæ ſpi *mi libri.*
ritum genuit. Item ſicut dicis, Deus deum genuit; ita *Ex libr. 3.*
dic, deus eiuſdem naturæ vel ſubſtantiæ deum genuit. *contra Ma*
Hoc ſi credideris & dixeris, nihil de hac re vlterius accu *ximinum.*
ſaberis. His enim verbis aperit quomodo prædicta de- *cap. 14.*
beant intelligi. Similiter filius natus eſt de ſubſtātia pa- *Lib. 3. c. 15*
tris, vel pater genuit filium de ſua natura ſiue eſſentia,
id eſt, de ſe natura & eſſentia genuit filiū eiuſdem ſub-
ſtantiæ ac naturæ, & qui eſt eadem eſſentia ac natura.
Similiter expone illud, filius ſubſtantiæ patris, & filius
patris ſubſtantiæ, id eſt, qui eſt ſubſtantia, cum quo &
filius eadem ſubſtantia eſt, quia conſubſtantialis eſt pa-
tri filius. Et hic ſenſus adiuuatur ex his verbis Aug. qui
in li. 5. de Trin. ait, Tres perſonas eiuſdem eſſentiæ, vel *Cap. 6.*
tres perſonas vnā eſſentiā dicimus. Tres aūt perſonas
ex eadē eſſentia non dicimus, quaſi aliud ibi ſit qđ eſſen
tia eſt, aliud qđ perſona. His uerbis oſtenditur non eſſe
dicendum perſonam eſſe ex eſſentia niſi ex ſenſu prædi *Cap. 13. &*
cto. Qui ſenſus confirmatur ēt ex eo quod in lib. 15. de *14.*
Trinit. idē ait, Sicut noſtra ſcientia ſciētiæ dei, ſic & no
ſtrum verbum, quod naſcitur de noſtra ſcientia diſſimi
le eſt illi verbo dei, quod natū eſt de patris eſſentia. Ta-
le eſt aūt ac ſi dicerem, de patris ſcientia, de patris ſapiē-
tia: vel, qđ eſt expreſſius, de patre eſſentia, de patre ſciē
tia, de patre ſapientia. Ex hoc itaq; intellectu, verbum *Ex cap. 4.*
dei patris vnigenitus filius per omnia patris ſimilis &
æqualis, rectè dr̄ deus de deo, lumen de lumine, ſapien-
tia, de ſapientia, eſſentia de eſſentia: quia hoc eſt omni-
no quod pater, non tn̄ pater: quia iſte filius, ille pater.

Quare verbum patris dicatur filius naturæ. M

Inde eſt quòd ſolùm vnigenitus Dei dicitur na-
tura filius, quia eiuſdem naturæ eſt & eadem natura

eſt cum patre. vnde Hilar. in lib. 1. de Trin. de Chriſto loquens ait, Natura filius eſt, quia eandem naturam quam ille qui genuit, habet.

VTRVM PATER VOLVNTATE genuit filium, an neceſſitate, & an volens vel nolens ſit Deus.

Diſtinct. VI.

De cõparatione actus generandi ad potentiam.

PRæterea quæri ſolet, vtrum pater genuerit filium voluntate, an neceſſitate. De hoc Oroſius ad * Auguſt. ita ait, Voluntate genuit pater filium vel neceſſitate: ſed nec voluntate nec neceſſitate: quia neceſſitas in deo non eſt: præire voluntas ſapientiam non potuit: * Quocirca, vt Aug. ait in 15. libr. de Trin. Ridenda eſt dialectica Eunomii, a quo Eunomiani hæretici orti ſunt; qui eum non potuiſſet intelligere, nec credere voluiſſet vnigenitum dei filium verbum dei eſſe natura, id eſt, ſubſtantia patris genitum, non naturæ vel ſubſtãtiæ dixit eſſe filium, ſed filiũ voluntatis dei volens aſſerere, accedentem Deo voluntatem, qua gigneret filiũ ſicut nos aliquando aliquid volumus, quod antea non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur noſtra natura, quod abſit vt in Deo eſſe credamus. Dicamus ergo verbum Dei eſſe filium Dei natura, non volũtate, vt docet Augu. in 15. lib. de Trin. vbi quendam catholicum hæretico reſpondentem commendat, dicens: Acutè ſanè quidam reſpõdit hæretico verſutiſſimè interroganti, vtrum Deus filium volens vel nolẽs genuerit: vt ſi diceret nolens, abſurdiſſima Dei miſeria ſequeretur: ſi autem uolens, continuò quod intẽdebat cõcluderet, ſcilicet non naturæ eſſe filium, ſed uoluntatis. At ille vigilantiſſimè viciſſim quæſiuit ab eo, vtrum deus pater volens aut nolens ſit deus: ut ſi reſponderet, nolens, ſequeretur grandis abſurditas & miſeria, quã de deo credere magna eſt inſania: ſi autem diceret, volens, reſponderetur ei, ergo & ipſe voluntate ſua deus eſt non natura. Quid ergo reſtabat, niſi vt obmuteſceret, ſua interrogatione obligatum indiſſolubili vinculo ſe videns? Ex

** Cap. 20.*
** In tom. 4. In dial. 65 quæſt.*
Opinio cuiuſdam hæretici.
Au. de Tr. li. 15. c. 20 Et in quæſtionib. ad Oroſium.

prædictis

prædictis docetur non eſſe concedendum, quòd Deus, voluntate uel neceſſitate, vel uolés, uel nolés, ſit Deus. Item quod uoluntate vel neceſſitate, uel uolens, vel nolens genuerit filium.

Oppoſitio contra prædicta. B

Sed contra hoc opponitur ſic, Voluntas Dei eſt natura ſiue eſſentia Dei: quia non eſt aliud Deo eſſe, aliud velle: & ideo ſicut vna eſt eſſentia trium perſonarum, ita & una uoluntas. Si ergo Deus natura Deus eſt, & uoluntate Deus eſt: & ſi verbum Dei natura filius Dei eſt, & uoluntate filius Dei eſt. Hoc autem facile eſt refellere: nam & præſcientia Dei ſiue ſcientia, qua ſcit uel præſcit bona & mala, diuina natura ſiue eſſentia eſt: & prędeſtinatio ſiue uoluntas eius eadem diuina eſſentia eſt: nec eſt aliud Deo ſcire & velle, quam eſſe, & cum ſit vnum & idem ſciẽtia Dei uel uoluntas, non tamen dicitur de uoluntate quicquid dicitur de ſcientia, & econuerſo. Nec omnia illa ſua volũtate Deus uult, quæ ſua ſcientia ſcit, cum ſua ſcientia nouerit tam bona quàm mala uoluntate autẽ non uelit niſi bona. Scientia quippe dei & præſentia de bonis eſt & malis: volũtas uerò & prædeſtinatio de bonis eſt tantum & tamẽ unum & idem in deo eſt ſcientia & uolũtas, & præſentia & prædeſtinatio. Ita cum unum ſit natura dei & uoluntas, dicitur tamen pater genuiſſe filium natura non uoluntate: & eſſe deus natura, non uoluntate.

Reſponſio.

Hilarius in lib. de ſynodis, Eos qui dicunt de non extãtibus eſſe filium Dei, ſimiliter qui dicũt quod neque conſilio, neque volũtate pater genuerit filiũ anatematiza ſancta Eccleſia. Item ſi quis nolẽte patre dicat natum filium ana-

Qualiter intelligenda ſint illa verba, pater nec nolens nec volens Deus eſt, nec volens nec nolens genuit filium. C

Prædicta tamen verba quibus prudenter dictum eſt, quod deus pater nec uolens nec nolens eſt deus, nec nolens nec uolens genuit filium, ſiue uoluntate, ſiue neceſſitate, ex tali ſenſu mihi uidentur accipienda, ut uoluntatem præcedentem vel accedentem intelligamus: qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipſe deus eſt uoluntate præcedẽti uel efficienti, uel uolens priuſquam deus: nec uoluntate præcedenti uel accedenti ge-

thema ſit. Non. n. nolente patre coactus pater vel naturali neceſſitate ductius cum nollet, genuit filiũ: ſed mox vt voluit ſine tempore & impoſſibiliter ex ſe vnigenitum demonſtrauit.

nuit filium: nec prius volens quàm generans genuit filium: nec prius generans quàm volens genuit filium: volens tamen genuit, ſicut potens genuit, & bonus genuit filium, & ſapiens genuit, & huiuſmodi. Si enim pater ſapiens & bonus dicitur genuiſſe filium, cur non & volens? cùm ita ſit Deo idem eſſe volentem, quod eſt eſſe Deum: ſicut idem eſt eſſe ſapientem, quòd eſt eſſe Deum. Dicamus ergo quia pater ſicut ſapiens, ita volens genuit filium, ſed non voluntate præcedenti vel accedenti. Quem ſenſum aperit Hiero. & confirmat ita dicens ſuper Epiſtola ad *Eph. De filio dei, id eſt, Domino noſtro Ieſu Chriſto ſcriptum eſt, quia cũ patre ſemper fuit, & nunquam eum vt eſſet, paterna uolũtas pręceſſit, & ille quidem natura filius eſt.

** Eph. 1. & Eccleſ. 1.*

HIC QVAERITVR, AN PATER POTVERIT vel voluerit Gignere filium. Diſtinct. VII. A

De comparatione potentiæ generandi ad perſonam.

Hic ſolet quæri à quibuſdam, vtrum pater potuerit vel voluerit generare filium. Si enim inquiunt, potuit vel voluit generare filium, ergo potuit aliquid & voluit, quod nec voluit nec potuit filius: nam filius nec potuit nec voluit generare filium. Cui verſutiæ facilè reſpondemus, dicentes: Poſſe vel velle generare filium, non eſt aliquid poſſe vel velle ſubiectum potentiæ vel voluntati: Eſt tamen aliqua potentia vel voluntas, ſcilicet poſſe vel velle gignere filiũ, & ideo diſtinguenda eſt intelligentia propoſiti verbi, poſſe vel velle gignere filium, & poſſe vel velle aliquid. Neq; enim generatio filij aliquid eorum eſt, quæ ſubiecta ſunt diuinæ potentiæ & voluntati: nec eſt aliquid inter omnia vel de omnibus, ſed ſuper omnia & ante omnia. Non enim antè voluit vel potuit, quam genuit: ſicut nec antè fuit, quàm genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex ſimili quoque hoc videre poſſumus. Pater enim poteſt eſſe pater, & vult eſſe pater: filius autem non poteſt, nec vult eſſe pater: ergo pater poteſt vel vult eſſe aliquid, quod non poteſt vel vult eſſe filius,

ſe filius. Non ſequitur: quia eſſe patrem non eſt eſſe aliquid, ſed pōt eſſe ad aliquid, vt in ſequenti oſtēdetur.

Ponit quædam uerba Augu. vnde poteſt mo- ueri auditor. B

Sed uehementer nos mouet quod Aug. ait in lib. contra Maximinum, qui aſſerebat patrem potentiorē eſſe filio, eò quòd filium genuit Deum creatorem: filius autem non dicebat que patrem potuiſſe gignere non filium: & ideo potiorem eſſe filio. Ad quod reſpondens Aug dicere videtur, quòd filius etiam potuit gignere, volens oſtendere patrem eſſe non potiorem filio, his verbis: Abſit vt ideo potentior ſit pater filio, ſicut putas: quia creatorem genuit pater, filius autem non genuit creatorem: neq; enim non potuit, ſed non oportuit Vide & diligenter attende hęc verba: non enim nō potuit, ſed non oportuit. Videtur enim dicere quòd filius potuit gignere, ſed non oportuit: & ita potuit quod non oportuit. Quare autem non oportuit, ſubdit dicens, Immoderata enim eſſet diuina generatio, ſi genitus filius nepotē gigneret patri, quia & ipſe nepos niſi auo ſuo pronepotem gigneret, ſecundum veſtram mirabilem ſapientiam impotens diceretur. Similiter etiam ille ſi nepotem non gigneret auo ſuo, & pronepotem proauo ſuo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis ſeries, ſi ſemper alter ex altero naſceretur: nec eam perficeret vllus, ſi non ſufficeret vnus omnipotens: Itaq; omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit.

Diſt. 28. huius primi. ʒ. in fi. 12. cap.

Opponitur prædictis verbis Auguſtini: C

Hoc autem videtur quibuſdam non poſſe ſtare, ſcilicet quod filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit eſſe pater: & ſi potuit eſſe pater, potuit ergo eſſe pater vel ſui, vel patris, vel ſpiritus ſancti, vel alicuius alius. Sed alius non: quia nullus alius ſemper fuit. Nec patris: quia pater eſt ingenitus & innaſcibilis. Nec ſui: quia nulla res ſeipſam gignere poteſt. Nec ſpiritus ſancti: quia naſci non potuit.

I. de Tri. I. cap. I.

quam Græci *ousian* vocāt. Sicut enim ab eo quod eſt ſapere dicta eſt ſapientia, & ab eo quod eſt ſcire dicta eſt ſcientia: ita ab eo quod eſt eſſe, dicta eſt eſſentia. Et quis magis eſt, quàm ille qui dixit famulo ſuo, Ego ſum qui ſum & dices filijs Iſrael, Qui eſt miſit me ad vos. Ipſe verè ac propriè dicitur eſſentia, cuius eſſentia non nouit præteritum vel futurum. Vnde Hier. ad Damaſum ſcribens ait, Deus ſolus qui exordium non habet verę eſſentiæ nomen tenet: quia in eius comparatione vere eſt, quia incommutabilis eſt: quaſi non ſint quæ mutabilia ſunt de quo enim dicitur fuit, non eſt: & de quo dicitur erit, nondum eſt. Deus autem tantum eſt, qui non nouit fuiſſe vel futurum eſſe. Solus ergo Deus verè eſt cuius eſſentiæ comparatum noſtrum eſſe, non eſt.

Exod. 3. d.

Hic in epiſto. ad Marcellū de 10. nominibus attigit quidem nomen eſſētię Dei, ſimiliter in epiſt. ad Damaſum cuius initium, Quoniā vetuſto ſatis iudicatur hæc ſententia. ſed ad verbum habetur in Iſidor. libro 7. Etymo. ca 1. & in Rabano ſuper illud Exod. Qui eſt miſit me ad vos.

Qualiter intelligenda ſint verba Hieronymi, quærendum eſt. B

Hic diligenter aduertendum eſt, quomodo intelligi debeāt illa verba Hieronymi, ſcilicet Deus tantùm eſt, & non nouit fuiſſe vel futurum eſſe: tanquam non poſſit dici de Deo, fuit vel erit: ſed tantùm, eſt: cùm de eo ſcriptum frequenter referamus, fuit ab æterno, fuit ſemper & erit in ſecula, & huiuſmodi: vnde videtur quod nō eſt tantùm dicendū de Deo fuit: vel eſt, vel erit. Si.n. diceretur tantùm fuit: putaretur quòd defierit eſſe: ſi diceretur tantùm. eſt, putaretur quod non ſemper fuerit, ſed eſſe cœperit, ſi tantùm diceretur erit, putaretur non eſſe modò. Dicatur ergo quia ſemper fuit. eſt, & erit: vt intelligatur, quia nec cœpit, nec deſijt, nec deſinet eſſe. De hoc * Aug. ſuper Ioannem ita ait, Cùm de ſempiterna re propriè dicatur, eſt: ſecundum nos bene dicitur, fuit & erit: fuit, qui nunquam deſijt: erit, quia nunquam deerit: eſt, quia ſemper eſt: non pręterijt, quaſi quod non maneat: non erit, quaſi quod non erat. Cùm ergo noſtra locutio per tempora varietur de eo verè dicuntur verba cuiuſlibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deeſt, vel deerit: & ideo non eſt mirum ſi de ſpiritu veritatis veritas loquens dixit per futurum: quęcunque audiet loquetur: audiet ſcilicet ab eo à quo procedit

In tom 9. tracta. u. ad 16. Ioan.

procedit. Audire illius eſt ſcire, idē etiā eſſe. A quo ergo eſt illi eſſentia, ab illo audiētia, id eſt, ſcientia: quę nō eſt aliud, quàm eſſentia. Audiet ergo dixit de eo ꝙ audiuit: & audit, id eſt, quod ſemper ſciuit, ſcit & ſciet. Ecce hic dicit Aug. verba cuiuſlibet tēporis dici de deo: ſed tñ proprie, eſt. Illud ergo qđ Hier. dicit ita intelligendū eſt: Nō nouit fuiſſe vel futurū eſſe ſed tm̄ eſſe: id eſt cùm dicitur de deo ꝙ fuit vel erit, nō eſt intelligendū quod præterijt vel futurus ſit, ſed ꝙ exiſtat ſimpliciter ſine aliquo tēporali motu. Licet.n. verba ſubſtantia diuerſorū temporū de deo dicantur (vt fuit erit, eſt, erat) nō tñ temporales motus eſſe diſtinguunt, ſ. præteritum, vel futurū, vel præteritum imperfectum, vel pręteritum perfectum, vel præteritum pluſquam perfectum: ſed eſſentiam ſiue exiſtentiam ſuæ diuinitatis ſimpliciter inſinuāt. Deus ergo ſolus propriè dicitur eſſentia vel eſſe. Vnde Hilarius in 7. de Trin. ait, Eſſe nō eſt accidens deo, ſed ſubſiſtens veritas, & manens cauſa, & naturalis generis proprietas.

Hic aperit quo ſint intelligenda.

Non longè à princio Libri 7.

Hic de incommutabilitate. C

Dei etiam ſolius eſſentia incommutabilis dicitur propriè: quia nec mutatur, nec mutari poteſt. Vnde Auguſ. in 5. lib. de Trin. Aliæ, inquit, eſſentiæ vel ſubſtantiæ capiunt accedentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacunque mutatio: deo autem aliquid huiuſmodi accidere non poteſt: & ideo ſola ſubſtantia vel eſſentia, quæ eſt deus, incommutabilis eſt: cui profectò maximè ac veriſſimè competit eſſe. Quod enim mutatur, non ſeruat ipſum verum eſſe: & quod mutari poteſt, etiam ſi non mutetur, poteſt, quod fuerat nō eſſe. Ideoq́; illud ſolum quod non tantùm non mutatur, verumetiā mutari omnino non poteſt, veriſſimè dicitur eſſe, id eſt, ſubſtantia patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Ideoq́; Apoſtolus loquens de deo ait, Qui ſolus habet immortalitatem. Vt enim ait Aug. lib. 1. de Trin. Cùm anima quodammodo immortalis eſſe dicatur & ſit, non diceret Apoſtolus, Solus deus habet immortalitatem, niſi quia vera immortalitas incommutabilitas eſt, quam nulla poteſt

Cap. 2.

1. Ti. 6. c.

Cap. 1.

Quæ ſit vera immor-

habere

talitas, quę in ſolo creatore eſt. habet creatura: quoniam ſolius creatoris eſt. Vnde * Iacobus ait: Apud Deum non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Et * Dauid, Mutabis ea, & mutabuntur: tu autem idem ipſe es. Ideo * Aug. ſuper Gen. dicit, quòd Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura verò per loca, & tempora: Et per tempora moueri, eſt per affectiones commutari. Deus autem nec loco, nec affectione mutari poteſt, qui per Prophetam ait: Ego Deus & non mutor, qui eſt immutabilis ſolus. Vnde rectè ſolus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura, vt ait Augu. contra Maximinum, nonnulla mors eſt ipſa mutatio: quia facit aliquid in ea non eſſe quod erat. Vnde & ipſa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia ſecundum modum ſuum nunquam deſinit viuere, habet tñ quandam mortem ſuã: quia ſi iuſtè viuebat & peccat moritur iuſtitiæ: ſi peccatrix erat & iuſtificatur, moritur peccato: vt alias eius mutationes taceam, de quibus modò longũ eſt diſputare. Et creaturarum natura cœleſtium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & Angeli peccauerunt, & dæmones facti ſunt, quorum eſt Diabolus princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunq; rationali creaturæ præſtatur vt peccare nõ poſſit, nõ eſt hoc naturæ propriæ, ſed Dei gratiæ. Et ideo ſolus Deus, vt ait Apoſtolus, habet immortalitatem: qui nõ cuiuſquã gratia, ſed natura ſua nec potuit, nec poteſt aliqua conuerſione mutari: nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde, vt ait Aug. in 1. libr. de Trinita. ſubſtantiam Dei ſine vlla ſui commutatione mutabilia facienté, & ſine vllo ſuo temporali motu téporalia creantem, intueri & noſſe, licet ſit difficile, oportet. Verè ergo ac propriè incommutabilis eſt ſola diuinitatis eſſentia: quæ ſine ſui mutatione cunctas condit naturas.

** Iaco. 1. c.*
** Pſal. 110*
** L. 8. c. 20. 21. 22. & 26.*
Malac. 3. b
Li. 3. c. 12.
1. Tim. 6. c.
Cap. 1.

Hic de ſimplicitate. D

Quare creatura ſit multiplex & nõ ſimplex. Eademque ſola propriè ac verè ſimplex eſt, vbi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum vlla eſt diuerſitas, ſiue variatio vel multitudo.

Vt au-

Vt autem ſcias quomodo ſimplex ſit illa ſubſtantia, tē docet Aug. in 6. lib. de Trin. Animaduerte primò, quare omnis creatura ſit multiplex, & nullo modo verè ſimplex & primum de corporali, poſtea de ſpirituali creatura. Corporalis vtique creatura ex partibus conſtat, ita vt ſit ibi aliqua pars minor, alia maior: & maius ſit totũ quàm quælibet pars: & in vnoquoque corpore aliud eſt magnitudo, aliud color, aliud eſt figura. Poteſt enim imminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura: & colore mutato manere eadem figura, & eadem magnitudo. Ac per hoc multiplex eſſe conuincitur natura corporis: ſimplex autem nullo modo. *Cap. 6.* *Hic de corporali oſtenditur quare ſit multiplex.*

Hic de ſpirituali creatura oſtendit quomodo ſit multiplex, & non ſimplex. E

Creatura quoque ſpiritualis, vt eſt anima, in comparatione quidem corporis eſt ſimplex: ſine comparatione verò corporis, eſt multiplex & non ſimplex. Quæ igitur ſimplex dicitur reſpectu corporis, quia mole non diffunditur per ſpacium loci, ſed in vnoquoque corpore & in toto, tota eſt, & in qualibet eius parte tota eſt. Et ideo cũ fit aliquid in quauis exigua particula corporis, quod ſentiat anima, quanuis non fiat in toto corpore, illa tamen tota ſentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipſa tota anima uera ſimplicitas eſt. Cùm enim aliud ſit artificioſum eſſe, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem, aliud cupditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud triſtitia: poſſintque hæc & alia huiuſmodi innumerabilia in aīæ inueniri natura, & alia ſine alijs, & alia magis, & alia minus: manifeſtum eſt animæ non ſimplicem, ſed multiplicem eſſe naturam. Nihil enim ſimplex mutabile eſt: omnis autem creatura mutabilis eſt: nulla ergo creatura verè ſimplex eſt; Deus verò & ſi multiplex dicatur, uerè tamen & ſummè ſimplex eſt. Dicitur enim magnus, bonus, ſapiens, beatus, verus, & quicquid aliud non indignè dici videtur: ſed eadem magnitudo eius eſt quæ ſapientia. Non enim mole magnus eſt, ſed uirtute: & eadem bonitas eius eſt, quæ ſapientia, *Ex eod. lib. 6. c. eod.* *Ibid. c. 7.* *Quomodo Deus ſimplex eſt.*

&

& magnitudo, & veritas: & non eſt ibi aliud ipſum beatum eſſe, & aliud magnum, aut ſapientem, aut verum, aut bonum eſſe, aut omnino eſſe.

Qualiter Deus cùm ſit ſimplex, multiplex tamen dicatur. F

Hic diligenter notandum eſt cum dicat Augu. ſolum Deum verè ſimplicem eſſe: cur dicat eundem multipliciter dici. Sed hoc non propter diuerſitatem accidentium vel partium dicit, ſed propter diuerſitatem ac multitudinem nominum, quæ de Deo dicuntur; quæ licet multiplicia ſint, vnum tamen ſignificant, ſcilicet diuinam naturam. Hæc enim non ita accipiuntur, cum de illa incommutabili æternaque ſubſtantia incomparabiliter ſimpliciore quàm eſt humanus animus dicũtur, quemadmodum cùm de creaturis dicuntur. vnde Auguſt. in 6 lib. de Trin. Deo, inquit, eſt hoc eſſe, quod eſt fortem eſſe, vel ſapientem eſſe, vel iuſtum eſſe, & ſi quid de illa ſimplici multiplicitate, vel multiplici ſimplicitate dixeris, quo ſubſtantia eius ſignificetur. Humano autem animo nõ eſt hoc eſſe, quod eſt fortem eſſe, aut prudentem, aut iuſtum: poteſt enim eſſe animus, & nullam iſtarum habere virtutum.

Cap. 4.

Tanta eſt Dei ſimplicitas, quod nulli prædicamentorum ſubijcitur. G

Cap. 1.

Quod aũt in natura diuina nulla ſit accidẽtiũ diuerſitas, nullaq; penitus mutabilitas, ſed perfecta ſimplicitas oſtẽdit Aug. in li. 5. de Trin. dicens: Intelligamus Deum quantũ poſſumus, ſine qualite bonũ ſine quantitate magnum, ſine indigentia creatorẽ, ſine ſitu præſidentẽ, ſine habitu omnia continentẽ, ſine loco vbiq; totum, ſine tẽpore ſempiternum, ſine vlla ſui mutatione mutabilia facientem, nihilq; patiẽtẽ, quiſquis Deum ita cogitat, & ſi nõdum poteſt omnino inuenire, quid ſit ipſe: piè tamẽ caueat quantum poteſt aliquid de illo ſentire, quod non ſit. Ecce ſi ſubtiliter intendas ex his atq; prædictis aperitur illa prædicamenta artis Dialecticæ Dei naturę minimè conuenire, quæ nullis eſt ſubiecta accidentibus.

Quod

Quod Deus non propriè, ſed abuſiuè dicitur ſubſtantia. H

Vnde nec propriè dicitur ſubſtantia, vt Auguſtin. oſtendit in libr.7. de Trinitat. Sicut ab eo quod eſt eſſe appellatur eſſentia, ita ab eo quòd eſt ſubſiſtere ſubſtantiam dicimus; ſi tamen dignum eſt, ut Deus dicatur ſubſiſtere. Hoc enim de his rebus rectè intelligitur: in quibus, vt ſubiectis, ſunt ea quæ in aliquo ſubiecto eſſe dicuntur: ſicut in corpore color, aut forma. Corpus enim ſubſiſtit: & ideo ſubſtantia eſt. Res verò mutabiles neq; ſimplices propriè dicuntur ſubſtantiæ. Deus autem ſi ſubſiſtit, vt ſubſtantia propriæ dici poſſit ineſt in eo aliquid tanquam in ſubiecto: & non eſt ſimplex. Nefas eſt autē dicere vt ſubſiſtat deus, & ſubſit bonitati ſuę: atq; illa bonitas non ſubſtantia ſit vel potius eſſentia, neque ipſe deus ſit bonitas ſua, ſed in illo ſit tanquam in ſubiecto. Vnde manifeſtum eſt Deū abuſiue ſubſtātiam uocari, vt nomine vſitatiore intelligat̄ eſſentia, quod uerè ꝓpriè dicitur, ita vt fortaſſe ſolū deū dici oporteat eſſentiam. Eſt enim verè ſolus, quia incommutabilis eſt. *Cap. 4. et 5.*

Quòd non eſt aliquid in Deo, quod non ſit Deus. I

Huius autem eſſentiæ ſimplicitas ac ſynceritas tanta eſt, quòd non eſt in ea aliquid, quòd non ſit ipſa: ſed idē eſt habens, & quòd habetur Vnde Hilar. in 7. lib. de Trinita. ait, Non ex compoſitis Deus, qui vita eſt, ſubſiſtit: neq; q virtus eſt, ex infirmis cōtinetur: neq; qui lux eſt, ex obſcuris coaptatur: neq: qui ſpiritus eſt, ex diſparib. formalis eſt, totum ꝙ in eo eſt, vnū eſt. Idem in 8 lib. de Tri. Nō humano modo ex compoſitis deus eſt, vt in eo aliud ſit quod ab eo habetur, & aliud ſit ipſe qui habeat ſed totum vna eſt natura, ſcilicet, perfecta & infinita & non ex diſparibus cōſtituta, ſed uiuens per totum ipſa. De hoc eodem Boetius in libr. de Trinita. ait: Quocirca hoc verè vnū eſt, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod in eo eſt; neq; enim ſubiectū fieri poteſt. Auguſt. quoque in libr. de fide & ſymbolo dicit: In Dei ſubſtantia non eſt aliquid quod non ſit ſubſtantia: *Paulò poſt med. 4. lib.* *Non longe a fine lib.* *Cap. 3.* *Cap. 9 circa fi. eiuſdem.*

tia:

tia:quaſi aliud ſit ibi ſubſtantia, aliud quod accidit ſubſtantiæ: Sed quicquid ibi intelligi poteſt, ſubſtantia eſt. Verùm hæc dici poſſunt facilè, & credi, uideri, autem niſi puro cordé omnino nō poſſunt. Itē Auguſt. 15. li 5. de Trin. Sic habetur in natura vniuſcuiuſque trium, quod qui habet, hoc ſit quod habet, ſicut immutabilis ſimplexque ſubſtantia. Vnde Iſidor. ait, Deus ſimplex dicitur, ſiue non amittendo quod habet, ſeu quod aliud nō eſt ipſe, & aliud quod in ipſo eſt. Et cùm tantæ ſimplicitatis atque ſynceritatis ſit natura diuina, eſt tamē in ea Trinitas perſonarum. Vnde Auguſt. in libr. 11. de Ciui. Dei, Non propter hoc naturam ſummi boni ſimplicem dicimus, quia eſt pater in ea ſolus, aut filius in ea ſolus, aut ſpiritus ſanctus in ea ſolus: aut quia eſt ſola iſta nominum Trinitas, ſiue ſubſtantia perſonarum, ſicut Sabelliani putauerunt. Sed ideò ſimplex dicitur, quia eſt hoc quod habet: exceptō quòd relatiuè quæq; perſona ad alteram dicitur, nec eſt ipſa. Nam vtique pater habet filium, ad quem relatiuè dicitur, nec tamē ipſe eſt filius: & filius habet patrem, nec tamen ipſe eſt pater. In quo verò ad ſemetipſum dicitur non alterum, hoc eſt quod habet: ſicut ad ſemetipſum dicitur viuus habendo uitā, & eadem vita eſt ipſe. Propter hoc vtiq; natura hæc dicitur ſimplex, quod nō ſit aliud habens, & aliud id quod habet, ſicut in cæteris rebus eſt. Non enim habēs aliquorem liquor eſt, nec corpus color, nec anima eſt ſapientia. Ecce quanta eſt identitas, quanta eſt vnitas, immutabilitas, ſimplicitas, puritas diuinæ ſubſtantiæ iuxta infirmitatis noſtræ ualetudinem aſſignauimus.

Cap. 17. — *Lib. 1. de ſum. bo. ca. 1. & lib. 7. Ety. cap. 1.* — *Cap. 10.*

DE DISTINCTIONE TRIVM perſonarum. Diſtinct. IX.

De proprietatib. & cōditionib. perſonalib. Trinitatis & vnitatis.

A

NVnc ad diſtinctionem trium perſonarum accedamus. Teneamus ergo, ut docet * Aug. in libr. de fide ad Petrum, patrem & filium & ſpiritum ſanctum unū eſſe Deū naturaliter: nec tñ ipſum patrem eſſe, qui filius eſt, nec filium eſſe ipſum qui pater

** Cap. 1.*

eſt, nec

eſt, nec ſpiritum ſanctum eſſe ipſum, qui pater eſt aut filius. Vna enim eſt eſſentia patris, & filii, & ſpiritus ſancti, in qua non eſt aliud pater, aliud filius, aliud ſpiritus ſanctus: quanuis perſonaliter alius ſit pater, alius filius, alius ſpiritus ſanctus.

Hic de coæternitate filij cum patre. B

Genitus eſt enim a patre filius, & ideo alius: nec tamen antè fuit pater, quàm filius: coæternæ enim ſunt ſibi tres perſonæ.

Argumentatio Arrianorum. C

Sed cõtra hoc inquit hæreticus, ut refert Ambroſ. in lib. 1. de fide ad Gratianum: Omne quod natũ eſt, principium habet: & ideo quia filius natus eſt, principium habet: & eſſe cœpit: quod hæreticorum ore ſic dictum eſt. Nam ipſe Arrius, ut meminit Aug. in 6. lib. de Trin. dixiſſe fertur, Si filius eſt, natus eſt: ſi natus eſt, erat tempus quando non erat filius. *Cap. 5. circa medium eiuſdem.* *Cap. 1.*

Reſponſio Auguſtini catholica. D *Augu. ibid.*

Qui hoc dicit, non intelligit etiam natum eſſe de deo ſempiternnm eſſe vt ſit coæternus patri filius: ſicut ſplẽdor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coæternus eſt illi, & eſſet coæternus, ſi ignis eſſet.

Oppoſitio Auguſtini contra hæreticum. E

Item, Si dei filius, inquit Aug. virtus & ſapientia dei eſt, nec vnquã fuit deus ſine virtute & ſapientia, coęternus eſt ergo Deo patri filius. Dicit autem Apoſtolus Chriſtum eſſe dei uirtutem & dei ſapientiam. Aut ergo non fuit, quando non fuit filius, aut aliquando deus nõ habuit virtutem & ſapientiam: quod dementis eſt dicere. Conſtat enim quia ſemper habuit ſapientiam: ſemper ergo habuit filium. *Lib. 6 ca. 1.* *1. Cor. 1. d*

Reſponſio Ambroſii ad idem, auctoritate fulta. F

Eidem quoque Arrianicæ quæſtioni Ambro. in hũc modum reſpondet, Ego, inquam, filium eſſe natum confiteor: quod reliquum eſt impietatis, horreſco. Scriptũ eſt enim in ueteri † Teſtamento, vt vel unum è pluribus dicam, Ante me non fuit alius deus, & poſt me *In 1. lib. de fid. ad Gratianũ circa mediũ 5. ca.* *† Eſaiæ 43.*

non erit. Quis ergo hoc dicit? pater an filius? Si filius ante me, inquit, non fuit alius deus. Si pater, poſt me, inquit, non erit: hic priorem, & ille poſteriorem non habet. Inuicem enim in ſe, & pater in filio, & filius in patre cognoſcitur. Cum enim patrem dixeris, eius etiã filium deſignaſti, quia nemo ipſe pater eſt ſibi: cum filium nominas, etiã patrem fateris, quia nemo ipſe ſibi filius eſt. Itaq; nec filius ſine patre, nec pater poteſt eſſe ſine filio: ſemper ergo pater, ſemper & filius eſt.

Ioan. 13. d.

Inuectio Ambroſii contra hæreticum. G

Ratione vtitur. Ambr. contra hæreticum. Libro &c. citatis.

Item dic, inquam, mihi hæretice, fuit ne quando omnipotens Deus pater non erat, & Deus erat: nam ſi pater eſſe cœpit, Deus ergo primo erat, & poſtea pater factus eſt. Quomodo ergo immutabilis Deus eſt? Si enim antè Deus, poſtea pater fuit, vtique generationis acceſſione mutatus eſt: ſed auertat Deus hanc amentiam.

Ineffabile eſt quomodo filius ſit, & non habeat patrem priorem; ſicut modus generationis intelligibilis & ineffabilis eſt. H

Vt ſupra.

Sed quæris a me, inquit Ambroſ. quomodo ſi filius ſit, non priorem habeat patrem. Quæro item abs te, quando vel quomodo filium putes eſſe generatum? Mihi enim impoſſibile eſt generationis ſcire ſecretum. Mens deficit, vox ſilet, non mea tantùm, ſed & angelorum: ſupra poteſtates, & ſupra angelos, & ſupra Cherubin, & ſupra Seraphin & ſuper omnem ſenſum eſt: quia ſcriptum eſt, Pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt. Et ſi pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt, quomodo non eſt ſupra omnem ſenſum tanta generatio? Tu ergo ori manum admoue: ſcrutari nõ licet ſuperna myſteria. Licet ſcire quòd natus ſit, non licet diſcutere quomodo natus ſit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus eſt. Ineffabilis enim eſt illa generatio, vnde Eſaias, Generationem eius quis enarrabit?

Philip. 4. b

Eccleſ. 5. d.

Eſaiæ 53. b

Quidam præſumunt diſcutere generationis ſeriem. I

Quidam tamen de ingenio ſuo præſumentes, dicunt aliã generationem poſſe intelligi, & alia huiuſmodi:

di; inhærentes illi authoritati Hieroni. ſuper Eccleſiaſten, In ſacris ſcripturis, quis ſæpeſſimè non pro impoſſibili, ſed pro difficili ponitur: vt ibi, Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dicit Hiero. ideò quòd generatio filij ęterna plenè intelligi uel explicari poſſit a quoquam mortalium: ſed quia de ea aliquid intelligi, uel dici poteſt: quidam tamen hoc accipiunt dictum de temporali Chriſti generatione.

Tom. 7. commentar. ad 3. c. Eccleſiaſtæ, circa illud, Quid ſcit ſi ſpiritus. Leo papa & Dionyſius.

Vtrum debeat dici, ſemper gignitur, vel ſemper genitus eſt filius. K

Hic quæri poteſt cum generatio filij à patre nec principium habeat, nec finem, quia ęterna eſt, vtrum debeat dici, filius ſemper gignitur, vel ſemper genitus eſt, vel ſemper gignetur. De hoc Gregor. ſuper Iob ait, Dominus Deus Ieſus in eo quòd virtus & ſapientia Dei eſt, de patre ante tempora natus eſt: uel potius quia nec cœpit naſci, nec deſijt, dicamus verius ſemper natus: non autē poſſumus dicere ſemper naſcitur, ne imperfectus eſſe videatur At verò, ut æternus deſignari valeat & perfectus, & ſemper dicamus, & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & ſemper ad æternitatem: quanuis per hoc ipſum quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expreſſione deuiamus: quod factum non eſt, non poteſt dici propriè perfectum: ſed balbutiendo, vt poſſumus, excelſa Dei reſonemus. Et Dominus noſtræ infirmitatis verbis condeſcendens: Eſtote, inquit, perfecti, ſicut & pater veſter cęleſtis perfectus eſt. Super illum locum etiam Pſalm. Ego hodie genui te. De hac generatione filii ita loquitur Auguſ. Quanquam per hoc quòd dicit hodie, poſſit intelligi dies ille, quo Chriſtus ſecundum hominem natus eſt: tamē quia hodie præſentiam ſignificat, atq; in ęternitate neq; prę teritum quicquam eſt, quaſi eſſe deſierit: neq; futurum, quaſi nondum ſit: ſed præſens tantùm: quia quicquid æternum eſt, ſemper eſt, diuinitus tamen accipitur de ſempiterna generatione ſapientiæ Dei. Ecce his uerbis oſtēdit Aug. ꝙ generatio filii ſemper eſt, nec præterit,

Li. 29. Moralium. capite. 1.

Matth. 5.

Pſalm. 2. In tomo 8. in expoſitione Pſalmi ſecundi.

nec futura eſt, quia æterna eſt. Ideo dixit genui ne nouum putaretur, ſcilicet ne uideretur incepiſſe, hodie dixit, ne præterita generatio videretur. Ex his ergo verbis Prophetæ, vt ait Ioannes Chryſo. nihil aliud manifeſtatur, niſi quia ex ipſa eſſentia patris ſemper genitus eſt filius.

Origines videtur dicere contrarium: ait enim quòd ſemper generatur filius a patre. L

Orig. to.2. Homil. in Hierem. 6. circa illud Hierem.11. Reuerſi ſũt. *Prou.8. ſecundum.70*

Origenes verò ſuper Hieremiam dicit, quòd filius ſemper generatur a patre, his verbis: Saluator noſter eſt ſapientia dei: ſapientia verò eſt ſplendor æternæ lucis Saluator ergo noſter ſplendor eſt claritatis. Splendor autem non ſemel naſcitur & deſinit: ſed quoties ortum fuerit lumen ex quo ſplendor oritur, toties oritur etiã ſplẽdor claritatis, ſic ergo Saluator ſemper naſcitur. Vnde ait in lib. Sap. Ante omnes colles generat me Dominus; non, vt quidam malè legunt, generauit. His uerbis apertè oſtendit Origenes, ſanè dici poſſe & debere, filius ſemper naſcitur: quod uidetur contrarium illi, verbo Gregorii premiſſo, ſcilicet, non poſſumus dicere, ſemper naſcitur.

Exponit præmiſſa verba Gregorij, ne putetur inter doctores eſſe contrarietas. M

Quæſtio de ipſis verbis Gregor. hic ſoluitur.

Sed ne tanti authores ſibi contradicere in re tanta videantur, illa uerba Gregorii benignè interpretemur. Dminus, inquit, Ieſus ante tempora natus eſt de patre: vel potius, quia nec cœpit naſci nec deſiit, dicamus verius ſemper natus. Sed quomodo verius dicitur hoc ſcilicet quod filius ſemper natus eſt, quam illud ſcilicet quòd de patre ante tempora natus eſt? Illud enim ſyncera & catholica fides tenet ac prædicat, ut iſtud: Quare ergo ait, dicamus verius, cum vtrunque pariter ſit verum? niſi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiam & expreſſionem veritatis dici, quàm illud? His etenim verbis omnis calumniandi verſutis hæreticis obſtruitur aditus, quibus Chriſti ſecundum Deitatem generatio ſine initio, & ſine fine eſſe, ac perfecta monſtratur.

ſtratur. Non autem adeò apertè ſemper manifeſtatur veritas cum dicitur, filius ante tempora genitus eſt de patre, vel filius ſemper naſcitur de patre. Et ideo dicit Gregorius, quòd nõ poſſumus dicere ſemper naſcitur. Non, inquam, ita conuenienter, non ita coniugè ad explanationem veritatis, poteſt tamen dici, ſi ſanè intelligatur: ſemp enim naſcitur filius de patre, vt ait Orig. non ꝙ quotidie itereť illa generatio, ſed quia ſemp eſt. Sẽper ergo naſcitur, id eſt, natiuitas eius ſempiterna eſt.

Quòd filius ſemper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij. N

Hilarius quoque dicit filium naſci ex patre in libr. 7. de Trin. his verbis, Viuens Deus, & naturæ æternæ viuentis poteſtas eſt: & quod cum ſacramento ſcientiæ ſuæ ex eo naſcitur, non potuit aliud eſſe quàm viuens. Nam cum ait, Sicut miſit me uiuens pater, & ego viuo propter patrem: docuit vitam in ſe per viuẽtem ineſſe. Ecce hic habes, quia filius naſcitur ex patre. Item in eodem, cùm dicit Chriſtus, Sicut pater habet vitam in ſe: ſic & filio dedit vitam habere in ſemetipſo: omnia via ſua ex uiuente teſtatus eſt. Quod autem ex viuo viuum natum eſt, habet natiuitatis profectum ſine nouitate. Non enim nouum eſt quòd ex viuo generatur in uiuũ, quia nec ex nihilo eſt: & vita quæ natiuitatem ſumit ex vita, neceſſe eſt per naturæ vnitatem & perfectæ natiuitatis ſacramentũ, ut & in uiuente viuat, & in ſe habeat uitã viuentẽ. Ecce & hic habes quia generatur ex uiuo viuens filius. Item in eodem: In Deo totum quod eſt viuit: deus enim vita eſt, & ex vita non poteſt quicquam eſt eſſe niſi viuum: neque ex deriuatione, ſed ex virtute natiuitas eſt. Ac ſic dum totũ quod eſt, viuit, & dum totum quod ex eo naſcitur virtus eſt, habet natiuitatem filius, non demutationẽ. Et hic dicit quia naſcitur. Item in 9. lib. de Trin. Donat pater filio tantum eſſe, quantum eſt ipſe: cui innaſcibilitatis eſſe imaginem ſacramento natiuitatis impartit, quem ex ſe in ſua forma generat. Hic dicit quia generat pater filium.

Paulò poſt li. medium.

Ioan. 6. f.

Ioan. 5. d.

Idem in eodem paulò poſt.

Paucis interpoſitis.

Attendo in totum quod in Deo eſt viuit. Pene in loco prius citato.

Multò poſt li. medium.

Breuiter docet quid de hoc concedendum ſit. O

Dicamus ergo filium natum de patre ante tempora, & ſemper naſci de patre, ſed congruētius ſemper natū: & eundem fateamur ab æterno eſſe, & patri coæternū id eſt, authori. Pater enim generatione author filii eſt, vt in ſequenti oſtendetur. Vt ergo pater eſt eternus, ita & filius æternus eſt: ſed pater ſine authore, filius verò non: quia pater innaſcibilis, filius natus. Et ut ait Hilarius in 12. lib. de Trin. aliud eſt ſine authore ſemper eſſe æternum, aliud patri, id eſt, authori, eſſe coæternū. Vbi autem pater author eſt, ibi & natiuitatis eſt: quia ſicut natiuitas ab authore eſt, ita & ab æterno authore æterna eſt natiuitas. Omne autem quod ſemper eſt, etiã æternum eſt: ſed tamen non omne quod æternum eſt, etiã innatū eſt: quia quod ab æterno naſcitur, habet æternū eſſe quod natum eſt Quod autē non natum eſt, id cum æternitate nō natum eſt: quod uerò ex æterno natum eſt, id ſi non æternum natum eſt, & iam non erit & pater author æternus. Si quid ergo ei, qui ab æterno patre natus eſt, ex æternitate defuerit, idipſum nō eſt autori ambiguum defuiſſe: quia ſi gignenti eſt infinitum gignere, & naſcenti etiam infinitum naſci eſt. Medium enim quid inter natiuitatem Dei filii, & generationem Dei patris, nec ſenſus nec ratio admittit: quia & in generatione natiuitatis eſt, & in natiuitate generatio eſt: quia ſine utroque neutrum eſt: utrunque ergo ſine interuallo ſui eſt.

Hæc diſtin. Item 15. di.

Pene in medio libri.

Argumentatio hæretici. P

Sed inquiet hæreticus, Omne quod natum eſt non ſemper fuit, quia in id natum eſt ut eſſet. Nemo ambigit quin ea, quæ in rebus humanis nata ſunt, aliquãdo non fuerit. Sed aliud eſt ex eo naſci, quod ſemper non fuit: aliud eſt ex eo natum eſſe, quod ſemper eſt. Ibi nec ſemper fuit, qui pater eſt, nec ſemper pater eſt. & qui non ſemper pater eſt, non ſemper genuit: ubi autem ſemper pater eſt, ſemper filius eſt. Quod ſi ſemper Deo patri proprium eſt quòd ſemper eſt pater, neceſſe eſt filio

Reſponſio Hilarij lib. ſupra dicto.

Quid ſit propriū patri et filio.

eſt filio ſemper proprium eſſe quod ſemper eſt filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam noſtram, vt nõ fuerit ſemper, cui proprium eſt ſemper eſſe quod natum eſt? Natũ ergo vnigenitũ Deũ cõfitemur, ſed natũ ante tẽpora, nec ante eſſe q̃ natum, nec antè natum quàm eſſe: quia naſci quod erat iam non naſci eſt, ſed ſeipſum demutare naſcendo. Hoc autem humanum ſenſum & intelligentiam excedit mundi, non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ, ſed prudentiæ fidelis profeſſio eſt.

HIC DE SPIRITV SANCTO AGITVR, & prius, quid ſit amor Patris & Fili dicitur. Diſtinct. X. A

De æterna proceſſione ſpiritus ſancti quãtum ad pſonã, quæ proceſſit.

NVnc poſt filii æternitatem de ſpiritu ſancto, quantum Deo donante videre conceditur, diſſeramus. Spiritus ſanctus amor eſt, ſiue charitas, ſiue dilectio patris & filii. Vnde Aug. in 15. li. de Tri. ait, Spiritus ſanctus nec patris eſt ſolius, nec filii eſt ſoli⁹, ſed amborũ: & ideo communem, qua inuicem ſe diligunt pater & filius, nobis inſinuat charitatem.

cap. 17.

Quòd ſpiritus ſanctus propriè dilectio dicatur: & tamen Trinitas ſit dilectio. B

1. Ioã. 4. a.

Ioannes autem in epiſtola canonica ait, Deus charitas eſt non dixit. Spiritus ſanctus charitas eſt. Quod ſi dixiſſet, abſolutior eſſet ſermo, & non parua pars quæſtionis deciſa: ſed quia dixit, Deus charitas eſt, incertum eſt, & ideo quærendum eſt, vtrum Deus pater ſit charitas, an filius, an ſpiritus ſanctus: an Deus ipſa Trinitas, quia & ipſa non tres dii, ſed vnus eſt. Deus Ad hoc Augu. in eodem lib. ita dicit: Neſcio cur ſicut ſapientia & pater dicitur, & filius, & ſpiritus ſanctus, & ſimul omnes non tres, ſed vna ſapientia: non ita & charitas dicatur pater, & filius & ſpiritus ſanctus, ſimul omnes vna charitas. Non ideo tamen quiſquã nos inconuenienter æſtimet charitatẽ appellare ſpiritum ſanctum: quia & Deus pater, & Deus filius poteſt charitas nuncupari:

Aug. li. & c. prędictis.

ſicut propriè verbum Dei etiam ſapientia Dei dicitur, cum & pater & ſpiritus ſanctus ſit ſapientia.

Sicut verbum Dei propriè dicitur ſapientia & tamen tota Trinitas dicitur ſapientia: ita & ſpiritus ſanctus propriè dicitur charitas & tamen pater & filius & ſpiritus ſanctus dicitur charitas. C

Si ergo propriè aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptius quàm ſpiritus ſanctus? vt ſcilicet in illa ſumma ſimplicique natura non ſit aliud ſubſtantia, & aliud charitas: ſed ſubſtantia ipſa ſit charitas, & charitas ipſa ſit ſubſtantia, ſiue in patre, ſiue in filio, ſiue in ſpiritu ſancto: & tamen ſpiritus ſanctus propriè charitas nuncupatur. Ecce his uerbis apertè dicit Aug. ꝙ in Trinitate charitas aliquando refertur ad ſubſtantiam, quæ communis eſt trium perſonarum & tota in ſingulis: aliquando ſpecialiter ad perſonam ſpiritus ſancti: ſicut ſapientia Dei aliquando pro ſubſtantia diuina, aliquando pro filio propriè accipitur, & hoc in multis fieri reperitur.

Ex eodē .li. c. eodem, ſed paulò inferius.

Exemplis firmat eadem nomina propriè & vniuerſaliter accipi. D

Pluribus enim exemplis doceri poteſt, multa rerum vocabula & vniuerſaliter poni, & propriè quibuſdam rebus adhiberi: ſicut Legis nomine aliquando ſimul omnia veteris Teſtamenti ſignificantur eloquia: aliquando autem propriè vocatur Lex, quæ data eſt per Moyſen. Multa alia ſuppetunt exempla, ſed in re aperta uitanda eſt longitudo ſermonis. Sicut ergo vnicum Dei verbum propriè vocamus nomine ſapientiæ, cùm ſit vniuerſaliter & ſpiritus ſanctus & pater ipſa ſapientia, ita ſpirites ſanctus proprio uocabulo charitas nuncupatur, cùm ſit pater & filius vniuerſaliter charitat.

Ex eodem lib. & cap.

Ioan. 1. b.

Authoritatem ponit, quòd filius propriè dicitur ſapientia. E

Sed Dei verbum, id eſt, vnigenitus Dei filius, apertè dictus eſt Dei ſapientia, ore Apoſtoli dicentis, Chriſtum

De Spiritu

Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. Spiritus autem ſanctus vbi ſit dictus charitas, inuenimus: ſi diligenter Ioannis Apoſtoli eloquium ſcrutemur: qui cùm dixiſſet, † Diligamus inuicem, quia ex Deo eſt dilectio: adiunxit, Et omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, quia dilectio Deus eſt. Hic manifeſtauit ſe dixiſſe eam dilectionem eſſe Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo eſt dilectio: ſed quia & filius ex Deo patre natus eſt, & ſpiritus ſanctus ex Deo patre procedit, quem potius eorum hic debeamus accipere dictum eſſe dilectionem, meritò quæritur. Pater enim ſolus ita Deus eſt, vt nō ſit ex Deo: & ideo dilectio, quæ ita Deus eſt vt ex Deo ſit, non ipſe pater eſt, ſed aut filius, aut ſpiritus ſanctus. Sed in conſequētibus cùm Dei dilectionem commemoraſſet Ioannes, qua dilexit nos, & hinc hortatus eſſet vt & nos inuicem diligamus, atq; ita Deus in nobis maneat: quia vtiq; dilectionem Deum dixerat, ſtatim volens de hac re apertius aliquid eloqui inquit, In hoc cognoſcimus, quia in ipſo maneamus, & ipſe in nobis: quia de ſuo ſpiritu dedit nobis. Spiritus itaq; ſanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere & ipſum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipſe ergo Deus eſt dilectio: Deus ergo ſpiritus ſanctus, qui procedit ex Deo, ſignificatur vbi legitur, Deus dilectio, & dilectio ex Deo eſt. Ecce his verbis apertè dicit Augu. Spiritum ſanctum eſſe charitatem patris & filij: & in tantum quoq; ſermonem produxit, vt videatur dixiſſe ſpiritum ſanctum non ſolùm eſſe dilectionem patris & filij, qua ſe inuicem & nos diligunt: ſed etiam qua diligimus Deum. Sed vtrum ipſe ſit charitas, qua nos diligamus Deum, in ſequenti explicatur.

ſancto teſtimoniū quærit, & inuenit ubi dicatur eſſe charitas.

† 1. Io. 4. b.

In eodē ca.

Diſtin. 17. primi.

Redit oſtendere quod propoſuerat, ſcilicet quòd ſpiritus ſanctus ſit amor, quo pater à filio & filius à patre diligitur. F

Nunc verò quod incepimus oſtendere curemus, ſcilicet ſpiritum ſanctum dilectionem eſſe, ſiue amorem patris & filij: quo ſcilicet pater diligit filium & filius patrem. De hoc Hieron. ſuper 17. Pſalm. ait, Spiritus ſanctus

In tomo 8.

circa illud, Diligam te Domine. ſanctus nec pater eſt nec filius · ſed dilectio, quam habet pater in filium, & filius in patrem. † Auguſt. quoque in 6. li. de Trinit. ait, In omnibus æqualis eſt patri filius, & eſt unius eiuſdemq; ſubſtantiæ. Quapropter etiam ſpiritus ſanctus in eadem vnitate ſubſtantiæ, & æqualitate conſiſtit.

† Inſi. 4. c. In princ. 8. cap.

Quid ſit Spiritus ſanctus, hic aperitur. G

Siue enim ſit vnitas amborum, ſiue ſanctitas, ſiue charitas, manifeſtum eſt quod non aliquis duorum eſt, quo uterq; coniungitur: quo genitus à gignente diligatur, genitoremq; ſuum diligat, ſintq; non participatione ſed eſſentia ſua: neq; dono ſuperioris alicuius, ſed proprio ſuo ſeruantes vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes ſpiritum ſanctum eſſe, quo filius diligitur à patre, & pater à filio: & quo illi duo ſeruant vnitatem pacis. Spiritus ergo ſanctus, vt ait Aug. in eodem commune eſt aliquid patris & filij, quicquid illud eſt. At ipſa communio cõſubſtantialis, & coæterna eſt: quæ ſi amicitia conuenienter dici poteſt, dicatur. Sed aptius dicitur charitas, & & hęc quoq; ſubſtãtia: quia Deus ſubſtantia eſt, & Deus charitas eſt. Tria ergo ſunt, & non amplius: vnus diligens eum qui de illo eſt, & vnus diligens eum de quo eſt, & ipſa dilectio, quæ ſi nihil eſt, quomodo Deus ſubſtantia eſt?

Ad Epheſ. 4. a. Lib. 6. de Trin. c. 5.

Quòd ſpiritus ſanctus ſicut communis eſt patri & filio, ita commune nomen habet proprium. H

Hic notandum eſt quòd ſicut ſpiritus ſanctus in Trinitate ſpecialiter dicitur charitas, quæ eſt patris & filij vnio: ita & nomen tenet propriè, quod patri & filio communiter quodam modo congruit. vnde Aug. in. 15. lib. de Trin. Si charitas, inquit, qua pater diligit filium, & patrem diligit filius, ineffabilem communionem demonſtrat amborum, quid conuenientius, quam vt ille propriè dicatur charitas, qui ſpiritus eſt communis ambobus? Hoc enim ſanius creditur & intelligitur, vt non ſolum ſpiritus ſanctus charitas ſit in illa Trinitate, ſed non fruſtra propriè charitas nuncupetur, propter

Cap. 16. circa fin. c. Cap. 19. circa fin. cap.

illa quæ

illa quæ dicta ſunt: ſicut non ſolus in illa Trinitate uel ſpiritus eſt vel ſanctus, quia & pater ſpiritus, & filius ſpiritus: & pater ſanctus; & filius ſanctus: & tamen ipſe non fruſtra dicitur ſpiritus ſanctus. Qui enim eſt communis ambobus, id vocatur ipſe propriè, quod ambo communiter. Alioquin ſi in illa Trinitate ſolus ſpiritus ſanctus eſt charitas, profectò & filius non ſolius patris, *Coloſ. 1. b* ſed etiam ſpiritus ſancti filius inuenitur. Ait enim Apoſtolus de Deo patre, Tranſtulit nos in regnum filij charitatis ſuæ. Si ergo non eſt in illa Trinitate charitas Dei niſi ſpiritus ſanctus, filius eſt etiam ſpiritus ſancti. Sed quia hoc abſurdiſſimum eſt, reſtat vt non ſolus ibi ſit Charitas ſpiritus ſanctus, ſed propter illa, de quibus ſatis diſſerui, propriè ſic vocatur.

QVOD SPIRITVS SANCTVS PROCEDIT a patre & filio. Diſtinct. XI. A

HIc dicendum eſt ſpiritum ſanctum à patre eſſe & filio, & procedere à patre & filio, quod multi hę retici negauerunt. Quod autem de utroque procedat, multis diuinorum eloquiorum teſtimonijs comprobatur. Dicit enim Apoſtolus: Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra. Ecce hic dicitur ſpiritus filij. Et alibi: Qui autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Ipſe etiam filius de ſpiritu ſancto dicit in Euangelio: Quem ego mittam vobis à patre. Patris autem ſpiritus dictus eſt, vbi legitur: Si ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, habitat in uobis Et ipſe Chriſtus dicit, Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur. Et in alio loco, Quem mittet pater in nomine meo. Et alibi ipſe filius de ſpiritu ſancto ait, De patre procedit. His & aliis autoritatibus pluribus oſtenditur quòd ſpiritus ſanctus à patre & filio procedit.

Aug. li. 15 de Tri. 26. has ſcripturas ad idem adducit.
Gal. 4 a
Rom. 8. b
Ioan. 15. d
Ad Ro. 8.
Matth. 10
Ioan. 14.
Ioan. 15.

Quòd Græci non concedunt ſpiritum ſanctum procedere à filio

Græci tamen dicunt Spiritum ſanctum procedere tantum *Quare dicatur.*

Prima cauſa. tantùm à patre, & non à filio. Quod ideo dicunt, quia ueritas in Euangelio fidem integram continente, de proceſſione ſpiritus loquens, ſolum patrem comme- *Ioan.15.d* morat dicens, Spiritus qui à patre procedit. Et etiam *Secunda cauſa.* ideo quia in principalibus concilijs, quæ apud eos celebrata ſunt, *Niceno, Epheſino, Calcedonēſi & Conſtantinopolitano.* ita ſymbola eorum ſubiunctis anathematibus ſancita ſunt, vt nulli de Trinitatis fide aliud docere uel aliter prędicare quam ibi cōtinetur, liceat. In quibus quidem ſymbolis cùm ſpiritus ſanctus commemoretur procedere à patre, & non à filio: Quicunq; inquiunt, à filio eum procedere addunt, anathema lincurrūt: vnde & nos arguunt anathematis reos. *Tertia cauſa.* Addūt etiam ad aſſertionem ſuæ opinionis, & in teſtimonium noſtræ damnationis, de ſymbolo fidei, quod ſecundum traditionem prædictorum conciliorum LEO III. Romæ tranſcriptum in tabula argentea poſt altare beati Pauli poſita poſteris reliquit pro amore (ut ipſe ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidem ſymbolo in proceſſione ſpiritus ſolus commemoratur pater, his verbis: Et in ſpiritum ſanctum Dominum, & viuificatorem, ex patre procedentem: cum patre & filio coadorandum & glorificandum, &c. Illud eſt ſymbolum quod in miſſa cantatur, editum in Niceno concilio: in fine cuius ſubiunctum eſt, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema ſit. Ideoq; Græci nos anathematizatos dicūt, quia dicimus ſpiritum ſanctum à filio procedere; quod ibi non continetur. Quod enim ſecundum nos ibi dicitur, Qui à patre filioque procedit: alterum à Latinis eſt additum, ſcilicet, filioque.

Reſponſio vbi determinantur prædicta. C

Nos autem illa verba ita determinamus, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, id eſt, contrarium docuerit, vel contrario modo prædicauerit, anathema ſit. Aliud ergo poſuit pro oppoſito, qualiter & Apoſtolus in epiſtola ad Gal. *Gal.1.b* Si quis aliud Euangelizauerit, id eſt, contrarium, anathema ſit. Non dicit, ſi quis addiderit. Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi, vt ait Auguſt.

praiudi-

præiudicare, qui cupiebat venire ad quoſdam quibus ſcribebat, ſicut ad Theſſal. vt ſuppleret quę illorum fidei deerant. Sed qui ſupplet quod minus erat, addit: non q̃d inerat, tollit. Qui autem prętergreditur fidei regulam, non incedit in via, ſed recedit à via. Ad illud autẽ quod de euangelio opponunt, reſpondemus: ita quia cum dicat in eo veritas ſpiritum ſanctum à patre procedere, non addit ſolo, & ideo etiam à ſe procedere non negat: ſed ideo patrem tantùm nominat, quia ad eum ſolet referre etiam quod ipſius eſt, quia ab illo habet. *Theſſ. 3. e.*

Quòd Græci in ſenſu nobiſcum conueniunt, etſi verbis differant. D

Sciendum eſt tamen, quòd Græci confitentur ſpiritum ſanctum eſſe filij, ſicut & patris: quia & Apoſtolus dicit, Spiritum filij. Et veritas in Euangelio, Spiritum veritatis. Sed cùm non ſit aliud ſpiritum ſanctum eſſe patris vel filij quàm eſſe à patre & filio: etiam in hoc in eadem nobiſcum fidei ſententia conuenire videntur, licet in verbis diſſentiant. *Galat. 4.* *Ioan. 16. b.*

Authoritatibus Græcorum oſtendit ſpiritum ſanctum etiam procedere à filio. E

Vnde etiam quidam eorum catholici doctores intelligentes vnam eandemq́ue fore ſententiam prædictorum verborum, quibus dicitur ſpiritus ſanctus procedere à filio, & eſſe filij, profeſſi ſunt ſpiritum ſanctum etiam procedere à filio. Vnde Athanaſius in ſymbolo fidei, Spiritus ſanctus à patre & filio; non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens. Ecce ſpiritum ſanctum apertè dixit procedere à patre & filio. Dydimus etiam eorum maximus Doctor. in lib. 2 de Spiritu ſancto, ſpiritum ſanctum à filio procedere dicit. † Saluator, inquit, qui eſt veritas, Non enim loquetur à ſemetipſo, hoc eſt, non ſine me & ſine meo & patris arbitrio: quia inſeparabiliter eſt a me & à patris voluntate: quia ex ſe nõ eſt, ſed ex patre & me eſt. Hoc enim ipſum quod ſub ſiſtit & loquitur, à patre & a me illi eſt. Item, ſpiritus ſanctus, qui eſt ſpiritus veritatis, ſpiritusq́, ſapientię, nõ *Poſt mediũ libri.* *† Ioã. 16. e* *Dydimus lib. eodem.*

poteſt

poteſt audire à filio loquente quæ neſcit, cum hoc ipſũ ſit quod profertur à filio, id eſt, procedens Deus de Deo, ſpiritus veritatis procedens à veritate, conſolator manans ex conſolatione Nam Cyrillius Epiſcopus in Epiſtola Neſtorio directa ait: Spiritus intelligitur per ſe ſecundum quòd ſpiritus eſt, & non filius: ſed tamen non eſt alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, &
1.Co.12.b. profluit ab eo ſicut ex Deo patre. Ioannes quoq; Chryſ. in Homilia quadam de expoſitione ſymboli hic ait, Ille eſt ſpiritus procedens de patre & filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idem in alia Homilia: Credendum eſt ſpiritum ſanctum patris eſſe & filij. Illum ſpiritum ſanctum dicimus patri & filio coæqualem, & proceden
1.Co.15.d. tem de patre & filio. Hoc credite, ne colloquia mala cor rumpant bonos mores. Ecce à doctoribus Græcorum aperta habemus teſtimonia, quibus ſpiritus ſanctus à patre & filio procedere oſtenditur. Omnis ergo lingua cõfiteatur ſpiritum ſanctum procedere à patre & filio.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS PRIVS vel plenius procedat a patre quàm à filio. Diſtinct. XII. A

ITem quæritur cùm ſpiritus ſanctus à patre procedat & à filio, vtrum priùs vel magis proceſſerit à patre quàm à filio: quod nititur hæreticus oſtendere, ita dicẽs. Si proceſſit ſpiritus ſanctus à patre, proceſſit vtique aut nato iam filio, aut nato filio. Si verò iam nato filio proceſſit, ante natus eſt filius quàm proceſſerit ſpiritus ſanctus: præceſſit ergo natiuitas filij proceſſionem ſpiritus ſancti. Si autem proceſſit à patre non genito filio, ante proceſſit quàm filius genitus fuerit,

Argumentatio hæretici.

Reſponſio Auguſtini ad id quod primo quærebatur ſcilicet an prius à patre quàm à filio proceſſerit. B

Cap.26. His & huiuſmodi, quæſtionibus magis laborioſis quàm fructuoſis reſpondet Auguſtin. in 15. libr. de Trinitate, dicens: In illa ſumma Trinitate quæ Deus eſt, interualla temporum nulla ſunt, per quę poſſet oſtendi

aut

aut ſaltem requiri, vtrum prius de patre natus ſit filius, & poſteà de ambobus proceſſerit ſpiritus ſanctus. Nunquid ergo poſſumus quærere vtrum iam proceſſerat de patre ſpiritus ſanctus, quando natus eſt filius: an nondum proceſſerat, & illo nato de vtroque proceſſit? Non poſſunt prorſus ibi iſta quæri, vbi nihil ex tempore inchoatur, vt ex conſequenti perficiatur in tempore. Ideo qui poteſt intelligere ſine tempore generationem filij de patre, intelligat ſine tempore proceſſionem ſpiritus ſancti de vtroque. Ecce his verbis abſoluta eſt quæſtio illa qua quærebatur, vtrum prius proceſſerit ſpiritus ſanctus à patre, quàm à filio. *Ibidem.*

Hic agitur de eo quod ſecundò quærebatur, ſcilicet, an plenius vel magis proceſſerit à patre, quàm à filio. C

Nunc tractandum eſt quod ſecundò quærebatur, ſcilicet, an plenius aut magis procedat ſpiritus ſanctus à patre quàm à filio. Ad quod dicimus, quia ſicut non ante procedit à patre quàm à filio, ita non plenius vel magis procedit à patre quàm à filio. Auguſtinus tamen in 15. de Trinitate dicens, quod ſpiritus ſanctus principaliter procedit de patre. Non fruſtra, inquit, in hac Trinitate non dicitur verbum Dei niſi filius: nec donum Dei, niſi ſpiritus ſanctus, nec de quo genitum eſt verbum, & de quo procedit ſpiritus ſanctus principaliter, niſi Deus pater. Ecce audiſtis, quia ſpiritus ſanctus principaliter procedit à patre. Sed ne te hoc turbaret, ipſe continuo ex quo ſenſu hoc dixerit, aperit dicens: Ideo addidi principaliter, quia & de filio ſpiritus ſanctus procedere reperitur; ſed hoc quoque illi pater dedit non iam exiſtenti, & nondum habenti. Sed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & ſpiritus ſanctus ſpiritus eſſet amborum. Ecce expoſuit ipſemet quomodo ſpiritus principaliter procedit à patre, nō quia prius vel magis procedat à patre quàm à filio: ſed quia cum procedat à filio, hoc ipſum habet filius à patre. *Cap. 17.* *Ex quo ſenſu dixerit principaliter procedere à patre.*

Ex eodem

Ex eodem ſenſu etiam dicitur ſpiritus ſanctus propriè procedere à patre. D

Tom. 4. ad Cyrillū ſcribens, in epi. cuius initium: Credimus in unū Deum patrem.

Ex eodem ſenſu etiam dicitur procedere propriè de patre. Vnde Hieron. in expoſitione catholicæ fidei, Niceniq; ſymboli ait: Credimus in ſpiritum ſanctum, qui de patre procedit propriè. Item, Spiritum ſanctum verum deum inuenimus in ſcriptura, & de patre eſſe propriè. Et item, De patre filius & ſpiritus ſanctus propriè & verè de patre procedit. Ecce apertè dicit ſpiritum ſanctum propriè eſſe de patre & propriè procedere à patre. Quod non eſt intelligendum, tanquam prius & plenius à patre procedat quàm à filio: ſed quia hoc habet pater à ſe non ab alio, vt de ipſo ſit & procedat ſpiritus ſanctus. Filius autem non à ſe, ſed à patre hoc habet, vt de ſeipſo ſit & procedat ſpiritus ſanctus.

Ex eodem ſenſu dicitur ſpiritus ſanctus eſſe, & mitti à patre per filium. E

In fine duodecimi libri.

Ibidem.

Fortè etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur ſpiritus ſanctus mitti per filium, & à patre eſſe per filium. Vnde Hilarius ad deum patrem de ſpiritu ſancto & filio loquens in 12. libr. de Trinit. ait, In ſpiritu ſancto tuo ex te profecto, & per eum miſſo. Item, Ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quòd ex te per eum ſpiritus ſanctus tuus eſt: quod & ſi ſenſu non percipiam, tamen teneo cõſcientia. In ſpiritualibus enim rebus tuis habes ſum. Item in eodem, Conſerua hanc oro, fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ ſymbolo profeſſus ſum, ſemper obtineam: te patrem ſcilicet, & filium tuum vna tecum adorem: ſpiritum ſanctum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum eſt, promerear. Ecce apertè dicit ſpiritum ſanctum à patre per filium & mitti, & eſſe: quod non eſt intelligendum quaſi à patre per filium minoré mittatur vel ſit, ſed quia ex patre & filio eſt: & mittitur ab vtroq;, ſed hoc ipſum habet filius à patre, vt ab ipſo ſit, & mittatur ſpiritus ſanctus. Hoc ergo voluit ſignificare Hilarius diſtinctionem faciens in locutione, vt oſtéderet in patre eſſe authoritaté.

Inde

Inde eſt etiam, quod veritas oſtendens patrem eſſe authorem proceſſionis, qua procedit ſpiritus a filio, dixit in † Euangelio, De patre procedit, cùm & de patre & filio procedit ſpiritus ſanctus. Vnde † Augu. in 15. lib. de Trinit. quærit, Si de patre & filio procedit Spiritus ſanctus: cur filius dixit, De patre procedit? Cur putas, niſi quia ſolet ad eum referre etiam quod ipſius eſt, ſicut & de quo ipſe eſt: ſicut ait, † Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me? Si ergo hic intelligitur eius doctrina, quam tamen non dixit ſuam, ſed patris: quantò magis illic intelligendus eſt ſpiritus ſanctus de ipſo procedere vbi ſic ait, de patre procedit: ut non diceret, de me non procedit. A quo autẽ habet filius, vt ſit Deus (eſt enim Deus de Deo) ab illo utiq; habet vt etiam de illo procedat ſpiritus ſanctus. Et ideo ſpiritus ſanctus ut etiam de filio procedat, ſicut procedit de patre, ab ipſo habet patre. Quapropter qui poteſt intelligere in eo quod ait filius. Sicut habet pater uitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitam habere in ſemetipſo: non ſine vita exiſtenti iã filio uitam patrem dediſſe, ſed ita eum ſine tempore genuiſſe: ut ita, quam pater filio gignendo dedit coęterna ſit vitæ patris qui dedit. Intelligat etiam ſicut habet pater in ſeipſo, vt de illo procedat ſpiritus ſanctuss: ſic dediſſe filio, ut etiam de iſto procedat idem ſpiritus ſanctus, & vtrumq; ſine tempore. Ita orgo dictum eſt ſpiritum ſanctum de patre procedere, ut intelligatur quod etiã procedit de filio, de patre eſſe & filio. Si enim quicquid habet, de patre habet filius, de patre habet utique vt de illo procedat ſpiritus ſanctus, ſed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & poſterius: quia ibi omnino nulla ſunt.

Ratio cur filius dixit de ſpiritu ſancto.

† Ioã. 15. d à patre procedere, cum ab vtroque procedat.

† Cap. 27.

† Ioan. 7. b.

Ioan. 5.

Aug. lib. de Trinit. 15. Cap. 26.

QVARE SPIRITVS SANCTVS CVM ſit de ſubſtantia patris non dicatur genitus vel filius, ſed tantum procedens.

Diſtinct. XIII. A

POſt hæc conſiderandum eſt, quantum a talibus quales nos ſumus intelligi poteſt, cum ſpiritus ſan

ctus procedat de patre, & ſit de ſubſtantia patris, eũ nõ dicatur eſſe natus, ſed potius procedere, & cur dicatur filius. Quare autem ſpiritus ſanctus non dicatur vel ſi natus, & ideo non ſit filius, Augu. oſtendit in 15. libr. de

Cap. 27. Trin. dicens: Si ſpiritus ſanctus filius diceretur, amborum vtique filius diceretur: qđ abſurdiſſimum eſt. Filius quippe nullus eſt duorum, niſi patris & matris. Abſit autem ut inter Deum patrem & Deum filiũ tale aliquid ſuſpicemur. Abſurdiſſime ergo filius diceretur amborum, id eſt, patris & filii. Amborum enim filius diceretur, ſi eum ambo & genuiſſent: quod abhoret omnium ſanorum ſenſus. Non ergo ab vtroque eſt genitus, ſed procedit ab vtroque amborum ſpiritus. His verbis oſtẽditur, cur ſpiritus ſanctus cum ſit de patre, non tamen dicatur genitus vel filius.

Cum ſpiritus ſanctus non dicatur genitus, cur filius dicatur procedere. B

Cùm autem ſpiritus ſanctus non dicatur genitus ſed tantum procedens, quæri ſolet cur filius non dicitur tã tùm genitus, ſed & procedens. Sicut ipſe in Euangelio

Ioan. 16. Ioãnis ait, Ego ex Deo proceſſi vel exiui, & veni in mũdum. Non ergo tantùm ſpiritus ſanctus procedit a patre ſed etiam filius. Ad quod dicimus, quòd cum vterque procedat a patre, diſſimiliter tamen. Nam ſpiritus

Cap. 14. ſanctus, vt ait Aug. in 5. lib. de Trin. procedit a patre, nõ quomodo natus, ſed quomodo datus vel donum. Filius autem proceſſit naſcendo, exijt vt genitus. Ac per hoc illud elucefcit vt poteſt, ſcilicet cur ſpiritus ſanctus etiã non ſit filius, cùm & ipſe a patre exeat. Ideo ſpiritus nõ dicitur filius, quia neque natus eſt ſicut vnigenitus: neque factus, vt per Dei gratiam in adoptionem naſceretur, ſicut nos.

Quòd non poteſt diſtingui a nobis inter generationem filij & proceſſionem ſpiritus ſancti. C

Quæſtio Maximini. Tom. 6. lib. Inter generationem verò filii & percuſſionem ſpiritus ſancti, dum hic viuimus, diſtinguere non ſufficimus. vnde Augu. Maximino præmiſſam quæſtionem, refri-

refricanti, ſcilicet quærenti cur ſpiritus ſanctus non diceretur filius, cùm de patris eſſet ſubſtantia: reſpondens ſic ait, Quæris à me ſi de ſubſtantia patris eſt filius, de ſubſtantia patris eſt etiam ſpiritus ſanctus: cur vnus filius ſit & alius non ſit filius. Ecce reſpondeo, ſiue capias ſiue non capias. De patre eſt filius, de patre eſt ſpiritus ſanctus: ſed ille genitus eſt: iſte procedens. Ideo ille filius eſt patris de quo eſt genitus: iſte autem ſpiritus eſt vtriuſq;, quoniam de vtroq; procedit. Sed ideo cùm de illo loqueretur ait, De patre procedit, quoniã pater proceſſionis eius author eſt, qui talem filium genuit, & gignẽdo ei dedit, ut etiã de ipſo procederet ſpiritus ſanctus. Nam niſi procederet etiam de ipſo, non diceret diſcipulis, Accipite ſpiritum ſanctum cumq; inſufflando daret, vt a ſe quoq; procedere ſignificans, apertè oſtẽderet flando quod ſpirando dabat occultè. Quia ergo ſi naſceretur nõ tantùm de patre, nec tantùm de filio, ſed de ambobus vtiq; naſceretur, ſine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborum vllo modo eſſet, non oportuit naſci eum de ambobus. Amborum eſt ergo ſpiritus ſanctus, procedendo de ambobus.

contra Maxi. 3. c. 14.

Reſponſio Aug. quod pater eſt authorproceſſionis filiorum.

Ioan. 15. d.

Ioan. 20. f.

Hic dicit quòd non valet inter illa duo diſtinguere. D

Quid autem inter naſci & procedere interſit, de illa excellentiſſima natura loquens explicari quis poteſt? Non omne quod procedit, naſcitur: quanuis omne procedat, quod naſcitur. Sicut non omne quod bipes eſt homo eſt: quanuis bipes ſit omnis, qui homo eſt. Hoc ſcio, diſtinguere autem inter illam generationem, & hanc proceſſionem neſcio, non valeo, non ſufficio. Ac per hoc quia & illa & iſta eſt ineffabilis: ſicut Propheta de filio loquens ait, Generationem eius quis enarrabit? Ita de ſpiritu ſancto veriſſimè dicitur, Proceſſionem eius quis enarrabit? Satis ſit ergo nobis, quia non eſt à ſeipſo filius, ſed ab illo de quo natus eſt: nõ eſt a ſeipſo ſpiritus ſanctus, ſed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, ſicut iam oſtendimus: De ſpiritu ſancto qũo

Ex eodem, Au. aduerſus Maximinum lib. et c. citatis.

Eſaiæ 53. c.

ipſe de Deo ſit, nec tamen ipſe filius ſit quoniam procedendo non naſcendo legitur eſſe de Deo: iam ſuperius, quantum viſum eſt, diſputauimus.

An ſpiritus ſanctus debeat dici ingenitus. E

Nunc conſiderandum eſt, cùm ſpiritus ſanctus non ſit genitus, vtrum debeat dici ingenitus. Ad quod dicimus, ſpiritum ſanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici. Vnde Aug. ad Oroſium ait, Spiritum ſanctum nec genitum, nec ingenitum fides certa declarat: quia ſi dixerimus ingenitum, duos patres videbimur affirmare: ſi autem genitum, duos credere filios culpamur. Sicut enim ſolus filius dicitur genitus, ita & ſolus pater dicitur ingenitus, eò, quòd ab alio non ſit. Vnde Augu. in 15. libr. de Trinit. Pater, inquit, ſolus non eſt de alio, Ideo ſolus appellatur ingenitus, non quidem in ſcripturis, ſed in conſuetudine diſputantium, & de re tãta ſermonem qualem valuerint proferentium Filius autem de patre natus eſt: & ſpiritus ſanctus de patre principaliter, & communiter de vtroque procedit: Ideoq; cùm ſpiritum ſanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum non audemus: ne in hoc vocabulo vel duos patres in illa Trinitate, vel duos qui non ſunt de alio quiſpiam ſuſpicetur. Ecce his verbis apertè oſtendit ſpiritum ſanctũ nec genitum, nec ingenitum debere dici.

Tomo 4. in Dialogo quæſtio. 2.

Cap. 26.

Quòd Hieronymus dicit ſpiritum ſanctum ingenitum, quod videtur prædictis aduerſari. F

Hieronymus tamen in regulis definitionum contra hæreticos dicit ſpiritum ſanctum ingenitum eſſe, his verbis, Spiritus ſanctus pater non eſt, ſed ingenitus atq; infectus. Pater non eſt, quia patris eſt, & in patre eſt: proceſſionem habet ex patre, & nõ natiuitatem. Filius autem non eſt, quia genitus non eſt. Ecce ijs verbis dicitur ſpiritus ſanctus eſſe ingenitus: quod videtur aduerſari præmiſſis verbis Auguſtini.

Determinatio, ſecundum diuerſas acceptiones dicit eos locutos. G

Sed vt iſtam, quæ videtur repugnantiam de medio abigamus,

abigamus, dicimus quod Hieron. aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Augu. Accepit enim Aug. ingenitum qui vel quod de alio non eſt: & ſecundum hoc de ſolo patre dicitur. Hiero. verò ingenitum dicit, non genitū: & ſecundum hoc de ſpiritu ſancto poteſt dici, cùm ſpiritus ſanctus non ſit genitus. *Lib. 5. de Trin. c. 7.*

Ex uerbis Hieronymi oſtenditur, ex quo ſenſu dixit, ſpiritum ſanctum ingenitum. H

Quod autem Hieronymus ita acceperit, oſtenditur ex verbis eius, quibus in eodem tractatu vtitur faciens talem diuiſionem: Omne quod eſt, aut ingenitum eſt, aut genitum, aut factum. Eſt ergo quod nec natum eſt, nec factum: & eſt quod natum eſt, & factum non eſt: & eſt quod nec natum eſt, nec factum eſt: & eſt quod factum eſt, & natum non eſt: & eſt quod factum eſt, & natum eſt, & renatum eſt: & eſt quod factum eſt, & natum eſt, & renatum non eſt. Nunc præpoſitorum ſingulis rebus ſubſiſtentia deſtinemus. Quod ergo nec natum nec factum eſt, pater eſt: non enim ab alio aliquo eſt. Quod autem natum eſt & factum non eſt, filius eſt: qui à patre genitus eſt, non factus. Quod iterum nec factum nec natum eſt, ſpiritus ſanctus eſt, qui à patre procedit. Quod etiam factum eſt & natum non eſt, cœlum & terra, cæteraq; inſenſibilia ſunt. Quod autem factum & natum, & renatum eſt, homo eſt. Quod vero factum eſt, & natum eſt, & renatum non eſt, animalia ſunt. Ecce his verbis oſtendit Hiero. ſe ingenitum accipere, non genitum. Aliter enim non eſſet præmiſſa diuiſio vera, ſcilicet, omne quod eſt, aut ingenitum eſt, aut genitum, aut factum: Atque in diuiſionis huius proſecutione, in aſſignatione ingeniti, vbique ponit non natum. *Diuiſio hæc notanda eſt diligenter.*

QVOD GEMINA EST PROCESSIO ſpiritus ſancti. Diſtinct. XIIII. A

PRAETEREA diligenter adnotandum eſt, quòd gemina eſt proceſſio ſpiritus ſancti æterna uidelicet, quæ ineffabilis eſt, quæ à patre & filio æterna-

liter & ſine tempore proceſſit: & temporalis, quæ à pa-
tre & filio ad ſanctificandam creaturam procedit. Et ſi-
cut ab æterno communiter ac ſimul procedit à patre &
filio: ita & in tempore communiter & ſimul ab vtroque
procedit ad creaturam, non diuiſim à patre in filium, &
Cap.2. à filio ad creaturam. Vnde Augu. in 15. lib. de Trin. ait
Spiritus ſanctus non de patre procedit in filium, & de fi-
lio procedit ad ſacrificandam creaturam: ſed ſimul de
vtroque procedit quamuis hoc filio pater dederit, vt ſi-
cut de ſe, ita etiam de illo procedat.

De temporali proceſſione ſpiritus ſancti ſpecialiter agitur. E

Lib. Homi liarũ 2. Homilia 11. De temporali autem proceſſione, Beda in Homilia Do-
minicæ primæ poſt aſcenſionem ita loquitur, Cùm gra-
tia ſpiritus ſancti datur hominibus, profectò mittitur
ſpiritus à patre, mittitur & à filio: procedit à patre, proce-
dit & à filio: quia & eius miſſio eſt ipſa proceſſio. His ver-
bis apertè oſtendit, donationem gratiæ ſpiritus ſancti di-
ci ꝓceſſioné vel miſſioné eiuſdé. Sed cùm donatio vel da-
tio non ſit niſi temporalis, conſtat quia & hæc proceſſio
ſiue miſſio tẽporalis eſt. Hãc quoque tẽporalem ſpiritus
Cap.26. ſancti proceſſioné Augu. in 15. lib. de Trinitate inſinuat
dicens, Spiritus ſanctus proceſſit à Chriſto, quando poſt
reſurrectioné inſufflauit in diſcipulos, his verbis: Cũ re-
ſurrexiſſet Chriſtus è mortuis, & apparuiſſet diſcipulis,
Ioan. 20. inſufflauit, & ait, accipite ſpiritum ſanctum: ut etiam eũ
de ſe procedere oſtenderet: & ipſe eſt virtus, quæ de illo
Luc.6.c. exibat (vt legitur in Euangelio) & ſanabat omnes. Et vt
oſtenderet hanc proceſſionem ſpiritus ſancti non eſſe
aliud, quàm donationem vel dationem ipſius ſpiritus
ſancti, addidit: Poſt reſurrectionem Dominus Ieſus bis
Ioan. 20.f. dedit ſpiritum ſanctũ: ſemel in terra propter dilectioné
Actor. 2.a proximi: & iterum de cœlo propter dilectionem Dei:
quia per ipſum donum diffunditur charitas in cordibus
noſtris, qua diligimus Deum & proximum.

Quod aliqui dicunt ipſum ſpiritum ſanctum non dari, ſed dona eius. C

Sunt autem aliqui, qui dicunt ſpiritum ſanctũ ipſum
Deum

Deũ non dari, ſed dona eius, quæ nõ ſunt ipſe ſpiritus: & vt aiunt ſpiritus ſanctus dicitur dari cũ gratia eius, q̃ tamẽ nõ eſt ipſe qui datur hominib. Ex hoc dicunt Bedã ſenſiſſe in ſuperioribus verbis, quibus dicit ſpiritum ſanctum procedere, cùm ipſius gratia datur hominibus: tanquam non ipſe detur, ſed gratia eius. Sed quòd ipſe ſpiritus ſanctus qui Deus eſt, & tertia in Trin. perſona det, apertè dicit† Aug. in 15. li. de Trin. ita dicens, Eundem ſpiritũ ſanctũ datũ cũ inſufflaſſet Ieſus: de quo mox ait, † Ite, baptizate omnes Gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ambigere nõ debemus. Ipſe eſt ergo, qui etiã† de cœlo datus eſt die Pentecoſtes. Quõ ergo Deus nõ eſt, qui dat ſpiritũ ſanctũ? imò quantus eſt Deus, qui dat Deũ? Ecce his verbis apertè dicit ſpiritum ſanctũ, ipſum. ſ. Deũ dari hominibus à patre, & à filio, Et quòd ipſe ſpiritus ſanctus, q̃ Deus eſt ac tertia in Trin. pſona, nobis detur, noſtriſq; infundatur atq; illabatur mentibus apertè oſtendit Ambroſ. in 1. li. de ſpiritu ſancto dicẽs: Licet multi dicãtur ſpiritus: quia legitur, Qui facit angelos ſuos ſpiritus: unus eſt tamen Dei ſpiritus. Ipſum ergo vnum ſpiritum & Apoſtoli, & Prophetæ ſunt conſecuti: ſicut etiam vas electionis dicit, Quia vnum ſpiritum potauimus: quaſi eum qui non queat ſcindi, ſed infundatur animis & ſenſibus illabatur, vt ſecularis ſitis reſtinguat ardorem: qui ſpiritus ſanctus non eſt de ſubſtantia rerũ corporalium, nec de ſubſtantia inuiſibilium creaturarum His verbis apertè dicit ſpiritum ſanctum ipſum, qui creatura non eſt, infundi mẽtib. noſtris: Item in eodem, Omnis creatura mutabilis eſt, ſed non mutabilis ſpiritus ſanctus. Quid autem dicere dubitem, quia datus eſt ſpiritus ſanctus, cùm ſcriptũ ſit, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Qui cùm ſit inacceſſibilis natura receptibilis tamen propter bonitatem ſuam nobis eſt, complectẽs uirtute omnia: ſed qui ſolis participetur iuſtis, ſimplex ſubſtantia, opulens virtutibus vnicuiq; præſens, diuidens de ſuo ſingulis, & vbiq; totus.

Quòd ipſe ſpiritus ſanctus qui Deus eſt, datur & mittitur

†*Ca. 26. g.*
†*M. 28. d.*
†*Act. 2. a.*

Tomo. 2. & ca. 4.
Pſal. 103.
Actor. 9. c.
Lib. de ſpiritu. c. 5.
Ad Ro. 5. a
Eiuſdem. li. & ca.
1. Co. 12. b

Incircumſcriptus ergo & infinitus eſt ſpiritus ſanctu' qui diſcipulorum ſenſus ſeparatorum infudit, quē nihi poteſt fallere. Angeli ad paucos mittebantur, ſpiritu: ſanctus autem populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinū ſit quod infunditur ſimul pluribus nec vide tur? Vnus eſt ergo ſpiritus ſanctus, qui datus eſt omnib licet ſeparatis Apoſtolis. Et hic apertè dicit Ambro. ꝙ ſpiritus ſanctus, qui eſt ſubſtātia ſimplex, cū ſit vnus, da tur plurib. Alia quoq; authoritate hoc idem aſtruitur, ſcilicet, ꝙ ſpiritus ſanctus qui eſt æqualis filio, hominib.

Serm. 43. in tomo. 10.
Ad Rom. 5.

detur. Ait.n. Augu. de uerbis Apoſtoli ſic, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritū ſanctū, qui datus eſt nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona homi nib. Quæ dona? Spiritū ſanctū: qui tale donum dat, qua lis eſt ipſe. Magna eſt miſericordia eius: donum dat ſibi æquale, quia donum eius ſpiritus ſanctus eſt. Præmiſſis his & aliis pluribus authoritatibus, apertè monſtrat ꝙ ſpiritus ſanctus æqualis patri & filio nobis datur: nec

Cap. vl. circa finem.

ideo tamen minor eſt patre & filio. vnde Aug. in 4. lib. de Trini. ait Nō ideo, inquit, minorem ſpiritum ſanctum, quia & eum parer miſit & filius, arbitrandum eſt.

An viri ſancti & eccleſiæ prælati dent, vel dare poſſint ſpiritum ſanctum, quòd non dant hic oſtendit. D

Hic quæritur, vtrum & viri ſancti dent vel poſſint dare aliis ſpiritum ſanctum. Quem ſi alijs dant, cùm eius donatio ſuprà ſit dicta proceſſio, videtur ab eis pro cedere ſpiritus ſanctus uel mitti: ſed creator à creatura non mittitur vel procedit. Reſtat ergo vt ſpiritum ſanctum ipſi non dent nec poſſint dare. Vnde Aug. in 15. li. de Trinit. Non aliquis diſcipulorum Chriſti dedit ſpiri tum ſanctum: Orabāt quippe vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipſi eum dabant. Quem morem in ſuis præpoſitis etiam nunc ſeruat Eccleſia. Deniq; & Simon Magus offerens Apoſtolis pecuniam non ait, Date mihi & hanc poteſtatem, vt dem ſpiritum ſanctum: ſed cuicunq; inquit, impoſuero manus, accipiat

Cap. 26.
Actor. 8.

ſpiritum

ſpiritum ſanctum: quia nec ſcriptura ſuperiùs dixerat, Videns autem Simon quia Apoſtoli darent ſpiritum ſanctum: ſed dixerat, Videns autem Simon quia per impoſitionem manuum Apoſtolorum daretur ſpiritus ſanctus. Ecce his verbis oſtendit Auguſt. nec Apoſtolos nec alios Eccleſiæ Prælatos dediſſe vel dare ſpiritum ſanctum.

Quòd non poſſunt dare ſpiritum ſanctum hic docet. E

Et quod plus eſt, non poſſe etiam dare dicit in eodem libro ſubdens. de Chriſto ſcriptum eſt, quòd acceperit à patre promiſſionem ſpiritus ſancti, & effuderit: in quo vtraque natura monſtrata eſt, humana ſcilicet & diuina. Accepit quippe vt homo, effudit vt Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum poſſumus pro modulo noſtro: Effundere verò ſuper alios non vtique poſſumus: ſed ut hoc fiat, Deum ſuper eos, à quo id efficitur, inuocamus. His uerbis expreſſe dicit, nos ſpiritum ſanctum non poſſe ſuper alios effundere, id eſt, aliis dare.

Cap. eodem. Ioan. 1. & Iohelis 3.

Quod uidetur contrarium F

Sed huic videtur contrarium, quod Apoſtolus ad Gal. de ſe loquens, ait, Qui tribuit vobis ſpiritum, & operatur uirtutes in vobis. Ecce euidenter dicit ſe tribuiſſe ſpiritum. Sed intelligendum eſt hoc dixiſſe Apoſtolum, non qui haberet poteſtatem & authoritatem dandi ſpiritum ſanctum: ſed quia miniſterium habuerit, in quo dabatur à Deo ſpiritus ſanctus. ut enim ait Auguſt. ſuper eundem locum, exponens illud Apoſtoli verbum, Ab Apoſtolo prædicata eſt eis fides: in qua prædicatione aduentum & præſentiam Spiritus ſancti ſenſerát, ſicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem etiã ſenſibilibus miraculis præſentia ſpiritus ſancti apparebat, ut in Actibus Apoſtolorum legitur. Apertè hic oſtendit quomodo illis ſpiritum ſanctum Apoſtolus tribuerit: non utiq; ipſum mittendo in eos, ſed prædicando eis fidem Chriſti: quam illis recipientib. quod ſpiritus ſanctus in eis eſſet, aliquibus ſignis uiſibilibus monſtra-

Cap. 3.

Determinatio.

To. 4. in explanatione tertij ad Gal.

Act. 2. 8. 9 10. & 11.

monſtrabatur. Non ergo homines quantuncunq; ſancti dare poſſunt ſpiritum ſanctum.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS A SEipſo detur. Diſtinct. XV.

HIc conſiderandum eſt, cùm ſpiritus ſanctus detur hominibus à patre & filio, quod eſt ipſum temporaliter procedere ab vtroq; vel mitti vtrũ etiã à ſeipſo detur. Si datur à ſe & procedit vel mittitur à ſe. Ad quod dicimus quia ſpiritus ſanctus & Deus eſt, & donum ſiue datum: & ideo dat & datur. Dat quidem, inquãtũ Deus: & datur inquantum donũ ſiue datum. Cum autem donatio ſiue datio ſpiritus ſancti ſit operatio Dei, & communis ſit & indiuiſa operatio triũ perſonarum: datur itaq; ſpiritus ſanctus non tm̃ à patre & filio, ſed etiam à
Ca.19. ſeipſo. Vnde Aug. in 15. lib. de Tri. dicit ꝙ ſeipſum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil eſt aliud quã caro: ſic donum ſpiritus ſancti nihil eſt q̃ ſpiritus ſanctus. Inquantũ ergo donum Dei eſt, inquantum datur eis quibus datur. Apud ſe autẽ Deus eſt, etſi nemini datur: quia Deus erat patri & filio coęternus antè quàm cuiquam daretur: nec quia illi dant & ipſe datur, ideo minor eſt illis. Ita enim datur, ſicut Dei donum, vt etiam ſeipſum det, ſi-
Ioan.3. cut Deus. Non.n. dici poteſt non eſſe ſuæ poteſtatis, de quo dictum eſt, Spiritus vbi vult ſpirat. Ecce apertè dicit ꝙ ſpiritus ſanctus ſeipſum dat. Si enim ſpiritus ſanctus ſeipſum dare non poteſt, & eum pater dare poteſt, & filius: poteſt vtiq; pater dare aliquid & filius, quod non poteſt ſpiritus ſanctus: Item, Si pater & filius dãt ſpiritũ ſanctum, nec ipſe dat: aliquid ergo pater operatur & filius, quod non operatur ſpiritus ſanctus: dat ergo ſpiritus ſanctus ſeipſum. Si autem ſeipſum dat, tunc à ſeipſo procedit & mittitur, quod vtiq; verum eſt. Nam proceſſio temporalis ſpiritus ſancti uel miſſio, ipſius eſt donatio, & ipſa Dei operatio. Procedit ergo ſpiritus ſanctus temporaliter à ſe, & mittitur à ſe: quia datur à ſe.

Non eſt mirum, ſi ſpiritus ſanctus dicatur mitti vel procedere à ſe, cùm etiam filius dicatur mitti à ſe. B

Ne autem

Ne autem mireris ꝙ ſpiritus ſanctus dicitur mitti vel procedere à ſe. Nam & de filio dicit Aug. in 2. lib. de Tri. ꝙ non tantùm à patre miſſus eſt, ſed etiam à ſeipſo & à ſpiritu ſancto: quærens quomodo filius vel ſpiritus ſanctus ſit miſſus, cùm vterque ſit vbique tanquam Deus. Nam vterq;, inquit Aug. legitur miſſus. De ſpiritu ſancto enim legitur, Quem mittet pater in nomine meo. Et iterum, Si abiero, mittam eum ad vos. Et filius de ſe dicit, Exiui à patre, & veni in mundum. Et Apoſtolus dicit. Miſit Deus filium ſuum. In Propheta autem ſcriptum eſt ex perſona Dei, Cœlum & terram ego impleo. Itaq; ſi vbiq; Deus eſt, vbiq; ergo eſt filius, vbique etiam eſt ſpiritus ſanctus. Illuc ergo miſſus eſt filius & ſpiritus ſanctus, vbi erat.

Cap. 5. *Ioan. 14. d* *Ioan. 16. b* *Ibidem f.* *Gal. 4. a* *Hier. 25. d*

Quomodo intelligenda ſit miſſio vtriuſque. C

Quo circa quærendum eſt, quomodo intelligitur miſſio filij vel ſpiritus ſancti. Pater enim ſolus, inquit Auguſt. in eodem, nuſquam legitur miſſus, ſed filius, & ſpiritus ſanctus. Et de filio primò videamus quomodo miſſum eum † Apoſtolus dicat, Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere: vbi ſatis oſtendit eo ipſo miſſum filium, quo factum ex muliere. Proinde mitti à patre ſine ſpiritu ſancto non potuit, quia pater intelligitur miſiſſe eum, cùm fecit ex fœmina: quod vtiq; non fecit ſine ſpiritu ſancto. Ecce hic dicit filium miſſum à patre & ſpiritu ſancto.

Cap. 5. *Prius de miſſione filij.* *† Gal. 4. a*

Quòd à ſpiritu ſancto filius ſit miſſus, authoritatibus confirmatur. D

Et quòd à ſpiritu ſancto filius ſit miſſus, vt ait Augu. in eodem, authoritatibus confirmatur. Ipſe Chriſtus dicit per Eſa. Nunc miſit me Dominus, & ſpiritus eius. De hoc Ambro. in libro 3 de ſpiritu ita ait, Quis eſt qui dicit, Me miſit Dominus & ſpiritus eius, niſi qui venit à patre, vt ſaluos faceret peccatores, id eſt Chriſtus? ergo & pater filium miſit, & ſpiritus ſanctus. Idem in eodem, Datus eſt à patre, vt Eſa. dicit, Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Datus eſt, audeo dicere, & à ſpi-

Lib. & ca eiſdem. *Eſa. 48. c.* *Cap. 1.* *Cap. 2.* *Eſaiæ 9. a*

& à ſpiritu, quia & a ſpiritu ſãcto miſſus eſt. Dicit enim filius Dei. Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus miſit me, prædicare captiuis remiſſionem, &c. Quòd cum de lib. Eſaię legeret, ait in Euangelio, Hodie completa eſt hæc ſcriptura auribus veſtris, vt de ſe dictum eſſe ſignaret. Bene autem dixit, ſuper me: quia quaſi filius hominis & vnctus eſt, & miſſus ad prædicandum. Nam ſecundum diuinitatem non ſuper Chriſtum eſt ſpiritus, ſed in Chriſto. Ecce his verbis oſtendit Ambroſius filium eſſe miſſum & datum nobis, tantùm a patre, ſed etiam a ſpiritu ſancto.

Eſa. 61. a
Luc. 4. d
Ambroſ. in Prolo. li. 3.

Quòd filius ſit datus etiam à ſeipſo. E

Deinde oſtendit eſſe datum etiam a ſeipſo, ita dicens in eodem lib. Cùm enim non definitum fuerit per prophetiam a quo datus eſt filius, oſtenditur datus gratia Trinitatis, vt etiam ipſe filius ſe dederit. Ecce hic dicit quòd filius ſe dedit, quia Trinitas eum dedit. Si autem filius a ſe datus eſt, a ſe ergo miſſus eſt, & a ſe proceſſit. Et hoc vtique verum eſt, & concedi oportet, cùm eius miſſio ſit diuina operatio.

Cap. 2.

Quòd filius ſit miſſus à ſe. F

Quod autem a ſe mittatur Aug. aſtruit in lib. de Trini. dicens, Forte aliquis cogat vt dicamus etiam a ſeipſo miſſum eſſe filium: quia & Mariæ conceptus & partus, operatio Trin. eſt. Sed, inquit aliquis, quomodo pater eum miſit, ſi ipſe ſe miſit? Cui reſpondeo quærens vt dicat, quomodo eum pater ſanctificauit, ſi & ipſe ſe ſanctificauit? Vtrum enim Dominus ait, Quem pater, inquit, ſanctificauit & miſit in hunc mundum. Et alibi, Ego pro eis ſanctifico me ipſum. Item quæro quomodo pater eũ tradidit, ſi ipſe ſe tradidit? vtrunq; enim legitur. Credo reſpondebit, ſi probè ſapit, quia vna voluntas eſt patris & filij, & inſeparabilis operatio. Sic igitur intelligat, illam incarnationem & ex virgine natiuitatem, in qua filius intelligitur miſſus, vna eademq; operatione patris & filij inſeparabiliter eſſe factam, non inde ſeparato ſpiritu ſancto. Ergo a patre & filio miſſus

Cap. 5.
Ioan. 10. g
Ioan. 17. c
Libr. 2. de Trin. ca. 5.

eſt idem

eſt idem filius, quia a patre & verbo eius factum eſt vt mitteretur, id eſt, incarnatus hominibus appareret. Non enim miſſus mutando locum, quia in mundo erat. Quapropter pater inuiſibilis vnà cum filio ſecum inuiſibili, eundem filium viſibilem faciendo, miſiſſe eum dictus eſt, qui ſi ita viſibilis fieret, vt cum patre inuiſibilis eſſe deſiſteret, id eſt, ſi in ſubſtantia inuiſibilis verbi in creaturam viſibilem mutata & tranſiens verteretur: ita miſſus à patre intelligeretur filius, vt tantùm miſſus non etiam mittens cum patre inueniretur. Cùm verò ſic eſt accepta forma ſerui, vt maneret incommutabilis forma Dei: manifeſtum, eſt quòd à patre & filio non apparentibus factum ſit, quòd appareret in filio, id eſt, ab inuiſibili patre cum inuiſibili filio, idem ipſe filius viſibilis mitteretur. *Ad Phil. 2*

Summatim colligit quæ ex prædictis aſtruuntur. G

Ex prædictis apertè monſtratur quod filius miſſus eſt à patre & ſpiritu ſancto, & à ſeipſo: & quæ ſit ipſa miſſio ſcilicet incarnatio, id eſt, quòd factus eſt homo, per quod viſibilis apparuit: quod eſt opus commune patris & filij, & ſpiritus ſancti.

Quæſtio cur dicit, A meipſo non veni. H

Sed ad hoc opponitur, ſi filius à ſeipſo miſſus eſt, cur ergo ait, † A meipſo non veni? Ad hoc † Aug. reſpondet in 2. lib. de Trin. dicens, Hoc dictum eſſe ſecundum formam ſerui, ſecundum quam non fecit vt mitteretur, id eſt, non operatus eſt incarnationem, ſed ſecundum formam Dei.

† Ioan. 8. c
† Solutio. ca. prius citato.

Vtrum ſemel tantùm miſſus ſit filius, an ſæpe. I

Hic quæritur, vtrum ſemel tantum miſſus ſit filius, an ſæpe mittatur? Si enim miſſio filij ipſius tantùm incarnatio eſt, cùm ſemel tantùm incarnatus ſit, & ſemel tantùm videtur miſſus. At ſi ſæpè mittitur, eſt & alia eius miſſio quàm incarnatio. Sed quæ eſt illa? Nunquid æterna genitura miſſio eius dicenda eſt, an etiam alia miſſio quærenda eſt.

Quòd duobus modis dicitur filius mitti. K

Ad quod

Ad quod dicimus, quòd duobus modis dicitur filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis eſt: ſecundum quam etiam miſſus poſſet dici, vt videtur quibuſdam: ſed melius ac verius ſecundum eam dicitur genitus. Præter eam ergo duobus modis dicitur mitti, ſcilicet, vel cum viſibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cum ſe in animas pias ſic transfert, vt ab eis percipiatur ac cognoſcatur. Hos duos miſſionis modos

Cap. 20. aperte Auguſtin. diſtinguit in 4. libr. de Trinita dicens: Non eo ipſo quòd de patre natus eſt, miſſus dicitur filius; ſed eo quòd apparuit huic mundo, verbum caro fa

Ioan. 16.g ctum. Vnde dicit, A patre exiui, & veni in mundum: vel eo quòd ex tempore cuiuſquam mente percipitur, ſicut

Sap. 9.b dictum eſt de ſapientia. Emitte illam de cœlis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ, vt mecum ſit, & mecũ laboret, id eſt, doceat me laborare. Et tunc vnicuiq; mittitur, cum à quoquam cognoſcitur atq; percipitur, quãtum cognoſci & percipi poteſt, pro captu vel proficientis in Deum, vel perfectæ in Deo animæ rationalis.

Quòd ſecundum alterum ſemel, ſecundum alterum ſæpe ſit miſſus: & ſecundum alterum vt ſit homo, & ſecundum alterum vt ſit cum homine. L

Ecce, diſtincti ſunt duo modi miſſionis filij: & ſecundum alterum ſemel tantum miſſus eſt Dei filius, ſecundum alterum ſæpe miſſus eſt, & mittitur quotidie. Nam ſecundum alterum miſſus eſt, vt ſit homo, quod ſemel tantum factum eſt. ſecundum alterum verò mittitur, vt ſit cum homine, quomodo quotidie mittitur ad ſanctos, & miſſus eſt etiam ante incarnationem, & ad omnes ſanctos qui ante fuerũt, & etiã ad angelos.

Cap. 20. Vnde Aug. de filio, id eſt, de ſapientia patris loquens 4.

Sap. 7.d lib. de Trin. ait, Aliter mittitur ſapientia, vt ſit cum homine: aliter miſſa eſt, vt ſit homo. In animas ſanctas ſe transfert, & amicos Dei & Prophetas cõſtituit, ſicut implet etiam ſanctos angelos. Sed cum venit plenitudo tẽporis, miſſa eſt, non vt impleret angelos, nec vt eſſet angelus,

gelus, nec vt eſſet cum hominibus vel in hominibus, vt antea in patribus erat & in Prophetis, ſed vt ipſum verbum fieret caro, id eſt, homo.

Quòd ſecundum alterum modum dicitur miſſus in mundum, ſecundum alterum non. M

Præterea notandum eſt, quod cum his duobus modis mittatur filius, ſecundum alterum dicitur miſſus in mundum: ſecundum alterum verò non. Eo enim modo miſſus dicitur in mundum, quo viſibilis mundo apparuit. Vnde Auguſt. in eodem lib. ait: Cum ex tempore cuiuſquam mente percipitur, mitti quidem dicitur ſed non in hunc mundum. Non enim ſenſibiliter apparet, id eſt, corporeis ſenſibus præſto eſt. Nam & nos ſecundum quòd mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo ſumus, & omnium iuſtorum ſpiritus etiam in carne viuentium, inquantum diuina ſapiunt, non ſunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quòd præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius, ſ. cùm viſibiliter apparuit, vel inuiſibiliter percipiatur mente. *Cap. 20.* *Vbi ſuprà.*

Cur pater non dicitur miſſus, cùm ab aliquo cognoſcitur, vt filius. N

Hic quæritur cur pater non dicitur miſſus, cùm ex tẽpore a quoquam cognoſcitur, ſicut filius? Ad quod dicimus, quia in eo eſt principij auctoritas, quæ non habet de quo ſit, a quo filius & ſpiritus ſanctus. Pater enim eſt, vt ait Aug. in eodem lib. principium totius diuinitatis: vel ſi melius dicitur deitatis: quia principium eſt filij, & ſpiritus ſancti. Nam, vt ait Augu. in eodem: Si voluiſſet etiam Deus pater, per ſubiectam creaturam viſibiliter appareret: abſurdiſſimè tamen aut a filio quem genuit, aut a ſpiritu ſancto, qui de illo procedit, miſſus diceretur, Congruenter autem ille miſſus dicitur, qui in carne apqaruit: miſiſſe autem ille, qui in ea non apparuit. *Lib. & ca. citatis.* *Cap. 21. in fine lib. 4.* *Aug. li. 3. de Tri. c. 5.*

Putauerunt quidam filium & ſpiritum ſanctum minores fuiſſe patre, quia miſſi dicuntur. O

Ideoq; putauerunt quidam hæretici, cum pater non ſit miſſus, ſed filius & ſpiritus ſanctus, patrẽ eſſe maiorem,

rem, ac filium minorem eſſe & ſpiritum ſanctum, atque patrem, quaſi maiorem, miſiſſe vtrunque quaſi minorẽ. Quod Aug. improbat in 4 lib. de Tri. illis contradicens: Non ideo inquit, arbitrandum eſt minorem eſſe filium quòd miſſus eſt à patre, nec ideo minorem ſpiritum ſanctum, quòd & pater eum miſit & filius: ſiue enim propter viſibilem creaturam, ſiue potius propter principij auctoritatem vel commendationem, non propter inæqualitatem vel imparilitatem vel diſſimilitudinem ſubſtantiæ, in ſcripturis hæc poſita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur pater miſiſſe filium vel ſpiritum ſanctum, quod ille eſſet maior, & illi minores: ſed maximè propter authoritatem principij commẽdandam: & quia inuiſibili creatura non ſicut ille apparuit. Ecce oſtenſum eſt quæ ſit miſſio filij, & quibus modis mittatur.

Cap. 21. in fine libri.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, quæ fit duobus modis, viſibiliter & inuiſibiliter.

Diſtinct. XVI. A

NVnc de ſpiritu ſancto videndum eſt, præter illam ineffabilem & ęternam proceſſionem qua procedit à patre & filio, & non à ſeipſo: quæ ſit eius temporalis proceſſio, quæ dicitur miſſio ſiue datio. Ad quod dicimus, quia ſicut filius duobus modis dicitur mitti; vno, quo viſibiliter apparuit: altero, quo inuiſibiliter à caſtis mentibus percipitur: ita & ſpiritus ſanctus à patre & filio, ac à ſeipſo duobus modis procedere ſiue mitti, ſiue dari dicitur: vno viſibiliter, altero inuiſibiliter. Datus eſt enim viſibilis creaturę demonſtratione, ſicut in die Pentecoſtes, alijsque vicibus: & datur quotidie inuiſibiliter, illabendo mentibus fidelium.

Prius de illo modo miſſionis, qui fit viſibiliter, agit. B

Et primò agamus de illo miſſionis modo, qui fit viſibili ſpecie: de hoc Auguſtin. in 2. lib. de Trinitat. ait, In prõptu eſt intelligere de ſpiritu ſancto cur miſſus & ipſe dicatur. Facta eſt enim quædã creaturæ ſpecies ex tempore, in qua viſibiliter oſtenderetur ſpiritus ſanctus;

Cap. 5.

ſiue

ſiue cùm in ipſum Dominum corporali ſpecie columbæ deſcendit, ſiue cũ in die Pentecoſtes factus eſt ſubitò de cœlo ſonus, quaſi ferretur flatus vehemens, & viſæ ſunt illis linguæ diuiſæ ſicut ignis, qui & inſedit ſuper vnũquemq; eorum. Hęc operatio viſibiliter expreſſa & oculis oblata mortalibus, miſſio ſpiritus ſancti dicta eſt: non vt appareret eis ipſa ſubſtantia, qua & ipſe inuiſibilis & incommutabilis eſt, ſicut pater & filius: ſed vt exterioribus viſis corda hominum commota a temporali manifeſtatione venientis, ad occultam æternitatem ſemper præſentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit Augu. illum modum miſſionis, qui viſibiliter exhibetur, cum tamen ipſe ſpiritus in ſui natura nõ videatur: qui nec in illis creaturis magis erat, quã in aliis, ſed ad aliud. In illis.n.erat, vt per eas ad homines veniens, oſtenderetur eſſe in illis, ad quos illæ creaturæ veniebant. Non.n. ſpiritus ſanctus temporali motu tũc venit, vel in homines deſcendit, ſed per tẽporalẽ motũ creaturæ ſignificata eſt ſpiritualis & inuiſibilis ſpiritus ſancti infuſio. Et ut apertius dicã, per illũ modũ miſſionis ſpiritus ſancti corporaliter exhibitũ, mõſtrata eſt ſpiritualis & ĩterior miſſio sãcti ſpiritus, ſiue donatio de qua agendum eſt.

Cum filius ſit minor patre ſecundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & ſpiritus ſanctus ſimiliter? C

Sed prius quærendum eſt, cum filius dicatur minor patre ſecundum miſſionem, qua in forma creata apparuit, cur & ſpiritus ſanctus non dicatur ſimiliter minor patre, cum in forma creata apparuit? Nam de filio quòd minor ſit patre ſecundum formam qua miſſus apparuit, apertè oſtendit Augu. in 4 libr. de Trin. dicens, Miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege: vſq; adeò paruum, ut factũ: eo itaque miſſum; quo factum. Fateamur ergo factum, minorem: & intantum minorem, inquantum factum: & intantum factum, inquantum miſſum. Ecce habes, quia filius inquantum eſt miſſus, id eſt, factus minor eſt patre. Cur ergo ſpiritus

De filio probat.

Cap. 19.

Gal. 4.a.

ſanctus nō dicatur patre minor, cum & ipſe creaturam aſſumpſerit, in qua apparuit? quia aliter ſpiritus aſſumpſit creaturam in qua apparuit, aliter filius: Nam filius accepit per vnionem perſonæ, ſpiritus verò non. Filius enim accepit hominē, ita vt fieret homo. Spiritus verò

Cap 6. ſanctus non ita accepit columbam, vt fieret colūba. De hoc Aug. in 2. libr. de Trin. ait, Ideo nuſquam ſcriptum eſt, q̄d Deus pater maior ſit ſpiritu ſancto, vel ſpiritus ſanctus minor patre: quia nō ſic eſt aſſumpta creatura, in qua appareret ſpiritus ſanctus, ſicut aſſumptus eſt filius hominis: in qua forma ipſius Dei, verbi perſona prę ſentaretur, non vt haberet verbum Dei, ſicut alij ſancti ſapienter, ſed quod ipſum verbum erat. Aliud eſt enim verbum in carne, aliud verbum caro, id eſt, aliud eſt verbum in homine, aliud verbū eſt homo. Caro enim pro

Ioan. 1. b. homine, poſita eſt in eo quod ait: Verbum caro factum eſt. Non ergo ſic aſſumpta eſt creatura, in qua apparuit ſpiritus ſanctus: ſicut aſſumpta eſt caro illa & humana forma ex virgine Maria. Non enim columbam, uel illū flatum, vel illum ignem beatificauit, ſibiq; in vnitatem perſonæ coniunxit in æternum. Ex prædictis apertè oſtēſum eſt, ſecundum ꝙ filius dicatur minor patre, & quare filius dicatur minor patre, & nō ſpiritus ſanctus.

Quòd filius ſecundum quòd homo factus eſt, non modò patre, ſed ſpiritu ſancto, & etiam ſeipſo minor eſt. D

Notandum autem quòd filius ſecundum quòd homo factus eſt, non tantùm patre, ſed ſpiritu ſancto, & etiam ſeipſo minor dicitur. Et quòd etiam ſeipſo mi-

Cap. 7. 8. et 11. nor dicatur ſecundum formam ſerui, Auguſt. oſtendit in 1. lib. de Trin. dicens, Errauerunt homines, ea quæ de Chriſto ſecundum hominem dicta ſunt, ad eius ſubſtan

Ioan. 14. d. tiam quæ ſempiterna eſt transferentes: ſicut illud quod ipſe Dominus ait: Pater maior me eſt, quod propter formam ſerui veritas dicit: ſecūdum quem modum etiam ſeipſo minor eſt filius. Quomodo enim non etiā ſeipſo

Philip. 2. a minor factus eſt, qui ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens?

:cipiens? Non enim ſic accepit formam ſerui, ut amit-
:ret formam dei, in qua erat æqualis patri. In forma er
o dei vnigenitus patris æqualis eſt patri: In forma ſer-
i etiam ſeipſo minor eſt. Nõ ergo immeritò ſcriptura
icit utrunq;, ſcilicet & æqualem patri filium, & patrẽ
aiorem filio. Illud enim propter dei formam, hoc au-
em propter formam ſerui intelligitur. De hoc eodem
ı 2. lib. de Trin. Augu. ait, Dei filius eſt æqualis patri ſe
undum dei formam, in qua eſt: & minor patre ſecun-
um formam ſerui, quam accepit: in qua non modò pa
re ſed etiam ſpiritu ſancto: nec hoc tantùm, ſed etiam
eipſo minor inuentus eſt. Propter quod, ut idem in li-
ro Epi. contra Maximinum ait, non tantùm patre, ſed
tiam ſeipſo & ſpiritu ſancto minor factus eſt, & etiam
ıinoratus paulo minus ab angelis. Eſt ergo dei filius,
t ipſe ait in 1. lib. de Trin. Deo patri in natura æqua-
is, habitu minor in forma ſerui quam accepit. His au-
horitatibus oſtenditur apertè filius ſecundum formã
erui minor patre, & ſeipſo, & ſpiritu ſancto.

Ca. 1. & ſimiliter de verbis Domini ſermone 58.
Tom 2. epi. 69. ad Maximi. medicum, quę incipit Domino Eximo.
† Cap. 7.

Hilarius aliter dicit, ſcilicet, quod pater ſit maior, nec filius tamen minor. E

Hilarius autem dicere videtur, quòd pater maior ſit
ilio, nec tamen filius minor patre. Pater enim dicitur
naior propter authoritatem, quia in eo eſt authoritas
generationis: ſecũdum quam dicit, Pater maior me eſt.
Et Apoſtolus, Donauit ei nomen, quod eſt ſuper omne
nomen. Cùm ergo ait, Pater maior me eſt, hoc eſt ac ſi
diceret, donauit mihi nomen. Si ergo, inquit Hilarius,
n 9. lib. de Trin. donantis authoritate pater maior eſt,
nunquid per doni confeſſionem filius minor eſt? Ma-
ior itaq; donans eſt, ſed minor iam non eſt cui vnũ eſſe
donatur: ait enim, Ego pater vnũ ſumus. Si non hoc
donatur Ieſu, vt confitendus ſit in gloria Dei patris, mi
nor patre eſt: ſi autẽ in ea gloria ei donatur eſſe qua pa-
ter eſt, habes & in donantis authoritate, quia maior eſt:
& in donati cõfeſſione, quia vnum ſunt. Maior itaq; pa
ter & filio eſt, & planè maior: cui tantũ donat eſſe quan

Ioan. 14.
Philip. 2.
Poſt libri medium.
Ioan. 1. f.

Hilarius ibidem. tus eſt ipſe: cui innaſcibilitatis eſſe imaginem ſacrame to natiuitatis impartit, quē ex ſe in forma ſua genera Audiſti lector q̄d ſuper hoc dicat Hilarius: cuius verb vbicunque occurrerint diligenter nota, pieq́; intellig

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, qua inuiſibiliter mittitur.

Diſtinct XVII.

De inuiſibili ſpiritus ſancti miſſione.

IAm nunc accedamus ad aſſignandam miſſionem ſpiritus ſancti, qua inuiſibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipſe ſpiritus ſanctus, qui Deus eſt, ac tert in Trinitate perſona (vt ſupra oſtenſum eſt) a patre & filio ac ſemetipſo temporaliter procedit, id eſt, mittitu ac donatur fidelibus. Sed quæ ſit iſta miſſio ſiue dona tio, vel quomodo fiat, conſiderandum eſt.

Præmittitur quiddam ad hanc oſtenſionem neceſſarium, ſcilicet quòd ſpiritus ſanctus eſt charitas, qua diligimus Deum & proximum.

Hic magiſter communiter non tenetur, vt videre eſt in errorib. ſelectis.

Hoc autem vt intelligibilius doceri, ac plenius perſpici valeat, præmittendum eſt quiddam ad hoc valde neceſſarium. Dictum quidem eſt ſuprà, & ſacris authoritatibus oſtenſum, quòd ſpiritus ſanctus amor eſt patri & filij, quo ſe inuicem amant & nos. His autem addendum eſt, quòd ipſe idem ſpiritus ſanctus eſt amor ſiu charitas, qua nos diligimus Deum & proximum: qua charitas cùm ita eſt in nobis, vt nos faciat diligere Dei & proximum, tunc ſpiritus ſanctus dicitur mitti vel da ri nobis: & qui diligit ipſam dilectionem qua diligit pro ximum, in eo ipſo Deū diligit: quia ipſa dilectio Deu eſt, id eſt, ſpiritus ſanctus.

1. Ioan 4. c

Authoritatibus ita eſſe confirmat.

Cap. 7. circa medium.

Ne autem in re tāta aliquid de noſtro aſtruere videamur, ſacris authoritatibus quod dictum eſt corroboremus. De hoc Augu. in 8 lib. de Trin. ait, Qui proximum diligit, conſequens eſt ut ipſam præcipuè dilectionem diligat. Deus autem dilectio eſt: conſequens ergo eſt, vt præcipuè Deum diligat. Item in eodem, Deus dilectio eſt, vt ait Ioannes Apoſtolus; Vt quid ergo

1. Ioan. 4. c

imus &

nus & currimus in ſublimia cœlorum, & iam terrarū, quærentes eum qui eſt apud nos, ſi nos apud eum eſſe velimus? Nemo dicat, non noui quid diligam, diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quē diligit. Ecce iam potes notiorem Deum habere quàm fratrem. Planè notiorē, quia præſentiorem, quia interiorem, quia certiorem. Amplectere dilectionem Deū, & dilectione amplectere Deum. Ipſa eſt dilectio, quæ omnes bonos angelos, & omnes Dei ſeruos conſociat vinculo ſanctitatis. Quanto ergo ſaniores ſumus à tumore ſuperbiæ, tanto ſumus dilectione pleniores: & quo niſi Deo plenus eſt qui plenus eſt dilectione? His verbis ſatis oſtendit Augu. quod dilectio ipſa, qua diligimus Deū vel proximū, Deus eſt. Sed adhuc apertius in eodem libro ſubdit, dicens: Dilectionem quantum commendat Ioannes Apoſtolus, attendamus: Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & ſcandalum in eo non eſt. Manifeſtum eſt ꝙ iuſtitiæ perfectionem in fratris dilectione poſuerit. Nā in quo ſcandalum non eſt, vtique perfectus eſt. Et tamen videtur dilectionem Dei tacuiſſe: quod nunquam faceret, niſi quia in ipſa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertiſsimè enim in eadem epiſtola paulò pòſt ait ita, Dilectiſsimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo eſt, & omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognouit Deum. Qui non diligit, non cognouit Deum, quia Deus dilectio eſt. Iſta cōtextio ſatis apertè declarat, eandem ipſam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio eſt, qua diligimus inuicem) non ſolùm ex Deo, ſed etiam Deum eſſe, tanta authoritate prædicari, ſcilicet Ioannis. Cùm ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem, nec fieri poteſt vt eandem dilectionem non præcipuè diligamus, qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio eſt. Item, Qui non diligit fratrem, non eſt in dilectione: & qui non eſt in dilectione, non eſt in Deo, quia Deus dilectio eſt. Ecce apertè dicit, fraternam dilectionem Deum eſſe.

Aug. li. præ dicto ca. 7. & 8.

1. Ioan. 2. b

Lib. & ca. eiſdem.

1. Ioan. 4. b

Paulò infe rius in c. 8.

G 3 Quòd

Quòd fraterna dilectio cum ſit Deus, non eſt pater vel filius, ſed tantum ſpiritus ſanctus.

Cùm autem fraterna dilectio ſit Deus, nec pater eſt nec filius, ſed tātùm ſpiritus ſanctus, qui propriè in Tri- *Cap.10. circa finem.* nitate dilectio, vel charitas dicitur. Vnde Aug. in 15. li. de Trin. Si in donis Dei nihil eſt maius charitate, & nullum eſt maius donum Dei quàm ſpiritus ſanctus, quid *1.Ioan.4.b* conſequentius eſt, quàm vt ipſe ſit charitas, quæ dicitur & Deus & ex Deo? Ita enim ait Ioan. Dilectio ex Deo eſt. Et paulò poſt, deus dilectio eſt. Vbi manifeſtat eā ſe *Aug. li. de Tri. eodem, cap.17.* dilectionē dixiſſe deum, quā dixit ex deo. Deus ergo ex deo eſt dilectio. Itē in eodē, Ioannes volēs de hac re apertius loqui: In hoc, inquit, cognoſcimus in ipſo manemus *Eodem ca.* & ipſe in nobis, quia de ſpiritu ſuo dedit nobis. Spiritus itaque ſanctus, de quo dedit nobis, facit nos in deo manere, & ipsū in nobis, hoc aūt facit dilectio. Ipſe eſt ergo deus dilectio. Ipſe igit̄ ſignificat̄ vbi legit̄ deus dilectio eſt. Ex his ergo apparet ꝙ ſpirit⁹ sāctus charitas eſt.

Quòd non eſt dictum per cauſam illud, Deus charitas eſt: ſicut illud, Tu es patientia mea, & ſpes mea. 1

Sed ne fortè aliquis dicat illud eſſe dictū per expreſſionem cauſæ, deus charitas eſt, eo ſcilicet quòd charitas ſit ex deo, & non ſit ipſe deus: ſicut dicitur, deus noſtra patientia eſt, & ſpes: & non quòd ipſe ſit iſta, ſed quia iſta ex deo ſunt: occurrit Auguſt. oſtendens hoc *Cap.17. Pſalm.70.* non eſſe dictum per cauſam, ſicut illa, in 15. lib. de Trin. dicens, Non dicturi ſumus charitatem non propterea eſſe dictam deum, quòd ipſa charitas ſit ulla ſubſtātia quæ dei digna ſit nomine, ſed ꝙ donum ſit dei: ſicut di- *Pſalm.61.* ctum eſt de deo, Tu es patientia mea. Non utiq; ideo di- *Pſalm.58. & 60.* ctum eſt, Tu es patientia mea, ꝙ dei ſubſtātia eſt noſtra patientia, ſed quia ab ipſo nobis eſt. Vnde alibi: Ab ipſo eſt patientia mea. Hunc enim ſenſum facilè refellit ſcripturam ipſa locutio. Tale eſt enim, Tu es patiētia mea: quale eſt, Domine ſpes mea & Deus meus, miſericordia

mea:

mea: & multa ſimilia. Non eſt aũt dictum, Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut deus charitas mea: ſed ita dictum eſt, Deus charitas eſt, ſicut dictũ eſt, Deus ſpiritus eſt. Hoc qui non diſcernit, intellectum a Domino, non expoſitionem quærat a nobis. Non.n.apertius quicquam poſſumus dicere. Deus ergo charitas eſt. Ex prædictis clareſcit, ꝙ ſpiritus ſanctus charitas eſt, qua diligimus Deũ & proximum: vnde facilius eſt nobis oſtẽdere qũo ſpiritus ſanctus mittatur ſiue detur nobis. 1. *Ioã.* 4.c. *Ioan.* 4.c.

Quomodo ſpiritus ſanctus mittatur vel detur nobis. F

Tũc enim mitti vel dari dicitur, cùm ita in nobis eſt, vt faciat nos diligere Deum & proximum: per quod manemus in Deo, & Deus in nobis. Vnde Aug. hunc miſſionis modum inſinuatus in 15. lib. de Trinit. Deus ſpiritus ſanctus, qui procedit ex Deo, cùm datus fuerit homini accendit eum ad diligendum Deum & proximum, & ipſe dilectio eſt. Non enim habet homo vnde diligat Deum, niſi ex Deo. Ecce quomodo datur vel mittitur nobis ſpiritus ſanctus, ſecundum quòd dicitur datum ſiue donum. Quòd donum commendat Augu. explanans apertius quomodo detur, in eodem lib. Dilectio, inquit, Dei diffuſa eſt in cordib. noſtris, ut ait Apoſtolus, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Nullũ eſt iſto dono dei excellentius. Solum eſt quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per ſpiritum munera, ſed ſine charitate nihil proſunt. Niſi ergo tantum impartiatur cuiquàm ſpiritus ſanctus, vt eum dei & proximi faciat amatorem, a ſiniſtra non transfertur ad dexteram. Ne q; ſpiritus ſanctus propriè dicitur donum, niſi propter dilectionem: quam qui non habuerit, & ſi loquatur ſingulis linguis, & habuerit prophetiam, & omnem ſcientiam, & omnem fidem, & diſtribuerit omnem ſubſtantiam ſuam, & tradiderit corpus ſuum, ita vt ardeat, non ei prodeſt. Quantum ergo bonum eſt ſine quo ad æternam vitam neminem tanta bona perducunt? Ipſa vero dilectio vel charitas (nam vnius rei nomen eſt vtrunque) perducit ad regnum.

Cap. 17.
Idẽ vbi ſupra cap. 17 *&* 18.
Rom. 5.
Matt. 25.c
Quomodo ſpiritus ſanctus detur hic notatur.
1. *Co.* 13.a

Eodem lib. Dilectio ergo, quæ Deus eſt, & propriè ex Deo eſt, ſpiritus ſanctus eſt, per quem diffunditur in cordibus noſtri Deus charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas Quocirca rectiſſimè ſpiritus ſanctus, cùm ſit Deus, vocatur etiam donum Dei, Quod donũ propriè quid niſi charitas intelligendum eſt, quæ perducit ad Deum: & ſine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum? Ecce hic aperitur quod ſupra dictum erat, ſcilicet ꝙ charitas ſit ſpiritus ſanctus, & donum excellẽtius & quomodo hoc donum, id eſt, ſpiritus ſanctus detur nobis ſcilicet cùm ita impartitur alicui, id eſt, ita habet eſſe in aliquo, vt eum faciat Dei & proximi amatorem. Quod cùm facit, tunc dari dicitur ſiue mitti alicui: & tũc ille dicitur propriè habere ſpiritum ſanctum.

Vtrum concedendum ſit, quòd ſpiritus ſanctus augeatur in homine, uel magis vel minus habeatur uel detur. G

Hic quæritur ſi charitas ſpiritus ſanctus eſt, cùm ipſa augeatur & minuatur in homine, & magis & minùs per diuerſa tempora habeatur, vtrum concedendum ſit ꝙ ſpiritus ſanctus augeatur vel minuatur in homine, vel magis & minus habeatur. Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis eſſe videtur, Deus autem omnino immutabilis eſt. Videtur ergo quod vel ſpiritus ſanctus non ſit charitas, vel charitas non augeatur vel minuatur in homine. Item, charitas & non habenti datur vt habeat, & habenti vt pleniùs habeat. Si ergo ſpiritus ſanctus charitas eſt, & non habenti datur vt habeat, & habenti vt pleniùs habeat. Sed quomodo datur non habenti, cùm ipſe vt Deus ſit vbiq;, & in omnibus creaturis totus? & quomodo pleniùs datur vel habetur ſine ſui mutatione?

An ſpiritus ſanctus detur habenti & non habenti.

Reſponſio ad primam quæſtionem. H

Luc. 19. d.

Hic ponit illius dubij ſolutionem.

His itaque reſpondemus, dicentes quòd ſpiritus ſanctus ſiue charitas penitus immutabilis eſt, nec in ſe augetur vel minuitur, nec in ſe recipit magis vel minus. ſed in homine vel potius homini augetur & minuitur,

nuitur, & magis vel minùs datur vel habetur. Sicut De⁹ dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in ſe nec magnificatur nec exaltatur. Vnde Propheta, Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Super quẽ locum ait authoritas, Deus non in ſe, ſed in corde hominis grandeſcit. Sic ergo ſpiritus ſanctus homini datur, & datus amplius datur, id eſt, augetur, & magis & minus habetur: & tamen immutabilis exiſtit.

†Pſal. 63. In antiquo habetur, Caſſiodori.

Reſponſio ad ſecundam. I

Cumque vbique ſit & in omni creatura totus, ſunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes ſpiritum ſanctum habet, in quibus eſt: alioquin & irrationabiles creaturæ habent ſpiritum ſanctum, quod fidei pietas non admittit.

Authoritate confirmat utranque reſponſionem. K

Hic ponit confirmationem prædictæ concluſionis.

Vt autem certius fiat quod diximus, authoritate confirmemus, quòd ſpiritus ſanctus magis ac minus percipiatur & homini augeatur, & non habenti detur, & habenti ut plus habeatur. Augu. oſtendit ſuper Ioannem dicens, Sine ſpiritu ſancto conſtat nos Chriſtum non diligere, & eius mandata ſeruare non poſſe: & id non poſſe atq; agere tantò minùs, quantò illum percipimus minus: tantò verò amplius, quantò illum percipimus amplius. Ideoq; non ſolum non habenti, verum etiam habenti non incaſſum promittitur. Non habenti quidem, vt habeatur: habenti autem, vt ampliùs habeatur. Nam ſi ab alio minùs, & ab alio ampliùs non haberetur, ſanctus Heliſæus ſancto Heliȩ non diceret, Spiritus qui eſt in te, duplo ſit in me. Chriſto autem qui eſt Dei filius, non ad menſuram datus eſt ſpiritus. Neq; enim ſine gratia ſpiritus ſancti eſt mediator Dei: & hominum homo Chriſtus, quòd enim eſt unigenitus Dei filius æqualis patri, non eſt gratiæ, ſed naturæ. Quod autem in vnitatẽ perſonæ vnigeniti aſſumptus eſt homo, gratiæ eſt, non naturæ. Cæteris autem ad menſuram datur, & datus additur, donec vnicuiq; pro modo ſuæ perfectionis propria mẽſura compleatur. Ecce expreſsè habes

Tomo. 9. Tra. 74. ſuper illo, Si diligitis me &c.

4. Reg. 2. b

Ioan. 3. d

1. ad Ti. 2. b

bes quòd ſpiritus ſanctus magis & minùs datur vel accipitur, & homini datus augetur, & habétí & non habenti datur: quia ſpiritus ſanctus eſt charitas, quæ nō habenti datur, & in habéte augetur & proficit. Imò, vt verius & magis propriè loquar, homo in ea proficit & deficit aliquando: & tūc ipſa dicitur proficere vel deficere: quæ tamen nec proficit nec deficit in ſe, quia Deus eſt. vnde Augu. in Homil. 9. ſuper epiſtolam Ioan. ait, Probet ſe quiſq; quãtum in illo profecerit charitas, vel potiùs quātum ipſe in charitate profecerit. Nam ſi charitas Deus eſt, nec deficit, nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum ſit cùm dicitur ſpiritus ſanctus augeri in nobis, quia nos in eo. ſ. proficimus, ſic & alia huiuſmodi.

Tomo. 9. Tract. 9. In principio eiuſdem.

Quòd aliqui dicunt ſpiritum ſanctum non eſſe charitatem, qua diligimus Deum & proximum. L

Suprà dictum eſt, quòd ſpiritus ſanctus charitas eſt patris & filij, qua ſe inuicem diligunt & nos: & ipſe idē eſt charitas quæ diffunditur in cordibus noſtris, ad diligendum Deum & proximum. Horum alterum omnes Catholici concedunt, ſcilicet, quòd ſpiritus ſanctus ſit charitas patris & filij. Quòd autem ipſe idem ſit charitas, qua diligimus Deum & proximum, à pleriſq; negatur. Dicũt enim, Si ſpiritus ſanctus charitas eſt patris & filij & noſtra, eadem ergo charitas eſt, qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem ſanctorum authoritates negare videntur. Dicit enim Aug. in lib. de Spiritu & Litera, Vnde eſt dilectio, niſi vnde & ipſa fides, id eſt, a ſpiritu ſancto? Non eſſet enim in nobis, niſi diffunderetur in cordibus noſtris per ſpiritū. Charitas autem Dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, nō qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos. Sicut iuſtitia Dei dicitur, qua nos iuſti eius munere efficimur: & Domini ſalus, qua nos ſaluat: & fides Chriſti, qua nos fideles facit. His verbis uidetur monſtrari diſtinctio inter charitatem, qua nos Deus diligit, & qua nos diligimus. Et ſicut iuſtitia noſtra dicitur Dei, non quod ipſe

Hac diſt. li. cap. 1. Rom. 5. a

Authoritates quæ videntur pro eis facere. Tom. 3. cap. 32. in fi. c.

ipſe ſit ea iuſtus, ſed quia ea nos iuſtos facit: ſimiliter & fides, & ſalus: ſic videtur dicta dei charitas, quæ eſt in nobis non quod ipſe ea diligat, ſed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem Augu. in libr. 15. de Trin. ait, Cũ Ioannes commemoraſſet dei dilectionem, non qua nos eum, ſed qua ipſe dilexit nos, & miſit filium ſuum liberatorem pro peccatis noſtris. Ecce & hic videtur manifeſtè diuidere dilectionem, qua nos diligimus deum, ab ea qua ipſe diligit nos. Si ergo, inquiunt, ſpiritus ſanctus dilectio eſt qua deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio eſt, imò duo diuerſa eſt, quod abſurdum & à veritate longè eſt. Non eſt ergo dilectio, qua diligimus, ſed qua deus tantùm diligit nos. *Cap. 17.* *1. Ioan. 4.* *Ex uerbis authoritatũ argumẽtando procedit*

Reſponſio ad prædicta, determinans Authoritates. M

His reſpondemus prædictarum authoritatum verba determinantes hoc modo, Charitas dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua ipſe nos diligit, ſed qua nos diligere facit, &c. His verbis non diuiditur nec diuerſa oſtenditur charitas, qua deus nos diligit, ab ea qua nos diligimus: ſed potius cùm ſit vna & eadem charitas, & dicatur ipſa dei charitas, & diuerſis de cauſis & rationibus dei charitas appellari in ſcriptura oſtenditur. Dicitur enim dei charitas, vel quia deus ea diligit nos, vel quia nos ea ſuos dilectores facit. *De ſpiritu & litera. Cap. 32.*

Determinatio primæ authoritatis. N

Cùm ergo ab Apoſtolo dicitur charitas dei diffundi in cordib. noſtris, non eſt dicta charitas dei qua diligit nos, ſed qua facit nos diligere, id eſt, nõ ibi appellat̃ charitas dei, eò ꝙ deus nos ea diligit, ſed eò ꝙ nos ea ſui dilectores facit. Et ꝙ ea ratione poſſit dici charitas dei, qa nos ea diligere facit, ex ſimili genere locutionis oſtẽdit: ſicut dicit̃ iuſtitia dei, qua nos iuſtificat: & Domini ſalus, qua nos ſaluat: & fides Chriſti, quas nos fideles facit. *Roman. 5. a* *Pſal. 18* *Pſalm. 31.* *Galat. 2.*

Determinatio ſecundæ. O

Similiter & aliã exponimus authoritatem, vbi ait dilectionem Dei commemorari non qua nos eũ, ſed qua ipſe dilexit nos: ac ſi diceret, commemorat, dilectionem *Ex li. 16. d Trin. ca. 17*

Dei,

Dei, non ſecundum quòd ea nos diligimus Deum, ſed ſecundum quòd ipſe ea diligit nos.

Aliud obyciunt. P

Lib. de ſpiritu et li. cap. 32. in to. 3. Sed aliud eſt, inquiunt, quod magis vrget, dixit enim ſuprà Augu. quòd dilectio eſt à ſpiritu ſancto à quo fides. Sicut ergo fides non eſt ſpiritus à quo eſt, ita nec charitas. Quomodo ergo ſpiritus ſanctus eſt, ſi ab ipſo eſt? *Reſponſio.* Nam ſi ab ipſo eſt, & ipſe eſt, ergo ſpiritus ſanctus à ſeipſo eſt. Ad quod dicimus, Spiritus ſanctus quidem à ſeipſo non eſt, ſed tamen à ſeipſo datur nobis, vt ſuprà *Diſtin. 15. li. A.* dictum eſt: Dat enim ſeipſum nobis ſpiritus ſanctus. Et ex hoc ſenſu dictum eſt, quòd charitas ab ipſo eſt in nobis, & tamen ipſa ſpiritus ſanctus eſt. Fides autem eſt à ſpiritu ſancto, & non eſt ſpiritus ſanctus. quia donum vel datum ſolummodo eſt non Deus dans.

Quòd alias inducunt rationes & authoritates ad idem probandum. Q

Alias quoque inducunt rationes ad idem oſtendendum, ſcilicet quòd charitas nõ ſit ſpiritus ſanctus, quia charitas affectio mentis eſt, & motus animi: ſpiritus ſanctus verò non eſt affectio animi vel motus mentis, quia ſpiritus ſanctus immutabilis eſt & increatus: non eſt ergo charitas.

Quòd charitas eſt motus vel affectio animi. R

Quòd autem charitas ſit affectio animi, & motus mentis, authoritatibus confirmant. Dicit enim Augu. *Cap. 10.* in 3 libr. de Doctri. Chriſtiana, Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipſum, & ſe ac *Cap. 11.* proximo propter Deum. Idem in libr. de moribus Ec- *Roman. 8.* cleſiæ Catholicæ, tractans illud verbum Apoſtoli, Nec mors nec vita poterit nos ſeparare à charitate Dei. Charitas Dei, inquit, hic dicta eſt virtus, quæ animi noſtri rectiſſima affectio eſt, quæ cõiungit nos Deo, qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quod charitas eſt affectio & motus animi: ac per hoc non videtur eſſe ſpiritus ſanctus.

Reſponſio determinans authoritates. S

Ad

Ad quod dicimus hoc ita dictũ eſſe, ſicut dicitur Deus eſt ſpes noſtra, & patientia noſtra, quia facit nos ſperare & pati. Ita charitas dicitur eſſe motus ſiue affecto animi, quia per eã mouetur & afficitur animus ad diligendum Deũ. Nõ autẽ mireris ſi charitas, cùm ſit ſpiritus ſanctus dicatur motus mentis: cùm etiã in lib. Sap. dicatur de ſpiritu ſapientiæ. Qui attingit à fine vſq; ad finẽ, qui eſt actus mobilis, certus, incoinquinatus. Quod nõ ideo dicitur, ꝙ ſapientia ſit mobile aliquid vel actus aliquis: ſed quia ſui immobilitate oĩa attingit, non locali motu, ſed vt vbiq; ſemper ſit, & nuſquã incluſa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, non ꝙ ipſa ſit motus vel affectio vel virtus animi: ſed q̃a per eã quaſi eſſet virtus afficitur mens & mouetur. Sed ſi charitas ſpiritus ſanctus eſt, qui operatur in ſingulis, prout vult, cùm per eũ mens hominis afficiatur & moueatur ad credẽdum vel ſperandum, & huiuſmodi, ſicut ad diligendum: quare non ſic dicitur charitas motus vel affectio mẽtis ad credendum vel ſperandum, ſicut ad diligendum? Ad quod ſanè dici poteſt, quia alios actus atque motus virtutum operatur charitas, id eſt, ſpiritus ſanctus, mediãtibus virtutibus, quarum actus ſunt, vtpote actũ fidei, id eſt, credere fide media, vt actum ſpei, id eſt, ſperare media ſpe. Per fidem enim & ſpem prædictos operatur actus. Diligendi verò actum per ſe tantùm, ſine alicuius virtutis medio operatur, id eſt, diligere. Aliter ergo hunc actum operatur, quam alios virtutum actus. Ideoq; differẽter de hoc & de alijs loquitur ſcriptura, quæ iſtum ſpecialiter charitati tribuit. Eſt ergo charitas verè ſpiritus ſanctus. Vnde Augu. præmiſſum verbum Apoſtoli tractans in eodem lib. charitatem dicit eſſe bonum, quo nihil melius eſt: & per hoc, ipſam eſſe Deum ſignificat, dicens: Si nulla res ab eius charitate nos ſeparat, quid eſſe non ſolùm melius, ſed etiam certius hoc bono poteſt? Ecce dicit, quia charitate nihil melius eſt. Charitas ergo ſpiritus ſanctus eſt qui Deus eſt, & donum Dei ſiue datum: qui diuidit ſingulis fidelibus dona, nec ipſe diuiditur, ſed indiuiſus

Sap. 7. a

1. Cor. 12. b

De moribus eccleſiæ ca. 11.

Rom. 8.

1. Cor. 12.

Tomo 9. Tract. 74. circa expoſitionem illius. Nõ enim ad menſuram dat Deus ſpiritum.

indiuiſus ſingulis datur. Vnde Augu. vbi Ioannes dicit non ad menſuram Chriſto dari ſpiritum, ait: Cæteris verò diuiditur, non quidem ipſe ſpiritus, ſed dona eius.

An concedendum ſit quòd per donum dentur dona. T

Hic quæritur, cùm ſpiritus ſanctus, per quem diuidũtur dona, ipſe ſit donum, vtrum concedendum ſit quòd per donum diuidantur ac dentur dona? Ad quod dicimus, quia per donum quod eſt ſpiritus ſanctus, ſingulis propria diuiduntur, & ipſum communiter oẽs boni habent. Vnde Augu. in 15. lib. de Trinitate ait per donum quod eſt ſpiritus ſanctus, in commune omnibus membris Chriſti multa dona, quæ ſunt quibusque propria, diuiduntur. Non enim ſinguli quique habent omnia, ſed hi illa, alij alia. Quanuis ipſum donum, à quo cuique propria diuiduntur, omnes habeant, id eſt, ſpiritum ſanctum. Ecce apertè dicit per donum dona donari.

VTRVM EADEM RATIONE SPIRITVS ſanctus dicatur donum & datum ſiue donatum. Diſtinct. XVIII. A

De tẽporali proceſſione ſpiritus ſancti quãtum ad proprietatem, per quã natus eſt temporaliter procedere. Cap. 19.

PRæterea diligenter conſiderandum eſt, cùm ſpiritus ſanctus dicatur donum & datum, vtrum & eadem ratione vtrunque nomen ei conueniat: quod vtique videri poteſt.

Quare ita eſſe videtur. B

Cùm enim idem ſit ſpiritum ſanctum dari, & ſpiritum ſanctum donari, ex eadem ratione videtur ſpiritus ſanctus dici datum & donum. Hoc etiam videtur Auguſt. ſignificare in 15. libr. de Trin. cùm ait, Spiritus ſanctus intantum donum Dei eſt, inquantum datur eis, qui bus datur: apud ſe autem Deus eſt, etſi nemini datur. Ecce apertè dicit ſpiritum ſanctum donum appellari quia datur. Si autem ex eo tantum appellatur donum, quia datur, non ab æterno fuit donum, quia non datur niſi ex tempore.

Reſponſio

Reſponſio quare datum ſiue donatum dicatur ſpiritus ſanctus. C

Ad quod dicimus, quia ſpiritus ſanctus & donum dicitur & datum ſiue donatum: ſed datum ſiue donatum ex eo tantùm dicitur, quia datur vel donatur, quod habet tantùm ex tempore.

Hic quare donum. D

Donum verò dicitur non ex eo tantùm quod donetur, ſed ex proprietate quam habuit ab æterno. Vnde & ab æterno fuit donum. Sempiternè enim donum fuit, non quia daretur, ſed quia proceſſit à patre & filio. Vnde Auguſtin. in 4. libr. de Trinitat. ait, Sicut natum eſſe eſt filio à patre eſſe: ita ſpiritui ſancto donũ Dei eſſe, eſt à patre & à filio procedere. Hic apertè oſtenditur quòd ſpiritus ſanctus eo donum eſt, quòd procedit à patre & à filio: ſicut filius eo eſt à patre, quòd natus eſt ab eo. Nõ enim idem eſt filio eſſe à patre, & ſpiritui ſancto, id eſt, nõ ea proprietate filius dicitur eſſe à patre, qua ſpiritus ſanctus. Nã filius dicitur eſſe à patre, quia genitus eſt ab eo. Spiritus ſanctus verò dicitur eſſe à patre & à filio, quia ſpiritus ſanctus eſt donũ patris & filii, id eſt, quia procedit ab vtroque. Eo enim dicitur ſpiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vnde Aug. in 5. lib. de Trinitate ait, ſpiritus ſanctus qui non eſt Trinitas, ſed in Trinitate intelligitur in eo quòd propriè dicitur ſpiritus ſanctus, relatiuè dicitur cùm & ad patrem & filium refertur: quia ſpiritus ſanctus, & patris & filij ſpiritus eſt: ſed ipſa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cùm dicitur donum Dei: donum eſt enim patris & filii: quia & a patre procedit, & a filio. Ecce his verbis apertè oſtenditur, eadem relatione dici ſpiritum ſanctum, & donum. Donum, autem, quia procedit a patre & filio. Proprietas ergo qua dicitur ſpiritus ſanctus vel donũ, proceſſio ipſa eſt, de qua poſt plenius agemus cum aliis. Cũ ergo ab æterno proceſſerit ab vtroq;, & ab æterno donum fuit: non ergo ſpiritus ſanctus eo tãtum dicitur donum, quia donatur: nam & antè fuit donum quàm

Quid ſit filio eſſe à patre & ſpiritu ſancto. Cap. 20.

Cap. 11.

Li. & cap. eiſdem.

Hæc diſtin. lit. g. & ſequentibus, & diſtinct. 26. & 29.

quam donaretur. Vnde Augu. in 5. libr. de Trin. Semper ſpiritus ſanctus procedit, & non ex tempore, ſed ab ęternitate procedit. Sed quia ſic procedebat, vt eſſet donabile, iam donum erat antequam eſſet cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cùm dicitur donum: aliter, cũ dicitur donatum: nam donum poteſt eſſe etiam antequam detur donatum autem, niſi datum fuerit, nullo modo dici poteſt. Sempiternè ergo ſpiritus ſanctus eſt donum, temporaliter autem donatum. His verbis apertè oſtenditur, quòd ſicut ſpiritus ſanctus ab æterno procedit: ita ab æterno donum eſt; non quia donaretur à patre filio, vel à filio patri, ſed quia ab æterno proceſſit donabilis.

Cap. 15. Quòd ſemper procedit ſpiritus ſanctus.

Quæritur cui donabilis. E

Sed quæritur cui donabilis: vtrum patri & filio, an tãtùm nobis, qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis patri & filio, ſed tantum nobis, & ex eo donum erat, quia ſic donabilis procedebat, videtur quòd filius ſemper eadẽ ratione donum fuerit: quia ab æterno proceſſit à patre donabilis nobis in tẽpore, nã & de filio legitur, ꝙ datus eſt nobis. Ad qđ dicimus, quia ſpiritus ſanctus nobis tm̃, nõ patri vel filio donabilis proceſſit, ſicut & nobis tm̃ datus eſt. Et filius verè datus eſt nobis, & ab æterno proceſſit à patre, nõ vt donabilis tantùm, ſed vt genitus qui & donari poſſet. Proceſſit ergo vt genitus & donabilis, ſed ſpiritus ſanctus non procedit vt genitus, ſed tm̃ vt donũ. Donum autẽ ſemper fuit, nõ ſolùm quia donabilis, ſed quia ab vtroq; proceſſit, & donabilis fuit. Vnde Augu. in 5. lib. de Trini. ait, Eo ipſo ꝙ daturus erat eum Deus, iam donum erat, etiam antequam daretur, & ideo donabilis eſt: ſed aliter donabilis, quam filius: nam & aliter datur & aliter proceſſit, quã filius: filij. n. proceſſio genitura eſt, vel natiuitas: ſpiritus ſancti verò proceſſio, natiuitas nõ eſt: vtraq; verò ineffabilis eſt.

Eſaiæ. 9. b

Cap. 14. circa finem.

Quòd ſicut filius naſcendo accepit non tantum vt eſſet filius, ſed etiam eſſentia: ita & ſpiritus ſanctus procedendo accepit non tantùm vt eſſet donum, ſed etiam vt eſſet eſſentia. F

Et no-

Et notandum, quod ſicut filius naſcendo accepit nõ tantùm vt filius ſit, ſed omnino vt ſit, & vt ipſa ſubſtantia ſit: ita & ſpiritus ſanctus a patre & filio procedendo, accepit non tantùm vt ſpiritus ſanctus ſit, vel donum: ſed etiam vt omnino ſit, & vt ſubſtantia ſit, quod vtiq; non accepit ex eo quo datur, nam cùm non detur niſi ex tempore, ſi hoc haberet ex eo quod datur, accepiſſet ergo ex tempore vt eſſet, Vnde Auguſtin. in 5. lib. de Trinit. Filius non hoc tantùm habet naſcendo, vt ſit filius, ſed omnino vt ſit. Quæritur ergo, vtrum ſpiritus ſanctus eo quòd datur, habeat non tantum vt donũ ſit, ſed omnino vt ſit? Quòd ſi non niſi quia datur, id eſt, ſi non habet eſſe niſi eo quòd datur, ſicut filius naſcendo habet nõ tantùm vt ſit filius, quod relatiuè dicitur, ſed omnino vt ſit ipſa ſubſtantia: quomodo iã ſpiritus ſanctus erat ipſa ſubſtantia, cum non prius daretur, quam eſſe cui daretur? Non ergo eo quod datus, ſed procedendo habet ut ſit donum, & vt ſit eſſentia: ſicut filius non eo quòd datus eſt, ſed naſcendo accepit non tantùm vt ſit filius, ſed vt eſſentia. Vnde Aug in 15. lib. de Trin. ait, ſicut filio præſtat eſſentiam ſine initio temporis, ſine mutabilitate naturæ de patre genrratio: ita ſpiritui ſancto præſtat eſſentiam ſine ullo initio temporis, ſine vlla mutabilitate naturæ de utroque proceſſio. Cap. 15. Cap. 26.

Quòd ex prædictis videtur, quòd filius non tantùm ſit filius natiuitate, ſed etiam de ſimili eſſentia, & ſpiritus ſanctus proceſſione. G

Hic oritur quæſtio: Si filius naſcendo habet non tantũ vt ſit filius, ſed vt ſit eſſentia: & ſpiritus ſanctus procedendo non tantùm ut ſit donum, ſed vt ſit eſſentia: ergo & filius natiuitate eſſentia eſt, ſpiritus ſanctus proceſſione eſt eſſentia: cum alibi dicatur, quod nec pater eo pater eſt quo Deus, nec filius eo filius quo Deus, nec ſpiritus ſanctus eo donum quo Deus: quia vt ait Auguſt. in 7. lib. de Trinit. His nominibus relatiua eorum oſtenduntur, non eſſentia. Vnde poſt plenius agemus. Cap. 2. Diſtin. 26. 27. & 29.

Reſponſio. mus. Ad quod breuiter reſpondentes dicimus, quia nec filius natiuitate eſſentia eſt, ſed tantùm filius: nec ſpiritus ſanctus proceſſione eſſentia eſt, ſed donum tantum, & tamen vterq;, & ille naſcendo, & iſte procedendo accepit vt eſſet eſſentia. Non enim, vt ait Hilarius in 5. li. de Trin. per defectionem aut protenſionem aut deriuationem ex Deo Deus eſt, ſed ex uirtute naturæ in naturam eadé natiuitate ſubſiſtit filius: & ex uirtute naturæ in naturam eandé proceſſione ſubſiſtit ſpiritus ſanctus.

Penè in calce lib.

Exponit verba Hilarij. H

Quod ita intelligi poteſt, Ex patre qui eſt virtus ingenita, naturam quam habet eandem filius, natiuitate, id eſt, naſcédo, & ſpiritus ſanctus proceſſione, id eſt procedendo habet. Vnde ipſe idem apertius eloqués, quod dixerat aperit, dicens: Natiuitas, inquit, Dei non poteſt non eam de qua profecta eſt, tenere naturam. Nó enim aliud quàm Deus ſubſiſtit, quod nón aliunde quam de Deo ſubſiſtit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum ſit illud, De patre generatio præſtat eſſentiam filio, & de vtroque proceſſio præſtat eſſentiam ſpiritui ſancto. Non quia ille eſſentia ſit filius, & iſte eſſentia ſit ſpiritus ſanctus, imo proprietate perſonali: ſed quia & ille naſcendo, & iſte procedendo eſſentiam habet, eandem, & totam quæ in patre eſt.

Ibidem paulò inferius.

Ex Augu. lib. de Tri. Cap. 26.

Quòd ſpiritus ſanctus dicitur donum & donatum ſecundum duos prædictos modos proceſſionis. I

Ex prædictis patet, quòd ſpiritus ſanctus ſempiternè donum eſt, & temporaliter datum vel donatum. Ex quo apparet illa diſtinctio geminæ proceſſionis, de qua ſuprà egimus. Nam ſecundum alteram proceſſionem dicitur donatum vel datum, ſecundúm alteram verò dicitur donum.

Diſtin. 4.

Secundum hoc quòd donum eſt, refertur ad patrem & filium, ſecundum quòd datum ad eum qui dedit, & ad eos quibus datum eſt. K

Et ſecundū hoc quod ſempiternè donum eſt, refertur ad patrem & filium: ſecundum hoc verò quòd dicitur

datum

datum uel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur: & eius dicitur eſſe qui dat, & illorum quibus datur. Vnde Augu. in 5. lib. de Trin. ait, Quod datum eſt & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque ſpiritus ſanctus non tantum patris & filij qui dederunt, ſed etiam noſter dicitur qui accepimus. Spiritus ergo & Dei eſt qui dedit, & noſter qui accepimus: non ille ſpiritus noſter quo ſumus: quia ipſe ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt: quamuis & illum ſpiritum qui hominis dr̃, vtiq; accepimus: ſed aliter iſte, aliter ille noſter dicitur. Aliud eſt. n. qđ accepimus vt eſſemus, aliud qđ accepimus vt ſancti eſſemus. Quòd aũt ſpiritus ſanctus noſter dicatur, ſcriptura oſtendit. Scriptum eſt. n. de Ioanne ꝙ in ſpiritu Heliæ veniret: Ecce dictus eſt Heliæ ſpiritus, quem accepit Helias, ſcilicet, ſpiritus ſanctus. Et Moyſi ait Dominus, Tollam de ſpiritu ſancto, quẽ iã dedi tibi. Ecce & hic dictus eſt ſpiritus Moyſi. Pater igiť, q̃a ſpiritus ſanctus noſter dicić ſpiritus: ſed quia nobis datus, & datꝰ utiq; ad hoc vt ſancti eſſemus. Spiritus verò creatus ad hoc eſt datus, ut eſſemus.

Cap. 14.

Quòd aliter ſpiritus ſanctus dicitur noſter, aliter naturalis.

1. Cor. 1. b.

Lucæ 1. b.

Num. 11. d

An filius cum ſit nobis datus poſſet dici noſter vt ſpiritus ſanctus. *I.*

Hic quæritur, vtrum & filius cum ſit nobis datus, dicatur vel poſſit dici noſter? Ad quod dicimus, quia filius dicitur noſter panis, noſter redemptor, & huiuſmodi: ſed non dicitur noſter filius, quia filius dicitur tantum relatiuè ad eum qui genuit: Et ideo noſter filius non poteſt dici, ſed patris tantùm. In eo autem quòd dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quibus datus eſt, refertur. Vt & ſpiritus ſanctus, qui etiam cum in ſcriptura (ut ſupra dictum eſt) dicatur ſpiritus noſter, vel ſpiritus tuus, vel illius (vt de Moyſe & Helia dictum eſt) nuſquam tamen in ſcriptura occurit, ita dici ſpiritus ſanctus noſter, vel tuus, vel illius, ſed ſpiritus noſter, uel tuus, vel illius, quia ſpiritus ſanctus eo dicitur, quo donum: & vtrunque relatiuè dicitur ad patrem & filium, & hoc ſempiterna relatione. Si tamen aliquando

Quòd nõ dicitur ſpiritus ſanctus noſter, ſed ſpiritus noſter, Proximo parag.

dicitur donum noſtrum, accipitur donum pro donato vel dato. Cum verò donum accipitur eo modo, quo ſpiritus ſanctus, donum patris & filij dicitur, nō hominis: ita & filius ſub hac appellatione non poteſt dici noſter, vt dicatur filius noſter: ſicut nec dicitur ſpiritus ſanctus noſter: & tamen de filio dicitur, panis noſter: & de ſpiritu, ſpiritus noſter: Ille noſter panis, quia nos reficit nobis datus: iſte noſter ſpiritus, quia nobis inſpiratur à patre & filio, & in nobis ſpirat ſicut vult. vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Quod de patre natum eſt, ad patrē ſolū refertur cùm dicitur filius. Et ideo filius patris eſt, & nō noſter. Dicimus tamen & panem noſtrum da nobis, ſicut dicimus ſpiritum noſtrum.

Cap.14.

Matt.6 b. & Lu.11.a

Vtrum ſpiritus ſanctus ad ſeipſum referatur. M

Poſt hæc quæritur, vtrū ſpiritus ſanctus ad ſeipſum referatur: hoc enim videtur ex prædictis poſſe probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur: & ſpiritus ſanctus datur a ſeipſo, vt prædictū eſt, ergo refertur ad ſeipſum. Huius quæſtionis determinationem in poſterum differimus, donec tractemus de his quæ relatiuè dicūtur de Deo ex tempore: in quibus datum & donatum continentur.

Para.k. & diſt.15.para. A. diſt. 36.para.C.

HIC DE QVALITATAE TRIVM perſonarum. Diſtinct. XIX. A

De proprietatibus & conditionibus quodāmodo eſſentialibus & quodmmodo perſonalibus Trinitatis. Cap.1.

NVnc poſtquàm coæternitatem trium perſonarū pro modulo facultatis noſtræ inſinuauimus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui ſupereſt. Fides enim catholica ſicut coæternas, ita & coæquales tres perſonas aſſerit. Aequalis eſt enim in omnibus patri filius & patri & filio ſpiritus ſanctus. Quia (vt Aug. in libr. de fide ad Petrū, breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas, docet) nullus horum alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut ſuperat poteſtate: quia nec filio, nec ſpiritu ſancto (quantum ad naturæ diuinæ vnitatē pertinet) aut anterior, aut maior eſt pater: nec filius ſpiritu ſancto. Aeternum quippe & ſine initio eſt, ꝙ filius de natura patris extitit: & æternum

& æternum ac ſine initio eſt, quòd ſpiritus ſanctus de natura patris filijque procedit. Ob hoc ergo tres vnum rectè credimus, & dicimus Deú: quia vna prorſus æternitas, vna immenſitas, vna naturaliter eſt trium perſonarum diuinitas. Ecce breuiter aſſignauit Augu. in quo trium perſonarum conſiſtat æqualitas, ſcilicet, quia alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut poteſtate.

Quòd æternitas, & magnitudo, & poteſtas in Deo ſunt vnum, licet ponantur quaſi diuerſa. B

Cumque enumerentur illa quaſi diuerſa, in Deo tamen vnum & idem ſunt, ſcilicet, eſſentia diuina ſimplex & incommutabilis. Vnde Augu. in lib. 7. de Trin. *Cap. I.* Non alio magnus, alio Deus eſt: ſed eo magnus, quo Deus: quia non eſt illi aliud magnum eſſe, aliud Deum eſſe. Eadem quippe eius magnitudo eſt, quæ virtus: & eadem eſſentia, quæ magnitudo. Pater ergo & filius ſimul vna eſſentia, & una magnitudo. † Ita etiam & potentia Dei, eſſentia diuina eſt. Vnde Aug. in 7. lib. cõfeſ. † Voluntas & potentia Dei deus eſt. Aeternitas quoq; Dei eſſentia diuina eſt. Quod Aug. oſtendit ſuper illum locum Pſal. † In generatione & generatione anni tui. Eſt generatio generationum quæ non tranſit, collecta de omnibus generationibus, id eſt, ſanctis. In illa erunt anni dei, qui nõ trãſeunt, id eſt, æternitas dei. Nõ enim ſunt aliud anni dei, aliud ipſe, ſed anni dei æternitas dei eſt. Aeternitas verò ipſa dei ſubſtantia eſt, nihil habes mutabile. Inconcuſſe ergo teneamus quod vnum & idé eſt, ſcilicet, eſſentia diuina, dei æternitas, potentia, magnitudo: & tamen cõſueuit ſcriptura hæc & his ſimilia quaſi diſtinctè ponere. In his ergo verbis trium perſonarum æqualitatem breuiter complexus eſt Auguſt. Quia alius alium nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia ſuperat. Quod autem æternitate aliqua trium perſonarum alium non excedat, ſupra oſtenſum eſt, ubi coæternitas trium perſonarum inſinuata eſt.

Quòd magnitudo eſt Dei eſſentia.

† *Quòd potentia Dei Deus eſt.*

† *Cap. 4.*

† *Pſal. 101*

Quòd æternitas Dei Deus eſt.

Suprà egit de æternitate, diſtin. 9 & 11.

Hic de magnitudine, quòd ea aliqua perſonarum aliam non excedit. C

Nunc igitur ſupereſt oſtendere, quòd magnitudine vel potentia alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus.

Quòd non eſt maior vna perſona alia, nec maius aliquid duæ quam vna, nec tres vel duæ quam vna. D

Libro.6. de Tri.ca. ult. Sciendum eſt ergo quia pater nõ eſt maior filio, nec pater vel filius maior ſpiritu ſancto, nec maius aliquid duæ perſonæ ſimul ſunt, quàm vna: nec tres ſimul maius aliquid quàm duæ: nec maior eſt eſſentia in tribus quàm in duabus, nec in duabus quàm in vna: quia tota eſt in ſingulis. Vnde Ioan. Damaſ. ait, Cõfitemur Deitatis naturã omnẽ perfectè eſſe in ſingula ſuarũ hypoſtaſeon, id eſt, perſonarũ: omnem in patre, omnem in filio, omnem in ſpiritu ſancto. Ideoq; perfectus Deus pater, perfectus deus filius, perfectus deus ſpiritus ſanctus. *Lib.4. de orthodoxa fide Cap.6.*

Quomodo dicitur eſſe Deus pater in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroque, & ſingulus & in ſingulis. E

Et inde eſt quòd pater dicitur eſſe in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroque, & ſingulus in ſingulis. *Cap.1.* Vnde Augu. in lib. de fide ad Petrum: Propter vnitatem naturalẽ totus pater in filio & ſpiritu ſancto eſt, totus quoque ſpiritus ſanctus in patre & filio eſt. Nullus horum extra quemlibet ipſorum eſt, propter diuinæ naturæ vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus: non enim plenè poteſt tantum ab homine reſerari arcanum, ex qua intelligentia dicatur ſingula perſonarum tota eſſe in alijs. *In exordio libri.* Vnde etiam Hilarius iſta interius perquirens in lib 3. de Trin. ait, Affert pleriſque obſcuritatem ſermo domini cum dicit, *Ioan. 14 b* Ego in patre & pater in me eſt, nec immeritò. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præſtabit. Sed quod non intelligibile eſt homini, Deo poſſibile eſt. Cognoſcendum

gnoſcendum itaq; atq; intelligendum eſt quid ſit illud, Ego in patre, & pater in me eſt: ſi tamẽ comprehendere hoc ita, vt eſt, valebimus: vt quod natura rerum pati nõ poſſe æſtimatur, id diuino veritatis ratio conſequatur. Patrem ergo in filio, & filium in patre eſſe, plenitudo in vtroq; Diuinitatis perfecta eſt, quia plenitudo Diuinitatis eſt in filio: quod in patre eſt, hoc in filio eſt: quod in ingenito eſt, hoc in genito: alter ab altero, & vterque vnum. Is ſcilicet qui eſt nihil habens, quòd nõ ſit etiam in eo à quo eſt, non duo vnus, ſed alius in alio: quia non aliud in vtroq;: vt vnum ſint in fide noſtra: vterq; non vnus nec eundem vtrunq;: nec aliud confitemur, quia Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec aliud eſſe permittit. Eandem ergo in vtroq; & virtutis ſimilitudinem, & Deitatis plenitudinẽ confitemur: quia veritas dicit, Ego in patre, & pater in me eſt. Omnia enim filius accepit à patre: nã ſi patrem eiuſdem qui genuit, accepit, neuter ergo perfectus eſt: deeſſet.n.ei vnde deceſſit: nec plenitudo in eo erit, qui ex portione conſtiterit. Neuter ergo perfectus eſt, ſi plenitudinem ſuam & qui genuit, amittit, nec, qui natus eſt cõſequitur. Fateamur ergo ꝙ pater eſt in filio, & filius in patre, & Deus in Deo, ut idem Hilarius ait in 7.lib.de Trin. nõ per duplicem cõuenientium generum coniunctionem, nec per inſitam capacioris ſubſtantiæ naturam: ſed per naturæ vnitam ſimilitudinẽ, per natiuitatem viuentis ex viuente natura: dum res non differt, dum naturam Dei nõ degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid ex Deo quàm Deus naſcitur: dum nihil in his nouum eſt, nihil alienũ, nihil ſeparabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas, aperitur ex quo ſenſu Chriſtus dixerit ſe eſſe in patre, & patrem in ſe. Ex eodẽ etiã ſenſu intelligitur ſpiritus ſanctus eſſe in utroq;, & ſingula perſonarũ in ſingulis: quia ſcilicet in ſingulis eſt eadem plenitudo Diuinitatis, & vnita ſimilitudo naturæ: quia non eſt maior diuina natura in aliqua harum perſonarum, ſed vnius & indifferentis naturæ ſunt hæ tres perſonæ.

Paulò inferius

Parũ poſt medium li.

Ioan.14.b.

Hæc verba diligẽter attende.

Non longe à fine libri.

Ideoq́ue altera in altera eſſe dicitur, vt prædictum eſt. Vnde Ambro. prædictorum verborum ſententiam nobis aperiens ſuper epiſtolam 2. ad Corinthios 5. ait, Per hoc intelligitur pater eſſe in filio, & filius in patre, quia vna eſt eorum ſubſtantia. Ibi enim eſt vnitas, vbi nulla diuerſitas: Ecce tribus illuſtrium uirorum teſtimonijs, ſcilicet, Auguſtini, Hilarij, atq; Ambroſij in eodem concurrentibus reuelatione ſpiritus ſancti in eis loquentis, piè credere volentib. oſtenditur (tñ quaſi per ſpeculũ & in ænigmate) qualiter accipiendũ ſit cum dr̃, pater in filio eſſe, vel filius in patre, vel ſpiritus ſanctus in vtroq;.

In to. 4. ex planatione ad 5. c. 2. ad Cor. circa fine commentarij illius ca. vbi explanat illud Deus erat in Chriſto, &c.

1. Cor. 13. d

Ad id quod cœperat, redit, ſcilicet, vt oſtendat, quòd magnitudine alius alium non ſuperat. F

Sed iam nunc ad propoſitum redeamus cœptoq́ue inſiſtamus, oſtendentes quòd magnitudine nulla trium perſonarum aliam ſuperat: quia nulla maior aliis: nec maius aliquid ſunt duæ quàm vna: nec tres quam duæ: nec maior Deus quàm ſinguli eorum: quia ſingulus horum perfectus eſt, nec eſt quo creſcat illa perfectio.

Quòd nulla perſonarum pars eſt in Trinitate. G

Cap. 10.

Nec eſt aliqua trium perſonarum pars Dei uel diuinæ eſſentiæ: quia ſingula harum verus & plenus Deus eſt, & tota & plena diuina eſſentia eſt: & ideo nulla iſtarum in Trinitate pars eſt. Vnde Augu. in libr. 4. contra Maximinum hæreticum ſic ait. Putas Deum patrem cum filio & ſpiritu ſancto vnum Deum eſſe non poſſe Times enim ne pater ſit pars vnius Dei, q̃ cõſtet ex tribus. Noli hoc timere: nulla enim fit partium in Deitatis vnitate diuiſio: vnus eſt Deus pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, id eſt, ipſa Trinitas vnus eſt Deus, Ergo, inquis, Deus pater eſt pars Dei: abſit. Tres enim perſonæ ſunt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: & hi tres quia vnius ſubſtantiæ ſunt, vnum ſunt & ſummè vnum ſunt, vbi nulla naturarum nulla eſt diuerſitas voluntatum. Si enim

Ibid multis interpoſitis.

enim natura unum eſſent, & conſenſione unum nõ eſſent, non ſummè unum eſſent. Si uerò natura diſpares eſſent, non ſummè unum eſſent. Hi ergo tres, quia unũ ſunt propter ineffabilem coniunctionem Deitatis, quia ineffabiliter copulãtur, unusq; Deus eſt: Pars ergo Trinitatis eſſe nõ poteſt, quicũq; unus eſt in trib. In Trin. ergo q̃ Deus eſt, & pater Deus eſt, & filius Deus eſt, & ſpiritus ſanctus Deus eſt: ſimul hi tres, unus Deus. Nec huius Trin. tertia pars eſt unus, nec maius aliquid duo q̃ unus eſt ibi: nec maius aliquid ſunt omnes q̃ ſinguli: quia ſpiritualis, nõ corporalis eſt magnitudo. Qui poteſt capere capiat: q autẽ nõ poteſt, credat, & oret, ut quod credit, intelligat. Verũ eſt. n. quod p Prophetã dicit, Niſi credideritis, nõ intelligetis. His uerbis apertè oſtẽdit indifferentẽ magnitudinẽ trium perſonarum. Item in eodẽ cap. Tu nempe dixiſti unum Deum nõ ex partibus eſſe compoſitum & hoc de patre tantùm uis intelligi. Ille, inquit, uirtus eſt ingenita, ſimplex: & tamen in hac ſimplici virtute multa uideris commemorare, cùm dicis, Deus Deum genuit, bonus bonum genuit, ſapiens ſapientem, clemens clementem, potens pòtentem. Nunquid ergo bonitas & ſapientia, & clementia, & potentia tres partes ſunt vnius virtutis, quam ſimplicem eſſe dixiſti? Si dixeris, partes ſunt, ſimplex ergo virtus in partibus conſtat. Et ſimplex iſta uirtus, te definiente, unus eſt Deus: ergo Deum ex partibus compoſitum eſſe dicis. Non dico, inquis, non ſunt partes. Si ergo in una perſona patris, & illa inuenis quæ plura videntur, & partes non inueneris, quia una uirtus ſimplex eſt: quanto magis pater & filius & ſpiritus ſanctus, & propter indiuiduam Deitatẽ unus Deus eſt & propter vniuſcuiuſq; proprietatem tres perſonæ ſunt, & propter ſingulorum perfectionem partes vnius Dei non ſunt? Virtus eſt pater, virtus eſt filius, uirtus eſt ſpiritus ſanctus. Hoc verum dicis: ſed quòd uirtutem de uirtute genitam, & uirtutem de uirtute procedẽtem non uis eandem habere naturam, hoc falſum dicis, hoc contra fidem rectam & catholicam dicis. His uerbis

Ibid. paucis interpoſitis.

Ma. 19. b.

Eſa. 7. b.

Argumentatio Aug. contra hereticum, qua oſtendit patrem & filium & ſpiritum ſanctum non eſſe partes in Trinitate.

apertè

apertè docetur, quòd tres perſonæ illæ non ſunt partes Dei, vel diuinæ eſſentię. Nullaq; illarum Trinitatis pars dicenda eſt, nec vna alias vlla maior alijs.

Cùm dicimus tres perſonas eſſe vnam eſſentiam, nec ut genus de ſpeciebus, nec ut ſpeciem de indiuiduis prædicamus: quia non eſt eſſentia genus, & perſona ſpecies, uel eſſentia ſpecies, & perſona indiuiduum. H

Hic adicijendum eſt, quòd tanta eſt æqualitas trium perſonarum atque indifferens magnitudo, quòd cùm dicamus tres perſonas vnam eſſentiam vel ſubſtantiam, neq; vt genus de ſpeciebus, neq; vt ſpeciem de indiuiduis prædicamus. Non enim eſſentia diuina genus eſt, & tres pſonæ ſpecies: uel eſſentia diuina ſpecies, & tres perſonæ indiuidua. Quod Augu. rationibus probabilibus atq; irrefragabilibus apertè demonſtrat in libr. 7. de Trin. dicens, Si eſſentia genus eſt, ſpecies autem perſona (ut nonnulli ſentiunt) oportet appellari tres ſubſtantias vt appellantur tres perſonæ. Sicut cùm ſit animal genus, & æquus ſpecies, appellantur tres equi, ijdemq; tria animalia. Non enim ibi ſpecies pluraliter dicitur, & genus ſingulariter: ut ſi diceretur, tres equi ſunt unũ animal: ſed ſicut tres equi ſpeciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cùm ergo tres perſonas unam fateamur eſſe eſſentiam, non tres eſſe eſſentias, cùm tres equi tria animalia dicantur non unum: pater nomine eſſentiæ non ſignificari genus, nec nomine perſonæ ſpeciem.

Prius probat ꝙ nõ illud dicitur ut genus de ſpeciebus. Cap. 6.

Hic probat quòd non dicitur ut ſpecies de indiuiduis. I

Si verò dicunt nomine perſonæ non ſpeciem ſignificari, ſed aliquid ſingulare atque indiuidiuum, & nomine eſſentiæ ſpeciem intelligi: ut perſona non dicatur ſicut homo, ſed quomodo dicitur hic homo: velut Abraham, Iſaac, Iacob, vel quis alius, qui etiam digito præſens demonſtrari poſſit: ſic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur, Abraham, Iſaac, Iacob,

Lib. & cap. eiſdem.

Iacob, tria indiuidua: ita tres homines & tria animalia. Cur ergo pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, ſi ſecundum genus & ſpeciem & indiuiduum iſta diſſerrimus, non ita dicuntur tres eſſentiæ, vt tres perſonæ?

Alio modo probat idem. K

Alio quoque modo idem probat Augu. ſcilicet quod eſſentia diuina non eſt genus, nec perſonæ ſpecies: vel eſſentia non eſt ſpecies, nec perſonæ indiuidua. Vna, inquit, eſſentia non habet ſpecies, ſicut vnum animal non habet ſpecies, Pater, ergo & filius, & ſpiritus ſanctus nõ ſunt tres ſpecies vnius eſſentiæ, diuina ergo eſſentia genus non eſt. Sed nec ſpecies eſt eſſentia diuina, & perſonæ indiuidua: ſicut homo ſpecies eſt, indiuidua autem Abraham, Iſaac, & Iacob Si enim eſſentia ſpecies eſt, vt homo: ſicut nõ dicitur vnus homo eſſe Abraham, Iſaac, & Iacob: ita non dicitur vna eſſentia eſſe tres perſonæ. Non itaque ſecundum genus & ſpecies iſta dicimus. *Lib. & cap. eiſdem.*

Nec ſecundum materialem cauſam dicuntur tres perſonæ vna eſſentia. L

Notandum etiam quod eſſentia diuina non eſt materia trium perſonarum, vt Aug. in eodem lib. docet, tanquam ſecundum communem eandemq; materiam tres perſonæ dicantur eſſe vna eſſentia: ſicut ex eodem auro ſi fierent tres ſtatuæ, diceremus tres ſtatuas vnum aurũ. Non autem ſic Trinitatem, id eſt, tres perſonas dicimus vnam eſſentiam, & Deum unum, tanquam eſt una materia tria quidam ſubſiſtant. In ſtatuis enim æqualibus, plus auri eſt tres, ſimul, quàm ſingulæ: & minus auri eſt una, quàm duæ. In illa uerò eſſentia Trinitatis nullo modo eſt ita. Non ergo ſecundum materialem cauſam tres perſonas unam dicimus eſſe ſubſtantiam uel eſſentiam, ſicut tres ſtatuæ dicuntur unum aurum. *Idem. ca. 6.*

Nec ita dicuntur tres perſonæ vna eſſentia, vt tres homines vna natura, vel vnius naturæ. M

His quoque addendum eſt, quod tres perſonas non ita dicimus eſſe unam eſſentiam, ut Auguſtin. in eodem ait, uel unius eſſentiæ: ſicut dicimus aliquos tres homines *Lib. & ca. eiſdem.*

mines eiuſdem ſexus, & eiuſdem temperationis corporis, eiuſdemq; animi, vnam eſſe naturam vel vnius naturæ. Nam in his rebus non tantùm eſt vnus homo, quàm tres homines ſimul: & plus aliquid ſunt homines duo, quàm vnus homo, ſicut in ſtatuis eſſe diximus: at in Deo non eſt ita. Non.n.maior eſſentia eſt pater & filius ſimul, quàm ſolus pater vel ſolus filius: ſed tres ſimul illæ perſonæ æquales ſunt ſingulis. Ex præmiſſis patet quòd tres perſonæ dicuntur diuina eſſentia: nec ſecundum materialem cauſam, vt tres ſtatuæ vnum aurum: nec ſecundum complexionis ſimilitudinem, vt tres homines vnius naturæ: nec vt genus prædicatur de ſpeciebus, vel vt ſpecies de indiuiduis, id eſt, continens de contentis, maius de minoribus.

Quæ videntur aduerſari prædictis. N

His autem videntur aduerſari, quæ quidam ſacræ ſcripturæ tractatores Catholici in ſuis ſcriptis tradiderunt. In quibus ſignificari videatur ꝙ eſſentia diuina ſit quiddam commune & vniuerſale velut ſpecies: tres verò perſonæ ſint tria particularia, tria indiuidua numero differentia. Vnde Ioan. Damaſ. inter doctores Græcorum maximus in lib. quem de Trinitate ſcripſit, quem & Papa Eugenius transferri fecit, ait: Communia & vniuerſalia prędicantur de ſubiectis ſibiipſis particularibus. Commune ergo ſubſtantia eſt, particulare verò hypoſtaſis, id eſt, perſona. Particulare autem dicitur, non quòd partem naturæ habet: ſed particulare numero, vt atomus, id eſt, indiuiduum. Numero enim non natura differre videntur hypoſtaſes. Item in eodem, Subſtantia ſignificat communem & circumplectiuam ſpeciem homoideon, id eſt, ſimilium ſpecie, hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum, vtputa Deus, homo: hypoſtaſis autem indiuiduum demonſtrat, id eſt, patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, Petrum, Paulum, & huiuſmodi. Ecce apertè dicit ſubſtantiam eſſe vniuerſale, hypoſtaſim verò particulare: & quòd Deus eſt ſpecies vt homo: & quòd pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt indiuidua, ſicut Petrus & Paulus,

Lib.3.de orthodoxa fide. ca. 6. in prin. capitis.

Lib. 3. c. 4.

Paulus, eò quòd numero differunt: quæ præmiſſæ ſententiæ Augu. penitus contradicere videntur. Quid ergo dicimus ad hæc? Hoc vtiq; dicere poſſumus atq; debemus, quòd ea quæ Augu. tradidit ſuperius, ſine omni hęſitatione tenenda ſunt.

Verba Augu. tenenda dicit Litera B.

Quòd ſanè poſſunt intelligi quæ Ioannes dicit, & quomodo oſtendit. O

Hæc autem quæ hic dicuntur, licet in ſermonis ſuperficie aliquid a fide alienum reſonare uideantur, ſane tamen intelligi queunt, piumq; lectorem atq; intellectorem plurimum efflagitant. In quorũ explanatione mallem ſilens alios audire, quàm loquendo maleuolis detrahendi occaſionem præſtare. Videtur tamen mihi ita poſſe accipi, cùm ait, Subſtantia eſt commune, & hypoſtaſis eſt particulare. Non ita hæc accipit cùm de Deo dicantur, ut accipiũtur in Philoſophica diſciplina. Sed per ſimilitudinem eorum quæ a Philoſophis dicuntur, locutus eſt: ut ſicut ibi commune uel uniuerſale dicitur, quod prædicatur de pluribus: particulare uerò uel indiuiduum, quod de uno ſolo: ita hæc eſſentia diuina dicta eſt uniuerſale, quia de omnibus perſonis ſimul, & de ſingulis ſeparatim dicitur: Particulare uero ſingula quęlibet perſonarum: quia nec de alijs communiter, nec de aliqua aliarum ſingulariter prædicatur. Propter ſimilitudinem ergo prædicationis, ſubſtantiam Dei dixit uniuerſale, & perſonas particularia uel indiuidua, propter hoc idem etiam eandem diuinã eſſentiam dixit eſſe ſpeciem communem, & circumplectiuam ſimilium ſpecie perſonarum: quia ſicut hæc ſpecies homo de ſuis prædicatur indiuiduis, uelut de Petro & Paulo & alij, nec iſta ſpecie differunt, ſed conueniunt per omnia: ita Deus de tribus prædicatur perſonis, quæ in diuinitate non differunt, ſed per omnia conueniunt. Hanc ergo ſimilitudinem inter res ſempiternas & res temporales perpendẽs Ioannes uniuerſalitatis & particularitatis nomina, quę rebus temporalibus proprie conueniunt, ad res æternas tranſtulit: Aug. uerò maiorem uidens diſſimilitudinem

Ex quo intellectu dixerit, quod ſubſtantia Dei ſit ſpecies vel uniuerſale & indiuidua.

quàm

quàm ſimilitudinem inter res prædictas, ab excellentia Trinit. prædicta nomina remouit.

Ex quo ſenſu dixerit perſonas differre numero. P

Quòd autem Ioannes dicit hypoſtaſes differre numero, non natura. In eo quòd non differre natura ait, veriſſimè & ſine ſcrupulo loquitur. Quòd verò dicit differre numero, cauendum eſt quomodo intelligatur. Diuerſis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & ſecundum quem modum poſſit conuenire perſonis. Q

Dicuntur enim aliqua differre numero, quando ita differunt, vt hoc non ſit illud, nec aliquid quod illud eſt, vel in ipſo eſt: qualiter differunt Socrates, & Plato, & huiuſmodi, quæ apud Philoſophos dicuntur indiuidua vel particularia: iuxta quem modum non poſſunt dici tres perſonæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in enumeratione ſiue computatione non ſibi adiunguntur, ſed à ſe inuicem diſcernuntur: vt cùm de aliquibus rebus loquentes dicimus, vna, duæ, tres, & ſecundum hunc modum fortè dixit Ioannes hypoſtaſes, id eſt, perſonas differre numero. Poſſumus enim dicere, pater eſt vnus, & pater & filius ſunt duo, & pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres. Et item, Hæc perſona eſt vna, & hæc & illa ſunt duæ, & hæc & illa & alia ſunt tres. Conuenientius tamen tres illæ perſonæ proprietatibus tantùm diſtingui dicuntur: de quarum diſtinct. ſecundum proprietates in ſequenti tractabitur. *Diſtin. 26. parag. A* Nunc verò ad inceptum redeamus, quæ dicta ſunt repetentes, vt ſæpius verſando familiarius innoteſcant.

Quòd vna perſona non eſt maior alia, nec tres ſimul quàm vna: & hoc ratione oſtendit catholica. R

Sciendum eſt ergo tanquam æqualitatem eſſe in Trinitate, vt ait Aug. in 8. lib. de Trinit. *In Prolo.* vt non ſolùm pater non ſit maior quàm filius, ſed nec pater & filius ſimul maius aliquid ſint quàm ſpiritus ſanctus, aut quælibet

perſona

perſona minus aliquid ſit quàm ipſa Trinitas. Quòd autem ita ſit, aliquo modo ſi fieri poteſt, demonſtrandum eſt, quantum ergo creator ipſe adiuuat, attendamus. Inquit Auguſt. in eodem, quomodo in hac Trinitate duæ vel tres perſonæ non ſunt maius aliquid quam vna earum. *Cap.1.*

Ratione vtitur ſubtiliſſima ad oſtendendum quòd ita ſit. S

Quod ibi magnum dicitur, aliunde magnum non eſt, quam eo quo verè eſt: quia ibi magnitudo ipſa veritas eſt, & veritas eſſentia: non ergo ibi maius eſt, quod verius non eſt. Non autem verius eſt pater & filius ſimul, quàm pater ſolus vel filius. Non ergo maius eſt aliquid vterque ſimul, quam ſingulus eorum. Et quia æquè verè eſt etiam ſpiritus ſanctus: ideo pater & filius ſimul non ſunt aliquid maius quã ipſe: quia nec verius ſunt. Item in eſſentia veritatis, hoc eſt verum eſſe, quod eſt eſſe: & hoc eſt eſſe, quod eſt magnum eſſe. Hoc eſt ergo magnũ eſſe, quod verum eſſe. Quod igitur ibi æquè verum eſt, & æquè magnum eſt. Quod ergo ibi plus veritatis non habet, non plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet, quod verius non eſt. Non eſt autẽ verius vna perſona quàm alia: vel duæ quàm vna: vel tres ſimul quàm ſingula. Non ergo plus veritatis habet vna quam alia, vel duæ quã vna, vel tres ſimul quam ſingula. Si ergo & ipſa Trinitas non eſt maius aliquid, quam vnaquæq; ibi perſona, ſed tam magnum quã ſingula. Non enim ibi maior eſt quæ verior non eſt, vbi ipſa veritas eſt magnitudo. Ecce modo cõueniẽti & ratione catholica oſtenſum eſt, quomodo indifferens ſit magnitudo trium perſonarum: quia nec vna maior eſt alia: nec duæ maius aliquid quàm vna: nec tres ſimul maius aliquid quàm ſingula. *Lib. & ca. eiſdem.*

Quòd Deus non eſt dicendus triplex, ſed trinus. T

Præterea cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex: Ibi enim non eſt triplicitas, vbi ſumma eſt vnitas & indifferens æqualitas. vnde Auguſt. in lib.

Cap.7 lib.6.de Trin.ait, Non quoniam Deus Trinitas eſt, ideò triplex putãdus eſt: alioquin minor eſſet pater ſolus, uel filius ſolus, quam ſimul pater & filius. Cùm itaq; tãtus *Capite 8. eiuſdem.* eſt pater ſolus vel ſolus filius, vel ſolus ſpiritus ſanctus, quãtus eſt ſimul pater & filius & ſpiritus ſanctus, nullo modo triplex dicendus eſt Deus. Non enim pater cum filio & ſpiritu ſancto maior Deus eſt, qui ſinguli eorũ: quia non eſt quo creſcat illa perfectio. Perfectus autem eſt & pater & filius & ſpiritus ſanctus, & perfectus dicitur Deus ſingulus eorum. Et ideo Trinitas potius quàm triplex dici habet.

Quòd non eſt ita in rebus corporis, ut in Trinitate. V

Capite 10. eiuſd. lib. In rebus corporeis non tantùm eſt vna, quantum tres ſimul, & plus ſunt duæ quàm vna res. In Trinitate verò ſumma tantum eſt vna perſona, quantum tres ſimul: & tantum ſunt duæ, quantum vna: & in ſe infinitæ ſunt, quia non eſt finius magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod ſuperius dictum eſt, quomodo ſingula ſunt in ſingulis, & omnia in ſingulis, & ſingula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus eſt, & vnum oĩa. Ecce iã oſtendimus ſufficienter, qualiter in Trinitate aliqua ꝑſona aliã nõ ſuperet magnitudine.

OSTENSO QVOD ALIQVA PERSONA rum aliam non ſuperat magnitudine: nunc oſtẽdit, quod alia nõ excellit aliã potentia.

Diſtinct. XX. A

NVNC oſtendere reſtat quõ aliqua harum perſonarum aliã non excellat potentia: ut ſicut vna & indifferens eſt magnitudo trium, ita vna & indifferẽs mõſtretur potentia trium. Sciendum eſt ergo, quia non eſt potentior pater filio, nec filius vel pater ſpiritu ſancto: nec maiorẽ potentiam habent duo vel tres ſimul quàm ſingulus eorum: quia nec plus poteſt pater & filius ſimul, quã ſolus ſpiritus ſanctus. Nec hi tres

De triũ perſonarum æqualitate quantũ ad poteſtatem.

hi tres

hi tres ſimul plus poſſunt, quàm ſingulus eorum: quia
omnipotentiam quam habet pater, & filius accepit na
ſcendo, & ſpiritus ſanctus procedendo: quod Augu. ra-
tionibus & authoritatibus probabiliter aſtruit in lib. 3.
contra Maximinum, qui dicebat patrem meliorem ac *Cap.* 15.
potentiorem filio.

Quòd non poteſt minus filius quàm pater. B

Nihil, inquit, patre minus habet ille qui dicit, Omnia *Lib.* 3. *c.* 12.
quæ habet pater, mea ſunt. Nam ſi minus habet in po-
teſtate aliquid quàm pater, non ſunt eius omnia quæ
habet pater. Sed eius ſunt omnia, quæ habet pater: tan-
tam ergo habet poteſtatem filius, quantam pater, æqua
lis ergo eſt patri. Non enim poteſt qui accepit, inæqua-
lis eſſe ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia ſapis ꝙ *Hic ponit*
potens ſit filius, ſed potentior pater: vt ſecũdum doctri- *falſam tra-*
nam veſtram potens potentem potuerit generare vel *ditionẽ hæ-*
gignere, & non omnipotens omnipotentẽ. Habet ergo *retici.*
pater omnipotentiam, quàm non habet filius: & ſi hoc *Ca.* 12. *eiuſ.*
eſt, falſum eſt, quod ait filius, Omnia quæ habet pater, *lib.*
mea ſunt. Ioan. 16. d

Hoc verum fatebatur hæreticus, ex quo progredie-batur ad falſa.

Sed, inquis, pater potentiam à nemine accepit, filius *Lib. & cap.*
autem a patre. Fatemur & nos filium accepiſſe poten- *eiſdem.*
tiam ab illo de quo natus eſt potens: patri verò poten-
tiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo
enim dedit pater potentiam filio, ſicut omnia quæ ha-
bet in ſubſtantia ſua gignendo dedit ei quem genuit de
ſubſtantia.

Quæſtio Auguſtini qua arctat hæreticum. D

Sed quæritur, vtrum ei tantam, quanta ipſi eſt, po-
tentiam pater filio dederit an minorem. Si tantam, non
ſolùm potentem, ſed etiam omnipotentem, genuiſſe *Ibidem.*
omnipotens intelligitur: ſi verò minorem, quomodo
omnia quæ habet pater, filij ſunt? Si patris omnipoten-
tia filii non eſt, non omnia proculdubio quæ habet pa-
ter, filii ſunt. At omnia quæ habet pater filii ſunt: om-

nipotentia ergo patris etiam eſt filij: non eſt ergo pat
potentior filio.

Aliter probat filium æqualem patri.

Item alió modo probat filium ęqualem patri cont
Lib.3.ca.7. Maximinum, ita dicens: Tu dicis quod pater genuit fil
& in lib. 3. minorem ſeipſo, in quo & patri derogas: qui ſi filiu
quæſt.50. vnicum minorem genuit, aut non potuit, aut nó volu
gignerę æqualem. Si dicis, quia non voluit, eum inuid
eſſę dixiſti: ſi autem non potuit, vbi eſt omnipotétia D
patris? Prorſus ad hũc articulum res colligitur, vt De
pater æqualem ſibi gignere filium, aut nó potuerit, au
noluerit. Si non potuit, infirmus: ſi noluit, inuidus in
uenitur. Sed vtrũnq; hoc falſum eſt: patri ergo filius ve
rus æqualis eſt. Genuit ergo pater ſibi æqualem filiu
Li.3.c.15. & ab vtroq; procedit vtrique æqualis ſpiritus ſanctu
Si enim formã ſuam (vt ait Aug. contra eundem) pate
in vnico filio plenam gignere potuit, nec tamen plen
genuit, ſed minorem cogimini patrem inuidum dicer
Plenum ergo Deum, & æqualem ſibi genuit filium.

Per ſimile oſtendit, quòd non minorem pater filium genuit.

Li.3.c.15. Hoc autem per ſimilitudinem humanam ita eſſe de
móſtrat inquiens, Homo pater ſi potuiſſet, æqualem fi
lium genuiſſet. Quis ergo audeat dicere quòd hoc om
nipotęns non potuit? Addo etiam, ſi poſſet homo ma
iorẽ melioremque ſeipſo gignere filium. Sed maius v
melius Deo quicquam eſſe non poteſt. Deus ergo cu
non æqualem (vt ais) filium genuit: cui nec anni nece
ſarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas, nec om
nipotentia defuit? An forte noluit? ergo (quod abſit) i
uidit. Sed non inuidit: æqualem ergo genuit filium. Cr
damus ergo filium ei eſſe æqualem.

Opinionem hæretici ponit, vt deſtruat.

Sed forte dicis, eo ipſe pater eſt maior filio, quia d
† Hic ſoluit obiectionẽ. nullo genitus, genuit tamé æqualem. Ad quod citò † re
ſpondebo: imò ideo no eſt pater maior filio, quia æqu
Ex eod^m li.3.c.18. lem ſibi genuit. Originis enim quæſtio iſta eſt, quis d
quo ſit: æqualitatis autem, qualis aut quantus ſit: quò

eſt

eſt dicere: Ad originē pertinet quęſtio, quia quæritur, quis de quo ſit: ad æqualitatem verò illa qua quæritur, qualis aut quantus quis ſit. Nec cum dicitur filius a patre genitus, oſtenditur inæqualitas ſubſtantiæ, ſed ordo naturæ, nō quo alter prior eſſet altero, ſed quo alter eſt ex altero. Non ergo ſecundum hoc ꝙ pater genuit, & filius genitus eſt, vel ſpiritus ſanctus ab vtroq; procedit, æqualitas vel inæqualitas ibi exiſtit: quia non ſecūdum hoc alia perſona alij æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas Trinitatis, & vna eademq; ſubſtātia, quantū breuiter potuimus, demōſtrata eſt in ſuperioribus: qualiter. ſ. aliqua trium perſonarum quamlibet aliam nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat. *A diſt. 19.*

QVAERITVR QVOMODO POSSIT DICI ſolus pater, vel ſolus filius, vel ſolus ſpiritus ſanctus cum ſint inſeparabiles. Diſt. XXI. A

HIc oritur quæſtio trahens originem ex prædictis. Dictum eſt enim ſuprà, quod tantus eſt ſolus pater, vel ſolus filius, vel ſolus ſpiritus ſanctus, quantum ſimul illæ tres: & quòd duæ vel tres perſonæ ſimul non ſunt maius aliquid, quàm vna perſona ſola. Ideo quærit † Auguſt. in libro de Trinit. quomodo hæc ſanè dici poſſint, cùm nec pater ſit ſolus, nec filius, nec ſpiritus ſanctus: ſed ſemper & inſeparabiliter & filius cum patre, & pater cum filio, & ſpiritus ſanctus cum vtroq;, inſeparabiles. n. ſunt hæ tres perſonæ. Ad quod ita reſpōdet † Aug. in eodem: Solum Deum patrem dicimus nō quia ſeparatur à filio, vel à ſpiritu ſancto: ſed hoc dicentes ſignificamus, quia illi ſimul cū eo non ſunt pater: Solus. n. pater eſt. Quod nō dicitur quia ipſe ſit ſolus, ideſt, ſine filio vel ſpiritu ſancto, ſed per hoc filius vel ſpiritus ſanctus à paternitatis cōſortio excluduntur. Ita & cùm dicitur, ſolus filius, filius eſt, vel ſolus ſpiritus ſanctus, eſt ſpiritus ſanctus, non diuiditur filius à patre, vel ſpiritus ſanctus ab vtroque: ſed à conſortio filialis proprietatis

Diſtin. 19. ſigno S. & Diſtin. 20. ſigno A.

Qualiter dictiones excluſiuæ capiatur in diuinis.

† Cap. 7.

† Reſponſio Auguſtini. Ibidem.

excluduntur pater & ſpiritus ſanctus: & à cóſortio pr
ceſſibilis proprietatis pater & filius. Cum ergo dicitu
tantus eſt ſolus pater quantum ſimul illi tres, per hoc c
dicitur ſolus, non ſeparatur pater ab aliis: ſed hic eſt ſe
Lib.6. c.9. ſus: Solus pater, ideſt, pater qui ita pater eſt, quod ne
filius nec ſpiritus ſanctus, tantus eſt, &c. Similiter intel
ligẽ cùm dicitur, ſolus eſt filius, vel ſolus eſt ſpiritus ſan
ctus. Solus ergo pater dicitur, vt ait Auguſt. in eodem
quia non niſi ipſe ibi pater eſt: & ſolus filius, quia no
niſi ipſe ibi filius eſt: & ſolus ſpiritus ſanctus, quia no
niſi ipſe ibi ſpiritus ſanctus eſt.

Vtrum poſſit dici, ſolus pater eſt Deus, ſolus filius eſt Deus, ve ſolus ſpiritus ſanctus eſt Deus, vel pater eſt ſolus Deus, vel ſpiritus ſanctus eſt ſolus Deus.

Senſus horum habetur ca. 7.8. & 9. Lib. 6. de Trin. 1.Tim. 6. d

Poſt hęc quæritur, vtrum ſicut dicitur, ſolus pater eſ pater, vel ſolus filius eſt filius, ita poſſit dici, ſolus pate eſt Deus, vel ſolus filius eſt Deus, ita & de ſpiritu ſan cto. Aut pater eſt ſolus Deus, filius eſt ſolus Deus. A quod dicimus, quia pater & filius & ſpiritus ſanctus d citur, & eſt vnus Deus, hæc Trinitas ſimul propriè dici tur eſſe ſolus Deus, ſicut ſolus ſapiens, ſolus potens. Se non videtur debere dici à nobis, verbis noſtris vtentib niſi vbi ſermo authoritatis occurrit, ſolus pater eſt de⁹ vel pater eſt ſolus Deus. ita de filio & ſpiritu ſancto di- cimus: Vnde Auguſt. in ſeptimo libro de Trinitate ait

Cap.9.

Quòd nõ dicitur ſolus pater Deus eſt.

Quoniam oſtendimus quomodo poſſet dici ſolus pa- ter, vel ſolus filius, conſideranda eſt illa ſententia qu dicitur: Non eſſe ſolum patrem Deum verum ſolum, ſed patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum. Ecce ha- bes, quia non ſolus pater dicendus eſt eſſe verus Deus.

Ibidem.

† Quòd pater non eſt ſolus Deus ſed Trinitas

Li. 3. contra Maxi. c.9.

Item in eodem: Si quis interrogat vtrum pater ſolus ſi Deus, quomodo reſpondebimus non eſſe: niſi forte dic mus ita eſſe quidem patrem Deum, ſed nõ eum eſſe ſo lum deum? Eſſe autem ſolum deum dicamus patrem, & filium, & ſpiritũ ſanctum. † Ecce & hic habes, quia pa ter non debet dici ſolus deus, atque hic ſolum in parte ſubiecti tantum accipere quidam volunt: in parte verò

prædicati

prædicati ſi ſit, concedunt quod pater eſt ſolus Deus. Sed ex uerbis Aug. uidetur oſtẽdi, quòd propriè ſolus Deus dici debeat tota Trinitas. Et hæc Trinitas, ut ait Auguſ. contra Maximinum, intelligitur cum † Apoſtolus dicit, Beatus & ſolus potens: & ibi, † Soli ſapiẽti Deo: & ibi, † Inuiſibili ſoli Deo. Non enim de ſolo patre hæc accipienda ſunt, ut cõtendebat Maximinus & alij hæretici, ſed de Trinitate. Sicut & illud, † ſolus habet immortalitatem: quia ſecundum rectam fidem, ipſa Trinitas eſt unus ſolus Deus, beatus, potens, ſapiens, inuiſibilis. Vnde Augu. in eodem, Cùm unus Deus ſit Trinitas, hæc ſit nobis ſolutio quæſtionis, ut intelligamus ſolum deũ ſapientem, ſolum potentem, patrem & filium, & ſpiritum ſanctum, qui eſt unus & ſolus Deus. *Lib. 3. c. 11. 12. & 13.* *† 1. Ti. 6. d.* *† Rom. 16.* *† 1. Ti. 1. d* *† 1. Ti. 6. c* *Cap. 13. & li. 1. de Trinitate c. 6.*

Quomodo dicitur Trinitas ſolus Deus, cùm ipſa ſit cum ſpiritibus & animabus ſanctis? C

Sed iterum quæritur, quomodo ipſam Trinitatem dicimus ſolum Deum, cùm ſit cum ſpiritibus & animabus ſanctis? Ad quod reſpondet Aug. in 6. lib. de Trini. dicens, Trinitatem dicimus Deum ſolum, quanuis ſemper ſit cum ſpiritibus & animabus ſanctis: ſed ſolum dicimus, quia nõ aliud quàm ipſa Trinitas Deus eſt. Non enim illi cùm illa Deus ſunt, uel aliqua alia: ſed ipſa Trinitas tantum, non illi uel alia Deus eſt. *Cap. 7.*

Etſi de patre ſolo prædicta dicerentur: non tamen excluderetur filius & ſpiritus ſanctus. D

Veruntamen ut ait Auguſt. etſi de ſolo patre prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius vel ſpiritus ſanctus: quia hi tres unum ſunt ſicut in Apocalypſi de filio legitur quòd habet nomen ſcriptum, quod nemo ſcit niſi ipſe: non enim inde ſeparatur pater uel ſpiritus ſanctus. Et cùm dicitur, nemo nouit patrem niſi filius, nõ inde ſeparatur patur uel ſpiritus ſanctus, quia inſeparabiles ſunt. Aliquando etiam nominantur pater & filius, & tacetur ſpiritus ſanctus, ut ueritas ad patrem loquens ait, Vt cognoſcant te, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, eſſe unum uerum Deum. Cur ergo (inquit *Lib. 3. contra Maxi. Cap. 13.* *1. Ioan. 5. b* *Apocal. 10* *Mat. 11. d* *Lucæ 10. d* *Ioan. 17. a*

Lib. 6. de Trin. c. 9. Augu.) tacuit de ſpiritu ſancto? quia conſequens eſt ut ubicunq; nominatur vnus ſicut pater & filius, tanta pace uni adhærens intelligatur etiam ipſa pax, quamuis non commemoretur: vno ergo iſtorum nominato, etiam reliqui intelliguntur: quod in pluribus ſcripturæ locis occurrit.

DE NOMINVM DIFFERENTIA, quibus utimur loquentes de Deo Diſtinct. XXII.

A

De Trinitate & unitate ſecūdum quod credita & intellecta rationabiliter & catholicè exprimitur.

POST prædicta nobis diſſerendum uidetur de nominum diuerſitate, quibus loquentes de unitate ac Trinitate ineffabili utimur. Deinde demōſtrandum eſt, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipuè teneamus, quædā eſſe nomina diſtinctè ad ſingulas perſonas pertinentia, vt ait Aug. in 8 de Tri. quæ de ſingulis tantam dicuntur perſonis. Quædam uerò unitatē eſſentiæ ſignificantia ſunt, quæ & de ſingulis ſigillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia uerò ſunt quæ tranſlatiuè ac per ſimilitudinem de Deo dicuntur. Vnde Ambr. in 2. lib. de Trin. ait: Quò purius niteat fides, tripartita uidetur deriuanda diſt. Sunt enim nomina quædam, quæ euidenter proprietatem perſonamq; Deitatis oſtendunt. Et ſunt quædam, quæ perſpicuam diuinæ Maieſtatis exprimunt ueritatem. Alia verò ſunt quæ tranſlatiuè & per ſimilitudinem de Deo dicū tur. Proprietatis itaq; indicia ſunt generatio, filius, verbum, & huiuſmodi. Vnitatis verò æternæ, ſapientia, virtus, & veritas, & huiuſmodi. Similitudinis verò, ſplendor, character, ſpeculum, & huiuſmodi.

In principio prologi.
In prologo.
Hebræ. 1.
Sap. 7.

Præmiſſis addit quædam eſſe nomina, quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiuè dicuntur

His adijciendum eſt, quædam eſſe nomina, ut Agu. ait in 5. lib. de Trinit. qua ex tempore Deo conueniunt, & relatiuè ad creaturam dicuntur: quorum quædam de omnibus dicuntur perſonis ut Dominus, creator, refugium: quædam autem non de omnibus, ut donatus, datus, miſſus.

Cap. 16.

De hoc

De hoc nomine, Trinitas addit. C

Præterea eſt unum nomen, quod de nulla perſona ſigillatim dicitur, ſed de hominibus ſimul, id eſt, Trinitas, quod non dicitur ſecundum ſubſtantiam, ſed quaſi collectiuum pluralitatem deſignat perſonarum.

De alijs nominibus, quæ temporaliter Deo congruunt, & non relatiuè dicuntur. D

Sunt etiam quædam nomina, quæ ex tempore Deo conueniunt, nec relatiuè dicuntur, ut humanatus, incarnatus, & huiuſmodi. Ecce ſex nominum differentias aſſignauimus, quibus vtimur loquentes de Deo: de quibus ſingulis agendum eſt.

Quòd nomina, quæ ad ſingulas pertinent perſonas, propriè relatiuè dicuntur: ea uerò quæ unitatem eſſentiæ ſignificant, ad ſe dicuntur, & de ſingulis, & de omnibus communiter dicuntur perſonis, & ſingulariter non pluraliter in ſumma accipiuntur. E

Sciendum eſt ergo, ꝙ illa quæ propriè ad ſingulas perſonas pertinent, relatiuè ad inuicem dicuntur: ſicut pater, & filius, & vtriuſq; donũ ſpiritus ſanctus. Ea uerò, quæ unitatem eſſentiæ ſignificant ad ſe dicuntur: & ea quæ ad ſe dicuntur, ſubſtantialiter utiq; dicuntur, & de omnibus communiter, & de ſingulis ſigillatim dicũtur perſonis: & ſingulariter nõ pluraliter accipiũtur in ſumma, ut Deus bonus, potens, magnus, & huiuſmodi. Quæ autem relatiuè dicuntur, ſubſtantialiter non dicũtur. unde Aug. in 5. lib. de Trin. ait: Quicquid ad ſe dicitur, præſtantiſſima illa & diuina ſublimitas ſubſtantialiter dicitur. Quod autem ad aliquid dicitur, non ſubſtantialiter dicitur, ſed relatiuè. Tantaq; eſt uis eiuſdem ſubſtãtiæ in patre & filio & ſpiritu ſancto, ut quicquid de ſingulis ad ſeipſos dicit, nõ pluraliter in ſumma, ſed ſingulariter accipiatur. Dicimus. n. pater eſt Deus, & filius eſt Deus, & ſpiritus ſanctus eſt Deus: ꝙ ſecũdum ſubſtatiã dici nemo dubitat. Non tamẽ dicimus hanc Trinitatem eſſe tres Deos, ſed unum Deũ: Ita dicitur pater magnus, Ca. 6. & 8.

filius magnus, & ſpiritus ſanctus magnus: non tamen tres magni, ſed vnus magnus. Ita enim omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens ſpiritus ſanctus: non tamen tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad ſeipſum dicitur Deus, & de ſingulis perſonis ſimiliter dicitur, & ſimul de ipſa Trinitate, nō pluraliter, ſed ſingulariter dicitur. Et quoniam non eſt aliud Deo eſſe, & aliud magnum eſſe: ſed idem eſt illi eſſe quod eſt magnum eſſe: propterea ſicut non dicimus tres eſſentias, ſic non dicimus tres magnitudines: ſed unam eſſentiam, & unam magnitudinem.

Lib.6. de Trin. c.8.

Quòd Deus magnus eſt in magnitudine, qua Deus eſt: ſic de bonitate, & de omnibus quæ ſecundum ſubſtantiam dicuntur. F

Deus enim non eſt magnus ea magnitudine, quæ nō eſt quod ipſe, vt quaſi particeps eius ſit: alioquin maior eſſet illa magnitudo quàm Deus. Deo autem non eſt aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus eſt, qua ipſe eſt. Ideoq; nec tres magnitudines dicimus, ſed vnam magnitudinem: nec tres magnos, ſed vnum magnum: quia non participatione magnitudinis Deus magnus eſt: ſed ſeipſo magno magnus eſt, quia ipſe eſt ſua magnitudo: Ita & de bonitate, & æternitate, & omnipotentia Dei dicendum eſt, & de omnibus omnino quę Deo poſſunt pronunciari ſubſtantialiter quibus ad ſeipſum dicitur, non tranſlatiuè ac per ſimilitudinem, ſed propriè, ſi tamē de illo propriè aliquid ore hominis dici poteſt. Ecce apertè docuit, quòd nomina vnitatem diuinæ maieſtatis ſignificantia, & ac ſe dicuntur de Deo, id eſt, ſine relatione, & de omnibus perſonis communiter, & de ſingulis diuiſim dicuntur: nec pluraliter, ſed ſingulariter, in ſumma accipiuntur. Illa verò nomina, quæ propriè ad ſingulas pertinent perſonas, relatiuè, non ſubſtātialiter dicūtur. Quod.n.propriè ſingula in Trinitate perſona dicitur, vt ait Auguſtinus in eodem, nullo modo ad ſeipſum, ſed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiuè, non ſubſtantialiter dici manifeſtum eſt.

Li.5.de Trinit.cap.1.

Cap.11,

DE

DE HOC NOMINE, QVOD EST PERſona, quod cum ſecundum ſubſtantiam dicatur, tamen pluraliter non ſingulariter in ſumma accipitur.

Diſtinct. XXIII. A

PRædictis adijciendum eſt, quòd cùm omnia nomina quæ ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, ſingulariter & non pluraliter de omnibus in ſumma dicantur perſonis, vt ſuprà oſtenſum eſt: eſt tamen vnum nomé, ſcilicet perſona, quod ſecundum ſubſtantiam dicitur de ſingulis perſonis, & pluraliter non ſingulariter in ſumma accipitur. Dicemus enim pater eſt perſona, filius eſt perſona, ſpiritus ſanctus eſt perſona, & hoc ſecundum ſubſtantiam dicitur. Nec tamen dicitur pater, & filius & ſpiritus ſanctus ſunt vna perſona, ſed tres perſonæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominum, quæ ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur: quia cùm hoc ad ſe dicatur, & ſecundum ſubſtantiam, pluraliter tamen, non ſingulariter in ſumma accipitur. *De ſubſtantialib. nominib. diuinis in ſpeciali. Diſtin. præcedenti parag. E. et F.*

Authoritas quòd perſona ad ſe dicatur & ſecundum ſubſtantiam. B

Quòd autem perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur, Aug oſtendit in 7. lib. de Trin. dicens, Non eſt aliud Deum eſſe, aliud perſonam eſſe, ſed omnino idem. Item in hac Trinitate cum dicimus perſonam patris, non aliud dicimus quàm ſubſtantiam patris. Quocirca vt ſubſtantia patris ipſe pater eſt, non quo pater eſt, ſed quo eſt: ita & perſona patris, non aliud quam ipſe pater eſt. Ad ſe quippe dicitur perſona, non ad filium vel ſpiritum ſanctum: ſicut ad ſe Deus dicitur & magnus, & bonus, & iuſtus, & huiuſmodi. Et quemadmodum hoc illi eſſe, quod Deum eſſe, quod magnum eſſe, quod bonum eſſe: ita hoc eſt illi eſſe, quod perſonam eſſe. Ecce expreſsè habes, quod perſona ſecundum ſubſtantiam dicitur: ut cùm dicitur, pater eſt perſona, hic ſit ſenſus, pater eſt diuina eſſentia. Similiter cum dicitur, filius eſt perſo- *Cap. 6. Quòd pater nõ eſt pater quo eſt.*

perſona, ſpiritus ſanctus eſt perſona, id eſt, eſſentia diuina.

Cur pater & filius & ſpiritus ſanctus non dicantur una perſona, ut una ſubſtantia, & unus Deus? C

Ideo oritur hic quæſtio difficilis quidem, ſed non inutilis, qua quæritur: Cur non dicantur hi tres vna perſona, ſicut vna eſſentia, & vnus Deus? Quam quæſtionem Aug. diligenter tractat, atq; congruè explicat in 7. lib. de Tri.ita dicens, Cur non hæc tria ſimul vnam perſonam dicimus, ſicut vnam eſſentiam, & vnum Deum, ſed dicimus tres perſonas: cum tamen tres Deos, aut tres eſſentias nō dicamus? Quia volumus vel vnum aliquod vocabulum ſeruare huic ſignificationi qua intelligitur Trinitas, ne omnino taceamus interrogati quid tres eſſent, cum tres eſſe fateamur. Cùm ergo quæritur quid tres, vt ait Aug. in 5. lib. de Trinita. magna prorſus inopia humanum laborat eloquium: dictum eſt tamen tres perſonæ, nō vt illud diceretur, ſed ne taceretur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet. Ecce oſtendit qua neceſſitate dicatur pluraliter perſonæ: videlicet vt hoc vno nomine quærentibus de tribus reſpondeamus.

Cap.6. *Solutio.* *Cap.9.* *Lib. 7. c.4.*

Qua neceſſitate dictum ſit, tres perſonæ a Latinis, & à Græcis, tres hypoſtaſes uel ſubſtantiæ. D

Qua neceſſitate non ſolùm Latinus ſermo, ſed etiam Græcus eadem penè ſuper hac re laborans nominum penuria coartatur. Vnde Augu. quid à Græcis vel Latinis neceſſitate de ineffabili Trinitate dictum ſit aperiēs, in 7. libr. de Trinita. ait, Loquendi cauſa de ineffabilibus, vt fari aliquo modo poſſemus, dictum eſt à Græcis vna eſſentia, tres ſubſtantiæ, id eſt, vna vſia, tres hypoſtaſes. Aliter enim Græci accipiunt ſubſtantiam quàm Latini. A Latinis dictum eſt, vna eſſentia vel ſubſtantia, tres perſonæ: quia non aliter in ſermone noſtro, id eſt, Latino, eſſentia quàm ſubſtantia ſolet intelligi. Et vt intelligatur ſaltem in ænigmate, placuit ita dici, vt cùm quæreretur quid tria ſint, aliquid diceretur: quæ tria

Cap.4.

eſſe

eſſe fides vera pronunciat, cum & patrem non dicit eſſe filium & ſpiritum ſanctum, ſ. donum Dei, nec patrem dicit eſſe nec filium. Cùm ergo quæritur, quid tria vel quid tres, conferimus nos ad inueniendum aliquod nomen, quo complectamur hæc tria: Neq; occurrit animo: quia ſemper eminentia diuinitatis vſitati eloquij facultatem excedit. Veriùs enim cogitatur Deus, quàm dicitur: & verius eſt, quàm cogitatur.

Quòd De⁹ verius cogitatur, quā dicitur. & verius eſt, quàm cogitatur.

Quid hoc nomine tres ſignificetur. E

Pater ergo & filius & ſpiritus ſanctus, quoniam tres ſunt, quid tres ſint quæramus, quid commune habeant. Non.n poſſunt dici tres patres, quia tantùm pater ibi pater eſt: nec tres filij, cùm nec pater ibi ſit filius, nec ſpiritus ſanctus: nec tres ſpiritus ſancti, quia ſpiritus ſanctus propria ſignificatione, qua donum dei dicitur nec pater eſt, nec filius. Quid ergo tres? Si tres perſonæ eſſe dicuntur, commune eſt eis id quod perſona eſt. Certè enim quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpiritus ſanctus eſt perſona, ideo tres perſonæ dicuntur. Proptereà ergo dicimus tres perſonas, quia commune eſt eis id quod perſona eſt. Ex prædictis apertè intelligi poteſt, qua neceſſitate dictum ſit à Latinis tres perſonæ, cum perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur. Vnde & tribus commune eſt id quod perſona eſt, id eſt, hoc nomen perſona.

Ibidem.

Quare non dicimus tres Deos eſſe, patrem, & filium & ſpiritum ſanctum, vt dicimus tres perſonas, cùm id quod Deus eſt ſit eis commune: quia pater eſt Deus, & filius eſt Deus & ſpiritus ſanctus eſt Deus. F

Sed quæritur hic, cùm dicamus patrem & filium & ſpiritum ſanctum eſſe tres perſonas, quia commune eſt eis quod perſona eſt, id eſt, quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpiritus ſanctus eſt perſona: cur nō dicamus ſimiliter tres Deos, cū & pater ſit Deus, & filius ſit Deus, & ſpiritus ſanctus ſit Deus? Quia ſcilicet illud ſcriptura contradicit: hoc autem, & ſi non dicit, non tamen contradicit. vnde Augu. hanc mouens quæſtionē,

Ibi Augu. *Cap.*

atque

Cap.4. atq; definiens in lib. 7. de Trin. ait, Si deo dicimus patrē & filium & ſpiritum ſanctum eſſe tres perſonas, quia commune eſt eis id quod perſona eſt: cur nō etiam tres Deos dicimus? Certè, ut prędictum eſt quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpiritus sāctus eſt perſona, ideo tres perſonę dicuntur Quia ergo pater eſt Deus, & filius eſt Deus, & ſpiritus ſanctus Deus, cur non dicuntur tres Dij? Ecce propoſuit hanc quæſtionem: attende quid reſpōdeat ſubdens, An ideo nō dicuntur tres Dij, quia ſcriptura nō dicit tres Deos? Sed nec tres perſonas alicubi ſcripturę textus cōmemorat. An ideo licuit loquēdi & diſputādi neceſſitate tres perſonas dicere, non qa ſcriptura dicit, ſed quia ſcriptura non cōtradicit? Si autē diceremus tres Deos, contradiceret ſcriptura dicēs, *Deute. 6.a* Audi Iſrael, Deus tuus, Deus unus eſt. Ecce abſolutio quæſtionis, quare potius dicamus tres perſonas quàm tres Deos: quia ſcilicet illud non contradicit ſcriptura.

Alia quæſtio, cur non dicimus tres eſſentias, ut tres perſonas, cùm ſcriptura non contradicat? G

Verùm & hic & alia emergit quæſtio, quàm Aug. cō- *Lib. & cap. eiſdem.* ſequenter annectit dicens, Cur, inquit, & tres eſſentias non licet dicere: quod ſimiliter ſcriptura ſicut non dicit, ita non contradicit? At ſi dicis quòd propter unitatem Trinitatis non dicuntur tres eſſentiæ, ſed una eſſentia: quæro, cur non propter eandem unitatem Trinitatis dicantur una perſona, & non tres perſonæ? Vt enim eſt illis cōmune nomen eſſentiæ, ita ut ſingulus quiſque dicatur eſſentia: ſic illis commune eſt perſonæ uocabulum Quid igitur reſtat, niſi ut fateamur loquendi neceſſitate à Græcis & Latinis parta hæc uocabula aduerſus inſidias uel errores hæreticorum? Cumq; conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum ſenſus, quod in ſecretario mentis de Deo tenet, ſiue per piā fidem, ſiue per qualemcunque intelligentiam, timuit dicere tres eſsētias, ne intelligeretur in illa ſumma ęqualitate ulla diuerſitas. Rurſum non poterat dicere, non eſſe tria quædam, quod quia dixit Sabellius, in hæreſim

lapſus

lapſus eſt. Quæſiuit ergo quid tria diceret, & dixit tres perſonas, ſiue tres ſubſtantias ſecundum Græcos.

Sicut nos dicimus tres perſonas, ita Græci tres ſubſtantias, quas dicunt hypoſtaſes, aliter accipientes ſubſtantiam quàm nos. H

Quòd enim de perſonis ſecundum noſtram, hoc de ſubſtantijs ſecundum conſuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt tres ſubſtantias vnam eſſentiam, id eſt, tres hypoſtaſes vnam vſiam, quemadmodum nos dicimus tres perſonas vnam eſſentiam vel ſubſtantiam. Quanquam & illi ſi vellent, ſicut dicunt tres ſubſtantias tres hypoſtaſes, poſſent dicere tres perſonas tres *pròsopa*. Illud autem maluerunt dicere: quia fortaſſe ſecundum linguæ ſuæ conſuetudinem aptius dicitur. *Ibidem. Cap.6.*

Quòd in Trinitate non eſt diuerſitas, nec ſingularitas, vel ſolitudo: ſed vnitas, & Trinitas, & diſtinct. & identitas. I

Iam ſufficienter, vt puto oſtenſum eſt, qua neceſſitate dicamus tres pſonas, & quare nõ ſimiliter tres Deos vel eſſentias: quia ſcilicet in altero obuiat ſcriptura, in altero diuerſitatis intelligentia: quia ibi nulla penitus eſt diuerſitas, ſicut nec ſingularitas vel ſolitudo, ſed vnitas & Trinitas. Vnde Auguſt. in lib. 7. de Trin. ait, Humana inopia quærens quid diceret tria, dixit tres perſonas vel ſubſtantias. Quibus nominibus non diuerſitatem voluit intelligi, ſed ſingularitatem noluit: vt non ſolum ibi vnitas intelligatur ex eo, quod dicitur vna eſſentia: ſed Trinitas, ex eo quod dicuntur tres perſonæ. Hilarius quoq; in lib, 7. de Trin. ait: Dominus dicit, † Qui me videt, videt & patrem. Cùm hoc dicitur, excluditur ſingularitas atq; vnici, id eſt, ſolitarij intelligentia. Nam nec ſolitarium ſermo ſignificat, & indifferentem tamen naturam profeſſio docet. Viſus eſt enim in filio pater per naturæ vnitam ſimilitudinem. Vnum ſunt enim natus & generans: vnũ ſunt, neq; vnus. Non itaque ſolitarius filius eſt, nec ſingularis, nec diſpar. Item † in eodem, *Cap.4. Non longè à fine lib. † Ioã. 14.b † Paulò poſt præcedẽtia.*

Sicut

Sicut in patre & filio credere duos Deos impium eſt: ità patrem & filium ſingularem Deum prædicare, ſacrilegum eſt. Nihil in his nouum, nihil diuerſum, nihil alienum, nihil ſeparabile eſt. De hoc etiã Augu. in lib. quæſtionum veteris ac nouæ Legis ait, Vnus eſt Deus, ſed non ſingularis. Item Ambr. in libr. de fide ait: Quod vnius eſt ſubſtantiæ, ſeparari non poteſt: & ſi non ſit ſingularitatis: ſed vnitatis Deus vnus cùm dicitur, nequaquam Deitatis Trinitatem excludit: & ideo non quod ſingularitatis, ſed quod vnitatis eſt prædicatur. Ecce ex prædictis oſtenditur, quia nec ſingularis, nec diuerſus, nec vnicus vel ſolitarius confitendus eſt Deus: quia ſingularitas vel ſolitudo perſonarum pluralitatem excludit, & diuerſus vnitatem eſſentiæ tollit. Diuerſitas inducit ſeparationem Diuinitatis, ſingularitas adimit diſtinctionem Trinitatis. Ideo Ambro. in 2. lib. de fide ait, Non eſt diuerſa nec ſingularis æqualitas, nec iuxta Sabellianos, patrem filiumq; confundens: nec iuxta Arrianos, patrem filiumq; ſecernens. Pater enim & filius diſtinctionem habent, ſeparationem verò non habent. Item in eodem, Pater & filius Diuinitate ſunt vnum, nec eſt ibi ſubſtantiæ differentia, nec vlla diuerſitas: alioquin quomodo vnum Deum dicimus? diuerſitas enim plures facit. Conſtat ergo ex prędictis, quia in Trinitate nulla eſt diuerſitas: ſi tamen aliquando in ſcriptura inuenitur dictum, tres diuerſæ perſonæ, & huiuſmodi, diuerſas dicit diſtinctas.

To. 4. quęſtione 122. Lib. 5. c. 2. circa finem capitis. Cap. 2. Lib. 1. c. 2. Diuerſæ dicuntur aliquando perſonæ. i. diſt.

Quòd non debet dici Deus multiplex. K

Cap. 2. Et ſicut in Trinitate non eſt diuerſitas, ita nec multiplicitas: & ideo nõ dicendus Deus multiplex, ſed trinus & ſimplex. Vnde Ambroſius in primo libro de fide ait: Eſt in patre & filio non diſcrepans, ſed vna Diuinitas: nec confuſum quod vnum eſt: nec multiplex eſſe poteſt quod indifferens eſt. Multiplex itaq; Deus non eſt.

QVID

QVID SIGNIFICETVR HIS NOMInibus vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel Trinitas, plures vel pluralitas, diſtinctio vel diſtinctę, cùm his vtimur de Deo loquentes. Diſtinct. XXIIII. A

HIc diligenter inquiri oportet, cùm in Trinitate non ſit diuerſitas vel ſingularitas, nec multiplicitas vel ſolitudo, quid ſignificetur his nominibus, ſ. vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel Trinitas, plures vel pluralitas, diſtinctæ vel diſtinctio: cum dicitur vnus Deus, duæ perſonæ, vel tres perſonæ, plures perſonæ, diſtinctæ ſunt perſonæ. Vel cùm dicitur, diſtinctio perſonarum, pluralitas perſonarum, Trinitas perſonarum, & huiuſmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem vel multiplicitatem in Deo ponere. Quid ergo iſta ibi ſignificent, ipſo de quo loquimur aperiente, inſinuare curemus.

Quid ſignificetur p nomē numerale cū loquimur de diuinis.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non ſunt in Deo, quàm ad ponendum aliqua. B

Si diligenter præmiſſis authoritatum verbis intendimus, vt dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum vſus introductus ratione remouēdi atque excludendi à ſimplicitate deitatis, quæ ibi non ſunt quàm ponendi aliqua.

Quid per vnum ſignificetur cùm dicitur, vnus Deus. C

Cum enim dicitur, vnus Deus multitudo deorum excluditur, nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tāquam diceretur, Deus eſt, nec multi ſunt vel plures dij. vnde Amb in lib. de fide ait, Cùm vnum dicimus Deū, vnitas excludit numerum deorum: nec quantitatem in Deo ponit, quia nec numerus neq; quantitas ibi eſt.

Li.1.c.2.et li.3.de ſpiritu ſancto, cap.14.

Quo ſenſu dicitur vnus eſt pater, vel vnus eſt filius. D

Similiter cū dicitur, unus eſt pater, uel unus eſt filius, & hu-

Diſt. 23. para. 1. & in princip. huius diſt.

† In 1. lib. etymologiarum Cap. 4.

ctū ſit Deū, nec ſingularē nec multiplicē eſſe confitēdū, idq; ſanctorum authoritatib. ſit confirmatum, in contrarium videtur ſentire † Iſidor. dicens: Diſtinguēdum eſt inter Trinitatem & vnitatem. Eſt enim vnitas ſimplex & ſingularis, Trinitas verò multiplex, & numerabilis: quia Trinitas eſt trium vnitas. Ecce vnitatem dicit eſſe ſingularem: & Trinitatem multiplicem & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia ſingularem accepit ſicut & alij accipiūt vnum: multiplicem verò & numeralem, ſicut alij dicunt trinum.

QVID SIGNIFICETVR CVM DICITVR pluraliter tres perſonæ, vel duæ perſonæ. Diſtinct. XXV. A

Diſtin. 23. paragra. B.

Quid ſignificetur hoc nomine perſona.

PRæterea conſiderandum eſt, cùm hoc nomen pſona (vt pdictum eſt) ſecundum ſubſtātiam dicatur, quæ ſit intelligentia dicti cū pluraliter profertur, tres pſonę vel duæ perſonæ: & cū dicitur. Alia eſt perſona patris, alia eſt perſona filii, alia eſt perſona ſpiritus ſancti. Sicut enim in his locutionib. pſonæ vocabulum eſſentiæ intelligentiā facit, plures eſſentias cōfiteri videmur, & ita plures Deos, Si verò eſſentiæ ſignificationē ibi non tenet, alia eſt huius nominis ratio, cùm dicitur: Pater eſt perſona, vel filius eſt pſona: & alia, cùm dicitur: Pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres perſonæ: & cùm dicitur, Alia eſt perſona patris, alia filii & huiuſmodi.

Quòd videtur ſecundum eſſentiam dici, alia perſona patris, alia filij, ſiue tres perſonæ: vt cum dicitur, pater eſt perſona, filius eſt perſona. B

Diſtin. 25. paragra. B.

Perſona enim, vt ſupra ait, Auguſtin. ad ſe dicitur, & idem eſt Deo eſſe perſonam quod eſſe: ſicut idem ei eſſe, quod Deum eſſe. Vnde manifeſtè colligitur ꝙ eſſentiam diuinam prædicamus, dicentes: Pater eſt perſona, filius eſt perſona, ſpiritus ſanctus eſt perſona, ideſt, eſſentia diuina: & omnino vnum & idem ſignificatur nomine perſonæ, ideſt, eſſentia diuina, cùm dicitur, pater eſt perſona,

na, & filius eſt perſona, quod ſignificatur, nomine Dei, cùm dicitur, pater eſt Deus, filius eſt deus. Ita etiam idē ſignificatur, cùm dicitur, deus eſt deus, & deus eſt perſona. Vtroq; enim nomine eſſentia diuina intelligitur, q̄a vtrunq; ſecundum ſubſtantiā dr̄. Cùm verò dr̄, pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres perſonæ, quid nomine pſonæ ſignificamus? an eſſentiā? hoc n. videtur, ſi ſuprà poſita verba Aug. diligenter ſcrutemur. Supra.n. dixit, ꝙ ideo tres perſonas dicimus, quia id quod perſona eſt, commune eſt tribus. Et item, quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpiritus ſanctus eſt pſona, ideo tres perſonæ dn̄t. Videtur ergo eandem tenere ſignificationem hoc nomen perſona, cùm dicitur, tres pſonæ, quàm habet cùm dicitur, pater eſt perſona, filius eſt perſona, ſpiritus ſanctus eſt perſona. Quia, vt oſtendit Auguſt. hoc dicitur, ideſt, tres perſonæ, propter illud, quia id quod perſona eſt, commune eſt eis. Id ergo quod commune eſt eis, id eſt, patri & filio & ſpiritui ſancto, videtur ſignificari nomine perſonæ, cùm dicitur, tres perſonæ.

Quid nomine perſonæ ſignificatur cùm dicitur pater eſt perſona, quid ſignificatur nomine Dei cùm dicitur pater eſt Deus.

Aliter etiam videtur poſſe oſtendi, quòd ſecundum eſſentiam dicatur, etiam cùm pluraliter profertur. C

Aliter etiam videtur poſſe oſtendi, quod ibi nomine perſonæ ſignificetur eſſentia, cùm dicitur, tres perſonę. Vt enim ſupra dixit Auguſt. Ea neceſſitate dicimus tres perſonas, vt reſponderemus quærentibus quid tres vel quid tria. Cùm ergo quæritur quid tres vel quid tria, conuenienter reſpōdetur, cùm dicitur, tres perſonæ. At cùm quæritur, quid tres vel quid tria? per quid de eſſentia quæritur. Non enim inuenitur, quid illi tres ſint niſi eſſentia. Si ergo quæſtioni rectè reſpondemus, oportet vt reſpondendo, eſſentiam ſignificemus: alioquin non oſtendimus quid tres ſint. Si verò reſpondentes eſſentiam ſignificamus, ipſam eſſentiam perſonæ nomine intelligimus, cùm dicitur, tres perſonæ.

Diſtin. 23. parag. C.

Opinio quorundam, qui putant eſſentiam ſignificari nomine perſonæ, cum dicimus tres perſonas. D

Quibuſdam uidetur quòd nomine perſonæ ſignificetur eſſentia cũ dicitur, tres perſonæ, propterea quia Auguſt. dicit ideo dici tres perſonas, quia commune eſt eis id quòd eſt perſona: ut ſit talis intelligentia, Pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres pſonæ, id eſt, ſunt tres id habentes commune quod eſt perſona, id eſt, tres ſunt quorum quiſque eſt perſona id eſt, eſſentia. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiam dicetur, alia eſt perſona patris, alia filij? Et hoc etiam ita uolunt intelligere, ſcilicet, alius eſt pater; & alius eſt filius, id tamen commune habentes quod eſt perſona. Et hoc confirmant authoritate Augu. qui in 7. lib. de Trin. ait: Tres perſonas eiuſdem eſſentiæ, vel tres perſonas vnam eſſentiã dicimus. Tres autem perſonas ex eadem eſſentia non dicimus: quaſi aliud ibi ſit quod eſſentia ſit, aliud quod perſona eſt. Hac authoritate & præmiſſis conantur aſſerere in prædictis locutionibus nomen perſonæ eſſentiam ſignificare. Sed quid reſpondebunt ad id quod ipſe Augu. in lib. de fide ad Petrum dicit, ſcilicet, quod alius eſt pater in perſona ſiue perſonaliter, alius perſonaliter filius, alius perſonaliter ſpiritus ſanctus? Quomodo enim alius perſonaliter pater, alius perſonaliter filius, alius perſonaliter ſpiritus ſanctus, ſi in eſſe perſonam omnino conueniunt, id eſt, ſi perſona eſſentiæ tantum intelligentiam facit? Ideo non nobis videtur aliter hoc poſſe dici congruentius iuxta catholicorum Doctorum authoritates.

Libr. 7. de Trin. c. 4. — *Cap. 6.* — *In hac diſt.* — *Cap. 1.*

Quòd hoc nomen, perſona, tripliciter in Trinitate accipitur: & hęc eſt utilis & catholica doctrina de perſona & perſonis. E

Sciendum eſt igitur, quod hoc nomen perſona multiplicem intelligentiam facit, non vnam tantum. Et vt Hilarius ait in libr. 4. de Trinita. Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia non ſermoni res, ſed rei ſermo ſubiectus eſt. Dicernentes ergo dicendi cauſa huius nominis, ſcilicet, perſona ſignificationem diſtinguimus dicentes, quòd hoc nomen, ſcilicet,

In med. lib.

cet, perſona propriè ſecundum ſubſtantiam dicitur, & eſſentiam ſignificat, ſicut ſuprà oſtendit Augu. cùm dicitur Deus eſt perſona, pater eſt perſona. Quadam tamen neceſſitate (vt ſuprà dixit Aug.) tranſlatum eſt hoc nomen ut pluraliter diceretur tres perſonæ, cùm quæreretur, quid tres vel, quid tria: ubi non ſignificat eſſentiã, id eſt, naturam diuinam; quæ communis eſt tribus perſonis, ſed ſubſiſtentias uel hypoſtaſes ſecundũ Græcos. Græci quippe (ut ſuprà dicit Augu.) aliter accipiunt ſubſtantiam, id eſt, hypoſtaſim, aliter nos. Nos enim ſubſtantiam dicimus eſſentiam ſiue naturam. Perſonas autem dicimus ſicut illi dicunt ſubſtantias, id eſt, hypoſtaſes. Si ergo nos ita accipimus perſonas, vt illi accipiunt ſubſtantias vel hipoſtaſes. At illi aliter accipiunt hypoſtaſes, quàm nos ſubſtantiam: aliter ergo nos accipimus perſonas quàm ſubſtantiam. Cùm ergo dicimus tres perſonas, non ibi perſonæ nomine eſſentiam ſignificamus. Quid ergo dicimus? Dicimus, quia tres perſonæ ſunt, id eſt, tres ſubſtantiæ, ſcilicet tres entes: pro quo Græci dicunt tres hypoſtaſes.

Diſtin. 5. in ſigno H. Diſt. 23. huius in ſig. D

Ibidem, id eſt, lib. 7. de Trin. c. 4.

Oſtendit uerba Auguſtini conuenire huic ſententiæ. F

Et hic ſenſus adiuuatur ex uerbis Auguſtini præmiſſis, ſi interius intelligatur. Quia enim pater eſt perſona, id eſt, eſſentia, & filius perſona, & ſpiritus ſanctus perſona: ideo dicuntur tres perſonæ, tres ſubſtãtiæ, tres entes. Non enim poſſunt dici tres ſubſiſtentiæ uel entes, niſi ſingulus eorum eſſet perſona, id eſt, eſſentia. Quia ergo eis commune eſt id quod eſt perſona, id eſt, eſſentia: ideo rectè dicuntur tres perſonæ, id eſt, ſubſiſtentiæ uel ſubſiſtentes. ut ſicut eſſentia quæ eſt eis communis, uerè ac propriè eſt: ita illi tres uerè ac propriè ſubſiſtentiæ uel entes intelligantur. Ideoq; Augu. cauſas dictorum diſcentes, dicit tres perſonas eſſe unam eſſentiam uel eiuſdem eſſentiæ, non ex eadem eſſentia: ne aliud intelligatur ibi eſſe perſona, aliud eſſentia. Tres enim perſonæ .i. ſubſiſtentiæ una ſunt eſſentia & vnius eſſentiæ: nõ autem ſunt una perſona uel unius perſonæ

Hac diſtin. ſigno D.

Ibidem. I

licet perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur aliquando. Nam ſi hoc diceretur, confuſio fieret in perſonis.

Obiectioni illorum hic reſpondet, qua nituntur probare perſonas ſecundum eſſentiam accipi: quia reſpondemus quærentibus quid tres, vel quid tria. G

Ad hoc autem quod illi dicunt, cùm quæritur, quid tres vel tria, de eſſentia quæritur, quia nō inuenitur q̄d illi tres ſint niſi eſſentia: per hoc volentes nos inducere vt nomine perſonæ eſſentiam intelligamus, cū reſpondemus tres perſonas. Ita dicimus: Indubitabiliter verū eſt, quia nō inuenitur vnum aliquid quod illi tres ſint, niſi eſſentia: vnum enim ſunt illi tres, ideſt, eſſentia diuina. Vnde veritas ait, Ego & pater vnum ſumus. Veruntamen cùm quæritur, quid tres vel quid tria, non de eſſentia quęritur, nec ibi quid ad eſſentiam refertur. Sed cùm fides catholica tres eſſe profiteretur, ſicut Ioannes in epiſtola canonica ait, Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo: quærebatur quid illi tres eſſent, id eſt, an eſſent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res ſignificarentur. Et ideo loquendi neceſſitate inuentum eſt hoc nomen (perſona) ad reſpondendum, & dictum eſt, tres perſonæ.

Ioan. 10. f — *1. Ioan. 5.*

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur. G

Nō autem te moueat quòd dicimus tres res. Non.n. hoc dicentes diuerſarum rerum numerum ponimus in Trinitate, ſed ita tres res dicimus, vt eaidem eſſe vnam quandam ſummam rem confiteamur. Vnde Auguſt. in tertio libro de Doctrina Chriſtiana ſic ait, Res quib. fruendum eſt, nos beatos faciunt. Res ergo quibus fruendum eſt, ſunt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Eademque Trinitas vna quædam ſumma res eſt, communiſque fruentibus ea, ſi tamen res & non rerum omniū cauſa ſit. Non enim facile poteſt inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat, niſi quòd melius dicitur, Trinitas hæc vnus Deus. Sicut ergo tres res dicuntur & hæ ſunt vna res: ita res ſubſtantiæ dicuntur, & hæ ſunt vna eſſentia. Ecce oſtenſum eſt quæ ſit intelligentia

Ca. 3. & 5. in 3. Tomo.

huius

huius nominis, perſona, cùm dicimus tres perſonas.

Ex quo ſenſu dicatur, alia eſt perſona patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti. I

Nunc inſpiciamus, vtrum ſecundum eandem rationem & cauſam dicatur, alia eſt perſona patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti. Quod vtique ſanè intelligi poteſt: vt ſit ſenſus talis, Alia eſt ſubſiſtentia vel hypoſtaſis patris, alia ſubſiſtentia filij, alia ſubſiſtentia ſpiritus ſancti. Et alia ſubſiſtentia pater, alia filius, alia ſpiritus ſanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in perſona pater, alius filius, alius ſpiritus ſanctus. K

Deinde quæritur, vtrum ſecundum eandem rationem accipiatur cùm dicitur. Alius eſt pater in perſona, alius in perſona filius, alius in perſona ſpiritus ſanctus: ſiue, alius perſonaliter pater, alius perſonaliter filius, alius perſonaliter ſpiritus ſanctus. Ad quod dicimus, quia etſi poſſit eodem modo accipi, congruentiùs tamen ex ratione dicti alia variatur intelligētia, vt hic perſonæ nomine proprietas perſonæ intelligaẗ: ut ſit ſenſus talis, Alius eſt in perſona vel perſonaliter pater, id eſt, proprietate ſua pater alius eſt quam filius, & filius proprietate ſua alius quam pater. paternali enim proprietate diſtinguitur hypoſtaſis patris ab hypoſtaſi filij, & hypoſtaſis filij filiali proprietate diſcernitur à patre, & ſpiritus ſanctus ab vtroq; proceſſibili proprietate diſtinguitur.

Quòd aliter hic accipitur perſona quam ſupra, hic proprietate accipitur.

Quomodo ſecundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus poteſt accipi. L

Hoc etiam modo ſanè poteſt accipi perſona in præmiſſis locutionibus, cùm dicitur, alia eſt perſona patris, alia filij, id eſt, alia eſt proprietas, qua pater eſt pater: alia qua filius eſt filius: alia, qua ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus. Ita etiam nomine perſonæ quidam proprietates intelligere volunt, cū dicuntur tres perſonæ: ſed melius eſt ut ſubſiſtentias uel hypoſtaſes intelligamus, cùm dicimus tres perſonas. Ex prædictis

Summã dictorum colligit. diſtin. 23. ſigno B. & ſigno C. Eadem diſ. in ſigno K. Diſt. 23 ſigno B. & in præſenti. In tomo 4. in ſymboli explanatione.

colligitur, ꝙ nomen perſonæ in Trinitate triplicem tenet rationem. Eſt enim vbi facit intelligentiam eſſentię, & eſt vbi facit intelligentiam hypoſtaſis, & eſt vbi facit intelligentiam proprietatis.

Authoritatibus ſanctorum oſtendit quod dixit. M

Quòd autem ſecundnm ſubſtantiam dicatur, & eſſentiam aliquando ſignificet, ſuprà ex dictis Auguſt. apertè oſtendimus. Quòd verò pro hypoſtaſi atque proprietate accipiatur, ex authoritatibus ſanctorum oſtẽdi oportet, ne coniecturis noſtris aliquid auſi dicere videamur. De hoc Hier. in expoſitione fidei catholicæ ad Damaſum ita ait, Nõ eſt prorſus aliquis in Trinitate gradus, nihilq; quod inferius ſuperiusve dici poſſit: ſed tota diuinitas ſui perfectione æqualis eſt, vt exceptis vocabulis, q̃ proprietatẽ indicat perſonarũ, quicquid de vna pſona dicitur, de trib. poſſit digniſſimè intelligi. Atq; vt confutãtes Arriũ, vna eãdemq; Trin dicimus eſſe eſſentiã vel ſubſtãtiã, & Deũ vnũ in tribus perſonis fatemur: ita etiam impietatẽ Sabelij declinantes, tres perſonas expreſſas ſub proprietate diſtinguimus: non ipſum ſibi patrẽ, ipſum ſibi filiũ, ipſum ſibi ſpiritũ ſanctũ eſſe dicentes, ſed aliã patris aliã filij, aliam ſpiritus ſancti eſſe pſonam. Non enim nomina tantummodo, ſed etiam nominũ proprietates, id eſt, perſonas, vel (vt Græci exprimunt) hypoſtaſes, id eſt, ſubſiſtentias confitemur. Nec pater filii vel ſpiritus ſancti perſonam aliquando excludit: Nec filius vel ſpiritus ſanctus patris nomen perſonamq; recipit: ſed pater ſemper pater, & filius ſemper filius, & ſpiritus ſanctus ſemper ſpiritus ſanctus. Itaq; ſubſtantia vnum ſunt, ſed perſonis ac nominibus diſtinguuntur. Ecce hic apertè dicit Hieron. proprietates eſſe perſonas, & perſonas eſſe ſubſtantias. Vnde manifeſtum fit quod diximus, ſ. perſonę nomine ſignificari & hypoſtaſim & proprietatem: Ioannes etiam Dam. perſonas dicit eſſe hypoſtaſes, & eas dicit entes, ita inquiens, In Deitate vnam naturam confitemur, & tres hypoſtaſes ſecundum veritatem entes, id eſt, perſonas.

Lib. 3. de orthodoxæ fide cap. 5.

DE

DE PROPRIETATIBVS PERSONARVM, ſed prius de hoc nomine, hypoſtaſis.

Diſtinct. XXVI. A

NVnc de proprietatibus perſonarum, quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primùm audiamus quid de hoc nomine hypoſtaſis Hieron. dicit: Ait enim ſub hoc nomine uenenum latere: ſed hoc dicit ſecundum quòd hęretici eo utebantur ut ſimplices ſeducerent, ſcilicet, pro perſona & pro eſſentia. Vt ſiue diceretur vna tantum hypoſtaſis, ſiue tres minùs peritos ad inconueniens deducerent: cùm non erat hoc nomen ita apud catholicos vulgatum, nec ita eius ſignificatio determinata vt modo. Et ideo Hieron. dicit hoc nomine non vtendum fore ſine diſtinctione uel expoſitione, tunc ſcilicet quando cum hæreticis contendebatur, ita ſcribens de fide catholica ad Damaſum Papam, Ab Arrianorum præſule hypoſtaſion nouellum nomen à me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid tres hypoſtaſes arbitrentur intelligi: tres perſonas ſubſiſtentes aiunt. Reſpondemus nos ita credere. Non ſufficit eis ſenſus: ipſum nomen efflagitant: quia, neſcio quid ueneni in ſyllabis latet. Clamamus, Si quis tres hypoſtaſes, id eſt, tres ſubſiſtentes perſonas non confitetur, anathema ſit. Si quis autem hypoſtaſim vſiam intelligens, non tribus perſonis vnam hypoſtaſim indicit, alienus à Chriſto eſt: qui ſcilicet tres hypoſtaſes, dicens ſub nomine pietatis tres naturas conatur aſſerere. Sufficiat nobis dicere vnam ſubſtantiã & tres perſonas perfectas æquales: taceamus tres hypoſtaſes, ſi placet. Nomen hoc non bonæ ſuſpicionis eſt, cum in eodem verbo ſenſus diſſentiunt. Aut ſi rectum putatis, tres hypoſtaſes cum interpretationibus ſuis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, uenenum ſub melle latet. Transfigurat enim ſe Angelus Satanæ in Angelũ lucis. His verbis nõ negat utendum eſſe nomine hypoſtaſis, ſed hæreticos eo prauè vſos oſtẽdit:

De his quæ propriè & æternaliter dicũtur de Deo ſecundum relatione ſiue proprietatẽ perſonalem.

To. 2. epiſt. ad Damaſum, cuius initium eſt: Quoniam vetuſto.

2. Cor. 11.

contra quos cautela opus erat in diſtinctione ſignificationis: alioquin ſibi contradiceret, qui ſuprà tres hypoſtaſes cenſitetur.

De proprietatibus perſonarum, & de nomimibus eorum relatiuis. **B**

Iam de proprietatibus perſonarum videamus (quę ẽt notiones, ſiue relationes in ſcriptura plerũq; dicuntur) in illa ſancta Trinitate: quæ ideo à nobis repetitur, ut cordi noſtro tenaciùs infigatur. Ait Auguſtinus in lib. de fide ad Petrum, Aliud eſt genuiſſe, quàm natum eſſe, aliudq; eſt procedere, quàm genuiſſe uel natum eſſe. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ alius eſt pater, alius filius, alius ſpiritus ſanctus. Et eſt proprium ſolius patris non quia non eſt natus ipſe, ſed quia vnum filium genuerit: propriumq; ſolius filii, nõ quia ipſe non genuit: ſed quia de patris eſſentia natus eſt. Propriũ uerò ſpiritus ſancti eſt, nõ quia nec natus eſt ipſe nec genuit, ſed quia ſolus de patre filioq; procedit. Ecce breuiter aſſignauit tres ꝓprietates triũ perſonarũ: quarum vna non eſt alia. Hoc enim ſignificauit cum dixit, Aliud eſt genuiſſe quam natum eſſe: aliudq; procedere, id eſt, alia proprietas ſiue notio eſt generatio & alia natiuitas, alia proceſſio, quæ alijs nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has ꝓprietates deſignant nomina perſonarum, ſ. pater, filius, & ſpiritus ſanctus: quæ relatiua ſunt: & ad ſe inuicẽ dicuntur, quia notant relationes, quæ non ſunt Deo accidentales, ſed in ipſis perſonis ab ęterno ſunt immutabiliter: vt non modo appellationes ſint relatiuę, ſed etiã relationes ſiue notiones in rebus ipſis, ſcilicet in perſonis ſint.

Cap. 1. & 2

Hic de nominibus relatiuis, quæ notãt ipſas relationes.

Quòd non omnia quæ de Deo dicuntur, ſecundum ſubſtantiam dicuntur: quędam enim ſecundum relationem dicuntur, nihil tamen ſecundum accidens. **C**

Quocirca ſciendum eſt, non omne quod dicitur de Deo, dici ſecundum ſubſtantiam: quia quædam dicuntur ſecundum relationem, quæ non eſt accidens, quia

quia non eſt mutabilis. vnde Aug. in 5. lib. de Trinit. ait, Nihil in Deo ſecundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur ſecundum ſubſtantiam, de Deo dicitur. In rebus creatis atque mutabilib. quod non ſecundum ſubſtantiam dicitur, reſtat ut ſecũdum accidens dicatur: In Deo autem nihil quidem ſecũdum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile eſt aut amiſſibile: nec tamen omne quod dicitur de Deo, ſecundum ſubſtantiam dicitur. Dicitur. n. ad aliquid, ſicut pater ad filium, & filius ad patrem; quod non eſt accidens: quia & ille ſemper eſt pater, & ille ſemper eſt filius, & ita ſemper: quia ſemp natus eſt filius, nec cœpit vnquã eſſe filius. Quòd ſi aliquando eſſe cœpiſſet, aut aliquando deſineret eſſe filius, ſecundum accidens diceretur. Et quia pater non dicitur pater niſi ex eo quòd eſt ei filius: & filius non dicitur filius, niſi ex eo quod habet patrem: non ſecundum ſubſtantiam hæc dicuntur, ſed aduincẽ iſta dicuntur: neq; tamen ſecundum accidens: quia & ꝙ dicitur pater, & ꝙ dicitur filius & æternum atq; incommutabile eſt eis. Ecce apertè his verbis oſtenditur, quędã dici de Deo ſecundum ſubſtantiam, quædam ſecundum relationem, nihil tamen ſecundum accidens. Oſtenditur etiam proprietas patris eſſe, quòd habet filium: & ꝓprietas filij, quòd habet patrem. Ideoq; cùm dixerit ęternum & incommutabile eſſe ꝙ pater dicitur, & ꝙ filius dicitur: ita intelligi voluit: id eſt, proprietas, qua pater eſt pater: & proprietas, qua filius eſt filius, æterna eſt & incommutabilis: quia & pater ſemper pater, & filius ſemper filius. Vnde & Hilarius proprietates perſonarũ aſſignans in 12. lib. de Trinit. ait, Si ſemper patri proprium eſt quod ſemper eſt pater, neceſſe eſt ſemper filio proprium eſſe ꝙ ſemper eſt filius. Vbi enim ſemper pater eſt, ſemper & filius eſt: ergo qui non ſemper pater eſt, non ſemper genuit. Item in eodem, Nato Deo manifeſtum eſt proprium eſſe quod filius eſt.

Cap. 4. & 5

In medio li.

Paulò ante medium.

Quare dicatur eſſe proprium unigeniti, quòd eſt filius Dei, cùm etiam homines ſint filij Dei. *D*

Hic quæritur, quomodo dicatur proprium nato deo quòd eſt Dei filius vel genitus ex Deo: cùm etiam homines ffilij Dei dicantur & ſint ſecundum illud, Filij excelſi omnes. Et ad Moyſen de populo Iſrael dominus ait, Filius meus primogenitus Iſrael. Sed magna eſt diſtantia. Homines enim filij Dei ſunt factura, non natiuitatis proprietate: Deus autem filius originis, proprietate filius eſt, & veritate natiuitatis, non factura vel adoptione: & illi quidem antè ſunt quàm filij Dei ſunt. Fiunt. n. filii, non naſcuntur filii Dei. Vnde Hilarius ſolum Deum natum originis proprietate Dei filium oſtendens, inter ipſum & homines filios Dei euidentiſſimè diſtinguit in 12. lib. de Trin. ita dicens: Vero patri ſolus qui ex eo naſcitur verè filius eſt: & nos quidem filii Dei ſumus, ſed per facturam. Fuimus enim aliquando filii iracundiæ, ſed filii dei per adoptionem effecti ſumus potiùs quàm naſcimur: & quia omne quod fit, antequàm fiat nõ fuit, nos cùm filii non fuiſſemus, efficimur. Antè enim fili nõ eramus, ſed per gratiam facti ſumus, non nati neque generati, ſed acquiſiti. Acquiſiuit enim nos deus ſibi, & per hoc dicitur nos genuiſſe. Genuiſſe enim Deum filios nũquam cum proprietatis ſignificatione cognoſcimus dici. Ex adoptione enim homo factus filius dei, non ex generatione: neq; ei proprietas eſt, ſed nuncupatio per id non verè filius eſt, quia nec propriè natus dicitur, nec ſemper fuit filius. Vnigenitus autem Deus nec fuit aliquãdo nõ filius, nec fuit aliquid antequam filius, nec quicquam ipſe niſi filius. Atque ita qui ſemper eſt filius, naſcibilitatis proprietate ac veritate filius eſt eius ſolius qui genuit, & ille tantùm qui genuit, pater ipſius eſt: quia ſicut ille filius origine, ita ille pater generatione.

Pſal. 18. *Exo. 4.f* *Non longè à principio libri.* *Ad Eph. 2.a*

Quod homo dicitur filius trinitatis, & trinitas poteſt dici pater hominum. E

Homo verò, qui filius Dei eſt factura, non tantum patris, ſed filij, & ſpiritus ſancti filius eſt, id eſt, totius Trinitatis: & Trinitas ipſa pater eius dici poteſt. vnde Aug. in 5. lib. de Trin. dicit, Non poteſt dici Trinitas pater,

Cap. 11.

ter, niſi fortè tranſlatiuè ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quod enim ſcriptum eſt, Audi Iſrael, dominus Deus tuus Deus vnus eſt, non vtiq; excepto filio aut ſpiritu ſancto oportet intelligi: quē vnum dominũ Deum noſtrum rectè dicimus: etiā patrem noſtrum per gratiam ſuam nos regenerātem. De hoc etiam Hilarius in 6. lib. de Trin. ait, Omnibus per fidem Deus pater eſt, quibus eſt pater per eam fidem, qua Ieſum Chriſtum Dei filium confitemur. Ecce oſtenſum eſt, quare proprium dicatur eſſe Dei nati, quod filius eſt: quia. ſ. ipſe ſolus natus propriè dicitur. Vnde Hilar. in lib. 3. de Trini. ait, Dominus dicens, clarifica filium tuum, non ſolo nomine conteſtatus eſt ſe eſſe filium, ſed & proprietate. Nos filij Dei ſumus, ſed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius eſt filius origine, non adoptione, veritate non nuncupatione, natiuitate non creatione.

Deute. 6.

Paulò poſt medium.

Nō longè à principio.

Ioan. 17. a

Quod ſpiritus ſanctus dicitur propriè donum Dei, quia proprietate eſt donum, vt filius natiuitate: & vtroq; modo dicitur relatiuè, & ſecundum eandem relationem. F

Ita etiam de ſpiritu ſancto dicendum eſt, qui propriè dicitur donum Dei, cùm tamen & alia plura ſint dona Dei. Sed ſpiritus ſanctus ita proprietate immutabili & æterna donum eſt, ſicut filius proprietate eſt filius. Eo enim dicitur donum quo ſpiritus ſanctus: & vtroque vtique nomine relatiuè dicitur: eademque relatione dicitur ſpiritus ſanctus & donum: licet ipſa relatio nō ita appareat in hoc nomine ſpiritus ſanctus, ſicut in hoc nomine, donum. Vnde Aug. in 5. li. de Tri. ait, Spiritus ſanctus, qui non eſt Trinitas, ſed in Trinitate intelligitur, in eo quòd propriè dicitur ſpiritus ſāctus, relatiuè dicitur, cũ ad patrē & filiũ refertur: qa ſpiritus ſanctus & patris, & filij & ſpiritus eſt. Sed ipſa relatio non apparet in hoc nomine: apparet autem cùm dicitur donum Dei. Donũ enim eſt patris & filij, quia à patre procedit & à filio: ergo ſpiritus ſanctus ineffabilis quædam patris filijque cōmunio eſt. Et ideo fortaſſe ſic appellatur, vt iā diximus, nec iterare piget: quia patri & filio poteſt eadē appellatio

Cap. 11. Quid ſit ſpiritus ſanctus.

tio

tio conuenire. Nam hoc ipſe propriè dicitur, quod illi cõmuniter, quia etiam pater ſpiritus, & filius ſpiritus; & pater ſanctus, & filius ſanctus. Vt ergo ex nomine qđ vtriq; conuenit, vtriuſq; communio ſignificetur, vocatur donum amborum ſpiritus ſanctus. Ecce habes quare ſpiritus ſanctus propriè dicatur donum, & quòd relatiuè dicitur, ſiue donum, ſiue ſpiritus ſanctus: & quòd nomen ſibi proprium tenet, quod communiter patri & filio conuenit, ſed diuiſim. Et eſt ſciendum quòd cùm pater vel filius dicitur ſpiritus ſiue ſanctus, neutrum relatiuè dicitur, ſed ſecundum ſubſtantiam.

An pater vel filius, vel Trinitas ipſa poſſit dici ſpiritus ſanctus. G

Hic quæri poteſt, vtrum pater vel filius vel etiam ipſa Trinitas poſſit dici ſpiritus ſanctus, ſicut diſiũctim dicitur & ſpiritus ſanctus. De hoc Augu in 5. lib. de Trin. ſic ait, Trinitas nullo modo poteſt dici filius: ſpiritus verò ſanctus poteſt quidem vniuerſaliter dici, ſecundũ id quod ſcriptum eſt, Quoniam deus ſpiritus eſt. Itaq; pater & filius & ſpiritus ſanctus, quoniam vnus deus eſt, & vtique deus ſanctus eſt, & deus ſpiritus eſt, poteſt appellari Trinitas & ſpiritus ſanctus. Sed tamen tunc ſpiritus ſanctus relatiuè non dicitur, ſed ſecundum eſſentiã; quia propriè ſpiritus ſanctus qui non eſt Trinitas, ſed in Trinitate dicitur relatiuè.

Cap. 11. *Ioan. 4.*

Quidam putant ſpiritum ſanctum non dici relatiuè ad patrem & filium: quia non viciſſim reſpondent ſibi vocabula, ſed falſò. H

Quidam tamen putant ſpiritum ſanctum vel donum non dici relatiuè ad patrem vel ad filium: Si enim, inquiunt, hæc relatiuè ad ſe dicuntur, ſuis inuicem ſibi reſpondẽt vocabulis: vt ſicut dicitur pater filij pater, & filius patris filius: ita dicatur pater ſpiritus ſancti vel doni pater: & ſpiritus ſanctus vel donũ patris ſpiritus vel donum. Sed non ita eſt in omnibus relatiuis. Non. n. omnia quæ relatiuè dicuntur ſuis ad ſe inuicem reſpondẽt vocabulis. Vnde Augu. horum eiuſdem opinionem in 5. lib. de

Cap. 12.

lib.de Trinitate, Non te moueat, inquit, quoniam diximus ſpiritum ſanctum nō ipſam Trinitatem, ſed eum qui eſt in Trinitate, relatiuè dici, licet non ei reſpōdeat viciſſim vocabulum eius ad quem refertur. Dicimus.n. ſpiritum ſanctum patris, ſed non viciſſim dicimus patrē ſpiritus ſancti: ne filius eius intelligatur ſpiritus ſanctus. Item dicimus ſpiritum ſanctum filij, ſed non dicimus filiū ſpiritus ſancti, ne pater eius intelligatur ſpiritus ſanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum quo ſibi viciſſim reſpondeant. Cùm ergo dicimus donū patris & filij non quidem poſſumus dicere patrem doni, aut filium doni: ſed vt hæc viciſſim reſpondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia hic potuit inueniri vſitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris & donator doni cū dicimus relatiuè vtrunque adinuicem dicimus. donator tamen non fuit Deus, niſi ex tempore, cùm ſpiritus ſanctus ſit donum, & ab æterno.

Libro eodē ſed cap. 11.

AN EASDEM PROPRIETATES ASSIgnent Auguſtinus & Hilarius: & an iſtæ ſint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & proceſſio.

Diſtinct. XXVII. A

De proprietatibus perſonarū ſecūdū quòd diuerſis nominibus exprimūtur per vocabula magis uſitata.

Hic quæri poteſt, vtrum proprietates, quas Hilarius † ſuprà aſſignauit, ſcilicet, quod pater ſemper eſt pater, & filius ſemper eſt filius, ſint illæ eædem proprietates, quas † Aug ſuperius diſtinxit, dicens proprium eſſe patris quòd genuit filium, & proprium filij ꝙ genitus eſt à patre, & ſpiritus ſancti ꝙ ab vtroque procedit? Ac deinde vtrum & iſtæ ſint illę quę dicūtur paternitas, filiatio, proceſſio? Videtur quod nō ſint eædē proprietates, quas ponit Hilarius: & illæ, quas ponit Auguſtin. Si enim eædem ſunt, idem eſt ergo patri eſſe patrem, & genuiſſe filium: quod vtique quidam concedunt. Si autem hoc eſt, cui ergo conuenit vt ſit pater, ei cōuenit genuiſſe filium. Natura ergo diuina, ſi pater eſt, genuit filium: ſi verò non genuit, pater non eſt.

† Diſt. 26. ſigno B.

† Di. præcedente in ſigno C.

Sed

Sed quis audeat dicere, aut quòd ipſa genuit filium, aut quòd ipſa pater non ſit? Si autem ipſa pater eſt, nec filiũ genuit, non eſt ergo idem dicere aliquid eſſe patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur vna eademque eſſe proprietas.

Reſponſio, vbi oſtendit eaſdem eſſe proprietates. B

Quomodo ſint intelligẽda prædicta verba Hila.

Ad quod ſine præiudicio aliorum dicimus, quòd eaſdem proprietates notauit vterque licet diuerſis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debet. Proprium patris eſt quòd ſemper pater eſt, id eſt, proprietas patris eſt, qua ſemper pater eſt, ſemper verò pater eſt, quia ſemper genuit filium. Ita & proprium filij eſt, quòd ſemper filius eſt, id eſt, proprietas filij eſt, qua ſemper filius eſt. Filius verò ſemper eſt, quia ſemper genitus eſt, ergo proprietas, qua pater pater eſt, eſt, quia ſemper genuit, & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas, qua filius ſemper eſt filius, eſt quia ſemper genitus eſt à patre: & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel naſcibilitas Sic & proprietas qua ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus vel donum eſt, quia procedit ab vtroq;: & hæc eadem dicitur proceſſio. In præmiſſis ergo locutionibus eædem ſignificatæ ſunt proprietates.

Quomodo non eſt omnino idem dicere, eſſe patrem, & genuiſſe, vel habere filium, ita & de alijs. C

Hæc nomina pater & filius & ſpiritus ſanctus non tãtum relationes, ſed etiã hypoſtaſes ſignificant. Relationũ verò vocabula ſunt

Nec tamen videtur nobis omnino eſſe idem dicere aliquid eſſe patrem & genuiſſe filium: vel aliquid eſſe filium & habere patrem: vel eſſe ſpiritum ſanctum, & procedere ab vtroque, alioquin pater non eſſet, nomen hypoſtaſis, id eſt, perſonæ, ſed proprietatis tm̃: ſimiliter filius, & ſpiritus ſanctus: & ita non per tria nomina ſignificarētur tres perſonæ. Ideoque dicimus, quia patris nomen non tantùm relationem notat, ſed etiam hypoſtaſim, id eſt, ſubſiſtentiam ſignificat: ita & filius, & ſpiritus ſanctus. Relationem verò vocabula, ſcilicet paternitas, filiatio, proceſſio: vel gignere, gigni, procedere ipſas tantùm

rum relationes, non hypoſtaſes ſignificant, ſiue habere filium & habere patrem: vt verbi gratia, cum dicimus Deus eſt pater, nomine patris & relationē notamus, & diuinam hypoſtaſim ſignificamus: vt ſit intelligentia talis, Deus vel diuina eſſentia eſt pater, id eſt, ille q genuit, id eſt, hypoſtaſis quæ habet filium. Similiter, Deus eſt filius, id eſt, hypoſtaſis genita vel habens patrem. Ita etiā Deus eſt ſpiritus ſanctus, id eſt, hypoſtaſis procedēs, ab vtroque, ſiue ille qui procedit. Cùm verò nomina relationū ponimus in prædicatis, notiones ipſas tantum ſignificamus, non hypoſtaſes: vt cum dicimus, Deus genuit, id eſt, habet filium, & Deus genitus eſt, id eſt, habet patrem. Et tunc oportet intelligi in ſubiectis hypoſtaſes tm̄ nō eſſentiam, quæ illis proprietatib. determinātur.

paternitas, filiatio, proceſſio.

Quid intelligatur cū dicitur, ſcilicet, Deus eſt pater, et Deus eſt ſpiritus ſanctus.

Quid intelligatur cū dicitur, Deus genuit & Deus genitus eſt.

Quod proprietates determinant hypoſtaſes, non ſubſtantiam, id eſt, naturam. D

Illæ enim proprietates ſingulæ ſingulis propriè conueniunt perſonis, & per eas perſonę determinantur, & a ſe inuicem differunt, ſed a ſe non ſecedunt. Vnde Ioānes Damaſ. Non differunt ab inuicem hypoſtaſes ſecūdum ſubſtantiam, ſed ſecundum characteriſtica idiomata, id eſt, determinatiuas proprietates. Characteriſtica verò, id eſt, determinatiua ſunt, hypoſtaſeon & non naturæ: etenim hypoſtaſes determinant. Item eſſe quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam verbi hypoſtaſim, ſimplicem, omnia habentem, quæ habet pater, tv eius homouſion, id eſt, conſubſtantialem, natiuitatis modo & habitudine a paternali hypoſtaſi differentem: nunquam verò à paternali hypoſtaſi ſecedentem. Idem apertius exprimens perſonales proprietates, in eodem ait, Differentiam hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum in tribus proprietatibus, id eſt, paternali & filiali & proceſſibili recognoſcimus. Inſeceſſibiles autem ipſas hypoſtaſes & indiſtabiles inuicem & vnitas quidē inconfuſibiliter: tres enim ſunt etſi vnitæ: diuiſas autē indiſtanter. Etenim ſingula perfecta hypoſtaſis, & propriam proprietatem, ſcilicet, exiſtentiæ modum pro-

Li.3. de orthodoxa fide, cap.6.

Cap.7. eiuſdem, Vbi loco eſſe in uero exemplari legitur cōcedere.

Lib.3. ca.5

prium poſſidet: ſed vnitæ ſunt ſubſtantia, & non diſtāt neq; ſecedunt à paternali hypoſtaſi. Ecce hic habes diſtinctas tres illas proprietates, quæ ſuprà diuerſis ſignificatæ ſunt modis. *Diſtin. 26.*

Quòd ſunt alia nomina perſonarum eaſdem proprietates notantia, ſcilicet, genitus, genitor, verbum, imago. E

Hic non eſt prætermittendum, quòd ſicut pater, & filius, & ſpiritus ſanctus nomina perſonarum ſunt, & proprietates perſonales deſignant: ita etiam ſunt & alia nomina perſonarum, id eſt, quæ ipſas perſonas ſignificant, & earum proprietates denotant, & eaſdem quas & nomina prædicta: vnde & relatiuè dicūtur, ſcilicet, genitor, genitus, verbum, imago. Vnde Auguſt. in 5. lib. de Trinitat. ait, Videndum eſt, inquit, hoc ſignificari cum dicitur genitus, quod ſignificatur cùm dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus: & quia filius, vtiq; genitus. Sicut autem filius ad patrem, ſic genitus ad genitorem refertur: & ſicut pater ad filium, ita genitor ad genitum. Idem in 6. lib. de Trinit. Verbum quidem ſolus filius accipitur, non ſimul pater & filius, tanquam ambo ſint vnum verbum Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, nō autem pater & filius ſimul ambo imago: ſed filius ſolus eſt imago patris quemadmodum & filius. Idem in 7. lib de Trin. Verbum, ſecundum quòd ſapiētia eſt & eſſentia, hoc eſt quod pater: ſecundum quod verbum, non hoc eſt quod pater; quia verbum non eſt pater, & verbum relatiuè dicitur, ſicut filius. Item in eodem, Sicut filius ad patrem refertur, ita & verbum ad eum cuius eſt verbum refertur, cùm dicitur verbum Et propterea non eo verbum, quo ſapientia dicitur: quia verbum non ad ſe dicitur, ſed tātùm relatiuè dicitur ad eum cuius eſt verbum, ſicut filius ad patrem. Eo quippe eſt filius, quo verbum: & eo eſt verbum quo filius: ſapiētia verò, quo eſſentia: & ideo quia pater & filius ſunt vna eſſentia & vna ſapientia. Item in eodem, Non eſt pater ipſe verbum, ſicut nec filius, nec imago. Quid au-

Cap. 7. *Cap. 2.* *Cap. 3.* *Lib. 7. de Trin. c. 2.* *Lib. 7. c. 1.*

tem

tem abſurdius quam imaginem ad ſe dici? Idem in 5. Dicitur relatiuè filius, relatiuè dicitur verbum, & imago: & in omnibus his vocabulis ad patrẽ refertur, nihil autem horum pater dicitur. *Cap. 13.*

Breuiter ſummam colligit intelligentiæ prædictorum. F

Apertè oſtenſum eſt, quòd ſicut filius vel genitus relatiuè dicitur ad patrem, ita verbum & imago: & quòd eo dicitur verbum ſiue imago quo filius, id eſt, eadem proprietate ſiue notione dicitur verbum & imago qua filius; ſed non eo verbum, dicitur ſapientia vel eſſentia; quia non notione qua dicitur verbum, dicitur ſapientia. Nam ſapientia dicitur ſecundum eſſentiam, non ſecundum relationem.

Generalis regula eorum quæ ad ſe, & eorum quæ relatiuè dicuntur; Quicquid enim ad ſe, ſimul ambo dicuntur: ſed non ita in prædictis relatiuis. G

Et eſt hic aduertenda quædam generalis regula eorum quæ ad ſe, & eorum quæ relatiuè dicuntur de patre & filio. Quicquid enim ad ſe dicuntur, vt ait Augu. in 6. lib. de Trin. non dicitur alter ſine altero, id eſt, quicquid dicuntur quod ſubſtantiam eorũ oſtendat, ambo ſimul dicuntur. Ergo nec pater eſt Deus ſine filio, nec filius ſine patre, ſed ambo ſimul deus: ſed nõ ambo ſimul pater, non ambo ſimul filius, vel verbum, vel imago. *Cap. 2.*

An ſecundum ſubſtantiam dicatur Deus de Deo & huiuſmodi. H

Hic quæritur cùm dicitur deus de deo, lumẽ de lumine, & huiuſmodi, vtrum dicantur ſecundum ſubſtantiam, nam ſecundum relationem conſtat iſta non dici. Si verò ſecundum ſubſtantiam dicuntur ſimul ambo, ſcilicet, pater & filius, poſſunt dici Deus de deo, lumen de lumine, ſecundum prædictam regulam. † Ad quod dicimus, quia licet Deus ſecundum ſubſtantiam dicatur & lumen & ſapientia, & huiuſmodi, & nunquã relatiuè accipiantur: aliquando tamen pro relatiuis, id eſt, pro perſonis, ſed non relatiuè accipiuntur: *† Reſponſio, vbi nomina ſubſtantiæ dicũtur aliquando poni pro perſonis.*

vt cùm dicitur, deus genuit Deum, alterum pro patre, alterum pro filio ponimus: ſimiliter cùm dicitur, deus de deo, lumen de lumine. In alijs quoque locutionibus ſæpe reperiuntur nomina eſſentiæ ad ſignificationẽ perſonarum deducta: vt cùm dicitur, deus natus, deus mortuus, deus paſſus, vbi filius tantum ſignificatur. Ita & de ſolo filio intelligitur, cum dicitur, deus de deo, & huiuſmodi. Vnde Augu. quærens quomodò huiuſmodi dicantur, in 6. lib. de Trinit. ait, Quomodo deus de deo, lumen de lumine dicitur? non enim ſimul ambo deus de deo, ſed ſolus filius de deo, ſcilicet, patre: nec ambo ſimul lumen de lumine, ſed ſolus filius de lumine patre.

Lib. 6. c. 2.

Quòd tantùm ſecundum nomen ſubſtantiæ dicitur illud de illo, non ſecundum nomina perſonarum. I

Et eſt ſciendum quòd ſecundum nomina ſubſtantiæ tantum dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina ſubſtã tiam non ſignificent. Secundum verò eadem nomina perſonarum nunquam dicitur, illud de illo, ſicut verbũ de verbo, vel filius de filio: quia huiuſmodi nomina diuerſis perſonis conuenire non poſſent. Quod Auguſt. licet obſcurè, in eodem lib. ita dicit, Hoc ſolùm de eis dici non poteſt illud de illo, quod ſimul ambo, non ſunt, id eſt, illo ſolo nomine non poſſumus vti ad oſtendendum vnum de vno, quod ſimul ambobus non conuenit: ſicut verbum de verbo dici non poteſt, quia non ſimul ambo verbum: nec imago de imagine, nec filius de filio, quia non ſimul ambo filius vel imago. † Et ſicut nomina ſubſtantiæ aliquando intelligentiam perſonarum diſtinctè faciunt: ita etiam interdum totius Trinitatis ſimul. Vnde † Auguſt. in eodem libro ait, In patris nomine, ipſe pater per ſe pronunciatur: in dei verò nomine & ipſe pater, & filius, & ſpirius ſanctus: vt cum dicitur, † Nemo bonus niſi ſolus deus: quia Trinitas eſt vnus ſolus Deus.

Libr. 6. de Trin. ca 2.

† Quòd nomina ſubſtãtiæ aliquãdo Trinitatis intelligentiam ſignificant.

† Li. 5. ca 8

† Luc. 18. d

QVÒD

QVOD NON TANTVM TRES PRAEDIctæ proprietates ſunt in perſonis, ſed etiam aliæ quæ de Alijs ſignificantur nominibus, ut ingenitus.

Diſtinct. XXVIII. A

PRæterea conſiderare oportet, quòd non tantum tres prædictæ proprietates ſiue notiones in perſonis ſunt uerum etiam aliç, quç alıis notãtur nominibus. Iam etiam hoc nomen ingenitus, relatiuè dicitur de patre tantum, & aliam deſignat notionem quàm pater uel genitor. Non eſt enim idem eſſe patrẽ & eſſe ingenitũ, id eſt, non ea notione pater dicitur qua ingenitus. Pater enim (ut prædictum eſt) dicitur ſecundum proprietatem innaſcibilitatis. Differt ergo pater à filio authoritate generationis, differt etiam proprietate innaſcibilitatis, id eſt, quia ingenitus. Vnde Auguſt. diſtinguens inter proprietatem qua pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus in 5 libr. de Trinit. ſic ait, Non eſt hoc dicere ingenitum, quod eſt patrem dicere: quia etſi filium non genuiſſet, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et ſi gignat quiſq; filium, non ex eo ipſe eſt ingenitus, quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur pater quia ingenitus. Idem cùm de deo patre utrunq; dicitur, alia notio eſt, quia intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitũ, id eſt, filium. Cùm uerò ingenitus dicitur, non quid ſit, ſed quid non ſit oſtenditur Hoc exemplis planũ faciendum eſt. Quòd dicitur ingenitus, hic oſtenditur quòd non ſit filius, ſed genitus & ingenitus commodè dicitur. filius autem Latinè dicitur: Sed ut dicatur, in filius non admittit loquendi conſuetudo: nihil tamen intellectui demitur ſi dicatur, non filius: quemadmodum etiam ſi dicatur nõ genitus pro eo quòd dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur. Ideo non eſt in rebus conſiderandũ quid uel ſinat uel non ſinat dici uſus ſermonis noſtri, ſed quis rerum ipſarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantam dicamus ingenitum, ſed etiam non genitum, quod

De his quæ propriè & æternaliter dicũtur de Deo ſecundum relationem ſeu proprietatem, non perſonalem, quæ eſt innaſcibilitas.

Cap. 6.

De ingenito plana aſſignatio ſcilicet, quòd relatiuè dicitur & alia eſt notio qua dicitur ingenitus, alia qua pater.

Eodem cap.

Lib. 5, ca. 7

Quòd tantum ualet non genitus quãtum ingenitus & tantundem non filius.

tantum valet. Nunquid ergo aliud dicimus, quàm non filium? Negatiua porrò particula non id efficit, vt quod ſine illa relatiuè dicitur, eadem præpoſita ſubſtãtialiter dicatur: ſed id tantum negatur quod ſine illa agebatur: ſicut in alijs prædicamentis, cùm dicimus, homo eſt, ſubſtantiam deſignamus. Qui ergo dicit, nõ homo eſt, nõ aliud genus prædicamẽti enunciat, ſed tantum illud negat. Sicut ergo ſecundum ſubſtantiam ait, homo eſt: ſic ſecundum ſubſtantiam nego, cum dico, non homo eſt. At ſi tantum valet quod dicitur genitus, quantum valet quod dicitur filius: tantundem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum ualet quod dicitur non filius. Relatiuè autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porrò quid eſt, niſi non genitus? Non ergo receditur à relatiuo prædicamẽto, cũ ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad ſe dicitur, ſed quòd ex genitore ſit: ita cũ dicit ingenitus, nõ ad ſe dicit, ſed ꝙ ex genitore non ſit oſtẽditur: utrunq; tamẽ relatiuè dicit: Quod autẽ relatiuè pronunciatur nõ indicat ſubſtantiã. Quamuis ergo diuerſum ſit genitus & ingenitus nõ tamẽ indicat diuerſam ſubſtantiam, quia ſicut filius ad patrem, & nõ filius ad non patrem refertur: ita genitus ad genitorẽ, & non genitus ad non genitorem referatur neceſſe eſt. Ecce euidenter oſtẽdit quòd ingenitus relatiuè dicitur, & de ſolo patre accipitur. Alia notio eſt, qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Atque tantùm ualet cùm dicitur ingenitus, quantum non genitus, uel non filius.

Lib & cap. eiſdem.

Lib. & cap. eiſdem.

An ſicut ſolus pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus uel non filus. B

Ideo ſolet quæri, Vtrũ ſicut ſolus pater dicitur ingenitus, ita ipſe ſolus debeat dici non genitus, uel non filius: ut nec etiam ſpiritus ſanctus poſſit dici non filius, vel non genitus. Quibuſdam uidetur quòd pater ſolus debeat dici non genitus uel non filius: ſpiritus uerò ſanctus ſicut non dicitur ingenitus, ita (inquiunt) non eſt dicendus non genitus uel non filius. Debet quidem dici & credi ſpiritus ſanctus non eſſe genitus uel non eſſe

Opinio quorundam.

filius:

filius: ſed non debet dici eſſe non genitus uel non filius. Alijs autem uidetur, ꝙ cùm ſpiritus ſanctus non poſſit dici ingenitus, poteſt tamen dici non genitus uel non filius. Quod autem Augu. ſuprà ait, tantùm ualere cùm dicitur, ingenitus, quantùm cùm dicitur nō genitus uel non filius, etymologiam nominis oſtendendo eum hoc dixiſſe dicunt, non ratione prædicationis. *Aliorum opinio.*

Quæ ſit proprietas ſecundum quam dicitur pater ingenitus. C

Si autem vis ſcire quæ ſit proprietas, ſecundum quā dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipſam uocātem innaſcibilitatem, in 4. libro de Trinitate ita aientem, Eſt unus ab uno, ſcilicet, ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vno quoq; & originis & innaſcibilitatis. Significata ergo in ſcripturis perſonarū intelligētia, & diſtincto innaſcibilitatis natiuitatisq; ſenſu, ſolitarius Deus non eſt opinandus: diſcretio ergo vel diſtinctio perſonarum in ſcripturis poſita eſt, in nullo autem naturæ diſtinctio. *Non longe à fine lib.*

Arriani nitebatur probare alterius ſubſtantiæ patrem, alterius filium, quia ille ingenitus, iſte genitus: quibus reſpondens Ambroſius dixit ſe hoc nomen in ſcripturis non legiſſe diuinis. D

Illud etiam taceri non oportet, quòd Arriani ex eo probare nitebantur alterius ſubſtantiæ eſſe patrem alterius filium: quia ille ingenitus, & iſte genitus dicitur, cum diuerſum ſit eſſe ingenitum, & eſſe genitum. Vnde Ambr. eorum quæſtioni reſpondens, dicit ſe in diuinis ſcripturis hoc nomen, ſcilicet, ingenitus, non legiſſe ita inquiens in lib. de incarnationis dominicæ ſacramento, Cum dudum audierint quidam, dicentibus nobis, filium Dei qui generatus eſt, patri qui generauit inæqualem eſſe non poſſe, quāuis ille generatus ſit, ille generarit: quia eſſentia vel generatio eſt naturæ, aduerſus quidē illā quęſtionē uocē ſibi arbitrantur occluſam, ſed tergiuerſatione damnabili in eodē loco veſtigiū vertūt, *Cap. 8. In tomo 2.*

vt putent mutationem fieri quæſtionis mutatione ſermonis dicentes, Quomodo poſſunt eſſe ingenitus & genitus unius naturæ atque ſubſtantiæ? Ergo vt reſpondeam mihi propoſitæ quæſtioni, Primò omnium in diuinis ſcripturis ingenitus nuſquam inuenio, non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis ſunt homines huiuſmodi, ut nos dicant ea uſurpare quæ non ſunt ſcripta: cum ea q̃ ſunt ſcripta dicamus, & ipſi obijciãt quod ſcriptũ nõ ſit? Nonne ipſi ſibi aduerſant, & authoritaté calumniæ ſuæ derogãt? Attende lector, quoniã hoc nomine ingenitus nolebat vti Ambroſius pp hæreticos: Ita & nos ſubiicere q̃dã oportet pp calumniantiũ inſidias, q̃ catholicis ac pijs lectoribus ſecurè credi poſſunt. Sunt enim quædam, quæ non tantæ ſunt religionis & authoritatis, vt eis non oporteat ſemper confitendo ac recipiendo inſeruire, uerùm ſilentio aliquando præteriri queunt: nec illius tamen ſunt peruerſitatis, quin (cum opportunum fuerit eis) vti liberum habeamus.

An diuerſum ſit eſſe patrem & eſſe filium. E

Paragra. I. huius diſt. Au. li. 5. de Trini. ca. 6. Reſpõſ. ubi dicit eſſe diuerſum eſſe Patrem & eſſe filium: ſed non patrem eſſe & filium eſſe.

Præterea quæri ſolet, cùm ſuprà dictũ ſit, quia aliud eſt dicere ingenitum, aliud patrem, & quòd diuerſum ſit genitus & ingenitus: utrum ſimiliter diuerſum ſit eſſe patrem & eſſe filium, an idem? Ad quod dicimus, quia ex eodem ſenſu quo dicitur diuerſum genitus & ingenitus, & quo dicitur non eſſe idem dicere genitum & ingenitum, poteſt dici non eſſe idem, ſed diuerſum, eſſe patrem, & eſſe filium, uel eſſe ſpiritum ſanctum, quia non ea notione pater eſt pater, qua filius eſt filius, uel qua ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus. Ideoque ex hoc ſenſu concedimus, ꝙ aliud eſt eſſe patrem, & aliud eſt eſſe filium: quia alia notio eſt qua pater eſt pater, alia qua filius eſt filius. Sed ſi tranſponas, ut dicas, aliud eſt patrem eſſe, aliud filium eſſe, variatur intelligentia: & ideo non conceditur. Eſt enim ſenſus talis acſi dicatur, aliud eſt quo pater eſt, non quidem pater, ſed eſt aliud quo filius eſt, non quidem filius, ſed eſt: quod penitus falſum eſt. Eo enim pater eſt, quo pater Deus eſt, id eſt,

per

per eſſentiam vel naturam: at filius eo Deus eſt, quo pater Deus eſt. Eo ergo filius eſt, quo pater eſt, & ita idem eſt patrem eſſe quod filium eſſe: ſed non eſt idem eſſe patrem, & eſſe filium. Vnde Auguſt. in 5. lib. de Tri. ait: Quanuis diuerſum ſit eſſe patrem & eſſe filium, non eſt tamen diuerſa ſubſtantia: quia nõ hoc ſecũdum ſubſtantiam dicitur, ſed ſecundum relatiuum: quod tamen relatiuum non eſt accidens, quia non eſt mutabile. Ecce diuerſum eſſe dicit, eſſe patrem & eſſe filium, quod iuxta rationẽ prædictam accipi oportet: quia ſcilicet alia notio eſt qua eſt pater, alia qua eſt filius. Non. n. ſecundum eſſentiam pater, dicitur pater uel filius, filius: ſed ſecundum relationem. *Cap. 5.*

Quomodo dicatur ſapientia genita uel nata, an ſecundum relationem, an ſubſtantiam. F

Sciendum quoq; eſt, ꝙ ſicut ſolus filius dicitur uerbum vel imago, ita etiam ipſe ſolus dicitur ſapientia nata uel genita. Et ideo quęritur vtrum hoc relatiuè dicatur: & ſi relatiuè dicitur an ſecundum eandem relationem qua dicitur verbum & imago? De hoc Augu. in 7. lib. de Trin. ita ait, Id dici accipiamus cùm dicitur verbum, ac ſi dicatur nata ſapientia, vt ſit filius & imago. Et hæc duo cùm dicuntur, id eſt, nata ſapientia, in vno eorum, eo ꝙ eſt nata, & verbum & imago & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non oſtendatur eſſentia, quia relatiuè dicũtur. At in altero quod eſt ſapientia, etiam eſſentia demonſtretur, quoniam & ad ſe dicitur: ſeipſa enim eſt ſapiẽs, & hoc eſt eius eſſe quod ſapere: vnde pater & filius ſimul una ſapientia, quia vna eſſentia. Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hic dicit Augu. Videtur enim dicere, quòd cùm dicitur nata ſapientia, ibi ſapientia eſſentiam ſignificet, & nata relationem notet. Quòd ſi ita eſt, cogimus dicere eſſentiam diuinam eſſe natam, quod ſuperioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus, ꝙ in altero, id eſt, in eo quod nata eſt, eadem notio intelligatur: quæ notatur, cum dicitur uerbum & imago. In altero uerò, ſcilicet ſapientia, *Cap. 2.* *Qualiter intelligenda ſint præmiſſa verba, Au. Diſ. 5.*

pientia, demonſtratur eſſentia, ideſt, demonſtratur ꝙ filius ſit eſſentia, quia ſapientia ſecundum eſſentiam dicitur. Et ideo cùm dicitur nata ſapientia, intelligitur quòd ipſe qui natus eſt, eſſentia eſt: ibi tamen ſapientia nō pro eſſentia, ſed pro hypoſtaſi facit intelligentiā: vt ſicut quando dicitur verbum vel filius, intelligitur hypoſtaſis cum ſua proprietate. Item cùm dicitur nata ſapientia, idem intelligitur, id eſt, genita hypoſtaſis. Ideo vigilanter ait idem eſſe intelligendum cùm dicitur verbum, & cùm dicitur nata ſapientia, id eſt, eadem relatio eademque hypoſtaſis, cui ineſt illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud quod ſuperiùs diximus, ſcilicet, cùm dicitur pater vel filius vel ſpiritus ſanctus, non tantum illæ proprietates ſignificantur: vt cùm dicitur paternitas, filiatio: ſed etiam hypoſtaſis cum ſuis proprietatibus.

Quomodo dicatur ſapientia genita vel nata, & an ſecundū relationē, an ſecundū ſubſtantiam.

Diſtin. 27. litera C.

Quòd imago aliquando dicitur ſecundum eſſentiam. G

Diſtin. 27. Illud etiam ſciri oportet, quia cùm ſuprà dictum ſit imaginem relatiuè dici de filio, ſicut verbum vel filius, interdum tamen reperitur ſecundum ſubſtantiam dici. *Cap. 1.* Vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum dicit, quòd vna eſt ſanctæ Trinitatis eſſentialiter diuinitas & imago, ad quam factus eſt homo. *Non longè à princ. lib.* Hilarius etiam in 5. lib. de Trinit. ait, homo fit ad communem imaginem. Nomen non diſcrepat, natura non differt. Vna eſt enim, ad quam homo creatus eſt, ſpecies. Ex his verbis oſtenditur quòd imago aliquando eſſentiæ intelligentiam facit: & tunc ad ſe dicitur, & non relatiuè.

DE PRINCIPIO, QVOD RELATIVE dicitur, & multiplicem notat relationem. Diſtinct. XXIX.

De his quæ propriè & æternaliter dicuntur de Deo ſecundum relationem ſeu proprietatem

EST præterea aliud nomen multiplicem notans relationem, ſcilicet, principium. Dicitur enim principium ſemper ad aliquid: & dicitur pater principiū, & filius principium, & ſpiritus ſanctus principium: ſed

ſed differenter. Nam pater dicitur principium ad filium, & ad ſpiritum ſanctum. Vnde † Augu. in 4. lib. de Trin. ait, Pater dicitur principium totius diuinitatis, vel ſi melius dicitur, Deitatis: quia ipſe à nullo eſt. Non enim habet de quo ſit vel de quo procedat, ſed ab eo & filius eſt genitus, & ſpiritus ſanctus procedit. Non ergo dicitur principiũ totius Deitatis: quod vel ſui, vel diuinæ eſſentiæ principium ſit: ſed quia principium eſt filii, & ſpiritus ſancti, in quibus ſingulas tota diuinitas eſt. Filius ad ſpiritum ſanctum dicitur principium. Spiritus verò ſanctus non dicitur principium niſi ad creaturas: ad quas pater etiam dicitur principium, & filius, & Trinitas ipſa ſimul, & ſingula perſonarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium eſt ſine principio: Filius principium de principio: Spiritus ſanctus principiũ de vtroque, id eſt, de patre & filio.

non perſonalem, quæ eſt communis ſpiratio ſignata per hoc nomen principium.

† Cap. 20.

Quòd ab æterno pater eſt principium, & filius, ſed ſpiritus ſanctus non: imò cœpit eſſe principium. B

Et pater ab æterno principium eſt filii, & pater & filius principium ſpiritus ſancti: quia filius eſt à patre, & ſpiritus ſanctus ab vtroque. Spiritus verò ſanctus nõ ab æterno principium eſt, ſed eſſe cœpit: quia non dicitur principium niſi ad creaturas. Cùm ergo creaturæ eſſe cęperũt, & ſpiritus ſanctus eſſe cœpit principium earum. Ita etiam pater & filius eſſe cœpit cum ſpiritu ſancto vnum principium creaturarum: quia creaturæ eſſe cœperunt à patre & filio & ſpiritu ſancto: & dicũtur hi tres, non tria, ſed vnum principium omnium creaturarum: quia vno eodemq; modo principium rerum ſunt. Non enim aliter ſunt res à patre, & aliter à filio, ſed penitus eodẽ modo. Ideo Apoſtolus intelligens hanc Trinitatẽ eſſe vnum principium rerũ ait, † Ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Cùm verò audimus omnia † eſſe ex Deo, vt ait † Auguſt. de natura boni, omnes vtiq; naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturalia ſunt. Non enim ex ipſo ſunt peccata, quæ naturam non ſeruant, ſed vitiant, quę ex volũtate peccantiũ naſcuntur.

Quomodo filius & ad quid dicatur principium & ſpiritus ſãcti et etiã Tri.

Quomodo hi tres ſunt creaturæ principiũ.

† *Ro. 11. d*

† *Quomodo accipiendũ ſit omnia eſſe ex Deo.*

† *Tom. 6. c 29. einſdẽ.*

Omnium

Omnium ergo quæ naturaliter ſunt, vnum principium eſt pater cum filio & ſpiritu ſancto: & hoc eſſe cœpit. Ab æterno autem pater principiũ eſt filii generatione, & pater & filius vnum principium ſpiritus ſancti. Vnde † Aug. in 5. lib. de Tri. ait, Dicitur relatiuè pater, idemq; relatiuè dicitur principium. Sed pater ad filium dicitur, principium verò ad omnia quæ ab ipſo ſunt. Et principium dicitur filius. Cùm. n. diceretur ei, † Tu quis es? Reſpondit, Principium, qui & loquor vobis. Sed nunquid patris principium eſt? imò creatorem ſe voluit oſtendere, cùm ſe dixit eſſe principium: ſicut & pater principiũ eſt creaturæ, quia ab illo ſunt omnia. Cùm verò dicimus & patrem principium, & filiũ principium, nõ duo principia creaturæ dicimus: quia pater & filius ſimul ad creaturam vnum principium eſt; ſicut vnus creator. Si autem quicquid in ſe manet & gignit vel operatur aliquid, principium eſt eius rei quam gignit, vel eius quam operatur: non poſſumus negare etiam ſpiritum ſanctũ rectè dici principium: quia non eum ſeparamus ab appellatione creatoris: quia ſcriptum eſt de illo, quòd operetur: & vtiq; in ſe manens operatur. Non enim in aliquid eorũ quæ operatur ipſe, mutatur & vertitur. Vnũ ergo principium ad creaturam cum patre & filio eſt ſpiritus ſanctus, nõ duo vel tria principia. Ecce apertè oſtẽdit Aug. patrem & filium & ſpiritum ſanctum eſſe vnũ principium rerum creatarum, id eſt, vno eodemq; modo eſſe principium: & illum modum ſatis aperuit: quia ſcilicet operantur omnia, & quia ſimiliter operantur hi tres, ideo vnum principium eſſe dicuntur.

Quòd pater ab æterno principium eſt filij, pater et filius ſpiritus ſancti.

† Cap. 13.

† Ioan. 8. c

1. Cor. 11. b

Lib. et cap. eiſdem.

Hic oſtendit quomodo pater ſit principium filij, & ipſe & filius principium ſpiritus ſancti. C

Deinde in eodem libro continuè oſtendit quomodo pater dicatur principium ad filium, & ad ſpiritum ſanctum ipſe & filius, dicens ideo eſſe patrem principium filii, quia genuit eum: & patrem & filium eſſe principium ſpiritus ſancti: quia ſpiritus ſanctus procedit vel datur ab vtroque. ait enim ita, Si gignens ad id quod

gignitur,

gignitur, principium eſt, pater ad filium principium eſt, quia genuit eum. Vtrum autem & an ſpiritum ſanctū principium ſit pater, quia dictum eſt, de patre procedit, non parua quæſtio eſt. Quod ſi ita eſt, non iam principium eius tantum erit rei quā gignit vel facit, ſed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipſo. Si ergo quod datur vel quod procedit, principiū habet à quo datur vel procedit, fatendum eſt patrem vel filium vnum principium eſſe ſpiritus ſancti, non duo principia. Sed ſicut pater & filius ad creaturam relatiuè vnus creator & vnus dominus dicitur, ſic relatiuè ad ſpiritum ſanctum vnum principium. Ad creaturam verò pater & filius & ſpiritus ſanctus vnum principium ſunt, ſicut vnus creator, & vnus dominus.

Aug. li. 5. de Trinit. Cap. 14.

Ecce habes quod pater principiū filii dicitur, q̄a genuit eū: qua ergo notione eſt pater, ea principiū filii dicitur, id eſt, generatione: ſecundū quā etiam dicitur author filii. Vnde † Hilarius in 4. lib. de Trinita ait, Ipſo quo pater dicitur, eius quē genuit author oſtenditur: id nomē habēs quod neq; ex alio profectū intelligatur, & ex quo is qui genitus eſt ſubſtitiſſe doceatur. Nouit Eccleſia vnū innaſcibilē Deū. nouit vnigenitū Dei filium. Cōfitetur patrē ab origine liberū: confitetur & filii originē ab initio, nō ipſum ab initio, ſed ab initiabili: nō per ſeipſum, ſed ab eo qui à nemine eſt, natū ab æterno, natiuitatē ſcilicet ex paterna æternitate ſumentē.

Ex his colligitur quod pater eſt principium filij quo pater generatiōe ſcilicet & eodem ēt auth. filij.

† Non lōgè à lib. principio.

Edita eſt hic fidei profeſſio, ſed profeſſionis ratio nondū expoſita eſt: & ideo quærenda, ſcilicet, quomodo intelligendū ſit quod ait, filii originem † eſſe ab initio, & nō ipſum eſſe ab initio, ſed ab initiabili. Hoc vtique ſubdens determinauit quomodo acceperit, initium, inquiens, originem filii eſſe ab initio: ac ſi diceret, Non ita intelligas originem filii eſſe ab initio, quaſi ipſe filius habeat initium: ſed quia ipſe eſt ab initiabili, id eſt, à patre, à quo ſunt omnia. Nam licet filius ſit principium de principio, non eſt tamen cōcedendum quòd filius habeat principium. Cumq; filius ſit principium de principio, & pater principium non de principio, non eſt principium de principio,

† Nota qđ dicit filium non eſſe ab initio ſed initiabili.

Aperit ex quo ſenſu illa dixerit Hilarius.

pio,

pio, principium ſine principio: ſicut filius non eſt pater: neq; tamé duo principia, ſed vnum: ſicut pater & filius, non duo creatores, ſed vnus creator.

Cùm pater & filius ſint vnum principium ſpiritus ſancti, quæritur an eadem notione. D

Vnum autem principium ſunt pater & filius non tantum creaturarum, vt dictum eſt ſuprà: ſed etiam ſpiritus ſancti: ideo quæri ſolet, vtrum eadem notione pater ſit principium ſpiritus ſancti, & filius; an ſit alia notio, qua pater dicatur principium ſpiritus ſancti: & alia qua filius. Ad quod dicimus, cùm pater dicatur principium ſpiritus ſancti, & filius, quia ſpiritus ſanctus ꝓcedit vel datur ab vtroq;: nec aliter ꝓcedit vel datur à patre quã à filio: ſanè intelligi pôt patrem & filium eadem relatione, vel notione principium dici ſpiritus ſancti. † Si verò quæritur quæ ſit illa notio, quã ibi notat principium? Nomen eius non habemus: ſed non eſt ipſa paternitas vel filiatio: imò notio quædam patris eſt & filij, quæ ab æterno pater & filius vnum principiũ eſt ſpiritus ſancti. Donator autem (vt † prædictum eſt) dicitur pater & filius ex tẽpore, ſicut ſpiritus ſanctus datũ vel donatum.

Reſponſio.

† Quæritur quæ ſit notio qua pater et filius dicitur principiũ ſpiritus ſancti.

† Diſt. 26.

DE HIS QVAE TEMPORALITER DE Deo dicuntur & relatiuè ſecundum accidens, quod non Deo, ſed creaturis accidit.

Diſtinct. XXX. A

SVnt enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eiq; temporaliter conueniunt ſine ſui mutatione: & relatiuè dicuntur ſecundum accidens, non quòd accidit Deo, ſed quòd accidit creaturis: vt creator, Dominus, refugium, datum, vel donatum, & huiuſmodi. De his Augu. in 5. lib. de Trin. ait; Creator relatiuè dicitur ad creaturam, ſicut Dominus ad ſeruum. Item, Non aliquem moueat, quòd ſpiritus ſanctus cùm ſit coæternus patri & filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipſum quod donatum diximus. Nã ſempiternè ſpiritus ſanctus eſt donum, tẽporaliter autẽ donatum.

De his quæ propriè temporaliter dicuntur de Deo.

Cap. 13.

Cap. 16. a

Et ſi

Et ſi dominus non dicitur, niſi cùm habere incipit ſeruum, etiam iſta appellatio relatiua ex tempore eſt Deo. Non enim ſempiterna creatura eſt, cuius ille Dominus eſt: ergo Dominum eſſe non ſempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam ſempiternam dicere: quia ille ſempiternè non dominaretur, niſi etiã iſta ſempiternè famularetur. Sicut autem non poteſt eſſe ſeruus qui nõ habet Dñm, ſic nec Dominus qui non habet ſeruum. *Ibidem.*

Oppoſitio quòd non ex tempore ſit Dominus, quia eſt Dominus temporis quòd non eſt ex tempore. B

Sed hic aliquis dicet, quòd non ex tempore competit Deo hæc appellatio qua dicitur Dominus, quia non eſt tantum dominus rerum, quæ ex tempore cœperunt, ſed etiam illius rei, quæ non cœpit ex tempore, id eſt, ipſius temporis, quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tempus, quàm inciperet: & ideo non cœpit eſſe Dominus ex tempore. † Ad quod dici poteſt, quia licet non cœperit ex tempore Dominus eſſe temporis, cœpit tamen eſſe Dominus temporis: quia non ſemper fuit tempus: & ipſius hominis ex tẽpore cœpit eſſe Dominus. De hoc Auguſt. in eodem libr. continuè ita ait, Quiſquis extiterit qui æternum Deum ſolùm dicat, tẽpora verò non eſſe æterna propter varietatẽ & mutabilitatem: ſed tamen ipſa tempora non in tempore eſſe cœpiſſe, quia non erat tempus antequam tempora inciperent: & ideo non in tempore accidere Deo vt Dominus eſſet, quia ipſorum temporum Dominus erat, quę vtiq; non in tempore eſſe cœperunt: quid reſpondebit de homine qui in tẽpore factus eſt cuius vtiq; Dominus non erat antequã eſſet? Certè vt Dominus hominis eſſet, ex tempore accidit Deo: & vt omnis amoueatur cõtrouerſia, certè vt tuus Dominus eſſet vel meus, qui modo eſſe cœpimus, ex tempore habuit. † Quomodo ergo obtinebimus nihil ſecundum accidens dici Deum niſi quia ipſius naturæ nihil accidit quo mutetur? vt ea ſint accidentia relatiua, quæ cũ aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt: ſicut amicus relatiuè dicitur.

† Reſponſio quando tẽpus cœpit, Deus cœpit eſſe Dominus, nec ante tempus fuit Dominus, ſed cũ tempore, nõ ex tempore vel in tempore, quia nõ ante fuit quam ipſe Dominus ſed ſimul.

† Quomodo intelligendum ſit nihil dici de Deo ſecundum accidens.

Non

Per ſimilitudinē oſtēdit quòd poteſt Deus dici, qđ antè non dicebatur ſine ſui mutatione.

Non enim amicus eſſe incipit, niſi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Numus verò cum dicitur precium, relatiuè dicitur, nec tamen mutatus eſt cùm eſſe cœperit precium, nec cum dicitur pignus & huiuſmodi. Si ergo numus poteſt nulla ſui mutatione toties dici relatiuè, vt neq; cū incipit dici; neq; cum deſinit, aliquid in eius natura vel forma qua numus eſt, mutationis fiat: quantò facilius de illa incommutabili Dei ſubſtantia debemus accipere, quod ita dicatur relatiuè aliquid ad creaturam, vt quanuis temporaliter incipiat dici, non tamē ipſi ſubſtātiæ Dei accidiſſe aliquid intelligatur, ſed illi creaturæ ad quam dicitur: Qualiter etiam refugium noſtrum dicitur: Refugium enim noſtrum dicitur Deus; relatiuè ad nos.n. refertur: & tunc refugium noſtrum fit cum ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremur ad eum, nō erat? in nobis ergo fit aliqua mutatio, qui de eum refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. † Sic & pater noſter eſſe incipit, cum per eius gratiā regeneramur, † qui dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri. Subſtantia ergo noſtra mutatur in melius, cū filij eius efficimur. Similiter & ille pater noſter eſſe incipit, ſed nulla ſui cōmutatione ſubſtātiæ. Qđ ergo temporaliter dici incipit Deus, qđ anteà non dicebatur, manifeſtum eſt relatiuè dici: non tñ ſecundum accidens Dei, ꝙ aliquid ei acciderit: ſed planè ſecundum accidens eius ad quod dici aliquid Deus incipit relatiuè. Ex his apertè oſtēditur, ꝙ quædā de Deo temporaliter dicuntur relatiuè ad creatura ſine mutatione Deitatis, ſed non ſine mutatione creaturæ: & ita accidēs eſt in creatura nō in creatore: & appellatio qua creatura dr̄ relatiuè, ad creatorem relatiua eſt, & relationē notat quæ eſt in ipſa creatura Appellatio uerò illa qua creator relatiuè dicitur ad creaturā, relatiua quidem eſt, ſed nullam notat relationē quæ ſit in creatore.

Pſalm.9.b Quòd De⁹ dicitur refugiū relátiuè & ex tempore ſine ſui mutatione.

† Quòd pater dicitur relatiuè.

† Ioan.1.b.

Summatim prædictorū intelligētiā perſtringit.

Hic ſoluitur quæſtio, quærebatur vtrum ſpiritus ſanctus dicatur datum relatiuè ad ſe, cum ipſe det ſe. C

Hic

Hic poteſt ſolui quæſtio ſuperius propoſitá, ubi quærebatur, cum ſpiritus ſanctus datum dicatur uel donatũ (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illũ cui datur) & cùm ſpiritus ſanctus det ſeipſum, utrũ ad ſeipſum relatiuè dicatur, cũ dicitur dari uel donari? Cui quæſtioni reſpondentes, dicimus ſpiritum ſanctũ dici datum uel donatum relatiuè & ad dantem, & ad illum cui datur. Deus autem ſiue donator, eſt pater cùm filio & ſpiritu ſancto. Nec tamen dicimus ſpiritum ſanctum referri ad ſe, ſed appellatio dati uel donati refertur & ad dantem & ad recipientem: quia non poteſt aliquid dici datum, niſi ab aliquo, & alicui detur. Cùm autem ſpiritus ſanctus dari a ſe uel datus a ſe dicitur, relatiuè quidem dicitur ad illum cui datur, & eſt appellatio relatiua: & in illo cui datur mutatio fit, non in dante. *Diſtin. 18. lit. I. et M.* *Solutio.*

QVOMODO DICATVR FILIVS æqualis patri, an ſecundum ſubſtantiam, an ſecundum relationem: ita & ſimilis. Diſtinct. XXXI.

A

PRæterea conſiderari oportet, cùm tres perſonæ coęquales ſibi ſint, vtrum relatiuè hoc dicatur, an ſecundum ſubſtantiam: & ſi relatiuè, utrum ſecundum relationem, an ſecundum eſſentiam conſideranda ſit æqualitas: deinde quid ſit ipſa æqualitas. Ad quod dicimus, quia ſicut ſimile nihil ſibi eſt, ſimilitudo enim (ut ait Hilarius) ſibijpſi non eſt: ita & æquale aliquid ſibi non dicitur: ac per hoc ſicut ſimile, ita & æquale relatiuè dicitur. Dicitur ergo relatiuè filius æqualis patri, & utiq; ſpiritus ſanctus. Eſt tamen æqualis patri filius, & utriq; ſpiritus ſanctus, propter ſummam ſimplicitatem eſſentiæ & unitatẽ. Aequalis eſt ergo filius patri ſecundum eſſentiam, non ſecundum relationem. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Quęrimus ſecundum quid æqualis ſit patri filius, non ſecundum hoc quòd ad patrem dicitur filius, æqualis eſt patri, reſtat ergo, vt ſecũ- *De ſignificatione relatiuorum, quę communiter & æternaliter de Deo dicuntur, vt ſimilis & æqualis.* *Libr. 5. non lõgè à fine. Cap. 6.*

dum id æqualis ſit quod ad ſe dicitur. Quicquid autem ad ſe dicitur, ſecundum ſubſtantiam dicitur, reſtat ergo vt ſecundum ſubſtantiam ſit æqualis, eadem ergo eſt vtriuſq; ſubſtantia. Item in 6. lib. Satis eſt videre nullo modo filium æqualem eſſe patri, ſi in aliquo ſcilicet ꝙ pertineat ad ſignificandam eius ſubſtantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo æqualis eſt patri filius, & eſt eiuſdem ſubſtantiæ. Aequalis eſt etiam ſpiritus ſanctus patri & filio, & in omnibus æqualis propter ſummam ſimplicitatem illius ſubſtantiæ. Ex his perſpicuum fit, ꝙ ſecundum ſubſtantiam filius eſt æqualis patri, & vtrique ſpiritus ſanctus, & appellatio tantùm relatiua eſt. Aequalitas ergo patris & filij non eſt relatio vel notio, ſed naturalis vnitas & identitas.

Ca 4. & 5.

Quid ſit æqualitas.

Hic quomodo dicatur ſimilis, & quid ſit ſimilitudo. B

Hoc idẽ etiam dicimus de ſimili & ſimilitudine. Cum enim dicitur filius ſimilis patri, relatiuè quidẽ dicitur: ſed ſimilis eſt patri propter vnitatem eſſentiæ. Eſt ergo appellatio tantum relatiua, ſimilitudo verò indifferens eſſentia. Vnde quibuſdam nõ indoctè videtur nomine ęqualitatis vel ſimilitudinis non aliquid poni: ſed remoueri: vt ea ratione dicatur filius æqualis patri, quia nec maior eſt eo, nec minor, & hoc propter vnitatem eſſentiæ. Ita & ſimilis dicitur, quia nec diuerſus, nec alienus, nec in aliquo diſſimilis & hoc propter eſſentiæ ſimplicitatem. Non ergo ſecundum quòd filius eſt genitus à patre, æqualis vel inæqualis eſt patri, nec ſimilis vel diſſimilis, ſed æqualis & ſimilis ſecundum ſubſtantiam.

Quibuſdã videtur ꝙ nomine æqualitatis vel ſimilitudinis nõ ponitur aliqd ſed remouetur.

De ſententia ſancti Hilarij, qua in Trinitate perſonarum propria oſtendit. C

Non eſt igitur hic prætermittendum, quòd vir illuſtris Hillarius proprietates perſonarum aſſignans, dicit in patre eſſe æternitatem, ſpeciem in imagine, vſum in munere: quæ tantæ difficultatis ſunt verba, vt in eorum intelligẽtia atque explanatione vehementer laborauerit Auguſt. vt ipſe oſtendit in 6. libro de Trinitate, ita dicens, Quidam cum vellet breuiſſimè ſingularum

Hilarius libr. 2. de Trinitate.

Cap. 10.

in

in Trinitate perſonarum inſinuare propria: Aeternitas eſt, inquit, in patre, ſpecies in imagine, vſus in munere. Et quia non mediocris authoritatis in tractatione ſcripturarum & aſſertione fidei vir extitit, (hæc enim Hilarius in libris ſuis poſuit) horum verborum, id eſt, patris, & imaginis, & muneris, æternitatis, ſpeciei, & vſus, abditā ſcrutatus intelligentiam, quantum valeo, nō eum ſecutum arbitror in æternitatis vocabulo: niſi quòd pater non habet patrem de quo ſit: filius autem de patre eſt vt ſit, atq; vt illi coæternus ſit. Imago enim, ſi perfectè implet illud cuius imago eſt, ipſa coæquatur ei, non illud imagini ſuæ in qua imagine ſpeciem nominauit. Credo propter pulchritudinem, ubi tenta eſt congruentia & prima æqualitas, & prima ſimilitudo, nulla in re diſſidēs, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte diſſimilis: ſed ad identitatem reſpōdens ei cuius imago eſt: vbi eſt prima & sūma uita. cui nō aliud uiuere & aliud eſſe, ſed idem & primus ac ſumus intellectus: cui non eſt aliud viuere & aliud intelligere, ſed idem hoc vnum tanquam verbum perfectum: cui nō deſit aliquid: & ars quædam omnipotentis & ſapiētia Dei plena omnium rationum uiuentium incommutabilium: & omnes unū in ea: ſicut ipſa vnum de uno cum quo unum, ibi nouit omnia deus quæ fecit per ipſam.

Ex Aug. li. de Tri. 15. Cap. 3.

Hilarius li. de Synodis non longè à principio.

Imago eius ad quē imaginatur ſpecies indifferens eſt. Neque enim ipſe ſibi quiſque imago eſt, ſed eum cuius imago neceſſe eſt ut imago demonſtret.

Hic de ſpiritu ſancto quare vſus dicatur.

Eſt autem ineffabilis quidam cōplexus patris & imaginis, qui non eſt ſine perfruitione, ſine charitate, ſine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo (ſi tamen aliqua humana voce dignè dicitur) uſus ab illo appellata eſt breuiter, & eſt in Trinitate ſpiritus ſanctus non genitus, ſed genitoris genitique ſuauitas ingeniti largitate atque ubertate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Itaque illa tria & à ſe inuicem determinari uidentur: & in ſe infinita ſunt. Qui videt hoc uel ex parte, uel per ſpeculum in ænigmate, gaudeat cognoſcens Deum, & gratias agat. Qui uerò non uidet, tendat per pietatem fidei ad uidēdum,

Imago ergo eſt rei ad rē coæquandā & imaginata & indiſcreta ſimilitudo.

Eſt ergo pater, eſt etiā filius: quia imago patris & filius, & qu

Imago eſt ut rei imago ſit, ſpeciē neceſſe eſt & naturam et eſſentiam ſecūdū quod imago eſt, in ſe habeat authoris.

non per cæcitatem ad calumniādum: quoniam vnus eſt deus, ſed tamē Trinitas: Ecce habes qualiter uerba Hilarii præmiſſa accipienda ſint, licet tantæ ſint profunditatis, ut etiam adhibita expoſitione uix aliquatenus ea intelligere ualeat humanus ſenſus: cum & ipſa eorum explanatio, quam hic Auguſt. edidit, plurimum in ſe habeat difficultatis & ambiguitatis.

Quòd ſecundum hanc expoſitionem non diſtinguuntur ibi proprietates perſonarum tres. E

Diſtinc. 26 27. & 28.

Non enim ſecundū præmiſſam expoſitionem diſtinguūtur hic tres illæ proprietates ſuperius aſſignatæ, ſed ipſæ hypoſtaſes diſtinctæ ab inuicem monſtrantur, ęternitatis tamē nomine eadem uidetur deſignata proprietas, quàm notat hoc nomen ingenitus. Sed uideamus quid ſit, quod ait, Imago ſi perfectè implet, cuius imago eſt, ipſa coæquatur ei, non illud ſuæ imagini. Videtur enim dicere, qđ filius qui eſt imago patris, patri coæquatur, non pater filio: cum & filius dicatur æqualis patri in ſcriptura, & pater filio, ſed filius hoc habet a patre ut ſit æqualis, pater autem non habet à filio: & tamen filius plenè ac perfectè æqualis eſt patri, id eſt, imago ei cuius eſt imago.

Aug. ibid.

Quare dicatur Hilarius propria perſonarum aſſignaſſe in verbis prædictis, cùm ibi non ſint expreſſæ proprietates.

Hilar. in li. de ſynodis, Propoſitione 26. Si quis innaſcibilē et ſine initio dicat filium quaſi duo ſine principio et duo inna

Propria ergo perſonarum in p̄dictis uerbis aſſignaſſe dicitur Hilarius, quia relatiua nomina perſonarum poſuit ſcilicet, imaginis, & muneris: quæ relatiuè dicūtur de perſonis, & proprietates notat, quibus diſtinguūtur perſonæ. Ita enim dicitur ſpiritus ſanctus munus relatiuè, ſicut donum. Veruntamē ipſas proprietates, alijs tribus nominibus non ſignificauit, iuxta prædictam Aug. expoſitionem niſi ſolo nomine æternitatis, quo non ipſam paternitatem, ſed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

Quòd earundem perſonarum diſtinctionem notat Auguſt. alijs verbis ſine expreſſione trium perſonarum. G

Illud

Illud etiam ſciri oportet, quod earundem trium perſonarum diſtinctionem Augu. oſtendere volens ſine expreſſione illarum trium proprietatum ſuperiùs commemoratarum, in 1. lib de doctr. Chriſtiana ſic ait, in patre eſt vnitas in filio æqualitas, in ſpiritu ſancto vnitatis æqualitatisque concordia. Et hæc tria vnum; omnia propter patrem, æqualia omnia propter filium, connexa omnia propter ſpiritum ſanctum. Itaq; pater & filius & ſpiritus ſanctus & ſingulus quiſq; horum Deus eſt, & ſimul omnes vnus Deus: & ſingulus quiſque horum plena ſubſtantia eſt, & ſimul omnes una ſubſtantia. Pater nec filius eſt, nec ſpiritus ſanctus: & filius nec pater eſt, nec ſpiritus ſanctus: ſpiritus ſanctus nec pater eſt, nec filius, ſed pater tantum pater, & filius tantum filius, & ſpiritus ſanctus tantum ſpiritus ſanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maieſtas, eadem poteſtas. In his uerbis apertè inſinuatur perſonarum trium diſtinctio.

ſcibilia & duo innata dicens duos faciat Deos anathema ſit. Caput qđ eſt principium omnium filius. Caput autē qđ eſt principium Chriſti Deus, &c.

Quare patri attribuatur unitas, & filio æqualitas. H

Sed plurimos mouet quòd patri attribuit vnitatem, filio æqualitatem. Cùm enim vnitas dicatur ſecundum ſubſtantiam, non tantum in patre eſt, ſed etiam in filio & in ſpiritu sācto: & æqualitas una eſt patris & filij & ſpiritus ſancti. Cur ergo patri attribuitur vnitas, & filio æqualitas? Fortè eadem ratione attribuitur patri vnitas ſecundum Aug. qua ſuprà eidem æternitas ſecundum Hilarium: quia videlicet pater ita eſt, ut ab alio non ſit, & quia filium genuit vnum ſecum Deum, & ſpiritus ſanctus ab eo procedit unus cum eo Deus. Vnitas ergo in patre eſſe dicitur, quia nec eſt aliquid aliud à quo ſit. Non enim ab alio eſt, nec ab eo aliquis vel aliquid eſt ab æterno, quod vnum cùm eo non ſit: filius enim & ſpiritus ſanctus vnum ſunt cum patre. Vnde veritas ait, Ego & pater vnum ſumus. *Ioan. 10. f.*

Quare pater & filius dicantur eſſe unum uel unus Deus, ſed non unus: quia res eiuſdem naturæ rectè poſſunt dici unum ſimpliciter eſſe, & cum adiectione: res uerò diuerſæ naturæ non poſſunt dici vnum, niſi dicatur quid unum. I

Hic dici oportet, quòd pater & filius & ſpiritus ſanctus rectè dicuntur eſſe vnum & vnus Deus, ſed non vnus. Res enim duæ vel plures rectè poſſunt dici vnum eſſe, ſi ſint vnius eſſentiæ, & earum vna ſit natura. Vnus autem vel vna non poteſt dici de diuerſis rebus, niſi addatur quid vnus vel vna: quo addito, rectè poteſt dici de rebus & vnius & diuerſæ ſubſtantię. Vnde Aug. in 6. lib. de Trin. ſic ait, Neſcio vtrum inueniatur in ſcripturis dictum, vnum ſunt, quorum eſt diuerſa natura. Si autem & aliqua plura ſunt eiuſdem naturę & diuerſa ſentiant, non ſunt vnum inquantum diuerſa ſentiunt. Cũ ergo ſic dicitur vnum, vt non addatur quid vnũ, & plura vnum dicuntur eadem natura atq; eſſentia: non diſſidens neq; diſſentiens ſignificatur. Vnde Paulus & Apollo, qui & ambo homines erant & idem ſentiebant, vnũ eſſe dicuntur, cùm dicitur: Et qui plantat & qui rigat vnum ſunt. Dùm verò additur quid vnum, poteſt ſignificari aliquid ex pluribus vnum factum, quamuis diuerſa natura: ſicut anima & corpus nõ poſſunt vtique dici vnum, quid enim tã diuerſum, niſi addatur vel ſubintelligatur quid vnũ, ſcilicet vnus homo? vnde Apoſtolus, Qui adhæret, inquit Domino, ſpiritus vnus eſt. Non dixit vnus eſt vel vnum ſunt, ſed addidit, ſpiritus. Diuerſi ſunt enim natura ſpiritus hominis & ſpiritus Dei, ſed inhęrendo fit ſpiritus hominis vnus ſpiritus cũ Deo, quia particeps fit veritatis & beatitudinis illius. Si ergo de his quæ diuerſæ ſubſtãtię ſunt, rectè dicitur quòd ſint vnus ſpiritus: quantò magis qui vnius ſubſtantiæ ſunt, rectè dicuntur vnus Deus eſſe? Pater ergo & filius vnum ſunt vtique ſecundum vnitatem eſſentiæ, & vnus Deus. In quo & Arriana hæreſis damnatur, quæ patrem & filiũ & ſpiritum ſanctum, vt ait Auguſtinus in libro de hære-

Cap. 3.

1. Cor. 3. b

1. Cor. 6. d

Tom 6. Articulo 46.

ſibus

ſibus non vult eſſe vnius eiuſdemque ſubſtantiæ atque naturæ, vel vt expreſſiùs dicatur, eſſentiæ: q̃ Græcè dicitur *ousia*: ſed filium eſſe creaturam: Nec non & Sabelliana, quæ, vt ait Augnſt. in eod. lib. dicebat Chriſtum eundem ipſum & patrem & ſpiritum ſanctum eſſe: vt eſſet Trinitas nominum ſine ſubſiſtentia perſonarum. Vtranque peſtem, vt ait Aug. ſuper Ioãnem, elidit veritas dicens, Ego & pater vnum ſumus. Vtrunque audi & aduerte, & vnum, & ſumus: & à Charybdi & à Scylla liberaberis. Quod enim dixit vnum, liberat te ab Arrio: ꝙ dixit ſumus, liberat à Sabellio. Si vnum, ergo non diuerſum: ſi ſumus, ergo pater & filius. Sumus enim non diceret de vno, nec vnum de diuerſo. Erubeſcant ergo Sabelliani, qui dicunt ipſum eſſe patrem qui eſt filius, cõfundẽtes perſonas: qui & dicti ſunt Patripaſſiani, qui dicunt patrem fuiſſe paſſum. Arriani verò dicunt aliud patrem eſſe, aliud filium: nõ vnam ſubſtantiam, ſed duas: patrem maiorem, filium minorem. Noli hoc dicere tu catholice. In medio ergo nauiga, vtrunq; periculoſum latus deuita: & dic, Pater pater eſt, & filius filius eſt: Alius pater, alius filius: ſed non aliud, imò, hoc ipſum, quia vnus Deus. Ecce oſtenſum eſt quare vnitas in patre eſſe dicatur, cùm tres illi vnum ſint.

Eodem Tomo, Art. 41
Tom. 6. Tract. 36.

Quare dicatur eſſe æqualitas in filio, cùm ſit una æqualitas trium. K

Nunc videamus quare æqualitas dicatur eſſe in filio, cùm vna & ſumma æqualitas ſit trium. Hoc ideo fortè dictum eſt, quia filius genitus eſt à patre æqualis gignenti, & dono quod ab utroq; procedit, & ideo illa tria dicuntur eſſe æqualia propter filium. Filius enim habet à patre, vt ſit ei æqualis & ſpiritui ſancto: & ſpiritus ſanctus ab vtroq; habet, vt ſit æqualis vtriq;. Hoc autem ſine aſſertionis ſupercilio & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tã clauſorũ ſermonũ peritiores audire, q̃ aliquid alijs influere:

Quare ſpiritu ſancto dicatur eſſe utrinſque concordia uel connexio. L

Quod autem in ſpiritu ſancto dicitur eſſe vtriuſque concordia, & per eum omnia connexo, facilior eſt intelligentia nobis præmiſſa ad mentem reuocantibus. Supra enim ſecundum authoritates ſanctorum dictum eſt quòd ſpiritus ſanctus amor eſt quo pater diligit filium, & filius patrem. Rectè ergo ſpiritus ſanctus dicitur connexio vel concordia patris & filij, & per eum omnia connexa. Vnde Aug. in 5. lib. de Trini. Communio quædam conſubſtantialis patris & filij eſt amborũ ſpiritus ſanctus. Idem in 6. lib. de Trin. Spiritus ſanctus eſt ſumma charitas vtrumque coniungens, noſque ſubiungens.

Diſtinc. 10. *Cap. 11.* *Cap. 3.*

VTRVM PATER VEL FILIVS SPIRITV ſancto diligat, cum diligere idem Deo ſit quod eſſe. Diſtinct. XXXII. A

Mouet & ſoluit dubitationẽ ortã ex appropriatione, qua ſpiritui ſancto appropriatur concordia in fine præcedẽtis. Diſt. ibi. Quod autẽ in ſpiritu ſancto.

HIc oritur quæſtio ex prædictis deducta. dictum eſt enim ſuprà, atque ſanctorum authoritatibus oſtenſum, quòd ſpiritus ſanctus eſt communio patris & filij, & amor quo pater & filius ſe inuicem diligunt. Ideo quæritur, vtrum pater vel filius per ſpiritum ſanctum diligat? Quod vtiq; uidetur oportere dici ſecundum authoritates ſuprà poſitas: quibus oſtenditur ſpiritum ſanctum eſſe, quo genitus a gignente diligatur, genitoremq; ſuum diligat. Sed contra, ſi pater vel filius dicatur diligere per ſpiritum ſanctum, videtur eſſe per ſpiritum ſanctum: quia non eſt aliud Deo eſſe, & aliud diligere, ſed idem: quia vt ait† Aug. in 15 lib. de Trinita. Quicquid ſecundum qualitates in illa ſimplici natura dici videtur, ſecundum eſſetiam eſt intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis, ſapiens, diligens, & huiuſmodi. Ideoq; ſi pater vel filius diligit per ſpiritum ſanctum, per ipſum ſpiritum eſſe uidetur, neq; tantum eſſentia ſua diligit, ſed etiam dono.

†Cap. 5.

Hæc quæſtio inſolubilis eſt humanum ſuperans ſenſum, in qua authoritates ſibi occurrunt. **B**

Huic

Huic quæſtioni, cùm altitudinem nimiæ profunditatis contineat, id ſolùm reſpondemus, ꝙ Auguſt. ſignificare videtur, ſcilicet quod pater & filius ſe diligant, & vnitatem ſeruẽt nõ ſolum eſſentia ſua, ſed ſuo dono proprio: ꝙ licet ſupra poſitum ſit, iterare tamen non piget, quia ſic expedit. Ait ergo Aug. in 6. li. de Tri. ita: Manifeſtum eſt quod non aliquis duorum eſt, quo vterq; coniungitur quo genitus à gignente diligatur, genitoremq; ſuum diligat, ſintq; non participatione, ſed eſſentia ſua, neq; dono ſuperioris alicuius, ſed ſuo proprio ſeruantes vnitatem pacis. Ecce hic dicit ꝙ eſſentia ſua & dono ſuo ſeruant vnitatem. Idem in 15. li. de Tri. ait, In illa Trinitate quis audeat dicere, patrem nec ſe, nec filium, nec ſpiritum ſanctum diligere, niſi per ſpiritum ſanctum? Hic apertè oſtendit, patrem non tantum per ſpiritum ſanctum diligere; non autem ſimpliciter dicit patrem non diligere per ſpiritum ſanctum.

Cap. 5.

Cap. 7.

Vtrum pater ſit ſapiens ſapientia quam genuit, ſicut diligit amore qui ab ipſo procedit. C

Præterea diligenter inueſtigari oportet, vtrum pater ſapiens ſit ſapientia quam genuit, quæ tantum filius eſt. Quod videtur à ſimili poſſe probari. Si enim pater diligit amore qui ab ipſo procedit, cur non eſt ſapiẽtia vel intelligentia quam ipſe genuit, ſapit, uel intelligit? Hãc quæſtionem urgere videtur, ut ait Aug. in † 6. lib. de Trinitate quod ſcripſit Apoſtolus, dicens, † Chriſtum Dei uirtutem & Dei ſapiẽtiam. Ibi quæritur, utrũ ita ſit pater ſapientiæ & virtutis ſuæ, ut hac ſapientia ſapiens ſit, quam genuit, & hac virtute potens quam genuit. Sed abſit vt ita ſit: quia ſi hoc eſt ibi eſſe quod ſapere non per illam ſapientiam quam genuit ſapiens dicitur pater: alioquin non ipſa ab illo, ſed ille ab ipſa eſt. Si enim ſapientia quam genuit, cauſa eſt illi ut ſapiens ſit, etiam ut ſit ipſa illi cauſa eſt, quod fieri non poteſt, niſi gignendo eum aut faciẽdo, ſed nec genitricem, nec cõditricem patris ullo modo quiſquam dixerit ſapientiam, quid enim eſt inſanius? Ergo pater ipſa ſapientia eſt, qua ſapiens

Cap. 1.
† 1. Cor 1. d
Aug. in lib. 83. q. 23. q. Tomo 4.
Cũ ſapiens Deus dicitur & ſapiẽtia, ſapiens dicitur, ſine qua cũ vel fuiſſe aliquando vel eſſe poſſe ne fas eſt credere non participatione ſapientiæ ſa-

ſapiens eſt. Filius verò dicitur ſapientia patris, & virtus patris: non quia pater per eum ſit ſapiens vel potens, ſed quia filius ſapientia & virtus eſt de patre ſapiẽtia & virtute. Ex his ergo pater quòd pater non eſt ſapiens ſapiẽtia genita, ſed ſeipſo ſapientia ingenita.

piens dicitur: ſicut anima quę ei eſſe & non eſſe ſapiens poteſt, ſed quod ipſe eã genuerit, quæ ſapiens dicitur ſapientia.

Vtrum filius ſit ſapiens ſapientia genita uel ingenita. D

Poſt hæc quæri ſolet à quibuſdam, vtrum filius ſit ſapiens ſapientia genita, uel ingenita. Si enim non eſt ſapiens ſapientia genita, nec ſeipſo ſapiẽs eſt: ſi uerò ſapiẽtia ingenita ſapiens eſt, non videtur ſapiens eſſe ſapiẽtia ingenita: & ita non videtur eſſe ſapiens à patre, cùm à patre habeat omnia. Ad quod dicimus ꝙ una eſt ſapientia patris & filij & ſpiritus ſancti, ſicut una eſſentia: quia ſapientia in illius naturæ ſimplicitate eſt eſſentia: & tamen filius tantum eſt ſapientia genita, & pater tantum eſt ſapientia ingenita: & ſapientia genita eſt de ſapiẽtia ingenita, uel à ſapientia ingenita. Et cùm idem ſit ibi eſſe quod ſapienté eſſe, relinquitur vt ſapientia genita ſit ſapiens de ſapientia ingenita. Non ergo filius dicitur ſapientia Dei tanquam ipſe ſolus intelligens ſit vel ſapiẽs ſibi & patri & ſpiritui ſancto: quia vt ait Aug. in 15. lib. de Trin. cap. 7. Si ſolus ibi filius intelligit & ſibi & patri & ſpiritui ſancto: ad illam reditur abſurditatem, vt pater non ſit ſapiens de ſeipſo, ſed de filio: nec ſapientia ſapientiam genuerit, ſed ea ſapientia pater dicatur ſapiẽs eſſe quam genuit. Vbi enim non eſt intelligentia, nec ſapientia poteſt eſſe. Ideoq́; ſi pater nõ intelligit ipſe ſibi, ſed filius intelligit patri, profectò filius patrem ſapientem facit. Et ſi hoc eſt Deo eſſe quod ſapere, & ea illi eſt eſſentia quæ ſapientia, non filius à patre, quòd verũ eſt, ſed à filio potius pater habet eſſentiam, quod abſurdiſſimum atque falſiſſimum eſt. Eſt ergo Deus pater ſapiens ea, quæ ipſe eſt, ſua ſapientia. & filius ſapientia patris, eſt ſapiens de ſapientia quæ eſt pater de quo eſt genitus filius. Ita & pater eſt intelligens ea quæ ipſe eſt, ſua intelligentia. Non enim eſſet ſapiens, qui non eſſet intelligens. Filius autem intelligentia patris, de intelligenita

Aĩaduerte lector, patrem dici ſapientem genita ſapientia, quod alijs obuiat teſtimonijs. Verum hoc Aug. corrigit in lib. 1. retrac. c. 26 inquiens: Dixi in lib. 83. q. 26. quæ eſt, de patre quod eam genuit qua ſapiens dicitur ſapientiam. Sed melius

gentia genitus eſt, quæ eſt pater: de qua intelligens eſt. Proinde pater eſt ſapientia, & filius ſapientia, & vterq; vna eſt ſapiētia: & tñ ſolus pater eſt ingenita ſapiētia, & filius ſolus genita ſapiētia: nec tñ alia ſapiētia pater, alia ſapiētia filius, ſed vna eademq; eſt: ſicut pater eſt deus ingenitus, & filius eſt deus genitus: neq; deus genitus, eſt deus ingenitus: nō ideo tñ alius deus eſt pater, alius deus filius: ſed vnus deus vterq;, nō autē vnus. Alius eſt enim genitus, alius ingenitus, ſed non alius deus: imò vterque vnū, ſiue vnus deus. Ita non eſt ſapientia genita, ſapientia ingenita: ſed alia eſt ſapientia genita, alia ingenita: nō tamen eſt alia ſapientia, ſed vna eademq; ſapientia.

iſtam quæſtionē in li. poſteà de trinitate tractauit.

Lib. 6. c. 1. & 2. & li. 7. cap. 1. & 15. cap. 7.

An filius ſit ſapiens ſeipſ, vel per ſeipſum. E

Ex prædictis conſtat, quòd filius non eſt ſapiens à ſe, neque de ſe: ſed de patre, & à patre. Quæri autem ſolet, vtrum filius ſit ſapiens ſeipſo vel per ſeipſum. Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelligentiam, & ideo diſtinguendum fore: ita vt cùm dicis filium eſſe ſapientem ſeipſo vel per ſeipſum, ſi ſui natura & eſſentia ſapientē intelligas, verus ſit intellectus: ſi verò à ſeipſo vel de ſeipſo ſapientem eſſe intelligas, falſitati ſubiectam habeas intelligentiam. Alij verò ſimpliciter & abſque determinatione concedunt huiuſmodi locutiones, filius eſt ſapiens per ſe, ſed non à ſe, vel de ſe: & filius eſt deus per ſe, & eſt per ſe, ſed non à ſe, vel de ſe. Hoc confirmantes verbis Hilarij, qui filiū non à ſe, ſed per ſe agere, in lib. 9. de Trinit. Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice, hęc vnitas eſt, vt ita per ſe agat filius, ne à ſe agat: & ita non à ſe agat, vt per ſe agat. Intellige filium agentem, & per eum patrē agentem. Non à ſe agit, cùm pater in eo manere monſtratur. Per ſe agit, cùm ſecundum natiuitatem filij agit ipſe quæ placita ſunt. Infirmus ſit non à ſe agendo, niſi à deo ipſe agit: non ſit verò in vnitate naturæ, ſi quæ agit & in quibus placet nō per ſe agit. Sicut ergo, inquiunt, filius per ſe agit, ſed nō à ſe, ita & filius debet dici ſapiēs per ſe, ſed non à ſe. Sic & ipſe per ſe Deus eſt, vel eſſe dicendus eſt (vt aiunt) ſed non ſe vel de ſe.

Solutio ſecundū quoſdam.

Aliorū determinatio.

Poſt mediū libri.

An

An vna tantùm ſit ſapientia patris. F

Quomodo nitũtur quidam probare quod nõ vna tantũ eſt ſapientia patris.

Poſt hæc à quibuſdam ſolet quæri, vtrum vna tantũ ſit ſapientia patris. Quòd non eſſe nituntur probare hoc modo: Filius, inquiunt, eſt ſapientia patris genita, qua pater ſapiens non eſt. Eſt igitur aliqua ſapientia patris, qua ſapiens non eſt. Eſt autem & ſapientia patris ingenita, & ea pater ſapiens eſt. Eſt ergo quædam ſapientia patris, qua ſapiens eſt: & ipſa non eſt illa ſapientia patris, qua pater ſapiens non eſt: non eſt ergo vna tãtum ſapientia patris. Item ſapientia ingenita eſt ſapientia patris: & ſapientia genita eſt ſapientia patris: non eſt autem ſapientia ingenita, ſapientia genita: non eſt igitur vna tantum patris ſapientia. Hæc & his ſimilia, tanquam ſophiſtica & à veritate longinqua, cunctiſque in theologia peritis patentia abiicimus, reſponſo indigna aduertentes: Id tamen adiicientes, quia vna tantum ſapientia patris, ſed non vno modo dicitur. Nam ſapientia patris dicitur illa quam genuit, & ſapientia patris dicitur ea qua ſapiens eſt. Diuerſa eſt ergo ratio dicti. Illa enim dicitur patris, quia eã genuit: & ea dicitur ſapientia patris, quia ea ſapit. Vna eſt tamen ſapientia patris, quia ſapientia genita eſt eadem ſapientia, & ea qua ſapiens eſt: ſiue ea qua ſapiens eſt intelligatur perſonæ patris, ſiue eſſentia patris: quia perſona patris, quæ intelligitur cùm dicitur ſapiẽtia ingenita, & perſona filii quę ſignificatur cùm dicitur ſapientia genita, vna eademq; ſapientia eſt: quæ eſſentia diuina intelligitur communis tribus perſonis.

Quòd reſpõſione indigna ſint hęc & his ſimilia.

Quòd in Trinitate eſt dilectio quæ eſt Trinitas: & tamen ſpiritus ſanctus eſt dilectio, quæ non eſt Trinitas: nec ideo duæ ſunt dilectiones: ita & de ſapientia. G

Et ſicut in Trinitate dilectio eſt, quæ eſt pater, filius & ſpiritus ſanctus, quæ eſt ipſa eſſentia Deitatis & tamen ſpiritus ſanctus dilectio eſt, quæ non eſt pater vel filius: nec ideo duę dilectiones ſunt in Trinitate: quia dilectio quæ propriè ſpiritus ſanctus eſt, eſt dilectio

quæ

quæ Trinitas eſt, non tamen ipſa Trinitas eſt ſicut ſpiritus ſanctus eſt eſſentia quæ Trinitas eſt, non tamen ipſa Trinitas eſt: ita in Trinitate ſapientia eſt, quæ eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus, quæ eſt eſſentia diuina: & tamen filius eſt ſapientia, quæ non eſt pater vel ſpiritus ſanctus. Nec ideo duę ſapientiæ ibi ſunt: quia ſapientia, quæ propriè eſt filius, eſt ſapientia quæ eſt Trinitas, ipſa tamen non eſt Trinitas: ſicut filius eſt eſſentia quæ eſt Trinitas, ipſe tamen non eſt Trinitas.

Qua ratione pater non dicitur ſapiens ea ſapientia quam genuit, eadem videtur debere dici quòd non ſit diligens pater vel filius dilectione, quæ ab vtroque procedit. H

Præterea diligēter notandū eſt, quòd ea ratione qua pater non dicitur ſapiens ea ſapiētia quam genuit, videtur fore dicendum, quod pater non diligat filium, vel filius patrē ea dilectione quæ ab vtroq; procedit, ſcilicet quæ propriè ſpiritus ſanctus eſt. Sicut enim idē eſt deo ſapere quod eſſe, ita eſt ei idem diligere quod eſſe. Ideoque ſicut negatur pater eſſe ſapiens ſapientia quam genuit: qui ſi ea diceretur ſapiens, non ipſa ab eo, ſed ipſe ab ea intelligeretur eſſe: ita videtur non debere concedi, quòd pater vel filius diligat dilectione quæ tantum ſpiritus ſanctus eſt: quia ſi ea diligit pater vel filius, non ſpiritus ſanctus videtur eſſe à patre & filio, ſed pater & filius à ſpiritu ſancto: quia idem eſt ibi diligere quòd eſſe. At ſuprà dictum eſt, atque authoritate Auguſt. ſancitum, quòd in Trinitate tria ſunt, vnus, diligens eum qui de illo eſt, vnus, diligens eum de quo eſt, & ipſa dilectio: & non eſt aliquis duorum quo genitus à gignente dicitur, & genitorem ſuum diligit. Quibus verbis apertè ſignificatur patrem filium, & filium patrem diligere: ea ſcilicet dilectione quæ non eſt aliquis eorum, ſed tantum ſpiritus ſanctus. Cùm idem ergo ſit ibi diligere quod eſſe, quomodo dicitur pater vel filius non eſſe ea dilectione qua alter alterum diligit? cùm ideo pater negetur ſapere ſapientia quam genuit, ne ea eſſe intelligatur.

Diſtin. 10. Aug. lib. 6. de Tri. c. 5.

Quòd & hæc quæſtio inexplicabilis eſt, quæ excellit infirmitatem hominum. I

Difficilem mihi fateor hanc quæſtionem, præcipuè cùm ex prædictis oriatur quæ ſimilem videntur habere rationem: quod meæ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis ſanctorum referre quàm afferre. Optimus enim lector eſt, inquit Hilarius in 1. lib. de Trinit. qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius, q̃ imponat: & retulerit magis quàm attulerit: neq; cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præſumpſerit intelligendum. Cùm ergo de rebus dei ſermo eſt, concedamus deo ſui cognitionem, dictisq; eius pia veneratione famulemur. Inueſtiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, ſi fortè dictorum aliquam valeat reperire cauſam: qua nota, ipſa præmiſſa quæſtio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæſtionem non abſoluens, ſed errorem excludens, profiteor non eſſe dictum patrem diligere filiũ, vel filium patrem, ea dilectione quæ ab vtroque procedit: quæ non eſt aliquis eorum, ſed tantum ſpiritus ſanctus: tanquam ea dilectione pater ſit vel filius. Sed ſic ea pater diligit filium & filius patrem: vt etiam pater per ſe ea quæ ipſe eſt, dilectione diligat, ſic & filius: non autem ſic, vt pater per ſe non diligat, & filius, ſed per eã tantũ. Quis hæc in illa Trinitate (inquit Augu.) opinari vel affirmare præſumat? Eam tamen quæſtionem lectorum diligentiæ plenius dijudicandam atq; abſoluendam relinquimus, ad hoc minus ſufficientes.

In medio libri.

Lib. 15. de Tri. cap. 7.

VTRVM PROPRIETATES PERSONARVM ſint ipſæ perſonæ vel deus, id eſt, Diuina eſſentia. Diſtinct. XXXIII. A

De nominibus ſubſtantialibus & proprietatibus in comparatiõe ſecundum cõuenientiam & differẽ-

POſt ſupradicta interius conſiderari atq; ſubtiliter inquiri oportet, Vtrum proprietates perſonarũ, quibus ipſæ perſonæ determinantur, ſint ipſæ perſonæ, & ſint Deus, id eſt, diuina eſſentia: an ita ſint in perſonis, vt non ſint perſonæ, ac per hoc nec diuina eſſentia.

eſſentia. Quòd enim in perſonis ſint proprietates, nemo inficiari audet, cùm apertè clamet authoritas, quod in perſonis eſt proprietas, & in eſſentia vnitas. † Superius quoq; multis ſanctorum teſtimoniis aſtruximus, perſonas per proprietates diſtingui atq; determinari: ipſasq; proprietates, tres ſcilicet, propriis expreſſimus vocabulis. Cùm ergo proprietates ipſæ ab æterno fuerint, quibus ipſæ perſonæ determinantur & differũt quomodo eſſent ſi in eis non eſſent? & quomodo in eis eſſent, & ipſæ perſonæ non eſſent, quin ibi eſſet multiplicitas? Quocirca ſicut proprietas eſſe in perſonis, ita & eas per ſonas eſſe confitemur: ſicut † ſuprà authoritate † Hieronymi (vt non pigeat reuocare ad mentem) proteſtati ſumus, in expoſitione fidei ita dicentis, Sabellii hæreſin declinantes, tres perſonas expreſſas ſub proprietate diſtinguimus. Non enim nomina tãtummodo, ſed etiam nominum proprietates, id eſt, perſonas, vel vt Græci exprimuntur, hypoſtaſes, hoc eſt, ſubſiſtentes confitemur. Ecce apertè dicit perſonas proprietatibus diſtingui, & ipſas proprietates eſſe perſonas: cuius hic verba perſtringimus, quia † ſuprà latius poſuimus.

tiam ad eſſentiam & perſonas.

† Diſt. 26. ſigno A. & 27: ſigno D.

Quòd proprietates ſint pſonæ.

† Diſt. 25. ſigno M.

† Tomo 4. explanatione Symboli ad Damaſ.

† Diſt. 25. ſigno M.

Quòd proprietates ſint diuina eſſentia. B

Cumque de ſimplicitate Deitatis ſuprà diſſereremus, authoritatibus ſanctorum, ſcilicet, Auguſtini, Hilarii, Iſidori, nec non & Boetii, euidenter monſtrauimus Deũ hoc eſſe omnino quod in ſe habet: excepto quòd pater habet filium: nec eſt filius: & filius habet patrem, nec eſt pater: & ſic eſſe in natura trium, vt qui habet, hoc ſit quod habet: & totum quod ibi eſt, vnum eſſe, vnam vitam eſſe, quæ modò non iteramus, ne faſtidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi ſunt, ſingula earum eſt id in quo eſt, & vnum eademque vita ſingulæ ſunt. † Fateamur ergo & proprietates eſſe in tribus perſonis, & ipſas eſſe perſonas atque diuinam eſſentiam.

Diſtinct. 8. ſigno I.

† Ex prædictis concludit proprietates eſſe perſonas & vnam eſſentiam.

Authoritate aſtruit, quòd proprietas ſit natura. C

Quòd enim proprietas etiã diuina natura ſit, oſtendit Hilarius,

Hilarius, dicens natiuitatem filii eſſe naturam. Vnde in 7. libro de Trinitat. ait, vtriuſque natura non differt: vnum ſunt pater & filius. Habet ergo hoc ſacramenti natiuitas, vt complectatur in ſe & nomen & naturam & poteſtatem: quia natiuitas non poteſt eſſe ea natura, vnde naſcatur filius. Idem in 6. Natiuitas proprietas eſt, veritas eſt. Idem in 7. dicit, quod naturæ natiuitas ſit intelligenda eſſe in natura Dei. Suprà enim dixit, quod proprium patris eſt quòd ſemper pater eſt, & proprium filii eſt, quòd ſemper filius eſt: ſignificans, quòd proprietas patris eſt pater, & proprietas filii eſt filius. His aliisq; pluribus authoritatibus apertè ſignificari videtur, quòd proprietas filii filius ſit, ſic & Deus: ita & proprietas patris, & proprietas ſpiritus ſancti.

In medio libri.

Ibidem.

Ibidem.

Quidam negant, ſcilicet proprietates eſſe perſonas & diuinam naturam, & quare. D

Hoc autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in perſonis eſſe, ſed non eſſe perſonas ipſas: quia ita dicunt eſſe in perſonis vel in eſſentia diuina, vt non ſint interius: ſicut ea ſunt quæ ſecundum ſubſtantiam dicuntur de Deo, vt bonitas, iuſtitia: ſed extrinſecus affixæ ſunt atque ita eſſe rationibus probare contendunt. Si enim inquiũt, proprietates ſunt perſonæ, nón eis perſonæ determinãtur. Contra quod dicimus, quia etiam ſeipſis perſonæ differunt ſicut † ſuprà † Hieronim. loquens de patre & filio & ſpiritu ſancto dicit, Subſtãtia vnum ſunt, ſed perſonis ac nominibus diſtinguuntur. Sed iterum addunt, Si proprietates ipſæ diuina eſſentia ſunt, cùm eſſentia non differant tres perſonæ, nec proprietatibus differunt. Quomodo enim differt pater à filio, eo ꝙ diuina eſſentia eſt, cùm in eſſentia vnum ſunt?

Obiectio eorum prima, qua volunt probare proprietates nõ eſſe perſonas.

† Diſt. 25. ſigno M.

† To. 4. loco præſignato.

Secunda obiectio.

Reſponſio ad præmiſſa authoritate nitens. E

Horum doctrinis nouis & humanis commentis, verbo Hilarii reſpondeo. Immenſum eſt quod exigitur & incomprehenſibile: extra ſignificantiam eſt ſermonis, extra ſenſus intentionem: non enuntiatur, non

Li. de Tr. 1. ſtatim poſt principiũ.

attingitur,

attingitur, non tenetur, verborum ſignificantiam rei ipſius natura conſumit: ſenſus contẽplationem imperſpicabile lumen obcæcat, intelligentiæ capacitatem quod ſine nullo continetur excedit. Mihi ergo in ſenſu labes eſt, in intelligentia ſtupor eſt: in ſermone verò non iam infirmitatem, ſed ſilentium confitebor periculoſum nimis eſt de rebus tantis ac tam reconditis aliquid vltra præſcriptum cœleſte proferre, vt vltra præfinitionem Dei ſermo de Deo ſit. Forma fidei certa eſt. Non ergo aliquid addendum eſt, ſed modus conſtituendus audaciæ: quicquid vltra quæritur, non intelligitur. *Eccleſ. 4.*

Quomodo improbi hæretici inſiſtant alia addentes. F

Cæterum hæreticorum improbitas inſtinctu Diabolicæ fraudulentiæ excitata, nondum quieſcit: ſed in tanta rerum quæſtione addit, Si paternitas & filiatio in Deo ſiue in diuina eſſentia ſunt, eadem ergo res eſt ſibi pater & filius. Nam in quo paternitas eſt, pater eſt: & in quo filiatio eſt, filius eſt. Si ergo vna eademque res habet in ſe paternitatem & filiationem, & ipſa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæreſin pertrahuntur, extendentes patrem in filium, cum ipſum ſibi filium proponant & patrem. Si verò negauerint in vna Dei eſſentia paternitatem eſſe & filiationem, quomodo ergo dicunt eſſe Deum? His atque alijs argumentorum aculeis vtuntur in ſuæ opinionis aſſertionem, vt veritatis formam diflecent. *Tertia obiectio.*

Reſponſio contra hanc eorum oppoſitionem, vbi traditur proprietates non penitus ita eſſe in Dei eſſentia, ſicut in hypoſtaſibus dicuntur. G

Quorum audaciæ reſiſtentes atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid ſuper hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita eſſe omnino in diuina ſubſtantia dicuntur, ſicut in ipſis hypoſtaſibus: in quibus ita ſunt, ꝙ eas determinant, vt ait Ioan. Damaſ. Characteriſtica idiomata ſunt, id eſt, determinatiuę proprietates hypoſtaſeos & non naturæ: etenim hypoſtaſin determinant, & non naturam. Ideoque licet paternitas & filiatio ſint *Libro de orthodoxa fide 3. cap. 6*

in diuina eſſentia, cùm eam non determinent, non ideo poteſt dici, qđ diuina eſſentia & generet & generetur: vel quod eadem res ſit ſibi pater & filius. Ita enim proprietas determinat perſonam, ut hac proprietate hypoſtaſis ſit generans, & illa alia hypoſtaſis ſit genita: & ita non idem generat & generatur, ſed alter alterum.

Quæritur quomodo proprietates poſſunt eſſe in natura, vt tamen eam non determinent. H

Sed fortè quæres cùm hæ proprietates non poſſunt eſſe in perſonis, quin eas determinẽt, quomodo in diuina eſſentia eſſe poſſint, ita vt non eam determinẽt? Reſpondeo tibi & hic cum Hilario. Ego neſcio, non requiro, ſed conſolabor me tamen: Archangeli neſciunt, Angeli non audierunt, Secula non tenent, Propheta non ſenſit, Apoſtolus non interrogauit, Filius ipſe non edidit. Ceſſet ergo dolor querelarum: nõ putet homo ſua intelligentia generationis ſacramentum poſſe cõſequi. Abſolutè tamen intelligendus eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Eſt filius a patre, qui eſt vnigenitus ab ingenito, progenies à parente, vnus ab vno: non natura Deitatis alia & alia, quia ambo unum. Hoc credendo incipe, percurre, perſiſte: etſi non peruenturum ſciam, tamen gratulabor profecturum. Qui enim piè infinita proſequitur, etſi non contingat, aliquando tamen proficiet prodeundo. Sed ne te inſeras in illud ſecretum & arcanum inopinabilis natiuitatis, ne te immergas, ſummam intelligentiæ comprehendere præſumens: ſed intellige incomprehenſibilia eſſe. His alijsque multis euidenter oſtenditur nobis nullatenus licere maieſtatem perſcrutari, ius ponere poteſtati, modum circumſcribere infinito.

Lib. de Tri. 1. non longè a principio.

In originali vinus à viue.

Ioan. 10. f.

Prou. 25. d

Quibus authoritatibus opinionem ſuam, ſcilicet quòd proprietas patris vel filij non ſit Deus, muniant. I

Veruntamen nondum deſiſtunt impatientiæ ſpiritu agitati, ſed opinionem ſuam etiam ſanctorum authoritatibus munire conantur: quibus oſtendere volunt proprietatem qua pater eſt pater, & proprietatem qua filius

filius eſt filius, non eſſe deum, ad hoc inducentes verba Aug. ſuper illum locum Pſalm. Et non eſt ſubſtantia, ita dicentis, deus enim quædam ſubſtantia eſt. Vnde etiam in fide catholica ſit ædificamur, vt dicamus patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnius eſſe ſubſtantiæ. Quid eſt unius ſubſtantiæ? Quicquid eſt pater quod deus eſt, hoc eſt filius, hoc eſt ſpiritus ſanctus. Cũ autẽ pater eſt, non illud eſt quod vel quo eſt. Pater enim non ad ſe, ſed ad filium dicitur: ad ſe autem Deus dicitur. Eo igitur quod vel quo deus eſt, ſubſtantia eſt. Et quia eiuſdem ſubſtantiæ eſt filius, proculdubio filius eſt deus. At verò quod pater eſt, quia non ſubſtãtiæ eſt: ſed refertur ad filium, non ſic dicimus filium patrem eſſe, ſicut dicimus filium deum eſſe. Ex his verbis ſignificari dicunt, quòd proprietas patris vel proprietas filij non ſit deus vel eſſentia diuina. Cùm enim dicit, eo quòd deus eſt, ſubſtantia eſt: ſed ꝙ pater eſt, ſubſtantia non eſt: apertè inquiunt oſtendi id eſſe ſubſtantiam, quo deus eſt: id verò quo pater eſt, non eſſe ſubſtantiam: Item cum ait, Pater non illud eſt quod eſt, oſtendit eum non eſſe patrem eo quòd ſubſtantia eſt: Non enim ſimpliciter dixit, pater non eſt illud quod eſt: ſed ait, cum pater eſt, non eſt illud quod eſt, ſignificans quo pater eſt nõ eſſe illud quo eſt, id eſt, eſſentiam. Hæc illi ita imponentes, ſua commenta ſimplicibus & incautis vera videri faciunt. Nos autem aliter fore iſta intelligenda dicimus. Dicens.n. eo quòd deus eſt, ſubſtantia eſt: ſed quod pater eſt, ſubſtantia non eſt, hoc intelligi uoluit, quia eſſentia deus eſt, & deitate ſubſtantia eſt. Eo enim ſubſtantia eſt, quo deus eſt: & econuerſo, cuius ea eſt, deitas quæ eſt ſubſtantia, & ſubſtantia quæ deitas: ſed quod pater eſt nõ eſt ſubſtantia, id eſt, non quo pater eſt eo ſubſtantia eſt, quia proprietate generationis pater eſt, qua ſubſtãtia nõ eſt. Ipſam tamen proprietatem ſubſtantiam eſſe non negauit. Ita etiam illud intelligendum eſt quod ait, Cùm pater eſt, non illud eſt quod eſt, id eſt, non illo pater eſt, quod uel quo ipſe eſt, id eſt, eſſentia, ſed notione,

Pſalm. 68. Tomo 8.

Qualiter retorquent verba Auguſtini ad ſuam prauitatem.

Quod aliter intelligẽda ſunt illa verba quæ dicunt.

Alijs etiam verbis Auguſtini vtuntur, vt aſſerant quod dicunt, ſcilicet, proprietates perſonarum non eſſe Dei ſubſtantiam. K

Diſtinc. 27 ſigno E.

Item illis verbis Auguſtini vehementer inſiſtunt ſuperius poſitis, ſcilicet, quòd verbum ſecundum quod ſapientia eſt & eſſentia, hoc eſt quod pater, ſecundũ quod verbum, non hoc eſt quod pater. Si, inquiunt, verbum non eſt hoc quod pater, ſecundum hoc quod eſt verbũ: id ergo quo verbum eſt, non eſt illud quod pater eſt: proprietas ergo qua verbum eſt, non eſt quod pater eſt: non eſt igitur diuina eſſentia. Ad quod dicimus, quia licet ſecundum quod verbum, nõ ſit hoc quod pater eſt, ea tamen proprietas qua verbum eſt, eſt id quod pater eſt, id eſt, diuina eſſentia, ſed non eſt hypoſtaſis patris.

Reſponſio.

OPINIO QVORVNDAM NON IDEM eſſe perſonam & eſſentiam vel naturam dicentium, & eandem eſſentiam non poſſe eſſe patrem & filium & ſpiritum ſanctum. Diſtinct. XXXIIII. A

De cõparatione perſonæ ſiue rei naturæ ad naturã, vel de comparatione perſonarum ad eſſentiam.

† Authoritatẽ quæ ꝑ eis facere ui detur ponit de lib. Hilarij paulò ante medium.

† Rom. 8. b.

PRædictis autem adijciendum eſt, quòd quidam perverſi ſenſus homines in tantam proſilierunt inſaniam, vt dicerent non idem eſſe naturam dei & perſonam ſiue hypoſtaſin: dicentes eandem eſſentiam non poſſe eſſe patrem & filium ſine perſonarum cõfuſione. Si enim, inquiunt, ea eſſentia quæ pater eſt, eſt filius, idẽ ſibi pater eſt & filius. Si hanc rem dicis eſſe patrem, aliam quære quam dicas eſſe filium. Si verò aliam non quæſieris, ſed eandem dixeris, idem genuit & genitus eſt. Propter hæc & huiuſmodi inter naturam & perſonam diuidunt, ita vt non recipiant vnam Deitatis naturam & ſimplicem eſſe tres perſonas. Idque teſtimonio †Hilarij defendere nituntur: qui in 8. lib. de Trin. quærens, vtrum Apoſtolus ſpiritum dei nominãs & ſpiritũ Chriſti, idem ſignificauerit vtroq; verbo: inquit ita, Genitum prædicator volens naturæ vnitatem in patre & filio docere ait, † Spiritus dei in vobis eſt, ſi quis autem

ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum, & cætera. Spirituales omnes ſumus, ſi in nobis eſt Dei ſpiritus, ſed & hic ſpiritus Dei eſt & ſpiritus Chriſti. Et cùm Chriſti ſpiritus in nobis eſt, eius ſpiritus in nobis eſt qui ſuſcitauit Chriſtum. Et cùm eius qui ſuſcitauit Chriſtum in nobis eſt ſpiritus, & ſpiritus in nobis eſt Chriſti, nec tamen non Dei eſt ſpiritus, qui in nobis eſt. Diſcerne ergo ò hæretice, ſpiritū Chriſti à ſpiritu Dei: & excitati à mortuis ſpiritum Chriſti à ſpiritu Dei Chriſtum à mortuis excitantis: Cùm qui habitat in nobis ſpiritus Chriſti: ſpiritus Dei ſit: & ſpirit⁹ Chriſti à mortuis excitati ſpiritus Dei tantum ſit Chriſtum à mortuis excitātis. Et quęro nūc, in ſpiritu Dei vtrum naturam an rem naturæ ſignificatam exiſtimes? † Non eſt n. idem natura quod res naturæ: ſicut non idem eſt homo & quod hominis eſt, nec idem eſt ignis & quod ipſius ignis eſt: & ſecundum hoc nō eſt idem Deus & quod Dei eſt. † Huius dicti occaſione præfati hæretici dogmatizauerunt non idem eſſe perſonam & naturam Dei, aſſerentes naturam Dei nō eſſe tres perſonas, intelligentes in his præmiſſis uerbis Ilarij per rem naturæ perſonam, & nomine naturæ diuinā naturā. Et ideo dicunt Hilarium interrogaſſe hæreticū vtrum per ſpiritum Dei putaret ſignificatam eſſe naturam, an rem naturæ: vt ſic oſtenderet diſtinguendum eſſe inter naturam & rem naturæ, id eſt, perſonam.

Quæſtio Hilarij vtrū in ſpiritu Dei natura vel res naturæ ſignificata ſit, ibidem.

† Quòd non eſt idē natura quod res naturæ.

† Oſtendit quē ſenſum trahāt ex illis verbis.

Hic docet quomodo eis obuiat ipſius ſcripturæ circumſtantia, & qualiter prædicta intelligi debeant: & quòd ſpiritus ſanctus eſt res unius naturæ patris & filij, & eſt ipſa natura. B

Hoc quidem dicunt, non intelligentes pia diligentia ſcripturæ circunſtantiam: qua conſiderata percipi poteſt quomodo præmiſſa dixerit Hilarius. Subſequenter enim in eadem ſerie oſtendit in ſpiritus Dei aliquando ſignificari patrem: vt cùm dicitur, Spiritus Domini ſuper me. Aliquando ſignificari filium: vt cùm

Paulò inferius.

Eſa.61. A

dicitur, In ſpiritũ Dei eijcio dæmonia, naturæ ſuæ po- *Mat. 12.c*
teſtate ſe dæmones eijcere demonſtrans. Aliquando ſpiritum ſanctũ: vt ibi, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. *Iohelis 2.g* Quod dicit conſummatum fuiſſe, cum Apoſtoli ſpiritu ſancto miſſo omnibus linguis locuti ſunt. *Actor.2.a.* Deinde quare hanc diſtinctionem fecerit, & ꝙ in ſuperioribus per verba Apoſtoli idẽ ſpiritus ſanctus ſignificatus ſit, & ꝙ ipſe ſit res vnius naturæ patris & filij, aperte oſtendit inquiens ita, *Verba Hilarij ponit quibus præmiſſorum intelligentia aperitur.* Hæc idcirco ſunt demõſtrata, vt quacunq; patre hæretica falſitas ſe cõtuliſſet, finibus veritatis cõcluderetur. † Habitat enim in nobis Chriſtus, quo habitante habitat Deus: † & cum habitat in nobis ſpiritus Chriſti, non aliud habitat quã ſpiritus Dei. Quòd ſi per ſpiritum ſanctũ Chriſtus in nobis intelligitur eſſe, hunc tamen ita ſpiritum Dei vt ſpiritum Chriſti eſſe noſcendum eſt: & cum per naturam Dei natura ipſa habitat in nobis, indifferens natura filij creditur eſſe a patre, cũ ſpiritus ſanctus, qui eſt ſpiritus Chriſti & ſpiritus Dei, res naturæ demonſtretur vnius. Quęro nũc ergo, quomodo non ex natura vnum ſunt? A patre procedit ſpiritus veritatis, à filio mittitur, & à filio accipit. Sed omnia quæ hẽt pater, filij ſunt. Idcirco qui ab eo accipit Dei ſpiritus eſt, idem ſpiritus Chriſti eſt. Res naturæ filij eſt, ſed & eadẽ res & naturæ patris eſt, & Dei excitantis Chriſtum a mortuis ſpiritus eſt: & idẽ ſpiritus Chriſti eſt a mortuis excitati. In aliquo differt Chriſti & Dei natura, ne eadem ſit, ſi præſtari poteſt vt ſpiritus qui Dei eſt, non ſit etiam Chriſti. Eſt ergo in nobis ſpiritus Dei, & eſt in nobis ſpiritus Chriſti: & cum ſpiritus Chriſti ineſt, ineſt ſpiritus Dei. Ita cum qđ Dei eſt, & Chriſti eſt, & quod Chriſti eſt, Dei eſt, non poteſt quid aliud diuerſum Chriſtus eſſe, quã Deus eſt. Deus igitur Chriſtus eſt vnus cum Deo ſpiritus: ſecundum illud, Ego & pater vnũ ſumus. In quo docet veritas vnitatem eſſe naturæ, non ſolitudinem vnionis. Ecce ſi hęc uerba diligenter attendas, inuenis ſpiritum ſanctum rẽ naturæ dici patris & filij: & eundem dici eſſe naturam

Epheſ.3 d — *1.Co. 5.d* — *Halarius paulò inferius.* — *Ioan. 10.f.*

Dei, vbi dicitur, per naturam Dei natura ipſa habitat in nobis, ſi per ſpiritum ſanctũ Chriſtus eſt in nobis. Itaq; in Trinitate non ita diſtinguendum eſt inter naturã & rem naturæ, ſicut in rebus creatis: quia, vt ait Hilarius, cõparatio terrenorum ad Deum nulla eſt: & ſi qua cõparationum exempla interdum afferunt, nemo ea exiſtimet abſolutè in ſe rationis perfectionem continere. Non enim humano ſenſu de Deo loquendum eſt.

Libro 1. de Trin. in medio libri.

Lib. 8. ante medium.

Quòd propter res creatas illud dixerit, non idem eſt natura & res naturæ. C

Ad naturam ergo rerum creatarum reſpiciens, inquit, Non idem eſt natura quod res naturæ, ſubijciens exempla de ipſis creaturis. Inde oſtendens errorem eſſe ſub menſura creaturarum metiri creatorem, addit, Et ſecundum hoc non idem eſt Deus, & quod Dei eſt: acſi diceret, Si ad inſtar creaturarum de creatore ſentis, cogeris fateri quia non idem eſt Deus & quod Dei eſt: quod dicere impium eſt cum ſpiritus Dei Deus ſit, & Dei filius ſit Deus.

Quòd non aliud eſt Deus & quæ ſua ſunt, ita vt inſint: alia enim ſunt quæ inſunt, alia quæ non inſunt. D

Nõ ergo ſecundũ corporales modos (ut in eadẽ ſubdit ſerie) accipiẽda ſunt hæc q̃ de Deo dicuntur: vbi euacuans opinionẽ eorũ qui ita putant aliud Deum eſſe, & aliud qđ Dei eſt, aliudq; naturã Dei & rẽ naturæ, vt eſt in creaturis apertè docet nõ aliud eſſe Deũ, & aliud qđ Dei eſt: aliudq; naturã Dei, & quę ſua ſunt, ita vt inſint illi, ſic dicẽs, Homo aut aliquid ei ſimile cũ alicubi erit, alibi nõ erit: quia id qđ eſt, illic continetur vbi fuerit in forma ad id natura eius, vt vtiq; ſi qui inſiſtens alicubi ſit. Deus autem immenſæ virtutis, viuens poteſtas, quæ nuſquã non abſit, nec deſit vſquã: quæ ſe oẽm per ſua edocet, & ſua non aliud quam ſe eſſe ſignificat: vt ubi ſua inſint, ipſe eſſe per ſua intelligatur, nõ aũt corporali modo cũ alicubi ſit, non ẽt vbiq; eſſe credatur, cũ per ſua in oĩbus eſſe non deſinat. Non aũt aliud ſunt quam

Hilarius libr. 8. de Trinitate in loco ſuperius ſignato. & libro 4. in principio.

quod ipſe eſt, quæ ſua ſunt. Et hæc propter naturæ intel ligentiam dicta ſunt. His verbis apertè ſignificatur, ſi tamen intelligis hæretice, quia diuina natura nõ aliud eſt ab his quæ ſua ſunt ita vt inſint: & per illa in omnibus ſuis eſt quæ non inſunt. Sua enim ſunt etiam quæ non inſunt, id eſt, omnes creaturæ: & ſua ſunt quæ inſunt, vt tres perſonæ, quæ ſunt eiuſdẽ naturæ & eadem natura: ſicut ſuprà Auguſtini teſtimonio firmauimus dicentis, tres perſonas eſſe eiuſdem eſſentiæ vel eandem eſſentiam, ſed non ex eadem eſſentia: ne aliud intelligatur eſſentia, aliud perſona. Non tamen diffitemur aliquam diſtinctionem habendam fore ſecundum intelligentiæ rationem, cùm dicitur hypoſtaſis, & cùm dicitur eſſentia: quia ibi ſignificatur quod eſt commune tribus, hic verò non. Eſt tamen hypoſtaſis eſſentia, & econuerſo. Fateamur ergo vnum atque idem eſſe tres perſonas ſecundũ eſſentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde † Auguſtinus ſuper locum prætaxatum Pſalmi ait: Quæris quid ſit pater? Reſpõdetur, Deus. Quæris quid ſit filius? Reſpondetur, Deus. Quæris quid ſit pater & filius? Reſpondetur, Deus. De ſingulis interrogatus, Deum reſpõde. De vtroq; interrogatus, non Deos, ſed Deum reſpõde, Non ſic in hominibus. Tanta enim eſt ibi ſubſtantiæ vnitas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem nõ admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cùm dicis filium Dei eſſe quod pater eſt, profectò filius pater eſt. Reſponde ſecundum ſubſtantiam tibi dixi hoc eſſe filium quod pater eſt, non ſecundum id quod ad aliud dicitur. Ad ſe enim dicitur Deus, ad patrem dicitur filius. Rurſumque pater ad ſe dicitur Deus, ad filium Deus pater dicitur: quod dicitur ad filium pater, non eſt filius: quod dicitur filius ad patrem, non eſt pater: quod dicitur pater ad ſe, & filius ad ſe, hoc eſt, pater & filius, id eſt, Deus.

Diſt. 5. lite. L. et diſtin. 25. lite. E. Quod aliqua eſt in ratione intelligentiæ diſtinctio cũ dicitur hypoſtaſis, & cũ dicitur eſſentia.

† To. 8. in explanatione 68. Pſalmi ſuper illo, Et nõ eſt ſubſtantia.

Vtrum ita poſſit dici vnus Deus trium perſonarum vel tres perſonæ unius Dei, vt dicitur vna eſſentia trium perſonarum, & tres perſonæ vnius eſſentiæ. E

Hic conſiderandum eſt cùm Deus ſit diuina eſſentia,

& ita dicatur vnus Deus eſſe tres perſonæ, ſicut vna eſſentia dicitur tres perſonæ: vtrum ita ualeat ſanè dici vnus Deus trium perſonarum & tres perſonę vnius Dei: ſicut dicitur vna eſſentia trium perſonarum: & tres perſonæ vnius eſſentiæ. In his locutionibus ſcripturæ vſus nobis ęmulandus videtur, vbi frequẽter reperitur ita dictum: Vna eſt eſſentia trium perſonarum, & tres ſunt perſonæ vnius eſſentiæ: nuſquam autem occurrit legiſſe, vnum Deum trium perſonarum vel tres perſonæ vnius Dei. Quod ideo puto ſanctos Doctores vitaſſe, nè ita fortè acciperetur in diuinis perſonis, ut accipitur cũ de creaturis ſimile quid dicitur. † Dicitur enim Deus Abrahã, Iſaac, & Iacob, & Deus omnis creaturæ. Quod vtiq; dicitur propter principium creationis, uel gratiæ priuilegium, & creaturæ ſubiectionem uel ſeruitutem. Cũ ergo in Trin. nihil ſit creatũ uel ſeruiẽs uel ſubiectũ; nõ admiſit fides in Trin. talẽ locutonis modum. Ita etiã ęconuerſo nõ dicitur de Dei eſſentia, ꝙ ipſa ſit eſſentia Abraham, Iſaac, & Iacob, vel alicuius creaturæ: ne creatoris & creaturæ naturam confundere videamur.

Vſum ſcripturæ in his ſequendum tradit.

Quare non conſueuerit ſcriptura dicere vnum Deũ trium perſonarũ, & cconuerſo cùm dicat vnam eſſentiam trium perſonarũ.

Exod. 3. d

Quòd licet potentia, ſapientia, bonitas de Deo ſecundum ſubſtantiam dicantur in ſcriptura: tamen ſolent hæc nomina diſtinctè ad perſonas interdum referri. F

Ex prædictis conſtat, quòd ſicut eſſentia, ità potentia, ſapientia, bonitas, de Deo dicuntur ſecundum ſubſtantiam. Quæ autem ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, tribus perſonis pariter conueniunt. Vna eſt ergo potẽtia, ſapientia, bonitas patris & filij & ſpiritus ſancti: & hi tres eadem potentia, eadem ſapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in Trinitate ſumma eſſe perfectio. Si enim ibi deeſſet potentia, vel ſapientia, vel bonitas, non eſſet ſummum bonum. Sed quia ibi eſt perfecta potentia, infinita ſapientia, incomprehenſibilis bonitas, rectè dicitur & creditur ſummum bonum. Cumq; vnum, & idem penitus ſit in Deo potentiæ, ſapientia, bonitas: in ſacra tamen ſcriptura frequenter ſolent

Diſtin. 22. lit. E. & 23 lit. B. & 27 lit. G.

hæc nomina diſtinctè ad perſonas referri, ut patri potẽtia, filio ſapientia, ſpiritui ſancto bonitas attribuatur, quod quare fiat, non eſt ocioſum inquirere.

Quare id fiat, ſcilicet, quòd patri potentia, filio ſapientia attribuatur. G

Id ergo ſacri eloquij prudentia facere curauit, ne Dei immenſitatem ſimilitudine creaturæ metiremur: Dixerat enim ſcriptura ſacra, quia Deus pater eſt, & ꝙ deus filius eſt: & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat, Deum patrem non uiderat: cogitare cœpit ita eſſe in creatore vt viderat eſſe in creaturis, à quibus hęc nomina tranſlata ſunt ad creatorem, in quibus pater eſt prior filio, filius eſt poſterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex poſteritate in filio imperfectio ſenſus ſolet notari. Ideo occurrit ſcriptura dicẽs patrem potẽtem, ne videatur prior filio, & ideo minus potens: & filium ſapientem, ne videatur poſterior patre, & ideo minus ſapiens.

Quare ſpiritui ſancto bonitas attribuatur.

Dictus eſt etiam ſpiritus ſanctus Deus, & dictus eſt habere ſpiritum Deus, & videbatur hoc quaſi nomen inflationis & tumoris. Vnde humana conſcientia ad Deũ pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideoque ſcriptura temperauit ſermonem ſuum ſpiritum bonũ
†*Pſal.*142 *et Lu.*11.*b* nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non ꝙ pater ſolus ſit potens uel magis potens, & filius ſolus ſapiens uel magis ſapiens, & ſpiritus ſanctus ſolus bonus uel magis bonus. Vna eſt ergo potentia, ſapientia, bonitas trium, ſicut una eſſentia. Ideoq; ſicut dicitur filius homouſios, id eſt, conſubſtantialis patri, ita & coomnipotens.

De hoc nomine homouſion, ubi in authoritatem receptum ſit, & quid ſignificet. I

*Cap.*14. Hic non eſt prætermittendum quod Auguſtinus in libro 3. contra Maximinum dicit de hoc nomine homouſion,

mouſion, quo Latini tractatores frequenter vtuntur. Pater, inquit, & filius vnius ſunt eiuſdemque ſubſtantiæ, Hoc eſt illud homouſion, quod in Concilio Niceno aduerſus hæreticos Arrianos à catholicis patrib. ueritatis authoritate firmatū eſt. Quòd poſtea in Concilio Ariminenſi, propter nouitaté uerbi minus quàm oportuit intellectam (quam tamen fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas ſub hæretico Imperatore Cōſtantino labefactare tentauit. Sed poſt non longum tempus libertate fidei catholicæ præualente, poſtquam vis uerbi ſicut debuit intellecta eſt, homouſion illud catholicæ fidei ſanitate longè lateque diſtenſum eſt & diffuſum. Quid enim eſt homouſion, niſi vnius eiuſdemq; ſubſtantiæ? Quid eſt inquam homouſion, niſi ego & pater unum ſumus? Non ergo inter profanas vocum nouitates hoc uitandum eſt. *Ioan. 10. f*

De nominibus quæ translatiuè & per ſimilitudinem de Deo dicuntur. K

Præterea ſciendum eſt, quòd in aſſignatione diſtinctionis nominum, inter alia quæ ſuprà diligenter executi ſumus quædam diximus tranſlatiuè & per ſimilitudinem de deo dici: vt ſpeculum, ſplendor, character, figura & huiuſmodi: de quibus pio lectori breuiter trado quod ſentio, vt ſcilicet ratione ſimilitudinis conſiderata ex cauſis dicendi, dictorum intelligentiam aſſumat, ſed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis ſe tradidiſſe dicit, ad alia tranſiturus. L

De ſacramento unitatis atque Trinitatis ſummæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidiſſe profitemur, ſed potius ex nobis mirificatam eius ſcientiam, nec potuiſſe nos ad illam.

DE

DE QVIBVSDAM QVAE SECVMDVM ſubſtantiam de Deo dicuntur, quæ ſpecialem effla gitant tractatum, ſcilicet, de ſcientia, & de præſcientia, & prouidentia, & diſpoſitione, prædeſtinatione, uoluntate, & potentia.

Dinſt. XXXV. A

† A diſt. 22 vſq; ad 26 De ſcia Dei in generali ſecundũ ſe.

a Quòd ſapientia Dei ſit vna, tamen pp varios reſtatus rerũ plura ſortitur vocabula.

b De quib. ſit præſcientia vel prouidentia.

c De quib. diſpoſitio.

d De quib. p̃deſtinatio.

e Quod & hoĩes p̃deſtinãtur ad bona, & bona hominibus.

f Roma. 8. f.

g Ephe. 1. a

h Eſa. 46. b et 1. Co. 2. b

i De quibus prouidẽtia.

k De ſapientia vel ſcĩa, et de quib.

CVmq; † ſupra diſſeruerimus ac plura dixerimus de his quæ cõiter ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, eorum tñ quædam ſpicialem efflagitant tractatũ: de quibus modo tractandum eſt, id eſt, de ſcientia, præſcientia, prouidentia, diſpoſitione, prædeſtinatione, voluntate, & potentia. Sciendum eſt ergo quod *a* Sapientia vel ſcientia Dei cũm ſit vna & ſimplex, tamen propter uarios rerum ſtatus & diuerſos effectus, plura ac diuerſa ſortitur nomina. Dicitur enim non tantum ſcientia, ſed etiam præſcientia uel prouidẽtia. *b* Et eſt ſcientia ſiue prouidentia non de futuris tantum, ſed de omnibus: de bonis ſcilicet: & de malis: *c* Diſpoſitio verò de faciendis. *d* Prædeſtinatio de omnibus ſaluandis, & de omnibus bonis: qui & hic liberantur, & in futuro coronabuntur: *e* Prædeſtinauit enim Deus ab ęterno homines, ad bona eligendo: & prędeſtinauit eis, bona præparando. Quod homines prædeſtinauit, Apoſtolus oſtendit dicens, *f* Prædeſtinauit quos præſciuit fieri conformes imaginis filij ſui: & *g* alibi, Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati. Quòd autem bona eis præparauerit, Propheta *h* Eſaias oſtendit dicens, Oculus non uidit Deus abs te, quæ præparaſti diligentibus vel expectantibus tę. Ergo ab æterno prædeſtinauit quoſdã futuros bonos & beatos, id eſt, elegit vt eſſent boni & beati, & bona eis prædeſtinauit, id eſt, præparauit. *i* Prouidentia autem eſt gubernandorum: quæ utiq; eodem modo uidetur accipi, quo diſpoſitio, Interdum tamen prouidentia accipitur pro pręſcientia. *k* Sapientia verò uel Scientia de omnibus eſt, ſcilicet bonis & malis, & de præſentibus præ-

teritis

teritis & futuris : & non tantum de temporalibus, ſed etiam de æternis. Non enim ita ſcit deus iſta temporalia, vt ſeipſum neſciat, ſed ipſe ſolus ſeipſum perfectè nouit:cuius ſcientiæ cōparatione omnis creaturæ ſcientia imperfecta eſt.

Vtrum ſcientia, vel præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio potuerit eſſe in Deo, ſi nulla fuiſſent futura. B

Hic conſiderari oportet, Vtrum ſcientia, vel pręſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio potuerit eſſe in deo, ſi nulla fuiſſent futura. Cùm enim præſcientia ſit futurorum, & diſpoſitio faciendorum, & prædeſtinatio ſaluandorum: ſi nulla eſſent futura, ſi nihil eſſet facturus deus, vel aliquos ſaluaturus, nō videtur potuiſſe in deo eſſe præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio:potuit autem Deus nulla præſcire futura:potuit non creare aliquid, vt non ſaluare aliquos, potuit ergo in deo non eſſe præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio. Ad hoc autem ita à quibuſdā opponitur. Si, inquiunt, potuit præſcientia dei non eſſe in deo ab æterno, & potuit nō eſſe: ſi verò potuit non eſſe, cùm præſcientia dei ſit eius ſcientia, & ſcientia ſit eius eſſentia: potuit ergo non eſſe ab æterno, id quod eſt eius diuina eſſentia. Ita & de diſpoſitione & prædeſtinatione, quæ eſt diuina eſſentia, obijciunt. Addunt quoque & alia, ita loquentes, Si potuit deus non pręſcire aliqua, cùm idem ſit deo præſcire ꝙ ſcire, & ſcire quòd eſſe:potuit ergo nō eſſe. Item, Cùm idem ſit deum præſcium eſſe, & deum eſſe, ſi potuit non eſſe præſcius, potuit non eſſe deus. Potuit autem nō eſſe præſcius, ſi potuit nulla præſcire. At potuit nulla præſcire, quia potuit nulla facere. *Oppoſitio.*

Reſponſio quòd præſcientia, & diſpoſitio, & prædeſtinatio quaſi relatiuè dicuntur ad futuras res vel ad faciendas. C

Ad hoc iuxta modulum noſtræ intelligentiæ ita dicimus, Præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio ad ali

quid

quid dici videntur. Sicut enim creator ad creaturam relatiuè dicitur, ita præſciētia vel præſcius ad futura referri videtur, & diſpoſitio ad facienda, ac prædeſtinatio ad ſaluanda. Veruntamen creator ita relatiuè dicitur, vt eſſentiam non ſignificet. Præſciētia verò vel præſcius & in reſpectu futurorum dicitur, & eſſentiam deſignat: ita etiam diſpoſitio, & prædeſtinatio. Ideoq; cùm dicitur, Si nulla eſſent futura, non eſſet in deo præſcientia, vel non eſſet deus præſcius: quia varia eſt ibi cauſa dicendi, diſtingui oportet rationem dicti. Cùm ergo dicis, Si nulla eſſent futura, non eſſet in deo præſcientia vel nō eſſet præſcius: ſi in dicendo hanc cauſam attendis, ſcilicet, q̄a nulla eſſent ſubiecta eius præſciētiæ, vnde ipſa poſſit dici præſcientia vel ipſe præſcius, qđ vtrunq; dicitur propter futura, verus eſt intellectus. Sin autem ea ratione id dicis, quod non ſit in eo ſcientia qua præſcit futura, vel quod ipſe non ſit Deus, qui eſt futurorum præſcius, falſa eſt intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ ſunt. Potuit non eſſe præſcientia dei vel potuit non eſſe præſcius, & potuit deus non præſcire aliqua, id eſt, potuit eſſe, q̄ nulla futura ſubiecta eſſent eius ſcientiæ, & ita non poſſet dici præſcius vel præſcire, vel ſcientia eius vel præſcientia; non tamen eo minus ipſe eſſet, vel eius ſcientia. Sed non poſſet dici præſcius vel præſcire vel præſcientia, ſi eius ſcientiæ futura nulla forēt ſubiecta. Similiter de diſpoſitione & prædeſtinatione vel prouidentia. Hęc enim (vt dictum eſt) ad temporalia referuntur, & de temporalibus tantum ſunt.

Quòd ſcientia Dei non tantum eſt de temporalibus, ſed etiam de æternis. D

Scientia verò vel ſapientia non tantum de temporalibus, ſed etiam de æternis eſt. Ideoque & ſi nulla fuiſſent futura, eſſet tamen in deo ſcientia eadem quæ modo eſt: nec minor eſſet quàm modo, nec maior eſt quàm eſſet. Sciuit ergo deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & ſciuit immutabiliter. Scit quoque non minus præterita & futura quàm præſentia, &

ſua

ſuà æterna ſapientia & immutabili ſcit ipſe omnia quę ſciuntur. Omnis enim ratio ſupernæ & æternæ ſapientiæ, vt ait Ambroſius, in eo eſt, quia omnem ſapientiam & eſſentiam capit ſua immenſa ſcientia. *Lib. 5. de fide & ca. 8.*

Quare omnia dicuntur eſſe in Deo: & quod factum eſt habet vitam in eo. E

Propterea omnia dicuntur eſſe in Deo & fuiſſe ab æterno. Vnde Auguſtin. ſuper Geneſ. Hæc viſibilia, inquit, antequam fierent, non erant: quomodo ergo nota Deo erant quæ non erant? Et rurſus, Quomodo ea faceret quæ ſibi nota non erant? nō enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo, fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei ſcientia, non erant in ſui natura. Ipſi autem Deo nō audeo dicere alio modo innotuiſſe cùm ea feciſſet, quàm illo quo ea nouerat vt faceret: apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Ecce hic habes quòd hæc viſibilia antequam fierent, in Dei ſcientia erant. Ex hoc ergo ſenſu omnia dicuntur eſſe in Deo, & omne quod factum eſt, dicitur vita eſſe in ipſo: non ideo quod creatura ſit creator, vel quia iſta temporalia eſſentialiter ſint in Deo: ſed quia in eius ſcientia ſemper ſunt quæ vita eſt. *Tomo 3. li. 5. de Geneſi ad literam cap. 18.* *Iacob. 1. c.* *Ioan. 1. a*

Quòd eadem ratione dicuntur omnia ei præſentia. F

Inde eſt etiam quòd omnia dicuntur ei præſentia eſſe, non ſolùm ea quæ ſunt, ſed etiam ea quæ præterierunt, & ea quæ futura ſunt, ſecundum illud, Qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Quia, vt ait Ambro. in lib. de Trinitate ita cognoſcit ea quæ non ſunt, vt ea quę ſunt. Et hac ratione omnia dicuntur eſſe in eo, vel apud eum ſiue ei præſentia: Vnde Auguſtinus ſuper illum locum Pſalmi, Et pulchritudo agri mecum eſt. Ideo inquit, mecum eſt, quia apud Deum nihil præterit, nihil futurum eſt. Cum illo ſunt omnia futura, & ei non detrahuntur iam præterita. cum illo ſunt omnia cognitione quadam ineffabili ſapiētię Dei. *Rom. 4 2* *Li. 5. ca. 8* *T mo. 8.* *Pſalm. 49.*

Ecce

Ecce hic aperit Auguſtinus, ex qua intelligentia accipiē da ſint huiuſmodi verba, omnia ſunt Deo præſentia, in Deo ſunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita: quia ineffabilis omnium cognitio in eo eſt.

VTRVM CONCEDENDVM SIT OMNIA eſſe in dei eſſentia, vel in eo per eſſentiam: vt omnia dicuntur eſſe in Dei cognitione vel præſcientia. Diſtinct. XXXVI. A

Quomodo res ſunt in Deo.

SOlet hic quæri, cùm omnia dicantur eſſe in Dei cognitione ſeu præſcientia, vel in Deo per cognitionem, & eius cognitio vel præſcientia ſit diuina eſſentia: vtrum concedendum ſit, omnia eſſe in diuina eſſentia, vel in Deo per eſſentiam. Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius vtiq; eſſentia eſt: & eius præſcientia, in qua ſunt omnia, ipſius cognitio eſt: nec tamen omnia quæ ſunt in eius præſciētia vel cognitione in eius eſſentia eſſe dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur eſſe eiuſdem cum Deo eſſentiæ. In deo enim dicitur eſſe per eſſentiam, qđ eſt diuina eſſentia, quod eſt Deus. Habet ergo Deus apud ſe in præſcientia ſua, quæ non habet in ſui natura. Vnde Augu. de verbis Apoſtoli ita ait, elegit nos ante mundi conſtitutionem. Quis ſufficit hoc explicare? Eliguntur qui non ſunt: nec erat qui elegit, nec vanè eligit. Eligit tamen, & habet electos quos creaturus eſt eligendos: quos habuit apud ſemetipſum non in natura ſua, ſed in præſcientia ſua. Nondum erāt quibus promittebatur: ſed & ipſi promiſſi ſunt, quibus promittebatur. Ecce hic apertè dicit Deum apud ſemetipſum habere electos ante mundi conſtitutionem, non in natura ſua, ſed in præſcientia ſua: cùm tamē eius præſcientia non aliud ſit quàm eius natura, quia ipſius præſcientia, eius eſt notitia. Poteſt tamen ad electos referri cum ait: In natura ſua, id eſt, illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud ſe, non in natura ſui, id eſt, illorum, qui nondum erant: ſed in ſua præſcientia, quia eos ita nouit acſi eſſent.

Tom. 10. Serm. 11. Ephes. 1. a

Vtrum

attingitur, non tenetur, verborum ſignificantiam rei ipſius natura conſumit: ſenſus contéplationem imperſpicabile lumen obcæcat, intelligentiæ capacitatem quod ſine nullo continetur excedit. Mihi ergo in ſenſu labes eſt, in intelligentia ſtupor eſt: in ſermone verò non iam infirmitatem, ſed ſilentium confitebor periculoſum nimis eſt de rebus tantis ac tam reconditis aliquid vltra præſcriptum cœleſte proferre, vt vltra præfinitionem Dei ſermo de Deo ſit. Forma fidei certa eſt. Non ergo aliquid addendum eſt, ſed modus conſtituendus audaciæ: quicquid vltra quæritur, non intelligitur. *Eccleſ. 4.*

Quomodo improbi hæretici inſiſtant alia addentes. F

Cæterum hæreticorum improbitas inſtinctu Diabolicæ fraudulentiæ excitata, nondum quieſcit: ſed in tanta rerum quæſtione addit, Si paternitas & filiatio in Deo ſiue in diuina eſſentia ſunt, eadem ergo res eſt ſibi pater & filius. Nam in quo paternitas eſt, pater eſt: & in quo filiatio eſt, filius eſt. Si ergo vna eademque res habet in ſe paternitatem & filiationem, & ipſa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæreſin pertrahuntur, extendentes patrem in filium, cum ipſum ſibi filium proponant & patrem. Si verò negauerint in vna Dei eſſentia paternitatem eſſe & filiationem, quomodo ergo dicunt eſſe Deum? His atque alijs argumentorum aculeis vtuntur in ſuæ opinionis aſſertionem, vt veritatis formam diſſecent. *Tertia obiectio.*

Reſponſio contra hanc eorum oppoſitionem, vbi traditur proprietates non penitus ita eſſe in Dei eſſentia, ſicut in hypoſtaſibus dicuntur. G

Quorum audaciæ reſiſtentes atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid ſuper hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita eſſe omnino in diuina ſubſtantia dicuntur, ſicut in ipſis hypoſtaſibus: in quibus ita ſunt, quòd eas determinant, vt ait Ioan. Damaſ. Characteriſtica idiomata ſunt, id eſt, determinatiuę proprietates hypoſtaſeos & non naturæ: etenim hypoſtaſin determinant, & non naturam. Ideoque licet paternitas & filiatio ſint *Libro de orthodoxa fide 3. cap. 6*

in diuina eſſentia, cùm eam non determinent, non ideo poteſt dici, q̃d diuina eſſentia & generet & generetur: vel quod eadem res ſit ſibi pater & filius. Ita enim proprietas determinat perſonam, ut hac proprietate hypoſtaſis ſit generans, & illa alia hypoſtaſis ſit genita: & ita non idem generat & generatur, ſed alter alterum.

Quæritur quomodo proprietates poſſunt eſſe in natura, vt tamen eam non determinent. H

Sed fortè quæres cùm hæ proprietates non poſſunt eſſe in perſonis, quin eas determinẽt, quomodo in diuina eſſentia eſſe poſſint, ita vt non eam determinẽt? Reſpondeo tibi & hic cum Hilario. Ego neſcio, non requiro, ſed conſolabor me tamen: Archangeli neſciunt, Angeli non audierunt, Secula non tenent, Propheta non ſenſit, Apoſtolus non interrogauit, Filius ipſe non edidit. Ceſſet ergo dolor querelarum: nõ putet homo ſua intelligentia generationis ſacramentum poſſe cõſequi. Abſolutè tamen intelligendus eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Eſt filius a patre, qui eſt vnigenitus ab ingenito, progenies à parente, vnus ab vno: non natura Deitatis alia & alia, quia ambo unum. Hoc credendo incipe, percurre, perſiſte: etſi non peruenturum ſciam, tamen gratulabor profecturum. Qui enim piè infinita proſequitur, etſi non contingat, aliquando tamen proficiet prodeundo. Sed ne te inſeras in illud ſecretum & arcanum inopinabilis natiuitatis, ne te immergas, ſummam intelligentiæ comprehendere præſumens: ſed intellige incomprehenſibilia eſſe. His alijſque multis euidenter oſtenditur nobis nullatenus licere maieſtatem perſcrutari, ius ponere poteſtati, modum circumſcribere infinito.

Lib. de Tri. 3. non longè a principio.

In originali viuus à viue.

Joan. 10. f.

Prou. 25. d

Quibus authoritatibus opinionem ſuam, ſcilicet quòd proprietas patris vel filij non ſit Deus, muniant. I

Veruntamen nondum deſiſtunt impatientiæ ſpiritu agitati, ſed opinionem ſuam etiam ſanctorum authoritatibus munire conantur: quibus oſtendere volunt proprietatem qua pater eſt pater, & proprietatem qua

filius eſt filius, non eſſe deum, ad hoc inducentes verba Aug. ſuper illum locum Pſalm. Et non eſt ſubſtantia, ita dicentis, deus enim quædam ſubſtantia eſt. Vnde etiam in fide catholica ſit ædificamur, vt dicamus patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnius eſſe ſubſtantiæ. Quid eſt unius ſubſtantiæ? Quicquid eſt pater quod deus eſt, hoc eſt filius, hoc eſt ſpiritus ſanctus. Cũ autẽ pater eſt, non illud eſt quod vel quo eſt. Pater enim non ad ſe, ſed ad filium dicitur: ad ſe autem Deus dicitur. Eo igitur quod vel quo deus eſt, ſubſtantia eſt. Et quia eiuſdem ſubſtantiæ eſt filius, proculdubio filius eſt deus. At verò quod pater eſt, quia non ſubſtãtiæ eſt: ſed refertur ad filium, non ſic dicimus filium patrem eſſe, ſicut dicimus filium deum eſſe. Ex his verbis ſignificari dicunt, quòd proprietas patris vel proprietas filij non ſit deus vel eſſentia diuina. Cùm enim dicit, eo quòd deus eſt, ſubſtantia eſt: ſed ꝙ pater eſt, ſubſtantia non eſt: apertè inquiunt oſtendi id eſſe ſubſtantiam, quo deus eſt: id verò quo pater eſt, non eſſe ſubſtantiam: Item cum ait, Pater non illud eſt quod eſt, oſtendit eum non eſſe patrem eo quòd ſubſtantia eſt: Non enim ſimpliciter dixit, pater non eſt illud quod eſt: ſed ait, cum pater eſt, non eſt illud quod eſt, ſignificans quo pater eſt nõ eſſe illud quo eſt, id eſt, eſſentiam. Hæc illi ita imponentes, ſua commenta ſimplicibus & incautis vera videri faciunt. Nos autem aliter fore iſta intelligenda dicimus. Dicens.n.eo quòd deus eſt, ſubſtantia eſt: ſed quod pater eſt, ſubſtantia non eſt, hoc intelligi uoluit, quia eſſentia deus eſt, & deitate ſubſtantia eſt. Eo enim ſubſtautia eſt, quo deus eſt: & econuerſo, cuius ea eſt, deitas quæ eſt ſubſtantia, & ſubſtantia quæ deitas: ſed quod pater eſt nõ eſt ſubſtantia, id eſt, non quo pater eſt eo ſubſtantia eſt, quia proprietate generationis pater eſt, qua ſubſtãtia nõ eſt. Ipſam tamen proprietatem ſubſtantiam eſſe non negauit. Ita etiam illud intelligendum eſt quod ait, Cùm pater eſt, non illud eſt quod eſt, id eſt, non illo pater eſt, quod uel quo ipſe eſt, id eſt, eſſentia, ſed notione.

Pſalm. 68. Tomo 8.

Qualiter retorquent verba Auguſtini ad ſuam prauitatem.

Quod aliter intelligẽda ſunt illa verba quæ dicunt.

Alijs etiam verbis Auguſtini vtuntur, vt aſſerant quod dicunt, ſcilicet, proprietates perſonarum non eſſe Dei ſubſtantiam. K

Diſtinc. 27 ſigno E.

Item illis verbis Auguſtini vehementer inſiſtunt ſuperius poſitis, ſcilicet, quòd verbum ſecundum quod ſapientia eſt & eſſentia, hoc eſt quod pater, ſecundũ quod verbum, non hoc eſt quod pater. Si, inquiunt, verbum non eſt hoc quod pater, ſecundum hoc quod eſt verbũ: id ergo quo verbum eſt, non eſt illud quod pater eſt: proprietas ergo qua verbum eſt, non eſt quod pater eſt: non eſt igitur diuina eſſentia. Ad quod dicimus, quia licet ſecundum quod verbum, nõ ſit hoc quod pater eſt, ea tamen proprietas qua verbum eſt, eſt id quod pater eſt, id eſt, diuina eſſentia, ſed non eſt hypoſtaſis patris.

Reſponſio.

OPINIO QVORVNDAM NON IDEM eſſe perſonam & eſſentiam vel naturam dicentium, & eandem eſſentiam non poſſe eſſe patrem & filium & ſpiritum ſanctum. Diſtinct. XXXIIII. A

De cõparatione perſonæ ſiue rei naturæ ad naturã, vel de comparatione perſonarum ad eſſentiam.

PRædictis autem adijciendum eſt, quòd quidam peruerſi ſenſus homines in tantam proſilierunt inſaniam, vt dicerent non idem eſſe naturam dei & perſonam ſiue hypoſtaſin: dicentes eandem eſſentiam non poſſe eſſe patrem & filium ſine perſonarum cõfuſione. Si enim, inquiunt, ea eſſentia quæ pater eſt, eſt filius, idẽ ſibi pater eſt & filius. Si hanc rem dicis eſſe patrem, aliam quære quam dicas eſſe filium. Si verò aliam non quæſieris, ſed eandem dixeris, idem genuit & genitus eſt. Propter hæc & huiuſmodi inter naturam & perſonam diuidunt, ita vt non recipiant vnam Deitatis naturam & ſimplicem eſſe tres perſonas. Idque teſtimonio †Hilarij defendere nituntur: qui in 8. lib. de Trin. quærens, vtrum Apoſtolus ſpiritum dei nominãs & ſpiritũ Chriſti, idem ſignificauerit vtroq; verbo: inquit ita, Genitum prædicator volens naturæ vnitatem in patre & filio docere ait, † Spiritus dei in vobis eſt, ſi quis autem

† Authoritatẽ quæ ꝑ eis facere uidetur ponit de lib. Hilarij paulò ante medium.

† Rom. 8. b.

ſpiritum

ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum, & cætera. Spirituales omnes ſumus, ſi in nobis eſt Dei ſpiritus, ſed & hic ſpiritus Dei eſt & ſpiritus Chriſti. Et cùm Chriſti ſpiritus in nobis eſt, eius ſpiritus in nobis eſt qui ſuſcitauit Chriſtum. Et cùm eius qui ſuſcitauit Chriſtum in nobis eſt ſpiritus, & ſpiritus in nobis eſt Chriſti, nec tamen non Dei eſt ſpiritus, qui in nobis eſt. Diſcerne ergo ò hæretice, ſpritũ Chriſti à ſpiritu Dei: & excitati à mortuis ſpiritum Chriſti à ſpiritu Dei Chriſtum à mortuis excitantis: Cùm qui habitat in nobis ſpiritus Chriſti: ſpiritus Dei ſit: & ſpirit⁹ Chriſti à mortuis excitati ſpiritus Dei tantum ſit Chriſtum à mortuis excitãtis. Et quęro nũc, in ſpiritu Dei vtrum naturam an rem naturæ ſignificatam exiſtimes? † Non eſt n. idem natura quod res naturæ: ſicut non idem eſt homo & quod hominis eſt, nec idem eſt ignis & quod ipſius ignis eſt: & ſecundum hoc nõ eſt idem Deus & quod Dei eſt. † Huius dicti occaſione præfati hæretici dogmatizauerunt non idem eſſe perſonam & naturam Dei, aſſerentes naturam Dei nõ eſſe tres perſonas, intelligentes in his præmiſſis uerbis Ilarij per rem naturæ perſonam, & nomine naturæ diuinã naturã. Et ideo dicunt Hilarium interrogaſſe hæreticũ vtrum per ſpiritum Dei putaret ſignificatam eſſe naturam, an rem naturæ: vt ſic oſtenderet diſtinguendum eſſe inter naturam & rem naturæ, id eſt, perſonam.

Quæſtio Hilarij vtrũ in ſpiritu Dei natura vel res naturæ ſignificata ſit, ibidem.

† Quòd non eſt idẽ natura quod res naturæ.

† Oſtendit quẽ ſenſum trahãt ex illis verbis.

Hic docet quomodo eis obuiat ipſius ſcripturæ circumſtantia, & qualiter prædicta intelligi debeant: & quòd ſpiritus ſanctus eſt res unius naturæ patris & filij, & eſt ipſa natura. B

Hoc quidem dicunt, non intelligentes pia diligentia ſcripturæ circunſtantiam: qua conſiderata percipi poteſt quomodo præmiſſa dixerit Hilarius. Subſequenter enim in eadem ſerie oſtendit in ſpiritus Dei alquando ſignificari patrem: vt cùm dicitur, Spiritus Domini ſuper me. Aliquando ſignificari filium: vt cùm

Paulò inferius.

Eſa.61. a

dicitur, In ſpiritu Dei eijcio dæmonia, naturæ ſuæ poteſtate ſe dæmones eijcere demonſtrans. Aliquando ſpiritum ſanctū: vt ibi, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Quod dicit conſummatum fuiſſe, cum Apoſtoli ſpiritu ſancto miſſo omnibus linguis locuti ſunt. Deinde quare hanc diſtinctionem fecerit, & ꝙ in ſuperioribus per verba Apoſtoli idē ſpiritus ſanctus ſignificatus ſit, & ꝙ ipſe ſit res vnius naturæ patris & filij, apertè oſtendit inquiens ita, Hæc idcirco ſunt demōſtrata, vt quacunq; patre hæretica falſitas ſe cōtuliſſet, finibus veritatis cōcluderetur. † Habitat enim in nobis Chriſtus, quo habitante habitat Deus. † & cum habitat in nobis ſpiritus Chriſti, non aliud habitat quā ſpiritus Dei. Quòd ſi per ſpiritum ſanctū Chriſtus in nobis intelligitur eſſe, hunc tamen ita ſpiritum Dei vt ſpiritum Chriſti eſſe noſcendum eſt: & cum per naturam Dei natura ipſa habitat in nobis, indifferens natura filij creditur eſſe a patre, cū ſpiritus ſanctus, qui eſt ſpiritus Chriſti & ſpiritus Dei, res naturæ demonſtretur vnius. Quęro nūc ergo, quomodo non ex natura vnum ſunt? A patre procedit ſpiritus veritatis, a filio mittitur, & à filio accipit. Sed omnia quæ hēt pater, filij ſunt. Idcirco qui ab eo accipit Dei ſpiritus eſt, idem ſpiritus Chriſti eſt. Res naturæ filij eſt, ſed & eadē res & naturæ patris eſt, & Dei excitantis Chriſtum a mortuis ſpiritus eſt: & idē ſpiritus Chriſti eſt a mortuis excitati. In aliquo differt Chriſti & Dei natura, ne eadem ſit, ſi præſtari poteſt vt ſpiritus qui Dei eſt, non ſit etiam Chriſti. Eſt ergo in nobis ſpiritus Dei, & eſt in nobis ſpiritus Chriſti: & cum ſpiritus Chriſti ineſt, ineſt ſpiritus Dei. Ita cum q̄d Dei eſt, & Chriſti eſt, & quod Chriſti eſt, Dei eſt, non poteſt quid aliud diuerſum Chriſtus eſſe, quā Deus eſt. Deus igitur Chriſtus eſt vnus cum Deo ſpiritus: ſecundum illud, Ego & pater vnū ſumus. In quo docet veritas vnitatem eſſe naturæ, non ſolitudinem vnionis. Ecce ſi hęc uerba diligenter attendas, inuenis ſpiritum ſanctum rē naturæ dici patris & filij: & eundem dici eſſe naturam Dei,

Mat. 12.c
Iohelis 2.g
Actor. 2.a.
Verba Hilarij ponit quibus præmiſſorum intelligentia aperitur.
†*Epheſ. 3 d*
†*1. Co. 5. d*
Halarius paulò inferius.
Ioan. 10.f.

Dei, vbi dicitur, per naturam Dei natura ipſa habitat in nobis, ſi per ſpiritum ſanctũ Chriſtus eſt in nobis. Itaq; in Trinitate non ita diſtinguendum eſt inter naturã & rem naturæ, ſicut in rebus creatis: quia, vt ait Hilarius, cõparatio terrenorum ad Deum nulla eſt: & ſi qua cõparationum exempla interdum afferunt, nemo ea exiſtimet abſolutè in ſe rationis perfectionem continere. Non enim humano ſenſu de Deo loquendum eſt.

Libro 1. de Trin. in medio libri. Lib. 8. ante medium.

Quòd propter res creatas illud dixerit, non idem eſt natura & res naturæ. C

Ad naturam ergo rerum creatarum reſpiciens, inquit, Non idem eſt natura quod res naturæ, ſubijciens exempla de ipſis creaturis. Inde oſtendens errorem eſſe ſub menſura creaturarum metiri creatorem, addit, Et ſecundum hoc non idem eſt Deus, & quod Dei eſt: acſi diceret, Si ad inſtar creaturarum de creatore ſentis, cogeris fateri quia non idem eſt Deus & quod Dei eſt: quod dicere impium eſt cum ſpiritus Dei Deus ſit, & Dei filius ſit Deus.

Quòd non aliud eſt Deus & quæ ſua ſunt, ita vt inſint: alia enim ſunt quæ inſunt, alia quæ non inſunt. D

Nõ ergo ſecundũ corporales modos (ut in eadẽ ſubdit ſerie) accipiẽda ſunt hæc q̃ de Deo dicuntur: vbi euacuans opinionẽ eorũ qui ita putant aliud Deum eſſe, & aliud qđ Dei eſt, aliudq; naturã Dei & rẽ naturæ, vt eſt in creaturis apertè docet nõ aliud eſſe Deũ, & aliud qđ Dei eſt: aliudq; naturã Dei, & quę ſua ſunt, ita vt inſint illi, ſic dicẽs, Homo aut aliquid ei ſimile cũ alicubi erit, alibi nõ erit: quia id qđ eſt, illic continetur vbi fuerit in forma ad id natura eius, vt vtiq; ſi qui inſiſtens alicubi ſit. Deus autem immenſæ virtutis, viuens poteſtas, quæ nuſquã non abſit, nec deſit vſquã: quæ ſe oẽm per ſua edocet, & ſua non aliud quam ſe eſſe ſignificat: vt ubi ſua inſint, ipſe eſſe per ſua intelligatur, nõ aũt corporali modo cũ alicubi ſit, non ẽt vbiq; eſſe credatur, cũ per ſua in oĩbus eſſe non deſinat. Non aũt aliud ſunt quam

Hilarius libr. 8. de Trinitate in loco ſuperius ſignato. & libro 4. in principio.

quod ipſe eſt, quæ ſua ſunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta ſunt. His verbis apertè ſignificatur, ſi tamen intelligis hæretice, quia diuina natura nō aliud eſt ab his quæ ſua ſunt ita vt inſint: & per illa in omnibus ſuis eſt quæ non inſunt. Sua enim ſunt etiam quæ non inſunt, id eſt, omnes creaturæ: & ſua ſunt quæ inſunt, vt tres perſonæ, quæ ſunt eiuſdē naturæ & eadem natura: ſicut ſuprà Auguſtini teſtimonio firmauimus dicentis, tres perſonas eſſe eiuſdem eſſentiæ vel eandem eſſentiam, ſed non ex eadem eſſentia: ne aliud intelligatur eſſentia, aliud perſona. Non tamen diffitemur aliquam diſtinctionem habendam fore ſecundum intelligentiæ rationem, cùm dicitur hypoſtaſis, & cùm dicitur eſſentia: quia ibi ſignificatur quod eſt commune tribus, hic verò non. Eſt tamen hypoſtaſis eſſentia, & econuerſo. Fateamur ergo vnum atque idem eſſe tres perſonas ſecundū eſſentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde† Auguſtinus ſuper locum prætaxatum Pſalmi ait: Quæris quid ſit pater? Reſpōdetur, Deus. Quæris quid ſit filius? Reſpondetur, Deus. Quæris quid ſit pater & filius? Reſpondetur, Deus. De ſingulis interrogatus, Deum reſpōde. De vtroq; interrogatus, non Deos, ſed Deum reſpōde, Non ſic in hominibus. Tanta enim eſt ibi ſubſtantiæ vnitas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem nō admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cùm dicis filium Dei eſſe quod pater eſt, profectò filius pater eſt. Reſponde ſecundum ſubſtantiam tibi dixi hoc eſſe filium quod pater eſt, non ſecundum id quod ad aliud dicitur. Ad ſe enim dicitur Deus, ad patrem dicitur filius. Rurſumque pater ad ſe dicitur Deus, ad filium Deus pater dicitur: quod dicitur ad filium pater, non eſt filius: quod dicitur filius ad patrem, non eſt pater: quod dicitur pater ad ſe, & filius ad ſe, hoc eſt, pater & filius, id eſt, Deus.

Diſt. 5. lite. L. et diſtin. 25. lite. E. Quod aliqua eſt in ratione intelligentiæ diſtinctio cū dicitur hypoſtaſis, & cū dicitur eſſentia.

† To. 8. in explanatione 68. Pſalmi ſuper illo, Et nō eſt ſubſtantia.

Vtrum ita poſſit dici vnus Deus trium perſonarum vel tres perſonæ unius Dei, vt dicitur vna eſſentia trium perſonarum, & tres perſonæ vnius eſſentiæ. E

Hic conſiderandum eſt cùm Deus ſit diuina eſſentia,

& ita dicatur vnus Deus eſſe tres perſonæ, ſicut vna eſſentia dicitur tres perſonæ: vtrum ita ualeat ſanè dici vnus Deus trium perſonarum & tres perſonę vnius Dei: ſicut dicitur vna eſſentia trium perſonarum: & tres perſonæ vnius eſſentiæ. In his locutionibus ſcripturæ vſus nobis ęmulandus videtur, vbi frequēter reperitur ita dictum: Vna eſt eſſentia trium perſonarum, & tres ſunt perſonæ vnius eſſentiæ: nuſquam autem occurrit legiſſe, vnum Deum trium perſonarum vel tres perſonæ vnius Dei. Quod ideo puto ſanctos Doctores vitaſſe, ne ita fortè acciperetur in diuinis perſonis, ut accipitur cū de creaturis ſimile quid dicitur. † Dicitur enim Deus Abrahā, Iſaac, & Iacob, & Deus omnis creaturæ. Quod vtiq; dicitur propter principium creationis, uel gratiæ priuilegium, & creaturæ ſubiectionem uel ſeruitutem. Cū ergo in Trin. nihil ſit creatū uel ſeruiēs uel ſubiectū, nō admiſit fides in Trin. talē locutonis modum. Ita etiā econuerſo nō dicitur de Dei eſſentia, ꝙ ipſa ſit eſſentia Abraham, Iſaac, & Iacob, vel alicuius creaturæ: ne creatoris & creaturæ naturam confundere videamur.

Vſum ſcripturæ in his ſequendum tradit.

Quare non conſueuerit ſcriptura dicere vnum Deū trium perſonarū, & cconuerſo cùm dicat vnam eſſentiam trium perſonarū.

Exod. 3. *d*

Quòd licet potentia, ſapientia, bonitas de Deo ſecundum ſubſtantiam dicantur in ſcriptura: tamen ſolent hæc nomina diſtinctè ad perſonas interdum referri. F

Ex prædictis conſtat, quòd ſicut eſſentia, ita potentia, ſapientia, bonitas, de Deo dicuntur ſecundum ſubſtantiam. Quæ autem ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, tribus perſonis pariter conueniunt. Vna eſt ergo potētia, ſapientia, bonitas patris & filij & ſpiritus ſancti: & hi tres eadem potentia, eadem ſapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in Trinitate ſumma eſſe perfectio. Si enim ibi deeſſet potentia, vel ſapientia, vel bonitas, non eſſet ſummum bonum. Sed quia ibi eſt perfecta potentia, infinita ſapientia, incomprehenſibilis bonitas, rectè dicitur & creditur ſummum bonum. Cumq; vnum, & idem penitus ſit in Deo potentia, ſapientia, bonitas: in ſacra tamen ſcriptura frequenter ſolent

Diſtin. 22. lit. E. & 23 lit. B. & 27 lit. G.

hæc

hæc nomina diſtinctè ad perſonas referri, ut patri potẽtia, filio ſapientia, ſpiritui ſancto bonitas attribuatur, quod quare fiat, non eſt ocioſum inquirere.

Quare id fiat, ſcilicet, quòd patri potentia, filio ſapientia attribuatur. G

Id ergo ſacri eloquij prudentia facere curauit, ne Dei immenſitatem ſimilitudine creaturæ metiremur: Dixerat enim ſcriptura ſacra, quia Deus pater eſt, & ꝙ deus filius eſt: & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat, Deum patrem non uiderat: cogitare cœpit ita eſſe in creatore vt viderat eſſe in creaturis, à quiqus hęc nomina tranſlata ſunt ad creatorem, in quibus pater eſt prior filio, filius eſt poſterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex poſteritate in filio imperfectio ſenſus ſolet notari. Ideo occurrit ſcriptura dicẽs patrem potẽtem, ne videatur prior filio, & ideo minus potens: & filium ſapientem, ne videatur poſterior patre, & ideo minus ſapiens.

Quare ſpiritui ſancto bonitas attribuatur.

Dictus eſt etiam ſpiritus ſanctus Deus, & dictus eſt habere ſpiritum Deus, & videbatur hoc quaſi nomen inflationis & tumoris. Vnde humana conſcientia ad Deũ pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideoque ſcriptura temperauit ſermonem ſuum ſpiritum bonũ nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non ꝙ pater ſolus ſit potens uel magis potens, & filius ſolus ſapiens uel magis ſapiens, & ſpiritus ſanctus ſolus bonus uel magis bonus. Vna eſt ergo potentia, ſapientia, bonitas trium, ſicut una eſſentia. Ideoq; ſicut dicitur filius homouſios, id eſt, conſubſtantialis patri, ita & coomnipotens.

†*Pſal.* 142 *et Lu.* 11. *b*

De hoc nomine homouſion, ubi in authoritatem receptum ſit, & quid ſignificet. I

Cap. 14.

Hic nõn eſt prætermittendum quod Auguſtinus in libro 3. contra Maximinum dicit de hoc nomine homouſion,

mouſion, quo Latini tractatores frequenter vtuntur. Pater, inquit, & filius vnius ſunt eiuſdemque ſubſtantiæ, Hoc eſt illud homouſion, quod in Concilio Niceno aduerſus hæreticos Arrianos à catholicis patrib. ueritatis authoritate firmatū eſt. Quòd poſtea in Concilio Ariminenſi, propter nouitatē uerbi minus quàm oportuit intellectam (quam tamen fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas ſub hæretico Imperatore Cōſtantino labefactare tentauit. Sed poſt non longum tempus libertate fidei catholicæ præualente, poſtquam vis uerbi ſicut debuit intellecta eſt, homouſion illud catholicæ fidei ſanitate longè lateque diſtenſum eſt & diffuſum. Quid enim eſt homouſion, niſi vnius eiuſdemq; ſubſtantiæ? Quid eſt inquam homouſion, niſi ego & pater unum ſumus? Non ergo inter profanas vocum nouitates hoc uitandum eſt. *Ioan. 10. f*

De nominibus quæ translatiuè & per ſimilitudinem de Deo dicuntur. K

Præterea ſciendum eſt, quòd in aſſignatione diſtinctionis nominum, inter alia quæ ſuprà diligenter executi ſumus quædam diximus tranſlatiuè & per ſimilitudinem de deo dici: vt ſpeculum, ſplendor, character, figura & huiuſmodi: de quibus pio lectori breuiter trado quod ſentio, vt ſcilicet ratione ſimilitudinis conſiderata ex cauſis dicendi, dictorum intelligentiam aſſumat, ſed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis ſe tradidiſſe dicit, ad alia tranſiturus. L

De ſacramento unitatis atque Trinitatis ſummæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidiſſe profitemur, ſed potius ex nobis mirificatam eius ſcientiam, nec potuiſſe nos ad illam.

DE QVIBVSDAM QVAE SECVMDVM ſubſtantiam de Deo dicuntur, quæ ſpecialem effla gitant tractatum, ſcilicet, de ſcientia, & de præſcientia, & prouidentia, & diſpoſitione, prædeſtinatione, uoluntate, & potentia.

Dinſt. XXXV. A

† A diſt. 22 vſq; ad 26 De ſcĩa Dei in generali ſecundũ ſe.

a *Quòd ſapientia Dei ſit vna, tamen pp varios reſtatus rerũ plura ſortitur vocabula.*

b *De quib. ſit præſcientia vel prouidentia.*

c *De quib. diſpoſitio.*

d *De quib. p̃deſtinatio.*

e *Quod & hoĩes p̃deſtinãtur ad bona, & bona hominibus.*

f *Roma. 8. f.*

g *Ephe. 1. a*

h *Eſa. 46. b et 1. Co. 2. b*

i *De quibus prouidẽtia.*

k *De ſapientia vel ſcĩa, et de quib.*

CVmq; † ſupra diſſeruerimus ac plura dixerimus de his quæ cõiter ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, eorum tñ quædam ſpicialem efflagitant tractatũ: de quibus modo tractandum eſt, id eſt, de ſcientia, præſcientia, prouidentia, diſpoſitione, prædeſtinatione, voluntate, & potentia. Sciendum eſt ergo quod *a* Sapientia vel ſcientia Dei cùm ſit vna & ſimplex, tamen propter uarios rerum ſtatus & diuerſos effectus, plura ac diuerſa ſortitur nomina. Dicitur enim non tantum ſcientia, ſed etiam præſcientia uel prouidẽtia. *b* Et eſt ſcientia ſiue prouidentia non de futuris tantum, ſed de omnibus: de bonis ſcilicet: & de malis: *c* Diſpoſitio verò de faciendis. *d* Prædeſtinatio de omnibus ſaluandis, & de omnibus bonis: qui & hic liberantur, & in futuro coronabuntur: *e* Prædeſtinauit enim Deus ab ęterno homines, ad bona eligendo: & prędeſtinauit eis, bona præparando. Quòd homines prædeſtinauit, Apoſtolus oſtendit dicens, *f* Prædeſtinauit quos præſciuit fieri conformes imaginis filij ſui: & *g* alibi, Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati. Quòd autem bona eis præparauerit, Propheta *h* Eſaias oſtendit dicens, Oculus non uidit Deus abs te, quæ præparaſti diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab æterno prædeſtinauit quoſdã futuros bonos & beatos, id eſt, elegit vt eſſent boni & beati, & bona eis prædeſtinauit, id eſt, præparauit. *i* Prouidentia autem eſt gubernandorum: quæ utiq; eodem modo uidetur accipi, quo diſpoſitio, Interdum tamen prouidentia accipitur pro præſcientia. *k* Sapientia verò uel Scientia de omnibus eſt, ſcilicet bonis & malis, & de præſentibus præ-

teritis

teritis & futuris: & non tantum de temporalibus, ſed etiam de æternis. Non enim ita ſcit deus iſta temporalia, vt ſeipſum neſciat, ſed ipſe ſolus ſeipſum perfectè nouit: cuius ſcientiæ cõparatione omnis creaturæ ſcientia imperfecta eſt.

Vtrum ſcientia, vel præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio potuerit eſſe in Deo, ſi nulla fuiſſent futura. B

Hic conſiderari oportet, Vtrum ſcientia, vel præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio potuerit eſſe in deo, ſi nulla fuiſſent futura. Cùm enim præſcientia ſit futurorum, & diſpoſitio faciendorum, & prædeſtinatio ſaluandorum: ſi nulla eſſent futura, ſi nihil eſſet facturus deus, vel aliquos ſaluaturus, nõ videtur potuiſſe in deo eſſe præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio: potuit autem Deus nulla præſcire futura: potuit non creare aliquid, vt non ſaluare aliquos, potuit ergo in deo non eſſe præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio. Ad hoc autem ita à quibuſdã opponitur. Si, inquiunt, potuit præſcientia dei non eſſe in deo ab æterno, & potuit nõ eſſe: ſi verò potuit non eſſe, cùm præſcientia dei ſit eius ſcientia, & ſcientia ſit eius eſſentia: potuit ergo non eſſe ab æterno, id quod eſt eius diuina eſſentia. Ita & de diſpoſitione & prædeſtinatione, quæ eſt diuina eſſentia, obijciunt. Addunt quoque & alia, ita loquentes, Si potuit deus non præſcire aliqua, cùm idem ſit deo præſcire ꝙ ſcire, & ſcire quòd eſſe: potuit ergo nõ eſſe. Item, Cùm idem ſit deum præſcium eſſe, & deum eſſe, ſi potuit non eſſe præſcius, potuit non eſſe deus. Potuit autem nõ eſſe præſcius, ſi potuit nulla præſcire. At potuit nulla præſcire, quia potuit nulla facere. *Oppoſitio.*

Reſponſio quòd præſcientia, & diſpoſitio, & prædeſtinatio quaſi relatiuè dicuntur ad futuras res vel ad faciendas. C

Ad hoc iuxta modulum noſtræ intelligentiæ ita dicimus, Præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio ad ali-

quid dici videntur. Sicut enim creator ad creaturam relatiuè dicitur, ita præſciẽtia vel præſcius ad futura referri videtur, & diſpoſitio ad facienda, ac prædeſtinatio ad ſaluanda. Veruntamen creator ita relatiuè dicitur, vt eſſentiam non ſignificet. Præſciẽtia verò vel præſcius & in reſpectu futurorum dicitur, & eſſentiam deſignat: ita etiam diſpoſitio, & prædeſtinatio. Ideoq; cùm dicitur, Si nulla eſſent futura, non eſſet in deo præſcientia, vel non eſſet deus præſcius: quia varia eſt ibi cauſa dicendi, diſtingui oportet rationem dicti. Cùm ergo dicis, Si nulla eſſent futura, non eſſet in deo præſcientia vel nõ eſſet præſcius: ſi in dicendo hanc cauſam attendis, ſcilicet, q͂a nulla eſſent ſubiecta eius præſciẽtiæ, vnde ipſa poſſit dici præſcientia vel ipſe præſcius, q͏̃d vtrunq; dicitur propter futura, verus eſt intellectus. Sin autem ea ratione id dicis, quod non ſit in eo ſcientia qua præſcit futura, vel quod ipſe non ſit Deus, qui eſt futurorum præſcius, falſa eſt intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ ſunt. Potuit non eſſe præſcientia dei vel potuit non eſſe præſcius, & potuit deus non præſcire aliqua, id eſt, potuit eſſe, ꝙ nulla futura ſubiecta eſſent eius ſcientiæ, & ita non poſſet dici præſcius vel præſcire, vel ſcientia eius vel præſcientia: non tamen eo minus ipſe eſſet, vel eius ſcientia. Sed non poſſet dici præſcius vel præſcire vel præſcientia, ſi eius ſcientiæ futura nulla forẽt ſubiecta. Similiter de diſpoſitione & prædeſtinatione vel prouidentia. Hęc enim (vt dictum eſt) ad temporalia referuntur, & de temporalibus tantum ſunt.

Quòd ſcientia Dei non tantum eſt de temporalibus, ſed etiam de æternis. D

Scientia verò vel ſapientia non tantum de temporalibus, ſed etiam de æternis eſt. Ideoque & ſi nulla fuiſſent futura, eſſet tamen in deo ſcientia eadem quæ modo eſt: nec minor eſſet quàm modo, nec maior eſt quàm eſſet. Sciuit ergo deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & ſciuit immutabiliter. Scit quoque non minus præterita & futura quàm præſentia, &

ſua

ſuã æterna ſapientia & immutabili ſcit ipſe omnia quę ſciuntur. Omnis enim ratio ſupernæ & æternæ ſapientiæ, vt ait Ambroſius, in eo eſt, quia omnem ſapientiam & eſſentiam capit ſua immenſa ſcientia. *Lib. 5. de fide & ca. 8.*

Quare omnia dicuntur eſſe in Deo: & quod factum eſt habet vitam in eo. E

Propterea omnia dicuntur eſſe in Deo & fuiſſe ab æterno. Vnde Auguſtin. ſuper Geneſ. Hæc viſibilia, inquit, antequam fierent, non erant: quomodo ergo nota Deo erant quæ non erant? Et rurſus, Quomodo ea faceret quæ ſibi nota non erant? nõ enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo, fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei ſcientia, non erant in ſui natura. Ipſi autem Deo nõ audeo dicere alio modo innotuiſſe cùm ea feciſſet, quàm illo quo ea nouerat vt faceret: apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Ecce hic habes quòd hæc viſibilia antequam fierent, in Dei ſcientia erant. Ex hoc ergo ſenſu omnia dicuntur eſſe in Deo, & omne quod factum eſt, dicitur vita eſſe in ipſo: non ideo quod creatura ſit creator, vel quia iſta temporalia eſſentialiter ſint in Deo: ſed quia in eius ſcientia ſemper ſunt quæ vita eſt. *Tomo 3. li. 5. de Geneſi ad literam cap. 18.* *Iacob. 1. c.* *Ioan. 1. a*

Quòd eadem ratione dicuntur omnia ei præſentia. F

Inde eſt etiam quòd omnia dicuntur ei præſentia eſſe, non ſolùm ea quæ ſunt, ſed etiam ea quæ præterierunt, & ea quæ futura ſunt, ſecundum illud, Qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Quia, vt ait Ambro. in lib. de Trinitate ita cognoſcit ea quæ non ſunt, vt ea quę ſunt. Et hac ratione omnia dicuntur eſſe in eo, vel apud eum ſiue ei præſentia: Vnde Auguſtinus ſuper illum locum Pſalmi, Et pulchritudo agri mecum eſt. Ideo inquit, mecum eſt, quia apud Deum nihil præterit, nihil futurum eſt. Cum illo ſunt omnia futura, & ei non detrahuntur iam præterita. cum illo ſunt omnia cognitione quadam ineffabili ſapiẽtię Dei. *Rom. 4 1* *Li. 5. ca. 8* *Tomo. 8.* *Pſalm. 49.*

Ecce

Ecce hic aperit Auguſtinus, ex qua intelligentia accipiẽda ſint huiuſmodi verba, omnia ſunt Deo præſentia, in Deo ſunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita: quia ineffabilis omnium cognitio in eo eſt.

VTRVM CONCEDENDVM SIT OMNIA eſſe in dei eſſentia, vel in eo per eſſentiam: vt omnia dicuntur eſſe in Dei cognitione vel præſcientia. Diſtinct. XXXVI.

A

Quomodo res ſunt in Deo.

SOlet hic quæri, cùm omnia dicantur eſſe in Dei cognitione ſeu præſcientia, vel in Deo per cognitionem, & eius cognitio vel præſcientia ſit diuina eſſentia: vtrum concedendum ſit, omnia eſſe in diuina eſſentia, vel in Deo per eſſentiam. Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius vtiq; eſſentia eſt: & eius præſcientia, in qua ſunt omnia, ipſius cognitio eſt: nec tamen omnia quæ ſunt in eius præſciẽtia vel cognitione in eius eſſentia eſſe dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur eſſe eiuſdem cum Deo eſſentiæ. In deo enim dicitur eſſe per eſſentiam, q͞d eſt diuina eſſentia, quod eſt Deus. Habet ergo Deus apud ſe in præſcientia ſua, quæ non habet in ſui natura. Vnde Augu. de verbis Apoſtoli ita ait, elegit nos ante mundi conſtitutionem. Quis ſufficit hoc explicare? Eliguntur qui non ſunt: nec erat qui elegit, nec vanè eligit. Eligit tamen, & habet electos quos creaturus eſt eligendos: quos habuit apud ſemetipſum non in natura ſua, ſed in præſcientia ſua. Nondum erãt quibus promittebatur: ſed & ipſi promiſſi ſunt, quibus promittebatur. Ecce hic apertè dicit Deum apud ſemetipſum habere electos ante mundi conſtitutionem, non in natura ſua, ſed in præſcientia ſua: cùm tamẽ eius præſcientia non aliud ſit quàm eius natura, quia ipſius præſcientia, eius eſt notitia. Poteſt tamen ad electos referri cum ait: In natura ſua, id eſt, illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud ſe, non in natura ſui, id eſt, illorum, qui nondum erant; ſed in ſua præſcientia, quia eos ita nouit acſi eſſent.

Tomo 10. Serm. 11. Epheſ. 1. a

Vtrum

Vtrum mala debeant dici eſſe in Deo vbi ſunt omnia bona, cum vtraque ſint in eius cognitione & præſcientia: omnia enim cognoſcit. B

Poſt prædicta quæritur, cum omnia dicantur eſſe in Deo non per eſſentiam naturæ, ſed per cognitionem ſcientiæ, & Deus ſciat bona & mala: utrum concedendum ſit ſimpliciter mala eſſe in Deo, ſiue eſſe in Deo per cognitionem? Scit enim Deus & ſciuit ſemper omnia, tam bona quàm mala, etiam antequam fierent, & præſciuit ab æterno ea futura. Ideoque cum omnia bona diximus eſſe in Deo propter præſcientiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendum omnia mala eſſe in eo, cum ea ſemper nouerit, & per cognitioné ei præſentia fuerint. Præcognouit.n. Deus ab æterno quoſdam futuros malos, & eorum malitiam, ut ait *a* Augu. præſciuit, ſed non præparauit, Cum ergo peccata omnium ſciat, nunquid intelligendum eſt ea includi in illa generalitate locutio, qua dixit *b* Apoſtolus, omnia eſſe in Deo? Ex ipſo inquit, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Sed quis, niſi inſanus, dixerit mala eſſe in Deo? *c* Illa enim eſſe in Deo intelliguntur, quæ ex ipſo, & per ipſum ſunt: ea verò per ipſum ſunt & ex ipſo quorũ author eſt: ſed non eſt author niſi bonorum. Non ergo ex ipſo, & per ipſum ſunt, niſi bona: ita ergo non in ipſo ſunt niſi bona, non ergo mala in Deo ſunt, quia licet ea noſcat, non *d* tamen ita omnino noſcit, vt bona. Mala ergo quaſi de longè cognoſcit, ut ait Propheta, *e* Et alta à lõgè cognoſcit, id eſt, ſuperbiam. Et alibi ad Deum loquens de malis ait, *f* De abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum. Quod exponens *g* Auguſtinus, Abſcondita, inquit, peccata ſunt, quæ à lumine tuæ veritatis abſcõduntur. Sed quomodo peccata a lumine veritatis diuinæ abſconduntur, cum à Deo ſciantur? Si enim non ſciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos dãnaret? *h* Alibi Propheta, Quia neq; ab oriẽte neq; ab occidente deeſt. Quod exponens Caſſiodorus, inquit, Neq; a bonis neq; a malis deeſt Deus: ſed omnibus præ-

a *Lib. 2. de prædeſtinatione ſanctorum, Cap. 10.*
b *Ro. 11. d.*
c *Quę intelligũtur eſſe in Deo.*
d *Quod nõ omnium ita cognoſcit. Deus mala vt bona: quia mala tantum per ſcientiam, bona vero per probationem & beneplacitum.*
e *Pſa. 137.*
f *Pſal. 16.*
g *Tomo 8. i explanatione Pſa. 10.*
h *Pſal. 74.*

ſens & cognitor eſt. Cognoſcit ergo Deus & bona & mala per ſcientiã: ſed bona cognoſcit etiam per approbationem & per benaplacitum: mala verò non. Vnde Caſſiodorus ſuper Pſalmum dicit, Peccata abſcondita Deo ſunt, quia non nouit, id eſt, non approbat. Et ex eo ſenſu Auguſtinus dixit ea abſcõdita a lumine Dei. Qui etiam in libro ad Heluidium † inſinuat cognitionẽ Dei varijs modis accipiendam, inquiens, Si ad ſcientiam referas, non ignorat Deus aliquos vel aliqua: qui tamẽ in judicio quibuſdam dicet: Non noui vos, ſed eorum improbatio hoc verbo inſinuata eſt. Ecce non cognoſcere dicitur Deus, quæ non approbat, quæ ei non placẽt. Apparet itaq; verum eſſe quod diximus, ſcilicet, quia quodam modo cognoſcit Deus bona, quo nõ cognoſcit mala. Pariter quidem vtraq; eodem modo noſcit quãtum ad notitiam: ſed bona etiam approbatione & beneplacito cognoſcit.

Caſſiod. ſup Pſalm. 16. circa illum verſum, De abſconditis tuis, &c.
† Epiſt. 102
Matth. 7. d

Hic aperit quare bona tantum dicantur eſſe in Deo & non mala. C

Et inde eſt, quod bona tantum dicuntur eſſe in Deo non mala, & illa propè, hæc longè: quia licet in Deo aliqua dicãtur eſſe propter cognitionis præſentiã & Deus bona & mala cognoſcat: mala tamen nõ cognoſcit niſi per notitiam: bona verò non ſolùm per ſcientiam, ſed etiam per approbationem & beneplacitum. Et ob talẽ cognitionem aliqua dicuntur eſſe in Deo, ſcilicet, quia ita ea ſcit, ut etiam approbet & placeant, id eſt, ita ſcit, vt eorum ſit author.

Quòd idem eſt omnia eſſe ex Deo, & per ipſum & in ipſo. D

Proinde ſi diligenter inſpiciamus, idem videtur eſſe, omnia eſſe ex Deo, & per ipſum, & in ipſo. Vnde Ambroſ. in 3. lib. de ſpiritu ſancto. Hæc tria ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt, omnia vnum eſſe ſuprà diximus. Cùm dicit per ipſum eſſe omnia, non negauit in ipſo eſſe omnia. Eãdem vim habent omnia hæc ſcilicet cum ipſo, & in ipſo & per ipſum: & vnum in his atque conſimile,

Cap. 12.
Rom. 11. d

conſimile, nõ contrarium intelligitur. Ecce habes, quia ex eadem intelligẽtia ſcriptura dicit eſſe omnia in ipſo, & per ipſum, & ex ipſo, & cũ ipſo. Cùm ergo ex eadem ratione omnia dicantur eſſe ex deo, vel per ipſum, non ſolum quia ſcit, ſed etiam quia eorum author eſt: conſequitur vt eadẽ ratione ea eſſe in deo dicantur, ſcilicet quia ſcit, & eorum author eſſe dicitur: quia in illo uiui mus, & mouemur, & ſumus: quia eo authore ſumus, mouemur, & uiuimus. Cùm ergo non ſit author niſi bo norum, meritò ſola bona in eo eſſe dicuntur, ſicut ex ip ſo, & per ipſum. Cùm ergo in eius cognitione vel præ ſcientia ſint omnia, ſcilicet, bona & mala, in eo tamen non dicuntur eſſe, niſi bona, quorum author eſt. Vnde Auguſt. in lib de natura boni, Cùm audimus, inquit, ex deo, & per ipſum, & in ipſo eſſe omnia, omnes utiq; na turas intelligere debemus, & oĩa quæ naturaliter ſunt. Neq; enim ex ipſo ſunt peccata, quæ naturam non ſer uant, ſed vitiant: quæ ex uoluntate peccantium naſcũtur omnia. Hic apertè dicitur quòd in illa generalitate locutionis bona tantum continentur. *Actor. 15. f* *Tomo 6. Cap. 28.*

Quòd omnia ex patre, & per patrem, & in patre ſunt, ita & de filio & de ſpiritu ſancto eſt dicendum, licet propter perſonas ſiat diſtinctio. **E**

Præterea ſciendum eſt, quòd licet ibi indicetur diſtin ctio perſonarum cum dicitur, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo: omnia tamen ex patre, & per patrem, & in patre. Similiter de filio & de ſpiritu ſancto accipiendum eſt. Vnde Auguſt. in 1. lib. de Trin. Non confuſe, inquit, accipiendum eſt quod ait Apoſtolus, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo. Ex ipſo dicens propter patrẽ: per ipſum, propter filium: in ipſo propter ſpiritum ſanctum. Vigilanter autem attende, ne quia patrem volens intelligi dixit ex ipſo, ſic intelligas omnia eſſe a patre, vt neges omnia eſſe ex filio, vel ex ſpiritu ſancto: cum ex patre, & per patrem, & in patre omnia eſſe ſanè dici poſſunt: ſimiliter & de filio, & de ſpiritu ſancto dicendum eſt. *Lib. 6. cap. 10.*

Quòd non omnia, quæ ex Deo ſunt, etiam de ipſo ſunt, ſed econuerſo. F

Illud etiam hic annectendum eſt, quod non omnia quæ dicuntur eſſe ex deo, etiam de ipſo eſſe dici debeãt. Quia, vt ait Auguſt. in lib. de natura boni, Non hoc ſignificat penitus ex ipſo, quod de ipſo. Quod enim de ipſo eſt, poteſt dici eſſe ex ipſo: ſed non omne quod ex ipſo eſt, poteſt dici eſſe de ipſo, quia non eſt de ſua ſubſtantia. Et ex ipſo enim ſunt cœlum & terra, quia ipſe fecit ea: non autem de ipſo, quia non de ſubſtantia ſua. Sicut aliquis homo ſi generat filium, & faciat domum, & ex ipſo eſt filius, ex ipſo eſt & domus: ſed filius de ipſo, domus verò de terra & ligno, non de ſeipſo.

Cap. 27.

Quæ dicta ſunt ſummatim colligit. G

Ex præmiſſis apertum eſt, quòd in dei cognitione ſiue præſcientia ſunt omnia, ſcilicet, bona & mala, ſed nõ omni modo ſunt ibi mala, quo bona: & quod in deo bona tantum ſunt, ſicut ex ipſo, & per ipſum, nõ mala: Et ex quo ſenſu hæc accipienda ſint, aſſignatũ eſt. Et quod de ipſo non dicitur eſſe propriè, q̃ aliud eſt ab ipſo. Ex ipſo autem eſſe dicuntur omnia, quæ eo authore ſunt.

QVIBVS MODIS DICATVR DEVS eſſe in rebus. Diſtinct. XXXVII.

Quomodo Deus eſt in rebus & locis corporalib. Quòd deus in omni re eſt eſſentiá, potentia, ſed in ſãctis p gratiam, et in homine Chriſto per vnionẽ per ...æ.

ET quoniam demonſtratum eſt ex patre, quomodo omnia dicantur eſſe in deo, addendum uidetur hic quibus modis dicatur deus eſſe in rebus: ſi tamen id humana mens uel ex parte dignè valeat cogitare, vel lingua ſufficiat eloqui. Sciendum ergo eſt, quod deus incommutabiliter ſemper in ſe exiſtens, præſentialiter, potentialiter, eſſentialiter eſt in omni natura ſiue eſſentia ſine ſui definitione, & in omni loco ſine circumſcriptione, & in omni tẽpore ſine mutabilitate. Et præterea in ſanctis ſpiritibus & animabus eſt excellentius, ſcilicet, per gratiam inhabitans: & in homine Chriſto excellentiſſimè: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter

raliter inhabitat, ut ait Apoſtolus, In eo enim deus habitauit, non per gratiam adoptionis, ſed per gratiam vnionis. Ne autem iſta (quia capacitatē humanæ intelligentiæ excedūt) falſitatis arguere aliqui pręſumant, ſanctorū authoritatib. muniēda mihi uidētur. † Beatus Gregorius ſuper Cantica Cāticorū, inquit, Licet deus communi modo omnib. rebus inſit præſentia, potentia, ſubſtantia. tamen familiariori modo per gratiā dicitur eſſe illis, qui mirificētiā operū dei acutius & fidelius cōſiderant. De hoc. n. eodē † Augu. ad Dardanū in li. de præſentia dei ait. Cū deus ſit natura incorporea & incommutabiliter uiua, æterna ſtabilitate in ſeipſo manēs, totus adeſt reb. omnib. & ſingulis totus: ſed in quib. habitat, habent eū pro ſuæ capacitatis diuerſitate. alij amplius, alij minus: quos ipſe ſibi dilectiſſimū tēplū gratia ſuę bonitatis ædificat. Hilarius quoq; in li. 8. de Tri. apertiſſimè docet deū ubiq; eſſe Deus, inquit, immēſæ uirtutis uiuēs poteſtas, quæ nuſquam non adſit, non deſit uſquam, ſe omnem per ſua edocet, ut ubi ſua ſint, ipſe eſſe intelligatur: Non autem corporali modo cùm alicubi ſit, non etiam ubiq; eſſe credatur, cùm & in omnibus eſſe non deſinat. Ambroſ. in 1. lib. de Spiritu ſancto, ſpiritum ſanctū probat non eſſe creaturam: quia ubique eſt, quod eſt proprium diuinitatis: ita dicens, Cùm omnis cretura certis naturæ ſuæ ſit circūſcripta limitibus, quomodo quis audeat creaturam appellare ſpiritum ſanctum, qui non habet circumſcriptam determinatamq; uirtutem, quæ & in omnibus, & ubiq; ſemper eſt? quod vtiq; diuinitatis & dominationis eſt proprium. Idem in eodem, Domini eſt omnia cōplere, qui dicit, † Cœlum & terrā ego compleo. Si ergo Dominus eſt qui cœlum cōplet & terram, quis ergo poteſt ſpiritum ſanctum iudicare dominationis & diuinæ poteſtatis exortem, qui repleuit orbem? & quod plus eſt, repleuit & Ieſum, totius mundi Redemptorem? Ex his alijſque pluribus authoritatibus aperte monſtratur, quòd deus ubique in omni creatura eſſentialiter, præſentialiter, & potentialiter eſt.

Coloſ. 2.

Authoritatibus iſta cōfirmat.

† Non inuenitur ſuper Cantica ſed ad ſenſum ſuper Ezec. Hom. 8. circa medium,

† Tomo 2. Epiſt. 57. Non longè à medio lib.

Capite 7. in princip. & Aug. lib. 3. contra Maximinum, Cap. 21.

Lib. & Ca. eiſdem.

† Hie. 23. d

Sapien. 1. b
Eſaiæ. 11. a

Quòd in ſanctis non modo eſt, ſed etiam habitat, qui non vbicumque eſt, habitat. B

In ſanctis verò etiam habitat, in quibus eſt per gratiam: non enim vbicunq; eſt, ibi habitat, vbi verò habitat, ibi eſt. In ſolis bonis habitat, quit ſunt templum eius, & ſedes eius. Vnde per Eſaiam Dominus, ait, Cœlũ mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum: quia in electis qui ſunt cœlum, habitat Deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperãt: malos verò qui ſunt terra, iudicij diſtrinctione calcat. Vnde in lib. Sap. dicitur: Thronus ſapientiæ anima iuſti, quia in iuſtis ſpecialiùs eſt quàm in alijs rebus: in quibus tamen omnibus totus eſt. Quemadmodum anima, ait Aug. in epiſtola ad Hieronymũ de origine animæ, per omnes particulas corporis tota adeſt ſimul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: ſed tamen in alijs intẽſiùs, & in alijs remiſſiùs operatur, cùm in ſingulis particulis corporis eſſentialiter tota ſit. Ita & Deus cùm ſit in omnibus eſſentialiter ac totus, in illis tamen pleniùs eſſe dicitur quos inhabitat, id eſt, in quibus ita eſt, ut faciat eos templum ſuum: & hi tales cum eo ſunt iam ex parte, ſed in beatitudine perfectè. Mali verò, etſi ibi ſint vbi ipſe eſt, qui nuſquam deeſt, non tamẽ ſunt cum eo. Vnde Auguſtinus ſuper Ioannem, Non ſatis fuit dicere: † Vbi ego ſum, & illi ſint: ſed addidit, mecum: quia & ibi miſeri poſſunt eſſe vbi & ille, eſt qui nuſquam deeſt. Sed beati ſunt cum illo, quia non ſunt beati niſi ex eo ꝙ cum illo ſunt: qui fruuntur eo, & uident illum ſicut eſt. Mali verò non ſunt cum illo, ut cæci in luce non ſunt cum luce: nec boni ita nunc ſunt cum eo ut uideant per ſpeciẽ, etſi ſunt aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autem Deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere ualebis, quę ſuprà dicta ſunt cùm de ſpiritus ſancti ꝓceſſione temporali ageretur: ubi licet ex patre, exponitur (ex patre enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus) quomodo ſpiritus ſanctus habitet in nobis, qui non ſine patre & filio inhabitat.

Eſaiæ 66. a
Sapien. 7. d. & 9. a
Tomo 2. Epiſt. 28.
Tomo 9. Trac. 111. Paulò poſt principium.
† Io. 17. d
Diſtinc. 14.
1. Cor. 13. c

Vbi erat vel habitabat Deus antequam eſſet creatura? C

Si autem quæris, ubi habitabat deus antequàm ſancti eſſent? Dicimus quia in ſe habitabat, Vnde Aug. in lib. 3. contra Maximinum: In templo, inquit, ſuo habitabat deus, ſcilicet in ſanctis, qui ſunt templum dei, modo ſecundum fidem ambulantes: & templum dei erunt aliquando ſecundum ſpeciem, qualiter etiam nũc templum dei ſunt Angeli. Sed dicet aliquis, Antequã faceret deus cœlum & terram, antequàm faceret ſanctos, vbi habitabat? In ſe habitabat deus: apud ſe habitat, & apud ſe eſt. Nõ ergo ſancti ſic ſunt domus dei, vt ea ſubtracta cadat deus. Imò ſic habitat deus in ſanctis, ut ſi ipſe diſceſſerit, cadant. *Cap. 21. & Lib. 2. c. 11*

Multa hic breuiter docet quæ confirmant prædicta. D

Sciendum eſt etiam, quia ut ait Auguſtin. in libro ad Dardanum, Dici niſi ſtultiſſimè nequit, ſpiritum ſanctum non habere locum in noſtro corpore, quod totum anima noſtra impleuerit. Stultiùs dicitur etiam anguſtijs alicubi impediri Trinitatem, ut pater & filius & ſpiritus ſanctus alicubi ſimul eſſe non poſſint. Verùm illud eſt multo mirabilius, quòd cum deus ubique ſit totus non tamen in omnibus habitat. Quis porrò audeat opinari, niſi inſeparabilitatem Trinitatis penitus ignoret, quod in aliquo poſſit habitare pater & filius, in quo non habitet ſpiritus ſanctus? aut in aliquo ſpiritus ſanctus, in quo non habitet pater & filius? Fatendũ eſt ergo ubique eſſe deum per diuinitatis præſentiam, ſed non ubique per inhabitationis gratiam. Propter hãc enim inhabitationem gratiæ non dicimus. Pater noſter qui es ubique, cùm & hoc uerum ſit: ſed qui es in cœlis, id eſt, in ſanctis: in quibus eſt quodam excellentiori modo. *Tomo 2. Epiſt. 57. Matth. 6. b Luc. 11. a*

Quòd Deus inhabitator eſt quorundam nondum cognoſcentium Deum, & non quorundam cognoſcentium. E

Ead. epiſt. paulò infer. Illud quoque mirabile eſt, quia vt Auguſt in eodem: Deus eſt inhabitator quorundam nondum cognoſcentium Deum, & non quorundam cognoſcentium Deū. Illi enim ad templum Dei nō pertinent, qui cognoſcentes Deum non ſicut Deum glorificant. Ad templum Dei pertinēt paruuli ſanctificati ſacramento Chriſti, & regenerati ſpiritu ſancto, qui nondum ualent cognoſcere Deum. Ergo quem potuerunt illi noſſe nec habere, iſti potuerunt habere antequam noſſe. Beatiſſimi autem ſunt illi, quibus eſt Deum habere, quod noſſe, Hic aliquatenus aperit Aug. quomodo Deus habitet in aliquo, id eſt, habeatur: cùm uidelicet ita eſt in aliquo, ut ab eo cognoſcatur & diligatur.

Quomodo Deus totus ubique ſit per eſſentiam, non poteſt intelligi ab humano ſenſu. F

Ex prædictis patet, quod Deus ubique totus eſt per eſſentiam: & in ſanctis habitat per gratiam. Cumque ſuperius, licet tenuiter, oſtenſum ſit qua ratione dicatur habitare in quibuſdam, nunc efflagitaret ordinis ratio id etiam aſſignari, quomodo ubiq; per eſſentiam & totus ſit: niſi huius conſiderationis ſublimitas atque immenſitas humane mentis ſenſum omnino excederet, ut enim ait Chry. ſuper epiſtolam ad Hebræos, Sicut multa de Deo intelligimus, quæ loqui penitus nō ualemus: ita multa loquimur, quæ intelligere non ſumus idonei. Verbi gratia: quod ubique Deus eſt, ſcimus & dicimus: quomodo autē ubiq; ſit intellectu non capimus; Item quòd eſt incorporea quædam uirtus quæ eſt omnium cauſa bonorum ſcimus, quomodo autem uel quæ iſta ſit, penitus ignoramus.

Sup illud, Qui cū ſit ſplendor gloriæ Hom. 2.

Quorundam opinio, qui preſumunt oſtendere quomodo Deus ubique ſit per eſſentiam, potentiam, præſentiam. G

Quidam tamen immenſa ingenio ſuo metiri præſumentes, hoc ita fore intelligendum tradiderunt, quòd Deus ubique per eſſentiam eſſe dicitur: non quòd Dei eſſentia propriè ſit in omni loco, & in omni creatura: ſed

ſed quia omnis natura atq; omne quod naturaliter eſt, in quocunq; loco ſit, per eum habet eſſe: & omnis locus in quo illud eſt. Idem etiam dicunt ideo Deum vbique dici eſſe per præſentiam vel per potentiã, quia cunčta loca ſunt ei præſentia, & quæ in eis ſunt, nec in eis aliquid operari ceſſat. Nam & ipſa loca, & quicquid in eis eſt, niſi ipſe conſeruet, manere non poſſunt. In eis ergo per ſubſtantiã Deus eſſe dicitur, ut aiũt: quia per virtutem propriæ ſubſtãtiæ ſuæ facit vt etiam loca ſint & omnia quæ in eis ſunt. Sed licet hæc vera ſint, quæ aſſerunt in explanãdis intelligentiis prædictorum: in illis tñ verbis, quibus dicitur Deus vbiq; eſſe per eſſentiã, plus contineri credendũ eſt, qđ homo uiuẽs capere nõ valet.

Quòd Deus cùm ſit in omnibus rebus, non tamen ſordibus rerum inquinatur. H

Solet etiam ab eiſdem quæri quomodo Deus ſubſtãtialiter inſit omnibus rebus, & corporalium ſordium inquinationibus non contingatur: quod tam friuolum eſt, vt nec reſponſione ſit dignum, cum etiam ſpiritus creatus ſordibus corporeis etiam leproſi vel quantumcunq; polluti inquinari non poſſit. Sol quoque radios ſuos ſine ſui pollutione effundit ſuper loca & corpora non ſolùm munda, ſed etiam immunda ac ſordibus fœtentia: quorum cõtačtu homines & aliæ quædã res inficiũtur: ſolis verò radii impolluti & incontaminati ea contingentes exiſtunt. Non eſt ergo mirandum, ſi eſſentia diuina omnino ſimplex incommutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis eſſentialiter ineſt, nec tamen cuiuſquam rei ſordibus contaminatur vel cõtingitur. Vnde Aug. in lib. de natura boni, Cùm in Deo, inquit, ſint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum illi qui peccãt. De cuius etiam ſapientia, quæ attingit a fine vſq; ad finẽ fortiter, dicitur: Attingit omnia, propter ſuam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Timet quidam quod fieri non poteſt, ſcilicet, ne humana carne veritas & ſubſtantia Dei inquinetur, & tamen prædicãt iſtum uiſibilem ſolem radios ſuos

Auguſt. de agone Chriſtiano cap. 18. ſententialiter.

Tomo 6. Cap. 26.

Sapien. 8. a

Aug. lib. de agone Chriſtiano, cap. prius citato.

ſuos per omnes feces & ſordes ſpargere, & eos mundos & ſynceros ſeruari. Si ergo uiſibilia munda à uiſibilibus immundis contingi poſſunt, & non inquinari: quantò magis inuiſibilis & incommutabilis ueritas? Poſtremò reſpondeant quid potius de deo reſpondendum exiſtiment: vel ꝙ nuſquam per eſſentiam ſit, vel ꝙ ubique uel ꝙ alicubi, ita quòd non vbique? Sed quis audeat dicere ꝙ nuſquam diuina eſſentia ſit uel ꝙ alicubi, & non ubiq; ſit? Si.n.ita eſt alicubi, ꝙ nõ ubiq;, ergo localis eſt. Eſt ergo ubique tota quæ continet totum, & penetrat totum, quæ nec pro ſui ſimplicitate diuidi, nec pro ſui puritate maculari, nec pro ſui immenſitate, ullo modo comprehendi poteſt. Vnde Auguſtinus, deus ubique eſt, cui non locis, ſed actionibus propinquamus.

Li. de doctr. Chriſtiana. 1. Cap. 10.

Quod Deus ubique ſit, & in omni tempore, non tamen localis eſt, non circumſcriptibilis, nec loco, nec tempore mouetur. I

Quibus modis aliquid dicatur locale vel circumſcriptibile.

De ſpiritu creato quod ſecundũ alterum mo-

Cumq; diuina natura ueraciter & eſſentialiter ſit in omni loco & in omni tempore, non tamen mouetur per loca uel per tempora, nec localis nec temporalis eſt. Localis non eſt, quia penitus non circumſcribitur loco: quia nec ita eſt in uno loco, quod non ſit in alio. Neque dimenſionem habet, ſicut corpus, cui ſecundum locum aſſignatur principium, medium, & finis, & antè & retrò, dextrum & ſiniſtrum, ſurſum & deorſum: quod ſui interpoſitione facit diſtantiam circumſtantium. Duobus namq; his modis dicitur in ſcriptura aliquid locale, ſiue circunſcriptibile, & ecõuerſo, ſcilicet, uel quia dimenſionem capiens longitudinis, altitudinis, & latitudinis, diſtantiam facit in loco, ut corpus: uel quia loco definitur ac determinatur: quoniam cum ſit alicubi, nõ ubiq; inuenitur: quod nõ ſolum corpori, ſed etiam omni creato ſpiritui congruit. Omne ergo corpus omnimodo locale eſt. Spiritus uerò creatus quodã modo eſt localis, & quodam modo nõ eſt localis. Localis quidem dicitur qua definitione loci terminatur: quoniam cùm alicubi præſens ſit, totus alibi nõ inuenitur. Non autem

ita

ita localis eſt vt dimenſionem capiens diſtãtiam in loco faciat. Diuina ergo ſola eſſentia omnino illocalis & incircumſcriptibilis eſt: quæ nec locis mouetur aliquo modo, ſcilicet, vel determinatione finita vel dimenſione ſuſcepta, nec temporibus, ſed affectu & cognitione mouetur His enim duobus modis, ſcilicet, loco vel tempore, fit mutatio creaturæ, quæ longè eſt à creatore. † Vnde Aug ſuper Geneſin, Deus, inquit, omnipotens incõmutabili æternitate, volũtate, veritate, ſemper idẽ mouet per tempus creaturam ſpiritualem, mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas condidit adminiſtret. Cùm ergo tale aliquid agit, non debemus opinari eius ſubſtantiam qua Deus eſt, temporibus locisq; mutabilem, ſiue per tempora & loca mobilem, cùm ſit ipſe & interior omni re, quia in ipſo ſunt omnia: & exterior omni re, quia ipſe eſt ſuper omnia: & antiquior omnibus, quia ipſe eſt ante omnia: & nouior omnibus, quia ipſe idem poſt omnia, ſcilicet, poſt omnium initia. Ecce hic apertè oſtenditur, ꝙ nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur Deus Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis verò etiam per tempus & locum.

dum nec localis nec circumſcriptibilis eſt, ſecundum alterum verò eſt, &c.

Li.8.c.22. †*23.et 20. in Tomo 3.*

Quòd Deus eſt interior, antiquior, & nouior omnibus.

Quid ſit mutari ſecundum tempus. K

Mutari autem per tempus eſt variari ſecundum qualitates interiores vel exteriores, quæ ſunt in ipſa re quæ mutatur: vt quando ſuſcipit viciſſitudinem gaudij, doloris, ſcientiæ, obliuionis: vel variationem formæ, ſiue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio, quæ fit ſecundum tempus, variatio eſt qualitatum, quæ fit in corporali vel ſpirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

Opinio quorundam, qui dicunt ſpiritus creatos non moueri loco, nec eſſe locales. L

De mutatione verò loci magna inter conquirentes diſceptatio verſatur. Sunt enim qui dicunt nullum ſpiritum aliquo modo poſſe mutari loco, ab omni ſpiritu locum vniuerſaliter remouere volentes: quoniam

ſecundum

ſecundum diuerſionem tantum & circumſcriptionem locum conſtare aſſerunt, atque id ſolum eſſe locale vel in loco eſſe dicunt, quod dimenſionem recepit, & diſtã- tiam in loco facit. Et hoc dicunt Aug. ſenſiſſe mutationem temporis tantum ſpirituali creaturæ tribuentem: loci verò & temporis, corporeæ.

Au. verba prædicta p ſe facere dicunt. Signo A.

Hic reſpondetur eſt. M

Sed ut ſuprà diximus, dupliciter dicitur eſſe res localis circumſcriptibilis: ſcilicet, vel quia dimenſionem recipit & diſtãtiam facit, vel quia loci termino definitur: quorum vtrunque conuenit corporeę creaturę, alterũ verò tantum ſpirituali. Nam vt ſuprà dicimus, corporalis creatura ita eſt localis vel circumſcriptibilis, quòd determinatur definitione loci, & quòd dimenſionem recipiens diſtantiam facit: ſpiritualis verò tantum definitione loci concluditur, cum ita ſit alicubi, quod non alibi, ſed nec dimenſionem recipit, nec diſtantiam in loco facit: quia ſi multi eſſent ſpiritus hic, non eo coanguſtarent locũ quo minus de corporibus contineret. Ideoq; Aug. attribuit mutationẽ loci corpori non ſpiritui: q̃a licet ſpiritus tranſeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimenſionibus circumſcriptis, interpoſitionẽ ſui faciat diſtantiam circunſtantium, ſicut corpus.

Ibidem.

Vbi ſuprà.

Concluſio ex prędictis, quòd ſpiritus creati ſunt locales & circumſcriptibiles quodam modo, ſpiritus verò dei omnino incircumſcriptibilis. N

Sunt ergo ſpiritus creati in loco, & trãſeunt de loco ad locum, & quodam modo locales & circumſcriptibiles, ſed non omni eo modo quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus qui deus eſt, in loco quidem eſt, & in omni loco, ſed omnino illocalis eſt & incircũſcriptibilis. Vnde Beda ſuper Lucam ait: cum ad nos Angeli veniunt, ſic exterius implent miniſterium, ut tamẽ ante deum interius per contemplationem aſſiſtãt: quia etſi Angelus eſt ſpiritus circumſcriptus, ſummus tamẽ

Commentariorum lib. 1. ad cap. 1 circa illud,

ſpiritus

ſpiritus, qui Deus eſt incircumſcriptus eſt intra quem currit Angelus quocunque mittatur. Ecce hic dicitur, quia ſpiritus Angelicus circumſcriptus eſt, ſpiritus autem qui Deus eſt, incircumſcriptus. Alibi etiam † Ambroſius diſtantiam oſtendens inter ſpiritum increatum, & ſpiritum creatum: dicit Seraphin de loco ad locum trāſire, inquiens ita in libro de Trinitate, Dixit † Eſaias, quia miſſus eſt ad me vnus de Seraphin. Et ſpiritus quidem ſanctus dicitur miſſus, ſed Seraphin ad vnum ſpiritus verò ad omnes. Seraphin mittitur in miniſterio, ſpiritus operatur myſterium. Seraphin de loco ad locum tranſit: non enim complet omnia, ſed ipſe repletur à ſpiritu. Hic apertè oſtenditur quòd Angeli quodam modo locales ſunt.

Ego ſum Gabriel q aſto ante Deum. & Gre. Hom. 34. ſuper Lu. 15. c.
† Lib. de ſpiritu ſancto. 1. c. 9. et 10
† Eſaiæ 6. c

Cum repetitione ſuperiorum confirmat authoritatibus Deum eſſe ubique ſine locali motu. O

Fateamur itaque diuinam naturam pro immenſitate ſui nuſquam deeſſe, eamq; ſolam omnino illocalem & omnino incircumſcriptibilem nullo concludi loco, ſed à fine vſque ad finem attingere, non tamen ſpacioſa magnitudine nec locali motu, ſed immenſitate atque immobilitate ſuæ eſſentiæ. Vnde Auguſtin. ad Dardanū ait, Non quaſi ſpacioſa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, ſicut fumus aut lux iſta diffunditur: ſed potius ſicut in duobus ſapientibus, quorum alter altero corpore grandior eſt, ſed ſapientior non eſt: vna ſapiētia eſt, nec eſt in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quàm in duobus: ita deus ſine labore regens & continens mundum, in cœlo totus eſt, in terra totus, & in vtroq; totus, & nullo contentus loco, ſed in ſeipſo vbiq; totus. Idem quoque ſuper Pſalm. ait, Ad verbum dei pertinet non eſſe in patre, ſed vbiq; eſſe per ſeipſum. hæc enim eſt ſapientia dei, quæ attingit à fine vſq; ad finem fortiter, non tamen motu locali ſed immobilitate ſui: veluti ſi moles aliqua ſaxea impleat aliquē locum, dicitur quod attingit à fine illius loci vſq; ad finē, cùm tamen alterum non deſerat alterum

Sapien. 8 g
Tomo 2. Epiſt. 57.
In tomo 8. in enarratione Pſalmi 147. ſuper illud, Velociter currit.

occupan-

occupando. Non ergo habet motum localem, verbum illud, & ſapientia illa ſolida eſt & vbique. Ex prædictis innoteſcit, quod deus eſt ita vbique per eſſentiam, quod non ſpatioſa magnitudine diffunditur, nec vno deſerto loco alium occupat, quia localem motum non habet. Ideoque Auguſt. volens præſcindere à Dei puritate omnem localem motum & localem circumſcriptionem potius dicit omnia eſſe in illo, quàm ipſum eſſe alicubi, nec tamen ipſum eſſe locum, qui non eſt in loco, in libr. 83. quæſt. ita inquiens, deus nõ alicubi eſt: quod alicubi eſt, continetur loco: quod continetur loco, corpus eſt; deus autem non eſt corpus; non ergo alicubi eſt: & tamen quia eſt, & in loco non eſt: in illo ſunt potius omnia, quam ille alicubi: nec tamen ita in illo, vt ipſe ſit locus. Locus enim in ſpatio eſt quod longitudine & latitudine & altitudine corporis occupatur: nec deus tale aliquid eſt: & omnia ergo in ipſo ſunt, & locus non eſt, nec in loco eſt: locus tamen dei, ſed impropriè dicitur templum dei, non quòd eo contineatur. Id autem nihil melius quàm anima munda intelligitur. Ecce hic dicit deum non eſſe in loco, ſed intelligendum eſt eum non eſſe in loco localiter, ſcilicet, quia nec circumſcriptionem, nec localem motum habet.

In tomo 4. quæſt. 10.

Oppoſitio, qua videtur probari quòd Deus mutetur loco. P

Ad hoc autem ſolet opponi ſic, quotidiè fiunt creaturæ quæ antè non erant, & in eis deus eſt cùm antè non eſſet in eis: eſt ergo vbi antè non erat, ideoque mutabilis eſſe videtur. Sed licet quotidiè incipiat eſſe in creaturis, in quibus antè non erat, quia illæ non erant: hoc tamen fit ſine ſui mutatione, qualiter in mundo cœpit eſſe quem fecit, tamen ſine ſui mutabilitate, & ſimiliter deſinit eſſe in quibus antè erat ſine ſui mutatione: nec tamen ipſe deſerit locum, ſed locus deſinit eſſe.

Reſponſio.

Epilogus, vbi exponitur quare in prædictam venerit diſceptationem. Q

Iam

Iam ſufficienter demonſtratum eſſe videtur, quomodo omnia dicantur eſſe in Deo, & Deus in omnibus, quam diſceptationem quaſi incidēter ſuſcipimus: quia id videbatur poſtulare res, circa quam noſter verſabatur ſermo. Differebamus enim de ſcientia ſiue ſapientia Dei: & cum diceremus Deum ſcire omnia, quęſitum eſt vtrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia eſſe in Deo, an alia ratione hoc diceret ſcriptura. Huius ergo quæſtionis occaſio in præmiſſam nos deduxit diſputationem.

Epilogus.

A Diſtin. XXXV.

HIC REDIT AD PROPOSITVM, REPETENS ſuperius dicta vt addat alia.

Diſtinct. XXXVIII. A

De modis diuinæ ſcientiæ vel cognitionis, Vtrū Deus cognoſcat mutabiliter uel immutabiliter: & quomodo.

NVnc ergo ad propoſitum reuertentes cœpto inſiſtamus. Supra dictum eſt, quòd præſcientia Dei futurorum tantum eſt, ſed omnium tàm bonorum quàm malorum. Scientia verò vel ſapientia non modò de futuris, ſed etiam de præſentibus & futuris: nec tantum de temporalibus, ſed etiam de æternis, quia ſeipſum nouit Deus. *a* Hic oritur quæſtio non diſſimulanda, vtrum, ſcilicet, ſcientia vel præſcientia ſit cauſa rerum, an res ſint cauſæ ſcientiæ vel præſcientiæ Dei. Videtur enim præſciētia Dei cauſa eſſe eorum quæ ei ſubſunt, ac neceſſitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuiſſent niſi Deus ea præſciſſet, nec poſſunt non euenire, cùm Deus ea præſciuerit. Si autem impoſſibile eſt ea non euenire, quia præſcita ſunt: videtur ergo ipſa præſcientia qua præſcita ſunt, eis eſſe cauſa eueniendi. Impoſſibile eſt autem ea non euenire, cùm præſcita ſint: quia ſi non euenirent cùm præſcita ſint, falleretur Dei pręſcientia. At Dei præſcientia falli non poteſt. Impoſſibile eſt ergo ea non euenire, cùm præſcita ſint. *b* Si ergo præſcientia cauſa eorum eſſe videtur quæ præſcita ſunt. Hoc idem & de ſcientia dicitur, ſcilicet, quòd quia Deus aliqua nouerit, ideo ſint. Cui ſententię *c* Auguſt. atteſtari videtur in 15. lib. de Trinita. dicens,

a Quæſtio an ſcientia & præſcientia ſit cauſa rerum: uel res cauſa præſcientiæ.

b Quare ſcientia uel præſcientia uidetur cauſa rerum.

c Cap. 13.

Non

Non iſta ex aliquo tempore cognouit Deus, ſed futurà omnia temporalia: atq; in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel ex auditurus, vel non exauditurus eſſet, ſine initio antè pręſciuit. Vniuerſas autẽ creaturas & ſpirituales & corporales, nõ quia ſunt ideo nouit, ſed ideo ſunt quia nouit: non enim neſciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo ſciuit, creauit: non quia creauit, ſciuit: nec aliter ſciuit creata quàm creanda: non enim eius ſapientiæ aliquid acceſſit ex eis: ſed illis exiſtentibus ſicut oportebat & quando oportebat, illa manſit vt erat, vnde in in Eccle. Antequã crearentur, omnia nota ſunt illi: ſic & poſtquam cõſummata ſunt. Ecce his verbis videtur Augu. innuere ſcientiam vel præſcientiam Dei cauſam eſſe eorũ quæ fiunt: cùm dicit ideo ea eſſe, quia Deus nouit. Idem quoque in 6. libr. dicere videtur. Cùm inquit, decedant & ſuccedant tempora, non decedit aliquid vel ſuccedit ſciẽtiæ Dei, in qua nouit omnia quę fecit per ipſam. Non enim hæc quę creata ſunt ideo ſciũtur à Deo, quia facta ſunt: ſed potius ideo facta ſunt, q̄a immutabiliter ab eo ſciuntur. Et hic etiam ſignificare videtur Dei ſcientiam cauſam eorum eſſe quæ fiunt, dicens non ideo Deum ea nouiſſe quia facta ſunt: ſed ideo facta, quia nouit ea Deus. Ideoque videtur Dei ſcientia vel præſcientia cauſa eſſe eorum quæ nouit.

Auguſt. authoritates proponit quæ videntur hoc aſſerere.

Cap. 23. d

Eodem ca.

Cap. 10.

Inconuenientia oſtendit quæ ſequerentur, ſi diceretur ſcientiæ uel pręſcientia cauſa omnium rerum quę ei ſubſunt. B

Quòd ſi ita eſt, eſt ergo cauſa omnium malorum, cùm omnia mala ſciantur & præſciantur à Deo: quod longè eſt a veritate. Si enim Dei ſcientia vel præſcientia cauſa eſſet malorum, eſſet vtique Deus author malorum, qđ penitus falſum eſt. Non ergo ſcientia vel præſcientia Dei cauſa eſt omnium quæ ei ſubſunt.

Quòd res futurę non ſunt cauſa ſcientię uel pręſcientię Dei. C

Neque etiam res futuræ cauſa ſunt Dei præſcientiæ: licet

licet enim non eſſent futuræ niſi præſcirentur à deo,nõ tamen ideo præſciuntur quia futuræ ſunt.Si enim hoc eſſet,tunc eius quod ęternum eſt, aliquid exiſteret cauſa,ab eo alienum,ab eo diuerſum:& ex creaturis depẽderet ſcientia creatoris, & creatum cauſa eſſet increati. Origenes tamen ſuper epiſtolam ad Rom.ait, Non propterea aliquid erit,quia id ſcit deus futurũ:ſed quia futurum eſt, ideo ſcitur a deo antequàm fiat. † Hoc videtur præmiſſis verbis Augu.obuiare.Hic enim ſignificari videtur,quòd res futuræ cauſa ſint præſcientia:ibi verò quòd præſcientia cauſa ſit rerum futurarum.

In tomo 4. explanatione ad Rom. c.8.in li.6.

†Hoc prædictis videtur contrarium.

Quid ex prædictis tenendum ſit,cum determinatione authoritatem. D

Hanc igitur quæ uidetur repugnãtiam de medio tollere cupientes, dicimus res futuras nullatenus cauſam eſſe præſcientiæ vel ſciẽtiæ dei:nec ideo præſciri vel ſciri, quia futuræ vel factæ ſunt: ita exponentes quod ait Origenes,quia futurum eſt ideo ſcitur à deo antequàm fiat, id eſt, quod futurum eſt ſcitur a deo antequàm fiat, neque ſciretur niſi futurum eſſet: vt non notetur ibi cauſa, niſi ſine qua non fieret. Ita etiam dicimus ſcientiam vel præſcientiam dei non eſſe cauſam eorũ quæ fiunt,niſi talem ſine qua non fiunt;ſi tamen ſcientiam ad notitiã tantum referamus. Si verò nomine ſciẽtiæ includitur etiam beneplacitum atque diſpoſitio, tunc rectè poteſt dici cauſa eorum quæ deus facit. His enim duobus modis vt ſuperiùs prætaxatum eſt, accipitur cognitio vel ſcientia dei ſcilicet ꝑ notitia ſola,vel, pro notitia ſimul & beneplacito.Hoc modo fortè accipit Aug.dicens. Ideo ſunt quia nouit, id eſt, quia ſciẽti placuit, & quia ſciens diſpoſuit: Hic ſenſus ex eo adiuuatur,quia de bonis ibi tantum ait Auguſt. ſcilicet, de creaturis & de his quæ deus facit,quæ omnia nouit nõ ſolùm ſcientia, ſed etiã beneplacito ac diſpoſitione. Sic ergo ibi accipitur dei cognitio,ut non modo notitiam, ſed etiam beneplacitum dei ſignificet. Mala verò ſcit deus & præſcit antequàm fiant,ſed ſola notitia,nõ beneplacito

Li.15.c.13 Homil.43. in tomo 9.

neplacito: Præſcit enim Deus & prædixit etiã quæ nõ eſt ipſe facturus, ſicut præſciuit & prædixit infidelitatẽ Iudæorum, ſed non fecit, nec ideo quia præſciuit, ad peccatum infidelitatis eos coegit: nec præſciſſet vel prę dixiſſet eorum mala niſi eſſent ea habituri. vnde Augu. ſuper Ioannem, Deus, inquit, futurorum: præſcius per Prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, ſed non fecit: neq; præſciſſet mala eorum, niſi ea haberent. Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit: illorũ enim præſciuit peccata, non ſua. Ideoque ſi ea quæ ille præſciuit, illorum non ſunt, nõ vera ille præſciuit. Sed quia illius præſciẽtia falli non poteſt, ſine dubio non alius ſed ipſi peccãt quos Deus peccatores eſſe præſciuit, & ideo ſi non malum ſed bonum facere voluiſſent, non malum facturi præuiderẽtur ab eo, qui nouit quid ſit quiſq; facturus. His verbis apertè oſtenditur, ſi diligenter attendamus, præſcientiam Dei non eſſe cauſam malorum quæ præſcit, quia non ea præſcit tanquam facturus, nec tanquã ſua, ſed illorũ qui ſunt ea facturi vel habituri, pręſciuit, ergo illa ſola notitia, ſed non beneplacito authoritatis. Vnde datur intelligi, ꝙ Deus econuerſo præſcit bona tanquã ſua, tãquã ex ea quæ facturus eſt: vt illa pſciẽdo ſimul fuerit ipſius notitia, & authoritatis beneplacitũ.

Contra hoc quod dictum eſt præſcientiam Dei non poſſe falli, oppoſitio. E

Ad hoc autem quòd ſupra dictum eſt, ſcilicet præſcientiam Dei falli non poſſe, ſolet a quibuſdam ita opponi, Deus præſciuit hunc lecturũ vel aliquid huiuſmodi: ſed poteſt eſſe vt ille non legat, ergo poteſt aliter eſſe quàm Deus præſciuit: ergo poteſt falli Dei præſcientia, quod omnino falſum eſt. Poteſt equidem non fieri aliquid, & illud tamen pręſcitum eſt fieri, non ideo tamen poteſt falli Dei præſcientia: quia ſi illud non fieret, nec a Deo præſcitum eſſet fieri. Sed adhuc vrgẽt quęſtionẽ dicentes, Aut aliter poteſt fieri quàm Deus præſciuit, aut non aliter, ſed non aliter: ergo neceſſario cũ-

Oppoſitio.

ċta

cta euenitur; ſi verò aliter, poteſt ergo dei præſcientia falli vel mutari. Sed poteſt aliter fieri, quia poteſt aliter fieri quàm fiat: ita autem fit vel præſcitum eſt: aliter ergo poteſt fieri quàm præſcitum eſt. Ad quod dicimus illam locutionem multiplicem facere intelligentiam, ſcilicet. Aliter poteſt fieri quã deus præſciuit, & huiuſmodi: vt, Poteſt non eſſe quod deus præſciuit: & impoſſibile eſt non eſſe quod deus præſciuit: & impoſſibile eſt nõ eſſe præſcita omnia quæ fiunt, & huiuſmodi. Poſſunt enim hæc coniunctim intelligi, ut conditio ſit implicita & diſiunctum. Si enim ita intelligas, Nõ poteſt aliter fieri quàm deus præſciuit, id eſt, non poteſt vtrunq; ſimul eſſe, ſcilicet, quod deus ita præſciuerit fieri, & aliter fiat intelligis. Si autem per diſiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter nõ poſſe euenire quã euenit, & quomodo futurum deus præſciuit, falſum eſt. Hoc enim aliter poteſt euenire quàm euenit, & tamen deus hoc modo futurum præſciuit. Similiter & alia determinatio, ſcilicet, Impoſſibile eſt illud non euenire quod deus præſciuit, vel cùm deus præſcierit, ſi coniunctim intelligas verum dicis: ſi diſiunctim, falſum. Ita etiam & illud, Impoſſibile eſt non eſſe præſcitũ omne quod fit, id eſt, non poteſt eſſe utrunque, ſcilicet, vt fiat & non ſit præſcitũ, hic ſenſus verus eſt. Si verò dicis deum non potuiſſe nõ præſcire omne quod fit, falſum eſt. Potuit enim facere vt non fieret, & ita non potuiſſe præſcitum. *Reſponſio.*

VTRVM SCIENTIA DEI POSSIT augeri, vel minui, vel aliquo modo mutari: vtrunq; enim uidetur poſſe probari.

Diſtinct. XXXIX. A

PRæterea quæri ſolet, Vtrum ſcientia dei poſſit augeri vel minui, utrunque enim uidetur poſſe probari. Quòd enim diuina ſcientia poſſit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia poteſt Deus ſcire quod nunquam ſcit. Eſt enim aliquis qui non eſt lecturus hodie, & tamẽ poteſt eſſe ut legat hodie: poteſt enim hodie legere. Nihil autem poteſt fieri, quod non poſſit à deo *De immutabilitate vel perfectione diuinæ ſciẽtiæ vel cognitionis.*

P 2 ſciri.

ſciri. Poteſt ergo deus ſcire hũc lecturum hodie: poteſt ergo aliquid ſcire quod nõ ſcit: ergo poteſt eius ſciẽtia augeri vel mutari. Eademq; videtur poſſe minui: eſt.n. aliquis hodie lecturus, quem deus ſcit lecturum: At poteſt eſſe, vt non legat: ergo poteſt deus non ſcire hunc lecturũ: poteſt ergo non ſcire aliquid quod ſcit: ergo poteſt minui eius ſciẽtia vel mutari. Ad quod dicimus q̃ dei ſcientia omnino immutabilis eſt, nec augeri poteſt vel minui. Nam ut ait, † Augu. in 15. lib. de Trin. Scientia dei eſt ipſa ſapientia, & ſapiẽtia eſt ipſa eſſentia ſiue ſubſtantia dei: quia in illius naturæ ſimplicitate mirabili non eſt aliud ſapere, & aliud eſſe, ſed quod eſt ſapere, hoc eſt & eſſe. Ideoq; nouit omnia verbo, quæ nouit pater: ſed ei noſſe de patre eſt, ſicut eſſe: noſſe enim & eſſe ibi vnum eſt. Et ideo patri ſicut eſſe non eſt a filio, ita nec noſſe. Proinde tanquam ſeipſum dicẽs, pater genuit verbũ ſibi coæquale per omnia. Nõ enim ſeipſum integrè perfecteq; dixiſſet, ſi aliquid minus aut amplius eſſet in eius verbo, quam in ſeipſo. Hoc eſt ergo omnino verbũ quod pater nõ tamẽ eſt pater, quia iſte filius, ille pater. Sciunt ergo inuicem pater & filius, ſed ille gignendo, iſte naſcendo. Et omnia quæ ſunt in eorũ ſciẽtia, in eorum ſapientia, in eorum eſſentia, vnuſquiſque eorum ſimul vides, nõ particulatim aut ſigillatim velut alternante conſpectu hinc illinc, & inde huc, & rurſum inde, vel inde in aliud atque aliud: vt aliqua videre non poſſit, niſi non videns alia: ſed omnia ſimul videt, quorum nullum eſt quod non ſemper videat & ſciat. Eius itaq; ſcientia inamiſſibilis & inuariabilis eſt. Noſtra verò ſciẽtia & amiſſibilis, & variabilis, & receptibilis eſt: quia nõ hoc eſt nobis eſſe quod ſapere vel ſcire. Propter hoc ſicut noſtra ſcientia illi ſcientiæ dei diſſimilis eſt, ſic & noſtrum verbũ quod naſcitur de ſcientia noſtra, diſſimile eſt illi verbo quod natum eſt de patre ſcientia. Ex hac authoritate clarè oſtenditur ſcientiam dei omnino inuariabilem eſſe, ſicut ipſa eſſentia Dei omnino inuariabilis eſt: & quòd pater & filius cum ſpiritu ſancto ſimul

Reſponſio cum determinatioue.

† *Cap.* 13. *Eodem lib. & cap.* 14.

Eodem libr. & cap. 14.

Eodem lib. cap. 13.

mul omnia ſciunt & vident. Sicut ergo non poteſt augeri uel minui diuina eſſentia, ita nec diuina ſcientia: & tamen conceditur poſſe ſcire quod non ſcit, & poſſe non ſcire quod ſcit: quia poſſet aliquid eſſe ſubiectum eius ſcientiæ quod non eſt: & poſſet non eſſe ſubiectum aliquid quod eſt ſine permutatione ipſius ſcientiæ.

Oppoſitio, an Deus poſſit nouiter uel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid. B

Hic opponitur à quibuſdam ita, Si deus poteſt aliquid ſcire vel præſcire quod nonquam ſciuit vel præſciuit, poteſt ergo ex tẽpore aliquid ſcire vel præſcire. Ad quod dicimus, Poteſt quidem deus ſcire uel pręſcire omne quod poteſt facere, & poteſt facere quod nunquam fiet. Poteſt ergo ſcire vel præſcire quod nunquam fiet, nec eſt, nec fuit: nec illud ſcit uel ſciuit, neq; præſcit uel præſciuit: quia ſcientia eius non eſt niſi de his, quæ ſunt vel fuerunt, uel erunt, præſcientia non eſt niſi de futuris. Et licet poſſit ſcire uel præſcire quod nunquam eſt uel erit: non tamen poteſt aliquid ſcire uel præſcire ex tempore Poteſt utiq; ſcire uel præſcire quod nunquam eſt nec erit, nec illud ſcitum uel pręſcitum eſt ab æterno nec tamen poteſt incipere ſcire uel præſcire illud: ſed ita poteſt modo ſcire uel præſcire, ſicut poteſt ſciſſe uel præſciſſe ab æterno. Si enim dicatur eum modo poſſe ſcire uel præſcire quod ab æterno nõ ſciuit uel præſciuit, id eſt, ita quòd ab æterno non ſciuerit uel præſciuerit, quaſi utrunque ſimul eſſe poſſit, falſum eſt. Si uerò dicas eum poſſe modo ſcire uel præſcire quod ab æterno non ſciuit uel præſciuit, id eſt, habere potentiam ſciẽdi uel præſciendi ab æterno & modo aliquid, nec tamen illud præſcitum eſt uel futurum, uerum eſt. Non pteſt ergo nouiter vel ex tempore ſcire uel præſcire aliquid: ſicut non poteſt nouiter vel ex tempore uelle aliquid, & tamen poteſt uelle quod nunquam uoluit.

Responſio.

Vtrum Deus poſſit ſcire plura quàm ſcit. C

Item à quibuſdã dicitur Deus poſſe plura ſcire quàm ſciat, quia poteſt omnia ſcire q̃ ſcit, & poteſt aliqua facere quæ nunquam erunt, & illa poteſt ſcire: non enim

aliquã incognita facere poteſt. Si verò omnia eſſent q̃ modò ſunt, & alia quædam faceret, quæ non ſunt nec erunt, & illa omnia ſciret pro certo, plura ſciret quã mo do ſciat: nec tamen eius ſcientia augeri poteſt, quia hoc totum fieri poſſet ſine mutabilitate ſcientiæ. Conſtat er go Dei ſcientiam omnino eſſe immutabilem, nec auge- ri poſſe uel minui, ſed ei ſubiecta.

Quòd uidetur aduerſum illi ſententiæ qua ſuprà dictum eſt, Deum ſemper & ſimul ſcire omnia. D

Ei verò quòd prædictum eſt, ſcilicet, quòd Deus om nia ſemper uidet & ſimul, videtur obuiare quod ait Hier. in expoſitione Abachuc. Abſurdum eſt, inquit, ad hoc deducere Dei maieſtatem, ut ſciat per momenta ſingula quot culices naſcantur, quotve moriant̃, quota pulicum & muſcarum ſit multitudo, quotve piſces na- tent in aquis & ſimilia. Nõ ſimus tam fatui adulatores Dei, ut dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudi- mus, in noſipſos iniurioſi ſimus, eãdem irrationabilium & rationabilium prouidentiam eſſe dicentes. Hic vide- tur dicere Hieron. quòd Deus illorum minimorum ſcië tiam ſiue prouidentiam non habeat: quòd ſi hoc eſt, tunc non omnia ſimul ſcit & ſemper. Ex tali itaq; ſenſu illud dictum eſſe nouerimus, ut Deũ illa alternatim uel particulatim ſcire neget, nec per diuerſa temporum mo menta ſic illa cognouit, ſicut per uaria momenta illo- rum quædam deficiunt, quædam incipiunt. Neque illis alijsq; irrationabilibus ita prouidet, quemadmodum ra tionabilibus, nunquid enim, ut ait Apoſtolus, cũr eſt Deo de bobus? & ſicut non eſt cura Deo de bobus, ita nec de alijs irrationabilibus. Dicit tamen ſcriptura, quia ipſi eſt cura de omnibus. Prouidentiam ergo & curam vniuerſaliter de cunctis quæ condidit habet, vt habeat unum quodq; quod ſibi debetur & conuenit. Sed ſpecia lem prouidentiam atq; curã habet de rationabilibus, q- bus præcepta tradidit, eiſq; rectè viuendi legem pręſcri pſit, ac præmia promiſit. Hãc prouidentiam & curã de irrationabilibus non habet. Ideo dicit Apoſtolus, quia

non eſt

Tomo 6. in explanatione capitis Abach.

Quomodo præmiſſa uerba Hier. ſint intelligenda.

1. Cor. 9. a

Sap. 12. b

1. Cor. 9.

non eſt cura Deo de bobus, prouidet tamē omnibus; & curat, id eſt, gubernat omnia, qui omnibus ſolem ſuum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaq; Deus quanta ſit multitudo pulicum, culicum, & muſcarum, & piſcium: & quot naſcantur quotve moriantur: ſed non ſcit hoc per momenta ſingula: imò ſimul & ſemel omnia: Neque ita ſcit, ut eādem habeat prouidentiam irrationabilium & rationabilium, id eſt, vt eodem modo penitus prouideat irrationabilibus & rationabilibus. Rationabilibus enim & præcepta dedit, & Angelos ad cuſtodiam delegauit.

Breuis ſumma prædictorum, cum additione quorundam. E

Sicut itaq; & immutabiliter ſcit Deus omnia quæ fuerunt, & ſunt, & erunt, tam bona, quam mala: præſcit quoq; omnia futura, tam bona qaàm mala.

QVID SIT PRAEDESTINATIO ET IN quod differat à præſcientia. Diſtinct. XL. A

PRrædeſtinatio uerò, de bonis ſalutaribus eſt, & de hominibus ſaluandis: ut enim ait † Aug. in lib. de Prædeſtinatione ſanctorum, Prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio, quę ſine pręſcientia eſſe nō poteſt, poteſt autem ſine prædeſtinatione eſſe præſcientia. Prædeſtinatione quippe Deus ea præſciuit, quæ fuerat ipſe facturus: ſed præſciuit Deus etiam quæ non eſſet ipſe facturus, id eſt omnia mala. Prædeſtinauit eos quos elegit, reliquos uerò reprobauit, id eſt, ad mortem æternā præſciuit peccaturos.

De ſcientia Dei quantū ad ſpeciales effectus, ſcilicet, de prędeſtinatione & reprobatione.

† *Cap.* 10. *In tomo* 7.

An aliquis prædeſtinatorum poſſit damnari, uel reproborum ſaluari. B

Prædeſtinatorum nullus uidetur poſſe damnari, nec reproborum aliquis poſſe ſaluari. Vnde Auguſtinus in libro de correctione & gratia, In Apocalypſi: inquit, dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius nō eſt accepturus niſi iſte perdiderit,

Cap. 13. *In tomo* 7. † *Apo.* 3. d.

certus eſt electorum numerus, id eſt, non poteſt augeri vel minui. Ad hoc autem obijciunt quidam, nitentes probare numerũ electorũ poſſe augeri & minui, ſic. Poſſet Deus non apponere gratiã quibus apponit, & poſſet ſubtrahere quib. nõ ſubtrahit: quòd ſi faceret utiq; damnaretur: poſſent ergo damnari iſti q̃ tamẽ ſaluabuntur: poſſet itaq; minui electorũ numer⁹: ita ẽt poſſet augeri, q̃a poſſet apponi gratia q̃b. nõ apponit, p̃ quã ſaluarentur. Poſſent ergo ſaluari habita gratia, q̃ tñ ſine ea damnabuntur: poſſet itaque augeri numerus electorum.

Oppoſitio.

Reſponſio. Quibus, reſpondemus ex ea ratione dictum eſſe, & verum eſſe, numerum electorum non poſſe augeri uel minui: quia non poteſt utrunq; ſimul eſſe, ſ. ut aliquis ſaluetur & non ſit prædeſtinatus, uel ut aliquis prædeſtinatus ſit & damnetur. Intelligentia enim cõditionis implicitè veritatem facit in dicto, & impoſſibilitatẽ in uero. Si uerò ſimpliciter intelligatur, impoſſibilitas nõ admittitur: vt cùm dicitur, prædeſtinatus poteſt uel nõ poteſt damnari, & reprobus poteſt ſaluari. In his enim & huiuſmodi locutionibus, ex ratione dicti dij iudicanda eſt ſententia dictionis. Alia nanq; fit intelligentia, ſi per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atq; ſi per diſiunctionem: ut ſupra cùm de preſceintia agebatur, prętaxatum eſt. Si. n. cùm dicis: prædeſtinatus non poteſt damnari, intelligas ita, id eſt, non poteſt eſſe vt prædeſtinatus ſit & damnetur, verum dicis: quia coniunctim intelligis: falſum autem ſi diſiunctim, ut ſi intelligas illum nõ poſſe damnari quem dico prędeſtinatum: potuit enim non eſſe prædeſtinatus, & ita damnaretur.

Quomodo adhuc inſtant queſtioni. C

Verùntamen adhuc inſtant, & ſecundũ coniunctionem argumentando ita procedunt: Non enim, inquiũt, poteſt eſſe ut aliquid prædeſtinatus ſit & dãnetur. Vtrũque iſtorum ſimul eſſe non poreſt, ſed alterum horum non poteſt non eſſe, ſcilicet, quin iſte ſit prædeſtinatus (ab æterno enim prædeſtinatus eſt) & non poteſt modo eſſe prædeſtinatus. Cùm ergo impoſſibile ſit

ſimul

ſimul utrunq; eſſe, & impoſſibile ſit alterum, non eſſe, videt nō poſſe alterū eſſe, ſcilicet, ut dānet. Quod ſi eſt, ergo nō poteſt eſſe ut nō ſaluet. In huius quæſtionis ſolutione mallē alios audire q̄ docere. Dicimus tamē de præſciētia ſimilē poſſe moueri q̄ſtionē. Ideoq; tā hic q̄ ibi vnā facimus reſpōſionē, dicētes determinandū fore illud cui innicitur tota hæc q̄ſtio ſcilicet, impoſſibile eſt alterū iſtorum nō eſſe, ſcilicet, quin iſte modo ſit prędeſtinatus: ab æterno enim iſte prædeſtinatus eſt. Diſtinguendū enim eſt, cùm ait: Iſte nō poteſt modò non eſſe prædeſtinatus: uel non poteſt eo modo eſſe quin ſit prędeſtinatus: hoc enim coniūctim uel diſiunctim intelligi poteſt. Nō enim poteſt eſſe ut ab æterno ſit prædeſtinatus, & modò nō ſit prædeſtinatus: nec poteſt eſſe ſimul ut ſit prædeſtinatus: & nō ſit prædeſtinatus: ſed tamen potuit eſſe ab ęterno ꝙ non eſſet prędeſtinatus, & potuit ab ęterno non eſſe prędeſtinatus. Et ſicut ab æterno Deus potuit eum non prædeſtinare, ita conceditur à quibuſdam quod & modo poteſt Deus eum nō prædeſtinaſſe. Ab æterno ergo poteſt Deus non prædeſtinaſſe eum: ergo poteſt iſte non fuiſſe prædeſtinatus, ſi uero non fuiſſet prædeſtinatus, nec modò eſſet prędeſtinatus: ergo modò poteſt non eſſe prædeſtinatus, ita & de præſcientia & de pręſcitis dicunt: quod in actionibus uel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum eſt uel dictum, non concedunt, quod poſſit non eſſe uel fuiſſe: imò impoſſibile eſt non eſſe uel non fuiſſe, quòd factum eſt uel dictum: referentes poſſibilitatem uel impoſſibilitatem ad naturam rei exiſtentis. Cùm uerò de præſciētia vel prædeſtinatione Dei agitur, poſſibilitas uel impoſſibilitas ad potentiam Dei refertur, quæ ſemper eadem fuit & eſt: quia prædeſtinatio, præſcientia, potentia, unum in Deo eſt.

Solutio in qua vellet magis alios audire quā docere.

Quid ſit reprobatio Dei, & in quibus conſideretur, & quis ſit prædeſtinationis effectus. D

Cumque prædeſtinatio ſit gratiæ præparatio, id eſt, diuina electio qua elegit quos uoluit ante mundi conſtitutionem, *Epheſ. 1.*

ſtitutionẽ,ut ait Apoſtolus:Reprobatio ecõuerſo intel-
ligẽda eſt præſciẽtia iniquitatis quorũdã, & præparatio
damnationis eorũdẽ. Sicut.n. prædeſtinationis effectus

Hic dicit quis ſit prædeſtinationis effect⁹.

illa gratia eſt, qua in præſenti iuſtificamur, atq; ad rectè
uiuẽdũ, & in bono perſeuerãdũ adiuuamur, & illa qua
in futuro beatificamur:ita reprobatio Dei,qua ab æter-
no nõ eligẽdo quoſdã reprobauit ſecũdũ duo cõſidera-
tur:quorũ alterũ prẹſcit & nõ præparat, id eſt,iniquita

Hic ſecũdũ quæ conſideretur reprobatio.

tẽ:alterũ præſcit & præparat,ſcilicet,æternã pœnã.Vn-
de Aug.ad Proſperũ & Hilarium: † Hæc,inquit,regula
inconcuſsè tenenda eſt,peccatores in pecatis, præſcitos
eſſe non præparatos, pœnam autem eſſe præparatam.

†Hoc habetur in gloſſa ordinaria ad 8. ca. ad Ro. c. 17. in to. 7.

† Augu. in lib. de bono pſeuerãtiæ. Cap. 14.

Præparauit enim Deus,vt ait † Aug. in lib.de bono per
ſeuerantiæ, in præſciẽtia ſua, quibus voluit bona ſua:
& quibuſcunq; donat, proculdubio ſe donaturum eſſe
præſciuit.Præparauit etiam Deus,ut ait Fulgentius,ma
lis ignem æternum:illis vtiq; quos iuſtè præparauit ad
luenda ſupplicia,nec tamen præparauit ad facienda pec
cata.Præparauit enim Deus quod diuina æquitas redde
ret,nõ quod humana iniquitas admitteret. Non enim,
ſicut præparauit ſanctos ad iuſtitiam percipiendam, ſic
præparauit iniquos ad iuſtitiam amittendam: quia pra-
uitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prædeſtina
tio Dei propriè eſt præſcientia & præparatio beneficio
rum Dei,quibus certiſſimè liberantur quicunq; liberan
tur:ita reprobatio Dei eſt præſcientia malitiæ in quibuſ
dam non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminan
dæ. Et ſicut prædeſtinationis effectus eſt gratiæ appoſi-
tio,ita reprobationis ęternę quodam modo effectus eſſe
uidetur obduratio. Nec obdurat Deus, vt ait Augu ad

Epiſt. 15.

Sixtum,impartiendo malitiam,ſed nõ impartiendo gra
tiam,ſicut nec digni ſunt. Quibus enim nõ impartitur,
nec digni ſunt,nec merẽtur: potius ut nõ impartiatur,

Rom. c. 9.

hoc digni ſunt,hoc merẽtur. Vnde Apoſtolus ait,Cuius
vult miſeretur Deus, & quem uult indurat: miſericor-
diã appellãs prædeſtinationem, & præcipuè prædeſtina
tionis effectum, id eſt, gratiæ appoſitionẽ: obduratio-

nem verò

nem verò gratiæ priuationem. Non enim, vt ait Augu. ad Simplicianum, intelligendum eſt quod Deus ita indurет, quaſi quenquam peccare cogat: ſed tamen quibuſdam peccatoribus miſericordiam iuſtificationis ſuæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quia nõ eorum miſeretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miſeretur, quibus gratiam non præbẽdam eſſe æquitate occultiſſima, & ab humanis ſenſibus remotiſſima iudicat: quam non aperit, ſed miratur Apoſtolus dicens, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei. *Lib. I. to. 4.* *Rom. 11. d*

VTRVM ALIQVOD SIT MERITVM obdurationis & miſericordiæ.

Diſtinct. XLI. A

SI autem quærimus meritum obdurationis & miſericordiæ: Obdurationis meritum inuenimus, miſericordiæ autẽ meritum non inuenimus: quia nullum miſericordiæ meritum, ne gratia euacuetur, ſi non gratis donetur, ſed meritis redditur. Miſeretur itaq; ſecundum gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem ſecundum iudicium, quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, vt ſicut reprobatio Dei eſt nolle miſereri, ita obduratio Dei ſit non miſereri: vt non ab illo irrogetur aliquid quo ſit homo deterior: ſed tantũ quo ſit melior non erogetur. Ex his apertè oſtenditur quid miſericordiã, quid obduratiõẽ intellexerit † Apoſtolus, & quia miſericordia nullum aduocat meritum, obduratio verò nõ eſt ſine merito & miſericordiæ verbo. Hic accipitur prædeſtinatio, & præcipuè prædeſtinationis effectus: obdurationis verò non ipſa Dei æterna reprobatio: quia eius nullum eſt meritum, ſed gratiæ priuatio ſiue ſubtractio, quæ quodam modo eſt reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratione, ſicut & prędeſtinatio pro ſuo effectu, cui eſt gratia apposita. Gratia enim quæ apponitur, effectus eſt prædeſtinationis. Cùm ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iuſtificationem, nulla ſint merita, multo minus & ipſius prædeſtinationis, qua ab æterno elegit Deus quos voluit, aliqua

Vtrum prędeſtinatio et reprobatio ſint ex meritis noſtris.

Hic ſummatim colligit prędicta ut addat alia.

Ex Aug. in Tom. 4. Li. ad Simplicianum I.

† Rom. 9. c

Alias admiſit.

Malac. 1. a

aliqua poſſunt exiſtere merita. Ita nec reprobationis, qua ab ęterno quoſdã prǣſciuit ſuturos malos & dãnandos, ſicut elegit Iacob & reprobauit Eſau, qđ non fuit pro meritis eorũ quæ tunc habebant: quia nulla habebant, qm̃ nec ipſi exiſtebant: nec propter futura merita quæ prouideret, vel illum elegit, vel illum reprobauit.

Opinio quorundam, in qua fuit aliquando Auguſtinus, ſed poſteà retractauit. B

Hoc retractat Augu. li. retrac. 1. Cap. 23. Id etiam habetur in tomo 4. li. ad Simplicianũ 1. Et in tomo 7. lib. de prædeſtinatione ſanctorũ, Ca. 3 Explana: ſententiam prædictorũ verborum. Loco retractationum prædicto.

† Ro. 11. a

† 1. Corin. 12. d

Opinati ſunt tamen quidam deum ideo elegiſſe Iacob, quia talem futurum præſciuit qui in eum crederet, & ei ſeruiret: quod aliquando Auguſtin. ſe ſenſiſſe dicit in libr. retract. vbi apertè oſtendit, quòd ſi propter futura merita electus eſſet, iam non ex gratia eſſet electio. Non ergo ideo electus eſt à deo, quia talis futurus erat, ſed tali electione talis eſt factus: ita dicens, Diſputans ergo quid elegerit deus in nondum nato, cui dixit ſeruiturum eſſe maiorem, & quid in eodem maiore ſimiliter nondum nato reprobauerit: ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem, Non ergo elegit deus opera cuiuſquã in præſcientia, quæ ipſe daturus eſt, ſed fidem elegit in præſcientia: & quem ſibi crediturum eſſe præſciuit, ipſum elegit cui ſpiritum ſanctum daret, vt bona operando, etiam æternam vitam conſequeretur. Ecce hic apertè dicit non propter opera eum elegiſſe, ſed propter fidem qua eum præuidit crediturũ. Sed quia & in fide meritum eſt ſicuti & in operibus, hoc retractauit dicens Nondum diligentius quæſiueram, nec adhuc inueneram qualis ſit electio gratiæ, de qua dicit † Apoſtolus, reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ fient: quæ vtique non eſt ex gratia, ſi ex meritis procedit: vt iam quod datur non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum reddatur potius meritis quam donetur: perinde quod continuè dixi, Dicit enim idem † Apoſtolus, Idem deus qui operatur omnia in omnibus: nunquam autem dictum eſt, deus credit omnia in omnibus. Ac deinde ſubiunxit, Quod ergo credimus noſtrum eſt: quòd verò bonum operamur, illius eſt qui credẽtibus dat ſpiritũ ſanctum:

ſed

ſed hoc profectò non dicerem, ſi ſcirem etiam ipſam fidē inter dei munera reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Vtrunq; ergo noſtrum eſt propter arbitrium voluntatis & vtrunq; datum eſt per ſpiritū fidei & charitatis. *Retractatio.* Et quod paulò pòſt dixi noſtrū enim eſt credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operādi per ſpiritū ſanctū, per quem charitas *Ad Roma. 5. a* dei diffunditur in cordibus noſtris, verum eſt quidē, ſed eadem regula eſt. Et vtrunq; ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem: Et vtrunq; noſtrum, quia nō fit niſi volentibus nobis, ergo & meritū fidei de miſericordia dei venit. Non ergo propter fidem vel aliqua merita elegit deus aliquos ab æterno, vel appoſuit gratiam iuſtificationis in tempore, ſed gratuita bonitate ſua elegit, vt boni eſſent. Vnde Augu. in lib. de prædeſtinatione ſanctorum, *Cap. 18. in Tom. 7.* Non quia futuros nos tales eſſe præſciuit, ideo elegit, ſed vt eſſemus tales per ipſam electionē gratiæ ſuæ, qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo.

His videtur contrarium quod alibi ait Auguſtinus. C

His tamen aduerſari videtur quod dicit Auguſtinus libr. 83. quæſtionum, Cui vult, inquit, miſeretur deus, *Quæſt. 98. in Tomo 4.* & quem vult indurat, ſed hæc voluntas dei iniuſta eſſe non poteſt, venit enim de occultiſſimis meritis: quia & ipſi peccatores cùm propter generale peccatum vnā maſſam fecerunt: tamen nonnulla inter eos eſt diuerſitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quanuis nondum ſint iuſtificati, digni efficiantur iuſtificatione. Et item præcedit in alijs peccatoribus, quo digni ſunt obtuſione. Ecce hic videtur Auguſt. dicere, quod & ipſa dei voluntas, quia alios elegit, alios reprobat, ex meritis proueniat, ſed occultiſſimis, id eſt, quòd pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare: & quòd pro meritis alijs apponitur gratia iuſtificationis, alijs nō, vnde obtunduntur. Sed quid intelligere voluerit, ignorātur: niſi forte hoc dicatur intellexiſſe, quod ſuprà diximus eum retractaſſe. Nam ibidem quædā alia continuè ſubdit quæ in li. 1. retractat. apertè tractat: quod vtrun- *Cap. 23.*

Poteſt tamen ex tali ſenſu dictũ intelligi.

que legenti patebit. Vnde veriſimile eſt in præmiſſis etiã hoc retractaſſe. Quidam tamen ex eo ſenſu accipiunt ſo re dictum, nõ quia aliquis prędeſtinetur pro meritis, vel iuſtificationis gratiã mereatur: ſed quia aliqui nõ adeò mali ſunt, vt mereantur ſibi gratiam non impartiri. Nullus enim dei gratiam mereri poteſt, per quam iuſtificatur: poteſt tamen mereri vt non apponatur, vt penitus abijciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerũt, vt hoc mereantur, vt hoc digni ſint: alij verò ita viuunt, vt etſi non mereantur gratiam iuſtificationis, non tamen mereantur omnino repelli, & gratiam ſibi ſubtrahi. Ideoq; dixit in quibuſdam peccatoribus p̄cedere quo digni ſint iuſtificatione, & in alijs quo digni ſint obtuſione: ſed hoc friuolum eſt.

Opinio quorundã falſa de occultis Dei differentiis carnaliter. D

Aug. de uerbis Apoſto. Sermo 7. Tomo 10.

Multi verò de iſto profundo quęrentes reddere rationem, atque ſecundum coniecturas cordis ſui inſcrutabilem altitudinem iudiciorum dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt, dicentes, quòd animæ ſurſum in cœlo peccãt, & ſecũdum peccata ſua ad corpora pro meritis diriguntur, & digni ſibi quaſi carceribus includuntur. Ierunt hi tales poſt cogitationes ſuas, & volentes diſputare de dei profundo, verſi ſunt in profundum, dicentes animas in cœlo ante conuerſatas: & ibi aliquid boni vel mali egiſſe, & pro meritis ad corpora terrena detruſas eſſe. Hoc autem reſpuit catholica fides, propter

Rom. 9.

euidentem Apoſto. ſententiam qua ait, Cùm nondum nati eſſent, aut aliquid boni vel mali egiſſent, &c. Melior eſt ergo fidelis ignorantia, quàm temeraria ſcientia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita miſericordia, nõ quia fideles futuri erant, ſed vt fideles eſſent, eisq; gratiam de

1. Cor. 7. Aug. li. retractat. 1. Cap. 23.

dit, non quia fideles erant, ſed vt fierent. ait enim Apoſtolus, Miſericordiam conſecutus ſum, vt fidelis eſſem: non ait, quia fidelis eram. Datur quidem & fideli, ſed data eſt etiam prius vt eſſet fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit, nõ propter futura merita quæ præuideret, veritate tamen rectiſſima, & à noſtris ſenſibus remota.

Quæſtio.

Quæſtio. E

Sed quæritur, Vtrum ſicut dicitur elegiſſe quoſdam vt boni fierent & fideles, ita etiam cõcedi debeat reprobaſſe quoſdam, vt mali eſſent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non.n.reprobatio ita eſt cauſa mali, ſicut prædeſtinatio eſt cauſa boni: neque obduratio ita facit hominem malum, quẽadmodum miſericordia facit bonum. *Reſponſio.*

An ea quæ ſemel ſcit & præſcit, ſemper ſciat & præſciat, & ſemper ſcierit, vel præſcierit. F

Præterea conſiderari oportet, vtrum ea omnia quæ ſemel ſcit vel præſcit Deus, ſemper ſcit & ſcierit, ac præſciat & præſcierit, an olim ſcierit vel præſcierit, q̃d modo non ſcit vel præſcit. De præſcientia primò reſpondemus, dicentes, multa eum præſciſſe quæ modo non præſcit. Cùm enim eius præſcientia non ſit niſi de futuris, ex quo illa quæ futura erant præſcientia fiunt vel præte reunt, ſub Dei præſcientia eſſe deſinunt, ſub ſcientia verò ſemper ſunt. Præſciuit ergo Deus omnia ab æterno quæ futura erant, neq; præſcire deſinit, niſi cum futura eſſe deſinunt. Neq; cùm præſcire deſinit aliqua quæ antè præſciebat, minus ea noſcit quam antè cognoſcebat. Non enim dicitur ex defectu ſcientiæ Dei quod aliqua præſcierit aliquando quæ modo non præſciat, ſed ex ratione verbi quod eſt præſcientia. Præſcire enim eſt antè ſcire aliquid quàm fiat. Ideoque non poteſt dici Deus præſcire, niſi ea quæ futura ſunt.

De præſciẽtia prius reſpondet dicẽs, Deum non ſemper pręſcire q̃ olim pręſciuit.

Hic de ſcientia, dicens Deum ſemper ſcire quæ ſemel ſcit. G

De ſcientia autem aliter dicimus, Scit enim Deus ſemper omnia quæ aliquando ſcit: omnem enim ſcientiam quam aliquando habet, ſemper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita: Olim ſciuit hunc hominem naſciturum qui natus eſt, modo nõ ſcit eum naſciturum: ſciuit ergo aliquid quod modo non ſcit. Item, ſciuit mundum eſſe creandum, modo non *Oppoſitio.*

non ſcit eum eſſe creandum, aliquid ergo ſciuit quod modo non ſcit: & alia huiuſmodi infinita dici poſſunt.

Solutio. Sed ad hoc dicimus quòd idem de natiuitate huius hominis & mundi creatione, nunc etiam ſcit, quod ſciebat antequam fierent, licet tunc & nunc hāc ſcientiam eius diuerſis exprimi verbis oportet. Nam quod tunc futurum erat, nunc præteritum eſt. Ideoq; ne verba commutanda ſunt ad ipſum deſignandum. Sicut diuerſis temporibus loquentes, eandem diem modo per hoc aduerbium, cras, deſignamus, dum adhuc futura eſt. modo per hodie dū præſens eſt: modo per fieri, dum præterita eſt. Itaq; antequam crearetur mundus, ſciebat Deus hunc creandum poſtquam creatus eſt, ſcit eum creatum, nec eſt hoc ſcire diuerſa, ſed omnino idem de creatione mūdi. Sicut antiqui patres crediderunt Chriſtum naſciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuum: nec tamen diuerſa credimus nos & illi, ſed eadem. Tempora enim, vt ait Aug variata ſunt; & ideo verba ſunt mutata, non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum ſemper omnia ſcire, quæ aliquando ſcit.

DE OMNIPOTENTIA DEI, VBI PRIVS conſideratur quare dicatur omnipotens.

Diſtinct. XLII. A

De potentia Dei in comparatiõe ad poſſibilia quæ poteſt. Quæ quæſtiones mixtim dicuntur.

NVnc de omnipotentia dei agendum eſt: vbi prima conſideratio occurrit, quomodo verè deus dicatur omnipotens: an quia omnia poſſit an tantum quia ea poſſit quæ vult. Quòd enim deus omnia poſſit, pluribus authoritatibus comprobatur. Ait enim † Aug. in lib. quæſt. veteris ac nouæ Legis, Omnia quidem poteſt deus, ſed non facit niſi quod conuenit veritati eius & iuſtitię. Idem in eodem, Potuit deus cuncta facere ſimul, ſed ratio prohibuit, id eſt, voluntas. Rationem nempe ibi voluntatem dei appellauit, quia dei voluntas rationabilis eſt & æquiſsima. Fatendum eſt ergo deum omnia poſſe.

† Cap. 6. in Tomo 4.

Quomodo

Quomodo dicatur Deus omnia poſſe, cum nos multa poſſimus quæ ipſe non poteſt. B

Sed quæritur quomodo omnia poſſe dicatur, cum nos quædam poſſimus, quæ ipſe non poteſt. Nō poteſt enim ambulare, loqui, & huiuſmodi, quæ a natura diuinitatis ſunt penitus aliena, cum horum inſtrumenta nullatenus habere queat incorporea & ſimplex ſubſtantia. Quibus id reſpondendum arbitror, quòd huiuſmodi actiones, ambulatio, ſcilicet, & locutio, & huiuſmodi, a Dei potentia alienæ non ſunt, ſed ad ipſam pertinent. Licet enim huiuſmodi actiones in ſe Deus habere non poſſit (non enim poteſt ambulare vel loqui & huiuſmodi) eas tamen in creaturis poteſt operari, facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiuſmodi. Nō ergo per iſtas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid, quia & hoc poteſt facere omnipotens. *Reſponſio.*

De alijs obijcitur. C

Sed ſunt alia quædam quæ Deus nullatenus facere poteſt, vt peccata, non enim poteſt mentiri non poteſt peccare. Sed non ideo omnipotentiæ Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, ſi peccare non poſſe dicitur: quia non eſſet hoc potentiæ ſed infirmitatis. Si enim hoc poſſet, omnipotens non eſſet. Non ergo impotentiæ ſed potentiæ imputandum eſt, quòd iſta nō poteſt. Vnde Auguſt. in 15. libro de Trinitate, Magna, inquit, Dei potentia eſt non poſſe mentiri. Sunt enim quædam quæ in alijs rebus potentiæ deputanda ſunt, in alijs verò minimè: & quæ in aliis laudabilia ſunt, in alijs verò reprehenſibilia ſunt. Non ergo ideo Deus minus potés eſt, quia peccare non poteſt, cùm omnipotens nullatenus poſſit eſſe qui hoc poteſt. *Solutio.*

Item de alijs opponit. D

Sunt etiam & alia quædam quæ Deus non poteſt, vnde videtur non omnia poſſe: non enim poteſt mori vel falli.† Vnde Aug. in lib. de Symbolo, Deus omnipotens non poteſt mori, non poteſt falli, non poteſt miſer fieri, nec poteſt vinci. Hæc utique & huiuſmodi abſit vt

†In li. 1. de Symbolo fidei ad catechumenos. Cap. 1. in Tomo 9.

poſſit omnipotens: ſi enim huiuſmodi paſſionibus atq; defectibus ſubijci poſſet omnipotens minimè foret. Et ideo monſtratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non ualent: poteſt tamen hæc in aliis operari.

Quòd omnipotentia Dei ſecundum duo conſideratur. E

Hic ergo diligenter conſiderantibus, omnipotentia eius ſecundum duo apparet, ſcilicet, q̀ omnia facit quę vult, & nihil omnino patitur ſecundum vtrunq; Deus omnipotens veriſſimè prædicatur: quia nec aliquid eſt quod ei ad patiẽdum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifeſtum eſt itaque Deum omnino nihil poſſe pati, & omnia facere poſſe, præterea ſola quibus eius dignitas læderetur, eiusque excellẽtiæ derogaretur: in quo tamen non eſt minus omnipotens. Hoc enim poſſe non eſſet poſſe, ſed non poſſe. Nemo ergo Deum omnipotẽtem in aliquo dicere præſumat, quia omnia poteſt quæ poſſe potentię eſt: & inde verè dicitur omnipotens.

Quibuſdam authoritatibus traditur, quòd ideo dicitur omnipotens, quia poteſt quicquid vult. F

Ed quibuſdam tamẽ authoritatibus traditur ideo verè dici omnipotens, quia quicquid uult poteſt. Vnde Auguſtin. in Ench. Non ob aliud veraciter vocant omnipotens, niſi quoniam quicquid vult poteſt: nec uoluntate cuiuſpiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in lib. de ſpiritu & litera: Non poteſt Deus facere iniuſta, quia ipſe eſt ſumma iuſtitia & bonitas. Omnipotens verò eſt, nõ quod omnia poſſit facere, ſed quia poteſt efficere quicquid uult, ita ut nihil valeat eius voluntati reſiſtere, quin compleatur, aut aliquo modo impedire eãdem. Ioan. Chryſoſtomus in Homilia quadam de expoſitione Symboli ait, Omnipotens dicitur Deus, quia poſſe illius non poteſt inueniri nõ poſſe dicente Propheta: Omnia quæcunq; voluit fecit. Ipſe eſt ergo omnipotẽs, vt totum quod uult poſſit, vnde

Cap. 96. in Tomo 3.

Ca. 5. 31. et vltimo ſententialiter.

Pſal. 113.

vnde Apoſtolus, Eius, inquit, uoluntati quis reſiſtit? *Rom. 9. c.* His authoritatibus videtur oſtendi, quod deus ex eo tãtum dicatur omnipotens, quòd omnia poteſt quæ uult non quia omnia poſſit.

Determinatio præmiſſarum authoritatum. G

Sed ad hoc poteſt dici, quod Auguſt. ubi dicit, Omnipotens non dicitur quòd omnia poſſit, &c. tam amplè & generaliter accipit omnia, ut etiam mala includeret, quæ deus non poteſt, nec uult: non ergo negauit eum poſſe omnia quę conuenit ei poſſe. Similiter cum dicit: Non ob aliud ueraciter dicitur omnipotens, niſi quoniam quicquid vult poteſt: non negat eum poſſe etiam ea quæ non uult, ſed aduerſus illos qui dicebant deum multa velle quæ non poterat, affirmat eum poſſe quicquid uult, & ex eo verè dici omnipotentem, nõ ob aliud, quàm quia poteſt quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas. Poteſt quicquid uult ſe poſſe an quicquid uult facere, an quicquid uult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentẽ vocari, quia põt quicquid uult ſe poſſe: ergo & Petrus ſimiliter omnipotens dici poteſt, vel quilibet ſanctorum beatorũ, quia poteſt quicquid vult ſe poſſe, & poteſt facere quicquid uult facere. Non. n. uult facere niſi quod facit, nec poſſe niſi quod poteſt: ſed nõ poteſt facere quicquid uult fieri. Vult enim ſaluos fieri qui ſaluãdi ſunt, veruntamẽ eos ſaluare nõ valet. Deus autem quicquid vult fieri, poteſt facere. Si enim vult aliquid fieri per ſe, poteſt illud facere ꝑ ſe, & per ſe facit: ſicut cœlum & terram per ſe fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam, & per eam operatur: ſicut per homines facit domus & huiuſmodi artificialia. Et deus quidem ex ſe, & per ſe poteſt: homo autẽ vel angelus, quantumcunq; beatus eſt nõ eſt potẽs ex ſe uel per ſe.

Quomodo intelligẽdũ ſit qcquid vult.

Oppoſitio. H

Sed fortè dices, nec Dei filius poteſt a ſe, nec ſpiritus ſanctus, ſed ſolus pater. Ille enim poteſt a ſe, q̃ eſt a ſe: filius autem, quia non eſt a ſe, ſed a patre, non poteſt a ſe, ſed a patre, & ſpiritus ſanctus ab utroque. Ad quod

 dicimus,

dicimus, quia licet filius non poſſit a ſe, nec operetur à ſe, poteſt tamẽ & operatur per ſe: ſic & ſpiritus ſanctus. Vnde Hilarius in lib. 9. de Trinitate, Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas eſt, ut ita per ſe agat filius, ne a ſe agat: & ita non a ſe agit, vt per ſe agat. Per ſe autem dicitur agere & potẽs eſſe, quia naturalem habet potẽtiam eandem quam & pater, qui potens eſt & operatur: ſed quia illam habet a patre, nõ a ſe, ideo a patre non a ſe dicitur poſſe & agere. Homo autem vel Angelus gratuitam habet potentiam, qua potens eſt. Ideo ergo verè ac propriè Deus Trinitas omnipotens dicitur, qui per ſe .i. naturali potentia poteſt quicquid vult fieri, & quicquid vult ſe poſſe. Nihil enim vult fieri qđ nõ poſſit facere per ſe, vel per creaturas: & nihil vult ſe poſſe, quod non poſſit: & omne quod vult fieri, uult ſe poſſe: ſed nõ omne quod vult ſe poſſe uult fieri: ſi enim vellet, fieret: quia voluntati eius nihil reſiſteec poſſit.

Solutio.

Poſt mediũ libri.

Hic planè oſtenditur, quare deus omnipotens dicatur.

Rom. 9. c.

OPINIO QVORVNDAM DICENTIVM deum nil poſſe niſi quod faciat.

Diſtinct. XLIII. A

QVidam tamen de ſuo ſenſu gloriantes, dei potentiam ſub menſura coartare conati ſunt. Cùm enim dicunt, hucusque poteſt deus, & non amplius, quid hoc eſt aliud quàm eius potentiam quæ infinita eſt, concludere & reſtringere ad menſuram? Aiũt enim non poteſt deus aliud facere quàm facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Iſtamque primam ſuam opinionem veriſimilibus argumentis cauſiſque commentitijs, necnon & ſacrarum authoritatum teſtimonijs munire conantur dicentes, Non poteſt deus facere niſi quod bonum & iuſtum eſt fieri: non eſt autem iuſtum & bonum fieri ab eo, niſi quod facit. Si enim aliud iuſtum eſt & bonum eum facere quàm facit: non ergo facit omne quod iuſtum eſt & bonum eum facere: ſed quis audeat hoc dicere?

De potentia dei in cõparatione ad quantitatẽ, oſtendens eius immenſitatẽ, ſiue quãtũ deus poſſit.

Ratio illorum prima.

Secunda

Secunda ratio. B

Addunt etiam, nõ poteſt facere, niſi quod iuſtitia eius exigit, ſed non exigit eius iuſtitia, ut faciat niſi quod facit: non ergo poteſt facere, niſi quod facit, Eademq; iuſtitia exigit, ut id non faciat quod non facit: non autem poteſt facere contra iuſtitiã ſuam non ergo poteſt aliquid eorum facere quæ dimittit.

Reſponſio ad prius dictum. C

His autem reſpondemus, duplicem uerborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluentes ſic: Non poteſt deus facere niſi quod bonum eſt & iuſtum, id eſt, non poteſt facere niſi illud quod ſi faceret bonum & iuſtum eſſet verum eſt: ſed multa poteſt facere quæ non bona ſunt nec iuſta, quia nec ſunt nec erunt nec bene fiunt, nec fient, quia nunquàm fient. Item quod ſecundò oppoſitum fuit: Non poteſt facere niſi quod iuſtitia ſua exigit: &, Non poteſt id facere quod iuſtitia ſua exigit vt non fiat, Dicimus, quia exactionis verbum de deo congruè non dicitur, nec propriè accipitur: & in illis locutionibus duplex eſt ſenſus. Si enim intelligas, non poteſt facere niſi quod ſua iuſtitia exigit, id eſt, niſi quod voluntas ſua iuſta vult, falſum dicis. Iuſtitia enim ipſius dei æquiſſima uoluntas accipitur qualiter accipit Aug. illa uerba Domini in Geneſin, loquentis ad Loth, Non poſſum quiquam facere donec illo introeas, exponens: non poſſe, inquit, ſe dixit quod ſine dubio poterat per potentiam, ſed non poterat per iuſtitiam: qua ſi poterat quidem, ſed non volebat, & illa uoluntas iuſta erat. Si verò per hæc uerba intelligis eum non poſſe facere, niſi illud quod ſi fieret, iuſtitiæ eius conueniret, uerum dicis. Similiter diſtingue illud, Non poteſt facere quod ſua iuſtitia exigit ut non faciat, id eſt, non poteſt facere id quod ipſe qui eſt ſumma iuſtitia, non vult facere, falſum eſt. Si autem his uerbis intelligas eum non poſſe facere id quod iuſtitiæ eius conuenire non poteſt, uerum dicis.

Gen. 9. c

Hæc habentur in libro cõtra ſecundã Gaudentij epiſt. Cap. 22. Tomo 7.

Tertia illorum ratio. D

Addunt quoq; & alia dicentes, Non poteſt deus facere niſi quod dẽt, non autem debet facere niſi quod facit: ſi n. debet alia facere, non ergo fecit omne quod debet: ſi verò facit oẽ quod debet, nec poteſt facere niſi quod debet, non ergo poteſt facere niſi quod facit. Item, Aut dẽt dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non rectè dimittit: ſi uerò debet dimittere, ergo non debet facere. Si autem non dẽt nec decet, non oportet eum facere: & ſi non debet nec oportet eũ facere: ergo non poteſt facere. non ergo poteſt facere, niſi quod facit: nec poteſt illud dimittere quod facit quin faciat, quia dẽt illud facere: & quod debet facere, nõ poteſt illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbum debet, uenenum hẽt: multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiam: nec deo propriè competit, qui nõ eſt debitor nobis, niſi fortè ex promiſſo, nos verò ei debitores ſumus ex commiſſo. Vt aũt uenenum euacuetur, diſtingue uerbi ſenſum: Non poteſt deus facere niſi quod dẽt, id eſt, niſi quod vult, falſum eſt: ſic. n poteſt ipſe dici debere aliquid, quia uult illud. Si autem dicatur, non poteſt niſi quòd dẽt, id eſt, non poteſt niſi illud, qđ ſi faceret, ei bene conueniret, verum eſt.

Reſponſio.

Quarta illorũ ratio.

Addunt quoq; illi dicentes, nihil facit aut dimittit, niſi optimo & rationabili cauſa, licet nobis occulta ſit ſecũdum quam oportet eũ facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum eſt qua illa facit & illa dimittit: quæ ratio æterna eſt, & ſemper manens, præter quam non põt aliquid facere uel dimittere. Illa ergo manente non põt quod facit dimittere, nec quod dimittit facere: & ita nõ poteſt fecere, niſi qđ facit.

Reſponſio.

Et ad hoc reſpondemus, ambiguitatẽ locutionis determinantes. Cùm. n. dicitur ratio uel cauſa optima penes deũ eſt, qua fecit cũcta quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit, verum quidẽ eſt: quia in eo volũtas eſt æquiſſima & rectiſſima, qua facit & dimittit quæ vult, contra quam facere nõ poteſt, nec præter eam facere poteſt. Nec vtiq; contra eam faceret, nec præter eam, ſi ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret?

faceret: ſed eadem manẽte ratione & cauſa, alia potuit facere, & iſta dimittere. Licet ergo ratio ſit penes eum, qua alia facit, & alia dimittit, poteſt tamen ſecundum eandem rationem & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipſi etiam addunt. Ratio eſt eum facere quæ facit, & non alia: & non poteſt facere niſi quod ratio eſt eum facere, & ita nõ poteſt facere niſi quod facit. Item, Ratio eſt eum dimittere quia dimittit, & non poteſt nõ dimittere quod ratio eſt eum dimittere, & ita non põt nõ dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas eſſe, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, nõ poteſt facere niſi quod ratio eſt eum facere, intelligas eum non poſſe facere niſi ea quæ rationabilia ſunt, & ea quæ ſi fierẽt rationabilia eſſent, uerus eſt ſenſus. Si autem intelligas eum non poſſe facere alia rationabilia & bona, niſi ea quæ uult & facit, falſus eſt intellectus. Itẽ aliud adiũgunt dicentes: Si poteſt Deus aliud facere quàm facit, poteſt ergo facere quod non præſciuit: & ſi poteſt facere quod nõ præſciuit, poteſt ſine præſciẽtia operari: quia omne quod facturum ſe præſciuit, facit, nec facit aliquid quod non præſciuit. Quòd ſi præter præſcientiam eius aliquid fieri impoſſibile eſt, omne ergo quod præſcitum eſt fieri neceſſe eſt: ergo aliud fieri quàm fit nulla ratione poſſibile eſt: ergo non poteſt a Deo fieri niſi quod fit. † Hæc autem quæſtio de præſcientia, facilè determinari poteſt per ea quæ † ſuperius dicta ſunt, cum de præſcientia ageretur.

Adhuc addunt quæſtionem.

Reſponſio.

Alia illorũ ratio.

† *Hæc quæſtio ex prædictis facilè determinatur.*

† *Diſtin. 38 & 39.*

Authoritatibus utuntur in aſſertionem ſuæ opinionis. E

His autem illi ſcrutatores, qui defecerunt ſcrutantes ſcrutinia, ſanctorum annectunt teſtimonia. Dicit enim † Auguſt. in libro de Symbolo, Hoc ſolum non poteſt Deus quod non vult, per quod uidetur nõ poſſe facere aliquid niſi quod vult: ſed non uult niſi quod facit, & ita videtur nõ poſſe niſi quod facit. † Illud autem ita intelligendum eſt, Id ſolum non poteſt Deus quod non uult, ſcilicet, ſe poſſe † Idem in 7. libro confeſſ. ad Deum loquens ait. Nec cogeris inuitus ad aliquid,

† *In To. 9. Lib. 1. ca. 1*

† *Quomodo intelligẽda ſit authoritas.*

† *Cap. 4. in Tomo 1.*

quia uoluntas tua nõ eſt maior q̃ potẽtia eſſet autẽ maior ſi teipſo tuipſe maior eſſes. Ex hoc uidetur q̃ deus nõ poſſit plura q̃ vult, ſicut nõ vult plura q̃ poteſt. Sicut.n. volũtas non eſt maior potẽtia, ita nec potẽtia maior eſt uoluntate. Ideoq; ſicut plura nõ vult q̃ poteſt, ita eũ nõ plura poſſe q̃ uelle dicũt. Sed ad hoc dicimus, q̃a nec voluntas potentia, nec potentia uoluntate maior eſt, quia vna & eadem res eſt potentia & uoluntas, ſcilicet, ipſe Deus: qui eſſet maior ſeipſo, ſi uoluntas maior eſſet potentia, uel potentia uoluntate. Nec hac authoritate negatur Deũ plura poſſe quàm uelle, quia plura ſunt ſubiecta eius potentiæ, quàm uolũtati. Fateamur itaq; Deũ plura poſſe facere quæ non vult, & poſſe dimittere quæ facit. Quod ut certius firmiusque teneatur, ſcripturæ teſtimonijs aſſeramus, Deum plura poſſe facere quàm facit. Veritas ipſa ſecundum † Matth. ait, An putas quia non poſſum rogare patrem meũ, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones Angelorum? Ex quibus uerbis patenter innuitur, quia & filius poterat rogare quod non rogabat, & pater exhibere quod non exhibebat. Vterque ergo poterat facere quod non faciebat. Aug. etiam in Ench. ait, Omnipotentis uoluntas multa poteſt facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere ut duodecim legiones Angelorum pugnarent contra illos qui Chriſtum ceperunt. Item in eodem, Cur apud quoſdam non factæ ſunt virtutes, quæ ſi factæ fuiſſent, egiſſent illi homines pœnitẽtiam: & factę ſunt apud eos qui non erant credituri? tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique iniuſtè Deus noluit ſaluos fieri cùm poſſent ſalui eſſe ſi uellet. Tunc in clariſſima ſapientiæ luce videbitur, quod nũc piorum fides habet, antequàm manifeſta cognitione videatur, quàm certa & immutabilis & efficaciſſima ſit uoluntas Dei: quæ multa poſſit, & nõ uelit, nihil autem quod non poſſit, velit. Idem in lib. de natura & gratia, † Dominus Lazarum ſuſcitauit in corpore. Nunquid dicendum eſt, non potuit Iudam ſuſcitare in mente? Potuit quidem, ſed noluit. His authorita-

Reſponſio.

Authoritatibus confirmat Deum plura quàm facit facere poſſe.

† *Mat.* 26. *f*

Cap. 85. *in Tomo* 3.

Matt. 11. *c*

Cap. 7. *in Tomo,* 7.

† *Io.* 11. *f*

tibus

tibus alijsq; multis aperte docetur, quòd Deus multa poſſit facere quæ non vult: quod etiam ratione probari poteſt. Nō enim vult Deus omnes homines iuſtificare, & tamen quis dubitat eum poſſe? † Poteſt ergo Deus aliud facere q̃ facit: & tamen ſi aliud faceret, alius ipſe nō eſſet. Et poteſt aliud velle q̃ vult: & tñ eius voluntas nec noua, nec mutabilis aliquo modo poteſt eſſe. Quòd etſi poſſit uelle quod nūquã uoluit, nō tamen nouiter, nec noua uoluntate, ſed ſempiterna tãtũ uoluntate uel le poteſt: poteſt.n. uelle quod ab æterno poteſt uoluiſſe: habet enim potentiã volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab ęterno voluit.

† Quòd ſine mutabilitate potentiæ vel volũtatis poteſt Deus & alia velle & alia facere, quam quæ vult vel facit.

AN DEVS POSSIT FACERE ALIQVID melius quam facit. Diſtinct. XLIIII. A

NVnc illud reſtat diſcutiendum, utrum melius aliquid poſſit facere quàm facit. † Solent enim ſcrutatores dicere ꝙ ea quę facit Deus, nō poteſt meliora facere: quia ſi poſſet facere & non faceret, inuidus eſſet, & non ſumme bonus. Et hoc ex ſimili aſtruere conantur. ait enim Augu. in lib. 83. quæſt. Deus quem genuit, quoniam meliorem ſe generare nō potuit (nihil enim Deo melius) debuit æqualem, Si enim uoluit & non potuit, infirmus eſt. Si potuit & noluit inuidus, Ex quo confirmatur æqualem genuiſſe filium. A ſimili uolunt dicere, quòd ſi poteſt Deus rem meliorem facere quàm facit, inuidus eſt. Sed non ualet huius ſimilitudinis inductio, quia filium genuit de ſubſtantia ſua. Ideoq; ſi poſſet gignere æqualem & non gigneret, inuidus eſſet: alia uerò quæ non de ſubſtantia ſua facit, meliora facit.

De potentia Dei in comparatione ad modũ ſiue qualitatem rerum.

† Illi dicunt non poſſe.

Quæſt. 50. & li. 3. contra Maximinum. To. 6. c. 18. Tomo 4.

Quæſtio qua illi arctantur. B

Verùm hic ab eis reſponderi depoſco, cur dicunt rem aliquam ſiue etiam rerum vniuerſitatem, in qua maior conſummatio expreſſa eſt, non poſſe eſſe meliorem quàm eſt: ſiue ideo, quia ſummè bona eſt, ita ut nulla

Aug. ſuper Geneſ. ad li. 4. cap. 14.

nulla omnino boni perfectio ei deſit:ſiue ideo, quia maius bonum quod ei deeſt, capere ipſa non ualeat. Sed ſi ita ſummè bonum dicitur, ut nulla ei perfectio boni deſit, iam creatura creatori æquatur. Si verò ideo nō poteſt melior eſſe, quia bonum amplius quod ei deeſt, capere ipſa non ualeat, iam hoc ipſum non poſſe defectionis eſt, non conſummationis: & pōt eſſe melior, ſi fiat capax melioris boni, quod ipſe poteſt qui eam fecit. Poteſt ergo Deus meliorem rem facere quàm facit. Vnde Augu. ſuper Geneſ. Talem potuit Deus hominem feciſſe qui nec peccare poſſet, nec uellet: & ſi talem feciſſet, quis dubitat eum meliorem fuiſſe? Ex prædictis conſtat, quòd poteſt Deus & alia facere quàm facit, & quæ facit meliora ea facere quàm facit.

Lib. 11. de Geneſi ad literam ca. 7. in Tomo 2.

Vtrum alio uel meliori modo poſſit facere quàm facit. C

Poſt hæc conſiderandum eſt, utrum alio modo uel meliori quàm facit, poſſit, ea facere quæ facit. Si modus operationis ad ſapientiam opificis referatur, nec alius nec melior modus eſſe poteſt. Non enim poteſt facere aliquid aliter vel melius quàm facit, id eſt, alia ſapientia uel maiori ſapientia nihil enim ſapientius poteſt facere quàm facit. Si uerò referatur modus ad rem ipſam quā facit Deus, dicimus quia & alius, & melior poteſt eſſe modus. Et ſecundum hoc concedi poteſt, quia ea quę facit, poteſt facere melius, & aliter quàm faci: quia poteſt quibuſdam meliorem modum exiſtendi præſtare, & quibuſdam alium. Vnde Aug. in lib. 13. de Trin. dicit, quòd fuit & alius modus noſtræ liberationis poſſibilis Deo, qui omnia poteſt: ſed nullus alius noſtræ miſeriæ ſanandę fuit conuenientior. Poteſt ergo Deus eorum quę facit, quædam alio modo meliori, quædam alio modo æquè bono, quædam etiam minus bono facere quàm facit: ut tamen modus referatur ad qualitatem operis, id eſt, creaturæ, non ad ſapientiam creatoris.

Reſponſio.

Vtrum Deus ſemper poſſit omne quod olim potuit. D

Præterea quæri ſolet, Vtrū Deus ſemper poſſit omne quod olim potuit. Quod quibuſdam uidetur dicentibus,

bus, potuit deus incarnari, & potuit mori, & reſurgere, & alia huiuſmodi, q̃ modo nõ poteſt. Potuit ergo quæ modo non poteſt, & ita habuit potentiam quam modo non habet, unde uidetur potentia eius imminuta. Ad quod dicimus, quia ſicut omnia ſeper ſcit quæ aliquando ſciuit, & ſemper vult quæ aliquando uoluit, nec unquam aliquam ſcientiam amittit, nec uoluntatem mutat quam habuit: ita omnia ſemper poteſt quæ aliquando potuit, nec unquam aliqua potẽtia ſua priuatur. Nõ eſt ergo priuatus potentia incarnandi uel reſurgendi, licet non poſſit modo incarnari uel reſurgere. Sicut enim potuit olim incarnari ita & poteſt modo incarnatus eſſe: in quo eiuſdem rei potentia monſtratur. Vt enim olim ſciuit ſe reſurrecturum, & modo ſcit ſe reſurrexiſſe. Nec eſt alia ſcientia illud olim ſciuiſſe, & hoc modo ſcire, ſed eadem omnino Et ſicut uoluit olim reſurgere, & modo reſurrexiſſe: in quo vnius rei uoluntas exprimitur: Ita potuit olim naſci, & reſurgere, & modò ipſe poteſt natus fuiſſe & reſurrexiſſe: & eſt eiuſdem rei potentia. Si enim poſſet modo naſci & reſurgere, non eſſet idẽ poſſe. Verba enim diuerſorum temporum diuerſis prolata temporibus, & diuerſis adiuncta aduerbijs eundem faciunt ſenſum: vt modo loquentes dicimus iſte poteſt legere hodie: cras autem dicemus, iſte poteſt legiſſe, uel potuit legere heri: ubique unius rei monſtratur potentia. Si autẽ diuerſis temporibus loquentes eiuſdem temporis uerbis & aduerbijs utamur, dicentes hodie, iſte poteſt legere hodie, & dicentes cras, iſte poteſt hodie legere: non idem ſed diuerſa dicimus eum poſſe. Fateamur ergo deũ ſemper poſſe quicquid ſemel potuit. i. habere omnem illam potentiam q̃ ſemel habuit, & illius omnis rei potẽtiam cuius ſemel habuit: ſed nõ ſemper poſſe facere omnes illud ꝙ aliquãdo potuit facere: poteſt quidẽ facere aut feciſſe aliquando ꝙ potuit. Similiter quicquid voluit & uult, id eſt, omnem quam habuit uoluntatem, & modo habet: & cuiuſcunq; rei uolũtatem habuit, & modo habet: non tamen vult eſſe uel fieri omne quod

Reſponſio.

Hic contra, dicitur magiſtro à pleriſque modernis doctoribus.

aliquando

aliquando voluit eſſe vel fieri; ſed vult fuiſſe vel factum eſſe. Ita & de ſcientia dei dicendum eſt.

DE VOLVNTATE DEI, QVAE ESSENtia Dei eſt vna & æterna, & de ſignis eius. Diſtinct. XLV. A

De quiditate voluntatis Dei.

IAm de voluntate dei aliquid pro ſenſus noſtri imbecillitate dicendum eſt. Sciendum eſt ergo, quia voluntas ſiue volens de deo ſecundum eſſentiam dicitur. Non eſt enim ei aliud velle & aliud eſſe, ſed omnino idem. Et ſicut idem eſt ei eſſe bonum quod eſſe Deum, ita idem eſt ei eſſe volentem, quod eſſe deum. Nam voluntas qua ſemper volens eſt, non affectus vel motus eſt, qui in deũ cadere non valet, ſed diuina *ousia* qua volens eſt deus, & huiuſmodi.

Quòd licet idem ſit Deo velle quod eſſe, non tamen poteſt dici Deus eſſe omnia quæ vult. B

Et licet idem ſit Deo velle quod eſt, non tamen dicendum eſt deum omnia quæ vult: quod quidam de dei voluntate non rectè ſentientes, nobis obijciunt dicentes,

Obiectio quorundam.

Si idem eſt deo velle quod eſſe, ergo cùm dicimus, deum velle omnia quæ facit, dicimus eum eſſe omnia quæ facit: alioquin non ibi illo verbo idem ſignificatur, quod ſignificatur hoc verbo eſſe, cùm de deo dicitur. Et ſi ita eſt, non ſemper dicitur de deo velle ſecundum eſſentiã. Si verò ſecundum eſſentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de deo? relatiuè enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus ſit deo velle quod eſſe, non tamen poteſt dici omnia quæ vult: ſicut idem eſt deo eſſe quod ſcire: nec tamen ſicut dicitur ſcire omnia, ita quoque poteſt dici eſſe omnia.

Reſponſio, plenam continens ſolutionem.

Quis ſit ſenſus horum uerborum, Deus ſcit vel Deus vult: Item, Deus ſcit omnia, vel vult aliquid: & quid de Deo in his prædicetur. C

Et

Et vbicunque Deus dicitur ſcire vel ſciens, vel velle vel volens, hęc de eo ſecundum eſſentiam dicuntur. Cũ enim dicitur, Deus ſcit, vel Deus vult, ſiue Deus eſt ſciẽs vel volens, eſſentia diuina prædicatur, & Deus eſſe enunciatur. Cùm autem additur: omnia vel aliquid, vel aliqua, & dicitur, Deus ſcit omnia, vel vult aliquid, vel aliqua: eſſentia quidem diuina prædicatur non ſimpliciter & abſolutè, ſed ita vt ſcientiæ, quæ ipſe eſt, omnia ſubiecta monſtrentur, & voluntati quæ ipſa eadem eſt, aliquid vel aliqua ſubiecta eſſe dicantur: vt talis fiat ſenſus, Deus ſcit omnia, id eſt, Deus eſt cuius ſcientiæ, quæ ipſius eſſentia eſt, omnia ſubiecta ſunt. Similiter Deus vult hæc, vel illa, id eſt, Deus eſt, cuius voluntati quæ ipſe eſt, hæc ſiue illa ſubiecta ſunt. Volens ergo ſiue vel dicitur Deus ſecundum eſſentiam, cuius voluntas eſſentia eſt ſempiterna & immutabilis (licet ea varientur & tranſeant, quæ ei ſubiecta ſunt) quæ non poteſt eſſe iniuſta vel mala, quia Deus eſt.

Quòd Dei voluntas ſummè bona, cauſa eſt omnium quæ naturaliter ſunt: cuius cauſa non eſt quærenda, quia nullam habet, cùm ſit æterna. D

Hæc itaq; ſummè bona voluntas, cauſa eſt omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta ſiue futura ſunt, quę nulla præuenta eſt cauſa, quia æterna eſt. Ideoque cauſa ipſius quærenda non eſt. Qui enim eius cauſam quærit, aliquid maius ea quærit, cùm nihil ea maius ſit. † Vnde Auguſt. in libro 83. quæſt. Qui quærit quare voluerit Deus mundum facere, cauſam quærit voluntatis Dei. Omnis autẽ cauſa efficiens maior eſt eo quod efficitur. Nihil autem maius eſt voluntate Dei. Nõ ergo eius cauſa quærenda eſt. Idem in libro contra Manicheos, Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cœlum & terram? Reſpondendum eſt eis, qui voluntatem Dei noſſe deſiderant, cauſas & voluntatem Dei ſcire quærunt, quòd volũtas Dei omniũ, quæ ſunt, ipſa ſit cauſa. Si enim habet cauſam voluntas, eſt aliquid quod antecedat volunta-

Hic dicit quare eius cauſa quærẽda nõ eſt.

† Quæſ. 28 in Tomo 4.

Li. 1. *ca.* 2. *Tomo* 1.

tem Dei: quod nefas eſt credere. Qui ergo dicit, quare fecit Deus cœlum, & terram? Reſpondêdum eſt illi, quia vult. Voluntas enim Dei cauſa eſt cœli & terræ: & ideo maior eſt voluntas Dei, quàm cœlum & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cœlum & terram? maius aliquid quærit quàm eſt voluntas Dei: nihil autẽ inueniri poteſt. Compeſcat ſe ergo humana temeritas, & id quod non eſt non quærat, ne id quod eſt non inueniat. Ecce his authoritatibus apertè inſinuatur, quòd voluntatis Dei cauſa nulla eſt, & ideo quærenda non eſt.

Quòd voluntas Dei prima & ſumma cauſa eſt omnium. E

Cap. 4. Voluntas ergo Dei, vt ait Auguſtin. in tertio libro de Trinitate, prima & ſumma cauſa eſt omnium ſpecierum atque motionum. Nihil enim fit quod non de interiori atque intelligibili aula ſummi Imperatoris egrediatur ſecundum ineffabilem iuſtitiam. Vbi enim nõ operatur quod vult Dei omnipotentis ſapientia, quę per tingit à fine vſq; ad finẽ fortiter, & diſponit omnia ſuauiter: & non ſolum facit ea quæ perſeuerantia conſuetudinis admirationem nõ admittunt, ſed etiam ea, quæ propter raritatem & inſolitum euentum mira vidẽtur: vt ſunt defectus luminarium, & terræ motus, & mõſtroſi animantium partus, & his ſimilia: quorũ nihil fit ſine voluntate Dei, ſed pleriſq; non apparet. Ideoq; placuit vanitati Philoſophorum etiã cauſis alijs ea attribuere, cùm omnino videre non poſſent ſuperiorem cæteris omnibus cauſam, id eſt, voluntatem Dei. Itaq, non niſi Dei voluntas cauſa prima eſt ſanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum. Hæc ergo ſola eſt vnde ortum eſt quicquid eſt, & ipſa non eſt orta ſed æterna.

Idem ca. 4. eiuſdem & in principio 1. cap. Sapien. 8. a

Quibus modis accipitur Dei voluntas. F

Idem lib. 2. Hic non eſt prætereundum nobis, quod ſacra ſcriptura de voluntate Dei varijs modis loqui conſueuit: & tamen non eſt Dei voluntas diuerſa: ſed locutio diuerſa eſt de voluntate, quia nomine voluntatis diuerſa accipit.

Quæ verè et ppriè dici tur Dei vo

accipit. Nã voluntas Dei verè ac propriè dicitur quæ in ipſo eſt, & ipſius eſſentia eſt: & hæc vna eſt, nec multiplicitatem recipit nec mutabilitatem, quæ inexpleta eſſe non poteſt: de qua Propheta ait, Omnia quæcunque vō luit Dominus fecit. Et Apoſtolus, Volũtati eius quis reſiſtit? Et alibi, Vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Et hæc voluntas rectè appellatur beneplacitum Dei ſiue diſpoſitio.

lũtas & ea dicitur beneplacitũ.
Pſal. 113.
Rom. 9. *c*
Rom. 12. *a*

Quòd ſecundum figuram dicitur voluntas Dei præceptio, prohibitio, conſilium, permiſſio, operatio: & ideo pluraliter dicit ſcriptura voluntates. *G*

Aliquando verò ſecundum quandam figuram dicendi voluntas Dei vocatur, quod ſecundum proprietatem non eſt voluntas eius: vt præceptio, prohibitio, cōſilium, nec nō permiſſio & operatio. Ideoq; pluraliter aliquando ſcriptura volũtates Dei pronunciat. Vnde Propheta, Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius: cùm non ſit niſi vna voluntas Dei quæ ipſe eſt, pluraliter tamen dicit volũtates: quia voluntas Dei varijs modis ac pro diuerſis accipitur, vt dictum eſt. Ita etiam idem Propheta propter multos effectus miſericordiæ & iuſtitię pluraliter dicit, Miſericordias Domini in æternum cantabo Et alibi, Iuſtitiæ Domini rectæ, lætificantes corda: cùm tamē in Deo vna ſit miſericordia, vna iuſtitia, & vna eademque ſit miſericordia quæ iuſtitia, ſcilicet diuina *ousìa.*

Pſal. 110.
Pſalm. 88.
Pſalm. 18.

Quare præceptio & prohibitio & conſilium dicantur Dei voluntas. *H*

Ideo autem præceptio & prohibitio atque conſilium cùm ſint tria, dicitur tamen vnumquodque eorum Dei voluntas: quia iſta ſunt ſigna diuinæ voluntatis, quemadmodum & ſigna iræ dicuntur ira: & dilectionis ſigna dilectio appellantur: & dicitur iratus Deus, & tamen non eſt ira in eo aliqua, ſed ſigna tantum quæ foris fiunt, quibus iratus oſtenditur, ira ipſius nominantur. Et eſt figura dicendi, ſecundum quam nō eſt falſum

quod

quod dicitur: ſed verum quod dicitur ſub tropi nubilo obumbratur. Et ſecundum hos tropos diuerſæ voluntates Dei dicuntur, quia diuerſa ſunt illa quæ per tropum voluntas Dei dicuntur.

Vbi voluntas Dei pro præcepto & conſilio accipiatur. I

Pro præcepto Dei atque conſilio poteſt accipi voluntas: vt ibi, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Et alibi, Qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe frater meus, & ſoror, & mater eſt. Et cōtra hanc voluntatem multa fiunt. Vnde Aug. in lib. de ſpiritu & litera, Infideles, inquit, contra voluntatem Dei faciunt, cùm eius Euangelio non credunt.

Matth. 6. d *Matt. 12. d* *Cap. 33. Tomo 3.*

Quòd Deus non vult hominibus fieri omnia quæ præcepit, vel non fieri quæ prohibet. K

Et ſi illa tria dicantur Dei voluntas, ideo quia ſigna ſunt diuinæ voluntatis: non eſt tamen intelligendum Deum omne illud fieri velle quod cuicunque præcepit: vel non fieri quod prohibuit. Pręcepit enim Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit, nec ideo præcepit vt id fieret: ſed vt Abrahæ probaretur fides. Et in Euangelio præcepit ſanato ne cui diceret: ille aũt prædicauit vbiq; intelligens Deum nō ideo prohibuiſſe quin vellet opus ſuum prædicari: ſed vt daret formam homini laudem humanam declinandi.

Geneſ. 22. *Mar. 1. d*

De permiſſione & operatione vbi dicantur Dei voluntas. L

Permiſſio quoque Dei & operatio voluntas Dei appellantur, qualiter accipit Auguſt. in Ench. dicens: Non fit aliquid niſi omnipotens fieri velit: vel ſinendo vt fiat, vel ipſe faciendo. Nec dubitandum eſt Deum facere bene, etiam ſinendo fieri quæcunque fiunt malè, non enim hæc niſi iuſto iudicio Dei ſinit, & profectò bonum eſt omne quod iuſtum eſt. Ecce hic manifeſtè habemus Dei voluntatem appellari ipſius operationem vel permiſſionem, cùm dicit non fieri aliquid niſi omnipotens

Cap. 95.

fieri

ſieri uelit, vbi includit & bona & mala omnia quę fiūt. Ideoq; apertè diſtinguit quomodo Deum velle dixerit, ne eadem ratione intelligeretur velle bona & mala ſub dens uel ſinendo vt fiat, hoc quantum ad mala dicit: vel ipſe faciendo, hoc quantum ad bona. Mala.n. ſinit fieri, ſed non facit: bono verò ipſe facit. Ideoq; dixit eū velle: quia & nolens mala ſinit, volens bona operatur: & ob hoc permiſſio, & operatio voluntas Dei dicuntur.

Quinque ſupra ſunt prop oſita, quæ dicuntur ſecundum tropum, vt ideo diſtinguat lector ubique pro quo eorum accipiatur uoluntas. M

Quinque ergo ſuprà poſita ſunt, quę dicuntur ſecundum tropum Dei uoluntas: quia ſigna ſunt diuinæ voluntatis, quæ vna eſt, & immutabilis, ſcilicet, Dei beneplacitum. Ideoqoe diligēter diſtinguat lector vbi de uoluntate Dei ſcriptura commemorat, iuxta quem modū accipi oporteat, vtrum pro beneplacito Dei, an pro aliquo ſignorum eius, Magna enim eſt adhibenda diſcretio in cognitione diuinæ voluntatis: quia & beneplacitum Dei eſt voluntas eius: & ſignum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum eſt, ſignum verò beneplaciti eius non: & conſonat rerū effectibus beneplacitum ipſius, & ipſi effectus rerum ab illo non diſcordant. Fit enim omne quòd beneplacito vult fieri, & omne quod non uult fieri, nequaquam fit. Non ita autem eſt de ſignis: quia præcepit Deus multis, ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & cōſulit, quæ non implent. *Mat. 19.c.*

ILLI SENTENTIAE QVA DICTVM eſt Dei uoluntatem non poſſe caſſari, quæ ipſe eſt, quædam videntur obuiare.

Diſtinct. XLVI. A

De impletione uoluntatis Dei qualiter impleatur.

HIc oritur quæſtio: Dictum eſt enim in † ſuperioribus, & authoritatibus cōmunitum, quòd uoluntas Dei quæ ipſe eſt, quæ beneplacitum eius vocatur, caſſari non pōt: quia illa † voluntate fecit quæ- *† Diſt. prece dēte par. E.* *† Pſa. 113.*

Roma. 9. d. cunq; voluit in cęlo & in terra: cui teſte Apoſtolo nihil reſiſtit. Quæritur ergo quomodo accipiendum ſit quod Apoſtolus de domino ait: Qui vult omnes homines ſal-
1. Tim. 2 b uos fieri. Cùm enim non omnes ſalui fiant, ſed plures damnentur: videtur vtiq; nó fieri quod Deus uult fieri, humana ſcilicet voluntate impediente volũtatem Dei.
Mat. 23. d. Dominus quoq; in Euangelio impiam ciuitatem compellans: Quoties, inquit, volui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ita enim hæc dicuntur tãquam Dei voluntas ſuperata
Ex Au. in Enchiridio Cap 97. ſit hominum uoluntate: & infirmiſſimis nolendo impedientibus non potuerit facere potentiſſimus quod volebat. Vbi eſt ergo illa omnipotentia, qua in cœlo, & in terra, ſecundum Prophetam, omnia quæcunq; voluit
Pſal. 113. fecit? & quo voluntate eius ſecundum Apoſtolum ni-
Roma. 9. d. hil reſiſtit, ſi colligere filios Hieruſalem voluit, & nó fecit? Hæc enim prædictis plurimum obuiare videntur.

Solutio, quomodo intelligendum ſit illud, Volui congregare & noluiſti. B

Sed audiamus ſolutionem: ac primùm quomodo accipiendum ſit illud quod Dominus ait videamus. Non
Cap 97. enim ex eo ſenſu illud dictum eſt, ut ait Aug. in Enchi. prædictam quæſtionem ſoluens, quaſi Dominus uoluerit congregare filios Hieruſalem: & nó ſit factum quod uoluit: quia ipſa noluerit, ſed potius ipſa quidem filios ſuos ab ipſo colligi noluit, qua tamen noléte filios eius collegit ipſe omnes quos uoluit: quia in cœlo & in terra non quædam uoluit & fecit, quædam uerò uoluit &
Pſal. 113. nó fecit, ſed omnia quæcunq; uoluit fecit: ut ſit ſenſus, Quoties uolui congregare filios tuos & noluiſti? id eſt, quoquot congregaui mea uoluntate ſemper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti poſitum eſt, quod illa Domini uerba ſuperioribus non repugnant.

Quomodo intelligendum ſit illud, Qui uult omnes homines ſaluos fieri. C

Nunc uidere reſtat, quomodo etiam præmiſſa uerba Apoſtoli prædictis non contradicant: qui de Deo lo

quens

quens, ait: Vult omnes homines ſaluos fieri. Quorum occaſione uerborum multi a ueritate deuiauerunt, dicentes, deum multa uelle fieri quæ non fiunt. Sed non eſt intelligendum ea ratione illud eſſe dictum, quaſi deus uellet aliquos ſaluari & nõ ſoluentur. Quis enim tam impie deſipiat, ut dicat deum malas hominũ uoluntates quas uoluerit, & quod uoluerit, & ubi uoluerit in bonum non poſſe conuertere? Non eſt utique uerum quod in Pſalm. dicitur quæcunq; uoluit fecit, ſi aliqua noluit & non fecit: & quod eſt indignius, ideo non fecit, quoniam ne fieret ꝙ uolebat omnipotens uoluntas hominis impediuit. Ideoque cum audimus, & in ſacris literis legimus, quod uelit omnes homines ſaluos fieri (quamuis certum ſit nobis non omnes homines ſaluos fieri) non tamen ideo debemus omnipotentiſſimæ dei uolũtati aliquid derogare, ſed ita intelligere quod ſcriptum eſt, Vult omnes homines ſaluos fieri: tanquam diceretur, nullum hominem fieri ſaluum, niſi quem ſaluum fieri uoluerit: non quòd nullus ſit hominum niſi quem ſaluum fieri uelit, ſed quod nullus fiat ſaluus niſi quem uelit ſaluari: & ideo rogandus eſt, ut uelit; quod neceſſe eſt fieri, ſi uoluerit. Non eſt enim credendus omnipotens aliquid uoluiſſe fieri quod factum non ſit. Sic etiam intelligitur illud: Illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: non quia nullus hominum eſt qui non illuminetur, ſed quia niſi ab ipſo nullus illuminatur. Poteſt & alio modo illud intelligi, dum tamẽ credere non cogamur omnipotentẽ aliquid fieri uoluiſſe factumque non eſſe: qui ſine ullis ambiguitatibus ſiue in cœlo & in terra, ſicut ueritas cantat, omnia quæcunq; uoluit fecit: profectò facere nõ uoluit quæcunq; non fecit. Ex his apertè oſtenditur quòd deus ea uolũtate quæ ipſe eſt, non uult aliquid fieri quod non fiat, neque non fieri quod fiat.

1. ad Ti. 2. b — *Diſtin. præcedenti parag. F.* — *Ex Augu. in Enchiri. Cap. 68.* — *Pſal. 113.* — *Ioan. 1. a*

Vtrum mala Dei uoluntate fiant, an eo nolente. D

Ideoq; cum conſtet omnia bona quæ fiunt eius fieri uoluntate, quæ ſi fieri nollet, nullatenus fierent, rectè

Quæ ſuper hoc a diuerſis dicũtur. quæri ſolet, Vtrum & mala omnia quæ fiunt, id eſt, peccata dei fiant voluntate: an nolente eo fiant? Super hoc diuerſi varia ſentientes ſibi contradicere inueniuntur. Alij enim dicunt quòd deus vult mala eſſe vel fieri, non tamen uult mala. Alij verò quòd nec uult mala eſſe nec fieri. In hoc tamẽ conueniunt & hi & illi, quòd vtique fatentur deum mala non velle. Vtrique verò rationibus & authoritatibus innituntur ad muniendam ſuam aſſertiorem.

Alij dicunt Deum uelle mala eſſe uel fieri, alij non.

Quare dicunt quidam Deum uelle mala eſſe uel fieri. E

Prima ratio illorũ q dicunt Deũ uelle mala fieri. Qui enim dicunt deum mala velle eſſe uel fieri, ſuam his modis muniunt intentionem: Si enim, inquiunt, mala non eſſe uel non fieri vellet, nullo modo eſſent vel fierent: quia ſi uult ea non eſſe vel non fieri, & non poteſt id efficere, ſcilicet, ut non ſint vel non fiant voluntati eius & potentiæ aliquid reſiſtit, & non eſt omnipotẽs, quia nõ poteſt quod vult: ſed impotens eſt ſicuti & nós ſumus, qui quod volumus quandoque non valemus. Sed quia omnipotens eſt, & in nullo impotens, certum eſt non poſſe fieri mala vel eſſe niſi eo uolente. Quomodo enim inuito eo & nolente poſſet ab aliquo malum fieri, cum ſcriptũ ſit, † Voluntati eius quis reſiſtet? Suprà etiam dicit Auguſt. quia neceſſe eſt fieri ſi voluerit. Sed uult mala fieri aut non fieri. Si uult non fieri, non fiunt: fiunt autem, uult ergo fieri. Item bonum eſt mala eſſe vel fieri: alioquin ſummè bonus non permitteret ea fieri. Vnde Augu. in Enchir. Quanuis ea, inquit, quę mala ſunt inquantum mala ſunt, nõ ſunt bona: tamen ut non ſolùm bona, ſed etiam ſint & mala, bonum eſt. Nam niſi eſſet hoc bonum ut eſſent & mala, nullo modo eſſe ſinerentur ab omnipotenti bono; cui procul dubio quàm facile eſt q uult facere, tam facile eſt quod non uult eſſe nõ ſinere. Hæc niſi credamus, periclitatur noſtra confeſſio, quia nos in patrem omnipotentẽ credere cõfitemur. Ecce hic apertè habes, quòd bonum eſt mala eſſe: omnis autem boni deus author eſt, qui uult omne bonum eſſe quod eſt. Cùm ergo bonum ſit mala fieri

Secunda ratio.
† Rom. 9. c.
Tertia ratio.
Cap. 96.
Tomo 3.

fieri vel eſſe, ergo & mala uult fieri uel eſſe. His atque alijs huiuſmodi rationibus authoritatibus vtuntur, qui dicunt deum uelle mala eſſe uel fieri.

Hic ponit rationes illorum qui dicunt Dei uoluntate uel non fieri mala uel non poſſe. F

Illi uerò qui dicunt dei uoluntate mala non fieri uel non eſſe, inductionibus præmiſſis ita reſpondent: dicentes, deũ nec uelle mala fieri, nec uelle nõ fieri, uel nolle fieri, ſed tantum non uelle fieri. Si enim uellet ea fieri uel eſſe, faceret utique ea fieri uel eſſe, & ita eſſet author malorum: non eſt autem author malorum, ut ſanctorum proteſtantur authoritates, nõ ergo eius uoluntate fiunt mala. Item ſi nollet mala fieri, uel uellet non fieri, & tamen fierent, omnipotens non eſſet: cum eius uolũtas humanę uoluntatis effectu impediretur. Ideoq; non concedunt deum uelle mala fieri, ne malorum author intelligatur: nec concedunt eum uelle mala non fieri uel nolle fieri, ne impotens eſſe uideatur, ſed tantum dicunt eum non uelle mala fieri, ut non author ſed permiſſor malorum monſtretur. Vnde & Euangeliſta ubi oſtendit deum authorem eſſe omnium bonorum, dicens, †omnia per ipſum facta ſunt: conſequenter malorum authorem eſſe negat, dicens: Et ſine ipſo factum eſt nihil, id eſt, peccatum. Non dixit per eum factum eſſe, uel eo nolente & inuito, ſed tantum ſine eo id eſt, ſine eius uoluntate, quia nõ eius uoluntate fit peccatum. Non ergo deo uolente uel nolente, ſed non uolẽte fiunt mala: quia non ſubeſt dei uoluntati, ut malum fiat uel non fiat: ſed ut fieri ſinat, quia bonum eſt ſinere mala fieri, & utique uolens ſinit non uolens mala: ſed uolens ſinere ſinit, ut ipſa fiant: quia nec mala ſunt bona, nec ea fieri uel eſſe bonum eſt.

Quare non ſit uerũ deũ velle mala fieri.

Hic quæritur an ſit uerum, Deum uelle nõ fieri mala uel nolle fieri.

Quòd uerũ ſit Deũ non uelle mala fieri.

†Ioan. 1. a.

Quòd non Deo uolente, uel nolente, ſed non uolẽte fiant mala.

Quomodo intelligendum ſit illud Auguſtini, mala fieri bonum eſt. G

Quòd uerò Auguſt. ait, Mala fieri bonum eſt, nec ſinerentur mala ab omnipotenti bono fieri niſi hoc eſſet

bonum, ut ea eſſent, ea ratione dictum eſſe aſſerũt, quia ex malis quæ fiunt deus bona elicit: nec ipſe permitteret ea fieri niſi de eis boni aliquid faceret. Vnde Aug. in eodem lib. Ench. aperte indicans prædictorum uerborũ eſſe talem intelligentiam ait, Deus omnipotens, cui rerum eſt ſumma poteſtas cùm ſummè bonus ſit, nullo modo ſineret aliquid mali eſſe in operibus ſuis, niſi uſq; adeo eſſet omnipotens & bonus ut benefaceret, etiam de malo. Item in eodem, † Melius iudicauit deus de malis bona facere, quàm mala nulla permittere. Ex hoc itaque ſenſu dictum eſt, ac uerum eſt, bonum eſt mala fieri: quia ex malis quæ fiunt bonis (qui ſecundum propoſitum uocati ſunt ſancti accidit bonitas, id eſt, utilitas. Talibus enim (vt ait Apoſtolus) in bonum cooperatur omnia etiam mala: quia eis poſſunt, quæ alijs facientibus obſunt. Vnde etiam aliquando in ſcriptura legitur malum appellari bonum: ut Hier. ſuper Marcum, Malũ, inqt, Iudæ bonũ fuit ſcilicet nobis: nec ſi bonũ eſt illi uel illi, inde ſequit̃ q̃ ſimpliciter bonum ſit: propriè.n. ac ſimpliciter bonũ eſt, quod in ſe & facienti bonum eſt.

Cap. 11. in Tomo 3. circa princ. Confirmat illũ ſenſum alia authoritate eiuſdem.

† Cap. 72.

Rom. 8. f

Commentario ad cap. 14. in to. 9.

Quadriparti. a boni acceptio. H

Eſt enim aliquid quod in ſe bonum eſt, & cui fit: ſed non eſt bonum facienti, vt cùm ſubuenitur pauperi, ſed non propter deum: & eſt aliquid bonum in ſe & facienti, ſed non ei cui fit, ut cùm ueritas propter deum alicui non obedienti prędicatur, & eſt aliquid in ſe & facienti & ei cui fit bonum, ut cùm ueritas prædicatur propter deum credenti. Vnde Apoſtolus, Bonus odor ſumus deo alijs odor vitæ alijs odor mortis. Eſt autem aliud, quod nec in ſe bonum eſt & facienti nocet, & damnat, niſi pœniteat, ut malum: valet tamen ad aliquid. Vt enim ait Auguſt. in Enchir. A ſummè & æqualiter & immutabiliter Trinitate bona creata ſunt omnia: nec ſummè nec æqualiter, nec immutabiliter bona, ſed tamen bona etiam ſingula. Simul verò uniuerſa ualde bona: quia ex omnibus conſiſtit uniuerſitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur, bene

2. Cor. 2. d

Cap 10. & 11. tom. 3.

bene ordinatum, & loco ſuo poſitum eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora ſint, dum comparantur malis.

Quòd mala uniuerſitati ualent & facientibus ſua propria, uel patientibus aliena proſunt, electis tamen. I

Hinc patet quod ex malis quę fiunt, aliquod prouenit bonum dum bona magis placent, & laudabiliora exiſtunt. Ipſis etiam facientibus ex malis quæ faciunt interdum bona proueniunt, ſi ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti. Talibus enim, vt ait Auguſt. in lib. de correctione & gratia, uſque adeo deus omnia cooperatur in bonum, ut ſi qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipſum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt, atque doctiores: ut Petrus. Illa etiam mala quę ab iniquis infideles piè perferunt, ut ait Auguſtinus in libro de Trinitat. ipſis utique proſunt, vel ad delenda peccata, uel ad exercendam probandamque iuſtitiam uel ad demonſtrandam huius uitæ miſeriam, Ideoque & Iob dei manum, & † Apoſtolus Satane ſtimulum ſenſit: & vterque bene profecit: quia malum bene portauit.

Ad Rom. 8 Cap. 9. Tomo 7.

Lucæ 22. g

Aug. li. 13. Cap. 16.

Iob. 19. a

2. Cor. 12. c

Ex prædictis concludit oſtendens eſſe bonum fieri mala multis modis. K

Si quis igitur diligenter attendat quæ ſcripta ſunt, facile eſt ei precipere ex malis bona prouenire: & ex ea ratione dictum eſſe, quòd bonum eſt mala fieri vel eſſe non quia malum ſit bonum, uel quia bonum ſit malum fieri. Non eſt enim bonum malum fieri ab aliquo, quia non eſt bonum ut aliquis faciat malum. Si enim hoc eſſet bonum, profectò huius deus author eſſet, qui eſt author omnis boni. Quòd ſi huius deus author eſt, eo ergo authore homo agit mala, & ita eo authore homo fit deterior Et ſi eo authore homo fit deterior, tunc eo uolente homo fit deterior. Idem eſt.n dicere aliquid fieri deo authore quòd deo uolente: deo autem authore homo non fit deterior, ergo non deo uolente

Quæſt. 3. Tomo 4. vt Aug. in lib. 83. quæſt. apertè aſtruit à minori, dicens ita, Nullo ſapiente homine authore fit homo deterior: tanta enim eſt iſta culpa quæ in ſapientem hominem cadere nequit. Eſt autem Deus omni homine ſapiente præſtantior: Multo minus ergo Deo authore fit homo deterior. Multo enim eſt præſtãtior Dei voluntas, quam hominis ſapientia. Illo autem authore cum dicitur, illo uolente dicitur: ergo eſt vitiũ voluntatis humanæ, quo eſt homo deterior: quod uitium ſi longè ab eſt a Dei voluntate, ut ratio docet, a quo ſit quærenddum eſt. Ecce apertè dicit Augu. Deo authore uel uolente hominem non fieri deteriorem, ſed uitio uoluntatis ſuæ. Non eſt ergo Deo authore quòd malum fit ab aliquo: & ita Deo uolente mala non fiunt.

Quod in Deo non eſt cauſa ut ſit homo deterior. L

Quæſt. 4. Deinde idem Aug. quærens quę ſit cauſa vt homo ſit deterior, in Deo eam non eſſe aſſerit, in eo. lib. dicens, Vt ſit homo deterior, aut in ipſo eſt, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla cauſa eſt: Si in alio, aut in Deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neque Deus, neq; homo ſit: ſed non in Deo (bonorum enim Deus tantum cauſa eſt) ergo in homine eſt, aut in eo quod neq; Deus neq; homo, aut in nihilo. Et ex his apertè oſtenditur, ꝙ non eſt bonum vt ſit homo deterior: quia non eſt Deus eius rei cauſa, qui tantum cauſa bonorum eſt. Et ſi non eſt bonum vt homo fiat deterior, non eſt ergo bonum vt ab eo fiat malum: non ergo vult Deus ut ab eo fiat malum.

Aliter probat quòd Deo authore non fiunt mala. M

Item aliter etiam oſtenditur quòd Deo authore, id eſt, uolente non fiunt mala: quia ipſe non eſt cauſa tendendi ad non eſſe. Tendere enim ad non eſſe malum eſt. Ipſe autem author mali non eſt: tendit uerò ad non eſſe qui operatur malum: non ergo Deo authore eſt, quòd aliquis operatur malum. Non eſt ergo bonum, quòd aliquis operatur malum, quia tantum boni Deus author eſt. Hoc autem † Augu. in eodem lib. apertè explicat

† Quæſt. 21 in principio & fine.

plicat

plicat ita dicens, Qui omnium quæ ſunt authore eſt, & ad cuius bonitatem id pertinet vt ſit omne quod eſt, boni tantummodo cauſa eſt. Quocirca mali author non eſt, & ideo ipſe ſummum bonum eſt: à quo in nullo deficere bonum eſt, & malum eſt deficere. Non eſt ergo cauſa deficiendi, id eſt, tendendi ad non eſſe, qui vt ita dicam, eſſendi cauſa eſt: quia omnium quæ ſunt author eſt: quæ inquantum ſunt, bona ſunt. Ecce apertè habes ꝙ deficere à Deo, qui ſummum eſt bonum, malum eſt: mala ergo facere malum eſt: non ergo Deo authore uel uolente mala fiunt.

Obiectio quorumdam ſophiſtica, qua probare nituntur ex Deo eſſe quòd mala fiant. N

Iam ſufficienter oſtenſum eſt, quòd Deo authore non fiunt mala: Quidam tamen ſophiſticè incedentes & ideo Deo odibiles, probare conantur ex Deo authore eſſe quod mala fiunt, hoc modo: Quòd mala fiunt, uerum eſt: omne autem verum quòd eſt, à ueritate eſt quæ Deus eſt: à Deo ergo eſt quòd mala fiunt. Quod autem omne uerum à Deo ſit, confirmãt authoritate Aug. in lib. 83. quæſt. ita dicentis: Omne uerum à ueritate uerum eſt: eſt autem ueritas Deus: Deum ergo habet authorem omne uerum. Eſt autem uerum quod mala fiunt uel ſunt, Deo ergo authore eſt ꝙ ſunt uel fiunt mala. *Quæſt. 1. Ioan. 14.*

Reſponſio, vbi concedit omne verum eſſe à Deo, & ſophiſma aperit. O

Quibus facile eſt nobis reſpondere, ſed indignum reſponſione uidetur quod dicunt: Omne nanq; verum à Deo eſt, ut ait Augu. cui conſonat Ambroſ. qui tractans illud uerbum Apoſtoli † Nemo poteſt dicere, Dominus Ieſus niſi in ſpiritu ſancto: dicit quod cum uerũ à quocunq; dicitur, à ſpiritu ſancto eſt. Cùm itaque uerum ſit quòd mala fiunt, hoc uerum quod dicitur illa locutione, ſcilicet, mala fiunt, à Deo eſt: ſed nõ inde ſequitur quòd à Deo ſit, ut mala fiant: Si enim hoc diceretur, author malorum Deus eſſe intelligeretur: † quod ex ſimili

To. 4. explanatione.
† 1. Co. 12. a
† Per ſimile oſtendit illud eſſe falſum.

ſimili manifeſtè falſum oſtenditur, deus prohibet furtum fieri: ſed furtum fieri uerum eſt: ergo prohibet uerum: non ſequitur.

Partem quæſtionis approbat illorum qui dicunt Deum non uelle mala fieri. P

Hæc igitur & alia huiuſmodi inania relinquẽtes pręmiſſæ quæſtionis parti ſaniori fauentes, quæ ſanctorũ teſtimonijs plenius approbatur: dicemus deum non uelle mala fieri: nec tamen uelle non fieri neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri fit: & omne quod vult non fieri non fit. Fiunt autem multa quæ non vult fieri, ut omnia mala.

QVOD VOLVNTAS DEI SEMPER impletur de homine quocunque ſe vertat. Diſtinct. XLVII.

Quòd uoluntas Dei ſemper ſit efficaciter.

Volũtas quippe Dei ſemper efficax eſt ut fiat omne quod uelit, & nihil fiat quod nolit: quę de homine ſemper impletur quocũq; ſe uertat. Nihil enim (ut ait Aug in lib. de lib. arbitrio (conſtitutum ſuperat uoluntatẽ dei: & ſi faciat contra eius voluntatem, tamen contra eius uoluntatem quę ipſe eſt nihil putandum eſt ita fieri tanquam velit fieri, & nõ fiat, uel nolit fieri & fiat. Illa. n. voluntas (ut ait Aug. in Ench. ſemper impletur aut de nobis aut a nobis. De nobis impletur: ſed tamen nõ implemus eam quando peccamus. A nobis impletur quãdo bonum facimus: ideo enim facimus, quia ſcimus placere deo. Ita & de homine ſemp deus implet ſuam uolũtatem: quia nihil facit homo de quo deus nõ operetur quod vult. Non enim vult deus vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitenti vult parcere ut uiuat: in peccatis verò perſeuerantem punire, ut iuſtiæ potentiam contumax non euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam: & hæc ſunt † magna opera domini, exquiſita in omnes uoluntates eius. Et tam ſapienter exquiſita, ut cùm angelica & humana creatura peccaſſet,

Aug. in Enchir. c. 100 et 6. ſequentibus. Ca. 107. in fine.

† Pſal. 110 Aug. in Enchiridi, Capite 100.

id eſt,

id eſt, non quòd ille, ſed quod voluit ipſa feciſſet, etiam per eandem creaturæ voluntatem quâ factum eſt, quod creator nõ voluit, impleret ipſe quod voluit: bene vtẽs etiam malis tanquam ſummè bonus ad eorum damnationem, quos iuſtè prædeſtinauit ad pœnam, & ad eorũ ſalutem quos benignè prædeſtinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipſos attinet, quod deus noluit, fecerunt: quantum verò ad omnipotentiam dei, nullo modo id facere voluerunt. Hoc quippe ipſo quod contra eius voluntatem fecerunt: de ipſis facta eſt voluntas eius. Præterea nanq; magna opera domini ſunt exquiſita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam fit contra eius voluntatem: quia non fieret ſi non ſineret: nec vtique nolens ſinit, ſed volens: nec ſineret bonus fieri malè niſi omnipotens etiam de malo poſſet bonum facere bene. His verbis euidenter monſtratur quod voluntas dei æterna ſemper impletur de homine, etiam ſi faciat homo cõtra dei voluntatem. Sed attendendum eſt diligenter quomodo in ſuperioribus dicitur fieri aliquid contra dei uoluntatem, quod tamen non fit præter eam, & qualiter intelligendum ſit illud, quantum ad ſe, fecerunt quod deus noluit: quantum uerò ad omnipotentiam dei nullo modo id facere uoluerunt. Videntur.n. iſta ſuperioribus obuiare, ubi dictũ eſt uolũtati eius nihil reſiſtere.

Pſal. 100.

Inquirit ſẽſus prædictorum uerborum.

Rom. 9.d

Hic aperit dicens diuerſis modis ſupra accipi Dei voluntatem. **B**

Verùm, ut ſuprà diximus, uoluntas dei diuerſis modis accipitur: quæ diuerſitas in prædictis uerbis ſi diligenter notetur, nihil ibi cõtradictionis reperitur. Vbi enim dicit non fieri præter eius uoluntatem, etiam quod fit contra eius uolũtatem diſſimiliter accepit uoluntatem: & non ipſam uoluntatem, quæ deus eſt, & ſempiterna eſt: ſed eius ſigna prædictis uerbis intelligi uoluit id eſt, prohibitionem ſiue præceptionem & permiſſionem. Multa enim fiunt contra dei præceptum uel prohibitionem, quæ tamen non fiunt præter eius permiſſionem.

Ipſius

In Tomo 8. enarration. ad Pſal. 16

Ipſius nanq; permiſſione omnia fiunt mala: quæ tamen præter eius voluntatem ſempiternam fiunt. Sicut Aug. dicit ſuper illum locum Pſalm. Vt non loquatur os meũ opera hominum: Opera enim hominum dicit ea quæ mala ſunt, quæ præter dei uoluntatẽ fiunt quæ ipſe eſt: ſed nõ præter eius permiſſionem, quæ ipſæ non eſt. Appellatur tamen ipſa dei uoluntas, quia deus volens ſinit mala fieri. Fiunt & cõtra eius præceptionẽ vel prohibitionem, ſed non contra eius uoluntatem quę ipſe eſt: niſi dicantur cõtra eam fieri, quia pręter eam fiunt. Contra eã quippe nihil ita fit, vt uelit fieri quod nõ fiat uel nolit fieri & fiat: quod euidenter idẽ Augu. notauit, ubi ait, Quantum ad ipſos attinet, quod deus noluit fecerunt: quantum verò, ad omnipotentiam dei, nullo modo id facere ualuerunt. Ac ſi diceret fecerunt contra dei præceptum quod appellatur uoluntas: ſed non fecerunt contra dei uoluntatem omnipotentem, quia hoc nõ valuerunt, illud ualuerunt: & ita per hoc quod fecerunt contra dei uoluntatem, id eſt, præceptum, de ipſis facta eſt uoluntas eius, id eſt, impleta eſt uoluntas eius ſempiterna, qua eos damnari uolebat. Vnde Gregor. ſuper Geneſin, Multi uoluntatem dei peragunt, unde mutare cõtendunt, & conſilio eius reſiſtentes obſequuntur: quia hoc eius diſpoſitioni militat, quæ per humanum ſtudiũ reſultat. Hic apertè oſtenditur, quia dum mali conſilio ac præcepto dei reſiſtunt, quod uoluntas dei appellatur, ea faciunt unde uoluntas eius, quæ ipſe eſt, impletur: quæ diſpoſitio uel beneplacitum uocatur. Nam ut ait Aug. in Ench. Quantalibet ſint uoluntates Angelorum & hominum bonorum vel malorum, uel illud quod deus, uel aliud uolentium quàm deus, omnipotentis uoluntas ſemper inuicta eſt quæ mala eſſe nunquam poteſt, quæ etiam dum mala irrogat, iuſta eſt: & profectò quæ iuſta eſt, mala non eſt. Deus ergo omnipotens ſiue per miſericordiam cuius uult miſeretur, ſiue per iudiciũ quem uult obdurat: nec inique aliquid facit, nec niſi uolens quicquam facit, & omnia quæcunque uult, facit.

Ex quo ſenſu uerum ſit nihil fieri contra eius uolũtatem.

Cap. 102. Tomo 3.

Summatim

Summatim perſtringit ſententiam prædictorum, addens quare Deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare: cum non velit hoc ab omnibus impleri. C

Ex prædictis liquet quòd voluntas Dei quæ ipſe eſt, ſemper inuicta eſt, nec in aliquo quaſſatur, ſed per omnia impletur. Conſilium verò eius & præceptio ſiue prohibitio non ab omnibus implentur, quibus propoſita & data ſunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, vel prohibuit mala, vel conſuluit optima, quòd vellet ab omnibus bona quæ præcepit fieri, vel mala quæ prohibuit vitari. (Si enim vellet, vtique & fierent, quia in nullo poteſt ab homine ſuperari vel impediri eius voluntas) ſed vt iuſtitiam ſuam hominibus oſtenderet, & mali eſſent inexcuſabiles. Deniq; vt boni ex obedientia gloriā, mali ex inobedientia pœnam ſortirentur, ſicut vtriſque ab æterno præparauit. Ea ergo quæ omnibus præcepit vel prohibuit, a quibuſdam voluit fieri vel vitari, ſed nō ab omnibus, & quædam perſonaliter præcepit & in veteri & in noua Lege: quę ab eius qbus pręcepit, fieri nꝍluit: vt Abrahæ de immolatione filij: & in † Euangelio quibuſdam curatis, quibus præcepit ne cui dicerent. *Gene. 22. a* *† Mar. 1. d*

QVOD ALIQVANDO HOMO BONA voluntate aliud vult quàm Deus: & aliquando mala id quod Deus bona voluntate vult. Diſtinct. XLVIII. A

SCiendum quoque eſt ꝙ aliquando mala eſt voluntas hominis, idem volentis quod Deus vult fieri, & aliquando bona eſt voluntas hominis aliud volentis quàm Deus. Vt. n. bona ſit hominis voluntas, oportet attendere quid congruat ei velle, & quo fine. Tantum enim intereſt inter voluntatem Dei, & volūtatem hominis, vt in quibuſdam aliud congruat Deo velle, aliud homini. Vnde Aug. in Enchi. Aliquando bona voluntate homo uult aliquid quod Deus non uult: bona multò amplius multoque certius uoluntate. Nam illius mala

Qualiter uoluntas noſtra diuina cōformetur.

Cap. 101. Tomo 3.

mala uoluntas eſſe nunquam poteſt : tanquam ſi bonus filius patrem uelit uiuere, quem Deus bona uoluntate uult mori. Et rurſus fieri poteſt, ut hoc uelit homo uoluntate mala quod Deus uult bona: uelut ſi malus filius uelit mori patrem, uelit etiam hoc Deus. Nēpe ille uult quod nō uult Deus : iſte uerò id uult quod uult & deus: & tamen bonæ Dei uoluntati pietas illius potius conſonat, quamuis aliud uolentis, quàm huius idem uolentis impietas. Multū enim intereſt quid uelle homini, quid uelle Deo congruat : & ad quem finem ſuam quiſq; referat uolūtatem, ut approbetur uel improbetur. Poteſt.n. uelle bonum ꝙ non congruat ei uelle, & poteſt uelle bonum quod congruit, ſed non refert ad finem rectum, & ideo non eſt bona uoluntas.

Quòd bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur, vt in paſſione Chriſti contingit, vbi quiddam factum eſt quod Deus bona & Iudæi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen aliquid quod Deus non voluit. B

Illud quoque non eſt prætermittendum, quod aliquando dei uoluntas bona per malam hominis uoluntatem impletur : ut in crucifixione Chriſti factum eſt quem deus bona uoluntate mori uoluit, iudæi uerò, impia uoluntate eum crucifixerunt. Et uolebant iudæi mala uoluntate quiddam quod deus bona uolūtate uolebat, ſcilicet, ut Chriſtus pateretur, & moreretur: ſed uolebant & aliquid aliud quod deus nolebat, ſcilicet, occidere Chriſtum: quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippe iudæorum non uoluit deus, paſſionem uerò Chriſti uoluit: ſicut & in ipſo Pſalmo Chriſtus ad
Pſal. 138. patrem ait, Tu cognouiſti ſeſſionem meam, id eſt, uolui & approbaſti paſſionem meam, tibi enim placuit. Voluit itaque tota Trinitas ut Chriſtus pateretur, nec tamen uoluit ut iudæi occiderent, quia uoluit pœnam Chriſti, ſed nō uoluit culpam iudæorum: nec tamen noluit; ſi enim noluiſſet, nec fuiſſet.

Oppoſitio. C

Sed

Sed ad hoc ponitur ſic. Si uoluit Deus ut Chriſtus pateretur, uoluit utiq;, ut pateretur à iudæis, uel nō. Si uoluit ut non pateretur à iudæis, cùm paſſus ſit, factum eſt itaq; quod uoluit Deus non fieri. Si autem uoluit eum pati à Iudæis, ergo uoluit eum occidi à iudæis: uoluit itaque ut iudæi occiderent eum. Ad quod reſpondentes dicimus, ſimpliciter concedendum eſſe, quòd Deus uoluit Chriſtum pati & mori: quia eius paſſio bonū fuit, & cauſa noſtræ ſalutis. Cùm autem dicitur uolebat eū pati, uel occidi à iudæis: hic diſtinguendum eſt. Si enim intelligitur ſic, uolebat eum ſuſtinere paſſionem ſiue crucifixionē à iudæis illatam, uerus eſt ſenſus: Si uerò intelligitur ſic, uolebat ut iudæi occiderent eum, falſum eſt. Non enim uolebat Deus actionem iudæorum: quæ mala erat, ſed uolebat paſſionem bonam: & hæc uoluntas per malas iudæorum uoluntates impleta eſt. Vnde Aug. in Enchi. Deus quaſdam uoluntates ſuas utique bonas implet per malorum hominum uoluntates malas: ſicut per maleuolos iudæos bona uoluntate patris Chriſtus pro nobis occiſus eſt: quod tantum bonum fuit, ut Apoſtolus Petrus quādo id fieri nolebat Satanas ab ipſo qui occiſus eſt, diceretur. Ecce manifeſtè habes magnum bonum fuiſſe quòd Chriſtus occiſus eſt; & hoc bonū, quia Petrus nolebat, ideo redargutus eſt.

Reſponſio. *Cap. 101. Tome 3.* *Matt. 16. d*

Vtrum placuerit viris bonis, quòd Chriſtus pateretur & moreretur: placuit quidem intuitu noſtræ redemptionis, ſed non ipſius cruciatus. D

Ex quo ſoluitur quæſtio qua quæri ſolet, utrum uiris ſanctis placere debuerit quòd Chriſtus pateretur, uel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu noſtræ redemptionis, ſed non intuitu ipſius cruciatus. Voluerunt ergo ac uehementer cupierunt Chriſtum mori propter liberationem hominis & impletionem diuinæ uoluntatis: ſed non uoluerunt delectatione ipſius afflictionis. De eodem ergo lætabantur & triſtabantur: ſed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Chriſtum mori pro hominis redemptione:

& tamen

& tamen de morte ipſius diuerſis de cauſis corda eorum uariè mouebantur.

Quomodo ſentiendum ſit de paſſionibus ſanctorum, an velle an nolle debeamus. E

Si uerò quæritur utrum eodem modo ſentiendum ſit de paſſionibus & martyrijs ſanctorum: Dicimus aliquam eſſe differentiam inter paſſionem capitis & membrorum Chriſti namque paſſio cauſa eſt noſtræ ſalutis, quod non eſt paſſio alicuius ſancti. Nullius enim paſſione redempti ſumus, niſi Chriſti. Profuerunt quidem non modò eis qui paſſi ſunt, uerumetiam alijs fidelibus ipſorum paſſiones: ueruntamen noſtra redemptio non ſunt: hoc enim paſſio illius ſola potuit, qui Deus eſt & homo. Illius ergo paſſionem credẽtium piæ mentes uoluerunt, & optauerunt fieri ſicut futurum credebãt: paſſiones uerò ſanctorũ poſſumus uelle & nolle: & utrũq; bona uoluntate, ſi rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli paſſio, eo fine, quia præmiũ eius per hoc auctũ & paratum cernebat, bonã uidetur habuiſſe uoluntatem, quę uoluntati eius congruebat, quia cupiebat diſſolui & eſſe cum Chriſto. Qui autẽ uoluit eũ declinare paſſionem & effugere manus iniquorum cõpaſſione pietatis, & ille habuit bonam uoluntatem. Vnde Aug. in Ench. Bonæ apparebant uoluntates pioru[m] fidelium qui nolebãt Apoſt. Paulum Hieruſ. pergere, [u]bi pateretur mala, quæ Agabus Propheta prædixerat: & tamen hoc illum Deus pati uolebat pro annuncianda fide Chriſti exercens martyrem Chriſti: neq; ipſe bonam uoluntatem ſuam impleuit per Chriſtianorum uoluntates bonas, ſed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebant qui nolebant ꝙ uolebat, quam illi per quos uolẽtes factum eſt ꝙ uolebat: quia idipſum mala uoluntate fecerunt, ꝙ Deus bona uoluntate uoluit. Ita & in paſſione Chriſti factum eſt: ꝙ enim Deus uoluit, hoc idem Iudæi & Diabolus: ſed illi mala uolũtate, Deus uerò bona uoluntate, ſcilicet, ut Chriſtus moreretur. Veruntamen illi actum uoluerunt, quem Deus non uoluit.

Quod paſſiones ſanctorum poſſumus uelle et nolle, & utrunque bona uoluntate.

Cap. 101.

Actor. 21.

FINIS LIBRI PRIMI.

RVBRI-

RVBRICAE SECVNDI LIBRI SENTENTIARVM.

QVæ ad myſterium diuinæ vnitatis atque Tri*nitatis, licet ex parte, cognoſcendum pertinere noſcuntur, quantum valuimus diligenter executi ſumus. Nunc ad conſiderationem creaturarum tranſeamus.*

DISTINCT. I.

QVòd unum eſt principium rerum & nõ plura. 134.A.
Quid ſit creare, quid facere. 135.B.
Secundum quam rationẽ dicuntur de Deo huiuſmodi uerba agere, facere. ibid.B.C.D.
Quare rationalis creatura facta ſit, id eſt, homo vel Angelus. ibid. E. F. & 136. G.H.
Quomodo dicitur homo factus ꝑpter reparationem Angelici caſus. ibidem I.
Quare ita homo ſit ĩſtitutus, vt vnita ſit anima corpori. ibi.K. & 137.L.

DISTINCT. II.

De angelis quanto facti ſunt. 137.A.B.C.
Quòd nihil factũ eſt ante cœlum & terrã. 138.D.
Quòd ſimul cum tempore & cum mundo cœperit ſpiritualis creatura & corporalis. ibid. F.
Vbi Angeli mox creati fuerint. ibid. F.
Quòd ſimul creata eſt viſibilium materia & inuiſibilium natura, & vtraq; informis. 139.G
Quomodo dixit Lucifer, aſcendã in cœlũ. ibi. H.

DISTINCT. III.

Quales facti fuerunt Angeli. 139.A.
An omnes Angeli fuerint æquales in eſſentia, ſapientia, & libertate arbitrij. ibid.B.
Quæ cõmunia & æqualia habuerũt Angeli. 140.C
An boni vel mali creati ſit

& an aliqua mora fuerit inter creationem, & lapſum. ibi. D. E. F. & 141. G. H.

De triplici ſapientia Angelorum ante caſum vel confirmationem. 143. I.

An aliquã habuerunt Dei dilectionẽ vel ſui ante caſum ibi. K.

DISTINCT. IIII.

An perfecti & beati creati ſint an miſeri & imperfecti. 142. A. & 143. B. C. D

Quòd trib⁹ modis dicitur perfectum. 143. E. F.

DISTINCT. V.

De confirmatione & conuerſione ſtantium, & auerſione, & lapſu cadẽtium. ibid. A.

De libero arbitrio breuiter tangitur. 144. B.

An aliquid datum fuerit ſtantibus quo conuerterentur. ibi. C.

Qua gratia indigebãt Angeli, & qua non. ibid. D.

An lapſis ſit imputanda auerſio. ibi. E. F.

Vtrum beatitudinẽ quam acceperunt in confirmatione ſtantes meruerũt per aliquam tunc appoſitam gratiam. 145. G.

DISTINCT. VI.

Quòd de maioribus & minoribus quidam ceciderunt, inter quos vnus fuit celſior, ſcilicet, Lucifer. 145. A.

Vnde & quomodo deiecti ſunt. Ibid. B.

Quare non eſt eis conceſſũ habitare in cœlo vel in terra. ibi. C. & 146. D.

An oẽs dęmones ſint ĩ hoc aere caliginoſo, vel aliqui in inferno. 146. E. F.

De poteſtate Lucifer. ib. G

An dęmones ſemel victi à ſanctis vltrà accedãt ad ipſos vel ad alios. ibi. H.

DISTINCT. VII.

Vtrum boni Angeli peccare, vel mali rectè viuere poſſint. 147. A.

Quòd cùm vtriq; habeant liberum arbitrium, non tamen ad vtrunq; flecti poſſunt. ibi. B. C.

An poſſunt ex natura peccare ſicut antè. ibi. D.

Quibus modis Angeli mali noſcant veritatem tẽporalium rerũ. 148. E.

Quòd magicæ artes virtute & ſcientia diaboli valẽt q̃ eſt eis a Deo. ibi. F.

Quòd magis Angelis non ſeruit ad meritũ materia viſibiliũ rerum ibi G

Quòd non ſint creatores, licet per eos magi ranas & alia fecerint, ſicut nec boni: etſi per eorum miniſte-

miniſterium fiant creaturæ. ibi.H. & 149.I.K
Quòd Angeli mali multa poſſunt p naturæ vigorem, quæ non poſſunt propter Dei prohibitionem. 149.L.
DISTINCT. VIII.
Vtrum omnes Angeli corporei ſint. 150. A.
De formis ĩn qb. apparuit deus, & de illis in quib. Angelis apparent ibi.B.
Quòd Deus in ſpecie qua deus eſt nunquam apparuit mortalibus. ibi.C. & 151.D.
Quomodo dicũtur dæmones ĩtrare ĩ hoĩes. 151.E
DISTINCT. IX.
De ordinum diſtinctione. 152.A.
Quid appellatur ordo, & quæ ſit ratio cuiuſcunque nominis. ibi.B
Quod nomina illa sũpta ſunt a donis gratiæ non ꝓpter ſe, ſed ꝓpter nos eis data. ibi.C. & 152.D.
Vtrũ hi ordines ab initio creationis diſtincti fuerint. 153.E.
Vtrũ omnes Angeli eiuſdem ordinis ſint æquales. 114. F.
Qũo dicat ſcriptura decimũ ordinẽ compleri de bere de hominib. ibi.G.
Vtrũ homines aſſumãtur iuxta numerũ ſtãtium, vel laproſum. ibi.H.I.
DISTINCT. X.
An oẽs cæleſtes ſpiritus mittãtur. 154. A. 155. B.
An Michael, Gabriel, & Raphael ſint nomina ordinum uel ſpiritũ. 155. D. E. F.
DISTINCT. XI.
Quòd ſingulæ animæ habẽt Angelũ bonum ad cuſtodiã, malũ verò ad exercitium. 156. A. B. C.
Vtrum Angeli proficiant in merito & præmio vſq; ad iudicium. 157. D E. F. G. & 158. H.
DISTINCT. XII.
De diſtinctione operũ ſex dierum. 158. A.
Quòd alij ſenſerũt omnia ſimul facta ĩ materia & forma, alij per interualla temporum. ibid. B.
Quomodo per interualla temporum res corporales conditæ ſint. ibi. C.
Quo ſenſu tenebrę dicanĩ eſſe aliquid, & quo dicãtur nõ eſſe aliqd. 159. D
Quare illa materia cõfuſa ſit dicta informis, & vbi adeſſe prodijt, & quantum in altum aſcẽderit. ibid. E. F. & 160. G.
De quatuor modis diuinę opera-

operationis. 160.H.

DISTINCT. XIII.

De primo diſtinctióis opere. 160. A.

De luce facta primo die ſi ſpiritualis an corporalis fuerit. ibid. B.C

Quibus modis accipitur dies. 161. D.

De naturali ordine cõparationis dierum, & de illo qui pro myſterio introductus eſt. ibi.E.F.

De intelligentia horũ verborum dicit Deus. ibid. G.& 162. H I.K.

DISTINCT. XIIII.

De opere ſecũdę diei, qua factum eſt firmamentum. 162.A.& 163.B.

Quòd cœlum tunc factũ debet intelligi. 162.

De qua materia factũ ſit. ibidem.

Quomodo aquæ poſſunt eſſe ſuper cęlum, & quales ſint. 163.

De figura firmamenti.ibidem C.

Quare tacuit ſcriptura de benedictione operis huius diei. ibid. D.

De opere tertiæ diei, quando aquæ cõgregatę sũt in unũ locum, cum multa ſint maria & flumina.ibidem. E.

De opere quartæ diei, qua facta sũt luminaria. ib.F

Quomodo accipiendũ ſit illud, ſint in ſigna & tẽpora. 164. G.

DISTINCT. XV.

De opere quintæ diei, qua facta ſunt naturalia & volatilia. ibid. A.

De opere ſextæ diei, qua creata ſunt animalia & reptilia terræ. ibid.B.

De uenenoſis & noxiis animalibus. ibi. C.

Vtrũ minima animalia tũc creata fuerunt. ibid. D.

Quare poſt omnia factus eſt homo. 165. E.

De ſentẽtia illorum qui ſimul omnia facta eſſe cõtendunt. ibidem.

Quomodo intelligenda ſit requies diei. ibi F.

Quomodo accipiẽdum ſit quod dicitur deus compleſſe opus ſuum ſeptima die, cùm tunc quieuerit. ibid. G.

De ſanctificatione ſeptimæ diei. 166 H.

DISTINCT. XVI.

De hominis creatione ibidem. A.

Qualis factus ſit homo, ibidem.B.

Dę imagine & ſimilitudine ad quam factus eſt homo. 167.C.D

Quare homo dicitur imago &

go & ad imaginem: filius uerò non ad imaginem. ibid.E.

DISTINCT. XVII.

De creatione animę, an de aliquo facta ſit. 168.A.

Opinio quorundam hæreticorum ibi.B.C.

In qua ætate factus eſt homo. ibid.D.

Quare homo extra paradiſum creatus, in paradiſum ſit poſitus. 169.E.

De ligno vitæ. ibi.F.

De ligno ſcientiæ boni & mali. ibid.

DISTINC. XVIII.

De formatione mulieris. 170.A.B.

Quare de latere viri, & nō de alia parte corporis formata ſit. ibid.C.

Quare dormienti uiro, & non uigilanti ſubtracta ſit coſta. ibi.D.

Quòd de coſta multiplicata in ſe ſine additamento extrinſeco facta fuerit ibi.E.

De cauſis ſuperioribus & inferioribus. 171.F.

De cauſis quæ in Deo ſunt ſimul & in creaturis, & de his quæ in Deo tantum ſunt. ibid.G.

De anima mulieris q̃ non eſt ex anima uiri: quia animæ non ſunt extraduce. 172.H.

DISTINC. XIX.

De ſtatu hominis ante peccatum qualis fuit ſecundum corpus, & qualis poſt peccatum. ibi.A.

Quomodo dicitur homo factus in animam uiuentem. ibi.

Corpus hominis ante peccatum mortale, immortale erat: poſt peccatum mortuum. ibid.

Vtrū immortalitas quam tunc habuit fuerit de cōditione naturæ, an ex gratię beneficio. 173.B.

Si poſſet homo uiuere ſemper utens alijs lignis, & non de ligno vitæ, Deo non mandante ut de illo ederet. ibi.C.

De immortalitate corporis. ibid. D. & 174.E.F.

DISTINCT. XX.

De modo procreationis filiorum ſi nō peccaſſent primi homines. 174. A.

Quare in paradiſo non coierunt. 175.B

De modo tranſlationis in melius ſi non peccaſſent. ibid C.

Vtrum in perfectione ſtaturæ, & uſu membrorū procrearentur filij. ibidem D

Vtrum etiam in ſenſu paruuli

uuli naſcerentur. ibidem E. & 176. F.G.H.I.
De duobus bonis, altero hic dato, altero promiſſo. 177. K.

DISTINCT. XXI.

De inuidia Diaboli qua ad tentādū acceſſit. ibi. A.
De forma in qua uenit. ibidem. B.
De caliditate ſerpentis. ibidem.
Vtrum elegerit ſerpentem ut per eum tentaret diabolus. ibi.
De modo tētationis. 178. C.D.
De duplici ſpecie tentationis ibi. E.
Quare peccatum hominis & non Angeli remediabile ſit. 179. F.
Quòd non ſoli uiro præceptum fuit datum. ibidem G.

DISTINC. XXII.

De origine illius peccati. ibid. A.B
De mulieris elatiōe. 180. C
De uiri elatione. ibi. D.
Quis magis deliquerit vir, aut mulier. ibidem E. & 181. F.G.H.
De ignorātia excuſabili vel inexcuſabili. 182. I.K.L.
An uoluntas præceſſerit illud peccatum. ibid. M.

DISTINC. XXIII.

Quare Deus permiſit hominē tentari quem ſciebat cauſarum. ibi. A.
Qualis fuerit ſecundum animā homo ante peccatum. 183. B.
De triplici cognitione hominis ante lapſum. ibidem. C D. E
Vtrum homo preſcius fuerit eorum quæ ſibi futura erant. ibid. F.

DISTINC. XXIIII.

De gratia hominis & potētia ante caſū. 184. A.B.C
De adiutorio homini in creatione dato quo ſtare poterat ibid. D.
De libero arbitrio. 185. E.
De ſenſualitate. ibid. F.
De ratione & partib. eius ibidem.
De ſimul ordine peccandi in nobis & in primis parentibus. ibid. G.
Quod in nobis eſt vir & mulier & ſerpens. ibid.
De ſpirituali cōiugio uiri & mulieris in nobis. ibi.
Qualiter per iſta tria in nobis conſummetur tentatio 186. H.
Quando mulier māducat ſola cibum uetitum. ibi.
Quando etiam uir manducat. ibid
Quādo ſit ueniale uel mortale peccatum. ibid. I

Quare hæc de animæ partibus dixit. 188 K.L.

DISTINC. XXV.

Definitio liberi arbitrij ſecundum Philoſophos. ibid. A.B.C.

Qualiter in Deo accipitur liberum arbitriũ. ibi. D.

Quòd angeli & ſancti liberũ habẽt arbitriũ. 189. E

Quòd liberius erit liberũ arbitrium quando peccare non poterit ibid.

De differentia libertatis liberi arbitrij ſecundum diuerſa tempora. ibid F.

De quatuor ſtatibus liberi arbitrij. ibid. G.

De corruptione liberi arbitrij per peccatum. ibi. H.

De tribus modis libertatis liberi arbitrij, à neceſſitate, à peccato, à miſeria 190 I K.L. & 191 M.

De libertate quæ ex gratia & quæ ex natura. ibid. N.O.P.Q.

DISTINC. XXVI.

De gratia operante & cooperante. 192. A.

Quid ſit voluntas. ibid. B. & C. 193.

Quę ſit gratia uoluntatem bonã prçueniens. ibi. D.

Quòd bona uoluntas quæ ſperatur gratia, quædam Dei bona preuenit ibid. L.I. & 194. G.

Quòd cogitatio boni præcedit fidem, ibid H.

Quòd intellectus & cogitationẽ boni & delectationem præuenit. ibid.

An per liberum arbitrium bonum operatur homo ſine gratia. ibid.

Vtrum vna & eadem gratia ſit, quæ dicitur operans & cooperãs. 195. I.

Quomodo gratia mereatur augeri. ibid K.

De tribus generibus bonorum. ibid.

In quibus bonis ſit liberũ arbitrium. ibid. L.

DISTINC. XXVII.

De uirtute, quid ſit, & q̃d actus eius. 196. A.B.

De gratia quæ liberat uoluntatem, ſi uirtus eſt uel non. ibid. C.

Quomodo ex gratia incipiunt bona merita: & de qua gratia hoc intelligatur. 197. D.

Quòd bona uoluntas gratiæ principaliter eſt. ibidem. E.

Qua ratione dicitur fides mereri iuſtificationem. ibid. F.

De muneribus uirtutum & de gratia, quæ non eſt, ſed facit meritum. ibid. G.H.

Quòd idem eſt uſus uirtutis

tis & liberi arbitrij, ſed virtutis principaliter. 198. I.
Quidam putant uirtutes bonos uſus eſſe liberi arbitrij, id eſt, actus mentis. ibid. K. L.

DISTIN. XXVIII.

De hæreſi Pelagiana. 199. A
Quomodo Pelagiani dictis Auguſtini utuntur in teſtimonium ſui erroris. ibid. B. C.
Quomodo Aug. uerba illa determinet in retractationib. 200. D E. F. G.
De hereſi Iouiniani & Manichęi, quas colligit Hieronymus. ibid H.

DISTINC XXIX.

Vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperante. 201. A.
Si homo ante lapſum uirtutes habuerit. ibid. B.
De eiectione hominis de paradiſo. ibid. C.
Quomodo intelligendum ſit illud, ne ſumat de ligno uitę & viuat in ęternum. ibid. D.
De flammeo gladio ante paradiſum poſito. 202. E
An ante peccatum homo comederit de ligno vitę ibid. F. G.

DISTINC. XXX.

Quòd per Adam peccatū & pœna tranſijt ad poſteros. ibid. A
Vtrum illud peccatū quod tranſiit, fuerit originale uel actuale. ibi B.
Quidam putant fuiſſe actuale. ibid.
Quomodo aſſignant illud intraſſe in mundum ibidem. C.
Quòd originale peccatum uere fuit quod trāſiit in poſteros. 203. D.
Quid ſit orginale peccatū. ibid. E.
Quòd originale peccatum eſt culpa. ibid. F.
Quòd originale peccatum dicitur fomes peccati, id eſt, cōcupiſcētia. 204. G.
Quid nomine cōcupiſcentiæ intelligitur, quæ fomes eſt peccati. ibid H
Quòd per Adam originale peccatum intrauit in omnes, id eſt, concupiſcentia. ibidem.
An ſit originale peccatum in quo omnes peccauerunt. ibid. I
Ex quo ſenſu dictum eſt, per inobedientiā unius, multi ſunt cōſtituti peccatores. ibid. K.
Quòd originale peccatum in Adam fuit, & in nobis

bis eſt 205.L.
Quomodo omnes dicuntur in Ad- fuiſſe quando peccauit, & ex eo deſcendiſſe. ibi M.N.
Quòd nihil extrinſecũ cõuertatur in humanam ſubſtantiam quæ eſt ex Adam. ibid.O.

DISTIN. XXXI.

Quomodo originale peccatum à patribus tranſeat in filios, an ſecundũ animam, an ſecundum carnem. 206.A
Quòd per carnẽ introducitur peccatum, & quomodo oſtendit. ibid.B.
Carnis corruptionis cauſam oſtẽdit, ex qua peccatũ ſit in anima. ibi.C.
Quare dicitur peccatũ eſſe in carne. ibi.D.
Vtrũ cauſa originalis peccati quæ eſt in carne, ſit culpa uel pœna. 207.E.F.G.
Quare dicitur originale peccatum. ibidem.H & 208.I.

DISTIN. XXXII.

Quomodo originale peccatum dimittitur in baptiſmo. 208.A.B
Vtrum fœditas quam ex libidine trahit, in baptiſmo diluatur. 209.C.
Vtrum illius concupiſcentiæ deus ſit author. ib.D
Quare illud peccatum imputetur animæ. 210.E.
Vtrum illud peccatum ſit neceſſarium uel uoluntarium. ibid.F.
Quare deus iungit animã corpori ſciens eam demaculari. ibi.G.
An anima ſit talis, qualis à deo creatur. ibi.H.
An animæ ex creatione ſint in donis naturalib. æquales. ibid.I

DISTINC. XXXIII.

An peccata omnium præcedentium patrum paruuli originaliter trahãt, ut peccatum Adæ. 211. A.B.C.
Quomodo in illo primo uno peccato plura reperiuntur. ibidem.D.& 212.E.
An peccatum Adę ſit grauius cæteris. ibidẽ.F.& 213.G.
An illud peccatum ſit primis parentibus dimiſſum. ibid.H.
Quomodo peccata parentum uiſitentur in filio, & non uiſitentur. ibid. I.K.& 214. L.M.N.

DISTINC. XXXIIII.

De peccato actuali. 214.A
Quæ fuerit cauſa ſecundaria primi peccati. ibi.B.

Quę fuerit ſecundaria cauſa malorum. 215.C.
Quòd non niſi in bona reſit malum. ibid. D.E.
Quòd in illis fallit Dialecticorum regula de contrariis. 216.F.G.H.

DISTINC. XXXV.

Quid ſit peccatum. ibi. A.B. & 217.C.
Vtrũ malus actus, inquantum peccatum eſt, ſit corruptio uel priuatio boni. ibid.D.E.F. & 218.G.H.I.K.
Quomodo peccatum poſſit corrumpere bonum, cùm nihil ſit. 219. L.M.
Qualiter ſe homo elongat à Deo ibid. N.
An pęna ſit priuatio boni. ibid.O.

DISTINC. XXXVI.

Quòd quædam ſimul ſunt peccata & pœna peccati: quædam peccata & cauſa peccati: alia uerò peccata & cauſa & pœna peccati. 220.A.
An peccatum ſit cauſa peccati inquantum peccatum eſt. ibid.B.
Quòd non omne peccatum eſt pœna peccati. 221.C.
Vtrum peccata aliqua eſſentialiter ſint ſine peccato. ibid.D.E.
Quòd cùm peccatum ſit pœna peccati, peccatum eſt ab homine, pœna à Deo. ibi F.
De quibuſdam quæ indubitáter ſunt peccata & pœnæ, & inquantũ eas patimur peccata non ſunt. 222 G.H.

DISTINC. XXXVII.

Quòd aliqui putãt malos actus nullo modo eſſe à Deo. 223 A.B.C.
Ex quo ſenſu dictum ſit, Deus non eſt mali author. 224.D.E.

DISTIN. XXXVIII.

De uoluntate & eius fine. 225.A
Quid ſit bonus finis, ſcilicet, charitas ibi.B.
Quòd omnes bonæ uoluntates vnum finem habent, & tamen quędam diuerſos fines ſortiuntur. ibid. C.D. & 226.E.
De differentia uoluntatis & intentionis & finis. ibid.F. & 227.G.

DISTINC. XXXIX.

Quare uolũtas dicitur peccatũ, cùm ſit de naturalibus, quorũ nullũ aliud peccatum eſt. 227. A.
Quare actus uoluntatis ſit peccatum, ſi actus aliarum potentiarum non ſunt peccata. 228.B.

Ex quo

Ex quo ſenſu dicitur naturaliter omnis homo velle bonum. ibid.C.

DISTINCT. XL.

An ex fine omnes actus pēſari debeant. 229. A.

Ex quo affectu vel fine omnes ſint boni vel mali. ibid. B.C. & 230. D.

DISTINCT. XLI.

An oĩs intētio & actio infideliũ ſit mala. 231. A.B.

Quibus modis dicatur bonum. ibi. C. & 232. D.

Quomodo intelligitur illud, Nuſquã niſi in voluntate peccatum eſt. ibid E. & 233. F.

DISTINCT. XLII.

An volũtas & actio mala in eodem & circa idem ſint vnũ peccatum vel plura. 233. A.B.C.

Si peccatum ab aliquo cõmiſſum in eo ſit vſque-quo pœniteat. ibid. D. & 234. E.F.G.

De ſeptem principalibus vitijs. ibid H.

De ſuperbia. ibid. I.

Quomodo ſuperbia dicatur radix omnium malorum & cupiditas, cùm ſuperbia non ſit cupiditas. 235. K.

DISTINCT. XLIII.

De peccato in ſpiritũ ſanctum. ibid. A.

Vtrum omnis obſtinatio ſit peccatum in ſpiritũ ſanctum. ibid. B.

Qualiter accipiatur peccatum in ſpiritum ſanctum. 236. C. & 237. D.

DISTINCT. XLIIII.

De potentia peccandi, an ſit homini vel Diabolo à Deo. 238. A.B.

An aliquando reſiſtendũ ſit poteſtati. ibid. C.

FINIS.

PETRI

PETRI LOMBARDI
EPISCOPI PARISIENSIS
SENTENTIARVM
LIBER II.

DE RERVM CORPORALIVM ET ſpiritualium creatione & formatione alijſq; pluribus eò pertinentibus.

VNVM ESSE RERVM PRINCIPIVM oſtendit, non plura, vt quidam putauerunt.
Diſtinct. I. *A*

De creatione humanæ naturę quãtum ad principium efficiens in generali.
Geneſ.1.

CReationem rerum inſinuans ſcriptura, Deum eſſe creatorem, initiũmque temporis, atque omnium viſibilium vel inuiſibilium creaturarum in primordio ſui oſtendit, dicens; In principio creauit Deus cœlum & terram. His etenim verbis Moyſes ſpiritu Dei afflatus, in vno principio à deo creatore mundum factum refert, elidens errorem quorundam plura ſine principio fuiſſe principia opinantium. Plato nanque tria initia exiſtimauit: deum ſcilicet, exemplar, & materiam, & ipſa increata ſine principio, & deum quaſi artificem non creatorem. Creator enim eſt qui de nihilo aliquid facit. Et creare propriè eſt de nihilo aliquid facere. Facere verò non modò de nihilo aliquid operari, ſed etiam de materia. Vnde & homo & Angelus dicitur aliqua facere, ſed non creare: vocaturq; factor ſiue artifex, ſed non creator. Hoc enim nomen ſoli deo propriè congruit, qui & de nihilo quędam & de aliquo aliqua facit. Ipſe eſt ergo creator & opifex & factor, ſed creationis nomen ſibi propriè retinuit, alia

Plato dicit tria principia eſſe.

Ex qua ratiõe ppriè dicatur creator & quid ſit creare, et quid facere.

verò

verò etiam creaturis communicauit. In ſcriptura tamé ſæpe creator accipitur tanquam factor, & creare tanquam facere, ſine diſtinctione ſignificationis.

Quòd hæc verba, ſcilicet, agere & facere, & huiuſmodi non dicuntur de Deo ſecundum eam rationem, qua dicuntur de creaturis. B

Veruntamen ſciendum eſt, hæc verba, ſcilicet, creare, facere, agere, & alia huiuſmodi de deo non poſſe dici ſecundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. Quippe cùm dicimus eum aliquid facere, nô aliquem in operando motum illi ineſſe intelligimus, vel aliquam in laborando paſſionem ſicut nobis ſolet accidere: ſed eius ſempiternæ voluntatis nouum aliquē ſignificamus effectum, id eſt, æterna eius voluntate aliquid nouiter exiſtere. Cùm ergo aliquid dicitur facere, tale eſt ac ſi dicatur, iuxta eius voluntatem, vel per eius voluntatem aliquid nouiter cõtingere vel eſſe: vt in ipſo nihil noui contingat: ſed nouum aliquid ſicut in eius æterna voluntate fuerat, fiat ſine aliqua motione vel ſui mutatione. Nos verò operando mutari dicimur, quia mouemur. Non enim ſine motu aliquid facimus. Deus ergo aliquid agere vel facere dicitur, quia cauſa eſt rerum nouiter exiſtentium: dum eius voluntate res nouæ eſſe incipiunt, quæ antè non erant abſque ipſius agitatione: vt actus propriè dici non queat: cùm videlicet actus omnis in motu conſiſtat: in deo autem motus nullus eſt. Sicut ergo ex calore Solis aliqua fieri contingit, nulla tamen in ipſo vel in eius calore facta motione vel mutatione: Ita ex dei uoluntate noua habēt eſſe ſine mutatione authoris, qui eſt unum & ſolum & omnium principium. Ariſtoteles uerò poſuit principia, ſcilicet, materiam & ſpeciem, & tertium operatorium dictum: mundum quoque ſemper eſſe & fuiſſe.

Ex quo ſenſu dicitur Deus aliquid facere.

Per ſimile oſtendit.

Circa finem ſecũdi de generatione.

Quòd catholicum eſt docet. C

Horum ergo & ſimilium errorem ſpiritus ſanctus euacuans,

euacuans, veritatiſq; diſciplinam tradens, deum in principio temporum mundum creaſſe, & ante tempora ęternaliter extitiſſe ſignificat, ipſius æternitatem & omnipotentiam commendans. Cui voluiſſe, facere eſt: quia (vt prædiximus) ex eius voluntate & bonitate res nouę exiſtunt. Credamus ergo rerum creatarum cœleſtium, terreſtrium, viſibilium, vel inuiſibiliũ cauſam non eſſe niſi bonitatem creatoris, qui eſt deus vnus & verus. Cuius tãta eſt bonitas, vt ſummè bonus beatitudinis ſuæ, qua æternaliter beatus eſt, alios velit eſſe participes: quam videt & communicari poſſe, & minui omnino non poſſe. Illud ergo bonum quod ipſe erat, & quo beatus erat, ſola bonitate non neceſſitate alijs communicari voluit; quia ſummè boni erat prodeſſe velle, & omnipotentiſſimi nocere non poſſe.

Aug. in Enchir. cap. 9. in Tomo 3.

Quare rationalis creatura facta ſit. D

Et quia non valet eius beatitudinis particeps exiſtere aliquis niſi per intelligentiam: quæ quanto magis intelligitur, tanto plenius habetur: fecit deus rationem creaturam, quæ ſummum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando poſſideret, & poſſidendo frueretur. Eamque hoc modo diſtinxit vt pars in ſui puritatę permaneret, nec corpori vniretur, ſcilicet, Angeli, pars corpori iungeretur, ſcilicet, animæ. Diſtincta eſt vtique rationalis creatura in incorpoream & corpoream: & incorporea quidem Angelus, corporea verò homo vocatur ex anima rationali & carne ſubſiſtens. Conditio ergo rationalis creaturæ primam cauſam habuit Dei bonitatem.

Quomodo diſtincta ſit rationalis creatura.

Quare creatus ſit homo vel Angelus. E

Ideoque ſi quæratur quare creatus ſit homo vel Angelus, breui ſermone reſponderi poteſt, propter bonitatem eius. Vnde Auguſtin. in libro de Doctrina Chriſtiana: Quia bonus eſt deus, ſumus: & inquantum ſumus, boni ſumus.

Lib. 1. c. 13 Tomo 3.

Ad quid creata ſit rationalis creatura. F

Et ſi quæratur ad quid creata ſit rationalis creatura,

reſpondetur

reſpondetur ad laudandum deum, ad ſeruiendum ei, ad fruendum eo: in quibus proficit ipſa, non deus. Deus.n. perfectus, & ſumma bonitate plenus, nec augeri poteſt nec minui. Quòd ergo rationalis creatura facta eſt à deo, referendum eſt ad creatoris bonitatem, ad creaturę vtilitatem.

Breuiſſima reſponſio cùm quæritur quare vel ad quid facta ſit rationalis creatura. G

Cùm ergo quæritur quare vel ad quid facta ſit rationalis creatura? Breuiſſimè reſponderi poteſt, propter Dei bonitatem, & ſuam vtilitatem. Vtile nempe ipſi eſt ſeruire deo, & frui eo. Factus ergo Angelus ſiue homo propter deum dicitur eſſe: non quia creator deus & ſummè beatus, alterutrius indiguerit officio, qui bonorum noſtrorum non eget: ſed vt ſeruiret ei ac frueretur eo, cui ſeruire regnare eſt. In hoc ergo proficit ſeruiens, nõ ille cui ſeruitur. *Pſalm. 15.*

Sicut factus eſt homo vt ſeruiret Deo, ſic mundus vt ſeruiret homini. H

Et ſicut factus eſt homo propter deum, id eſt, vt ei ſeruiret, ita mundus factus eſt propter hominem, ſcilicet, vt ei ſeruiret: poſitus eſt ergo homo in medio vt & ei ſeruiretur, & ipſe ſeruiret: vt acciperet vtrunq;, & refflueret totum ad bonum hominis, & quod accepit obſequium, & quod impendit. Ita enim voluit deus ſibi ab homine ſeruiri, vt ea ſeruitute non deus, ſed homo ſeruiens iuuaretur: & voluit vt mũdus ſeruiret homini, & exinde ſimiliter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat, & quod factum eſt propter ipſum, & propter quod ipſe factus eſt. Omnia. n. (vt ait Apoſtolus) noſtra ſunt, ſcilicet, ſuperiora & æqualia & inferiora. Superiora quidem noſtra ſunt, ad perfruendum, vt deus Trinitas: Aequalia, ad conuiuendum, ſcilicet, Angeli. Qui etſi nobis modo ſuperiores ſint, in futuro erunt æquales: qui & modo noſtri ſunt: quia ad vſum nobis ſunt, ſicut res dominorum dicuntur eſſe famulorum, nõ dominio, ſed quia ſunt ad vſum eorum Ipſique Angeli

Pſalm. 8.

1. Cor. 3.d

Quomodo omnia noſtra ſunt

Aug. li. 2. quęſt. Euã. Cap. 33.

in quibuſdam ſcripturæ locis nobis ſeruire dicuntur, dum propter nos in miniſterium mittuntur.

Quomodo dicitur aliquando in ſcriptura, Homo factus eſt propter reparationem Angelici caſus. I

De homine quoq; in ſcriptura interdum reperitur, ꝙ factus ſit propter reparationē Angelicæ ruinę: quod non ita eſt intelligendum, quaſi non fuiſſet homo factus, ſi non peccaſſet Angelus: ſed quia inter alias cauſas, ſcilicet pręcipuas, hæc etiam nonnulla cauſa extitit. Noſtra ergo ſunt ſuperiora & æqualia: Noſtra etiam ſunt inferiora: quia ad ſeruiendum nobis facta.

Aug. lib. 2. de Ciui. Dei cap. 1. Et in Ench. c. 29

Quare ita ſit homo inſtitutus ut anima ſit unita corpori. K

Solet etiam quæri cùm maioris dignitatis uideretur eſſe anima, ſi abſque corpore permanſiſſet: cur unita ſit corpori? Ad quòd primò dici poteſt: quia Deus uoluit, & uoluntatis eius cauſa quærenda non eſt. Secundò autem poteſt dici quòd ideo Deus uoluit eam corpori uniri: ut in humana oſtenderet conditione nouū exemplum beatæ unionis, quæ eſt inter Deum & ſpiritum: in qua diligitur ex toto corde, & uidetur facie ad faciem. Putaret enim creatura ſe non poſſe uniri creatori ſuo tanta propinquitate, ut eum tota mente diligeret & cognoſceret, niſi uideret ſpiritum qui eſt excellentiſſima creatura tam infimæ, id eſt, carni, quæ de terra eſt, in tanta dilectione uniri, ut non ualeat arctari ad hoc ut uelit eam relinquere: ſicut oſtendit Apoſtolus, dicens, Nolumus corpore expoliari, ſed ſuperueſtiri, per quod oſtenditur ſpiritum creatum ſpiritui increato ineffabili amore uniri. Pro exemplo ergo futurę ſocietatis, quę inter Deum & ſpiritum rationalē in glorificatione eiuſdē perficienda erat, animam corporeis indumentis & terrenis manſionibus copulauit: luteamq; materiam fecit ad uitæ ſenſum uegetare: ut ſciret homo, q̄ ſi potuit Deus tam diſparem naturam corporis & animæ in fœderationē unam & in amicitiam tantam cōiungere, nequaquā ei impoſſibile futurum rationalis creaturæ humilitatē,

Prima cauſa.
Secūda cauſa.
Matt. 22. d
1. Cor. 13. d
2. Cor. 5. a
Geneſ. 2. b
Et Ioā. 4 d
Ex Aug. li. de ſpiritu et anima. c. 14

licet longè inferiorem, ad ſuæ gloriæ participationem ſublimare: Quia ergo pro exéplo rationalis ſpiritus in parte vſq; ad conſortium terreni corporis humiliatus eſt: ne forte in hoc nimis depreſſus uideret, addidit dei prouidentia vt poſtmodum cũ eodem corpore glorificato ad cõſortiũ illorum, qui in ſua permanſerunt puritate, ſublimaretur: vt quod minus ex diſpenſatione creatoris ſui acceperat conditus, poſtmodùm per gratiã eiuſdem acciperet glorificatus. Sic ergo conditor noſter deus rationales ſpiritus varia ſorte pro arbitrio volũtatis ſuæ diſponens illis quos in ſua puritate reliquerat, ſurſum in cęlo manſionem: illis vero quos corporibus terrenis ſociauerat, deorſum in terra habitationem cõſtituit: vtriſq; regulam imponens obedientiæ, quatenus & illi ab eo ubi erant, non caderent, & iſti ab eo vbi erant ad id vbi non erant aſcenderent. Fecit itaq; deus hominẽ ex duplici ſubſtantia, corpus de terra componens, animam verò de nihilo faciens. Ideo etiam vnitæ ſunt animæ corporibus, ut in eis Deo famulantes maiorem mereantur coronam.

Poſt ſacramentum Trinitatis, de creatura tripartita agendum eſt, & prius de digniori, id eſt, angelica. L

Vſque ad 12. diſtinc.

Ex præmiſſus apparet rationalem creaturam in angelicam & humanam fuiſſe diſtinctam, quarum altera eſt tota ſpiritualis, id eſt, angelica: altera ex parte ſpiritualis & ex parte corporalis, id eſt, humana. Cùm itaque de his tractãdum ſit, ſcilicet, de ſpirituali & corporali creatura, de rationali & de nõ rationali: primò de rationali & ſpirituali, id eſt de angelis agendum videtur: ut à contuitu creatoris ad cognitionem creaturæ dignioris ratio noſtra intendat deinde ad conſiderationem corporeæ tam illius quæ eſt rationalis, quàm illius quæ non eſt rationalis, deſcendat, vt Trinitatis increatæ ſacramentum tripartitæ creaturæ, eiq; concretorum atque contingentium ſequatur documentum.

QVAE CONSIDERANDA SVNT de angelica natura. Diſtinct. II. A

Aug. in ſpeciali de conditione ſpiritualis creaturæ ſcilicet Angelicæ, qualis facta ſit.

DE Angelica itaque natura hæc primò conſideranda ſunt, quando creata fuerit, & ubi, & qualis facta ſit dum primùm conderetur. Deinde qualis effecta auerſione quorundam & conuerſione quorundam. De excellentia quoque, & ordinibus, & donorum differentia, & de officijs, & ac nominibus, alijſque pluribus aliqua dicenda ſunt.

Quando facti ſunt Angeli prius, dicit in quo videntur ſibi obuiare authoritates. B

Eccleſ. 1. a.
Iſidor. li. 1. de ſummo bono ca. 12

Quædam authoritates videntur innuere quòd ante omnem creaturam creati ſunt Angeli: unde illud, Primo omnium creata eſt ſapientia: quod intelligitur de Angelica natura, quæ in ſcriptura ſæpe vita ſapiẽtia, & lux dicitur. Nam ſapientia illa quæ Deus eſt, creata non eſt. Filius enim ſapientia patris eſt genita, non facta nec creata: & tota Trinitas vna ſapientia eſt, quæ non facta nec creata eſt nec genita vel procedens. De Angelica ergo uita illud accipiẽdum eſt, de qua dicit ſcriptura, quã do facta eſt, ſcilicet primò omnium. Sed rurſum alia ſcriptura dicit, In principio creauit Deus cœlum & terrã. Et in Propheta, Initio tu Domine terram fundaſti: & opera manuum tuarum ſunt cœli. Et uidetur contrarietas quædam oriri ex aſſertionibus iſtis. Nam ſi primò omnium creata eſt ſapientia, omnia poſt ipſam facta videntur: & ita poſt ipſam facta uidentur cœlum & terrã, & ipſa facta ante cœlum & terram. Item ſi in principio creauit Deus cœlum & terram, nihil factum eſt ante cœlum & terram, nec ipſa ſapientia facta eſt ante cœlum & terram. Cùm ergo contraria videantur, nec in diuina ſcriptura fas ſit ſentire aliquid eſſe contrarietatis, requiramus intelligentiam ueritatis.

Geneſ. 1. a.
Pſal. 101.

Quid tenendum ſit, docet, præmiſſas authoritates determinando. C

Videtur

Videtur itaque hoc eſſe tenendum, quòd ſimul creata eſt ſpiritualis creatura, id eſt, Angelica, & corporalis: ſecundum quod poteſt accipi illud † Salomonis: qui viuit in æternum creauit omnia ſimul, id eſt, ſpiritualē & corporalem naturam, & ita non prius tempore creati ſunt Angeli, quam illa corporalis materia quatuor elementorum: & tamen primò omnium creata eſt ſapiētia: quia etſi non tempore, præcedit tamen dignitate. Quòd autem ſimul creata fuerit corporalis ſpiritualiſque creatura, Auguſtinus ſuper Geneſin ad literā aperte oſtendit, dicens, per cœlum & terram ſpiritualem corporalemq; creaturam intelligi: & hæc creata ſunt in principio, ſcilicet, tēporis: vel in principio, quia primò facta ſunt.

Quòd ſimul creata fuerit corporalis & ſpiritualis creatura authoritate cōfirmat.

† Eccl. 1. a.

Lib. 1. ca. 1. Tomo 3.

Quòd nihil factum eſt ante cœlum & terram, nec etiam tempus: cum tempore enim creata ſunt, ſed non ex tempore. D

Ante ea enim nihil factum eſt: nec etiam tempus factum eſt ante ſpiritualem, ſcilicet, Angelicam naturam & ante corporalem, ſcilicet, materiam illam quatuor elementorum confuſam, Illa enim cum tempore creata ſunt, nec ex tempore, nec in tempore. Sicut nec tempus in tempore creatum eſt, quia non fuit tempus antequā eſſet cęlum & terram. Vnde Auguſt. in lib. de Trin. dicit ꝙ Deus fuit Dominus antequam tempus eſſet, & non in tempore cœpit eſſe Dominus: quia fuit Dominus tēporis, quando cœpit eſſe tempus: nec vtique tempus cępit eſſe in tempore, quia non erat tempus antequam inciperet tempus.

Lib. 5. ca. 6. & li. 12. de ciuitat. Dei. Cap. 15.

Quòd ſimul cum tempore & cum mundo cępit corporalis & ſpiritualis creatura. E

Simul ergo cum tempore facta eſt corporalis & ſpiritualis creatura, & ſimul cum mundo: nec fuit antè Angelica creatura, quam mundus: quia ut ait † Auguſtinus, Nulla creatura creata eſt ante ſecula: ſed a ſeculis cum quibus cœpit. Hieron. tamen ſuper Epiſtolam ad Titum aliud videtur ſentire dicens, Sex millia necdum

† In Tom. 3 Lib. de Geneſi ad lit. 5 Cap. 19.

In tomo 9.

Ad caput 1. Epiſt. ad Titum ſuper verbo, quam promiſit q non mentitur Deus ante ſecula.

noſtri temporis implentur annorum, & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus Angeli, throni, dominationes, cęteriq; ordines ſeruierunt Deo abſq; temporum vicibus atq; menſuris, & Deo iubente ſubſtiterunt? † His verbis quidē adhærentes dixerunt cum mundo cepiſſe tempus ſeculare: ſed ante mundum extitiſſe tempus æternum ſine mutabilitate, & in eo immutabiliter & intemporaliter aſtruunt Angelos Deo iubente ſubſtitiſſe, eiq; ſeruiſſe. Nos autem quod prius dictum eſt pro captu intelligentiæ noſtræ magis approbamus, ſalua tamen reuerentia ſecretorum, in quibus nihil temere aſſerendum eſt. & illud Hieron. dixiſſe non ita ſentiendo, ſed aliorum opinionem referendo arbitramur.

† De horū ſententia, Aug. lib. 1 de ciui. Dei Cap. 5. & ſequētibus duobus.

Vbi Angeli mox creati fuerint: in empyreo. ſcilicet, quod ſtatim factum repletum eſt Angelis. F

Iam eſt oſtenſum quando creata fuerit Angelica natura, nunc autem attendendum eſt vbi facta fuerit. Teſtimonijs quarundam authoritatem euidenter monſtratur Angelos ante caſum fuiſſe in cœlo, & inde corruiſſe quoſdam propter ſuperbiam: alios verò qui non peccauerunt illic perſtitiſſe, vnde Dominus in Euangelio ait, Videbam Satanam tanquam fulgur de cœlo cadentem, nec appellatur hoc cœlum firmamentum quod ſecunda dici factum eſt: ſed cœlum ſplendidum quod dicitur empyreum, id eſt, igneum a ſplendore non à calore: quod ſtatim factum Angelis eſt repletū: quod eſt ſupra firmamētum: & illud empyreum quidam expoſitorum ſacræ ſcripturæ nomine cœli intelligi uolunt: vbi ſcriptura dicit, In principio creauit Deus cęlum & terram. Cœlum (inquit Strabus) non uiſibile firmamentum hic appellat, ſed empyreum, id eſt, igneum vel intellectuale: quod non ab ardore ſed a ſplendore dicitur: quod ſtatim factum repletū eſt Angelis. Vnde Iob, vbi eras, cum me laudarent aſtra matutina? &c. De hoc quoque Beda ita ait: Hoc ſuperius cęlum quod à uolubilitatę mūdi ſecretum eſt, mox ut creatum eſt, ſanctis Angelis

Lucæ 10.c

Geneſ. 1. a.

Iob. 38. a.

Sup Gene.

gelis

gelis impletum eſt: quos in principio cum cœlo & terra conditos teſtatur Dominus, dicens: Vbi eras cùm me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei? Aſtra matutina & filios Dei eoſdē Angelos Dei uocat. Cœlum enim in quo poſita ſunt luminaria, non in principio, ſed ſecunda die factum eſt. Ex his liquet quòd in empyreo omnes Angeli fuerunt ante quorundam ruinam, ſimulq; creati ſunt Angeli cum cœlo empireo, & cum informi materia omnium corporalium.

Quod ſimul creata eſt uiſibilium rerum materia & inuiſibilium natura, & utraq; informis ſecundum aliquid, & formata, ſecundum aliquid. G

Simul ergo uiſibilium rerum materia & inuiſibilium natura condita eſt: & utraq; informis fuit ſecundū aliquid, & formata ſecundum aliquid. Sicut enim corporalium materia confuſa & permixta (quæ ſecundū Græcos dicta eſt chaos) in illo exordio conditionis primariæ & formam concluſionis habuit, & non habuit formam diſtinctionis & diſcretionis, donec poſtea formaretur atque diſtinctas reciperet ſpecies: ita ſpiritualis & Angelica natura in ſua conditione ſecundum naturæ habitum formata fuit, & tamen illam quam poſtea per amorem & cōuerſionem à creatore ſuo acceptura erat formam, non habuit: ſed erat informis ſine illa. Vnde Aug. multipliciter exponens præmiſſa uerba Geneſis, per cœlum dicit intelligi informem naturam uitæ ſpiritualis, ſicut in ſe poteſt exiſtere non conuerſa ad creatorem in quo formatur: per terram, corporalem materiam ſine omni qualitate quæ apparet in materia formata.

Lib. de Geneſi ad literam cap. 1. & lib. 12. confeſſio. c. 9

Quomodo dicat Lucifer ſecundum Eſaiam, Aſcendam in cœlum, & ero ſimilis altiſſimo, cùm eſſet in cœlo. H

Hic quæri ſolet, ſi in cœlo empyreo fuerunt Angeli ſtatim ubi facti ſunt, quomodo (ut legitur in Eſaia) dicit Lucifer, Aſcendam in cœlum, & exaltabo ſolium

meum, & ero ſimilis altiſſimo? Sed ibi cœlum vocat dei celſitudinem, cui pacificari uolebat: & eſt tale, aſcendā in cęlum, id eſt, ad æqualitatem Dei.

QVALES FACTI FVERINT ANGELI & quod quatuor eis attributa ſunt in ipſo initio ſuæ conditionis. Diſtinct. III. A

Ecce oſtēſum eſt ubi Angeli fuerint mox vt creati ſunt. Nunc conſequens eſt inueſtigare quales facti fuerint in ipſo primordio ſuę conditionis: & quatuor quidem Angelis uidentur eſſe attributa in initio ſubſiſtentiæ ſuæ, ſcilicet, eſſentia ſimplex, id eſt, indiuiſibilis & immaterialis, & diſcretio perſonalis, & per rationem naturaliter inſitā intelligentia. memoria, & uoluntas ſiue dilectio, liberum quoque arbitrium, id eſt libera inclinandæ uoluntatis ſiue ad bonum ſiue ad malum facultas. Poterant enim per liberum arbitrium ſine uiolentia & coactione ad utrum libet propria voluntate deflecti.

An omnes Angeli fuerint æquales in tribus, ſcilicet, in ſapientia, in eſſentia, in libertate arbitrij. B

Hic conſiderandum eſt, utrum in ſua ſubſtantia ſpirituali & ſapientia rationali & libertate arbitrij, quæ omnibus inerant, omnes æquales fuerint: vt ſit prima conſideratio de ſubſtantia: ſecunda de forma: tertia de poteſtate. Perſona quippe ſubſtantia eſt: ſapientia forma, arbitrium poteſtas: & ad ſubſtantiam quidem pertinet naturæ ſubtilitas: ad formam verò intelligentiæ perſpicacitas: & ad poteſtatem rationalis volūtatis habilitas. Illæ ergo eſſentiæ rationales quæ perſonæ erant, & ſpiritus erāt, naturaq; ſimplices, & uita immortales, †differentem eſſentiæ tenuitatem, & differentem ſapientię perſpicacitatem, atque differētem arbitrii libertatem & habilitatem rectē habuiſſe intelliguntur, † ſicut in corporibus nonnullā differentia eſt ſecundū eſſentiam ac formam & pondus. Quædam enim alijs meliorem ac digniorem eſſentiam & formā habent: & alia alijs leuiorā

† Hic dicit quod differente erant in illis.

† Per ſimilitudinē corporū ita eſſe oſtendit.

atque agiliora ſunt. Ad hunc ergo modum credendum eſt illas ſpirituales naturas cōuenientes ſuæ puritati & excellētiæ & in eſſentia & in forma & in facultate diffe rentias accepiſſe in exordio ſuę conditionis: quibus alij inferiores, alii ſuperiores Dei ſapientia conſtituerētur, aliis maiora, aliis minora dona præſtantis, ut qui tunc per naturalia bona alijs excellebāt ipſi etiā poſt per mu nera gratiæ eiſdem præeſſent. Qui enim natura magis ſubtiles, & ſapientia amplius perſpicaces creati ſunt: hi etiam maioribus gratiæ muneribus præditi ſunt, & dignitate excellentiores aliis conſtituti. Qui uerò natura minus ſubtiles & ſapientia minus perſpicaces conditi ſunt, minora gratiæ dona habuerunt, inferioresq; cōſti tuti ſunt ſapientia Dei æquo moderamine cuncta ordi nantis. † In ipſa facultate arbitrii differentia animaduer tenda eſt ſecundum differentē naturæ uirtutem & diffe rentem cognitionis & intelligentiæ uim. Et ſicut diffe rens vigor & ſubtilitas naturæ infirmitatem non addu cit, minorque cognitio ſapientiæ ignorantiam non ingerit, ſic libertas inferior nullam arbitrio neceſſitatis voluntatem imponit.

† Secundū quod eſt cōſiderāda differentia facultatis arbitrij, quòd nec minor tenuitas naturę īfirmitatem, nec minor cognitio ſapiētiæ ignorantiā, nec inferior libertas neceſſitatē inducit.

Sap. 11. c.

Quæ communia & æqualia habuerunt Angeli. C

Et ſicut in prædictis Angeli differebant: ita & quædā communia & æqualia habebant, quòd ſpiritus erant, quòd indiſſolubiles & immortales erant, commune omnibus & æquale erat. In ſubtilitate verò eſſentiæ, & intelligē tia ſapientiæ, & libertate uoluntatis differentes erant. Has diſtinctiones intelligibiles inuiſibilium naturarum ille ſolus comprehendere potuit & ponderare, qui cun cta fecit in pondere, numero, & menſura.

An boni vel mali, iuſti vel iniuſti creati ſint Angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapſum. D

Illud quoque inueſtigatione dignum videtur quod etiam a pluribus quæri ſolet, vtrum boni vel mali, iuſti vel iniuſti creati ſint Angeli: & an aliqua mora fuerit in

ter creationem & lapſum: uel ſine mora in ipſo creatio nis exordio ceciderint.

Opinio quorundam dicentium Angelos in malitia creatos: & ſine omni mora ruiſſe. E

Putauerunt enim quidã Angelos qui ceciderunt creatos eſſe malos, & non libero arbitrio in malitiam declinaſſe: ſed in malitia à deo factos eſſe, nec aliquam fuiſſe moram inter creationem & lapſum: ſed ab initio apoſtataſſe, alios uerò creatos fuiſſe plenè beatos. Qui opinionem ſuam muniunt authoritate Auguſt. ſuper Geneſ. ita dicentis, non fruſtra putari poteſt ab initio temporis Diabolum cecidiſſe, nec cum ſanctis Angelis peccatum aliquando uixiſſe & beatum: ſed mox apoſtataſſe, unde Dominus ait, Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non ſtetit: ut intelligamus, quia in ueritate nõ ſtetit, ex quo creatus eſt, qui ſtaret ſi ſtare uoluiſſet. Idẽ in eodem, Non fruſtra, inquit, putandũ eſt ab ipſo initio temporis uel conditionis ſuæ Diabolum cecidiſſe, & nunquam in ueritate ſtetiſſe. Vnde quidam in hanc malitiam libero arbitrio non eſſe flexum, ſed in hac quanuis à Deo putant eſſe creatum ſecũdum illud beati Iob, Hoc eſt, inquit, initium figmenti Dei quod fecit Deus, ut illudatur ei ab Angelis eius. Et † Propheta ait, Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei. Tanquam primò factus ſit malus inuidus & Diabolus, nec uoluntate deprauatus. His alijsq; teſtimonijs utuntur, qui dicunt Angelos qui ceciderunt creatos fuiſſe malos, & ſine mora corruiſſe: eos uerò qui perſtiterunt perfectos & beatos fuiſſe creatos aſtruunt authoritate Auguſtini, qui ſuper Geneſin dicit per cœlum ſignificari creaturam ſpiritualem, quæ ab exordio quo facta eſt, & perfecta & beata eſt ſemper.

Lib. II. c. 16. — *Ioan. 8. f* — *Lib. eodem in fine 19. capitis, & initio 20.* — *Iob 40. Hic textus nõ habetur in li. Iob iuxta vulgatam editionem, ſed ſecũdum 70. interpretes.* — *† Pſal. 103* — *Lib. I. c. I.*

Aliorum ſententia probabilis, qui dicunt omnes Angelos creatos eſſe bonos: & aliquam morulam fuiſſe inter creationem & lapſum. F

Alijs autem uidetur omnes Angelos creatos eſſe bonos:

nos:

nos: & in ipſo creationis initio bonos extitiſſe, id eſt, ſine uitio, iuoſtosq; fuiſſe, id eſt, innocẽtes, ſed non iuſtos, id eſt, uirtutum exercitium habẽtes. Nondum enim præditi erãt uirtutib. q̃ ſtantibus appoſitæ fuerunt in confirmatione per gratiã: alijs uerò p̃ liberũ arbitriũ ſuperbiẽtibus, & ideo cadentibus. Aliquã etiã fuiſſe morulã aiũt inter creationẽ & lapſum ac cõfirmationẽ, & in illa breuitate tẽporis omnes boni erant: non quidẽ per uſum liberi arbitrij, ſed per crationis beneficiũ: & tales erãt qui ſtare poterãt, id eſt, nõ cadere per bona creationis, & cadere per liberũ arbitriũ. Poterant.n. peccare & nõ peccare: ſed non poterant proficere ad meritũ uitæ, niſi gratia ſuperadderetur, q̃ addita eſt quibuſdã in confirmatione. Et ad hoc confirmandũ vtuntur teſtimonio Aug. qui ſuper Geneſ. dicit Angelicam naturam primò informiter creatam, & cœlum dictam: poſtea formatam, & lucem appellatam, quando ad creatorem eſt conuerſa perfecta dilectione ei inhęrens, unde prius dictum eſt: In principio creauit Deus cœlum & terram: & poſtea ſubditum, Dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux: quia in primo agitur de creatione ſpiritualis naturæ informis: poſtea de formatione eiuſdem. Ratio quoque obuiat illis qui dicunt Angelos creatos fuiſſe malos: Non enim potuit creator optimus author mali eſſe: & ideo totum bonum erat quod ex ipſo illis erat: & totum bonum erat, quoniam ex ipſo totũ erat. Hoc modo probatur quòd boni erant omnes Angeli quando primò facti ſunt: ſed ea bonitate, quam natura incipientes acceperat.

Prouer. 16 c. & 26. d

Lib. 1. c. 13 4. & 6.

Gen. 1. a

Ratione idẽ aſtruit.

Probationem Auguſtini contra illos inducit, qui dicunt angelos factos malos, uerba etiam Iob determinat, quæ illi pro ſe inducebant. G

Ideoque Augu. exterminans opinionem eorum qui Angelos creatos fuiſſe malos putant, authoritate & ratione probat bonos fuiſſe creatos: & uerba præmiſſa beati Iob quæ illi pro ſe inducebant, quomodo ſint intelligenda apperit dicens ſuper † Geneſ. Omnia, inquit, fecit Deus ualde bona. Naturam ergo Angelorum bonam fecit.

† Li. 11. de Geneſi ad literã c. 21

Gen. 1.

fecit. Et quia iniuſtum eſt ut nullo merito hoc in aliquo quod creauit Deus damnet; non naturam ſed uoluntatem malam puniendam eſſe credendum eſt: nec eius naturam ſignificatam eſſe cùm dicitur, hoc eſt initium figmenti Dei, &c. Sed corpus aereum, quod tali uoluntati aptauit Deus: uel ipſam ordinationem Dei, in qua eum inuitum etiam fecit utilẽ bonis uel ipſius Angeli facturam: quia etſi præſciret Deus voluntate malum facturum, fecit tamen eum prouidens quanta de illo ſua bonitate eſſet facturus. Figmentum ergo Dei dicitur: quia cùm ſciret eum Deus uoluntate malum futurum vt bonis noceret, creauit tamen illum, ut de illo bonis prodeſſet, hoc autẽ fecit ut illudatur ei illuditur enim ei, cùm ſanctis proficit tẽtatio eius. Sicut & mali homines quos Deus malos futuros prçuidens creauit, tamen ad ſanctorum utilitatem, illuduntur, cùm præſtatur ſanctis eorũ tentatione profectus. Sed ipſe eſt initium, quia præcedit antiquitate & principatu malitiæ. Hæc autem illuſio fit Angelis malis, & hominibus malis, per Angelos malos: quia ſubdit Angelos malos & homines malos, ut non quantum nituntur, ſed quãtum ſinuntur poſſit nocere. Ecce apertè oſtẽdit qualiter prædicta uerba Iob intelligenda ſint: & Angelicam naturam bonam creatam eſſe aſſeruit.

Ca.22. eiuſdem lib.
Iob.40.c.
Apoc.12.b.

Quomodo intelligenda ſint verba præmiſſa Domini dixerit, euidenter tradens Angelos eſſe creatos bonos, & poſt creationem cecidiſſe. **H**

Deinde qualiter uerba Domini q̃ ſuprà poſuit accipienda ſint † Auguſt. aperit, ubi etiam ſua quę prædixit uerba determinat, euidenter dicens Angelos bonos fuiſſe creatos, & poſt creationẽ interpoſita aliqua morula cecidiſſe, ita inquiens. Quòd putatur Diabolus nunquã in ueritate ſtetiſſe, nunquam beatam vitam duxiſſe, ſed ab initio cecidiſſe, non ſic accipiẽdum eſt, ut malus à bono Deo creatus eſſe putetur, quaſi ab initio non cecidiſſe diceretur. Non enim cecidit ſi talis, ſcilicet malus factus eſt, à quo enim caderet? Factus ergo prius, ſtatim

Ex cap. 10. S. f. Lite. E.
† Aug. li. 2 de Geneſ. ad lita, ca. 23.

à ueritate ſe auertit propria poteſtate delectat⁹, beatæq; uitæ dulcedinem non guſtauit: quam nou utique acceptam faſtidiuit, ſed noledo accipere remiſit. Sui ergo caſus præſcius eſſe non potuit: quia ſapientia fructus eſt pietatis. Continuò autem ut factus eſt, cecidit: non ab eo quod accepit, ſed ab eo quod acciperet, ſi Deo ſubdi uoluiſſet. Ecce hic apertè declarat Angelos bonos creatos fuiſſe, & poſt creationem cecidiſſe: & fuit ibi aliqua morula licet breuiſſima. Quod Origenes confirmat ſuper † Ezech. dicens, Serpens hoſtis cõtrarius ueritati nõ tamẽ à principio, nec ſtatim ſupra pectus & uentrẽ ſuũ ambulauit: ſicut Adam & Eua non ſtatim peccauerũt: ita & ſerpens aliquando fuit non ſerpens, cùm in paradiſo delitiarum moraretur: Deus enim malitiam non fecit. Ecce apertè dicit poſt creationem interpoſita morula cecidiſſe. Ideoq; illa uerba ſic accipiẽda uidentur. Homicida erat ab initio uel mendax, id eſt, ſtatim poſt initium quando ſibi æqualitatem Dei promiſit, & ſeipſum occidit, quia homo dicitur in Euãgelio: Nec in ueritate ſtetit: quia in ea non fuit, ſed ab initio temporis, id eſt, ſtatim poſt initium temporis apoſtatauit. Poteſt etiam & ſic accipi illud, Ab initio homicida fuit uel mendax, id eſt, ex quo homo fuit cõditus, quem per inuidiam in mortem præcipitauit & fallaciter ſeduxit. Ex prædictis ergo liquet Angelos bonos omnes eſſe creatos, & poſt creationem quoſdam cecidiſſe a bono quod habuiſſent ſi perſtitiſſent.

Geneſ. 3. c.

Tomo 2. Homil. 1. circa illud. † Ezech. 1. Vidi quaſi ſpeciem electri.

Ioan. 8. f.

Iſaiæ 14. d.

Matt. 13. d Inimicus homo ſuperſeminauit, &c.

Aug. Homilia 14. ſuper Ioan.

Sapien. 2. d

Quod triplex fuit ſapientia in Angelis ante caſum uel confirmationem. I

Hic inquiri ſolet quàm ſapientiam habuerũt ante caſum uel confirmationem? Erat in eis triplex naturalis cognitio, qua ſciebant quod facti erant, & à quo facti erant, & cum quo facti erant: & habebant aliquam boni & mali notitiam, intelligentes quid appetendum uel reſpuendum illis foret.

An aliquam Dei habuerint dilectionem, uel ſui inuicem. K

Solet

Solet etiam quæri, vtrũ aliquam Dei vel ſui dilectionem inuicem habuerint. Ad quod dici poteſt, quòd naturalem dilectionem habebat, vt memoriam, intellectum, & ingenium, qua Deum & ſe aliquatenus diligebant: per quam tamen non merebantur.

AN PERFECTOS ET BEATOS CREAuit Deus Angelos, an miſeros & imperfectos.
Diſtinct. IIII.

A

De habitibus beatitudinis & miſeriæ Angelorum.

POſt hæc videndum eſt, vtrum perfectos & beatos creauit Deus Angelos, an miſeros & imperfectos. Ad ꝙ dici poteſt, ꝙ nec in beatitudine, nec in miſeria creari ſunt. Miſeri enim ante peccatum eſſe non potuerunt: quia ex peccato miſeria eſt. Nam ſi nõ fuiſſet peccatum, nulla eſſet miſeria. Beati quoq; nunquã fuerunt illi qui ceciderunt, quia ſui euentus ignari fuerũt, id eſt, peccati & ſupplicij futuri. Si enim lapſum ſuũ præſciuerunt, aut vitare voluerũt ſed non potuerunt, & ita erant miſeri: aut potuerunt ſed noluerunt, & ita erant ſtulti & maligni. Ideoq; dicimus quia non erant pręſcij euentus ſui: nec eis data eſt cognitio eorum quæ futura erant ſuper eos. Boni verò & qui perſtiterunt, fortè ſuæ beatitudinis præſcij fuerũt. Vnde Auguſtinus ſuper Geneſin, Quomodo, inquit, beatus inter Angelos fuit, qui futuri peccati atq; ſupplicij præſcius nõ fuit? Quæritur autem cur non fuerit? Fortè hoc Deus reuelare Diabolo noluit, quid facturus vel paſſurus eſſet: cæteris verò reuelare voluit quòd in veritate mãſuri eſſent. His verbis videtur Auguſtinus ſignificare quòd Angeli qui corruerunt, non fuerunt præſcij ſui caſus. Ideoq; beati nõ fuerunt Et quòd Angeli qui perſtiterunt, beatitudinem ſibi affuturam præſciuerunt, atq; de ea certi in ſpe extiterunt, vnde quodam modo iam beati erant. Et reuera ſi ita fuiſſet, poſſet illos dici aliquo modo fuiſſe beatos: alios verò non, qui neſciuerunt euentum ſuum.

Prou. 14. d

Quod non fuerunt mali Angeli præſcij ſui caſus: boni verò fortè fuerunt pręſcij futuri boni.

Lib. 11. ca. 17.

Quòd opinando Auguſtin. hoc dixit non aſſerendò, ſcilicet, quòd Angeli qui perſtiterunt, pręſcij fuerunt futuri boni. B

Sed hoc magis opinando & quærendo dicit Auguſt. quàm aſſerendo. Vnde & huic opinioni opponens conſequenter ſubdit, Sed quare diſcernebantur illi à cæteris, vt Deus iſtis quæ ad ipſos pertinerent non reuelaret, alijs verò reuelaret, cùm non prius ſit ipſe vltor quā aliquis peccator: non enim damnat ipſe innocentes. Hic videtur innuere, quòd nec peccaturis futurum malum, nec permanſuris futurum bonum reuelauerit. Ideoque nec illi qui ceciderunt vnquam, nec illi qui perſtiterunt vſq; ad conſummationem beati fuerunt: quia beati non poterant eſſe, ſi de beatitudine certi non erant, vel ſi dānationis incerti erant. Vnde Aug. in eodem: Dicere, inquit, de Angelis quòd in ſuo genere beati eſſe poſſent damnationis vel ſalutis incerti; quibus nec ſpes eſſet ꝙ. mutandi eſſent in melius, nimia præſumptio eſt. Quomodo enim beati eſſe poſſunt, quibus eſt incerta ſua beatitudo?

Lib. & cap. eiſdem.

Aug. ſuper Gen. li. 11. Cap. 19. Cap. 17.

Summam colligit prædictorum, confirmans omnes Angelos ante confirmationem vel lapſum non fuiſſe beatos, niſi quis per beatitudinem accipiat illum ſtatum innocentiæ, in quo fuerunt ante caſum. C

Ex prædictis conſequitur quòd Angeli qui corruerunt, nunquam beati fuerunt, niſi beatitudinem aliquis accipiat illum ſtatum innocentiæ, in quo fuerunt ante peccatum. Illi verò qui perſtiterunt, aut ſuam beatitudinem futuram Deo reuelante præſcierunt, & ita ſpei certitudine aliquo modo beati fuerunt vel incerti extiterunt ſuæ beatitudinis: & ita aliter beati non fuerunt, quàm reliqui qui cęciderunt. Mihi autem quod poſterius dictum eſt, probabilius videtur.

Vide Aug. li. 11. de ciuitate Dei Cap. 13.

Reſponſio ad id quod quærebatur an Angeli eſſent creati perfecti aut imperfecti: & dicitur quod perfecti fuerunt ſecundum aliquid, & imperfecti ſecundum aliquid. D

Ad

Ad hoc autem ꝙ quærebatur, vtrum perfecti vel imperfecti fuerint creati, dici poteſt, quia quodammodo perfecti fuerint, & quodam alio modo imperfecti. Non enim vno modo aliquid dicitur perfectũ, ſed pluribus.

Quòd tribus modis dicitur perfectum, ſecundum tempus, ſecundum naturam, & vniuerſaliter perfectum. E

Dicitur nanque perfectum tribus modis. Eſt n. perfectum ſecundum tempus, & perfectum ſecundum naturam, & eſt vniuerſaliter perfectum. Secundum tempus perfectum eſt quod habet quicquid tempus requirit, & conuenit ſecundum tempus haberi; & hoc modo Angeli erant perfecti ante cõfirmationem vel lapſum. Secundum naturam perfectum eſt quod habet quicquid debitum eſt, vel expedit naturæ ſuæ ad glorificationem, & hoc modo perfecti fuerunt Angeli poſt confirmationem, & erunt ſancti poſt reſurrectionem. Vniuerſaliter & ſummè perfectum eſt, cui nihil vnquam deeſt, & à quo vniuerſa proueniunt bona, quod eſt ſolius Dei. Prima ergo perfectio eſt naturæ conditæ, ſecunda naturæ glorificatæ, tertia naturæ increatæ.

Prædicta breuiter tangit, addens quales fuerunt Angeli in conuerſione & auerſione. F

Quales fuerint Angeli in creatione oſtenſum eſt, boni, ſcilicet, & non mali: iuſti, id eſt, innocentes, & perfecti quodam modo: alio verò modo imperfecti. Beati verò non fuerunt vſque ad confirmationem, niſi beatitudo accipitur (vt iam dictum eſt) ille ſtatus innocentiæ, & bonitatis in quo conditi ſunt. *Diſtinct. 3. lit. D.*

DE CONVERSIONE ET CONFIRMAtione ſtantium, & auerſione & lapſu cadentium. Diſtinct. V. A

Quales facti ſunt Angeli auerſione et cõuerſione cadentium.

Poſt hæc conſideratio adducit inquirere, quales effecti ſint dum diuiderentur auerſione & conuerſione. Poſt creationem nanque mox quidam conuerſi

ſunt ad creatorem ſuum, quidam auerſi. Conuerti ad Deum, fuit ei charitate adhęrere: auerti, odio habere vel inuidere. Inuidiæ nanq; mater eſt ſuperbia: qua voluerunt ſe parificare Deo. In conuerſis quaſi in ſpeculo relucere cœpit Dei ſapiẽtia qua illuminati ſunt, auerſi verò excæcati ſunt. Et illi quidem conuerſi ſunt & illuminati à Deo gratia appoſita. Iſti verò ſunt excæcati non immiſſione malitiæ, ſed deſertione gratiæ à qua deſerti ſunt non ita quòd prius debita ſubtraheretur, ſed quia nunquam eſt appoſita vt conuerterentur. Hæc eſt ergo conuerſio & auerſio, qua diuiſi ſunt qui natura boni erant: vt ſint alij ſupra illud bonum per iuſtitiam boni, alij illo corrupto per culpam mali. Conuerſio iuſtos fecit, & auerſio iniuſtos. Vtraq; fuit uoluntatis, & uoluntas utriuſque libertatis. *Eſaiæ 14.d*

De libero arbitrio breuiter tangit, docens quid ſit. B

Habebant enim omnes liberum arbitrium, ꝙ eſt libera poteſtas, & habilitas uoluntatis rationalis. Poterant enim uolũtate eligere quodlibet, & ratione iudicare, id eſt, diſcernere: in quibus conſtat liberum arbitrium: nec creati ſunt uolentes auerti uel conuerti, ſed habiles ad uolendum hoc uel illud: & poſt creationem ſpontanea uoluntate alij elegerunt malum, alij bonum, & ita diſcreuit Deus lucẽ a tenebris, ſicut dicit ſcriptura, id eſt, bonos Angelos à malis: & lucem appellauit diem, noctẽ uerò tenebras: quia bonos Angelos gratia ſua illuminauit, malos uerò excæcauit. *Geneſ. 1. a*

Poſt creationem aliquid datum eſt ſtantibus per quod conuerterentur: nec merito aliquo, ſed gratia cooperante. C

Si autem quæritur, Vtrum poſt creationem conuerſis aliquid collatum ſit per quod conuerterentur, id eſt, diligẽter Deum: Dicimus quia eſt eis collata gratia cooperans, ſine qua non poteſt proficere rationalis creatura ad meritum uitæ. Cadere enim poteſt per ſe: ſed proficere non poteſt ſine gratia adiuuante.

Quæ

Quæ gratia indigebat Angelus, & quæ non. D

Non indigebat Angelus gratia per quam iuſtificaretur, quia malus non erat: ſed quâ ad diligendum Deum perfectè & obediendum adiuuaretur. Operans quidem gratia dicitur, qua iuſtificatur impius, id eſt, de impio fit pius, de malo bonus. Cooperans verò gratia, qua iuuatur ad bene volendum efficaciter, & Deum præ omnibus diligendum & operandum bonum, & ad perſeuerãdũ in bona & huiuſmodi: de quibus poſtea plenius. Data eſt ergo Angelis qui perſtiterunt cooperans gratia, per quam conuerſi ſunt vt Deum perfectè diligerent. Conuerſi ergo ſunt à bono quod habebant non perdito ad maius bonum quod non habebant: & facta eſt iſta cõuerſio per gratiam cooperantem libero arbitrio, quæ gratia alijs qui ciciderunt appoſita non fuit.

Quæ ſit gratia operans et quæ cooperans.

Diſtin. 26. & 29.

An ſit imputandum illis qui auerſi ſunt. E

Ideoque à quibuſdam dici ſolet non eſſe imputandũ illis qui auerſi ſunt & non conuerſi, quia ſine gratia conuerti non poterant: ſed illa non eſt eis data, nec culpa illorum fuit quòd non eſt data, quia in eis nulla culpa adhuc præceſſerat. Ad quod dici poteſt, quoniam quibus appoſita eſt ipſa gratia non fuit ex meritis eorum, alioqui iam non eſſet gratia, ſi ex merito quod eſſet ante gratiam daretur.

Ad Roma. 11.a

Qua culpa gratia non eſt data eis qui ceciderunt. F

Quòd verò alijs non eſt data, culpa eorum fuit: quia cùm ſtare poſſent, noluerunt quoſque gratia apponeretur. ſicut alij perſtiterunt, donec illis cadentibus per ſuperbiam eis gratia appoſita eſt. Apertè ergo cadentium culpa in hoc deprehendi poteſt: quia licet ſine gratia nequirent perficere, quam nondum acceperant: per id tamen quod eis collatum erat in creatione poterant non cadere, id eſt, ſtare: quia nihil erat quòd ad caſum eos cõpellere, ſed ſua ſpõtanea volũtate declinauerunt: quod ſi non feciſſent, quod datum eſt alijs, vtique daretur & iſtis.

Quod

Quòd Angeli in ipſa confirmatione beati fuerunt: ſed vtrum eam meruerint per gratiam tunc ſibi datam ambiguum eſt, de hoc enim diuerſi diuerſa ſentiunt. G

Hic quæri ſolet, Vtrum in ipſa confirmatione beati fuerint Angeli: & an ipſam beatitudinem aliquo modo meruerint. Quòd in ipſa confirmatione beati fuerint, plures conteſtantur authoritates, & ideo pro coſtanti habendum eſt. Vtrum verò per gratiam tunc ſibi datam ipſam beatitudinem meruerint ambiguum eſt. Quibuſdam enim placet quòd eam meruerint per gratiam, quam in confirmatione perceperunt ſimulque in eis meritum & præmium fuiſſe dicunt: nec meritũ præceſſiſſe præmium tempore, ſed cauſa. Aliis autem videtur quod beatitudinem quam receperunt in confirmatione per gratiam tunc appoſitam non meruerint, dicẽtes tunc non fuiſſe eis collatam gratiam ad merẽdum, ſed ad beatè viuendum: nec tunc eis datum eſſe bonum quo mererentur, ſed quo feliciter fruerentur. Quòd autem tũc in prꝫmium acceperunt per obſequia nobis exhibita, ex Dei obedientia & reuerentia mereri dicũt: & ita præmium præceſſit merita: & hoc mihi magis placere fateor.

QVOD DE MAIORIBVS ET MINORIbus quidam ceciderunt: inter quos vnus fuit celſior, ſcilicet, Lucifer. Diſtinct. VI. A

De ruina quæ cõſecuta eſt malorũ angelorũ auerſionẽ.

PRæterea ſciri oportet quoniam ſicut de maioribus & minoribus quidam præſtiterunt: ita de vtroque gradu quidam corruerunt. Inter quos vnus fuit omnibus aliis cadentibus excellentior: nec inter ſtantes aliquis eo fuit dignior, ſicut teſtimoniis authoritatum mõſtratur. Ait enim Iob, Ipſe principium viarum Dei. Et in Ezechiele legitur, Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſcientia & perfectione, decorus in delitiis paradiſi Dei fuiſti. Quod Gregorius exponẽs ait, Quanto in eo ſubtilior eſt natura, eo plenius in illo imago dei ſimi-

Iob. 40.c. *Ezec. 28.c.* *Mora. libr. 32. Cap. 24. 25.*

lis inſinuatur impreſſa. Item in Ezechiele legitur, Omnis lapis precioſus operimentum eius, id eſt, omnis Angelus quaſi operimentum eius erat: quia ut dicit Gregorius, In aliorum comparatione cæteri clarior fuit, vnde vocatus eſt Lucifer, ſicut teſtatur † Eſaias. Quomodo, inquit, cecidiſti Lucifer, qui mane oriebaris? & cæte. qui non vnus ordo, ſed vnus ſpiritus accipiendus eſt: qui teſte Iſidoro, poſtquam creatus eſt, eminentiam naturę & profunditatem ſcientiæ ſuæ perpendens, in ſuum creatorem ſuperbiuit, intãtum, quod etiam Deo ſe æquare voluit: vt in † Eſaia dicitur, In cęlum aſcendam ſuper aſtra cęli, & exaltabo ſolium meum, & ero ſimilis altiſſimo. Similis quidem Deo eſſe voluit, non per imitationem, ſed per æqualitatem potentiæ.

Homil.34. *Euã. ſuper 35.c.Lucę.* *† Eſa.14.c* *Iſidorus de ſummo bono.li. 1. ca. 12. vbi ét præ allegata verba habentur.*

Vnde & quò deiectu. fuerit merito ſuæ ſuperbiæ. B

Et tantæ ſuperbiæ merito de cœlo, id eſt, de empyreo, in quo cum alijs fuerat, deiectus eſt in iſtum caliginoſum aerem cum omnibus ſuæ prauitatis conſortibus. Nam ut Ioannes ait in Apocalypſi, Draco de cœlo cadens ſecum traxit tertiam partem ſtellarum: quia Lucifer ille alijs maior non ſolus cecidit, ſed cum eo alij multi qui ei in malitia conſenſerunt, eosq; cadentes huius caliginoſi aeris habitaculum excepit. Et hoc ad noſtram probationem factũ eſt, vt ſit nobis exercitationis cauſa. Vnde Apoſtolus: Colluctatio eſt nobis aduerſus principes & poteſtate mundi huius, & aduerſus rectores harum tenebrarum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus: quia Dæmones, qui ſunt ſpirituales & nequam, in hoc turbulento aere nobis propinquo, quod cęlum appellatur, habitant. Vnde & Diabolus princeps aeris dicitur.

† Eſa.14.d *2.Pet.2.a.* *Apoc.12.a* *Epheſ.6.b.* *Ioan.14.d. Aliàs mundi.* *Epheſ.2.a.*

Quòd non eſt conceſſum eis habitare in cælo vel in terra. C

Non enim eſt eis conceſſum habitare in cęlo, quia clarus locus eſt & amenus: nec in terra nobiſcum, ne homines nimis infeſtarent. Sed iuxta Apoſtoli Petri doctrinam in epiſtola canonica traditam, in aere illo caliginoſo,

Aug. li. de Gen.ad li. Cap.26. *2. Pet.2.b & Iu..1.d.*

ginoſo, qui eis carcer uſq; ad tempus iudicij deputatus eſt: tunc autem detrudentur in baratrum inferni, ſecundum illud, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt Diabolo & Angelis eius. *Mat. 25.d*

Quòd Dæmones alij alijs præſunt, & habeant etiam alias prælationes, D

Et ſicut inter bonos Angelos alij aliis præſunt: ita & inter malos alii aliis prælati ſunt, & alii aliis ſubiecti, quandiu durat mundus, Angeli Angelis, Dæmones Dæmonibus, homines hominibus præſunt. Sed in futuro omnis euacuabitur prælatio, vt docet Apoſtolus. *1. Co. 15, d* Habent quoq; ſecundum modum ſcientiæ maioris vel minoris prælationes alias maiores vel minores. Quidã enim vni prouinciæ, alii vni homini, aliqui etiam vni vitio præſunt. Vnde dicitur ſpiritus ſuperbię, ſpiritus luxuriæ & huiuſmodi: quia de illo vitio maximè poteſt *Dani. 10.c* homines tentare, a quo denominatur. Inde etiam eſt, ꝙ nomine Dæmonis diuitiæ vocantur, ſcilicet, Mammona. Eſt. n. Mammon nomen Dæmonis, quo nomine vocantur diuitiæ ſecundum Syriam linguam. Hoc autem non ideo eſt, ꝙ Diabolus in poteſtate habeat dare vel *Mat. 10.c.* auferre, diuitias cui velit; ſed quia eis utitur ad hominũ tentationem & deceptionem.

An omnes Dęmones ſint in hoc aere caliginoſo, an aliqui ſint in inferno. E

Solet autem quæri, Vtrum omnes in iſto aere caliginoſo ſint: an aliqui iã ſint in inferno? Quòd in inferno quotidie deſcẽdat aliqui Dæmonum, veriſimile eſt, qui animas illuc cruciandas deducunt: & quòd illic aliqui ſemper ſint, alternatis fortè vicibus, non procul eſt a vero, qui illic animas detinent atque cruciant. Quòd autem animæ malorum illuc deſcendant, atque illic puniantur, ex eo conſtat, quod Chriſtus ad inferos deſcen- *Zachar. 9.* dit: ut iuſtos qui ibi tenebantur educeret. Si enim iuſti illuc deſcendebant, multò magis iniuſti: & ſicut tradidit authoritas, cum iuſtos eduxit, iniquos ibi reliquit. Momordit enim, infernum non abſorbuit. *Oſeæ 13.d.*

Quidam putant Luciferum eſſe in inferno religatum ex quo tentauit Chriſtum & victus fuit: quem dicunt primum hominem tentaſſe & viciſſe. F

De Lucifero autem quidã opinantur, quòd ibi religatus ſit, & ad nos tentandos nunc acceſſum non habeat: quia in Apocalypſi legitur, Cùm cõſummati fuerint mille anni, ſoluetur Satanas de carcere ſuo, & exiet & ſeducet gentes: quod erit nouiſſimo tempore Antichriſti: quando erit tanta tribulatio, ut etiam ſi fieri poteſt, moueantur electi. Quem ibi religatum dicunt ab eo tempore, quo tentauit Chriſtũ in deſerto vel in paſſione, & victus fuit ab eo. Ipſum putant primùm hominem tentaſſe & viciſſe: & ſecundò Deum, ſed ab eò victum eſſe, & ideo in inferno religatum. Alij autem putant ex quo cecidit pro peccati ſui magnitudine, illuc fuiſſe demerſum.

Apoca. 20
*Mat.*24 *a.*
Matt. 4.*c.*

Quòd Lucifer non habet poteſtatem quam habebit in tempore Antichriſti. G

Sed ſiue in infernum demerſus ſit, ſiue non, credibile eſt eum non habere poteſtatem accedẽdi ad nos, quam habebit in tempore Antichriſti: in quo fraudulenter ac violenter operabitur, & ideò fortè dicitur tunc ſoluendus, quia tunc dabitur ei poteſtas a Deo tentandi homines, quam modo non habet.

*Apoc.*20.*a*

Quòd Dæmones ſemel victi à ſanctis, non accedunt amplius ad alios: H

Alijs quoque, qui à ſanctis iuſtè & publicè viuẽtibus vincuntur, poteſtas alios tentandi uidetur adimi. Vnde Origenes, Puto, inquit, ſanè quia ſancti repugnantes aduerſus iſtos incentores, & vincentes minuant exercitum Dæmonum, & velut quam plurimos eorum interminant: nec vltra fas ſit illi ſpiritui, qui ab aliquo ſancto caſtè & pudicè uiuendo victus eſt, impugnare iterum alium hominem. Hoc autem putant quidam intelligendum tantum de illo vitio in quo ſuperatus eſt; vt ſi de ſuperbia aliquem virum ſanctum tentat, & vinci-

Tom.I.*Homilia* 15. *ad librũ Ioſue cap.*12. *eiuſdem.*

& vincitur, vlterius non liceat in illum vel alium de ſuperbia tentare.

QVOD BONI ANGELI A DEO SVNT confirmati per gratiam, vt peccare non poſſint: & mali ita obdurati in malo, ut bene viuere nequeant. Diſtinct. VII.

Quales facti ſunt Angeli confirmatione & obſtinatione. Diſt. 5. lit. A.

SVpra dictum eſt quòd Angeli qui perſtiterunt, per gratiam confirmati ſunt: & qui ceciderunt, à gratia Dei deſerti ſunt. Et boni quidem intantum confirmati ſunt per gratiam, quod peccare nequeunt. Mali verò per malitiam adeò ſunt obſtinati, quod bonam voluntatem habere, ſiue bene velle non valent, etſi bonum ſit quod aliquando volunt. Volunt enim aliquando aliquid fieri quod Deus uult fieri, & vtique illud bonum eſt & iuſtum fieri, nec tamen bona voluntate illud volunt.

Quòd vtrique liberum arbitrium habent, nec tamen ad vtrunque flecti poſſunt. B

Sed cùm nec boni peccare poſſint, nec mali bene velle, vel bene operari, videtur quòd iam non habeant liberum arbitrium: quia in vtranq; partem flecti non poſſunt, cũ liberum arbitrium ad vtrunq; ſe habeat. Vnde Hiero. in tractatu de prodigio filio dicit, Solus Deus eſt, in quem peccatum cadere non poteſt: cætera cum ſint liberi arbitrij in vtranque partem flecti poſſunt. Hic videtur dicere quòd omnis creatura in libero arbitrio cõſtituta flecti poteſt ad bonũ & ad malum. Quòd ſi eſt, ergo & boni Angeli & mali ad vtrunque flecti poſſunt: ergo & boni poſſunt fieri mali, & mali boni. Ad quod dicimus, Quia boni tanta gratia confirmati ſunt vt nequeãt fieri mali: & mali in malitia adeò obdurati ſunt, ut non valeant fieri boni: & tamen utrique habent liberum arbitrium: quia & boni non aliqua cogente neceſſitate, ſed propria ac ſpontanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt, & malum reſpuunt: & mali ſimiliter ſpõtanea voluntate a gratia deſtituti, bonum vitant, & malum ſequuntur: & mali habẽt libe-

Lucæ 15. & in Tomo 3. Ad Damaſum Papam in fine tractatus de filio prodigo.

rum arbitrium, ſed depreſſum atq; corruptum, quod ſurgere ad bonum non ualet.

Quòd boni poſt confirmationem liberius arbitrium habent quàm antè. C

Boni uerò arbitrium habent multò liberius poſt confirmationem quàm antè. Vt enim Auguſtinus tradidit in Ench. Non ideò carent libero arbitrio, quia malè velle non poſſunt: multò quippe liberius eſt arbitriũ quod non poteſt ſeruire peccato. Neque culpanda eſt uoluntas, aut uoluntas non eſt, aut libera dicenda non eſt, quia beati eſſe ſic uolunt, ut eſſe miſeri non ſolùm nolint, ſed nec prorſus uelle poſſint. Non poſſunt itaq; boni Angeli velle malum uel uelle eſſe miſeri: neq; hoc habent ex natura, ſed ex gratiæ beneficio. Ante gratiæ nanq; confirmationem potuere peccare Angeli: & quidam etiam peccauerunt, & Dæmones facti ſunt. Vnde Augu. in li. contra Maximinum, Creaturarum natura cœleſtium mori potuit, quia peccare potuit. Nam Angeli peccauerunt, & Dæmones facti ſunt: quorum Diabolus eſt princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque creaturæ rationali præſtatur ut peccare nõ poſſit, non eſt hoc naturæ propriæ, ſed Dei gratiæ. Ideoque ſolus Deus eſt qui non gratia cuiuſquam, ſed natura ſua non potuit, nec poteſt, nec poterit peccare. Ecce hic inſinuatur, quòd Angeli ante confirmationem peccare potuerunt, ſed poſt confirmationem non poſſunt. Quòd potuerunt fuit eis ex libero arbitrio, quod eſt eius naturale: quòd uerò modo non poſſunt peccare, non eſt eis ex natura, id eſt, libero arbitrio, ſed ex gratia, ex qua gratia etiam eſt ut ipſum liberum arbitrium iam non poſſit peccato ſeruire.

Cap. 105.

Lib. 1. c. 13 Tomo 6. Iob. 41. d

Quòd boni angeli poſt confirmationem nõ poſſint peccare eſt ex gratia non natura.

Quòd poſt confirmationem Angeli non poſſint ex natura peccare ſicut ante: non quòd debilitatum ſit eorum liberum arbitrium ſed confirmatum. D

Non ergo poſt confirmationem Angeli de natura ſicut ante peccare potuerunt: non quòd liberum arbitriũ eorum debilitatum ſit per gratiam: ſed ita potius confirmatum

firmatum, ut iam per illud non poſſit bonus Angelus peccare quod utiq; non eſt ex libero arbitrio, ſed ex gratia Dei. Quod ergo Hieronymus ait, Cæcetera cum ſint liberi arbitrij poſſunt flecti in vtranq; partẽ, accipi oportet ſecundum ſtatum in quo creata ſunt. Talis enim & homo & Angelus creatus eſt, qui ad utrunq; flecti poterat, ſed poſtea boni Angeli ita per gratiã ſunt confirmati, ut peccare non poſſint: & mali ita in vitio obdurati, vt bene uiuere nequeant. Similiter etiam illud Iſidor. intelligendum eſt, Angeli mutabiles ſunt natura, immutabiles ſunt gratia: quia ex natura in primordio ſuę conditionis mutari potuerunt ad bonum ſiue ad malum: ſed poſt per gratiã ita bono addicti ſunt, vt inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia, non natura.

Aperit quo modo prędictæ uerba Hieron. ſint intelligẽda.

Libro 1. de ſummo bono, Cap. 12.

Quòd Angeli mali uiuacem ſenſum non perdiderint, & quibus modis ſciant. E

Et licet mali Angeli ita per malitiam ſint obdurati, viuaci tamen ſenſu nõ ſunt penitus priuati. Nam ut tradit Iſidorus, triplici acumine ſcientiæ uigent Dæmones: ſcilicet, ſubtilitate naturæ, experientia temporum, reuelatione ſupernorum ſpiritiuum. De hoc etiam Aug. ait, Spiritus mali quædam vera de temporalibus rebus noſcere permittuntur, partim ſubtilitate ſenſus, partim experientia temporum callidiores propter tam magnam lõgitudinem uitę: partim ſanctis Angelis quod ipſis ab omnipotenti Deo diſcunt iuſſu eius ſibi reuelantibus. Aliquãdo ijdem nefandi ſpiritus & quæ facturi ſunt uelut diuinando prædicunt.

Libro 1. de ſummo bono, cap. 12.

Lib. 2. ſuper Geneſ. Cap. 17. in fine.

Quòd magicæ artes uirtute & ſcientia Diaboli ualent: quæ uirtus & ſcientia eſt ei data à Deo, uel ad fallendum malos, uel ad monendum, uel exercendum bonos. F

Quorum ſcientia atque uirtute etiam magicæ artes exercentur: quibus tamen non tam ſcientia quàm poteſtas à Deo data eſt, uel ad fallendum fallaces, uel ad monendum fideles, uel ad exercendam probandamque

Cap.7. iuſtorum patientiam. Vnde Augu. in lib.3. de Trinitate, Video, inquit, infirmæ cogitationi quid poſſit occurrere: cur, ſcilicet, iſta miracula etiã magicis artibus fiãt. Nam & magi Pharaonis ſerpentes fecerunt, & alia. Sed illud eſt amplius admirandũ, quomodo magorum potentia, quæ ſerpẽtes facere potuit, vbi ad muſcas minutiſſimas, ſcilicet, cinifes vẽtum eſt, omnino defecit: qua tertia plaga Aegyptus cædebatur. Ibi certè defecerunt magi dicentes, Digitus Dei eſt hic. Vnde intelligi datur, nec ipſos quidem tranſgreſſores Angelos, & aereas poteſtates in imam iſtam caliginem tanquam in ſui generis carcerem ab illius ſublimis ætereæ puritatis habitatione detruſos, ꝑ quos magicæ artes poſſunt quicquid poſſunt: non autem aliquid valere poſſunt, niſi data deſuper poteſtate. Datur autem vel ad fallendum fallaces, ſicut in Aegyptios & in ipſos etiam magos data eſt, ut in eorum ſpiritum operatione uiderentur admirandi, a quibus fiebant, à Dei veritate damnandi: vel admonendum fideles, ne tale aliquid facere pro magno deſideret, propter quod etiam nobis in ſcriptura ſunt prodita: vel ad exercendam, probandam, manifeſtandamque iuſtorum patientiam.

Exodi 7. b. & 8. c.

Ibidem.

Quòd tranſgreſſoribus Angelis non ſeruit ad nutum materia rerum viſibilium: G

Lib. eodem. Cap.8.

Nec putandum eſt iſtis tranſgreſſoribus Angelis ad nutum ſeruire hãc viſibilium rerum materiam: ſed Deo potius, a quo hæc poteſtas datur quantum incommutabilis iudicat.

Quòd non ſunt creatores, licet per eos Magi *ranas & alia fecerint: ſed ſolus Deus.* H

Nec ſanè creatores illi mali Angeli dicẽdi ſunt, quia per illos magi ranas & ſerpentes fecerunt: nõ enim ipſi eas creauerunt. † Omnium quippe rerum, quæ corporaliter viſibiliterq; naſcuntur, occulta quædam ſemina in corporeis mundi huius elementis latẽt quæ deus originaliter eis indidit. Ipſe ergo creator eſt omniũ rerũ, qui creator eſt inuiſibilium ſeminum: quia quęcunque

† De ſeminibus omniũ corporum quorũ creator ipſe ſol⁹ creator eſt.

naſcendo

naſcendo ad oculos noſtros exeunt, ex occultis ſeminibus accipiunt progrediẽdi primordia & incrementa debitę magnitudinis, diſtinctionesq; formarum ab originalibus (ut ita dicam) regulis ſumunt.

Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum, nec agricolæ frugum: ita nec boni Angeli nec mali etſi per eorum miniſterium fiant creaturæ. I

Sicut ergo nec parẽtes dicimus creatores hominum, nec agricolas creatores frugum, quanuis eorum extrinſecus adhibitis motibus ad iſta creanda Dei uirtus interius operetur: ita non ſolùm malos, ſed nec bonos Angelos fas eſt putare creatores. Sed pro ſubtilitate ſui ſenſus corporis ſemina iſtarum rerum nobis occultiora nouerunt & ea per congruas temperationes elementorum latenter ſpargunt: atque ita & gignendarum rerum & accelerandorum incrementorum præbent occaſiones. Sed nec boni hęc niſi quãtum Deus iubet, nec mali hęc iniuſtè faciunt, niſi quantum iuſtè ipſe permittit. Nam iniqui malitia uoluntatem ſuam habent iniuſtam: poteſtatem autem nõ niſi iuſtè accipiunt ſiue ad ſuam pœnam, ſiue ad aliorum: uel pœnam malorum uel laudem bonorum.

Lib. & cap. eiſdem.

Iniquus habet a ſe voluntatẽ malam, à Deo verò poteſtatem iuſtè accipit.

Sicut iuſtificationem mentis, ita creationem rerum ſolus Deus operatur: licet creatura extrinſecus ſeruiat.

Sicut ergo mentem noſtrã iuſtificando formare non poteſt niſi Deus, prædicare autem extrinſecus Euangelium etiam homines poſſunt, non ſolùm boni per ueritatem, ſed etiam mali per occaſionem: ita creationẽ rerum viſibilium Deus interius operatur. Exteriores autem operationes atque cõtemplationes ſiue occaſiones ab Angelis tam bonis quàm malis, uel etiam ab hominibus adhibentur. Sed hæc ab hominibus tanto difficilius adhibentur, quantũ eis deſunt ſenſuum ſubtilitates, & corporum mobilitates in membris terrenis & pigris. Vnde qualibuſcunque Angelis uicinas cauſas ab elementis

Lib. 3. ca. 8

Cap. 9. libr. eodem.

contrahere

cõtrahere quãto facilius eſt, tantò mirabiliores in huiuſmodi eorum exiſtunt celeritates: ſed non eſt creator niſi qui principaliter iſta format: nec quiſquam hoc poteſt, niſi unus creator Deus. Aliud eſt enim ex intimo ac ſummo cauſarum cardine concedere ac miniſtrare creaturam: quod facit ſolus creator Deus. Aliud autem pro diſtributis ab illo uiribus ac facultatibus aliquam operationem forinſecus admouere: ut tunc uel tũc, ſic uel ſic, exeat quod creatur. Iſta quippe originaliter & primordialiter in quadam textura elementorũ cuncta iam creata ſunt: ſed acceptis oportunitatibus poſtea prodeunt.

In principio eiuſdem ca.

Quòd Angeli mali multa poſſunt per naturæ uigorem quæ non poſſunt propter Dei uel bonorum Angelorum prohibitionem, id eſt, quia non permittuntur. L.

Illud quoque ſciendum eſt, quòd Angeli mali quædam poſſunt per naturæ ſubtilitatem, quæ tamen non poſſunt propter Dei uel bonorum Angelorum prohibitionem, id eſt, quia non permittuntur illa facere à Deo uel ab Angelis bonis: poſſent utique feciſſe cinifes, qui ranas ſerpentesq; fecerunt. Quædam uerò nõ poſſunt facere, etiamſi permittãtur ab Angelis ſuperiorib. quia non permittit Deus. Vnde Auguſt. in lib. 3. de Trin. Ex ineffabili potentatu Dei fit, ut quod poſſent mali Angeli ſi permitterentur, ideo non poſſunt, quia non permittuntur. Neque enim occurrit alia ratio, cur non poterãt facere cinifes, qui ranas ſerpẽtesque fecerunt, niſi quia maior aderat dominatio prohibẽtis Dei per ſpiritũ ſanctum: quod etiam magi confeſſi ſunt, † dicentes: Digitus Dei eſt hic. Quid autem per naturam poſſint, nec tamen poſſint propter prohibitioné: & quid per ipſius naturæ ſuæ conditionem facere non ſinantur, homini explorare difficile eſt, imò impoſſibile. Nouimus hominem poſſe ambulare, & neq; hoc poſſe ſi non permittatur: uolare autem non poſſe, etiamſi permittatur. Sic & illi Angeli quædam poſſunt facere, ſi permittantur ab Angelis potentioribus ex imperio Dei: quædam uerò non poſſunt, etiam ſi ab eis permittantur: quia ille non permittit

Cap. 6. in medio.

Quare non potuerunt producere cinifes, qui ranas et ſerpentes fecerunt.

Exod. 8. c

permittit

permittit à quo eſt illis talis naturæ modus: qui etiam per Angelos ſuos illa plerunque non permittit, quę conceſſit vt poſſint.

VTRVM ANGELI OMNES CORPOREI ſint, quod quibuſdam viſum eſt, quibus Auguſtin. conſentire videtur. dicens Angelos omnes ante caſum habuiſſe corpora tenuia & ſpiritualia, ſed in caſu mutata in deterius malorum corpora, vt in eis poſſent pati.

De poteſtate Dæmonũ quã habent ſuper corpora ſimilia humanis.

Diſtinct. VIII.

A

SOlet etiam in quæſtione verſari apud doctos, vtrũ Angeli omnes, boni, ſcilicet, ac mali corporei ſint, id eſt, corpora habeant ſibi vnita. Quòd aliqui putant, innitentes verbis Auguſt. qui dicere videtur, quòd Angeli omnes ante confirmationem vel lapſum corpora aerea habuerint de puriori ac ſuperiore aeris parte formata, ad faciendum habilia, non ad patiendum: & Angelis bonis qui perſtiterunt, talia ſunt obſeruata corpora, vt in eis poſſint facere, & pati: quæ tantæ ſunt tenuitatis, vt à mortalibus videri non valeant, niſi ſuperueſtita aliqua graſſiori forma: qua aſſumpta videntur, depoſitaq; videri deſinũt. Angelis verò malis mutata ſunt in caſu corpora in deteriorẽ qualitatem ſpiſſioris aeris. Sicut enim à loco digniori in inferiorem locum, id eſt, caliginoſum aerem deiecti ſunt: ita illa corpora tenuia mutata ſunt & trãsformata in deteriora corpora & ſpiſſiora, in quibus pati poſſent à ſuperiori elemẽto. i. ab igne. Et hoc † Auguſt. ſenſiſſe videtur ſuper Geneſ. ita dicẽs, Dęmones dicũtur aerea animalia, qui corporum aereorum natura vigent: nec per mortem diſſoluuntur, quia præualet in eis elementum aptius ad faciendũ quàm ad patiendum: ad patiendum enim humor & humus: ad faciendum aer & ignis aptitudinẽ prębẽt. Tranſgreſſores verò Angeli cũ principe ſuo nũc Diabolo tunc Archangelo, non mirum ſi poſt peccatum in hanc caliginem detruſi ſunt. Neque etiam hoc mirum eſt ſi conuerſi ſunt ex pœna

† Aug. in 2 lib. retract. dixit Dęmones aliquando hominũ diſpoſitiones non ſolũ voce prolatas, verũ etiam cogitatione conceptas, cùm ſigna quædam ex animo exprimũtur ĩ corpore, tota facilitate perdiſcere. Tunc rem dixi occultiſſimam audaciori aſſertione quàm debui.

Nã perue

ex pœna in aerem qualitatē, qua poſſunt ab igne pati. Caliginoſa tamen aeris tenere tantum permiſſi ſunt, q eis quaſi carcer ſit vſq; ad tempus iudicij. Ecce his uerbis uidetur Aug. ita tradere quod quidam opinantur de corporibus Angelorū. Hoc autē eum alij dixiſſe aſtruūt non ita ſentiendo, ſed opinionem aliorum referendo, quod ex ipſius uerbis dijudicare uolunt: quibus ait, Dæmones dicuntur aerea animalia: non ait ſunt ita enim quidam dicebant, De habitatione uerò caliginoſi aeris in quem detruſi ſunt nō opinando, ſed rei ueritatem aſſerendo eum tradidiſſe dicunt, quod ipſius locutionis diſtinctio oſtendit. Dicunt quoque plurimos catholicos tractatores in hoc conueniſſe, atque id concorditer docuiſſe, quod Angeli incorporei ſint, nec corpora habent ſibi vnita, aſſumant autem aliquando corpora Deo præparante ad impletionem miniſterij ſui ſibi à Deo iniuncti eademque poſt expletionem deponunt: in quibus corporibus hominibus apparuerunt atq; locuti ſunt. Et aliquādo quidem locuti ſunt ex perſona Dei ſine diſtinctione alicuius perſonæ: aliquando ex perſona patris uel filij ſiue ſpiritus ſancti.

nire iſta ad notitiam dæmonium per nōnulla experimenta compertum eſt, &c. quę ſequuntur illic.

†Li. 3. c. 10 *Verum lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 16. ſuam de hac re aperit ſententiam.*

Quòd Deus in corporalibus illis antiquis formis apparuit. B

Nec dubitandum eſt Deum in corporalibus formis apparuiſſe hominibus: ſicut Augu. in 2. lib. de Trinitate oſtendit conferens diuerſa ſcripturæ teſtimonia, ex quibus Deum in corporeis figuris hominibus apparuiſſe probat: & aliquando ex perſona Dei ſine diſtinctione, aliquando ſub diſtinctione perſonarum ſermonem eis factum eſſe.

Cap. 5. 6. & 7. & pluribus ſequentibus.

De perplexa quæſtione quam ponit Auguſt. quærens, an ad exhibendum has corporales apparitiones creatura noua ſit formata, an Angeli qui antè erant miſſi, & ſi ipſi miſſi ſunt, utrum ſeruata ſui ſpiritualis corporis qualitate aliquam ſpeciem corporalem de corpulentiori materia aſſumpſerint, an proprium corpus ſuum mutauerint in ſpeciem actioni ſuæ aptam. C

Sed

Sed vbi Deũ hominibus in corporalibus imaginibus apparuiſſe aſſerit: perplexã quæſtionẽ proponit, quã nec abſoluit: quærens, vtrum in illis corporalibus apparitio nibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tantum in qua Deus hominibus appareret: an Angeli qui antè erãt ita mitterẽtur, vt manentes in ſuis ſpiritualibus corpori bus aſſumerent ex corpulentia inferiorũ elementorum materia aliquã ſpeciẽ corporalem: quã coaptatam quaſi aliquã veſtẽ mutarent in quaſlibet ſpecies corporales veras quidẽ: an corpus ſuũ proprium vertẽrent in ſpecies aptas actionibus ſuis per virtutẽ ſibi à Deo datã. Ait. n. ita Aug. in 3. lib. de Trinitate, Quærendũ eſt in illis anti quis corporalibus formis & viſis vtrũ ad hoc opus tantũ creatura formata ſit, in qua Deus ſicut tũc oportuiſſe iudicauit, humanis oſtenderetur aſpectibus: an Angeli qui iã erant ita mittebantur, vt ex perſona Dei loquerentur, aſſumentes corporalẽ ſpeciẽ de creatura corporea in vſum miniſterij ſui: an ipſum corpus ſuũ cui non ſubduntur: ſed ſubditum regunt mutantes atq; vertentes in ſpecies, quas vellent accommodatas atq; aptas actionibus ſuis ſecundum attributam à creatore ſibi potentiam. Sed fateor excedere vires intentionis meæ, vtrum Angeli manẽte ſpirituali ſui corporis qualitate, per hanc occultius operantes aſſumant ex inferioribus elementis corpulentioribus corpus, quod ſibi coaptatum quaſi aliquam veſtem mutent & vertant in quaſlibet ſpecies corporales & ipſas veras: ſicut aqua uera in uinum uerum conuerſa eſt à Domino. An ipſa propria corpora & ſua transforment in id quod uolunt accommodatum ad id quod agunt. Sed quod horum ſit (quoniam homo ſum) nullo experimento comprehẽdere ualeo: ſicut Angeli qui hoc agunt. Attende lector quia quæſtionem propoſitam non ſoluit: ſed indiſcuſſam reliquit, utrum Angeli qui mittebantur ſeruatis ſuis proprijs ſpiritualibus corporibus ſuperueſtirentur aliqua corpulẽtiori ſpecie, in qua poſſent uideri: an ipſum corpus mutarent & transformarent in quãcunq; uellẽt ſpeciem

Li. 3. de Trinitate ca. 1. & li. 2. capite 7.

Cap. 1.

Ibidem.

Ioan. 2. b

ciem in qua poſſent cerni. In quibus verbis videtur Auguſt. atteſtari Angelos eſſe corporeos ac propria & ſpiritalia habere corpora.

Quòd Deus in ſpecie qua eſt Deus, nunquam mortalibus apparuit. D

Cæterum hæc velut nimis profunda atque obſcura relinquentes, illud indubitanter teneamus, quòd Deus in ſpecie eſſentiæ ſuæ nunquam mortalibus apparuit: ſicut famulo ſuo Moyſi dicit: Non videbit me homo, & viuet. Et in Euangelio Ioan. legitur, Deum nemo vidit vnquam. Viſibile enim quicquam non eſt quod nõ ſit mutabile. Ideo ſubſtantia ſiue eſſentia Dei, quoniam nullo modo mutabilis eſt, nullo modo per ſeipſam viſibilis eſt. Proinde illa omnia quæ patribus viſa ſunt cùm Deus illis præſentaretur, per creaturam facta eſſe manifeſtum eſt. Etſi nos latet quomodo ea miniſtris Angelis fecerit Deus per Angelos, tamen facta eſſe dicimus. Audeo ergo fiducialiter dicere, nec Deum patrem, nec verbum eius, nec ſpiritum eius, qui eſt vnus Deus, per id quod eſt atq; idipſum eſt, vllo modo eſſe mutabilem: ac per hoc multo minus eſſe viſibilem.

Exod. 33. d *Ioan. 1. b* *Aug. lib. 3. Tri. ca. 10. & 11.*

Vtrum Dæmones intrent in corpora hominum ſubſtantialiter, an illabantur mentibus hominum. E

Illud etiam conſideratione digniſſimum videtur, vtrum Dæmones, ſiue corporei ſiue incorporei ſint, hominum ſubſtantialiter intrent corpora, eorumque animabus illabantur: an ideo intrare dicantur, quia malitiæ ſuæ ibi effectum exercent Dei permiſſione, opprimendo atq; vexando eas, vel in peccatum pro volũtate ſua trahẽdo. Quòd in homines introeant atq; ab eis expulſi exeant Euangelium apertè declarat, cõmemorans Dæmonia in quoſdam ingreſſa, & per Chriſtum eiecta; ſed vtrum ſecundũ ſubſtantiam fuerint ingreſſa, an propter mali effectum dicantur ingreſſa, non adeo perſpicuum eſt. De hoc aũt Aug. in li. de Eccleſiaſticis dogmatibus ait. Dæmones per energiam non operationem credimus ſubſtantialiter illabi animæ: ſed applicatione & oppreſſione

Math. 8. d *Marci 1.* *Cap. 83. in Tomo 3.*

oppreſſione vniri. Illabi autem menti illi ſoli poſſibile eſt qui creauit: qui natura ſubſiſtens incorporeus,capta bilis eſt ſuæ facturæ. Ecce hic videtur inſinuari ꝙ ſubſtantialiter non illabantur Dæmones vel introeant corda hominum. Beda quoq; ſuper illum locum Act. Apo. vbi Petrus ait Ananię: Cur † tentauit Satanas cor tuũ? dicit, Notandum quòd mentem hominis iuxta ſubſtantiam nihil implere poſſit, niſi creatrix Trinitas: quia tantummodo ſecundum operationem & voluntatis inſtinctũ anima de his quæ ſunt creata impletur. Implet verò Satanas cor alicuius, non quidem ingrediens in eum & in ſenſum eius, neq; introiens aditum cordis (ſi quidem poteſtas hæc ſolius Dei eſt) ſed callida & fraudulenta deceptione animam in effectum malitiæ trahens per cogitationes & incentiua vitiorum quibus plenus eſt. Impleuit ergo Satanas cor Ananiæ non intrando, ſed malitiæ ſuæ virtus inſerendo. Idem, Spiritus immundus flamma virtutum de cordibus fidelium expulſus, doctoribus veritatis luctantibus venenum perſecutionis infundit. His authoritatibus oſtenditur quòd Dæmones non ſubſtantialiter intrãt corda hominum, ſed propter malitiæ effectum de quibus pelli dicuntur, cũ nocere non ſinuntur.

Actor. 5.a
† implenit.

Super c 28 act. cũ ca. illud uipera cùm proceſſiſſet à calore.

DE ORDINVM DISTINCTIONE qui, & quod ſint. Diſtinct. IX.

A

POſt prædicta ſupereſt cognoſcere de ordinibus Angelorum quid ſcriptura tradat. Quæ in pluribus locis nouem eſſe ordines Angelorum promulgat, ſ. Angelos, Archangelos, Principatus, Poteſtates, Virtutes, Dominationes, Thronos, Cherubin. & Seraphin. Et inueniuntur in iſtis ordinibus tria terna eſſe, & in ſingulis tres ordines, vt Trinitatis ſimilitudo in eis inſinuetur impreſſa. vnde † Dionyſius tres ordines Angelorum eſſe tradit, ternos in ſingulis ponens. Sunt enim tres ſuperiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, Seraphin, Cherubin, Throni: Medij, Dominationes, Principatus, Poteſtates: Inferiores, Virtutes, Archangeli, Angeli.

De cõſequẽtibus cõfirmationem Angelorũ bonorũ quãtum ad eri i num diſtin.

lib. 1 .de Eccleſ. hiera. Cap. 6.

† Nõ à Dionyſio, ſed Grego. potius ordo i hac enumeratione ſeruatur.

Quid

Quid appellatur ordo, & quæ ſit ratio nominis cuiusq;. B

Hic conſiderandum eſt, quid appelletur ordo: Deinde, utrum ab ipſa creatione fuerit diſtinctio illorum ordinum. Ordo autem dicitur multitudo cœleſtium ſpirituum, qui inter ſe in aliquo munere gratiæ ſimilantur, ſicut & in naturalium datorũ munere conueniunt. Vt uerbi gratia, Seraphin (ut beatus Gregorius ait) dicuntur qui pręaliis ardent charitate. Seraphin enim interpretatur ardens uel ſuccedens. Cherubin, qui præ aliis in ſcientia eminent. Cherubin enim interpretatur plenitudo ſcientiæ. Thronus dicitur ſedes: Throni autem uocãtur qui tanta diuinitatis gratia replẽtur, ut in eis ſedeat Deus, & per eos iudicia decernat atq; informet. Dominationes uerò uocantur, qui principatus & poteſtates tranſcendunt. Principatus dicuntur, qui ſibi ſubiecti, quæ ſunt agenda diſponũt, eisq; ad explenda diuina myſteria principantur. Poteſtates nominãtur hi, qui hoc cæteris potentius in ſuo ordine acceperunt, ut uirtutes aduerſæ eis ſubiectæ eorũ refrenentur poteſtate: nec homines tantum tentare ualeant, quantum deſiderant. Virtutes uocantur illi, per quos & ſigna miracula frequenter fiunt. Archangeli, qui maiora nunciãt: Angeli, qui minora.

Super caput Lucæ 15. Homil. 34. eundẽ ſeruat ordinem diuus Ter. lib 5. de conſi. ad Euge. ſimilem ponit explanationem.

Quòd hæc nomina non propter ſe, ſed propter nos eis data ſunt, quæ ſumpta ſunt à donis gratiæ, quæ non habent ſingulariter, ſed excellenter, & à præcipuis nominantur. C

Hæc nomina illis non propter ſe, ſed propter nos eis data ſunt. Qui enim ſibi noti ſunt contemplatione, nobis innoteſcunt cognominatione. Et nominantur ſinguli ordines à donis gratiarum, quæ non ſingulariter, ſed excellenter data ſunt in participatione. In illa enim cœleſti curia, ubi plenitudo boni eſt, licet quædam data ſint excellenter, nihil tamen poſſidetur ſingulariter. Omnia enim in omnibus ſunt, non quidem æqualiter: quia alii aliis ſublimius poſſident, quæ tamen omnes habent.

habent. Cumq; omnia dona gratiarum ſuperiores ordines ſublimius & perfectius perceperint, tamen ex præcipuis ſortiti ſunt vocabula, inferioribus cętera relinquẽtes ordinibus ad cognominationem: vt Seraphin: qui ordo excellentiſſimus æſtimatur, tam dilectionem quàm cognitionem diuinitatis, & cætera, virtutum dona cæteris omnibus ſublimius & perfectius percepit: & tamẽ ab excellentiori dono, id eſt, a charitate nomen accepit ille ſuperior ordo. Maius.n. donum eſt ipſa charitas, quã ſcientia. Item, Maius eſt ſcire, quàm iudicare: ſcientia nanque informat iudicium. Ideoq; ſecundus ordo à ſecundo dono, id eſt, cognitionę veritatis appellatus eſt, ſcilicet, Cherubin. ita & de aliis intelligendum eſt. Aſſignatur ergo excellentia ordinũ ſecundum excellẽtiam donorũ: & tñ, ſicut Gregorius ait illa dona hominibus ſunt communia. Omnes. n. ardent charitate, & ſcientia pleni ſunt: ſic & de aliis. Sed ſuperiores aliis excellentius, ut iam dictum eſt, ipſa acceperũt: à quibus & nominantur. Vnde Gregorius, In illa ſumma ciuitate quiſq; ordo eius rei cẽſetur noĩe, q̃ plenius accepit in munere. *1.Co.13.a* *Homili. 34 Euangeliorum.* *Ibidem.*

Quæſtio ex verbis Gregorii oria. D

Sed oritur hic quæſtio talis: Si quiſque ordo ab illo dono nominatur quod plenius poſſidet, tũc Cherubin in ſcientia præeminet omnibus, quia à ſcientia nominatur. Sed qui magis diligit, plus cognoſcit. Tantum enim (ut tradit authoritas) cognoſcit ibi quiſque, quãtum diligit. Itaque Serapin non ſolum in charitate, ſed etiam in ſcientia præeminent. Ideoque authoritas illa ſic videtur intelligenda, ut comparatio non referatur ad omnes ordines, ſed ad quoſdam, ſcilicet, inferiores. Ille enim ordo non plenius Seraphin accepit ſcientiam in munere, ſed plenius aliis ordinibus qui ſunt inferiores. Nec nominatur quiſq; ordo ab omni re quam plenius aliis accepit, ſed ab aliqua rerum quas accepit. Vel poteſt comparatio referri non ad ipſos ordines, ſed ad alia dona: nec ad omnia alia dona, ſed ad quædam. Sicut enim homines cùm plura habeant dona, quædam *Explanatio illius authoritatis.* *Alia determinatio eiuſdem.*

X alius

alijs excellentius poſſident:ita fortè & Angeli quibuſdam munerib.magis pollent, & alijs quibuſdam minus.

Vtrum ordines ab initio creationis ita diſtincti fuerint. E

Iam nunc inquirere reſtat, Vtrum & iſti ordines à creationis initio ita fuerint diſtincti. Quòd ita fuerint diſtincti a primordio ſuæ conditionis, videtur teſtimonio authoritatis inſinuari: quæ tradit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe. De ordine nanque ſuperiori Lucifer ille fuit, quo nullus dignior conditus fuit. Apoſtolus etiam principatus & poteſtates tenebrarum nominat, oſtendens de ordinibus illis cecidiſſe: qui cum in malis miniſterium exerceant, non tamen penitus nominibus ordinum ſuorum priuati ſunt: Sed non videtur illud poſſe ſtare. Non enim tunc charitate ardebant, nec ſapientia pollebãt, neq; in eis Deus ſedebat: ſi enim hoc habuiſſent, non cecidiſſent. Non ergo tunc erant Cherubin, vel Seraphin, vel Throni. Ad quod dicimus, quia ante caſum quorundam non erant iſti ordines: quia nõdum habebant dona, in quorum participationibus conueniunt. Sed quibuſdam cadẽtibus, alijs appoſita ſunt: eisq; qui ceciderunt collata fuiſſent eadem dona, ſi perſtitiſſent. Ideoq; ſcriptura dicit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe: non quòd fuerint in ordinibus & poſtea corruerint, ſed quia ſi perſtitiſſent, eorum aliqui in ſingulis fuiſſent ordinibus, qui & in naturæ tenuitate, & in formæ perſpicacitate differentes gradus habebant, ſicut illi qui perſtiterunt. Alij.n. vt prædiximus ſuperiores, alij inferiores conditi ſunt. Superiores, qui natura magis ſubtiles, & ſapiẽtia magis perſpicaces, inferiores, qui natura minus ſubtiles, & intelligentia minus perſpicaces facti ſunt. Has autem inuiſibiles differentias inuiſibilium ſolus ille põderare potuit, qui omnia in numero & menſura & pondere diſpoſuit, id eſt, in ſeipſo qui eſt menſura oĩ rei modum præfigens: & numerus oĩ rei ſpeciem præbens, & pondus omnem rem ad ſtabilitatẽ trahens, id eſt, terminans & formans & ordinãs omnia.

Ezec.28.e
Epheſ.6.b.
Diſtinct.3.
Aug.lib.4. de Gene.ad lit.Cap.3.
Sapiẽ.11.b

Vtrum

Vtrum omnes Angeli eiuſdem ordinis ſint æquales. F

Præterea conſiderari oportet, Vtrum omnes Angeli eiuſdem ordinis æquales ſunt. Ita eſſe quibuſdam placuit, ſed non eſt hoc probabile, nec aſſertione dignum: quia Lucifer, qui fuit de collegio ſuperiorum, ipſis etiã dignior extitit, qui alijs excellentiores creati fuerant. Ex quo pcipitur, quòd ſi perſtitiſſet, in ordine ſuperiori fuiſſet, & alijs eiuſdem ordinis dignior extitiſſet. Sicut enim vnus eſt ordo Apoſtolorum, & alter Martyrum, & tamen in Apoſtolis alij alijs ſunt digniores, ſimiliter & in Martyribus alij alijs ſunt ſuperiores: & in ordinibus Angelorum rectè creditur eſſe.

Per ſimile oſtendit nõ omnes eiuſdẽ ordinis pares eſſe.

Quomodo dicat ſcriptura decimum ordinem ex hominibus compleri, cum non ſint niſi nouem ordines. G

Notandum etiam, quòd decimus ordo legitur de hominibus reſtaurandus. Sed cùm non ſint niſi nouem ordines, nec plures fuiſſent, etiamſi illi qui ceciderunt perſtitiſſent, mouentur lectores quomodo ſcriptura dicat decimum ordinem compleri ex hominibus. Gregorius nanque ait homines aſſumendos in ordine Angelorũ: quorum alij aſſumuntur in ordine ſuperiorum, qui, ſcilicet, magis ardent charitate: alij in ordine inferiorũ, qui, ſcilicet, minus perfecti ſunt. Ex quo apparet nõ eſſe de hominibus formandum decimum ordinem, tanquam nouem ſint Angelorum, & decimus hominum: ſed homines pro qualitate meritorum ſtatuendos in ordinibus Angelorum. Quod ergo legitur decimus ordo complendus de hominib. ex tali ſenſu dictum fore accipi poteſt, quia de hominibus reſtaurabitur quod in Angelis lapſum eſt de quibus tot corruerũt, vt poſſit fieri decimus ordo. Propter quod Apoſtolus dicit reſtaurari omnia in Chriſto quæ in cœlis, & quæ etiam in terris ſunt, quia per Chriſtum redemptum eſt genus humanum, de quo fit reparatio ruinæ Angelicæ: tamen non minus ſaluaretur homo, ſi Angelus non cecidiſſet.

Homil. 34. ſuper 15. c Lucæ.

Epheſ. 1. b. 1. Cor. 6. d. et 1. Pet. 1. Cap.

Quòd homines aſſumuntur iuxta numerum ſtantium non lapſorum. H

Non enim iuxta numerum eorum qui ceciderunt, ſed eorum qui permanſerũt homines ad beatitudinem admittuntur. Vnde Gregor. Superna illa ciuitas ex Angelis & hominibus conſtat: ad quam credimus tantos humani generis aſcendere, quantos illic contigit Angelos remanſiſſe: ſicut ſcriptum eſt in cantico Deuteronomii, Statuit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei.

Loco prę allegato.

Deut. 32.a Sic legitur ſecũdũ 70. ĩterpretes, non vulgam editiom.

Quidam dicunt ſecundum numerum lapſorum Angelorum homines raparandos. I

A quibuſdam tamen putatur, quòd homines reparentur iuxta numerum Angelorum qui ceciderunt: vt illa cœleſtis ciuitas nec ſuorum ciuium numero priuetur, nec maiori copia regnet. Quòd Augu. in Enchirid. ſentire videtur, hoc aſſerens de hominibus plus ſaluari quàm corruit de Angelis, ſed non minus: ita dicens, Superna Hieruſalem, mater noſtra, ciuitas Dei nulla ciuium ſuorum numeroſitate fraudabitur, aut vberiore etiam copia fortaſſe regnabit. Neque etiã numerũ aut ſanctorum hominum, aut immundorum Dæmonũ nouimus: in quorum locum ſuccedẽtes filii catholicæ matris, quę ſterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, ſiue vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus ſiue qui eſt, ſiue qui fuit, ſiue qui futurus eſt, in contemplatione eius artificis eſt, qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt. Ecce apertè dicit nõ minus de hominibus ſaluari, quam corruit de Angelis: ſed plus non aſſerit.

Cap. 19. & li. 22. de ciuitate Dei. Cap. 1. Galat. 4.

Eſaię 54.

Roma. 4.c.

AN OMNES SPIRITVS COELESTES mittantur, & ponit duas opiniones, & authoritates quibus innituntur. Diſtinct. X. A

De miniſterio et miſſione Angelorum quantum ad Angelos miniſtrantes.

HOc etiam inueſtigandum eſt, Vtrum omnes illi cœleſtes ſpiritus ad exteriora nuncianda mittantur.

tur. Quidam putant aliquos in illa multitudine eſſe qui foras pro officio exeunt, alios qui intus ſemper aſſiſtũt: ſicut ſcriptum eſt in Daniele, Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei: Item Dionyſius in Hierarchia quæ ſacer principatus dicitur, de prælatione ſpirituum ait, ſuperiora illa agmina ab intimis nunquam recedunt: quoniam ea quæ præeminent, uſum exterioris officij nunquam habent. His authoritatibus innituntur, qui Angelos mitti niſi inferiores, inficiantur.

Daniel 7.d

Cap. 7.

Obiectio contra illos. B

Quibus obiicitur quòd Eſaias ait, uolauit ad me vnus de Seraphin: qui ordo ſuperior eſt & excellentior: Ideoque ſi de illo ordine mittantur, non eſt ambigendum quinetiam & de aliis mittantur. Apoſtolus quoq; ait, Omnes ſunt adminiſtratores ſpiritus in miniſterium miſſi. His teſtimoniis aſſerunt quidam omnes Angelos mitti. Nec debet indignum uideri ſi etiam ſuperiores mittantur, cùm & ille qui creator eſt omnium, ad hæc inferiora deſcenderit.

Eſa. 6. a

Hebr. 1. d

Ioan. 16. f Exiui à patre.

Quæſtio, ſi omnes mittuntur, cur vnus tantum ordo nomine Angelorum cenſetur? C

Hic oritur quæſtio, Si omnes mittũtur & nuncii Dei exiſtunt, quare unus tantum inter nouem ordines Angelorum nomine cenſetur? Ad quod quidam dicunt, omnes quidem mitti, ſed alios ſæpius & quaſi ex officio iniuncto qui propriè Angeli uel Archangeli nominantur: alios uerò rarius mitti, ſcilicet, maiores, cauſa extra communem diſpenſationem oborta: qui cùm Angelorum miniſterium ſuſcipiunt, etiam nomen aſſumunt. Vnde Pſalm. Qui facit Angelos ſuos ſpiritus & miniſtros: quia illi qui natura ſpiritus ſunt aliquando Angeli, id eſt, nuncii fiunt.

Reſponſio quorundã.

Pſal. 103.

Putant quidam Michael, Gabriel, Raphael de ſuperiori ordine fuiſſe: & ſunt nomina ſpirituum & non ordinum. D

Et putant illi, Michael, Gabriel, Raphael de ſuperiori

Greg.Hom. riori ordine fuiſſe. Michael interpretatur, quis ut Deus?
34. *Euang.* Gabriel, fortitudo Dei: Raphael, medicina Dei: nec ſunt
iſta nomina ordinum, ſed ſpirituum. Et dicunt quidam
ſingulum horum unius propriè ac ſingulariter ſpiritus
eſſe nomen. Alij uerò non unius ſingulariter & determi
natè, ſed nunc huius nunc illius eſſe nomen, ſecundum
qualitatem eorum ad quæ nuncianda uel gerenda mit-
tuntur: ſicut & Dæmonum quædam nomina ſunt quę
Apocal. 12. quidam putãt eſſe unius propria alij uerò pluribus com
Eccleſ. 11. munia. Diabolus quippe, q. Græcè ita uocatur & crimi
Eſaiæ 14. nator interpretatur uel deorſum fluens, Hebraicè dici-
†*Lucæ* 10. tur † Satan, id eſt aduerſarius: Dicitur & † Belial, id eſt,
† 2.*Cor.*6.*c* apoſtata & abſq; iugo: dicitur etiam † Leuiathan.i.ad-
† *Iob* 40. *c* ditamentum eorum: & alia plura reperies nomina quæ
uel unius ſpiritus ſunt propria, uel pluribus communia.

Quomodo determinent prædictas authoritates quæ uidentur aduerſari, qui dicunt omnes Angelos mitti E

Qui autem omnes Angelos mitti aſſerunt, prædictas autoritates Danielis ſcilicet & Dionyſij ita determinãt. Dicuntur ſuperiora agmina Deo aſſiſtere, & ab intimis nunquam recedere: non quin aliquando mittantur, ſed quia rariſſimè ad exteriora prodeunt: neque tunc ab intimis recedunt, ſed Dei præſentiæ & contemplationi ſemper aſſiſtunt: quod etiam faciunt qui frequenter mittuntur.

Quos alij dicant mitti, & quos dicant non mitti cum determinatione authoritatem quæ uidentur ſibi aduerſari F

Alij uerò dicunt tres ordines ſupremos, ſcilicet, Cherubin, & Seraphin, & Thronos, ita creatori aſſiſtere, q̃ ad exteriora non exeunt: Inferiores autem tres ad exteriora mitti: tres uerò medios inter utroſque conſiſtere non modo dignitate uel loco; ſed etiam officio: quia præceptum diuinũ à ſuperioribus accipiunt, & deferũt ad inferiores. Ideoque cùm ſupremi medijs, & medij

imis, atq; hi hominibus præceptum Dei nuncient, meritò omnes Angeli nominari debent. Et ob id fortè Apoſtolus ait, Omnes ſpiritus adminiſtratores eſſe filii, & mitti in miniſterium: & per omnes non ſingulos ordines, ſed de inferioribus ordinibus ſingulos Angelos complexus eſt. Illud uerò quòd Eſaias ait per uerba Dionyſij determinant, dicentes. Hi ſpiritus qui mittuntur, percipiunt horum vocabulum, quorum gerunt officiũ. Vnde dicunt illum Angelum qui miſſus eſt ad Eſaiam, ut mundaret & incenderet labia Prophetæ, fuiſſe de ordine inferiorum Sed ideo dictus eſt fore de Seraphin, quia ueniebat incendere & conſumere delicta Eſaiæ.

Hebr. 1.d

Eſa. 6.c

Cap. 13. cæleſtis Hier. ſententialiter ſed in forma apud Gregor. loco citato.

QVOD QVAEQVE ANIMA HABET Angelum bonum ad ſui cuſtodiam delegatum, & malum ad exercitum.

Diſtinct. XI.

De Angelorum miniſterio & miſſione per cõparationem ad hominẽ cui miniſtrant.

A

ILlud quoque ſciendum eſt, quod Angeli boni deputati ſunt ad cuſtodiam hominum, ita ut quiſque electorum habeat Angelum ad ſui profectum atque cuſtodiã ſpecialiter delegatum. Vnde in Euangelio ueritas puſillorum ſcandalo prohibens, ait: Angeli eorum ſemper vident faciem patris. Angelos dicit eorum eſſe, quibus ad cuſtodiam deputati ſunt. Super quem locum Hiero. tradit, vnamquanq; animam de exordio natiuitatis habere Angelum ad ſui cuſtodiam deputatum: Inquiens ita, Magna dignitas animarum eſt vt vnaquæq; habeat ab ortu natiuitatis in cuſtodiam ſui Angelum delegatũ. Gregorins quoq; dicit, Quòd quiſq; bonum Angelum ſibi ad cuſtodiam deputatum, & unum malum ad exercitum habet. Cùm enim omnes Angeli boni noſtrum bonum uelint, communiterq; ſaluti omnium ſtudeant: ille tamen, qui deputatus eſt alicui ad cuſtodiam, eum ſpecialiter hortatur ad bonum: ſicut legitur de Angelo Thobiæ, & de Angelo Petri in † actibus Apoſt. Similiter & mali Angeli cùm deſiderent malũ hominum, magis tamen hominem ad malum incitat, & ad nocendum fortius inſtat ille qui ad exercitum eius deputatus eſt.

To. 9. Commentariorũ li. 3. ad 18. cap. Matt.

Non reperitur in Gregor. ſed in Hug. de S. Victore li. 3. ſentent.

Thob. 5 d 6. & 8. a

† Act. 12. b

Vtrum ſingulis hominibus ſinguli Angeli, an pluribus deputatus ſit unus. B

Solet autem quæri, vtrum ſinguli Angeli ſingulis hominibus, an vnus pluribus ad cuſtodiam vel exercitum deputatus ſit? Sed cùm electi tot ſint quot & boni Angeli ſunt, plures conſtat eſſe omnes ſimul bonos & malos homines quàm boni Angeli ſint Et cùm tot ſint electi quot Angeli boni, & Angeli boni plures ſint quàm mali, pluresque ſint homines mali quàm boni: non eſt ambigendum plures eſſe bonos homines quàm ſint mali Angeli, & plures eſſe malos homines quàm ſint mali Angeli, uel boni Angeli.

Arguit quod non.

Confirmat unum Angelum pluribus hominibus deputari, ſiue ſimul, ſiue temporibus diuerſis. C

Eccleſ. 1. et 14.

Ideoque dici oportet unum eundemque Angelum, bonum uel malum, pluribus hominibus deputari ad cuſtodiam uel exercitum, ſiue eodem tempore ſiue diuerſis temporibus. Ideo autem dicimus eodem tẽpore uel diuerſis temporibus, quia uidetur quibuſdam quòd omnes homines qui ſunt ſimul in aliquo tempore, ſinguli ſingulos Angelos habere poſſint, bonos uel malos: quia licet maior ſit numerus hominum, computatis in unum omnibus qui fuerunt & ſunt & futuri ſunt, quàm Angelorum: tamen quia homines decedentibus hominibus ſuccedunt, & ideo nunquam ſimul ſunt in hac uita: Angeli uerò nunquam decedũt, ſed ſimul omnes ſunt: ideo eſſe poteſt ut ſinguli hominum dum in hac uita ſunt, ſingulos habeant Angelos bonos uel malos ad ſui cuſtodiam uel exercitium deſtinatos: Cæterum ſiue ita ſit, ſiue non, non eſt dubitandum unumquemq; habere Angelum ſibi deputatum, ſiue pluribus ſimul deſtinatus ſit, ſiue uni ſingulatiter. Nec eſt mirandum unum Angelum pluribus hominibus ad cuſtodiam deputari, cùm uni homini plurium cuſtodia deputetur, ita ut eorum quiſque ſuum dicatur habere Dominum, uel Epiſcopum, uel Abbatem.

Vtrum

Vtrum Angeli proficiant in merito vel in præmio uſque ad iudicium. D

Præterea illud conſiderari oportet, Vtrum Angeli boni in præmio uel in merito proficiant uſq; ad iudicium. Quod in meritis proficiant atque quotidie magis ac magis mereantur, quibuſdam videtur, ex eo quia quotidie hominum utilitatibus inſeruiunt, eorumq; profectibus ſtudent. Quibus etiam nihilominus uidetur, quod & in præmio proficiant, ſcilicet, in cognitione & dilectione Dei. Licet enim (ut aiunt) in confirmatione beatitudinem acceperint æternam atque perfectam, augetur tamen quotidie eorum beatitudo, quia magis ac magis diligunt atque cognoſcunt: & eſt eorum charitas (qua Deum & nos diligunt) & meritum & præmium. Meritum, quia per eam & obſequia ex ea nobis impenſa merentur, & in beatitudine proficiunt: & ipſa eadem eſt præmium, quia ea beati ſunt. *Quibuſdã videtur q̃d proficiant in vtroque*

Authoritatibus confirmant quod dicunt. E

Et quod Angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, teſtimonijs ſanctorum confirmant. Dicit enim Eſaias ex perſona Angelorũ Chriſti aſcendentis magnificentiam ad mirantium, Quis eſt iſte qui uenit de Edom, tinctis ueſtibus de Boſra? Et in Pſal. Quis eſt iſte rex gloriæ? Ex quibus apparet, quod myſterium uerbi incarnati plenius cognouerunt Angeli poſt impletionem, quàm ante. Et ſicut in cognitione huius myſterij profecerunt: ita dicunt eos in Deitatis cognitione proficere. Quod autem in huiuſmodi myſterij cognitione profecerint, euidẽter docet Apoſtolus dicens, Quę ſit diſpenſatio ſacramẽti abſconditi à ſeculis in Deo, vt innoteſcat multiformis ſapiẽtia Dei per Eccleſiam principibus & poteſtatibus in cœleſtibus. Super quem locum dicit Hieronymus Angelicas dignitates præfatum myſterium ad purum non intellexiſſe, donec completa eſt paſſio Chriſti, & Apoſtolorum prædicatio per gẽtes dilatata.

Eſa. 63. a
Pſal. 23.
Epheſ. 3. b
In Tom. 6. explanatione ad 3. ca. ad Epheſ.

Quòd

Quòd in hac ſententia uidetur Auguſt. ad uerſari Hieron. F

Originaliter ſuper Gen. lib. 3. Cap. 16.

His autem uidetur contradicere Auguſt. ſuper eundem locum Epiſtolæ dicens, Non latuit Angelos myſterium regni cœlorum quod oportuno tempore reuelatū eſt pro ſalute noſtra. Illis ergo à ſeculis innotuit ſuprà memoratum myſterium: quia omnis creatura non ante ſecula, ſed à ſeculis eſt. Attende lector, quia uidentur diſſentire in hac ſententia illuſtres doctores. Ideoque ut omnis repugnantia de medio tollatur, prædicta uerba † Haymonem ſequentes ita determinemus, ut illis Angelis qui maioris dignitatis ſunt, & per quorum miniſterium illa nunciata ſunt, ex parte cognita à ſeculis fuiſſe, utpote familiaribus & nuncijs: Illis uerò qui minoris dignitatis ſunt, incognita extitiſſe dicamus uſquequo impleta ſunt & per Eccleſiam prædicata: & tunc ab omnibus Angelis perfectè fuerunt cognita, Conſtat itaq; omnes Angelos in cognitione diuinorum myſteriorum ſecūdum proceſſum temporis profeciſſe. Vnde nō incongruenter ipſi ijdem dicunt Angelorum ſcientiam ac beatitudinem augeri uſque ad futuram conſumationem, quando in ſcientia ac beatitudine ita perfectiſſimi erūt, ut nec augeatur amplius nec minuatur.

Determinatio prędictarum authoritatum.

† Super epiſtolam Pauli ad Eph. 3

Aliorum opinio qui dicunt Angelos in quibuſdam prędictorum non profeciſſe. G

Alii autē dicunt angelos in confirmatione tanta Deitatis dilectione atque notitia fuiſſe præditos, ut in his ulterius non profecerit nec profecturi ſint. Profecerunt tamen in ſciētia rerum exteriorem, ſicut in cognitione ſacramenti, incarnationis & huiuſmodi, ſed nō in cōtemplatione Deitatis: quia Trinitatē in unitate, atq; unitatem in Trinitate non plenius intelligunt ſiue intellecturi ſunt, quàm ab ipſa confirmatione perceperunt. Ita etiam dicunt eos in charitate non profeciſſe poſt confirmationem, quia eorum charitas poſtea non eſt aucta: & ſic dicunt eos non profeciſſe in meritis, ſed hoc quantum ad uim merendi, non quantum ad numerum meritorum.

ritorum Plura enim bona fecerunt poſtea, quæ tunc nō fecerant: ſed eorū charitas ex qua illa proceſſerunt, non eſt aucta, ex qua tantum meruerunt antequam iſta adderentur, quantum poſtea his adiectis. Illud verò quod alij ſuperius dicūt, probabilius videtur, ſcilicet, quod Angeli vſq; ad iudicium in ſcientia & alijs proficiant. *Quod ſit pbabilius.*

Quædam authoritates videntur obuiare probabiliori ſententiæ. H

Quibus tamen videntur obuiare quorundam authoritatum verba. Ait enim Iſidorus de ſummo bono, Angeli in verbo Dei omnia ſciunt antequam fiant: ſed nec omnes, nec omnia perfectè Angelos ſcire dixit, & ideo eos in ſciētia proficere non remouit. Gregorius in libro Dialogorum ait, Quid eſt quod ibi neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt? Vbi videtur dicere quod omnia ſciāt Angeli, & nihil ſit quod neſciant. Sed accipiendum eſt hoc de his, quorum cognitio beatum facit cognitorem: vt ſunt ea quæ ad myſterium Trinitatis & vnitatis pertinent. *Lib. 1. c. 12 poſt mediū. Cap. 3. li. 4. & libro 2. Mor. ca. 3.*

POST CONSIDERATIONEM DE ANgelis habitam agitur de aliarum rerum creatione, & præcipuè de operum ſex dierum diſtinctione. Diſtinct. XII. A

HAEC de Angelicæ naturæ conditione dicta ſufficiant. Nunc ſupereſt de aliarum quoque rerum creatione, ac præcipuè de operum ſex dierum diſtinctione nonnulla in medium proferre.. Cùm Deus in ſapientia ſua Angelicos condidit ſpiritus, alia etiam creauit, ſicut oſtendit ſupradicta ſcriptura † Gen. quæ dicit, In principio Deum creaſſe cœlum, id eſt, Angelos & terram, ſcilicet, materiam quatuor elementorum adhuc confuſam & informem, quæ à Græcis dicta eſt Chaos, & hæc fuit ante omnem diem. Deinde elemēta diſtinxit Deus, & ſpecies proprias atq; diſtinctas ſingulis rebus ſecundum genus ſuū dedit: quæ non ſimul, vt quibuſdam ſanctorum *De corporalis creaturæ conditione quātum ad principium materiale, & hæc productio dicitur creatio. † Gene. 1. a*

Aug. Hier. Gregor. & Beda. ſanctorum patrum placuit, ſed per interualla temporũ ac ſex volumina dierum, vt alijs viſum eſt, formauit.

Quòd ſancti tractatores videntur ſuper hoc quaſi aduerſa tradidiſſe, alijs dicentibus omnia ſimul facta in materia & forma, alijs per interualla temporum. B

Quidam nanque ſanctorum patrum, qui verba Dei atq; arcana excellenter ſcrutati ſunt, ſuper hoc quaſi aduerſa ſcripſiſſe videntur. Alij quidem tradiderunt omnia ſimul in materia & forma fuiſſe creata: quod Augu. ſenſiſſe videtur. *Super Gen. lib. 1. c. 15.* Alij verò hoc magis probauerunt ac aſſeruerunt, vt prima materia rudis atque informis, quatuor elementorum commixtionem atque confuſionem tenens, creata ſit: Poſtmodũ verò per interualla ſex dierum ex illa materia rerum corporalium genera ſint formata ſecundum ſpecies proprias. *Greg. li. 32 mor. ca. 10. † Hiero. in quæſtionib. in Geneſ. Tomo 3.* Quam ſententiam Gregor. † Hiero. & Beda, alijque plures commendant ac præferunt. Quæ etiam ſcripturæ Geneſeos (vnde prima huius rei ad nos manauit cognitio) magis congruere videtur.

Quomodo per interualla temporis res corporales conditæ ſint. C

Secundum hanc itaque traditionem, ordinem, atque modum creationis formationiſque rerum inſpiciamus. *Diſtinct. 2. lit. C.* Sicut ſuprà memoratum eſt, In principio creauit Deus cœlum, id eſt, Angelicam naturã, ſed adhuc informem, vt quibuſdam placet: Et terram, id eſt, illam confuſam materiam quatuor elementorum, quam nomine terræ, vt Auguſt. ait contra Manichæos, id eo appellauit Moyſes, quia terra inter omnia elementa minus eſt ſpecioſa: *Lib. de Ge. contra Manich. 1. c. 7. In Tomo 1.* & illa inanis erat, & incompoſita propter omnium elementorum commixtionem. eandem etiam uocat abyſſum, dicens, Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, &c. quia confuſa erat & commixta, ſpecie diſtincta carens. *Quare illa confuſa materies uoce-* Eadem etiam materia informis dicta eſt aqua, ſuper quam ferebatur ſpiritus Domini, ſicut ſuperfertur fabricandis rebus uoluntas artificis: quia ſubiacebat bonę uoluntati

luntati creatoris, quod formandum perficiendumq; inchoauerat, qui ſicut Dominus & conditor præerat fluitanti & confuſæ materiæ, ut diſtingueret per ſpecies uarias quando uellet, & ſicut uellet. Hęc ergo ideo dicta eſt aqua: quia omnia quæ in terra naſcuntur ſiue animalia, ſiue arbores uel herbæ & ſimilia, ab humore incipiant formari atq; nutriri. His omnibus uocabulis uocata eſt illa informis materia ut res ignota notis uocabulis inſinuaretur imperitioribus, & non uno tãtum: nam ſi uno tãtum ſignificaretur uocabulo hoc eſſe putaretur quod conſueuerant homines in illo uocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus ſignificata eſt materia illa cõfuſa & informis, quæ nulla ſpecie cerni ac tractari poterat, id eſt, nominibus uiſibilium rerum, quæ inde futuræ erant propter infirmitatem paruulorũ, qui minus idonei ſunt inuiſibilia comprehendere: & tunc erant tenebræ, id eſt, lucis abſentia. Non enim tenebræ aliquid ſunt, ſed ipſa lucis abſentia: ſicut ſilentium non aliqua res eſt, ſed ubi ſonus non eſt, ſilentium dicitur. Et nuditas non aliqua res eſt, ſed in corpore ubi tegumentum non eſt, nuditas dicitur: ſicut & inanitas non eſt aliquid, ſed inanis dicitur locus eſſe ubi non eſt corpus, & inanitas abſentia corporis.

tur terra, et abyſſus aqua. Ibidem.

Cap. 5.

Ibid. cap. 4

Quo ſenſu tenebræ dicantur non eſſe aliquid, & quo dicantur eſſe aliquid. D

Attende quia hic Auguſtinus tenebras dicit non eſſe aliquid, cùm alibi tenebræ inter creaturas ponantur quæ benedicunt Dominum. † Vnde dicitur, Benedicite lux & tenebrę Domino. Ideoque ſciendum eſt tenebras diuerſis modis accipi, ſcilicet, uel pro lucis abſentia, qualiter ſuprà accepit Auguſtin. iuxta quam acceptionem non ſunt aliquid: uel pro aere obſcurato, ſiue aeris obſcura qualitate, & ſecundum hoc aliquę res creatę ſunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuiſſe ſuper faciem abyſſi, quia nondum erat lux: quæ ſi eſſet, & ſuper eſſet & ſuperfunderetur: ſed nondum lucis gratia opus ſuũ Deus uenuſtauerat, quæ poſtea in primo die formata eſt.

Aug. lib. 1. ca. 4. & in Tomo 6. li. contra epiſtolam Manichęi, Capite 30.

† Dan. 3o. f

Duo hic

Duo hic conſideranda ſunt: quare illa materia confuſa ſit dicta informis, & vbi ad eſſe prodijt, quantumcunque in altitudine aſcenderit. E

De qua re priuſquam tractemus, duo nobis diſcutienda occurrunt. Primum, quare illa materia confuſa informis dicatur; an quia omni forma caruerit, an propter aliud. Secundò, vbi ad eſſe prodierit, & quantum in altum aſcenderit. Ad illud ergo quod primò poſitum eſt, breuiter reſpondentes, dicimus illam primam materiam non ideo dictam fore informem, quòd nullam omnino formam habuerit: quia non aliquid corporeum tale exiſtere poteſt, quòd nullam habeat formam: ſed ideo non abſurdè informem appellari poſſe dicimus, quia in confuſione & permixtione quadam ſubſiſtens, nondum pulchram apertamque, & diſtinctam receperat formam qualē modò cernimus. Facta eſt ergo illa materia in forma confuſionis ante formam diſpoſitionis. In forma cō fuſionis prius omnia corporalia materialiter ſimul & ſemel ſunt creata: Poſtmodum in forma diſpoſitionis ſex diebus ſunt ordinata. Ecce abſolutum eſt quod primò in diſcuſſione propoſitum fuit, ſcilicet, quare illa materia dicatur informis.

Ad primū breuiter reſpondet.

Au. li. 1. de Gene. c. 15.

Hic ad id, quod ſecundo quærebatur, reſpondet. F

Nunc ſupereſt quod ſecundò proponebatur explicare, vbi, ſcilicet, illa materia ſubſtiterit, & quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod nihil temerè aſſerentes dicimus, quod illa prima rerum omnium moles quando creata eſt, ibidem ad eſſe videtur prodijſſe, vbi nunc formata ſubſiſtit. Eratque terreum hoc elementum in vno loco, eodemque medio ſubſiſtens, cæteris tribus in vna confuſione permixtis: eiſdemque circunquaque in modo cuiuſdam nebulæ † oppreſſis ita obuolutum erat, vt apparere non poſſet quod fuit. Illa verò tria in vna permixtione confuſa circunquaq; ſuſpēſa, eouſq; in altum porrigebantur quouſque nūc ſummitas corporeæ naturæ pertingit. Et ſicut quibuſdam videtur, vltra locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori

† oppanſis.

Beda circa illud Ge. 1.

riori parte ſpiſſior atque graſſior erat: in ſuperiori verò, rarior ac leuior atque ſubtilior exiſtebat: de qua rariori ſubſtantia putant quidam fuiſſe aquas, quæ ſuper firmamentum eſſe dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio, priuſquàm reciperet formam vel diſpoſitiònem. *Et tenebræ erant ſuper &c.*

Oſtenſio qualis fuit mundi facies in ipſo primordio, incipit proſequi operum ſex dierum diſtinctionem. G

Nunc ſupereſt vt diſpoſitionem illam qualiter perfecta ſit, ordine proſequamur. Sex diebus, ſicut docet ſcriptura Geneſis, diſtinxit Deus, & in formas redegit proprias cuncta quæ ſimul materialiter fecerat. Perfecitq; opus ſuum in die ſexto: & ſic deinde die ſeptimo requieuit ab omni opere ſuo, id eſt, ceſſauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus, ſex rerum genera diſtinxit, nihilq; poſtea fecit quod in aliquo illorum non contineatur: operatus eſt tamen poſtea, ſicut veritas in Euangelio ait, Pater meus operatus eſt vſque nunc, & ego operor illud. *Geneſ. 2. a* *Ioan. 5. c*

De quatuor modis diuinæ operationis. H

Quatuor enim modis, vt ait Alcuinus ſuper Geneſin, operatur Deus. Primò in verbo, omnia diſponendo. Secundò, in materia informi quatuor elementorum, de nihilo eam creãdo: vnde, Qui uiuit in æternum creauit omnia ſimul. Omnia, ſcilicet, elementa: uel omnia corpora materialiter ſimul creauit. Terriò, per opera ſex dierum uarias diſtinxit creaturas. Quartò, ex primordialibus ſeminibus non incognitæ oriuntur naturæ, ſed notæ ſepius reformantur, ne pereant. *Eccle. 18. a*

QVAE FVERIT PRIMA DISTINCTIOnis operatio. Diſtinct. XIII. A

PRima autem diſtinctionis operatio fuit formatio lucis, ſicut oſtendit ſcriptura Geneſ. quæ commemorata rerũ informitate, earũ diſpoſitioné a luce inchoauit, *De productione creaturæ corporalis*

ralis quantum ad principium formale, generale omnib. corporibus quod eſt forma lucis & dicitur hæc productio, diſtinctio. inchoauit, ſubdens: Dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux: & diuiſit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem. Et factum eſt ueſpere & mane dies unus. Congruè mundi ornatus à luce cœpit: unde cætera quæ creanda erant, uiderentur.

Qualis fuerit lux illa, corporalis an ſpiritualis. B

Si quæritur, qualis illa lux fuerit, corporalis, ſcilicet, an ſpiritualis: Id reſpondemus, quòd a ſanctis legimus traditum. Dicit enim † Auguſt. quia lux illa corporalis uel ſpiritualis intelligi poteſt. † Si ſpiritualis accipitur, Angelica natura intelligitur quę prius informis fuit, ſed poſtea formata eſt, cùm ad creatorem conuerſa ei charitate adhæſit: cuius informitatis creatio ſuperius ſignificata eſt, ubi dictum eſt, In principio creauit Deus cœlum & terram. Hic uerò eiuſdem formatio oſtenditur cùm ait, Fiat lux, & facta eſt lux. Hæc ergo Angelica natura, quæ prius tenebræ, & poſtea lux fuit, quia prius habuit informitatem & imperfectione, deinde formationis perfectionem: & ita diuiſit Deus lucem à tenebris.

† Li. de Geneſi ad literam I. c. 3. † De ſpirituali luce.

Lib. I. c. 5. Nam, ut ait Augu. ſuper Geneſin Huius creaturæ informitas & imperfectio fuit antequam formaretur, in amore conditoris. Formata uerò eſt, quando conuerſa eſt ad incommutabile lumen uerbi. Si uerò corporalis fuit lux illa, quod utiq; probabile eſt, corpus lucidum fuiſſe intelligitur, uelut lucida nubes: quod non de nihilo, ſed de præiacenti materia formaliter factum eſt ut lux eſſet, & uim lucédi haberet: cum qua dies prima exorta eſt, quia ante lucem nec dies fuit nec lux, licet tempus fuerit.

Hic de corporali luce.

Quòd lux illa facta eſt, vbi ſol apparet: quæ in aquis lucere poterat. C

Si autem quæritur, Vbi eſt facta lux illa, cum abyſſus omnem terræ altitudinem tegeret? Dici poteſt in illis partibus facta, quas nunc illuſtrat ſolis diurna lux. Nec mirum lucem in aquis poſſe lucere, cùm etiam nautarum operatione ſæpius illuſtrétur: qui in profundum merſi, miſſo ex ore oleo aquas ſibi illuſtrant: quæ multo

rariores fuerunt in principio quã modò ſunt: quia non dum congregatæ fuerant in vno loco. Facta eſt ergo lux illa, quæ vicem & locũ ſolis tenebat: quæ motu ſuo circum agitata, noctem diemq́ue diſcernebat. Ibi ergo primũ lucem apparuiſſe veriſimile eſt, vbi ſol quotidiano curſu circumuectus apparet, vt eodem tramite lux circumcurrens, ac primò ad occaſum deſcẽdens veſperam faceret: deinde reuocata ad ortum, auroram, id eſt, mane illuſtraret: & ita diuiſit Deus lucem & tenebras, & appellauit lucem diem, & tenebras noctem.

Quòd dies diuerſis modis accipitur. D

Hic notandum eſt quòd dies diuerſis modis accipitur in ſcriptura. Dicitur enim dies lux illa, quæ illo triduo tenebras illuminabat: & dicitur dies illuminatio ipſa aeris. Dicitur etiam dies ſpatium vigintiquatuor horarum, qualiter accipitur cùm dicitur, Factum eſt veſpere & mane dies vnus. Quod ita diſtinguendum eſt, factum eſt veſpere prius, & poſtea mane: & ita fuit dies vnus expletus vigintiquatuor horarũ. Dies, ſcilicet, naturalis, qui habuit veſperam ſed non mane. Mane enim dicitur finis præcedentis & initium ſequentis diei, q̃d eſt, aurora: quæ nec plenã lucem nec omnino tenebras habet. Mane ergo primus dies non habuit: quia nec dies præceſſerat qui ſequẽtis diei initio terminaretur: & eo præcipuè, quia luce apparente, mox ſuper terram plenus atq; præclarus dies extitit: qui non ab aurora, ſed à plena luce inchoauit: & mane ſequentis diei cõſummatus eſt: vnde Beda ſuper Geneſin, Decebat vt dies à luce inciperet, & in mane ſequentis diei tenderet: vt opera Dei à luce inchoaſſe, & in lucem cõpleta eſſe ſignificarentur. Reliqui autem dies mane habuerunt, & veſperam: quorum quiſq; à ſuo mane incipiens, vſque ad alterius diei mane tendebatur.

Aug. ſuper Geneſ. 1. Cap. 10.

Qualiter diſtingui debeat illud: Et factum eſt veſpere et mane dies vnus.

In gloſſa ſuper princip. Geneſ. aſcribitur Aug. hæc ſententia.

De naturali ordine comparationis dierum, & de illo qui pro myſterio introductus eſt. E

Hic eſt naturalis ordo diſtinctionis dierum, ut diſtinguantur atq; computẽtur dies à mane vſque ad mane.

Poſteà verò in myſterio factum eſt, vt dies computentur a veſpera in ueſperam, & adiungatur dies præcedẽti nocti in computatione: cum iuxta naturalem ordinem pręcedens dies ſequenti nocti adiũgi debeat: quia homo a luce per peccatum corruit in tenebras ignorantiæ & peccatorum, deinde per Chriſtum à tenebris ad lucem rediit. Vnde Apoſtolus: Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Primus itaque dies non ab aurora, ſed à plena luce incipiens, & poſt veſperam paulatim occidente luce excipiens mane ſequentis diei expletus eſt. Vnde Beda, Occidente luce & paulatim poſt ſpatium diurnæ longitudinis inferiores partes ſubeunte, factum eſt veſpere: ſicut nunc vſitato curſu ſolis fieri ſolet. Factum eſt autem mane eodem ſuper terram redeunte & alium diem inchoante: & dies expletus eſt vnus viginti quatuor horum. Fuitquè nox illo triduo omnino tenebroſa, quę poſt creata ſidera aliqua luce claruit.

Epheſ. 5. c.

Id gloſſ. ſuper Gen. attribuitur Augu.

Cur ſol factus eſt, ſi lux illa ſufficiebat. F

Solet autem quæri, quare factus eſt ſol, ſi lux illa ad faciendum diem ſufficiebat? Ad quod dici poteſt, quoniam lux illa fortè ſuperiores partes illuſtrabat, & ad illuminationem inferiorum ſolem fieri oportebat. Vel potius ideo, quid facto ſole diei fulgos auctus eſt. Ampliori enim multo luce radiauit dies poſtea, quàm antè. Si autem quæritur quid de luce illa factum ſit, cùm modò non appareat? Poteſt dici aut de ea corpus ſolis formatũ, aut in ea partę cœli eſſe in qua ſol eſt: non quòd ipſa ſit ſol, ſed ſit ſic ei vnita ut diſcerni non valeat.

Aug. ſuper Gene. ad li. 1. Cap. 11. Ibid. ca. 10 refert iſtam ſententiam Aug. nõ approbãs eã.

Quomodo accipiendum ſit: illud, Dixit Deus, an ſono vocis id Deus dixerit, an aliter. G

Præterea inueſtigandum eſt, quomodo accipiendum ſit quod ait; Dixit Deus, vtrum temporaliter, vel ſono vocis illud dixerit: in alio modo? Auguſtinus ſuper Geneſin tradit, nec temporaliter, nec ſono vocis Deum locutum fuiſſe: quia ſi temporaliter, & mutabiliter. Et corporaliter dicaĩ ſonuiſſe vox Dei, nec lingua erat

Lib. 1. Cap. 2. 4. & 9.

erat, quâ loqueretur, nec erat qué oporteret audire & intelligere. Bene ergo uox Dei ad naturam verbi, per quod omnia facta ſunt, refertur. Dixit ergo Deus, fiat, &c. non temporaliter, non ſono vocis, ſed in verbo ſibi coæterno, id eſt, verbum genuit intemporaliter in quo erat: & diſpoſuit ab æterno, ut fieret in tempore, & in eo factum eſt.

Quomodo accipiendum ſit quod dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in ſpiritu ſancto. H

Hic quæri ſolet, quomodo accipiendum ſit quòd dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in ſpiritu ſancto. Hæc enim ſcriptura frequẽter nobis proponit: vt, Omnia in ſapientia feciſti Domine, id eſt, in filio &c. In principio, id eſt, in filio creauit Deus cœlum & terram. Et illud, Per quem fecit & ſecula. Super illum quoque Pſalmi locum, Verbo Domini cœli firmati ſunt, &c. dicit Auguſt. quod pater operatur per uerbum ſuũ & ſpiritum ſanctum. Quomodo ergo hoc accipiendum eſt? Putauerunt quidam hæretici, quòd pater uelut author & artifex, filio & ſpiritu ſancto in rerum operatione quaſi inſtrumento vteretur: ex prædictis verbis errã di occaſionem ſumentes: quod velut blaſphemum atq; ſanæ doctrinæ aduerſum abijcit pia fides Non eſt itaq; intelligendum, ideo ſcripturam frequenter commemore patrem operari in filio vel per filium, tanquam filius non poſſet facere, ſi ei non porrexiſſet pater dexteram, vel tanquam aliquod inſtrumentum fuerit patris operãtis, ſed potius illis verbis patrem intelligi voluit cum filio & ſpiritu ſancto operari, & ſine eis nihil facere.

Pſal. 103. *Geneſ. 1.* *Hebræ. 1. a* *Pſal. 32. b*

Hic aperit ex quo ſenſu dicatur pater operari in filio vel per filium.

Contra hanc expoſitionem ſurgit hæreticus. I

Sed dicit hæreticus, hac ratione hoc poſſet dixiſſe, filium operari patrem vel in patre, & ſpiritum ſanctum cum utroque vel per vtrunque; quia filius cum patre, & ſpiritus ſanctus cum vtroque operatur. Cui breuiter reſpondetur, ideo illud dictum eſſe, & non iſtud, vt in patre monſtraretur authoritas. Non enim pater à filio, ſed filius a patre operatur & ſpiritus ſanctus ab

vtroque. Ideoque etiam filius per ſpiritum ſanctum legitur operari, quia cum ſpiritu ſancto operatur hoc ipſum a filio habente vt operetur.

Ioan. 16.

Alia prædictorum expoſitio. K

Poteſt & aliter illud accipi, ut dicatur pater in filio, vel per filium operari, quia eum genuit omnium opificem: ſicut dicitur pater per eum iudicare, quia genuit iudicem: ita per ſpiritum ſanctum dicitur operari ſiue pater, ſiue filius: quia ab vtroque procedit ſpiritus ſanctus factor omnium. vnde Ioannes Chryſoſtomus in expoſitione Epiſtolæ ad Hebræ. ſic ait, Non vt hæreticus inaniter ſuſpicatur, tanquam aliquod inſtrumentū patris extitit filius: neq; per eum pater dicitur feciſſe, tā quam ipſe facere non poſſet, ſed ſicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit: ſic etiam dicitur operari per filium, quia eum conſtat opificem genuiſſe. Si enim cauſa eius pater eſt, ſecundum quòd pater eſt, multò amplius eorum cauſa eſt, quæ per filium facta ſunt. Hæc de opere primæ diei dicta ſunt.

Homilia 2. ad primum caput ad Hebr.

DE OPERE SECVNDAE DIEI, QVA pactum eſt firmamentum.

Diſtin. XIIII. A

De productione ſimpliciū inſenſibilium corporum. Ambroſ. *in hexam. li.2 c.2.3. & 4 hanc materiam late tractat.*

DIxit quoq; Deus Fiat firmamētū in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Diuiſitq; aquas quæ erant ſub firmamento, ab his quæ erant ſuper firmamentum. Sciendum eſt quod illius cęli deſcribitur hic creatio, ſicut ait Beda ſuper Geneſin, in quo fixa ſunt ſydera: cui ſuppoſitæ ſunt aquæ in aere & in terra, & ſuppoſitæ aliæ, de quibus dicitur. *a* Qui regis aquis ſuperiora eius. *b* In medio ergo firmamētum eſt, id eſt, ſidereum cœlum, quod de aquis factum eſſe credi pōt. Cryſtallinus enim lapis, cui magna eſt firmitas & perſpicuitas, de aquis factus eſt. *c* Si quem verò mouet, quomodo aquæ naturæ fluidæ & in ima labiles, ſuper cœlum poſſint conſiſtere: de Deo ſcriptum eſſe meminerit. *d* Qui ligat aquas in nubibus ſuis. Qui enim infra cœlum ligat aquas ad tempus uaporibus nubium retentas,

a *Pſal.* 103
b *De qua materia ſit factum illud cælum.*
c *Quomodo aquæ poſ-*

retentas, poteſt etiam ſuper cęli ſphæram non uaporali tenuitate, ſed glaciali ſoliditate aquas ſuſpendere ne labantur. Quales autem & ad quid conditæ ſint, ipſe nouit qui condidit. Ecce oſtenſum eſt his uerbis, quod cœlũ factũ ſit, ſcilicet, illud in quo ſunt fixa ſydera, id eſt, quod excedit aerẽ & de qua materia, ſcilicet, de aquis, & quales ſint aquæ quæ ſuper illud cœlnm ſunt, ſcilicet, ut glacies è ſoliditate.

ſunt eſſe ſuper cęlũ & quales ſunt illæ aquæ.
Iob 26. c

Alij putant cœlum illud eſſe igneę naturę, quibus conſentit Auguſtinus. B

Quidam verò cœlũ quod excedit aeris ſpatia, igneæ naturæ dicunt, aſſerentes ſuper aerem purum ignem eſſe quia dicitur eſſe cœlum: de quo igne ſidera & luminaria facta eſſe coniectant; quibus Auguſtinus conſentire videtur. Vtrum verò nomine firmamenti cœlum quod excedit aerẽ, an ipſe aer hic intelligatur idem† Auguſt. quærit, nec ſoluit. Magis tamen approbare uidetur cœlum illud hic accipi quod ſpatia aeris excedit. Aquas autem quæ ſuper illud cęlum ſunt, dicit uaporaliter trahi, & leuiſſimis ſuſpendi guttis. Sicut aer iſte nubiloſus exhalatione tærræ aquas uaporaliter trahit & per ſubtiles minutias ſuſpẽdit, & poſt corpulentius conglobatas pluuialiter refundit. Si ergo poteſt aqua ſicut uidemus ad tantas minutias peruenire, vt feratur uaporaliter ſuper aerem aquis naturaliter leuiorem: cur non credamus etiam ſuper illud leuius cœlum minutioribus guttis & leuioribus emanare vaporibus? ſed quoq; modo ibi ſint, ibi eſſe non dubitamus.

Aug. lib. 2. Gen. ad lit. cap. 4. & 5 ſuper Gen. lib. 2. cap. 3
† Ibid. c. 4.

Aug. lib. 2. de Gen. ad lit. c. 9.

Quæ ſit figura firmamenti. C

Quæri ẽt ſolet, cuius figuræ ſit cœlũ. Sed ſpiritus ſanctus, quanuis authores noſtri ſciuerint, ꝑ eos dicere noluit, niſi ꝙ proſit ſaluti. Quæritur ẽt, ſi ſtet, an moueať cęlũ? Si mouetur, inquiũt, quomodo eſt firmamentum? Si ſtat, quomodo in eo fixa ſidera circumeunt? †Sed firmamentum dici poteſt, non propter ſtationem, ſed propter firmitatẽ uel terminum aquarum in tranſgreſſibilem. Si autem ſtat, nihil impedit moueri & circumire ſidera.

Vtrum ſtet an moueatur cœlum.
Ibid. c. 10.
† Quare dicatur firmamentum.

Quare tacuit ſcriptura de opere ſecundæ diei, quod in alijs dixit? D

Ambroſ. in hexame. li. 3. cap. 2. de hac re prolixe & Beda ſuper hanc locum Geneſ.

Poſt hoc quæri ſolet, quare hic non eſt dictum, ſicut in aliorum dierum operibus, Vidit Deus, quod eſſet bonum? Sacramentum aliquod hic commendatur. Ideo enim fortaſſis non eſt dictum, quod tãtum ſicut in aliis factum eſt: quia binarius principium alteritatis eſt, & ſignum diuiſionis.

De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ ſunt in vnum locum. E

Vbi congregatæ ſunt aquæ. Auguſt. de Gen. ad li. 1 cap. 12.

Sequitur, Dixit Deus, Congregentur aquæ in locum vnum, & appareat arida. Tertiæ diei opus eſt cógregatio aquarum in unum locũ. Congregatæ ſunt enim omnes aquæ cęlo inferiores in vnam matricem: vt lux quæ præterito biduo aquas clara luce luſtrauerat, in puro aere clarior fulgeat, & appareat terrã quæ cooperta latebat, & quæ aquis limoſa erat, fieret arida & germinibus apta. Eodem enim die protulit terra herbam virentem, lignumque faciens fructum. Si autem quæratur, vbi cõgregatæ ſunt aquæ quę totum texerant ſpatium vſque ad cœlum? Potuit fieri vt terrã ſubſidens cócauas partes præberet, vbi fluctuantes aquas reciperet. Poteſt ẽt credi primarias aquas rariores fuiſſe, ſic ut nebula tegeret terras, ſed congregatione eſſe ſpiſſata: & ideo facilè in unum poſſe redigi locum. Cumque multa conſtet eſſe maria & flumina, in unum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationem vel congregationem omnium aquarum, quę in terris ſunt: quia cuncta flumina & maria magno mari iunguntur. Ideoq; cum dixerit aquas congregatas in unum locum, deinde dicit pluraliter, congregationes aquarum propter multifidos ſinus earum, quibus omnibus, ex magno mari principium eſt.

Quomodo omnes aquę ſunt in vnũ locum congregatæ cũ multa ſint maria et flumina.

De opere quartæ diei quando facta ſunt luminaria. F

Sequitur, Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem. In præcedenti triduo diſpoſita eſt vniuerſitatis huius mundi machina, &

partibus

partibus ſuis diſtributa. Formata enim luce prima die quæ vniuerſa illuſtraret, duo ſequentes dies attributi ſunt ſupremæ & infimæ parti mundi, firmamento, ſcilicet, aeri, terræ, & aquæ. Nam ſecunda die firmamētū deſuper expanſum eſt. Tertia verò aquarum molibus intra receptacula ſua collectis, terra eſt reuelata atque aer ſerenatus. Quatuor ergo mundi elemēta illis diebus ſuis locis diſtincta ſunt & ordinata. Tribus autē ſequentibus diebus ornata ſunt illa quatuor elemēta. Quarta enim die ornatum eſt firmamentum ſole & luna & ſtellis. Quinta aer in volatilibus, & aquæ in piſcibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terra iumenta & reptilia & beſtias: poſt quæ omnia factus eſt homo de terra & in terra: non tamen ad terram, nec propter terram, ſed ad cœlum & propter cœlum.

Quòd triduo præcedenti facta eſt diſpoſitio & diſtinctio quatuor elementorum, & triduo ſequentiori ornatus eſt mundus.

Eccleſ. 17.

Ante alia de ornatu cæli agitur, ſicut prius factus eſt. G

Quia ergo cœlum cœteris elemētis ſpeciem præſtat, priusq; alijs factum eſt, ideo ante alia ornatur in quarto die quo fiunt ſidera: quæ ideo facta ſunt, vt per ea illuſtretur inferior pars, ne eſſet habitantibus tenebroſa. Infirmitatique hominum prouiſum eſt, ut circum eunte ſole potirētur homines diei noctisq; uiciſſitudine, propter dormiendi vigilandiq; neceſſitatem: & ideo etiam ne nox indecora remaneret, ſed luna ad ſideribus conſolarentur homines, quibus in nocte operandi neceſſitas incumberet: & quia quædam animalia ſunt quæ lucem terre non poſſunt. † Quod autem ſubditur, Et ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos: quomodo accipiendum ſit, quæri ſolet. Ita enim dictum uidetur, quaſi quarto die cœpiſſent tempora, cum prius triduum ſine tempore non fuerit. Ideoque tempora quæ fiunt per ſidera, non ſpatia morarum, ſed viciſſitudinem aereæ qualitatis debemus accipere: quia talia motibus ſiderum fiunt, ſicut dies & anni quos vſitatè nouimus. Sunt enim in ſigna ſerenitatis, & tempeſtatis: & in tempora, quia per ea diſtinguimus quatuor tempora anni,

Quæ vtilitate facta ſunt ei luminaria.

† Augu. li. de Gene. ad lit. 2. ca. 13 & 14.

Augu. lib. de Geneſ. 1 contra Manichæos, ca. 14. In Tomo 1.

ſcilicet, Ver, Aeſtatem, Autumnum, Hiemem. Vel ſunt in ſigna & tempora, id eſt, diſtinctionem horarum: quia priuſquam fierent, ordo temporum nullis notabatur indicijs, uel meridiana hora, uel quælibet hora. Hæc quarta die facta ſunt.

DE OPERE QVINTAE DIEI, quando creauit deus ex aquis uolatilia & natatilia.

Diſtinct. XV. A

De productione rerũ mixtarum & ſenſibilium.

Ambroſ. li. Hexam. 5. c. 1. 2. & 3.

DIxit etiam Deus, Producant aquæ reptile animæ uiuentis & uolatile ſuper terram, &c. Opus quintæ diei eſt formatio piſcium & auium, quibus duo elementa ornantur: & de eadem materia, id eſt, de aquis piſces & aues creauit: volatilia leuans in aera, & natatilia remittens gurgiti.

De opere ſextæ diei, quando creata ſunt animalia. & reptilia terræ. B

Sequitur, dixit Deus, Producat terra animam uiuentem, iumenta, & reptilia, & beſtias terræ, ſecundum ſpecies ſuas, &c. Sextæ diei opus deſcribitur, cùm terra ſuis animalibus ornari dicitur.

Vtrum poſt peccatum venenoſa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cœperint, prius facta innoxia. C

Aug. lib. de Geneſ. ad li. 3. cap. 15.

Quęri ſolet de uenenoſis & pernicioſis animantibus, vtrum poſt peccatum hominis ad uindictam creata ſint, an potius creata innoxia peccatorib. nocere cęperint? Sanè dici poteſt, quòd creata nihil homini nocuiſſent, ſi non peccaſſet: puniendorum nanq, vitiorum & terrendorum, vel probandæ uel preficiendæ virtutis cauſa nocere cęperũt. Fuerunt ergo creata innoxia, ſed propter peccatum facta ſunt noxia.

Vtrum minuta animalia tunc creata fuerint. D

De quibuſdam etiam minutis animantibus quæſtio eſt, Vtrum in primis cõditionibus creata ſint, an ex rebus corruptis poſtea orta ſint? Pleraque enim de humidorum

dorum corporum uitiis, vel exhalationibus terrę, ſiue de cadaueribus gignuntur: quædā etiam de corruptione lignorum & herbarum & fructuũ: & Deus author omniũ eſt. Poteſt autẽ dici, quòd ea quæ de corporib. animaliũ maximè mortuorũ, naſcũtur, cũ animalib. creata nõ fuerint niſi potẽtialiter & materialiter. Ea uerò q̃ ex terra vel ex aquis naſcũtur, uel ex eis q̃ terra germinante orta ſunt tunc creata fuiſſe non incongruè dici poteſt. *Aug. lib. de Gen. ad lit. 3. Cap. 14.*

Quare poſt omnia factus eſt homo? E

Omnibus autem creatis atq; diſpoſitis nouiſſimè factus eſt homo, tanquā dominus & poſſeſſor, qui & omnibus præferẽdus erat. Vnde ſequitur, Vidit Deus quòd eſſet bonũ, & ait, faciamus hominem ad imaginem, &c. *Gen. 1. c* Sed antequā de hominis creatione tractemus, quod ſuprà breuiter tetigimus, plenius uerſantes clarius faciamus. In hac enim rerum diſtinctione catholici tractatores diſſentire, vt ſupra diximns, inuenitur: alijs dicentibus, res creatas atq; diſtinctas ſecundum ſpecies per interualla ſex dierum: quorum ſententiæ quia litera Geneſ. magis inſeruire videtur, atq; eam catholica Eccleſia magis approbat, ideo hactenus ſtudioſe docuimus, quomodo ex illa communi materia prius informiter facta, poſtea corporalium rerum genera per ſex dierum volumina diſtinctim ſint formata. *Diſtin. 12. lit. A. & B Ibidem.*

Alijs autem uidetur, quòd non per interualla temporum facta ſint: ſed ſimul ita formata ad eſſe prodiderunt. Quod Aug. ſuper Geneſin pluribus modis nititur oſtendere, dicens elementa quatuor ita formata ſicut modo apparent, ab initio extitiſſe, & cęlum ſideribus ornatũ fuiſſe. Quædam verò non formaliter, ſed materialiter tunc facta fuiſſe, quæ poſt per temporis acceſſum formaliter diſtincta ſunt: vt herbæ, arbores & fortè animalia. Omnia ergo in ipſo temporis initio facta eſſe dicunt: ſed quædam formaliter & ſecundũ ſpecies quas habere cernimus, ut maiores mundi partes: quædam verò materialiter tantum. Sed vt dicunt, Moyſes loquens rudi & carnali populo, locutionis modum temperauit, dę Deo loquens *Lib. 4. c. 32 & ſequentibus, & lib. 5. c. 4. & 5. Hic proſequitur opi-*

niſnem illorum qui ſimul omnia facta contendunt.

†Li.1.c.15

quens à ſimili hominis qui per moras temporum opera ſua perficit, cùm ipſe ſimul ſua opera fecerit. Vnde† Auguſtinus, Ideo inquit, Moyſes diuiſim refert Deum illa opera feciſſe, quia nõ potuit ſimul ab homine dici, quod à Deo ſimul potuit fieri. Item potuit diuidere ſcriptura loquendi temporibus, quòd Deus operandi temporibus nõ diuiſit. Illi q̃ his authoritatib. & aliis huiuſmodi inhęrẽtes, dicũt quatuor elemẽta atq; cęli luminaria ita formata ſimul eſſe, & habuiſſe illos ſex dies quos ſcriptura cõmemorat, ſex rerũ genera, ideſt, diſtinctiones appellãt q̃ ſimul factę ſunt: partim formaliter, partim cauſaliter.

Quomodo intelligendum ſit Deum requieuiſſe ab omni opere ſuo. F

Geneſ.2.a Iam de ſeptimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptum eſt, & quia compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum, & requieuit, die ſeptimo ab uniuerſo opere quod patrarat. Reqeuiſſe dicitur Deus die ſeptimo: nõ quaſi operando laſſus, ſed ab vniuerſo opere requieuit quia nouam creaturã facere ceſſauit. Requieſcere enim ceſſare dicitur. vnde in Apocalypſi dicitur, Non habebãt requiem dicentia, Sanctus, ſanctus, ſanctus, id eſt, dicere non ceſſabant. Requieuiſſe ergo Deus dicitur, quia ceſſauit à faciendis generibus creaturæ: quia ultrà noua non condidit. Vſque nunc tamen, vt ueritas in Euangelio ait, operatur pater cum filio ſcilicet, adminiſtrationẽ eorundem generum quæ tunc inſtituta ſunt. Creatoris enim uirtus: cauſa ſubſiſtendi eſt omni cræaturę. Quod ergo dicit, Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor, illud uniuerſæ creaturæ continuam adminiſtrationem oſtendit. Die ergo ſeptimo requieuit, ut nouã creaturam ulterius non faceret, cuius materia uel ſimilitudo non præceſſerit: ſed uſque nunc operatur, ut quod condidit continere & gubernare non ceſſet.

Apoc.4.c

Augu li.de Gen.ad lib. 4.c.7.et 12

Ioan.5.c

Lib.& cap. eiſdem.

Qualiter accipiendum ſit quod dicitur Deus compleſſe opus ſuum ſeptimo die, cùm tunc requieuit ab omni opere ſuo. G

Sed quæritur quomodo ſeptimo die dicatur Deus

compleſſe

compleſſe opus ſuũ,cùm ab omni opere illo die requie-uerit,nec aliquod genus nouũ rerum fecerit. Alia tranſlatio habet,Cõſummauit Deus die ſexto opera ſua quæ nihil quæſtionis affert,quia manifeſta ſunt quæ in eo facta ſunt & omnium conſummatio eo die perfecta eſt ſicut ſcriptura oſtendit cùm ait, † Vidit Deus cuncta quæ fecerat,& erant valde bona. † Omnia quidem naturaliter bona erant, nihilque in ſui natura uitii habentia: & ſunt bona quæ condidit Deus etiam ſingula. Simul uerò uniuerſa ualde bona, quia ex omnibus conſiſtit uniuerſitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco ſuo poſitum eminentius commendat bona, ut magis placeant, & laudabiliora ſint dum comparantur malis. Sexto ergo die facta eſt operum conſummatio. Ideo præmiſſa oritur quæſtio quomodo dicatur Deus die ſeptimo op' ſuum compleſſe,quod Hebraica ueritas habet;in quo tamen nihil nouum creaſſe dicitur,niſi forte dicatur die ſeptimo compleuiſſe opus ſuum,quia ipſum benedixit & ſanctificauit: ſicut ſubiicit ſcriptura, † Benedixit die ſeptimo,& ſanctificauit illum. Opus enim eſt benedictio & ſanctificatio:ſicut † Salomon aliquid operis fecit cùm templum dedicauit.

Secundum aliã literã nihil ibi eſt quæſtionis, quam ſequitur Aug.

† *Gen.*1.*c*

† *Augu. in Ench. c.*10

*Ibid. c.*11

Hic redit ad quæſtionem poſitam ſcilicet quomodo verũ ſit Deum primo die compleſſe opus unum.

Quæ ſit benedictio & ſanctificatio ſeptimæ diei. H

† *Genſ.*2.*a*

† 3.*Reg.*8 *c*

Illum autem diem ſanctificaſſe & benedixiſſe dicitur, quia myſtica p̃ cæteris benedictione & ſanctificatione eum donauit. Vnde in Lege dicitur, Memento ſanctificare diem ſabbati. Et inde eſt quòd numerando dies uſque ad ſeptimũ procedimus, & dicimus ſeptẽ eſſe dies, quorum repetitione omne tempus agitur:nõ quin alius ſit ab illis dies octauus & nonus, & ſic de cæteris:ſed q̃a in ſex diebus rerum genera diſtincta ſunt: & in ſeptimo licet non fuerit nouum genus rerum inſtitutum, fuit tamen in eo quaſi quidam nouus ſtatus ſanctificationis operum & requietionis opificis. Poteſt etiam ſic exponi illud, Compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum, id eſt, compl'etum & conſummatum uidit.

*Exod.*20.*b*

DE

DE HOMINIS CREATIONE, VBI CONſiderandum eſt quare creatus homo, & qualiter ſit inſtitutus: quæ duo ſuprà tractata ſunt, & qualis factus & qualiter lapſus: poſtremò quomodo ſit reparatus: quæ diſcutienda ſunt.

Diſtin. XVI. A

De productione creaturæ compoſitæ ſpirituali & corporali, ſcilicet de homine in cōparatione ad principium effectiuum.

HIs excurſis quæ ſupra de hominis creatione præmiſimus, effectui mancipare atq; ordine explanare nunc ſuſcipimus, vbi hæc conſideranda videntur, ſcilicet quare creatus ſit homo, & qualiter inſtitutus, & qualis & quomodo factus: deinde qualiter ſit lapſus: poſtremò, qualiter & per quæ ſit reparatus. Horum autem primò & ſecundò poſita, id eſt, cauſam creationis humanæ, & modum inſtitutionis, ſuperius pro modulo noſtræ facultatis tractauimus. Ideoq; ſupereſt, vt qualis vel quomodo factus ſit diſcutiamus. In Gene. legitur, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, &c. In eo quod dicit, faciamus, vna operatio trium perſonarum oſtēditur: in hoc verò quòd dicit, ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & vna & æqualis ſubſtantia trium perſonarum monſtratur. Ex perſona enim patris hoc dicitur ad filium & ſpiritum ſanctum, non (vt quidam putant) Angelis: quia Dei & Angelorum non eſt eadem imago & ſimilitudo.

Lib. de Gen. ad liter. 3. Cap 19.

Geneſ. 1. c

Beda.

Quomodo intelligendū eſt, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram.

Quòd imago & ſimilitudo hic à diuerſis accipitur variè: à quibuſdam increata, & ab alijs creata & increata, vel eſſentia Trinitatis, vel pater, vel filius, & ſpiritus ſanctus. B

Imago autem & ſimilitudo in hoc loco vel increata intelligitur, id eſt, Trinitatis eſſentia, ad quam factus eſt homo: vel creata, in qua factus eſt homo, & ipſa homini concreata. Increatam imaginem quæ Deus eſt intellexiſſe videtur Beda cùm dicit, non eſſe vnam imaginem Dei & Angelorum, ſed trium perſonarum: & ideo

Beda ſuper Geneſ.

perſonis

perſonis non Angelis fit ibi ſermo. Impropriè tamē ima go dicitur, quia imago relatiuè ad aliud dicitur cuius ſimilitudinem gerit, & ad quod repræſentādum facta eſt: ſicut imago Cæſaris quæ ipſius ſimilitudinem præferebat, ipſumq; quodam modo repræſentabat. Propriè autem imago dicitur id ad quod aliud fit: ſicut exemplum propriè dicitur quod ſumitur ex aliquo, & exemplar ex quo ſumitur aliquid. Ponitur tamē & aliquando abuſiuè alterū pro altero: ita & minus propriè accipitur imago eſſentia Trinitatis, ſi tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Opinio eorum qui putauerunt filium per imaginem & ſimilitudinem hic accipi. C

Filius verò propriè imago patris dicitur, ſicut ſuprà in tractatu de Trinitate † diximus. Vnde fuerunt nonnulli qui ita diſtinxerunt, vt imaginem in hoc loco intelligerent filium: hominem vero non imaginem, ſed ad imaginem factum dicerent: quod refellit † Apoſtolus dicens, Vir quidem eſt imago, & gloria Dei. Hæc nanq; imago, id eſt homo cùm dicitur fieri ad imaginem, non quaſi ad filium dicitur fieri, alioquin non diceretur ad imaginem noſtram. Quomodo enim noſtram diceret, cùm filius ſolius patris imago ſit? Fuerunt autem & alij perſpicacius hæc tractantes: qui per imaginem, filium, & per ſimilitudinem ſpiritum ſanctum intelligerent, qui ſimilitudo eſt patris & filij. Et ideo pluraliter putauerunt dici noſtram, id referentes ad ſimilitudinem tantùm: ad imaginem verò ſubintelligēdum eſſe, meam. Hominem vero & imaginem eſſe, & ad imaginem & ſimilitudinem factum eſſe tradiderunt: & imaginem imaginis eſſe & ſimilitudinis.

Diſtin. 27. primi libri litera C.

† Aug. in 7. li. de tri. c. 6 in fine.

† Cor. 11. b

Aliorum opinio.

Nec horum ſententiam approbat, ſed imaginem & ſimilitudinem Dei in homine quærendam & conſiderandam docet, & imago & ſimilitudo creata intelligatur. D

Veruntamen hæc diſtinctio licet reprobabilis penitus non videatur, quia de medio montium: id eſt, autho-

Pſal. 103.

ritatibus

ritatibus ſanctorum non manat, congruentius in ipſo homine imago & ſimilitudo Dei quærenda eſt & conſideranda. Factus eſt ergo homo ad imaginem Dei & ſimilitudinem, ſecundum mentem, qua irrationabilibus antecellit: ſed ad imaginem, ſecundum memoriam, intelligentiam, & dilectionem. Ad ſimilitudinem, ſecundum innocentiam, & iuſtitiam: quæ in mente rationali naturaliter ſunt. Vel imago conſideratur in cognitione ueritatis, ſimilitudo in amore uirtutis: uel imago in alijs omnibus, ſimilitudo in eſſentia, quia & immortalis & indiuiſibilis eſt. Vnde Auguſtin. in lib. de quantitate animæ, Anima facta eſt ſimilis Deo: quia immortalé & indiſſolubilem fecit eam Deus. Imago ergo pertinet ad formam, ſimilitudo ad naturam. Factus eſt ergo homo ſecundum animam ad imaginem & ſimilitudinem non patris uel filij uel ſpiritus ſancti, ſed totius Trinitatis. ita & ſecundum animã dicitur homo eſſe imago Dei, quia imago Dei in eo eſt. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura, quæ in ea eſt: ſed propter picturam quæ in ea eſt, ſimul & tabula & imago appellatur: ita propter imaginem Trinitatis etiam illud in quo eſt imago, nomine imaginis uocatur.

In quib. cõſideratur imago & ſimilitudo.

Aug. *lib. de ſpiritu et anima. c.* 10.

Cap. 2. *to.* 1.

Au. li. 2. *de verbis Domini ſer.* 63

Quòd homo dicitur imago, & ad imaginem: filius verò imago, non ad imaginem. *E*

Quocirca homo & imago dicitur, & ad imaginem: filius autem imago, non ad imaginem: quia natus & nó creatus, æqualis, & in nullo diſſimilis, homo creatus eſt à Deo, non genitus, non parilitate æqualis ſed quadam ſimilitudine accedens ei. unde Auguſt. in libro 7. de Trinita. In Gene. legitur, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Faciamus & noſtram, pluraliter dixit: & niſi ex relatiuis accipi non oportet, ut facere intelligantur pater & filius & ſpiritus ſanctus ad imaginem patris & filij & ſpiritus ſancti, ut ſubſiſteret homo imago Dei. Sed quia non omnino æqualis fiebat illa imago, tanquam non ab illo nata; ſed ab eo creata: ideo ita imago dicitur quod & ad imaginem: quia non æquatur

Au. in 15. *li. de Trin. c.* 2. *in fine c.* 6. *in fine.*

æquâtur parilitate, ſed accedit quadam ſimilitudine. Filius autem eſt imago, ſed non ad imaginẽ quia æqualis patri. Dictus eſt ergo homo ad imaginem, propter imparem ſimilitudinem. Et ideo noſtram, ut imago Trinitatis eſſe homo intelligatur, non Trinitati æqualis, ſicut filius patris. Ecce oſtenſum eſt ſecundum quid ſit homo ſimilis Deo, ſcilicet, ſecundum animam. Sed in corpore quandam proprietatem habet quæ hoc indicat: quia eſt erecta ſtatura, ſecundum quam corpus animæ rationali congruit, quia in cœlum erectum eſt.

Aug. lib. de Gene. ad li. 6. Cap. 12. Et li. de Gè. contra Manich. 1 cap. 17. in fine. Tomo 1.

DE CREATIONE ANIMAE VTRVM DE aliquo facta ſit uel non, & quando facta, & quam gratiam habuerit in creatione. Diſtinct. XVII. A

HIc de origine animæ plura quæri ſolent, ſcilicet unde creata fuerit, & quando, & quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio ſecundum corpus deſcribitur, cùm dicitur: † Formauit Deus hominem de limo terrę: ita eiuſdem factura ſecundum animam deſcribitur cùm ſubditur: Et inſpirauit in faciem eis ſpiraculum uitæ. Corpus enim de limo terræ formauit Deus, cui animam inſpirauit. Vel ſecundum aliam literam, flauit uel ſufflauit: non quod faucibus ſufflauerit, uel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim Deus eſt, nec lineamentis membrorum compoſitus. Non ergo carnaliter putemus Deú corporeis manibus formaſſe corpus, uel faucib. inſpiraſſe animam, ſed potius hominem de limo terræ ſecundũ corpus formauit iubendo, uolendo, id eſt, uoluit & uerbo ſuo ſuſſit ut ita fieret: & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum uitę, id eſt, ſubſtantiã animæ in qua uiueret, creauit: non de materia aliqua corporali uel ſpirituali, ſed de nihilo.

De productione hominis quãtum ad principia conſtitutua. ſ. corpus & animam & primò viri.

† Gene. 2. b

Beda.

Quòd non corporeis inſtrumentis formaſſe uel ſufflaſſe Deus dicitur.

Ioan. 4. c

Opinio quorundam hæreticorum, qui putauerunt animam eſſe de ſubſtantia Dei. B

Putauerunt enim quidam hæretici, Deum de ſua ſubſtantia animam creaſſe, uerbis ſcripturæ pertinaciter

Augu. li. de Ge. ad li. 7. ca. 2. Reſpō ſio. Ibid. c. 3

nàciter inhærentes, quibus dicitur, inſpirauit vel inſufflauit &c. Cùm flat, inquiunt, vel ſpirat homo, de ſe flatum emittit. Sic ergo cùm dicitur Deus flaſſe vel ſpiraſſe ſpiraculum in faciem hominis, ex ſe ſpiritum hominis emiſiſſe intelligitur, id eſt, de ſua ſubſtantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum eſſe ſufflauit vel flauit, id eſt, flatum hominis, ſcilicet, animam fecit. Flare enim eſt flatum facere & flatum facere, eſt animam facere. Vnde Dominus per Eſaiam, Omnem flatum ego feci. Non ſunt ergo audiendi qui putant animam eſſe patrem Dei. Si enim hoc eſſet, nec à ſe, nec ab alio decipi poſſet, nec ad malum faciendum vel patiendũ compelli, nec in melius vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominem animauit, factus eſt à Deo, non de Deo, nec de aliqua materia, ſed de nihilo.

Eſa. 57. d Secundum translationem 70.

Quando facta ſit anima, an ante corpus aut in corpore. C

Sed vtrum in corpore, vel extra corpus, etiam inter doctos ſcrupuloſa quęſtio eſt. Auguſtin. enim ſuper Geneſ. tradit animam cum angelis ſine corpore fuiſſe creatam, poſtea verò ad corpus acceſſiſſe: neq; compulſa eſt incorporari, ſed naturaliter illud voluit, id eſt, ſic creata fuit, vt vellet ſicut naturale nobis eſt velle viuere. Malè autem velle viuere, non naturæ, ſed voluntatis eſt peruerſæ. Alij verò dicunt animam primi hominis in corpore fuiſſe creatam: ita exponentes verba illa: Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, id eſt, animam in corpore creauit, quæ totum corpus animaret: faciem tamen ſpecialiter expreſſit, quia hæc pars ſenſibus ornata eſt ad intuenda ſuperiora. Sed quicquid de anima primi hominis æſtimetur, de alijs certiſſimè ſentiendum eſt, quòd in corpore creantur. Creando enim infundit eas Deus, & infundendo creauit. † Dicendũ eſt etiam animam illam non ſic eſſe creatam, vt præſcia eſſet operis futuri iuſti vel iniuſti.

Opinio Au. lib. 7. c. 25. & 27.

Aliorũ ſententia.

† Quod anima illa non eſt præſcia operis futuri. Ibid. ca. 26.

In qua ætate Deus hominem fecerit. D

Solet etiam quæri, Vtrum Deus hominem repente in virili ætate fecerit, an perficiendo & ætates augendo, ſicut

ſicut nunc format in matris utero Auguſtin. ſuper Gene ſ.dicit, ꝙ Adam in utili ætate continuò factus eſt: & hoc ſecundum ſuperiores, non inferiores cauſas, id eſt, ſecundum uoluntatem & potẽtiam Dei quam naturæ generibus non alligauit: qualiter & virga Moyſi conuerſa eſt in Draconem. Nec talia cõtra naturã fiunt, niſi nobis, quibus alter naturæ curſus innotuit. Deo aũt natura eſt qđ facit. Non ergo contra diſpoſitionẽ ſuam illud fecit Deus. Erat n. in prima † creaturarum conditione ſic hominem poſſe fieri: ſed nõ ibi erat neceſſe, vt ſic fieret: hoc. n. non erat in conditione creaturæ, ſed in beneplacito creatoris, cuius volũtas neceſſitas eſt. Hoc. n. neceſſario futurum eſt, qđ vult & pręſcit multa verò ſecundum inferiores cauſas futura ſunt, ſed in præſciẽtia Dei futura non ſunt. Si aũt ibi aliter futura ſunt, potius futura ſunt ſicut ibi ſunt, ubi præſcit ille qui nõ poteſt falli. Sic ergo factus eſt Adã, non ſecundũ inferiores cauſas, quia non erat in rerũ cauſis ſeminalibus, ut ita fieret: ſed ſecundũ ſuperiores, nõ cõtra naturã operantes: quia rerum cauſis naturalibus erat, vt ita poſſet fieri.

Aug. lib. de Gene. ad li. 6. cap. 13. & 14.
Exod. 7. b. Cap. 15.
† causarũ.
Lib. eodem. Cap. 17.

Quòd homo extra paradiſum creatus, in paradiſo ſit poſitus: & quare ita factum ſit. E

Hominem autem ita formam tulit Deus, vt ſcriptura docet, & poſuit in paradiſo uoluptatis, quem plantauerat a principio. His uerbis apertè Moyſes inſinuat, quòd homo extra paradiſum creatus, poſtmodum in paradiſo ſit poſitus. Quod ideo factum dicitur, quia non erat in eo permanſurus: uel ut non naturæ, ſed gratiæ hoc aſſignaretur. Intelligitur autem paradiſus localis & corporalis, in quo homo locatus eſt. Tres enim generales de paradiſo ſententiæ ſunt. Vna eorum qui corporaliter intelligi uolunt tantum. Alia eorum qui ſpiritualiter tantum. Tertia eorum, qui utroq; modo paradiſum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor, ut homo in corporali paradiſo ſit poſitus: qui ab illo principio plantatus accipi poteſt, quo terram omnem remotis aquis herbas & ligna ꝑducere iuſſit. Qui etſi præſentis

Gene. 2. b. c
Aug. lib. de Gen. ad li. 8. cap. 1.
Tres ſententiæ de paradiſo ſunt & quæ ſint.
A quo principio ſit plãtatus.

Aug. li. 12 de Gene. ad lit. cap. 34.

Eccleſiæ vel futuræ typum tenet, ad literam tamē intel ligendum eſt eſſe locū amœniſſimum, fructuoſis arboribus, magnum, & magno fonte fęcundum. † Quod dicimus, A principio, antiqua tranſlatio dicit, Ad orientem. Vnde volunt in orientali parte eſſe paradiſum, lógo interiacente ſpatio vel maris uel terrę a regionibus, quas incolunt homines, ſecretum, & in alto ſitum, vſq; ad lunarem circulum pertingentem: vnde nec aquæ de diluuij illuc peruenerunt.

† Qualis ſit locus paradiſi, & ubi.

De lignis paradiſi, inter quæ erat lignum vitæ, & lignum ſcientiæ boni & mali. F

Sup Gene. Aug. cōtra aduer. leg. & Prophe. Cap. 14.

In hoc autem paradiſo erant ligna diuerſi generis: inter quæ vnum erat, quod uocatum eſt lignum vitæ, alterum uero lignum ſcientiæ boni & mali. Lignum autem uitæ dictum eſt, ſicut docet Beda & Strabus, quia diuinitus accepit hāc uim, ut qui ex eius fructu comederet, corpus eius ſtabili ſanitate & perpetua ſoliditate firmaretur; nec ulla infirmitate, uel ætatis imbecillitate in deterius uel in occaſum laberetur. Lignum aūt ſciētię boni & mali non a natura hoc nomē accepit: ſed ab occaſione rei poſtea ſecutę. Arbor enim illa nō erat mala, ſed ſciētiæ boni & mali ideo dicta eſt, quòd poſt prohibitionem erat in illa trāſgreſſio futura: qua homo experiendo diſceret quid eſſet inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum. Non ergo de fructu qui naſcerētur inde, poſitum eſt illud nomen, ſed de re tranſgreſſionem ſecuta. Cognouit enim homo priuſquam tangeret hoc lignum bonum & malum: ſed bonum per prudentiam & experientiam, malum uerò per prudentiam tantum. Quod etiam per experientiam nouit vſurpato ligno uetito: quia per experientiam mali didicit quid ſit inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ. Si verò primi parentes obedientes eſſent, nec contra præceptum peccaſſent; non ideo tamen minus diceretur lignum ſcientiæ boni & mali, quia hoc ex eius tactu acciderēt ſi uſurparetur. A ligno ergo prohibitus eſt quod malum non erat, ut ipſa præcepti conſeruatio bonū illi eſſet,

Quare uocatum ſit lignum ſcientiæ boni & mali. Aug. c. 15. lib. de Gen. ad lit. 8. & c. 14. c. 6 in fine.

Quòd ſi primi parentes non peccaſſent, non ideo minus ſcientię boni & mali

li eſſet tranſgreſſio malum. Nec melius conſideratur, quantum malum ſit inobedientia quàm hoc modo: cũ ſcilicet ideo reus factus eſſe homo intelligitur, quia prohibitus rem tetigit, quam ſi non prohibitus tetigiſſet, nec peccaſſet, nec pœnam ſenſiſſet. Si uerò uenenoſam herbam prohibitus tetigeris pęna ſequi, etſi nemo prohibuiſſet, ſimiliter ſequeretur. Sin ẽt prohibetur res tangi, quæ non tangenti tantum, ſed prohibenti obeſt, ſicut aliena pecunia: ideo prohibitum eſt peccatum, quia prohibenti eſt damnoſum. Cum uerò tangitur, qđ nec tangenti obeſt ſi nõ prohibetur, nec cuilibet ſi tãgatur: & ideo prohibetur, ut per ſe bonum obedientiæ, & malũ inobedientiæ mõſtretur. Sicut primus homo a re bona prohibitus pœnã incurrit, ut non ex re mala, ſed ex inobediẽtia pęna eſſe mõſtret, ſicut ex obediẽtia palma.

lignum, diceretur.

Aug. ſuper Geneſ. li. 8. Cap. 13.

DE FORMATIONE MVLIEBRIS.

Diſtinct. XVIII. A

IN eodẽ quoque paradiſo mulierem formauit Deus de ſubſtantia uiri: ſicut poſt plantatum paradiſum, hominemq́ue in eo poſitum, & poſt uniuerſa animalia ad eum ducta, ſuisq; nominibus deſignata, ſubnectit ſcriptura: Immiſit Deus ſoporem in Adam. Cumq; obdormiſſet, tulit unam de coſtis eius, & formauit eam in mulierem.

De formatione mulieris de uiro.

Geneſ. 2. d.

Quare virum prius, & poſtea de viro mulierem creauit: non ſimul vtrunque? B

Hic attendendum eſt quare non creauit ſimul uirum & mulierem, ſicut Angelos: ſed prius uirum, deinde mulierem de uiro. Ideo, ſcilicet, ut unum eſſet generis humani principium, quatenus in hoc & ſuperbia Diaboli confunderetur, & hominis humilitas Dei ſimilitudine ſublimaretur. Diabolus quippe aliud à Deo principium eſſe concupierat. Ideoq; ut eius ſuperbia retunderetur, hoc homo in munere accepit, quod Diabolus peruerſè rapere uoluit, ſed obtinere non potuit. Et per hoc imago Dei in homine apparuit: quia ſicut Deus omnibus rebus exiſtit principiũ creationis, ita homo oĩbus

Aug. li. 12 *de ciu. Dei. Cap. 26.*

Alia ratio, quare ex vno homine omnes homines.

hominibus principium generationis. Ideo etiã ex vno homine omnes eſſe voluit Deus, vt dum cognoſcerent ſe ab vno eſſe omnes, ſe quaſi vnum amarent.

Quare de latere viri non de alia corporis parte formata ſit. C

Ibidem & li.9. de Geneſi ad lit. Cap.13.

Cùm autem his de cauſis facta ſit mulier de viro, non de qualibet parte coporis viri, ſed de latere eius formata eſt: ut oſtenderetur, quia conſortium creabatur dilectionis, ne fortè ſi fuiſſet de capite facta, viro ad dominationem videretur præferenda: aut ſi de pedibus, ad ſeruitutem ſubijcienda. Quia igitur viro nec de pedibus, ſed de latere fuerat producenda: ut iuxta ſe ponendam cognoſceret, quam de ſuo latere ſumptã didiciſſet.

Quare dormienti & non vigilanti coſta ſubtracta eſt? D

Nõ ſine cauſa dormienti quoque uiro potius quàm uigilanti detracta eſt coſta, de qua mulier in adiutoriũ generationis uiro eſt formata: ſcilicet, ut nullam in eo ſenſiſſe pœnam monſtraretur, & diuinæ ſimul potentiæ opus mirabile oſtenderetur, quæ hominis dormientis latus aperuit, nec eum tamen a quiete ſoporis excitauit. In quo etiam opere ſacramentum Chriſti, & Eccleſiæ figuratum eſt. Quia ſicut mulier de latere uiri dormientis formata eſt: ita Eccleſia ex ſacramentis, quæ de latere Chriſti in cruce dormientis profluxerunt, ſcilicet, ſanguine & aqua quibus redimimur a pœnis, atque abluimur a culpa.

Epheſ. 9.g.

Ioan. 29 f.

Quòd de illa coſta ſine extrinſeco additamento facta fuit per Dei potentiam, ſicut quinque panes in ſe multiplicati ſunt. E

Solet etiam quæri, Vtrum de illa coſta ſine adiectione rei extrinſecæ facta ſit mulier? Quod quibuſdam nõ placuit. Cæterum ſi ad perficiendum corpus mulieris Deus extrinſecum augmentum addidiſſet, maius illud eſſe quàm ipſa coſta. Ideoque potius de illo addito quã de ipſa coſta mulier facta deberet dici, de quo plures acceptiſſet

cepiſſet

accepiſſet ſubſtãtiæ partes. Reſtat ergo ut de ſola ipſius coſtæ ſubſtantia ſine omni extrinſeco additamento; per diuinam potentiam in ſemetipſa multiplicata mulieris corpus factum dicatur: eo ſanè miraculo, †quo poſtea de quinque panibus a Ieſu cœleſti benedictione multiplicatis quinq; millia hominum ſatiata ſunt. †Illud etiam ſcire oportet, quòd cum Angelorum miniſterio facta ſit mulieris formatio, non eſt eis tamen tribuẽda creationis potentia. Angeli enim nullã poſſunt creare naturam: ergo nec formare coſtam in mulierem; nec carnis ſupplementũ in loco coſtæ: non quod nihil agant ut aliquid creetur, ſed non ideo creatores ſunt, ſicut nec agricolæ ſegetum uel arborum. Solus Deus, id eſt, Trinitas eſt creator. Facta eſt ergo fœmina à Deo, etiamſi coſta miniſtrata ſit per Angelos.

†Ioan. 6. c. Aug. lib. de Gene. 15. c Mat. 14. b. †Quòd licet angelica miniſtratiõe ſit illud opus expletum non tamen creatores fuerunt. Angeli. Aug. ſuper Geneſ. li. 9. Cap. 17.

Vtrum ſecundum ſuperiores, an ſecundum inferiores cauſas ita facta ſit mulier, id eſt, an ratio ſeminalis id haberet ut ita fieret, an tantum ut ita fieri poſſet, ſed ut ſi fieret in Deo tantum eſſet cauſa. F

Sed quæritur, an ratio quam Deus primis operibus concreauit, id haberet ut ſecundũ ipſam ex uiri latere feminam fieri neceſſe foret: an hoc tantum, ut fieri poſſet? Ad hoc quod ſciendum eſt, omnium rerum cauſas in deo ab æterno eſſe. Vt enim homo ſic fieret uel equus & huiuſmodi, in Dei potẽtia & diſpoſitione ab æterno fuit. Hæ dicuntur primordiales cauſæ: quia iſtas aliæ non præcedunt, ſed iſtæ alias, quæ ſunt cauſæ cauſarũ. Cumque unum ſit diuina potentia, diſpoſitio, ſiue uoluntas, & ideo una omnium principalis cauſa: tamen propter effectus diuerſos pluraliter dicit Auguſt. cauſas primordiales omnium rerũ in Deo eſſe: inducens ſimilitudinem artificis, in cuius diſpoſitione eſt, qualis futura ſit arca. Ita & in Deo uniuſcuiuſque rei futuro cauſa præceſſit. In creaturis uerò quarundam rerum, ſed non omnium cauſæ ſunt, ut ait Aug. Quia inſeruit Deus ſeminales rationes rebus, ſecundum quas alia ex alijs pro

Aug. lib. 6. de Ge. c. 15.

Lib. 9. c. 17.

Quod non omniũ quæ fiunt cauſæ ſunt in creaturis.

ueniunt: ut de hoc ſemine tale granum, de hac arbore talis fructus & huiuſmodi. Et hæ quoq; dicuntur primordiales cauſæ, etſi non adeo propriè: quia habent ante ſe cauſam æternã, quæ propriè & uniuerſaliter prima eſt. Illæ verò ad res aliquas dicuntur primæ, ſcilicet, quæ ex eis proueniunt. Ideo etiam primordiales dicuntur, quia in prima rerum conditione rebus à Deo inſitæ ſunt. Et ſicut creaturæ mutabiles ſunt, ita & hæ cauſæ mutari poſſunt: quæ autem in immutabili Deo cauſa eſt, non mutari poteſt.

Diſtinctio cauſarum rerum perutilis, ſcilicet, quòd quędam in Deo & in creaturis, quędam in Deo tantum ſunt. G

Aug. ibid. c. 17. & 18

Omnium rerum cauſæ in Deo ſunt: ſed quarundam cauſæ & in Deo ſunt, & in creaturis, quarũdã verò cauſæ in Deo tantum ſunt: & illarum rerum cauſæ dicuntur abſconditæ in Deo, quia ita eſt in diuina diſpoſitione ut hoc vel illud fiat, quod non eſt in ſeminali creaturæ ratione. Et illa quidem quæ ſecundum cauſam ſeminalem fiũt, dicuntur naturaliter fieri, quia ita curſus naturæ hominibus innotuit. Alia verò præter naturam, quorum cauſæ tantum ſunt in Deo. Hæc autem dicit Auguſt. eſſe illa quæ per gratiam fiunt, vel ad ea ſignificanda non naturaliter, ſed mirabiliter fiunt. Inter quæ mulieris facturam de coſta viri ponit, ita dicens, Vt mulierem ita fieri neceſſe foret, non in rebus conditum, ſed in Deo abſcõditum erat. Omnis creaturæ curſus habet naturales leges: ſuper hunc naturalẽ curſum creator habet apud ſe poſſe de omnibus facere aliud, quam eorum naturalis ratio habet: ut ſcilicet, virga arida repente floreat, & fructum gignat, & in iuuentute ſterilis fœmina in ſenectute pariat, ut aſina loquatur, & huiuſmodi. Dedit autem naturæ, ut ex his etiam hæc fieri poſſent, non ut in naturali motu haberent. Habet ergo Deus in ſe abſconditas quorundã futurorũ cauſas, quas rebus conditis non inſeruit, eaſque implet nõ opere prouidentię, quo naturæ ſubſiſtunt ut ſint: ſed quo illas adminiſtrat

Super Gen. lib. 9. c. 18.

Num. 17. b
Lucæ 1. d
Num. 22. e
De gemino opere prouidentiæ.

ut uoluerit, quas ut uoluit condidit. Omnium ergo quæ ad gratiam ſignificandam: non naturali motu rerum, ſed mirabiliter facta ſunt, abſconditæ cauſæ in Deo fuerunt: quorum vnum erat, quòd mulier facta eſt de latere uiri dormientis. Non habuit prima rerum conditio vt fœmina ſic fieret, ſed ut fieri poſſet: ne contra cauſas quas Deus uoluntariè inſtituit, mutabili uoluntate aliquid facere putaretur. *Lib. & cap. eiſdem.*

De anima mulieris, quòd non eſt ex anima uiri, ut quidam putauerunt, dicentes animas eſſe ex traduce. H

Quemadmodum mulieris corpus de uiri corpore traductum fuit, ita putauerunt aliqui ipſius animam de uiri anima propagatam. & omnes animas præter primam, de traduce eſſe, ſicut corpora. Alij autem putauerunt ſimul omnes animas ab initio creatas. Catholica autē Eccleſia nec ſimul ex traduce factas eſſe animas docet, ſed in corporibus per coitum ſeminatis atq; formatis infundi: & infundendo creari. † Vnde in Eccleſiaſticis dogmatibus, Animas hominum non eſſe ab initio inter creaturas intellectuales naturas nec ſimul creatas, ſicut Origenes fingit, dicimus neq; in corporibus ꝑ coitum ſeminari, ſicut Luciferani & cyrillus, & quidam Latinorum pręſumptores affirmāt: ſed dicimus corpus tantum per coniugij copulam ſeminari creationem uerò animæ ſolùm creatorem noſſe, eiusq; iudicio corpus coagulari in vulua, & compingi atq; formari: ac formato iam corpore animam creari atq; infundi, ut uiuat in utero homo ex anima conſtans & corpore, & egrediatur viuus ex utero plenus humana ſubſtantia. Hieronymus etiam anathematis uinculo illos condemnat, qui animas ex traduce dicunt: inducens authoritatem Prophetæ, Qui finxit ſigillatim corda eorum. Hoc ſatis, inquit, innuit Propheta, quod non ipſam animam de anima facit DEVS, ſed ſigillatim animas de nihilo creat.

Aug. lib. de Geneſ. ad li. 10. cap. 1.

Aliorū opinio qui putauerūt omnes animas ſimul ab initio creari.

† Auguſt. in Eccleſiaſticis dogmatibus.

Libro 4. in Tomo 3.

In Tomo. 8.

Pſal. 32.

DE PRIMO HOMINIS STATV ANTE peccatum ſcilicet, qualis fuerit ſecundum corpus & ſecundum animam.

Diſtinct. XIX.

De hominis duratione & cōſeruatione quantum ad immortalitatē.

a Quādo homo in primo ſtatu, ſcilicet ante peccatum fuit ſecundū corpus mortalis & immortalis.

b In 2. verò ſtatu fuit mortalis mortuus. ſ. poſt peccatum.

c In 3. ſtatu erit omnino immortalis, ideſt, nō potens mori.

d Gen. 2. b

e Quomodo dicitur homo factus in animam viuentem.

f Rom. 8. b

A SOlent quæri plura de primo hominis ſtatu ante peccatum, ſcilicet, qualis fuerit homo priuſquam peccaret, & in corpore & in anima, mortalis an immortalis, paſſibilis an impaſſibils. De termino inferioris vitæ, & tranſitu ad ſuperiorem, de modo propagationis filiorum, & alia multa, quæ non inutiliter ſciuntur, licet aliquando curioſitate quærantur. At priuſquàm ad animi qualitatem pertinentia proſequamur, de qualitate eius ſecundum corpus, & modo propagationis filiorum, & de alijs quibuſdam inſpiciamus. *a* Primus ergo homo ſecundum naturam corporis terreni, immortalis fuit quodam modo, ſecundum aliquid: quia potuit non mori: & martalis quodam modo, quia potuit mori. In illo nanq; primo ſtatu habuit poſſe mori, & poſſe non mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, ſcilicet, poſſe non mori. *b* In ſecundo uerò ſtatu poſt peccatum habuit poſſe mori, & non poſſe nō mori: quia in hoc ſtatu moriendi eſt neceſſitas. *c* In tertio ſtatu habebit poſſe non mori & non poſſe mori: quia ad illum ſtatū pertinet moriendi impoſſibilitas: quod ex gratia erit, non ex natura. In primo ſtatu fuit corpus hominis animale, id eſt, egens alimonijs ciborū. *de* Vnde & homo factus dicitur in animam uiuentem, non ſpiritualem, id eſt, in animam corpus ſenſificantem, quod adhuc erat animale, non ſpirituale, quod egebat cibis, ut per animā uiueret. Factus eſt ergo in animam uiuentem, id eſt, uitam corpori dantem: tamen per ſubſtentaméta ciborū, & tunc erat corpus mortale & immortale, quia poterat mori & poterat non mori. Poſt peccatum uero factum eſt mortuum, ſicut dixit *f* Apoſtolus, Corpus propter peccatum mortuum eſt, id eſt, neceſſitatem moriendi in ſe habet. In reſurrectione uerò erit ſpiritale, ſcilicet,

erit agile & cibis non egens: & immortale: non ſicut in primo fuit, ſcilicet, quòd poſſit nõ mori, ſed etiam quod non poterit mori. Vnde Augu. ſuper Geneſ. Apoſtolus ait, Corpus quidem mortuũ eſt propter peccatum, &c. Prius, de limo terræ formatum eſt corpus animale non ſpirituale, cum quali reſurgemus. Renouabitur enim à uetuſtate, non in corpus animale quale fuit: ſed in melius, id eſt, ſpirituale, cùm hoc mortale induet immortale: in quod mutandus erat Adam, niſi mortem corporis animalis peccando meruiſſet. Non ait Apoſtolus, corpus mortale eſt propter peccatum, ſed mortuum. Illud enim ante peccatum mortale & immortale erat, q̃a poterat mori & non mori. Aliud autem eſt non poſſe mori, aliud poſſe non mori. Ideo factum eſt per peccatum non mortale, quod erat: ſed mortuum quòd non fieret niſi peccaret. Animale enim non eſt hoc corpus ſicut primi hominis fuit, ſed iam deterius eſt: habet enim neceſſitatem moriendi. Ecce hic euidenter aperit Aug. quòd corpus hominis ante peccatum mortale & immortale fuit: ſed non qualiter fiet in reſurrectione. De hoc eodem Beda ſuper Gen. ait: Non eſt credendum ante peccatum ita fuiſſe mortua corpora, ſicut modo. Ait enim † Apoſtolus, Corpus propter peccatum mortuum eſt: ſed licet fuiſſent animalia nondum ſpiritualia, non tamen mortua: quæ ſcilicet neceſſe eſſet mori.

Li.5. c. 19
Roma.8.b
Lib.eodem Cap. 24.
1. Cor.15.g
Ibid.c.24.
Corpus hominis ante peccatum mortale & immortale fuit.
† *Rom. 8. b*

Vtrum immortalitas quam habuit ante peccatum eſſet de conditione naturæ, an gratiæ beneficio. B

Solet hic quæri, cùm homo primus mortale & immortale corpus habuerit, utrum ex conditione naturæ ipſius corporis habuerit utrumq; an alterum beneficiũ eſſet gratiæ, ſcilicet, immortalitas, id eſt, poſſe non mori? † Ad quod dici poteſt, quia alterum habebat in natura corporis, id eſt, poſſe mori. Alterum uero, ſcilicet, poſſe non mori, erat ei ex ligno vitæ, ſcilicet, ex dono gratiæ. Vnde † Auguſt ſuper Geneſin, Quodam modo creatus eſt homo immortalis, quòd erat ei de ligno uitæ, nõ de conditione naturæ. Mortalis erat de conditione cor-

† *Reſponſio qua dicitur alterũ fuiſſe de conditione natura, id eſt, poſſe mori alterum ex gratiæ dono ſcilicet poſſe non mori.*
† *Li.6.c.25*

poris

poris animalis, immortalis beneficio conditoris. Non. n. immortale erat quòd omnino mori, nō poſſet: quod nō erit, niſi cùm fuerit ſpirituale. Apertè dicit quod nō ex natura, ſed ex ligno uitæ habeat poſſe non mori. † Propter hoc aliqui dicunt, ꝙ niſi illo ligno uitæ uteretur nō ſemp uiueret, quia peccaret. Peccaret enim ſi illo ligno non uteretur: quia præceptum erat ei ut comederet de omni ligno paradiſi, niſi de ligno ſcientiæ boni & mali. Sicut ergo peccauit comedendo quod erat prohibitum, ita etiam peccaret, ſi non comederet quod erat iuſſum.

† Aliqui dicunt quod ſi nō uteretur Adam de ligno vitæ nō ſemper viueret quia peccaret.

Si non foret pręceptum, ut de illo ligno comederet & alijs, & non illo uteretur, an poſſet non mori? C

Sed adhuc quæritur, ſi non eſſet præceptum vt de ligno uitæ ederet & alijs, & non illo ueſceretur, nunquid poſſet non mori? Si ſemper uiueret nō utens illo ligno, non erat ei ex illo ligno poſſe non mori. Si uerò nō poſſet ſemper uiuere, id erat ei ex illo ligno. Aliqui dicunt, quòd ſi non fuiſſet ei præceptum ueſci illo ligno & aliis, & non illo ueſceretur, uiueret ſemper: ſic determinantes illud quod ſuprà dixit Auguſt. Erat ei de ligno uitæ, non de conditione naturę tantum, ſcilicet, quaſi non ex conditione naturæ ſolummodo erat ei, ſed etiā ex illo ligno. Aliis autem uidetur quòd ex ligno vitæ erat ei poſſe non mori, non ex natura. Ideo enim dicitur poſſe non mori, quia poterat vti illo ligno de quo edens non moreretur.

Opinio quorundam.

Aliorum nio

Quęſtio Auguſtini quomodo immortalis factus ſit homo. D

De hac verò hominis immortalitate, qualis fuerit, Auguſtinus ſuper Geneſin quæſtionē mouens ſic ait, Quæritur quomodo immortalis factus ſit homo præ alijs animantibus: & quomodo cum illis communem acceperit alimoniam? Sed alia eſt immortalitas carnis, quam in Adam accepimus, aliam in reſurrectione ſperamus per Chriſtum. Ille factus eſt homo immortalis: ut non poſſet

Lib. 2. ca. 2. De hoc vide in gloſſa ordinaria ad illud Gen. 1 Faciamus hominē etc.

poſſet mori ſi non peccaret, moreretur autem ſi peccaret: Filij verò reſurrectionis non poterunt vltra peccare nec mori. Caro noſtra non tunc egebit refectione ciborum: quia nulla poterit eſſe defectio. Caro Adæ ante peccatum ita immortalis creata eſt, vt per alimoniã adiuta eſſet mortis & doloris expers. Sic ergo immortalis & incorruptibilis cõdita eſt caro hominis vt ſuam immortalitatem & incorruptionem per obſeruantiam mandatorum Dei cuſtodiret: In quibus mandatis hoc continebatur, vt de illis lignis conceſſis manducaret, & ab interdicto abſtineret. Per horũ edulium immortalitatis dona conſeruaret, donec corporalibus incremẽtis perductus ad ætatem quę cõditori placeret, multiplicata progenie ipſo iubẽte ſumere de ligno vitæ, quo perfectè immortalis factus, cibi alimenta vlterius non requireret.

Lucæ 20. f
Auguſt. lib. quæſt. veteris & nouę Legis c. 19.

Attende quia in pręceptis à Deo homini primo datis hoc continebatur, vt de omni ligno niſi de ligno ſcientię boni & mali comederet.

Summatim ſuperiorum verborum ſententiam præſtringit. E

Ecce his verbis videtur Aug. tradere, quòd caro primi hominis immortalitatem in ſe habuerit: quæ per alimoniam ciborum conſeruaretur vſq; ad tempus ſuæ tranſlationis in melius, quando de ligno vitæ comederet, & fieret omnino immortalis, ita vt non poſſet mori.

Quòd ex prædictis conſequi videtur, hominem de natura ſuæ conditione quodam modo fuiſſe immortalem: ſed non omnino fieret immortalis, niſi participato ligno vitæ. F

Ideo aliqui dicunt quod immortalitatem de natura habebat, quia poterat non mori: quæ aliorum lignorum eſu poterat conſeruari, ſed non poterat conſummari niſi per aſſumptionem ligni vitæ. Quod videtur Augu. ſentire ſuper Geneſ. dicens, Hoc quoque addo, talem cibum illam arborem præſtitiſſe, quo corpus hominis ſtabili ſanitate firmaretur: non ſicut ex alio cibo, ſed inſpiratione ſalubritatis occultæ. Hic innuere videtur quòd cùm alijs cibis poſſet corpus ſuſtentari, hoc cibo

Lib. 8. ca. 5.

indeficiente

indeficientes ſanitate firmaretur. Ex qua conſequi uidetur, quòd ſicut in natura ſua habuit mortalitatem quã do ſcilicet, aptitudinem moriendi: ita aliquam immortalitatem in natura ſua habuit, id eſt, aptitudinem qua poterat non mori cibis adiutus: ſed ſi perſtitiſſet, immortalitatis perfectio eſſet ei de ligno uitæ. Sed qui hoc tradunt, quomodo ſuperiora Auguſtini uerba, quibus dicit quòd erat immortalis ex ligno uitæ, huic ſententiæ non contradicant, diligenter inquirant.

Litera B.

DE MODO PROCREATIONIS filiorum, ſi non peccaſſent primi perentes, & quales naſcerentur filij. Diſtinct. XX.

De hominis duratione & cõſeruatione quantum ad filiorũ procreationem.

A

POſt hæc uidendum eſt qualiter primi parentes ſi nõ peccaſſent, filios procreaſſent, & quales ipſi filij naſcerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines in paradiſo miſceri non potuiſſe, niſi poſt peccatum: dicentes concubitum ſine corruptione uel macula non poſſe fieri. Sed ante peccatũ nec corruptio, nec macula in homine eſſe poterat: quũ ex peccato hæc conſecuta ſunt. Ad qđ dicẽdum eſt, q̀ ſi non peccaſſent primi homines, ſine oĩ peccato & macula in paradiſo carnali copula conueniſſent, & eſſet ibi thorus immaculatus, & cõmixtio ſine concupiſcentia: atq; genitalib. mẽbris ſicut cæteris imperarent, ut ibi nullum motum illicitum ſentirent, & ſicut alia mẽbra corporis alijs admouemus, ut manũ ori ſine ardore libidinis: ita genitalib. uterentur membris ſine aliquo pruritu carnis. Hæc.n. lethalis ægritudo mẽbris humanis ex peccato inhæſit. Genuiſſent itaq; filios in paradiſo per coitũ immaculatũ, & ſine corruptione. Vnde Aug. Cur non credamus primos homines ante peccatũ generalib. membris ad procreationẽ imperare potuiſſe, ſicut cœteris in quolibet opere ſine voluptatis pruritu vtimur? incredibile.n. nõ eſt Deũ talia feciſſe illa corpora, ut ſi non peccaſſent, illis membris ſicut pedibus imperarent, nec cum ardore ſeminarent,

Opinio quorundam falſa, Ratio opinionis.

Reſponſio contra illorum opinionem.

Aug. ſuper Gen. lib. 9. cap. 10.

ſeminarent, uel cum dolore pareret: ſed poſt peccatum motum illum meruerunt: quem nuptiæ ordinant conti nentia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis excipitur honeſtate nuptiali: & quod ſanis eſt officium, ægrotis eſt remedium. Emiſſi quidem de paradiſo conuenerunt, & genuerunt: ſed potuerunt in para diſo eis eſſe nuptiæ honorabiles & thorus immaculatus ſine ardore libidinis, ſine labore pariendi. *Ibid. cap. 3.*

Quare in paradiſo non coierint, duobus modis ſoluit. B

Cur ergo non coierunt in paradiſo? Quia creata muliere, mox tranſgreſſio facta eſt, & eiecti ſunt de paradiſo. Vel quia nondum Deus iuſſerat ut coirent, & poterat diuina expectari authoritas, ubi concupiſcentia nō angebat. Deus uerò nō iuſſerat, quia caſum eorum præ ſciebat, de quibus homo propagandus erat. Ecce expreſ ſè habes de modo propagationis filiorum. *Lib. eodem Cap. 4.*

De termino illius inferioris uitę, utrum natis filijs per ſucceſſiones, an ſimul omnes transferendi eſſent. C

De termino uerò temporis, quo transferentur ad ſpiritualem cœleſtemque uitam, certum aliquid ſcriptura non tradidit. Et ideo ambiguum eſt, utrum parentes genitis filiis perfectaque humani offici iuſtitia, ad meliorem ſtatum transferentur non per mortem, ſed per aliquam mutationem: an patres in aliquo ſtatu uitæ rema nerent, ligno uitę utentes, donec filii ad eundem ſtatum peruenirent: & ſic impleto numero omnes ſimul ad meliora transferentur, ut eſſent ſicut ſancti Angeli in cœlis. De quo Auguſt. ambiguè diſſerit, ſuper Geneſ. ita inquiens, Potuerunt primi homines in paradiſo filios gignere: non ut morientibus patribus ſuccederent filii, ſed in aliquo formę ſtatu manentibus, & de ligno uitæ uigorem ſumentibus, & filii ad eundem perducerentur ſtatum donec impleto numero ſine morte animalium corpora in aliam qualitatem tranſirent: in qua omnino regenti ſpiritu deſeruirent, & ſolo ſpiritu uiuificante *Ibidem c. 4.* *Li. 8. ca. 4.*

ſine

Ibidem c.6. ſine corporeis alimentis viuerent. Vel potuerunt parentes filijs cedere, vt per ſucceſſionem numerus impleretur: qui genitis filijs perfectaq; humani officij iuſtitia, ad meliora transferentur, non per mortẽ, ſed per aliquam mutationem. Ecce hic habemus de tranſitu hominis ad meliora, ſed incertum nobis relinquitur, vtrum ſimul transferantur, an per ſucceſſiones.

Quales procrearent filios, vtrum perfectionem ſtaturæ & vſum membrorum habentes, qualis homo primus fuit conditus. D

Si verò quæritur, Quales ſi non peccaſſet homo filios genuiſſet? vtrum videlicet ſicut ipſe primus homo ſecundum naturam corporis & vſum membrorum perfectus mox conditus extitit, ita etiam eius filij in ipſo natiuitatis exordio perfecti extiterent; qui ambulare, & loqui, & cuncta facere poſſent? Reſpõderi poteſt, quod filios paruulos naſci oportebat, propter materni vteri neceſſitatem: ſed vtrum mox nati perfectionem ſtaturę & membrorum vſum haberẽt, an paruuli & in minore ætate conſtituti vti poſſent membrorum officijs, an per interualla temporum eo modo quo nunc fit, perfectionem ſtaturæ & vſum membrorum recepturi eſſent, dę authoritatibus definitum non habemus.

Reſponſio, ubi uno ſine ambiguo poſito tripartitam ſubijcit diſtinct.

Ambigua Auguſtinus verba ponit, vbi tamen videtur innuere, quòd filij & paruuli poſſent membrorum vti officijs. E

Et ſuper hoc Auguſtin. ambiguè loquitur, Mouet nos, inquit, ſi primi homines non peccaſſent, vtrum tales filios eſſent habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus vterentur. Nam propter vteri neceſſitatem fortè neceſſe erat paruulos naſci; ſed quamuis exigua pars corporis ſit coſta, non tamen propter hoc paruulam viro coniugem fecit, vnde & eius filios poterat omnipotentia creatoris mox natos grandes facere. Sed vt hoc omittam, poterat certè eis præſtare, quod multis animalibus præſtitit: quorum pulli, quamuis ſint paruuli, tamen mox vt naſcuntur currunt, & matrem ſequuntur,

Lib. de paruulorum baptiſmo primo, qui alias dicitur de peccatorum meritis, & remiſſione in cap. 37. & Tomo 7.

quuntur. Cōtrà, homini nato nec ad inceſſum pedes idonei ſunt, nec manus ſaltem ad ſcalpendum habiles, & iuxta ſe mammis poſitis naſcentes, magis poſſunt eſurientes flere quam ſugere: proprieq; infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. His verbis videtur inſinuari, quòd filij etiam paruuli officijs membrorum valerent uti.

Quibuſdam non abſurdè placuit quòd filij parui naſcerentur & per acceſſum temporis in ſtatura & in alijs ſicut nunc proficerent, quod non eſſet vitio imputandum. F

Sed cùm Augu. ſub aſſertione de his nihil tradat, non irrationaliter quibuſdam placuit primorum parentum filios naſcituros paruos, ac deinde per interualla temporum eadem lege, qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, ſtaturę incrementum & membrorū uſum recepturos, ut in illis expectaretur ætas ad ambulandum & loquendum ſicut modo in nobis quod utiq; non eſſet uitio imputandum, ſed conditioni naturæ: ſicut à cibo abſtinere penitus non ualebant, nec tamen illud erat ex uitio, ſed ex naturæ conditione.

Oppoſitio quorundam volentium probare eos poſſe viuere ſine alimonia. G

Ad hoc autem opponitur, Si non peccarent, non morerentur: ſed non peccarent, ſi non comederent: poterāt igitur ſine alimonia uiuere. Cæterum, ſicut ſuprà diximus, non ſolum peccarent ſi de ligno uetito ederent, ſed etiam ſi conceſſis non uterentur: quia ſicut erat eis præceptum non illo ligno uti, ita aliis ueſci. Præterea contra naturalem rationem facerent, qua intelligebant de illis eſſe edendum, quod & naturaliter appetebāt. Item opponitur: Cū fames ſit pœna peccati, ſi non peccarent, famem non ſentirent: ſed ſine fame ſuperfluum uideretur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguiſſe ante peccatum: quia non poterant eſurire, ſi non peccaſſent. Ad quod dici poteſt, quòd fames uerè defectus eſt & pœna peccati. Eſt. n. immoderatus appetitus

Diſtin. 19. Litera B.

Alia oppoſitio circa idem.

edendi:

edendi:cui non ſubiacuiſſet homo, ſi non peccaſſet: ſed proculdubio peccaret, niſi hunc defectum cibo præueniret. Habebat enim naturalem appetitum & moderatum, cui ita ſatisfaciendum erat, ne defectum famis ſentiret. Sicut ergo non ex uitio, ſed ex naturæ conditione erat, quod ante peccatum homo cibis indigebat: ita non ex uitio eſſet, ſed de natura, ſi hominis condito in principio ſuo, ideſt, in primo parente à perfecto inchoata, in ſubſequenti propagatione a modico ad maiora proficeret: ut ſcilicet per interualla temporis, ſtaturæ corporeę incrementa uſumque membrorum ſuſciperet.

Vtrum ſicut ſtatura corporis, ita etiam ſenſu mentis paruuli naſcerentur, & per acceſſum temporis proficerent in ſenſu & notitia ueritatis, ſcilicet, an mox nati in his eſſent perfecti. H

Et cum de corpore humano non ſit abſurdum uel inconueniens hoc exiſtimare, quæri ſolet utrum de ſenſu animæ & cognitione ueritatis eodem modo ſentiēdum ſit: ut ſcilicet hi qui ſine peccato naſcerētur, ſenſu & intelligentia mentis imperfecti exiſterent, & per acceſſum temporis in his proficerent uſque ad perfectionem: an mox conditi perfectionē ſenſus & cognitionis perciperent. *Reſponſio.* Illi qui ſentiūt paruulos natos, in ſtatura corporis & uſu membrorum per acceſſum temporis profecturos non diffitentur eoſdem in exordio natiuitatis ſenſu imperfectos exiſtere, & per interuallum temporis in ſenſu & cognitione proficere uſque ad perfectum.

Contra illorum ſententiam opponunt quidam. I

Ad quod quidam opponunt dicentes, Si mox nati nō haberent perfectionem ſenſus & intelligentiæ, ignorantia in eis eſſet. Ignorantia autem peccati eſt pœna. Sed *Reſponſio.* qui hoc dicunt, non ſatis diligenter conſiderant: quia nō omnis qui aliquid neſcit uel minus perfecte aliquid ſcit, ſtatim ignorantiam habere ſiue in ignorantia eſſe dicendus eſt: † quia ignorantia non dicitur, niſi cùm id quod ſciri & non ignorari debet, neſcitur. Taliſque

† Quomodo ignorantia dicitur eſſe in aliquo.

ignorantia

Ignorantia pœna peccati eſt, cùm mens vitio obſcuratur, ne cognoſcere ualeat ea quæ ſcire deberet.

De hominis tranſlatione in meliorem ſtatum: & de duobus bonis, altero hic dato, altero promiſſo. K

Aug. de ſacra li. 1. parte 2. cap. 6.

Talis erat hominis inſtitutio ante peccatum ſecundum corporis conditionem. De hoc autem ſtatu trāſferendus erat cū uniuerſa poſteritate ſua ad meliorem digniorem ſtatum: ubi cœleſti & æterno bono in cœlis ſibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus eſt homo, ita illi duo bona conditor à principio præparauit, unum temporale, alterum æternum: unum uiſibile, alterum inuiſibile: unum carni, alterū ſpiritui. Et quia primum eſt quod eſt animale, deinde quod eſt ſpirituale, temporale ac uiſibile bonum prius dedit: Inuiſibile autem & æternum promiſit, & meritis quærendum propoſuit. Ad illius aūt cuſtodiam quod dederat, & ad aliud promerendum quod promiſerat naturali ratione in creatione animæ hominis inditæ, qua poterat inter bonū & malū diſcernere, præceptum addidit obedientiæ: per cuius obſeruantiam datum nō perderet, & promiſſum obtineret, ut per meritū ueniret ad pręmiū.

1. Co. 11. f.

Quòd rationem naturalem & præceptū dedit Deus homini ad ſeruādū bonū quod acceperat et pro merendum quod promiſſū erat.

DE INVIDIA DIABOLI, QVA AD hominem tentandum acceſſit.

Diſtinct. XXI. A

De hominis lapſu ſeu peccato primorum parentum, & eorum, tentatione.

VIdens igitur Diabolus hominem per obedientiæ humilitatem poſſe aſcendere, unde ipſe per ſuperbiam corruerat, inuidit ei: & quia prius per ſuperbiam Diabolus fuerat, idem, deorſum lapſus, & zelo inuidiæ factus eſt Satan, id eſt, aduerſarius. Vnde & mulierem tētauit, in qua minus quàm in uiro rationē uigere nouit. Eius enim malitia ad tentandum uirtutem timida, humanam naturam in ea parte ubi debilior uidebatur, aggreſſa eſt: ut ſi fortè illic aliquatenus præualeret, poſtmodum fiducialius ad alteram, quæ robuſtior fuit pulſandam vel potius ſubuertēdam accederet. Pri-

Quare ad fœminam prius uenit.

mum ergo ſolitariam fœminam explorauit, vt in ea primum omnem ſuæ tentationis vim experiretur.

Quare in aliena forma venit? B

Sed quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem ſe conuertit, vt dolo hominem ſupplantaret, quem virtute ſuperare nequiret. Ne autem fraus illius nimis manifeſtaretur, in ſua ſpecie non venit, ne apertè cognoſceretur, & ita repelleretur, iterum ne nimis occulta foret fraus eius quæ caueri non poſſet, vt homo ſimul videretur iniuriam pati, ſi taliter circumueniri permitteret eum Deus, vt præcauere non poſſet: in aliena quidem forma venire permiſſus eſt Diabolus: ſed in tali: in qua eius malitia facilè poſſet deprehēdi. Vt ergo in propria forma nō veniret, voluntate ſua propria factū eſt: vt autem in forma ſuæ malitiæ congruenti veniret, diuinitus factum eſt. Venit ergo ad hominē in ſerpente; qui fortè ſi permitteretur, in colūbæ ſpecie venire maluiſſet. Sed non erat dignum vt ſpiritus malignus illam formā homini odioſam faceret, in qua ſpiritus ſanctus appariturus erat. Non ergo niſi per ſerpentem tentare permiſſus fuit Diabolus: vt per illud quod foris erat, aſtutiam tentantis animaduertere fœmina quiret. Diabolus enim per ſerpentem tētabat, in quo loquebatur. Ideoq; ſerpens dictus eſt eſſe callidior cunctis animantibus terræ: quia vt ait Auguſtinus, Mali Angeli licet ſuperbia deiecti, natura tamen ſunt excellentiores omnibus beſtijs propter eminentiam rationis: quamuis ſerpens nō rationali anima, ſed ſpiritu Diabolico poſſit ſapientiſſimus dici. Non ergo mirum ſi Diabolus ſpiritu ſuo implens ſerpentem ſicut vates implebat, ſapientiſſimum reddiderat omnium beſtiarum: quem tamen ad tentandū non elegit Diabolus, ſed per quod animal permiſſus fuit, tentauit. Vnde Auguſtinus ſuper Geneſin, Non eſt putandum quod Diabolus ſerpentem, per quem tentaret, elegerit, ſed cùm decipere cuperet, non potuit, niſi per quod animal poſſe permiſſus eſt. Nocendi enim voluntas in eſt cuique a ſe, ſed poteſtas à Deo. Sic autē loquebatur

Quare non niſi forma ſerpentis acceſſit.

Geneſis 3.

Aug. ſuper Gen. li. 11. Cap. 2.

Quare dictus eſt ſerpens callidior cūctis animantib.

Lib. 11, c. 3

Lib. eodem

quebatur

quebatur Diabolus per ſerpentem ignorantem, ſicut per energumenos vel phanaticos loquitur. Serpentẽ enim uelut organo eſt vſus, mouẽs naturam eius ad exprimendum ſonos verborum & ſigna, quibus ſuam nõ ſtaret voluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat, nec rationalis eſt factus: callidiſſimus tamen eſt dictus, propter aſtutiam Diaboli. Locutus eſt autem ſicut aſina Balaam: ſed hoc Diabolicum, illud Angelicum fuit; boni enim & mali Angeli ſimiliter operantur. Hic quæri ſolet, quare mulier non horruit ſerpentem? Quia cùm nouerit creatum eſſe, ipſum etiam officium loquendi à Deo accepiſſe putauit.

Ca. 27. 28. & 29.

Numer. 22.

Quare mulier non horruit ſerpentem?

De modo tentationis. C

Tentatio autem hoc modo facta eſt, Stans coram fœmina hoſtis ſuperbus non audet in uerba perſuaſionis exire, metuens deprehendi: ſed ſub interrogatione eam aggreditur, ut ex reſponſione colligeret qualiter in malitia procedere poſſet. †Cur, inquit, pręcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradiſi? Cui reſpondit mulier, De fructu lignorum quæ ſunt in paradiſo veſcimur: de fructu uerò ligni quod eſt in medio paradiſi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne fortè moriamur. In quo uerbo dedit locum tẽtanti cum dixit, ne fortè moriamur: unde mox Diabolus dixit ad mulierem, Nequaquam moriemini: ſcit. n. Deus quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperiẽtur oculi ueſtri, & eritis ſicut Dij, ſcientes bonum & malum. Attende ordinem ac progreſſum humanę perditionis. Primò Deus dixerat, †Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini. Deindè mulier dixit, Ne fortè moriamur nouiſſimè ſerpens dixit, Nequaquam moriemini, Deus affirmauit, mulier quaſi ambigendo illud dixit, Diabolus negauit, quæ ergo dubitauit, ab affirmante receſſit, & neganti propinquauit.

Quare ex interrogatione exorſus eſt.

Ecc. 13. b.

†Gene. 3. b

Verba ſerpentis.

Addit ſerpens nactus fiduciã ex verbis mulieris, promiſſionem falſam.

†Gen. 2. b.

Aug. lib. 9.

De verſutia Diaboli, qui ad facilius perſuadendum malum remouit, & bonum in pollicito duplicauit. D

Qui ad ſuam perſuaſionem pleniter ſuffulciendam, id eſt, ut malum quod intendebat liberè perſuaderet & malum quod mulier timuit, negando remouit, & repromiſſionem addidit: & ut eius perſuaſio citius recipe retur, promiſſionem duplicauit. Vnam nempe commeſtionem ſuadens, duo in præmio propoſuit, ſimilitudinem Dei, ſcientiamq; boni & mali ſpondens. Vbi tribus modis hominem tentauit, ſcilicet, gula in perſuaſione cibi, cum dixit, In quacunq; die comederitis: Inani gloria in promiſſione deitatis, cum dixit, Eritis ſicut dij: Auaritia in promiſſione ſcientiæ, cum dixit, Sciẽtes bonum & malum. Gula eſt immoderata cibi auiditas: Vanagloria, amor propriæ excellentiæ: Auaritia immoderata habendi cupiditas: quæ nõ eſt tantum pecuniæ, ſed etiam altitudinis & ſcientiæ, cùm ſupra modum ſublimitas ambitur.

Quod homo trib. modis tentatus eſt, gula, uanagloria, auaritia. Greg. hom. 16. Euang.

De duplici tentationis ſpecie. E

Porrò ſciendum eſt duas eſſe ſpecies tentationis, interiores ſcilicet & exteriorem. Exterior tentatio eſt, quando nobis extrinſecus malum uiſibiliter ſuggeritur uerbo uel ſigno aliquo, ut ille cui fit, ad conſenſum peccati declinet: & talis tentatio tantum fit ab aduerſario. Interior uerò tentatio eſt, quando inuiſibiliter malum nobis intrinſecus ſuggeritur: & hæc tentatio aliquádo fit ab hoſte, aliquando à carne. Nam & Diabolus inuiſibiliter mala ſuggerit, & ex carnis corruptione ſuboritur motus illicitus & titillatio praua. Ideoque tentatio quæ ex carne eſt, non fit ſine peccato: quæ autem eſt ab hoſte, niſi ei conſentiatur, non habet peccatum, ſed eſt materia exercendæ uirtutis. Tentatio autem carnis interior difficilius uincitur: quia interitus oppugnans de noſtro contra nos roboratur. Homo ergo qui ſola exteriore tentatione pulſatus cecidit, tanto grauius plectendus erat, quando leuiori impulſu fuerat proſtratus. Et tamen quia aliquam, licet modicam, cadendi occaſionem habuit, idcirco per gratiam iuuari potuit ad ueniam: ut qui per alium ceciderat, per alium erigeretur.

Quæ ſit exterior tentatio, et à quo fiat.

Quare homo per aliũ ſurgere potuit & non diabolus, et hominis peccatum remediabile, diaboli uero nõ Greg. lib. 4 Mar. ca. 9. et Aug. lib. 3. de mirabi

Qui

Qui ergo incitatorem habuit ad malum, non iniuſtè reparatorem habuit ad bonum. Diabolus uerò quia ſine alicuius tentatione peccauit, per alium ut ſurgeret iuuari nō debuit, nec per ſe potuit: & ideo irremediabile peccatū eius extitit. Peccatū uerò hoīs ſicut per aliū habuit initiū, ita per alium non incongruè habuit remedium.

libus ſacræ ſcript. ca. 2.

Quare homo non Angelus, ſit redemptus. F

Præterea Angelica natura quoniam non tota perierat, ſed ex parte perſtiterat, non eſt redempta: humana verò tota perierat: & deo ne penitus perderetur, ex parte eſt redempta, ut inde ruina ſuppleretur Angelica. vnde Aug. in Ench. Placuit uniuerſitatis creatori & moderatori, vt quoniā non tota multitudo Angelorū Deum deſerendo perierat ea quę perierat in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum Deo illa deſerente perſtiterat, de ſua certiſſimè cognita ſemper felicitate gauderet: At uerò creatura rationalis, quæ in hominibus erat quoniam peccatis atque ſuppliciis tota perierat, ex parte poterat reparari, unde Angelicæ ſocietati suppleretur quod ruina illa minuerat: hoc.n. promiſſum eſt ſanctis, quòd erunt æquales Angelis Dei.

Cap. 29.

Quòd non ſoli uiro præceptum fuit datum. G

Illud etiam notandum eſt, quòd non ſoli viro præceptum videtur eſſe datum, cùm ipſa mulier reſtatur ſibi etiam eſſe mandatum, dicens, Præcepit nobis Deus, &c. Suprà tamen legitur, ante factam mulierem Deum dixiſſe uiro, De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas: Non dixit, ne comedatis. Fortè quia facturus erat mulierem de uiro, ſic præcepit vt per uirum ad mulierem perueniret mandatum: quia mulier quæ ſubiecta uiro fuit, non niſi mediante uiro diuinū debuit accipere præceptum. vnde Apoſtolus, Si quid diſcere mulieres voluerint, domi uiros ſuos interrogent. Si quæritur quomodo loqui potuerunt, uel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquētes creſcēdo uel magiſterio? Dicimus, quia Deus eos tales fecerat qui poſſent loqui & diſcere ab aliis ſi eſſent.

Aug. ſuper Geneſ. li. 8. c. 17.
Gen. 3. a
Gen. 2. d

DE ORIGINE ILLIVS PECCATI.

Diſtinct. XXII. A

De hominis tranſgreſſione.

HIc videtur diligenter inueſtigandum eſſe quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidam putant quandam elationem in animo hominis præceſſiſſe, ex qua Diaboli ſuggeſtioni conſenſit. Quod videtur Auguſtinus innuere ſuper Geneſin, ita inquiens, Non eſt putandum quod homo deijceretur, niſi præceſſiſſet in eo quædam elatio comprimenda: vt per humiliationem peccati ſciret quàm falſo de ſe præſumpſerit, & quòd non bene ſe habet natura ſi à faciente receſſiſſet. Item in eodem, Quomodo verba tẽtatoris crederet mulier, dũ ſe a re bona & vtili prohibuiſſet, niſi ineſſet eius menti amor ille propriæ poteſtatis, & de ſe ſuperba præſumptio: quæ per tentationem fuerat conuincenda, aut perimenda? Denique non contenta ſuaſione ſerpentis, apſexit lignum bonum eſu, decorum aſpectu: nec credens ſe inde poſſe mori, fortè putauit Deũ alicuius cauſa ſignificationis illa dixiſſe: ideo manducauit, & dedit viro ſuo fortaſſis cum aliqua ſuaſione, quam ſcriptura intelligendam reliquit. Vel fortè non fuit ſuaderi neceſſe, cùm eam mortuam eſſe illo cibo non uideret uir. Sicut ergo nõ eſt permiſſus Diabolus tentare fœminam, niſi per ſerpentem: ita nec virum, niſi per fœminam: ut ſicut præceptum Dei per uirum uenit ad mulierem, ita Diaboli tentatio per mulierem tranſiret ad virum. In muliere verò quę rationalis erat, non eſt ipſe locutus ut in ſerpente, ſed perſuaſione eius, quamuis inſtinctu adiuuaret interius, quod per ſerpentem gerebat exterius. Ex prædictis tentationis modus atq; progreſſus inſinuatur: necnon etiam quod prædiximus, innui uidetur, ſcilicet, quòd tentationem pręceſſerat aliqua elatio, & pręſumptio in mente hominis.

Li. 11. c. 5.

Aug. lib. de Gen. ad lit. 1. cap. 30.

Aug. lib. 1. dict. c. 27.

Quòd aliter locutus eſt diabolus in muliere quam in ſerpente.

Obiectio contra illos qui dicunt elationem præceſſiſſe in mente. B

Quod ſi ita fuit, non ergo alterius ſuggeſtione prius peccauit,

peccauit, cùm authoritas tradat, ideo peccatum Diaboli incurabile eſſe, quia non ſuggeſtione, ſed propria ſuperbia cecidit, hominis uerò curabile: q̃a nō per ſe, ſed per alium cecidit, & ideo per alium reſurgere potuit. Quocirca prædicta uerba Augu pium ac diligẽtem lectorem efflagitant: quæ ſic intelligere ſanè quimus, Non deijceretur homo in actum illius peccati, ut ſcilicet, lignum uetitum ederet, & in has miſerias per tentationem Diaboli, niſi elatio comprimenda præceſſiſſet, non utiq; tentationem, ſed opus peccati. Talis enim fuit ordinis proceſſus: Diabolus tentando dixit, Si comederitis, eritis ſicut Dij ſcientes bonum & malum: quo audito, ſtatim menti mulieris ſurrepſit elatio quædam & amor propriæ potestatis: ex quo placuit ei facere quod Diabolus ſuadebat, & utiq; fecit. Suggeſtione igitur peccauit, quia tentatio præceſſit: ex qua in mente eius orta eſt elatio, quā peccatum operis ſecutum eſt. & pœna peccati.

Auguſt. & Greg. locis ſuperius citatis.

Quomodo intelligenda ſint illa verba hic deſtnit.

Vide tentationis ordinem.

Quæ fuit elatio mulieris. C

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & uoluit habere ſimilitudinem Dei cū æqualitate quadam, putans eſſe verum quòd Diabolus dicebat. Et ideo ſpecialiter mulierem commemorat Auguſt. inquiens, Quomodo crederet mulier Diabolo, niſi eſſet in mente eius de ſe ſuperba præſumptio? Et quod ibi ſequitur, ſcilicet, Quæ per tentationem fuerat conuicenda uel perimenda: ad mulierem referendum eſt, ut intelligatur, quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c.

In principio huius Diſt.

Quæ fuit elatio uiri, an crediderit, & uoluerit quod mulier? D

Solet quæri, Vtrū illa talis elatio & amor propriè poteſtatis in uiro fuerit ſicut in muliere? Ad quod dicimus, quia Adam nō fuit ſeductus eo modo quo mulier. Non enim putauit eſſe uerum quod Diabolus ſuggerebat. In eo tamen fuiſſe ſeductum credi poteſt, quòd cōmiſſum uemiale putauerit, quod peremptorium erat. Sed nec prior ſeductus fuit: nec in eo in quo mulier, vt crederet

Quomodo Adā nō fuit ſeductus ſicut mulier, ſ. vt crede-

ret verũ q̃d diabol⁹ ſuadebat: & tamẽ in aliquo fuit ſeductus, ſcilicet, ut ueniale putaret peccatũ,

a *Rom.* 5. c
b *Lib.* 11. c 42.
c *Rom.* 5. c
d 1. *Ti.* 2. d
e *Gen.* 3. c
f *Lib. & c. eiſdem poſt pauca.*

Deum illud lignum ideo tangere prohibuiſſe, quoniam ſi tangerẽt, fierent ſicut Dij. Veruntamen præuaricator fuit Adam, ut teſtatur *a* Apoſtolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius ineſſe illico poſt tentationem, ex qúa voluit lignum vetitum experiri, cùm mulierem non videret mortuam eſca illa percepta. Vnde *b* Augu. ſuper Geneſin, Cum *c* Apoſtolus Adam præuaricationẽ fuiſſe oſtendit, dicens, In ſimilitudinem præuaricationis Adæ: ſeductum tamen negat vbi ait, *d* Adam non eſt ſeductus, ſed mulier. Vnde & interrogatus non ait, Mulier ſeduxit me: ſed Dedit mihi, & comedi. Mulier uerò dixit. Serpens ſeduxit me. *f* Hanc autem ſeductionẽ propriè vocauit Apoſtolus, per quam id quod ſuadebatur, cùm falſum eſſet, verum putatum eſt, ſcilicet, quod Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia ſciebat eos, ſi tetigiſſent, ſicut Deos futuros: tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etſi uirum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum latere nó poterat, ſolicitauit aliqua experiendi cupiditas, cùm mulierem uideret accepta illa eſca non eſſe mortuã: nec tñ eũ arbitror, ſi iã ſpirituali mente præditus erat, vllo modo credidiſſe quod Diabolus ſuggerebat.

Quis plus peccauit, Adam uel Eua? E

Ex quo manifeſtè animaduerti poteſt, quis eorum plus peccauerit, Adam ſcilicet, vel Eua. Plus enim videtur peccaſſe mulier, quæ uoluit vſurpare diuinitatis æqualitatem, & nimia præſumptione elata credidit ita eſſe futurum. Adam uerò nec illud credidit, & de pœnitentia & Dei miſericordia cogitauit, dum vxori morem gerens, eius perſuaſioni conſenſit: nolens eam contriſtare, & à ſe alienatã relinquere ne periret: arbitrans illud eſſe ueniale non mortale delictum. Vnde Aug. Apoſtolus † ait, Adam non eſt ſeductus. Quod vtiq; ita accipi poteſt, ut intelligatur non eſſe ſeductus prior, ſcilicet, uel in eo in quo mulier: ut ſcilicet, crederet, illud eſſe uerũ, Eritis ſicut Dij, ſed putauit vtrunq; poſſe fieri, vt & uxori morem gereret, & per per penitentiam veniã haberet.

Lib. & cap. eidem.
† 1. *Ti.* 2. d
Gen. 3. b

Minus

Minus ergo peccauit, qui de pęnitētia & Dei miſericordia cogitauit. Poſtquàm enim mulier ſeducte manducauit, eiq; dedit ut ſimul ederent, noluit eam contriſtare, quam credebat ſine ſuo ſolatio contabeſcere, & a ſe alienatam omnino interire, non quidem carnali uictus concupiſcentia, quam nondum ſenſerat, ſed amicabili quadam beneuolentia, qua plerunque fit ut offendatur Deus, ne offendatur amicus: quod eum facere non debuiſſe diuinæ ſentētiæ iuſtus exitus indicauit. Ergo alio quodam modo ipſe etiā deceptus eſt. Inexpertus enim diuinæ ſeueritatis, in eo falli potuit, ut ueniale crederet eſſe commiſſum: ſed dolo illo ſerpentino quo mulier ſeducta eſt nullo modo arbitror illū potuiſſe ſeduci: Ex his datur intelligi, quod mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris pſumptio fuit: q̄ ēt in ſe, & in proximū, & in Deū peccauit, uir aūt tantū in ſe, & in Deū Inde etiam colligitur quòd mulier plus peccauerit, quia grauius punita eſt, cui dictum fuit, In dolore paries filios, &c.

Lib. 14. de ciuit. Dei Cap. 11.

In quo Adā deceptus eſt

Lib. 11. de Gen. c. 42.

Ex pœna ēt plus peccaſſe probatur mulier.

Quod prædictæ ſententiæ aduerſari uideatur. F

Sed huic videtur contrarium quod Augu. ſuper Geneſin de uiro & muliere peccatū ſuum excuſantibus ait: Dixit Adam: Mulier quam dediſti mihi, dedit mihi de ligno & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confuſionis deformitatem, non confeſſionis humilitatem. Nec etiam mulier cōfitetur peccatum, ſed refert in alterum dicens: Serpens decepit me, & comedi: in impari ſexu, ſed pari factu. Ecce hic dicit Auguſt. quia parem factum habuit mulier cum uiro, Pariter ergo ſuperbierunt, & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari poteſt, ut dicamus parem utriuſque fuiſſe factum in excuſatione peccati, & etiam in eſu ligni vetiti: ſed diſparem, & in muliere multo maiorem, in eo quòd credidit & uoluit eſſe ſicut Deus, quod non vir. † Veruntamen & de uiro legitur, ꝙ uoluit eſſe ſicut Deus. Dicit enim Auguſtinus ſuper illum locum Pſalmi, † Quæ non rapui, tunc exoluebam. Rapuit Adam & Eua præſumentes ut Diabolus de diuinitate, rapere uoluerūt diuinitatem

Gen. 3. c

Lib. 11. de Gen. c. 35. Determinatio prædictæ authoritatis.

† De viro ēt legitur, ꝙ voluit eſſe ſicut Deus.

† Pſal. 64. In Tomo 8.

tem, & perdiderunt felicitatem. Item ſuper illum locum, Deus quis ſimilis tibi? Qui per ſe vult eſſe vt Deus peruerſe vult eſſe ſimilis Deo: ut Diabolus qui noluit ſub eo eſſe: & homo, qui ut ſeruus noluit teneri præcepto, ſed uoluit vt nullo ſibi dominante eſſet quaſi Deus. Item ſuper illum Epiſtolæ locum, Non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo: quia non vſurpauit quod ſuum non eſſet, vt Diabolus, & primus homo.

Pſal. 70.

Phil. 2. A

Quorundam ſententia, quod Adam ambierit eſſe ut Deus, ſed non crediderit poſſibile. G

Tract. 17. ſuper Ioan. circa illud, Ioan. 5. ſed & patrem ſuum dicebat Deum.

Ideo quibuſdam uidetur, quod etiam Adam ambierit eſſe ſicut Deus non tamen crediderit id fieri poſſe, & ideo falſum eſſe quod Diabolus promittebat, cognouit. Et licet diuinitatis ęqualitatem concupierit, non tamen adeò exarſit, nec tanta eſt affectus ambitione ſicut mulier: quæ illud fieri poſſe putauit, & ideo magis illud ambiendo ſuperbiuit. Virum autem aliqua forte ambitionis ſurreptio mouit: ſed non ita ut illud uerum vel poſſibile fore putaret. Alijs autem uidetur ideo dictum eſſe quòd Adam illud voluerit, quia mulier de eo ſumpta, illud voluit: ſicut ſi, inquiunt, † peccatũ dicitur per unũ hominem intraſſe in mundum, id eſt, in humanam naturam: cùm tamen mulier ante virum peccauerit, quia per mulierem intrauerit de uiro factam. Vel potius ideo per hominẽ dicitur intraſſe, quia etiam peccante muliere ſi uir nõ peccaſſet, humanum genus minimè peccatis corruptũ periret. Minus ergo peccauit uir quàm mulier.

Aliorũ ſententia quod ꝑpter Euã de viro ſumptam id dictũ putant.

† Rom. 5. b per ſimilitudinem oſtendit.

Obiectio contra id quod dictum eſt, virum minus peccaſſe. H

Li. 2. de ſummo bono. Cap. 17.

His autem opponi ſolet hoc modo. Tribus modis (ut Iſidorus ait) peccatum geritur, ſcilicet, ignorantia, infirmitate, induſtria. Et grauius eſt infirmitate peccare, quã ignorantia, grauiusq; induſtria, quàm infirmitate. Eua autem videtur ex ignorantia peccaſſe, quia ſeducta fuit. Adã uerò ex induſtria, quia non fuit ſeductus, vt † Apoſtolus ait. † Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorantiam

† 1. Ti. 2. d

† Reſpõſio,

ignorantiam deliquerit, quod putauit verum eſſe quod Diabolus ſuadebat: non tamen in hoc quin nouerit illud Dei eſſe mandatum, & peccatum eſſe contrà agere. Et ideo excuſari a peccato per ignorantiam non potuit.

qua diſtinguitur ignorantia Euæ, in quo, ſcilicet, ignoranter peccauerit, et in quo non.

Quòd ignorantia alia excuſat, alia non. I

Eſt enim ignorantia quæ excuſat peccantem, & eſt ignorantia talis quæ non excuſat. Eſt autem ignorantia vincibilis, & ignorantia inuincibilis. Excuſatio omnis tollitur, vbi mandatum non ignoratur.

De triplici ignorantia, quæ excuſat, & quæ non. K

Eſt autem ignorantia triplex eorum, ſcilicet, qui ſcire nolunt cùm poſſint, quę non excuſat, quia & ipſa peccatum eſt: Et eorum qui volunt ſed non poſſunt, quæ excuſat, & eſt pœna peccati non peccatum: Et eorum qui quaſi ſimpliciter neſciunt non renuentes vel proponentes ſcire, quæ neminem plenè excuſat, ſed fortaſſe vt minus puniatur. Vnde Auguſtin. ad Valentinum, Eis aufertur excuſatio, qui mandata Dei nouerunt: quàm ſolent habere homines de ignorantia. Et licet grauius ſit peccare ſcienter quàm neſcienter, nõ ideo tamẽ confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quiſquam excuſationem requirat. Aliud eſt enim neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe: quia in eis qui intelligere noluerũt, ipſa ignorãtia peccatum eſt: in eis verò qui non potuerunt, pęna peccati. Ignorantia verò quæ non eſt eorũ qui ſcire nolunt, ſed qui tanquam ſimpliciter neſciunt, nullũ ſic excuſat vt æterno igne non ardeat, ſed fortaſſe vt minus ardeat. Non igitur mulier excuſationem habuit de ignorantia, cùm & mandatum nouerit, & peccatum eſſe ſecus agere non ignorauerit.

Iſidor. Ibid. & Greg. li. 25. Moral. Cap. 16. Aug. idem ſentit, Tomo 7. lib. de natura & gratia contra Pelagianos cap. 17. De gratia et libero arbitrio c. 2. & 3. Tomo 7.

Vbi non ſit excuſatio.

Vnde proceſſerit conſenſus illius peccati, cùm natura hominis eſſet incorrupta? L

Solet etiã quæri, cùm ſine vitio eſſet natura hominis, vnde conſenſus mali proceſſerit? Ad quod reſponderi poteſt, quia ex libero arbitrio propriæ voluntatis ſuæ.

In ipſo enim & in alio cauſa extitit vt fieret deterior. In alio, quia in Diabolo qui ſuaſit: in ipſo, quia voluntate liberi arbitrij conſenſit, & cùm liberum arbitrium ſit bonum, ex re vtique bona malus ille conſenſus prouenit: & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in ſe-
Diſtin. 34. quenti plenius tractabimus, cum origo mali, & in qua re coaleſcat, inueſtigabitur.

An voluntas præceſſerit illud peccatum. M

Si verò quæritur, Vtrum voluntas illud peccatũ præceſſerit? Dicimus quia peccatum illud & in voluntate & in actu conſiſtit: & voluntas actum præceſſit, ſed ipſam voluntatem alia hominis voluntas mala non præceſſit: atq; ex Diaboli perſuaſione, & hominis arbitrio illa voluntas mala prodijt: quæ iuſtitiam deſeruit, & iniquitatem inchoauit: & ipſa uoluntas iniquitas fuit.

QVARE DEVS PERMISERIT HOMInem tentari, ſciens eum eſſe caſurum.

Diſtinct. XIII. A

De Dei permiſſione in actu tentandi. PRæterea quæri ſolet, cur Deus hominem tẽtari permiſerit, quem decipiendum fore præſciebat? Sed non eſſet laudabile homini, ſi ideo bene uiuere poſſet, quia nemo malè uiuere ſuaderet: cùm in natura poſſe, & in poteſtate haberet uelle non conſentire ſuadenti, Deo iuuante: & eſt glorioſius non conſentire, quàm tentari non poſſe. *Aug. ſuper Gen. lib.* 11. *cap.* 4 *&* 6. Mouentur etiam quidam dicentes, Cur creauit Deus quos futuros malos præſciebat? *Secũda quæſtio.* Quia prævidit quid boni de malis eorum eſſet facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis unde aliquid facerent: & ſi culpabiliter aliquid facerent, illum de ſe laudabiliter operantem inuenirent, *Libr. eodem cap.* 9. *ibi.d cap.* 6. A ſe habent uoluntatem malam, ab illo naturam bonam, & iuſtam pœnam. Fruſtra ergo dicitur, non deberet Deus creare quos præſciebat malos futuros: ſciebat enim bonis profuturos & iuſtè pro mala uoluntate puniendos. *Tertia quæſtio.* Addunt etiam, talem hominem debere facere, qui nollet omnino peccare. Con-

cedimus

cedimus quidem meliorem naturam eſſe, quæ omnino peccare nollet. Concedant & ipſi non eſſe malam, quæ alijs facta eſt, vt poſſet non peccare ſi vellet: & iuſtè punitam, quæ voluntate non neceſſitate peccauit. Cum ergo hæc bona ſit, illa melior: cur non vtranque faceret, vt vberius laudaretur de vtraq;? Illa enim de ſanctis Angelis, hæc de hominibus eſt. Item inquiunt: Si Deus vellet, & illi boni eſſent. Et hoc quidem concedimus: ſed melius voluit, vt quod vellent, eſſent. Et boni quidem non infructuoſe, mali verò non impunè eſſent. Itē inquiunt, Poſſet Deus voluntatem eorum vertere in bonum, quia omnipotens eſt: Poſſet reuera. Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipſe nouit. Non debemus plus ſapere quàm oportet. *Li. eod. c. 7.* *Quarta quæſtio.* *Lib. eod. c. 9* *V. quæſtio.* *Li. eod. c. 10* *Rom. 12. a*

Hic qualis ſecundum animam: & agit de ſcientia hominis ante peccatum. B

Et quidem ſecundum animam rationalis fuit homo, habens diſcretionem boni & mali. Scientiam quoque rerum creaturarum, & cognitionem veritatis, quæ primæ perfectioni congruebat, mox conditus non incongruè accepiſſe putatur, & ad illam nō ſtudio vel diſciplina aliqua per interualla temporis profeciſſe, ſed ab exordio ſuæ conditionis diuinitus illa percepiſſe. *Hu. li. 1. de ſacra parte 6. cap. 12.*

Quòd triplicem habuit homo ante lapſum cognitionem, ſcilicet, rerum propter ſe factarum, & creatoris, & ſui. C

Fuit homo primus ante lapſum triplici cognitione præditus, rerum, ſcilicet, propter ſe factarum, & creatoris, & ſui. Rerum quippe cognitionem hominem accepiſſe perſpicuum eſt, cùm non ipſe creator vel Angelus aliquis, ſed homo omnibus animantibus nomina impoſuerit: vt oſtenderetur, quòd ſingulorum notitiam homo ipſe habuerit. Quæ enim propter illū creata erant, & ab illo regenda, & diſponenda erant, horum omnium Deus illi & ſcientiam tribuit, & prouidentiam atq; curam reliquit: quia vt ait Apoſtolus, non eſt cura *De cognitione rerū creatarum.* *Idem Hug. Ibid. ca. 13.* *1. Cor. 9. b*

Deo de

Deo de bobus. Quorum aliorumq; animalium Deus homini curam reliquit & prouidentiam, vt dominationi eius ſubijcerentur, & ratione illius gubernarentur: vt ſciret illis neceſſaria prouidere, à quibus emolumentum debebat recipere. Hanc autem ſcientiam homo peccando non perdidit, ſicut nec illã qua carnis neceſſaria prouiderentur. Et idcirco in ſcriptura homo de huiuſmodi non eruditur, ſed de ſcientia animæ quam peccando amiſit.

De cognitione creatoris. D

Aug. Ibidẽ Cap. 14. Cognitionem quoq; creatoris primus homo habuiſſe creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat non eo modo cognoſcendi, quo ex auditu ſolo percipitur, quo *Rom. 10.* modo à credentibus abſens quæritur: ſed quadam interiori aſpiratione, qua Dei præſentiam contemplabatur, *1. Cor. 13. d* non tamen ita excellenter, ſicut poſt hanc vitam ſancti viſuri ſunt, neque ita in ænigmate, qualiter in hac vita videmus.

De cognitione ſui. E

Idẽ ca. 15. Ibidem. Porrò ſui cognitionem idem homo talem accepiſſe videtur, vt & quid deberet ſuperiori, & quid æquali, & inferiori non ignoraret. Conditionem quoque ſuam & ordinem, ſcilicet, qualis factus eſſet, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid cauere, intellexit. Si horum notitiam non habuiſſet, non eſſet reus præuaricationis, neque ſeipſum cognouiſſet.

Vtrum homo præſcius fuerit eorum quæ ſibi futura erant? F

Si autem quæritur, Vtrum homo ſcientiam habuerit eorum quæ circa eum futura erant, id eſt, ſi ruinam ſuã præſciuerit: & ſimiliter præſcierit bona quæ habiturus *Reſponſio.* fuiſſet, ſi in obedientia perſtitiſſet? Reſponderi poteſt, *Quare dicitur nõ habere futurorũ præſcientiã.* quod ei magis facienda indicta ſunt, quam futura reuelata. Accepit enim ſcientiam & præceptum eorum quæ facienda fuerant, ſed non habuit præſcientiam eorum quæ futura erant. Non fuit ergo homo præſcius *Diſt. 4. li. A* ſui caſus, ſicut & de Angelo diximus. Quod Augusti- *Li. 11. c. 17* nus ſuper Geneſin aſſerit, ratione vtens quam ſuprà poſuimus.

ſuimus. Hæc de ſcientia hominis quantum ad primum ſtatum pertinet dixiſſe ſufficiat.

& li. de correct. & gratia, cap. 10.

DE GRATIA HOMINIS, ET DE POtentia ante caſum. Diſtinct. XXIIII. A

NVnc diligenter inueſtigari oportet, quam gratiam vel potentiam habuerit homo ante caſum: & vtrum per eam potuerit ſtare vel non. Sciendum eſt ergo, quod homini in creatione (ſicut de Angelis † diximus) datum eſt per gratiam auxilium, & collata eſt potentia per quam poterat ſtare, id eſt non declinare ab eo quod acceperat: ſed non poterat proficere, in tantum vt per gratiam creationis ſine alia meriti ſalutem valeret. Poterat quidem per illud auxilium gratiæ creationis reſiſtere malo, ſed non proficere bonum. Poterat tamen per illud bene viuere quodammodo, quia poterat viuere ſine peccato: ſed non poterat ſine alio gratiæ adiutorio ſpiritualiter viuere, quo vitam mereretur æternam. Vnde Aug. in Ench. Si factus eſt homo rectus, vt & manere in ea rectitudine poſſet, non ſine diuino adiutorio, & ſuo fieri peruerſus arbitrio: vtrumlibet horum elegiſſet, Dei voluntas fieret vel ab illo, vel de illo. Et quia ſuam maluit facere voluntatem quàm Dei, de illo facta eſt voluntas Dei. † Item in eodem, Sic hominem prius oportebat fieri, vt & bene poſſet velle, & male. Nec fruſtra, ſi bene: nec impunè, ſi malè. † Idē quoq; in lib. de correctione & gratia ait, Si hoc auditoriū vel Angelo vel homini cùm primū facti ſunt defuiſſet, quoniā non talis natura facta erat, vt ſine diuino auxilio poſſet manere ſi vellet: nō vtiq; ſua culpa cecidiſſet, defuiſſet quippe adiutoriū ſine quo manere nō poſſet. Idem, Dederat Deus homini bonam voluntatem, in illa quippe eum fecerat rectum: dederat adiutorium, ſine quo non poſſet in ea manere ſi vellet, & per ꝗ poſſet. Vt autē hoc vellet, in eius dimiſit arbitrio. In eodē, Acceperat poſſe ſi vellet, ſed nō habuit velle quo poſſet: nam ſi habuiſſet, perſeueraſſet. His teſtimonijs euidenter monſtratur, ꝗ homo rectitudinem

De adiutorio p quod homo ante lapſum ſtare potuit, ſcilicet, de libero arbitrio inquantū ad alias potentias cō paratur.

† Diſ. 3. li. 1. Cap. 107. Idem habetur in To 8 lib. de correctione & gratia c. 10 Cap. 105. † Ca. 11. in fine in to. 7. † Li. & ca. eiſdem.

Lib. & ca. eiſdem.

& bo-

& bonam voluntatem in creatione accepit, atque auxilium quo ſtare poterat: alioquin non ſua culpa videretur cecidiſſe.

Qualis fuerit illa rectitudo & bonitas voluntatis in qua creatus eſt. B

Sed quomodo rectam & bonam voluntatem habuit homo, ſi per eam nec mereri vitam valuit, nec in ea ſtare voluit? quia nec aliquid mali ea tunc uolebat, & ad tempus ſtare uoluit, ſed non perſeueranter: & ideo recta & bona fuit tunc uoluntas hominis.

Oppoſitio contra illud quod dictum eſt, hominem non potuiſſet proficere. C

Ad hoc autem quod diximus, hominem non potuiſſe proficere uel mereri per gratiam creationis ſolet opponi ſic: Per illud auxilium gratiæ creationis potuit ſtare in bono quod acceperat. Potuit ergo reſiſtere tentationi. Sed reſiſtere tentationibus atque ſuggeſtionibus malis, meritum eſt ac bonum remunerabile: Omne autem bonum meritum profectus eſt: Per gratiam ergo creationis proficere potuit ſine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus, quia reſiſtere malo, & non conſentire tentationi, non feciſſet illi meritum, etſi non cõſenſiſſet; quia nihil in eo erat quod ad malum impelleret, ſicut Angelus, qui non ceciderunt, non fuerit meritum quòd ſteterunt, id eſt, quòd non corruerunt. Nobis autem meritum eſt aliquãdo ſi malum non facimus, ſed reſiſtimus: ibi duntaxat, ubi cauſa ſubeſt quæ nos id facere mouet; quia ex peccati corruptela proni ſunt ad lapſum greſſus noſtri. Vbi autem non interuenit cauſa nos ad malum impellens, non meremur ſi ab eo declinamus. Declinare enim à malo ſemper uitat pœnam, ſed non ſemper meretur palmam.

Reſponſio, Quòd reſiſtere malo aliquando meritũ eſt, aliquando non.
Geneſ. 8. d

De adiutorio homini in creatione dato, quo ſtare poterat. D

Hic conſiderandum eſt, quod fuerit illud adiutorium homini datum in creatione, quo poterat manere ſi uellet. Illud utique fuit libertas arbitrij ab omni labe &

be & corruptela immunis, atq; voluntatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ ſinceritas atque viuacitas.

De libero arbitrio. E

Liberum uerò arbitrium eſt facultas rationis, & voluntatis, qua bonum eligitur gratia aſſiſtente, vel malum eadem deſiſtente. Et dicitur liberum, quantum ad voluntatem, quę ad vtrumlibet flecti poteſt. Arbitrium verò quantùm ad rationem, cuius eſt facultas uel potentia illa, cuius etiam eſt diſcernere inter bonũ & malum: & aliquando quidem diſcretionem habẽs boni & mali, quod malum eſt, eligit: quando verò quod bonũ eſt. Sed quod bonum eſt, niſi gratia adiuta eligit, malum verò per ſe eligit. Eſt enim in anima rationali voluntas naturalis, qua naturaliter vult bonum, licet, tenuiter & exiliter, niſi gratia iuuet: quæ adueniens iuuat eam, & erigit ut efficaciter uelit bonum. Per ſe autem poteſt uelle malum efficaciter. Illa ergo rationalis animæ potentia, qua bonum uel malum poteſt uelle, vtrunque diſcernens, liberum arbitrium nuncupatur: † quod bruta animalia non habent, quia ratione carẽt. habent tamen ſenſum & appetitum ſenſualitatis.

Oze. 13. e.

† Quòd bruta animalia non habent libèrum arbitrium ſenſualitatis.

De ſenſualitate. F

Hug. lib. 1. de ſacram. parte 8. ca. vltimo.

Eſt enim ſenſualitas quædam uis animæ inferior, ex qua eſt motus qui intenditur in corporis ſenſus, atque appetitus rerum ad corpus pertinẽtium. Ratio verò uis animæ eſt ſuperior, quæ (ut ita dicatur) duas habet partes vel differentias, ſuperiorem & inferiorem. Secundum ſuperiorem ſupernis conſpiciendis uel conſulendis intendit: ſecundum inferiorem, ad temporalium diſpoſitionem conſpicit. Quicquid ergo in anima noſtra nobis conſiderantibus occurrit quod nõ ſit commune cum beſtijs, ad rationem pertinet. Quòd autem in ea reperis commune cum belluis, ad ſenſualitatem pertinet. & ubi nobis gradatim in conſideratione partiũ animæ progredientibus primum aliquid occurrit quod nõ eſt commune cum beſtijs, ibi incipit ratio. Hoc autẽ Aug.

De ratione quæ habet duas partes, quantũ ad officia.

Quid ad rationem pertinet.

Vbi incipit ratio.

¶Cap.1. docet in 12. li. de Trinitate ita dicens, Videamus ubi ſit, quaſi quoddam hominis exterioris interiorisq; cõfiniũ. Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore, rectè dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Non enim ſolum corpus homo exterior deputabitur: ſed adiũcta quadam uita ſua, qua compages corporis & omnes ſenſus vigent, quibus inſtructus eſt ad exteriora ſentienda. Aſcendentibus ergo introrſum quibuſdam gradibus conſiderationis per animæ partes, vbi incipit aliquid occurrere quod non ſit nobis commune cum beſtijs, ibi incipit ratio, vbi homo interior iã poſſit agnoſci. Rationis autẽ pars ſuperior æternis rationibus conſpiciendis vel cõſulendis adhæreſcit, portio inferior ad temporalia gubernanda deflectitur. Et illa rationis intẽtio qua cõtemplamur æterna ſapientiæ deputatur: illa verò qua benè utimur rebus temporalibus, ſcientiæ deputatur. Cùm verò diſſerimus de natura mentis humanæ, de vna quadam re diſſerimus, nec eam in hæc duo quæ commemorauimus, niſi per officia geminamus: Carnalis autẽ uel ſenſualis aïæ motus, qui in corporis ſenſus intẽditur, nobis pecoribusq; cõis eſt: qui ſecluſus eſt a rõne ſapientiæ, rationi aũt ſcientiæ vicinus eſt.

Li. de Trin. 12. cap. 8. *Ibid. cap. 7.* *Lib. eodem, c. 14. et 15* *Ibidem c. 4* *Ca. 12. eiuſdem lib.*

Quòd talis eſt ordo peccandi vel cadendi in nobis, qualis fuit in primis hominibus. G

Lib. 12. de tri. cap. 12. ſciẽtialiter.

Illud quoque prætermittendum non eſt, quòd talis nũc in vno homine tentationis eſt ordo & progreſſio, qualis tunc in primis præceſſit parentibus. Vt enim tunc ſerpens malum ſuaſit mulieri, ipſaq; conſenſit, deinde viro ſuo dedit, ſicque conſummatum eſt peccatũ; *a* ita & nunc in nobis pro ſerpente eſt ſenſualis motus animæ, ꝓ muliere inferior portio rationis, pro uiro ſuperior rationis portio. Et hic eſt uir, qui ſecundum *b* Apoſtolũ dicitur imago & gloria Dei: & illa eſt mulier, quæ ſecundum eundem dicitur gloria viri. *c* Atq; inter hunc uirum & hanc mulierem eſt velut quoddam ſpiritual coniugium naturaliſq; cõtractus, quo ſuperior rationis portio, quaſi vir, debet præeſſe & dominari: inferior

a Quòd in nobis eſt uir & mulier & ſerpens, & quo. *b 1. Co. 11. b* *c De ſpirituali coniugio viri & mulieris in nobis.*

rior verò, quaſi mulier, debet ſubeſſe & obedire. Ideo vir ſecundum Apoſtolum non dēt habere velamen, ſed mulier. Et ſicut in cūctis animantibus non eſt repertum homini adiutorium ſimile ſibi, ſed de illo ſumptum qđ ei formaretur in coniugium: ita & in partibus animæ quas cū pecoribus habemus cōes, nullum menti noſtræ ſimile eſt adiutorium. vnde Aug. in eodem: Illud noſtrū qđ in actione temporalium tractandorum ita verſatur, ut non ſit in nobis cōe cum pecore: rationale eſt quidē, ſed ex ille rationali mente, qua ſubhæremus intelligibili & incommutabili veritati, tanquam ductum, & inferiorib. tractādis gubernandiſq; deputatum eſt. Sicut. n. in oībus pecoribus non eſt inuentum viro adiutoriū ſimile ſibi niſi de illo detractū in coniugiū formaretur: ita menti noſtræ qua ſupernā conſulimus veritatem, nullū eſt ad uſum rerum temporalium, quantum naturæ hominis ſatis eſt, ſimile adiutorium ex animæ partib. quas cōes cum pecoribus habemus. Ideoq; rationale noſtrum nō ad unitatis diuortium ſeparatum: ſed in auxiliū ſocietatis quaſi deriuatū in ſuo diſparitur officio. Et ſicut vna caro eſt duorū in maſculo & in fęmina: ſic intellectum noſtrū & actionē ſiue rationem & appetitū rationalem, vel ſi aliquo modo ſignificamus dici poſſunt, vna mentis natura cōplectitur, ut ſicut illis dictū eſt, Erunt duo in carne vna: ſic & de his dici poſſit, duo in mente una. Ecce ex his uerbis apertè ītellīgi pōt qualiter in aīa hoīs exiſtat imago illius coniugij, & qualiter in ſingulis noſtrum ſpiritualiter ſint illa tria. ſ. vir, mulier, ſerpens.

1. Co. 11. b. Geneſ. 2. d.

Teſtimonio Aug. ita eſſe oſtendit, Li. de Tri. 12. cap. 3.

Geneſ. 2. d

Qualiter per illa tria in nobis conſummetur tentatio. *H*

Nūc ſupereſt oſtendere, quomodo per hæc tria in nobis conſummetur peccatum: vbi agnoſci poterit, ſi diligenter intendatur, quid ſit in anima mortale vel veniale peccatum. Vt enim ibi ſerpens ſuaſit mulieri, & mulier uiro: ita & in nobis ſenſualis motus cum illecebram peccati cōceperit, quaſi ſerpens ſuggerit mulieri, ſcilicet, inferiori parti rationis, id eſt, rationi ſcientiæ, quæ ſi conſenſerit illecebræ, mulier edit cibum vetitū:

poſt de eodem dat viro, cum ſuperiori parti rationis, id eſt, rationi ſapientiæ eãdem illecebram ſuggerit: quæ ſi conſentit, tunc vir etiam cum fœmina cibum vetitum guſtat. Si ergo in motu ſenſuali tantũ peccati illecebra teneatur, veniale ac leuiſſimum eſt peccatum. † Si verò inferior pars rationis conſenſerit, ita vt ſola cogitationis delectatione ſine voluntate perficiẽdi teneatur, mulier ſola manducauit, non vir: cuius authoritate cohibetur voluntas, nec ad opus vſq; perueniat. Si uerò adſit plena voluntas perficiendi, ut ſi adſit facultas & ad effectu perducatur, vir quoq; mãducat, quia ſuperior pars rationis illecebræ conſenſit: & tunc eſt dãnabile & graue peccatum. † Quando autem mulier ſine viro guſtat, aliqñ eſt mortale, aliquando veniale peccatum: Vt.n. dictum eſt, tunc mulier ſine viro guſtat, cum ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, ut faciendum non decernatur: uel cum quidam terminus & mẽſura a peccato adhibetur a viro, ut non liceat mulieri effrenata libertate in peccatum progredi. Si ergo peccatum nõ diu teneatur delectatione cogitationis, ſed ſtatim vt mulierem tetigit, viri authoritate repellatur, veniale eſt. Si verò diu in delectatione cogitationis teneatur, etſi voluntas perficiendi deſit, mortale eſt: & pro eo dãnabitur ſimul vir & mulier, id eſt, totus homo, quia & túc vir ſicut nõ debuit mulierẽ cohibuit: vnde poteſt dici conſenſiſſe.

Quãdo peccatum ſit veniale.

† Quando mulier ſola mãducat cibũ vetitũ.

† Quando mulier guſtat ſine viro, tunc aliquãdo mortale aliquãdo veniale peccatũ eſt.

Repetitio ſummam perſtringens. I

Itaque vt breuiter ſummam perſtringam, quãdo peccatum ita in anima concipitur, ut illud facere diſponat uel etiam perficiat aliud frequenter, aliud ſemel: ut etiam quando delectatione cogitationis diu teneatur, mortale eſt. Cùm uerò in ſenſuali motu tantum eſt, vt prædiximus, tunc leuiſſimum eſt: quia ratio tunc non delectatur. Ideo autem ſuprà dixi aliud frequenter, aliud ſemel: quia quædam ſunt, quæ ſi tantum ſemel fiant, vel facienda diſponantur, damnant: quædam uerò non, niſi ſæpius fiant, vel facienda decernantur: vt de ocioſo verbo, & huiuſmodi. Hæc Auguſtinus

in

in 12. lib. de Trinitate tradit ita, Sicut in illo coniugio primorũ hominũ ſerpens manducãdũ perſuaſit: mulier aũt nõ manducauit ſola, ſed uiro ſuo dedit, & ſimul manducauerunt: ita & in quodã ſecreto coniugio, quod in vno homine geritur & dignoſcitur, cũ rationi ſcientię, quæ in rebus tẽporalibus agendis ratiocinandi viuacitate verſatur, animalis ſenſus ingerit quandã illecebram: tunc velut ſerpens alloquitur fœminã. Huic aũt illecebræ cõſentire, de ligno vetito eſt edere. Sed iſte cõſenſus ſi ſola cogitationis delectatione cõtẽtus eſt, ſuperiori verò authoritate ita retinẽtur mẽbra, ut nõ exhibeãtur arma iniquitatis peccato: ſic habẽdũ exiſtimo, velut lignum uetitũ mulier ſola comederit. Si aũt in conſenſu illo ita decernitur quodq; peccatũ, ut ſi ſit poteſtas etiã opere impleatur: intelligenda eſt mulier dediſſe uiro ſuo ſimul edendum illicitum cibum. Neque enim poteſt peccatũ non ſolum cogitandum ſuauiter, Verùm etiam perpetrandum efficaciter mente decerni: niſi & illa mentis intentatio, penes quam ſumma poteſtas eſt membra in opus mouendi, uel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat. Nec ſanè cum ſola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens eſſe facienda, tenens tamen & uolens libenter quæ ſtatim ut attigerunt animum rẽſpui debuerunt, negandum eſt eſſe peccatum: ſed longè minus, quàm ſi & opere ſtatuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus uenia petenda eſt, pectusq; percutiendum, & dicendum, † Dimitte nobis debita noſtra. Neque enim ſicut in illis duobus primis hominibus perſonam ſuam quiſque portabat, & ideo ſi ſola mulier cibum ediſſet illicitum, ſola utiq; mortis ſupplicio plecteretur: ita dici poteſt in homine vno, ſi delectationibus illicitis, à quibus cõtinuo ſe deberet auertere, cogitatio libenter ſola paſcatur, nec facienda decernantur mala, ſed tamen ſuauiter in recordatione teneãtur: quaſi mulierem ſine viro poſſe damnari. Abſit hoc credere. Hic quippe vna perſona eſt, unus homo eſt, totusq; damnabitur: niſi hæc quæ ſine uoluntate operandi, ſed

Cap. 12. Authoritate Aug. ita eſſe confirmat.

Rom. 6. c

Ibidem. Vtrum ſit mortale, quod in ſola delectatione tenetur cogitationis.

† Matt. 6. b

di,ſed tamen cum uoluntate animum talibus oblectandi ſolius cognitionis ſentiuntur eſſe peccata, per mediatoris gratiam remittantur. Idem quoque in libro cōtra Manichęos de hoc eodem ſic ait, Apoſtolus dicit.† Secūdum principem poteſtatis aeris huius ſpiritus qui nūc operatur in filijs diffidentiæ. Nunquid ergo uiſibiliter eis apparet, aut quaſi corporeis locis accedit ad eos & operatur? Sed miris modis per cognitionem ſuggerit quicquid pōt: quibus ſuggeſtionibus reſiſtendum eſt. Non enim ignoramus aſtutias eius. *a* Quomodo enim acceſſit ad Iudam, quando ei perſuaſit ut Dominū traderet? Nunquid in locis, aut per hos oculos ei uiſus eſt? Sed utique, ut dictum eſt, in cor eius intrauit. Repellit autem illum homo, ſi paradiſum mentis cuſtodiat. *b* Poſuit enim hominem Deus in paradiſo, ut operaretur & cuſtodiret: & quia ſicut Eccleſię dicitur in *c* Canticis Cāticorum, Hortus concluſus, fons ſignatus, quo utiq; nō admittitur peruerſitatis ille perſuaſor, ſed tamē per mulierem decepit. Non enim etiam ratio noſtra deduci ad conſenſum peccati poteſt, niſi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi, quæ debet obtemperare rationi, tanquam rectori viro. Etiam in unoquoq; noſtrum nihil aliud agitur cùm ad peccatū quiſq; delabitur, quàm tunc actum eſt in illis tribus, ſerpente, muliere, & uiro. Nam primò fit ſuggeſtio, ſiue per cognitionem, ſiue per ſenſus corporis, vel uidendo, uel tangendo, uel audiendo, uel guſtando, uel olfaciendo. quæ ſuggeſtio cum facta fuerit, ſi cupiditas noſtra non moueatur ad peccatū, excluditur ſerpentis aſtutia. Si autem mora fuerit, quaſi iam mulieri perſuaſum erit: ſed aliquando ratio uiriliter ēt commotam cupiditatem refrenat & compeſcit. Quod cum fit, non labimur in peccatum, ſed cum aliquantula luctatione coronamur: Si aūt ratio cōſentiat, & qđ libido commouerit faciendum eſſe decernat, ab omni uita beata tanquā de paradiſo, expellitur homo. Iam enim peccatum imputatur, ēt ſi non ſubſequatur factū; quando rea tenetur in conſenſione conſcientia.

Aug. lib. de Gen. 2. ca. 14. in To. 1
† Ephe. 1. a
2. Cor. 2. c. Vulgata editio habet cogitationes.
a *Ioan. 13. Lucæ 22. a.*
b *Gene. 2. a*
c *Can. 4. d.*

Quare

Quare hæc de animæ partibus dixit? K

Hæc de animæ partibus interſeruimus ut ipſius animæ natura plenius cognoſceretur, & ſecundum quam ſui portionem in ea ſit liberum arbitrium intelligatur: ſcilicet, ſecundum rationem, qua omne peccatum mortale geritur, ſed non omne veniale: illud, ſcilicet, quod in ſolo motu ſenſualitatis exiſtit.

Quòd ſenſualitas ſæpe in ſcriptura aliter quàm ſupra accipitur, ſcilicet, ut etiam inferior rationis portio eius nomine intelligatur. L

Non eſt autem ſilentio prætereundum quòd ſæpe in ſcriptura nomine ſenſualitatis, non id ſolum in anima quod eſt nobis commune cum pecore, ſed etiam inferior portio rationis quæ temporalium diſpoſitioni intendit, intelligitur. Quòd diligens lector in locis ſcripturæ, ubi de ipſa fit mentio, uigilanter annotet.

REDIT AD LIBERI ARBITRII conſiderationem. Diſtinct. XXV. A

De libero arbitrio ſecundum ſe ſiue in generali. Definitio liberi arbitrij Diſtinc. 24 Litera C.

IAm uerò ad propoſitum redeamus, ſcilicet, ad liberi arbitrij tractatum: quod Philoſophi definiẽtes dixerunt liberum de uoluntate iudicium, quia poteſtas & ipſa habilitas voluntatis & rationis, quàm ſuprà diximus eſſe liberum arbitriũ libera eſt ad utrumlibet: quia liberè poteſt moueri, ad hoc, vel ad illud. Liberum ergo dicitur arbitrium, quantum ad uoluntatem: quia voluntariè moueri, & ſpontaneo appetitu ferri poteſt ad ea quæ bona uel mala iudicat, uel iudicare ualet.

Quòd liberum arbitrium non pertinet niſi ad futurum, nec ad omne futurum. B

Hoc autem ſciendum eſt, quòd liberum arbitrium ad præſens uel ad præteritum non refertur, ſed ad futura contingentia. Quod enim in præſenti eſt, determinatum eſt, nec in poteſtate noſtra eſt ut tunc ſit uel non ſit quando eſt. Poteſt enim non eſſe, uel aliud

eſſe poſtea:ſed non poteſt non eſſe dum eſt,uel aliud eſſe dum eſt,id eſt,quod eſt:ſed in futuro an hoc ſit, vel illud, ad poteſtatem liberi arbitrij ſpectat. Nec tamen omnia futura ſub poteſtate liberi arbitrij veniunt,ſed ea tãtum quæ per liberum arbitrium poſſunt fieri vel non fieri. Si quis enim tale quid velit ac diſponat facere, quod in eius nullatenus ſit poteſtate, uel quod ſine ipſius diſpoſitione æquè fitet,in hoc ipſe liberũ hoc habet arbitrium.

Quòd ſuprapoſita deſcriptio liberi arbitrij non conuenit Deo, nec his qui glorificati ſunt. C

Et quidem ſecundum prædictam aſſignationem, in his tantum videtur eſſe liberum arbitrium ,qui uoluntatem mutare, & in contraria poſſunt deflectere:in quorũ videlicet poteſtate eſt eligere bonũ uel malum, & vtrum libet ſecundum electionem facere vel dimittere. Secundum quod nec in Deo,nec in his omnibus, qui tãta beatitudinis gratia ſunt roborati, ut iam peccare nequeãt, liberum arbitrium eſſe nequit: ſed quòd Deus liberum arbitrium habeat Auguſtinus docet in lib.22.de Ciuit. Dei,ita inquiens,Certè Deus ipſe nunquid, quoniã peccare non poteſt, ideo liberum arbitrium habere negandus eſt? † Ambroſius quoque in libero de Trinitate ait, † Paulus dicit, quia omnia operatur unus atq; ideo ſpiritus diuidẽs ſingulis prout vult,id eſt, pro liberæ uoluntatis arbitrio,non pro neceſſitatis obſequium.

Quòd inder ſit liberũ ao bitrium c. vltimo. In Tomo 5. † In lib. de fide 2. c. 3. in med.cap. † 1. Corint. 12. b.

Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium. D

Sed aliter accipitur liberum arbitrium in creatore, quàm in creaturis. Dei etenim liberum arbitrium dicitur eius ſapientiſſima & omnipotens uoluntas: quæ nó neceſſitate,ſed libera uoluntate omnia facit prout vult. Ideoque Hierony. attendens non ita eſſe liberum arbitrium in Deo ſicut eſt in creaturis,ab ipſo uidetur liberũ arbitrium excludere,in †Homil.quadam de † filio prodigo,dicens, Solus Deus eſt,in quem peccatum non cadit,

† Ad Damaſum Papam in tom.3. in fine Epiſt. † Luc. 15. c

dit, nec cadere poteſt. Cætera, cùm ſint liberi arbitrij, in vtranq; partem flecti poſſunt. Dum ait, cętera, indicat liberum arbitrium ſicut eſt in cæteris, non ita eſſe in Deo.

Quòd Angeli & ſancti qui iam beati ſunt habent liberum arbitrium. E

Angeli uerò & Sancti qui iam cũ Domino feliciter viuunt, atq; ita gratia beatitudinis confirmati ſunt, ut ad malum flecti nec velint nec poſſint, libero arbitrio non carent. Vnde Auguſt. in lib. 20. de Ciuitate Dei ait, Sicut prima immortalitas fuit, quam peccãdo Adam perdidit, poſſe non mori: ita primum liberum arbitrium, poſſe non peccare: nouiſſimum, nõ poſſe peccare. Idem in Ench. Sic oportebat prius hominem fieri vt bene velle poſſet, & malè. Poſtea uerò ſic erit, ut malè velle non poſſit: nec ideo carebit libero arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino nõ poterit ſeruire peccato. Neque aut voluntas non eſt, aut libera dicenda non eſt, qua beati ſic eſſe volumus, ut eſſe miſeri non ſolùm nolimus, ſed nequaquam prorſus velle poſſimus. Sicut ergo anima noſtra nunc habet nolle infelicitatẽ, ita nolle iniquitatem ſemper habitura eſt. Sed ordo ſeruandus fuit: quo Deus voluit oſtendere quam bonum ſit animal rationale, quod etiam peccare poſſet, quamuis ſit melius, quod paccare non poſſit. Ecce his verbis euidẽter aſtruitur, quòd poſt beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium, quo peccare nõ poterit: & nunc in Angelis eſt, & in Sanctis qui cum Domino ſunt: & tanto vtique liberius, quanto à peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quiſque ab illa peccati ſeruitute, de qua ſcriptum eſt, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, longius abſiſtit: tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Vnde ſi diligenter inſpiciatur liberum uidetur dici arbitrium, quia ſine coactione & neceſſitate ualet appetere uel eligere quod ex ratione decreuerit.

Cap. 30. *Cap. 105.* *Quòd liberius erit arbitriũ quando peccare non poterit.* *Ioan. 8. d*

De libertatis arbitrij differentia ſecundum diuerſa tempora. F

Hug. de S. Vict. lib. 3. ſenten. cap. præterea ſciendum. & lib. 1. de ſacram. par. 6 cap. 16.

Ex prædictis perſpicuum fit, quòd maior fuit libertas arbitrij prima quàm ſecunda. & tertia multò maior quàm ſecunda uel prima. Prima enim libertas arbitrij fuit, in qua poterat peccare, & nõ peccare. Vltima uerò erit, in qua poterit non peccare, & non poterit peccare. Media verò, in qua poteſt paccare, & non poteſt nõ peccare: ante reparationem etiam mortaliter, poſt reparationem verò ſaltem uenialiter.

De quatuor ſtatibus liberi arbitrij in homine. G

Et poſſunt in homine notari quatuor ſtatus liberi arbitrij. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adiutorium ad bonum. Tunc ſine errore ratio iudicare, & uolũtas ſine difficultate bonũ appetere poterat. Poſt peccatum uerò ante reparationem gratię premitur à cõcupiſcentia & uincitur & habet infirmitatem in malo, ſed non habet gratiam in bono: & ideo poteſt peccare, & non poteſt nõ peccare, etiam dãnabiliter. Poſt reparationem uerò antè cõfirmationem premitur à concupiſcentia, ſed nõ uincitur: & habet q̃dem infirmitatem in malo, ſed gratiam in bono: ut poſſit peccare propter libertatem & infirmitatem, & poſſit non peccare ad mortem propter libertatem, & gratiam adiuuantem: nondum tamen habet poſſe omnino non peccare, uel nõ poſſe peccare, propter infirmitatem nondum perfectè abſorptam, & propter gratiã nondum plenè conſummatam. Poſt confirmationẽ verò infirmitate penitus conſumpta, & gratia conſummata, nec uinci poterit, nec premi: & tunc habebit non poſſe peccare.

De corruptione liberi arbitrij per peccatum. H

Idem Hug. lib. 3. ſent. cap. Præter alias pœnalitates. Luc. 10. c

Vnde manifeſtum eſt quòd præter alias pœnalitates pro peccato illo, incurrit homo pœnam in corruptione & depreſſione liberi arbitrij. Per illud nãque peccatum naturalia bona in ipſo homine corrupta sũt & gratuita detracta. Hic eſt enim ille qui à latronibus vulneratus eſt & ſpoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bo-

nis,

nis, quibus non eſt priuatus, alioquin non poſſet fieri reparatio: Spoliatus uerò gratuitis: quæ per gratiam naturalibus addita fuerat. Hæc ſunt data optima, & dona perfecta: quorum alia ſunt corrupta per peccatũ, id, eſt, *Iacob 1.a* naturalia, ut ingenium, memoria, intellectus: alia ſubtracta, id eſt, gratuita, quanquam & naturalia ex gratia ſint. Ad generalem Dei quippe gratiam pertinet. Sæpe tamen huiuſmodi fit diſtinctio, cùm gratiæ uocabulum ad ſpeciem, non ad genus refertur. Corrupta eſt ergo libertas arbitrii per peccatum, & ex parte perdita. Vnde Auguſt. in Enchir. Libero arbitrio malè utens homo, & *Cap. 30.* ſe perdidit, & ipſum. Cùm enim libero arbitrio peccaretur, uictore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium. A quo enim quis deuictus eſt, huic ſeruus addictus eſt. *2. Pet. 2. d* Ecce liberum arbitrium dicit hominem amiſiſſe: non quia poſt peccatum non habuerit liberum arbitrium, ſed quia libertatem arbitrij perdidit: non quidem omnem, ſed libertatem à miſeria & à peccato.

De tribus modis libertatis arbitrij. I

Eſt nanque libertas triplex, ſcilicet, à neceſſitate, à peccato, à miſeria. A neceſſitate & ante peccatum, & poſt æquè liberum eſt arbitrium. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Ideoque uoluntas meritò apud Deum iudicatur, quæ ſemper à neceſſitate libera eſt, & nunquam cogi poteſt. Vbi neceſſitas, ibi non eſt libertas: vbi non eſt libertas, nec uoluntas & ideo nec meritum. Hæc libertas in omnibus eſt, tam in malis quàm in bonis. Eſt & alia libertas à peccato ſcilicet, de qua dicit Apoſtolus, Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. Et ueritas in Euangelio, Si filius uos liberauerit, uere liberi eritis. Hęc libertas à ſeruitute peccati liberat & ſeruos iuſtitię facit: ſicut econuerſo, ſeruitus peccati liberos iuſtitiæ facit vnde Apoſtolus liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Et item, Cùm ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Hanc libertatem peccando homo amiſit. Ideoque Augu. dicit quod homo malè utens libero arbitrio, & ſe perdidit, & ipſum: quia perdita eſt per peccatũ libertas,

De libertate à neceſſitate.

De libertate à peccato

2. Cor. 3. d

Ioan. 8. c

Rom. 6. d

In Enchir. Cap. 30.

non

Ioan.8.d non à neceſſitate, ſed à peccato. Qui enim facit peccatum, ſeruus eſt peccati.

Qui habent hanc libertatem, ſcilicet, à peccato, & per quid? K

Iſtam libertatem, quæ à peccato, illi ſoli nunc habent, quos filius per gratiam liberat & reparat: non ita quòd penitus ſint ſine peccato in hac mortali carne, ſed vt in eis peccatum non dominetur neq; regnet. Et hæc eſt vera & bona libertas, quæ bonam parit ſeruitutē, ſcilicet, iuſtitiæ. Vnde Auguſtinus in Enchiridio ait, Ad iuſtitiam faciendam non erit aliquis liber, niſi à peccato liberatus, eſſe iuſtitiæ cœpit ſeruus, & ipſa eſt vera libertas, propter† recti facti letitiam, ſimul & pia ſeruitus, propter præcepti obedientiam. Eſt alia libertas non vera, malæ ſeruituti adiuncta, quæ eſt ad malum faciendum: vbi ratio diſſentit à voluntate, iudicans non eſſe faciendum quod voluntas appetit: ad bonum verò faciendū, concordat ratio volūtati: & ideo ibi vera libertas eſt, & pia. De libertate autem ad malum & ſeruitute mala, ait Auguſt. in Ench. Serui addicti peccato, ſcilicet, quæ poteſt eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim ſeruit, qui ſui domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccandum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt.

Ioan.8.c *Rom.6.c* *Cap.30.* *† Aliàs rectè faciendi licentiam.* *Cap. ſuperius citato.*

Quæſtio de libertate ad malum, an ſit ipſa libertas liberi arbitrij, an alia? L

Hic quæri poteſt, Vtrum hæc libertas qua quis liber eſt ad malum, ſit libertas arbitrij? Si enim libertas arbitrij eſt, bonum quidem eſt: quia libertas arbitrij bonum naturale eſt. Quibuſdam videtur quòd ſit ipſa libertas arbitrij, quæ ſemper bona eſt, ſed propter peccati ſeruitutem ad malum ſit liberior & pronior: & ideo dicitur non eſſe vera libertas, quia ad malum eſt. Alijs autem videtur, quod hæc libertas malum, quam ſuprà commemorauit Auguſt. non ſit ipſa libertas arbitrij: ſed ſit quædam pronitas peccandi & curuitas quæ ex peccato eſt, & mala eſt.

Reſponſio ſecundū quoſdam.

Quæſtio

Quæſtio alia de libertate ad bonum, an ipſa ſit libertas arbitrij, an non? *M*

Similiter etiam quæri ſolet, Vtrum illa libertas vera, quæ eſt ad iuſtitiam faciendam, ſit ipſa libertas arbitrii? Quidam dicunt illam eandem eſſe, ſed reparatam per gratiam, qua iuuante libera eſt ad bonum: ſine gratia verò non eſt libera ad bonum. Vnde Auguſt. in Enchir. Iſta libertas ad bene faciendum nunquam erit homini addicto & vendito ſub peccato, niſi eum redimat qui dicit: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quiſquam de libero arbitrio gloriatur, qui nondum eſt liber ad operandum bene? Ecce apertè oſtendit liberum arbitrium per gratiam liberari, vt per illud bene operetur quis. Ideoq; dicunt illam libertatem veram, quæ eſt ad bene faciendũ, cuius ſuprà meminit Auguſtinus eſſe libertatem ipſam arbitrii gratia Dei libertatem & adiutam. Alii verò putant non eſſe ipſam arbitrii libertatem, ſed aliam quandam, quæ ex gratia & libero arbitrio in mente hominis, Deo operante, incipit eſſe cùm reparatus eſt.

Reſponſio ſecundũ quoſdam.
Cap. 3.
Ioan. 8. a

Certa determinatio vtriuſque quæſtionis, quæ dicitur libertas ad bonum & ad malum eſſe libertas arbitrij. *N*

Verùm nobis magis placet vt ipſa libertas arbitrii ſit, & illa qua quis liber eſt ad malum, & illa qua quis liber eſt ad bonum faciendum. Ex cauſis enim variis ſortitur diuerſa vocabula. Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequam per gratiam ſit reparata: ſed cùm per gratiam fuerit reparata dicitur libertas ad bonum faciendum: quia ante gratiam libera eſt voluntas ad malum, per gratiam verò libera fit ad bonum. Semper ergo voluntas hominis aliquo modo libera eſt, ſed non ſemper bona eſt. Non enim eſt bona, niſi a peccato liberata: eſt tamen a neceſſitate libera. Vnde Aug. in lib. de gratia & libero arbitrio, Semper in nobis voluntas libera eſt, ſed non ſemper bona eſt. Aut enim libera eſt iu-

Ad Valẽtinũ cap. 15. Tomo 7.

ſtitiæ,

ſtitiæ, quando ſeruit peccato, & tunc eſt mala aut à peccato libera eſt, quando ſeruit iuſtitiæ, & tunc eſt bona.

De libertate à miſeria. O

Rom. 8.d

Eſt iterum libertas à miſeria: de qua Apoſtolus ait, Et ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Hanc libertatem habuit homo ante peccatum, quia omni carebat miſeria, & nulla tangebatur moleſtia, & plenius habebit in futura beatitudine, ubi miſer eſſe non poterit. Sed in hac uita, quæ eſt inter primum peccatum, & ultimam confirmationem, nemo à miſeria liber eſt; quia pœna peccati non caret.

Repetit de corruptione liberi arbitrij, ut addat alia. P

Ex prædictis iam apparet in quo per peccatum ſit imminutum uel corruptum liberum arbitrium: quia ante peccatum nulla erat homini difficultas, nullumq; impedimentum de lege membrorum ad bonum, nulla impulſio uel inſtigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis ad bonum impeditur, & ad malum inſtigatur: ut non poſſit uelle & perficere bonum, niſi per gratiam liberetur & adiuuetur; quia ut ait Apoſtolus, Peccatum habita in carne. Liberum ergo arbitrium cùm ſemper & in ſingulis ſit liberum, non eſt tamen pariter liberum in bonis & in malis, & ad bona & ad mala. Liberius eſt enim in bonis, ubi liberatum eſt: quàm in malis, ubi liberatum non eſt. Et liberius eſt ad malum, quod per ſe poteſt: quàm ad bonum, quod niſi gratia liberetur & adiuuetur non poteſt.

Rom. 7.d

Quòd nō eſt pariter liberum arbitrium in bonis et in malis.

De libertate quæ fit ex gratia, & quæ ex natura. Q

Libertas ergo à peccato & à miſeria per gratiam eſt; libertas uerò a neceſſitate per naturam. Vtranque libertatem, naturæ, ſcilicet, & gratiæ, notat Apoſtolus cùm ex perſona hominis non redempti ait, Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio, ac ſi diceret, habeo libertatem naturæ: ſed non habeo libertatem gratię ideo non eſt apud me perfectio boni; Nam uoluntas hominis

Rom. 7.d

minis quam naturaliter habet, non ualet erigi ad bonũ efficaciter uolendum uel opere implendum, niſi per gratiam liberetur & adiuuetur. Liberetur quidem, ut uelit: & adiuuetur, ut perficiat. Quia ut ait † Apoſtolus, Non eſt uolentis uelle, neque currentis currere, id eſt, operari: ſed miſerentis Dei, qui operatur in nobis uelle & operari bona cuius gratiam non aduocat hominis uoluntas uel operatio, ſed ipſa gratia uoluntatem præuenit pręparando ut uelit bonum, & præparatam adiuuat ut perficiat.

Quid poſſit per ſe hominis uolũtas & quid per gratiam.
† Rom. 9. c
Ad Phi. 2. b

DE GRATIA OPERANTE ET cooperante. Diſtinct. XXVI. A

HAEC eſt gratia operans & cooperans: Operãs enim gratia præparat hominis uoluntatem, ut uelit bonum: Gratia cooperans adiuuat ne fruſtra uelit. Vnde Auguſt. in libr. de gratia & libero arbitrio, Cooperando Deus in nobis perficit, quod operãdo incipit: quia ipſe ut uelimus operatur incipiẽs, qui uolẽtibus cooperatur perficiens. Vt ergo uelimus operatur. Cum aũt uolumus, & ſic uolumus ut perficiamus, nobis cooperatur: & tamẽ ſine illo uel operãte ut uelimus, uel cooperante cùm uolumus, ad bona pietatis opera nihil ualemus. Ecce his uerbis ſatis aperitur quæ ſit operans gratia, & quæ cooperans. Operans enim gratia eſt quæ præuenit uoluntatem bonam, ea enim liberatur & præparatur hominis uoluntas, ut ſit bona, bonumq; efficaciter uelit. Cooperans uerò gratia uoluntatem iam bonam ſequitur adiuuando. Vnde Augu. contra Iulianũ hæreticum, qui bonam uoluntatem ex libero arbitrio tantum eſſe dicebat, atque hominem per liberum arbitriũ poſſe bonum uelle & operari ſine gratia aſſerebat, ait: Apertam de cõmendatione gratię Apoſtolus ſententiam protulit, cùm ait, Non eſt uolentis neq; currentis, ſed Dei miſerentis. Hæc ſi attenderes Iuliane, nõ extenderes contra gratiã merita uoluntatis humanæ. Non. n. ideo miſeretur Deus alicuius, quia uoluit & cucurrit: ſed ideo

De libero arbitrio cõparato ad auxilium gratiæ.
Ad Valẽtinum in ca. 17. in to. 7.
Quæ ſit gratia operans & quæ cooperans.
Aug. ſuper illud Rom. Non eſt uolentis neque currentis. Rom. 9. c

Pro.16. & *Pſal. 36.d* *Aug. de perfectione iuſtitiæ pa.17 circa fin. li.* 1.*Cor.*15.*b* *Idem in epiſtola ad Bonifaciũ quæſtion. c.*106 *in Epiſt. circa finem.* *Cap.*10. *in Tomo* 6. *De gratia operante & cooperante hominis uoluntate.* *Rom.*9 *c* *Aug. in Enchir. c.* 32.

ſed ideo voluit & cucurrit, quia miſertus eſt Deus. Paratur enim voluntas hominis a Deo, & a Domino greſſus hominis diriguntur. Ideoq; congruè ait, Non eſt volentis neq; currentis, ſed miſerentis Dei. Non quia hoc ſine voluntate noſtra agitur, ſed quia voluntas noſtra nil boni agit, niſi diuinitus adiuuetur: vnde alibi Apoſtolus ait non autem ego ſed gratia Dei mecum. Non ideo dicit, quia nihil boni agebat: ſed quia nihil boni ageret, ſi illa non adiuuaret. His teſtimoniis apertè inſinuatur quia voluntas hominis gratia Dei præuenitur atq; præparatur vt fiat bona, non vt fiat voluntas: quia & ante gratiã voluntas erat, ſed non erat bona & recta voluntas.

Quid ſit voluntas? B

Voluntatẽ ipſam Augu. in lib. de duabus animabus ita definit, Volũtas eſt animi motus cogẽte nullo, ad aliquid non admittendũ, vel adipiſcendũ. Hoc autẽ vt non admittat malũ, & adipiſcatur bonum, præuenitur & præparatur Dei gratia. Vnde Apoſtolus gratiã præuenientẽ & ſubſequentem cõmendans, id eſt, operantem & cooperantẽ, vigilanter dixit: Non eſt volentis neq; currẽtis, ſed Dei miſerentis: & non econuerſo, nõ eſt miſerentis Dei, ſed volentis & currentis. Nã ſi (vt quibuſdam placuit) quod dictum eſt ita accipiatur, non eſt volẽtis, neq; currentis, ſed miſerentis Dei: tanquã diceretur, non ſufficit ſola voluntas hominis, ſi nõ ſit etiam miſericordia Dei: contrà dicitur, non ſufficit etiam miſericordia Dei, ſi non ſit etiã uoluntas hominis, Ac per hoc ſi rectè dictũ eſt illud, quia id uoluntas hominis ſola non implet, cur non etiam a contrario rectè dicitur, non miſerentis eſt Dei: ſed uolẽtis eſt hominis, cùm id miſericordia Dei ſola non impleat? homo enim credere uel ſperare non poterit, niſi uelit: nec peruenire ad palmam, niſi uoluntate currat. Reſtat ergo ut ideo ita rectè dictum intelligatur, ut totum detur Deo, qui hominis uoluntatem bonam præuenit, & præparat adiuuandam & adiuuat præparatam. nolentem præuenit, ut uelit: uolẽtem ſubſequitur ne fruſtrà uelit. Ecce his uerbis & aliis præmiſſis euidenter

Aug. lib. ad Simplicianũ 1. *circa mediũ quæſtionis* 2. *in Tomo* 4. *Enchir. loco prius citato.*

ter traditur, quia uoluntas hominis præparatur & præuenitur gratia Dei ut uelit bonum, & adiuuatur ne fruſtrà uelit.

Quòd bona uoluntas comitatur gratiam. C

Itaque bona uoluntas comitatur gratiam, non gratia voluntatem. Vnde Aug. ad Bonifacium Papam ſcribens contra Pelagianos, inquit, Cùm fides impetrat iuſtificationem, ſicut unicuique Deus partitus eſt menſuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici uoluntate comitante, non ducente pediſſequa, non præuia. Ecce hic apertè habes, quòd gratia præuenit bonæ voluntatis meritum: & ipſa bona voluntas pediſſequa eſt gratiæ, non præuia. *In Tomo 2. Epiſt. 106. In gloſſa ſuper illud, Rom. 5. Iuſtificati igitur.*

Quæ ſit gratia voluntatem præueniens, ſcilicet, fides cum dilectione. D

Et ſi diligenter intendas, nihilominus tibi monſtratur quæ ſit ipſa gratia uoluntatem præueniens & præparans, ſcilicet, fides cum dilectione Ideoque Auguſtin. in eodem tractâs quomodo iuſtificati ſumus ex fide, & tamen gratis (utrunque enim dicit Apoſtolus qui dicit, Iuſtificati ex fide. alibi ait, Iuſtificati gratis per gratiam) Hoc enim ideo dixit, ne fides ipſa ſuperbia ſit, ne dicat ſibi, ſi ex fide iuſtificati, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur quam donatur? Non dicat homo iſta fidelis: quia cùm dixerit, habeo fidem ut merear iuſtificationem, reſpondetur ei, Quid habes, quod non accepiſti? Fides enim qua iuſtificatus es, gratis tibi data eſt. Hic apertè oſtenditur quòd fides eſt cauſa iuſtificationis, & ipſa eſt gratia & beneficiũ, quo hominis præuenitur uoluntas & pręparauit. Vnde Auguſtin. in primo libro retractationum, Volũtas eſt qua & peccatur, & rectè uiuitur. Volũtas uerò ipſa niſi Dei gratia liberet à ſeruitute, qua peccati ſerua facta eſt, & ut uitia ſuperet adiuuetur: rectè pieq; uiui a mortalib. non poteſt: & hoc beneficium quo liberatur, niſi eam præueniret, iam meritis daretur, & nõ eſſet gratia, quæ *Epi. eadem. Roma. 5. a. Roma. 3. d. 1. Cor. 4. b Cap. 9. in medio capitis. Rom. 11. a.*

De beneficio quo voluntas liberatur. utique gratis datur. Præuenitur ergo bona hominis uoluntas illo gratiæ beneficio, quo liberetur & præparatur. Et illud beneficium fides Chriſti recte intelligitur: ſicut Auguſt. in Enchi. euidenter oſtendit dicens: Ipſum

Cap. 106. arbitrium liberandum eſt poſt illam ruinam a ſeruitute peccati, Nec omnino per ſeipſum, ſed per ſolam Dei gratiam, quæ in fide Chriſti poſita eſt, liberatur ut uoluntas præparetur. Ecce apertè dicit gratiam, per quam liberatur arbitrium, & præparatur uoluntas, ſitam eſſe in fide Chriſti. Fides enim Chriſti (ut in eodem ait) im-

Cap. 117. petrat quod lex imperat.

Quòd voluntas bona quæ præuenitur gratia, quædam Dei dona præuenit. E

Cap. 32. Ipſa tamen eadem uoluntas quædam gratiæ dona præuenit. Vnde Auguſt. in Enchir. Præcedit bona uoluntas hominis multa Dei dona, ſed non omnia: quæ autem non præcedit, ipſa in eis eſt & ipſa iuuat, nam

Pſalm. 58. utrunq; legitur in ſanctis eloquijs: Et miſericordia eius

Pſalm. 22. præueniet me: & miſericordia Dei ſubſequetur me: nolentem quippe præuenit ut uelit: uolẽtem ſubſequitur ne fruſtrà uelit. Cur enim admonemur orare pro inimi-

Matth. 5. f. cis noſtris nolentibus piè uiuere, niſi ut Deus in eis operetur & uelle? Itemq; cur admonemur petere ut accipia-

Lucæ 11. b mus, niſi ut ab illo fiat quod uolumus, a quo factum eſt ut uelimus? Inde apoſtolus ait, non eſt uolentis neque currentis, ſed Dei miſerentis. Ex his apparet, quod bo-

Rom. 9. c. na hominis uoluntas quædam dona Dei præuenit, quia eam cõmitetur gratia adiuuans: & quibuſdam præuenitur, quia eam præuenit gratia operans, ſcilicet, fides cum charitate.

Quæ prædictis videantur aduerſari, ſcilicet, quòd videtur dici fidem eſſe ex voluntate. F

Non eſt tamen ignorandum quod alibi Auguſtinus

Aug. tract. 26. in principio to 9. ſignificare uidetur, quod ex uoluntate ſit fides, de illo uerbo Apoſtoli, †Corde creditur ad iuſtitiam: ita ſuper Ioannem tractans, Ideo non ſimpliciter Apoſtolus ait

† Rom. 10. creditur, ſed corde creditur: quia cætera poteſt homo

nolens,

nolens, credere non niſi uolens, intrare Eccleſiam, & accedere ad altare poteſt nolens, ſed non credere. Item ſuper Geneſin, ubi Laban & Batuel dixerunt, Vocemus puellam, & quæramus eius uoluntatem: dicit expoſitor, quia fides eſt uoluntatis, non neceſſitatis. Ad quod reſpondentes dicimus, non hæc ita accipienda fore, ut ex uoluntate hominis fides intelligatur prouenire: cũ ipſa ſit propriè Dei donũ, ut ait Apoſtolus, & ex ea bona hominis merita incipiant. Per hanc enim, ut ait Auguſt. ſuper Pſalm. 67. iuſtificatur impius, id eſt, fit de impio pius, ut deinde ipſa fides incipiat per dilectionem operari: vnde omnia bona merita incipiunt. Sed potius hæc ideo ita dicta ſunt, quia non eſt fides niſi in eo qui uult credere, cuius bonam uoluntatem fides præuenit, non tempore ſed cauſa & natura: unde Aug. ſuprà congruéter dixit, quòd bona uoluntas in eis donis eſt quæ præcedit: & ipſa iuuat, quia ea iuuat quibus præuenitur, dum eis conſentit ad effectũ boni: & in eis eſt, quia tempore ab eis non præceditur.

Gene. 25. f.

Reſponſio, cum determinatione.

Epheſ. 2. b.

In to. 8. in fine enarrationis ad illum Pſalm.

Proximo paragra.

Quædam adhuc addit quæ grauiorem faciunt quæſtionem, ſcilicet, quòd cogitatio boni præcedit fidem. G

Cæterum hanc quæſtionem magis acuunt & urgent verba Auguſtini, quibus in libro de prædeſtinatione ſanctorum, utitur pertractans illud uerbum Apoſtoli, Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid quaſi ex nobis. Attendant, inquit, hic & uerba iſta perpendant, qui putant ex nobis eſſe fidei cœptum, & eſt Deo eſſe fidei ſupplementum. Commendans enim iſtam gratiam, quæ non datur ſecundum aliqua merita, ſed efficit omnia bona merita, inquit, Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid boni, ſcilicet, ex nobis. Quis autem nõ uideat prius eſſe cogitare quàm credere? Nullus quippe credit aliquid, niſi prius cogitauerit eſſe credendum. Si ergo cogitare bonum non eſt ex nobis, ut hic Apoſtolus tradit, nec credere: quanquam & ipſum credere nihil eſt aliud, quàm cum aſſenſione mentis cogitare. His

Cap. 2. to. 7

2. Cor. 3. b.

Quid ſit credere.

videtur inſinuare, quòd cogitatio bona pcedat fidem: & ita bona uoluntas præueniat fidem, non præueniatur: quod prædictis aduerſari videtur. Ad hoc autem dicimus: quod aliquando cogitatio bona ſiue voluntas præuenit fidem: ſed nó eſt illa bona uoluntas vel cogitatio, qua rectè uiuitur. Illa enim ſine fide & charitate nó eſt. Nam ut ait Aug. Ad Anaſtaſiũ, ſine ſpiritu non eſt volũtas hominis libera, cum cupiditatibus vincatur: non eſt libera ad bonum, niſi liberata fuerit. Non autem liberatur, niſi per ſpiritũ ſanctum diffundatur charitas in cordibus. Nó eſt liberata uoluntas, niſi eã liberet gratia per legem fidei, id eſt, non eſt libera, ſine fide operante per dilectionem: & illa ſufficienter & uerè bona eſt. Nó eſt enim fructus bonus, q de charitatis radice non ſurgit. Si verò adſit fides operans p dilectioné fit delectatio boni.

Determinatio.

Epiſt. 144. In Tomo 2. 1. Cor. 3. d. Roma. 5. a. & ad Gal. 5. Greg. ho. 27. circa illud Ioã, 15 Hoc eſt præceptũ meũ. Et Au. lib. de ſpiritu & lit. c. 14

De illa cogitatione boni, quæ præcedit fidem, plenè diſſeritur. H

Illa autem cogitatio ſiue voluntas, quæ fidem & charitatem aliaſque iuſtificationes præcedit, non ſufficit ad ſalutem, nec rectè ea uiuitur. Hac voluntate concupiſcitur illa bona uoluntas, quæ eſt magnum bonum, iſta uerò non. Alia eſt ergo illa uoluntas ſiue cogitatio, alia iſta. Et ſicut illa iſtam præcedit, ita illam præuenit intellectus. † Vnde Auguſt. iſta diſtinguens ſuper illum locum Pſalmi 118. Concupiuit anima mea deſi.iu ait: Concupiui deſiderare, inquit, non deſideraui. Videmus enim ratione nonnunquam quã utiles ſunt iuſtificationes Dei: ſed infirmitate præpediti aliquando non deſideramus. Pręuolat ergo intellectus, ſequitur tardus aut nullus effectus. Scimus bonum, nec delectat agere: & cupimus, ut delectet. Sic iſte olim deſiderare concupiſcebat, quę bona eſſe cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit uidere rationem. Oſtendit itaq; quibus quaſi gradib. ad eas perueniatur: prius enim eſt, ut uideãtur quàm ſint vtiles & honeſtæ; deindè ut earum deſiderium concupiſcatur: poſtremò, vt proficiente gratia delectet earum operatio, quarũ ſola

Quòd intellectus et cognitio boni & mali voluntatẽ præcedit.

† In fin. enarrationis ad Pſa. illum in cõcione 8. Tomo. 8.

ratio delectabat. Attēde hunc ordinem gratiarũ, quem hic distinctè aſſignat Augu. qualiter, ſcilicet, intellectus bonorum præcedit concupiſcentiam eorũdem, & ipſa concupiſcentia delectationem quæ fit per fidem & charitatem, qua habita uerè bona eſt uoluntas qua rectè uiuitur. Ipſaque fidei, comes eſt, non præuia. Qui uerba Aug. præmiſſa ſecundum hanc diſtinctionem conſiderat, nullam ibi repugnantia fore animaduertit: nō ignorans ēt ante gratiam præuenientem & operantem, qua uoluntas bona præparatur in homine præcedere quædam bona ex Dei gratia & libero arbitrio: quædā ēt ex ſolo libero arbitrio, quibus tñ uitā nō meretur, nec gratiam qua iuſtificatur. Illius. n. gratiæ percipiendæ, quæ uolũtatem hominis ſanat, ut ſanata legem impleat, nulla merita præcedunt. Ipſa eſt. n. qua iuſtificatus impius fit iuſtus, qui prius erat impius: meritis aũt impij nō gratia: ſed pęna debetur: nec iſta eſſet gratia, ſi non daretur gratuita: Datur autem gratuita, quia nil boni antè feceramus, vnde hoc mereremur. Non negamus tamē multa ante hanc gratiam, & præter hanc gratiam ab homine fieri bona per liberum arbitrium, ut tradit Augu. in reſponſionibus contra Pelagianos: †ubi dicit homines per liberum arbitrium agros colere, domos ædificare, & alia plura bona facere ſine gratia cooperante.

Secundum verba Auguſt. gratiarũ ordinem exponit.

Quòd aliquando gratia in iuſtificatione multa in homine cedũt bona: quędam ex gratia et quædam ex libero arbitrio tantũ.

Aug. de ſpiritu et li. ad Mar. ca. 9. & idem ad Sixt. in epi. quæ eſt 105

Reſpōſione ſiue li. 3.

† Quòd ab homine bona fiunt per liberum arbitrium.

Vtrum una eademq; ſit gratia quæ dicitur operans & cooperans. I

Hic conſiderandum eſt, cum prædictum ſit per gratiam operantem & præuenientem, uoluntatem hominis liberari ac præparari ut bonũ uelit: & per gratiam cooperantem & ſubſequentem adiuuari: ne fruſtrà uelit, utrum una & eadem ſit gratia id eſt, unum munus gratis datum, quod operetur & cooperetur: an diuerſa alterum operans, & alterum cooperans? Quibuſdam nō irrationabiliter uidetur, quòd una & eadem ſit gratia, idem donum, eadem uirtus, quæ operatur & cooperatur, ſed propter diuerſos eius effectus & dicitur operans, & cooperans. Operans enim dicitur, inquãtum

Hic dicit quòd una ſit ſed pp diuerſos ef-

fectus diuerſa ſortitur nomina.

liberat & præparat voluntatem hominis ut bonũ uelit: Cooperans, inquãtum eandem adiuuat ne fruſtrà uelit, ſcilicet, ut opus faciat bonum. Ipſa enim gratia non eſt otioſa, ſed meretur augeri, vt aucta mereatur perfici.

Quid ſit ipſa gratia, & quomodo mereatur augeri quæritur. K

Antequam ſoluit promittit de tribus generibus bonorũ.

† Cap. 9. in medio cap. Et lib. 2. de libero arbitrio, cap. 19 Tomo 1.

Si uerò quæritur quomodo ipſa gratia præueniens mereatur augeri & perfici, cùm nullum meritũ ſit abſq; libero arbitrio, & quid ſit ipſa gratia, an uirtus, an non: & ſi uirtus, an actus, uel non: Vt hoc apertè inſinuari ualeat, præmittendum eſt tria eſſe genera bonorum. Alia nanq; ſunt magna, alia minima, alia media, ut † Auguſ. ait in primo libro retractationum, uirtutes, inquit, quibus rectè uiuitur, magna bona ſunt. Species autem quorumlibet corporum ſine quibus rectè uiui poteſt, minima bona ſunt. Potentię verò animi, ſine quibus rectè uiui non poteſt, media bona ſunt. Item uirtutibus nemo malè utitur. Cæteris autem bonis, id eſt, mediis & minimis non ſolùm bene, ſed etiam malè quiſq; uti poteſt & ideo uirtute nemo malè utitur, quia opus virtutis eſt bonus uſus iſtorum, quibus etiam non bene uti poſſumus. Nemo autem bene utendo, malè utitur, non ſolùm autem magna, ſed etiam media, & minima bona eſſe præſtitit bonitas Dei. Ecce habes tria genera bonorum diſtincta.

In quibus bonis ſit liberum arbitrium. L

Cap. 9. in fi.

Quæritur autem in quibus bonis cõtineatur liberum arbitrium. De hoc Auguſt. in primo libro retractationũ, ita ait; In mediis quidem bonis inuenitur liberum uoluntatis arbitrium, quia & malè illo uti poſſumus: ſed tamen tale eſt, ut ſine illo rectè uiuere nequeamus. Bonus autem uſus eius iam uirtus eſt: quæ in magnis reperitur bonis, quibus malè uti nullus poteſt. Et quia bona & magna, & media, & minima ex Deo ſunt: ſequitur ut ex Deo ſit etiam bonus uſus liberæ uoluntatis, q; virtus eſt, & in magnis numeratur bonis. Attende diligenter quæ dicta ſunt, & confer in unum: ſic enim ape-

nietur quod ſuprà quærebatur. Dixit equidē opus uirtutis eſſe bonum vſum illorum bonorum quibus etiam non bene vti poſſumus, id eſt, mediorum in quibus poſuit liberum arbitrium, cuius quoq; bonum vſum dixit eſſe uirtutem. Quod ſi eſt, non eſt ergo opus uirtutis, quod ſuprà dixit: quia aliud eſt uirtus, aliud opus eius.

DE VIRTVTE QVID SIT, ET QVID SIT actus eius. Diſtinct. XXVII.

De comparatione gratiæ ad virtutem.

A

Hic uidendum eſt quid ſit uirtus, & quid ſit actus uel opus eius. Virtus eſt (ſicut ait Auguſt.) bona quantas mentis qua rectè viuitur, & qua nullus malè vtitur: quam Deus ſolus in homine operatur. Ideoque opus Dei tantum eſt, ſicut de virtute iuſtitiæ Auguſt. docet ſuper illum locum Pſalmi, † Feci iudicium & iuſtitiam: ita dicens, Iuſtitia magna uirtus animi eſt, quam non facit in homine niſi Deus. Ideoque cùm ait Propheta ex perſona Eccleſiæ, Feci iuſtitiam: non ipſam uirtutem, quam non facit homo, ſed opus eius intelligi voluit. Ecce apertè inſinuatur hic, quod iuſtitia in homine non eſt opus hominis, ſed Dei: quod & de alijs uirtutibus itidem intelligendum eſt.

Li. 2. de libero arbitrio. Cap. 18. In Tomo 8. concio 26. eiuſd. Pſal. † Pſal. 118

De fide itidem dicit, quòd non eſt ex homine, ſed ex Deo tantum. B

Nam de gratia fidei Epheſiis ſcribens Apoſtolus, ſimiliter fidem non ex homine, ſed ex Deo tantum eſſe aſſerit, inquiens, Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt. Quòd à ſanctis ita exponitur. Hæc, ſcilicet, fides non eſt ex vi naturæ noſtræ, quia domnum Dei purè eſt. Ecce & hic apertè traditur, quòd fides non eſt ex libertate arbitrij, ſiue ex arbitrio voluntatis: quod ſuperioribus conſonat, ubi dictū eſt, gratiam præuenientem uel operantem eſſe uirtutem, quæ uoluntatem hominis liberat & ſanat. Vnde Auguſtinus in libro de ſpiritu & litera ait: iuſtificati ſumus non per liberam uoluntatem, ſed per gratiam Chriſti: non quòd ſine uoluntate noſtra fiat, ſed voluntas

Epheſ. 2. b

Cap. 6. Tomo 3.

noſtra oſtenditur infirma per legem, ut ſanet gratia uoluntatem, & ſana uoluntas impleat legem.

De gratia quæ liberat voluntatem: quę ſi virtus eſt, virtus non eſt ex libero arbitrio, & ſic non eſt motus mentis. C

Si igitur gratia, quæ ſanat & liberat uoluntatem hominis, uirtus eſt uel una uel plures: cùm ipſa gratia non ſit ex arbitrio uoluntatis, ſed eam potius ſanet ac præparet, ut bona ſit: conſequitur ut uirtus non ſit ex libero arbitrio: & ita non ſit motus uel affectus mentis, cũ oĩs motus uel affectus mentis ſit ex libero arbitrio: ſed bonus ex gratia eſt & libero arbitrio malus uerò ex libero arbitrio tm̃. Vt.n. ait Aug. in lib. retract. Homo ſpõte & libero arbitrio cadere potuit, nõ ẽt reſurgere. † Idem in lib. de duabus animabus, Animę ſi libero ad faciẽdum & non faciendum motu animi careant: ſi deniq; his abſtinendi ab opere ſuo poteſtas nulla conceditur, earum peccatum tenere non poſſumus. Hic apertè † oſtẽditur, quod motus animi ſiue ad bonũ ſiue ad malũ, ex libero arbitrio eſt: Ideoq; ſi gratia uel uirtus motus mẽtis eſt, ex libero arbitrio eſt. Si uerò ex libero arbitrio vel ex parte eſt, iam nõ ſolus Deus ſine homine eam facit. Propterea quidam nõ ineruditè tradunt uirtutem eſſe bonam mentis qualitatem ſiue formam, quæ animam informat: & ipſa non eſt motus uel affectus animi, ſed ea liberum arbitriũ iuuatur, ut ad bonum moueatur & erigatur: & ita ex uirtute & libero arbitrio naſcitur bonus motus uel affectus animi, & ex inde bonum opus procedit exteri⁹: † ſicut pluuia rigatur terra, vt germinet & fructũ faciat: nec pluuia eſt terra, nec germẽ, nec fruct⁹, nec terra germen uel fructus, nec germẽ fructus: ita gratis terræ mentis noſtræ, id eſt, libero arbitrio uoluntatis infunditur pluuia diuinæ benedictionis, id eſt, inſpirãt gratia, qđ ſolus Deus facit, nõ homo cũ eo, qua rigatur uolũtas hominis, ut germinet & fructificet, id eſt, ſanãt & p̃paratur ut bonum uelit ſecundum qđ dicitur operãs: & iuuetur ut bonum uelit, ſecũdum ꝙ dicitur cooperans,

Lib. 1. ca. 9 & 15. et tomo 6. lib. de bono perſeuerantiæ 2. Cap. 11.

† Ca. 12. in Tomo 6.

† Hic aperit ad quid prædicta intendãt ut innoteſceret an uirt⁹ ſit motus mentis vel non.

† Per ſimile oſtendit, & eſt comparatio inter tria.

Pſal. 142.

Ezec. 34.

perans. Et illa gratia virtus non incongruè nominatur, quia uoluntatem hominis infirmam ſanat & adiuuat.

Ex quo ſenſu dicantur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur. D

Cùm ergo ex gratia dicuntur eſſe bona merita & incipere, aut intelligatur gratia gratis dans, id eſt, Deus: uel potius gratia gratis data, quæ uoluntatem hominis præuenit. Non enim eſſet magnum ſi hæc à Deo dicerentur eſſe, à quo ſunt omnia: ſed potius eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiũt bona merita: quæ cùm ex ſola gratia eſſe dicantur, non excluditur liberum arbitrium: quia nullum meritum eſt in homine, quod non ſit per liberum arbitrium. Sed in bonis merendis cauſæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principalis cauſa bonorum meritorum eſt ipſa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & ſanatur, atq; iuuatur uoluntas hominis ut ſit bona. *Qualiter intelligatur cùm ex ſola gratia eſſe dicuntur.*

Quòd bona uoluntas gratiæ principaliter eſt, & etiam gratia eſt ſicut & omne bonum meritum. E

Quæ ipſa etiam donum Dei eſt, & hominis meritum, imò gratiæ, quia ex gratia principaliter eſt, & gratia eſt. Vnde Auguſt. ad Sixtum Presbyterum, Quid eſt meritum hominis ante gratiam, cùm omne bonum noſtrũ meritum non in nobis facit niſi gratia? Ex gratia enim (ut dictum eſt) quæ præuenit & ſanat arbitrium hominis, & ex ipſo arbitrio procreatur in anima hominis bonus affectus ſiue bonus motus mentis: & hoc eſt primũ bonum hominis meritum. Sicut, uerbi gratia, ex fidei uirtute & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus & remunerabilis, ſcilicet, ipſum credere, ita ex charitate & libero arbitrio alius quidã motus bonus prouenit, ſcilicet, diligere, bonus ualde. ſic de ceteris uirtutibus intelligendum eſt. Et illi boni motus uel affectus merita ſunt & dona Dei: quibus meremur & ipſorum augmentationem, & alia quæ conſequenter hic & in futuro nobis apponuntur. *Epiſt. 105 ante med. Tomo 2.* *Qualiter bonum meritũ in homine cõſtituitur, & quid ſit primum bonum meritum.*

Ex qua ratione dicitur fides mereri iuſtificationem, & alia. F

Cùm ergo dicitur fides mereri iuſtificationem & uitam æternam, ex ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate & iuſtitia & de aliis accipitur. Si enim fides ipſa virtus præueniens diceretur eſſe mentis actus, qui eſt meritum: iam ipſa ex libero arbitrio originem haberet: quòd quia nõ eſt, ſic dicitur eſſe meritum, quia actus eius eſt meritũ, ſi tamen adſit charitas, ſine qua nec credere, nec ſperare meritum eſt vitæ. Vnde apparet verè, quia charitas eſt ſpiritus ſanctus, quæ animæ qualitates informat & ſanctificat, vt eis anima informetur & ſanctificetur: ſine qua animæ qualitas non dicitur virtus, quia non valet ſanare animam.

De muneribus virtutum, & de gratia quæ non eſt, ſed facit meritum. G

Ex muneribus itaq; virtutum boni ſumus & iuſtè viuimus: & ex gratia, quæ non eſt meritum ſed facit, non tamen ſine libero arbitrio proueniunt merita noſtra, ſcilicet, boni affectus eorũq; progreſſus atq; bona opera, quæ Deus remunerat in nobis: & hæc ipſa ſunt Dei dona. Vnde Auguſt. ad Sixtum Presbyterum, Cùm coronat Deus merita noſtra, nihil aliud coronat quàm munera ſua. Vnde vita æterna, quæ in fine à Deo meritis p̄cedentibus redditur, quia & eadem merita quib. redditur, non à nobis ſunt, ſed in nobis facta ſunt per gratiã. rectè & ipſa vita gratia nuncupatur, quia gratis datur. Nec ideo gratis, quia non meritis datur: ſed quia data ſunt per gratiam & ipſa merita, quibus datur.

Epiſt. 105. ante med. vbi ſup. & to. 6. enarratione ad Pſ. 98. cir. medium, & enarratione ad Pſ. 102. Non longè à principio.

Epilogat vt alia addat. H

Ex præmiſſis iam innoteſcere nobis aliquatenus poteſt, qualiter gratia præueniens meretur augeri, & alia: & quid ipſa ſit, an virtus, an aliud: & ſi virtus, an ſit act⁹ vel non. Oſtenſum enim eſt ſupra ex parte quorundam, quòd ipſa eſt virtus: quia virtus non eſt actus, ſed eius cauſa.

Diſtinc. 26. Litera L.

cauſa, non tamen ſine libero arbitrio. vnde quod ſuprà Aug. dixit, bonum vſum liberi arbitrij eſſe virtutem, ita accipi poteſt, id eſt, actum virtutis: alioquin ſibi contradicere videretur, qui etiam opus virtutis ſuprà dixit eſſe bonum vſum eorum quibus non bene vti poſſumus: in quibus poſuit liberum arbitrium. Si verò bonus vſus liberi arbitrii opus uirtutis eſt, iam uirtus non eſt. Cùm ergo bonum uſum eius virtutem eſſe dixit, nomine virtutis ipſius vſum ſignificauit.

Literak. eiuſdem diſtinct.

Quòd idem vſus eſt virtutis, & liberi arbitrij, ſed virtutis principaliter. I

Idem nempe vſus bonus ex virtute eſt, & ex libero arbitrio: ſed ex virtute principaliter. Et bonus ille vſus in magnis bonis annumerandus eſt. Illa autem gratia præueniens, quæ & virtus eſt; & non vſus liberi arbitrii eſt: ſed ex ea potius eſt bonus vſus liberi arbitrii, quæ nobis eſt à Deo: non à nobis: Vſus verò bonus arbitrii & ex Deo eſt: & ex nobis: & ideò bonũ meritum eſt. Ibi enim ſolus Deus operatur: hic Deus & homo. Hoc meritum ex illa puriſſima gratia prouenit: quod Apoſtolus notauit dicens, Gratia Dei ſum id quod ſum: &, Gratia eius in me vacua non fuit. Super quem locum Augu. ita ait, Rectè gratiam nominat: primùm enim ſolam gratiam dat Deus, & non niſi gratiam cùm non præcedant niſi mala merita: ſed poſt per gratiam incipiunt bona merita. Et vt oſtenderet etiam liberum arbitrium, addit, Et gratia eius in me uacua non fuit. Et ne ipſa uoluntas ſine gratia Dei putetur aliquid boni poſſe, ſubdit, Non autem ego ſolus, ſcilicet, ſine gratia: ſed gratia Dei mecum, id eſt, cum libero arbitrio. Planè cum data fuerit gratia, incipiunt eſſe noſtra merita bona, per illam tamen: quia ſi illa defuerit, cadit homo.

Quòd gratia præueniens quæ virtus intelligitur non eſt liber. arbit. uſus, ſed ex ea omnia bona merita.

1. Cor. 15. b

De gratia et libero arbitrio. Cap. 5. & 6 ſparſim in Tomo 7. & de correp. et gratia, c. 12

Aliorum ſententia hic oſtenditur; qui dicunt virtutes eſſe bonos vſus liberi arbitrij; id eſt, actus mentis. K

Alii uerò dicunt uirtutes eſſe bonos uſus naturalium potentiarum; non tamen omnes, ſed tantum modo interiores qui in mente ſunt: exteriores uerò qui per corpus

puſ geruntur, nō uirtutes eſſe dicunt, ſed operá uirtutū. Et ideo quod † Aug. dicit opus uirtutis eſſe bonū uſum naturalium potētiarū, de vſu exteriori accipiunt: quod verò dicit bonum vſum liberi arbitrj uirtuté eſſe, & in magnis numerari bonis, de uſu interiori intelligunt. Et uirtutes nihil aliud eſſe q̃ bonos affectus uel motus mētis aſſerūt, quos Deus in homine facit nō homo: q̃a licet illi motus ſint liberi arbitrij, nō t̃n eſſe queūt, niſi Deꝰ idſum liberet & adiuet gratia ſua operante & cooperāte: quā Dei gratuitam uoluntatem accipiunt, quia Deus eſt qui & operatur in nobis uelle & operari bonum.

Diſtin. 26. lit. k. & l.
† Qualiter prædicta Augu huic ſententiæ con ueniunt.
Ad Phil. 2

Quibus authoritatibus muniunt quòd uirtutes ſint motus mentis. L

Quod autem uirtutes ſint motus mentis teſtimoniis ſanctorum aſtruunt. Dicit enim Auguſt. ſuper Ioannem, quid eſt fides? Credere quod non vides. Credere autem motus mentis eſt. Idem in libr. 3. de Doctrina Chriſtiana, Charitatem autem voco motum animi. Si verò charitas & fides motus animi ſunt: uirtutes ergo motus animi ſunt. Quibus alii reſpondentes, præmiſſa verba Aug. ita intelligenda fore inquiūt. Fides eſt credere quod non uides, id eſt, fides eſt uirtus qua creditur quod non videtur. Item Charitas eſt motus animi, id eſt, gratia qua mouetur animus ad diligendum. Et quòd hęc & his ſimilia ita accipiēda ſint ex his conijcitur quæ alibi Aug ait. Nam ſecundo libro quæſtionum Euangelii inquit, Eſt fides qua creduntur ea quæ non videntur, quæ propriè dicitur fides Item in 13. lib. de Trinitate, Aliud ſunt ea quæ creduntur, aliud eſt fides qua creduntur. Ex quibus verbis ſic argumentando procedunt. Aliud eſt credere, aliud illud quo creditur. Pręductum autem eſt fidem id eſſe quo creditur. Sic ergo credere non eſt fides quia credere non eſt id quo creditur. Addunt quoque, Virtus opus Dei tantum eſt, quam ipſe ſolus facit in nobis. Ipſa ergo non eſt uſus vel actus liberi arbitrii: ſed credere eſt actus liberi arbitrii: non eſt itaque virtus. Præmiſſis aliiſq; rationibus ac teſtimoniis innituntur

Tract. 40. Cap. 10. Tomo 3.
Quomodo alijs his reſpondeant, prædicta determinātes.
Aug. in 2. lib. quæſtio. Euangelicarum ca. 39. To. 4. c. 2.

tuntur utriq;. Horum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans.

PRAEDICTA REPETIT VT ALIA ADdat definitam aſſignationem ponens de gratia & libero arbitrio contra Pelagianos. Diſtinct. XXVIII.

A ID uerò inconcuſſe & incunctanter teneamus, liberum arbitrium ſine gratia præueniente & adiuuante non ſufficere ad ſalutem & iuſtitiam obtinendam: nec meritis præcedentibus gratiam Dei aduocari, ſicut Pelagiana hæreſis tradidit. Nam ut ait Auguſtin. 1. libero retract. Noui hæretici Pelagiani liberum ſic aſſerunt uoluntatis arbitrium, ut gratiæ dei non relinquãt locum, quam ſecundum merita noſtra dari aſſerũt. Pelagianorum hæreſis omniũ recentiſſima a Pelagio Monacho exorta eſt. Hi Dei gratiæ, qua prædeſtinati ſumus, & qua meruimus de poteſtate tenebrarũ erui, intãtum inimici ſunt, ut ſine hac credant hominẽ poſſe facere oĩa diuina mandata. Deniq; Pelagius a fratribus increpatus, quòd nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei, ad eius mandata facienda: non eam libero arbitrio præponebat, ſed infideli calliditate ſupponebat, dicens ad hoc eam dari hominibus: ut quæ facere per liberum arbitrium iubentur, facilius poſſint implere per gratiam. Dicendo utique, Facilius poſſint, uoluit credi, etſi difficilius, tamen poſſe homines ſine gratia facere iuſſa diuina. Illam uerò gratiam Dei, ſine qua nihil boni poſſumus facere, non eſſe dicunt niſi in libero arbitrio: quod nullis ſuis præcedẽtibus meritis ab illo accepit noſtra natura, ipſo ad hoc tantum iuuante nos per ſuam legem atq; doctrinam, ut diſcamus quæ facere & quæ ſperare debeamus. Non autẽ ad hoc per donum ſpiritus ſancti, & quæ didicerimus eſſe faciẽda, faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari ſcientiam confitentur, qua ignorantia pellitur: charitatem autem negant diuinitus dari, qua piè uiuitur: ut, ſcilicet, ſit donum Dei ſcientia, quæ ſine charitate inflat: & non 1. *Cor.* 8.

De poteſtate liberi arbitrij hominis lapſi q̃ habet gratia circumſcripta. Cap. 9.

Quæ ſit hæreſis Pelagianorum. Auguſt. lib. de hæreſibus unico in articulo hæreſum 88. Tomo 6.

ſit donum

ſit donum Dei ipſa charitas, quæ ut ſcientia non inflet, ædificat. Deſtruunt etiam orationes, quas facit Eccleſia ſiue pro infidelibus & doctrinæ Dei reſiſtentibus, ut cõuertantur ad Deum: ſiue pro fidelibus, ut augeatur Dei fides, & perſeuerent in ea. Hæc quippe non ab ipſo accipere, ſed à ſeipſis homines habere contendunt: gratiam Dei qua liberamur ab impietate, dicentes ſecundum merita noſtra dari. Paruulos etiam ſine ullo peccati originalis uinculo aſſerunt naſci.

Hic ponit ea quibus ſuum confirmant errorem, verbis Aug. contra ipſum vtentes. B

Quòd uerò dicunt ſine gratia hominem per liberum arbitrium omnia iuſſa implere, huiuſmodi inductionibus muniunt. Si inquiunt, non poteſt ea facere homo quæ iubentur, non eſt ei imputandum ad mortem, ſicut tu ipſe Auguſtin. in libro de libero arbitrio aſſeris: Quis, inquis, peccat in eo quod nullo modo caueri poteſt? Peccatur autem. Caueri ergo poteſt. Hoc teſtimonio Auguſt. Pelagius uſus eſt diſputans aduerſus eum, imò aduerſus gratiam: ſicut † Aug. in libro retract. illud & alia huiuſmodi retractans commemorat, inquiens, In his atque huiuſmodi uerbis meis, quia gratia Dei commemorata non eſt, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani ſuam nos tenuiſſe ſententiam: ſed fruſtrà hoc putant. Volũtas quippe eſt qua peccatur & rectè uiuitur, quod his uerbis egimus: ſed ipſa niſi dei gratia liberetur, & ut uitia ſuperet adiuuetur, rectè a mortalibus uiui non poteſt. Ecce apertè determinat, ex quo ſenſu illa dixerit inimicos gratiæ refellens.

Li. 3. c. 18. in tom. 3. & lib. de natura et gratia ca. 6.7. to. 7
† Li. 1. c. 9.

Aliud teſtimonium Auguſt. ponit, quo Pelagius pro ſe vtebatur. C

Similiter & innitebatur Pelagius uerbis Auguſtini contra gratiam, quæ in libro de duabus animabus dicit, Peccati, inquit, reum tenere quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, ſummæ iniquitatis & inſaniæ eſt. His auditis exilit Pelagius, dicens, Cur ergo paruuli & illi qui non habent gratiam, ſine qua non poſſunt

Ca. 12. et retrac. 1. c. 15
Quæſtio Pelagij.

ſunt facere mandata diuina rei tenentur? Hoc autem qua occaſione dixerit, in libro retract. Pelagio reſpondens aperit. Id enim contra Manichęos dixit: quia in homine duas naturas eſſe contendunt, unam bonam ex Deo, alteram malam ex gente tenebrarum, quæ nunquã bona fuit, nec bonum uelle poteſt, quod ſi eſſet, non uideretur ei imputandum eſſe ſi bonum non faceret.

Lib. 1. c. 11
Determinatio Auguſt.

Aliud, quod videtur contradicere gratię Dei, addit. D

Alibi etiam Auguſti. dicit, quod huic gratiæ contradicere uidetur qua iuſtificamur. Ait enim in libr. contra Adamantinum Manichæi diſcipulum, Niſi quiſque uoluntatem ſuam mutauerit, bonum operari non poteſt: quod in noſtra poteſtate eſſe poſitum Dominus docet ubi ait, Aut facite arborem bonam, aut fructus eius bonos, &c. Quod Auguſtin. in retract. non eſſe contra gratiam Dei quam prædicamus oſtendit, In poteſtate quippe hominis eſt mutare in melius uoluntatem: ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi a Deo detur: de quo dictum eſt, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cùm enim ſit hoc in poteſtate, ꝙ cùm uolumus, facimus, nihil tam in poteſtate quam ipſa uoluntas eſt: ſed præparatur a Domino uoluntas: eo ergo modo dat poteſtatem.

Cap. 26.
In to. 6.
Mat. 12. c
Determinatio Augu. in lib. retract. 1. cap 22.
Ioan. 1. b

Aliud teſtimonium eiuſdem, quod videtur aduerſum. E

Sic etiam intelligendum eſt quod in eodem ait, ſcilicet, in noſtra poteſtate eſſe ut uel inſeri bonitate Dei uel excidi eius ſeueritate mereamur: quia in poteſtate noſtra non eſt niſi quod noſtram ſequitur uoluntatem: quæ cùm præparetur a Domino, facile fit opus pietatis, etiam quod impoſſibile & difficile fuit.

Aug. in lib. cõtra Adamantinum Manichæi diſcipulum c. 27.
In Tomo 6. & li retra. 1. cap. 22.

Aliud teſtimonium. F

In expoſitione quoque quarundam propoſitionum Epiſtolæ ad Romanos quædam Auguſtin. interſerit, quæ uidentur huic doctrinæ gratiæ aduerſari. Ait enim, Quod credimus noſtrum eſt: quod autem bonum operamur illius eſt qui credentibus dat ſpiritum ſanctũ: & pau-

In lib. expoſitionis quarundam propoſitionum Epiſtolæ ad

Rom. artic. 60. & 61. Tomo 4. Libro 1. c. 23.

& paulo pòſt, Noſtrum eſt credere & uelle, illius autem dare credentibus & uolentibus facultatem bene operandi per ſpiritum ſanctum. Quæ qualiter intelligi debeant Auguſtinus in libro retractationũ aperit, dicens, Verum eſt quidem a Deo eſſe quod operamur bonum: ſed eadem regula utriuſque, eſt & uolendi, ſcilicet, & faciendi: & utrunque ipſius eſt, quia ipſe præparat uoluntaté. & utrunq; noſtrum eſt, quia non fit niſi uolentibus nobis. Illa itaq; profectò non dixiſſem, ſi iam ſcirem etiam ipſam fidem inter ſpiritus ſancti munera reperiri.

Adhuc addit aliud quod videtur contrarium. G

Cap. 5. in tomo 7.

Illud etiam diligenter eſt inſpiciendum, quod Augu. in lib. de prædeſtinatione ſanctorum ait, ſcilicet, ꝙ poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, natura eſt hominum habere autem fidem ſicut habere charitatem, gratia eſt fidelium. Quod non ita dictum eſt tanquam ex libero arbitrio ualeat haberi fides uel charitas. ſed quia aptitudinem naturalem habet mens hominis ad credendum uel diligendum, quæ Dei gratia præuenta credit & diligit: quod ſine gratia non ualet.

Determinatio.

Teſtimonio Hieronymi aſtruit quid tenendum ſit de gratia & libero arbitrio, vbi triplex hæreſis inducitur, ſcilicet, Iouiniani, Manichæi, & Pelagij. H

Id ergo de gratia & libero arbitrio indubitáter teneamus quod Hieronymus in explanatione fidei catholicæ ad Damaſum Papam, Iouiniani, & Manichęi, & Pelagii errores collidens docet. Liberum, inquit, ſic confitemur arbitrium, ut dicamus nos ſemper indigere Dei auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum uitare non poſſe, quàm illos qui cum Iouiniano aſſerunt hominem non poſſe peccare. Vterque tollit arbitrii libertatem. Nos uerò dicimus hominem ſemper & peccare & non peccare poſſe, ut ſemper nos liberi confiteamur eſſe arbitrii. Hæc eſt fides quam in chatholica eccleſia didicimus, & quam ſemper tenuimus.

Cuius initium, Credimus in Deũ patrẽ, &c. Tomo 4.

VTRVM

VTRVM HOMO ANTE PECCATVM eguerit gratia operante & cooperante.

Diſtinct. XXIX. A

De poteſtate liberi arbitrij primi hominis, vtrum ſcilicet, eguerit gratia operante ſecundum ſtatũ naturæ inſtitutæ.

POſt hæc conſiderandum eſt, utrum homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperante. Ad quod breuiter dicimus, quia non cooperante tantum, ſed etiam operante gratia indigebat: non quidem ſecũdum omnem operandi modum operantis gratiæ, operatur enim liberando & præparando uoluntatem hominis ad bonum. Egebat itaq; homo ea, non ut liberaret uoluntatem ſuam quæ peccati ſerua non fuerat, ſed vt præpararet ad uolendum efficaciter bonũ, quod per ſe non poterat. Nõ enim poterat bonum mereri ſine gratia, ut† Aug. in Enchir. euidenter tradit: Illam, inquit, immortalitatem, in qua poterat nõ mori natura humana, perdidit per liberum arbitrium. Hanc verò, in qua non poterat mori acceptura eſt per gratiam: quam fuerat, ſi non peccaſſet, acceptura per meritum: quanuis ſine gratia nec tunc ullum meritum eſſe potuiſſet: quia etſi peccatum in ſolo erat arbitrio conſtitutum, non tamen iuſtitiæ habendæ uel retinendæ ſufficiebat liberũ arbitrium, niſi diuinum præberetur adiutorium. Ecce his uerbis ſatis oſtenditur, quòd ante peccatum homo indigebat gratia operante & cooperante. Non enim habebat quo pedem mouere poſſet ſine gratiæ operantis & cooperantis auxilio: habuit tamen quo poterat ſtare.

†Cap. 106 In Tomo 3.

Quòd homo ante lapſum virtutes habuerit. B

Præterea quæri ſolet, Vtrum homo ante lapſum uirtutem habuerit? Quibuſdam uidetur quod non habuerit, id ita probare conantibus: Iuſtitiam, inquiunt, non habuit, quia præceptum Dei contempſit, nec prudentiam, quia ſibi non prouidit, nec temperantiam, quia aliena appetijt: nec fortitudinem, quia prauæ ſuggeſtioni ceſſit. Quibus reſpondentes, dicimus eum quidem non tunc habuiſſe has uirtutes quando peccauit, ſed antè, & tunc amiſiſſe. Quod multis ſanctorum

Sanctorum

teſtimonijs affirmat hominem primũ habuiſſe virtutes. teſtimonijs comprobatur. Ait enim Auguſtinus in quadam Homilia, Adam perdita charitate malus inuentus eſt. Item, Princeps uitiorum, dum vicit Adam de limo terræ ad imaginem Dei factũ, pudicitia armatum, temperantia compoſitum, charitate ſplendidum, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit, pariterque peremit. De hoc eodem Ambroſ. ad Sabin. ait, Quando Adam ſolus erat, non eſt præuaricatus: quia eius mẽs Deo adhærebat. Super Pſal. quoque dicit: Quòd homo ante peccatum beatiſſimus auram carpebat æthereani. Sed quomodo ſine virtute beatiſſimus erat? Aug. quoque ſuper Ge. dicit, Adam ante peccatum ſpirituali mẽte præditum fuiſſe. Non eſt ergo dubitãdum hominem ante peccatum virtutib. fuiſſe, ſed illis per peccatum expoliatum fuiſſe.

In Tomo 3. Epiſt. 41 ſuper Pſalm. 114. ſer. 4. Lib. 11. ca. 24. ĩ fine li. Et lib. 6. ca. 27. & 28.

De eiectione hominis de paradiſo. C

In illius quoque peccati pœnam eiectus eſt de paradiſo in iſtum miſeriarum locũ, ſicut in Geneſ. legitur, Nunc ergo ne fortè mittat manũ ſuã, & ſumat de ligno vitæ, & comedat, & uiuat in æternũ emiſit eum Deus de paradiſo uoluptatis. His verbis inſinuari videtur qđ nunquam moreretur, ſi poſteà de illo ligno ſumpſiſſet.

Geneſ. 3. Aug. li. 11. de Geneſ. cap. 40.

Quomodo intelligendum ſit illud, Ne ſumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. D

Roma. 8. b. Sed quia per peccatum iam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi poſſunt: Deus modo irati loquens, de homine ſuperbo, ait: Videte, ne fortè mittat manum ſuam, &c. id eſt, cauete vos Angeli, ne comedat de ligno vitæ, quo indignus eſt: de quo, ſi perſtitiſſet, comederet, & viueret in æternũ, ſed modo propter inobedientiam indignus eſt comedere. Et ſicut uerbo dixit, ita opere exhibuit. Emiſit enim eum Deus de paradiſo voluptatis in locum ſibi congruum ſicut plerunque malis cum inter bonos uiuere cœperit, ſi in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur, pondere prauæ conſuetudinis preſſus.

Aug. lib. 2. de Gen. contra Manichæos c. 22

De

De flammeo gladio ante paradiſum poſito. E

Ne verò ad illud poſſet accedere collocauit Deus ante paradiſum Cherubin, & flammeum gladium atque verſatilem, ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Quod iuxta literam poteſt hoc modo accipi, quia per miniſteriũ Angelorum ignea cuſtodia ibi cõſtituta fuit. Hoc enim per cœleſtes poteſtates in paradiſo viſibili factum eſſe credendum eſt, ut per Angelicum miniſterium ibi eſſet quædam ignea cuſtodia: non tamen fruſtrà, ſed quia aliquid ſignificat de paradiſo ſpirituali. Cherubin enim interpretatur plenitudo ſcientiæ: hæc eſt charitas, quia plenitudo legis eſt dilectio. Gladius autem flãmeus pœnæ temporales ſunt, quæ uerſatiles ſunt quia tempora volubilia ſunt. Illa ergo ad cuſtodiam ligni uitæ ideo poſita ſunt ante paradiſum, quia ad uitam nõ reditur niſi per Cherubin, ſcilicet, plenitudinem ſcientiæ, id eſt, charitatem: & per gladium verſatilem, id eſt, tolerantiam paſſionum temporalium.

Aug. ſuper Gen. li. 11. Cap. 40.

Ibidem.

Rom. 13. e.

Au. li. 2. de Gen. cõtra Manichæos Cap. 23.

1. Ioã. 3. & Actor. 14.

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ. F

Poteſt autem quæri, Vtrum de ligno vitæ ante peccatum comederit homo? De hoc Augu. in lib. de baptiſ. par. ſic ait, Rectè profectò intelliguntur primi homines ante malignam Diaboli perſuaſionem obſtinuiſſe a cibo vetito, atque vti fuiſſe conceſſis. His verbis oſtenditur, ꝙ de ligno vitæ ante peccatum ſumpſerint: quibus prҫceptum erat, ut de omni ligno paradiſi comederent, niſi de ligno ſcientiæ boni & mali.

Secũdo, qui alias dicitur de peccatorũ meritus & remiſſione cõtra Pelagianos in c. 12 in Tomo 7.

Quare non ſunt facti immortales, ſi comederunt de ligno vitæ. G

Quare ergo perpetua ſoliditate, & beata immortalitate ueſtiti nõ ſunt, ut nulla infirmitate vel ætate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuiſſe dicitur. Sed fortè hoc non conferebat, niſi ſҫpe de illo ſumeretur. Potuit ergo fieri vt de illo ſumeret ſemel, & non ſæpius: qui per aliquã moram in paradiſo fuiſſe intelligitur, cum ſcriptura dicat eum ibi ſoporatum fuiſſe, quãdo coſta de latere eius

aſſumpta, & inde formata mulier, & animalia ante cũ ducta, quibus nomina impoſuit.

QVOD PER ADAM PECCATVM ET pœna tranſit in poſteros. Diſtinct. XXX. A

Quid ſit originale peccatũ qđ a peccato primorũ parentum fuit cauſatum. Ad Ro.5.c

IN ſuperioribus inſinuatum eſt, licet ex parte (nõ.n. perfectè ſufficimus exponere) qualiter primus homo deliquerit, & quam pro peccato pœnam ſubierit: quibus adijciendum eſt, peccatum ſimul ac pœnam per eum tranſiſſe in poſteros, ſicut Apoſtolus oſtendit inquiens, Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, ita in omnes homines mors pertranſijt.

Vtrum illud peccatum fuerit originale, vel actuale. B

Quidam illud accipiunt de actuali. †Rom.5.c.

Hic primò videndum eſt, quod fuit illud peccatum, originale ſcilicet, an actuale: & ſi de originali intelligatur, conſequenter quid ſit originale peccatum, & quare dicatur originale: & quomodo pertranſierit uel pertrãſeat in omnes, diligenter inueſtigandum eſt. Quibuſdã placuit de peccato actuali Adæ illud accipere, aſſerentibus hoc Apoſtolum ſenſiſſe cum inferius ait, †Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores cõſtituti ſunt multi, ita, &c. Euidenter, inquiunt, etiam ipſo nomine exprimit Apoſtolus peccatum quod per vnum hominem intrauit in mundum, ſcilicet, inobedientiam. Inobedientia vero peccatum actuale eſt.

Quomodo intraſſe in mundum dicunt. C

Recitat hæreſim. Primo, qui alias de pec

Hoc autem dicunt intraſſe in mundum, non traductione originis, ſed ſimilitudine præuaricationis: omneſque in illo uno peccaſſe dicunt, quia omnibus ille unus peccandi exemplum extitit. Hoc malè ſenſerunt quidã in hæretici, qui dicti ſunt Pelagiani: de quib. Auguſt. in libr. de baptiſmo paruulorum commemorat, dicens, Sciendum eſt, inquit, hæreticos quoſdam qui no-

minati ſunt Pelagiani, dixiſſe peccatũ primæ tráſgreſſionis in alios homines non propagatione, ſed imitatione tranſiſſe. Vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptiſmum ſolui originale peccatum, quod in naſcentibus nullum eſſe omnino contendunt. Sed eis dicitur, quia ſi Apoſtolus peccatum imitationis nõ propagationis intelligi uoluiſſet, eius principem nõ Adam, ſed Diabolum diceret. De quo in libr. †Sap. dicitur, Inuidia Diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non vult intelligi hoc eſſe factum propagatione ſed immitatione, continuo ſubiunxit ſcriptura: imitatur autem eum, qui ſunt ex parte ipſius. Imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam tranſgrediuntur mandatũ Dei. Sed aliud eſt quod exemplum eſt uoluntate peccantibus, aliud quod origo eſt cum peccato naſcentibus. Non eſt igitur accipiendum peccatum Adæ tranſiſſe in omnes imitationis tantnm exemplo, ſed propagationis & originis vitio.

catorũ meritis & remiſſione cõtra Pelagianos, cap. 9. in Tomo. 7. Et de uerb. Apo. ſer. 14

†Sapie. 2. d

Hic aperit illud eſſe peccatum originale, quod tranſit in poſteros. D

Et eſt illud peccatum originale, ut apertè Augu. teſtatur, quod per Adam tráſiuit in omnes, per eius carnem vitiatam concupiſcentialiter generatos.

Libr. 13. de Trin. ca. 16 in fine.

Quid ſit originale peccatum hic inquiritur. E

Quod diligenter inueſtigandum eſt quid ſit. De hoc enim ſancti doctores ſub obſcuritate locuti ſunt, atque ſcholaſtici Doctores uariè ſenſerunt. Quidam enim putant originale peccatum eſſe reatum pœnæ pro peccato primi hominis, id eſt, debitum uel obnoxietatem, qua obnoxij & addicti ſumus pęnæ temporali & æternę p primi hominis actuali peccato: quia pro illo (ut aiunt) omnibus debetur pœna æterna, niſi per gratiam liberentur. Iuxta horum ſententiam oportet dici, originale peccatum nec culpam eſſe, nec pœnam. Culpam non eſſe ipſi fatentur, pœna quoque ſecundum eos eſſe non poteſt: quia ſi debitum pœnæ originale peccatum eſt, cùm debitum pœnæ non ſit pœna, nec originale pecca-

Quorundã de originali peccato opinio.

tum eſt pœna. Quod etiam quidam eorum admittunt, dicentes in ſcriptura originale peccatū ſæpe nominari reatum: & reatum ibi intelligunt, vt dictum eſt obnoxietatem pœnæ: & ea ratione aſſerunt peccatum originale dici eſſe in paruulis, quia paruuli pro illo primo peccato rei ſunt pœnæ: ſicut pro peccato iniqui parentis aliquando exulant filij ſecundum iuſtitiam fori.

Quòd originale peccatum ſit culpa, authoritatibus probat. F

Exod. 13. b Habentur hæc verba in gloſſa ſuper hunc locū c. 4. to. 7.

Sed quòd originale peccatum culpa ſit, pluribus ſanctorum teſtimonijs edocetur. Super Exod. vbi dicitur, Primogenitum aſini mutabis oue. Gregor. ait, Omnes in peccatis nati ſumus, & ex carnis delectatione concepti, culpam originalem nobiſcum traximus, vnde & voluntate noſtra peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dixit nos trahere, vnde cōſtat originale peccatū culpam eſſe Auguſt. quoque in libro de natura & gratia de hoc eodem ſic ait, Omnes (ut ait Apoſtolus) peccauerunt, vtiq; uel in ſeipſis, uel in Adam: quia ſine peccato non ſunt, uel quod originaliter contraxerunt, uel quod malis moribus addiderunt. Peccatum enim primi hominis non ſolùm ipſum, ſed omne necauit genus humanum: quia ex eo damnationem ſimul & culpam ſuſcepimus. Idem ſuper Pſal. 50. Quod de corpore mortuo ſeminatur, cum uinculo peccati originalis naſcitur & mortis. Ideo igitur ſe in iniquitatibus conceptū dicit Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim naſcitur, niſi trahens pœnam, & meritum pœnæ. Meritum autem pœnæ peccatum eſt. Omnis ergo qui naſcitur per carnis concupiſcētiam, peccatum trahit. Peccatum itaque originale culpa eſt quam omnes concupiſcentialiter concepti trahunt. †Vnde in Eccleſiaſticis dogmatibus ſcriptum eſt: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur cum originali peccato naſci, impietati ſubditum, mortiq; ſubiectum, & ob hoc natura iræ naſci filium: à qua nullus liberatur, niſi per fidem mediatoris Dei & hominum His

Rom. 3. d

Lib. 2. hypognoſticō circa finem.

In to. 8. ad illum verſum: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum.

† Ca. 22. to. 3. apud Auguſt. Et in forma lib. de fi. ad Pet. cap. 26 et allegatur de conſe. diſtin. 4. cap. firmiſſimè.

& alijs

& alijs authoritatibus euidenter oſtenditur peccatum originale culpam eſſe, & in omnibus concupiſcétialiter genitis trahi à parentibus.

Quid ſit quod dicitur peccatum originale, ſcilicet, fomes peccati, id eſt, concupiſcentia. G

Nunc ſupereſt videre quid ſit ipſum originale peccatum: quod cùm non ſit actuale, non eſt actus ſiue motus animæ vel corporis. Si enim actus eſt animæ uel corporis, actuale vtiq; peccatum eſt: ſed actuale non eſt, nó eſt ergo actus uel motus. Quid ergo originale peccatum dicitur? Fomes peccati, ſcilicet, concupiſcientia vel concupiſcibilitas: quæ dicitur lex membrorum, ſiue languor naturæ, ſiue tyrannus qui eſt in membris noſtris, ſiue lex carnis. vnde Auguſtinus in libro de verbis Apoſtoli, Eſt in nobis concupiſcientia, quæ non eſt permittéda regnare. Sunt & eius deſideria, quæ ſunt actuales concupiſcentiæ, ſunt arma Diaboli, quæ ueniunt ex languore naturæ. Languor autem iſte tyrannus eſt qui mouet mala deſideria. Si ergo vis eſſe uictor tyranni: atq; inermem inimicum inuenire, non obedias concupiſcentiæ malæ. His uerbis ſatis oſtenditur fomitem peccati eſſe concupiſcentiam. *Ser. 12. qui intitulatur de verbis. Pſal. 118.*

Quòd nomine concupiſcentiæ intelligitur fomes peccati, quod dicitur fomes. H

Nomine autem concupiſcentiæ non actum concupiſcendi, ſed uitium primum ſignificauit, cùm eam dixit legem carnis. Vnde idem in tractatu de uerbis Apoſtoli ait, Semper pugna eſt in corpore mortis huius: quia ipſa concupiſcentia cum qua nati ſumus, finiri non poteſt quandiu uiuimus: quotidie minui poteſt, finiri non poteſt. Quæ autem eſt concupiſcentia, cum qua nati ſumus? Vitium vtiq; eſt, quod paruulum habilem concupiſcere facit, adultum etiam concupiſcentem reddit. Sicut enim in oculo cæci in nocte vitiũ cecitatis eſt, ſed non apparet, nec diſcernitur inter uidentem & cæcum niſi luce veniente: ſic in puero uitium eſſe non apparet, *Ser. 45. de tempore qui eſt 2. ſermo dominicæ 3. poſt octa. Epipha. Lib. 6. cõtra Iulian. c. 7.*

donec ętatis prouectioris tempus occurrat. Ex his datur intelligi; quid ſit originale peccatum, ſcilicet, vitiũ concupiſcentiæ: quod in omnes concupiſcẽtialiter natos per Adam intrauit, eosq; uitiauit. Vnde† Augu. in libro de baptiſmo paruulorũ, Adam pręter imitationis exemplum occulta etiam tabe carnalis cõcupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venturos. Vnde Apoſtolus rectè ait, in quo omnes peccauerunt. †Circumſpectè & ſine ambiguitate dicit: hoc Apoſtolus. Siue enim intelligatur, in quo homine, ſiue, in quo peccato, ſanum eſt. In Adam enim omnes peccauerunt, ut in materia, non ſolùm eius exemplo, ut dicunt Pelagiani. Omnes enim ille vnus homo fuerant, id eſt, in eo materialiter erant. Manifeſtum eſt itaque omnes in Adam peccaſſe, quaſi in maſſa. Ipſe enim per peccatum corruptus, quos genuit omnes nati ſunt ſub peccato. Ex eo igitur ſicut cuncti conſtituit ſunt peccatores, ita & in illo vno peccato, quod intrauit in mundum, rectè omnes dicuntur peccaſſe: quia ſicut ab illo vno homine, ſic ab eodem vno peccato immunes eſſe non poſſunt, niſi ab eius reatu per Chriſti baptiſmum abſoluantnr. Alia ergo ſunt propria peccata, in quibus tãtum peccant quorum peccata ſunt. Aliud hoc vnum in quo omnes peccauerunt, id eſt, ex quo omnes peccatores conſtituti ſunt.

Quòd per Adam originale peccatum in omnes intrauit id eſt, concupiſcientia.

† Li. 1 c. 9. & 10. To. 6

Ibidem cap. 10. & 11.

†Quomodo intelligatur In quo omnes peccauerunt.

Quid ſit peccatum in quo omnes peccauerunt, ſcilicet originale, quod ex inobedientia proceſſit. I

Hoc eſt originale peccatum quo peccato naſcuntur omnes concupiſcẽtialiter geniti: guod ex Adam ſiue ex eius inobedientia emanauit, & in poſteros demigrauit. Vnde Apoſtolus cõſequentèr per inobedientiam unius hominis multos dicit cõſtitutos eſſe peccatores, quæ eſt actuale peccatum. Cùm autem dixerit per unum hominem peccatum intraſſe in mundum, & in eo omnes peccaſſe, de originali dictum eſſe oportet accipi.

Rom. 5. d.

Ex quo ſenſu dictum eſt, Per inobedientiam unius multi ſunt conſtituti peccatores. K

Quòd ergo ait, Per inobedientiam vnius multi conſtituti

ſtituti ſunt peccatores: eo ſenſu dictum eſſe intelligendum eſt, quia ex inobedientia Adæ, ſcilicet, ex peccato actuali Adæ proceſſit originale peccatum, quo omnes peccatores naſcuntur: vt & in illo eſſet, & in omnes tranſiret.

Quòd peccatum originale in Adam fuit, & in nobis eſt. L

Vnde Auguſt. Iuliano hæretico nullum peccatum in paruulis eſſe contendenti reſpondens, apertè aſſerit peccatũ originale ex uoluntate Ade proceſſiſſe, ac per eius inobedientiã in mundum intraſſe. *a* Quærit enim Iulianus, per quid peccatũ inuenitur in paruulo, ita inquiẽs, Non peccat iſte, qui naſcitur, nõ peccat ille, qui genuit, non peccat ille, qui condidit. Per quas igitur rimas inter tot præſidia innocentiæ, peccatum fingis ingreſſum? *b* Et reſpondet ſancta pagina, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, per vnius inobedientiam, ait Apoſtolus. Quid quærit amplius, quid quærit apertius? *c* Item inquit Iulianus, Si per hominem peccatum intrauit in mundum, peccatum uel ex uoluntate eſt, uel ex natura eſt. Si ex uoluntate eſt, mala voluntas eſt, quæ peccatum facit: Si autem ex natura eſt, mala eſt natura. *d* Cui reſpondeo, Ex voluntate peccatum eſt. Quærit fortè, Vtrum originale peccatum ex voluntate ſit? Reſpondeo prorſus & originale peccatum ex uoluntate eſſe: quia hoc ex uoluntate primi hominis ſeminatum eſt, ut in illo eſſet, & in omnes tranſiret.

In lib. 1. ad Valerianũ de nuptijs, et cõcupiſcẽtia cap. 28. Tomo 7.
a *Quæſtio Iuliani.*
Ibidem.
b *Reſponſio Auguſtini.*
c *Rurſum quærit Iulianus.*
d *Reſponſio Auguſtini*

Obiectio quorundam contra id quod ſuprà dictum eſt, omnes in Adam fuiſſe homines. M

Ad hoc autem quod diximus in Adam fuiſſe omnes homines, quidam uerborum ſectatores ſic obiiciunt, dicentes, Non omnis caro, quæ ab Adam traducta eſt, in eo ſimul exiſtere: potuit quia multò maioris quantitatis eſt, quàm fuerit corpus Adæ. In quo nec tot etiam atomi fuerunt, quot ab eo homine deſcenderunt. Quocirca uerum non eſſe aſſerunt, ſubſtantiam uniuſcuiuſque in primo fuiſſe parente.

Reſponſio,

Reſponſio, ubi aperitur qualiter fuerunt in Adam ſecundum rationem ſeminalem, & quomodo ex eo deſcenderunt, ſcilicet, lege propagationis. N

Quibus reſponderi poteſt, quòd materialiter atque cauſaliter, non formaliter, dicitur fuiſſe in primo homine omne quod in humanis corporibus naturaliter eſt, deſcenditq; à primo parente lege propagationis, & in ſe auctum & multiplicatum eſt, nulla exteriori ſubſtantia in id tranſeunte, & ipſum in futuro reſurget. Fométum quidem habet à cibis, ſed non conuertuntur cibi in humanam ſubſtantiam, quæ ſcilicet per propagationem deſcendit, ad Adam. Tranſmiſit enim Adam modicum quid de ſubſtantia ſua in corpora filiorum, quando eos procreauit, id eſt, aliquid modicum de maſſa ſubſtántiæ eius diuiſum eſt, & inde formatum corpus filij, ſuiq; multiplicatione ſine rei extrinſecę adiectione auctũ eſt: & de illo ita augmentato aliquid inde ſeparatur, unde formantur poſterorum corpora: & ita progreditur procurationis ordo lege propagationis, uſque ad finem humani generis. Itaque diligenter ac perſpicuè intelligentibus patet, omnes ſecundum corpora in Adam fuiſſe per ſeminalem rationem, & ex eo deſcendiſſe propagationis lege.

Quomodo per propagationem deſcendit.

Authoritate & ratione probatur, nihil extrinſecum conuerti in humanam ſubſtantiam, quæ ab Adam eſt. O

Magiſter hic non approbatur. *† Mat. 15 b*

Quòd verò nihil extrinſecũ in humani corporis naturam tranſeat, ueritas in Euangelio ſignificat, dicens, † Omne quod intrat in os, in uentrem vadit, & in ſeceſſum emittitur. Quod etiam ratione oſtendi poteſt hoc modo, Puer qui ſtatim poſt ortum moritur, in illa ſtatura reſurget quam habiturus erat, ſi uiueret uſq; ad ętatem triginta annorum nullo uitio corporis impeditus. Vnde ergo illa ſubſtantia, quæ adeò parua fuit mortuã, in reſurrectione tam magna erit, niſi ſui in ſe multiplicatione?

cations? Vnde apparet, quòd etiam ſi viueret, nō aliunde, ſed in ſe augmentaretur illa ſubſtantia. Sicut coſta, de qua facta eſt mulier, & ſicut panes Euangelici. † Non inficiamur tamen quin cibi & humores in carnem & ſanguinem tranſeant: ſed non in veritate humanę naturæ, quæ à primis deſcendit parentibus: quæ ſola in reſurrectione erit, reliqua verò caro, in quam cibi tranſeunt, tāquam ſuperflua in reſurrectione deponetur: quæ tamen ciborum aliarumq; rerum fomentis coaleſcit.

Mat. 14. c
† Quòd cibi in carnem tranſeunt, ſed non in eam quę ab Adam.

QVOMODO PECCATVM ORIGINALE à patribus tranſeat in filios, an ſecundum animam, an ſecundum carnem.

Diſtinct. XXXI. A

NVnc ſupereſt inueſtigare, qualiter peccatum à patribus traducatur in filios, ſcilicet, an ſecundum ſolam animam, an ſecundum carnem, ſiue ſecundum vtrunque. Putauerunt quidam ſecundum animam trahi peccatum originale, non ſolùm ſecundum carnem: quia non ſolùm carnem, ſed & animam ex traduce eſſe arbitrati ſunt. Sicut enim in generatione prolis de carne paterna ſubſtantialiter trahitur caro, ita etiam de gignentis animam geniti eſſentialiter deduci ab his exiſtimabatur. Ideoque ſicut de corrupta carne caro corrupta ſeminatur. ita etiam de anima peccatrice anima peccatrix, corruptione originali īfecta, ab illis trahi dicitur.

Qualiter peccatū originale à parente traducitur in prolem.

Opinio quorundam malè credentiū animas eſſe ex traduce.

Prędictam opinionem damnat, & quòd per carnem traducatur peccatum dicit, & quomodo oſtendit. B

Hoc autem fides catholica reſpuit, & tanquam veritati aduerſum damnat: quæ non animas, ſed carnem ſolam, ſicut † ſuperius diximus, ex traduce admittit. Non ergo ſecundum animam, ſed ſecundum carnem ſolam, peccatum originale trahitur à parentibus. Eſt enim peccatum originale (vt † ſuprà diximus) concupiſcentia, non quidem actus, ſed vitium. vnde † Auguſt. Ipſa concupiſcentia eſt lex membrorum vel carnis, quæ eſt

† Diſtin. 18 lit. H
† Diſt. pręcedenti lit. H
† Li. de nup. & concupi. ſparſim.

morbidus quidam affectus, vel languor qui commouet illicitum deſiderium, id eſt, carnem concupiſcentiam, quæ lex peccati dicitur. Quæ dicitur manere in carne, non quin in anima ſit, ſed quia per corruptionem carnis in anima ſit.

Quare concupiſcentia dicitur eſſe in carne.

Cauſam corruptionis carnis oſtendit, ex qua in anima peccatum ſit. C

Caro enim propter peccatũ corrupta fuit in Adam, adeo vt cùm ante peccatum vir & mulier ſine incentiuo libidinis & concupiſcentiæ feruore poſſent conuenire, eſſetq; thorus immaculatus: iam poſt peccatum non valet fieri carnalis copula abſq; libidinoſa concupiſcentia, quæ ſemper vitium eſt & etiam culpa, niſi excuſetur per bona coniugij. In concupiſcentia ergo & libidine cõcipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipſa quæ concipitur, in vitioſa concupiſcentia polluitur & corrumpitur: ex cuius contactu anima cùm infunditur, maculam trahit qua polluitur & ſit rea, id eſt, vitium cõcupiſcentiæ, quod eſt originale peccatum.

Quòd propter corruptionem carnis, quæ eſt cauſa peccati, dicitur peccatum eſſe in carne. D

Ideoque ipſum peccatum dicitur manere in carne. Caro ergo quę in cõcupiſcentia libidinis ſeminatur, nec culpam habet, nec actum culpæ, ſed cauſam. In eo ergo quod ſeminatur, corruptio eſt. in eo autem quod naſcitur, concupiſcentiæ vitium eſt. Vnde Ambroſius de verbis Apoſtoli, ſic ait, Quomodo habitat peccatum in carne, cùm non ſit ſubſtantia, ſed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptum eſt per peccatum, ipſaque corruptio per conditionem offenſionis manet in corpore, robur tenens diuinæ ſententiæ datæ in Adam: cuius conſortio anima maculatur peccato. Per id ergo quòd facti cauſa manet, inhabitare dicitur peccatum in carne: hæc eſt lex carnis. Idem, Non habitat peccatum in anima, ſed in carne: quia peccati cauſa ex carne eſt, non ex anima: quia caro eſt ex origine carnis peccati, & per

Commentario ad 7. ca. ad Rom. tomo 4.

Ibidem paulo inferius.

& per traducem omnis caro ſit cauſa peccati:anima verò non traducitur, & ideo in ſe cauſam peccati non habet. Augu. quoque ex carne peccatum animam contrahere in ſermone quodam de verbis Apoſtoli oſtendit, dicens, Vitium concupiſcentiæ eſt, quod anima non ex ſe, ſed ex carne contraxit. Natura quippe humana non opere Dei cum vitio primitus eſt inſtituta, ſed ex voluntatis arbitrio priorum hominum venienti vitio eſt ſauciata, ita vt non ſit in carne bonum, ſed vitium quo inficiatur anima.

Lib. 4. de cōtra Iulian. cap. 4. et plenius cap. 9.

De cauſa originalis peccati, quæ eſt in carne, vtrum ſit culpa, an pœna. E

Hic quæri ſolet, Vtrum cauſa peccati originalis, quæ dicta eſt eſſe in carne, culpa ſit, vel pœna, ſiue aliquid aliud. Culpa eſſe non poteſt: quia culpa non eſt in re irrationali. Si enim culpa eſſet in carne ante infuſionem animæ, actualis eſſet, vel originalis. Sed actualis ibi non eſt, nec originalis culpa eſt: quia ipſa cauſa eſt originalis peccati. Si autem pœna eſt, quæ eſt illa? paſſibilitas, vel mortalitas, vel alia corruptio. Hos enim defectus carni ineſſe conſtat.

Quòd non ſit culpa, probat.

Hic aperitur quid ſit fœditas tracta ex libidine coeuntium, quę vitium vel corruptio dici poteſt. F

Ad quod dici poteſt, quod multiplex defectus carnis, & præcipuè pollutio quædam quam ex feruore coitus parentum & concupiſcentia libidinoſa contrahit caro dum concipitur, cauſa eſt originalis peccati: quæ rectè vitium, ſiue corruptio carnis appellari poteſt. Quę fœditas maior videtur eſſe in carne concupiſcentialiter traducta, quàm in ea vnde traducitur. Et quòd vitium vel corruptio ſit in carne ante coniunctionem animæ, effectu probatur, cùm anima infunditur, quæ ex corruptione carnis maculatur, ſicut in vaſe dignoſcitur uitium eſſe, cum vinum infuſum acceſſit.

Inductu ſimilium oſtendit non abſurdè dici filios trahere peccatum à parentibus, etiam mundis. G

Ne

Ne autem miremur & intellectu turbemur, audientes peccatum originale filios traducere à parẽtibus, iam per baptiſmum ab illo peccato mundatis, diuerſarum ſimilitudinum inductione id poſſe fieri inſinuat Augu. in libro de baptiſmo paruulorum, inquiens, Quomodo præputium per circumciſionem aufertur, manet tamen in eo quem genuerunt circumciſi, quomodo etiam palea quæ opere humano tanta diligentia ſeparatur, manet tamen in fructu qui de purgato naſcitur tritico: ita peccatum quod in parentibus per baptiſmum mundatur, manet in eis quos genuerunt. Ex hoc enim gignũt, quod adhuc vetuſtum trahunt, non ex hoc quod lex in nouitate promouit eos inter filios Dei. Non enim generant parentes filios ſecundum illam generationem, qua denuò nati ſunt: ſed potius ſecundum illam, qua carnaliter & ipſi primum ſunt generati.

Ca. 8. lib. 3. *Cap. 9. li. 2.* *Li. 2. ca. 27 & 28.*

Quare dicatur originale, hic dicitur cum Epilogo. H

Iam oſtenſum eſt quid ſit originale peccatum, & qualiter à parẽtibus in filios, & per carnem in animam tranſeat. Ex quibus etiam innoteſcit, quare dicatur originale peccatum: ideo, ſcilicet, quia ex vitioſa lege originis noſtræ, in qua concipitur, ſcilicet, carnis libidinoſa concupiſcentia traducitur, vt ſuprà dictum eſt. Non enim quia ex carne tracta ab Adam concepti ſumus, ideo peccatum traximus, quia & Chriſti corpus ex eadem carne formatum eſt, quæ ab Adam deſcendit: ſed eius conceptus eſt celebratus non lege peccati, id eſt, concupiſcentia carnis, vnde & caro eius peccatrix non fuit, imò operatione ſpiritus ſancti. Noſter verò conceptus non fit ſine libidine, & ideo non eſt ſine peccato. Quod euidenter Augu. oſtendit in libro de fide ad Petrum, dicens, Quia dum ſibi inuicem vir mulierq; miſcentur, ſine libidine non eſt parentum concubitus, ob hoc filiorum ex eorum carne naſcentiũ non poteſt ſine peccato eſſe conceptus: vbi peccatum in paruulos non tranſmittit propagatio, ſed libido: nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato naſci, ſed fœditas libidinis

Præſenti diſtinct. lit. B *Matth. 1. d* *Pſal. 5.* *Ca. 2 in medio Tom. 3.*

dinis

dinis quam homines habent ex illius primi iuſtiſſima cō demnatione peccati. Ideo beatus Dauid propter originale peccatum, quo naturaliter obſtricti ſunt filij iræ, dicit, In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Ex hoc itaq; apparet, ex lege conceptionis traduci originale peccatum: quia niſi conceptio ſic fieret in carne, anima ex carnis coniunctione concupiſcentiæ vitium non traheret. *Epheſ. 2. d* *Pſalm. 50.*

Obiectio quorundam nitentium probare peccatum non traduci ex lege coitus. I

Sed ad hoc opponitur hoc modo, in ipſo cōceptu vbi dicitur tranſmitti peccatū, propagatur caro: nec tñ tunc infunditur anima ſecundū phyſicos, ſed iá effigiatis corporibus, qđ etiam Moyſes in Exod. apertè ſignificat, vbi ait de percuſſura mulieris prægnantis: Si quis, inquit, percuſſerit mulierem prægnantē & abortū fecerit, ſi adhuc informe fuerit puerperiū, mulctabitur pecunia: ſi autem formatū fuerit, reddat animā pro anima. Formatū verò intelligitur, propria anima animatum: & informe, quod nondū habet animam. In ipſo ergo conceptu cùm caro propagatur, nondū infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum tranſmittitur cùm peccatum nō poſſit eſſe vbi anima non eſt? Ad quod dici poteſt, quia in illo conceptu dicitur peccatū tranſmitti, non quia peccatū originale ibi ſit: ſed quia caro ibi contrahit id, ex quo peccatum fit in anima cùm infunditur. Et vtrunq; vocatur conceptus. ſ. cū & caro propagatur formamq; corporis humani recipit, & cùm anima infunditur, quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde dicitur, quod natum eſt in ea. Propriè autem natiuitas dicitur in lucem editio. *Exod. 21.* *Reſponſio cum Solutione.* *Matth. 1.*

QVOMODO ORIGINALE PECCATVM dimittatur in baptiſmo cum & poſt ſit illa concupiſcentia quę dicitur originale peccatum. Diſtinct. XXXII. A

Qualiter peccatum originale deleatur ſeu curetur.

QVoniam ſuprà dictum eſt originale peccatū eſſe vitium concupiſcentię, aſſignatumque quomodo parentibus trahatur & originale dicatur: ſupereſt

ſupereſt inueſtigare quomodo in baptiſmo dimittatur, cum etiam poſt baptiſmum remaneat concupiſcentia quæ ante fuerat. Vnde Videtur uel peccatum originale non eſſe concupiſcentiam: uel nó remittit in baptiſmo. Manet quippe ut ait Augu. in corpore mortis huius carnalis concupiſcentia, cuius uitioſis deſiderijs non obedire præcipimur: quæ tamen concupiſcentia quotidie minuitur in proficientibus & conuenientibus. Sed licet remaneat cócupiſcentia poſt baptiſmum, non tamen dominatur & regnat ſicut antè: imò per gratiam baptiſmi mitigatur, & minuitur, ut poſt dominari nó ualeat, niſi quis reddat uires hoſti eundo poſt concupiſcentias. Nec poſt baptiſmum remanet ad reatum, quia non imputatur in peccatum, ſed tantum pœna peccati eſt: ante baptiſmum uerò pœna & culpa.

In lib. de nuptijs & concupiſcentia 1. ca. 25. tomo 7. & c. 23. ibidem.

Eccle. 18. d

Quòd originale peccatum duobus modis dimittatur, ſcilicet, extenuatione ſui, & ſolutione reatus. **B**

Duplici ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptiſmo, quia per gratiam baptiſmi uitium cõcupiſcentiæ debilitatur atque extenuatur, ita ut iam non regnet, niſi conſenſu reddantur ei uires, quia & reatus ipſius ſoluitur. Vnde Auguſtin. in libro de baptiſmo paruulorum, Gratia per baptiſmum id agitur, ut uetus homo crucifigatur, & corpus peccati deſtruatur: non ita ut in ipſa uiuente carne concupiſcentia reſperſa & innata repente abſumatur & non ſit, ſed ne obſit mortuo, quæ inerat nato. Nam ſi poſt baptiſmum uixerit, in carne habet concupiſcentiam cum qua pugnet, eamq; adiuuante Deo ſuperet, ſi tamen non in uacuum gratiam eius ſuſcepit. Non itaq; hoc præſtatur in baptiſmo, niſi fortè miraculo ineffabili creatoris, ut lex peccati, quæ eſt in membris, prorſus extinguatur & non ſit, ſed ut quicquid mali ab homine factum, cogitatumq; eſt, totum aboleatur, ac uelut factum nó fuerit habeatur. Ipſa vero concupiſcentia ſoluto reatus uinculo, quo per illã Diabolus animã retinebat, & à ſuo creatore ſeparabat, maneat in certamine. Ecce hic apertè oſtendit, ea ratione dimitti

Authoritates de uno modo remiſſionis.

Ca. 36. li. 1.

Rom. 6. a

1. Cor. 6. a

ne dimitti

ne dimitti in baptiſmo, non quia non maneat poſt baptiſmum, ſed quia reatus in baptiſmo aboletur. Deinde idem ipſe oſtendit, eo modo etiam dimitti in baptiſmo, quia baptiſmi gratia concupiſcentia ipſa mitigatur & minuitur in eodem libro ita dicens, Lex carnis, quam Apoſtolus appellat peccatum, cum ait, Non regnet peccatũ in veſtro mortali corpore: non ſic manet in membris eorum, qui ex aqua & ſpiritu ſancto renati ſunt, tã quam nõ ſit eius facta remiſſio, vbi omnino plena fit remiſſio peccatorum: ſed manet in uetuſtate carnis tanquam ſuperatum & peremptum, niſi illicito conſenſu quodam modo reuiuiſcat, & in regnum proprium dominationemq; reuocetur. Hic apertè inſinuatur, in baptiſmo concupiſcentiam debilitari, ex quo & dicitur dimitti non ſolũ ideo quia reatus ibi ſoluitur. Quem remiſſionis modum alijs etiam pluribus teſtimonijs ſcriptura edocet. Ait enim Aug. contra Iulianum, Lex quę in membris eſt, uitium carnis eſt, quod ex pęna peccati, & ex traduce mortis prouenit. Sed lex iſta quæ eſt in membris, remiſſa eſt regeneratione ſpirituali, & manet in carne mortali. Remiſſa eſt, quia reatus ſolutus eſt ſacramento quo renaſcuntur fideles. Manet autem, quia operatur deſideria, contra quæ dimicant etiam fideles. Idem in ſermone quodam de cõcupiſcentia carnis, Per gratiam baptiſmatis & lauacrum regenerationis ſolutus eſt & ipſe concupiſcentiæ reatus, cum quo eras natus: & quicquid anteà conſenſiſti malæ concupiſcẽtiæ, ſiue cogitatione, ſiue locutione, ſiue actione. Idem in libro de nuptijs & cõcupiſcentia, Concupiſcẽtia carnis, licet in regeneratis iã non deputetur in peccatum, quæcunq; tamen proles naſcitur obligata eſt originali peccato. Itẽ, Dimittitur cõcupiſcentia carnis in baptiſmo: non ut non ſit, ſed ut non imputetur in peccatum: Hoc eſt enim non habere peccatum, non eſſe rerum peccati. Quomodo ergo alia peccata prætereunt actu, & remanent reatu, ut homicidium & ſimilia: ita ecõuerſo fieri poteſt, ut concupiſcentia prætereat reatu, & remaneat actu.

Authoritates de altero li. 2. ibi. c. 28.

Roma. 6. b.

Libro 2. in principio.

Li. 1. cõtra duas epiſtolas Pelagia.

Ca. 13. quo ad ſententiam.

Li. 1. de nuptijs & concupiſcentia cap. 25. 26 & 27.

actu. Ex prędictis euidenter monſtratur, quomodo peccatum originale in baptiſmo remittatur.

De fœditate quam caro ex libidine coitus contrahit, vtrum in baptiſmo diluatur. C

Quidam dicũt carnem mũdari ab illa pollutione, alij non.

Solet autem hic quæri, Vtrum & ipſa caro in baptiſmo ab illa fœditate purgetur, quã in conceptione ex cõcupiſcentia libidinoſa contraxit? Quibuſdam videatur, quod ſicut anima a reatu purificatur, ita & caro ab illa pollutione purgatur: vt ſicut duobus completur myſterium baptiſmi, ſcilicet, aqua & ſpiritu: ita ibi duo purgentur, anima, ſcilicet a reatu, & caro ab illa contagione: quod quidem probabile eſt: Alij verò putant tantum animam ibi mundari, carnem verò non ab illa fœditate purgari. Si uerò remanet illa fœditas vſq; ad procreationem filiorum, quæ fit in concupiſcentia carnis, videtur natura carnis magis ac magis corrumpi: & magis corrupta videtur caro prolis quàm parentis, quia de carne pollutionem quam habuit a conceptu retinente, trahitur polluta, & in concupiſcentia concipitur, vnde & polluitur: & ita ex duplici cauſa contaminatur. Vnde & maior videtur pollutio carnis in prole, quàm fuerit in parente. Ad quod illi dicunt, quia licet caro prolis ex carne fœda ſeminetur, & in concupiſcentia ſeminis cõcipiatur: non tamen maiorem fœditatem trahit, quàm caro vnde ſeminatur, habuit. Quamuis etiam ſi fœdior atque immundior ſit caro prolis, & ideo magis corrupta quam caro parentis: non tamen inde (ut aiunt) fit præiudicium v[illegible] quia nec abſurdum eſſe dicunt, ſi carnis natura magis in poſterioribus corrupta trahatur neq; ex ipſa magis corrupta anima amplius inficiatur.

Inconueniẽtiam adducũt contra illos, qui negat carnem mundari à pollutione.

Reſponſio illorum.

Ex quo authore ſit illa concupiſcentia, Deo, ſcilicet, vel alio. D.

Præterea quæri ſolet, Vtrum cõcupiſcentia quæ poſt baptiſmum remanet, & tantum pœnalitas eſt, ante baptiſmum verò pœna erat, & culpa: ex Deo authore ſit, vel ex alio? Ad quod breuiter reſpondentes dicimus, quia inquantum pœna eſt, Deum habet authorem: inquantum

quantum verò culpa eſt, Diabolum ſiue hominem habet authorem.

Qua iuſtitia animæ mundæ & creatione illud peccatum imputetur, cum non poſſit vitare. E

Solet etiam quæri, qua iuſtitia teneatur illo peccato anima innocens à Deo creata, cum non ſit in poteſtate ſua illud uitare? Non enim per liberum arbitrium illud committitur: quia non prius eſt anima, quàm illi peccato eſt obnoxia. Ad hoc quidam dicunt ideo animam ream eſſe illius peccati, licet munda a Deo ſit creata, quia cum infunditur corpori, cõdelectatur carni: ex quo peccatum contrahit. Quod ſi eſſet, iam non originale, ſed actuale diceretur. Potius ergo ideo rectè pôt dici imputari animę illud peccatum, quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit. quia, ut ait Auguſt. in libro de ciuitate Dei, non fuit corruptio corporis, quę aggrauat animam, cauſa primi peccati, ſed pęna: nec caro corruptibilis animam peccatricẽ fecit, ſed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit.

Reſponſio quorũdam falſa.

Congrua reſpõſio et vera, libr. 14. c. 3. tomo 5.

Vtrum illud peccatum ſit voluntarium, vel neceſſarium. F

Illud etiam non immeritò quæri poteſt, Vtrum peccatum originale debeat dici voluntarium, uel neceſſarium. Et neceſſarium poteſt dici, quia uitari non poteſt, Vnde & † Propheta dicit, De neceſsitatibus meis erue me. Et voluntarium non incõgruè appellatur, quia ex voluntate primi hominis proceſsit, ut Auguſt. in 1. lib. retract. oſtendit, dicens, Iſtud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non utantur libero arbitrio voluntatis, non abſurde uocatur uoluntarium: quia ex prima hominis mala uoluntate contractum, factum eſt quodammodo hęreditarium:

Quòd uoluntarium poteſt dici & neceſſariũ.

† Pſal. 42. Cap. 15.

Quare Deus animam corpori iungit, ſciens eam inde maculari, & ideo damnari. G

Si uerò quæritur, Cur Deus qui fecit animam ipſam ſine macula, & ſcit eam ex corporis coniunctione maculam peccati cõtrahere, & aliquãdo ante baptiſmum

Rom. 11. d. ſeiungi ab ipſo corpore & ſic damnari, eã corpori iungit. Reſpondemus, ex altitudine iudiciorũ Dei id prouenire, & nec iniuſtè id à Deo fieri. Ipſe enim non incõgruè humanę conditionis modum, quem a principio inſtituit, licet peccata hominum interceſſerint, ſine immutatione continuè ſeruat: Corpora de materia a principio ſine uitio facta fingens, animasque de nihilo creans, eorumque coniunctione hominem perficiens. Cùm ergo utraq; hominis natura a Deo ſine uitio ſit inſtituta licet a ſe peccato ſit uitiata: nõ ideo immutabilis Deus humanæ conditionis primariam legem mutare debuit, ſiue ab hominum multiplicatione deſiſtere.

An anima ſit talis qualis à Deo creatur? H

Hic a quibuſdam quæri ſolet. Vtrum anima talis ſit ante baptiſmum, qualis a Deo creatur? Quod non eſſe probare conantur hoc modo, Anima in corpore creatur, in cuius coniunctione peccato maculatur. Quàm cito ergo eſt, peccatum habet: nec prius fuit, quàm peccatum habuit: non eſt ergo talis, qualis a Deo creatur, Creatur enim a Deo innocens, ſe ſine uitio: & nunquã talis eſt. Ad quod dici poteſt, quia nõ omnino talis eſt, qualem eam Deus fecit. Deus enim bonam eam fecit. & bonitatem ei ſine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas, quam in creatione a conditore ſuſcepit, quam bonitatem per peccatum penitus non amiſit, ſed uitiatam habuit, quam Deus tamen ſine uitio fecit. Si enim res bona non eſſet anima, in ea malum eſſe nequiret, cum non poſſit malum eſſe niſi in bona, ut poſt dicetur. Non ergo omnino talis eſt anima qualis a Deo creata. Sicut quis pollutas habens manus, non tale habuit pomum, quale ego dedi mundis manibus. Ego enim dedi mundum.

Quidã probant non eſſe talem.

Solutio.

Diſtin. 34. Litera D.

An animæ ex creatione ſint æquales in donis naturalibus. I

Illud quoque non incongruè quæ ſolet, Vtrum omnes animæ ex creatione æquales ſint in alię alijs excellentiores? Pluribus non irrationabiliter uidetur, quòd

ex

ex ipſa creatione aliæ alijs excellant in naturalibus donis, ut in eſſentia aliæ alijs ſit ſubtilior, & ad intelligēdū memorandumque habilior, vtpote acutiori ingenio, & perſpicaciori intellectu prædita. Quod non improbabiliter dicitur, cùm in Angelis ita fuiſſet cōſtet. Et licet naturalibus donis aliæ per alijs polleant, tamen ante baptiſmum a corpore deſcedentes parem pœnam, & poſt baptiſmum ſtatim æqualem coronam ſortiuntur: quia ingenij acumen uel tarditas, præmium vel pœnam in futuro non collocat.

AN PECCATA OMNIVM PRAECEDENTIUM patrum paruuli originaliter trahant vt peccatum Adæ.

Diſtinct. XXXIII. A

PRædictis adijciendum uidetur, an peccata præcedentium patrum ad paruulos tranſeant, ſicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundaſſe. Et ſi peccata parentum tranſeant in paruulos: vtrum omnium qui fuerunt ab Adam vſque ad ipſos, an aliquorum & non omnium? *Vtrum originale peccatū p peccata proximorum parentū multiplicetur & imendatur.*

Quid ſuper hoc Auguſtin. in Enchiridio dicere videtur. B

De hoc Augu. in Enchirido ambiguè diſſerit. Videtur enim approbare peccata parentū præcedentium imputari paruulis, non omnium tamen qui fuerunt ab Adam, ne importabili & nimia ſarcina in pęna æterna grauarentur paruuli: ſed tantum eorum parētū, qui eos a quarta generatione præceſſerunt. Quod confirmat illis verbis quibus in Exod. Dominus ait, Ego ſum Deus viſitans iniquitates patrum vſq; in tertiam & quartam generationem: quaſi peccata parentum proximorum tantum paruulis imputentur, & non alia: quod eſt per moderationem diuinæ miſerationis: *Capite 47. In Tomo 3. Exod. 20. A*

Eorum ponit documenta, qui dicunt tranſire in paruulos parentum delicta. C

Et quòd non illud ſolum primi hominis delictū par

Ibidem ca. 44. & 46. uulosq́ teneat, ſed etiam alia, illi quibus ita uidetur ex eo confirmant, quòd etiam paruuli non modo maiores, dicuntur baptizari in remiſſionem peccatorum per pluralem numerum, non per ſingularem in remiſſionem peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus dicit, *Pſalm. 50.* In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dicit, in iniquitate uel peccato. Vnde putant non tantum illud vnum peccatum originale, ſed etiam plura quæ in peccato Adæ reperiri poſſunt, & alia parentum peccata paruulis imputari.

Quòd in illo vno primo peccato plura reperiuntur. D

Quòd verò in actuali peccato Adæ plura notari ualeant peccata, *Cap. 45.* Augu. in Enchridio inſinuat, Poſſunt, inquit, intelligi plura peccata in vna tranſgreſſione Adæ, ſi in ſua quaſi membra diuidatur. Nam & ſuperbia eſt illic, quia homo in ſua potius eſſe quàm Dei poteſtate dilexit: Et ſacrilegium, quia Deo non credidit. Et homicidium, quia ſe in mortem pręcipitauit: Et fornicatio ſpiritualis, quia integritas mentis humanæ ſerpentina ſuaſione corrupta eſt: Et furtum, quia cibus prohibitus vſurpatus eſt: Et auaritia, quia plus quàm ſufficere ei debuit, appetiuit: & ſi quid aliud in hoc vno peccato inueniri poteſt. *De parentũ peccatis, an paruulos teneant.* Deinde de parentum præcedentium peccatis vtrum paruulis imputentur, magis opinãdo quàm aſſerendo diſceptat, ita † inquiens, *† Ibid. c. 46* Parentum peccatis paruulos obligari, non ſolùm primorum hominum, ſed etiam ſuorum de quibus ipſi nati ſunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina ſententia, Reddam peccata parentum in filios, *Exod. 20. a* tenet eos ante regenerationem vſque adeò, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat, In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. *Pſalm. 50* Non dixit, in iniquitate vel in peccato, cùm & in hoc rectè dici poſſet: ſed iniquitâtes & peccata dicere maluit, quia & in illo vno quod in omnes homines pertranſijt, atque tam magnũ eſt, vt eo mutaretur in neceſſitaté mortis humana

natura

naturæ, reperiuntur (ſicut ſupra diſſerui) plura peccata & alia parentum: quæ non ita poſſunt mutare naturã, reatu obligãt filios, niſi gratia Dei ſubueniant. Sed de peccatis aliorum parentum, quibus ab ipſo Adam vſq; ad patrem ſuum † progenerationibus ſuis quiſq; ſuccedit, non immerito diſceptari poteſt: vtrum omnium malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus, qui naſcitur implicetur: ut tanto peius, quãto poſterius, quiſque naſcatur. An propterea Deus in tertiam & quartã generationem de peccatis parentum poſteris eorum comminetur, quia iram ſuam quantum ad progeneratorum culpas, nõ extendit vlterius moderatione miſerationis ſuæ: ne illi quibus regenerationis gratia non confertur, nimia ſarcina in ipſa æterna damnatione premerentur, ſi cogerentur ab ipſo initio generis humani omnium præcedentium parentum ſuorum originaliter peccata contrahere, & pœnas pro eis debitas pendere. An aliquid aliud de re tanta, ſcripturis ſanctis diligẽtius perſcrutatis ac tractatis valeat uel nõ ualeat reperiri, temerè affirmare non audeo. Ecce perſpicuum fit lectori, Auguſtinum ſuperiora dixiſſe non aſſerendo, ſed diuerſorum opiniones referendo.

In Enchir. Cap. 47.

† alias progeneratoribus.

Vide opiniones varias.

Oſtendit Auguſtinum ſibi fore contrarium, ſi id ſentiret. E

Alioquin ſibi ibi contradicere oſtenderetur, qui in eodem libro omnium mitiſſimam dicit eſſe pœnam paruulorum, qui originali tãtum tenentur peccato, his uerbis, Mitiſſima ſane pœna eorum erit, qui præter peccatum quod originale contraxerunt, nullum inſuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt, tanto quiſque ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto minorem habuerit iniquitatẽ. Ecce hic apertè dicit, paruulorum pœnam omnium aliarum pœnarum eſſe leuiſſimam. Quod ſi eſt, non ergo peccatis patrum præcedentium obligantur, niſi Adæ. Si enim pro peccatis parentũ actualibus æternaliter punirentur, & pro ſuo originali, non tã minus, ſed fortè magis, quã ipſorum parentes punirentur. Non ergo pro peccatis parentum actualibus

Enchiridij Cap. 93.

nec etiam pro actualibus primi parētis, ſed pro originali quod à parentibus trahitur, paruuli damnabũtur: ꝓ eo nullam aliam ignis materialis uel cõſcientiæ uermis pœnam ſenſuri, niſi quod Dei uiſione carebunt in ꝑpetuum. Vno ergo, & non pluribus peccatis paruuli obligati ſunt. Vnde etiã ea quibus illa opinio muniri uidetur, ſcilicet, quòd peccata & iniquitates in paruulis aliquando ſcriptura eſſe ſignificat, vtens plurari numero, ita determinãt Augu in eodem libro, Quia in ſcriptura per ſingularem numerum pluralis numerus ſæpe ſignificari ſolet: ut ibi, Ora ergo ad Deum, ut auferat a nobis ſerpentem: non ait, Serpẽtes, quos patiebatur populus. Et econuerſo per pluralem ſignificatur ſingularis numerus: vt in Euangelio. Mortui ſunt enim qui quærebant animam pueri: non ait, Mortuus eſt, cum loqueretur de Herode. Et in Exodo, Fecerũt Deos aureos, cum unum fecerint vitulum: de quo dixerunt, Iſti ſunt Dij tui Iſrael. Ita & illud originale vnum plurali numero ſignificatur, cũ dicimus, paruulos in peccatorum remiſſionẽ baptizari, & in peccatis uel iniquitatibus concipi.

Determinatio eorum q̃ illi opponebant.
Cap. 44.
Num. 21. b
Mat. 2. c.
Exod. 22. a

An actuale peccatum Adæ ſit grauius cæteris. F

Hic quæri ſolet, Vtrum peccatum Adæ tranſgreſſionis ex quo proceſſit originale, & in quo plura ſuperius notata ſunt peccata, graui⁹ fuerit cæteris peccatis, Quibuſdam ita eſſe uidetur, quia illud peccatũ totam humanam naturã mutauit: ſicut † Aug. dicit in Enchiridio. Illud vnum peccatũ in loco & habitu tantæ felicitatis admiſſum, tam magnum eſt, ut in uno homine originaliter & (ut ita dixerim) radicialiter totum genus humanũ damnaretur. Idem in libro de ciuitate Dei, Tanto maiori iniuſtitia violatum eſt illud mandatum, quanto faciliori poterat obſeruantia cuſtodiri. Nõdum enim ipſi voluntati cupiditas reſiſtebat, quod de pęna tranſgreſſionis poſtea ſecutum eſt. His aliiſq; vtuntur authoritatibus, qui illud peccatum cæteris aliorũ hominum peccatis grauius eſſe dicunt. Quod etiam ratione oſtendere laborant hoc modo, Magis nocuit illud peccatum

Quare quibuſdam grau⁹ uidetur eſſe cæteris.
† Cap. 28.
Lib. 14. ca. 11. & c. 15
Poſt authoritates po-

quam aliquod aliorum: quia totum humanum genus uitiauit ac morti vtiq; ſubdidit, quod nullo alio peccato factum eſt. Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum, quam aliquod aliud. *nit etiam ra. iones erũ.*

Reſponſio contra illos, ubi alia peccata oſtenduntur illo maiora. G

Ad quod dici poteſt, quia licet illud peccatum humanam naturam mutauerit in neceſſitatem mortis, & in totum genus humanum reatum diffuderit: non eſt tamen putandum grauius fuiſſe peccato in ſpiritum ſanctũ, quod neq; hic, neq; in futuro (vt veritas ait) dimittitur. *Mat. 12. b.* Quod uerò totam humanam naturam corrupit, nõ ideo eſt quia grauius fuerit cunctis aliis peccatis: ſed quia ab homine commiſſum eſt, quando in vno homine tota humana natura conſiſtebat, & ideo tota in eo corrupta eſt: maioremque effectum mali intulit quantum ad multiplices defectus qui ex eo manauerunt, ſed non quantum ad pœnam æternam, quam grauiorem non meruit, quàm plures poſtea meruerunt per alia peccata: imò alios grauiorem promeruiſſe credimus iram quàm Adam meruerit. *In quo habet maiorẽ effectũ mali in quo minorem.*

An iſtud peccatum ſit primis dimiſſum parentibus. H

Si uerò quæritur, an illud peccatum fuerit dimiſſum primis parentibus? Dicimus eos per pœnitentiam veniam conſecutos. Vnde Augu. in libro de baptiſmo paruulorum ait, *Lib. 2. c. 44* Sicut illi primi parentes poſtea uiuẽdo creduntur per Domini ſanguinem ab extremo liberari ſupplicio, non tamen illa vita meruerunt ad paradiſum reuocari: ſic & caro peccatis, etiam remiſſis peccatis, ſi homo in ea iuſtè uixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati.

Quòd peccata prentum uiſitantur in filios, & quòd non ſunt aduerſa quæ Deus dicit in Exodo, & in Ezechiele. L

Et licet peccatis parentum, niſi Adæ, paruuli nõ obligentur, non eſt tamen diffitendum peccata parentum in

filios

filios redundare, ſicut Dominus in Exodo ad Moyſem ait, Ego ſum Deus fortis, zelotes, uiſitās iniquitates patrum in filios vſque in tertiam & quartam generationē his qui oderunt me. His uerbis aperte inſinuatur, quòd Deus reddit peccata patrum ſuper filios tertios & quartos. Huic aūt videtur aduerſari quod Dn̄s ait in Ezechiele, † Quid eſt quod inter vos parabolā uertitis in prouerbiū iſtud dicētes, Patres comederūt vuā acerbā, & dentes filiorū obſtupeſcūt? Viuo ego, dicit Dn̄s, ſi erit vobis vltra parabola hæc in prouerbiū in Iſrael. Ecce oēs animæ meæ ſunt, ut anima patris, ita anima filij mea eſt: & anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius nō portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper eum. His verbis uidetur Deus corrigere per Prophetam, quod malè dixerit in lege. Si enim peccata parētū reddit in tertiā & quartam generationē iniuſtitia uidetur Dei eſſe, vt alius peccet & alius puniatur. Quomodo enim iuſtum eſt alium peccare, & alium peccata luere?

Authoritatem inducit quę illi aduerſari uidetur.

† Eze. 18. a

Determinatio præmiſſarum authoritatem conuenientiam oſtendens. K

Sed, ut ait Hieronymus, Ne lex & Prophetæ, id eſt, Exod & Ezechiel, imò ipſe Deus qui & hic & ibi locutus eſt, in ſententia diſcrepare videantur, attendamus finem illius authoritatis Exod. Dicto enim, Reddo iniquitates patrum in filios: addit, His qui oderunt me, per quod euidenter oſtendit, nō ideo puniri filios, quia peccauerunt patres, ſed quia eis ſimiles quodam hęreditario malo Deum oderunt. Illud ergo quod in Exod. Dominus dicit, ſicut Heron. tradit, non id ſonat quod multi exiſtimant: nec eſt ſimile huic prouerbio, Patres comederunt vuam acerbam, &c. Illud enim Exod. Hieron. ſuper illud Ezech. & Aug. ſuper Pſal. Deus laudem meam ne tacuerit, de filiis peccata patrum imitantibus accipiēdum cenſent: ſuper quos dicitur Deus reddere peccata patrum, quia punit eos eò quòd imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit

Tomo 5. explanatione ad 8. caput Ezechielis.

Hier. 31. in To. 8. enarratione ad Pſal. 108. In expoſitione uerſus, In memoriā redeat ini-

rigit Deus in Propheta, quod antè dixerat in lege: ſed quomodo intelligendum ſit, aperit. Vnde & illos qui prauè intelligebant arguit, qui dicebant, Patres comederunt, &c. *quitas patrum eius.*

Quare dixerit, in tertiam & quartam generationem, & quare patres tantum commemorauit. L

Veruntamen ſi de imitatoribus malorum illud accipitur, quare tertiam & quartam generationem tantum cõmemorauit; cùm in qualibet generatione rei teneantur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres cõmemorauit, cùm & illi omnes mali ſint, qui quorumlibet malorũ peccata imitantur? Sed ideo patres ſpecialiter nominauit, quia maximè patres filij imitari ſolent, quos præcipuè diligunt. Et tertiam & quartam generationem ideo cõmemorauit, quia ſolent parentes interdũ tãdiu uiuere, donec filios tertios & quartos habeãt: qui patrum iniquitates uidentes, eorum impietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundũ hunc modũ rectè intelligitur ad literam, quod in Exodo dicitur. *Solutio. Greg. li. 15. Mor. c. 22.*

Quomodo illud Exodi intelligi debeat ſecundum myſterium. M

Quod etiam myſticè intelligendum eſſe oſtenditur, ex eo quòd parabola dicitur. Si enim parabola eſt, ut ait Hieronymus aliud uerbis ſonat, aliud ſenſu continet. Vnde aliqui ita ediſſerunt: Patrem in nobis eſſe dicunt, leuem punctum ſenſuum, ſcilicet, primum motum ſuggeſtionis uel cogitationis: Filium uerò, ſi cogitatio conceperit peccatum: in quo notatur conſenſus, & delectatio mulieris: Nepotem, ſi quod cogitaueris atque conceperis, opere compleueris, uel complere decreueris: in quo notatur conſenſus uiri, ſiue patratio peccati. Pronepotem autem, ſi non ſolum feceris, ſed in eo glorieris: & hæc eſt quarta generatio, non quia tres præceſſerint: ſed quarta dicitur, quia quarto loco à primo motu, qui eſt quaſi pater, enumeratur. Deus ergo primos & ſecundos ſtimulos cogitationum, quos Græci *propatheias* uocant *Loco prædicto. Pouer. 21 c*

cãnt,ſine quibus nullus hominum eſſe poteſt, nõ puniet æternaliter:ſed ſi cogitata quis facere decreuerit, & quę fecit corrigere noluerit, quæ ſunt mortalia peccata, & tertia & quarta generatio.

Per quid probatur, quòd primus motus non puniatur æternaliter. N

Ibidem paulò inferius. *Geneſ 9. d.*

Ad probandum uerò, ut ait Hieronymus, quod primus pulſus cogitationis nõ puniatur æternaliter à Deo, illud de Geneſ. afferendum eſt: Chan enim peccauit, irridens nuditatem patris: & ſentẽtiam nõ ipſe, ſed filius eius Chanaan accepit. Maledictus Chanaan, ſeruus erit fratrum ſuorũ. Quæ enim iuſtitia eſt, ut pater peccauerit, & filius punitus ſit? Sed in myſtero illud factum eſt.

QVAE DE PECCATO ANIMADVERtenda ſint. Diſtinct. XXXIIII. A

De peccato actuali ſecundum eius cauſalitatẽ.

POſt prædicta, de peccato actuali diligenti indagine quædam conſideranda ſunt, ſcilicet, quæ fuerit origo & cauſa primi peccati: utrum res bona, an res mala? Poſtea, in qua re ſit peccatum? Deinde, quid ſit peccatum, & quod modis fiat, & de differentia ipſorum peccatorum?

Quæ fuit origo & cauſa peccati prima. B

Cauſa & origo prima peccati res bona extitit, quia ante primum peccatum non erat aliquid mali unde oriretur. Cùm enim originem & cauſam habuit, aut ex bono aut ex malo habuit. Sed malum antè non erat: ex bono ergo ortum eſt. Prius enim in Angelo ortum eſt peccatum, & poſtea in homine. Et quid erat Angelus, niſi bona natura Dei? Non ex Deo ortum eſt malum quod fuit in Angelo: non ex alio quàm ex Angelo: ex bono ergo ortum eſt. Vnde Auguſt. in reſponſionibus contra Iulianum hæreticum qui dixerat, Si ex natura peccatum eſt, tunc mala eſt natura, ait, Quæſo, vt ſi poteſt,

Id eſt, in 2. li. de nuptiis & concupi.

ceſt reſpondeat. Manifeſtum eſt ex voluntate mala, tanquam ex arbore mala, fieri omnia opera mala, tanquam fructus malos: ſed ipſam malam voluntatem vnde dicit exortã niſi ex bono? Si enim ex angelo: quid eſt Angelus, niſi bonum opus Dei? Si ex homine, quid erat ipſe homo, niſi bonum opus Dei? Imò quid erant hæc duo antequàm in eius oriretur mala voluntas, niſi bonum opus Dei, & bona & laudanda natura? Ergo ex bono oritur malum, nec fuit vnde oriri poſſet niſi ex bono. Dico ergo, quia voluntatem malam nullum malum præceſſit, ſed ex bono originem habuit. Hic apertè dicitur primam cauſam & originem mali bonam naturam. Et nihilominus oſtenditur cuius peccati fuerit cauſa, ſcilicet, malæ voluntatis. *ad Valeriũ ca. 28. to. 7. & quod ſenſum lib. 1. contra Iulia. ca. 3.*

Quòd mala voluntas ſecundaria cauſa fuit malorum. C

Mala autem voluntas illa Angeli & hominis cauſa eſt etiam malorum ſubſequentium, ſcilicet, malorum operum & malarum voluntatum. Vnde Augu. in Enchiridio, Nequaquam dubitare debemus rerum bonarum, quæ ad nos pertinent, cauſam non eſſe niſi bonitatem Dei. Malarum verò ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatem, prius Angeli, poſtea hominis: hoc primum eſt creaturæ rationalis malum, id eſt, prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, id eſt, Angeli & hominis deficientem ab immutabili bono, id eſt, à Deo cauſam eſſe malarum rerũ ad nos pertinentium: quia cauſa eſt tam peccatorum, quam pęnarum quibus premitur humana natura. Prima ergo origo & cauſa peccati bonum fuit: & ſecunda, malum quod ortum eſt ex bono. *Cap. 23. Tomo 3. cap. 24. ibi.*

In qua re ſit peccatum, an in bona an in mala: & dicitur, quia in bona tantum. D

Oſtenſa origine mali, ſupereſt videre in qua re ſit malum, ſcilicet, an in re bona, an in re mala. Qui rectè acureque ſapit, non niſi in bono malum eſſe intelligit, id eſt, in natura bona. Malum enim eſt corruptio uel

priua-

priuatio boni: ubi autem bonum nó eſt, non poteſt eſſe, corruptio uel priuatio boni. Peccatum ergo non poteſt eſſe niſi in re bona. Sicut enim morbis ac uulneribus cor-
Cap. 13. rumpuntur corpora quæ (ut ait Aug. in Enchirid.) ſunt priuationes boni eius quod dicitur ſanitas: ita & animorum quæcunque ſunt uitia, naturalíũ ſunt priuationes
Ibid. c. 12. bonorum. Quid eſt enim aliud quod malum dicitur, niſi priuatio boni? bonum enim minui malum eſt: quamuis quantumcunque minuatur, neceſſe eſt ut aliquid remaneat, ſi adhuc natura eſt. Non enim conſumi poteſt bonum quod eſt natura, niſi & ipſa natura conſumatur. Cùm uerò corrupitur, ideo malum eſt eius corruptio, quia eam qualicunq; priuat bono. Nã ſi nullo bono priuat, non nocet autẽ: adimit ergo bonũ. Quãdiu itaq; na-
Ibid. c. 13. tura corrũpitur, ineſt ei bonũ quo priuetur. Ac per hoc nullũ eſt quod dicitur malum, ſi nullum ſit bonum: ſed bonũ omninò malo carnes, integrũ bonum eſt. Cui uerò ineſt malum, uitiatum uel uitioſum bonum eſt: nec malum unquam poteſt eſſe ullum, ubi eſt nullum bonum. Vnde res mira conficitur, ut quia omnis natura, inquantum natura eſt, bonũ eſt: nihil aliud dici uidetur, cùm uitioſa natura mala natura eſſe dicitur: niſi malum eſſe qđ bonum eſt, nec malum eſſe niſi quod bonum eſt. Hac contextione euidenter inſinuatur malum non poſſe eſſe, niſi in re bona: ubi etiam, licet abſurdum uideatur, manifeſtè dicitur eſſe malum, quod bonum eſt.

Quòd ex præmiſſis ſequitur, ſcilicet, quòd cùm dicitur malus homo, dicitur malum bonum. E

Cap. 13. Ex quo colligitur, nihil aliud ſignificari cùm dicitur
Ibid. c. 14. homo malus, niſi bonum malum. Vnde Auguſtinus in eodem ſubdit, Quid eſt malus homo niſi mala natura? quia homo natura eſt. Porrò ſi homo aliquod bonum eſt, quia natura eſt: quid aliud eſt malus homo, niſi malum bonum? Tamen cùm duo iſta diſcernimus, inuenimus nec ideo malum, quia homo eſt: nec ideo bonum, quia iniquus eſt: ſed bonum, quia homo, malum quia iniquus. Omnis itaque natura, etiam ſi uitioſa ſit,

inquantum

inquantum natura eſt,bona eſt: inquantum uitioſa eſt, mala eſt.

Quòd regula Dialecticorum de contrarijs fallit in his, ſcilicet,bono & malo. F

Ideoque in his cõtrarijs, quæ bona & mala uocãtur, illa Dialecticorum regula deficit, qua dicunt, Nulli rei duo ſimul ineſſe contraria. Nullus enim potus aut cibus ſimul dulcis eſt & amarus. Nullum ſimul corpus ubi album,ibi & nigrum: & hoc in multis ac penè in omnibus reperitur contrarijs,ut in una re ſimul eſſe non poſſint. Cùm autem bona & mala nullus ambigeat eſſe contraria non ſolùm ſimul eſſe poſſunt,ſed mala omninò ſine bonis, & niſi in bonis eſſe non poſſunt. Et hæc duo contraria ita ſimul ſunt, ut ſi bonum non eſſet in quo eſſet malum prorſus nec malum eſſe potuiſſet: quia non modo ubi conſiſteret, ſed unde oriretur corruptio non haberet, niſi eſſet quod corrumperetur: quoniam nihil eſt aliud corruptio,quàm boni exterminatio. Ex bonis ergo mala orta ſunt: & niſi in bonis non ſunt: nec fuit prorſus unde oriretur ulla mala natura, niſi ex Angeli & hominis natura bona, unde primitus orta eſt uoluntas mala. *Ibid. c. 15*

Epilogum facit,ad alia tranſiturus. G

Ex his aperitur,quod primò & ſecundo ſuprà inueſtigandum diximus, ſcilicet quæ fuerit origo mali, & in qua re ſit. Ex bona enim re ortum, & in re bona conſiſtere præmiſſis teſtimoniis comprobatur.

Sententiæ illi qua dictum eſt bonum eſſe malum, opponitur de prophetia quæ ait, Veh his qui dicunt bonum malum. H.

Ad hoc autem quod dictum eſt malum eſſe quod bonum eſt, quidam ſic opponunt. Si bonum malum eſſe dicimus, incidimus in illam ſententiam Propheticam, ubi legitur, Veh his qui dicunt bonum malum, & malũ bonũ.Igitur ſi hãc maledictionem uitare uolumus, nullatenus dicere debemus bonum eſſe malum, & econuerſo. Hoc autem Augu. in eodem lib.determinat, dicens; *Ibid. c. 15. Eſaiæ. 5. Determin.*

Id quod

tio Auguſt. Enchiridij cap. 13. & cap. 19.

Id quod dictum eſt in prophetia, intelligendum eſt de ipſis rebus quibus homines mali ſunt, non de hominibus. Vnde qui adulterium dicit bonũ, in eum cadit illa Prophetica deteſtatio: & in eum qui dicit malum hominem bonum, uel bonum eſſe iniquum. Qui enim dicit hominem, inquantum homo eſt, malum eſſe: & bonitatem eſſe iniquitatem, opus Dei culpat, quod eſt homo: & uitium hominis laudat, quod eſt iniquitas.

QVID SIT PECCATVM.

Diſtinct. XXXV. A

De peccato actuali ſecũdum eius quidditatẽ & definitionum.

† Li. contra Fauſtũ Manich. 22. c. 22. Tomo 6 c. 11. To. 6. & retract. lib. 1. c. 15. Tomo 4. c. 8

POſthæc uidẽdum eſt quid ſit peccatum. Peccatum eſt, ut ait † Auguſtin. omne dictum, uel actum, uel concupitum, quod fit contra legem Dei. Idem in libro de duabus animabus, peccatũ eſt uoluntas retinendi uel cõſequendi quod iuſtitia uetat. In utraq; aſſignatione de actuali peccato agitur & mortali, non ueniali. Ex prima deſcriptione oſtenditur peccatum eſſe uoluntas mala, ſiue locutio & operatio praua, id eſt, actus malus tam interior quàm exterior: ex altera uerò tantum oſtẽditur eſſe actus interior. Volũtas. n. ut in ſuperioribus dictum eſt, motus animi eſt: actus ergo interior eſt. Ambroſius quoq; in libro de paradiſo ait, Quid eſt peccatum, niſi legis diuinæ præuaricatio, & cœleſtium inobedientia præceptorũ? Ergo in præuaricante peccatum eſt, ſed in mandante culpa non eſt. Non enim conſiſteret peccatum, ſi interdictio non fuiſſet. Nõ conſiſtente autẽ peccato, non ſolùm malitia, ſed etiã uirtus fortaſſe non eſſet: quæ niſi aliqua malitię fuiſſent ſemina, uel ſubſiſtere, uel eminere non poſſet. Ecce præuaricationem legis & inobedientiam definit Ambroſius eſſe peccatum.

Diuerſorum ſententias de peccato ponit. B

Triplex opinio de peccatis.

Quocirca diuerſitatis huius uerborum occaſione, de peccato plurimi diuerſa ſenſerunt. Alij enim dicunt uoluntatem malam tantum eſſe peccatum, & non actus exteriores: Alij, uoluntatem & actus: Alii, neutrum dicentes, omnes actus eſſe bonos, & à Deo & ex

Deo

Deo authore eſſe, malum autem nihil eſſe, vt ait Auguſtinus ſuper Ioannem, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, id eſt, peccatum quod nihil eſt: & nihil fiunt homines, cùm peccāt.† Supra etiam dixit Augu. quòd malum eſt priuatio boni vel corruptio boni: qui etiam in libro 83.† quæſtionum ait, Summũ malum nullum modum habet: caret enim omni bono. At modus aliquid boni eſt: non igitur eſt, quia nulla ſpecie continetur: totumq; hoc nomen mali de ſpeciei priuatione repertũ eſt. Item in dogmatibus Eccleſiaſticis dicitur malum vel malitiam non eſſe à Deo creatam: ſed à Diabolo inuẽtam, qui & ipſe bonus creatus eſt. Idem etiam in libro contra Manichæos, quid ſit peccatum oſtenſtit, dicens, Peccare quid aliud eſt, niſi in ueritatis ꝑceptis, uel in ipſa veritate errare? Quod ſi non voluntate faciunt, peccatores iniuſtè iudicantur. Quid ergo in hac tanta varietate tenendum quidve dicendum?

Ioan. 1.a. In tomo 9. tractatu 1. ad cap. 1. †Diſtin. 34 Litera D. †Quæſt. 6. Tomo 4. Capite 57. Tomo 3. Qui dicitur de fide contra Manichæo c. 8 Tomo 6.

Vera ſententia de peccato proponitur. C

Sanè dici poteſt & liberè tradi debet, peccatum eſſe actum malum interiorem & exteriorem, ſcilicet, malam cogitationem, locutionem, & operationem: præcipuè tamen in voluntate conſiſtit peccatum, ex qua tanquam ex arbore mala procedunt opera mala tanquam fructus mali. *Matt. 7. c.*

Traditio quorundam qui dicunt voluntatem malam & actum, inquantum ſunt, eſſe naturas, & ideo bona: inquantum vero mala ſunt, eſſe peccata. D

Quidam autem diligenter attendentes uerba Auguſtini, quibus ſupra & in aliis ſcripturæ locis vtitur, non indoctè tradunt voluntatem malam & actus malos inquantũ ſunt uel inquantum actus ſunt bona eſſe: inquantum verò mala ſunt, peccata eſſe: qui uoluntatẽ, & actum quemcunq; bonam Dei naturam eſſe dicunt, inquantũ actus eſt vel volũtas, & ex Deo authore eſſe, inquantum verò inordinatè & contra legem Dei fit, & ſine debito, caret peccatum eſt: & ita inquantum peccatum

Diſtin. præcedente lit. B. Et præſenti litera B.

catum eſt, nihil eſt. Nulla enim ſubſtantia eſt, nulla natura eſt.

Authoritatibus probant voluntates & actus omnes eſſe bona, inquantum ſunt. E

Quod autem voluntas omnis & actio bonum ſit, inquantum eſt, ex eo probant quod ait Auguſtin. in libro 83. Quæſtionum, Deus boni tantummodo cauſa eſt: Quocirca mali author non eſt: quia omnium quæ ſunt author eſt: quæ inquantum ſunt, intantum bona ſunt. Idem probans nihil caſu fieri in mundo ait in eo dem, Quicquid caſu fit temere fit: quicquid temerè, fit non fit prouidentia. Si ergo caſu aliqua fiunt in mũdo, non prouidentia vniuerſus mundus adminiſtratur. Si non prouidentia vniuerſus mundus adminiſtratur, aliqua natura vel ſubſtantia eſt: quæ ad opus prouidentiæ non pertinet. Omne autem quod eſt, inquantum eſt, bonum eſt. Summum enim eſt, illud bonum, cuius participatione ſunt cętera bona: & omne quod mutabile eſt, non per ſe, ſed boni illius participatione, inquantũ eſt, bonum eſt: quod diuinam ẽt prouidentiam vocamus. Nihil ergo caſu fit in mundo. His teſtimoniis innituntur ad oſtendendum omne quod eſt, inquantum, eſt bonum eſſe. Vnde idem Auguſtinus in primo libro de doctrina Chriſtiana ait, Ille ſummè ac primitus bonus eſt, qui omnino incommutabilis eſt: & cætera quæ ſunt, niſi ab illo eſſe non poſſunt: & intantum bona ſunt, inquantum acceperunt vt ſint.

Quastio 21 to. 4. & 2. retract. ca. 26.

Ibidẽ quæſtion. 27.

Cap. 32. Tomo 3.

Quid ex prædictis colligitur. F

Ex prædictis colligitur atque infertur, quia ſi mala voluntas & mala actio eſt: inquantum eſt, bona eſt. Sed quis eſt qui diffitetur malam volũtatem eſſe, & malam actionem? Mala ergo voluntas ſiue actio, inquantum eſt, bonum eſt: & inquantũ voluntas eſt vel actio, bonum ſimiliter eſt: ſed ex uitio mala eſt, quod vitium à Deo non eſt, neq; aliquid eſt. Quod Aug. notaſſe videtur in libr. 83. Quæſtionum, dicens, Vitium eſt uoluntas quo eſt homo deterior: quod vitium longè abeſt a voluntate

Quæſtio. 3 Tomo 4.

luntate Dei, ut ratio docet. Ex hoc loco probant voluntatem, inquantum vitioſa eſt, non eſſe a Deo: & inquantum uitioſa eſt, peccatum eſt. Et peccatum (ut aiunt) inquantum non habet ordinem nec finem debitum. Ita & actio, inquantum ex malo procedit, & ordinem non habet, & ad malum tendit. *De vitio uoluntatis*

Alia probatio quòd omnis actus, inquantum eſt, bonus eſt. G

Item & aliter probant omnem actũ interiorem vel exteriorem inquantum eſt, eſſe bonum: quia non eſſet actus malus, niſi eſſet res bona: quia non eſt aliqua res mala, niſi eadem res bona ſit. Vnde Auguſt. in Enchirid. Omnis natura bonum eſt: nec res aliqua mala eſſet, ſi res ipſa quæ mala eſt, natura non eſſet. Non ergo poteſt eſſe malum, niſi eſſet aliquod bonum. Quod cum dici videatur abſurdè, connexio tamen ratiocinationis nos compellit hoc dicere. Ex præmiſſis teſtimonijs aſſerunt omnes actus inquantum ſunt, eſſe res bonas: nec aliquid eſſe malum, id eſt, peccatum, niſi idem quoque ſecundum aliquid bonum ſit. & omnium quæ ſunt inquantum ſunt, Deum authorem prædicant: & eius voluntate omnia eſſe quæcunque ſunt, quæ inquantum ſunt naturæ ſunt. *Cap. 13.* *Sũmã prædictorũ perſtringit.*

Obiectio contra illos, qui dicunt omnes actus, inquantum ſunt, eſſe bonos. H

Quibus opponitur, Si omnia quæ ſunt inquantum ſunt, bona ſunt, & naturæ ſunt: ergo adulterium & homicidium & ſimilia inquantum ſunt, bona ſunt: & naturæ ſunt, & Deo uolente fiunt. Quod ſi eſt, tunc illi qui faciunt illa, bona agunt: quod penitus abſurdum eſt. His verò ſic illi reſpondent: Dicunt equidem adulterium, homicidium, & huiuſmodi, non ſimpliciter actus denotare, ſed actum vitia. Actusque ipſos adulterij & homicidij, inquantum ſunt, vel inquantum actus ſunt, a Deo eſſe, & bonas naturas eſſe: ſed non inquantum adulterium & homicidium ſunt. Et ideo non ſequi dicunt, ſi actus qui homicidia & adulteria *Reſponſio illorum.*

ſunt, à Deo, ſunt, quòd homicidia & adulteria, à Deo ſunt.

Alia illorum oppoſitio contra eoſdem. I

Item aliter eis opponitur, Si aliquid non eſt malum, quod non ſit natura vel res bona, quomodo ergo peccata ſunt non credere in Deum: non ire ad Eccleſiam, & huiuſmodi: cùm iſta non ſint naturæ, imò omninò nõ ſint? Non eſt enim aliquid vel res aliqua non ire ad Eccleſiam, vel nõ credere, & huiuſmodi. Ad quod dicunt, His atque huiuſmodi dictionibus, quæ uidentur priuationes ſimpliciter notare, & nihil ponere, quia per negationem dicuntur, verè aliqua poni actuſq; per eas ſignificari. Non credere enim in Chriſtum incredulitatem dicunt: & nomine incredulitatis malum mentis actum ſignificari. Ita etiam cum dicitur, Non ire ad Eccleſiam malum eſt: non euntis contemptus ſignificatur, id eſt, voluntas mala vel propoſitum: hoc eſt enim declinare à bono, & ideo malum eſt: ſicut ecõuerſo declinare à malo bonum eſt. Sicut ergo declinatio a malo aliquid ponit, ſcilicet, voluntatem & propoſitum vitandi malum (Non enim poteſt eſſe bonum quod omninò nihil eſt) ita declinatio a bono quod eſt, ſignificat, ſcilicet, uoluntatem & propoſitum mali. Et ſecundum hoc uera eſt & generalis illa peccati mortalis deſcriptio, quã ſuprà poſuit Aug. ſcilicet, Peccatum eſt dictum, &c.

Reſponſio vbi tradũt q̃ dicuntur per negationẽ aliquid ponere, vt non credere in Deum, et huiuſmodi.

In principio diſtinc.

Vtrum malus actus in quantum peccatum eſt, ſit priuatio vel corruptio boni. K

Poteſt etiam quæri ab eiſdem, cum peccatum ſit (ut ſuprà dictum eſt) priuatio vel corruptio boni, & omnis actus malus ſit peccatum: vtrum ſit priuatio vel corruptio boni inquantum peccatum eſt, vel non? Si enim inquantum peccatum eſt, corruptio boni eſt, cum corruptio vel priuatio boni pœna ſit homini: inquantum ergo peccatum eſt, pœna eſt. Quod ſi eſt, tunc inquãtum peccatum eſt, bonum eſſe videtur, & a Deo eſſe. Si autem non inquantum peccatum eſt corruptio eſt: quæritur ergo ſecundum quid corruptio ſit? Si enim corruptio

Diſtin. prècedẽti li. D. Et preſenti litera B.

ptio eſt, & non inquantum peccatum, eſt cùm non ſit niſi bonum, præterquam in eo quod peccatum eſt: ergo inquantum bonum eſt, corruptio uel priuatio boni eſt. Ad quod etiam ipſi dicunt actum malum non inquantum eſt, neque inquantnm bonum eſt eſſe priuationem vel corruptionem boni, ſed inquantum peccatum eſt: non tamen inquantum peccatum eſt pœna eſt, vel aliquid quòd à Deo ſit. Vt enim ex verbis præmiſſis Auguſtini coligitur, peccatum dicitur corruptio vel priuatio actiuè, non paſſiuè. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni, quia naturam bonam qualicunque priuat bono. Nam ſi non priuat aliquo bono, non nocet, ut ſuprà Augu. ait Nocet autem, adimit ergo bonum. Non autem nocec, niſi inquantum peccatum eſt: ergo inquantum peccatum eſt priuat bono. Itaque inquantum peccatum eſt, priuatio eſt vel corruptio boni.

Reſponſio quod actus malus inquantũ peccatũ eſt, dicitur eſſe priuatio boni, non tamen pœna.

Idem habetur lib. 26. contra Fauſtum cap. 3.

Quomodo inquantum peccatum eſt, poſſit corrumpere bonum, cùm nihil ſit. L

Sed cùm nihil ſit inquantum peccatum eſt, quomodo poteſt bonum corrumpere vel adimere? Auguſt. de hoc docet in libro de natura boni, dicens, Abſtinere à cibo non eſt aliqua ſubſtantia: tñ ſubſtantia corporis, ſi omninò abſtineatur à cibo langueſcit & frangitur; ſic non eſt ſubſtantia pctm̃, eo tamẽ natura animæ corrũpitur.

Capite 2. Reſponſio Auguſt. per ſimilitudinem.

Quòd peccatum propriè corruptio eſt animæ, & quomodo. M

Peccatum verò, id eſt, culpa propriè animæ corruptio eſt. Si autem quæritur, in quo poſſit corrumpi anima, in parabola illius qui incidit in latrones, qui eum vulnerauerunt & ſpoliauerunt, clareſcit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in poteſtatẽ Diaboli traditur: & tunc per peccatum expoliatur gratuitis bonis, id eſt, virtutibus: & in naturalibus bonis vulneratur, quæ ſunt ratio, intellectus, memoria, & ingenium, & huiuſmodi, quæ per peccatũ obtenebrantur & vitiãtur. Per peccatum etiam priuatur illo bono, cuius par-

Luce. 10. f.

 ticipatione

ticipatione cętera bona ſunt: quo tanto magis piuatur, quanto magis ſe ab eo elongat.

Qualiter homo ſe elongat à Deo, ſcilicet, per diſſimilitudinem quam facit, hoc eſt, peccatum. N

Ab eo autem ſe elongat homo peccatum, non loci diſtantia, quia vbique totus & præſens eſt omnibus, & omnia in ipſo ſunt, vt ait Auguſtin. in libro 83. Quæſtionum, & ipſe locus non eſt. Locus tamen Dei abuſiuè dicitur templum Dei: non quòd eo cotineatur, ſed quòd ei præſens ſit & inhabitans: id autem anima munda intelligitur. Per peccatum ergo, non ſecundum locum, aliquis longè fit à Deo: & in eo longè fit: quod ab eius ſimilitudine recedit. & tanto longius, quãto fit diſſimilior. Illa autem, ut Auguſt. in lib. 83. quæſt. quæ participatione ſunt Deo, recipiunt diſſimilitudinē. At ipſa ſimilitudo nullo modo ex aliqua parte poteſt eſſe diſſimilis. Vnde fit vt cùm ſimilitudo patris filius ſit, ex nulla patre patri poſſit eſſe diſſimilis: cuius participatione ſimilia ſunt quæcunq; Deo ſimilia ſunt: & illa poſſunt recipere diſſimilitudinem. Nihil eſt autem quod hominem adeò Deo diſſimilem faciat quemadmodum peccatum. Cum autem peccatum ſit priuatio uel corruptio boni, quæ eſt in anima: eſt etiam priuatio vel corruptio boni corporis. Sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis & impaſſibilitatis, quam habuit ante peccatum.

Quæſt. 20. Tomo 4.

Ibi. quæſt. 23

An pœna ſit priuatio boni. O

Quæri autem ſolet, Vtrum & pœna ſit priuatio vel corruptio boni? Ad quod facilè reſponderi poteſt, ſi prędicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim ſuprà, priuationem vel corruptionē boni accipi actiuè vel paſſiuè, id eſt, ſecundum efficentiam vel effectum. Ideoque priuatio vel corruptio boni dicitur & peccatum & pœna: ſed peccatum ſecundum efficentiam, quia priuat vel corrumpit bonum, pœna autem ſecundum effectum, id eſt, ſecundum paſſionem, quæ eſt effectus peccati, Aliud

Signo K.

ti. Aliud eſt enim culpa aliud pœna: alterum eſt Dei, id eſt, pœna: alterum Diaboli vel hominis, id eſt, culpa.

QVOD QVAEDAM SIMVL SVNT PECcata & pœna peccati: quædam peccata, & cauſa peccati: alia vero peccata, & cauſa, & pęna peccati. Diſtinct. XXXVI. A

Vtrum peccatum ſit pęna peccati.

SCiendum eſt tamen quædam ſic eſſe peccata, vut ſint etiam pœnæ peccatorum Vnde Aug. ſuper illum locum Pſal. 57 Supercecidit ignis, & non uiderunt ſolem, ait, Ignis ſuperbiæ & concupiſcientiæ & iræ intelligitur. Iſtas pœnas pauci vident: ideo eas maximè commemorat Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos, & enumerat multa quæ peccata ſunt, & pœna peccati. Inter primum enim peccatum apoſtaſiæ, & vltimam pœnam ignis æterni, media quę ſunt, & peccata ſunt, & pęna peccati. Greg. quoque ſuper Ezech. ait, Contemnenti qui non vult pœnitere ponit Deus offendiculum, vt ſcilicet grauius impingat. Peccatum enim, quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum eſt & cauſa peccati: aut peccatum & pœna peccati: aut peccatum ſimul & cauſa & pœna peccati. Vnde Moyſes, Nondum ſunt completa peccata Amorræorum. Et Dauid inquit, Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorũ. Et alius Propheta, Sanguis ſanguinem tetigit, id eſt, peccatum peccato additum eſt. Paulus quoque ait, Propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ, &c. Et item, Vt impleat peccata ſua ſemper. Ioanni quoque per Angelum dicitur, Qui in ſordibus eſt, ſordeſca adhuc. Ex his teſtimonijs colligitur peccatum aliquod & peccatum eſſe, & pęnam peccati.

In Tomo 8. prope finem enarrationis ad illum Pſal. c. 1. d.

Homilia 11. circa illud ſed & ſi conuerſus.

Geneſ. 15. d. Pſal. 68.

Oſeæ 4. a. Rom. 1. 1. Theſ. 2. c.

Ex prædictis quæſtio oritur, ſcilicet, an in quantum peccatum eſt, ſit pœna peccati. B

Et ideo meritò quæritur, Vtrum in quantum peccatum eſt, ſit pœna peccati? Quod non uidetur, cùm omnis pœna peccati iuſta ſit. Vnde Auguſt. in libro retractationum, Omnis pœna peccati iuſta eſt, & ſuppli-

Lib. 1. c. 9. Et 3. lib. de

libero arbitrio ca. 18. *Tomo.*1. *Reſponſio illorũ, ubi docet ex quo ſenſu peccatum dicitur pœna peccati uel pœna.*

cium nominatur. Si ergo peccatum quod eſt peccatum & pœna peccati inquantum peccatum eſt, pęna peccati eſt cũ omnis pœna de iuſtitia Dei veniat, videtur inquãtum peccatũ eſt, iuſtũ eſſe, & à Deo prouenire. Ad quod illi reſpondent peccatũ ſic dici pęnam peccati, quia per peccatũ, in quod merito præcedentis peccati homo labitur deſerente Deo, corrũpitur bona natura. Sicut ignis æternus dicitur pœna malorũ, quia ea cruciantur: nec tñ ipſe cruciatus malorũ ignis eſt, ſed per ignẽ fit in homine. Ita per peccatũ corrũpitur natura, & imminuitur bonũ naturæ & in ipſa imminutio & corruptio boni, paſſio & pęna: & non eſt eſſentialiter ipſum peccatum, per quod fit: ſed ideo peccatũ dicitur, vt præmiſſum eſt, quia per peccatũ illico vt peccat homo, fit in homine illa corruptio, quæ tamen fit Deo authore. Illa.n. pœna ſiue paſſio, quæ eſt boni corruptio, à Deo eſt. Illius tamẽ

Tomo 7.*c*.8

(vt ſic dicã) materia & cauſa eſt peccatũ qđ à Deo non eſt. Qđ videtur Aug. notaſſe, & iuxta hũc ſenſum intellexiſſe, cùm ait in libro de prædeſtinatione ſanctorum, Prædeſtinatione Deus ea præſciuit q̃ fuerat ipſe facturus. Sed præſciuit Deus etiam quæ non eſt ipſe facturus, id eſt, omnia mala: quia etſi ſunt quædam, quæ ita pec-

*Rom.*1.*d.*

cata ſunt, vt etiam pœnæ ſint peccati, ſecundum illud Apoſtoli, Tradidit illos Deus in paſſiones; &c. non tamen peccatum Dei eſt, ſed iudicium, ſcilicet, pœna. In ſcriptura enim ſæpe nomine iudicij pœna intelligitur. Hic diligenter intendentibus inſinuare videtur, ea quæ peccata ſunt, & pœnæ paccati: non inquantum peccata ſunt, ſed inquantum pœnæ Dei eſſe. Nam cùm dixiſſet Deum non eſſe facturum mala aliqua, id eſt, peccata, quia poſſet, ei obijci quædam peccat eſſe etiam pœnas peccati, & pęna peccati omnis iuſta eſt, & ideo à Deo eſt: quaſi determinando ſecundum quid faciat ea vel ſecundum quid non faciat, addidit reliqua. Iuxta verò prædictam intelligentiam peccata ſanè dicuntur pęnæ.

Ibidem.

Vnde Apoſtolus appellat eas paſſiones ignominię, quia, vt ait authoritas, licet quædam peccata ſint quæ delectant,

ſtant, ſunt tamē paſſiones naturæ nō nominandę: quia per ea corrumpitur natura.

Quòd cùm omne peccatum poſſit dici pęna, non tamen omne eſt pęna peccati. C

Et licet ex hoc ſenſu omne peccatum mortale poſſit dici pęna, non tamen omne poteſt dici pęna peccati. Pœna enim peccati, vt prædictum eſt, eſt illud cuius cauſa eſt aliud præcedens peccatum. Nam peccatum ſic dicitur pęna peccati reſpectu præcedētis, ſicut dicitur cauſa peccati reſpectu ſequentis. Quo fit vt idem peccatum & cauſa ſit, & pœna peccati: ſed alterius peccati pęna, & alterius cauſa, ut enim Gregor. in Moral. ait peccatum quod pœnitentia nō diluitur, ſuo pōdere mox ad aliud trahit. Vnde ſit vt non ſolum peccatum ſit, ſed & cauſa peccati, ex illa quippe culpa ſubſequens oritur. Peccatū verò quod ex peccato oritur, non ſolùm peccatum, ſed pęna peccati eſt: qua iuſto iudicio Deus cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati merito etiam in alia cadat. Quē. n. liberari voluit, deſerendo percuſſit. Proinde vt Auguſtin. ait, Præcedentis eſt hæc pęna peccati, & tñ etiam ipſa peccatū eſt. Iudicio enim iuſtiſſimi Dei tradi ſunt, vt ait Apoſtolus de quibuſdam, ſiue deſerendo, ſiue alio modo explicabili, ſiue inexplicabili, in paſſiones ignominiæ: vt crimina criminibus uindicarentur, & ſupplicia peccantium non tantum ſint tormenta, ſed & uitiorum incrementa, Illa ergo peccata q̃ enumerat Apoſtolus, quia de ſuperbia ſunt, non ſolùm peccata, ſed etiam ſupplicia ſunt. Ecce ex his iam ſit perſpicuum quædam peccata etiam pœnas & cauſas peccati eſſe: & illud peccatum eſſe pęnam peccati, quod cauſam præcedentem habet peccatum: atque illud peccatum eſſe cauſam peccati, quod eſt meritum ſequentis culpæ.

Lib. 25. ca. 12. circa illud Iob. 34 Mouit Dominus opera eorum.

Au. contra Iulian. lib. 5. ca. 3. tomo. 7.

Ex prædictis videtur ſignificari ipſa eadem quæ peccata ſunt, eſſe & pęnas peccati. D

Sed cùm ait crimina criminibus uindicari, videtur inſinuare ea ipſa quæ peccata ſunt, eſſentialiter eſſe

Hilarius li. 4. de Trin.

non longè à medio.

eſſe pœnas peccati, id eſt, punitiones peccati. Ad hoc autem inquiunt illi, hæc & ſimilia dicta eſſe ſecundum rationem prædictam, & ideo intelligenda fore ſecundum præmiſſam expoſitionem. Intelligentia enim dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi.

Quod non obuiat ueritati, ſi quis dicat ipſa peccata eſſe pœnas peccati eſſentialiter. E

In nullo tamen præiudicium factum ueritati putatur, ſi quis dicat ipſa eadem quæ peccata ſunt, eſſentialiter (vt ita dicam) eſſe pœnas, id eſt, punitiones peccatorum præcedentium, quæ iuſtæ ſunt & a Deo ſunt. Nec tamen inquantum peccata, à Deo ſunt: nec inquantum peccata ſunt pœnæ peccati ſunt. & tamen inquantum peccata ſunt, priuationes boni ſunt. Sed, vt ſupra dictum eſt, cauſaliter, & actiuè dicuntur priuationes.

Diſtin. præcedẽti lit. K

Aperta oſtendit peccata quædam eſſe pœnam peccati, & pœnam ipſam iuſtam eſſe à Deo. F

Quod autem quædam peccata pœna ſint, & ipſa pœna iuſta ſit & à Deo ſit euidenter tradit Aug. in lib. retractationum 1. dicens quædam neceſsitate fieri ab homine quæ mala ſunt, & eadem iuſta pœna peccati ſunt. Sunt, inquit, quædam neceſsitate facta improbanda, ubi homo uult rectè facere, & nõ poteſt. Vnde & illud Apoſtoli, Non quod uolo facio bonum, ſed quod odi malum hoc ago. Et illud, Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim inuicem ſibi aduerſantur, vt non ea quæ vultis faciatis: ſed hæc omnia ex illa mortis damnatione ſunt, Nam ſi non eſt iſta pœna hominis ſed natura, nulla iſta peccata ſunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus eſt homo, cum hæc facit, ea vtique facit quæ debet. Si autem homo, quia ita eſt, non eſt bonus, nec habet in poteſtate vt ſit bonus, ſiue non uidendo qualis eſſe debeat, ſiue videndo, & non valendo eſſe qualem ſe eſſe debere videt, pœnam iſtam eſſe quis dubitet? Omnis autem pœna ſi peccati pęna eſt, iuſta eſt, & ſupplicium nominatur. Si autem iniuſta eſt, pęna, q̃m pęnã eſſę nemo ambigit, iniuſto

Cap. 9. Et li. de libero arbitrio. 3. c. 18. Tomo 1. Ro. 7. d. Galat. 5. c.

Geneſ. 2. d. In quacunque die comederitis ex eo, &c. Aug. lib. de libero arbitrio ca. 18. Tomo. 1.

iuſto aliquo dominãte homini impoſita eſt. Porrò quia de omnipotentia Dei & iuſtitia dubitare dementis eſt, iuſta eſt hæc pœna, & pro peccato aliquo impeditur. Non enim quiſquã iniuſtè dominans aut ſurripere hominem potuit velut ignoranti Deo, aut extorquere inuito tanquam inualidiori, vt hominem iniuſta pœna cruciaret. Relinquitur ergo, vt hæc pœna iſta de damnatione hominis veniat. His atque alijs pluribus teſtimonijs docetur, quędam eſſe peccata & pœnas peccati eſſentialiter.

De quibuſdam quæ ſint dubio peccata ſunt, & pœnæ, vt ira, inuidia. G

Præterea nullatenus ambigendum eſt, quædam peccata abſq; vllo ſcrupulo pœnas eſſe, vt inuidia quæ eſt dolor alieni boni, & ira: quæ etiam non inquantum pęnæ ſunt, peccata ſunt; ita etiam de cupiditate & timore & alijs huiuſmodi ſentiendum eſt. Vnde Auguſt. in libro 83. Quæſtionum ait, Omnis perturbatio, paſſio: omnis cupiditas, perturbatio. Omnis ergo cupiditas, paſſio: Omnis verò paſſio cùm eſt in nobis, ipſa paſſione patimur. Omnis ergo cupiditas cùm eſt in nobis, ipſa cupiditate patimur: & inquantum cupiditas eſt, patimur ea. Omnis autem paſſio inquantum ipſa patimur, non eſt peccatum: ita & de timore. Non enim conſequens eſt vt ſi patimur timorem, ideo non ſit peccatum, quia multa ſunt peccata quæ patimur, ſed non inquantum patimur eis.

Quæſt 77. Tomo 4.

Quòd verbis Auguſtini præmiſſis quædam ſententia Hieronymi obuiare videtur. H

Illud autem diligenter eſt annotandum, quòd ſuprà poſitis verbis Auguſtin. dicentis quædam neceſſitate facta eſſe improbanda & mala, videtur obuiare quod Hieronymus ait, in explanatione fidei: quod licet † ſuprà ſit poſitum, tamen vt perfectius ſciatur, iterare non piget. Exerceamur, inquit, eorum blaſphemiam, qui dicũt impoſſibile aliquid homini à Deo eſſe præceptũ, & mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in commune poſſe

Tomo 4. ad Damaſum Papam.

† Diſtin. 28 huius 2. litera H.

poſſe ſeruari; & paulò pòſt, Et tam illos errare dicimus, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non poſſe, quàm illos qui cum Iouiniano aſſerunt hominé non poſſe peccare. Ecce Hieronymus dicit errorem eſſe, ſi quis dicat hominem vitare peccatum non poſſe. Qui autem dicit quædam neceſſitate fieri, quædam dicit non poſſe vitari. Cùm ergo id Auguſt. dicat, videtur aut erroris eſſe quod tradit, aut non eſſe verum quod Hieron. ait.

Lib.3.c.18 & 1.retra. ca. 9.& li. de prædeſtinatione Sãctorum ca. 11.

Determinatio contrarietatem ſubmouens de Sanctorum medio. I

Ad quod dici poteſt, quia Aug. ſecundum ſtatum huius miſeriæ (ad quam pertinet ignorantia & difficultas, vt idem ait in libro de libero arbitrio, quæ ex iuſta damnatione deſcenderunt) illud tradidit, vbi & venialia peccata incluſit. Hier. verò tantum de mortalibus peccatis loquitur, quæ vnuſquiſque gratia illuminatus vitare valet: vel de homine, ſecundum ſtatum liberi arbitrii ante peccatum, illud ait.

Epilogum facit ad alia tranſiturus. K

Satis diligenter eorum poſuimus ſententiam, qui dicunt omnes actus naturas bonas eſſe, & inquãtum ſunt, bonos eſſe. In quo tractatu quędam interſeruimus, quę non ex eorum tantum perſona accipienda ſunt, quia ab omnibus catholicè ſapientibus abſque hæſitatione tenentur: atque authoritatum teſtimoniis & rationibus eorundem traditionem muniuimus, qui dicunt omnes actus eſſentia ſui, id eſt, inquantum ſunt eſſe bonos, quoſdam uerò inquantum inordinatè fiunt peccata eſſe. Addunt quoque quoſdam non tantum eſſentia, ſed etiam genere bonos eſſe, ut reficere eſuriẽtem, qui actus eſt de genere operũ miſericordię: quoſdam uerò actus abſolutè ac perfectè bonos dicunt, quos non ſolum eſſentia uel genus, ſed etiam cauſa & finis commendat: ut ſunt illi qui ex bona uoluntate proueniunt, & bonum finem metiuntur.

ALIO-

ALIORVM PONIT SENTENTIAM QVI dicunt malos actus nullo modo eſſe à Deo, nec eſſe bonos ſiue in eo ꝙ ſunt, ſiue alio modo. Diſtinct. XXXVII. A

SVnt autem & alii plurimi longè aliter de peccato & de actu ſentientes: aſſerunt enim uoluntatem malam & actum malum peccata eſſe, & nulla ratione bona: nec ſecundum aliquam rationem ex Deo authore eſſe, quia ſine Deo fiunt. Sine eo nanque (ut ait Euangeliſta) factum eſt nihil, id eſt, peccatum, quod dicitur eſſe nihil: non quia non ſit actio uel uoluntas mala, quæ aliquid eſt: ſed quia à uerò eſſe ſeparat homines, & ad malum trahit: & ſic ad non eſſe deducit. Qui enim à ſummi boni participatione recedunt quod ſolum uerè ac propriè eſt, meritò non eſſe dicuntur. Ideoque Auguſt. dicit ſuper Ioannem peccatū nihil eſſe, nihilq; fieri cùm peccant homines. Hac ergo ratione aſtruunt peccatum nihil eſſe, quia à uero eſſe hominem elongat. Voluntatemq; malam atq; actionem ſiue locutionem malā peccatum eſſe dicunt: quia præuaricatio & inobediētia hęc ſunt, & contra legem Dei fiunt, quæ tamen ſunt, ſed ab homine uel Diabolo, non à Deo. Nullatenus enim hæc à Deo eſſe dicunt, ſiue inquantum ſunt, ſiue alio modo.

Vtrū actio, id eſt, ſubſtantia in qua peccatū cōmittitur ſit à deo, etc.
Ioan. 1. a
Quare peccatum dicitur eſſe nihil.
Tomo 9. tracta. 1. ad 1. cap. Ioā.

Qualiter determinent verba Auguſt. præmiſſa quibus ait, Omne quod eſt, inquantum eſt, bonum eſt. B

Illa quoque Auguſt. uerba quibus dicit, Omne quod eſt, inquantum eſt, bonum eſſe, & Deum habere autorem, de naturis ſiue de ſubſtantiis tantum accipienda fore tradunt. Subſtantiæ uerò nomine atq; naturæ dicunt ſignificari ſubſtantias ipſas, & ea quæ naturaliter habet, ſcilicet, quæ concreata ſunt eis: ſicut anima naturaliter habet intellectum & ingenium & uolūtatem, & huiuſmodi: quod ex uerbis Augu. præmiſſis colligitur, ubi bonum hominem appellat bonam naturam, & malum hominem malam naturam. Secundum hanc ergo aſſertionem

Diſtin. 34. lit. E. & 35 litera G.

Secundum

quid actus mali non ſunt naturę vel ſubſtantiæ. tionem vel acceptionem mali actus nō ſunt naturæ vel ſubſtantiæ, nec etiam boni actus: quod vtique videtur Auguſtin. innuere in libro 1. retractationum diſtinguēs inter ſubſtantias ſiue naturas, & bonas actiones ſiue malas. Aperiens enim quomodo intelligendum ſit quiddam in libro de vera religione ab eo traditum, ait, Hoc de ſubſtantijs atque naturis dictum eſt. Inde enim diſputabatur, non de bonis actionibus atq; peccatis. Apertè hic videtur diuidere inter naturas ſiue ſubſtantias, & actiones ſiue peccata. Ideoq; aſſerunt præfati Doctores, actiones interiores vel exteriores non eſſe naturas vel ſubſtantias: quæ ſi malæ ſunt, peccata ſunt neq; à Deo ſunt. Quòd verò mali actus non ſint naturæ, Aug. videtur notare in prima reſponſione contra Pelagianos ita dicens, opera Diaboli quæ vitia dicuntur, actus ſunt, nō res. † Idem in quarta reſponſione, Omne malum natura non eſt, ſed actus accidens alicui ex defectu boni. Quamobrem quod natura non eſt, Deus nō fecit: quia natura eſt omne quod fecit. † Item, Omne quod natura bonum eſt, Deus ex nihilo fecit, non Diabolus.

Cap. 30. li. 1 qui contra Pelagianos hypognoſticon dicitur in fi. 1. to. 7 † ibidem in principio 4. † Ibi. c. 13.

Secundum hoc res aliquæ ſunt quæ à Deo non ſunt, quibus homines mali ſunt. C

Ex quo colligitur res aliquas eſſe quæ à Deo nō ſunt eisque homines mali ſunt. Quod nihilominus & ipſi concedunt, innitentes verbis Auguſtini ſuperius poſitis, qui in Enchiridio determinās illa verba Prophetæ, Veh his qui dicunt bonum malum, dicit de ipſis rebus quibus homines mali ſunt, non de hominibus hoc eſſe intelligendum. Sunt ergo aliquæ res quibus homines mali ſunt. Id autem quo homo fit deterior à Deo non eſt: quia vt ait Auguſtinus in libro 83 Quæſtionum, Deo authore non fit homo deterior. Non eſt ergo Deus author rerū quibus homo deterior fit. At ſunt aliquæ res, vt dictum eſt, quibus homines mali fiunt, quia peccata ipſæ ſunt. Ideoque ſcriptura in pluribus conteſtatur locis, Deum non eſſe authorem malorum, id eſt, eorum quæ peccata ſunt.

Cap. 19. Eſaiæ 5. ca. Aſſertionē ſuam Aug. teſtimonijs muniunt. Quæſt. 3. Tomo 4. Geneſ. 1. Deut. 32. Sapien. 1.

Ex

Ex parte eorum præmiſſæ opponitur ſententiæ in illo verbo, Deus author malorum non eſt. D

In hoc autem verbo ſuperiorum ſententiæ rectè opponitur, qui dicunt Deum non eſſe authorem eorum quæ mala ſunt, inquantum mala ſunt, ſed inquantum ſunt. & inquantum mala ſunt, dicunt ea nihil eſſe. Quid ergo mirũ, ſi Deus dicitur non eſſe author eorũ inquantũ nihil ſũt, cũ nihil nullus author exiſtere queat? Ideoq; cùm dicitur Deus eſſe author omniũ quæ ſunt, bonorũ iſti ſubintelligi volunt. Bona autem illa eſſe dicunt, quæ naturaliter ſunt. Et verò naturaliter eſſe dicunt, non ſolũ quæ ſubſtantiæ ſunt vel cõcreata ſubſtantiis, qualiter ſuprà acceperunt: ſed & oĩa quæ naturam non priuant bono. Et ita ſecundum eoſdẽ multiplex in ſcripturis fit intelligentia, vbi de natura ſiue de ſubſtantia, vel de his quæ naturaliter ſunt, ſermo occurrit. Sed ſuper illum locum Pſalmi, Non eſt ſubſtantia, ita Augu. de ſubſtantia diſſeruit, vt præmiſſæ ſententiæ videatur cõſentire, dicens, Subſtantia intelligitur illud quod ſumus, quicquid ſumus, homo, pecus, terra, ſol: oĩa iſta ſubſtãtiæ ſunt, & eo ipſo quo ſunt naturæ ipſæ ſubſtantiæ dicuntur. Nam quod nulla eſt ſubſtantia, nihilo omninò eſt: ſubſtantia ergo eſt aliquid eſſe. Deus fecit hominem ſubſtantiã, ſed per iniquitatẽ lapſus eſt homo à ſubſtantia, in qua factus eſt: iniquitas quippe ipſa nõ eſt ſubſtantia. Non enim iniquitas eſt natura quam formauit Deus, ſed iniquitas eſt peruerſio quam fecit homo. Naturæ omnes per ipſum factę ſunt: iniquitas per ipũ nõ facta eſt, qa iniquitas nõ eſt ſubſtãtia. In illo Hymno triũ puerorũ vniuerſa creatura laudans Deum commemoratur. Laudant. n. omnia Deum, ſed quæ fecit Deus. Laudat ibi ſerpens Deum, ſed non auaritia. Omnia reptilia ibi nominata ſunt, ſed non aliqua vitia: Vitia enim ex nobis & ex noſtra voluntate habemus, & vitia non ſunt ſubſtantia. Intendant diligenter his verbis præmiſſarum aſſertores ſententiarum, & percipere poterunt rationem & cauſam dictorum, vbi ſcriptura de natura vel ſubſtantia mentio-

Pſalm 68. Tomo 8. Enarratione ad illum verſum. Et non eſt ſubſtantia.

Daniel. 3 f

mentionem facit. Illarum uerò ſententiarum iudicium prudentis lectoris, cui utriuſq; ſententiæ notitiam plenariè dedimus, arbitrio relinquimus, ad ea quæ adhuc nobis ſuperſunt tractanda feſtinantes.

Quòd de peccato non de pœna intelligitur, cùm dicitur, Deus non eſt author mali. E

Cùm igitur in hoc omnes conſentiant catholici tractatores, ſcilicet, quod Deus non eſt author malorum, cauendum eſt tamen ne malorum nomine pœnas ſicut peccata, generaliter includas. Pœnarum enim Deus author eſt, ſicut ipſe per Prophetam ait, Non eſt malum in ciuitate quod Dominus non fecerit. Item alibi ex perſona ſua ait, Ego ſum Deus, creans malum & faciens bonum. Ecce hic dicitur creaſſe & feciſſe malum, ſed mali nomine pœna intelligitur, non peccatum: ſicut econuerſo cùm dicitur Deus non eſſe author malorum, nomine mali peccata intelliguntur. Ideoque Auguſtin. qui dixerat in libro 83. Quæſtionũ, quòd Deus author mali non ſit, in primo libro retractationum quomodo intelligendum ſit, aperit, dicens, Videndum eſt ne malè intelligatur quod dixi, Deus author mali non eſt, qui & omnium quæ ſunt author eſt: quia inquantum ſunt, intantum bona ſunt. Et ne hinc putetur non ab illo eſſe pœnam malorum, quæ utiq; malum eſt, his qui puniuntur: ſed hoc ita dixi, ſicut dictum eſt, † Deus mortem non fecit: cùm alibi ſcriptum ſit, † Mors & uita à Domino eſt. Malorum ergo pœna quæ a Deo eſt, malum eſt quidem malis: ſed in bonis Dei operibus eſt, quoniam iuſtũ eſt, ut mali puniantur: & utique bonum eſt omne quod iuſtum eſt. Sic ergo dicitur Deus non feciſſe mortem, quia non fecit illud pro quo mors infligitur, id eſt, peccatum. Audiſti lector cauſam dictorum: ex qua ſana intelligentia firmatur cũ dicitur, Deus non author mali, & Deus mortem non fecit.

Amos 3.b

Eſaiæ 45.b

Quæſt. 21. Tomo 4.

Li. 1. c. 26.

Quòd pœna malorum à Deo eſt.

† Sapiẽ. 1. c

† Eccl. 11. b

Quomodo dictum ſit, Deus mortẽ non fecit.

DE

DE VOLVNTATE ET EIVS FINE EX quo & ipſa iudicatur. Diſtinct. XXXVIII.

POſt prædicta de uoluntate eiusque fine diſſerēdum eſt. Sciendum ergo eſt, quod ex fine ſuo (ut ait *a* Augu.) voluntas cognoſcitur utrum recta an praua ſit. *b* Finis autem bonæ uoluntatis beatitudo eſt uita æterna, ipſe Deus. Malæ uerò finis eſt aliud. ſ. mala delectatio, uel aliquid aliud in quo non debet uoluntas quieſcere. Finem ergo bonum inſinuat *c* Propheta, dicens, Omnis conſummationis uidi finem, &c. Charitas ergo, cuius latum mandatum eſt, finis omnis conſummationis eſt, id eſt, omnis bonæ uoluntatis & actionis, ad quem omne præceptum referendum eſt. Vnde *d* Augu. in Enchiridio, Omnia præcepta diuina referuntur ad charitatem De qua dicit *e* Apoſtolus, Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Omnis itaq; præcepti finis, charitas eſt, id eſt, ad charitatem refertur omne præceptū. Quod verò ita fit, uel timore pœnæ uel aliqua intentione carnali, ut nō referatur ad charitatem, quæ eſt dilectio Dei & proximi, nōdum fit quemadmodum oportet fieri, quamuis fieri uideatur. Tunc enim rectè fiunt quæ mandat Deus, & quæ conſilio monet, cum referuntur ad dilectionem Dei & proximi. His verbis apertè inſinuatur, quis ſit rect⁹ finis voluntatis ſiue actionis bonę, ſcilicet, charitas, quę & Deus eſt, ut ſuprà oſtendimus.

Qualiter in generali p actū voluntatis pec catum introducitur. *a Li. de Tri. 11. c. 6. to. 3* *b Quid ſit finis bon⁹. Finis malus.* *c Pſal. 118* *d Cap. 121. Tomo 3.* *e 1. Ti. 1. a*

Quòd Deus eſt finis omnis bonæ actionis, quia charitas eſt: nec tantum ſpiritus ſanctus, ſed etiam Chriſtus, & pater: nec hi ſunt tres fines, ſed vnus. B

Li. 1. diſtin. 17.

Qui ergo charitatem ſibi ponit finem, Deum ſibi poponit finem: Vnde & Chriſtum finem legis ad iuſtitiam dicit Apoſtolus eſſe omni credenti. Et rectè dicitur Chriſtus finis legis ad iuſtitiam: quia ut ait Auguſt. in libro ſententiarum proſperi, in Chriſto lex iuſtitiæ non cōſumitur, ſed impletur, Omnis enim perfectio ex ipſo

Roma. 10. *Cap. 9.*

& in ipſo eſt: & ultra quem non ex, quò ſpes ſe extẽdat.

Ibi. c.206 Finis fidelium Chriſtus eſt, ad quem cũ peruenerit currentis intentio, nõ habet quò amplius poſsit uenire, ſed habet id in quo debeat pmanere. Finis ergo rectus atq; ſupremus, Deus pater eſt, & filius, & ſpiritus ſãctus: nec hi tres ſunt tres fines, ſed unus finis: quia non tres Dij, ſed unus Deus.

Quod omnes bonæ uoluntates vnum habent finem: & tamen quædam bonæ diuerſos fines ſortiuntur. C

Cap. 6 Sed quæritur, Vtrum omnes bonæ uoluntates vnum tantum habeant finem? De hoc Auguſtin. in 11. libr. de Trinitate ita ait, Aliæ atque aliæ voluntates ſuos proprios fines habent, qui tamen referuntur ad finem illius voluntatis, qua uolumus beatè viuere, & ad eam peruenire vitam, quæ nõn referatur ad aliud, ſed amãti per ſe ipſam ſufficiat: quemadmodum voluntas vidẽdi, finem habet viſioné, & voluntas videndi feneſtram finem habet feneſtræ uiſionem. Altera vero eſt volũtas per feneſtram uidendi tranſeuntes, cuius itẽ finis eſt viſio tranſeuntium. Ad quod etiam prædictæ referuntur volũtates. Item rectæ ſunt voluntates, & omnes ſibimet religatæ, ſi bona eſt illa ad quam cunctæ referuntur. Si autem praua eſt, prauæ ſunt omnes: & ideo rectarum uolũtatum connexio iter quoddam eſt aſcendentium ad beatitudinem, quod certis uelut paſsibus agitur. Prauarum autem & diſtortarum uolũtatum implicatio uinculum eſt, quo alligabitur qui hoc agit, ut proiiciatur in tenebras exteriores. His authoritatum teſtimoniis euidenter monſtratur, plures in fidelibus rectas eſſe uoluntates proprios ac diuerſos fines habentes: & tamen unum eũdemque, quia omnes referuntur ad unum, qui eſt finis finium, de quo pauló ante diximus, ita econuerſo fortè eſt & in malis.

Ibidem.

Prouer.5.d

Matt.22.b

Quædam huic ſententiæ uidentur aduerſari. D

Veruntamen huic ſententiæ, qua dictum eſt fidelium quaſdam rectas voluntates diuerſos fines ſortiri, & tamen ad unum referri, videtur obuiare quod alibi Aug admonet,

admonet, ne ſcilicet nobis duos fines conſtituamus, ita inquiens, in libr. de ſermone Domini in monte, Non debemus ideo euangelizare ut manducemus, ſed ideo manducare vt euangelizemus: ut cibus non ſit bonum quod appetitur, ſed neceſſarium quod adijcitur ut illud impleatur. Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis. Nō dixit, primum quærite regnum Dei: & deinde, quærite iſta, quamuis ſint neceſſaria: ſed ait, hæc omnia adijcientur uobis, id eſt, hæc conſequentur ſi illa quæratis: ne cum iſta quæritis, illinc auertamini: aut ne duos finis conſtitutis, ut regnũ propter ſe appetatis, & iſta neceſſaria propter illud. Ergo propter regnum Dei tantum debemus operari omnia, non ſolam vel cũ regno Dei mercedem corporalẽ meditari. Ecce hic apertè dicit, ne duos fines nobis conſtituamus, ſed vnũ tãtum, id eſt, regnum Dei, cum ſuprà dixerit bonas volũtates, alios & alios proprios habere fines.

2. poſt medium c. 24. Tomo 4.

Matthæi 6. Ibid. ca. 12 & cap. 25.

Hic oſtenditur quomodo, licet videantur, non repugnent prædicta. E

Hæc autem ſibi non repugnare animaduertit, qui uerbis præmiſſis ſimplici oculo diligenter intendit, qui enim dixit, ne duos fines nobis conſtituamus, ſed omnia propter regnum Dei faciamus, ipſe præmiſit quòd debemus manducare ut euangelizemus. Cùm autẽ hoc ita facimus actionis illius finem Euangelium conſtituimus: ſed & hunc finem ad regnum Dei referimus. Manducamus enim propter Euangelium, & mãducamus & euangelizamus propter regnum Dei. Duos igitur fines nobis in manducando conſtituimus. Sed ita facientes nũquid peccamus? abſit. Nam & ipſe ſic facere ſuadet, ſi diligenter eius uerba inſpiciamus. Cùm ergo ait, ne duos fines nobis conſtituamus, fines in diuerſa tendentes intelligi voluit, ſcilicet, quorum alter ad alterum non referatur: ita & cum dicit, propter regnum Dei tantum omnia agenda, nec cum ipſo mercedem temporalem meditandam, ita intelligendum eſt, ut non appetendo meditemur cum regno mercedem temporalem,

Quomodo intelligẽdũ ſit illud, Ne duos fines cõſtituamus nobis.

ita quod nõ propter regnũ ſed propter ſe, ut ſcilicet regnum propter ſe appetamus, & iſta propter illud, ſicut ipſe docet. Si enim petimus uitam æternam, primusque etiam temporalia à Deo: ſi ea petimus propter uitam æternam, non offendimus: neque ſiniſtra tunc ſcit quid faciat dextera, quia mercedem temporalem nõ propter ſe meditamur, ſed propter regnum Dei, ut ſit læua ſub capite, & dextera in amplexu. Alioquin ſi hæc temporalia propter ſe quærimus ſicut æterna, miſcetur dextræ ſiniſtra. Ideoq́, cùm Dominus dixerit, Attendite, ne iuſtitiam ueſtram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis: alibi ait, Sic luceant opera veſtra bona coram hominibus, vt glorificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. Propter Deum ergo omnia facienda ſunt ut omnia quę facimus, omniumq́ue fines ad eum referamus.

Lucæ 12. d — *Matth. 6. a* — *Cant. 2. a* — *Matth 6. a* — *Matth. 5. b*

De differentia voluntatis, intentionis, & finis. F

Solet etiam quæri, quid diſtet inter volũtatem, & intentionem, ac finem. Ad quod dici poteſt, inter voluntatem & finem certo atq; euidẽti modo diſtingui, quia voluntas eſt qua uolumus aliquid. Finis verò uolũtatis eſt, uel illud qđ uolumus, per qđ impletur ipſa uolũtas: vel potius aliud ꝑꝑ quod illud uolumus. Intentio verò interdum pro voluntate, interdũ pro fine uolũtatis accipitur: quæ diligens ac pius lector in ſcriptura vbi hæc occurrunt, diſcernere ſtudeat. Finis vero voluntatis eſt delectatio bona uel mala, ad quam nititur quiſq; peruenire. Vnde Aug. ſuper illum locum Pſalmi, Scrutans corda & renes: ſic ait, Deus ſolus ſcrutatur corda, id eſt, q̃d quiſq; cogitet: & renes, id eſt, quid quemq; delectet: q̃a finis curæ & cogitationis eſt delectatio, ad quam cura & cogitatione nititur quiſq; peruenire. Et paulò poſt, Opera noſtra quæ ſunt in dictis & factis poſſunt hoïes videre: ſed quo animo fiant, & quo venire cupiãt, ſolus Deus uidet: qui cũ uidet cor eſſe in cęlo, & non delectari nos in carne, ſed in Dño, id eſt, cũ bonæ ſunt cogitationes & eorũ fines dirigit iuſtũ. Idẽ ſuper alterius Pſalmi locũ illũ, ſcilicet, In laqueo iſto quẽ abſconderunt, compre-

Quid ſit uoluntas. — *Intẽtio quomodo accipitur.* — *7. in To. 8. in medio enarrationis ibi.* — *Auguſt. in expoſitione*

comprehenſus eſt pes eorum: dicit, Pes animæ amor, eſt: qui ſi prauus eſt dicitur cupiditas vel libido: ſi rectus, dicitur charitas. Eo mouetur anima, quaſi ad locũ quo tendit id eſt ad delectationem bonam vel malam: quò ſe perueniſſe per amorem lætatur. Finis ergo volũtatis vt præmiſſum eſt, dicitur & illud quod volumus, & illud propter quod volumus: & intentio ad illud reſpicit propter quod volumus, & uoluntas ad illud quod volumus: ut uerbi gratia, Si enim eſurientem reficerem vt habeam vitam æternam, voluntas eſt qua volo reficere eſurientem, cuius finis eſt refectio eſurientis. Intentio uerò eſt, qua ſic ad uitam peruenire volo. Finis verò ſupremus eſt ipſa uita, ad quam & alius finis refertur.

Pſalm.9.in Tom.8.poſt medium enarrationis

Repetit prædicta ſubdens exemplum.

An illa intentio ſit voluntas. G

Sed quæritur, Vtrum intentio talis ſit uoluntas & ſi voluntas eſt, an in hoc opere ſit una eademq; voluntas, qua volo reficere eſuriẽtem, & qua volo habere vitam æternam? Videtur nempe talis intentio voluntas eſſe, vt.n. volũtas eſt qua volo reficere pauperem, ita & uolũtas eſt qua per illud volo habere vitam. Et alia quidé vr̃ uolũtas eſſe qua uolo habere vitã, & alia qua pauperi ſubuenire volo. Sed illa ad illã refertur. Nã etſi hoc ita placeat, ut in eo cùm aliqua delectatione voluntas acquieſcat, nondũ eſt tñ illud quo tenditur, ſed hoc ad illud refertur: ut illud deputetur tãquã patria ciuis, illud verò tanquam refectio vel manſio viatoris. Et ſunt iſtæ uoluntates affectus ſiue motus mentis, quib. quaſi greſſibus uel paſſibus tenditur ad patriam. Sicut ergo altera eſt uoluntas uidendi feneſtras, ut ſupra docente Augu. didicimus, altera quæ ex iſta nectitur volũtas, ſcilicet, ꝑ feneſtras uidẽdi tranſeuntes: ita nõnullis alia vr̃ eſſe voluntas eleemoſynas dandi pauperi, alia volũtas habẽdi vitam. Alij aũt putant, ꝙ vna ſit uoluntas & hic & ibi, ſed ꝑꝑ ſubiectorũ multiplicitatem diuerſitas memoratur voluntatem. Cæterum quodlibet horum verum ſit, illud nulli in ambiguũ uenit, quin voluntas ex ſuo fine penſetur vtrum recta ſit an praua, peccatũ an gratia: &

Augu.lib. de Trin.11 c.6.

quin nomine intentionis aliquando finis, aliquãdo voluntas intelligatur.

CVM VOLVNTAS SIT DE HIS QVAE homo naturaliter habet, quare peccatum ſore dicatur, cum nullum aliud naturale peccatum ſit. Diſtinct. XXXIX.

A

Quare voluntas magis deprauetur in ſuo actu quàm aliqua alia potentia.

HIc autem oritur quæſtio ſatis neceſſaria, ex ſuperioribus cauſam trahens, Dictum eſt enim ſuprà voluntatem ineſſe naturaliter homini, ſicut intellectus & memoria, Quæ autem homini naturalia ſunt, quantumcunque vitientur, bona tamen eſſe non deſinunt: quia non valet uitium bonitatem, in qua Deus eam fecit, penitus conſumere: vt verbi gratia, Intellectus, uel ratio, & ingenium, & memoria etſi vitijs ac peccatis obnubilentur & corrumpãtur, bona tamen ſunt, nec peccata nominantur: ſicut Aug. de ratione quæ eſt imago Dei, in qua facti ſumus, euidenter oſtendit in 15. lib. de Trinitate, *Cap. 8.* Hæc eſt, inquit, imago in qua homines ſunt creati, qua cæteris animalibus præſunt: quæ creatura in rebus creatis excellentiſſima cum a Deo iuſtificatur, à deformi forma in formoſam mutatur formam. Erat enim etiam inter uitia natura bona. Hæc autem imago ratio eſt uel intellectus. Cum ergo voluntas de naturalibus ſit, quare ipſa non ſemper bonum eſt, etſi aliquando uitijs ſubiaceat? Ad hoc facilè reſpondent, qui dicũt omnia quæ ſunt inquantum ſunt bona eſſe: quia & ipſam voluntatem inquantum eſt vel inquantũ voluntas eſt, vt ſupra poſuimus, bonum eſſe aſſerunt: ſed inquantum inordinata eſt, mala eſt & peccatum. Vbi poteſt ab eis rationabiliter quęri, Si uoluntas inquantum inordinata eſt, peccatũ eſt: quare ergo intellectus, ratio, & ingenium, & huiuſmodi, cùm inordinata ſunt peccata nõ ſunt? Inordinata verò ſunt ſicut uoluntas, cum ad rectum finem non tendunt, eorumq; actus præuaricationes exiſtunt. Ad quod illi dicunt voluntatis nomine aliquando vim, ſcilicet, naturalem potentiam volendi, aliquando

Reſponſio ſecundum quoſdam. Diſtin. 35. litera E.

quando

quando actum ipſius vis ſignificari. Vis autem ipſa natũ raliter animæ inſita, nunquam peccatũ eſt, ſicut nec vis memorandi uel intelligẽdi: ſed actus huius vis qui & voluntas dicitur, tunc peccatũ eſt, quando inordinatus eſt.

Quare actus voluntatis ſit peccatum, ſi actus aliarum potentiarum non ſunt peccata. B

Sed adhuc quæritur, Quare huius naturalis potentiæ actus peccatum ſit, ſi aliarum potentiarum actus peccata non ſunt, ſcilicet, potentię memorãdi, cuius actus eſt memorare: & potentiæ intelligendi, cuius actus eſt intelligere. Ad quod & ipſi dicunt, quia alterius generis eſt actus ille voluntati, quàm actus memoriæ uel intellectus. Hic enim actus eſt, ad aliquid adipiſcendum uel non amittendum qui non poteſt eſſe de malis, quin ſit malus. Velle enim mala malum eſt, ſed intelligere vel memorare mala, malum non eſt. Quanuis eorum qui dam etiam hos actus malos eſſe interdum non improbè aſſerant. Memorat enim interdum quis malũ vt faciat, & quærit intelligere verum, ut ſciat impugnare. Ecce qualiter ſoluitur præmiſſa quæſtio ab his qui tradũt omnia eſſe bona inquantum ſunt. Qui verò dicunt uoluntates malas peccata eſſe, & nullo modo bona, breuius reſpondens, dicentes actum voluntatis non eſſe de naturalibus: ſed uim ipſam & potentiam uolendi, quæ ſemper bonum eſt, & in omnibus eſt, etiam in paruulis, in quibus nondum eſt, eius actus.

Reſponſio ſecundũ quoſdam alio.

Quomodo intelligendum ſit illud, Et homo etiam qui ſeruus eſt peccati, naturaliter uult bonum C

Præterea quæri ſolet, Quomodo intelligendum ſit quod ait † Ambroſius, exponens illud verbum Apoſtoli, Non enim quod uolo, illud ago: ſed quod nolo, illud facio. Dicit enim, quòd homo ſubiectus peccato facit, quod non vult, quia naturaliter vult bonum. Sed voluntas hæc ſemper caret effectu, niſi gratia Dei adiuuet & liberet. Si homo ſubiectus peccato eſt, vult quidem malum & operatur, quia ſeruus eſt peccati, & eius voluntatem (ſicut ſuprà dixit Auguſtin.) libenter facit,

† Tomo. 4. cap. 18. commentarij ad 7. ca. ad Ro.

† An eadẽ uolũtate uelit homo naturaliter bonum, & libenter peccato ſeruiat

Diſt 25. litera k.

Quomodo ergo naturaliter vult bonum? An eſt eadẽ voluntas, id eſt, idẽ motus, quo libenter peccato ſeruit, & quo naturaliter vult bonũ? Si non eſt eadẽ volũtas, quæ ergo iſtarum eſt, qua cùm homo iuſtificatur, à ſeruitute peccati liberatur? Vt enim diſſeruimus ſuperius, gratia Dei voluntatẽ hominis liberat & adiuuat, quæ voluntatẽ hominis præparat adiuuandã, & adiuuat præparatã. Sed quæ eſt illa voluntas: an illa quæ naturaliter vult bonũ. an illa quæ libenter ſeruit peccato, ſi tñ duæ ſunt voluntates? Propoſita eſt, quæſtio profunda, quę varia à diuerſis diſpoſitione determinatur. Alij enim duos eſſe motus: vnũ quo vult bonũ naturaliter. Quare naturaliter, & quare naturalis dicitur? Quia talis fuit motus naturæ humanæ in prima cõditione, in qua creati ſine vitio ſumus q̃ propriè natura dicitur. Fuit. n. homo creatus in volũtate rectus. Vnde in libro de fide ad Petrum ſcriptũ eſt, Firmiſſimè tene primos homines bonos & rectos eſſe creatos cũ libero arbitrio, quo poſſent, ſi uellent propria voluntate peccare: eoſque nõ neceſſitate, ſed propria volũtate peccaſſe. Rectè ergo dicitur homo naturaliter uelle bonũ, quia in recta & bona uoluntate conditus eſt. Superior. n. ſcintilla rationis, quæ etiam (vt ait Hie.) in Chain nõ potuit extingui, bonũ ſemꝑ vult, & malũ ſemper odit. Alium autem dicunt motum eſſe, quo mens relicta ſuperiorum lege ſubijcit ſe peccatis, eiſq; oblectatur. Iſte motus (vt ait) aiũt antequã adſit alicui gratia, dominatur & regnat in homine, alterumque de primi motum: vterq; tamẽ ex libero arbitrio eſt. Veniente autem gratia ille malus motus eligitur, & alter naturaliter bonus liberatur, & adiuuatur vt efficaciter bonus velit. Ante gratiam verò licet naturaliter homo velit bonum, non tamen abſolutè concedi oportet bonam habere voluntatem, ſed potius malam Alij autem dicunt vnam eſſe volũtatem, id eſt, vnum motum, quo naturaliter vult homo bonũ, & ex uitio vult homo malum, eoq; delectatur: & inquantum vult bonum, naturaliter bonus eſt, inquantum malum vult, malum eſt.

Diſtin 26.

Quæſt. propoſitam exequitur prius ſecundũ illos qui dicunt duos eſſe motus.

Cap. 25. Tomo 3.

In commẽ. ad 1. ca. Ezech. ſuper eo loco, Et ſcintillæ. quaſi aſpectus æris cãdentis. Tom 5.

Reſpõſio ſecũdũ alios.

AN

AN EX FINE OMNES ACTVS PENSARI debeant ut ſimpliciter boni vel mali dicantur. Diſtinct. XL. A

POſt hæc de actibus adijciendum videtur. Vtrum & ipſi ex fine, ſicut voluntas penſari debeant boni uel mali? Licet enim ſecundum quoſdam, omnes boni ſint inquantum naturaliter ſunt non tamen abſolutè dicendi ſunt omnes boni, nec omnes remunerabiles: ſed quidam ſimpliciter mali dicuntur, ſicut & alij boni. Nam ſimpliciter ac uerè ſunt boni illi actus, qui bonam habent cauſam & intentionem, id eſt, qui uoluntatem bonam comitãtur, & ad bonum finem tendunt. Mali uerò ſimpliciter dici debent, qui peruerſam habẽt cauſam & intentionem. Vnde Ambroſius ait, Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et Auguſti. ſuper Pſalmum 31. Nemo computet bona opera ſua ante fidem. Ita enim videntur mihi eſſe vt magnę uires, & curſus celerrimus præter viam: quia vbi ipſa fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, ſed quid cùm facit, attẽdat quod lacertos optimæ gubernationis dirigat. His teſtimonijs inſinuari uidetur, ex affectu & fine opera bona eſſe uel mala. Quibus conſonat quod veritas in Euangelio ait, Nõ poteſt arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Nomine arboris non natura humanæ mentis, ſed uoluntas intelligitur: quæ ſi mala fuerit non bona, ſed mala opera facit. ſi verò bona fuerit, bona non mala opera facit.

Qualiter ex prauitate uoluntatis fiat deprauatio in actu exteriori oſtendens ex oppoſito. Quomodo ex rectitudine intentionis habeat fieri opus bonum.

Li. offic. I. c. 30. To. I.

To. 8. præfatione ad illum Pſal.

Matth. 8. c.

Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine ſint bona uel mala? B

Sed quæritur, Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine ſint bona vel mala? Quibuſdam ita videtur eſſe, qui dicunt omnes actus eſſe indifferentes, vt nec boni, nec mali per ſe ſint, ſed ex intentione bona bonus, & ex mala malus ſit omnis actus. Secundum quos quilibet

Opinio quorundam qui dicunt omnes actus indifferentes.

bet actus poteſt eſſe bonus, ſi bona intentione geratur. Aliis autem uidetur, quod quidam actus in ſe mali ſint, ita ut non poſſint eſſe niſi peccata, etiam ſi bonam habeant cauſam: & quidam in ſe boni, ita ut ſi etſi malam habeant cauſam, non tamen boni eſſe deſinant. Quod teſtimonio† Aug. confirmant, qui dicit bonum aliquando non bene fieri. Quod enim quis inuitus uel neceſſitate facit non bene facit: quia non bona facit intentione, vt ait Augu. ſuper Ioannem. Seruilis, inquit, timor non eſt in charitate: in quo quamuis credatur Deo, non tamen in Deum: & ſi bonũ fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam ſi bonum eſt, quod facit. Ecce habes quod aliquis non bene facit illud quod bonum eſt. Facit ergo quod bonum eſt, intentione nõ bona. Ideo aſſerunt illi quædã opera eſſe talia, quæ ſic bona ſunt, quòd mala eſſe non poſſunt, quocunqae modo fiant: ſicunt econuerſo quædã ſic ſunt mala, ut non poſſint eſſe bona, quacunq; ex cauſa fiant. Alia autem eſſe opera quæ ex fine vel cauſa bona ſunt uel mala, & ad illa referunt ſanctorum teſtimonia: quibus ex affectu uel intentione iudicium operum penſari dicunt. Tripartitam edunt iſti differentiam actuum.

Aliorũ opinio qui tripartitam dicunt differentiam actuum.

† De ſpiritu & lit. cap. 14. & libro ſententiarũ Priſpe. cap. 172. ac li. 1 Confeſſ. capite 12.

Aliter Auguſt. ſentire uidetur, qui dicit opera hominis eſſe bona uel mala ex intentione & cauſa, præter quædam quæ per ſe peccata ſunt. C

Cap. 7. Tomo. 4.

Sed Auguſtinus euidentiſſimè docet in libro contra mendacium omnes actus ſecũdum intentionem & cauſam iudicandos bonos uel malos, præter quoſdam, qui ita ſunt mali, ut nunquam poſſint eſſe boni, etiam ſi bonam uideantur habere cauſam. Intereſt, inquit, plurimum, qua cauſa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ conſtat eſſe peccata, nullo bonæ cauſæ obtentu, nullo quaſi bono fine, nulla uelut bona intentione facienda ſunt: Et quippe opera hominum ſi cauſas habuerint bonas uel malas, nunc ſunt bona, nunc mala, quæ non ſunt per ſeipſa peccata: ſicut victum prębere pauperibus bonum eſt, ſi fit cauſa miſericordiæ cũ recta fide, & concubitus coniugalis quando fit cauſa generandi: ſi

ea fide

eâ fide fiat, vt gignantur regenerandi. Hæc rurſus mala ſunt, ſi malas habeant cauſas: velut ſi iactantiæ cauſa paſcitur pauper, aut laſciuiæ cauſa cũ vxore concubitur, aut filij generãtur nõ vt Deo, ſed vt Diabolo nutriãtur. Cùm verò opera ipſa per ſe peccata sũt, vt furta, ſtupra, blaſphemię: q̃s dicat cauſis bonis eſſe faciẽda, vel peccata non eſſe: vel, qđ eſt abſurdius, iuſta peccata eſſe? Quis dicat, Furemur diuitibus, vt habeamus qđ demus pauperibus? aut falſa teſtimonia proferamus, non vt inde innocentes lædantur, ſed potius ſaluentur? Duo.n.bona, hic ſunt, ut inops alatur, & innocẽs nõ puniatur. Aut quis dicat adulteriũ eſſe faciendũ, ut per illã cũ qua fit, homo de morte liberetur? Teſtaméta etiã uera cur nõ ſupprimimus, & falſa ſupponimus, ne hæreditates habeãt qui nihil boni agunt, ſed hi potius qui indigentes adiuuant? Cur nõ fiant illa mala propter hæc bona, ſi propter hæc bona nec illa ſunt mala? Cur nõ ab immundis meretricibus, quas ditant ſtupratores, rapiat diuitias uir bonus, ut indigẽtibus eas largiatur, cùm nullũ malũ, malũ ſit, ſi pro bono fiat? Quis hoc dicat, niſi qui res humanas moresq; conatur & leges ſubuertere? Quod.n.facinus non dicatur rectè fieri poſſe, nec impunè tñ. uerũ etiã glorioſe, ut in eo non timeatur ſuppliciũ, ſed ſperetur & præmiũ, ſi ſemel conſenſerimus in malis actibus non quid fiat, ſed quare fiat eſſe quærendum: ut quæcunq; pro bonis fiunt cauſis, nec ipſa mala eſſe iudicentur? At iuſtitia meritò punit eũ, qui dicit ſe ſubtraxiſſe ſuperflua diuiti ut præberet pauperi: & falſarium qui alienũ corrumpit teſtamentum, ut is eſſet hæres, qui faceret eleemoſynas largas, non illæ qui nullas: & eum qui ſe feciſſe adulteriũ oſtendit, ut per illam cũ qua fecit, hominem de morte liberaret. Sed dicet aliquis, ergo æquandus eſt fur quilibet furi qui uolũtate miſericordię furatur: quis hoc dixerit? Sed horum duorum nõ ideo quiſquam eſt, bonus, quia peior eſt unus. Peior.n.eſt qui concupiſcendo, quàm qui miſerando furatur. Sed ſi furtum omne peccatũ eſt, ab omni furto abſtinendũ eſt. Quis.n.dicat eſſe peccandũ, etiamſi

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Non tantũ quare, ſed ẽt quid fiat attendendũ eſt.

Ibidem.

Libr. eodem Cap. 8.

etiamſi aliud ſit grauius, aliud leuius peccatū? Nunc aūt quærimus, quis actus peccatū ſit, vel nō: non, quid grauius ſit, vel leuius? intende lector propoſitis verbis tota mētis conſideratione, quæ non inutilē habent exercitationē: & dignoſces quia actus ſit peccatū, qui ſcilicet malam habeat cauſam: nec ille tm̄: quia ſunt nōnulli actus, qui etſi bonā habeant cauſam: tñ peccata ſunt, vt ſuprà poſitū eſt. Ex quo conſequi videtur, quia nō ſemper ex fine iudicatur voluntas ſiue actio mala, ſicut in illis quæ per ſe peccata ſunt. Illa. n. cùm quis geſſerit pro aliqua bona cauſa, bonū videtur habere finē: nec ex fine voluntas eſt mala, nec ex voluntate actio fit mala, ſed ex actione voluntas fit praua. In quibus aliqui ponunt actū Iudęorū, qui crucifigendo Chriſtum arbitrabātur ſe obſequium præſtare Deo: quia bonū finem dicunt eos ſibi poſuiſſe, ſcilicet, Dei obſequiū: & tñ voluntatem eorum & actionem peruerſam fore aſſerunt. De bonis autē nulla fit exceptio in præmiſſis verbis Auguſtini quin omnis voluntas bona ex fine ſit bona: & ex fine & voluntate omnis actio bona, bona eſt. Sed non omnis mala voluntas ex fine mala eſt, nec omnis mala actio ex fine & voluntate mala eſt. & omnis quæ habet malam cauſam mala eſt, ſed non omnis quæ bonam cauſam habet bona eſt. Ideoque cùm ex affectu dicitur nomen imponi operi, in bonis operibus generaliter vera eſt hęc regula, ſed in malis excipiuntur illa quæ per ſe mala ſunt. Omnia ergo hominis opera ſecundum intentionem & cauſam iudicantur bona vel mala, exceptis his quę per ſe mala ſunt, id eſt, quæ ſine præuaricatione fieri nequeunt.

Inter ea quæ actus mali ſunt quidam ponunt actum Iudæorum. Ioan. 16. a

Quidam dicunt prædicta non poſſe fieri bono fine. D

Eccl. 34. d

Quòd non fiant bono fine notatur ex verbis Auguſtini.

Prou. 21. d

Quæ tamen quidam contendunt nunquam habere bonam cauſam. Qui enim aliena furatur, vt pauperibus tribuat, non pro bono (vt aiunt) furatur. Non enim bonum eſt aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina ſacrificium Deo offert, idem facit (vt ait authoritas) ac ſi filium in conſpectu patris victimet, vel ſacrificium carnis Deo offerat. Abominabilis nempe Deo eſt impiorum

impiorum oblatio. Ita etiam & hominem per adulterium à morte liberare malum eſſe dicunt. Etſi enim bonum ſit hominem à morte liberare, tamen ſic hominem liberare malum eſſe aſſerunt. Ideoq; Auguſtinus in ſuperioribus dicunt temperaſſe ſermonem cauteque locutum, vbi ait, Ea quæ conſtat eſſe peccata, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intentione facienda. Non enim ſimpliciter dixit bono fine & bona intentione, ſed addidit, quaſi & velut: quia talia non fiunt bono fine & bona intentione: ſed intentione, quæ videtur bona. & fine, qui putatur bonus, ſed non eſt. Nec ideo accepit Auguſtin. ita (vt aiunt) quin cauſas habeant malas: ſed quia cauſas habent quæ videntur bonæ, ſunt tamen malæ.

AN OMNIS INTENTIO VEL ACTIO eorum qui carent fide ſit mala.

Diſtinct. XLI. A

Qualiter ex obliquitate intentionis debeat fieri opus malum.

CVmque intentio (vt ſuprà dictum eſt) bonum opus faciat, & fides intentionem dirigat: non immerito quæri poteſt, vtrum omnis intentio omneque illorum opus malum ſit, qui fidem non habent? Si enim fides intentionem dirigit, & intentio bonum opus facit, vbi non eſt fides, nec intentio bona nec opus bonum eſſe videtur. Quod à quibuſdam non irrationabiliter attruitur, qui dicunt omnes actiones & voluntates hominis ſine fide malas eſſe, quæ fide habita bonæ exiſtunt. Vnde *a* Apoſtolus ait, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quod exponens *b* Auguſtin. ait, Omnis infidelium vita peccatum eſt, & nihil bonũ eſt ſine ſummo bono: vbi deeſt agnitio æternæ veritatis, falſa virtus eſt, etiam in optimis moribus. Et *c* Iacobus in Epiſtola canonica ait, Qui offendit in vno, ſcilicet, charitate, factus eſt omnium reus. Qui ergo fidem & charitatem non habet, omnis eius actio peccatum eſt, qui ad charitatem non refertur. Quod enim ad charitatẽ non refertur (vt *d* ſuprà meminit Augu.) non fit quemadmodũ fieri oportet, ideoq; malum eſt. Non ergo mandata cuſtodit,

Quidam dicunt omnes actiones hominis ſine fide eſſe malas quæ in fide bonæ ſunt.

a *Ro. 14. d*
b *In li. ſenten. Proſpe. Cap. 105.*
c *Iaco. 2. b*
d *Diſt. 38*

litera A. circa finem. ſtodit, qui charitate caret, quia ſine charitate nullum mandatorum cuſtoditur. unde Aug. ſuper Epiſtolam ad Galat. ait, Cuſtoditionem legis dicit Apoſtolus, non inebriari, non occidere, non mœchari, & alia huiuſmodi ad bonos mores pertinentia, quæ ſine charitate, fide, & ſpe, impleri non poſſunt. Nullum ergo mandatum implet, nullum bonum opus facit, qui fidem charitatemq; non habet. Impoſſibile eſt enim (ut ait † Apoſtolus) ſine fide aliquid placere Deo. Quæ ergo ſine fide fiunt, bona non ſunt: quia omne bonum placet Deo.

Ad Rom. 13. c

Quòd ſine charitate nō cuſtodiũtur mandata.

† Heb. 11. b

Quæ præmiſſæ ſententię obÿciuntur ex verbis Auguſtini. B

Lib. confeſ. 1. cap. 12. His autem obiicitur quod ſuprà dixit Augu. ſcilicet, quod in ſeruili timore, etſi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam ſi bonum eſt quod facit. Hic enim dicit bonum fieri, ſed non bene, ab illo qui charitatem non habet. Qui enim ſeruiliter timet, charitate uacuus eſt: de quo tamē hic dicit, quia bonum facit, ſed non bene. Qui etiam ſuper illum locum † Pſal. Turtur inuenit ſibi nidũ ubi reponat pullos ſuos: dicit, quòd Iudæi, Hæretici, & Pagani opera bona faciũt, quia ueſtiunt nudos, & paſcunt pauperes, & huiuſmodi: ſed non in nido Eccleſiæ, id eſt, in fide: & ideo conculcantur pulli eorum † Quibus illi reſpondent, dicētes bona opera appellari huiuſmodi quæ ſine charitate fiũt, non quia bona ſint quando ſic fiunt, quod euidenter ſuprà Auguſt. docuit, ſed quia bona eſſent, ſi aliter fierent: quæ in ſuo genere ſunt bona, ſed ex affectu ſunt mala.

1. Ioan. 4. d

† Pſal. 83. Tom. 8. poſt principium enarrationis.

† Qualiter ad hęc illi reſpōdeant. Diſtin. 38. litera A.

Aliorum ſententię de pręmiſſa quęſtione, qua quęrebatur, ſi omnis actio eorum mala eſt, qui fidem non habent. C

Alii uerò qui trifariam diſtinctionem actuum faciũt, opera cuncta quæ ad naturæ ſubſidium fiunt, ſemper bona eſſe aſtruunt. Sed quòd Auguſtin. mala eſſe dicit, ſi malas habeant cauſas, non ita accipiendum eſt, quaſi ipſa mala ſint; ſed quia peccãt & mali ſunt qui ea malo fine agunt. Item illud aliud, ſcilicet, bonum opus

Determinat prędicta verba Aug in pre

intentio

intentio facit, & intentionē fides dirigit, determinãt dicētes ibi bonum uocatū ꝙ remunerabile eſt ad vitā: nō ꝙ illud ſit ſolū bonum opus, imò etiam alia plura, licet nō ea rōne qua illud ſit ſint bona. Bonū.n. multipliciter accipit, ſ pro utili, pro remunerabili, pro ſigno boni, pro ſpecie boni, ꝓ licito, & aliis fortè modis. Solaq; illa intētio remunerabilis eſt ad vitā, quā fides dirigit: ſed nō illa ſola bona, vt aiunt. Nā ſi q̃s Iudæus uel malus Chriſtianus neceſsitatē proximi reuelauerit naturali pietate ductus, bonum fecit, & bona fuit voluntas qua illud fecit.

ſatione ad Pſalm. 13. Tomo 8.

Quibus modis dicatur bonum.

Hic ponuntur quędam Aug. capitula, quę retractauit, non quaſi prauè dicta, ſed quo ſenſu dixerit inſinuans. D

Poſthæc inueſtigari oportet, qualiter intelligendum ſit quod ait Auguſtin. in libro de uera religione, Vſque adeò, inquit, peccatum uoluntarium malum eſt, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit uoluntarium. Huius dicti rationem Auguſt. aperiens in libro Retractationum dicit, Poteſt uideri falſa hæc definitio, ſed ſi diligenter diſcutiatur, inuenitur eſſe ueriſsima. Peccatum quippe illud cogitandum eſt, quod tantummodo peccatum eſt, non quod eſt etiam pœna peccati, ſcilicet, peccatum primū hominis quod fuit peccatū & cauſa peccati, ſed nō pœna. Quãuis & illa quæ nō uoluntaria peccata nō immerito dicuntur, quia vel a neſcientib. uel a coactis perpetrãtur, nō omni modo poſſunt, ſine uoluntate cōmitti: quoniam & ille qui peccat ignorans, uoluntate vtiq; facit, ꝙ cū faciēdum non ſit, putat eſſe faciendum, & ille qui cōcupiſcēte aduerſus ſpiritū carne, non ea quę uult facit: concupiſcit quidē nolēs, & in eo non facit ꝙ vult: ſed ſi uincit, concupiſcentię cōſentit volens, & in eo nō facit niſi ꝙ uult, & illud ꝙ in paruulis eſt originale peccatū (cū adhuc nō vtãtur uoluntatis arbitrio.) nō abſurde uocatur voluntariū, quia ex prima hominis volūtate mala contractū eſt. Non itaq; falſum eſt quod dixi, Vſq; adeo peccatum voluntarium eſt &c. Ecce qualiter accipiēdum ſit illud, ſcilicet, vel de primo peccato hominis, vel

Ca. 14 to. 1

Retractat Aug. geminam con ſinens determinationē.

Lib. 1. c. 13

Galat. 5.

Rom. 7.

vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis: quorum licet quædam dicantur non voluntaria, quæ ſcilicet per ignorantiam vel per infirmitatem fiunt: eadem tamen ratione ea poſſunt dici voluntaria, quia ſine uoluntate non committuntur.

Aliud capitulum. E

Cap. 10. in Tomo 6. Illius etiam intelligentia perquirenda eſt, quod in libro de duabus animabus edidit, inquiens, Nuſquam niſi in uoluntate peccatum eſt. Quod etiam in libro Retractationum planè determinat, dicens: *Li. 1. c. 15.* Poteſt putari iſta falſa eſſe ſententia, qua diximus nuſquam niſi in uoluntate eſſe peccatum cùm Apoſtolus dicat, *Roma. 7. d* Quod nolo, hoc facio, &c. Sed peccatum quod nuſquam eſt niſi in uoluntate, illud præcipuè intelligendum eſt, quod iuſta damnatio conſecuta eſt, ideſt, primum hominis peccatum. In eodem quoq; libro de duabus animabus, aliud *Cap. 10.* tradidit conſideratione dignum, ait enim, Non niſi uoluntate peccatur, ipſamque uoluntatem definit, dicens, Voluntas eſt animi motus cogente nullo ad aliquid uel non amittẽdum, uel adipiſcendum. Huius dicti cauſam aperiens, & intelligentiam pandens in libro Retractationum ait, *Li. 1. c. 15. Retractat. Auguſt.* Hoc propterea dictum eſt, ut hac definitione uolens à nolente diſcerneretur, & ſic ad illos referretur intentio, qui in paradiſo fecerunt originem mali, nullo cogente peccando, id eſt, libera uoluntate: quia & ſcientes contra præceptũ fecerunt: & ille tentator ſuaſit ut hoc fieret, non coegit. Nam qui neſciens peccauit, nõ incongruenter nolens peccaſſe dici poteſt: quãuis & ipſe quidẽ neſciens fecit, uolens tamen fecit. Ita nec tale peccatũ ſine uoluntate eſſe potuit, ſed uoluntas facti ibi fuit, non peccati uoluntas: quod tñ factum fuit peccatum hoc enim factum eſt, quod fieri nõ debuit. Quiſquis autem ſciens peccat, ſi poteſt cogenti ad peccatum ſine peccato reſiſtere, nec tamen facit, utique uolens peccat: quia qui poteſt reſiſtere, nõ cogitur cedere, quapropter peccatum ſine uoluntate eſſe non poſſe ueriſſimum eſt. Ex his liquet qualiter ſuperiora accipienda ſint.

Quòd

Quòd mala voluntas eſt voluntarium peccatum. F

Si autem omne peccatum mortale voluntarium eſt, cum uoluntas mala peccatum ſit mortale, conſtat ipſam eſſe voluntarium peccatum. Quid enim, ut ait Auguſtin. tam in uoluntate quàm ipſa voluntas ſitum eſt? Voluntas itaq; mala rectè uolũtarium dicitur peccatũ, quod in uolũtate conſiſtit. Voluntas quippe (ut ait Augu. in eodem) eſt prima cauſa peccandi: aut nullum peccatum eſt prima cauſa peccandi, nec eſt cui rectè imputetur peccatum, niſi peccãti. Non ergo eſt cui rectè imputetur niſi voluntati. Hoc autem de peccato actuali & mortali intelligendum eſt. Neq; his verbis aliud voluit oſtendere Aug. ut ipſe ait in retract. niſi quia voluntas eſt qua peccatur, & qua rectè uiuitur.

In lib. de libero arbitrio. c. 10. in tomo 1. Et li. Retract. 1. 9. & c. 22.

Ibidem.

AN VOLVNTAS ET ACTIO MALA IN eodem homine & circa eandem rem ſint vnum peccatum, an plura. Diſtinct. XLII. A

Deſcēdit ad ſpeciales differentias peccati in communi.

CVm autem voluntas mala & operatio ſint peccatum quæri ſolet, vtrum in eodem homine & circa eandem rem hæc duo unum ſint peccatum, vel diuerſa: vt ſi quis uoluntate furatur, volũtatem habuit malam, quæ peccatum eſt, & actum malum qui item peccatum eſt. Hæc autem duo diuerſa ſunt. ſ. volũtas, & actio. Sed nunquid diuerſa ſunt peccata, an vnum? Quidam dicũt unum eſſe peccatum, alij uerò dicunt diuerſa eſſe peccata. Quia cum conſtet hæc duo eſſe diuerſa, aut diuerſa duo peccata dicuntur, aut duo diuerſa non peccata. Quibus alij reſpondent, hæc duo diuerſa eſſe non peccata. Non enim peccata ſunt, ſed peccatum vnum: quia vna præuaricatio vel inobedientia in vtroque admittitur, ſiue quando uult, ſiue quando agit: & vnus eſt ibi contemptus, ſed minor cùm in uoluntate ſolùm peccatum continetur, maior verò cum uoluntati etiam operatio additur: & ideo maius fit peccatum, ſed non plura, cum uoluntas operi mancipatur.

Opinio contra illos qui dicunt vnũ eſſe peccatum.

Reſponſio

Alia contra eoſdem oppoſitio. B

Sed adhuc eiſdem obijcitur, Si vnum tantum illa duo peccatū ſunt, cum quis voluntate mali prius concepta deinde opus patrauerit, non pro aliquo reus eſt, niſi pro quo ante opus reus erat, cum adhuc in ſola voluntate peccatum conſiſtebat. Nullus enim reus eſt ęternæ mortis niſi pro peccato: ſed peccatum aliud non eſt admiſſum actione, quàm prius admiſſum erat voluntate. Non ergo pro aliquo alio iſte ſit damnabilis actu peccando: quàm ante fuerat, cùm ſola uoluntate delinquebat. Ad hoc etiam & illi reſpondēt, dicētes propter

Reſponſio. peccatum quidem tantùm illum furem reum conſtitui, & quanuis eius voluntas & actio vnum ſint peccatum: pro alio tamen reus factus eſt actu peccando, quā prius erat ſola voluntate delinquendo: quia pro actu, qui eſt aliud quàm uoluntas, licet, non aliud peccatum.

Aduerſus eoſdem obiectio. C

Item & adhuc quæſtioni inſtant, dicentes hæc duo ideo diuerſa eſſe peccata, quia diuerſorum legis mandatorum præuaricationes ſunt. Alio enim mandato legis prohibetur actio furti, ſcilicet, Nō furaberis: alio furandi voluntas, ſcilicet. Non concupiſces rem proximi tui.

Exod.20.c

Cùm autem hæc duo diuerſa mandata ſint, quibus illa duo prohibentur, patet illa duo diuerſas eſſe præuaricationes: diuerſa igitur peccata. Ad quod etiam illi dicunt, diuerſa quidem eſſe mandata, quibus illa duo diſtinctim prohibentur, ut Auguſtin. docet ſuper Exod. Veruntamen in illis non obſeruatis vna tantum præuaricatio incurritur, unumque contrahitur peccatū, licet duo diuerſa illis prohibeantur. Sicut ecōuerſo duo ſunt mādata charitatis, quibus duo præcipiuntur diligi: vna tamen in eis nobis commendatur charitas.

Reſponſio. *Articu. 71 in tomo 4.*

Si peccatum ab aliquo admiſſum in eo ſit quouſque pœniteat. D

Præterea ſolet quæri, cum ab aliquo perpetrato voluntate peccato voluntas id agendi & actio tranſierint, nondum tamen uera habita pœnitētia vtrum illud peccatum

catum vſquequo pęniteat, ſit in eo. Quod nõ eſſe videtur: quia voluntas illa, quæ prius fuit, non eſt, neque actio: quia non uult illud vel agit, quod ante voluit & egit. Sed non eſt ignorandum peccatum duobus modis dici eſſe in aliquo, & tranſire, ſcilicet actu & reatu. Actu eſt in aliquo, dum ipſum quod peccatum eſt, ut actio vel voluntas, in peccante eſt. Reatu verò, cum pro eo, ſiue tranſierit ſiue adſit, mens hominis polluta eſt & corrupta, totuſq; homo ſupplicijs obligatur ppetuis. Nec unquam eſt in aliquo peccatum actu, præter originale, quin ſit etiam reatu: ſed eſt reatu intelligendum, poſtquàm tranſit actu.

Reſponſio quæſtionem determinans.

Quibus modis dicitur in ſcriptura reatus. **E**

Reatus in ſcriptura multipliciter accipitur, ſcilicet ꝓ culpa, pro pœna, pro obligatione pęnæ temporalis vel æternæ. Si enim mortale eſt, obligat nos pœnæ æternæ: ſi veniale, obligat nos pęnæ temporali. Duo enim ſunt genera peccatorum mortalium, ſcilicet, & venialium. Mortale eſt, per quod homo mortem æternam meretur. Crimen enim, ut ait Augu. eſt quod eſt dignum accuſatione & damnatione.† Veniale autem quòd hominem vſq; in reatũ perpetuæ mortis non grauat, veruntamen pœnam meretur, ſed facilè indulgetur.

Quid ſit mortale peccatum.

† Quid ſit veniale peccatum.

De modis peccatorum, qui multipliciter aſſignantur. **F**

Modi autem peccatorum varias in ſcriptura habent diſtinctiones: in qua dicitur peccatum duobus modis committi, ſcilicet cupiditate & timore, ut Auguſtin. tradit ſuper illum locum† Pſalm. Incenſa igni & ſuffoſſa. His enim duobus modis dicit omnia peccata mortalia includi. Et incenſa igni ea dicit, quæ ex cupiditate malè incendente oriuntur. Suffoſſa verò quæ ex timore male humiliante proueniunt quod eſt, quando qui cupit nõ cupienda, vel timet non timenda. Alibi uerò dr̃ peccatum fieri tribus modis. ſ. cogitatu, verbo, & opere vnde Hierony. ſuper Ezech. Tria generalia delicta ſunt quibus humanũ ſubiacet genus. Aut enim cogitatione,

Prima diſt. in tomo 8. poſt mediũ enarrationis.

† Pſal. 79

Secunda diſtinctio.

aut ſermone, aut opere peccamus. His aliquãdo etiam additur quartus modus, ſcilicet, conſuetudinis: quod in quatriduano Lazaro ſignificatum eſt. Dicitur quoq; homo peccare in Deum, in ſe, & in proximum. In Deum, cum de Deo malè ſentit, vt hæreticus: vel quæ Dei ſunt vſurpare præſumit, indignè participando ſacramentis: uel quando nomen Dei peierando contemptibile facit. In proximum peccat, cum proximum iniuſtè lædit: In ſe verò, cum ſibi & non alij nocet.

Tertia diſt.

Quomodo differunt delictum & peccatum. G

Variam quoque appellationem habet. Dicitur .n. peccatum etiam delictum. Et delictum fortaſſe eſt (ut ait Aug. in quæſtionibus Leuitici) declinare a bono: Peccatum eſt, facere malum, Aliud eſt enim declinare a bono, aliud eſt facere malum. Peccatum ergo eſt perpetratio mali, delictum deſertio boni: quod & ipſum oſtendit nomen. Quid enim aliud ſonat delictum, niſi derelictum? & qui delinquit, quid derelinquit, niſi bonum? Vel delictum eſt quod ignoranter fit, peccatum quod ſcienter committitur. Indifferenter tamẽ & peccatum nomine delicti, & delictum nomine peccati appellatur.

De ſeptem principalibus vitijs. H

Præterea ſciendum eſt ſeptem eſſe uitia capitalia, vel principalia, vt Grego. ſuper Iob ait, ſcilicet inanem gloriam. Iram, Inuidiam, Accidiam vel Triſtitiam, Auaritiam, Gaſtrimargiam, Luxuriam: quæ (ut ait Ioann. Chryſoſ.) ſignificata ſunt in ſeptem populis, qui terrã promiſſionis Iſrael promiſſam tenebant. De ijs quaſi ſeptem fontibus cunctæ animarum mortiferæ corruptelę emanant. Et dicuntur hæc capitalia, quia ex eis oriũtur omnia mala. Nullum enim malum eſt, quod etiam non ab aliquo horum originem trahat.

De ſuperbia, quæ eſt radix omnis mali. I

Ex ſuperbis tamen omnia mala oriuntur, & hæc, & alia: quia ut ait Gregor. Radix cuncti mali eſt ſuperbia. De qua dicitur, Initium omnis peccati eſt ſuperbia: quæ eſt amor propriæ excellentiæ: Cuius quatuor

Eccle. 10.b

ſunt

ſunt ſpecies, vt Gregor. ait. Prima eſt: cùm bonum quod habet quis, ſibi tribuit: Secunda, cum credit a Deo eſſe datum, ſed tamen pro ſuis meritis: Tertia, cùm ſe iactat habere quod non habet: Quarta, cum cæteris deſpectis vult ſingulariter videri. Merito ergo radix omnis mali dicitur ſuperbia Huic autem uidetur obuiare qđ Apoſtolus ait, † Radix omnium malorũ eſt cupiditas: quia ſi radix omnium malorum eſt cupiditas, ergo ſuperbiæ. Quomodo ergo ſuperbia radix eſt & initium omnis peccati?

De quatuor ſpeciebus ſuperbiæ.

Aug. ſuper Gen. lib. 11 c. 15. in to. 3

† 1. Tim. vltimo c.

Quo ſenſu vtrunque radix dicatur omnium malorum, ſcilicet & ſuperbia, & cupiditas. K

Sed utrunque rectè dictum eſſe intelligitur, ſi genera peccatorum ſingulorum, non ſingula generum utraque locutione includi intelligantur. Nullum quippe genus peccati eſt, quod interdum ex ſuperbia non proueniat: nullum etiam, quod ex cupitate aliquando non deſcendat Sunt enim nonnulli hominũ qui ex cupiditate fiũt ſuperbi: & aliqui ex ſuberbia fiũt cupidi. Etenim vt ait Aug. homo qui non eſſet amator pecuniæ, niſi per hoc putaret ſe excellentiorem eſſe: ideoq; ne vt excellat, diuitias cupit: tali homini ex ſuperbia oboritur cupiditas. Et eſt aliquis qui non amaret excellere, niſi putaret per hoc diuitias maiores habere. Ideo ergo excellere laborat, quia diuitias habere amat. Huic innaſcitᷓ ſuperbia id eſt, amor excellentiæ ex cupiditate: Patet ergo quod ex ſuperbia aliquando cupiditas, & ex cupiditate aliquando ſuperbia oritur: & ideo de utraque rectè dicitur, quod ſit radix omnis mali.

Ibi. ca. 15.

DE PECCATO IN SPIRITVM ſanctum, quod dicitur etiam peccatum ad mortem. Diſtinct. XLIII.

Eſt præterea quoddam peccati genus cæteris grauius & abominabilius quod dicitur peccatum in Spiritũ ſanctum, de quo in euangelio veritas ait: Qui peccauerit in ſpiritum ſanctum, non remittetur ei

De vno peccato ſpeciali quod eſt magis gra-

ue et abominabile quod eſt peccatũ in ſpiritum ſanctum.

Luc.12.b.

† 1.Io.5.c.

Quid ſit illud peccatũ.

neq; hic,neq; in futuro.Et † Ioan. in epiſtola canonica, Eſt peccatum ad mortem, non pro eo dico vt quis oret. Qui enim peccat in patrem & remittetur ei: qui peccat in filium, remittetur ei: qui autem blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum,non remittetur ei,neq; hic, neque in futuro. Sed quæritur quid ſit illud peccatum in ſpiritũ ſanctum vel ad mortem? Quidam dicunt illud peccatum eſſe deſperationis vel obſtinationis. Obſtinatio eſt induratæ mentis in malitia pertinatia, per quam homo fit impœnitens.Deſperatio eſt,quo quis diffidit penitus de bonitate Dei, æſtimans ſuam malitiam diuinę bonitatis magnitudinem excedere:ſicut Chain qui dixit,Maior eſt iniquitas mea,quàm vt veniam merear. Vtrunq; verò dicitur peccatum in ſpiritum ſanctum, quia ſpiritus ſanctus eſt amor patris & filij, & benignitas qua ſe inuicem & nos diligunt quæ tanta eſt, cuius finis nõ eſt. Rectè ergo in ſpiritum ſanctũ,delinquere dicuntur,qui ſua malitia Dei bonitatem ſuperare putant, & ideò pœnitẽtiam nõ aſſumunt: & qui iniquitati tam pertinaci mente inhærent, vt eam nunquã relinquere proponãt, & ad bonitatem ſpiritus ſancti nunquam redire,patientia Dei abutentes, & de miſericordia Dei nimis præſumentes:quibus placet malitia propter ſe,ſicut pijs bonitas. Iſti nimia pertinacia & præſumptione peccãt,autumantes Deum non eſſe iuſtũ. Illi deſperatione, Deum non bonũ exiſtimant, tollentes in hoc turbulentiſſimo iniquitatũ mari portum diuinæ indulgentiæ,quò ſe recipiant fluctuantes. Atq; ipſa deſperatione addunt peccata peccatis,dicentes miſericordiam nullã eſſe, & quod ſuper peccatores neceſſaria damnatio debetur.

Gen.4.b.

Vtrum omnis obſtinatio ſit peccatum in ſpiritum ſanctum. B

Sed quæritur, Vtrum omnis obſtinatio mentis in malitia obduratę,omniſque deſperatio ſit peccatum in ſpiritum ſanctum? Quidam dicunt omnem obſtinationem, & omnem deſperationem eſſe peccatum in ſpiritum ſanctum. Quod ſi eſt, aliquando illud peccatum remittitur:

Opin quorundam.

remittitur: quia multi etiam obſtinatiſſimi & deſperatiſſimi conuertuntur, ut Auguſt. ait ſuper illum locum Pſalm. Conuertam in profundum maris, id eſt, eos qui erãt deſperatiſſimi. & ibi, Mittit cryſtallum ſuum ſicut bucellas, id eſt, obſtinatos facit aliorũ doctores. Talium conuerſio ibi etiam euidenter oſtenditur, ubi ait, †Qui educit uinctos in fortitudine: ſimiliter & eos q exaſperant, qui habitant in ſepulchris. Secundũ iſtos illud peccatum dicitur irremiſſibile, non quin aliquãdo remittatur, ſed quia uix & raro & difficulter dimittitur. Nõ.n. ſoluitur cryſtallus, niſi uehemẽti ſpiritus impetu. *a* Alij verò tradunt non quamlibet obſtinationem uel deſperationem appellari peccatũ in ſpiritum ſanctum, ſed illam tantum quam comitatur impœnitentiam: qui etiã impœnitentiam dicunt eſſe peccatum in ſpiritum ſanctum. Sed quia Auguſt. dicit impęnitentiam eſſe peccatum in ſpiritum ſanctum, cum ſic obſtinatus eſt aliquis, ut non pęniteat: diſcuti oportet an aliud ſit obſtinatio, aliud impœnitentia ſit in eo peccatum, an idem ſed diuerſis modis commiſſum. Secundum iſtos peccatum illud dicitur irremiſſibile, eo quòd nũquam dimittatur. Vnde Auguſt. etiam dicit quod hoc ſolum peccatum ueniam mereri non poteſt: & Hierony. quòd taliter peccans dignè pœnitere non poteſt. Et ideo rectè Ioannes dicit, ut nõ pro eo oret quis: quia qui ſic peccat, orationibus eccleſiæ hic uel in futuro iuuari non poteſt, habẽs cor induratũ tãquã lapis, ſicut de diabolo legit̃. Poſt hãc uitã q ualde mali ſunt meritis eccleſię iuuari nõ poſsũt.

Pſal. 67 In tomo 8. poſt mediũ enarrationis.

†Pſa. 147. Ibidem in fine enarrationis ad Pſalm. 47. Pſalm. 67.

a Aliorum ſententia.

Super Matthæum.

Quòd aliter accipitur peccatum in ſpiritum ſanctum. C

Eſt etiam alia huius peccati aſſignatio. Hoc enim peccatum Auguſt. definiens in libr. de ſermone Domini in monte, ait, Peccatum ad mortem eſt, cum poſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem, & aduerſus ipſam gratiam qua reconciliatus eſt Deo inuidiæ facibus agitatur: quod fortaſſe eſt peccare in ſpiritum ſanctum, quod peccatum dicitur non remitti, non quia non ſit ignoſcendum peccanti ſi pęniteat: ſed

In lib. 1. nõ longè a fine. in tomo 4.

Ibidem paulò inferius.

ſed quia tanta eſt labes peccati illius, vt deprecãdi humilitaté ſubire non poſſit: etiã ſi peccatum ſuũ mala conſcientia agnoſcere & renunciare cogatur: vt Iudas cùm dixit, Peccaui: facilius deſperans cucurrit ad laqueũ, q̃ humilitate veniã peteret: quod propter magnitudinem peccati iã ex damnatione peccati tales habere credendũ eſt. Ecce quędã aſſignatio peccati in ſpiritũ ſanctum uel ad morté hic poſita eſt: qua illud peccatũ eſſe traditur oppugnatio fraternitatis poſt agnitioné, & inuidentia gratiæ poſt reconſiliationé: quod ſpecies quædã obſtinationis intelligi poteſt. Illam tamen definitionem Auguſt. in lib. de retract. rememorans, aliquid adiiciendũ ibi fore, nec aſſerendo ſe dixiſſe aperit ita dicens, Quod q̃dé non confirmaui, quoniã hoc putare me dixi. Sed tamé addendũ fuit, ſi in hac ſcelerata mentis peruerſitate fuerit hãc uitã: quoniã de quocunque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt deſperandũ: nec pro illo imprudéter oratur de quo non deſperatur. His uerbis inſinuatur peccatum præmiſſa definitione deſcriptum, tunc ſolum debere dici ad mortem uel in ſpiritum ſanctum, cùm non habet comitem pœnitentiam: nec de aliquo peccatore deſperandum eſt in hac vita: & ideo pro omni eſſe orandum: Vnde illud Ioan. Non pro eo dico vt quis oret: ſic accipiendum videtnr, vt pro aliquo peccante ad morté uel in ſpiritum ſanctum poſtquàm finierit hanc vitam non oremus. Dum autem in hac uita eſt, nec peccatum illius iudicare, nec de illo deſperare, ſed pro illo orare debemus. Vnde Auguſt. de uerbis Domini de impęnitentia, quæ eſt blaſphemia in ſpiritum ſanctum, ſic ait: Iſta impœnitentia uel cor impęnitens, quandiu quiſque in hac carne viuit, non poteſt iudicari. De nullo enim deſperandum eſt, quandiu ad pœnitentiam patientia Dei adducit. Paganus eſt hodie: Iudæus, infidelis eſt hodie: hæreticus eſt hodie: ſchiſmaticus eſt hodie: quid ſi cras amplectatur catholicam fidem, & ſequatur catholicam veritatem? Quid ſi iſti, quos in quocunq; genere erroris notas, & tanquã deſperatiſſimos damnas, antequàm

Matt. 27. a.

Lib. 1. c. 9.

1. Ioan. 5.

Sermone 11. poſt medium eiuſdem in tom. 10.

finiant iſtam uitam, agant pœnitentiam, & inueniant ueram requiem & uitã in futuro? Nolite ergo ante tempus iudicare quenquam. Ex his oſtenditur pro ſingulis peccatoribus in hac vita eſſe orandum, nec de aliquo eſſe diffidendum: quia conuerti poteſt dum in hac vita eſt quia non poteſt ſciri de aliquo vtrũ peccauerit ad mortem uel in ſpiritum ſanctum, niſi cùm ab hac vita diſceſſerit: niſi fortè alicui per ſpiritum ſanctum mirabiliter reuelatum fuerit. Ex prædictis aliquatenus capi poteſt quomodo accipiatur peccatum in ſpiritum ſanctum, ſcilicet inuidentia gratiæ fraternitatem impœnitentis oppugnãs: quæ utique obſtinatio eſſe uidetur, & omnis impęnitentis obſtinatio atq; deſperatio. Notandum uerò eſt quòd non omnis qui non pœnitet, impęnitens dici poteſt: quia impęnitentia propriè obſtinati eſt, & (ut quidam volunt) etiam deſperati. 1.Cor.4.a.

Alia aſſignatio peccati in ſpiritum ſanctum. D

De hoc quoq; peccato in ſpiritum ſanctum Ambro. in lib. de ſpiritu ſancto diſſerens definitam aſſignationẽ tradit dicens, Cur dominus dixerit, qui blaſphemauerit in filium hominis remittetur ei: qui autem blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, neque hic neque in futuro remittetur ei, diligenter aduerte. Nunquid alia eſt offenſio filij, alia ſpiritus ſancti? Sicut vna dignitas, ſic una iniuſtitia. Sed ſi quis corporis ſpecie deceptus humani remiſſius aliquid ſentit de Chriſti carne quam dignum eſt, habet culpam, non eſt tamen excluſus à venia. Si quis verò ſancti ſpiritus dignitatem, maieſtatem & poteſtatem abneget ſempiternam, & putet non in ſpiritu Dei eijci dæmonia, ſed in Beelzebub, non poteſt ibi eſſe exhortatio venię, vbi ſacrilegij plenitudo eſt. Satis hic apertè explicatur quid ſit peccatum in ſpiritũ ſanctum. Quod illi Auguſt. deſcriptioni cõgruere videtur, qua illud peccatum dicitur eſſe inuidentia gratiæ oppugnans fraternitatem. Qui enim poſt cognitionem ueritatis ſancti ſpiritus veritatẽ negat, eiusq; opera dicit eſſe Beelzebub, poteſtati, bonitati, & gratiæ Dei inuidere non dubitatur.

Li.1.ca.3. in fine. in tomo 2.
Mat.12.
Matt.12.b.

tur. Non itaq; diſtinctio illa verborum ſic accipiēda eſt, quaſi trium perſonarum diuiſæ ſint offenſæ: ſed ibi peccatorum genera diſtincta ſunt. Peccatū enim in patrem id intelligitur, quod fit per infirmitatem, quia patri ſcriptura frequenter attribuit potentiam. Peccatum in filiū, quod fit per ignorantiam, quia ſapiētia filio attribuitur. Tertium expoſitum eſt. Qui ergo peccat per infirmitatem uel per ignorantiam, facilè ueniam adipiſcitur: ſed non ille, qui peccat in ſpiritū ſanctum. Cùm autem vna ſit potentia, ſapientia, bonitas trium: quare patri potentia, filio ſapientia, ſpiritui ſancto bonitas ſæpius aſſignetur, ſuperius dictum eſt.

Vnde habeat ortū potentia peccandi.

DE POTENTIA PECCANDI, AN ſit homini uel diabolo à deo.

Diſtinct. XLIIII. A

†Opi. quorundā quod ſit à Deo, ſed falſa per ſimile.

POſt prædicta conſideratione dignum occurrit, utrū peccandi potentia ſit nobis à Deo, uel à nobis. † Putant quidam potentiam rectè agendi nobis eſſe à Deo: potentiam uerò peccandi non à Deo, ſed à nobis uel à diabolo eſſe, ſicut mala uoluntas non à Deo nobis eſt, ſed à nobis & à diabolo: bona autem à Deo tantum nobis eſt. Bonæ namque voluntatis & cogitationis initium non homini ex ſeipſo naſci, ſed diuinitus parari & tribui in eo Deus euipenter oſtendit, quia nec diabolus, nec aliquis angelorum eius, ex quo in hac caliginem ſunt detruſi, bonam potuit vel poterit reſumere voluntatem, quia ſi poſſibile foret, vt humana natura poſtquā à Deo auerſa bonitatē, perdidit voluntatis, ex ſeipſa rurſus eam habere potuiſſet, multo poſſibilius hoc natura haberet angelica: q̄ quātò minus grauatur terreni corporis pondere, tantò magis hac eſſet prædita facultate. Non ergo homo vel angelus à ſe voluntatem bonā habere poteſt, ſed malā. Similiter & de potentia inquiunt, per ſimilitudinem voluntatis de potentia, boni vel mali differentes, quod illa ſit à Deo, non iſta.

Rom. ad probandū quod bona uoluntas nō ſit homini niſi ex Deo Augu. libr. de fide ad Perum cap. 3. ad medium ca.

Authoritatibus aſtruit potentiam peccandi. eſſe à Deo. B

Sed

Sed pluribus ſanctorũ teſtimonijs indubitanter monſtratur, quòd poteſtas mali à Deo eſt, à quo eſt omnis poteſtas. *a* Ait enim Apoſtolus, Non eſt poteſtas niſi à Deo. Quod non de poteſtate boni tantum, ſed & mali intelligi oportet, cùm *b* Pilato etiam veritas dicat: Non haberes in me poteſtatem, niſi datum eſſet tibi deſuper. Malitia nempe hominum (vt ait Auguſt.) cupiditatem nocendi per ſe habet: poteſtatem autem ſi ille non dat, non habet. Ideoque diabolus antequam aliquid tolleret, *c* Iob dicebat domino, Mitte manum tuam, id eſt, da poteſtatem: quia etiam nocentium poteſtas non eſt niſi à Deo: ſicut Sapientia ait, *d* Per me reges regnant, & tyranni per me terram tenent. Vnde Iob *e* de domino ait, Qui facit regnare hypocritam propter peccata populi. Et de populo Iſrael dicit Deus, *f* Dedi eis regem in ira mea. Nocendi enim voluntas poteſt eſſe ab homine, poteſtas autem non eſt niſi à Deo, & hoc abdita aptaq; iuſtitia, nam per poteſtatem diabolo datam iuſtos Deus facit ſuos. De hoc etiam Greg. in mor. ait, Tumoris elatio, nõ poteſtatis ordo in crimine eſt. Potentiã Deus tribuit, elationem verò potẽtię malitia noſtrę mentis inuenit. Tollamus ergo quod de noſtro eſt: quia non potentia iuſta, ſed actio praua dãnatur. His authoritatibus alijsq; pluribus euidenter oſtenditur, quod nõ eſt poteſtas boni vel mali cuicunq;, niſi à Deo æquo, etſi te lateat æquitas.

Aug. lib. de natur. boni c. 32. tom. 9
a Ro. 13. a.
b Ioã. 19. b
Super pſal. 32. in to. 8. concione 2. enarrationis ad pſal. 32.
c Iob 1. ca.
d Prou. 8. a
e Iob 34. c
f Oſe. 13. d

An aliquando reſiſtendum ſit poteſtati. C

Hic oritur quæſtio non tranſilienda ſilentio. Dictum eſt ſuprà, quòd poteſtas peccandi vel nocendi nõ eſt homini vel diabolo, niſi à Deo. Apoſtolus autẽ dicit quod qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Cùm ergo diaboli ſit poteſtas mali Dei ordinatione, eius poteſtati non eſſe reſiſtendum videtur. Sed ſciendum eſt Apoſtolum ibi loqui de ſeculari poteſtate, ſcilicet rege, & principe, & huiuſmodi: quibus non eſt reſiſtendum in his quę iubet Deus eis exhiberi, ſcilicet in tributis, & huiuſmodi. Si verò princeps aliquis, vel diabolus aliquid iuſſerit vel ſuaſerit contra Deum, tunc reſiſtendum eſt.

Rom. 13. c

Vnde

Quòd aliquando reſiſtendū eſt poteſtati.

Vnde Auguſt.determinans quando reſiſtendum ſit poteſtati, in lib.de natura boni ait, Si aliquid iubeat poteſtas quod non debeas facere, hic ſanè contemne poteſtatem, timendo maiorem poteſtatem. Ipſos humanarum rerum gradus aduerte Si quid iuſſerit procurator, nunquid faciendum eſt, ſi contra proconſulem iubeat? Rurſus ſi quid ipſe proconſul iubeat, & aliud iubeat imperator, nunquid dubitatur illo contempto illi eſſe ſeruiendum? Ergo ſi aliud imperator, aliud iubeat Deus, contempto illo obtemperandum eſt Deo. Poteſtati ergo diabolus uel hominis tunc reſiſtamus, cùm aliquid contra Deum ſuggeſſerit: in quo Dei ordinationi non reſiſtimus, ſed obtemperamus. Sic enim Deus præcepit, ut in malis nulli poteſtati obediamus. Iam nunc his intelligendis atque pertractandis, quæ ad uerbi incarnati myſterium pertinent, integra mentis conſideratione intendamus: ut de ineffabilibus uel modicum aliquid fari, Deo reuelante ualeamus.

FINIS LIBRI SECVNDI.

RVBRI-

RVBRICAE LIRI TERTII SENTENTIARVM.

DISTINCT. I.

DE incarnatione uerbi. 242.A.

Quare filius carnem aſſumpſit, non pater ſpiritus ſanctus, ibid. B.

Vtrum pater uel ſpiritus ſanctus potuerit incarnari. 243.C.

An filius qui tãtum carnẽ accepit, aliquid fecerit quod nõ pater uel ſpiritus ſanctus. ibi.D.

DISTINCT. II.

Quare totã humanam naturam accepit, & quid nomine naturæ intelligitur. ibid.A.

De unione uerbi & carnis meditãte anima. 244 B.

Quòd ſimul aſſumpſit animam & carnem uerbũ, nec caro prius eſt concepta q̃ aſſumpta. ibid.C.

DISTINCT. III.

De carne aſſumpta qualis antè fuerit. 245. A.

Quòd nullus eſt ſine peccato hic, excepta uirgine. ibid.B.

Quare Chriſtus nõ fuit decimatus in Abraham ſicut Leui. ibid.C.

Quare caro Chriſti non dicta eſt peccatrix ſed ſimilis. 246.D.

Carnem Chriſti non prius cõceptam quam aſſumptam. ibid. E.

DISTINCT. IIII.

Quare ſpiritui ſancto tribuatur incarnatio, cũ ſit opus trinitatis. 247. A.

Quare dicat Chriſtus conceptus & natus de ſpiritu ſancto. ibib.B.

Alia ratio, qua dicitur natus de ſpiritu S. 248 D.

Quare Apo. dicit Chriſtũ factum, quem nos fatemur natum. ibid.C.

DISTINCT. V.

Si perſona uel natura perſonã uel naturã aſſumpſit, & ſi natura Dei ſit incarnata. A.248 & 230.B

An diuina natura debeat dici caro facta. 250.

Quare nõ accepit perſonã hominis, cũ aſſumpſerit hominem: quod quidã ꝓbare nitunt. 251 D.E.

DIST.

DISTINCT. VI.

De intelligentia harum locutionum, Deus eſt homo, Deus factus eſt homo, &c. tres ſententias ponit. 251.A.

Prima eſt eorum qui dicũt in ĩcarnatione hominẽ quendã ex anima & carne cõſtitutum, & illum hominem eſſe factum Deũ, & Deum illlum hominem, & authoritates quibus ita eſſe aſſerunt ponit. 252. B.C.

Secunda eſt, eorum qui dicunt hominem illum ex tribus ſubſtãtijs vel duabus naturis conſtare, & hunc fatẽtur vnam eſſe perſonam ante incarnationem ſimplicem tantum, ſed in incarnatione compoſitã: & authoritates qbus ſe muniũt proponit. 253.D.E.

Tertia eſt eorum qui non ſolum perſonam ex naturis compoſitã negant, ſed etiam aliquem hominẽ vel aliquã ſubſtantiam ibi ex anima & carne cõpoſitam diffitẽtur, & ſic duo illa. ſ. carnem & animam verbo vnita dicunt. vt non ex illis aliqua ſubſtantia vel perſona componeretur, ſed illis duobus velut indumento Deus veſtiretur, vt mortalibus oculis appareret: qui rationem incarnationis ſecundũ habitum accipiunt. 254. F.

Deinde authoritates inducit quibus hæc ſentẽtia roboratur. ibid. G.

Quatuor ſpecies habitus diſtinguuntur. ibi. G.

DISTINCT. VII.

Deinde quæ ſingulis ſentẽtijs aduerſari videntur, ponit. 255.A & 256.B.

Ex quo ſenſu dicitur Chriſtus prædeſtinatus 256. B.C.D.E.F. & 257.G.H.I. & 258.K.L.

Quòd non debet dici homo dñicus. 258. M.N.

DISTINCT. VIII.

An diuina natura dici debeat nata de uirgine. 259.A.

De gemina natiuit. Chriſti qua bis natus eſt. ibi.B.

DISTINCT. IX.

De adoratione exhibenda humanitati Chriſti. 259. A & 260.B.

DISTINCT. X.

An Chriſtus ſecundum ꝙ homo, ſit adoptiuus fil. 260.A.& 261.B.C.D.E.

An pſona uel natura prędeſtinata. 262.F.

DISTINCT. XI.
Vtrum Chriſtus ſit creatus uel factus. ibid. A.
De perfidia & pœna Arrij. 263. B.
DISTINCT. XII.
An homo ille ſemper fuerit. 263. A.
An Deus aliũ ſumere potuerit, uel aliunde quã de genere Adæ. 264. B.
Si homo ille potuerit peccare, uel non eſſe Deus. ibidem. C. D.
Si Deus potuerit aſſumere hominem in ſexu mulie bri. ibi. E.
DISTINCT. XIII.
De ſapiẽtia & gratia Chriſti hominis, an in eis proficere potuerit. 265. A. B C. & 266 D. E.
DISTINC. XIIII.
Si anima Chriſti habuit ſapiẽtiã parem cùm Deo, & ſi oĩa ſcit quæ Deus. 267. A. B.
Quare Deus non dedit illi animæ potẽtiã omniũ, ut ſcientiam. ibid. C. & 268. D.
DISTINCT. XV.
De hominis defectib. quos aſſumpſit Chriſt. 268. A. & 269. B. C.
De ꝓpaſſione & paſſione timoris uel triſtitię. 269. D. & 270. E. F.
De quibuſdã capitulis Hilarij obſcuris, q̃bus carne Chriſti dolores paſſionis ſubmoueri uidentur. 271. G.
DISTINCT. XVI.
An in Chriſto fuerit neceſſitas patiendi & moriendi, quæ eſt defectus generalis. 272. A. & 273. B.
DISTINC. XVII.
Si omnis Chriſti oratio uel uolũtas impleta ſit. 273. A. B.
De capitulis quibuſdã Ambroſij & Hilarij: ubi de dubitatione & timore Chriſti agitur. 274 C. & 275. D. E.
DISTINC. XVIII.
Si Chriſt. meruit ſibi & nobis & quid ſibi, & quid nobis. 276. A.
Quòd à cõceptu meruit ſibi idem quod per paſſionem. ibid. B. & 277. C.
Si Chriſtus ſine omni merito habere ualuit ꝙ merito obtinuit. 277. D. E.
DISTINCT. XIX.
Qualiter à diabolo & à peccato redemit nos Chriſtus per mortem. ibi. A.
Cur Deus homo & mortuus. 279. B. C D. & 280. E. F.
Secundum quam naturam ſit mediator. 280. G.

DIST.

DISTINCT. XX
Quòd alio modo potuit liberare, & quare iſto modo potius. 281.A.
Qua iuſtitia ſit victus diabolus. 282.A.
De cauſa inter Deũ & hominem & diabolum. ibi. BC.
Vtrum Chriſti paſſio ſit opus Dei vel iudæorum. ibid.D.
DISTINCT. XXI.
Si in Chriſti morte ſeparata fuit anima uel caro à uerbo 283.A.B.& 284.C
Qua ratione dicitur Chriſtus mortuus uel paſſus. ibid.D.
DISTINC. XXII.
Si Chriſtus in morte fuit homo. 185.A.
Si Chriſtus vbicunque eſt, ſit homo ibi.B.& 286.C
Si ea quæ dicuntur de Deo uel filio Dei, poſſint dici de homine illo, vel de filio hominis. 287.D.
DISTINC. XXIII.
Si Chriſtus habuerit fidem, ſpẽ, & charitatem. ibi.A
Quid ſit fides. ibid.B.
Quot modis dicitur fides. ibid.C.
Quid ſit credere Deum uel Deo vel in Deũ 288.D.
De informi qualitate mentis quæ in malo Chriſtiano eſt. ibid.E.
Quomodo dicatur vna fides. ibi.F.G.
Deſcriptio fidei. 289. H.I
DISTIN. XXIIII.
Quomodo intelligatur qđ ſcriptum eſt, Cum factũ fuerit credatis 290.A.
Si Petrus habuit fidẽ paſſionis, quando vidit illum hominem pati. ibi.B.
Si aliqua ſciuntur quæ creduntur. ibi.C.
DISTINC. XXV.
De fide antiquorũ. 291.A.
De fide ſimplicium. 292.B.
Quæ ante aduentum credere ſufficiebant. ibid.C.
De fide Cornelij. ibi.D.
De æqualitate fidei, ſpei & charitatis & ope. 293.E.
DISTINC. XXVI.
De ſpe quid ſit. ibi.A.
De quibus ſit ſpes, & quomodo differant fides & ſpes. ibid.B.
Si in Chriſto fuerit fides vel ſpes. 294.C.
Si iuſti in inferno fidem & ſpem habuerunt ibi. C.
DISTINC. XXVII.
De charitate Dei & proximi quæ in Chriſto & in nobis eſt ibid.A.
Quid ſit charitas. ibi.B.
Si eadem charitate diligitũ Deus & proximus, & quare dicunt duo mandata

data charitatis. ibi.C.
De modo diligendi.295.D E.
De impletione illius mandati diliges Deum ex toto corde tuo. ibid.F. & 296.G.
Quod alterum mandatum in altero eſt. ibid.H.I.
DISTINCT. XXVIII.
Si iubemur totum proximum diligere & nos totos. ibid.A.
Quòd in dilectione proximi includitur dilectio angelorũ, & quis ſit proximus. 297.B.C.
DISTINCT. XXIX.
De ordine diligendi, quid prius quid poſterius. 298.A.
An omnes homines pariter diligendi ſint.ibid B. C. & 299.D.E F.& 300 G.
De gradibus charitatis. ib. H.
DISTINCT. XXX.
Si melius eſt diligere inimicos quã amicos. ibid.A.
DISTINCT. XXXI.
Si charitas ſemel habita amittat. 301.A.& 302.B
Quare fides, ſpes, & ſciẽtia dicũtur euacuari, & nõ charitas, cum & ipſa ſit ex parte. 303.C.D
DISTINCT. XXXII.
De charitate Dei. ibi.A.
Quomodo dicatur Deus magis diligere vel minus hunc uel illum.ibi. B.& 304 C.D.
Si Deus ab æterno dilexit reprobos. ibid.E.
DISTINCT. XXXIII.
De quatuor virtutib. principalibus, & vtrum hæ virtutes in Chriſto fuerint & in angelis ſint, & de vſibus earum.ibid.A.
DISTINCT. XXXIIII.
De ſeptem donis ſpiritus ſancti, & vtrum ſint uirtutes, & ſint in angelis. 305.A.
Vtrum in Chriſto fuerint. ibid.B. & 306.C.D.E.
De timore caſto, & ſeruili. & initiali. 307 F.G.H
Quòd timor ſeruilis & initialis dicuntur initium ſapientiæ, ſed differenter 308.I.
Quomodo caſtus timor pmanet in æternũ.ibi.K.
Si timor pœnæ qui fuit in Chriſto, ſeruilis vel initialis fuerit. ibid.L.
DISTINCT. XXXV.
De ſapiẽtia & ſcientia quomodo differant. 309.A.
In quo differat ſapiẽtia ab intellectu. ibi. B.
Vtrum intellectus & ſcientia quæ inter dona nu-

merantur ſint illa quæ naturaliter habet homo 310.C.D.

DISTINCT. XXXVI.

De connexione uirtutum quæ non ſeparantur, & an cũctæ virtutes pares ſint in quocũque ſunt. ibi.A.B.

Quomodo in charitate tota lex pendet. 312.C.

DISTINCT. XXXVII.

De decem mandatis quomodo contineantur in duobus. ibi. A

Quare idolum nihil eſſe in mundo dicitur. ibid.B.

Quare in ſpiritus S. ꝓpriè dicit fieri remiſſio peccatorum. 313

De ſenſu ſpirituali & carnalis legis. ibid C.

De furto. ibid.

De mendacio. 314

DISTINCT. XXXVIII.

De triplici genere mendacijs & de octũ ſpeciebus mendacij. ibid.A.

Quid ſit mendaciũ 315.B.

Quid mentiri. ibi.C.

In quibus rebus cum periculo erratur vel nõ. 316 D.

DISTINCT. XXXIX.

De periurio, & an ſit per iuriũ quod nõn eſt mendacium. ibid. A.

De triplici modo periurij. ibid. B.

An iuratio ſit malũ. 317.C

De iuraméto quod ſit per creaturas. ibi.D

Quę iuratio ſit grauior, an quæ ſit per Deũ, an quæ ſit per creaturas, vel per euangelium. 318. E.

Quid ſit dicere per Deum. ibid. F.

De illis qui iurant per falſos Deos. ibid.G.

Quòd iuramentũ vel promiſſio contra Deum facta non eſt tenẽda. 319. H.

Si eſt periurus qui non facit quod incautè iurat. ibid.I.

De illis qui uerborum calliditate iurant. ibidem K

De illo qui cogit aliquem iurare. ibi. L. M.

DISTINCT. XL.

Quare lex dicitur comprimere manum non animum. 320. A.

Quæ ſit litera occidẽs. ibidem.B.

De legis & Euangelij diſtãtia. ibid.

FINIS.

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBER III.

DE INCARNATIONE VERBI aliiſq. ad hoc ſpectantibus

Diſtinct. I. A

CVM venit igitur plenitudo temporis (vt ait † Apoſtolus) miſit Deus filium ſuũ, factum de muliere, factũ ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, ut in adoptionem filiorum Dei reciperemur. Tẽpus autem plenitudinis dicitur tempus gratiæ, quod ab aduentu ſaluatoris exordium ſumpſit. Hoc eſt tẽpus miſerendi, & annus benignitatis; in quo gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Gratia, quia per charitatem impletur quod in lege præcipiebatur. Veritas, quia per Chriſti aduentum exhibetur atq; perficitur humanæ redemptionis ſponſio facta ab antiquo. Filij ergo miſſio eſt ipſa incarnatio. Eo enim miſſus eſt, quòd in forma hominis mundo viſibilis apparuit: de quo ſupra ſufficienter dictum eſt.

De vnione naturarum in Chriſto ex parte perſonæ aſſumentis.

† Gal. 4. a.

Eſaiæ 61.

Ioan. 1. b.

Phil. 2. a.

Quare filius carnem aſſumpſit, non pater, vel ſpiritus ſanctus. B

Diligenter verò annotandum eſt, quare filius, nõ pater, vel ſpiritus ſanctus eſt incarnatus. Solus nanque filius hominem aſſumpſit. Quod vtique congruo ordine, atque alto Dei ſapientia fecit conſilio: vt Deus qui in ſapientia ſua mundum condiderat, ſecundum illud: Omnia in ſapientia feciſti Domine quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris. reſtauraret in eadem. Hæc eſt mulier euange-

Prima ratio.

Pſal. 103.

Ephe. 1. b.

Lucæ 15.b euangelica, quæ accendit lucernam, & drachmam decimam, quæ perdita fuerat, reperit, ſapientia ſcilicet patris, quæ teſtam humanæ infirmitatis lumine ſuæ diuinitatis accendit, perditumq; hominem reparauit, nomine regis & imagine inſignitum. Ideo ēt filius miſſus eſt, & non pater: quia congruentius mitti debebat, qui eſt ab alio, quā qui a nullo eſt: filius aūt a patre eſt: pater vero a nullo eſt. Vt.n. ait Augu. in lib. de Trin. Non.n. hēt de quo ſit. Sicut ergo pater genuit, filius genitus eſt: ita cōgruè pater miſit, filius miſſus eſt. Ab illo .n. conuenienter mittit Dei uerbū, cuius eſt verbū. Ab illo mittit de quo natū eſt. Mittitur qđ genitum eſt. Pater verò qui miſit, a nullo eſt. Ideoq; pater miſſus non eſt: ne ſi mitteretur ab alio eſſe putaretur. Miſſus eſt ergo primò filius, qui a ſolo patre eſt: Deinde ēt ſpiritus ſanctus, qui eſt a patre, & filio. Sed filius ſolus in carne miſſus eſt, non ſpiritus ſanctus, ſicut nec pater. Quod ideo factum eſt, vt qui erat in diuinitate Dei filius, in humanitate fieret hominis filius. Nō pater uel ſpiritus ſanctus carnē induit, ne alius in diuinitate eſſet filius, alius in humanitate. Et ne idem eſſet pater & filius, ſi Deus pater de homine naſceretur. Vnde Aug. in eccleſiaſt. dogmatib. Non pater carnem aſſumpſit, neq; ſpiritus ſanctus, ſed filius tātum: vt qui erat in diuinitate dei fillus, ipſe fieret in homine hominis filius, ne filij nomen alterum tranſiret, q non eſſet æterna natiuitate filius. Dei ergo filius hominis factus eſt filius, natus ſecundum veritatē naturæ ex Deo Dei filius, & ſecundum ueritatem naturæ ex hoīe hoīs filius: ut ueritas geniti non adoptione, non appellatione, ſed in vtraq; natiuitate filij nomē naſcendo haberet, ut eſſet uerus Deus, & uerus homo unus filius. Non ergo duos Chriſtos, neq; duos filios, ſed Deum, & hominem vnū filium: quem propterea & unigenitū dicimus, manentem in duabus ſubſtantijs, ſicut ei naturæ veritas cōtulit, nō confuſis naturis, neq; immixtis, ſicut Thimotiani uolūt, ſed ſocietate vnitis. Ecce habes quare filius, nō patre vel ſpiritus ſanctus carnē aſſumpſerit.

Secunda ratio.

Lib.4.c.20 Tomo 3.

Tertia ratio.

Cap.2.to.3

Vtrum

Vtrum pater uel ſpiritus ſanctus potuerit incarnari uel poſſit. C

Si uerò quæritur, Vtrum pater vel ſpiritus ſanctus incarnari potuerit, vel etiam modo poſſit? Sanè reſponderi poſſit, & potuiſſe olim, & poſſe nunc carnem ſumere & hominem fieri, tam patrem, quam ſpiritum ſanctum. Sicut enim filius homo factus eſt, ita pater uel ſpiritus ſanctus potuit & poteſt.

An filius qui tantùm carnem accepit aliquid fecerit quod non pater uel ſpiritus ſanctus. D

Sed fortè aliqui dicent, Cùm indiuiſa ſunt opera trinitatis, ſi filius carnem aſſumpſit, tunc pater & ſpiritus ſanctus: quia ſi filius carnem aſſumpſit, nec hoc fecit pater, uel ſpiritus ſanctus, non omne quod facit filius, facit & pater & ſpiritus ſanctus: At omnia ſimul pater & filius & amborum ſpiritus pariter concorditer operātur. *Auguſti. de Trin. li. 13 ca. 11 & li. 1. c. 6.*
Ad quod dicimus, quia nihil operatur filius ſine patre & ſpiritu ſancto, ſed vna eſt horum trium operatio indiuiſa & indiſſimilis: & tamē filius, non pater uel ſpiritus ſanctus carnem aſſumpſit. Ipſam tamen carnis aſſumptionem trinitas operata eſt, ſicut Auguſt. dicit in lib. de fide ad Petrum reconciliati ſumus per ſolum filium ſecundum carnem, ſed non ſoli filio ſecundum deitatem. Trinitas enim nos ſibi recōciliauit, per hoc quòd ſolū verbum carnem ipſa trinitas fecit. Trinitas ergo carnis aſſumptionem fecit, ſed verbo, nō patri vel ſpiritui ſancto. Si enim pater ſibi, & filius ſibi, vel pater filio & fili⁹ patri carnis aſſumptionē operatus eſſet, iam non eadem eſſet operatio vtriuſq;, ſed diuiſa. Sed ſicut inſeparabilis & indiuiſa eſt vnitas ſubſtantię trium, ut ait Aug. in lib. de Trinit. ita & operatio. non tamen eandem trinitatē natam de virgine crucifixam, & ſepultam catholici tractatores docuerunt: ſed tantummodo filium, nec eandē trinitatem in ſpecie columbæ deſcendiſſe ſuper Ieſum, ſed tantùm ſpiritum ſanctū nec eandem dixiſſe de cęlo, Tu es filius meus: ſed tantū patris uocem fuiſſe ad filium factam; quāuis pater & filius & ſpiritus ſanctus ſicut in- *Reſponſio.* *Cap. 2. in ſinetom. 3.* *1. de Trini. cap. 4.* *Mat 3. d. et 17. a. Mar. 1. b.*

ſeparabiles ſunt, ita & inſeparabiliter operentur. Hæc & mea fides eſt, quoniã quidem hæc eſt catholica fides. Licet ergo ſolus filius carnem aſſumpſerit, ipſam tamẽ incarnationem cũ patre & ſpiritu ſancto operatus eſt.

QVARE TOTAM HVMANAM naturam accepit, & quid Nomine humanitatis vel humanæ naturę, intelligendum ſit. Diſtinct. II. A

De incarnatione perſonæ ſiue de vnione naturarum in Chriſto ex parte naturæ aſſũptæ

† Ad Damaſ. Papã in explanatione ſymboli, tomo 4.

† Errorem quorundam tangit qui humanitatẽ malè accipiunt.

a Libr. 3. de Orthodoxa fide c. 4.

Ibidem c. 3 in medio.

ET quia in homine tota humana natura uitio corrupta erat, totam aſſumpſit, id eſt, animam & carnem, ut totam curaret & ſanctificaret. Quod autem humanæ naturæ ſiue humanitatis uocabulo anima & caro intelligi debeant, apertè docet † Hieronymus in expoſitione catholicę fidei, dicens, Sic confitemur in Chriſto vnam filij eſſe perſonam, ut dicamus duas perfectas & integras eſſe ſubſtantias, id eſt, deitatis & humanitatis, quæ ex anima continetur & corpore. Ecce aperte oſtendit humanitatis nomine animam & corpus intelligi: quæ duo aſſumpſiſſe dei filius intelligitur, vbi hominem ſiue humanitatem vel humanã naturam accepiſſe legitur. † Errant ergo qui nomine humanitatis nõ ſubſtantiam, ſed proprietatem quãdam, a qua homo nominatur, ſignificari cõtendunt, vbicunq; humanitas Chriſti memoratur. Ait enim Ioan. Damaſ. a Sciendum quidem eſt, ꝙ, deitatis & humanitatis nomen ſubſtantiarũ, id eſt, naturarum eſt repræſentatiuũ. Natura, enim non ſic accipitur in Chriſto, vt cum dicitur vna natura eſſe omniũ hominum, quod euidenter idem Ioannes oſtendit, differentem rationem uicti aſſignans, cum natura humana in Chriſto nominatur, & cum vnã dicitur natura omnium hominum. Ait enim, Cũm vnam hominum naturam dicimus, ſciendum eſt, quòd non cõſiderantes ad animæ, & corporis rationẽ hoc dicimus. Impoſſibile enim eſt vnius naturæ dicere domini corpus & animã, ad inuicem cõparata. Sed quia plurimæ perſonæ hominum

num ſunt, omnes autem eandem ſuſcipiunt rationem naturæ (omnes.n. ex anima & corpore compoſiti ſunt, & omnes naturam animæ participant, & ſubſtantiam corporis poſſident) cõmunem ſpeciem plurimarum & differentium perſonarum, vnũ naturam dicimus, vniuſ cuiuſque ſcilicet perſonæ duas naturas habentis, & in duab. perfectè naturis, animæ ſcilicet & corporis, exiſtẽ tis. In domino aũt Ieſu Chriſto nõ eſt communem ſpeciem accipere, neq; enim factus eſt, nec eſt, nec aliquando fiet alius. Sed Chriſtus ex deitate & humanitate eſt, in deitateq; & humanitate Deus perfectus eſt, idẽ & homo perfectus. Totam ergo hominis naturam, id eſt, animam & carnem, & horum proprietates ſiue accidentia aſſumpſit deus, non carnẽ ſine anima, nec animam† ſine ratione, vt hęretici voluerunt: ſed & carnem & animã cum ſenſibus ſuis. Vnde Ioannes Damaſ. ait, omnia quę in natura noſtra plantauit deus uerbum aſſumpſit, ſcilicet corpus & animam intellectualem, & horum idiomata. Totus enim totum aſſumpſit me, vt toti mihi ſalutẽ gratificaret. Quod.n. inaſſumptibile eſt, incurabile eſt.

† aliàs carne.

Lib. 2. de Orthodo. fide cap. 60.

Damaſ. lib. 3. Orthodo. fidei. ca. 6.

De unione verbi & carnis mediante anima. B

Aſſumpſit ergo Dei filius carnem, & animam, ſed carnem mediante anima. vnitum eſt carni per medium intellectum, verbum Dei. Tantæ enim ſubtilitatis atq; ſimplicitatis eſt diuina eſſentia, ut corpori de limo terræ formato vniri nõ congruerit, niſi mediante rationali eſſentia. Illa autẽ vnio inexplicabilis eſt adeò vt etiam Ioannes ab utero ſanctificatus, ſe non eſſe dignum fateatur ſoluere corrigiam calceamẽti Ieſu: quia illius vnionis modum inueſtigare, alijsq; explicare non erat ſufficiens. Non ſunt ergo audiendi, qui nõ verum hominem filium dei ſuſcepiſſe dicunt, neque natum de fœmina: ſed falſam carnem, & imaginem corporis ſimulatam oſtendiſſe videntibus. In quem errorem prorumpunt, quia timent quod fieri non poſſit, ſcilicet, ne humana carne ueritas & ſubſtantia Dei inquinetur: & tamen prædicant illum viſibilem ſolem ra-

Ioan. 1. d.

Aug. lib. de ago. Chriſtiano unico c. 8. tom. 3.

dios ſuos per omnes feces & ſordes corporum ſpargere eos mundos & ſynceros ſeruare. Si ergo viſibilia munda viſibilibus immundis contingi poſſunt & non coinquinari, quanto magis incõmutabilis & inuiſibilis ueritas per ſpiritum animam, & per animam corpus ſuſcipiẽs, totum hominem ſine ſui cõmutationem aſſumpſit, & ab omnibus infirmitatibus liberauit? Ecce hic dicit Dei ſapientiam per ſpiritum aſſumpſiſſe animam, & per animam corpus Spiritus.n ſanctus pars animæ ſuperior, & maiori ſimilitudine Deo propinquat quam anima, ſcilicet ipſa eadem ſecundum inferiorem partem, & anima magis quàm corpus, & ideo non incongrue anima dicitur aſſumpta per ſpiritum, & corpus per animam.

Hęc materia diffusè tractatur ab Aug. li de ſpiritu & anima ca. 9. et 10.

Quòd uerbum ſimul aſſumpſit carnem, & animam: neq; caro prius eſt concepta quàm aſſumpta. C

Si autẽm quæritur, Vtrum verbum carnem ſimul, & animam aſſumpſerit, an prius animam quàm carnem. vel carnem quàm animam: & utrũ caro illa prius fuerit in vtero virginis concepta, & poſtea aſſumpta? Veriſſimè & abſq; vlla ambiguitate dicitur, qa ex quo deus hominem aſſumpſit, totum aſſumpſit, ſimulq; ſibi vniuit animam & carnem, nec caro prius fuit concepta, & poſtmodum aſſumpta: ſed in conceptione aſſumpta, & in aſſumptione concepta: Vnde Auguſt. in lib. de fide ad Petrum. Firmiſſime tene, & nullatenus dubites non carnem Chriſti ſine diuinitate cõceptam in utero virginis priuſquã ſuſciperet à verbo: ſed ipſũ uerbũ Deũ ſuę carnis acceptione cõceptũ ipſamq; carnẽ uerbi incarnatione cõceptã. Idẽ in li. de Trin. Nõ eſſet Dei hominumque mediator, niſi eſſet idẽ Deus, idẽ homo in utroq; vnus & verus. quã ſeruilẽ formã à ſolo filio ſuſceptam tota trinitas (cuius vna eſt voluntas & operatio) fecit. Nõ autẽ in vtero virginis prius caro ſuſcepta eſt, & poſtmodũ diuinitas uenit in carnẽ: ſed mox vt verbũ venit in vterũ ſeruata veritate propriæ naturæ factũ eſt caro & perfectus homo, id eſt, in ueritate carnis & animę nat⁹ eſt. De hoc etiam Greg. in Moralibus ait, Angelo nunciante & ſpiritu

Cap. 18.

Lib. 1. c. ul. & in gloſſa ad Rom. 1. circa illud, qui factus eſt ei, &c. Li. 18. c. 20. circa illud. Iob. 28. non

ritu adueniente, mox verbum in utero, mox intra vterum uerbum caro.

adæquabitur ei topazius.

DE CARNE QVAM VERBVM ASSVMpſit, qualis ante fuerit: & qualis aſſumpta ſit. Diſtinct. III.

A

Qværitur etiã de carne verbi an priuſquam conciperetur obligata fuerit peccato, an & talis aſſumpta fuerit à verbo? Sanè dici poteſt & credi oportet, iuxta ſanctorum atteſtationes, conuenientiam ipſam prius peccato fuiſſe obnoxiam ſicut reliqua virginis caro, ſed ſpiritus ſancti operatione ita mundatam, ut ab omni peccati contagione immunis vniretur verbo, pęna tantùm non neceſſitate, ſed uoluntate aſſumentis remanente. Mariam quoque totam ſpiritus ſanctus in eam præueniens, à peccato prorſus purgauit & à fomite peccati etiam liberauit, vel fomitem ipſum penitus euacuando (ut quibusdam placet) uel ſic debilitando & extenuando, vt ei poſtmodum peccandi occaſio nullatenus extiterit. Potentiã quoq; generãdi abſq; viri ſemine uirgini præparauit. Ita enim verba euangelij docent, ubi angelus virginem alloquens ait, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obũbrabit tibi. Et quod naſcetur ex te ſanctũ, vocabitur filius Dei. Cui ſacra uirgo reſpondit, Ecce ancilla domini: fiat mihi ſecundum verbum tuum. Quod exponens Ioannes Damaſcenus, ait, Poſt cõſenſum autem ſanctæ virginis ſpiritus ſanctus ſuperuenit in eam, ſecundum verbum Domini quod dixit angelus purgans ipſam, & potẽtiã deitatis uerbi receptiuam præparans, ſimul autem & generatiuam. Et tunc obumbrauit ipſam Dei altiſſimi per ſe ſapientia & uirtus exiſtens, id eſt, filius Dei patri *homuſios*, id eſt, conſubſtantialis, ſicut diuinum ſemen. Et copulauit ſibijpſi ex ſanctiſſimis & puriſſimis ipſius virginis ſanguinibus, noſtræ antiquę conſperſionis carnẽ animatã anima rationali & intellectiua: non ſeminans, ſed per ſpiritum ſanctum creans: quare ſimul caro, ſimul

De Chriſti cõceptione.

Quòd nõ ſola illa caro, ſed etiam ſacra uirgo omni peccato à ſpiritu ſancto ſuit mundata.

Luc.1.d.

Lib.de orthodoxa fide 3.c.2.

Dei

Dei verbi caro animata rationalis & intellectiua. Ex his perſpicuum fit quod antè diximus, carné ſcilicet uerbi ſimul conceptam & aſſumptam: eandemq; imò totam virginem ſpiritu ſancto præueniente ab omni labe peccati caſtificatam. Cui collata eſt potentia nouo more generandi, ut ſine coitu viri, ſine libidine cócipiétis in vtero virginis celebraretur conceptus Dei & hominis. Illa enim caro, quam deus de virgine ſibi vnire dignatus eſt, ſine vitio concepta, ſine peccato nata eſt. Hanc tamen carnem, non cœleſtis, non aeriæ, non alterius cuiusq; putes eſſe naturæ: ſed eius, cuius eſt omnium hominum cato.

Aug. lib. de fide ad Petrum cap. 2. in medio ca.

Authoritate firmat ex tunc fuiſſe uirginem immunem à peccato. B

Quòd auté ſacra virgo ex tunc ab omni peccato immunis extiterit, Auguſtinus euidenter oſtendit in libr. de natura & gratia, inquiés, Excepta ſancta virgine Maria, de qua propter honorem domini, nullam prorſus cum de peccatis agitur, haberi volo quæſtionem. Inde enim ſcimus, quod ei plus ſit gratiæ collatum ad uincendũ ex omni parte peccatum, quod concipere ac parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum. Hac ergo virgine excepta, ſi omnes ſancti & ſanctæ cógregari poſſent, & quæreretur ab eis an peccatum haberent, quid reſponderetur niſi quod Ioannes ait, Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus? Illa autem virgo ſingulari gratia præuenta eſt atq; repleta, ut ipſum haberet ventris ſui fructum, qué ex initio habuit vniuerſitas dominum: vt illud quod naſcebatur ex propagine primi hominis, tantummodo generis, non criminis originem duceret.

Cap. 36. tomo 7.

1. Ioan. 1. d

Lib. de fide ad Petrum ca. 2. de tri. li. 13. c. 18.

Quare non fuit Chriſtus decimatus in Abram, ſicut Leui, cùm caro quàm accepit in eo, fuit. peccato obnoxia? C

Cùm autem illa caro, cuius excellentia ſingularis verbis explicari non valet, antequàm eſſet uerbo vnita, obnoxia fuerit peccato in Maria & in alijs, à quibus propa

gatione

gatione traducta eſt: nō immerito uideri poteſt in Abraham peccato ſubiacuiſſe, cuius vniuerſa caro peccato ſubiacebat. Vnde quæri ſolet, quare Leui decimatus dicatur in Abrahā & non Chriſtus, cùm in lumbis Abrahæ uterq; fuerit ſecundum materialem rationem, quando Abraham decimatus eſt, & decimas dedit Melchiſedech. Tunc enim Apoſtolus Leui decimatum dicit in Abraham, tanquam in materiali cauſa. Quia ea decimatione ſicunt Abraham minor Melchiſedech oſtenditur, cui perſonaliter decimas ſoluit, ita & Leuiticus ordo, q in Abrahā ſecundum rationem ſeminalem erat, & ex eo concupiſcentiam carnis deſcendit. Chriſtus autē non eſt decimatus: quia licet ibi fuerit ſecundum carnem, nō tamen inde deſcendit ſecundum legem cōmunem, ſcilicet per carnis libidinē. ſicut etiam in Adam omnes peccauerunt, ſed non Chriſtus. Vnde Auguſt. ſuper Geneſ. Sicut in Adam peccante, qui in lumbis eius erant peccauerunt: ſic Abrahā dante decimas, qui in lumbis eius erant, decimati ſunt. Sed hoc non ſequitur in Chriſto, licet in lumbis Adæ & Abrahæ fuerit: quia non ſecundū concupiſcentiam carnis inde deſcendit. Cùm ergo Leui & Chriſtus ſecundum carnem eſſent in lumbis Abrahæ, quando decimatus eſt: ideo pariter decimati non ſunt, quia ſecundū aliquem modū non erat ibi Chriſtus, quo erat ibi Leui. Secundū rationē quippe illā ſeminalē ibi fuit Leui, qua ratione per concubitū venturus erat in matrem ſecundū quā rationem nō erat ibi Chriſti caro, quamuis ſecundū ipſam ibi fuerit Mariæ caro. Ille ergo decimatus eſt in Abrahā, qui ſic fuit in lūbis Abrahæ: ſicut ille fuit in lumbis patris ſui, id eſt: qui ſic eſt natus de patre Abraham: ſicut ille de patre ſuo natus eſt, ſcilicet per legem carnis, & inuiſibilem concupiſcentiam.

Gen.14.d. *Hebr.7.b.* *Qua intelligentia Leui decimatus dicatur in Abraham.* *Roman.5.c* *Li.10.c.19* *Ibid. c.10.* *Secundum aliquem modū ibi fuit Leui: quo non Chriſtus.*

Qua ratione caro Chriſti dicta eſt in ſcriptura non fuiſſe peccatrix, ſed ſimilis: quo aperitur quare obligata peccato nō fuit in Chriſto. D

Quocirca primitias noſtræ maſſę rectè aſſumpſiſſe dicitur Chriſtus: quia nō carnem peccati, ſed ſimilitudinem

Ex Damaſceno lib.3.

de ortho.fide cap. 2. carnis peccati accepit: Miſit enim Deus filium ſuum (vt ait Apoſtolus) in ſimilitudinem carnis peccati. Aſſumpſit enim verbum carnem peccatrici ſimilem in pœna, & non in culpa: & ideo non peccatricem. Cętera verò hominum omnis caro peccati eſt. Sola illius non eſt caro peccati: quia non eum mater concupiſcentia, ſed gratia concepit. Habet tamen ſimilitudinem carnis peccati per paſſibilitatem & mortalitatem, quia eſuriit, ſitiit, & huiuſmodi. Licet ergo eadem caro ſit eius quæ & noſtra, non tamen ita facta eſt in vtero ſicut noſtra. Eſt enim ſanctificata in vtero, & nata ſine peccato, & nec ipſe in illa vnquã peccauit. In pœna ergo ſimilis eſt noſtrę, non in qualitate peccati. quia pollutionem, quæ ex concupiſcentiæ motu concepta eſt, omnino non habuit, nec ex carnali delectatione nata eſt. Venit ergo & corpus immaculatum, quod præter libidinis concupiſcentiam fuit conceptum: nec illud in ſe habuit vitium, quod in alijs eſt cauſa peccati, nec in eo peccauit. Ideoq; verè dicitur verbi caro non fuiſſe in Chriſto obligata peccato.

Rom. 8. a

Matt. 4 a

Ioan. 18.

Quidam videntur aduerſari illi ſententiæ, qua dictum eſt carnem Chriſti non prius conceptam quam aſſumptam E

Illi autem ſententiæ qua ſuprà diximus, carnem verbi non antè fuiſſe cõceptam quam aſſumptam, videtur obuiare quod Augu. ait ſuper Ioannem vbi legitur, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & ſex annis ædificatũ eſt hoc templum, & tu tribus diebus excitabis illud? Hic inquit, numerus perfectioni dominici corporis conuenit: quia (vt dicunt Phyſici) tot diebus forma humani corporis perficitur. Horum occaſione verborum quidã dicere præſumpſerunt, dominici corporis formam tot diebus ad modum aliorum corporũ perfectam, & membrorum lineamentis diſtinctam: & mox verbum dicitur ſibi vniiſſe carnem & animam: & hoc modo dicunt illum numerum perfectioni dominici corporis conuenire. Sed alia ratio illius dicti extitit, ex qua ſana oritur intelligentia verbi. Non enim ideo illud dixit Augu. quia

Tom. 9. tractat. 10.

Ioan. 2. d

Augu. libr. de trin. c. 5. to. 3. & lib. 83. quæſt. 56.

mox

mox vt caro illa opere ſpiritus ſancti ſanctificata, & à re liqua ſeparata fuit, verbo Dei cum anima vniretur, vt perfectus & verus Deus eſſet perfectus, & uerus homo: ſed quia membrorum illius dominici corporis diſtinctio in ipſo momento conceptionis & unionis Dei, & homi nis adeò tenuis erat & parua, ut humano uiſui uix poſ-ſet ſubijci diebus autem illis quos Aug. memorat perfe cta eſt, & notabilis facta. Incarnatum eſt ergo uerbum, ut ait Ioan. Damaſ. & à propria incorporalitate non ex ceſſit, & totũ incarnatum eſt, & totum eſt incircunſcri-ptum. Minoratur corporaliter & contrahitur: & diuinè eſt incircumſcriptum, non coextenſa carne eius cum in circũſcripta diuinitate. In omnibus igitur qui ſuper om nia erat, & in utero ſanctæ genitricis exiſtebat, ſed in ip ſa per actum incarnationis.

Libr. de orthodoxa fide 3. cap. 7. in fine.

Ibidem in initio.

QVARE IN SCRIPTVRA SAEPIVS TRIbuatur incarnatio quę eſt opus trinitatis, ſpiritui ſancto, & de ipſo etiam conceptus & natus dicatur. Diſtinct. IIII. A

CVm uerò incarnatio uerbi, ſicut in † ſuperioribus tractatum eſt, operatio uerè ſit patris & filij & ſpiritus ſancti, inueſtigatione dignum nobis uidetur, quare in ſcriptura ſpiritui ſancto hoc opus ſæpius tribuatur, & de ipſo Chriſtus conceptus & natus memoretur. Non enim ideo operatio incarnationis ſpiritui ſancto ſæpius tribuitur, ꝙ eam ipſe ſolus ſine patre ac filio fecerit: ſed quia ſpiritus ſanctus eſt charitas & donum patris & filij: & ineffabili Dei charitate uerbum caro factũ eſt, & ineffabili Dei dono filius Dei ſibi uniuit formam ſerui. Non ergo frequẽs denominatio ſpiritus ſancti ab illo opere patrem uel filium ſecludit: ſed potius uno nominato tres intelliguntur, ſicut fit ſępe in alijs operibus. Vnde Aug. ſuper hoc mouens quæſtionem, in hunc modum eandem determinat in Enchi. ita inquiens, Cùm illam creaturam quam uirgo concepit & peperit, quãuis ad

Qualiter caro Chriſti fuerit p ſpiritum ſanctum concepta.

Diſtin. 1. litera D.

Ioan. 1. b.

Ad Philip. 2. a

Solutio. c

In Ench 38. tomo 3.

ad ſolam perſonam filij pertinentem, tota trinitas fecerit (neque enim ſeparabilia ſunt opera trinitatis) cur in ea faciēda ſpiritus ſanctus ſolus nominatus eſt? An etiā quādo vnus trium in aliquo opere nominatur, vniuerſa operari trinitas intelligitur? ita verè eſt, & exemplis doceri poteſt. Audiſtis propoſitam quæſtionem, eiuſdemque ſolutionem vel expoſitionem.

Quo ſenſu dicatur Christus cōceptus et natus de ſpiritu ſancto. B

Lib. & c. eiſdem. *Mat. 1. c*

Sed non eſt in hoc diutius immorandum. Illud enim mouet, quomodo dictus eſt Chriſtus natus de ſpiritu ſancto, cùm filius nullo modo ſit ſpiritus ſancti. Nunquid dicturi ſumus patrem hominis Chriſti eſſe ſpiritū ſanctum vt Deus pater verbum genuerit, ſpiritus ſanctus hominem, ex qua vtraq; ſubſtantia Chriſtus unus: eſſet, & Dei patris, filius ſecundum verbum, & ſpiritus ſancti filius secūdum hominem, quòd eum ſpiritus ſanctus, tanquā pater eius, de matre virgine genuiſſet. Quis hoc dicere audebit, cùm hoc ita ſit abſurdum, vt nullæ fidelium aures id valeant ſuſtinere? Proinde cùm fateamur Chriſtum natū de ſpiritu ſancto ex Maria virgine, quomodo non ſit filius ſpiritus ſancti, & ſit filius virginis, cùm & de illo & de illa ſit natus, explicare difficile eſt. Proculdubio non ſic de illo, vt de patre: Sic autem de illa, vt de matre natus eſt. Non eſt autem concedendum quicquid de aliqua re naſcitur, continuò eiuſdem rei filium nuncupandum. Vt n. omittam aliter de homine naſci filium, aliter capillum, aliter pediculum, & lumbricum, quorum nihil eſt filius. Vt ergo hæc omittam, quoniam tantæ rei deformiter comparantur, certè qui † naſcūtur ex aqua & ſpiritu ſancto, non aquæ filios eos rectè quiſpiam dixerit: ſed dicuntur filij Dei patris, & matris eccleſiæ. Sic ergo de ſpiritu sācto natus eſt Chriſtus, nec tamen filius eſt ſpiritus ſancti. Sicut econuerſo non omnes qui dicūtur alicuius filij, cōſequens eſt vt de illo etiam nati eſſe dicantur: vt illi qui adoptātur. † Dicūtur etiam filij gehennæ, non ex illa nati, ſed in illam præparati. *a* Cùm itaque de aliquo naſcatur aliquid, & non ita vt ſit

Quòd non quicquid de aliqua re naſcitur eius filius dicitur.

Ibid. ca. 39.

† *Ioan. 3. a*

Non oēs qui dicuntur alicuius filij, de illo nati ſunt.

vt ſit filius: nec rurſus omnis qui dicitur filius, de illo ſit natus, cuius dicit filius: profectò modus iſte quo natus eſt Chriſtus de Maria ſicut filius, & de ſpiritu ſancto non ſicut filius, inſinuat nobis gratiā Dei, qua homo nullis meritis præcedentibus in ipſo exordio naturæ ſuæ quo eſſe cœpit, verbo Dei copularetur in tantam perſonæ vnitatem vt idem eſſet filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui filius Dei: & ſic in naturæ humanæ ſuſceptione, fieret quodā modo ipſa gratia illi homini naturalis, qua nullum poſſit admittere peccatum. Quæ gratia ideo per ſpiritum ſanctū eſt ſignificata, quia ipſe propriè ſic eſt Deus, vt ſit etiam Dei donum. Per hoc ergo quod de ſpiritu ſancto eſſe natiuitas Chriſti dicitur, quid aliud quàm ipſa gratia Dei demonſtratur? qua mirabili & ineffabili modo verbo Dei eſt adiunctus atque connexus, & diuina gratia corporaliter repletus.

† Mat. 23. b
a Ibid. c. 40
Ibi. c. 37. c 41.
Coloſ. 2. b

Alia ratio qua dicitur natus de ſpiritu ſancto. C

Poteſt etiam dici Chriſtus ſecundum hominem ideo natus de ſpiritu ſancto, quia eum fecit. In quantum.n. homo eſt, & ipſe factus eſt, vt ait Apoſtolus. Conceptus ergo & natus de ſpiritu ſancto eſſe dicitur, nō quod ſpiritus ſanctus fuerit virgini pro ſemine: non enim de ſubſtantia ſpiritus ſancti ſemen partus accepit. ſed quia per gratiam Dei & operationem ſpiritus ſancti de carne virginis eſt aſſumptum, quod verbo eſt vnitum. Et in Euangelio ſecundum hanc intelligentiam legitur de Maria, quòd inuenta eſt in vtero habens de ſpiritu ſancto. Cuius dicti rationem Ambroſ. inſinuans in 2. lib de ſpiritu ſancto, ait, Quod ex aliquo eſt, aut ex ſubſtantia, aut ex poteſtate eius eſt. Ex ſubſtantia, ſicut filius qui à patre vel ex patre: & ſpiritus ſanctus, qui à patre & filio procedit. Ex poteſtate autem, ſicut ex Deo omnia. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex ſpiritu ſancto? Si quaſi ex ſubſtantia, ergo ſpiritus in carnem & oſſa conuerſus eſt. Non vtique. Si verò quaſi ex operatione & poteſtate eius virgo concepit, quis neget ſpiritum ſanctum dominicæ incarnationis authorem?

Verba ſunt Aug. c. 38. Enchir.
b Gal. 4. a
Hieronym. ad Damaſum Papā in explanatione ſymboli.
Mat. 1. c
Ca. 5. 10. 2.

Quare

Quare Apoſtolus dicat Chriſtum ſanctum, cùm nos eum eſſe fateamur natum. D

Glossa ſuper cap. 6. Rom. 1. a Gal. 4. a

Sed quæri poteſt cùm nos ſaluatorem natum profiteamus, cur Apoſtolus eum factum dicat ex ſemine Dauid: alio loco, factum ex muliere: cum aliud ſit fieri, aliud naſci. Aliquid ergo ſignificauit hoc dicto. Quia enim non humano ſemine concreata eſt caro domini in utero uirginis, & corpus effecta, ſed effectu & uirtute ſpiritus ſancti: ideo Apoſtolus dicit factum non natũ. Aliud eſt enim ſemine admixto & ſanguine coagulato generare: Aliud eſt nõ permixtione, ſed uirtute procreare poſſunt enim homines generare filios, ſed non facere. Ecce quare dicit Apoſtolus factum, & non natum: ne eius ſcilicet natiuitas, quæ fuit ſine uirili ſemine, noſtræ ſimilis putaretur, quæ conficitur ſeminum commixtione. Ideo autem cùm factum diceret Apoſtolus, addidit ex ſemine Dauid: quia etſi non interceſſit ſemen hominis in conceptione uirginis: tñ quia ex ea carne Chriſtus formatus eſt, quæ conſtat ex ſemine, rectè dicitur, quia factus eſt.

Glossa ibid.

SI PERSONA VEL NATVRA PERSONAM uel naturam aſſumpſit, & ſi natura Dei incarnata ſit. Diſtinct. V. A

De modo uniendi diuinam & humanam naturam in Chriſto.

PRæterea inquiri oportet, cùm ex præmiſſis conſtet uerbum Dei carnem & animam ſimul aſſumpſiſſe in unitatem perſonæ, quid horum potius concedendum ſit, ſcilicet quòd perſona perſonam, uel natura naturam, uel perſona naturam, uel natura perſonam aſſumpſerit. Et an ita conueniat dici diuinam naturam eſſe incarnatam, ſicut deus incarnatus, & uerbum incarnatum ſanè dicitur. Hæc inquiſitio ſiue quærendi ratio, iuxta ſacrarum authoritatum teſtimonia partim implicita atq; perplexa, partim uerò explicita & aperta. Certum eſt enim & ſine ambiguitate uerum, quòd non natura perſonam, nec perſona perſonã, ſed perſona naturam aſſumpſit: quod ſanctorum ſubditis cõprobatur teſti-

teſtimonijs, & aſtruitur documentis. Ait enim Augu. in libro de fide ad Petrum, Deus vnigenitus dum conciperetur, veritatem carnis accepit ex uirgine: & cum naſceretur integritatē virginitatis ſeruauit in matre. & paulò poſt, Sic Deus humanā naturam in unitatem perſonæ ſuſcepit, ꝙ ſe humilians per miſericordiā incorruptæ uirginis, vterum ex ea naſciturus impleuit. Formā ergo ſerui, id eſt, naturā ſerui in ſuam accepit ille Deus perſonam. Item, Deus uerbum non accepit perſonā hominis, ſed naturam. Item, Dei filius unigenitus, ut carnem hominis animamq; mundaret, ſuſceptione carnis animæq; rationalis incarnatus eſt. His alijsq; plurib. authoritatib. euidenter oſtenditur, nō naturam perſonā, nec perſonam perſonam, ſed perſonā naturā recepiſſe. De quarto uerò quæſtionis articulo, vtrum, ſcilicet, natura naturam aſſumpſerit, ſcrupuloſa ēt inter doctos q̄ſtio eſt. Quia & in hoc plurimum diſſentire uidentur, q̄ authoritate præclari alijsq; doctiores in ſacra pagina extiterunt: nec tantum alij ab alijs, uerùm ēt idem a ſeipſis diſſonare videntur, ſicut ſubiecta capitula docent. Legitur. n. in Concilio Toletano 6. traditum ſic, Solum uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et cū tota Trinitas opera ſit formationem ſúſceptionis hominis, qm̄ inſeparabilia ſunt opera Trinitatis: ſolus tñ fili⁹ accepit hominē in ſingularitatē perſonæ, non in unitatem diuinæ naturæ, id eſt, qđ eſt propriū filij, non quod cōe eſt Trinitati. Idem in Concilio 11. Toletano. Vnius ſubſtātiæ credimus Deum patrē, & filiū & ſpiritum ſanctū: non tñ dicimus ut huius Trinitatis unitatem Maria uirgo genuerit, ſed tantū filium, qui ſolus naturam noſtram in unitatē perſonæ ſuæ aſſumpſit. Incarnationē quoq; huius filij Dei tota Trinitas operata eſſe credenda eſt. † Solus tñ filius formā ſerui accepit in ſingularitatem perſonæ. His inſinuari uidetur, quod perſonā tantum naturam, non natura naturam aſſumpſerit. Si enim quod commune ex Trinitati, nō accepit hominē, ergo nō natura diuina, quæ communis ex tribus perſonis.

Cap. 2. poſt medium.

Ibid. paulò poſt.

Philip. 2. a.

Ibid. ca. 17

Eodem lib. cap. 2.

De patre quæſt perplexa.

Cap. 1.

Ioan. 1. b.

De Toletano Concilio hic ponit ea quib. innui videtur naturam non accepiſſe naturam.

† Phil. 2. a.

cap.2.ante medium ca. Ioan. 1.a nis. Cui videtur obuiare quod Augu. ait in libro de fide ad Petrũ, Nec diuinitas, inquit, Chriſti aliena eſt à natura patris: ſecundum illud, In principio erat verbum: nec humanitas eius aliena eſt a natura matris, ſecundum id qđ, Verbum caro factum eſt, Illã enim natura, quæ ſemper genita manet ex patre, naturã noſtram ſine peccato ſuſcepit vt naſceretur ex virgine. Hac authoritate videtur tradi, ꝙ diuina natura human- ſuſcepit. Vbi vehementer moueri poſſumus, ꝙ eam genitam æternaliter ex patre dicit, niſi fortè natura pro perſona hic accipiatur: alioquin ſi dixerimus naturam tribus perſonis com- *Id eſt, Li. 1 ſententiarũ Diſtinct. 5.* munem genitam eſſe, occurrunt nobis ex aduerſo quæ in tractatu de Trinitate diſſeruimus. vbi diximus non naturã naturam, ſed perſonam perſonã genuiſſe. Quia ſi natura genuiſſet naturam, cum vna eademq; ſit natu- *Li. 1. de Trinitate ca. 1 ante mediũ.* ra Trinitatis, eadem res ſeipſam genuiſſet. Quod Aug. fieri poſſe negat. Sed alibi certum reperimus documentum, quo natura naturam aſſumpſiſſe mõſtratur. Ait. n. *Ca. 7. et 11* Auguſtinus in 1. lib. de Trinit. Etiam ſeipſo Chriſtus factus eſt minor formam ſerui accipiens. Neq; enim ſic accepit formam ſerui, vt amitteret formã Dei, in qua erat æqualis patri, vt in formam ſerui, & in forma Dei idem ipſe ſit vnigenitus filius patris: quia forma Dei accepit formam ſerui. Si aũt forma Dei formam ſerui accepit, *Quid formæ nomine intelligatur.* ſine dubio natura naturã accepit. Formæ. n. nomine natura ſignificatur, vt Aug. euidenter docet in libr. de fide ad Petrum, Cùm, inquit, de Chriſto audis quia in forma Dei erat, oportet agnoſcere firmiſſimeq; tenere, in illo *Cap. 2. poſt medium c.* formæ noĩe naturalẽ plenitudinem debere intelligi. In forma Dei ergo erat, quia in natura Dei patris ip erat, de qua natus erat. Hila quoq; in 12. lib. de Trinitate ait, *Nõ longè à princpio.* Eſſe in forma Dei non alia intelligentia eſt, quã in Dei manere natura. Didiciſti nomine formè intelligẽtiã fieri naturæ, & audiſti ꝙ forma Dei formã ſerui ſuſcepit. *Tomo 4 in explanatio* Vnde conſequẽs eſt, ꝙ natura diuina naturã humanam ſuſcepit. Quod ẽt Hieron. in explanatione fidei euidenter inſinuat, inquiẽs, Paſſus eſt filius Dei, non putatiuè,

ſed

ſed verè: ſecũdum illud, Paſſus eſt quod pati poterat, id eſt, non ſecundũ illã ſubſtantiam quæ aſſumpſit, ſed ſecundum illam quæ aſſumpta eſt. Ex quo apparet diuinã ſubſtantiã aſſumpſiſſe humanam. Ex uerbis aũt Aug. ſuperius poſitis, adhibita diligẽtia innui uidetur ſolũ verbũ carnẽ factum, & naturã ſolum ſuſcepiſſe humanã: & diuinam naturã eandem accepiſſe. Ait. n. Trinitas nos ſibi reconciliauit per hoc ꝙ ſolum verbum carnem ipſa Trinitas fecit. In quo ſic ueritas incõmutabilis manet diuinæ humanæq; naturæ, ut ſicut vera ſemper eſt eius diuinitas, q̃ de patre hẽt: ita uerè ſemper & incommutabilis eius ſit humanitas, quã ſibi unitam ſumma diuinitas gerit. Ecce & ſolum verbum dixit carnem factum, & humanitatẽ diuinitati vnitam. Idem quoq; ſuperius dixit ſeruilem formam a ſolo filio ſuſceptam, quã tota Trinitas fecit. Iam facilè eſt agnoſcere, quam diuerſa & multiplicia ſuper quæſtione propoſita authores tradiderunt. Ideoq; poſteriores ea legentes, uarias atq; cõtrarias, ex prædictis occaſionẽ ſumentes, promũt ſentẽtias.

ne ſymboli ad Damaſ.

Diſtinct. 1. lit. D.

Aug. de fide ad Petrum, ca. 2. in fine.

Diſt. 2. li. C

Quid de hoc tenendum ſit. B

Nos autem omnis mendacij & contradictionis notã a ſacris paginis ſecludere cupientes, orthodoxis partib. atque catholicis doctoribus nulla prauæ intelligentiæ ſuſpicione notatis cõſentimus dicẽtes & perſonam filij aſſumpſiſſe naturam humanam, & naturam diuinam humanæ naturæ in filio vnitam, eamque ſibi vniſſe vel aſſumpſiſſe. Vnde & verè incarnata dicitur. Quod verò dicitur ſolus filius formam ſerui accepiſſe, per hoc nõ excluditur diuina natura ab acceptione ſeruilis formæ: ſed aliæ duæ perſonæ, pater ſcilicet, & ſpiritus ſanctus. Item & illud aliud, ſcilicet, id quod eſt proprium filij, non quod commune eſt Trinitati, hominem accepit, ſic oportet intelligi, id eſt, propriè in hypoſtaſi filij, non in tribus communiter perſonis, diuina natura humanam naturam ſibi uniuit. Qui ſenſus ex vobis Ioan. Damaſ. confirmatur, qui totam diuinam naturam in vnã hypoſtaſim incarnatã eſſe euidenter aſſerit, dicens.

Determinatio authoritatum.

Libr. de orthodoxa fide 3 cap.

In humanitate Dei uerbi aimus omnem & perfectam naturam deitatis in vna hypoſtaſeon incarnatum eſſe, id eſt, vnitam humanæ naturæ, & non patrẽ patri. Omni enim humanæ naturæ aimus eſſe unitam omne deitatis naturam vel ſubſtantiam. Item, Eadem eſt natura in ſingula hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum, & quãdo dicimus naturam verbi incarnatam eſſe, ſecundum beatos, ſcilicet ſecundum Athanaſium, & Cyrillum, deitatem dicimus eſſe vnitam carni, & vnã naturam Dei verbi incarnatã confitemur. Verbum aũt & quod commune eſt ſubſtantiæ poſſidet, & quod proprietatis eſt habens hypoſtaſeos, id eſt, perſonæ. Et ex his manifeſtè oſtenditur, quòd natura diuina incarnata eſt. Vnde & eadem verè dicitur ſuſcepiſſe humanam naturam.

Lib. & ca. eiſdem paulò inferius: & rurſus cap. 7.

An diuina natura debeat dici caro facta. C

Ioan. 1. b.

Sed quæritur, vtrum eàdem diuina natura debeat dici caro facta, ſicut verbum dr̃ caro factum? Si enim idem eſt incarnari qđ eſt carnem fieri, videri poteſt ita debere dici ꝙ ſit caro facta, ſicut dicitur incarnata. Ad quod dicimus, quia ſi illud dictũ in ſacra ſcriptura reperiretur, ex eadem intelligentia acciperetur, qua cum dicitur incarnata. Sed quia illud authoritas ſubticuit, atq; locutionis modus nimiam videtur facere expreſſionem, ſi natura diuina diceretur caro facta, melius ſilere hoc puto vel negare, q̃ temerè aſſerere: ne ſi illud dicatur, conuertibilitas naturæ in naturam ſignificari putetur. Ex præmiſſis indubitabiliter conſtat, ꝙ perſona uerbi ſiue natura hominis naturã, ſcilicet, carnem & animã aſſumpſit, ſed non perſonam hominis. Si aũt natura diuina naturã hominis accepit, quare non dicitur facta homo vel eſſe homo ſicut verbũ Dei? Ad qđ dici pót, quod dei filius dr̃ factus homo vel eſſe homo, nõ ſolùm quia hominem aſſumpſit, ſed quia ipſum in vnitatem & ſingularitatẽ ſui & perſonæ accepit. Natura aũt diuina hominẽ quidem accepit, id eſt, hominis formã ſibi vniuit, ſed nõ in ſingularitatem & vnitatẽ ſui. Seruata.n. proprietate ac diuerſitate duarũ naturarũ, perſonæ ſingularitas extitit.

Reſponſio.

Reſponſio.

tit.

titit. Ideoque non ſic dicitur diuina natura eſſe homo vel facta homo, ſicut Dei filius. Quidam tamen indifferenter vtrunque concedunt.

Quare non accepit perſonam hominis, cùm hominem acceperit. **D**

Ideo verò non perſonam hominis aſſumpſit, quia caro illa & anima illa non erát vnita in unam perſonam quam aſſumpſit: quia non ex illis conſtabat perſona, quando illis unitum verbum eſt. Nam illa ſibi inuicem vnita ſunt ſimul cum uerbo. Altera tamen vnione inuicem unita ſunt illa duo, ſcilicet, anima & caro: alia vnione uerbo vnita ſunt. Quia alia eſt unio animę illius ad carnem, & alia eſt unio verbi ad animam illam & ad carnem. Non ergo accepit verbum Dei perſonam hominis, ſed naturam: quia non erat ex carne illa & anima illa vna compoſita perſona, quam uerbum accepit, ſed accipiendo uniuit, & vniendo accepit.

Contra hoc oppoſitio, qua probare quidam volunt perſonam accepiſſe perſonam. **E**

Hic à quibuſdam opponitur, quòd perſona aſſumpſit perſonam. Perſona enim eſt ſubſtantia rationalis indiuiduæ naturæ, hoc autem eſt anima. Ergo ſi animā aſſumpſit, & perſonam, quod ideo non ſequitur: quia anima non eſt perſona, quando alii rei unita eſt, perſona liter, ſed quādo per ſe eſt. abſoluta. n. à corpore perſona eſt, ſicuti Angelus. Illa autem anima nunquā fuit, quin eſſet alii rei coniuncta. Ideoque non ea aſſumpta, perſona eſt aſſumpta. Aliter quoq; nitunrur probare verbū Dei aſſumpſiſſe perſonam, quia aſſumpſit aliquem hominem. Aſſumpſit enim hominem Ieſum Chriſtum: ergo aliquem hominem. Quod autē hominem Ieſum Chriſtum aſſumpſerit, Auguſt. in expoſitione ſymboli ſub anathemate tradit, dicens: Si quis dixerit atque crediderit hominem Ieſum Chriſtum à filio Dei aſſumptum non fuiſſe, anathema ſit: qui etiā in pluribus ſcripturæ locis huiuſmodi vtitur locutionibus, Ille homo à verbo eſt aſſumptus, Ille homo factus eſt Chriſtus. Et

Ex Boeti li. contra Eutychen & Neſtoriū de duabus naturis in vna perſona Chriſti.

Alia probatio.

De prædeſt. ſanctorum lib. 1. c. 15.

Pſalm.64. Propheta de homine Chriſto loquens Deo ait, Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti, &c. Ex quibus conſequi videtur quod aliquis homo aſſumptus a verbo: & ita perſona a perſona ſit aſſumpta. Sed qa hoc nefas eſt dicere aut ſentire, præmiſſæ locutiones eiſq; ſimiles ſecundũ hãc intelligentiã ſanè accipi debent, ut homo Chriſtus ſiue homo ille, ſiue quidam homo dicatur aſſumptus a verbo ſiue unitus verbo, non quia hominis perſona ſit aſſumpta vel vnita verbo, ſed qa illa anima & caro ita aſſumpta ſunt & vnita verbo, in quibus ſubſiſtit perſona Dei & hominis: vt ad hominis naturam non ad perſonam reſpicias, cum aſſumptum vel vnitum, vel quendam vel aliquem in huiuſmodi locutionibus ſcriptura commemorat. Quocirca cum quæritur ſine propoſita authoritate, an aliquis vel quidam ſit aſſumptus a uerbo, uel vnitus verbo: ſine diſtinctione intelligentiæ non eſt hic reddenda reſponſio, quoniã multiplex præmiſſa eſt quæſtio: ſed inſtantiam quærentis ita determinato, Si de hominis perſona quæris, reſpondeo non, ſi de hominis natura, dico eſt.

Reſponſio determinãs præmiſſas locutiones.

DE INTELLIGENTIA HARVM LOCVtionum, deus factus eſt homo, Deus eſt homo: an his locutionibus dicatur Deus factus eſſe aliquid vel eſſe aliquid uel non eſſe aliquid. Diſtinct. VI.

De modo vniẽdi diuinã & humanam naturam ſecũdum uarias doctorũ opiniones.

EX præmiſſis autem emergit quæſtio plurimum cõtinens utilitatis, ſed nimium difficultatis atq; perplexitatis. Cùm enim conſtet ex prædictis & alijs pluribus teſtimonijs omneſque catholici vnanimiter fateantur deum factum eſſe hominem, & Chriſtum verum deum eſſe & uerum hominem: quæritur an his locutionibus, deus factus eſt homo, filius dei factus eſt filius hominis, deus eſt homo, & Homo eſt deus, dicatur Deus factus eſſe aliquid, vel eſſe aliquid, uel aliquid dicatur eſſe deus: & an ita côueniat dici, Homo factus eſt deus, & filius hominis factus eſt filius Dei: ſicut econuerſo dicitur.

dicitur. & ſi ex his locutionib. non dicitur Deus factus eſſe aliquid, uel eſſe aliquid, quæ ſit intelligentia harum locutionem & ſimilium. In huius profunditatis reſeratione, & ſcrupuloſæ quæſtionis expoſitione plurimum differre inueniuntur ſapientes.

Quorundam ſententiam refert. B

Alij enim dicunt in ipſa verbi incarnatione hominē quendam ex anima rationali & humana carne conſtitutum: ex quibus duobus omnis uerus homo conſtituitur, & ille homo cœpit eſſe deus: non quidem natura dei, ſed perſona uerbi: & deus cœpit eſſe homo ille. Cōcedunt etiam hominem illum aſſumptum a uerbo & vnitum uerbo, & tamen eſſe uerbum, & ea ratione tradunt dictum eſſe Deum factum hominem, uel eſſe hominem: quia deus factus eſt, id eſt, cœpit eſſe quædam ſubſtantia ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens: & illa ſubſtantia facta eſt, id eſt, cœpit eſſe deus, non tamen demigratione naturæ in naturam, ſed utriuſque naturæ ſeruata proprietate factum eſt, ut deus eſſet illa ſubſtantia, & illa ſubſtantia eſſet deus. Vnde uere dicitur, deus factus eſt homo, & Homo factus eſt deus: & deus eſt homo, & Homo deus: & Filius dei filius hominis, & econuerſo. Cumque dicant illum hominem ex anima rationali & humana carne ſubſiſtere, non tamē fatentur ex duabus naturis eſſe compoſitum, diuina ſcilicet & humana, nec illius partes eſſe duas naturas, ſed animam tantum & carnem.

Authoritates ponit quibus muniunt ſuam ſententiam. C

Et ne de ſuo ſenſu tantum loqui putentur, hanc ſententiam plurb. muniunt teſtimonijs. Ait. n. Aug. in lib. de Trinita. Cùm legitur, uerbum caro factum eſt, in uerbo intelligo uerum dei filium, in carne agnoſco uerum hominis filium, & utrumque ſimul unam perſonam, deum & hominem ineffabilis gratiæ largitate coniunctum. Idem in Enchiridio, Chriſtus Ieſus deus de deo eſt: homo autem natus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria uirgine. Vtraque ſubſtantia, diuina & humana: *13. cap. 19.* *Cap. 38.*

ſilius eſt vnicus Dei patris omnipotentis, de quo procedit ſpiritus ſanctus, utrunq; vnus: ſed aliud propter verbum, & aliud propter hominē: non duo filii Deus & homo ſed unus Dei filius. Deus ſine initio, homo à certo initio. Idē in eodē, Quid natura humana in Chriſto homine meruit, ut in vnitatē perſonę vnici filij Dei ſingulariter aſſumpta eſſet? Quæ bona volūtas, q̄ bona opera pceſſerūt quib. mereretur iſte homo vna fieri perſona cū Deo? Nūquid antea fuit homo, & hoc ei ſingulare beneficiū præſtitū eſt, vt ſingulariter promereret Deū? Nempe ex quo homo eſſe cœpit, non aliud cœpit eſſe homo q̄ Dei filius, & hic unicus: & propterea dei verbū: quia eſt ab illo ſuſcepta caro, facta eſt vtique deus: vt quemadmodū vna eſt perſona quilibet homo, anima, ſcilicet, rationalis & caro: ita fit Chriſtus vna pſona, uerbū & homo. Idē ſuper Ioannē, Agnoſcamus gemina ſubſtātiam Chriſti, diuinam. ſ. qua ęqualis eſt patri: humanā, qua minor eſt patre: utrunq; aūt ſimul nō duo, ſed vnus eſt Chriſtus, ne ſit quaternitas, non Trinitas Deus. Ac per hoc Chriſtus eſt deus, anima rationalis, & caro. Idem quoque in libro de prædeſtinatione ſanctorum, Ille homo, vt à uerbo patri coæterno in vnitatem perſonæ aſſumptus, filius dei vnigenitus eſſet vnde hoc meruit? quod bonum eius præceſſit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perueniret? Faciente ac ſuſcipiente deo verbo, ipſe homo ex quo eſſe cœpit, filius dei vnicus eſſe cæpit. Item homo quicunque ita gratia fit Chriſtianus, ſicut gratia ille homo ab initio factus eſt Chriſtus. Idē in libro 1 de Trinitate, Gratia dei nobis in homine Chriſto cōmendatur, Quia nec ipſe ut tanta vnitate deo vero coniunctus, vna cum illo perſona filius dei fieret, vllis eſt precedentibus meritis aſſecutus: ſed ex quo homo eſſe cæpit ex illo eſt & deus. Vnde dictum eſt, Verbum caro factum eſt, Hilarius quoque in 10 lib. de Trinitate ait, Chriſtum non ambigimus eſſe dei verbum, neq; rurſus filium hominis ex anima & corpore conſtitiſſe ignoramus. His aliisque authoritatibus utuntur, qui hominē quen-

Ibi. c. 35. — *Ibid. c. 36.* — *Tomo 9. tractat. 78. circa illud Ioan. 15. Pater maior me eſt.* — *Cap. 15. Tomo 7.* — *Li. et c. eiſd. Cap. 17.* — *Ioan. 1 b* — *Multò poſt medium lib.*

quendam ex anima rationali & carne compoſitum dicunt deum factum, ſed gratia non natura. Sola enim gratia habuit ille homo, non meritis uel natura, vt eſſet deus, ſiue dei filius, ut haberet omnem ſcientiam & potētiam, quam habet verbum cum quo eſt una perſona. Nec tantum in ſuperioribus legitur, ꝙ homo ille ſit vna perſona cū uerbo, & ſit ipſum uerbum. ſed ēt qđ anima rōnalis & caro eadem perſona ſit, & Chriſtus ſit & deus.

Aliorum ſententia. D

Sūt autem & alii qui iſtis in patre conſentiunt, ſed dicunt hominem illum non ex anima rationali & carne tantum, ſed ex humana & diuina natura, id eſt, ex tribus ſubſtantiis diuinitate, carne, & anima conſtare, & hunc Ieſum Chriſtum fatentur, & vnam perſonam tantùm eſſe: ante incarnationem uero ſolummodo ſimplicem, ſed incarnatione factam cōpoſitam ex diuinitate & humanitate. Nec eſt ideo alia perſona quàm prius, ſed cùm prius eſſet Dei tātum perſona in incarnatione facta eſt etiam hominis peſona: non vt duæ eſſent perſonę ſed ut vna & eadem eſſet perſona Dei & hominis. Perſona ergo quæ prius erat ſimplex, & in una tantum natura exiſtēs, in duabus & ex duabus ſubſiſtit naturis: & perſona quæ tantum Deus erat, facta eſt etiam verus homo ſubſiſtens non tantum ex anima & carne, ſed etiam ex diuinitate: nec tamen perſona illa debet dici facta perſona, quamuis dicatur facta perſona hominis. Facta eſt igitur illa perſona (vt quibuſdam placet) quiddam ſubſiſtens ex anima & carne, ſed non eſt facta perſona uel ſubſtātia uel natura, & inquantum eſt illa ſubſiſtens, compoſita eſt: inquantum autem uerbum eſt, ſimplex eſt.

Authoritates etiam ponit quæ hanc probant ſententiam.

Allegatur de cōſecrą. Diſt. 2. cap. hoc eſt quod dicimus.

De hoc Auguſtinus in libro Sententiarum Proſperi ait, Modis omnibus approbare contendimus ſacrificium Eccleſiæ, duobus conſtare, & duobus confici,

uiſibi:i

viſibili elementorũ ſpecie, & inuiſibili Domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine, ſacraméto & re ſacraméti, id eſt, corpore Chriſti: ſicut Chriſti perſona conſtat & cõficitur ex deo & homine, cùm ipſe Chriſtus verus ſit deꝰ & uerus homo. Quia omnis res illarum rerum naturã & ueritaté in ſe continet, ex quibus conficitur. De hoc eodem Ioannes Damaſ. In Domino noſtro Ieſu Chriſto duas quidé naturas cognoſcimus, vnã autem hypoſtaſin ex utriſq; compoſitam. Incarnatus eſt ergo Chriſtus, ex virgine aſſumés primitias noſtrę maſſę, ut ipſa extiterit in carne hypoſtaſis, q̃ dei uerbi hypoſtaſis compoſita & facta fuerit quæ prius ſimplex erat uerbi hypoſtaſis. Cõpoſita uerò ex duabus perfectis naturis, deitate & humanitate: & fecerat ipſa diuinæ uerbi Dei filiationis characteriſticũ & determinatiuũ idioma. ſecundũ quod diuiſa à patre ſpiritu ſancto & carnis characteriſtica & determinatiua idiomata: ſecundũ quæ differat à matre & reliquis hominibus. Ité, Vnã hypoſtaſin filij Dei confitemur in duabus naturis perfectè ſe habentibus, eandé hypoſtaſin deitatis & humanitatis dicentes incarnatã eſſe: & has duas naturas cuſtodiri & manere in ipſo poſt vnioné, nõ ſeorſum & ſecundũ partes ponentes ſingulam, ſed unitas inuicem in unam compoſitam hypoſtaſin. Subſtantialem enim inquimus vnionem, ſcilicet, veram, & non ſecundũ phantaſiam: ſubſtantialem autem, nõ duabus naturis perficientibus alteram, ſcilicet, vnam compoſitam naturam, ſed unitas inuicem in unam hypoſtaſin compoſitã filij dei: & manere eandem ſubſtantialem differentiam determinamus. Quòd creabile man ſit creabile, & quod increabile increabile, & mortale mortale, & immortale immortale, & circumſciptibile circumſcriptibile, & incirccumſcriptibile incircũſcriptibile. & hoc quidem refulget miraculis. De hoc etiã Auguſtinus in libro 1. de Trinitate ait. Quemadmodum ſecundum deitatem una eſt patris filijq; natura, ita etiam iuxta humanitaté eadem eſt matris & filij una natura. Ex vtraq; ergo ſubſtantia & diuinitatis & humanitatis

Libr. de orthodoxa fide cap. 5.

Ibid. cap. 7.

Lib. eodem ca. 3. in medio capitis.

Cap. 7. quo ad ſententiam ſed in forma ſer-

vnus

vnus atq; idem eſt deus, dei & hominis filius Ieſus Chriſtus: vt verus deus, ita etiam homo verus. Idem etiam in lib. 13. de Trinitate. Sic deo coniungi potuit humana natura, vt ex duabus ſubſtantijs fieret vna perſona. Ac per hoc iam eſt ex tribus, Deo, anima, & carne. His alijſque pluribus authoritatibus ſe muniunt, qui dicunt perſonam Chriſti compoſitam eſſe vel factam, ſiue conſtantem ex duabus naturis, ſiue tribus ſubſtantijs.

mon. 194. de tempore qui eſt 5. De Trinit. Cap. 17.

Tertia aliorum ſententia. F

Sunt etiam alii, qui in incarnatione verbi non ſolùm perſonam ex naturis compoſitam negant, verumetiam hominem aliquem ſiue etiam aliquam ſubſtantiam ibi ex anima & carne compoſitam vel factam diffitentur. Sed ſic illa duo, ſcilicet, animam & carnem verbi perſonæ vel naturæ vnita eſſe aiunt, vt nõ illis duobus vel ex his tribus aliqua natura vel perſona fieret ſiue componeretur: ſed illis duobus velut indumento verbum dei veſtiretur, vt mortalium oculis congruenter appareret. Qui ideo dicitur verus factus homo, quia veritatem carnis & animæ accepit. Quæ duo etiam in ſingularitatem vel vnitatem ſuæ perſonæ accepiſſe legitùr: non quia illa duo, vel aliqua res ex illis compoſita ſit vna perſona cum verbo, vel ſit verbum: ſed quia illis duobus accedentibus verbo non eſt perſonarum numerus auctus, vt fieret quaternitas in Trinitate: & quia ipſa perſona uerbi, quæ prius erat ſine indumento, aſſumptione indumenti non eſt diuiſa uel mutata ſed una eademque immutata permanſit. Qui ſecundum habitum deum hominem factum dicunt. Accipiendo enim hominem dictus eſt deus, factus eſt homo: & propter acceptum hominem dicitur deus uerè eſſe homo: & propter aſſumentem deum dicitur homo eſſe deus. Nam ſi eſſentialiter, inquiunt illi, deus eſſet homo, uel homo eſſe deus intelligeretur. tunc ſi deus aſſumpſiſſet hominem in ſexu muliebri, & mulier eſſentialiter deus eſſet, & econuerſo. At potuit deus aſſumpſiſſe hominem in ſexu muliebri: potuit ergo mulier eſſe deus, & econuerſo.

Greg. ſuper Ezech. Homil. 8. poſt medium.

Authoritates

Authoritates inducit quibus hęc ſententia roboratur. G

Ne autem & iſti de ſuo ſenſu influere videantur, teſtimonijs in mediũ productis quod dicunt, confirmant. Ait enim Auguſtinus in libro de gratia noui Teſtamenti, Sicut non augetur numerus perſonarũ, cùm caro accedit animæ vt ſit vnus homo: ſic non augetur numerus perſonarum, cùm homo accedit verbo, vt ſit vnus homo Chriſtus. Legitur itaque Deus homo, vt intelligamus huius perſonæ ſingularitatem, non vt ſuſpicemur in carnẽ mutatam diuinitatem. Idem quoq; tractans illud verbũ Apoſtoli, Habitu inuentus eſt vt homo: manifeſtè oſtendit Deum dici factum eſſe hominem, vel eſſe hominem ſecundum habitum, in lib 83. Quæſtionum, ita inquiẽs, Multis modis habitum dicimus: vel habitum animi ſicut diſciplinę perceptionẽ vſu firmatam, vel habitũ corporis, ſicut dicimus aliũ alio validiorẽ, vel habitum eorum quæ membris accommodantur extrinſecus, vt cùm dicimus aliquem veſtitũ vel calceatũ, & huiuſmodi. In quibus omnibus generibus manifeſtum eſt in ea re dici habitum, quæ accidit vel accedit alicui, ita vt eã poſſit etiam non habere. Hoc autem nomẽ ductum eſt ab illo verbo quod eſt habere. Habitus ergo in ea re dicitur, quæ nobis, vt habeatur, vel accidit vel accedit. Veruntamen hoc intereſt, quia quædã eorum quę accidunt, vel accedunt, vt habitũ faciant non mutantur, ſed ipſa nos mutant in ſe integra & incõcuſſa manentia: ſicut ſapientia accedẽs homini, non ipſa mutatur, ſed hominem mutat, quem de ſtulto ſapientem facit. Quædam verò ſic accedunt vel accidunt, vt mutent & mutentur: vt cibus qui amittens ſpeciem ſuam in corpus vertitur, & nos cibo refecti ab exilitate atq; languore in robur atq; valentiam mutamur. Tertium genus eſt, cùm ea quæ accidunt vel accedunt, nec mutant ea quibus accidunt, nec ab eis ipſa mutantur, ſicut annulus poſitus in digito: quod genus rariſſimè reperitur. Quantum genus eſt, cùm ea quæ accidunt vel accedunt, mutantur nõ à ſua natura, ſed aliam ſpeciem & formam accipiunt: vt eſt veſtis, quæ deiecta

Epiſtola ad Honoratum non longè à principio Epiſtolæ quæ eſt, 120. Ca. 4. To. 2.

Philip. 2.

Quæſt. 73. Tomo 4.

Ibidem.

Prima ſpecies habit⁹.

Secunda.

Tertia.

Quarta ſpecies cõgruit huic comparationi.

atq; depoſita nõ habet eam formam quam ſumit induta. Induta enim membris accipit formam, quam nõ habebat exuta: quod genus congruit huic comparationi. Deus enim filius ſemetipſum exinaniuit, non formam ſuã mutans, ſed formam ſerui accipiens, neq; conuerſus aut tranſmutans in homine amiſſa incommutabili ſtabilitate, ſed in ſimilitudine hominum factus eſt ipſe ſuſceptor. Verum hominem ſuſcipiendo habitu inuentus eſt vt homo, id eſt, habendo hominẽ inuentus eſt ut homo, nõ ſibi, ſed eis quibus in homine apparuit: Quod autem dicit vt homo, veritatem exprimit. Nomine ergo habitus ſatis ſignificauit Apoſtolus, qualiter dixerit in ſimilitudinem hominum factus: quia non trãſfiguratione in hominem, ſed habitu factus eſt, cũ indutus eſt hominem, quem ſibi vniens quodammodo atque conformans immortalitati ęternitatiq; ſociaret. Non ergo oportet intelligi mutatum eſſe verbũ ſuſceptione hominis, ſicut nec membra veſte induta mutantur: quãuis illa ſuſceptio ineffabiliter ſuſceptum ſuſcipienti copularet. His uerbis apertè innuere uidetur Auguſtinus Deũ dici factum hominem ſecundum habitum, Qui etiam ipſius incarnationis modum uolens exprimere, quærentibus in 4. libro de Trinitate ait, Si quæritur incarnatio quomodo facta ſit, ipſum uerbum Dei dico carnem factum, id eſt, hominem factum, non tamen in hoc quod factum eſt, conuerſum atq; mutatum: ſed carne, ut carnalibus congruenter appareret indutũ. Ita ſanè factum, ut ibi ſit non tantum uerbum Dei & hominis caro, ſed etiam rationalis hominis anima. Atq; hoc totũ & Deus dicatur propter Deum, & homo propter hominem. Quod ſi difficilè intelligitur, mens fide purgetur à peccatis abſtinendo, & bona operando: difficilia enim ſunt hæc. Idem in libro de fide ad Petrum, Dei filius cùm ſit Deus æternus & uerus, pro nobis factus eſt homo uerus & plenus. In eo uerus, quia ueram habet Deus ille humanam naturam: In eo uerè plenus, quia & carnem humanã ſuſcepit & animam rationalem. Item, non aliud fuit

Philip. 2. a
Ibidem, ſed inferius.
De modo incarnationis
Ca. 21. ſine ultimo.
Cap. 2. non longè à principio.
Ibidẽ penè

ad finem. Cap. 2. fuit illa Dei ſummi ſuſceptio uel exinanitio, niſi formæ ſeruilis, id eſt, naturæ humanæ ſuſceptio: utraq; ergo eſt in Chriſto forma, quia utraq; uera & plena eſt in Chriſto ſubſtantia, diuina, ſ. & humana natura. Idem in libro 2. contra Maximinum, Cùm eſſet per ſeipſum inuiſibilis, uiſibilis in homine apparuit, quem de fœmina ſuſcipere dignatus eſt. Item in eodem, Nos Chriſtum Dominum uerum hominem ſuſcepiſſe credimus & in ipſo uiſibiliter inuiſibilē hominibus apparuiſſe: in ipſo inter homines cōuerſatum fuiſſe, in ipſo ab hominibus humana pertuliſſe, in ipſo homines docuiſſe. Hilarius quoque in decimo lib. de Trinitate ait, Quomodo Dei filius natus eſt ex Maria, niſi quod uerbum caro factum eſt, ſcilicet, quòd filius Dei cùm in forma Dei eſſet, formam ſerui accepit? Vnum tamen eundemque non Dei defectione, ſed hominis aſſumptione profitemur: & in forma Dei propter naturam diuinam, & in forma ſerui ex conceptione ſpiritus ſancti ſecundum hominis habitum repertum fuiſſe. Non fuit habitus ille tantum hominis, ſed ut hominis: neque caro illa caro peccati, ſed in ſimilitudine carnis peccati. Audiſtis tres ſecundum diuerſos poſitas ſententias, & pro ſingulis inducta teſtimonia.

Ca. 19. quo ad ſententiam, ſed in forma li. de fide contra Manich.

Cap. 22. *Cap. 26.* *Baruch 3.* *Ante mediū lib. decimi.* *Ibid. paulò inferius.* *Ad Ro. 8. a*

Oſtēdit qualiter ſecundum uarias opiniões res citatas diſt. pcedenti de modo uniendi diuinā et humanā naturā determinari habeant ambiguæ locutiones.

POSITIS SENTENTIIS PROLATISQVE teſtimonijs, intelligentias propoſitarum locutionum exequitur ſecundum ſingulas ſententias, & prius ſecundum primam.

Diſtinct. VII. A

SEcundum primam uerò dicitur Deus factus homo, & homo factus Deus: quia Deus cœpit eſſe quædam ſubſtantia rationalis, quæ antè non fuerat: & illa ſubſtantia cœpit eſſe Deus, & hoc gratia, non natura uel meritis habuit. Vnde rectè dicitur Chriſtus inquantum homo, prędeſtinatus eſſe filius Dei. Huic autem ſententiæ opponitur. Si illa ſubſtantia cœpit eſſe Deus, & Deus illa: quædam ergo ſubſtantia eſt Deus, quæ non ſemper

Quæ opponātur huic

ſemper fuit Deus: & quædam ſubſtantia eſt Deus, quæ non eſt diuina ſubſtantia: & Deus eſt aliquid, quod non ſemper fuit. Quod & illi concedunt, Origenis teſtimonio innittentes, qui ait, Factus eſt ſine dubio id quod prius non erat: ſed addidit, ſecundum carnem. Secundum Deum uerò erat prius, & non erat quando non erat. Aliis quoque pluribus modis illi ſententiæ poteſt opponi: quibus ſuperſedemus, exercitationis ſtudium lectori relinquentes, & ad alia properantes.

ſententiæ.

Origenes ſuper Epi. ad Rom. Commẽtario ad 1. cap. to. 3.

Hic explanat ſecundam ſententiam, & earundem locutionum ſenſus. B

In ſecunda uerò ſententia huius diſtinctionis talis uidetur ratio, ut cùm dicitur Deus factus eſt homo intelligatur cœpiſſe eſſe ſubſiſtens ex duabus naturis, uel tribus ſubſtantiis: & econuerſo, homo factus eſt Deus: quia ſubſiſtens in duabus naturis cœpit eſſe Deus: uel potius homo factus eſt Deus, & econuerſo dicitur, quia Deus aſſumpſit hominem, & homo aſſumptus eſt à Deo. Vnde Auguſt. dicit in libro de Trinitate, Talis fuit illa ſuſceptio, quæ hominem faceret Deum, & Deum hominem. Variatur autem intelligentia cùm dicitur, Deus eſt homo, & homo eſt Deus. Dicitur enim Deus eſſe perſona ſubſiſtens in duabus & ex duabus naturis: & perſona ſubſiſtens in duabus, & ex duabus naturis dicitur eſſe Deus, id eſt, uerbum, uel natura diuina. Poteſt enim prædicari perſona ſimplex, uel natura de perſona compoſita. Non eſt autem, ut ait Ioan. Damaſ. idem dicere naturam uel perſonam.

1. ca. 13. in principio.

Quod nõ eſt idem dicere naturã vel perſonã lib. 3. de orthodoxa fide c. 3. circa medium.

Ex quo ſenſu dicunt Chriſtum prædeſtinatum. C

Iſti dicunt Chriſtum prædeſtinatum inquantum eſt homo, id eſt, inquantum eſt ſubſiſtens ex duabus ſubſtantiis ſcilicet, anima & carne. Nam inquantum ad naturam diuinitatis, non eſt ipſe prædeſtinatus: non inquantum ergo in ea uel ex ea ſubſiſtit, prædeſtinatus eſt: ſed inquantum ſubſiſtit in aliis duabus ſubſtantiis, id eſt, in anima & carne, hoc eſt, inquantum eſt homo.

Qualiter

Qualiter exponuntur authoritates primæ, quæ iſti uidentur obuiare ſententiæ. D

Determinant etiam authoritates, quæ primæ conueniunt ſententiæ, & huic uidentur contradicere: vt cùm legitur, homo ille aſſumptus eſt à uerbo in ſingularitate perſonæ, uel factus una perſona cùm uerbo, de natura humana intelligatur, quæ uerbo vnita eſt in ſingularitate perſonę, id eſt, ita quod eadem perſona quę prius erat, & ſimplex erat, ſine incremẽto numeri perſonarũ etiam immutata permanſit, licet compoſita. Compoſitionis verò huius aliam dicunt eſſe rationem, quàm ſit in aliis hominibus: quia huius ex tribus, aliorum ex duabus ſubſtantiis eſt compoſitio. Negãt quoque naturam humanam eſſe perſonam vel Dei filium: & ſicut vnum eundemq; dicunt eſſe hominem & Deum, & filium hominis & filium Dei: ita unum & idem, nõ aliud & aliud, ſicut nec alium & alium.

Quædam ponit quæ præmiſſis uidentur aduerſari. E

Sed his uidentur aduerſari quæ ſubditis continentur *Tracta. 69 Tomo. 9.* capitulis. Ait enim Aug. ſuper Ioannem, Aliud eſt uerbum Dei, aliud homo: ſed uerbum caro factum eſt, id eſt, homo non itaq; alia uerbi, alia eſt hominis perſona quoniam vtrunq; Chriſtus, & una perſona. Idem cõtra *Lib. contra Felicia. c. 11 & 12. to. 6.* Felicianum, Aliud Dei filius, aliud hominis filius: ſed non alius. Item, Dei filius aliud de patre, aliud de matre. *Cap. 10. ante medium.* Idem in lib. 1. de Trinitate. Cùm filius ſit & Deus & homo: alia ſubſtantia Deus, & alia homo.

Qualiter his reſpondeant. F

Hæc autem in hunc modum determinant: quia cum dicitur, aliud uerbum Dei, aliud homo: ſiue alia ſubſtantia Deus, alia homo: ălterius naturæ ſignificatur Chriſtus eſſe, inquantum eſt homo: & alterius, inquantum eſt Deus: & aliud natura, qua eſt homo: aliud natura, qua eſt Deus. Vt enim ait Ioann. Damaſ. Incon- *Libr. de orthodoxa fide 3. c. 3. in initio cap.* uerſe & inalterabiliter unitæ ſunt ad inuicem naturæ. neq; diuina diſtanteà propria ſimplicitate, neq; humana aut conuerſa in deitatis naturam, aut in non exiſten

tiam

tiam mutata: neq; ex duabus una facta compoſita natura. Compoſita enim natura neutri earum, ex quibus cõponitur naturis, *homousia*, id eſt, ſubſtantialis eſſe poteſt, ex alteris perficiens alteram: ut corpus ex quatuor elementis cõpoſitum, nec ignis nominatur, nec aer, nec terra, nec aqua, nec horum alicui *homouſion* dicitur. Si ergo ſecundum hæreticos Chriſtus unius compoſitę naturę poſt unionem extitit, ex ſimplici natura cõuerſus eſt in compoſitam: & neque patri ſimplicis naturæ exiſtenti, neque matri eſt *homouſios*: & neq; deus neq; homo denominabitur, ſed Chriſtus ſolùm: & erit hoc nomen. ſ. Chriſtus non perſonæ ipſius natura, ſed unius ſecundũ ipſos compoſitæ naturæ. nos autem Chriſtũ non vnius compoſitæ naturæ dogmatizamus, & hoc nomen. ſ. Chriſtus, perſonæ dicimus nõ *monòtropon*, id eſt, uno modo dictum: ſed duarum naturarum eſſe ſignificatiuũ. ſ. deitatis, & humanitatis. Ex deitate autem & humanitate deum perfectum, & hominem perfectum eundem & eſſe & dici ex duabus & in duabus naturis confitemur. *Neſtorium & Euthycen.* Si ergo dicitur aliud eſſe filius dei, aliud filius hoīs: quia alterius eſt ſubſtantiæ uel naturæ inquantum eſt filius dei, & alterius inquantum eſt filius hominis: non quòd ipſe filius dei & hominis ſit duo illa diuerſa ideſt duæ diuerſæ naturæ.

Authoritate confirmat determinationem. G

Apertè enim Hilarius in nono libro de Trinitate ait cùm non aliud ſit filius hominis: neque aliud filius dei, verbum enim caro factum eſt: & cum ille qui filius dei eſt, ipſe & hominis ſit filius, requiro quis in hoc filio hominis glorificatus ſit? *In medio 9. libri.* Euidenter dicit non aliud eſſe filium Dei, & aliud filium hominis. Ex quo præmiſſa roboratur & approbatur determinatio.

Alia etiam verba authoritatum annotat ut determinet. H

Quòd etiam dictum eſt, utrumque Chriſtus eſt, & vna perſona mouere poteſt lectorem: ſicut & illud qđ

Cap.7. Augu.dicit in 1.lib. de Trinitate, Quia forma Dei formam ſerui accepit, utrunque Deus, vtrunque homo. Sed vtrunq; Deus propter accipientem Deum, & vtrũque homo propter acceptum hominem. Et illud quod *Ca.24.ſiue vltimo to.7* idem ait in libro de bono perſeuerantiæ, Qui fidelis eſt, in eo verã naturam humanam credit ſuſcipiente Deo verbo ita ſublimatam, ut qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſſet in Trinitate perſona, aſſumptione illa ineffabiliter faciẽte perſonæ unius in Deo & in homine veritatem. Si aũt qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſt perſona: ergo natura humana cũ verbo eſt vna perſona. Sed hæc oĩa ex tali ſenſu dicta fore tradunt, ut utrũq; dicatur eſſe Chriſtus & vna perſona: q͂a in vtroq; vnus Chriſtus & vna perſona ſubſiſtit. Ita etiam ſuſceptum cum ſuſcipiente dicitur vna perſona, quia ſuſceptum ſuſcipiẽti eſt ſociatum in vnitate perſonæ, id eſt, ita ꝙ vnitas perſonæ permanſit, non ita vt caro & anima ſint vnus Deus: quia vt ait † Hero. verbum eſt Deus, nõ caro ſumpta. Et † Ambr. in li.3. de Spiritu ſancto ait, Aliud eſt quod aſſumpſit, & aliud quod aſſumptum eſt.

Et hic authoritate utitur, vt cõfirmet determinationem.

† Ser. de aſſumptione Mariæ poſt medium.

Hic quandam ponit authoritatem, quæ multum videtur huic ſententiæ oppoſita. I

† Cap.6.in fine. Eſt autem & aliud quod huic ſententiæ plurimũ uidetur obuiare. Ait enim Augu. in lib. 1. contra Maximinum, Chriſtus vna perſona eſt, geminæ ſubſtantiæ, quia & Deus eſt & homo eſt: nec tamen Deus vel homo pars huius perſonæ dici poteſt, alioquin filius Dei Deus, antequam ſuſcipere forma ſerui, non erat totus, & creuit cum homo diuinitati eius acceſſit. Ecce Deum dicit nõ eſſe partem illius perſonæ. Vnde videtur illa perſona non conſtare Deo & homine. Ad quod etiam illi dicũt, illam perſonã non ita conſtare ex Deo & homine, quaſi totum ex partibus. Ita enim partes alicuius totius cõueniunt, ut ex illis quod non erat conſtituatur. Non autem ſic humana & diuina natura in Chriſto vniuntur. explicabilis enim eſt iſtius vnionis, quæ nõ eſt partium ratio. Quidam tamen nomine Dei ibi perſonam ſignificari

Roman. 1. Cap. 10.

Reſpõſio eorum cũ determinatione.

ficari putant, quia de tribus agebat perſonis, quarum nullam Trinitatis partem eſſe dicebat, ſicut pars iſtius perſonæ non eſt deus. Quod ſi de perſona intelligatur, manifeſtum: eſt quia perſona non eſt pars perſonæ. Poſita eſt diligenter ſententia ſecunda, & eius explanatio: cui in nullo vel in modico obuiant authoritates in tertia ſententia inductæ, quæ iam conſideranda eſt.

Tertia ſententia, quæ ſit præmiſſarum propoſitionum intelligentia. K

In hac ergo ſententia ſic dicitur, deus factus eſt homo, quia hominem accepit: ſic dicitur eſſe homo, quia hominem habet, uel quia eſt habens hominem: & homo factus deus, quia aſſumptus eſt a Deo: & homo eſſe deus, quia habens hominem eſt deus. Cùm ergo dicitur, deus eſt homo, vel habitus prædicatur, uel perſona, ſed humanata. Et quod perſona humanata prædicetur, Caſſiodorus oſtendere videtur dicens, Factus eſt, ut ita dixerim, humanatus deus, qui etiam in aſſumptione carnis, deus eſſe non deſtitit. Quod tamen variè accipi poteſt, vt dicatur deus factus humanatus, vel Chriſtus factus deus humanatus, vtrunque enim ſanè dici poteſt. Cùm ergo dicitur factus eſt deus homo multiplex ſecũdum iſtos fit intelligentia: vt naturam humanam accepiſſe, uel humanatum uerbũ eſſe incepiſſe intelligatur. Nec tamen ſi incepit eſſe humanatum verbum, ideo ſequitur quòd inceperit eſſe uerbum: nec ſi deus factus eſt humanatum verbum, ſequitur quod factum ſit uerbum. ſicut de aliquo dicitur, Hodie iſte cępit eſſe bonus homo, vel factus eſt bonus homo: nec tamen hodie cœpit eſſe homo, uel factus eſt homo.

Quo ſenſu ſecundum iſtos dicatur prædeſtinatus Chriſtus. L

Secundum iſtos dicitur Chriſtus, ſecundum quod homo, prædeſtinatus eſſe filius dei, quia eſt prædeſtinatum à Deo ab æterno, & in tempore collatum eſt ei per gratiam, ut ipſe ens homo ſit filius Dei: hoc enim non ſemper habuit, ſed in tempore per gratiam accepit. Quod

In libro qui alias dicitur de prædeſtinatione ſanctorum. cap. 15. videtur Aug. notaſſe in lib. ad Proſperum & Hilarium, dicens, Prædeſtinatus eſt Ieſus, ut qui futurus erat ſecũdum carnem filius Dauid, eſſet in uirtute filius Dei. Hi etiam, cum dicitur Chriſtus minor patre ſecundũ quod homo, ſecundum habitum hoc intelligunt dictum, id eſt, inquãtum habet ſi hominem unitum. Vnde Auguſt. *Ca. 7. to. 3.* in primo lib. de Trinitate, Deus filius Deo patri natura eſt æqualis, habitu minor. In forma enim ſerui minor eſt patre: In forma Dei æqualis eſt patri, & quia ſecundum habitum accipienda eſt incarnationis ratio: ideo Deum humanatum, non hominem Deificatũ dici tradunt. Vnde Ioan. Damaſ. non hominem Deificatum dicimus, ſed Deum hominem factum. *Li. de orthodoxa fide 3 cap. 2. circa finem.*

Quòd non debet dici homo Dominicus. M

Et licet dicatur homo deus, non tamen congruè dicitur homo Dominicus. Vnde Auguſt. in libro retractat. *1. ca. 19 circa finem.* Non uideo vtrum rectè dicatur homo Dominicus, qui eſt mediator dei & hominum Chriſtus Ieſus, cũ ſit utique Dominus: & hoc quidem ut dicerem, apud quoſdã legi catholicos tractatores. Sed vbicũq; hoc dixi, dixiſſe me nollem. Poſtea quippe uidi non eſſe dicendũ quãuis nonnulla a me poſſet idem ratione defendi. Secundum iſtos etiã dicitur perſona filij in duabus & ex duabus exiſtere naturis, ſecundum adhærentiam uel inhærentiam. Altera enim inhæret ei, altera ineſt. *1. Tim. 2. b.*

Quòd prædictam non ſufficiunt ad cognoſcendam hanc queſtionem. N

Satis diligenter iuxta diuerſorum ſententiã ſuprà poſitam abſque aſſertione & præiudicio tractauimus quæſtionem Veruntamen nolo in tanta re tantaque ad cognoſcendum difficili putare lectorem iſtam ſibi noſtrã debere ſufficere diſputationẽ: ſed legat & alia fortè melius conſiderata atque tractata: & ea quæ hic moueri poſſunt, uigilantiore atque intelligentiore, ſi poteſt, mente diſcutiat: hoc firmiter tenens, quod Deus hominem aſſumpſit, homo in deum tranſiuit, non naturæ verſibilitate, ſed Dei dignatione: ut nec De⁹ mutaretur in hu- *Aug. de Eccleſiaſt. dogmatib. ca. 2.*

in humanam ſubſtantiam aſſumẽdo hominem, nec homo in diuinam glorificatus in deum: quia mutatio uel uerſibilitas naturæ diminutionem & abolitionem ſubſtantiæ facit.

AN DIVINA NATVRA DEBEAT dici nata de uirgine. Diſt. VIII. A

Poſt prædicta inquiri debet utrum de natura diuina concedendum ſit, quòd de uirgine ſit nata: ſicut dicitur in uirgine incarnata. Et uidetur utique non debere dici nata de uirgine, cùm non ſit nata de patre. Quæ enim res non eſt de patre genita, nõ videtur de matre nata: ne res aliqua filiationis nomen habeat in humanitate, quæ illud non teneat in diuinitate. Vr̃ tñ poſſe probari, quod ſit nata de uirgine: quia ſi hoc eſt naſci deum de uirgine, ſcilicet, hominẽ aſſumere in utero uirginis, cum natura diuina ſuperius dicta ſit hominem aſſumpſiſſe, uidetur debere dici nata. De hoc Auguſtinus in libro de fide ad Petrum ſic ait. Natura æterna atque diuina non poſſet temporaliter cõcipi & naſci ex natura humana: niſi ſecundum ſuſceptionem ueritatis humanæ ueram temporaliter conceptionem & natiuitatẽ ineffabilis in ſe diuinitas accepiſſet. Sic eſt Deus æternus ueraciter ſecundum tẽpus & conceptus & natus ex uirgine. Iſta authoritate ur̃ inſinuari qđ natura diuina ſit nata, & concepta de uirgine. Sed ſi diligenter notẽtur uerba, potius de perſona agi intelligitur: quæ ſine dubitatione & de patre & de matre nata eſſe dici debet.

Qualiter per unionẽ diuerſarum naturarum in Chriſto fiat communicatio idiomatum & proprietatũ reſpicientiũ naturam. Cap. 2. ante medium.

De gemina Chriſti natiuitate, qua bis natus eſt.

Quæri autem ſolet, vtrum debeat dici Chriſtus bis genitus ut dicitur dei & hominis filius? Ad quod dici poteſt Chriſtum bis natum eſſe: duasque natiuitates habuiſſe. Vnde Aug. in libro de fide ad Petrum, Pater deus de ſua natura genuit filium deum ſibi coæqualem & coæternum. Idem quoque unigenitus deus ſecundò natus eſt, ex patre ſemel, ex matre ſemel. Natus eſt. n. de

Cap. 2. non longè ab initio capitis.

patre dei verbũ: natus eſt de matre uerbũ caro factum. Vnus ergo atq; idem Dei filius natus eſt ante ſecula, & natus in ſeculo: & utraq; natiuitas unius eſt filij Dei, diuina, ſcilicet, & humana. De hoc etiã Ioan. Damaſ. ait: Duas ergo Chriſti natiuitatis ueneramur: unã ex patre ante ſecula, quæ eſt ſuper cauſam & rationem & tẽpus & naturam: & unã, quæ in ultimis temporibus propter nos & ſecundũ nos & ſuper nos propter nos, quia propter noſtram ſalutem: ſecundum nos, quia natus eſt homo ex muliere, & tempore conceptionis, ſcilicet, nouẽ menſium: ſuper nos, quia non ex ſemine, ſed ex ſpiritu ſancto & ſancta uirgine ſupra legem conceptionis. Ex his manifeſtè apparet Chriſti duas eſſe natiuitates, eundemque bis natum fore.

Li. 3. ca. 7. in medio.

DE ADORATIONE HVMANITATIS Chriſti: an eadem ſit adoratio humanitati & deitati exhibenda. Diſtinct. IX.

A

PRæterea inueſtigari oportet, utrum caro Chriſti & anima una eademque cum uerbo debeat adoratione adorari, illa, ſcilicet, quæ latria dicitur. Si enim animæ uel carni exhibetur latria, quæ intelligitur ſeruitus ſiue cultus ſoli creatori debitus: cum anima Chriſti uel caro creatura tantum ſit, creaturæ exhibetur quod ſoli creatori debetur: quod facienti in idololatriam deputatur. †Ideo quibuſdã uidetur non illa adoratione, quę latria eſt, carnem Chriſti uel animam eſſe adorandam: ſed illa quæ eſt dulia: cuius duas ſpecies uel modos eſſe dicunt. Eſt enim cuiuſdam modi dulia, quæ creaturæ cuilibet exhiberi poteſt: & eſt quædam ſoli humanitati Chriſti exhibenda, non alij creaturæ: quia Chriſti humanitas ſuper omnem creaturam eſt ueneranda & diligẽda. Nõ tamen adeò ut cultus diuinitati debitus ei exhibeatur, qui cultus in dilectione & ſacrificij exhibitione atq; reuerentia conſiſtit: qui Latinè dicitur pietas, Græce autem *theoſébeia*, id eſt, Dei cultus, uel *euſèbeia*, id eſt, bonus cultus.

Vtrũ caro Chriſti ſit adorãda adoratiõe latriæ qđ eſt proprietas diuinę naturę.

† Quidã dicunt nõ illa adoratione adorãdum eſſe.

De ſpecieb. duliæ.

Aliorum

Aliorum ſententia, qui vnam adorationem utrique exhibendam tradunt. B

Alijs autē placet Chriſti humanitatē una adoratione cū uerbo eſſe adorandā nōn propter ſe, ſed propter illū cuius ſcabellū eſt, cui eſt vnita. Neq; ipſa humanitas ſola uel nuda, ſed cū uerbo cui eſt unita; nec pp ſe, ſed pp illū cui eſt vnita, eſt adoranda. Nec qui hoc facit, idololatriæ reus iudicari poteſt: quia nec ſoli creaturæ, nec propter ipſam, ſed creatori cū humanitate & in humanitate ſua ſeruit. De hoc Ioan. Damaſcena ait, Duę ſunt naturæ Chriſti, ratione modo differentes, vnitæ uerò ſecundū hypoſtaſin. Vnus ergo Chriſtus eſt deus pſectus, & homo pſectus: quē adoramus cū patre & ſpiritu una adoratione cū incontaminata carne eius Nō inadorabilē carnē dicētes. Adoratur enim in vna uerbi hypoſtaſi; quæ hipoſtaſis generata eſt. Non creaturæ uenerationē præbentes. Non enim ut nudam carnem adoramus, ſed vt vnitam deitati in vnam hyppoſtaſin Dei verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignem. Adoro Chriſti Dei mei ſimul vtranque naturam propter carni vnitam deitatem. Nō enim quartam appono perſonam in Trinitate: ſed vnā perſonam confiteor uerbi & carnis eius. His uerbis inſinuari videtur Chriſti humanitatem vna adoratione cū uerbo eſſe adorandam. De hoc etiam Aug. ait de Serm. Domini, ubi dicit, Non turbetur cor veſtrum ita dicit, Dicunt hæretici filium non natura eſſe Deum, ſed creatum. Quibus reſpondendum eſt, quaſi filius non eſt Deus natura, ſed creatura: nec colendus eſt omninò, nec vt Deus adorandus: dicente Apoſtolo, Coluerunt & ſeruierunt potius creaturæ quā creatori. Sed illi ad hoc replicabūt & dicent, Quid eſt quod carnem eius, quam creaturam eſſe non negas, ſimul cum diuinitate adoras: & ei non minus quàm diuinitati deſeruis? Ego dominicam carnem imò perfectā in Chriſto humanitatem ideo adoro, qđ à diuinitate ſuſcepta & deitati vnita eſt: vt non alium & alium, ſed unū eundemq; Deū & hominē

Libro de orthodoxa fide 3. cap. 8.

Sermo. 58. de uerbis Domini in fine.

Rom. 1. c.

filium Dei eſſe confitear. Denique ſi hominem ſeparaueris à Deo, illi nunquam credo nec ſeruio: uelut ſi quis purpuram uel diadema regale iacens inueniat, nũquid ea conabitur adorare? Cum verò eis rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, ſi ea cum rege adorare quis contempſerit. Ita & in Chriſto Domino humanitatem non ſolam uel nudam, ſed diuinitati vnitam ſ. unum filium Deum verum & hominem verum ſi quis adorare contempſerit, æternaliter morietur. Idem ſuper Pſalm. 98. ubi dicitur. Adorate ſcabellum pedum eius, qm̃ ſanctum eſt. Sciendum quia in Chriſto terra eſt. i. caro, quæ ſine impietate adoratur. Suſcepit enim de terra terram: quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnẽ accepit. hæc ſine impietate à verbo Dei aſſumpta adoratur à nobis: quia nemo carnem eius manducat, niſi prius adoret: ſed quia adorat non terram intuetur: ſed illum potius, cuius ſcabellum eſt propter quẽ adorat. His authoritatibus præmiſſe inueſtigationis abſolutio explicatur.

In Tomo. 8. in medio enarrationis.

AN CHRISTVS SECVNDVM QVOD homo ſit perſona uel aliquid.

Diſtinct. X. A

De communicatione idiomatũ & proprietatũ reſpicientiũ perſonam prout ſonãt in nobilitatem, ſcilicet de perſonali conditione & filiali adoptione.

SOlet etiam à quibuſdam inquiri, Vtrum Chriſtus ſecundum quod homo, ſit perſona, uel etiam ſit aliquid. Ex vtraque patre huius quæſtionis argumenta concurrunt. Quod enim perſona ſit, his ediſſerunt rationibus. Si ſecundum quòd homo aliquid eſt uel perſona uel ſubſtantia: uel aliud eſt. Sed aliud non, ergo perſona, uel ſubſtantia, ſi ſubſtantia eſt, uel rationalis, uel irrationalis: ſed non eſt irrationalis ſubſtantia, ergo rationalis. Si verò ſecundum ꝙ homo eſt rationalis ſubſtantia, ergo perſona: quia hæc eſt definitio perſonæ, ſubſtãtia rationalis indiuiduæ naturæ. Si ergo ſecundum ꝙ homo eſt aliquid: & ſecundum ꝙ homo perſona eſt. Sed econuerſo, ſi ſecundum ꝙ homo perſona eſt, uel tertia in Trinitate, uel alia: ſed alia non, ergo tertia in Trinitatę

nitate perſona. At ſi ſecundum q homo perſona eſt tertia in Trinitate, ergo Deus. Propter hæc incouenientia & alia quidam dicunt Chriſtum ſecundum hominem non eſſe perſonam, nec aliquid: niſi fortè ſecumdum ſit expreſſiuum vnitatis perſonæ, ſecundum enim habet multiplicem rationem. Aliquando enim exprimit conditionem uel proprietatem diuinę naturæ uel humanę: aliquando vnitatem perſonæ. aliqñ notat habitū, aliqñ cauſam. Cuius diſtinctionis rationem diligenter lector animaduertat, atq; in ſinu memoriæ recondat, nec eius confundantur ſenſus, cùm de Chriſto ſermo occurrerit. *Argumẽtatio de utraque parte queſt.*

Et ſi Chriſtus ſecundum quod homo dicatur ſubſtantia rationalis, non inde tamen ſequitur, quod perſona ſit ſecundum quod homo. B

Illud tamen non ſequitur quod in argumentatione ſuperiori inductum eſt, quòd ſi Chriſtus ſecūdum quod homo eſt ſubſtantia rationalis, ergo perſona. Nam & modo anima Chriſti eſt ſubſtantia rationalis, non tamẽ perſona: quia non eſt per ſe ſonans, imò alij rei comunicta. Illa tamen perſonæ deſcriptio non eſt data pro illis tribus perſonis.

Alia probatio quod Chriſtus ſit perſona ſecundum quod homo. C

Sed adhuc aliter nituntur probare Chriſtum ſecundū hominem eſſe perſonam: Quia Chriſtus ſecundum quòd homo, prædeſtinatus eſt vt ſit Dei filius: ſed illud eſt quod ut ſit, pdeſtinatus eſt: ergo ſi prædeſtinatus eſt ſecundum quod homo vt ſit filius dei, & ſecundum quod homo eſt filius dei. Ad quod dici poteſt Chriſtum eſſe, id quod vt ſit, prædeſtinâtus eſt. Eſt enim prædeſtinatus ut ſit filius dei, & ipſe verè eſt filius dei, ſed ſecundum hominem prædeſtinatus eſt, ut ſit filius dei. quia per gratiam habet hoc ſecundum hominem: nec tamen ſecundum hominem eſt filius dei niſi fortè ſecū dum unitatis perſonæ ſit expreſſiuum: ut ſit ſenſus, Ipſe qui eſt homo, eſt dei filius. ut autem ipſe eius homo *Rom. 1. a.*

ſit

ſit Dei filius, per gratiam habet: ſed ſi cauſa notetur falſum eſt. Non enim quo homo eſt, eo Dei filius eſt.

An Chriſtus ſit adoptiuus filius ſecundum quod homo uel alio modo. D

Si uerò quæritur, an Chriſtus ſit adoptiuus filius ſecundum qđ homo, ſiue alio modo? reſpondemus Chriſtum non eſſe adoptiuum filium aliquo modo, ſed tantum naturalem: quia natura filius Dei eſt, non adoptionis gratia. Non autem ſic dicitur filius natura, ut dicitur Deus natura. Non enim eo filius eſt quo deus eſt, quia proprietate natiuitatis filius, natura diuinitatis dēus eſt: & tamen dicitur natura uel naturæ filius: quia naturaliter eſt filius: eandem. ſ. habens naturam, quam ille qui genuit. Adoptiuus autem filius non eſt, quia prius non fuit, & poſtmodum adoptatus eſt in filium, ſicut nos dicimur adoptiui filii: quia cum nati fuerimus iræ filii, per gratiam facti ſumus filii dei. Chriſtus verò nũquam fuit non filius dei. & ideo non eſt adoptiuus filius.

Quare non ſit adoptiuus filius.

Epheſ.1.a.

Oppoſitio quod ſit adoptiuus filius. E

Sed ad hoc opponitur ſic, Chriſtus filius hominis eſt, id eſt, virginis, aut gratia, aut natura, uel utroque modo. Si uerò natura, aut diuina aut humana: ſed diuina non: ergo aut humana natura, aut non natura eſt filius hominis. Si non natura, ergo gratia tantum: & ſi etiam natura humana, non ideo minus per gratiam. Si ergo gratia filius hominis eſt adoptiuus filius eſſe uidetur: ut idem ſit naturalis filius patris, & adoptiuus filius uirginis. Ad quod dici poteſt Chriſtum filium virginis eſſe & natura uel naturaliter & gratia, nec tamen adoptiuus filius uirginis eſt: quia non per adoptionem, ſed per unionem filius uirginis eſſe dicitur. Filius enim uirginis dicitur, eo quòd in uirgine hominem accepit in unitatem perſonæ: & hoc fuit gratiæ, & non naturæ. Vnde Aug. ſuper Ioannem ait, quòd vnigenitus eſt æqualis patri, non eſt gratiæ ſed naturæ. Quòd autem in unitate perſonæ vnigeniti aſſumptus eſt homo, gratiæ eſt non naturæ. Chriſtus ergo nec dei nec hominis eſt adoptiuus filius:

Solutio.

Tractã.74. circa finem.

ſed

ſed Dei naturaliter, & hominis naturaliter, & gratia eſt
filius. Quòd verò naturaliter ſit hominis filius, Auguſt. *Cap. 2. non*
oſtendit in libro de fide ad Petrum. Ille, ſcilicet, Deus fa- *longe à me-*
ctus eſt naturaliter hominis filius, qui eſt naturaliter fi- *dio.*
lius vnigenitus Dei patris. Quòd autem non ſit adopti-
uus filius & tamen gratia ſit filius, ex ſubditis probatur
teſtimonijs. Hiero. ſuper Epiſtolam ad Epheſios ait, De
Chriſto Ieſu ſcriptum eſt quia ſemper cum patre fuit, & *Comment.*
nunquam eum vt eſſet volũtas paterna præceſſit: & ille *li. 1. ad 1. c.*
quidem natura filius eſt, nos verò adoptione. Ille nun- *Epiſt. ad E-*
quam non fuit filius: nos antequam eſſemus, prædeſtina- *pheſ. ſuper*
ti ſumus, & tunc ſpiritum adoptionis accepimus, quan- *eum locum.*
do credidimus in filium Dei. † Hilarius quoq; in lib. 3. *In charita-*
de Trinitate ait, Dominus dicens, Clarifica filium tuũ, *te prædeſti-*
non ſolo nomine conteſtatus eſt ſe eſſe filium Dei, ſed *nans, &c.*
etiam proprietate. Nos ſumus filij Dei ſed non talis hic *Tomo 9.*
filius. Hic enim verus & proprius eſt filius origine, non *† Lõge poſt*
adoptione: veritate, non nuncupatione: natiuitate, non *principiũ 3.*
creatione. Auguſt. etiam ſuper Ioannem ait, Nos ſumus *Ioan. 17.*
filij gratia, non natura: vnigenitus autem natura, non *Homil. 82.*
gratia: an hoc etiam in ipſo filio ad hominem referen- *Cap. 9. &*
dum eſt? Ita ſanè Ambroſ. quoque in 1. libro de fide ait, *vltimo.*
Chriſtus filius eſt non per adoptionem, ſed per naturã:
per adoptionem nos filij dicimur, ille per veritatem na-
turæ eſt. Ex his euidenter oſtenditur, quòd Chriſtus nõ
ſit filius gratia adoptionis. Illa enim gratia intelligitur,
cùm Auguſtin. eum non eſſe gratia filium aſſerit. gratia
enim, ſed non adoptionis, imò vnionis filius Dei eſt fi-
lius hominis, & econuerſo.

Vtrum perſona vel natura prædeſtinata ſit. F

Deinde ſi quæritur, vtrum prædeſtinatio illa, quam
commemorat Apoſtolus, ſit de perſona an de natura. *Roma. 1. a*
Sanè dici poteſt & perſonam filij, quę ſemper fuit eſſe
prædeſtinatam ſecundum hominem aſſumptum: vt ip-
ſa, ſcilicet, ens homo eſſet Dei filius: & naturam huma-
nam eſſe prædeſtinatam, vt verbo patris perſonaliter
vniretur.

VTRVM

VTRVM CHRISTVS SIT CREATVRA uel creatus uel factus. Diſtinct. XI. A

De communicatione idiomatũ & proprietatũ reſpicientiũ perſonã pro ut ſonat indefectibilitatẽ, vt præ deſtinatio, creatio, inceptio.

† *Cap.* 13.
† Cap. 6. *circa finem.*

Circa finem

Quæſt. 67. *Tomo* 4.

Cap. 6. *in principio* In *Tomo* 2. *Mar. vlt. d*

SOlet etiam quæri, utrum debeat ſimpliciter dici atq; concedi Chriſtum eſſe factum uel creatum uel creaturam, Ad quod dici poteſt, hoc ſimpliciter & abſque determinatione minus congruenter dici, Etſi quandoque breuitatis cauſa ſimpliciter denuncietur. nunquam tamen ſimpliciter debet intelligi. † Quia, ut Aug. in 1. li. de Trinitate ait, Cùm de Chriſto loquimur, quid, ſecundum quid, & propter quid dicatur, prudens & diligens ac pius lector intelligere debet. Qui Chriſtũ uel de filiũ non eſſe factum uel creaturã, in 1. lib. de Trinitate oſtendit, ita inquiens: † In principio erat uerbum: & uerbum caro factum eſt: & omnia per ipſum facta ſunt. Neq; dicit omnia, niſi ea quæ facta ſunt i. omnem creaturã. Vnde liquidè apparet ipſum factũ non eſſe, per quẽ omnia facta ſunt: & ſi factus non eſt creatura non eſt. Si autem creatura non eſt, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ eſt. Omnis enim ſubſtantia, quæ deus nõ eſt, creatura eſt: & quæ creatura non eſt, deus eſt. Sed ſi filius non eſt eiuſdem ſubſtantiæ cuius pater, ergo facta ſubſtantia eſt: & ſi facta ſubſtantia eſt, non omnia per ipſum facta ſunt. At omnia per ipſum facta ſunt: facta ergo ſubſtantia non eſt, ſed una cum patre infecta ſubſtantia eſt. Item in eodẽ, Si uel filium fecit pater, quẽ non fecit ipſe filius, non omnia per filium facta ſunt. At om̃nia per filium facta ſunt ipſe ergo factus nõ eſt, ut cum patre faceret omnia quæ facta ſunt. Idẽ in lib. 83. Quæſtionũ dicitur creatura quicquid fecit deus pater per filium: qui nõ poteſt appellari creatura, q̃m per ipſum facta ſunt omnia. Ambroſis in 1. libr. de fide, Probemus, inquit, creaturam non eſſe dei filium. Audiuimus enim in Euangelio dominum mandaſſe diſcipulis, Prædicate Euangeliũ uniuerſę creaturæ: Qui uniuerſam creaturã dicit, nullã excipit, & ubi ſunt qui creaturã Chriſtum appellãt? Nã ſi creatura eſſet, ſibi

ſet, ſibi mandaret Euangelium prædicari: & ſubiectus eſſet uanitati: quia teſtante Apoſtolo, Omnis creatura uanitati ſubiecta eſt. Non ergo Chriſtus creatura eſt, ſed creator: qui docendæ creaturæ diſcipulis mãdat officiũ. *Rom. 6. d*

De perfidia & pœna Arrij. B

Arrij hæc fuiſſe perfidia legitur, ut Chriſtum creaturam faceret. Ideo effuſa ſunt Arrij uiſcera, atq; crepuit medius, poſtratus in faciem, ea quibus Chriſtum negauerat fœda ora pollutus. His alijsque pluribus teſtimoniis inſtruimur non debere fateri ſimpliciter Chriſtum eſſe factum uel creaturam: ſed addita determinatione rectè dici poteſt, ut ſi dicatur factus ſecundũ carnem uel ſecundum hominem, ut factura humanitati, non Deo attribuatur. Vt enim ait Ambro. in 1. libro de fide, Non Deus factus eſt, ſed Deus Dei filius natus eſt: poſtea uerò ſecundum carnem homo factus ex Maria eſt. Miſit enim deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege: filium, inquit, ſuum, ſcilicet, non unum de multis. Cùm dicit, ſuum, generationis æternæ proprietatem ſignauit. Poſtea factum ex muliere aſſeruit, ut factura non diuinitati ſed aſſumptioni corporis adſcriberetur. Factum ergo ex muliere dicit, propter carnis ſuſceptionẽ: ſub lege, propter obſeruantiam legis. Generatio generationi non præiudicat, nec caro diuinitati. Deus enim æternus incarnationis ſacramentum ſuſcepit, non diuiduus ſed unus, & in utroque unus, ſcilicet, diuinitate & corpore. Non enim alter ex patre, alter ex uirgine: ſed idem aliter ex patre, aliter ex uirgine: ſed qui factus eſt ſecundum noſtræ ſuſceptionem naturę, non ſecundum æternæ ſubſtãtiam uitæ: quem legimus primogenitum: primogenitum, quia nemo ante ipſum: unigenitum, quia nemo poſt ipſum. Ex his euidenter traditur, qua intelligentia accipiendum ſit, cùm dicitur Chriſtus factus, uel ſimpliciter, uel cum additamento: ut factura ſcilicet creatura nõ ad aſſumentem deum, ſed aſſumptum hominem referatur. In deo enim creatura eſſe non poteſt, ut † Ambroſius ait in 1. libro de fide, Nunquid dicto

Ambr. li. de fide 1. c. 7. ſiue ult. in principio.

Cap. 6. in fine.

Galat. 4. a

Idem de incarnatione verbi ca. 5. paulò pòſt principium.

Ex libr. de fide 1. ca. 6

† Cap. 7. in medio cap.

ƈo factus eſt Chriſtus? Nunquid mandato creatus eſt Chriſtus? Quomodo autem creatura in deo eſſe poteſt? Etenim deus naturæ ſimplicis eſt, non coniunctæ atque compoſitæ: qui nihil accidat, ſed ſolùm quod diuinũ eſt in natura habeat ſua. Etſi ergo Chriſtus ſecundum hominem dicitur creatura, nõ tamen ſimpliciter prædicandus eſt creatura. Nec ex eo quòd Chriſtus ſecundum hominem dicitur eſſe creatura, poteſt quis progredi ſic argumentando: Si ſecundum ꝙ homo Chriſtus eſt creatura, vel rationalis vel non; vel quæ eſt deus, vel non: nitens per hoc probare Chriſtum eſſe aliquid non diuinũ: quia quòd ipſe eſt ſecundum hominem, ipſe eſt. Et ideo ſi ſecundum hominem eſt aliqua ſubſtantia non diuina, eſt vtiq; aliquid non diuinum. Sed ex tropicis locutionibus non eſt recta argumentationis proceſſio, illa autem locutio tropica eſt, quã Chriſtus dicitur creatura, vel ſimpliciter, vel cum adiunctione.

Quomodo verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redemptionẽ quãtum ad genus naturæ aſſumptæ.

AN HOMO ILLE SEMPER FVERIT VEL cœperit eſſe. Diſtinct. XII. A

POſt prædicta quæritur, vtrum homo ille cœperit eſſe vel ſemper fuerit: ſicut ſimpliciter enunciamus Chriſtum vel dei filium ſemper fuiſſe, nec cepiſſe. De hoc *a* Auguſt. ita inquit ſuper Ioan. Habuit aliquando dei filius: quod nondum habuit idem ipſe homo dei filius: quia nondum erat homo. *b* Item idem in eodem, Priuſquàm mundus eſſet, nec nos eramus, nec ipſe *c* mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Idem ſuper Pſalm. Cgriſtus noſter etſi fortè homo recens eſt, tamen eſt æternus deus. Alibi verò legitur, quod puer ille creauit ſtellas. Et Chriſtus dicit ſe eſſe principium, & eſſe ante Abraham. His ergo alijsq; authoritatibus in nullo reſultantes, dicimus hominem illum inquantum homo eſt, cœpiſſe: inquantũ verbum eſt ſemper fuiſſe. Hic enim abſq; diſtinctione non eſt ferenda reſponſio. Nam & ipſe *d* Aug huiuſmodi vtitur diſtinctione in pluribus locis, dicens per Chriſtum omnia eſſe facta, inquantum verbum

a *Tra.* 106 *circa mediũ*
b *Tra.* 105 *circa finem.*
c 1. *Ti.* 2. *b*
d *Trac.* 80. *in medio enarrationis ad eundem Tom.* 8.

verbum eſt. Secundum illud verò quòd homo eſt, ipſum eſſe factum & glorificatum. Si ergo ad perſonam reſpicias confidenter dic hominem illum ſemper fuiſſe: ſi verò ad naturam hominis, concede eum cœpiſſe. *Matth. 2. Ioan. 8. d & gloſſa. Homil. 1. et 105. ſuper Ioannem.*

Si Deus alium hominem aſſumere potuit vel aliunde quàm de genere Adæ. B

Solet etiam quæri, vtrum alium hominem vel aliunde quàm de genere illius Adam Deus aſſumere potuerit? Ad quod ſanè dici poteſt, ipſum & aliam animam & aliam carnem potuiſſe aſſumere: quia gratia tantum aſſumpta eſt anima illa & caro à verbo Dei. Vt enim ait Auguſt. In rebus per tempus ortis illa ſumma gratia eſt, quòd homo in vnitate perſonæ coniunctus eſt Deo, potuit ergo Deus aliam animam & aliam carnem aſſumere: & carnem vtiq; aliunde quàm de genere Adam. Vnde Augu. in libro 13. de Trinitate, Potuit itaq; Deus hominem aliunde ſuſcipere, in quo eſſet mediator Dei & hominum, non de genere illius Adam, qui peccato ſuo obligauit genus humanum, ſicut ipſum quē primò creauit, non de genere alicuius creauit. Poterat ergo vel ſic vel alio quo vellet modo creare vnū alium, de quo vinceretur uictor prioris. Sed melius iudicauit & de ipſo ꝙ uictum fuerat genere aſſumere hominem, per quem hominis uinceret inimicum. Et tamen ex uirgine, cuius cōceptum ſpiritus non caro, fides non libido prēuenit, nec interfuit carnis concupiſcentia, qua cæteri concipiuntur, qui originale trahunt peccatum: ſed credendo, non concumbendo facta eſt fœcundata uirginitas. Ex his apertè oſtenditur & alium & aliunde hominem Deum aſſumere potuiſſe. *Reſponſio. Li. de Trin. 13. cap. 19. in medio. Cap. 18. in principio. Matth. 1. d Lucæ 1. c*

Si homo ille potuit peccare, vel non eſſe Deus. C

Ideo non immeritò quæritur, Vtrum homo ille potuerit peccare uel non eſſe Deus. Si enim potuit peccare, & potuit damnari. Si potuit damnari, potuit non eſſe Deus, ergo ſi potuit peccare, potuit non eſſe Deus: quia eſſe Deum, & poſſe uelle iniquitatem, ſimul eſſe nequeunt, *Pſalm. 5.*

queunt. Hic diſtinctione opus eſt, utrum de perſona an de natura agatur. Si enim de perſona agitur: manifeſtum eſt quia peccare non potuit, nec Deus non eſſe potuit. Si uerò de natura, diſcutiendum eſt utrum agat de ea ut uerbo unita, an de ea tanquam non unita uerbo, & tamen enti, id eſt, an de ea ſecundum quòd fuit unita uerbo an de ea ſecundum quod eſſe potuit, & non unita uerbo. Non eſt enim ambiguum animam illam entem unitam uerbo peccare non poſſe: & eſt ſine ambiguitate uerum, eandem ſi eſſet & non unita uerbo, poſſe peccare.

Quorundam oppoſitio quòd potuerit etiam unita peccare. D

Quidam tamen probare conantur etiam eam unitam uerbo poſſe peccare: quia liberum arbitrium habet, & ita poteſt flecti in utramque partem, quod friuolum eſt: cùm & Angeli liberum arbitrium habeant, & tamen gratia à Deo ſunt confirmati ut peccare nequeãt. Quanto magis ergo ille homo, cui ſpiritus eſt datus ſine menſura? Inducunt quoque authoritatem ad probandum idem. Scriptum eſt enim in libro Sapien. Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, facere malum, & non fecit. Sed hoc accipiendum eſt ſecundum membra, uel partim de capite, partim de membris. De capite, non eſt tranſgreſſus, & non fecit malum. De membris, potuit tranſgredi, & facere & malum.

De hoc lib. 2. diſtinct. 7
Ioan. 3. d
Eccle. 31. b

Si Deus potuerit aſſumere hominem in ſexu muliebri. E

Solet etiam quæri, quamuis curioſe à nonnullis, Si Deus humanam naturam potuit aſſumere ſecundum muliebrem ſexum. Quidam arbitrantur eum potuiſſe aſſumere hominem in fęmineo ſexu, ut aſſumpſit in uirili. Sed oportunius atq; conuenientius factum eſt, ut de fœmina naſceretur, & uirũ aſſumeret: ut ita utriuſq; ſexus liberatio oſtenderetur. Unde Auguſtin. in libr. 83. Quæſtionum, Hominis liberatio in utroq; ſexu debuit apparere, ergo quia uirum oportebat ſuſcipere, qui ſexu hono-

Quæſt. 11. Tomo 4.

honorabilior eſt, conſequens erat & fœminei ſexus liberatio hinc appareret quia ille vir de fęmina natus eſt. Sapientia ergo Dei quæ dicitur vnigenitus filius, homine ſuſcepto in vtero & de vtero virginis, liberationem hominis indicauit.

SI CHRISTVS SECVNDVM NATVRAM hominis in ſapientia & gratia proficere potuit & profecit. Diſtinct. XIII.

Quomodo verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redemptionē & quātum ad plenitudinē gratiæ et ſapientiæ ſimul.

PRæterea ſciendum eſt Chriſtum ſecundum hominem ab ipſa conceptione gratiæ plenitudinem recepiſſe: *a* cui ſpiritus datus eſt non ad menſurā, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Ita verò habitat, ut ait *b* Aug. ad Dardanum, quòd omni gratia plenus eſt. Non ita habitat in ſanctis, Vt in noſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis membris, ſed non quantum in capite (ibi enim & viſus eſt, & auditus, & olfactus, & guſtus, & tactus: in cæteris autem ſolus eſt tactus) Ita in Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis: quia ille eſt caput, in quo ſunt oēs ſenſus. In ſanctis verò quaſi ſolus eſt tactus: quibus datus eſt ſpiritus ad menſuram, cū de illius plenitudine acceperunt. Acceperunt autem de illius plenitudine non ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum ſimilitudinem: quia nunquam illam eandem eſſentialiter, ſed ſimilem acceperunt gratiam. Puer ergo ille plenus ſapientia & gratia fuit ab ipſa cōceptione. Vnde Hieronim. rectè dicit. Nouum faciet Dominus ſuper terrā: mulier circundabit virum, quia in vtero virginis perfectus vir extitit, nō ſolùm propter animā & carnē, ſed etiā propter ſapiētiam & gratiam, qua plenus erat.

a Coloſ. 2. b
b In Epiſt. ad Dardanum in fine 15. Tomo 2.
Ioan. 1. b.
Hier. 31. d.

Authoritatem ponit quæ videtur obuiare. B

Huic autem ſententiæ videtur obuiare quod in Lucæ Euangelio legitur, Ieſus proficiebat ſapientia & ętate & gratia apud Deum & homines. Si enim proficiebat ſapientia & gratia: non uidetur a cōceptione habuiſſe plenitudinem gratię ſine menſura, Ad quod ſanè

Luc. 2. g.

Determino

zio authoritatis. dici poteſt, ipſum ſecundum hominem tantam à conceptione accepiſſe ſapiĕtiæ & gratiæ plenitudinĕ, vt Deo ei plenius conferre non potuerit: & tamen verè dicitur profeciſſe ſapientia & gratia, non quidem in ſe, ſed in alijs qui de eius ſapientia & gratia proficiebant, dum eis ſapientiæ & gratiæ munera ſecūdum proceſſum ętatis magis ac magis patefaciebat. Vnde Gregorius in quadam Homil. ait, Iuxta hominis naturam proficiebat ſapientia: non quòd ipſe ſapientior eſſet ex tempore, qui a prima conceptionis hora ſpiritu ſapientiæ plenus permanebat: ſed eandem, qua plenus erat, ſapientiam cæteris ex tempore paulatim demōſtrabat. Iuxta hominis naturam proficiebat ætate ab infantia ad iuuentutĕ: Iuxta hominis naturam proficiebat gratia, nō ipſe quod non habebat per acceſſum temporis accipiendo, ſed pādendo donum gratiæ quod habebat. Apud Deum & homines proficiebat: quia quantum proficiente ætate patefaciebat hominib. dona gratiæ, quæ ſibi inerant, & ſapientiæ, tātum eos ad laudem Dei excitabat, & ſic Deo patri ad laudem Dei, & hominibus ad ſalutem proficiebat. In alijs ergo non in ſe proficiebat ſapiĕtia & gratia. Vnde in eodem Euangelio puer ille ſapientia plenus & gratia perhibetur. Sic ergo dicitur profeciſſe ſapiĕtia & gratia, ut aliquis rector Eccleſiaſticus dicitur proficere in cura ſibi tradita, cū per eius induſtriam alij proficiūt.

In gloſſa citatur nomine Greg. ſed eſt Bedæ. Hom. 11. ſuper Lucam circa illud, Lucę 2. Ieſus proficiebat ætate & ſapientia.

Lucæ 2. b.

Prædictis videtur aduerſari quod Ambroſius ait. C

Alibi tamen ſcriptum reperitur, quòd ſecundum ſenſum hominis profecerit, ſicut ætate hominis profecit. Ait enim Ambroſ. in libro de incarnationis dominicæ ſacramento ſic: Deus perfectionem naturæ ſuſcepit humanæ. Suſcepit ſenſum hominis: ſed non ſenſu carnis fuit inflatus. Senſu hominis animam dixit conturbatam: ſenſu hominis eſuriuit & rogauit: ſenſu hominis profecit, ſicut ſcriptum eſt, Ieſus proficiebat ætate & ſapientia & gratia. Quomodo proficiebat ſapientia Dei? Profectus ætatis & profectus ſapientiæ non diuinę, ſed humanæ

Ca. 7. medio ca. Tomo 2.

Coloſſ. 2. Ioā. 12. & 13. Lucæ 2. g.

humanæ naturæ eſt. Ideo ætatem commemorauit: vt ſecundum hominem crederes dictum. Aetas enim non diuinitatis, ſed corporis eſt. Ergo ſi proficiebat ætate hominis, proficiebat ſapientia hominis. Senſus autem hominis profecit: & quia ſenſus, ideo ſapientia. Quis ſenſus proficiebat? Si humanus, ergo ipſe per incrementũ ſuſceptus eſt: ſi diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, mutatur in melius: ſed quod diuinum eſt non mutatur. Quod ergo mutatur, nõ eſt diuinum. Senſus ergo proficiebat humanus. Senſum ergo ſuſcepit humanum. Nec poterat cõfortari virtus Dei, nec creſcere Deus, nec altitudo ſapientię Dei impleri. Quę ergo implebatur, erat non Dei, ſed noſtra ſapientia. Nã quomodo implebatur, qui ut omnia impleret deſcendit? Per quem autem ſenſum dixit Eſaias, quòd patrem neſciebat puer aut matrẽ? Scriptũ eſt enim, Priuſquam ſciat puer uocare patrem aut matrem accipiet ſpolia Samariæ. Sapientiam enim Dei oſcura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia per humanam vtique imprudentiam quod adhuc non didicit ignorat. Sed verẽdum eſt, inquam, ne ſi duos principales ſenſus aut geminam ſapientiam Chriſto tribuamus, Chriſtum diuidamus. Nũquid cùm & diuinitatem eius & carnem adoramus, Chriſtum diuidimus? Nunquid cum in eo imaginem Dei crucẽq; veneramur, diuidimus eũ? Apoſtolus certè qui de eo dixit, q̃m etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, uiuit tñ ex uirtute Dei: ipſe dixit quia non diuiſus eſt Chriſtus. Nunquid ẽt cum dicimus, quia animam rationalem & intellectus noſtri ſuſceperit capacem, diuidimus eum? Non.n. ipſe Deus verbum pro aĩa rationali & intellectus capaci in carne ſua fuit: ſed animam rationalẽ & intellectus noſtri capacẽ, & ipſam humanã & eiuſdem ſubſtantię, cuius noſtræ ſunt animę: & carnẽ noſtrę ſimilem eiuſq;, cuius caro eſt noſtra, ſubſtantiæ ſuſcipiens, perfectus etiam homo fuit.

De duobus ſenſib. Chriſti, ſeu gemina ſapientia.

Eſaias 8. a.

2. Cor. 13. a
1. Cor. 1.

De intelligentia præmiſſorum verborum. D

Hęc verba Ambroſij pia diligentia aſpicienda ſunt:

quæ ex parte hominis ignorantiam inſtruitur & illumināt, ex parte errandi fomitem malè intellecta miniſtrant. His etenim euidenter traditur, duos in Chriſto eſſe principales ſenſus, ſiue geminam ſapientiam. Neq; ideo unitas & ſingularitas perſonæ diuiditur: ſed iuxta duas naturas, duas habet ſapientias: vnam nō creatam ſed genitam, quę ipſe eſt: alteram non genitam ſed creatam, & per gratiam ei collatam. Nam † Eſaias de eo proteſtatur, Requieſcit ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus. Spiritus ergo ſapientiæ & intellectus, id eſt, ſapientia & intelligētia per ſpiritum ſanctum gratis data, Chriſtus erat ſapiens ſecundum animam. Secundum deum verò ſapiens erat ſapientia æterna, quæ deus eſt. Et ſicut inquantum eſt deus bonus eſt bonitate naturali, quæ ipſe eſt, & iuſtus iuſtitia naturali, quæ ipſe eſt: ita ſapiens ſapiētia naturali, quæ ipſe eſt. Anima verò eius ſicut bona eſt & iuſta bonitate uel iuſtitia gratis data, quæ ipſe uel ipſa non eſt: ita eſt ſapiens ſapientia gratis data, quæ ipſa non eſt. Et licet gemina in Chriſto ſit ſapientia, una tamen eademq; perſona eſt: quæ inquantum deus eſt, & inquantum natura diuina eſt, ſapiens eſt ſapientia ingenita, ſcilicet, ſapientia æterna, quæ eſt pater: & ſapientia, quæ nō eſt ingenita, quæ communis eſt tribus perſonis, nō tamen gemina ſapientia: quia nō eſt alia & alia ſapientia, ſcilicet ſapientia ingenita, quæ tantū pater eſt: & ſapientia, quæ communiter pater eſt, & filius & ſpiritus ſanctus. Inquantū verò eadem pſona eſt homo, id eſt, ſecundum hominem acceptum, uel inquantū eſt ſubſiſtens ex anima & carne, ſapiens eſt ſapiētia gratuita. Sapiēs ergo eſt humano ſenſu & diuino.

De gemina Chriſti ſapientia genita ſcilicet & creata.

Eſa. 11. a.

Quomodo intelligendum ſit illud, Senſus proficiebat humanus. E

Sed ex qua cauſa illius dicti intelligentia, ſcilicet, Senſus proficiebat humanus, aſſumenda eſt? Apertè enim videtur Ambroſ. innuere, quòd ſecundum humanū ſenſum Chriſtus profecerit, & quòd infantia eius expers cognitionis fuerit, & patrē & matrem ignorauerit: qđ

nec

nec Eccleſia recipit, nec præmiſſæ authoritates patiūtur ſic intelligi. Sed ita ſanè poteſt accipi, ut quantū ad uiſum hominum & ſui ſenſus oſtenſionem Chriſtus profeciſſe dicatur. Proficiebat ergo humanus ſenſus in eo ſecundum oſtenſionem, & aliorum omnium opinionem. Ita etiam patrem & matrem dicitur ignoraſſe in infantia: quia ita ſe habebat & gerebat, acſi agnitionis expers eſſet.

SI ANIMA CHRISTI HABVERIT ſapientiam parem cum Deo: & ſi omnia ſcit quæ Deus. Diſtinct. XIIII. A

Hic quæri opus eſt, Cum anima Chriſti eſſet ſapiēs ſapientia gratuita, utrum habuerit ſapientiam æqualem Deo, ſiue omnium rerum ſcientiam habuerit vel habeat, id eſt, utrum omnia ſciat quæ Deus ſcit. *a* Quibuſdam placet, quod nec parem cum Deo habeat ſciētiam, nec omnia ſciat quæ Deus: quia in nullo creatura ęquatur creatori. Cum ergo anima illa creatura ſit, in nullo ęquatur creatori: ergo nec in ſapientia. Non ergo habet ęqualem cum deo ſapientiam, nec ſcit omnia quę Deus. Item, Si anima illa æqualem habet cū Deo ſapientiam. non ergo deus in omni bono maiorē habet ſufficientiam, quam eius creatura. Inducunt etiam authoritates ad idem probandum. Ait enim Propheta ex perſona hominis aſſumpti, *b* Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, & non potero ad eam. Quod exponens Caſſiodorus ait, Veritas humanæ conditionis oſtēditur: quia aſſumptus homo diuinæ ſubſtantię non poteſt æquari uel in ſcientia uel in alio. Apoſtolus etiam ait, Nemo nouit quę ſunt dei, niſi ſpiritus dei, qui ſolus ſcrutatur omnia, etiam profunda dei. His aliiſque pluribus rationibus & authoritatibus nituntur qui animam Chriſti aſſerunt nec parem cum deo habere ſcientiā, nec oīa ſcire quæ deus ſcit. Quia ſi omnia ſcit quæ deus, ſcit ergo creare mundum, ſcit ēt creare ſeipſam.

Quomodo verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redemptionē quātum ad plenitudinē ſcientiæ ſpiritualiter.

a *Opinio quorundā.*

b *Pſal.* 13 *Comment. ſuper illum verſ. Pſal.*

1. *Cor.* 2. *c.*

Reſponſio quæſtionis, definitiuam continens ſententiam. B

Quibus reſpondentes, dicimus animam Chriſti per ſapientiam ſibi gratis datam in uerbo Dei, cui vnita eſt, vnde etiã perfectè intelligit, omnia ſcire quę Deus ſcit, ſed non omnia poſſe quæ poteſt Deus, nec ita clarè & ꝑſpicuè omnia capit vt Deus: & ideo nõ ęquatur creatori ſuo in ſcientia, etſi omnia ſciat quę & ipſe: nec eſt eius ſapiẽtia ęqualis ſapiẽtię Dei, quia illa multo eſt dignior, digniusq; & perfectius omnia capit, quàm illius animę ſapientia. ergo & in ſcientia maiorem habet ſufficientiam Deus, quã anima illa quę dignior eſt omni creatura. Illud verò Apoſtoli quod inducũt. Nemo nouit quæ Dei ſunt, niſi ſpiritus Dei qui, ſolus ſcrutatur omnia: pro nobis facit. Mox enim addit Apoſtolus, Nos autem ſpiritum Dei habemus: ut per ſpiritũ quẽ habebat, Dei profunda ſe ſcire oſtenderet. Sed anima illa prę omnibus ſpiritũ Dei habuit, cui ſpiritus non eſt datus ad menſuram, ut ait Ioãnes Euangeliſta. Dona ergo ſpiritus ſancti ſine menſura habuit ergo & ſapiẽtiam. Omnia ergo ſciuit anima illa. Si enim quædam ſciuit, quędam non: tunc non ſine menſura ſcientiam habuit. Sed ſine menſura ſcientiam habuit, ſcit ergo omnia. Fulgentius etiam in ſermone quodã multa inducit, quibus aſſerit animam illam rerum omnium ſcientiam habere: vtens authoritate Apoſtoli dicẽtis, In quo ſunt omnes theſauri ſapientię & ſcientię abſconditi. Quod etiã ratione poteſt probari ſic: Nihil ſcit aliquis quod eius anima ignorat. Sed Chriſtus ſecundum omnium conceſſione omnia ſcit: ergo anima eius omnia ſcit. Ad id verò ꝙ dicunt, Si omnia ſcit: ergo ſcit creare mundum vel ſeipſam. reſpõdemus, ꝙ ſcientiam habet mundũ creandi, ſed non potentiam, & creãdi animam: & ſcit quomodo Deus ſeipſam creauerit. habet ergo ſciẽtiam ſui creatę, ſed non ſui creandę: quia non eſt creanda, ſed creata.

1. Cor. 2. c.

Ioan. 3. d.

Coloſſ. 2. a.

Quare Deus non dedit ei potentiam omnium vt ſcientiam. C

Si uerò quęritur. Quare Deus non dederit ei potentiam

tentiam faciendi omnia, vt ſcientiam? Reſponderi poteſt, quia naturaliter capax eſt ſciētiæ: & ideo id cōgruè ei datū eſt ſine mēſura, cuius ipſa naturaliter capax eſt. Nō eſt aūt ei datū poſſe omnia facere q̄ Deus, ne omnipotēs, & per hoc Deus putaretur. Verumtñ fortè nec potentiā faciendi omnia ei Deus p̄ſtare potuit, etſi potētiā faciēdi aliqua q̄ non facere poteſt. Scit ergo aīa Chriſti omnia q̄ Deus ſcit in verbo Dei: quod liquidius & p̄ſentius omni creatura contēplatur, vt ei vnita in quo etiā Angeli & quę Dei ſunt & quæ futura ſunt, cognoſcūt.

Quomodo intelligenda ſint quædam uerba Ambroſij ſuper Lucam. **D**

Sed ſi illa anima non habet tantam potentiam, quantam & Deus: nec homo aſſumptus tantam pontentiam, quantam & Deus: quomodo ergo intelligitur illud †Ambroſij ſuper Lucam vbi Angelus de naſcituro filio virginis ait: Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur. Non ideo, inquit, erit magnus, quod ante patrum virginis magnus non fuerit: ſed quia potentiam, quam Dei filius naturaliter habet, homo erat ex tempore accepturus, vt vna ſit perſona homo & Deus. Ecce apertè dicit, quod homo erat accepturus ex tempore potētiam. quam Dei filius habuit naturaliter. Sed ſi homo accepturus erat illam potētiam: ergo uel perſona uel natura hominis. Sed perſona non, quia ſemper habuit & habet: ergo natura: Si natura: ergo anima, nam de carne conſtat quòd accipere nō poſſet. Ad quod dicimus, illud eſſe accipiendum de perſona, ſed nō inquātum eſt Dei, imò inquantum eſt perſona hominis. Vna eſt enim perſona Dei & hominis, filij Dei & filij hominis. quæ inquantū Dei perſona eſt, ſemper & naturaliter omnipotentiā habuit: ſed inquantum eſt hominis, nō ſemper fuit. Illa ergo perſona, quæ ſemper fuerat Dei, futura erat hominis perſona: & ſecūdum hoc quod futura erat hominis perſona, acceptura erat ex tēpore potētiam, quam naturaliter & ſemper habuerat, inquātū Dei perſona. Secūdū hanc diſtinctionem illud & ſimilia ſanè poſſunt accipi.

† aliàs Bedæ circa illud.

Luc. 1. Hic erit magnus, & eſt Homil. 23. ſuper Luc. in gloſſa tamen citatur ſub nomine Ambro. & Bedæ.

Quæ diſtinctio in pluribus quæſtionum articulis eſt neceſſaria aduerſus quorundam perplexam uerboſitatem. Sed cùm de rebus conſtat, in uerbis fruſtra habetur controuerſia.

DE HOMINIS DEFECTIBVS QVOS aſſumpſit Chriſtus in humana natura.

Diſtinct. XV. A

Quomodo uerbi incarnatio ordinatur ad noſtram redēptionē quātum ad defectum paſſibilitatis in generali. Cap. 24. Tomo. 3.

ILlud quoque prætermittendum non eſt, quod Dei filius naturam hominis accepit paſſibilem, animam paſſibilem, & carnem paſſiblem & mortalem. Vt enim probaretur verum corpus habere, ſuſcepit defectus corporis, famem, ſitim & huiuſmodi. Et vt veram animam probaretur habere, ſuſcepit defectus animæ. ſ. triſtitiam timorem, dolorem, & huiuſmodi. Omnis autem ſenſus animæ eſt. Non enim caro ſentit. ſed anima utens corpore uelut inſtrumento Vnde Aug. ſuper Geneſin in libro 12. Non corpus ſentit, ſed anima p corpus: quo velut nuncio vtitur ad confirmandum in ſeipſa, quod extrinſecus nunciatur. Sicut ergo anima quod foris eſt per corpus tanquam per inſtrumentum videt, uel audit: ita etiam per corpus quædam ſentit mala, quæ ſine corpore non ſentiret, ut famem, & ſitim, & huiuſmodi. Vnde non immerito defectus corporis dicuntur Quædam autem non per corpus, imo etiam ſine corpore ſentit, vt eſt timor, & huiuſmodi. Sētit ergo anima dolores, ſed quoſdam per iuſtrumentum corporis, quoſdam verò non ſuſcepit autem Chriſtus ſicut ueram naturam hominis, ita & ueros defectus hominis, ſed non omnes. Aſſumpſit enim defectus pœnæ, ſed non culpæ. nec tamen omnes defectus pœnes: ſed eos omnes, quos homini eum aſſumere expediebat, & ſuæ dignitati non derogabat. Sicut enim propter hominem homo factus eſt, ita propter eum hominis defectus ſuſcepit. Suſcepit enim de noſtro, ut de ſuo nobis tribueret, ut noſtrū tolleret defectum. Suſcepit enim noſtram uetuſtatē, vt ſuā nobis infunderet nouitatem. Simplā ille accepit uetuſtatem,

Heb. 2. &. 4.

tem, id eſt, pœnę, vt noſtram duplem conſumeret, id eſt, pœnæ & culpæ.

Leo Papa in epi. ad Flauianum Epiſcopum quę eſt numero 10 & in ſermone de natiuitate Domini. qui incipit Exultemus in Domino & Damaſcenus li. 4. orthodo. fidei c. 14. Et ad uerbum gloſſa interlinearis circa illud, Ioan. 4. Ieſus autē fatigatus, &c.

Qualiter accipiendum ſit illud quod ait Leo Papa. B

Tradit authoritas, quod dominus noſter in ſe ſuſcepit omnia infirmitatis noſtræ præter peccatum quod niſi accipiatur de illis tantum, quæ ei ſumere pro nobis oportuit nec dedecuit, falſum eſſe probabitur Nō enim aſſumpſit ignorantiam aliquam, cùm ſit ignorantia quædam, quæ defectus eſt nec peccatum eſt. ſ. ignorantia inuincibilis: nam uincibilis peccatum eſt, ſi tamen de his eſt quæ nobis expedit ſcire. Sunt enim quædam, quorū ſcientia non affert, uel ignorantia non impedit ſalutem & fortè talium rerum ingnorantia defectus non eſt. Cō ſtat autem in nobis eſſe ignorantiam atque difficultatē volendi vel faciendi bonum quæ ad miſeriam noſtram pertinēt. † Vnde Aug. in lib. 3. de libero arbitrio, Approbare, inquit, falſa pro veris, ut erret inuitus, & reſiſtente atq; torquente dolore carnalis uinculi non poſſe à libidinoſis operibus tēpererare, non eſt natura inſtituti hominis ſed pœna damnati. Ex qua miſeria peccantib iuſtiſſimè inflicta liberat dei gratia: quia ſponte homo libero arbitrio cadere potuit non etiam ſurgere. ad quam miſeriam pertinet ignorantia & difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis ſuæ: nec ab iſto malo quiſquam, niſi gratia dei liberatur. Ecce euidenter dicit hic Augu. ignorantiam, qua quis inuitus falſa pro ueris approbat, & difficultatem, qua non poteſt ſe temperare à malo, ad miſeriam noſtram perainere, & pęnam eſſe hominis, Hæc autem Chriſtus non habuit. Non ergo accepit omnes defectus noſtræ infirmitatis præter pctm̄.

†Cap. 17. et lib. retract. 1. c. 9. in fine To. 1. & lib. de bono perſeuerantiæ. c. 11. to. 7. Et de natura & gratia cōtra Pelag. c. 67.

Quod ignorantia talis & difficultas non ſit peccatum. B

Sed fortè aliquis dicet illa eſſe peccatum. Cui obuiat illud quod Aug. tradere uidetur: hoc ſcilicet Deum inculpabiliter ante peccatum in exordio conditionis homini potuiſſe indere, vt eſſent ei naturalia. ita in

Primo c. 9. in fine et li. de libe. arb.

3.c.20 & 21. Et li. de bono perſeuerantiæ, Cap. 11. & 12. Tom. 7.

in lib. Retractat inquiens, Ignorantia & difficultas, etiã ſi eſſent hominis primordia naturalia, nec ſic eſſet culpandus Deus, ſed laudandus. Sed ſi hæc homo in primordio naturaliter habuiſſet, nunquid eſſent in eo defectus & pœnæ? Si defectus vel pœna ei indita fuiſſet ante peccatũ, iniuſtè cũ eo agi videretur, ſi ante culpã ſentiret pœnã. Ob hoc ſanè dicimus illa non fuiſſe defectus vel pœnas, ſi naturaliter homini infuiſſent; ſicut nõ fuit homini ante peccatũ nondũ gratiã adepto defectus ſiue pœna, non poſſe proficere. Sed poſtq̃ gratiam recepit, p quã proficere potuit, & ad tẽpus profecit, eamq; culpa ſua pòſt amiſit, ſimulq́; proficiendi facultatẽ pdidit, defectus fuit ei & pœna non poſſe proficere. ſ. malũ declinare & bonũ facere. Omnes ergo defectus noſtros ſuſcepit Chriſtus pter peccatũ, quos ei conueniebat ſuſcipere, & nobis expediebat. Sunt enim plura ægritudinum genera & corporis vitia, à quibus omninò immunis extitit. Quos enim defectus habuit, vel ad oſtenſionem veræ humanitatis, vt timorem & triſtitiam: vel ad impletionem operis, ad quod venerat, vt paſſibilitatem & mortalitatem, vel ad ſpem noſtram erigendam ab immortalitatis deſperatione, vt mortẽ ſuſcepit. Hos autem defectus non conditionis ſuæ neceſſitate, ſed miſerationis voluntate ſuſcepit. Veros quidem habuit defectus, ſicut & nos, ſed nõ ex eadem cauſa. Nos enim ex peccato originali hos defectus contrahimus, ſicut † Apoſtolus inſinuat dicens, Corpus quidem propter peccatum mortuum eſt, id eſt, neceſſitatem moriendi habet in ſe. Chriſtus autem non ex peccato huiuſmodi habuit defectus, quia ſine peccato eſt conceptus & natus, & in terris conuerſatus. Sed ex ſola miſerationis voluntate de noſtro in ſe tranſtulit veram infirmitatem, ſicut accipit veram carnem, quam ſine omni infirmitate aſſumere potuit, ſicut abſq; culpa eandem ſuſcepit.

Quòd ſola voluntate hos defectus ſuſcepit non neceſſitate cõditionis.

† Rom. 8. b Bar. 3. d

Anthoritatibus probat Chriſtum ſecundum hominem uere dolores ſenſiſſe & timuiſſe, contra quoſdam hoc negantes.

D

Sed

Sed quia nonnulli de ſenſu in paſſione humanitatis Chriſti male ſenſiſſe inueniũtur, aſſerentes ſimilitudinẽ atq; imaginẽ paſſionis ſuæ & doloris Chriſtũ hominem pertuliſſe, ſed nullum omnino dolorẽ vel paſſionẽ ſenſiſſe: authoritatũ teſtimonijs eos conuincentes, indubitabile faciamus quod ſuprà diximus. Propheta † Eſaias dicit, Verè lãguores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Et veritas ipſa in Euãgelio ait, Triſtis eſt anima vſq; ad mortẽ. vbi etiã legitur, Cœpit Ieſus pauere & tædere. Propheta etiã ex perſona Chriſti ait, Repleta eſt malis aĩa mea. Quod exponens Augu. inquit, Non vitijs & peccatis, ſed humanis malis, id eſt, doloribus repleta fuit anima Chriſti, quibus ipſa compatitur carni. Non enim dolor corporis poteſt eſſe ſine anima. Dolere autẽ anima, etiam non dolẽte corpore poteſt. Hos autem humanæ infirmitatis affectus, ſicut ipſam carnem ac mortem, non humanę conditionis neceſſitate, ſed miſerationis voluntate ſuſcepit. Ambroſ. etiam in 2. libro de fide ait, Scriptum eſt, Pater, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. Timet ergo Chriſtus: & dum Petrus non timet, Chriſtus timet. Petrus dixit, Animam meam ponam pro te: Chriſtus dicit, Anima mea turbatur. Vtrunq; verum eſt & rationis plenum, quod & ille qui eſt inferior non timet, & ille qui ſuperior eſt, gerit timentis affectũ. Idẽ in eodem, Vt homo turbatur, vt homo flet, vt homo crucifigitur per naturam hominis & tædiauit & reſurrexit. Non turbatur eius virtus, nõ turbatur eius diuinitas: ſed turbatur anima ſecũdũ humanæ fragilitatis aſſumptionẽ. Nam qui ſuſcepit animam, ſuſcepit etiam animę paſſionem. Non. n. eo quòd Deus erat, aut turbari aut mori poſſet. Idem in eodem, Suſcepit triſtitiam meã & confidenter triſtitiam nomino, qui crucẽ prædico. Vt homo habuit triſtitiam, quam meo ſuſcepit affectu: mihi cõpatitur, mihi triſtis eſt, mihi dolet. Ergo ꝓ me & in me doluit, qui pro ſe nihil habuit ꝙ doloret. Doles igitur Domine Ieſu vulnera mea, non tua: quia tu non pro te, ſed pro me doles. † Hieroni. quoq; in explanatione fidei ait,

Nos

Cerdoniani de qb. Au. li. de hæreſ. par. 21. & Manich. de quibus ibi. parag. 46.

† Eſa. 53. b
Mat. 26. d
Mar. 14 d
Pſalm. 87.
To. 8. enarratione ad eundem verſum.

Ca. 3. To. 2.
Mat. 26. d

Ioan. 13. d
Ioan. 12. d

Ca. 3. in fine

Ca. 3. paulò ſuperius, Et ſuper illud Lucæ 22. Pater ſi poſſibile eſt.

† Ad Dam. in medio tomo 4.

Nos ita dicimus hominem paſſibilem à Dei filio ſuſceptum, vt deitas impaſſibilis permaneret. Paſſus eſt enim filius Dei non putatiuè, ſed verè, omnia quæ de illo ſcriptura teſtatur, ſed ſecundũ illud ꝙ pati poterat. ſ. ſecundum ſubſtantiã aſſumptã. Licet ergo perſona filij ſuſceperit paſſibilẽ hominem, ita tamen eius habitatione ſecundum ſubſtantiam ſuam nil paſſa eſt, vt tota Trinitas, quam impaſſibilem neceſſe eſt cõfiteri. His alijsq́; authoritatibus perſpicuũ fit Chriſtũ verè impaſſibilem aſſumpſiſſe hoĩem, atq; in eo defectus & affectus noſtræ infirmitatis ſuſcepiſſe: ſed volũtate, non neceſſitatis cõdõne.

Hic ponit quæ prædictis aduerſari videntur. E

Expoſitione 2. ad Pſal. 25. Tomo 8

† 1. Pet. 2. d.

Eſaiæ. 35.

Matt. 26. d

Philip. 1. d

† Super Euangel. Matt. in initio Commentarij 26 ca. tomo 8.

Matt. 26. d.

Quædam tamen reperiuntur in ſanctorum tractatibus, quæ præmiſſis aduerſari videntur. Nam ſuper illum locum Pſalmi, Clamabo, & non exaudies. Augu. tradere videtur Chriſtum nec verè timuiſſe, nec verè triſtatum eſſe dicens ſic, Quomodo hoc dicit, † qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius? ſed nobis de corpore ſuo hoc dicit. Corporis enim ſui, id eſt, Eccleſiæ gerebat perſonam: ſicut alibi cùm dicit, Tranſeat à me calix iſte, pro nobis loquitur niſi fortè putetur timuiſſe mori, ſed non verè timebat Dominus pati, tertia die reſurrecturus, cùm arderet Paulus diſſolui, & eſſe cũ Chriſto. Nõ enim fortior eſt miles quàm imperator. Miles enim coronandus gaudet mori, & Dominus coronaturus timet mortem? Sed infirmitatem noſtram repræſentans, pro ſuis infirmis qui timent mori, hæc dixit, Vox illorũ erat non capitis. † Hier. etiam ait, Erubeſcant qui putãt ſaluatorem timuiſſe mortem & paſſionis pauore dixiſſe, Tranſeat à me calix iſte.

De paſſione & propaſſione timoris triſtitiæ.

Determinatio authoritatum. F

Supra li. 2. diſt 33. lit. M.

Ne autem in ſacris literis aliqua aduerſa diuerſitas eſſe putetur, harum authoritatum verba in hunc modum accipienda dicimus: vt non veritatem timoris & triſtitiæ vel propaſſionem, ſed timoris & triſtitiæ neceſſitatem & paſſionem a Chriſto remouiſſe intelligantur. Habuit enim Chriſtus verum timorem & triſtitiam in natura

tura hominis: ſed non ſicut nos, qui ſumus membra eius. Non enim cauſa peccati noſtri his defectibus neceſſariò ſubiacemus: & in nobis ſunt iſti defectus ſecundũ propaſſionem & paſſionem. ſed in Chriſto non niſi ſecundũ propaſſionem. Sicut enim in peccatis gradus quidam notãtur propaſſio & paſſio, ita & in pęnalibus affectibus. Afficitur enim quis interdum timore & triſtitia, ita vt mentis intellectus non inde moueantur a rectitudine vel dei contemplatione: & tũc propaſſio eſt. Alij quando verò mouetur & turbatur: & tunc paſſio eſt. Chriſtus verò non fuit ita turbatus in anima timore vel triſtitia, vt a rectitudine vel a dei cõtemplatione aliquatenus declinaret: ſecundum quem modum intelligitur, cùm dicitur vel timuiſſe vel triſtis fuiſſe. Vnde Hieronymus ſuper Matthæum, vbi legitur, Cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. Vt veritatem, inquit, probaret aſſumpti hominis, verè contriſtatus eſt: ſed non paſſio eius dominatur animo, verum propaſſio eſt. Vnde ait, Cœpit contriſtari. Aliud eſt enim contriſtari, aliud incipere contriſtari: quod eſt, aliter cõtriſtatur quis per propaſſionem, aliter per paſſionem. Ideoq; ſecundum hanc diſtinctionem aliquando dicitur Chriſtus non verè timuiſſe, aliquando verè timuiſſe: quia verũ timorem habuit & triſtitiam: ſed non ſecundum paſſionem, neq; ex neceſſitate conditionis. Vnde Aug ex his cauſis volens aſſumi dictorum intelligentiam, dicit Chriſtum nõ verè timuiſſe vel triſtatum eſſe, & incontinenti veram triſtitiam habuiſſe. His verbis infirmos in ſe præſignãs Dominus ait, Pater, ſi fieri poteſt tranſeat a me calix iſte. Non enim verè timebat Dñs pati, tertia die reſurrecturus, cùm ardeſeret Paulus diſſolui & eſſe cum Chriſto. Iſte gaudet coronandus, & triſtis eſt Dominus coronaturus? Ecce hic videtur triſtitiam & timorem a Chriſto remouere. Continuò autem ſubiunxit, Sed triſtitiam ſic aſſumpſit quomodo carnem. Fuit enim triſtis, ſicut Euangelium dicit. Si enim triſtis non fuit, cùm Euangeliſta dicat, Triſtis eſt anima mea, &c. ergo & quando dicit, Dormiuit Ieſus, non

Matt. 26. d

Commentario ad 26. c pene in medio commentarÿ circa il lua capit cõ triſtari.

Enarratione in Pſal. 93. poſt medium, in tomo 8.

Matt. 26 d

Phil. 14. d

Mar. 14. d

Nos ità dicimus hominem paſſibilem à Dei filio ſuſceptum, vt deitas impaſſibilis permaneret. Paſſus eſt enim filius Dei non putatiuè, ſed verè, omnia quæ de illo ſcriptura teſtatur, ſed ſecundũ illud ꝙ pati poterat. ſ. ſecundum ſubſtantiã aſſumptã. Licet ergo perſona filij ſuſceperit paſſibilẽ hominem, ita tamen eius habitatione ſecundum ſubſtantiam ſuam nil paſſa eſt, vt tota Trinitas, quam impaſſibilem neceſſe eſt cõfiteri. His alijsq́; authoritatibus perſpicuũ fit Chriſtũ verè impaſſibilem aſſumpſiſſe hoĩem, atq; in eo defectus & affectus noſtræ infirmitatis ſuſcepiſſe: ſed volũtate, non neceſſitatis cõdõne.

Hic ponit quæ prædictis aduerſari videntur. E

Expoſitione 2. ad Pſal. 25. Tomo 8 *† 1. Pet. 2. d.* *Eſaiæ. 53.* *Matt. 26. d* *Philip. 1. d* *† Super Euangel. Matt. in initio Commentarij 26 ca. tomo 8.* *Matt. 26. d.*

Quædam tamen reperiuntur in ſanctorum tractatibus, quæ præmiſſis aduerſari videntur. Nam ſuper illum locum Pſalmi, Clamabo, & non exaudies. Augu. tradere videtur Chriſtum nec verè timuiſſe, nec verè triſtatum eſſe dicens ſic, Quomodo hoc dicit, † qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius? ſed nobis de corpore ſuo hoc dicit. Corporis enim ſui, id eſt, Eccleſiæ gerebat perſonam: ſicut alibi cùm dicit, Tranſeat à me calix iſte, pro nobis loquitur niſi fortè putetur timuiſſe mori, ſed non verè timebat Dominus pati, tertia die reſurrecturus, cùm arderet Paulus diſſolui, & eſſe cũ Chriſto. Nõ enim fortior eſt miles quàm imperator. Miles enim coronandus gaudet mori, & Dominus coronaturus timet mortem? Sed infirmitatem noſtram repræſentans, pro ſuis infirmis qui timent mori, hæc dixit, Vox illorũ erat non capitis. † Hier. etiam ait, Erubeſcant qui putãt ſaluatorem timuiſſe mortem & paſſionis pauore dixiſſe, Tranſeat à me calix iſte.

De paſſione & propaſſione timoris triſtitiæ.

Determinatio authoritatum. F

Supra li. 2. diſt 33. lit. M.

Ne autem in ſacris literis aliqua aduerſa diuerſitas eſſe putetur, harum authoritatum verba in hunc modum accipienda dicimus: vt non veritatem timoris & triſtitiæ vel propaſſionem, ſed timoris & triſtitiæ neceſſitatem & paſſionem a Chriſto remouiſſe intelligantur. Habuit enim Chriſtus verum timorem & triſtitiam in na-

tura

tura hominis: ſed non ſicut nos, qui ſumus membra eius. Non enim cauſa peccati noſtri his defectibus neceſſariò ſubiacemus: & in nobis ſunt iſti defectus ſecundũ propaſſionem & paſſionem. ſed in Chriſto non niſi ſecundũ propaſſionem. Sicut enim in peccatis gradus quidam notātur propaſſio & paſſio, ita & in pęnalibus affectibus. Afficitur enim quis interdum timore & triſtitia, ita vt mentis intellectus non inde moueantur a rectitudine vel dei contemplatione: & tũc propaſſio eſt. Alij quando verò mouetur & turbatur: & tunc paſſio eſt. Chriſtus verò non fuit ita turbatus in anima timore vel triſtitia, vt a rectitudine vel a dei cõtemplatione aliquatenus declinaret: ſecundum quem modum intelligitur, cùm dicitur vel timuiſſe vel triſtis fuiſſe. Vnde Hieronymus ſuper Matthæum, vbi legitur, Cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. Vt veritatem, inquit, probaret aſſumpti hominis, verè contriſtatus eſt: ſed non paſſio eius dominatur animo, verum propaſſio eſt. Vnde ait, Cœpit contriſtari. Aliud eſt enim contriſtari, aliud incipere contriſtari: quod eſt, aliter cõtriſtatur quis per propaſſionem, aliter per paſſionem. Ideoq; ſecundum hanc diſtinctionem aliquando dicitur Chriſtus non verè timuiſſe, aliquando verè timuiſſe: quia verũ timorem habuit & triſtitiam: ſed non ſecundum paſſionem, neq; ex neceſſitate conditionis. Vnde Aug ex his cauſis volens aſſumi dictorum intelligentiam, dicit Chriſtum nõ verè timuiſſe vel triſtatum eſſe, & incontinenti veram triſtitiam habuiſſe. His verbis infirmos in ſe præſignãs Dominus ait, † Pater, ſi fieri poteſt tranſeat a me calix iſte. Non enim verè timebat Dñs pati, tertia die reſurrecturus, cùm arderet Paulus diſſolui & eſſe cum Chriſto. Iſte gaudet coronandus, & triſtis eſt Dominus coronaturus? Ecce hic videtur triſtitiam & timorem a Chriſto remouere. Continuò autem ſubiunxit, Sed triſtitiam ſic aſſumpſit quomodo carnem. Fuit enim triſtis, ſicut Euangelium dicit. Si enim triſtis non fuit, cùm Euangeliſta dicat, Triſtis eſt anima mea, &c. ergo & quando dicit, Dormiuit Ieſus, non

Matt. 26. d
Commentario ad 26. c penè in medio commentarij circa illud cœpit cõtriſtari.

Enarratione in Pſal. 93. poſt medium, in tomo 8.
Matt. 26 d
Phil. 14. d

Mar. 14. d

pore, quod ex conceptu ſpiritus ſancti virgo progenuit. Audiſti lector verba Hilarij, quibus dolorem excludere uidetur. Sed ſi excuſſa ſenſus & impietatis hebetudine, præmiſſis diligenter intendas, atq; ipſius ſcripturæ circumſtantiam inſpicias, dictorum rationē atq; uirtutem percipere utcunque poteris: & intelligentiam arguere non attentabis. Intelligitur enim ea ratione dixiſſe dolorem paſsionis in Chriſtum nō incidiſſe, & uirtutem corporis Chriſti ſibi excepiſſe uim pœnæ ſine ſenſu pœnæ: quia doloris cauſam & meritum in ſe nō habuit. Quod uidetur notaſſe ubi ait, Non habens naturam ad dolendum. Et ideo non iudicanda eſt caro illius ſecundū naturam noſtri corporis, nec in eo etiam dominium habuit paſsio: ita etiam non habuit naturam ad timendum uel triſtandum: quia non habuit talem naturam, in qua eſſet cauſa timoris uel triſtitiæ. Itaque neceſsitas timendi non fuit in eo ſicut eſt in nobis. Nec natura doloris fuit in eo, ſicut eſt in nobis. Triſtitiam tamen in eo fuiſſe conſequenter aſſerit, ſed cauſam eius extitiſſe non ſuam mortem ſed defectum Petri & aliorum Apoſtolorum. Dicit enim Chriſtum non propter mortem, ſed uſque ad mortem triſtem fuiſſe, his uerbis, † Interrogo quid ſit Chriſtum triſtem eſſe uſque ad mortem, & triſtem eſſe propter mortem? non enim eiuſdem ſignificationis eſt, triſtem eſſe propter mortem, & uſque ad mortem: Quia ubi propter mortem triſtitia eſt, illic mors cauſa triſtitiæ eſt: ubi uerò triſtitia uſque ad mortē eſt, mors non triſtitiæ eſt cauſa, ſed finis. Adeò autem non propter mortem ſuſcepta eſt triſtitia, ut ſit deſtituta per mortem. Non ergo ſibi triſtis eſt, ſed illis qui in ſcandalo per infirmitatem carnis erant futuri: quos monet orare, ne inducantur in tentationem: qui antè polliciti erāt ſe non ſcandalizari.

De triſtitia Chriſti & eius cauſa ſecundum eundem.

† Li. 10. paulò inferius ad præcedētia.

Ibid. paulò inferius.

AN IN CHRISTO FVERIT NECESSItas patiendi & moriendi, quæ eſt defectus generalis. Diſtinct. XVI. A

Hic

HIc oritur quæſtio ex prædictis ducens originem. Dictum eſt.n.ſupra, ꝙ Chriſtus in ſe noſtros defectus ſuſcepit præter peccatũ. Eſt aũt hominis quidam generalis defectus, qui peccatum non eſt, ſcilicet neceſſitas patiẽdi vel moriendi. Vnde corpus noſtrum non tã tum mortale, ſed etiã † mortuum dr̃: quia non tantum aptitudinem moriendi, ſed ẽt neceſſitatem habet. Ideo quæritur, utrum neceſſitas talis in Chriſti carne fuerit? De aptitudine.n.moriendi, quod in eo fuerit, ambiguũ nõ eſt: quæ ẽt ante peccatum in homine fuit, qñ aliquis in eo non fuit defectus, nec ergo mortalitas illa tunc in eo fuit defectus, quia naturæ eius erat. Vnde ẽt quidam talem mortalitem in nobis non eſſe defectum non improbè tradunt, ſed neceſſitatem moriendi vel patiendi: quæ etiam mortalitas dicitur vel paſſibilitas. Dicitur enim homo nunc paſſibilis uel mortalis, non modo propter aptitudinem, ſed etiam propter neceſſitatẽ. † Sed nunquid hic defectus fuit in Chriſti carne? Anima quoque eius cum paſſibilis extiterit ante mortem, nũquid neceſſitatem patiendi habuit? Si enim neceſſitas patiendi uel moriendi fuit in Chriſto non uidetur ſola voluntate miſerationis defectus accepiſſe. Ad quod dici põt, Chriſtum voluntate nõ neceſſitate ſuæ naturæ hos defectus ſicut alios ſuſcepiſſe, ſcilicet, neceſſitatem patiendi in anima, ſimul autem patiendi & moriendi in carne. Verùm hanc neceſſitatem nõ habuit ex neceſſitate ſuæ conditionis, quia a peccato immunis: ſed ex ſola uoluntate accepit, de noſtra infirmitate ponẽs tabernaculum ſuum in ſole, ſcilicet, ſub temporali mutabilitate & labore. Vnde ſuper Epiſtolã ad † Hebræos authoritas dicit, ꝙ ſicut hominibus alijs & iure & lege naturę ſtatutum eſt ſemel mori: ita & Chriſtus eadem neceſſitate & iure naturæ ſemel oblatus eſt, & non ſæpe. Nec ideo dicit iure naturæ, quod ex natura ſuæ conditionis hũc defectum traxerit: qui etiam non prouenit nobis ex natura ſecundum quod prius eſt inſtituta, ſed ex ea peccato vitiata, & ideo dicitur hic defectus naturalis, quia

Quomodo verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redemptionẽ quãtum ad paſſionem doloris in ſpeciali.

† Rom. 8. b

Quòd mortalitas ante peccatum non fuit in homine defectus.

† An anima Chriſti habuit neceſſitatẽ patiendi.

Pſalm. 18.

† Gloſſa ſuper illud c. 9. ad Hebr. Statutum eſt omnibus mori.

quaſi pro natura inoleuit in omnibus diffuſe.

De ſtatibus hominis, & quid de ſingulis Chriſtus accepit.

Et eſt hic notandum Chriſtum de omni ſtatu hominis aliquid accepiſſe, qui omnes uenit ſaluare. Sũt enim quatuor ſtatus hominis: Primus ante peccatum: Secundus poſt peccatum, & ante gratiam: Tertius ſub gratiã Quartus in gloria. De primo ſtatu accepit immunitatem peccati. Vnde Augu. illud Ioannis Euangeliſtæ exponens, Qui deſurſum venit ſuper omnes eſt: dicit Chriſtum ueniſſe deſurſum, id eſt, de altitudine humanæ naturæ ante peccatum: quia de illa altitudine ſumpſit verbum dei humanam naturam, dum non aſſumpſit ipſam culpam, cuius aſſumpſit pœnam. Sed pœnam aſſumpſit de ſtatu ſecũdo, & alios defectus. De tertio uerò gratiæ plenitudinem. De quarto non poſſe peccare, & Dei perfectam contemplationem. Habuit enim ſimul bona viæ quædam, & bona patriæ, ſicut & quædam mala uiæ.

Super Io. 3 d. citantur verba in gloſſa ſuper hunc locũ.

SI OMNIS CHRISTI ORATIO VEL voluntas expleta ſit. Diſtinct. XVII.

Quomodo Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redeptionem quantũ ad vſum uirtutis, præſertim de volũtate & oratione.

POſt prædicta conſiderari oportet, utrum Chriſtus aliquid uoluerit vel orauerit quod factum non ſit? Hoc enim exiſtimari poteſt per hoc quod ipſe ait: † Pater, ſi poſſibile eſt tranſeat a me calix iſte. Veruntamen non quod ergo uolo, ſed quod tu uis. Hic nanque volũtatem ſuam a patris uoluntate diſcernere videtur.

De voluntatibus Chriſti ſecundum duas naturas. C

Quo circa ambigendum non eſt diuerſas in Chriſto fuiſſe uoluntates iuxta duas naturas, diuinam ſcilicet, voluntatem & humanam. Humana voluntas eſt affectus rationis uel affectus ſenſualitatis: & alius eſt affectus animæ ſecundum rationem, alius ſecundum ſenſualitatem: vterque tamen dicitur humana uoluntas. Affectu autem rationis id uolebat quod uoluntate diuina. ſ. pati & mori: ſed affectu ſenſualitatis non volebar,

† Matt. 26. d.

bat,imò refugiebat: nec tamen in eo caro contra ſpiritum uel Deum concupiſcebat: quia vt ait Auguſt.nonnullum eſt uitium cum caro concupiſcit aduerſum ſpiritũ.Caro autem dicta eſt concupiſcere,quia hoc ſecundum ipſam agit anima: ſicut anima per aurem audit, & per oculum uidet.Caro.n.nihil niſi per animam concupiſcit.Sed concupiſcere dr̃,cum anima carnali concupiſcentia ſpiritui reluctatur, habens carnalem delectationem de carne & a carne aduerſus delectationé, quá ſpiritus hẽt. Ipſius aũt carnalis concupiſcentiæ cauſa non eſt in anima ſola nec in carne ſola: ex utroq;.n.fit:quia ſine vtroq; delectatio talis non ſentitur. Talis ergo rixa talisq; concertatio in anima Chriſti nullatenus eſſe potuit, quia carnalis concupiſcentia ibi eſſe nequiuit. Dei ẽt voluntas erat, & rationi placebat,ut illud ſecundum carnem uellet, quatenus ueritas humanitatis in eo probaretur.Nam qui hominis naturam ſuſcepit,quę ipſius ſunt ſubire debuit. Ideoq; ſicut in nobis duplex eſt affectus,mentis,ſcilicet, & ſenſualitatis: ita & in eo debuit eſſe geminus affectus, ut mentis affectu vellet mori, & ſenſualitatis affectu nollet:ſicut in uiris ſanctis fit. Petro enim ipſa ueritas dicit,Cùm ſenueris, extendes manus tuas, & alius præcinget te, & ducet te quò non vis, ſcilicet, ad matrem. Qđ exponens Aug.dicit, ꝙ Petrus ad illam moleſtiá nolens eſt ductus, nolés ad eam uenit: ſed uolés eam vicit:& reliquit affectũ infirmitatis, quo nemo uult mori: qui adeò eſt naturalis, ut eum Petro nec ſenectus abſtulerit, Vnde ẽt Dominus ait, Tranſeat a me calix iſte,ſed uicit eum uis amoris. Ergo & in Chriſto ſecundũ humanitatem, & in membris eius geminus eſt affectus:vnus rationis charitate informatus, quo ꝑꝑ Deum quis mori vult:alter ſenſualitatis, carnis infirmitati propinquus & ei coniunctus, quo mors refugitur. Vt.n.† Aug.ait, Paulus mentis ratione cupit diſſolui & eſſe cũ Chriſto,ſenſu aũt carnis refugit & recuſat. Hoc hẽt humanus affectus, qm̃ qui diligit vitam, odit mortem. Secundum illum affectum Chriſtus mori noluit,

Li.19.de Ciui.Dei c.4. Li.de Gen. ad lib. 10. c.12.
Ad Gal. 5
Ioan. vlt.f.
Tomo 9. Tract.123 in fine.
Mat.26.d.
† Aug. epi. 120. quæ eſt de gratia noui teſt. ad Hono.c. 6. Ad Philib.1.

nec obtinuit quod ſecundum iſtum affectum petijt.

Authoritatibus probat diuerſas in Chriſto voluntates.

† Mat. 26. d. Ioan 6. d. Ex affectu ergo humano quem de uirgine traxit, volebat non mori, & † calicem tranſire orabat. Vnde † Beda, Orat tranſire calicem, quia homo erat: dicens, Pater tranſeat a me calix iſte Ecce habet uoluntatem humanam expreſſam. Vide iam rectum cor: Sed non quod ego volo, ſed quod tu uis. Vnde alibi, Non veni facere voluntatem meam, quam, ſcilicet, temporaliter ſumpſi ex uirgine: ſed voluntatem eius qui miſit me, quam ſcilicet, æternus habui cum patre. Hic apertè dicit duas in Chriſto fuiſſe voluntates, ſecūdum quas diuerſa uoluit † Hieron. quoq; ſuper illum locum, Spiritus promptus eſt, caro autem infirma dans: intelligi hic duas uoluntates exprimi, ita ait, Hoc contra Euticianos, qui dicūt in Chriſto unam tantum voluntatem. Hic autem oſtendit humanam, quę propter infirmitatem carnis recuſat paſſionem: & diuinā, quæ prompta eſt perficere diſpenſationem. Auguſtinus etiam duas in Chriſto aſſerit voluntates, dicens, Quantum diſtat Deus ab homine, tantum voluntas Dei a voluntate hominis. Vel hominem Chriſtus gerens oſtendit priuatam voluntatem quandā hominis, in qua & ſuam & noſtram figurauit qui caput noſtrum eſt, & ad eum ſicut mēbra pertinemus. Pater, inquit, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte. Hæc humana uoluntas erat, proprium aliquid, & tanquam priuatum volens. Sed quia rectum vult eſſe hominem, & ad Deum dirigi, ſubdit, Non quod ego volo, ſed quod tu uis. Acſi diceret, Vide te in me: quia potes aliquid proprium velle, ut Deus aliud velit. Conceditur hoc humanæ fragilitati. † Idem alibi, Chriſtus in paſſione duas expreſſit uoluntates in ſe ſecundum duas naturas. Ait enim, Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte. Ecce habes hominis voluntatem, quam ad diuinam cōtinuò dirigens ait, Veruntamen non ſicut ergo volo, ſed ſicut tu. Ambroſ. ita etiam in libro 12. de fide: Scriptum eſt, Pater, ſi fieri poteſt, transfer à me calicem hunc. Verba

† Gloſſa allegat ſub nomine Hier. ſuper Marci 14. d. ſed reuera ſunt Bedæ Comment. ſuorū lib. 4. circa hūc locum Mar. 14. d

† Concione prima enarrationis in Pſal. 32. ſuper eo loco, Rectos decet collaudatio. To. 8 Mat. 26. d.

† Super Pſ. 93. poſt mediū enarrationis circa illud, Quouſque iuſt. cōue. ī iudi. Ca. 3. confuſe per totum ca. Tom. 2.

Chriſti

Chriſti ſunt,ſed quomodo & in qua forma dicantur,ad uerte. Hominis ſubſtantiam gerit, hominis aſſumpſit affectum. Non ergo quaſi Deus,ſed quaſi homo loquitur.Suſcepit quidem voluntatem meam.Mea eſt uoluntas,quam ſuam dixit, cùm ait,Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis. Cùm autem dixit, Omnia quæ habet pater,mea ſunt,quia nihil excipitur: ſine dubio quam pater habet, eandem & filius habet voluntatem. Eadem eſt Chriſti uoluntas,quæ paterna Vna ergo uoluntas eſt patris & filii. Sed alia eſt uoluntas hominis, alia Dei:ut ſcias vitã in uoluntate eſſe hominis:pasſionẽ autẽ Chriſti in uoluntate diuina, vt pateretur pro nobis.His teſtimonijs euidenter docetur in Chriſto duas fuiſſe uolũtates:quod quia negauit Macharius Archiepiſcop⁹,in Conſtantinopolitana Synodo condẽnatus eſt. Et ex affectu humano ſenſualitatis quidẽ, nõ rationis, illud uoluit & petijt,quod nop impetrauit. Nec ideo petijt vt impetraret,quia ſciebat Deũ non eſſe facturũ illud, nec illud fieri uolebat affectu,rationis uel uoluntate diuinitatis. Ad quid ergo petijt? Vt mẽbris formã ꝑberet imminẽte turbatione clamandi ad Dominũ, & ſubijciendi uoluntatẽ ſuã diuinæ uoluntati: ut ſi pulſante moleſtia triſtentur, pro eiuſdẽ amotione orent.Sed ſi nequeũt uitare, dicãt quod ipſe Chriſtus.Non ergo ad inſipiẽtiam fuit,quòd Chriſtus clamans nõ exauditur ad ſalutem corporalem. Bonum quidẽ petiit,ſcilicet,ut non moreretur:ſed melius erat ut moreretur,quod & factum eſt.

Mar. 14.
Ioan. 16. & 17.

De eo quod Ambroſius dicit Chriſtum dubitaſſe affectu humano. **D**

Cæterum non parum nos mouent uerba Ambroſii quibus ſignificare uidetur Chriſtum ſecundum humanum affectum de patris potentia dubitaſſe: ſic dicens in libr. 2. de fide, De quo dubitat,de ſe,an de patre? De eo utiq; cui dixit, Transfer, dubitat hominis affectu.Nam Deus non de patre dubitat,nec de morte formidat.Propheta etiam non dubitat, qui nihil Deo eſſe impoſſibile aſſerit: Omnia quæcunque uoluit, fecit. Num infra

Cap. 3.
Mar. 14.
Pſal. 134

homines conſtitues Deum? Propheta non dubitat, & filium dubitare tu credis? Vt homo ergo dubitat, ut homo locutus eſt. His verbis innui videtur, quod Chriſtus, non inquantum Deus eſt uel Dei filius, ſed inquantum homo dubitauerit affectu humano. Quod ratione dictum accipi poteſt, non quia ipſe dubitauerit, ſed quia modũ geſſit dubitãtis, & hominibus dubitare videbatᷣ.

Verba Hilarij longè diuerſam exprimentia ſententiam a præmiſſa. E

Illud etiam ignorandum non eſt, quod Hilarius aſſerere uidetur Chriſtum non ſibi ſed ſuis oraſſe, cùm dixit, Transfer a me calicem hunc: ſicut nec ſibi, ſed ſuis timuit. Nec eum voluiſſe, ut ſibi non eſſet paſſio, ſed vt à ſuis trãſiret calix paſſionis: ita inquiens, Si paſſio honorificatura eum erat, ſicut Iuda exeunte ait, Nũc honorificatus eſt filius hominis: quomodo triſtem eum metus paſſionis affecerat: niſi fortè tam irrationabilis fuerit, ut pati mortem timuerit, quæ patientem ſe glorificatura eſſet? Sed forte timuiſſe vſq; eo exiſtimabitur, ut trãſferri a ſe calicem deprecatus ſit, dicens, Pater transfer calicem hunc a me. Quomodo enim per patiendi metum transferri deprecaretur a ſe, quod per diſpenſationis ſtudium feſtinaret implere? Non enim conuenit ut pati nolit, qui pati venit: & cùm pati eum velle cognoſceres religioſius fuerat hoc confiteri, quàm ad id impiæ ſtultitiæ prorumpere, ut eũ aſſereres ne pateretur oraſſe, quem pati uelle cognoſceres. Non ergo ſibi triſtis fuit neque ſibi orat tranſire calicem, ſed diſcipulis, ne in eos calix paſſionis incũbat quem à ſe tranſire orat, ne in his ſcilicet maneat. Non enim rogat ne ſecum ſit, ſed vt à ſe tranſeat. Deinde ait, non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis. Humanæ in ſe ſolicitudinis ſignificans conſortium, ſed non diſcernens ſententiam ſibi communis cum patre voluntatis. Pro hominibus ergo vult tranſire calicem, per quem omnes diſcipuli erant tentãdi, & ideo pro Petro rogatur, ne deficiat fides eius. Sciens ergo hæc omnia poſt mortem ſuã defitura, vſq; ad mortẽ triſtis eſt:

Lib. 10. de tri. longè ſatis ab initio lib. ſed ante medium.
Io. 13. de
Mar. 15. d
Ibidem. multis interpoſitis. Paulò inferius.
Luc. 22. c.

& ſcit

& ſcit hunc calicem non poſſe tranſire, niſi biberit: ideo ait, Pater mi, ſi non poteſt tranſire calix iſte niſi bibam illum, fiat voluntas tua: ſciens in ſe conſummata paſſione metum calicis tranſiturum: qui niſi eum bibiſſet, tranſire nō poſſet: nec finis terroris niſi cō ſummata paſſione terrori ſuccederet: quia poſt morté eius per uirtutū gloriā apoſtolicæ infirmitatis ſcādalū pelleretur. Intende lector his uerbis pra diligentia, ne ſint tibi vaſa mortis. *Mat. 26. d*

SI CHRISTVS MERVIT SIBI ET NObis, & quid ſibi, & quid nobis.

Diſtinct. XVIII. A

Quomodo verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtram redēptionem quātum ad vſum volūtatis prout reſpicit exercitium merendi.

DE merito etiam Chriſti prætermittendum non eſt, de quo quidam dicere ſolent, quòd non ſibi ſed membris tantum meruerit. Meruit quidem membris redemptionem à Diabolo, à peccato, à pœna, & regni reſerationem: ut amota ignea romphea, liberè pateret introitus: ſed & ſibi meruit impaſſibilitatis & immortalitatis gloriam, ſicut ait † Apoſtolus, Chriſtus factus eſt pro nobis obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. Apertè dicit Apoſtolus Chriſtum propterea exaltatum per impaſſibilitatis gloriam. quia eſt humiliatus per paſſionis obedientiam. Humilitas ergo paſsionis, meritum fuit exaltationis: & exaltatio præmium humilitatis. † Vnde Aug. exponens præmiſſum capitul. ait, Vt Chriſtus reſurrectione clarificaretur, prius humiliatus eſt paſsione. Humilitas claritatis eſt meritum: claritas humilitatis eſt præmium: Sed hoc totum factum eſt in forma ſerui: In forma enim dei ſemper fuit & erit claritas. Itē † Ambroſ. idem capi. tractans ait, Quid & quantum humilitas mereatur hic oſtenditur. His teſtimonijs euidens fit, ꝙ Chriſtus per humilitatem & obedientiam paſsionis meruit clarificationem corporis: nec id ſolùm, ſed etiā impaſsibilitatem animæ, Anima enim ipſius ante mortem erat paſsibilis, ſicut caro mortalis: ſed † poſt mortē merito humilitatis & anima impaſsibilis facta eſt, &

† Phil. 2. a

† Trac. 104 ſuper Ioan. *circa illud,* Io. 17. *Clarifica filiū tuum.*

† Expoſitione ad illud, ad Phil. 2. *Propter qđ & Deū illū ſuperexaltauit, to. 4.*

† Quòd anima Chriſti ſit facta impaſſibilis.

caro immortalis. Vtrum aũt anima ſit facta impasſibilis, quando caro facta eſt immortalis. ſ. ipſo reſurrectionis momẽto, de authoritate nobis certũ nõ eſt. Sed uel mox poſt carnis ſeparationem anima impaſſibilitate donata eſt: aut in reſurrectione, quando caro refloruit.

Quòd à conceptu meruit ſibi Chriſtus hoc quod per paſſionem. B

Nec ſolum hoc meruit Chriſtus quando patri obediens crucem ſubijt: ſed etiam ab ipſa conceptione ex quo homo factus eſt, per charitatem & iuſtitiam & alias uirtutes, in quarum plenitudine fuit ſecũdum hominẽ conditus, ſibi tantum meruit, quantum poſt per martyri tollerantiam: Tanta enim plenitudo ſpiritualium chariſmatum in eo fuit, quòd in eis proficere non potuit: & ideo melior ipſius anima fieri non potuit, quam ab initio ſuæ conditionis extitit, quia proficere in meritis non ualuit. Vnde Gregorius ait, Non habuit omninò Chriſtus iuxta animæ meritum, quo potuiſſet proficere. in membris autem quæ nos ſumus quotidie proficit. Non ergo plus meruit ſibi per crucis patibulum, quàm à conceptione meruit per gratiam uirtutum. Non ergo profecit ſecundum animæ meritum, quantum ad uirtutem meriti: profecit tamen quantum ad numerum meritorũ. Plura. n habuit merita in paſſione, quam in conceptione: ſed maioris uirtutis nõ extiterunt in merẽdo plura, quam antè fuerant pauciora. Meruit ergo à conceptione non modo gloriam impaſſibilitatis & immortalitatis corporis: ſed etiam impaſſibilitatẽ animæ. Per q̃d? Per obedientiam & uoluntatem perfectam, quam non tunc primo habuit, nec maiorem cùm pati cœpit & mori. Obediens enim, perfectus, & bonus extitit ſecundum hominem, ex quo fuit homo. Habuit ergo anima illa aliquod bonum in ſe poſt mortem, quod non habuit antè. Num ergo beatior uel melior fuit quam antè? Abſit ꝙ melior fuerit: quia nec ſanctior, nec gratia cumulatior. Nec ẽt beatior fuit in dei contemplatione, in quo præcipue beatitudo conſiſtit. Poteſt tamen dici in hoc

Super Eze. lib. 1. Hom. 6. paulòpoſt principium, ubi exponit myſticè illud. Exod. 25. Facies & candelas ductiles.

beatior

beatior fuiſſe, quia ob omni miſeria immunis. Ex quo Nequit inferri ſimpliciter, quòd beatior fuerit.

De eo quod ſcriptum eſt, Donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. C

Nec tantum gloriam impaſſibilitatis & immortalitatis meruit, ſed etiã meruit donari ſibi nomen quod eſt ſuper omne nomẽ, ſcilicet honorificẽtiã, quòd uocatur deus: hoc tñ nomen ante mortem habuit. Habuit tamen hoc nomen dei filius, inquantum deus eſt, ab æterno per naturã: inquantũ vere homo factus eſt, habuit ex tẽpore per gratiã. Veruntamen Auguſt. dicit homini donatum eſſe illud nomen, nõ deo: quia illud nomen habuit, cũ in forma dei tantũ erat. † Sed cùm dicitur, Propter quod illũ exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen: ſatis apparet propter quid exaltauerit, id eſt, propter obedientiam: & in qua forma exaltatus ſit. In qua enim forma crucifixus eſt, in ea exaltatus eſt, & in ea donatũ eſt ei nomẽ: ut cum ipſa forma ſerui nominetur unigenitus filius dei, hoc illi donatũ eſt ut homini, quod iá habebat idem ipſe deus. Hoc ergo ꝑ gratiam accepit, ut ipſe ens homo uel ſubſiſtens in forma ſerui. i. in anima & carne, nominetur & ſit deus. Sed nunquid hoc tunc meruit? ſuprà enim dictum eſt, quia hoc tantum bonum homo ille nõ meruit. Quomodo ergo hic dicitur, Propter obedientiam donatum eſt ei hoc nomen? Secundum tropum illum in ſcriptura creberrimum hoc capiendum eſt, quo dicitur res fieri quãdo innoteſcit. Poſt reſurrectionem verò quod antè erat in euidenti poſitũ eſt, vt ſcirent homines & dæmones. Manifeſtationem ergo illius nominis donauit ei deus poſt reſurrectionem: ſed illam meruit per obediẽtiam paſſionis, qui eò quod obediuit patiendo, exaltatus eſt reſurgendo, & per hoc manifeſtatum eſt nomen. Hoc eodem tropo vſus eſt etiã dominus poſt reſurrectionem dicens, data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: non quòd tunc primo acceperit, ſed quàm antè habebat, tunc manifeſtata eſt poteſtas. Cæterum Ambroſ. dicit nomen illud donatum

eſſe

Philip. 2. b

In lib. 2. cõtra Maxi. cap. 5. Et li. 3. cap. 2.

† Vide in glo. ord. ad illud ad Phil. 2. Et donauit illi nomen.

Quod nomẽ illi datũ eſt homini & non Deo.

Diſtin. 6. litera B.

Mat. 18. b

eſſe deo, non homini: & videtur ſecundum uerborum ſuperficiem, oppoſitus Augu. ſed intelligentia non obuiat, licet diuerſum ſapiat. Nam Ambroſ. de naturali donatione id dictum intelligit qua æternaliter pater generando dedit filio nomen quod eſt ſuper omne nomen, ſcilicet eſſe Deum per naturam: quia genuit ab æterno filium plenum & ſibi æqualem Deum. Quod tamen nomen Apoſtolus propter paſſionis obedientiam Chriſto donatum dicit. Sed præmiſſo locutionis modo accipiendum eſt.

> *Ambroſius quod datũ fuit Deo & nõ homini. In Cõment. ad caput 2. ad Philip. in medio cõmentarij in tomo 4. & citatur in gloſſa ordinaria ad eũdem locum Pauli.*

Si Chriſtus ſine omni merito illa habere potuit. D

Si verũ quæritur, Vtrum Chriſtus illam immortalitatis & impaſſibilitatis gloriam, & nominis Dei manifeſtationem, ſine omni merito habere potuerit: ſanè dici poteſt, quia humanam naturam ita glorioſam ſuſcipere potuit, ſicut in reſurrectione extitit. Nomenque ſuũ etiam aliter hominibus manifeſtare potuit: ſed homo paſſibilis eſſe non potuit ſicut fuit, & ad illam gloriam ſine merito peruenire. Potuit quidẽ peruenire ad illã ſine merito paſſionis, quia potuit cõſumpta mortalitate immortalitatis gloria veſtiri: ſed non ſine merito iuſtitię, & charitatis, aliarumq; virtutum. Nõ enim Chriſtus homo eſſe potuit, in quo plenitudo virtutum & gratiæ nõ fuerit. Nec virtutes ei ineſſe potuerũt ſcilicio mortalitatis induto: quin per eas mereretur. Habens ergo has virtutes ſecundum hominem paſſibilem ac mortalem non potuit non mereri gloriam immortalitatis. Non ergo potuit factus mortalis, ſine merito gloriam impaſſibilitatis & immortalitatis ac manifeſtationem Dei nominis conſequi. Potuit tamen hoc aſſequi ſine merito paſſionis: quia per paſſionem nil ſibi meruit, quod non antè per virtutes meruerit.

De cauſa mortis & paſſionis Chriſti. E

> *Matt. 11.d*
> *Ioan. 8.d*

Ad qnid ergo voluit pati, & mori, ſi ei uirtutes ad merendum illa ſufficiebant? Pro te, non pro ſe. Quomodo pro me? Vt ipſius paſſio & mors tibi eſſet

forma

ſorma & cauſa. Forma uirtutis & humilitatis: cauſa gloriæ & libertatis. Forma Deo vſq; ad mortem obediendi: & cauſa tua liberationis ac beatitudinis, Meruit. n. nobis per mortis ac paſſionis tolerantiam, quod per præcedētia nō meruerat, ſcilicet, aditū paradiſi & redēptionē à peccato, a pœna, à Diabolo: & per mortē eius hęc nos adepti ſumus, ſcilicet redēptionē, & filiorū gloriæ adoptionē. Ipſe enim moriēdo factus eſt hoſtia noſtræ liberationis. Sed quomodo per mortē nos à Diabolo & à peccato redemit, & aditū glorię aperuit? Decreuerat Deus in myſterio, vt ait † Ambroſ. propter primū peccatū nō intromitti hominē in paradiſum .i. ad Dei cōtemplationē non admitti, niſi in vno homine tanta exiſteret humilitas, quæ omnibus ſuis proficere poſſet: ſicut in primo hōie tanta fuit ſuperbia, quę hominibus ſuis nocuit. Nō eſt aūt inuentus inter homines aliquis quo id poſſet impleri, niſi Leo de tribu iuda, † qui peruit liberū, & ſoluit ſignacula eius, implendo in ſe omnē iuſtitiam, id eſt, conſummatiſſimam humilitatem, qua maior eſſe non poteſt. Nam omnes alij homines debitores erant, & vix vnicuiq; ſua virtus ſufficiebat & humilitas. Nullus ergo eorum hoſtiam poterat offerre ſufficientem reconciliationis noſtræ. Sed Chriſtus homo ſufficiens & perfecta fuit hoſtia: q multo amplius eſt humiliatus, amaritudinem mortis guſtando, quā ille Adā ſuperbijt per eſum ligni vetiti noxia delectatione perfruendo. Si ergo illius ſuperbia omnium extitit ruina, ipſum de paradiſo mittens foras, alijsq; occludēs ianuam: multo magis Chriſti humilitas, qua mortē guſtauit, ingreſſum regni cœleſtis omnib. ſuis impleto Dei decreto aperire valuit, atq; decreti delere chirographum. Vt. n. ait Ambroſ. Tātū fuit peccatum noſtrum, ut ſaluari nō poſſemus, niſi vnigenitus Dei filius pro nobis moreretur debitorib. mortis: ſed ſic dignos nos fecit teſtamenti & promiſſæ hæreditatis. Quod non ita eſt intelligendum, quaſi non alio modo ſaluare nos potuerit, quam per mortem ſuam: ſed quia per aliam hoſtiam nō potuit nobis aperiri regni aditus,

Phil. 2. b

Heb. 5. c

Qualiter per mortem redemit nos, & aditū regni aperuit.

† In Comment. ſuper 5. c. ad Ro. circa illud. Qui eſt forma futuri.

† Apoc. 5. a

Rom. 5. b

Matt. 3. d

Gen. 3. b.

Coloſ. 2. c

In glo. ord. ſuper 9 c. Epi. ad Hebr. circa illud, Ideo noui Teſtamenti.

& fieri

& fieri ſalus, niſi per mortem vnigeniti: cuius tanta fuit (vt dictum eſt) humilitas & patientia, vt eius merito pateret credentibus in eum aditus regni. Magna ergo in morte vnigeniti præſtita ſunt nobis, vt liceat nobis redire in patriam: ſicut olim in morte ſummi Pontificis, his qui ad ciuitatem refugij confugerant, ſecurè ad propria remeare. Ecce aliquatenus oſtenſum eſt, qualiter per Chriſti mortem aditus regni ſit nobis paratus.

Num. 35. d Et Ioſue 20 a.b.

HIC QVALITER A DIABOLO ET peccato nos redemit per mortem. Diſt XIX. A

De redemptione noſtra facta per paſſionem Christi quãtum ad efficaciã & utilitatem.

NVnc ergo quæramus, quomodo per mortem ipſius à Diabolo, & à peccato, & à pœna redempti ſumus. A Diabolo ergo & à peccato per Chriſti mortem liberati ſumus: quia vt ait Apoſtolus, In ſanguine ipſius iuſtificati ſumus: & in eo quòd ſumus iuſtificati, id eſt, a peccatis ſoluti, a Diabolo ſumus liberati, qui nos uinculis peccatorum tenebat. Sed quomodo a peccatis per eius mortem ſoluti ſumus? Quia per eius mortem, ut ait Apoſtolus, commendatur nobis charitas Dei, id eſt, apparet eximia & cõmendabilis charitas Dei erga nos in hoc, quòd filium ſuum tradidit in mortem pro nobis peccatoribus. Exhibita autem tantę erga nos dilectionis arrha. & nos nouemur, accendimurq; ad diligẽdum Deum, qui pro nobis tanta fecit. & per hoc iuſtificamur, id eſt, ſoluti a peccatis, iuſti efficimur. Mors ergo Chriſti nos iuſtificat, dum per eam charitas excitatur in cordibus noſtris. Dicimur quoque & aliter per mortem Chriſti iuſtificari, quia per fidem mortis eius a peccatis mundamur. Vnde Apoſtolus, iuſtitia Dei eſt per fidem Ieſu Chriſti. Et item, Quem Deus propoſuit propiciatorem per fidem in ſanguine ipſius. i. per fidem paſſionis: ut olim aſpicientes in ſerpentem ęneum in ligno erectum, a morſibus ſerpẽtum ſanabantur. Si ergo rectè fidei intuitu in illum reſpicimus, qui pro nobis pependit in ligno, a vinculis diaboli ſoluimur, id eſt, á peccatis:

Roma 3. d Et Ro. 5 b Rom. 8. f

Acto. 15. b

Rom. 3. c Ibidem. d.

Num. 2. c

catis: & ita à Diabolo liberamur, vt nec poſt hanc vitã in nobis inueniat qđ puniat. Morte quippe ſua vno veriſſimo ſacrificio, quicquid culparũ erat, vnde nos diabolus ad luẽda ſupplicia detinebat, Chriſtus extinxit, vt in hac vita tentãdo nobis non pręualeat. Licet.n. nos tẽtet poſt Chriſti mortẽ quibus modis antè tẽtabat: non tñ vincere poteſt, ſicut antè vincebat. Nã Petrus qui ante Chriſti mortẽ voce ancillæ territus negauit, poſt mortẽ ante reges & præſides ductus nõ ceſſit. Quare? q̃a fortior, ideſt, Chriſtus veniens in domũ fortis, id eſt, in corda noſtra, vbi Diabolus habitabat, alligauit fortẽ, id eſt, à ſeductione cõpeſcuit fideliũ: vt tentationẽ quæ ei adhuc permittitur, non ſequatur ſeductio. Itaq; in Chriſti ſanguine, qui ſoluit quæ nõ rapuit redẽpti ſumus à peccato, & per hoc à Diabolo. Nam vt ait, Auguſtin. in ipſo vincuntur inimicæ nobis inuiſibiles poteſtates, vbi vincuntur inuiſibiles cupiditates. Fuſo enim ſanguine ſine culpa omnium culparum chirographa delata ſunt, quibus debitores qui in eum credunt, a Diabolo antè tenebantur. Vnde ait, Qui pro multis effundetur. Per illum ergo redempti ſumus, in quo princeps mundi nihil inuenit. Vnde † Aug. cauſam & modum noſtræ redemptionis inſinuans, ait, Nihil inuenit Diabolus in Chriſto vt moreretur: ſed pro voluntate patris mori Chriſtus voluit, non habens mortis cauſam de peccato, ſed de obedientia & iuſtitia mortem guſtauit, per quam nos redemit a ſeruitute Diabli. Incideramus enim in principem huius ſeculi, qui ſeduxit Adam, & ſeruum fecit, cœpitq́ue nos quaſi vernaculos poſſidere: ſed venit redemptor, & victus eſt deceptor. Et quid fecit redẽptor captiuatori noſtro? Tetendit ei muſcipulam crucem ſuam: poſuit ibi quaſi eſcam, ſanguinem ſuum. Ille autem ſanguinem ſuũ fudit, non debitoris, per quod receſſit a debitoribus Ille quippe ad hoc ſanguinem ſuum fudit, vt peccata noſtra deleret. Vnde ergo nos Diabolus tenebat, deletum eſt ſanguine redẽptoris. Non enim tenebat nos niſi vinculis peccatorum noſtrorum: iſtæ erant catenę captiuorum.

Aug. lib. 4. de Trin.

Lucæ 22. f Actor. 4. Lucæ 11. c

Pſalm 68. In lib. de agone Chriſtiano ca. 2. in Tomo 3. Aug. lib. de baptiſmo paruulorũ 2. qui alias dicitur de peccatorum meritis et remiſſione ca. 30 Tom. 7. † ibid. c. 31 Et li. 12. de Trin. c. 15. Beda quoque ſuper illud ad Heb. 9. Vt per mortem deſtrueret. Et gl. ſſa ibid.

Matt. 12.c rum. Venit ille, alligauit fortem uinculis paſsionis ſuæ:
Marc. 3.d intrauit in domum eius, id eſt, in corda eorum ubi ipſe
habitabat, & uaſa eius ſcilicet, nos, eripuit, quæ ille impleuerat amaritudine ſua. Deus autem noſter uaſa eius
eripiens & ſua faciens, fudit amaritudinem, & impleuit
dulcedine per mortem ſuam a peccatis redimés, & ado-
Ad Ro. 8. ptionem gloriæ filiorum largiens.
Et ad Ephe ſios 1.a

Cur Deus homo & mortuus. B

Factus eſt ergo homo mortalis, ut moriendo Diabolum uinceret. Niſi enim homo eſſet qui Diabolum uinceret, non iuſtè ſed uiolẽter homo ei tolli uideretur, qui ſe illi ſponte ſubiecit. Sed ſi eum homo uicit iure manifeſto hominem perdidit: & ut homo uincat, neceſſe eſt ut Deus in eo ſit, qui eum a peccatis immunem faciat. Si enim per ſe homo eſſet, uel Angelus in homine, facilè peccaret, cùm utranq; naturam per ſe conſtet cecidiſſe.
Ad Coloſ. 3 Ideo Dei filius hominem paſsibilem ſumpſit, in quo & mortem guſtauit, quo cœlum nobis aperuit: & a ſeruitute Diaboli, id eſt, a peccato (ſeruitus enim Diaboli peccatum eſt) & a pœna redemit.

Quomodo & à qua pœna Chriſtus nos redemit per mortem. C

A qua pœna? temporali, & ęterna. Ab æterna quidem, relaxando debitum. a temporali uerò penitus nos
1. Cor. 15. d. liberabit in futuro, quando nouiſsima mors inimica deſtruetur. Adhuc enim expectamus redemptionem corporis: ſecundum animas uerò iam redempti ſumus ex parte, non ex toto, a culpa non a pœna: nec omnino cul-
Ad Ro. 6.b pa. Non enim ab ea ſic redempti ſumus, ut non ſit, ſed ut non dominetur.

1. Pet. 2.d

Quomodo pœnam noſtram portauit. D

Eſaiæ 53.d Peccata quoq; noſtra, ideſt, pœnam peccatorum noſtrorum dicitur in corpore ſuo ſuper lignum portaſſe: quia per ipſius pœnam quam in cruce tulit, omnis pœna temporalis, quæ pro peccato conuerſis debetur, in baptiſmo penitus relaxatur, ut nulla a baptizato exigatur, & in pœnitentia minoratur: Non enim ſuffi-

ceret illa pœna, qua pœnitẽtes ligat Eccleſia, niſi pœna Chriſti cooperaretur, qui pro nobis ſoluit. Vnde peccata iuſtorum, qui fuerunt ante aduentum, in ſuſtentatione Dei fuiſſe uſque ad Chriſti mortem dicit Apoſtolus, ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore. Ecce apertè expoſitum eſt, quomodo & quid Chriſtus per mortem nobis meruit & impetrauit. *Rom.3.d* *1.Tim.2.b*

Si ſolus Chriſtus debet dici redemptor, ut ſolus dicitur mediator. E

Vnde ipſe uerè dicitur mundi redemptor, & Dei hominumq; mediator. Sed mediator in ſcriptura dicitur ſolus filius: Redemptor uerò aliquando etiam pater uel ſpiritus ſanctus. Sed hoc propter uſum poteſtatis, non propter exhibitionem humilitatis & obedientiæ. Nam ſecundum poteſtatis ſimul & obedientiæ uſum, filius propriè dicitur redemptor: quia in ſe expleuit per quæ iuſtificati ſumus: & ipſam iuſtificationem eſt operatus potentia Deitatis cum patre & ſpiritu ſancto. Eſt ergo redemptor inquantum eſt Deus, poteſtatis uſu: inquantum homo humilitatis effectu. Et ſæpius dicitur redemptor ſecundum humanitatem, quia ſecundum eam & in ea ſuſcepit & impleuit illa ſacramẽta, quæ ſunt cauſa noſtrę redemptionis. Propriè ergo filius dr̃ redemptor. *Galat.3.c* *Eſaiæ 41.d* *Aug. ſuper Pſal. 103. concione 4. circa illud Draco iſte.*

De mediatore. F

Qui ſolus dicitur mediator, nõ pater uel ſpiritus ſanctus. De quo Apoſtolus, Vnus mediator Dei & hominum Homo Chriſtus Ieſus, id eſt, per hominem quaſi in medio arbiter eſt ad componendam pacem, id eſt, ad reconciliandum homines Deo. Hic eſt arbiter quem Iob deſiderat, Vtinam eſſet nobis arbiter. Reconciliati enim ſumus Deo (ut ait Apoſtolus) per mortẽ Chriſti. Quod non ſic intelligendum eſt, quaſi nos ei ſic reconciliauerit Chriſtus, ut inciperet amare quos oderat, ſicut reconciliatur inimicus inimico, ut deinde ſint amici qui ante ſe oderant. ſed iam nos diligenti Deo reconciliati ſumus. Non enim ex quo ei reconciliati ſumus per ſanguinem filij, nos cœpit diligere: ſed ante mundum *1.Tim.2.b* *Iob 31.b* *Rom.5.b* *Augu. tractat. 110. circa illud, Ioãnis 17. Et dilexiſti eos.*

priuſ-

Sapie. 11. d priuſquam nos aliqui eſſemus. Quomodo ergo nos diligenti Deo ſumus reconciliati? Propter peccatum cum eo habebamus inimicitias, qui habebat erga nos charitatem, etiam cùm inimicitias exercebamus aduerſus eum, operando iniquitatem. Ita ergo inimici eramus Deo, ſicut iuſtitiæ ſunt inimica peccata: & ideo dimiſſis peccatis tales inimicitiæ finiũtur: & reconciliantur, iuſti, quos ipſe iuſtificat. Chriſtus ergo dicitur mediator, eo ꝙ medius inter Deum & homines ipſos reconciliat Deo. Reconciliat autẽ, dum offendicula hominũ tollit ab oculis Dei, id eſt, dũ peccata delet, quibus Deus offendebatur, & nos inimici eius eramus. Sed cùm peccata deleat non ſolus Deus filius, ſed & pater & ſpiritus ſanctus, quorũ deletio eſt noſtra ad Deum reconciliatio, quare ſolus filius dicitur mediator? Nam de patre legitur, ꝙ reconciliauerit ſibi mundum. Ait. n. Apoſtolus, Deus enim erat in Chriſto, mundũ ſibi recõcilians. Cùm ergo recõciliet, quare non dicitur mediator? Quia nec medius eſt inter Deũ & homines, nec in ſe habuit illa ſacramenta, quorũ fide & imitatione iuſtificamur, id eſt, recõciliamur Deo. Reconciliauit ergo nos tota Trinitas virtutis vſu, ſcilicet dũ peccata delet: ſed filius ſolus impletione obedientiæ: in quo patrata ſunt ſecundum humanam naturam ea, per quæ credentes & imitantes iuſtificantur.

Augu. li. de Tri. c. 1. 16.

Quæſtio.

2. Cor. 5. d

Reſponſio.

Secundum quam naturam ſit mediator. G

Vnde & mediator dicitur ſecundum humanitatem, non ſecundum diuinitatem: non enim eſt mediator inter Deum & Deum, quia tantum vnus eſt Deus: ſed inter Deum & hominem, quaſi inter duo extrema: quia medius eſſe non poteſt niſi inter aliqua. Mediator eſt ergo, inquantum homo, Nam inquantum Deus, non mediator, ſed æqualis patri eſt, hoc idem quod pater, cum patre vnus Deus. Mediat ergo inter homines & Deũ Trinitatem, ſecundũ hominis naturam, in qua ſuſcepit illa per quæ reconciliamur Deo Trinitati: & ſecundum eandem habet aliquid ſimile Deo, & aliquid ſimile hominibus, quod mediatori congruebat: ne per

Aug. in expoſitione 3. cap. ad Gal. poſt mediũ. Et in gloſſa circa illud 1. Ti. 2. mediator Dei & homi. Aug. in lib. confeſſionũ 10. cap. 24.

omnia ſimilis hominibus longè eſſet a Deo, aut per om nia Deo ſimilis lõgè eſſet ab hominibus, & ita mediator non eſſet. Verus ergo mediator Chriſtus inter mortales peccatores & immortalẽ iuſtum apparuit mortali cum hominibus, iuſtus cum Deo, per infirmitatem propin quãs nobis, per iuſtitiam Deo. Rectè ergo mediator dictus eſt, quia inter Deum immortalem & hominẽ mortalem eſt Deus & homo, recõcilians hominem Deo: In tantum mediator, inquantum eſt homo: Inquantũ autem uerbum non eſt medius, quia vnus cũ patre Deus. Si ergo Chriſtus ſecundum vos, o hæretici, unam tantum habet naturam, unde medius erit? & niſi ita ſit medius, ut Deus ſit propter diuinitatis naturam, & homo propter humanitatis naturã: quomodo humana in eo reconciliantur diuinis? Nam ipſe ueniens prius in ſe humana ſociauit diuinis per utriuſque naturæ coniũctionem in una perſona. Deinde omnes fideles per mortem reconciliauit Deo, dum ſanati ſunt ab impietate, quicunq; humilitatem Chriſti credendo dilexerunt, & diligẽdo imitati ſunt. Ecce hic aliquatenus inſinuatur, quare Chriſtus ſolus mediator Dei dicitur & hominem: & ſecundum quam natura mediet, ſcilicet, humanam, & cui mediet, ſcilicet, deo Trinitati. Trinitati enim nos recõciliauit per mortem, ꝑ quam etiam nos redemit a ſeruitute Diaboli. Nam ut Petrus ait, non corruptibilibus auro & argento redempti ſumus, ſed precioſo ſanguine agni immaculati.

tomo 1. Ibid. c. 43. Et lib. 1. de conſenſu Euangel. Capite 35.

Summã intelligentiæ præmiſſæ perſtringit.

1. Petri 1. d

QVOD ALIO MODO POTVIT liberare hominem & quare potius iſto.

Diſtinct. XX. A

SI uerò quæritur, Vtrum alio modo poſſet Deus hominem liberare quam per mortem Chriſti? Dicimus & alium modum fuiſſe uero poſſibilem Deo, cuius poteſtati cuncta ſubiacent: ſed noſtræ miſeriæ ſanãdæ, conuenientiorem modum alium non fuiſſe, nec eſſe oportuiſſe. Quid enim mentes noſtras tantũ erigit & ab im-

De redẽptione noſtra facta per paſſionem Chriſti quãtum ad congruẽtiam & neceſſitatem. Au. lib. 13

de tri.c.10 mortalitatis deſperatione liberat, quàm quod tanti nos fecit Deus, ut Dei filius immutabiliter bonus, in ſe manens quod erat, & a nobis accipiens quod non erat, dignatus noſtrum inire conſortium, mala noſtra moriendo perferre? Eſt & alia ratio quare iſto potius modo q̃ alio liberare voluit: quia ſic & iuſtitia ſuperatur Diabolus, non potentia. Et quomodo id factum ſit explicabo vt potero. Quadam iuſtitia Dei in poteſtatem Diaboli traditum eſt genus humanum, peccato primi hominis in omnes originaliter tranſeunt, & illius debito omnes obligante. Vnde omnes homines ab origine ſunt ſub principe Diabolo. Vnde Apoſtolus, Eramus natura filij iræ. natura, ſcilicet, ut eſt deprauata peccato, non ut eſt, recta creata ab initio. Modus autem ille, quo traditus eſt homo in Diaboli poteſtatem non ita debet intelligi, tãquam Deus hoc fecerit aut fieri iuſſerit, ſed quòd tantũ permiſerit, iuſtè tamé. Illo enim deſerente peccantem, peccati author illico inuaſit: nec tamen Deus continuit in ira ſua miſerationes ſuas, nec hominem a legè ſuę poteſtatis amiſit, cum in Diaboli poteſtate eſſe permiſit: quia nec Diabolus a poteſtate Dei eſt alienus, ſicut nec bonitate. Nam qualicunq; uita Diabolus uel homo nõ ſubſiſteret, niſi per eum qui uiuificat omnia. Non ergo Deus hominem deſeruit, vt non ſe illi exhiberet Deũ: ſed inter mala pœnalia etiã malis multa prǽſtitit bona: & tandem hominem quẽ commiſſio peccatorum Diabolo ſubdidit, remiſſio peccatorũ per ſanguinem Chriſti data a Diabolo eruit, ut ſic iuſtitia vinceretur Diabolus, non potentia. Sed qua iuſtitia? Ieſu Chriſti. Et quomodo uictus eſt ea? Quia in eo nihil dignũ morte inueniens, occidit eum tamen. Et vtiq; iuſtum eſt ut debitores quos tenebat, liberi dimittantur, in eum credentes, quem ſine ullo debito occidit. Ideo autem potentia vincere noluit, q̃a Diabolus uitio peruerſitatis ſuæ amator eſt potentiæ, & deſertor oppugnatorq; iuſtitiæ: in quò homines magis eum imitantur, qui neglecta vel ét peroſa iuſtitia; potentiæ magis ſtudent, eiusq; uel adeptione

Reſponſio quare iſto modo.

Aug.li.pręd. ca.11 in fine. Et 12 initio

Epheſ. 2.a.

Ibid.ca.12

Pſalm.76.

Quòd Diabolus nõ eſt alien⁹ a poteſtate Dei.

Heb. 2.d.

Ibid.c.13.

Ibid.c.14.

ptione

ptione lætantur, vel cupiditate inflammantur. Ideoq; placuit Deo, ut non potentia ſed iuſtitia vincens, hominem erueret, in quo homo eum imitari diſceret. Poſt vero in reſurrectione ſecuta eſt potentia, quia reuixit mortuus, nunquam poſtea moriturus. Sed nonne iure æquiſſimo vinceretur Diabolus, ſi potentia tantũ Chriſtus cum illo agere uoluiſſet? vtiq; ſed poſtpoſuit Chriſtus quod potuit, ut prius ageret quod oportuit. Iuſtitia ergo humilitatis hominem liberauit, quem ſola potentia æquiſſimè liberare potuit.

Qua iuſtitia ſit uict Diabolus.
Ibid.c. 13.
Ibid.c. 14.
Roma.6.b.

De cauſa inter Deum & hominem & Diabolum. B

Si enim tres illi in cauſam venirent, ſcilicet, Deus, diabolus, & Homo: Diabolus & homo quid aduerſus Deũ dicerent, non haberent. Diabolus enim de iniuria Dei conuinceretur: quia ſeruum eius, ſcilicet, hominem, & fraudulenter abduxit, & violenter tenuit. Homo etiam iniuriu deo conuinceretur: quia præcepta eius cõtempſit, & ſe alieno dominio mancipiant. De hominis etiã iniuria conuinceretur diabolus: quia & illum prius fallaci promiſſione decepit, & poſt mala inferendo læſit. Iniuſtè ergo diabolus, quãtum ad ſe, tenebat hominẽ: ſed homo iuſtè tenebatur: quia diabolus nunquam meruit poteſtatem habere ſuper hominem, ſed homo meruit culpam pati diaboli tyrannidem. Si ergo deus qui vtriq; præerat, potentia hominem liberare uellet, ſola, iuſſionis uirtute hominẽ potuit rectiſſimè liberare: ſed ob cauſam præmiſſam iuſtitia humilitatis uti uoluit. Qui dum in carne mortali crucifixus eſt, iuſtificati ſumus, id eſt, per remiſſionem peccatorum eruti de poteſtate diaboli: & ita a Chriſto iuſtitia Diabolus uictus eſt, non potentia. Quomodo autem in eius ſanguine nobis peccata ſint dimiſſa, ſuprà expoſitum.

Geneſ.3.a.
Aug. in li. de Trin.13 ca.14.in fine.
Diſtin. præcedẽti li. A

De traditione Chriſti, quæ facta dicitur à patre & à filio, & a Iuda, & à Iudæis. C

Chriſtus ergo eſt ſacerdos, idemq; hoſtia & preciũ noſtræ reconciliationis, qui ſe in ara crucis nõ diabolo, ſed deo Trinitati obtulit pro omnibus quantum ad precij

Pſal. 109.
Ad Heb. 9
Eſaiæ 53.b

Roma. 8.f. ſufficientiam: ſed pro electis tantum, quantum ad effi-
Epheſ. 5.a. caciam, quia prædeſtinatis tãtũ ſalutem efficit. De quo
Mat. 26.e. & legitur, quod ſit traditus a patre, & ꝙ ſeipſum tradi-
Lucæ 24. c dit, & quod Iudas eum tradidit, & Iudæi. Ipſe ſe tradi-
De hoc Augu. in enarratione Pſ. 93. non longe a fine Tomo 8. dit, quia ſponte ad paſſionem acceſſit. Et pater eum, tradidit, quia uolũtate patris, imò totius Trinitatis paſſus eſt. Iudas tradidit prodendo, & Iudæi inſtigando, & fuit actus Iudæ & iudæorum malus, & actus Chriſti uel patris bonus, opus Chriſti & patris bonum, quia bona patris & filij uoluntas, malum fuit opus Iudæ & iudæorũ quia mala fuit intentio. Diuerſa fuerunt ibi facta ſiue opera, id eſt, diuerſi actus, & una res, ſiue factum, ſcilicet, paſſio ipſa. Ideoque Doctores aliquando uniunt in facto illo patrem, filium, Iudam: iudæos aliquando diſiungunt. Reſpicientes enim ad paſſionem, unum operã opus illorum dicunt: attendentes intentiones & actus,
Super epi. 1 Ioan. Hom. 7. circa illud, cap. 4. Quia filiũ ſuum unigenitum. facta diuerſa diſcernunt. Vnde Auguſt. facta eſt, inquit, traditio a patre, facta eſt traditio a filio, facta eſt traditio a Iuda: vna res facta eſt. Quid ergo diſcernis inter eos? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, Iudas verò in proditione. Videtis quia nõ quid faciat homo, ſed qua uoluntate conſiderandum eſt. In eodem facto inuenimus Deum, quo Iudam: Deum benedicimus, Iudam deteſtamur: quia Deus cogitauit ſalutem noſtram, Iudas cogitauit precium quo uẽdidit Dominum, filius preciũ quod dedit pro nobis. Diuerſa ergo intentio diuerſa facta facit, cùm tamen ſit vna res ex diuerſis intẽtionibus. Ecce vnam rem dicit ibi fuiſſe, & diuerſa facta quia una ibi fuit paſſio, ſed diuerſi actus. Et actus quidem Iudæ ac iudæorum mali, quibus operati ſunt Chriſti paſſionem, quæ bonum eſt, & opus Dei eſt.

Quòd Chriſti paſſio dicitur opus Dei & Iudæorum, & quo. D

In libro de vnitate Trinitatis ad Paſſio ergo Chriſti & opus dicitur iudæorũ, quia ex actibus eorum prouenit, & opus Dei, quia eo authore, id eſt, eo uolente, fuit. Vnde Auguſt. Nemo aufert animam Chriſti ab eo, quia poteſtatẽ habet ponendi & ſumendi eam. Ecce habes authorẽ operis. Ponet animam.

Ecce

Ecce habes opus authoris. Et ut generaliter cōcludam, quoties in carne Chriſtus aliquid patitur, opus authoris eſt: quia enim ſua uoluntate, non alio cogente perpetitur, ipſe author eſt operis. Cùm auté paſſio Chriſti opus Dei ſit, & ideo bonum, eamq; operati ſint Iudas & Iudæi, quæritur an concedendum ſit eos operatos ibi eſſe bonum. Hic diſtinguendum eſt. Poteſt enim dici, quòd operati ſint bonum, quia ex actibus eorum bonum prouenit, id eſt, paſſio Chriſti: & item, quòd operati non ſunt bonum, ſed malum quia actio eorum non fuit bona, ſed mala.

Optatū contra Felicianum, c. 14. Tom. 6. Ioan. 10. d.

Si Iudęi sūt operati bonum.

SI IN CHRISTO DIVISIO IN MORTE fuit animæ uel carnis a uerbo.

Diſtinct. XXI.

POſt prædicta conſiderandum eſt, Vtrum in morte Chriſti a uerbo ſit ſeparata anima uel caro. Quidam putauerunt tunc carnem ſicut ab anima, ita à diuinitate in morte fuiſſe diuiſam. Si enim, inquiunt, anima media diuinitas ſibi carnem uniuit, ſicut *a* ſuperius prætaxatum eſt: ergo *b* quando diuiſa eſt caro ab anima, diuiſa eſt etiam a diuinitate: quia non potuit ab anima ſeiungi, per quam uerbo erat unita, quin a uerbo diuideretur. Fuit autem diuiſa ab anima in morte, alioquin uera mors ibi non fuiſſet: quia vt ait Aug. *c* Mors quam timent homines ſeparatio eſt animæ a carne. Mors autem quam non timent, ſeparatio eſt animæ à Deo. Vtraque uerò Diaboli ſuaſu homini ꝓpinata eſt. Si ergo in Chriſto homine uera mors fuit, diuiſa eſt ibi anima à carne, ac per hoc diuinitas a carne. Huic ſuę probabilitati addūt authoritatis teſtimoniū. *d* Ambroſ. enim tractans de Chriſti derelictione, qui in cruce uoce magna clamās dixit, Deus Deus meus, ut quid me dereliquiſti? ait, Clamat homo ſeparatione diuinitatis moriturus. Nam cū diuinitas mortis libera ſit, utiq; mors ibi eſſe non poterat, niſi uita diſcederet: quia vita diuinitas eſt. Hic uidetur tradi, quòd diuinitas ſeparata ſit in morte ab homine;

De morte quę conſecuta eſt paſſionē Chriſti.

a Diſtin. 2. litera. B.

b Opinio quorūdam aſſerentium carnē à deitate diuiſā.

c Super Pſ. 48 concione ſecunda ſuper eo uerſu. Sicut oues in inferno, poſitę in tomo 8.

d Commentario ad ca,

Luc. 23. ne quæ niſi diſceſſiſſet, homo ille mori nō poſſet. Quod
ſup eo loco, illi ad carnem referunt, quam dicunt a Deo ſeparatam.
Pater in ma Quibus reſpondemus illam ſeparationem ſic eſſe acci-
nus tuas cō piendam, ſicut intelligitur derelictio, quæ illis uerbis ſi-
mendo ſpiri gnificatur. Vt qd me dereliquiſti? Quomodo ergo Chri
tum meum. ſtus derelictus erat a patre, cum in cruce derelictum ſe
Tomo 5. clamabat? Non receſſerat Deus ab homine, ita quod eſ-
Ma. 27. e. ſet ſoluta unio dei & hominis. Alioquin fuit quoddam tēpus, quando Chriſtus adhuc uiuus homo erat, & non deus: quia adhuc uiuus ſe derelictum clamabat, non derelinquēdum. Si ergo illa derelictio unionis intelligatur ſolutio, antè facta fuit ſolutio dei & hominis, quā Chri
Reſponſio. ſtus mortuus eſſet. Sed quis hoc dicat? Fateamur ergo deum quodammodo illum hominem in morte deſeruiſſe, quia poteſtati perſequentium eum expoſuit ad tempus, non ſuam potentiam exercēdo illum defendit vt non moreretur. Separauit ſe diuinitas, quia ſubtraxit protectionē, ſed nō ſoluit unionem. Separauit ſe foris, ut non adeſſet ad defenſionem, ſed non intus defuit ad unionem. Si non ibi cohibuiſſet potentiam ſed exercuiſſet, nō moreretur Chriſtus. Mortuus eſt Chriſtus diuinitate recedente, id eſt, affectum potentiæ defendēdo,
Leuit. 16. d non exhibente. Hic eſt hircus *hapópempeios*, qui altero hirco immolato in ſolitudinē mittebatur, ut legitur in Leuitico, Duo.n. hirci, humanitas & diuinitas Chriſti
Sup Leui. cap. 16. Et gloſſa ibid. intelligūt. Humanitate ergo immolata diuinitas Chriſti in ſolitudinem abijt, id eſt, in cęlū. Vnde Eſichius, In ſolitudinem, id eſt, in cælum tempore paſſionis diuinitas abijſſe dicitur, non locum mutans, ſed quodam mo
Eſaiæ 53. b *1. Pet. 2. d.* do uirtutē cohibēs, ut poſſent impij cōſummare paſſio-
Deuter. 4. d nem. Abijt ergo, id eſt, uirtutē cohibuit, & portauit ini-
Hebr. 12. a quitates noſtras: nō ut haberet, ſed ut cōſumeret: Deus enim ignis conſumens eſt. Ex his ſatis oſtendī, præmiſſa verba Ambroſij ſic eſſe accipienda, ut prædiximus.

Aliam ad idem inducunt authoritatem. B

Alij quoq; authoritati innituntur, qui aſſerūt diuinitatem in morte receſſiſſe ab homine ſecūdum carnem,

Ait

Ait enim Athanaſius, Maledictus qui totum hominem quem aſſumpſit dei filius, denuò aſſumptum, tertia die a mortuis reſurrexiſſe non confitetur. Fiat, fiat. Si, inquiunt, denuò aſſumptus eſt homo in reſurrectione, quem aſſumpſerat in incarnatione, depoſuit ergo eũ in morte: ſeparata ergo fuit diuinitas in morte ab humanitate. *Li. 6 qui de beatitudine filij Dei dicitur ad Theophilum.*

Quibus reſpondemus, ꝙ ſi in his uerbis aſſumptio talis intelligatur quæ fit ſecundũ unionẽ, non carnem tantũ, ſed totũ hominem .i. animam, & carnẽ denuò ſibi uniuit in reſurrectione: quia nõ ſimpliciter hominẽ, ſed totum hominẽ aſſumptum dicit. Totũ ergo hominẽ in morte depoſuit .i. animã & carnem. Sed quis, niſi hoſtis ueritatis, dicat animam a uerbo depoſitã? Et tamen niſi hoc fateantur, ꝙ totus homo ſit aſſumptus, non pro eis facit illa authoritas, quæ totũ dicit aſſumptum. Sciendũ ergo Athanaſiũ id dixiſſe contra illorũ perfidiã, qui reſurrectionẽ Chriſti negabant, putantes morte detineri eum, qui ſolus inter mortuus liber eſt. Ideo illũ maledicit, qui non confitetur totum hominem denuò aſſumptum reſurrexiſſe, id eſt, Chriſtum animam denuò corpori coiunxiſſe, & † illis duob. denuò coniunctis in reſurrectione, uerè ſecundum hominem vixiſſe ſicut ante mortem. Nam in morte ſeparata eſt anima a carne; vnde verè dr̃ Chriſtus mortuus: ſed neutrũ ſeparatũ eſt a uerbo Dei *Reſponſio.* *Determinatio authoritatum.* *† aliàs in illis.*

Authoritatibus aſtruit, à uerbo carnem in morte non eſſe diuiſam. C

Sicut Augu. ſuper Ioannem docet tractans illud Domini verbum, Ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam. Nemo tollit eam a me, ſed ego pono eam: a me ipſo poteſtatem habeo ponendi eam, & iterum ſumendi eam. hic animam dicit emiſſam. A quo emiſſa eſt: A ſeipſa non eſt emiſſa, quia ſeipſam non poſuit: nec uerbum animam poſuit, nec carnem. Caro ergo animam poſuit, ſed poteſtate in ſe manentis deitatis. Potentia ergo deitatis anima diuiſa eſt a carne, ſed neutrum a uerbo Dei. Vnde Augu. Verbum ex quo ſuſcepit hominem, id eſt, carnem & animam, nunquam depoſuit *Ad cap. Io. 10. Tract. 47 poſt medium. to. 9.* *Ibid. paulò inferius.*

Et in gloſſa circa eundē pſſum. animam ut eſſet anima à uerbo ſeparata: ſed caro poſuit animā quando expirabit, qua redeunt reſurrexit. Mors ergo ad tēpus carnē & animam ſeparauit, ſed neutrū à uerbo Dei Caro ergo ponit & ſumit animā, non poteſtate ſua, ſed poteſtate inhabitantis carnē deitatis. Hic euidenter traditur, nec animā nec carnē à uerbo Dei in morte eſſe diuiſam, vt aliquo modo ſoluta fuerit unio. Vnde Augu. contra Felicianū, Abſit ut Chriſtus ſic ſenſerit mortē, ut quantū in ſe eſt, uita vitā perdiderit; ſi. n. hoc ita eſſet vitæ fons aruiſſet. Senſit ergo mortē participatione humani affectus, quē ſpōte ſuſceperat: non naturæ ſuæ perdidit potentiā, per quā cuncta uiuificat Sic in ſepulchro Chriſtus carnē ſuā commoriendo non deſeruit, ſicut in vtero uirginis connaſcēdo formauit. Mortuus eſt ergo nō diſcedente uita, ſicut paſſus eſt nō pereūte potentia. Nemo tollit animā eius ab eo, quia poteſtatē habet ponēdi & ſumendi. Ecce & hic habes Chriſtum nō deſeruiſſe carnē in morte, & uitā nō diſceſſiſſe à mortuo: & qđ ſponte tradidit ſpiritū, non alius extorſit. Vnde Ambroſius, Emiſit Chriſtus ſpiritū, & tamen quaſi arbiter exuendi ſuſcipiendique corporis, emiſit ſpiritum, non amiſit: pendebat in cruce, & omnia commouebat. Sed unde emiſit? Ex carne. Quo emiſit? Ad patrem.

In libro de vnitate Trinitate ad Optatum c. 14. to. 6.

In lib. de incarnationis dominicæ ſacramento c. 5. in medio tom. 2.

Qua ratione Chriſtus dicitur mortuus & paſſus. D

Recedente verò anima mortua eſt Chriſti caro: & quia caro mortua eſt, mortuus eſt Chriſtus. Sicut enim mortuus dicitur Deus, quando mortuus eſt homo: ita mortuus homo dicitur, quādo mortura eſt caro: Separatio animæ mors carnis fuit. Propter carnem ergo unitā uerbo, quæ mortua eſt, dicitur Deus mortuus: & propter carnem & animam quæ utraque dolorem ſenſit, dicitur Deus paſſus, cum diuinitas omnis doloris exors exiſteret. Vnde Aug. Verbum caro factum eſt, ut per carnem panis cœleſtis ad infantes tranſiret; & ſecundum hoc ipſum uerbum crucifixum eſt, ſed non eſt mutatum in hominem: homo in illo mutatus eſt, ut melior fieret quàm erat. Per illud ergo quòd homo erat, mortuus eſt Deus:

Super pſal. 130. circa illud, Sicut ablactatus eſt: Et quo-

Deus: & per illud quòd Deus erat homo excitatus eſt & reſurrexit. Quicquid paſſus eſt homo, non poteſt dici non paſſus Deus: quoniam Deus erat homo. Quomodo non potes dicere te paſſum iniuriam, ſi ueſtis tua conſcindatur, quamuis ueſtis tua non ſit tu? multo magis ergo quicquid patiť caro vnita verbo, debet dici Deus pati: licet uerbum nec mori, nec corrumpi, nec mutari potuerit. Sed quicquid horum paſſus eſt, in carne paſſus eſt. De hoc etiam Ambro. in lib. de incarnationis dominicæ ſacramento ait, Quod uerbi caro patiebatur, manens in carne uerbum in ſe pro corpbris aſſumptione referebat ut pati diceretur, quia caro patiebatur. ſicut ſcriptum eſt, Chriſto in carne paſſo. Hic docetur, qua ratione Deus uel Dei filius paſſus uel mortuus dicitur: non quia mortem ſenſerit inquantum Deus eſt, ſed quia caro ei vnita mortua eſt. Secundum quam rationem dicit Auguſt. Si quis dixerit atque crediderit filium Dei Deũ paſſum, anathema ſit. Cuius dicti cauſam ex qua intelligentia ſumenda ſit, aperiens in eodem ſubdit: Si quis dixerit quod in paſſione dolorẽ ſentiebat filius Dei Deus, & nõ caro tantum cum anima quam ſibi acceperat anathema ſit. Si ſanè ergo dici poteſt ꝙ mortuus eſt Deus, & non mortuus: paſſus eſt Dei filius, & non paſſus: paſſa eſt tertia perſona, & non paſſa: crucifixum eſt uerbum, & nõ crucifixum: ſed ſecundum alteram naturam paſſus eſt, ſecundum alteram impaſſibilis. Vnde Ambroſius. Generalis iſta eſt fides, quia Chriſtus eſt Dei filius, & natus ex uirgine: quem quaſi gigantem † Propheta deſcribit, eò ꝙ biformis geminæq; naturæ unus ſit, conſors diuinitatis & corporis. † Idẽ ergo patiebať & non patiebatur, moriebatur & nõ moriebatur, ſepeliebatur & non ſepeliebatur, reſurgebat & nõ reſurgebat. Reſurgebat ſecundum carnem, quæ mortua fuerat, non ſecundum uerbum, quòd apud deum ſemper manebat.

ad principium auctoritatis lib. ſententiarũ Proſperi. cap. 262.

Cap. 5. in fi.

1. Pet. 4. a

In ſermone de fide, & eſt 3. infer. 5. Leg. Do.

In lib. de incarnationis dominicæ ſacramẽto, cap. 5. in principio.

† Pſal. 18.

† ibid. paulò inferius.

SI CHRISTVS IN MORTE FVIT HOMO.

Diſtinct. XXII. A

De cõſequẽtib. mortem Chriſti.

HIc quæritur, Vtrum in illo triduo mortis Chriſtus fuerit homo? †Quod nõ uidetur quibuſdam: quia mortuus erat, & homo mortuus non eſt homo. Addunt etiã, quod ſi tũc erat homo, uel mortalis uel immortalis: ſed mortalis nõ, quia mortuus: nec immortalis, quia tantum poſt reſurrectioné. Quibus reſpondemus, quia licet homo mortuus fuerit, erat tamen in morte Deus homo nec mortalis quidé, nec immortalis, & tamen uerè erat homo. Illæ.n. & huiuſmodi argutiæ in creaturis locum habent, ſed fidei ſacramentũ a Philoſophicis argumentis eſt liberum. Vnde Ambroſ. Aufer argumenta, ubi fides quæritur. In ipſis gymnaſijs ſuis iam Dialectica taceat: piſcatoribus creditur, nõ Dialeticis. Dicimus ergo in morte Chriſti Deum uerè fuiſſe hominem, & tamen mortuum. Et hominem quidem nec mortalem, nec immortalem: quia unitus erat animæ & carni ſeiunctus. Alia enim ratione dicitur Deus homo uel homo Deus, quàm Martinus uel Ioannes. Homo.n. dicitur Deus, & econuerſo, propter ſuſceptionem hominis.i animæ & carnis. Vnde Augu. Talis erat ſuſceptio illa quę Deũ hominem faceret, & hominem Deum. Cùm ergo illa ſuſceptio per mortem non defecerit, ſed Deus homini, & homo Deo ſicut antè vnitus erat verè, & tũc Deus erat homo, & econnerſo, quia unitus animæ & carni: & homo mortuus erat, quia anima a carne diuiſa erat. Propter ſeparationé animæ a carne mortuus, ſed pp utriuſq; ſemper ſecum vnionem homo. Nõ autem ſic erat homo, ut ex anima & carne ſimul iunctis ſubſiſteret. Ex qua ratione dicitur aliquis alius homo, & ipſe fortè ante morté, hoc etiam modo erat homo, & poſt reſurrectioné fuit. In morte veró homo erat tm̃ propter animæ & carnis ſecum unioné, & mortuus pp inter illa duo diuiſione.

†| Opinio quorundam

Reſponſio, qua confirmatur, qđ homo, & qualiter.

Li.1. de fide c.5. in fi. tom.2.

Li.1. de tri. cap. 13.

Si Chriſtus in morte erat homo alicubi, & ſi ubicunque ſit, homo ſit. B

Hic quæritur: ſi Chriſtus in morte alicubi erat homo: & ſi ubicunque eſt, homo ſit. Ad quod dicimus, quia non ubicunq; erat, homo erat: nec modo ubicũq;

eſt,

eſt, homo eſt: quia vbiq; eſt ſecundũ deitaté, nec vbiq; homo, quia nó vbiq; homini vnitus: ſed vbicunq; eſt ſecundũ hominé, ibi homo eſt. Tempore auté mortis & vbiq; erat ſecundũ Deum, & in ſepulchro ſecundũ hominem, & in inferno ſecundũ hominé: ſed in inferno ſecundum animá tm̃ & in ſepulchro ſecundum carné tantũ. In ſepulchro ergo erat homo, quia humanitati vnitus erat etſi non toti, quia carni tm̃: & in inferno erat homo, q̃a humanitati vnitus: ſed nó toti, quia animæ tm̃. Sed ſi in inferno animæ tantũ, & in ſepulchro carni tantũ vnitus erat: ergo nec in inferno vnitus erat animę & carni, nec in ſepulchro. Qũo ergo ibi vel hic homo eſſe dicitur? Quę eſt ratio dicti? Quia vna eademq; vnione vnitus erat animæ in inferno, & carni in ſepulchro. Et ſic erat illis duobus tunc ſeparatis vnitus, ſicut ante ſeparationé. i. ante morté. Ad hoc auté opponitur: Si Chriſtus animá tantum vel carnem tantum aſſumpſiſſet, non fuiſſet verus homo: ſed propter vtriuſq; aſſumptionem verus homo fuit. Sic ergo vbi carnem & animá ſibi vnitá non habebat, verus homo ibi nó erat. Sed tempore mortis nuſquã illa duo veré vnita habebat: quia nec in ſepulchro, nec in inferno, nec alibi: nuſquam ergo erat homo. Ad q̃ dicimus, quia Chriſtus vtiq; verus homo non fuiſſet, ſi carnem & animam non aſſumpſiſſet. Sed tamen quia ex quo aſſumpſiſſet, neutrum depoſuit, ſed cũ vtroq; eandem vnionem indeſinenter tenuit, quã aſſumendo contraxit: ideo nó incorgrué vbicunq; animæ vel carni vel vtriq; vnitus eſt, ibi homo eſſe dicitur, quia ibi humanatus eſt. Ergo & in ſepulchro erat homo, & in inferno erat homo: q̃a utrobiq; humanatus erat Chriſtus, & unã eandemq; cum anima & carne, licet ſeparatis, habebat unionem: & uno eodemq; tempore in ſepulchro iacuit Chriſtus, & ad infernum deſcendit: ſed in ſepulchro iacuit ſecundum ſolam carnem, & in infernum deſcendit ſecundum ſolam animam. † Vnde Auguſtinus: Quis non eſt derelictus in inferno? Chriſtus: ſed in anima ſola. Quis iacuit in ſepulchro? Chriſtus: ſed in carne ſola,

Auguſt. de præſcientia Dei ad Dardanũ & eſt epiſt. 57. nõ longè à principio.

Oppoſitio.

Oppoſitio.

Reſponſio.

Aug. lib. de fide ad Petrum ca. 2. non longè à principio.

† Super Io. tract. 78. in fine tom. 9. Pſal. 15. Et A... cr. 13. e

quia

quia in his ſingulis Chriſtus eſt. Chriſtum in his omnibus confitemur, & in ſingulis. Ex his euidenter oſtenditur, quòd carni iacenti in ſepulchro vnitus erat Chriſtus, ſicut animæ in inferno. Alioquin ſi carni mortuæ non eſſet vnitus, nō in ea diceretur iacuiſſe in ſepulchro. Anima ergo ad infernum deſcēdit, caro in ſepulchro iacuit, ſapientia cum vtroque permanſit, quæ in inferno poſitis (vt ait Ambroſius) lumen vitæ fundebat æternę. Radiabat illic lux vera ſapiētiæ, illuminabat infernum, ſed in inferno non claudebatur. Quis enim locus eſt ſapientiæ? de qua ſcriptum eſt, † Neſcit homo vias eius nec inuenta eſt inter homines. De qua abiſſus dicit, Non eſt in me: mare dicit, Non eſt mecum. ergo nec in tempore nec in loco ſapientia eſt: cui nec mors tribuenda eſt. In ligno enim caro, non illa operatrix omnium ſubſtantia diuina pendebat. Confitemur tamen Chriſtum pependiſſe in ligno, & iacuiſſe in ſepulchro, ſed in carne ſola: & fuiſſe in inferno, ſed in anima ſola.

In lib. de incarnationis dominicę ſacramento c. 5. in medio.
† Iob 28. b

Quòd Chriſtus vbique totus eſt, ſed non totum: vt totus eſt homo vel Deus, ſed non totum. C

Et vtique totus eodem tempore erat in inferno, in cęlo totus, vbiq; totus. Perſona enim illa æterna non maior erat vbi carnem & animam ſimul vnitam ſibi habebat, quàm vbi alterum tantum: nec maior erat vbi vtrūque ſimul vel alterum tantum vnitum habebat, quàm vbi erat neutrum habens vnitum. Totus ergo Chriſtus & perfectus vbiq; erat. Vnde Auguſt. Non dimiſit patrem Chriſtus cùm venit in virginem, vbiq; totus, vbiq; perfectus. Vno ergo eodemq; tempore totus erat in inferno, totus in cœlo. Erat apud inferos reſurrectio mortuorum, erat ſuper cœlos vita viuentiū: verè mortuus, verè uiuus: in quo & mortem ſuſceptio mortalitatis excepit, & uitam diuinitas nō perdidit. Mortem ergo Dei filius & in anima nō pertulit, & in maieſtate non ſenſit: ſed tamen participatione infirmitatis rex gloriæ crucifixus eſt. Ex his apparet quòd Chriſtus eodē tempore totus erat in ſepulchro, totus in inferno, totus ubiq;, ſicut & modo

Augu. contra Felicianum de vnitate Trinit. ad optatum c. 14. to. 6.
Ibid. ca. 16.

& modo totus eſt ubicũq; eſt, ſed non totum. Nec in ſepulchro, nec in inferno totum erat etſi totus: ſicut Chriſtus totus eſt Deus totus homo, ſed non totum: quia nõ ſolùm eſt Deus uel homo, ſed & deus & homo. Totum enim ad naturam refertur, totus autem ad hypoſtaſin: ſicut aliud & aliquid ad naturam, alius uerò & aliquis ad perſonam referuntur. Vnde Ioannes Damaſcenus, Totus Chriſtus eſt Deus perfectus, non autem totum Deus eſt. Non enim ſolùm Deus eſt, ſed & homo: & totus homo perfectus. Non autem totum homo: non ſolùm enim homo, ſed & Deus. Totum enim naturæ eſt repræſentatiuum: totus autem hypoſtaſeos: ſicut aliud quidem eſt naturæ, alius hypoſtaſeos: ſic & huiuſmodi. *Li. de ſide 3 cap. 7. in ſine.*

Si ea quæ dicuntur de Deo vel de filio Dei poſſunt dici de homine illo, vel de filio hominis. D

Solet etiam quæri, ſi congruenter dici poſſit filius hominis, uel ille homo deſcendiſſe de cœlo, uel ubiq; eſſe: ſicut dicitur filius Dei uel Deus de cœlo ueniſſe, & ubique eſſe. Ad quod dicimus, ſi ad unitatem perſonæ referatur dicti intelligentia, ſanè dici poteſt: ſi uerò ad diſtinctionem naturam, nullatenus concedendum eſt. Vnde Auguſtin. una perſona eſt Chriſtus Deus & homo. Ideo dicitur, † Nemo aſcendit in cœlũ, niſi qui de cœlo deſcendit, & cætera. Si ergo attendas diſtinctionem ſubſtantiarum, filius Dei deſcendit, & filius hominis crucifixus eſt: Si uerò unitatem perſonæ, & filius hominis deſcendit, & filius hominis eſt crucifixus. † Propter hanc unitatem perſonæ, non ſolùm filium hominis deſcendiſſe de cœlo, ſed etiam dixit eſſe in cœlo, cùm loqueretur in terra. Propter hanc eandem dicitur Deus gloriꝫ crucifixus, qui tamen ex forma ſerui tantum crucifixus eſt. Non tamen ſecundum hoc quòd Deus gloriæ eſt, & ſecundum quòd glorificat ſuos: & tamen dicitur Deus gloriæ crucifixus. Rectè quidem non ex uirtute diuinitatis, ſed ex infirmitate carnis. Quid ergo propter quid, & quid ſecundum quid dicatur, prudens & diligẽs & pius lector intelligat. Hæc de corrigia calceamenti dominici

Ioan. 3. b

Lib. de præſentia Dei ad Dardanũ, Et li. 3. contra Maximinum Cap. 20.

† *Ioan. 3. b*

† *Libr. 1. de Trin. c. 13, in initio capitis.*

1. Cor. 2. b

Ioan. 1. d

dicta

Amos 2.a dicta ſufficiant, ne oſſa regis Idumeę conſumantur uſq; in cinerem.

SI CHRISTVS HABVERIT FIDEM ET ſpem & charitatem. Diſtinct. XXIII. A

Diſt. 13. & 18.
De virtutibus Theologicis, & primo de fide quãtum ad eius eſſentiam.
† Ro. 12. a

CVm uerò ſuprà perhibitum ſit Chriſtum plenum gratia fuiſſe, non eſt ſuperuacuum inquirere, utrũ fidem & ſpem ſicut charitatem habuerit. Si enim his caruit, non uidetur plenitudinem gratiarum habuiſſe. Vt autem hæc quæſtio ualeat apertius explicari, de his ſingulis aliqua in medium proferenda ſunt: & primùm de fide, ſecundum menſuram cuius præcepit † Apoſtolus unicuique ſapere.

Quid ſit fides. B

Augu. li. 2. quæſt. Euã. Cap. 39.
In Enchir. Cap. 9.

Fides eſt uirtus qua creduntur quæ non uidentur. Quod tamen non de omnibus quæ non uidentur, accipiendum eſt: ſed de his tantum, quæ credere (ut ait Auguſt.) ad religionem pertinent. Multa enim ſunt quæ ſi Chriſtianus ignoret, nihil metuendum eſt: quia nõ ideo a religione deuiat.

Quot modis dicitur fides. C

Lib. de trin. 13. ca. 2.

Accipitur autem fides tribus modis, ſcilicet pro eo quo creditur & eſt uirtus: & pro eo qđ creditur, & non eſt uirtus: & pro eo in quod creditur, quod aliud eſt ab eo quo creditur. Vnde Auguſtin. inquit, Aliud ſunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus ſunt quæ uel eſſe, uel fuiſſe, uel futura eſſe creduntur: hæc autem in animo credentis eſt, ei tantum conſpicua cuius eſt: & tamen nomine fidei cenſetur utrũq; & illud, ſcilicet, quod creditur, & id quod creditur. Id quod creditur, dicitur fides: ſicut ibi, Hæc eſt fides catholica, quam niſi quiſque firmiter fideliterque crediderit, ſaluus eſſe non poterit. Fides autem qua creditur, ſi cum charitate ſit, uirtus eſt: quia charitas (ut ait Ambroſius) mater eſt omnium uirtutum, quæ omnes informat, ſine qua nulla uera uirtus eſt. Fides ergo operans per dilectio-

In ſimbolo Athanaſij.
Super epiſt. ad Roman.
Galat. 5. b

ctionem virtus eſt,qua non viſa creduntur. Hæc eſt fundamentum quod mutari non poteſt, vt ait Apoſtolus, quæ poſita in fundamento neminem perire ſinit. Vnde Auguſt. Fundamentum eſt Chriſtus Ieſus,id eſt, Chriſti fides,ſcilicet:quæ per dilectionem operatur,† per quam Chriſtus habitat in cordibus,quæ neminem perire ſinit. Alia verò non eſt fundamentum. Fides enim ſine dilectione inanis eſt. Fides cum dilectione Chriſtiani eſt:alia dæmonis eſt.†Nam & dœmones credunt, & contremiſcunt.Sed multum intereſt vtrum quis credat Chriſtum, vel Chriſto, vel in Chriſtum. Nam Ieſum eſſe Chriſtum dæmones crediderunt, nec tamen in Chriſtum crediderunt.

1. Cor. 3. c
De fide & operibus c. 14. & 16.
† Ephe. 3. d
Sermo. 1. de vigilia Pente. ca. 1.
† Iacob. 2. d

Quid ſit credere in Deum, vel Deo, vel Deum. D

Aliud eſt enim credere in Deum, aliud credere deo, aliud credere deum. Credere deo, eſt credere vera eſſe quæ loquitur, quod & mali faciunt; & nos credimus homini, ſed non in hominem. Credere deum, eſt credere quòd ipſe ſit deus: quod etiam mali faciunt. Credere in deum, eſt credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere & eius membris incorporari. Per hanc fidem iuſtificatur impius, vt deinde ipſa fides incipiat per dilectionem operari. Ea enim ſola bona opera dicenda ſunt, quæ fiunt per dilectionem dei. Ipſa enim dilectio opus fidei dicitur. Fides ergo, quam dæmones & falſi Chriſtiani habent qualitas mentis eſt, ſed informis, q̄a ſine charitate eſt. Nam & malos fidem habere, cum tamen charitate careant, Apoſtolus oſtendit dicens, † Si habuero omnem fidem, charitatem autem nō habeam, &c. Quæ fides etiam donum dei dici poteſt: quia & in malis quædam dei dona ſunt.

Aug. de verbis Domini ſermone 61 to. 10. tract. 29. ſuper Ioan. circa illud, Si quis voluerit voluntatem.
Aug. enarratione Pſ. 77. tom. 8.
Ad Gala. 5. b
Tracta. 10. ſuper Epiſt. Ioan. 8.
† 1. Cor. 13.

An illa informis qualitas mentis, quæ in malo Chriſtiano eſt, fiat virtus cum ſit bonus. E

Si verò quæritur, vtrum illa informis qualitas, qua malus Chriſtianus vniuerſa credit quæ bonus Chriſtianus, accedente charitate remaneat & fiat virtus, an ipſa eliminetur,

eliminetur, & alia qualitas ſuccedat, quæ uirtus ſit. Vtrũ libet ſine periculo dici poteſt. Mihi tamẽ uidetur, quòd illa qualitas quæ prius erat, remaneat, & acceſſu charitatis uirtus fiat.

Ex quo ſenſu una dicatur fides. **F**

Cumque diuerſis modis dicatur fides, fatendum eſt tamen unam eſſe fidem, ut ait Apoſtolus, Vnus Dominus, una fides. Siue enim fides accipiatur pro eo quod creditur, ſiue pro eo quo creditur, rectè dicitur fides una. Si enim pro eo quod creditur accipiatur, ex hac intelligentia dicitur una fides, quia idem iubemur credere, & unũ idemque eſt quod creditur à cunctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur, id eſt, uniuerſalis. Si uerò accipiatur fides pro eo quo creditur, ea ratione una dicitur eſſe fides, non quia ſit una numero in omnibus, ſed genere, id eſt, ſimilitudine. Vnde Auguſtinus libro 13 de Trinitate, Fides (quam qui habent, fideles uocantur. & qui non habent, infideles) communis eſt omnibus fidelibus: ſicut pluribus hominibus una facies communis eſſe dicitur, cùm tamen ſinguli ſuas habeant. Non enim fides numero eſt una, ſed genere, quæ cùm ſit in uno, eſt & in alijs, non ipſa, ſed ſimilis: & propter ſimilitudinem magis unam dicimus eſſe, quam multas. Sicut idem uolentium dicitur una uoluntas: cùm tamen cuique ſit ſua uoluntas: & duorum ſimillimorum dicitur facies una.

Epheſ. 4. — *Cap. 2. in principio.* — *Ibid. paulò inferius.*

Quòd fides eſt de his quæ non videntur propriè, quæ tamen videntur ab eo in quo eſt. **G**

Notandum quoque eſt, quòd fides propriè de non apparentibus tantum eſt. Vnde Gregor. Apparentia non habent fidem, ſed agnitionem. Idem, Cum Paulus dicat, Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium: hoc ueraciter dicitur credi, quod non ualet uideri. Nam credi iam non poteſt, quod uideri poteſt. Thomas aliud uidit, & aliud credidit: hominem uidit, & Deum confeſſus eſt, dicens, Dominus

In Homilia ſuper Euã. 26. circa medium, Et lib. 4. Dial ca. 5. Ioan. 20. g

minus meus & Deus meus. De hoc etiam Augu. ait, Fidem ipſam uidet quiſque in corde ſuo eſſe, ſi credit: uel non eſſe, ſi non credit. Non ſicut corpora, quæ uidemus oculis corporeis, & per ipſorum imagines quas memoria tenemus etiam abſentia cogitamus: nec ſicut ea quę nõ uidimus, & ex his quæ uidimus, cogitationẽ utcũq; formamus, & memoriæ cõmendamus. Nec ſicut hominem, cuius animam etſi non uidemus, ex noſtra conijcimus, & ex motibus corporis hominem, ſicut uidẽdo didicimus, intuemur etiam cogitando. Non ſic uidetur fides in corde in quo eſt, ab eo cuius eſt, ſed eã tenet certiſſima ſcientia. Cùm ergo ideo credere iubemur, quia id quod credere iubemur uidere nõ poſſumus: ipſam tamen fidem quando eſt in nobis, uidemus in nobis: quia & rerum abſentium præſens eſt fides, & rerũ quæ foris ſunt, intus eſt fides, rerum quæ non uidentur, uidetur fides, & ipſa temporaliter fit in cordibus hominũ: & ſi ex fidelibus infideles fiant, perit ab eis. His uerbis euidẽter traditus, fidẽ ipſam in corde hominis ab ipſo homine uideri non corporaliter, non imaginariè, ſed intellectualiter: & ipſam tñ abſentium & eorum quæ non videntur eſſe. n. Vt Aug. alibi ait, Credimus ut cognoſcamus, nõ cognoſcimus ut credamus. Quid. n. eſt fides, niſi credere quod non uides? Fides ergo eſt quod non uides credere, veritas qđ credidiſti uidere. Vnde rectè fides dr̃ argumentũ uel coniunctio rerũ non apparentiũ: q̃a ſi fides eſt, ex eo cõuincitur & probatũ aliqua eſſe non apparentia, cum fides non ſit niſi de non apparentibus.

Libro 13. de Tri. c. 1.

Ibidem.

Super Ioã. tractat. 27. Tomo 9. circa illud, c. 6. Et nos credimus et cogno. Et expreſſius tractat. 40.

Deſcriptio fidei. H

Ait enim Apoſtolus, Fides & ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum uel conuictio non apparẽtiũ, quia per fidem ſubſiſtunt in nobis etiam modo ſperanda, & ſubſiſtunt in futuro per experientiam. Et ipſa eſt probatio & conuictio non apparentium, quia ſi quis de his dubitet, per fidem probantur: ut adhuc probatur futura reſurrectio, quia ita crediderunt patriarchæ & alij ſancti. Vel probatio eſt & certitudo, ꝙ ſint aliqua non

Hebr. 11. a

appāretia, vt ſuprà dictum eſt. Propriè tñ fides dr̃ ſubſtantia rerũ ſperādarum, quia ſperandis ſubſtat: & qa fundamētum eſt bonorum, quod nemo mutare poteſt.

Si illa deſcriptio ſpei conueniat. I

Si uerò quæritur, An hæc deſcriptio ſpei conueniat: ſanè concedi poteſt vtrumlibet. Si autem dicatur conuenire, ſunt & alia plura quibus differunt fides & ſpes: ſed non improbè dici poteſt ſoli fidei conuenire, non ſpei: quia fides ſola fundamentum dicitur, non quia fides uirtus poſſit eſſe ſine ſpe & charitate. Vnde Auguſt. Fides operans per dilectionem vtiq; ſine ſpe eſſe nō poteſt: nec amor ſine ſpe: nec ſine amore ſpes, nec vtrunq; ſine fide, & fides ſine amore nihil prodeſt, poteſt tamen credi aliquid, quod non ſperatur, nihil autem poteſt ſperari, quod nō creditur. Ideoque credere, quod eſt actus fidei, naturaliter præcedit ſperare, quod eſt actus ſpei, quia niſi aliquid credatur, non poteſt ſperari. Creditur enim aliquid, quod non ſperatur. Inde eſt quòd in ſcriptura plerunque reperitur quòd fides præcedit ſpē, & ſpes ſequitur fidem: non quòd virtus fidei præcedat virtutem ſpei tempore vel cauſa, ſed quia actus fidei naturaliter pręcedit actum ſpei: quod etiam quidam concedūt de ipſa uirtute fidei, vt naturaliter præcedat ſpem, non tempore. † Vnde & rectè ea ſola dicitur fundamentum omnium virtutum & bonorum operum: non autē fundamentum eſt charitatis, quia nō ipſa chatitatis, ſed charitas ipſius virtutis fidei cauſa eſt. *a* Charitas enim cauſa eſt mater omniũ uirtutum: quæ ſi deſit, fruſtra habentur cętera: ſi autem adſit, habentur omnia. Charitas enim ſpiritus ſanctus eſt, vt in *b* ſuperioribus pętaxatũ eſt. Ipſa eſt ergo cauſa omnium virtutum, nō ipſius aliqua virtutũ cauſa eſt; quia omnia munera excellit. Vnde *c* Aug. Reſpice ad munera Eccleſiæ, & vniuerſis excellentius charitatis munus cognoſces: quę, vt oleum, non poteſt premi in imò, ſed ſuper exilit. Nō ergo eius cauſa vel fundamentum fides eſt. Greg. tamen ſuper *d* Ezech. dicit, quia niſi prius fides teneatur, nullatenus ad ſpiritualem

In Enchir. ca. 8 in fine
1. Cor. 13. a
† *Quare dicuur ſola fides fundamentum.*
a Tract. de laud. cha. i principio.
b Li. 1. ſententiarum, Diſtinc. 17
c Aug. ibid. immediatè ſuprà pręallega. to. 9.
d Hom. 16 antè medium.

ritualem amorem attingitur. Non enim charitas fidem, ſed fides charitatem præcedit: quia nemo poteſt amare quod nõ crediderit, ſicut nec ſperare. Sed hoc accipi poteſt eſſe dictum de fide, quæ virtus non eſt: Ipſa enim ſpem & charitatem frequenter præcedit: uel de actu fidei, qui fortè naturaliter actũ charitatis pręcedit, ſicut actum ſpei. quod verba præmiſſa diligenter notata innuunt, & ea etiam quæ addit dicẽs, Niſi ea, inquit, quæ audis credideris, ad amandum ea quæ audis non inflammaberis: quæ tantum de non viſis eſt, ut antè diximus. Vnde *e* Chryſoſt. Fides in anima noſtra facit ſubſiſtere ea quæ non uidentur: dę quibus propriè fides eſt, de viſis enim non eſt fides, ſed agnitio.

e Super ep. ad Heb. Homi 21. in fine circa illud, cap. 11. fides eſt ſperand.

QVOMODO INTELLIGITVR QVOD ſcriptum eſt, vt cum factum fuerit credatis. Diſtinct. XXIIII.

De fide quãtum ad eius obiectum ſiue materiã.

A

HIc quæritur, ſi fides tantum de non viſis eſt, quomodo ueritas † Apoſtolis ait, Nunc dico vobis priuſquam fiat, ut cum factum fuerit credatis. ubi innui videtur, quòd fides illis fuerit de factis & uiſis. Super quo † Aug. mouet quæſtionem & abſoluit, ita inquiẽs, Quid ſibi uult, Vt cum factum fuerit, credatis? Hæc eſt laus fidei, ſi quod creditur non uidetur. Nam & Thomas, cui dictum eſt, Quia vidiſti me, credidiſti: non hoc credidit, quod uidit. Cernebat enim & tãgebat carnem viuentem, quam uiderat moriẽtem, & credebat Deum in carne ipſa latentem Credebat ergo mente quod non videbat, per hoc quod ſenſibus corporis apparebat. Si verò dicuntur credi quę uidentur, ſicut dicit unuſquiſque oculis ſuis credidiſſe: non ipſa eſt quæ in nobis ædificatur fides: ſed ex rebus quæ uidentur, agitur in nobis vt ea credantur, quæ non uidentur. Ex his apertè intelligitur, quod propriè fides non apparentium eſt. Nec illa eſt fides qua in Chriſto ædificamur, qua dicimus uſitata locutione, nos ea credere quæ uidemus. Alibi tamen dicit Auguſtin. fidem eſſe de rebus præſentibus:

† Ioan. 14.
† Aug. ſuper Ioan. in tract 79. in initio. Tomo 9.
Ioan. 20. g.
Quòd etiã

De reb. præſentibus dicitur fides ſed impropriè. quod erit in futuro, cum per ſpeciem Deum præſentẽ contemplabimur: quæ tamen non propriè dicitur fides ſed veritas. Eſt, inquit, fides qua creduntur ea quæ non videntur. Sed tamen eſt etiam fides rerum, quando nõ verbis, ſed rebus ipſis præſentib. creditur, quod erit, cũ per ſpeciem manifeſtam ſe contemplandam ſanctis præbebit Dei ſapientia. Sed non propriè hæc dicitur fides. imò fidei merces ad quam credendo peruenietur: vt ex fide verborum tranſeat iuſtus in fidem rerum. *Aug. lib. 2. quæſt. Euã. c. 39. to. 4.*

Si Petrus habuit fidem paſſionis, quando vidit hominem illum pati. B

Si uerò quæritur, Vtrum Petrus fidem paſſionis habuerit, cum hominem Chriſtum oculis pati cernebat. Dicimus eum fidem paſſionis habuiſſe, non in eo quod credebat hominẽ pati, quia hoc uidebat: ſed in eo quòd credebat Deum eſſe, qui patiebatur. Non enim virtus fidei erat, quòd credebatur homo pati & mori, quod iudæus cernens credebat: ſed quod credebatur Deus eſſe, qui patiebatur. Vnde Augu. ſuper illum Pſalmi locum, Reſpondit ei in uia uirtutis ſuæ. Laus fidei eſt, non quia credit hominem illum mortuum, quod & paganus credit: ſed quia credit eum glorificatum & uerum Deum. Credit ergo fides Deum mortuum, & hominem glorificatum. Non ergo fuit Petro fides credere hominem illum mori, quod oculis cernebat: ſed credere Deum eſſe, qui moriebatur. Nec nobis etiam fides in hoc meretur, quòd credimus hominem illum mortuum, quod & iudæus credit: ſed quia credimus hominem Deum mortuum eſſe. *Enarratione in Pſal. 101. concione 2. to. 8.*

Si aliqua ſciuntur quæ non creduntur. C

Quòd fides nullo capitur ſenſu. Poſt hoc quæri ſolet, Cùm fides ſit de non apparentibus & non viſis, vtrum etiam ſit de incognitis tãtum. Si enim de incognitis tantum eſt, de his uidetur eſſe tantum quæ ignorantur. Sed ſciẽdum eſt, quòd cum viſio alia ſit ſit interior, alia exterior, nõ eſt fides de ſubiectis exteriori viſioni: eſt tamen de his quæ uiſu interiori vtcunque capiuntur. Et quædam ſic capiuntur, ut intel-

ligantur

ligantur, etſi non ut in futuro, quædam autem nõ, quia cũ fides ſit ex auditu nõ modò exteriori ſed etiã interiori, nõ poteſt eſſe deo eo quod omnino ignoratur, quæ ipſa ad ſenſum corporis non pertinet, ut ait Aug. dicẽs, Quãuis ex auditu fides in nobis ſit, non tñ ad eũ ſenſum corporis pertinet, q dicitur auditus, quia nõ eſt ſonus; nec ad vllũ ſenſum corporis, quoniam cordis eſt res iſta, non corporis. Quædã ergo fide creduntur, q̃ intelliguntur naturali ratione: quædam uerò, quæ non intelliguntur. Vnde Propheta. Niſi credideritis, non intelligetis. Quod† Aug. apertè diſtinguit. Alia ſunt, inquit, q̃ niſi intelligamus, non credimus: alia quæ niſi credamus, non intelligemus. Nemo tamẽ poteſt credere in deũ, niſi aliquid intelligat, cũ fides ſi ex auditu prædicationis. idẽ in lib de Trinit. Certa fides utcunq; inchoat, cognitionẽ: Cognitio uerò certa non perficitur, niſi poſt hanc uitã Ambroſius quoq; ait, Vbi fides, non ſtatim cognitio: ubi cognitio eſt, fides præcedit. Ex his apparet aliqua credi, quæ non intelliguntur, uel ſciuntur, niſi prius credantur: quædã uerò intelligi aliquãdo etiã antequam credãtur. Nec tamen ſic intelliguntur modo, ut in futuro ſciãtur: & nunc etiam per fidem qua mundantur corda, amplius intelliguntur: quia niſi per fidem diligatur deus, non mundatur cor ad ſciendum eum. Vnde Aug. Quid eſt deum ſcire niſi eum mente conſpicere, firmeq; percipere? Sed & prius quàm valeamus perſpicere, & percipere deum, ſicut percipitur à mundis cordibus, niſi per fidem diligantur, non poterit cor mundari, quo ad eum uidendum ſit aptum. Ecce hic aperte habes, quia non poteſt ſciri deus, niſi prius credendo diligatur. Supra autem dictum eſt, quòd nemo poteſt credere in deum, niſi aliquid intelligatur. Vnde colligitur, non poſſe ſciri, & intelligi credenda quædam, niſi prius credantur: & quædam non credi, niſi prius intelligantur, & ipſa per fidem amplius intelligi: nec ea quæ prius creduntur, quàm intelligantur penitus ignorantur, cùm fides ſit ex auditu. Ignorantur tamen ex parte: quia non ſciuntur.

In 15. de Tri. cap. 2.
Ro. 10. d

Eſaiæ 7. b iuxta 70. interpretes.
† *Aug. ſup Pſal. 118. Sermo. 18. 9. cap. 1.*

Super Pſ. 118 Serm. 10. circa illũ verſum Agnoui Domine quia.
Actor. 15.
In 8. de Tri. Cap. 4.

Quòd creduntur & amantur q̃ ignorantur.

Creditur ergo qđ ignorant, ſed nō penitus, ſicut etiam amatur qđ ignoratur Vnde Augu. Sciri aliquid, & non diligi pōt. Diligi uerò quod neſcitur, quęro utrū poſſit? Si non pōt, nemo diligit Deum antequàm ſciat. Vbi aūt ſunt illa tria, fides, ſpes, charitas, niſi in animo credente quod nondum ſcit, & ſperante & amante quod credit? Amatur ergo & quod ignoratur, ſed tamen creditur.

Ibid. eodem 4. cap.

DE FIDE ANTIQVORVM.

Diſtinct. XXV. A

De ſufficientia fidei.

PRædictis adijciendum eſt de ſufficientia fidei ad ſalutem. Illis enim qui præceſſerunt aduentum Chriſti & qui ſequuntur, uidetur profeciſſe fides ſecundum temporis proceſſum, ſicut profecit cognitio. Fides quippe magna dicitur cognitione, & articulorum quantitate, uel conſtantia, & deuotione. Eſt autem quædam fidei menſura, ſine qua nunquam potuit eſſe ſalus. Vnde † Apoſtolus, Oportet accedētem credere quia deus eſt, & quòd remunerator eſt ſperantium in ſe. Sed quæritur, Vtrum hoc credere ante aduentum & ante legem ad ſalutem ſuffecerit? Nam tempore gratiæ conſtat certiſſimè hoc non ſufficere: oportet enim vniuerſa credi, quæ in ſymbolis continentur. Sed nec ante aduentum, nec ante legem uidetur hoc ſuffeciſſe: quia ſine fide mediatoris nullum hominem vel antè uel poſt fuiſſe ſaluū ſanctorum authoritates conteſtantur. Vnde Auguſtinus ad Optatum: Illa fides ſana eſt, qua credimus nullum hominem ſiue maioris ſiue minoris ætatis liberari à contagione mortis & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, niſi per unum mediatorē Dei & hominum Ieſum Chriſtum, cuius hominis eiuſdemque Dei ſaluberrima fide etiam illi iuſti ſalui facti ſunt, qui priuſquam ueniret in carne, crediderunt in carnem uenturum. Eadem enim fides eſt & illorum & noſtra. Proinde cum omnes iuſti ſiue ante incarnationem, ſiue poſt nec uixerint nec uiuant, niſi ex fide incarnationis Chriſti: profecto quod ſcriptum eſt, Non eſſe aliud

Quòd ſine fide mediatoris nūquā fuerit ſal. † *Heb. 11. b*

Epiſt. 51. Tomo 2. 1. Trin. 2. b Ibid. paulò inferius.

Actuum 4

nomen

nomen ſub cœlo, in quo oporteat ſaluari: nos ex illo tē pore valeat ad ſaluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum eſt. Idem, Nemo liberatur à damnatione quæ per Adam facta eſt, niſi per fidem Ieſu Chriſti. *a* Idem, Eadem fides mediatoris quæ nos ſaluat, ſaluos iuſtos faciebat antiquos, puſillos cum magnis. quia ſicut credimus Chriſtum in carne ueniſſe, ita illi uenturum: & ſicut nos mortuum, ita illi moriturum: & ſicut nos reſurrexiſſe, ita illi reſurrecturum, & nos & illi ad iudiciū viuorum & mortuorum vēturum. *b* Greg. ſuper Ezec. Et qui præibant, & qui ſequebātur, clamabāt dicentes, *c* Oſanna filio Dauid: quia omnes electi, qui in Iudæa eſſe potuerunt, ſiue qui nunc in Eccleſia ſunt, in mediatorem Dei & hominum crediderunt & credūt. His alijsq; pluribus teſtimonijs perſpicuè docetur, nulli unquam ſalutē eſſe factam, niſi per fidē mediatoris. Oportet ergo accedentē credere q ſuprà dixit Apoſtolus. ſed nō ſufficit.

Lib. de correptione & gratia c. 7. in prin. to. 7

a *Aug. lib. co. de nupt. & concup. cap. 12.*

b *Hom. 17. parum poſt principiū.*

c *Mar. 11. b.*

De fide ſimplicium. B

Quid ergo dicetur de illis ſimplicibus, quibus non erat reuelatum myſterium incarnationis, qui piè credebant quod eis traditum fuit? Dici poteſt nullum fuiſſe iuſtum uel ſaluum, cui non eſſet facta reuelatio uel diſtincta, uel uelata, uel in aperto, uel in myſterio. Diſtincta ut Abrahæ & Moyſi, alijsque maioribus, qui diſtinctionem articulorum fidei habebant. Velata, ut ſimplicibus, quibus reuelatum erat ea eſſe credenda, quæ credebant illi maiores & docebant, ſed eorum diſtinctionem apertam non habebant: ſicut & in Eccleſia aliqui minus capaces ſunt, qui articulos ſymboli diſtinguere & aſſignare non ualet, omnia tamen credunt quæ in ſymbolo continentur. Credunt enim quę ignorant, habētes fidem uelatam in myſterio: ita & nunc minus capaces reuelatione ſibi facta maioribus credendo inhærebant, quibus fidem ſuam quaſi committebant, vnde Iob, Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta eos. Simplices & minores ſunt aſinæ paſcētes iuxta boues: quia humilitate maioribus adhærendo, in myſterio credebant, *Iob. 1. c*

2. Reg. 17. b quæ illi myſterio docebant: qualis fortè fuit uidua Sareptana.

Quæ ante aduentum Chriſti de mediatore credere ſufficiebat. C

Sed quæritur, Cùm ſine fide mediatoris antiquis nõ fuerit ſalus, ſicut nec modernis: utrum oportuerit illos credere omnia illa de mediatore, quæ nunc credimus? Quibuſdam uidetur, ꝙ ſuffecerit illis quatuor tantum credere. ſ. natiuitatem, mortem, reſurrectioné, aduentũ ad iudicium, quod ex præmiſſis uerbis. Aug. colligunt, ubi iſta quatuor poſuit. Aliis autem uidetur habita fide Trinitatis, id de myſterio incarnations fidei ſuffeciſſe, vt dei filius crederetur naſciturus de homine, & iudicaturus, qui de Ioanne Baptiſta documentũ huius rei aſſu munt, qui de morte Chriſti & deſcẽſu ad inferos in Euãgelio dubitaſſe uidetur ſecundum expoſitione Grego. quando interrogauit per diſcipulos, Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Quaſi diceret, Es tu per teipſum deſcenſurus ad infernum, an alium ad hæc ſacramẽta miſſurus es? quidam tamen dicunt eum non dubitaſſe de ignorantia, ſed de pietate. i. dubitare ſe oſtendiſſe: non quia ignorauerit, ſed pietatis affectu compaſſum eſſe Chriſto, & eius humilitatem admirando inſinuaſſe.

Homilia 1. ſuper Ezechi. & Homil. 6. ſuper Euang.
Mat. 15.
Luc. 7 e

De fide Cornelij. D

Solet etiam quæri de Cornelio, Vtrum fidem incarnationis habuerit, cùm dictum eſt ei per Angelum, Acceptæ ſunt eleemoſynæ tuæ, & exauditæ ſunt orationes tuæ. Si enim fidem incarnationis non habebat, tunc ergo ſine fidei incarnationis erat ei iuſtitia: qa de illo ſcriptum eſt, quod iuſtus erat & timens Deum. Si uero fidẽ incarnationis habebat, ad quid ergo miſſus eſt ad eum Petrus? Sanè dici poteſt, eum ſicut fidem unitatis, ita & incarnationis habuiſſe Dei releuatione, ſed incarnatum iam eſſe Dei filium ignoraſſe: & ideo miſſus eſt ad eum Petrus, ut iam natum dei filium ei annunciaret, & ſacramentum regenerationis ei conferret. Habebat ergo

Act. 10. a
Ibidem.

ergo fidem incarnationis, ſed an facta, uel futura eſſet, non nouerat: & ita per fidem uenit ad opera, & per opera amplius ſolidatus eſt in fide. Per fidem enim ut ait Gregor. uenitur ad opera. Cornelius etiam per fidem uenit ad opera. Deum enim unum credebat, ſed filium eius neſciebat incarnatum. Per fidem placuerunt Deo opera eius. Sine fide enim impoſſibile eſt aliquem placere Deo. Auguſtinus uerò dicit Cornelio dictum eſſe per Angelum, Acceptæ ſunt eleemoſynæ tuæ & orationes tuæ, antequam in Chriſtum crederet: nec tamen ſine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat, in quem non credebat? ſed ſi poſſet ſine fide Chriſti eſſe ſalus, non ad eum mitteretur architectus Eccleſiæ Petrus. Attende quid ait, ſine fide Chriſti non poſſe eſſe ſalutem, & tamen Cornelium exauditum antequam crederet in Chriſtũ. Quod ita poteſt intelligi. ſ. antequã ſciret Chriſtũ incarnatũ, in quẽ credebat in myſterio.

Homil. 19. ſuper Ezech. ante medium.
Heb. 11. a
Lib. 1. de prædeſti. ſanctorum. cap. 7.
Rom. 10. c

De æqualitate fidei, ſpei, charitatis, & operis quæ ſecundum aliquid ſunt æqualia. E

Illud etiam non eſt prætermittendũ, quod fides, ſpes, charitas, & operatio ſecundum aliquid æqualia ſunt in præſenti. Vnde Gregor. Fidem, ſpem, charitatẽ, atq; operationem dum in hac uita uiuimus, æquales ſibi eſſe apud nos inuenimus: quia quantum credimus, tantum amamus: & quantum amamus, tantum de ſpe præſumimus. Quiſq; enim fidelis tantum credit, quantũ ſperat, & amat, & tantum operatur, quantum credit, & amat, & ſperat. Sed tamen maior ſpe, & fide charitas dicitur, quia cùm ad Dei ſpeciem peruenitur, ſpes & fides tranſit, ſed charitas permanet: & quia charitas mater eſt omnium uirtutum, quæ non ideo poſt fidem & ſpem ponitur, quod ex eis oriatur, ſed quia poſt illa remanebit aucta. Charitas enim nunquam excidit. Premiſſa autem æqualitas propriè ſecundum interiorum actuũ intentionem conſideranda eſt. Huic uerò quod hic & ſuperius dictum eſt, ſcilicet, quòd charitas non eſt ex fide, ſpe, ſed econuerſo, uidetur obuiare quod

Super Ezechi. Homil. ult. circa illud, & menſus eſt art. long.
1 Cor. 13. c
Diſtin. 23. Parag. ult.

1. *Tim.* 1. Ait Apoſtolus, Finis præcepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta. Quod exponens

Lib. 1. *de do doctr. Chriſtiana cap. ult.*

Auguſtinus, Cor accipit pro intellectu, & conſcientiam pro ſpe. Qualis, inquit, charitas eſt finis præcepti procedens de corde puro. i. de puro intellectu, ut nihil niſi De' diligatur, & conſcientia, i. de ſpe bona, & fide nō ficta. i. non ſimulata. Non ergo charitas fidem & ſpem, ſed fides & ſpes charitatem præcedere uidentur. Hoc ergo ea ratione traditum intellige, non quòd fides & ſpes cauſa uel tempore charitatem omnium bonorum matrem præcedant: ſed quia charitas ſine illis in aliquo eſſe non poteſt, ſed illa ſine charitate poſſunt eſſe: quamuis non ſit pia fides uel ſpes ſine charitate. Ideo ergo & fides & ſpe procedere dr̃ charitas, quia nulli prouenit ſine iſtis.

DE SPE QVID SIT.

Diſtinct. XXVI. A

De ſpe.

EST autem ſpes virtus, qua ſpiritualia & æterna bona ſperantur. i. cum fiducia expectantur. Eſt enim ſpes certa expectatio futurę beatitudinis, ueniēs ex Dei gratia & meritis præcedentibus, uel ipſam ſpem, quam naturā præit charitas, uel rem ſperatam. i. beatitudinem æternam. Sine meritis enim aliquid ſperare, nō ſpes, ſed præſumptio dici poteſt.

De quibus ſit ſpes. B

In Enchir. Cap. 8. *Rom.* 8. *c*

Et ſicut fides, ita & ſpes eſt de inuiſibilibus. Vnde Auguſtinus, Fidem appellamus earum rerum quæ non videntur. De ſpe quoque dicitur, Spes quæ uidetur, nō eſt ſpes. quod enim uidet quis, q̃d ſperat? Quod attinet ad non uidere uel quæ creduntur, uel quæ ſperantur, fidei ſpeique commune eſt. Diſtinguitur tamen fides à ſpe, ſicut uocabulo, ita etiam rationabili differentia. Eſt enim fides malarum rerum & bonarum: quia & bona creduntur & mala, & hoc fide bona non mala. Eſt etiam fides & præteritarum rerum, & præſentium, & futurarum. Credimus enim mortem Chriſti, quæ iam præteriit credimus ſeſſionem, quæ nunc eſt. Credimus

Quomodo differunt fides, & ſpes.

venturum

venturum ad iudicandum, quod futurum eſt. Item fides & futurarum rerum eſt, & alienarum. Nam & ſe quiſq; credit eſſe cœpiſſe, nec fuiſſe vtiq; ſempiternū: & alia atque alia nō modo de alijs hominibus multa, quæ ad religionē pertinent, verumetiam de Angelis credimus. Spes autē nō niſi bonarū rerū eſt, nec niſi futurarū, & ad eum pertinentium, qui earum ſpem gerere perhibetur. *Ibidem. Diſtin. præcedenti allegata.*

Redit ad præmiſſam quæſtionem, ſcilicet, an fides & ſpes in Chriſto fuerint. C

Poſt hoc ſupereſt inueſtigare, Vtrum fides & ſpes in Chriſto fuerint: vnde tractatus iſte ſumpſit exordium. Quibuſdam non indoctè videtur fidem, virtutē & ſpem in eo non fuiſſe, ſicut in ſanctis iam beatificatis, vel in Angelis non ſunt, & tamen ſancti credunt & ſperant reſurrectionem futuram, & Angeli eandem credunt: nec tamen in eis fides vel ſpes virtus eſt: quia & Deo per ſpeciem contemplando fruuntur: & in Dei verbo reſurrectionem futuram ſiue iudicium, non per ſpeculum in ænigmate, ſed præclariſſimè inſpiciunt. Si enim quia credunt reſurrectionem futuram, ideo verum eſt eos fidem habere: ergo ea conſummata poſt iudicium ſimiliter & fidem habere dicentur, qui credunt eam præteritam. Sed ſicut tunc credent, nec tamen fidem quæ fideles facit habebunt; quia non credent abſq; ſcientia, quæ non erit ænigmatica, ſed per ſpeciem: ita & modo credunt & ſperant reſurrectionē: nec tamen fidem habent, quia credendo cognoſcunt. Venit enim eis quod perfectum eſt, & euacuatum eſt quod ex parte eſt. Venit enim cognitio, & euacuata eſt fides. Venit ſpecies, & deſijt ſpes. Ita & Chriſtus, in quo fuerunt bona patriæ, credidit quidem & ſperauit reſurrectionem tertia die futurā, pro qua & patrem orauit: nec tamen fidem, virtutem & ſpem habuit, quia non ænigmaticam & ſpecularem, ſed clariſſimam de ea cognitionem habuit: quia non perfectius eam cognouit pręteritam, quàm intellexit futuram. Sperauit tamen Chriſtus, ſicut in Pſal. ait, In te Domine ſperaui: nec tamen fidem vel ſpem virtutē habuit, *4. Diſt. 23. 1. Cor. 13. d Ibid. d Ioan. 17. a Pſalm. 30.*

quia

Si iuſti apud inferos detenti fidem et ſpẽ habuerunt. quia per ſpeciem videbat ea quæ credebat. De antiquis vero patribus, qui apud inferos vſq; ad paſſionem tenebantur, non incongruè dici poteſt quòd fidem & ſpem virtutum habuerunt: quia credebant & ſperabant ſe viſuros deũ per ſpeciem, qualiter eum tunc non videbãt: quia non patuit eis cognitio dei per ſpeciem ante paſſionẽ Chriſti: qua conſummata à fide tranſierũt ad ſpeciẽ.

DE CHARITATE QVA DILIGITVR Deus & proximus quæ in Chriſto & in nobis eſt. Diſtinct. XXVII. A

De charitate quantum ad eius eſſentiam & definitionem. CVm autem Chriſtus fidem & ſpem non habuerit, dilectionem tamen habuit inquantum homo tantam, qua maior eſſe non valet: qui ex charitate eximia animam poſui pro amicis & inimicis. Habuit enim in corde charitatem quam opere nobis exhibuit, vt exhibitionis forma nos ad diligẽdum inſtrueret. Hic aliquid dicendum eſt de charitate, & modo, & ordine diligendi deum & proximum.

Quid ſit charitas. B

De charitate qua diligitur Deus ex ꝓximus quæ in Chriſto & in nobis eſt. Charitas eſt dilectio, qua diligitur deus ꝑꝑ ſe, & proximus propter deum vel in deo. Hæc habet duo mandata: vnum pertinens ad dilectionem dei, quod eſt maximum in lege mandatum: & alterum pertinens ad diligendum proximum, illi ſimile. Primum eſt, *a* Diliges deum ex toto corde, ex tota mẽte, & ex tota anima, quod ſcriptum eſt in Deuter. Secundum eſt, *b* Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ. *c* Finis præcepti eſt dilectio: & ea eſt gemina, id eſt, dei & proximi.

De duobus mandatis.
a *Deut. 6. a*
b *Mat. 22. d.*
c *1. Tim. 1. a.*

Si eadem charitate diligitur Deus & proximus. C

Diſtin. 17. Hic quæritur, Si ex ea ipſa dilectione diligitur deus, qua diligitur proximus: an alia ſit dilectio dei, & alia proximi. Eadem ſanè dilectio eſt qua diligitur deus, & proximus, quæ ſpiritus ſanctus eſt, vt ſupra dictum eſt: quia

quia Deus charitas eſt. Vnde *d* Augſt. Ioannes ait, *e* Non poteſt Deum diligere quem non videt, qui fratrem quē videt, non diligit. Sed ſi eum quem videt humano viſu, ſpirituali charitate diligeret, videret Deum (qui eſt ipſa charitas) viſu interiori, quo videri poteſt. Qui ergo fratrem quem videt, non diligit, Deum qui eſt dilectio, qua caret qui fratrem non diligit, quomodo poteſt diligere? Ex vna enim eademq; charitate Deum proximumque diligimus: ſed Deum propter Deum, nos verò & proximum propter Deum. Si verò vna eademq; charitas eſt Dei proximi, quare dicitur gemina? Propter duo dilecta, id eſt, Deum & proximum. Etſi enim vna ſit charitas, duo tamen diuerſa ea diliguntur, ſcilicet, Deus & homo vel Angelus. Pro quo etiam duo ſunt mandata: quia cùm eadem charitas vtroq; cómendetur, diuerſa tamen diligi præcipiuntur. Vnde *f* Aug. Arbitror ideo ſpiritum ſanctum bis datum, ſemel in terra, & iterum de cœlo, vt commendarētur nobis duo præcepta charitatis, ſcilicet, Dei & proximi. Vna eſt charitas, & duo præcepta: vnus ſpiritus, & duo data: quia alia charitas non diligit proximum, niſi illa quæ diligit deum. Qua ergo charitate proximū diligimus, eadē deum diligimus. Sed quia aliud eſt deus, aliud proximus, etſi vna charitate diliguntur: ideo forte duo præcepta dicuntur & alterū maius, & alterū minus: vel propter duos motus qui in mēte geruntur, dū deus diligitur & proximus. Mouetur.n. mens ad diligendum deum, mouetur & ad diligendum proximum: & multo magis erga deum, quàm erga proximum.

De modo diligendi. D

Conſequenter modum vtriuſq; dilectionis aduertamus. Hæc regula, vt ait Aug. dilectionis, diuinitus conſtituta eſt, vt deum propter ſe ex toto corde, & proximum diligas ſicut teipſum, id eſt, ad quod, & propter quod teipſum diligere debes. In bono enim & propter deum te ipſum diligere debes. In bono ergo diligendus eſt proximus non in malo, & propter deum. Proximum verò omnem hominem oportet intelligi: quia nemo eſt cum

quo

primiſententia. cap. 2.
d *Lib. 8. de Trin. ca 8.*
e *1. Io. 4. d*
f *In Sermone de aſcenſione, qui incipit, De ſolennitate huius diei, in nónullis antiquis exemplaribus reperitur. Eſt eadem ſententia Homilia ſuper Ioannē 74. poſt mediū. Et apud Bedam, ad Roman. 5.*
Lib. 1. de doctrina Chriſtiana cap. 22. Tom. 3.
Li. 8. de tri. c. 6. in fine.
Aug. lib. de doct. Chriſtia. 1. c. 25
Cap. 14.

quo ſit operandum malè. Qui ergo amat homines, vel quia iuſti ſunt, vel vt iuſti ſint amare debet, hoc eſt, in Deo, vel propter Deum. Sic enim & ſeipſum amare debet, ſcilicet, in Deo, vel propter Deum, id eſt, quia iuſtus eſt, vel vt iuſtus ſit. Qui enim aliter ſe diligit, iniuſtè ſe diligit: quia ad hoc ſe diligit, vt ſit iniuſtus: ad hoc ergo vt ſit malus: non ergo iam ſe diligit. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Modus ergo diligēdi præcipiendus eſt homini, id eſt, quomodo ſe diligat, vt proſit ſibi. Quin autem ſe diligat, & prodeſſe ſibi velit, dubitare dementis eſt. Modus autem præcipitur cùm ait, ſicut teipſum: vt proximum diligas ad quòd teipſum. Si ergo te non propter te diligere debes, ſed propter illum vbi dilectionis tuæ rectiſſimus finis eſt: non ſuccenſeat alius aliquis homo, ſi & ipſum propter Deum diligis. Huius dilectionis modum veritas inſinuat dicens, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos, id eſt ad quod dilexi vos, ſcilicet, vt filij ſitis, vt vitam habeatis.

Aug. lib. de doct. Chriſtia, 1. c. 22.
Ioan. 13. d
Aug. Homilia 65. ſup Ioan. ante medium.

De modo diligendi Deum. E

Dilectionis autem Dei modus inſinuatur cùm dicitur, Ex toto corde, id eſt, ex toto intellectu: ex tota anima, id eſt, ex tota voluntate: ex tota mente, id eſt, memoria, vt omnes cogitationes, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea quæ confers illi. Hæc dicens, nullam partem vitæ noſtræ reliquit, quæ vacare debeat: ſed quicquid uenerit in animum, illuc rapiatur quò dilectionis impetus currit. Et diligere Deum propter ſe modus eſt diligendi Deum, & ſunt iſti duo modi diligendi Deum, ut quibuſdam placet.

Aug. lib. de doct. Chriſtia, c. 22.

De impletione illius mandati. F

Illud autem præceptum non penitus impletur ab homine in hac mortali uita, ſed ex parte, non ex toto: quia ex parte diligimus, ſicut ex parte cognoſcimus. In futuro autem implebitur ex toto. Vnde Auguſtin. Cùm adhuc eſt aliquid carnalis cōcupiſcentiæ, non omni modo

1. Cor 13. e
Aug lib. de perfectione

do ex tota anima diligitur Deus. Caro autē non dicitur concupiſcere, niſi quia anima carnaliter concupiſcit. Cùm autem uenerit quod perfectum eſt, ut deſtruatur quod ex patre eſt, id eſt, ut iam non ex patre ſit, ſed ex toto: charitas non auferatur, ſed augebitur & implebitur. In qua plenitudine illud præceptum charitatis implebitur, Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde, &c. Tunc erit iuſtus ſine peccato: quia nulla erit lex repugnans menti. Tunc prorſus toto corde, tota anima, tota mente diliges Deum: quod eſt ſummum præceptum.

humanæ inſtutiæ cōtra Cæleſtium poſt reſponſionē ad 16 ratiocinationem Caleſtij.10.7.

Quæſtio de præcepti ratione. G

Sed cur percipitur homini iſta perfectio, cùm in hac uita eam nemo habeat? Quia non rectè curritur, ſi quò currendum eſt, neſciatur. Quomodo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur? Ecce habes cur illud præceptum eſt, quod hic penitus impleri non poteſt. Impletur tamen ex parte, ſcilicet, ſecundum perfectionē viæ. Alia eſt enim perfectio currentis, alia præuenientis. Facit hoc mandatum ut curſor, qui Deum ante omnia & præ omnibus diligit, nec tamen omnino perficit.

Ibidem paulò ſuperius. Ibidem loco priore Agu. in eodem paulò inferius.

Quòd alterum mandatum in altero eſt. H

Cùm autem duo ſunt præcepta charitatis, pro utroque ſæpe vnum ponitur, nec immeritò: quia nec Deus ſine proximo, nec proximus ſine Deo diligi poteſt. Vnde Apoſt. omnē mandatum legis dicit inſtaurari, id eſt, contineri & impleri in hoc uerbo, Diliges proximum tuum, ſicut teipſum. Et Chriſtus dilectionem proximi ſpecialius commemorat, dicens, Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem ſicut dilexi uos. Vbi illud maius mandatum dilectionis Dei uidetur prætermiſſum: ſed bene intelligentibus utrunque inuenitur in ſingulis: quia qui diligit Deum, non poteſt eum contemnere, quē Deus præcepit diligi. & qui diligit proximū, quid in eo diligit niſi Deū? Ipſa eſt dilectio ab omni mūdana dilectione diſcreta: quā diſtinguens Dominus ait. Sicut dilexi uos. Quid enim niſi Deum dilexit in nobis,

Aug. lib. 8. de tri. ca. 7. Rom. 13. c. Et Gal. 5. b. Augu. tractat ſuper illud, Ioā. 13 Mandatum nouum etc. Tomo. 9.

non

nō quem habebamus, ſed vt haberemus? ſicut medicus ægrotos, & quid in eis diligit, niſi ſalutem quam cupit reuocare, nō morbum quem venit expellere? Sic & nos inuicem diligamus, vt quantum poſſumus, inuicem ad habendam in nobis Deum ex dilectione attrahamus.

Quæ charitate diligenda ſint. I

Sed quæ hac dilectione diligenda ſint, iam inquiramus. Non enim omnia, vt ait Auguſt. quibus utendum diligenda ſunt: ſed ea ſola, quæ vel nobiſcum ſocietate quadam referuntur in Deum, ſicut eſt homo vel Angelus: vel ad nos relata, beneficio Dei per nos indigent, vt corpus quod ita præcipiendum eſt diligi, vt ei ordinatè prudenterque conſulatur.

In lib. 1. de doct. Chriſtiana c. 23 ĩ principio.

SI ILLO PRAECEPTO IVBEMVR DILIGERE totum proximum & nos totos.

Diſtinct. XXVIII. A

De charitate quantum ad diligibiliũ numerũ & diſtinct.

HIc poteſt quæri, Vtrum in illo mandato dilectionis proximi totum proximum, id eſt, animam & corpus, noſque ipſos totos diligere præcipimur. Ad quod dicimus, omne genus diligendarum rerum in illis duobus mandatis contineri. Quatuor enim diligenda ſunt, ut ait Auguſtin. Vnum quod ſupra nos eſt, ſcilicet Deus: alterum, quod nos ſumus: tertium, quod iuxta nos eſt, ſcilicet, proximus: quartum, quod infra nos eſt, ſcilicet, corpus. De ſecundo & quarto nulla præcepta danda erant, ſcilicet, ut diligeremus nos uel corpus noſtrum: præcipitur autem Deus diligi & proximus. Vt autem quiſque ſe diligat, præcepto non eſt opus. Quantunlibet enim homo excidat à ueritate, remanet illi dilectio ſui, & dilectio corporis ſui: quia nemo unquam carnem ſuam odio habuit Nam uiri iuſti, qui corpus ſuum cruciant, non corpus, ſed corruptiones eius & pondus oderunt. Hic uidetur Augu. tradere, quòd ex præcepto non teneamur diligere noſmetipſos uel corpus noſtrũ quod ſi eſt, non omne genus diligendarum rerum illis duobus præceptis cōtinetur: quia cùm & noſipſos & corpus noſtrum

In libro de doct. Chriſtiana 1. ca. 23 24. & 26.

Epheſ. 5. f

ſtum dlligere debeamus, ad quid neceſſarium eſt præceptum: cum ſcriptum ſit, Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam? Sed ſpeciale de hoc præceptum nó erat dandũ, nec ſpeciali præcepto opus erat id tradi ut quiſque ſe uel corpus ſuum diligeret, quia hoc in illo præcepto cõtinetur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Ibi.n.proximum totum, & te totũ intelligere debes. Vñ Aug. in eodem, Si te totum diligas, ideſt, animam & corpus, & proximum tuũ, id eſt, aĩam & corpus (homo.n. ex aĩa conſtat & corpore) nullum rerum diligendarum genus in his duob. præceptis prætermiſſum eſt. Cùm.n. præcurrat dilectio Dei eiusq; dilectionis modus præſcriptus appareat, & ſequatur dilectio proximi: de tua dilectione nihil dictum vř. Sed cũ dictũ eſt, Diliges proximũ tuum ſicut teipſum, ſimul & tui abs te dilectio ꝑtermiſſa non eſt. Ecce hic apertè dicit, in illo præcepto non tantummodo proximi, ſed tui dilectionem contineri, totius proximi totiusq; tui. Ex quo apparet quod dictum eſt de ſecundo & quarto, id eſt, de dilectione noſtri, & corporis noſtri, nulla præcepta danda, ita eſſe intelligendum. ſ. ſpecialia & diuiſa, quia in illo uno tantũ cõtinetur: & quia id qđ ſumus, & quòd infra nos eſt, ad nos tñ penitens, naturæ lege diligimus, quæ in beſtijs ẽt eſt. Ideoq; de illo quod ſupra nos eſt, & de illo qđ iuxta nos eſt, diuiſa præcepta ſumpſimus. In quorum altero, eius quod ſumus, & illius quod infra nos eſt dilectio cõtinetur. Si cõdita eſt mens humana, ut nunquam ſui nõ meminerit, nunquam ſe non intelligat, nũquam ſe non diligat, ſed qm̃ qui odit aliquem, nocere illi ſtudet non in meritò & mens hominis quando ſibi nocet, ſe odiſſe dicitur. Neſciens.n. ſibi uult malè, dum non putat ſibi obeſſe quod uult. ſed tamen malè ſibi uult, quãdo illud vult quod obſit ſibi: ſecundum illud, Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Qui ergo diligere ſe nouit, Deum diligit. Qui uerò non diligit Deum, etiam ſe nõ diligit, quod ei naturaliter inditum eſt: tamen non incongruè ſe odiſſe dicitur, cum id agit quod ſibi aduer-

Pſalm. 10.

De doctrin. Chriſtiana lib. 1. c. 26.

Lib. & cap. eiſdem.

Pſalm. 10.

ſatur, & ſeipſum tanquam ſuus inimicus inſequitur.

Si in illo præcepto contineatur dilectio Angelorum. B

Aug. lib. 1 de doctrina Chriſt. c. 30
Luc 17. g.
Quis ſit proximus.

Oritur autem hic de Angelis quæſtio, Vtrum ad illud præceptum dilectionis proximi dilectio etiam pertineat Angelorum? Nam quod nullum hominem exceperit qui pręcepit proximũ diligere, Dominus in parabola ſemiuiui relicti oſtendit, eum dicens proximum, qui erga illum extitit miſericors: Deinde ſubdit, Vade, & tu fac ſimiliter. Vt eum proximum intelligamus, cui vel exhibendum eſt officium miſericordiæ, ſi indiget, vel exhibendum eſſet, ſi indigeret, Nullum verò exceptum eſſe, cui miſericordiæ negandum ſit officium, quis non uideat, cum uſq; ad inimicos etiam porrectum ſit Domino dicẽte, diligite inimicos ueſtros, & benefacite his qui oderũt vos? Manifeſtum eſt ergo omnem hominem proximum eſt reputandum. Proximi vero nomen ad aliquid eſt: nec quiſquã eſſe proximus niſi proximo poteſt. Vnde cõſequens eſt, & cui præbendum, & a quo præbẽdum eſt officium miſericordiæ, rectè proximum dici. Manifeſtum eſt ergo præcepto dilectionis & proximi etiam ſanctos Angelos contineri: a quibus tanta nobis miſericordiæ impenduntur officia. Ex quo & Dominus proximum ſe noſtrũ dici uoluit, ut in parabola ſaucij oſtendit: & in Propheta, Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum ſic complacebam. Sed quia excellẽtior ac ſupra noſtram naturã eſt diuina ſubſtantia, præceptũ dilectionis Dei a proximi dilectione diſtinctum eſt. Ideo que licet nobis Deus omnia impendat beneficia, non tamen nomine proximi includitur ille præcepto: quẽ non ſicut nos diligere debemus, ſed pluſquam nos, toto corde & anima. Chriſtum uerò inquãtum homo eſt, ſicut nos diligere debemus, eiuſque ſecundum hominem dilectio illo continetur mandato: & quem & ſecundũ hominẽ, magis quam nos, ſed non quantũ Deum, debemus diligere: quia inquãtũ eſt homo, minor eſt Deo.

Luc 6.
Aug. de doctrin. Chriſtiana lib. et cap. eiſdem.
Quòd Angeli in illo præcepto cõtinentur.
Pſalm 34.
Quòd etiã Chriſtus proximus noſter eſt ſecundum qđ homo.
Gloſſa ſuper illud, Pſ. 11. Vana locuti ſunt, &
Aug. ſerm. 3. poſt Pen.

Quibus modis dicitur proximus. C

Hic notandum eſt proximum dici diuerſis modis, ſcilicet,

licet, conditione primæ natiuitatis, ſpe conuerſionis, propinquitate cognationis, ratione beneficij exhibitionis.

DE ORDINE DILIGENDI QVID prius, quid poſterius. Diſtinct. XXIX.

De charitate quãtum ad diligẽdi ordinem.

POſt prædicta de ordine charitatis agendum eſt: quia dicit ſponſa, Introduxit me Rex in cellam uinariã, & ordinauit in me charitatem. *Cant. 2. a.* Videamus ergo, ordinem, quid prius, quid poſterius eſſe debeat: peccat enim qui præpoſtere agit. Nam ſcire quid facias, & neſcire ordinem faciendi, non eſt perfectæ cognitionis: Ordinis nanq; ignorantia conturbat meritorum formam. Ordinem autem diligendi Aug. inſinuat dicens, Ipſe eſt qui ordinatã habet dilectionem, ne aut diligat quod nõ eſt diligendum, aut non diligat quod diligendum eſt: aut æquè diligat quod minus uel amplius diligendum eſt, aut minus uel amplius quod æquè diligendum eſt. *Libr. de doctrina Chriſtiana c. 27.* Omnis peccator, inquantum peccator eſt, non eſt diligendus: & omnis homo, inquantum eſt homo, diligendus eſt propter Deũ, Deus uero propter ſeipſum: & Deus pp ſe omni homine amplius diligendus eſt, & amplius quiſque debet Deum diligere quàm ſeipſum. Item, amplius alius homo diligendus eſt, quàm corpus noſtrum: *Ibidem.* quia pp Deum omnia iſta diligenda ſunt: & poteſt nobiſcum Deo homo perfrui, quod non poteſt corpus noſtrum; quia corpus per animã uiuit, quia fruimur Deo. Audiſti aliqua de ordine charitatis: ubi expreſſum eſt nos amplius debere diligere Deum quam omnes homines, uel noſipſos: & amplius animam alicuius hominis quam corpus noſtrum. *Diſtin. præcedente litera A.* In enumeratione etiã quatuor diligendorum ſuperius poſita, prius ponitur quod ſupra nos: ſecundò, quod nos ſumus: tertiò, quod iuxta nos eſt: quartò, quod infra nos eſt, ubi ordo diligendi inſinuari uidetur ex ratione enumerationis. *Nota ordinem charitatis.* Non eſt autem apertum vtrum omnes homines pariter diligere debeamus, & tantum quantum nos, uel minus.

An omnes homines pariter diligendi ſunt. B

Vnde etiam ſuper hoc ſæpe mouetur quæſtio, quam perplexam faciunt ſanctorum uerba uariè prolata. Quidam enim tradere uidentur, quòd pari affectu omnes diligendi ſint: ſed in effectu, id eſt, in exhibitione obſequij diſtinctio obſeruanda ſit. Vnde Aug. Omnes homines æquè diligendi ſunt: ſed cum omnibus prodeſſe nō poſſis, his potiſſimum cōſulendum eſt, qui pro locorum & temporum uel quarumlibet rerū opportunitatibus cōſtrictius tibi quaſi quadam ſorte iungūtur. Pro ſorte.n. habendum eſt quo quiſque tibi temporaliter colligatius adhæret: ex quo elegis potius illis dandum eſſe. Itē ſuper Epiſtolam ad † Gal. Operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei, id eſt, ad Chriſtianos. Omnibus enim pari dilectione uita æterna optanda eſt, etſi non omnibus eadem poſſunt exhiberi dilectionis officia: quæ fratribus maximè ſunt exhibenda, quia ſunt ſibi inuicem membra, qui habent eundem patrem, ſcilicet, Deum. His alijsque teſtimonijs innituntur, qui dicunt omnes homines pariter diligendos eſſe charitatis affectu, ſed in operis exhibitione differentiam eſſe.

Li.1.de doctrina Christiana c.28 *Authoritates poſuit quę videtur dicere omnes pariter diligendos eſſe, In effectu differentiā eſſe.* *† Gala.6.c in expoſ.6.c.circa finē Tomo 4.* *Mat.23.a.*

Quę his repugnare videntur. C

Quibus obuiat illud præceptum legis de diligēdis parentibus, Honora patrem tuum & matrem, ut ſis longæuus ſuper terram. Vt quid enim ſpecialiter illud prę ciperetur de parentibus, niſi maiori dilectione forent diligendi? Sed hoc illi referendum dicunt ad exteriorem exhibitionem, in qua præponendi ſunt parentes. Vnde honora, dixit, non dilige. Obuiat etiam illud quod Hieron. ſuper Ezech. ait, ſcilicet, ut ordine charitatis, ſicut ſcriptum eſt: Ordinauit in me charitatem: poſt omnium patrem Deum, carnis quoque pater diligatur, & mater, & filius, & filia, frater, & ſoror. Ambroſ. quoque diligendi exprimens ordinem ſuper illud Canticorum, capitulo ſecundo, Ordinauit in me charitatem, ait, Multorū charitas inordinata eſt: quod in primo eſt

Deut. 5. d. *Lib. 13. circa illud, cap. 44. Et ſab. mea ſanctifi.* *Verba hæbentur, in gloſſa Can-*

ponunt

ponunt tertium uel quartũ. Primò deus diligendus eſt, ſecundò parentes, inde filij, poſt domeſtici: qui ſi boni ſunt, malis filiis præponendi ſunt. Secundum hoc in Euãgelio ad cuiuſq; dilectionem proprium ponit: † Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo & ex omnibus uiribus tuis: & proximum tuum ſicut teipſum: & inimicos non ex tota uirtute, nec ſicut teipſum, ſed ſimpliciter: ſufficit enim quòd eos diligimus & nõ odio habemus. Ecce ex pręmiſſis apertè inſinuatur, quæ in affectu charitatis diſtinctio ſit habenda: ut differenti affectu, non pari homines diligamus, & ante omnia Deum: ſecundò noſipſos, tertiò parentes, inde filios & fratres, poſt domeſticos, demum inimicos diligamus. Sed inquiunt illi, quæ de ordine dilectionis ſupra dicuntur, eſſe referenda ad operum exhibitionem, quæ differẽter proximis exhibenda ſunt. Primò parentibus, inde filijs, poſt domeſticis, demum inimicis. Deum uerò tam affectu quàm obſequii exhibitionẽ ante omnia diligẽdum.

tic.2. Et apud. Orig. Ibid. Hom. 2. in Cant. quę ponitur in vlt. to. epi. Hie.
† Mat.22. d.
Ordo diligẽdi his oſtenditur.

Quòd aliqui eorundem tantum proximos quantum nos debere diligere tradunt. C

Quorum etiam nonnulli tradunt affectu charitatis tantum proximos eſſe diligendos, quantum noſipſos diligimus: quod confirmantur authoritate Augu. qui ait, nec illa iam quæſtio moueat, quantum charitatis fratri debeamus impendere, quantum Deo. Incomparabiliter plus Deo quàm nobis, fratri verò inquãtum nobis. Nos autem tanto magis diligimus, quanto magis diligimus deum. Ex hoc, & præmiſſis teſtimoniis Augu. aſſerunt omnes homines pariter eſſe diligendos a nobis, & tantũ quantum nos, deum autem pluſquam nos, corpus uerò noſtrum minus quàm nos uel proximos. Nec in enumeratione præmiſſa quatuor diligendorum ordinem diligendi aſſignari dicunt, ſed tantum quæ ſunt diligenda.

In 8. lib. de trin. cap. 8. in fine.

Secundum alios non pari affectu omnes diligendi ſunt. D

Verum quia præmiſſa uerba Ambroſij ordinem diligendi ſecundum affectum magis quàm ſecundum effectum diligenter intuentibus explicare uidentur, non indoctè alij dicunt non modo in exhibitione operis, ſed etiam in affectu charitatis ordinem differentem eſſe ſtatutum: ut ante omnia diligamus Deum ſecundò nos, tertiò parentes, quartò filios uel fratres, & huiuſmodi, poſtea domeſticos, demum inimicos. Quòd uerò Augu. dicit pariter omnes eſſe diligẽdos, & pari dilectione omnibus uitam oprandum, ita accipi poteſt, ut paritas non ad affectum referatur, ſed ad bonum quòd eis optatur: quia charitate omnibus optare debemus, ut paria bona mereamur. Sicut † Apoſtolus dicit, Volo omnes homines eſſe ſicut me. Optanda eſt enim minoribus perfectio maiorum, ut ipſi fiant perfecti, & ſic parem mereantur beatitudinem. Vel pari dilectione, id eſt, eadem dilectione omnes diligendi ſunt. Item quod ait, Vt tantum diligamus fratres quantum nos, ita intelligi poteſt, id eſt ad tantum bonum dilligamus fratres, ad quantum nos: ut tantum bonum eis optemus in æternitate, quãtum nobis, etſi non tanto affectu. Vel ibi quantum ſimilitudinis eſt, non quantitatis.

Determinatio authoritatum quæ vidẽtur aduerſari.

† 2. Cor. 7.

Quæſtio de parentibus bonis & malis, quomodo diligendi ſunt. F

Solet etiam quæri, Si parentes noſtri mali ſunt vel filij, uel fratres, an magis uel minus diligendi ſint alijs bonis, hac ratione nobis non copulatis. Videtur quod magis ſint diligendi boni, qui nobis carne non ſunt cõiuncti, quàm mali carne coniuncti: qui nobis ſunt coniuncti corde glutino charitatis. Sanctior eſt enim copula cordium quàm corporum. Vnde Beda de illis uerbis Domini, Mater mea & fratres mei hi ſunt, qui uerbum dei faciunt: ait, Non iniurioſe negligit matrem, nec mater negatur, quæ etiam de cruce agnoſcitur: ſed religioſiores monſtrantur copulæ mentium quàm corporum. Veruntamen latebroſa quæſtio eſt hæc, nec a nobis plene abſoluenda, properantibus ad alia. Monemur

Mat. 12. d.
Lucæ 8. d.
Marc. 3 d.
Ioan. 19. e.

enim

enim ex verbis illis, quibus inimicos nõ ex tota uirtute non ſicut teipſum iubet diligere, ſed ſimpliciter. Sufficit enim quòd diligimus, & non odio habemus. Quod non ita accipiẽdum eſt, quaſi ſufficiat tibi diligere inimicum & non ſicut teipſum: quia omnes & amicos & inimicos ſicut teipſum diligere debes. Sed ad oſtendendum gradus diligendi Deum & proximum & inimicum, qui tamen proximus eſt, propria Dominus ponit cùm ait, Diliges Deum ex tota uirtute tua, & proximum ſicut teipſum. non ait, ex tota uirtute: ut oſtendat proximum diligẽdum minus quàm deum. Dicit etiam, Diligite inimicos: nec addit ex tota uirtute, nec ſicut teipſum, ſed ſimpliciter. Sufficit enim quòd diligamus, & non odio habeamus, id eſt, ſufficit dicere ut diligamus & odio nõ habeamus; non quòd eos diligere debeamus ſicut nos, quia proximi ſunt: ſed ſufficit ſi eos minus diligimus quam alios proximos, quod locutionis genus innuit. *Mat. 22. d.* *Lucæ 6. e.*

Quæſtio Auguſtini in libro Retractationum. G

Quæri etiam ſolet, Cur Dominus præceperit diligere inimicos, cùm alibi præcipiat odio habere parentes & filios? Ad quod dicendum eſt duo eſſe diligenda in homine, naturam, & uirtutem: uitium uerò & peccatum odiendum, Et parentes ergo inquantum mali ſunt, odiẽdi ſunt: & inimici diligendi, inquantum homines, Diligamus ergo inimicos lucrandos regno Dei, & odiamus propinquos ſi impediunt nos à regno Dei: & in omnib. communiter naturam diligamus, quam Deus fecit. *Lucæ. 14.* *Au. lib. Retract. 1. ca. 10. in med.*

De gradibus Charitatis. H

Sciendum quoque eſt diuerſos eſſe gradus charitatis. Eſt enim charitas incipiens, proficiens, perfecta, perfectior, perfectiſſima. Vnde Auguſt. Perfecta charitas hæc eſt, ut quis paratus ſit pro fratribus etiam mori. Sed nũquid mox ut naſcitur, ita prorſus perfecta eſt? imo ut pficiatur, naſcitur; cum fuerit nata nutritur: cùm fuerit nutrita roboratur, cùm fuerit roborata pficitur, cùm ad perfectionem uenerit: dicit, Cupio diſſolui, &c: *Aug. ſuper Ioan. epi. ca non. tracta. 5. paulò ante medium Tomo 9. Philip. 1. c.*

Hic apertè progreſſus & perfectio charitatis inſinuatur, quam perfectionem etiam ueritas commendat, dicens, *Ioan.15.b.* Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Quod utique dictum eſt de opere dilectionis: quia maior dilectionis effectus non eſt, quàm ponere animam pro alijs. Nec te moueat quod ait, pro amicis: qui enim ponit animam pro amicis, ponit & pro inimicis, ad hoc ut ipſi fiant amici.

SI MELIVS EST DILIGERE AMIcos quam inimicos, uel econuerſo.

Diſtinct. XXX. A

De charitate quantum ad meriti perfectionẽ. HIc ſolet quæri, Quid potius ſit pluriſque meriti diligere amicos, an diligere inimicos? Sed hæc comparatio implicita eſt: Si enim conferatur dilectio amicorum tantum dilectioni amicorum & etiam inimicorum, perſpicua eſt abſolutio. Sed ſi in aliquo uno homine, qui diligit ſimul amicum & inimicum, quid horum potius ſit quæratur, obſcura eſt reſponſio: quia de motu mentis agitur, de quo non eſt nobis facile iudiciũ, an unus & idem motus ſit erga amicum & inimicum, ſed erga amicum inteſior: an duo, vnus erga inimicum, qui dicitur difficilior: alter erga amicum, qui dicitur feruentior: nec incongruè putatur melior qui eſt feruentior. Vel ſi vnus idemque eſt, idem potior ubi eſt ardentior, non improbè exeſtimatur. Aug. tamen ſentire uidetur, maius eſſe diligere inimicum quàm amicum: quia perfectorum eſſe dicit diligere inimicos: & benefacere eis: neque hoc à tanta multitudine impleri, quanta exauditur in oratione dominica, cùm dicitur, Dimitte *Matt.6.* nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Illam enim ſponſionem dicit a multis impleri, *In Enchir. Cap.73.* qui nondum diligunt inimicos. Ait enim ſic, Magnum eſt erga eum qui tibi nihil mali fecerit eſſe beneuolum *Matt.5.f.* & beneficium: illud multo grandius & magnificentiſſi*Lucæ.6.e.* mę bonitatis eſt, ut tuum quoq; inimicũ diligas & ei qui tibi malũ vult, & ſi poteſt facit, tu ſemper bonum uelis faciaſque quod poſſis, audiens dicẽtem Ieſum, Diligite

inimicos

inimicos ueſtros, & benefacit his qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus & calumniantibus uos. Sed quoniam perfectorum filiorum Dei eſt illud, quò quidem ſe debet omnis fidelis extendere & humanum animum ad hunc affectum orãdo Deum, ſecumq; agendo luctandoque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non eſt, quantum credimus exaudiri cùm dr̃, in oratione, Dimitte nobis debita nr̃a, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. ꝓculdubio uerba ſponſionis huius implentur, ſi homo qui nõdum ita profecit ut etiam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum vt ei dimittat, dimittit ex corde: qui etiam ſibi roganti vult dimitti, cùm orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Quicunque uerò rogat hominem in quem peccauit, ſi peccato ſuo mouetur ut roget, non eſt adhuc de putandus inimicus: ut eum diligere ſit dificile, ſicut erat quando inimicitias exercebat. Quiſquis verò roganti & pœnitenti non dimittit, non exiſtimet a Domino ſua peccata dimitti, quia mentiri veritas nõ poteſt: quæ cum docuiſſet orationem, hanc in ea poſitam ſentẽtiam commendauit dicens, Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet, & uobis pater ueſter. Si uerò nõ dimiſeritis, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra. Ecce hic haberi videtur, quod & prætaxauimus. ſ. maioris uirtutis eſſe diligere inimicum & benefacere ei, quàm illũ qui nihil mali fecit nobis, uel amicum. Quod ſi quis concedere ſimpliciter noluerit, dicens intẽſius diligitur amicus quam inimicus, & ideo illud potius iſto determinet illa ſecundum præmiſſa intelligentiam, dicens ibi comparationem factam inter dilectionem qua diligitur tantum amicus: & illam, qua amicus & inimicus diligitur. Illud verò quod ſequitur, magis nos mouet, quod ſcilicet dicit non eſſe tantæ multitudinis diligere inimicos, quanta exauditur cùm dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, &c. vbi dat intelligi, quòd alicui à Deo dimittuntur peccata non diligenti inimicum, ſi tamen

Matt. 6.

Ibi. c. 74.

Matt. 6. b.

Matt. 6. b.

men

men fratri roganti qui in ſe peccauit, dimittit. Sed cùm peccata non dimittantur alicui adulto niſi charitatem habeat, ſequitur vt charitatem habeat qui nõ diligit inimicum. Quomodo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mandato, Diliges proximum tuum ſicut teipſum? Si enim omnis homo proximus eſt, tunc & inimicus: præcipimur ergo & inimicos diligere. Et quia illud præceptum generale eſt omnibus, præcipitur omnes homines diligere, etiam inimicos. Quidam quod hic dicitur ſimpliciter tenere uolentes, illud præceptum determinant dicentes, illic perfectis dari in præceptũ diligere omnem hominem, etiam inimicum: minoribus uerò in conſilium. In præceptum verò eos diligere, qui nihil mali fecerunt eis, & inimicos non odire. Sed melius eſt ut intelligatur omnibus illo mandato præcipi cũctos diligere, etiam inimicos: cui ſenſui atteſtantur ſuperius poſitæ authoritates, & aliæ multæ. Illud vero Auguſtini nouiſſimè poſitum de perfecta charitate dictum intelligitur, quę tantum eſt perfectorum: qui non ſolũ amicos, ſed etiam inimicos perfectè diligunt eiſq; benefaciunt. Quę perfectio dilectionis non eſt tantę multitudinis, quanta exauditur in oratione dominica, & hoc re uera grande eſt, & eximiæ bonitatis. ſ. perfectè diligere inimicum. Ita & cùm dicit impleri uerba illius ſponſionis ab homine, qui non ita profecit ut diligat inimicum, de dilectione perfecta accipiendum eſt.

Mat. 22. d. *Deut. 6. a.* *Diſt. 28. li. B. & 29.*

SI CHARITAS SEMEL HABITA AMITtatur. Diſtinct. XXXI. A

De charitate quantum ad durationem, & habetur tota hæc diſt. de Pœniten. Diſtin. 2. *a. Au. ad Iul ã. Comite quæ erat*

ILlud quoque non eſt prætereundum, quod quidam aſſerunt charitatem ſemel habitam ab aliquo non poſſe excidere: nullumq; damnandum hanc aliquando habere: qui hãc traditionem ſubditis muniũ teſtimonis. Apoſtolus ait, Charitas nunquam excidit. *a* Augu. etiam inquit, Charitas quæ deſeri poteſt, nũquam uera fuit. *b* Item, Charitas eſt fons proprius & ſingularis bonorum, cui non cõmunicat alienus. Alieni ſunt omnes qui audituri ſunt. *c* Nõ noui uos. De hoc fonte *d* ſcriptũ

ait, *b* Fons aquæ uiuæ ſit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi. Si autem alieni ſunt, qui audituri ſunt illam uocem: non ergo huic fonti cõmunicant damnandi. *e* Item Auguſt. ſuper Epiſtolam Ioannis radicata eſt charitas, ſecurus eſto: nihil mali procedere poteſt. Item Gregorius in moralibus, Valida eſt ut mors dilectio: uirtuti enim mortis dilectio comparatur: quia nimirũ mentem quam ſemel ceperit, à dilectione mundi funditus occidit. Item Auguſt ſuper Epiſtolam Ioannis, Vnctio inuiſibilis charitas eſt: quæ in quocunque fuerit, radix illi erit: quæ ardente ſole areſcere nõ poteſt: nutritur calore ſolis, non areſcit. *f* Item Beda ſuper Ioan. Quærendum eſt quomodo ſpeciale filij Dei agnoſcendi ſignum fuerit, quod ſuper eum deſcenderit & mãſerit ſpiritus. Quid magni eſt filio Dei, quòd in ipſo manere ſpiritus aſtruatur? Notandum quod ſemper in Domino manſerit ſpiritus: In ſanctis uerò quandiu mortale corpus geſtauerint, partim ſemper maneat. partim ſemper redituris ſuccedat. Manet autem apud eos, ut bonis inſiſtant actibus: Recedit uerò ad tempus, ne ſemper infirmos curandi, mortuos ſuſcitandi, dæmones eijciendi, uel etiam prophetizãdi habeant facultatem. Manet ergo ſemper, ut poſſint habere uirtutes, ut mirabiliter ipſi uiuant. Venit ad tempus, ut etiam alijs per miraculorum ſigna quales ſint intus effulgeant. *g* Item Greg. In ſanctorum cordibus ſecũdum quaſdã uirtutes ſemper manet ſpiritus, ſecũdum quaſdam receſſus uenit, & uenturus recedit. In his uirtutibus ſine quibus ad uitam non peruenitur, in electorũ ſuorum cordibus permanet: In his uerò per quas ſanctitatis uirtus oſtẽditur, ut in exhibitione miraculorum aliqñ adeſt, aliquando ſe ſubtrahit. Item Amb. Ficta charitas eſt, quæ in aduerſitate deſerit. Hæc innuere uidentur, ꝙ charitas ſemel habita nõ amittatur. Ideo quidã in prætaxatã proſilierunt audaciam, dicentes charitatem à damnandis non haberi, nec à quoquã habitam poſſe amitti: quos ratio uincit & authoritas. Quidam.n. ad tempus ſunt boni, qui poſtea fiunt mali, & ecõuerſo. Vnde

in antiquis exemplaribus, in exẽplari III. parum poſt principiũ. a
b *Aub. ſuper illud Pſ. 103. Qui tegis aquas in 1. concione.*
c *Mat. 7.d.*
d *Prou. 5.d*
e *Tomo 9. Tractat. 8. poſt mediũ. Ioan. 4.b.*
f *Beda c. 1. circa illud, Super quem uideris.*
g *Lib. 1. H. mil. 5. ſuper Ezech. circa medium. Idem Moral. libr. 2. c. 41. et 42.*
Super ca. 6 epiſtol. 2. Corin. 1.
Lucæ 10. e

Lucæ 10.c. Vnde quorũdam nomina Chriſtus dicit ſcripta in libro
Ioan.6.g. uitæ, qui tñ poſtea abierunt retrò. Sed ſcripta dicit non
1.Reg. 11. ſecundũ præſcientiã, ſed ſecundũ præſentem iuſtitiam
b cui deſeruiebant; quia digni erant tunc illo bono, quod habituri ſunt præſcripti ſecundũ pręſcientiã. Vnde Am
Ambroſ.ſuper 9.ca. ad Rom.ad eum locum Quia maior ſeruiet minori 10. 4 bro. quibuſdã gratia data eſt in uſum, ut Sauli, & Iudę, & illis diſcipulis quib. Dominus dixit, Ecce noīa veſtra ſcripta ſunt in cœlis: & poſt abierunt retrò. Sed hoc dixit pp iuſtitiam cui deſeruiebant, quia boni erant. Frequẽter.n. antè ſunt mali, qui futuri ſunt boni: & aliquoties prius ſunt boni, qui futuri ſunt & permanſuri mali, propter quod dicuntur ſcribi in libro vitę & deleri.

Determinatio authoritatum prædictarum. **E**

Quod uerò Apoſtolus ait, Charitas nunquam excidit nullatenus pro illis facit. Dignitatem enim charitatis
1.Co.13.c. oſtendens, dicit eam nõ excidere, quia hic & in futuro erit, ſed fides & ſpes euacuabuntur, & ſcientia. Itẽ quod dicitur charitas nunquam fuiſſe uera quæ deſeri poteſt, non ad eſſentiam charitatis refertur, ſed ad efficentiam: quia non efficit charitas quæ deſeritur, hominem uerè
De Pœnitẽ. di.c.2. Hęc quæ de charitate. beatum, nec perducit ad uerũ bonum. Huic etiam fonti alieni, id eſt, damnandi non communicant, ſcilicet in fine, quia non perſeuerant. Poteſt tamen hoc & cætera quę de charitate dicta ſunt, de perfecta intelligi, quã ſoli perfecti habent. quæ ſemel habita nõ amittitur. Exordia uerò charitatis aliquando creſcunt, aliquaado deficiunt. Sunt enim uirtutis exordia, & profectus, & proue
Marc.4.c. Greg.Hom. 15.ſuper Eze.lib 50 Hom. 8.in principio. ctio: quos gradus ille diſcernit, qui parabolam illam intelligit, Sic eſt regnum dei, quemadmodum ſi iactet homo ſemen in terra, & dormiat, & exurgat ſemen, & germinet & creſcat, &c. Etſi ergo perfecta charitas ſic radicata eſt, ut amitti nequeat, incipiens tamen & prouecta amitti poteſt & ſæpe amittitur: ſed dum habetur, nõ ſinit habentem criminaliter peccare. Quod Augu. oſten
1.Tim.6.c. dit, inquiens, Quia radix omnium malorum eſt cupiditas: & radix omnium bonorum eſt charitas, ſimul ambæ nõ poſſunt, niſi vnà radicitus euulſa fuerit, alia plantari

non

non poteſt. Sine cauſa conatur aliquis ramos incidere, ſi radicem non contendit euellere.

Quare fides & ſpes & ſcientia dicuntur euacuari, & non charitas, cùm & ea ex parte ſit. C

Aduertendum etiā eſt quomodo fides, ſpes, & ſcientia dicantur euacuari quia ex parte ſunt, & nō charitas cùm & ipſa ex parte ſit. Ex parte enim, id eſt, imperfectè, diligimus: ſicut ex parte ſcimus, vt ait Eſichius ſuper Leuiticum, Cùm ergo omne quod ex parte eſt, euacuetur: cur charitas excipitur, quæ dicitur nunquam excidere? Charitas quidem etiam ex parte eſt, vt ſæpe ſancti docent, quia ex parte diligimus nunc: & ideo ipſa euacuabitur inquantum ex parte eſt, quia tolletur imperfectio & addetur perfectio. Remanebitque ipſa aucta, & actus eius, & modus diligendi, vt diligas Deum propter ſe ex toto corde, & proximum tuum ſicut teipſum: ſed imperfectionis modus eliminabitur. Fides verò & ſpes penitus euacuabuntur. Scientia verò ſecundū actum & modum ſuum, qui nunc eſt, non ſecundum ſui eſſentiā tolletur. Ipſa enim virtus ſcientię remanebit, ſed alium tenebitur vſum & modum. 1. Cor. 13. Lib. 1. ca. 2.

Si Chriſtus ordinem charitatis præſcriptum habuerit. D

Nunc iam ſupereſt inueſtigare, ſi Chriſtus ſecundum quod homo, ordinem diligendi pręſcriptum ſeruauerit. Quod ſi eſt, omnem hominē ſicut ſeipſum dilexit. Omnibus ergo vitam optauit, omneſque ſaluos fieri voluit: 1. Tim. 2. b ſed non omnes ſalui fiunt, & ita non eſt factum quod optauit. Sed non eſt ignorandum in eo fuiſſe charitatem iuxta modum patriæ, non viæ: eumque ordinem diligendi impleſſe, qui ſeruatur in patria, non in via. Qui enim in patria ſunt, id eſt, iam beatificati ſunt, adeò iuſtitiæ Dei addicti ſunt, vt nihil eis placeat, niſi quòd Deo placet: ac per hoc illorum tantum ſalutem diligunt & volunt quos Deus ſaluari vult, eoſque ſolos ſicut ſe diligunt: ita & Chriſtus electos tantum ſicut ſe dilexit, eorumque ſalutem optauit.

DE

De charita te quantum ad diuinam dilectionem Diſtinc. 17. Lib. 1. Au. Homi. 110. ſuper Ioan

PRæmiſſis adijciendum eſt de dilectione Dei, qua ipſe diligit nos: quæ non eſt alia quàm illa qua diligimus eum. Dilectio autem Dei diuina *housia* eſt: eademque dilectione pater & filius & ſpiritus ſanctus ſe diligunt & nos, ut ſuprà diſſeruimus. † Cumque eius dilectio ſit immutabilis & æterna alium tamen magis, alium minus diligit. Vnde Augu. incomprehenſibilis eſt dilectio Dei atq; immutabilis, qua Deus in unoquoque noſtrũ amat quod fecit, ſicut & odit quod fecimus. Miro ergo & diuino modo etiam quando odit, diligit nos. Et hoc quidem in omnibus intelligi poteſt. Quis ergo dignè poteſt eloqui quantũ diligat membra unigeniti ſui, & quãto amplius unigenitum ipſum? De ipſo etiam dictum eſt, Nihil odiſti eorum quæ feciſti. Ex his percipitur, ꝙ Deus omnes creaturas ſuas diligat; quia ſcriptum eſt, Nihil odiſti eorum quæ feciſti. Et itẽ, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona. Si omnia quæ fecit bona ſunt, & omne bonum diligit: omnia ergo diligit quæ fecit: & inter ea magis diligit rationales creaturas, & de illis eas amplius, quæ ſunt membra unigeniti ſui, & multo magis ipſum unigenitum.

† Quod aliũ magis aliũ minus diligit Deus.

Sapiẽ. 11. d

Geneſ. 1. d

Ex qua intelligentia dicitur magis vel minus diligere hæc vel illa. B

Cùm autem dilectio Dei immutabilis ſit, & ideo nõ intenditur uel remittitur, ſi quæritur quæ ſit ratio dicti cum dicitur magis uel minus diligere hoc quàm illud, & cùm dicitur Deus omnia diligere. Dicimus dilectionẽ Dei ſicut pacem exuperare omnem ſenſum humanum, ut ad tantæ altitudinis intelligentiam uix aliquatenus aſpiret humanus ſenſus. Poteſt tamẽ intelligi, ea ratione dici omnia diligi à Deo quę fecit, quia omnia placẽt ei, & omnia approbat inquantũ opera eius ſunt: nec tunc uel plus uel amplius placuerunt ei cùm facta ſunt, ſcilicet, antequam fierent, imò ab æterno omnia placuerunt ei, nõ minus quàm poſtquàm eſſe cœperũt.

Philip. 4. b

Ex quo ſenſu omnia quæ fecit Deus diligere dicatur.

Quod

Quod uerò rationales creaturas, id eſt, homines uel Angelos, alios magis, alios minus eiligere dicitur, nō mutabilitatem charitatis eius ſignificat: ſed quòd alios ad maiora bona, alios ad minora dilexit: alios ad meliores uſus, alios ad minus bonos. Omnia enim bona noſtra ex eius dilectione nobis proueniunt. Electorum ergo alios magis, alios minus dilexit ab æterno, & diligit etiam nunc: quia alijs maiora, alijs minora ex dilectione ſua præparauit bona: alijsque maiora, & alijs minora bona confert ex tempore. Vnde magis uel minus dicitur hos uel illos eiligere.

Quomodo alios magis alios minus diligere dicatur. *Iacob. 1.c*

Quòd duobus modis inſpicienda eſt dilectio Dei. **C**

Conſideratur enim duobus modis dilectio Dei, ſecundum eſſentiam, & ſecundum efficientiam. Non recipit magis uel minus ſecundum eſſentiam, ſed tantum ſecundum efficientiam: ut magis dilecti dicantur, quibus ex dilectione ab ęterno maius bonum præparauit & in tempore tribuit: & minus dilecti, quibus non tantum. Inde etiam eſt, quòd aliqui quando conuertuntur & iuſtificantur dicuntur tunc incipere diligi a Deo non q͞d Deus noua dilectione quenquam poſſit diligere, imò ſempiterna dilectione dilexit ante mundi conſtitutionem quouſque diligit. Sed tunc dicuntur incipere diligi ab eo, cùm æternæ Dei dilectionis ſortiuntur effectum, ſcilicet, gratiam uel gloriam. Vnde Auguſtinus, Abſit ut Deus temporaliter aliquem diligat quaſi noua dilectione, quæ in ipſo antè non erat, apud quem nec præterita tranſierunt, & futura iam facta ſunt. Itaque omnes ſanctos ſuos ante mundi conſtitutionem dilexit, ſicut prædeſtinauit. Sed cùm conuertuntur & inueniunt illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur: ut eo modo dicatur, quo poteſt humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cùm iratus malis dicitur & placidus bonis, illi mutantur & non ipſe: ut lux infirmis oculis aſpera, firmis lenis eſt, ipſorum, ſcilicet, mutatione, non ſua. Ita cùm aliquis per iuſtificationem incipit eſſe amicus Dei, ipſe mutatur, non Deus.

Epheſ. 1.a Li. 5. *de tri. cap. 16. & vlti in fine. Ibidem immediatè ante præallegata.*

Si quis

Si quis magis vel minus diligatur à Deo vno tempore quàm alio. D

Si verò quęritur de aliquo, Vtrum magis diligatur a Deo vno tempore quàm alio, diſtinguenda eſt dilectionis intelligentia. Si enim referatur ad dilectionis effectum, conceſſibile eſt: ſi verò ad dilectionis eſſentiam, infieiabile eſt.

Si Deus dilexit ab æterno reprobos. E

De reprobis verò, qui præparati non ſunt ad vitam ſed ad mortem, ſi quæritur vtrum debeat concedi quòd Deus ab æterno dilexit eos? Dicimus de electis ſolis ſimpliciter hoc eſſe concedendum, quòd Deus ab æterno eos dilexit, quos ad iuſtitiam & coronam præparauit. De non electis verò ſimpliciter eſt concedendum quòd odio habuit, id eſt, reprobauit: ſicut legitur, Iacob dilexi, Eſau odio habui. Sed non eſt ſimpliciter dicendum quòd dilexit, ne prædeſtinati intelligantur: ſed cum adiectione concedatur, dilexit eos, id quantum opus eius futuri erant, id eſt, quos & quales facturus eos erat.

Malac. 1. a
Rom. 9. c

DE QVATVOR VIRTVTIBVS principalibus. Diſtinct. XXXIII. A

De virtutibus cardinalibus.
Lib. de Tri. 14. cap. 9.
a Sap. 8. b
b Li. 12. de Tri. ca. 14.
c Quod hæ virtutes in Chriſto fuerunt.
d Ioan. 1. b

POſt prædicta de quatuor virtutibus, quæ principales vel cardinales vocantur, diſſerendum eſt: quæ ſunt, Iuſtitia, Fortitudo, Prudentia, Temperantia. De quibus Auguſtin. ait, Iuſtitia eſt in ſubueniendo miſeris: Prudentia in præcauendis inſidijs: Fortitudo in perferendis moleſtijs: Temperantia in coercendis delectationibus prauis. de his dicitur in libr. *a* Sapientiæ, Sobrietatem & prudentiam docet, iuſtitiam & veritatem. Sobrietatem vocat temperantiam, & virtutem vocat fortitudinem. Hæ virtutes cardinales dicuntur, vt ait *b* Hieron. quibus in hac mortalitate bene viuitur, & poſt ad æternam vitam peruenitur: *c* quę in Chriſto pleniſſimè fuerunt & ſunt. *d* de cuius plenitudine nos accepimus.

In quo

In quo habuerunt uſus eoſdem, quos patria habent: & quoſdam etiam uiæ. Veruntamē an hæ uirtutes, cū & ipſe in animo eſſe incipiant, qui cū ſine illis prius eſſet, tamen animus erat, deſinãt eſſe, cum ad æterna perduxerit, nonnulla quæſtio eſt. Quibuſdam uiſum eſt eas eſſe deſituras: & de tribus quidem prudentia, ſcilicet, fortitudine, & tēperantia cum hoc dicitur, nonnihil dici uidetur. Iuſtitia enim immortalis eſt: & magis tunc perficietur in nobis quàm eſſe ceſſabit, cum beatè uiuemus contēplatione naturæ diuinæ, quæ creauit omnes cæteraſq; inſtituit naturas: quia nihil melius & amabilius eſt. Cui regenti ſubditum eſſe iuſtitiæ eſt. Et ideo immortalis eſt omnino iuſtitia, nec illa beatitudine eſſe deſinet: ſed talis ac tanta erit, ut perfectior & maior eſſe non poſſit. Fortaſſis & aliæ tres uirtutes prudentia ſine vllo iam periculo erroris, fortitudo ſine moleſtia tolerandorum malorum, temperantia ſine repugnatione libidinum erunt in illa felicitate, ut prudentiæ ibi ſit nullum bonū Deo præponere uel æquare fortitudinis, ei firmiſſimè cohærere: temperãtiæ, nullo defectu noxio delectari. Quod uerò nunc agit iuſtitia in ſubueniendo miſeris, quod prudentia in præcauendis inſidiis, quod fortitudo in perferendis moleſtiis, quod temperantia in coercendis delectationibus prauis, non erit ibi omnino vbi nihil mali erit. Iſta ergo virtutum opera huic mortali uitæ neceſſaria, ſicut fides ad quam referēda ſunt, in præteritis habebuntur. Ecce apertè hic dicit Augu. quod prædictæ uirutes in futuro erant: ſed alios vſus tunc habebunt quàm modò. Cui Beda aſſentit ſuper Exod. dicens, Columnæ ante quas expanſum eſt uelum, poteſtates cœli ſunt, quatuor eximijs uirtutibus præclaræ, id eſt, fortitudine, prudentia, temperantia, iuſtitia: quæ aliter in cęlis ſeruantur ab Angelis & animabus ſanctis, quam hic a fidelibus. Et conſequenter aſſignat Beda uſus illarum virtutum ſecundum præſentem ſtatum & futurum, imitans Augu. in præmiſſis aſſignationibus.

De vſibus earum in futuro.

Aug. 14. de Tri. ca. 9. in princip. ca.

Ibid. paulò inferius.

Exod. 26. f.

DE SEPTEM DONIS SPIRITVS ſancti. Diſtinct. XXXIIII. A

De ſeptem donis ſpiritus ſancti generaliter.

NVnc de ſeptem donis ſpiritus ſancti agendum eſt: vbi prius conſiderandum eſt, an hæc dona uirtutes ſint. Secundò, An in futuro deſitura ſint uel omnia, uel horum aliqua. Deinde, an in Chriſto fuerint cuncta hæc dona. Hæc dona uirtutes eſſe, nec in futuro deſitura Ambroſ. oſtendit, ea ſeptem eſſe virtutes dicens, & in Angelis abundantiſſimè eſſe: ſic, Ciuitas Dei illa Hieruſalem cœleſtis, non meatu alicuius fluuij terreſtris abluitur, ſed ex uitæ fonte procdens ſpiritus ſanctus, cuius non breui ſatiamur hauſtu, in illis cęleſtibus ſpiritibus redundantius videtur effluere, pleno ſeptem uirtutũ ſpiritualium feruens meatu. Si enim fluuius riparum crepidinibus editis ſuperfuſus exundat, quãto magis ſpiritus ſanctus ſupereminens creaturam, noſtræ mẽtis arua, tanquam inferiora cũ perſtringat cęleſtem illam Angelorum naturam effuſione quadã ſanctificationum ubertate lætificat? Deinde ſanctificationem exponens ſubdit: His autem ſignificationibus ſignificatur plenitudo ſeptem ſpiritualium uirtutum, quas enumerat Eſaias dicens, Spiritus ſapiẽtiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientię & pietatis, & ſpiritus timoris Domini. Vnum eſt ergo flumen ſpiritus ſancti, ſed multi ſpiritualium donorũ meatus. Quamuis ergo multi dicuntur ſpiritus, ut ſpiritus ſapiẽtiæ & intellectus, &c. unus tamen eſt Dei ſpiritus, ſuæ liberatis arbiter, omnia pro authoritate uoluntatis diuidens ſingulis. Hic expreſſe traditum eſt, ſeptem dona & virtutes eſſe ſanctificationesq́, fidelium mentium & in futuro non deſitura, cùm ſint & in Angelis.

Li. 1. de ſpiritu ſancto, cap. 20. & vltimo, in principio capitis. to. 2.

Ibid. paulò inferius.

Eſaiæ 11. a

Ibid. lib. 1. ca. 4. Et 2. cap. 12.

1. Cor. 12.

Quòd in Chriſto fuerunt illa ſeptem dona. B

In Chriſto etiam hæc eadem fuiſſe Eſaias oſtendit dicens, Egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos de radice aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, & ſpiritus conſilii

Eſaiæ 11. a

& forti-

& fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis: & replebit eum ſpiritus timoris Domini.

Quod videtur obuiare præmiſſis. H

His autem uidetur obuiare quod Beda de timore Domini dicit ſuper Parabolas, ſcilicet, quòd omnis timor futuro ceſſabit. Ait enim ſic ſuper illum locum, Timor Domini principum ſapiētiæ: Duo ſunt timores Domini, ſeruilis qui principium ſapientiæ eſt, & amicabilis qui perfectionem ſapientiæ comitatur. Seruilis principium ſapientiæ eſt, quia qui poſt errata ſapere incipit, primo timore corripitur diuino, ne puniatur: ſed hunc pfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor Domini ſanctus permanens in ſeculum ſeculi: quem non excludit charitas ſed auget: quo timet filius, ne uel in modico oculos amātiſſimi patris offendat: uterque in futuro ceſſabit, charitas uerò nunquam excidet. Augu. verò ſuper illum locum Pſalmi, Adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo: timorem Dei deſiturum dicit ſic: Timor Domini eſt magnum præſidium proficientibus ad ſalutem, ſed peruenientib. foras mittitur. Non enim timet iam amicum, cum ſcilicet ad id quod repromiſſum eſt perducti fuerint. Ex his authoritatibus ſignificatur quod timor non erit in futuro. Si autem timor non erit in futuro ergo, nec ſeptem dona erūt, nec modo ſunt in Angelis ſiue in animab. ſanctis. Ad quod dicimus, authoritatum præmiſſarum quæ uidetur repugnantiam dirimentes quod ſeptem illa dona & in Angelis modo ſunt, & in animabus ſanctis feliciter uiuētibus, & in nobis erant in futuro: ſed non habebunt omnia hos uſus, ſiue hæc officia quæ nūc habent uerbi gratia Timor filialis modo facit timere ne offendamus quē diligimus, & ne ſeparemur ab eo: facit etiam nos reuereri eundem. In futuro verò faciet nos reuereri, quando non timebimus ſeparari uel offendere: Non ergo metus ſeparationis uel offenſionis nunc eſt in Angelis uel in animabus ſanctis, nec in nobis erit in futuro: ſed reuerentia quæ eſt mixta cum ſubiectione dilectionis: quæ

Proue. 1. a. Et in gloſſa ibidem. 1. Ioan. 4. b

Pſalm. 18.

Super Pſa. 5. poſt medium enarrationis Tomo. 8.

Solutio.

Heb. 5.b. etiam in Chriſto fuit ſicut Apoſtolus dicit in Epiſtola ad Hebręos loquens de Chriſto, qui exauditus eſt pro ſua reuerentia. Quidam tamen ſecundum effectum timorem in Chriſto & in Angelis tantum eſſe contendunt.

Plena timorum diſtinctio. D

Super Pſa. 127. in prologo. Et quia de timore tractãdi nobis occurrit locus, ſciẽdum eſt quatuor eſſe timores ſcilicet, mundanum ſiue humanum, ſeruilem, initialem, caſtum uel filialem, ſiue amicabilem. Humanus timor eſt, ut ait Caſſiodorus, qñ timemus pati pericula carnis, uel perdere bona mundi propter quod delinquimus. *Mat. 10.e. Lucæ 12.a* Hic timor malus eſt, qui in primo gradu cum mundo deſeritur: quem Dñs prohibet in Euangelio dicens, Nolite timere eos qui occidũt corpus, &c. *Super Pſa. 127. circa 1. verſ. eiuſdem & citantur 25. queſt. 6. Ex his omnib.* Timor aũt ſeruilis eſt, ut ait Aug. cum per timorẽ gehennæ continet ſe homo a peccato, quo præſentiam iudicis & pœnas metuit, & timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi æternum bonũ quod amat, ſed timore patiendi malum quod formidat. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſponſi: ſed timet ne mittatur in gehennam. Bonus eſt iſte timor & utilis, licet inſufficiens: ꝑ quem fit paulatim conſuetudo iuſtitiæ, & ſuccedit initialis timor, qñ incipit quod durum erat amari, & ſic incipit excludi ſeruilis timor à charitate, & ſuccedit deinde timor caſtus ſiue amicabilis: quo timemus ne ſponſus tardet, ne diſcedat, nec offendamus, ne eo careamus. Timor iſte de amore venit. Ille quidem ſeruilis eſt vtilis, ſed non permanẽs in æternum: & iſte timor diuinus cõmes eſt per omnes gradus.

Collectio prædictorum. E

Ibid. paulo inferius. Et attende quòd quatuor hic diſtinguuntur timores, cum ſuprà Beda duos dixerit eſſe. Sed Beda humanum timorem prætermiſi, & nomine ſeruilis duos quos hic diſtinximus complexus fuit, ſcilicet, ſeruilem & initialem. Amicabilem vero caſtum dixit. Auguſt. quoque *Rom. 8.e.* ſeruilem & caſtum timorem apertè diſcernit, dum Epiſtolæ ad Romanos illum locũ exponit, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterũ in timore, ſed accepiſtis

ſpiritum

ſpiritum adoptionis filiorum Dei:ita dicens, Duo timores inſinuantur hic: vnus, qui eſt in perfecta charitate, ſcilicet, timor caſtus: alter, qui non eſt in charitate, ſcilicet, ſeruilis, in quo quamuis Deo credatur, non tamen in Deum, etſi bonum fiat, non tamẽ bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam ſi bonum eſt quod facit.

Homil. 85. ſuper Ioan. & de ſpiritu & in litera c. 23.

De caſto & ſeruili plenius agit tangens interdum de initiali. F

De his eiſdem timoribus latius diſputat Auguſt dicens, Cœpit aliquis credere diem iudicij: ſi cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia adhuc timet, nondum habet fiduciam in die iudicij, nondum eſt enim in illo perfecta charitas: ſed ſi perfecta in illo eſſet charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectã iuſtitiam, & non haberet vnde timeret: imò haberet quare deſideraret vt tranſeat iniquitas, & ueniat regnum Dei: ergo timor non eſt in charitate. Sed in qua charitate? Non inchoata. In qua ergo? in perfecta. perfecta ergo charitas foras mittit timorem, ergo incipiat timor: † quia initiũ ſapientiæ timor Domini. Timor enim quaſi locũ præparat charitati. Cùm autẽ cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum. Quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. maior charitas minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus eſt timor, non eſt qua intret charitas, ſicut videmus per ſetam introduci linum quando aliquid ſuitur: ſeta prius intrat, & niſi exeat non ſuccedit linum. Sic timor primò occupat mentem: non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, ut introduceret charitatem.

Augu. lib. cõfeſſionum 1. c. 12. to. 1. Tract. 9. qui eſt ad 4. c. 1. epi. Ioan. to. 6. ſparſim habes quæ continentur his tribus par.

† Pſal. 110

Hic tangit de initiali timore.

Similitudo ſeruilis timoris inducitur.

Ibid. circa illud, Qui autem timet non eſt.

Quod videtur prædictis aduerſari. G

Eſt aũt alia ſnĩa q̃ videtur huic eſſe contraria, ſi nõ habet piũ intellectorẽ. Dr̃. n. in Pſal. Timor Dñi caſtus permanet in ſeculũ ſeculi Aeternũ quẽdã timorẽ nobis oſtẽdit, ſed caſtum. Quòd ſi oſtendit ille nobis æternũ timorem, nunquid cõtradicit illi iſta epiſtola q̃ dicit, Timor non eſt in charitate: ſed perfecta charitas foras mittit

Pſalm. 18.

 timorem.

Ioa 4.d. timorem. Hoc enim dictum eſt per Ioannem, illud dictum eſt per Dauid. Sed nolite putare alium eſſe ſpiritũ, ſi.n. unus flatus inflat duas tibias, num poteſt unus ſpiritus implere duo corda, & agitare duas linguas? Si ſpiritu uno.i. flatu impletæ duæ tibiæ conſonant, impletæ duæ linguæ ſpiritu Dei diſſonare poſſunt? abſit, imò eſt ibi quædam conſonantia eſt, quædam concordia: ſed auditorem deſiderat ſtudioſum non ocioſum. Ecce mouit duas linguas ſpiritus Dei: & audiuimus ex vna, Timor non eſt in charitate: audiuimus ex alia, Timor dñi caſtus permanet in ſeculũ ſeculi Quid eſt hoc? Diſſonant? Nõ. Excute aures, intende melodiá: non ſine cauſa hic addidit caſtus, illic non addidit: quia timor aliquis qui dicit caſtus, & eſt alius qui non dicitur. Diſcernamus iſtos duos timores, & intelligamus conſonantiam tibiarum. *Mat. 15.d* Quomodo diſcernimus? Attendat charitas ueſtra, Sunt homines qui propterea timent deum, ne mittantur in gehennam, ne fortè ardeant cum Diabolo in igne ęterno. Ipſe eſt timor qui introducit charitatẽ, ſed ſic uenit ut exeat. Si.n. pp pęnas times, Deum nõdum amas quẽ ſic times: nõ bona deſideras, ſed mala caues. Sed ex eo quia mala caues corrigis te & incipis bona deſiderare: cumq; bona deſiderare cęperis, erit in te timor caſtus. Quid eſt timor caſtus? Timere ne amplius amittas ipſa bona, timere Deũ ne recedat a te. Cũ aũt times deũ ne te deſerat pſentia ei⁹, amplecteris eũ, ipſo frui deſideras.

Quomodo diſtant duo timores per ſimilitudinem duarum mulierum oſtendit. H

Aug. eodẽ tract. 9. ſuper Ioannis epi. inferius paulò ad ſuperiora. Et tract. 43. in expoſitione Euan-

Non potes melius explanare quid interſit inter duos iſtos timores, quàm ſi ponas duas mulieres maritatas: quarum unam conſtituas uolentem facere adulterium ſed timet ne damnetur a marito. Timet maritum, quia adhuc amat nequitiam, huic non grata eſt, ſed oneroſa mariti præſentia: & ſi forte viuit nequiter, timet maritum ne ueniat. Tales ſunt qui timent diem iudicii. Fac alteram amare uirum, & debere illi caſtos amplexus, nulla ſe adulterina immunditia maculare velle iſta,

optat

ptat præſentiam uiri. Illa timet, & iſta timet. Iam ergo interrogentur quare timeant. Illa dicet, Timeo uirum ne ueniat. Iſta dicet, Timeo virũ ne diſcedat, Illa dicet, Timeo virũ ne dãnet, Iſta dicet, Timeo uirũ ne deſerat. Pone hæc in animo, & inueniens timoré quẽ foras mittit charitas: & aliũ timoré caſtũ permanenté in ſeculũ ſeculi. Illũ timoré perfecta charitas foras mittit, quia ille timor tormentũ habet. torquetur conſcientia peccatorũ: nondũ facta eſt iuſtificatio. Eſt ibi quod titillet mentem, quod pungat, ꝙ ſtimulet. Stimulat ille timor, ſed intrat charitas, q̃ ſanat quod vulnerat. Timor caſtus facit ſecuritaté in animo. Audiuimus duas tibias. ſ. Ioanné & Dauid reſonantes. Illa de timore Dei dicit, quo timet anima ne dãnetur: illa de timore dei dicit, quo timet anima ne deſeraſ. Ille eſt timor, quẽ charitas excludit: ille eſt timor qui permanet in ſeculũ ſeculi. Ecce in his uerbis p̃dictis aperte oſtẽdit Aug. quis ſit timor caſtus, & quis ſeruilis, & qualiter differant. In quib. etiam initialé timoré ſignificauit: qui nec ex toto ſeruilis, nec ex toto caſtus: ſed tanquam medius aliquid de ſeruili, & aliquid de caſto timor habet: facit. n. ſeruire partim timore pœnæ, partim amore iuſtitiæ: per quem timemus puniri, & timemus offendere. Iſte timor eſt in inchoata charitate, non in perfecta: & quantũ creſcit charitas, tm̃ decreſcit iſte timor, quantum ad metum pœnæ. i quantum ad id ꝙ facit timere pœnã, & quantum ad tormentũ conſciẽtiæ. Nã quanto magis diligimus, tanto minus timemus. Iſte timor notatur in illis uerbis Aug. ubi non negat timorem eſſe in charitate inchoata, ſed perfecta: quod nõ poſſet dici de ſeruili: quia ut ipſe ſuprà dixit, ſeruilis timor nõ remanet veniẽte charitate, nec intrat charitas, niſi prius ille timor exeat: nec in illo timore aliquis credit in Deũ, etſi credat Deo: nec benefacit, ét ſi bonum eſt qđ facit. Non eſt ergo timor ille in charitate ét inchoata. quia omnis qui charitatem habet, licet non perfectam, & in deũ credit, & bona opera facit. Quare ſeruilis non eſt timor ille, quem in charitate inchoata fore conceſſit,

gelij Ioan. Idem penè habetur in epiſt. ad Honoratum de gratia noui teſta. c. 21. Et eſt epiſt. 120. To. 2. Et de uerb. Apoſt. Sermon. 18.

& quem creſcente charitate decreſcere dixit: ſed ille eſt timor initialis, quem non negat eſſe in charitate niſi perfecta ſit.

Quòd timor ſeruilis & initialis dicitur initium ſapientiæ, ſed differenter. I

Prouer. 1. a Et 9. cap. Eccleſ. 1. b 25. b. Et Pſal. 110.

Sciendum tamen eſt, quòd uterque timor, ſcilicet, ſeruilis, & initialis in ſcripturæ diuerſis locis dicitur initiũ ſapientiæ: ita fore comperies, ſi diligenter annotaueris loca ſcripturę, in quibus de timore Domini fit mentio. ex alia tamen ratione & cauſa diuerſa, dicitur ſeruilis timor initium ſapientiæ, & ex alia initialis. Seruilis enim ideo dicitur initium ſapientiæ, quia præparat locum ſapientiæ, & ducit ad ſapientiam: ſed tamen non remanet cum ea, imò foras exit. Initialis verò dicitur initium ſapientiæ, quia eſt in inchoata ſapientia, quem cùm quis habere incipit, ſapientiam & charitatem habere incipit. Inde etiam eſt ꝙ vterque timor dicitur initalis: quod inuenire poteris per diuerſa ſcripturæ loca. Vterque etiã timor interdũ dicitur ſeruilis: quia & ipſe initialis, qui eſt in charitate inchoata, aliquid habet de ſeruili. ſ. angorem pœnæ, ſicut & aliquid habet de caſto. ſ. quòd timet offendere ac ſeparari.

De hoc quod Auguſtinus dicit caſtum timorem eſſe æternum. K

Illud quoque diligenter eſt notandum, quod in ſuperioribus Auguſtinus dicit, caſtum timorem eſſe æternũ, per quod confirmatur præmiſſa ſententia. ſ. quod ſpiritus timoris erit in futuro, ſicut & alia dona ſpiritus ſancti, ſed non habebit omnem illum uſum quem modo habet. Faciet enim tunc nos reuereri Deum, non timere ſeparari uel carere. Fuit ergo & in Chriſto timor ille, ſed iuxta vſum illum quem habebit in futuro in ſanctis. Non enim timuit Chriſtus ſeparari uel offendere Deũ, ſe Deum præ omnibus reueritus eſt.

Ad Heb. 5. c.

An timor pœnæ, qui fuit in Chriſto, fuerit ſeruilis, uel initialis, uel alius. L

Cùm

Cum autem fuerit in Chriſto timor pœnæ, quæritur an iſte timor fuerit mundanus, uel ſeruilis, uel initialis? Ad quod dicimus, nullum eorum fuiſſe in Chriſto: quia timor mundanus malus eſt, ut ſuprà dictum eſt, & in primo gradu cum mundo deſeritur. Seruilis uerò uel initialis in perfecta charitate non eſt. Nullus ergo timorũ iſtorum fuit in Chriſto. Quis ergo fuit timor iſte, quo pœnam timuit? Poteſt timor ille dici naturalis uel humanus, qui omnibus hominibus ineſt, quo horretur mors ac formidatur pœna. Et dicitur timor iſte naturalis, non quia acceſſerit homini ex natura ſecundum qđ prius fuit inſtituta: quia non fuit iſte timor concreatus homini, nec de bonis naturalibus: ſed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus aduenit: cui corruptio inoleuit, tanquam eſſet naturalis: & eſt iſte timor effectus peccati, ut prædictum eſt. *Parag. D.* *Diſtin. 16. huius Parag. I.*

QVOMODO DIFFERANT SAPIENTIA, & ſcientia. Diſtinct. XXXV. A

POſt præmiſſa diligenter conſiderandum eſt, in quo differat ſapientia à ſcientia. De hoc Auguſt. ita ait, Philoſophi diſputantes de ſapientia definierunt eam, dicentes: Sapientia eſt rerum diuinarum humanarumque ſcientia. Ego quoque vtrarumque rerum cognitionem, id eſt, diuinarum & humanarum, & ſapientiam & ſcientiam dici poſſe non nego. Verum iuxta diſtinctionem Apoſtoli, qua dixit, Alij datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſciẽtiæ, illa definitio diuidenda eſt: vt rerum diuinarum cognitio ſapientia propriè nuncupetur: humanarum uero rerum cognitio propriè ſcientiæ nomen obtineat: Neque verò quicquid ſciri ab homine poteſt in rebus humanis, ubi plurimum ſuperuacuæ uanitatis & noxiæ curioſitatis eſt, huic ſciẽtiæ tribuo: ſed illud tantum quo fides ſaluberrima, quę ad veram beatitudinem, ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: qua ſcientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipſa fide plurimum. Aliud eſt enim ſcire tantummo- *De dono ſapientiæ intellectus & ſcientiæ in 14. lib. de tri. in med. cap.* *1. Cor. 12. b.* *Diſt. ſapientiæ & ſcientiæ ſecundũ Theologos.* *Ibidem.*

tummodo quid homo credere debeat propter adipiſcẽdam uitam beatam: aliud eſt ſcire quomodo hoc ipſum & pijs opituletur uel cõtra impios defendatur, quę proprio uocabulo appellatur ſcientia. De his quoque duabus uirtutibus idem Auguſt. differentiam inter eas aſſignans ſuper Pſalm. ait, Diſtat ſapientia quodammodo a ſcientia, teſtante ſancto Iob, qui quodammodo ſingula definiẽs ait, Sapientia eſt pietas, ſcientia verò abſtinere à malis. Pietatem verò hoc loco poſuit Dei cultum, quę Græcè dicitur *Theosèbia*: quæ eſt in cognitione & dilectione eius quod ſemper eſt & incõmutabiliter manet, quod Deus eſt. Abſtinere uerò à malis eſt in medio prauæ nationis prudenter conuerſari. Idem quoque inter hæc duo apertè diſtinguens ait, in lib. 12. de Trin. Diſtat ab æternorum contemplatione actio qua bene vtimur temporalibus rebus: & illa ſapientiæ, hæc ſcientiæ deputatur: quamuis & illa quæ ſapientiæ eſt poſſit nuncupari ſcientia: ut Apoſtolus aſſerit, ubi dicit, Nunc ſcio ex parte: quam ſcientiam profectò contemplationem Dei vult intelligi. In hoc ergo differentia eſt: quia ad contẽplationem ſapientia, ad actionem uerò ſciẽtia pertinet, Ecce apertè demonſtratũ eſt, in quod differant ſpiritus ſapientiæ & ſpiritus ſcientiæ. ſ. vt ſapientiæ diuinis, ſciẽtia humanis attributa ſit rebus. Et ut docet Augu utrunque agnoſcimus in Chriſto ſ. & rem diuinam, & rẽ humanam: & ideo de ipſo habemus ſapientiam & ſcientiam. Cùm enim legitur, Verbum caro factum eſt, in verbo intelligitur uerus Dei filius: in carne agnoſcitur uerus hominis filius. Item cùm dicitur, Vidimus plenum gratiæ, & veritatis: gratiam referamus ad ſcientiam, & ueritatem ad ſapientiam: quia in Chriſto ſapientia & ſcientia fuit plenaria, & nos ſcientiam & ſapientiam de eo habemus, qui eſt Deus & homo.

Super Pſa. 135. Et in Enchir. c. 2. Et li. de tri. 12. cap. 14. Iob. 28. d. iuxta 70. interpretes.

Ad Phil. 2 Cap. 14. 1. Sa. 13. d.

Li. 13. de tr. cap. 19 in medio cap. Ioan. 1. b.

In quo differat ſapientia ab intellectu. B

Oſtenſa differentia inter ſcientiam, & ſapientiam, quid diſtet inter ſapientiam & intellectum uideamus. In hoc differunt illa duo: quia ſapientia propriè eſt de æternis quæ ueritati æterni contemplando intendit.

Intel-

Intelligentia verò non modo de æternis eſt: ſed etiam de rebus inuiſibilibus & ſpiritualibus tēporaliter exortis. Per eam enim & natura ſumma, quæ fecit omnes naturas.i.diuinas conſideratur: & quæ poſt ipſam ſunt ſpirituales & inuiſibiles naturę, vt Angeli & omnes animę bonæ affectiones conſpiciuntur. In hoc ergo differentia eſt, quia ſapientia creator tantum cōſpicitur: intellectu verò & creator & creatura quædam. Item, intellectu intelligibilia capimus tantum: ſapientia verò non modò capimus ſuperiora, ſed etiam incognitis delectamur. Sic ergo diſtingui poteſt inter illa tria, ſcilicet intellectum, ſcientiam, & ſapientiam. Scientia valet ad rerum temporalium rectam adminiſtrationem, & ad bonam inter malos conuerſationem. Intelligentia verò ad creatoris & creaturarum inuiſibilium ſpeculationem. Sapientia verò ad ſolius æternæ veritatis contemplationem & delectationem.

Quomodo differunt ſcientia, intelligentia, & ſapiētia.

Quòd intellectus & ſcientia, de quibus hic agitur, non ſunt illa quæ naturaliter habet homo. **C**

Et notandum quòd intellectus & ſcientia, quę dicuntur dona ſpiritus ſancti, alia, ſunt ab intellectu & ſciētia quæ naturaliter ſunt in anima hominis: hæ enim virtutes ſunt, quę per gratiam infunduntur animis fidelium, vt per eas rectè viuāt. Illa verò naturaliter habet homo ex beneficio creationis: à Deo tamen. Per has autem virtutes, quę dicuntur dona ſpiritus ſancti, illa naturalia reformantur atque adiuuantur: vt verbi gratia, Intellectus naturalis peccato obtenebratus, per virtutem quandam & gratiam, quæ dicitur ſpiritus intelligentiæ, reformatur atque adiuuatur ad intelligēdum. Ita & per illam virtutem quæ dicitur ſpiritus ſapientiæ, iuuatur atque erigitur mentis ratio ad contemplationem & delectationem æternæ veritatis.

Quòd ſapientia iſta Dei eſt, nec eſt illa quæ Deus eſt. **D**

Illud etiam ſciendum eſt, quod ſapientia de qua nūc diſſeri-

Libr. 14 de Trin. ca. 1. ĩ principio. diſſerimus, non eſt illa ſapientia Dei (vt ait Augu.) quæ Deus eſt: ſed hominis ſapientia. Veruntamen quæ ſecundum Deum eſt: ac verus & præcipuus cultus eius eſt. Si ergo colat mens hominis Deum, cuius ab eo capax facta eſt, & cuius eſſe particeps poteſt, ſapiẽs ipſa fit: & nõ ſua luce, ſed ſummæ illius lucis participatione ſapiens fit. Iſta ergo hominis ſapientia etiam Dei eſt: verùm non ita Dei eſt, vt ea ſapiens fit Deus. Non enim participatione ſui ſapiens eſt, ſicut mẽs participatione Dei. Sic etiam dicitur iuſtitia Dei non ſolum illa qua ipſe iuſtus eſt: ſed etiam illa quam dat homini cùm iuſtificat impium.

DE CONNEXIONE VIRTVTVM QVAE non ſperantur. Diſtinct. XXVI. A

De cõnexione habituũ gratuitorũ. SOlet etiam quæri, vtrum uirtutes ita ſint ſibi coniunctę, ut ſeparatim non poſſint poſſideri ab aliquo: ſed qui unam habet, omnes habeat? De hoc etiam Hiero. ait Omnes uirtutes ſibi hærent: qui una caruerint, omnibus careat. Qui ergo unam habet, omnes habet. Quod quidem probabile eſt. Cùm enim charitas mater ſit omnium uirtutum in quocunq; mater ipſa eſt, ſcilicet, charitas, & cuncti filij eius, id eſt, uirtutes rectè fore creduntur. Vnde Auguſt. Vbi charitas eſt, quid eſt quod poſſit deeſſe? Vbi autem non eſt, quid eſt quod poſſit prodeſſe? Cur ergo non dicimus, Qui hanc uirtutẽ habet, omnes habet, † cùm plenitudo legis ſit charitas? quæ quanto magis eſt in homine, tanto magis eſt uirtute præditus: quãto uerò minus, tãto minus ineſt uirtus: & quanto minus ineſt uirtus, tanto magis ineſt uitium.

Hier. cõmentario ad 56 caput Eſaię in principio Tomo 5. Aug. in tractat. de laude charitat. Super Ioan. tractat. 83. Idem epiſt. 29. tomo 2. poſt mediũ. † Rom. 13. d

Si cunctæ virtutes pariter ſint in quocunque ſunt. B

Vtrũ uerò pariter quis omnes poſſideat uirtutes, an aliæ magis, aliæ minus in aliquo ferueant, quæſtio eſt? Quibuſdam enim uidetur quod aliæ magis, aliæ minus habeantur ab aliquo: ſicut in Iob patientia emicuit, in Dauid humilitas, in † Moyſe manſuetudo. qui etiam *Iacobi 5. c*

concedunt

concedunt magis aliquem mereri per aliquam unā uirtutem quam per aliam, ſicut eam plenius habet quàm aliam. Non tamen magis per aliquam mereri dicunt, quàm per charitatem: nec aliquam plenius a quoquam haberi, quàm charitatem. Alias ergo magis & alias minus in aliquo eſſe dicunt: ſed nullam plenius charitate, quæ cæteras gignit. Hasque dicunt eſſe multas facies quas memorat Apoſtolus, dicens, Ex perſonis multarū facierum, &c. Alij uerius dicunt omnes uirtutes & ſimiles & pares eſſe in quocunque ſunt: ut qui in una alteri par extiterit, in omnibus eidem æqualis ſit. Vnde Augu. Virtutes quæ ſunt in animo humano, quamuis alio & alio modo ſingulæ intelligantur, nullo modo tamen ſeparantur abinuicem: ut quicunq; fuerint æquales. Verbi gratia: In fortitudine æquales ſunt & prudentia & iuſtitia & temperātia. Si enim dixeris æquales eſſe iſtos in fortitudine, ſed illū præſtare prudentia, ſequitur ut huius fortitudo minus prudens ſit: ac per hoc nec fortitudine æquales ſunt: quia eſt illius fortitudo prudētior atq; ita de cæteris uirtutibus inuenies, ſi omnes eadem conſideratione percurras. Ex his clareſcit omnes uirtutes non modo eſſe connexas, ſed etiam pares in animo hominis. Cùm ergo dicitur aliquis aliqua præeminere uirtute: ut Abraham fide, Iob patientia: ſecundum uſus exteriores accipiendum eſt, uel in comparatione aliorum hominum: quia uel humilitatis habitum maximè præfert, uel opus fidei, uel alicuius cæterarum uirtutum præcipuè exequitur. Vnde & ea prę alijs pollere, uel inter alios homines ſingulariter excellere dicitur ſecundum hunc modum, ſcilicet, ſecundum rationem actuum exteriorum: ut alibi Aug. dicit, in aliquo aliam magis eſſe uirtutem, aliam minus: & unam ineſſe uirtutem, & non alteram. Ait enim ſic, Clariſſima diſputatione tua ſatis apparuit, non placuiſſe authoribus noſtris, imò ueritati ipſi, omnia paria eſſe peccata, etiam ſi hoc de uirtutibus uerum ſit: quia etſi uerum eſt eum qui habet unā omnes uirtutes habere, & eum qui unam non habet nullam habere: nec ſic

2. Reg. 6.c *† Nu. 12.a*

2. Cor. 1.b

Li. 6. de tri. c. 4. in principio.

Heb. 11.b Et Ro. 4 a Iacobi 5.a

In epiſt. ad Hier. quæ eſt 29. non lōge à principio to. 2. Ibidem poſt mediū epi.

nec ſic peccata ſunt paria, quia vbi virtus nulla eſt, nihil rectum eſt: nec tamen ideo nō eſt prauo prauius, diſtortoq; diſtortius. Si autem (quod puto eſſe verius, ſacriſq; literis congruentius) ita ſunt animæ intentiones vt corporis membra, nō quòd ſolis videantur oculis, ſed quòd ſentiantur affectibus: & alius illuminatur amplius, alius minus, alius omnino caret lumine. Profectò vt quiſque illuſtratione piæ charitatis affectus eſt, in alio actu magis, in alio minus, in aliquo nihil: ſic dici poteſt habere aliam, & aliam, non habere aliam magis & aliam minus. Nam & maior eſt in iſto charitas, quàm in illo: & ideo rectè poſſumus dicere & aliqua in iſto, † nulla in illo, quantum pertinet ad charitatem quæ pietas eſt: & in vno homine quidem quòd maiorem habeat pudicitiam quàm patientiam, & maiorem hodie quàm heri ſi proficit in ea: & adhuc non habeat continentiam, & habeat non paruā miſericordiam. Et vt generaliter breuiterq; complectar, quam de virtute habeo notionem. Virtus eſt charitas, qua id quod diligendum eſt, diligitur. Hæc & in alijs maior eſt, in aliis minor, & in aliis nulla eſt: pleniſſima verò, quæ iam non poſſit augeri, quādiu hic homo viuit in nemine eſt. Hic inſinuari videtur, quòd aliquis ea ratione poſſit dici habere vnam virtutem magis quàm aliam, quia per charitatem magis afficitur in actus vnius virtutis quàm alterius: & ꝓpter differentiā actuū ipſas virtutes magis vel minus habere dicitur. Poteſt & aliquam non habere, cùm tamen ſimul omnes & pariter habeat quantum ad mentis habitum vel eſſentiam cuiuſq;. In actu verò aliam magis, aliam minus habet, aliam etiam non habet. vt vir iuſtus vtens cōiugio, non habet continentiam in actu, quam tamen habet in habitu. Cur ergo non dicantur paria peccata? Fortè q̄a magis facit cōtra charitatem qui grauius peccat, minus qui leuius. Nemo enim peccat, niſi aduerſus illam faciendo, quæ eſt plenitudo legis. Ideò rectè dicitur, Qui offenderit in vno, factus eſt omnium reus, id eſt, contra charitatem facit, in qua pendent omnia.

† aliqua

Ibid. paulò inferius.

Rom. 13.c

Iacobi 2.b

Repetit

Repetit de charitate, vt addat quomodo tota lex ex ea pendeat. C

Cùm ſint duo præcepta charitatis, in quibus, vt prætaxatum eſt, tota lex pendet & Prophetæ: aduertẽdum eſt quomodo hoc fit, cùm in lege & Prophetis multa fuerint cęrimonialia mandat, quæ ſi ad charitatis ſanctificationem pertinuiſſent, viderentur nondum debuiſſe ceſſare. Quia uerò non iuſtificationis gratia quàm fecit charitas, inſtituta ſunt ſed in figura futuri, & in onus impoſita, ideo clareſcente ueritate ceſſauerunt uelut umbra. Veruntamen & ipſa cæremonialia ſecundũ ſpiritualem intellectum quem cõtinent, & omnia mortalia ad charitatem referuntur. Pertinent enim omnino ad decem mandata in tabulis ſcripta, ubi omnium ſumma perſtringitur, ex quibus cætera emanant: ſicut in ſermone Domini octo uirtutes præmittuntur, ad quas cætera referuntur. Et ſicut ad decem mandata decalogi cætera referuntur, ita & ipſa decem ad duo mandata charitatis pertinent. Omnia ergo ad duo mandata charitatis pertinẽt: quia per charitatem implentur, & ad charitatẽ tanquam ad finem referri debent. Vnde Auguſt. Totam magnitudinẽ & amplitudinem diuinorum eloquiorum poſſidet charitas, qua Deum proximumq́ue diligimus, quæ radix eſt omnium bonorum. Vnde Veritas ait; † In his duobus mandatis uniuerſa lex pendet & Prophetæ. Si ergo nõ uacat omnes paginas ſanctas perſcrutari, oĩa inuolucra ſermonum euoluere, tene charitatem ubi pẽdent omnia: quia perfectio eſt & finis omnium. Tũc enim & præcepta & conſilia rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deũ, & proximũ propter Deum. Quod uerò timore pœnæ uel aliqua intentione carnali fit, ut nõ referatur ad charitatem, nondum fit ſicut fieri oportet, quamuis fieri uideatur. Inimicus enim iuſtitiæ eſt, qui pœnæ timore non peccat, Amicus uerò iuſtitiæ, qui eius amore non peccat. Omnium ergo hæc ſumma eſt, ut intelligatur legis & omnium diuinarum ſcripturarum plenitudo eſſe dilectio Dei & proximi.

Matt. 22. d
Diſtin. 27. li. B.
Coloſſ. 2. d
Actor. 5. d
Hebr. 10. a
Exod. 20. b
Matt. 5. a
Vide in glo. ordin. ſuper illud. 1. ad Tim. 1. Finis præcepti charitas.
Tractat. de laud. chari. Tomo 9.
1. ad Tim. 1 Finis præcepti charitas
† *Mat. 22.*
Aug. in Enchir. ca. ult.
Auguſt. ad Anaſt. epi. 44. in to. 2.
Aug. de doctrina Chriſtiana 1. cap. 35.

DE DECEM PRAECEPTIS, QVOMODO continentur in duobus mandatis charitatis. Diſtinct. XXXVII.

De præcepto rũ decalogi diſtinctione in compara tione ad ſcri pturam ta-bularum. SEd iam diſtributio decalogi, quæ in duobus manda tis completur, conſideranda eſt Habet enim decalogus decem præcepta, quæ ſunt decachordum pſalterii. Quæ ſic ſunt diſtributa, ut tria quæ ſunt in prima tabula, pertineant ad Deum, ſcilicet, ad cognitionem & dilectionem Trinitatis: ſeptem quæ ſunt in ſecunda tabula, ad dilectionem proximi.

De primo præcepto.

Primum in prima tabula eſt, Non habebis Deos alienos. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, &c. Hæc Origenes dicit eſſe duo mandata, ſed Augustinus unum. hoc enim ipſum quod dixerat. Non habebis Deos alienos perfectius explicat cùm prohibet coli figmenta, ſcilicet, idolum uel ſimilitudinem alicuius rei, quæ duo Origenes ita dicit diſtare, ut idolum ſit quod nihil habet ſimile ſui: ſimilitudo uerò, quòd habet ſpeciem alicuius rei: ut uerbi gratia, Si quis in auro uel in ligno, uel alia re faciat ſpeciem ſerpentis, uel auis, uel alterius rei, & ſtatuat ad adorandum, non idolum ſed ſimilitudinem fecit. Qui uerò facit ſpeciem quam non uidit oculus, ſed animus ſibi finxit. ut ſi quis humanis membris caput canis uel arietis formet, uel in uno habitu hominis duas facies, non ſimilitudinem ſed idolum facit. quia facit quod non habet aliquid ſimile ſui Ideo dicit Apoſtolus, quia idolum nihil eſt in mundo. Non enim aliqua ex rebus conſtantibus aſſumitur ſpecies, ſed quod mens otioſa & curioſa reperit. Similitudo uerò eſt, cùm aliquid ex his quæ ſunt uel in cœlo uel in terra, uel aquis formatur. † Auguſtinus uerò ita exponit illud, Idolum nihil eſt in mundo, id eſt, inter creaturas mundi non eſt forma idoli: materiam enim formauit

Aug. de decẽ chordis, libro unico c. 5. in to. 9. Et li. quæſt. ſuper Exod. quæſt. 7. in tomo 4. Exo. 20. a Deuter. 5. a Homil. 8. ſuper Exo. ad ca. 20. eiuſ. 1. Cor. 8. b Quomodo idolũ nihil eſſe dicitur in mundo. † Super Io. tracta. 1. ad

formauit Deus, ſed ſtultitia hominum formam dedit. Quæcunq; facta ſunt, naturaliter facta ſunt per verbũ: ſed foma hominis in idolo non eſt facta per verbum, ſicut peccatum non eſt factum per verbum, ſed eſt nihil, & nihil fiunt homines cum peccant, Sed quæritur quomodo hic dicatur forma idoli nõ eſſe facta per verbum cum alibi legitur, Omnis forma, omnis compago, omnis concordia partium facta eſt per verbum. Hoc autẽ a diuerſis variè ſoluitur. Quidam.n.dicunt omnẽ formã & quicquid eſt, a Deo eſſe & inquantum eſt: & formam idoli inquatum eſt vel inquantum forma eſt, a Deo eſſe, ſed non inquantum idoli eſt, id eſt, poſita ad adorandũ. In hoc.n. non eſt creatura, ſed peruerſio creaturæ. Sicut illud quod peccatum eſt, inquãtum peccatum eſt, nihil eſt: & homines cum peccãt, nihil fiunt: quia ab illo qui verè eſt, ſeparantur. Vnde Hierony. Quod ex Deo non eſt, qui ſolus verè eſt, non eſſe dicitur. Ideoq; peccatum qđ nos a verò eſſe abducit, nihil eſſe vel non eſſe dicitur. Alij uerò dicunt, omnem formam, quæ ſcilicet, naturaliter eſt, & omne quod natutaliter eſt, eſſe a Deo: ſed forma idoli nõ eſt naturaliter, quia naturæ iuſtitię non ſeruit. Id.n. naturaliter eſſe dicitur, quod ſimplici naturæ iuſtitiæ quæ Deus eſt, militat, non reſultat, & naturam creatam non vitiat. Secundum præceptum eſt, Non aſſumens nomẽ Dei tui in vanum quod dicere ſecundum literam, Non iurabis pro nihilo nomen Dei. Allegoricè uero pręcipitur, ut non putes creaturam eſſe Chriſtum Dei filiũ: quia oĩs creatura uanitati ſubiecta: ſed æqualẽ patri. Tertium verò præceptum, Memento ut diem ſabbati ſanctifices: ubi ſecũdum literam pręcipitur ſabbati obſeruantia. Allegoricè verò, ut requiem & hic a uitijs, & in futuro in Dei contemplatione expectes ex ſpiritu ſancto, id eſt, ex charitate & dono Dei: nõ qđ ſpiritus ſanctus ſine patre & filio hoc operet. Accepit vtique Eccleſia hoc donũ, ut in ſpiritu ſancto fiat remiſſio peccatorũ quã remiſſionẽ cũ Trinitas faciat, propriè tñ ad ſpſritũ ſanctum dicitur pertinere: quia ipſe eſt ſpiritus

primum c. Ioan. poſt medium in tomo 9. Eodem tra. ſed paulò inferius.

Hier. ſuper Ezechielem

De ſecundo pcepto primę tabulæ. Iſidorus ſuper Exod. Roma. 8.d.

De tertio præcepto. Exod. 20.b

Quare ĩ ſpiritu ſancto dicitur propriè fieri re

f tus

miſſio pecca catorum: Roma. 8. d. tus adoptionis filiorum. Ipſe eſt patris & filij amor & connexio uel communitas. Ideoq; iuſtificatio noſtra & requies eis attribuitur ſæpius. Hęc ſunt tria mādata primæ tabulæ ad Deum pertinentia. Et primum quidem quod eſt de vno Deo colendo, pertinet ad patrem, in quo eſt vnitas uel authoritas: Secundum ad filium, in quo eſt coæqualitas: Tertium ad ſpiritum ſanctum, in quo eſt utriuſque communitas.

De mandatis ſecundæ tabulæ. C

In ſecunda verò tabula ſeptem erant mandata ad dilectionem proximi pertinentia: quorum primum ad patrem carnalem refertur, ſicut primum primæ tabulæ ad patrem cœleſtem. *Deuter. 5. b* Quod eſt Honora patrem tuum & matrem tuā, ut ſis longæuus ſuper terram, ſcilicet, viuentium. Parentes verò ſic ſunt honorandi, ut in eis debita reuerentia exhibeatur, & neceſſaria miniſtrentur. *Secūndum præceptum 2. tabulæ. Matth. 5. f.* Secūdum eſt: Non occides: vbi ſecundum literam actus homicidij prohibetur: ſecundum ſpiritum verò etiam voluntas occidendi. Vnde huic mandato ſecundum literā fit ſuperadditio in Euangelio: quia litera Euangelij exprimitur, qđ legis litera non exprimebatur. Euangelij litera exprimit intelligentiam ſpirituale, id eſt, quę ſpirituales habent, & ſecundū quā ſpiritualiter viuitur. Litera legis ſenſum carnalem, id eſt, quam carnales habent, & ſecundum quę carnaliter viuitur, cui facta eſt ſuperadditio. *De tertio præcepto. Aug. in li. queſt. ſuper Exod. quæſtion. 71. in fine, in to. 4* Tertium eſt, Non mœchaberis, id eſt, ne cuilibet miſcearis, excepto fœdere matrimonii a parte. n. totū intelligitur. Nomine ergo mœchiæ oīs concubitus illicitus, illorum quoq; membrorū nō legitimus vſus prohibitus dēt intelligi. † Quartū eſt, Non furtū facies, vbi ſacrilegiū & rapina omnis prohibetur. *† De quarto precepto.* Non. n. rapinā permiſit, qui furtum prohibuit: ſed furti nomine bene intelligi voluit oēm illicitam vſurpationem rei alienæ. Sacrilegiū trib. modis committitur, quando ſcilicet, uel ſacrum de ſacro, vel non ſacrum de ſacro, vel ſacrū de non ſacro aufertur. Sacrum uerò dicitur, quicquid mācipatum eſt cultui diuino, ut Eccleſia vel res Eccleſiæ

Hic

Hic etiam uſura prohibetur, quę ſub rapina cōtinetur. Vnde Hieron. Vſuras quærere vel fraudare, aut rapere nihil intereſt. Commoda fratri tuo, & accipe quod dediſti, & nihil ſuperfluū quęras: quia ſuper abundantia vſura computatur. Eſt enim uſura (ut ait Augu.) cum quis plus exigit in iniuria uel qualibet re, quā acceperit. Itē Hiero. Putant aliqui vſuram vocari ſuper abundantiā, ſcilicet, quicquid eſt, ſi ab eo quod dederit plus eſt: vt ſi in hyeme demus decem modios, & in meſſe 15. recipiamus. Si verò quęritur de filijs Iſrael, qui Domino iubēte ab Aegyptijs mutauerunt vaſa & aurea & argentea & veſtes precioſas, & aſportauerunt: vtrū furtum cōmiſerint? Dicimus eos qui ut parerent Deo iubente, illud fecerunt, non feciſſe furtum nec omnino peccaſſe. Vnde † Aug. Iſraelitæ non furtū fecerunt, ſed Deo iubente miniſterium præbuerūt. Hoc enim Deus iuſſit, qui legē dedit. Sicut miniſter iudicis ſine peccato occidit quē lex præcipit occidi: ſed ſi id ſponte facit homicida eſt, etiam ſi eum occidat quem ſcit a iudice occidendum. Infirmi autem qui ex cupiditate Aegyptios deceperunt, magis permiſſi ſunt hoc facere illis q iure talia paſſi ſunt, quā iuſſi. Hic opponitur, quod etiam boni in iſto opere peccauerunt: quia naturalem legem, cui concordat Euangeliū & lex moralis præceptionis, tranſgreſſi ſunt: quæ eſt, Quod tibi non vis fieri, alij non feceris. Quam veritas ſcripſit in corde hominis: & quia non legebatur in corde, iterauit in tabulis, vt voce forinſecus admota rediret ad cor, & ibi inueniret quod extra legeret. Hāc ergo illi præuaricari videntur in illo facto, alijs facientes qđ nolebant ſibi fieri. Sed ibi ſubintelligendum eſt, iniuſtè: ut non alij, ſcilicet, iniuſtè, facias qđ tibi non uis fieri: alioquin huius præuaricator eſt iudex, dum punit reū nolens, aliquid tale ſibi fieri. Ita etiam & illud Domini verbum, Omnia quæcunq; uultis ut faciant vobis homines, & cæt. de bonis accipiendum eſt, quæ nobis inuicem exhibere debemus. Quintum præceptum eſt? Non loqueris cōtra proximum tuū falſum teſtimoniū:

Hierony. in quadam epiſtola. Super Pſa. 54. Super Eze. 14. quęſt. 1 ca. Putant. Si furtū fecerunt filij Iſrael quando expoliauerunt Aegyptios. †Super Exod. ca. 11. quęſt. 39. in Tomo 4. Aug. li. contra Fauſtū Manic. 22. cap. 71. in Tomo 6. Matth. 7. b Lucæ. 6. e. De quinto præcepto.

Aug. ſuper Exo. quæſt. 71. in fine, in tomo 4. De diſtinct. præceptorū reſpectu ob liquitatum eiſd. oppoſitarum: & agit primo de mēdacio

vbi crimen mendacii & periurii prohibetur. Solet autem quæri, Vtrum prohibitū ſit oē mendacium? Quidā dicunt illud tantū prohiberi quo obeſt & non prodeſt ei cui dicitur. Tale.n. non eſt aduerſus proximum: vt ideo videatur hoc addidiſſe ſcriptura. Sed de mendacio magna quæſtio eſt, quæ nec cito explicari poteſt.

DE TRIPLICI GENERE MENDACII. Diſtinct. XXXVIII. A

Aug. ſuper Pſal. 5. ad eum verſ. Perdes omnes qui loquūtur mēdacium, nō longe a principio enarrationis in tom. 8

Exod. 1. c. Ioſue 2. a.

SCiendum tamen tria eſſe genera mendaciorū. Sunt enim mendacia quædam pro ſalute vel commodo alicuius, non malitia, ſed benignitate dicta qualiter obſtetrices mentitæ ſunt, & Raab. Eſt & aliud mendacij genus quod fit ioco, quod non fallit. Scit enim cui dicitur, cauſa ioci dici, & hæc duo genera mendaciorum non ſunt ſine culpa ſed non cum magna. Perfectis verò non conuenit mentiri, nec etiam pro temporali uita alicuius, ne pro corpore alterius animam ſuam occidant. Licet autem eis uerum tacere, ſede nō falſum dicere: vt ſi quis non vult hominem ad mortem prodere, verum taceat, ſed non falſum dicat. Tertium uerò genus mendacij eſt, quod ex malignitate & duplicitate procedit, cunctis ualde cauendum. His videtur innui mendacia illa quæ fiunt ioco uel pro ſalute alicuius imperfectis eſſe venialia peccata, perfectis verò illud quod pro commodo alterius dicitur eſſe damnabile, quod etiam de mendacio iocoſo putari poteſt, præcipuè ſi iteretur. De mendacio autem obſtetricum, & Raab, quòd fuerit veniale Auguſtinus tradit, dicens, Forſitan ſicut obſtetrices nō remuneratæ ſunt, quia mentitæ ſunt, ſed quia infantes liberauerunt, & propter hanc miſericordiam veniale fuit peccatum, non tamen nullum: ſic Raab liberata, eſt propter liberationem exploratorum, pro qua fuit, ueniale peccatum. Sed ne putet quiſque in cæteris peccatis ſi propter liberationem hominum fiant, ita poſſe concedi ueniam. multa enim mala deteſtanda talem ſequuntur

Quòd mendacium obſtetricū, & Raab fuit veniale. Aug. in Enchir. ca. 22

quuntur errorem. Poſſumus enim & furãdo alicui prodeſſe: ſi pauper cui datur, ſentit cõmodum, & diues cui tollitur, non ſentit incommodum. Ita & adulterando poſſumus prodeſſe, ſi aliqua (niſi ad hoc ei cõſentiatur) appareat amãdo moritura, ſi uixerit pœnitendo purgãda: nec ideo peccatum graue negabitur tale adulteriũ. Sciendum eſt etiam octo eſſe genera mendacij, ut Auguſtinus in libro de Mendacio tradidit. quæ diligenter notanda ſunt, ut appareat quod mendacium ut ſit vele, & quod damnabile. Primum capitale eſt mendacium longeque fugiendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod nulla cauſa quiſquam debet adduci. Secundum quo tale eſt ut nulli proſit, ſed obſit alicui. Tertium, quod ita prodeſt alteri, ut alteri obſit. Quartum ſola mentiendi fallendique libidine quod maximum mendacium eſt. Quintum, quod fit placendi cupiditate de ſuauiloquio. His omnibus euitatis ſequitur ſextũ genus, quod & nulli obeſt, & prodeſt alicui: ut ſi quis pecuniam alicuius iniuſtè eſſe tollendam ſciens, ubi ſcit neſcire ſe mentiatur. Septimum, quod & nulli obeſt, & prodeſt alicui: ut ſi quis nolens hominem ad mortem quæſiturum prodere mentiatur. Octauum, quod nulli obeſt, & ad hoc prodeſt, vt ab immunditia corporis aliquem tueatur. In his autem tanto minus peccat quiſq; dum mentitur, quãto magis a primo recedit. Quiſquis verò aliquod genus eſſe mendacii quod peccatum non ſit, putauerit: decipit ſeipſum turpiter: cum honeſtum eſſe deceptorem aliorum arbitretur. Omne ergo genus mendacii ſummopere fuge: quia omne mendacium nõ eſt a Deo.

De octo generib. mendacij. Ad *Conſentium ca.* 14 *in tomo* 4.

Quid ſit mendacium. B

Hic uidendum eſt quid ſit mendaciũ, & quid ſit mentiri. Deinde, Vtrum omne mendacium ſit peccatum, & quare? Mendacium eſt (ut ait Auguſt.) falſa ſignificatio uocis cum intentione fallendi, ut ergo mendacium ſit, neceſſe eſt ut falſum proferatur & cum intentione fallendi, Hoc enim malum eſt proprium mentientis,

Lib. contra mendacium ad Conſentium. ca. 12

in fine in to. 4.

aliud habere clauſum in corde, aliud prõptũ in lingua.

Quid ſi mentiri. C

Idem in Enchir. c. 18.

Mentiri uerò eſt loqui cõtra hoc quod animo ſentit quis, ſiue illud verum ſit ſiue non. Omnis ergo qui loquitur mendacium, mentitur: quia loquitur contra quod animo ſentit, id eſt, uoluntate fallendi: ſed non omnis qui mentitur mendacium dicit: quia quod uerum eſt loquitur, aliquando mentiendo, ſicut ecõuerſo falſum dicendo, aliquando uerax eſt. Vnde Ait, Aug. Nemo ſanè mentiẽs iudicandus eſt, qui dicit falſum quod putat verum: quia quantum in ipſo eſt, non fallit ipſe, ſed fallitur. Non ergo mendacij arguẽdus eſt, qui falſa incautus credit, ac pro veris habet. Potiusque econtrario ille mẽtitur, qui dicit uerum, quod putat falſum. Quantum enim ad animum eius attinet, non verum dicit: quia non quod ſentit dicit, quamuis uerum inueniatur eſſe quod dicit. Nec ille liber eſt a mendacio, qui ore neſciẽs loquitur uerum ſciens autem uoluntate mentitur. Hic quæri ſolet, ſi Iudæus dicat Chriſtum eſſe deum, cum non ita ſentiat animo, utrum loquatur mendaciũ. Non eſt mendacium quod dicit, & ideo non eſt mendacium: mentitur tamen, illud quod uerum eſt dicens. Quòd verò omne mendacium ſit peccatum Augu. inſinuat: Mihi, inquit, uidetur omne mendacium eſſe peccatum: ſed multum intereſt quo animo, & de quibus rebus quiſq; mentiatur. Non enim ſic peccat qui conſulendi, ut qui nocendi uoluntate mentitur: nec tantum nocet qui viatorem mentiendo in diuerſo itinere mittit, quantũ qui viam uitæ mentiendo deprauat. † Porrò omne mendacium ideo dicendum eſt eſſe peccatum quia hoc debet loqui homo quod animo gerit, ſiue illud uerum ſit, ſiue putetur & non ſit. Verba enim ideo ſunt inſtituta, non ut per eas homines inuicem fallãt, ſed per ea in alterius notitiam ſuas cogitationes ferãt. Verbis ergo uti ad fallaciam, non ad quod ſunt inſtituta peccatum eſt. Nec ideo etiam ullum mendacium putandum eſt non eſſe peccatum, quia poſſumus alicui aliquando prodeſſe mentiendo.

In Enchi. c. 18.

Quòd omne mendacium ſit peccatũ. Aug. in Enchir. c. 18. in initio. Ibid. ca. 22 in initio ca.

† Quare oẽ mendacium ſit peccatũ Aug. in Enchir. c. eod.

Quòd non ideo menda

mentiendo. poſſumus enim, ut prædictum eſt, & furando & adulterando prodeſſe. Mendacium quoque non tunc tantum eſſe poſſumus dicere, quando aliquis læditur. Cùm enim à ſciente dr̃ falſum, mendacium eſt ſiue quis, ſiue nemo lædatur. Ecce ex his conſtat omni mẽdacium eſſe peccatum: non tamen de omni mendacio accipiendum eſt illud Pſal. Perdes omnes qui loquuntur mẽdacium. Nec illud, Os quod mentitur occidit animã. Nec omne mẽdacium iſto præcepto prohiberi uidetur, nec præmiſſa deſcriptione mendacium ioci includi.

ciũ nõ eſt peccatum, quia prodeſt.

Pſal. 5.
Sap. 1. 6

Vbi cum periculo erratur, uel non. D

Illud etiam ſciendum eſt, quòd in quibuſdam rebus magno malo, in quibuſdam paruo, in quibuſdam nullo fallimur. In quibus rebus nihil intereſt ad capeſſendum dei regnum, vtrum credantur an nõ, uel utrum uera putentur an falſa, ſiue ſint ſiue nõ in his errare, i. aliud pro alio putare, non arbitrandum eſt eſſe peccatum, uel ſi eſt, minimum atque leuiſſimum. Et ſunt uera quædam, quamuis non uideantur: quæ niſi credantur, ad uitam æternam non poteſt perueniri. Et licet error maxima cura cauendus ſit nõ modo in maioribus, ſed etiam in minoribus rebus, nec niſi rerum ignorantia poſſit errari: non tamen eſt conſequens ut continuò erret quiſquis aliquid neſcit, ſed quiſquis ſe exiſtimat ſcire quod neſcit. Pro uerò enim approbat falſum, quod erroris eſt proprium. Veruntamẽ in qua re quiſquis erret intereſt plurimum. Sunt enim quæ neſcire ſit melius quam ſcire. Item nonnullis errare profuit aliquãdo, ſed in uia pedum non in uia morum. Solet etiam quæri de Iacob qui ſe dixit eſſe Eſau, aliter animo ſentiens, utrum mẽtitus ſit? De hoc † Aug. ait, quod Iacob matre fecit authore ut falleret patrem, ſi diligenter attendatur, uidetur non eſſe mendacium ſed myſterium. Intendebat enim matri obedire, quæ per ſpiritum nouerat myſterium: & id eo propter familiare conſilium ſpiritus ſancti quod mater acceperat, à mendacio excuſatur Iacob.

Aug. in Enchir. 19. ca. in princ. & c. 21. in initio.

Ibid. c. 17.

De Iacob ſi mẽtitus eſt.
Gen. 27. c
Lib. contra mendacium ad Conſent. c. 18. in medio c. 10. 4.

DE PERIVRIO.
Diſtinct. XXXIX.

De periurio. NVnc de periurio uideamus. Periurium eſt mendacium iuramento firmatum. Hic quæritur, Vtrum ſit periurium, ubi non eſt mendacium. Quod quibuſdam uidetur ex authoritate Hieronymi dicẽtis, *Hier. ſuper Hier. in commen. ad c. 4. in prin. Et to. 5.* Aduertendum eſt quòd iuſiurandum tres habet comites, ueritatem, iudicium, & iuſtitiam, ſi iſta defuerint, non erit iuramentum, ſed periurium. Vbi autem falſum iuratur, ueritas deeſt. Si ergo falſum iuretur, etſi non ſit tibi intẽtio fallendi uidetur eſſe periurium, quia deeſt ueritas. Quibuſdam placet non eſſe periurium, ubi non eſt mendacium, & ſicut dicitur aliquando falſum ſine mendacio, ita iuratur falſum ſine piurio. Falſum forte dixit *1. Cor. ul. a* Apoſtolus, cùm ſe uenturum ad Corinthios promiſit nec tamen ſicut ei imponebatur, culpam mendacij contraxit, quia ſic animo ſentiebat, etiam ſi iuramento illud firmaſſet, non periurium incurriſſet, quia quantum in ipſo fuit, uerum dixit, & ſi iurationem addidiſſet quantum in ſe foret uerum iuraſſet, etſi aliter èueniret quàm dixit. Ideo ſicut quis non eſt mendax, niſi aliter ſentiat animo quàm dicit, ſiue ita ſit ſiue non: ita uidetur quibuſdam neminem periurum cõſtitui, niſi aliter ſentiat animo quàm loquitur, ſiue ita ſit, ſiue non.

De triplici modo periurij.

De verbis Apoſtoli ſer. 28. non longè à principio. in to. 10 Sed melius creditur & ille peierare, qui falſum uoluntate fallendi iurat, & qui falſum putans quod uerum e iurat, & qui uerum putans quod falſum eſt, iurat: Vnde Aug. Homines falſum iurant uel cùm fallunt, uel cùm falluntur. Aut putat homo uerum eſſe quod falſum eſt & temerè iurat: aut ſcit uel putat falſum eſſe, & tamen pro uero iurat, & nihilominus cum ſcelere iurat. Diſtant autem illa duo periuria quæ commemoraui Fac illum iurare, qui uerum eſſe putat pro quo iurat uerum putat eſſe, & tamen falſum eſt: non ex animo iſte

te peierat, ſed fallitur. Hoc pro uero habet quod falſum eſt, non pro falſa re ſciens iurationẽ interponit. Da aliũ qui ſcit falſum eſſe & iurat tanquam verũ ſit quod ſcit falſum eſſe. Videtis quàm iſta deteſtanda ſit bellua. Fac alium qui putat falſum eſſe, & iurat tanquam uerum ſit & forè uerum eſt. Verbi gratia, ut intelligatis. Pluit in illo loco. Interrogas & hominem & dicit pluiſſe: & tũc pluit ibi, ſed putat non pluiſſe: periurus eſt. Intereſt quemadmodum uerbum procedat ex animo, ream linguam non facit, niſi rea mẽs ſit. His euidenter traditur, ꝓ tripliciter peierat homo, ut ſuprà diximus, dum uel ſciens falſum iurat, uel putans falſum quod uerum eſt iurat, uel æſtimãs uerum quod falſum eſt iurat. Sed hoc extremum non uidetur eſſe periurium, etiamſi periurium nominetur, eo quòd falſum iuratur non uidetur reus eſſe periurii qui ſic iurat: quia nõ eſt mens eius rea, & ideo nec lingua. Imò eius mens rea eſt, dũ iurare præſumit quod perſpicuè uerum non deprehendit. Non ergo omne periurium mẽdacium eſt, nec omnis qui peierat mentitur: ſed omnis mentiendo iurans peierat, & omnis qui falſum iurat ſiue mentiens ſiue non peierat. Cùm uerò quis iurat, quod uerum eſt exiſtimans eſſe falſum quæritur quid ſit ibi periurium. Ipſa enim ſignificatio uocis uera eſt quia uerum neſciẽter loquitur. *Quæſtio.* Non ergo ipſa ſignificatio uel falſum vel mẽdacium eſt, quia uera eſt: & quod uerum eſt, periurium nõ uidetur eſſe. Ad hoc dicimus, loqui ſic, ſcilicet, contra mentẽ, ſub *Solutio.* atteſtatione iuramenti eſſe periurium. Mentiri ergo adhibita iuratione periuriũ eſt. Periurium ergo eſt uel iurundo loqui falſum cum intentione fallendi, uel iurãdo loqui uerum cum intentione fallendi. Hic opponitur: Si *Oppoſitio.* omnis qui falſum iurat, peierat: tũc qui alicui promittit dare ſub certo termino aliquid, quod tamen non facit, ex quo iurauit, peierauit, quia falſum iurauit. Nõ enim *Determinatio.* ita futurum erat ut iurauit. Ad hoc dici poteſt, quia nõ omnis qui iurat quod falſum eſt, ex quo iurat periurus eſt, ſicut iſte de quo agimus: ſed ex quo propoſitum mu-

tat

tat vel terminum tranſgreditur, iuratio talis ſit periurium reatu.

An iuratio ſit malum. C

Si auté quæritur, Vtrum iurare ſit malum. Dicimus aliqñ malum eſſe, aliqñ non ſponte .n. & ſine neceſſitate iurare, uel falſum iurare, peccatum grande eſt. Ex neceſſitate autem iurare .ſ. uel ad aſſerẽdam innocentiam, uel ad fœderata pacis confirmanda, uel ad perſuadendũ auditoribus quod eſt eis vtile, malum non eſt: quia neceſſarium eis eſt. Vnde Auguſtinus, iuramentum faciendum eſt in neceſſarijs, cùm pigri ſint homines credere quod eis eſt vtile. Iuratio non eſt bona, non tamen mala cùm neceſſaria .i. non eſt appetenda ſicut bona, nec tamen fugienda tanquam mala, cùm eſt neceſſaria. Non eſt enim contra præceptum dei iuratio. Sed ita intelligitur dominus prohibuiſſe à iuramento, ut quãtum in ipſo eſt quiſque non iuret. Quod multi faciunt, in ore habentes iurationem tanquam magnum atque ſuaue aliquid. Apoſtolus enim nouit præceptum domini, & tamé iurauit. Prohibemus enim iurare, uel cupiditate, uel delectatione iurandi. Quod ergo Chriſtus ait in euangelio, Ego dico vobis, non iurare omnino: ita intelligitur præcepiſſe ne quiſquam ſicut bonum appetat iuramentum, & aſſiduitate iurandi labatur in periurium. Quod uerò addidit, Sit ſermo ueſter, Eſt eſt, Non non: bonum eſt & appetendum. Quod autem amplius eſt, à malo eſt .i. ſi iurare cogeris, ſcias de neceſſitate uenire infirmitatis eorum quibus aliquid ſuades: {quæ infirmitas vtiq; malum eſt}. Vnde nos quotidie liberari precamur, dicentes, Libera nos à malo. Ideoque non dixit, Quod amplius eſt, malum eſt. Tu enim non facis malum, qui bene uteris iuratione, ſed à malo eſt, illius qui alter non credit .i. ab infirmitate, quæ aliquando pœna eſt, aliquãdo pœna & culpa. Ibi ergo dominus prohibuit malum, ſuaſit bonum, indulſit neceſſarium.

De ſermone Domini in monte li. 1. poſt mediũ lib. tomo 4

Aug. in expoſitione 1. c. ad Galat. in fine to. 4. Rom. 1. e

Aug. de ſermone Domini in monte Matt. 5. f

Ibid. in loco præcitato.

De iuramento quod per creaturas ſit. D

Quæri-

Quæritur etiam, Vtrum liceat iurare per creaturam? Quod non uidetur, cùm in lege ſcriptum ſit, Reddes autem Domino iuramenta tua: Et Chriſtus in Euangelio præcipiat non iurare omnino, nec per cœlū, nec per terram, nec per Hieroſolymam, nec per caput tuum. Iudæis, quaſi paruulis, eſt cōceſſum iurare per creatorem, & præceptum: ut ſi iurare contigeret, non niſi per creatorem iurarent, non per creaturam: quia iurantes per Angelos & elementa, creaturas uenerabantur honore: & melius erat hoc exhiberi Deo, quàm creaturis. Infirmis ergo illud prohibuit: ſanctis uerò, qui in creaturis creatorem uenerabantur tantum, non prohibuit. Vnde Ioſeph per ſalutem Pharaonis iurauit, Dei iudicium in eo ueneraturus, quo poſitus erat in infimis. Chriſtus uerò ita per creaturas iurare prohibuit, ne uel aliquid diuinum in eis crederetur, pro quo reuerētia eis deberetur: uel ne per ea iurantes falſum homines iuramento teneri non putarent.

Deut. 6. c. *Matt. 5. f.* *Hieron. ſuper Matt. Comment. ad 5. cap. in fi. in to. 9.* *Gen. 42. c*

Quæ iuratio magis teneatur, an quæ ſit per Deum, an quæ ſit per Euangelium vel per creaturas. E

Si autem quæritur, Quis magis teneatur, an qui per deum, an qui per Euangelium uel per creaturas iurat? Dicimus, qui per deum, quia per deum hæc ſancta facta ſunt. Vnde Chryſoſtomus: Si qua cauſa fuerit, modicum uidetur facere qui iurat per Deum. Qui uerò per Euangelium, maius aliquid feciſſe uidetur. Quibus dicendum eſt, Stulti, ſcripturæ ſanctæ propter deum factæ ſunt, non Deus propter ſcripturas: ita & creaturæ factę ſunt propter deum.

Quid eſt dicere, per Deum iuro. F

Hic quæritur quid ſit dicere, Per Deum iuro? Hoc eſt teſtem adhibere deum. Iurauit enim Apoſtolus dicens, Teſtis eſt mihi deus: ac ſi dixiſſet, Per deum ita eſt. Vnde Augu. Ridiculum eſt putare hoc, ſi dicas, per deum, iuras: ſi dicas, Teſtis eſt mihi deus, non iuras. Quid eſt

Rom. 1. b *De verbis Apoſtoli*

enim

ſermone 28 non longè à principio in Tomo 10. enim per Deum, niſi teſtis eſt mihi Deus: aut quid eſt teſtis eſt Deus, niſi per Deum? Quid eſt autem iurare, niſi ius Deo reddere, quando per Deum iuras? Ius ſcilicet, veritatis, non falſitatis. Item, Ecce dico charitati veſtræ. Et qui per lapidem iurat falſum, periurus eſt: quia non lapidem qui non audit, ſed eius creatorem adhibet teſtem. Hoc eſt ergo iurare per quamlibet creaturam, ſcilicet, creatorem eius teſtem adhibere. Eſt etiam quoddam genus iuramenti grauiſſimum, quod fit per execrationem: vt cùm homo dicit. Si illud feci, illud patiar, vel illud contingat filius meus, ſecundum quem modum accipitur etiam interdum cùm aliquis iurando dicit, Per ſalutem meam, vel per filios meos, & huiuſmodi: obligat enim hoc Deo. Vnde Auguſt. Cùm quis ait, Per ſalutem meam, ſalutem ſuam Deo obligat. Cùm dicit, Per filios meos, oppignerat eos Deo, vt hoc eueniat in caput eorum, quod exit de ore ipſius: ſi verum, verum: ſi falſum, falſum. Et ſicut per hoc iurans, aliquando hoc Deo obligat: ita per Deũ iurans, ipſum adhibet teſtem. In omni ergo iuratione aut Deus teſtis adhibetur, aut creatura Deo obligatur, & oppigneratur: vt hoc ſit iurare, ſcilicet Deum teſtem adhibere, vel Deo aliquid oppignerare. Hoc eſt ergo iurare per quamlibet creaturam ſcilicet, creatorem eius teſtem adhibere.

In ſermone eodem.

De illis qui iurant per falſos Deos. 6

Poſt hæc quæritur, Vtrum fide eius vtendum ſit, qui per dæmonia vel idola iurauerit? De hoc Auguſt. ſcribens ad Publicolam ait, Te prius conſiderare volo, vtrum ſi quiſpiam per Deos falſos iurauerit & fidem non ſeruauerit, non tibi uideatur bis peccaſſe? Bis utique peccauit: quia iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fecit fidem quod non debuit. Ideoq; qui utitur fide illius quem conſtat iuraſſe per Deos falſos, & utitur fide illius non ad malum ſed ad bonum, non peccato illius ſe ſociat, qui per dæmonia iurauit, ſed bono pacto eius quo fidem ſeruauit. Et ſine dubitatione minus malum eſt per deos falſos iurare ueraciter, quàm

Auguſt. ad Publicolã epiſ. 154. in principio et Tomo 2.

per

per Deum verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis ſanctũ eſt, tanto magis eſt pœnale periuriũ.

Quòd iuramentum quo incautè iuratur, non eſt obſeruandum, nec votum, nec promiſſio iniuſtè facta. H

Nunc ſupereſt videre, Vtrum omne iuramentum implendum ſit? Si enim quis alicui iurauerit contra fidem & charitatem, quod obſeruatum peiorem vergat in exitum, potius eſt mutandum quàm implendum. Vnde Ambroſius, Eſt contra officium Dei nonnunquam promiſſum ſoluere ſacramentum: vt Herodes fecit. Item *a* Iſidorus, In malis promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouiſti, ne facias: impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur. Idem, *b* Non eſt obſeruandum ſacramentum, quo malum incaute promittitur: vt ſi quis adulteræ perpetuam fidem cum ea permanendi polliceatur. Tolerabilius enim eſt non implere ſacramentum, quàm permanere in ſtupro. Item *c* Beda, Si quid nos incautius iurare contigerit, quod obſeruatum peiorem vergat in exitum, liberè illud ſalubriori conſilio mutandum nouerimus: ac magis inſtante neceſſitate peierandum eſſe nobis, quàm pro vitando periurio in aliud crimen grauius eſſe diuertendum. Denique iurauit Dauid per Deum occidere Nabal virum ſtultum: ſed ad primam interceſſionem Abigail fœminæ prudentis remiſit minas, reuocauit enſem in vaginam: nec aliquid culpæ ſe tali periurio contraxiſſe doluit. Item *d* Auguſt. Quòd Dauid iuramentum per ſanguinis effuſionem nõ impleuit, maior pietas fuit. Iurauit Dauid temerè, ſed non impleuit iurationẽ maiori pietate. Ex his alijsque pluribus oſtenditur quędam iuramenta non eſſe ſeruanda: & qui ſic iurat, vehementer peccat: cùm autem mutat, benefacit. Qui autem mutat, dupliciter peccat: & quia iniuſtè iurauit, & quia facit quod non debet.

Beda Homil. 44. *In lib. de officijs* 22. *quæſt.* 4. *ca. Eſt etiam Mar.* 4. *d Matt.* 14. *a*
a *Lib.* 2 *de ſynonimorũ Parag.* 27.
b *Lib* 2. *de ſummo bono cap.* 32.
In lib. ſententiarum. Ibidem ca. Non eſt obſeruãdum.
c *In Homi.* 43. *ibidẽ ca. Si aliquid* 1. *Reg.* 25. *b.*
d *In ſermo quodã* 22. *quæſt.* 4. *ca. Quòd Dauid.*

Si eſt

Si eſt periurus qui non facit quod incautè iurauit. I

Qui verò mutat, Vtrũ periurus debeat dici ſolet quęri. Beda ſuprà tale iuramentũ vocauit periurium. Ioannes etiam Apocriſadius Orientalium ſedium dixit, Sermo patris noſtri Sophronij ſignificat, quod melius eſt iurantem peierare, quàm ſeruare ſacramentum in fractione ſanctorum imaginum. Sed periurium dicitur tale iuramentum non obſeruatum: & peierare dicitur qui non implet quod falſum iurat, non quia inde reus ſit ꝙ non obſeruat, ſed quia iurauit iniuſtum, ex quo reus eſt, ſicut ille qui peierat.

De eo qui verborum calliditate iurat. K

Iſidor. in li. 2. ſent. 22. quæſt. 2. ca. Quæcunq;.

Hoc etiam ſciendum eſt, quòd quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis eſt ita hoc accipit, ſicut ille cui iuratur, intelligit. Dupliciter autem reus ſit, qui & nomen Dei in vanum aſſumit, & proximum dolo capit.

De illo qui cogit aliquem iurare. L

De verbis Apoſtoli ſermone 28. nõ longè à fine. In tomo 10. In ſermone de decollatione Ioãnis ibid. ca. ille qui hominẽ.

Quæritur etiam ſi peccat qui hominem iurare cogit? De hoc Auguſt. ait, Qui exigit iurationem, multum intereſt ſi neſcit illum iuraturum falſum, an ſcit. Si enim neſcit & ideo dicit, Iura mihi, vt fides ei ſit: non eſt peccatum, tamen humana tentatio eſt. Si verò ſcit eum feciſſe, & cogit eum iurare, homicida eſt. Idem, Qui prouocat hominem ad iurationem, & ſcit eum falſum iurare, vincit homicidam: quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam, imò duas animas, & eius quem iurare prouocauit, & ſuam.

Ex *conſilio Aurelianenſi.* M

Sancta Synodus decreuit, niſi pro pace facienda, vt omnes fideles ieiuni ad ſacramenta accedant.

DE

DE SEXTO ET SEPTIMO præcepto ſecundæ tabulę. Diſtinct. XL. A

SExtum præceptum eſt, Non deſiderabis vxorem proximi tui. Septimum eſt, Non concupiſces domum proximi tui, non ſeruum, non ancillam, &c. Sed videtur præceptum de non concupiſcendis rebus proximi, vnum eſſe cum eo quo dicitur, Non furaberis. & præceptum de non concupiſcenda vxore, vnum eſſe cum eo quo dicitur, Non mœchaberis. Poterat enim præceptū non furandi in illa generalitate intelligi vbi de non concupiſcenda re proximi præcipitur: & in eo quod dictum eſt, Non mœchaberis, poterat illud intelligi, non concupiſces vxorem proximi tui. Sed in illis duobus præceptis non mœchandi, & non furandi ipſa opera notata ſunt & prohibita: in his vero extremis ipſa concupiſcentia. multum ergo differunt illa ab iſtis. Vnde illi præcepto non mœchandi fit ſuperadditio in Euangelio: vbi omnis concupiſcentia mœchandi prohibetur. Sed cùm hic prohibeatur concupiſcentia alienæ vxoris, & alienę rei: quare dicitur lex comprimere manum & non animum? Illud de lege dicitur ſecundum cæremonialia, non ſecundum moralia: Vel quia in lege non eſt generalis prohibitio omnis mortiferæ concupiſcentiæ, vt in Euangelio.

De diſtinct. duorū præceptorum in quibus prohibetur duplex concupiſcentia.

Aug. ſuper Exo. *quæſt.* 3. *in tom.* 4.

Matth. 5. *d*

Quare lex comprimere dicitur non animum ſed manum.

Quid ſit litera occidens. B

Si verò quæritur: quam dicat Apoſtolus literam occidentem? Ea certè eſt decalogus: qui non dicitur litera occidens, eo quòd mala ſit lex: ſed quia prohibens peccatum auget concupiſcentiam, & addit præuaricationem niſi liberet gratia. quæ gratia non ſic abundabat in lege, vt in Euangelio. Vel ſecundum eorum carnalem intelligentiam. Lex ergo bona eſt, & tamen occidit ſine gratia, cùm ſit virtus peccati quæ iubet ꝙ ſine gratia

2. *Cor.* 3. *b*

gratia impleri non poteſt. Gratia autem deerat, & ideo literam occidens erat. Diſtat autem Euangelij litera à legis litera, quia diuerſa ſunt promiſſa: ibi terrena, hic cœleſtia promittuntur. Diuerſa etiam ſacramenta: quia illa tantum ſignificabant, hæc conferunt gratiam. Præcepta etiam diuerſa, quãtum ad cæremonialia. Nam quantum ad moralia ſunt eadem, ſed plenius in Euangelio continentur. Audiſtis decem chordas pſalterij utrique ſexui impoſitas: quæ charitate tangendæ ſunt, ut uitiorum feræ occidantur.

De legis & Euangelij diſtantia.

FINIS LIBRI III.

TITVLI LIBRI QVARTI.

DISINCT. I.
DE ſacramẽtis. 325 A.
Quid ſit ſacramẽtũ. ibid B.
Quare inſtituta ſunt ſacramenta. 326 C.D.
De differentia ſacramẽtorum veterum & nouorum. ibid. E.
De circuncíſione. ibid. F.
Quod remediũ illi habuerunt qui fuerũt ante circuncíſionem. 327. G.
De inſtitutione circũciſionis, & de cauſa. ibidem H I. K.
De paruulis defunctis ante diẽ octauum quo fiebat circunciſio. ibid L.
DISTINCT. II.
De ſacramẽtis nouæ legis. 328. A. B. C.
De baptiſmo. ibid D.
Quid utilitatis baptiſmus Ioannis habuit. ibi. E.
De forma baptiſmi Ioannis. ibid. F.
DISTINCT. III.
Quid ſit baptiſmus 329. A
De forma baptiſmi. ibid B
In nomine patris tantũ uel ſpirit⁹. S. poſſit tradi baptiſmus. 330. C. D. E.
De inſtitutione baptiſmi. ibid F. & 331. G.
Quare in aqua tantũ fiat. ibid. H.
De immerſione quoties fieri debeat. ibid. I.
Quãdo circunciſio amiſit uim ſuam. ibid. K.
De cauſa inſtitutionis baptiſmi 332. L. M.
DISTINCT. IIII.
De illis qui ſuſcipiũt ſacramentũ & rẽ: & rẽ & nõ ſacramentũ & ſacramẽtum & nõ rem. ibid. A.
De fictè accedentib. ibi. B
Quomodo intelligatur illud, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis Chriſtum induiſtis. 333. C.
Quod paſſio ſupplet uicẽ baptiſmi, & fides, & cõtritio. ibid. D. & 334. E
Quid proſit baptiſmus cũ fide accedentibus. 335. ibidem. F.
Cuius rei ſit ſacramentum baptiſmus quẽ recipit iuſtus. ibid. G. & 336 H.
DISTINCT. V.
Quòd baptiſ. æquè bonus ẽ a bono vel a malo, dat⁹ bono uel malo. ib. A.

De poteſtate baptiſmi & miniſterio.337. B.
Quę fuit poteſtas baptiſmi quam Chriſtus potuit dare ſeruis, & nõ dedit. ibid. C.
DISTINCT. VI.
Quibus liceat baptizare. 338. A.
Quod nullus in materno utero baptizatur. ibid. B.
Vtrum baptiſmus ſit cùm uerba corruptè proferũtur. 339.C.D.
De illo qui pro ludo immergitur. ibidem. E.F.
De reſponſione patrinorum. 340.G.
De cathechiſmo & exorciſmo. ibid. H.
DISTINCT. VII.
De ſacramento confirmationis, quod non niſi à ſummis ſacerdotib. tradi poteſt, 341. A.
Vtrum hoc ſacramentum dignius ſit baptiſmo. ibidem. B.
DISTINCT. VIII.
De ſacramento altaris. ibi. A.
De inſtitutione huius ſacramentis. 342. B.
De forma, ibid. C.
De ſacramento & re. ibid. D
DISTINCT. IX.
De duobus manducandi modis 343. A.
Di errore illorum qui dicunt Chriſtum tantum a bonis ſumi 344. B
De intelligentia quorundam uerborũ ambiguorum. ibid. C.
DISTINCT. X.
De hæreſi illorum qui dicunt corpus Chriſti nõ eſſe in altari, niſi in figura uel in ſigno, 345. A. & B. 346. C.
De ſanctorum teſtimonijs quibus probatur uerũ corpus Chriſti eſſe in altari. ibid. D.
DISTINCT. XI.
De modo cõuerſionis. 347 A.
Qũo dicitur corpus Chriſti confici de ſubſtantia panis. ibidem. B.C.D.
Quare ſub alia ſpecie ſumatur. 348. E.F.
Quare aqua miſceatur vino. 349. G.
Quale corpus dedit Chriſtus diſcipulis in cœna. ibid. H.
DISTINCT. XII.
Vbi illa accidentia fundentur. ibid. A.
De fractione & partibus. 350 B. C.
De confeſſione Berenga. ibid. D.E.

Quid

Quid illæ partes ſignificēt. 351.F.
Si Chriſtus immolatur in altari quotidie, & an ſit ſacrificiū quod a ſacerdote geritur. ibid.G.
De cauſa inſtitutionis. ibidem.H.

DISTINCT. XIII.

Si hoc ſacramentum conficiatur ab hæreticis vel excōmunicatis. 352. A.
Quid facit hæreticū, quid ſit hæreticus. 353.B.

DISTINCT. XIIII.

De pœnitentia, ibid. A. & 355.B.
Vnde dicitur pœnitentia. ibidem.
De ſolenni & unica pœnitentia. ibi. C.
Quod peccata ſæpe dimittuntur per pœnitentiā. 346. D.

DISTINCT. XV.

Quod plurib. irretius peccatis non poteſt uere de vno pęnitere niſi de omnibus pœniteat. 357. A. & 358. B.
De generibus eleemoſinæ. ibid.C.
Vtrum bona, quæ fiunt ab aliquibus malis ualeant ad meritum uitæ cum fuerint conuerſi ad bonum. 359.D. & 360.E. & 361.F.G.

DISTINCT. XVI.

De tribus in pęnitētia conſiderandis, ſcilicet cōpūctione, cōfeſſione, & ſatisfactione. 362. A.
Quæ ſit ſatisfactio falſa. 363.B.
De tribus actionibus pęnitentiæ. ibi. C.
De ſatisfacti, venialium. 364.D.

DISTINCT. XVII.

Vtrum ſine confeſſione dimittantur peccata. ibid. A. & 365.B.
Si ſufficit ſoli deo cōfiteri. ibid. C.
Quòd non ſufficit ſoli deo confiteri, ſi poſſit ſacerdoti confiteri. 366. D
An ſufficiat cōfiteri laico 367.E.
Ad quid valeat confeſſio. 368.F.

DISTINCT. XVIII.

De remiſſione quam præſtat ſacerdos. 369. A
De clauibus. ibid.B.
De uſu clauium. 370.C.
Si ſacerdos poteſt dimittere peccata vel retinere. ibid.D.
Quomodo ſacerdotes dimittunt peccata vel retinent. 371.E.
Quomodo ſacerdotes ligant uel ſoluunt a peccatis. ibi.F.

Quomodo intelligendum ſit illud, quodcunq; ſolueris ſuper terram, &c. 372 G H.

Quæ ſunt interiores tenebræ & interior macula. 373. I.

DISTINCT. XIX.

Quando hæ claues dantur & quibus. ibid. A

Vtrum per indignos tranſfundatur gratia dignis. ibid. B. & 374. C.

Quomodo intelligendum ſit, maledicã benedictio nibus veſtris. 375. D.

Qualis eſſe debeat iudex eccleſiaſticus ibid. E.

DISTINCT. XX.

De his qui in fine pęnitét. 376. A.

De his qui pœnitentiã nõ complent. 377 B.

De illo qui ſacerdos indiſcretus iniungit pœnitẽtiam paruam. ibid. C.

Quòd morientibus nõ eſt imponenda ſatisfactio, ſed innoteſcéda. 378 D

Quòd non eſt pœnitentia negãda uel recôciliatio in neceſſitate. ibi. E.

Quòd presbyter non recõciliet aliquem inconſulto epiſcopo niſi in neceſſitate. ibid. F.

An oblatio eius ſit recipiéda qui currens ad pœnitentiã pręuenitur morte. ibid. G.

DISTINCT. XXI.

De peccatis quæ poſt hanc vitam dimittuntur. 379 A.

De igne purgatorio quo alij citi⁹, alij tardiùs purgantur. ibid. B.

Quid ſit ædificare aurum & argentum, lapidem precioſum. ibid C.

Quòd aliq̃s verè pœnitet etſi non de omni veniali. 380. D.

Quid proſit generalis confeſſio. ibid E.

Quód nemo debet confiteri peccata quæ nõ fecit. 381. F.

De pœna ſacerdotis q̃ peccata confitentis publicat. ibid. G.

DISTINCT. XXII.

Si peccata dimiſſa redeant. ibid. A. & 382. B.

Quid ſit ſacramentum & res. ibid. C.

DISTINCT. XXIII.

De ſacramento vnctionis extremæ. 383. A.

A quibus fuerit hoc ſacramentum inſtitutum. ibidem. B.

De iteratione huius ſacramenti. ibid. C.

DISTINCT. XXIIII.

De ordinibus eccleſiaſti-

cis, & quot ſint. 384. A.
Quales aſſumendi ſunt ad clerum. ibi. B.
De oſtiarijs. 385. C
De lectoribus. ibid. D
De exorciſtis. ibid. E.
De acolytis. 386. F
De ſubdiac. & diac. ibid. G. H.
De presbyteris. 387. I.
Quid appelletur ordo. 388 K.
De nominibus dignitatis, & officijs. ibi. L.
De quadripartito epiſcoporum ordine. ibi M.

DISTINCT. XXV.

De ordinatis ab hæreticis. 389. A. B. & 390. C.
De ſimonia unde dicitur, & quid ſit. 391. D.
De his qui a ſimoniacis ordinantur ſciente uel nõ ibidem. E.
De his qui dicũt ſe emere corporalia & non ſpiritualia. ibid. F.
De diſtinctione ſimoniacorum. ibidem. G.
De his qui uiolenter ab hę reticis uel alijs ſimoniacis ordinantur. ibi. H. I.

DISTINCT. XXVI.

De ſacramento coniugij. 392. A.
De inſtitutione & ei⁹ cauſa. ibidem. B.
Quando ſecundum præceptum & ſecundũ indulgentiam contractum ſit coniugium. ibid. C
Quibus modis accipitur indulgentia. ibid. D.
Quòd nuptiæ bonæ ſint. ibidem. E.
Cuius rei ſacramentum ſit coniugium. 393. F. G.

DISTINCT. XXVII.

Quæ ſunt cõſideranda in coniugio. ibid. A.
Quid ſit coniugium. ibi. B.
De cõſenſu qui efficit cõiugium 394. C. D.
Quando incipit eſſe coniugium. ibid. E.
De opinione quorũdã qui dicunt coniugiũ non eſſe ante carnalem copulam. ibid. F.
Quòd ſponſa poteſt eligere monaſteriũ ſine conſenſu ſponſi. ibi. G
Quòd coniugatus ſine cõiugis conſenſu nequit profiteri continentiã. 395. H.
De adulterinis coniugiis. 396. I.
Quòd multipliciter ſponſus & ſponſa accipitur. ibi. K. L. & 397. M.
Quæ ſponſa ſit uidua mortuo ſponſo, & quæ nõ. 397. N. O.

DISTINCT XXVIII.

Si conſenſus de futuro etiã iura-

iuramento firmatus faciat coniugium. ibid. A
De his quæ pertinēt ad ſubſtantiam & ad decorem ſacramenti, 398. B
Vtrum conſenſus ille, qui facit matrimonium, ſit de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio. ibid. C
DISTINC. XXIX.
Quòd non eſt cōſenſus legitimus ubi eſt coactio. 399. A. B
DISTINCT. XXX.
De errore qui euacuat cōſenſum. ibid. A
De coniugio Mariæ & Ioſeph. 400. B. C
De finali cauſa coniugii. 401. D
Quod malus finis nō contaminat ſacramentum. ibidem. E
DISTINCT. XXXI.
De tribus bonis coniugij. ibidem. A.
De duplici ſeparatione. ibi. B. & 402. C
De his qui procurāt uenena ſterilitatis. ibidem. D
Quando ſint homicidæ q̃ procurāt abortū. 403. E
De excuſatione coitus, q̃ ſit per bona coniugij. ibidem. F
De indulgentia quam fecit Apoſtolus. ibid. G
De carnis delectatione q̃ peccatū ſit, uel non. 404 H. & 405. I
DISTINC. XXXII.
De ſolutione carnalis debiti 405. A
De continētia ex communi conſenſu ſeruanda. ibidem. B
Quando ceſſandum ſit à coitu. 406. C. D.
Quibus temporibus non ſint celebrandæ nuptiæ. 407. E
DISTINC. XXXIII.
De diuerſis legibus coniugij ibid. A
Vtrum Ioannis uirginitas ſit præferenda caſtitati Abrahæ. 408. B
Quæ erat conſuetudo coniugij ſub lege. ibid. C.
Cui licebat tunc plures habere, uel non. ibid. D
De uirginitate mentis & carnis. 409. E
DISTINC. XXXIIII.
De perſonis legitimis. ibidem. A
De frigidis ſeparandis, uel non ibid. B
De his qui maleficijs impediti coire nequeunt. 410. C
De furioſis. ibid. D
De his qui dormiunt cum duabus ſororibus. ibid. E.

Quòd

Quòd non eſt dimittenda vxor pro aliqua macula corporis. ibid.F

DISTIN. XXXV.

De iure uiri & mulieris 411.A

Quòd fornicariam nequit dimittere uir niſi ipſe ex pers fuerit fornicationis & econuerſo. ibi.B

De reconciliatione eorum qui propter fornicationem ſeparantur. ibid.C D.& 412 E

De illis qui ante cōiunctionem ſe poluerunt per adulterium. ibi.F.G

DISTIN. XXXVI.

Vtrum propter extremam cōditionem poſſit fieri ſeparatio. ibid.A

De copulatione uiri & ancillæ diuerſorum dominorum.413 B

De uiro qui ſe facit ſeruū vt diuidatur ab uxore. ibid.C

De ætate contrahentium. ibid.D.

DISTIN. XXXVII.

In quibus ordinibus neq; at contrahi matrimonium.ibib.A

De interfectoribus ſuarū coniugum. 414.B

DISTIN. XXXVIII.

De uotis & uotorum differentia.ibid.A.B

De uirginibus non uelatis 415.C

Quod grande malum ſit adulterium. ibid.D

De illis qui poſt longam captiuitatem redeunt, 416.E

DISTIN. XXXIX.

De diſpari cultu. ibi.A

De coniugio fidelis, & infidelis & duorum infidelium.417.B

De fornicatione ſpirituali propter quā dimitti coniunx poteſt. ibi.C

Pro quibus peccatis poſſit fieri ſeparatio uel non. 418 D

Quando licet fideli aliam ducere nel non.ibid.E.F G.

Vtrum cōiugium inter infideles ſit. 419.H.I

DISDIN. XL.

De cognatione carnali. ibidem.A

De computatione graduū conſanguinitatis.ibid.B

Quare ſex gradus computantur.420.C

DISTIN. XLI.

De gradibus affinitatis.ib. A

De uarijs traditionib. affinitatis. 421.B

Si coniugium ſit inter eos qui nota conſanguinitate diuiduntur.422.G

Quibus perſonis teſtifican tibus ſint dirimenda con iugia. ibid C

Quid ſit fornicatio, & quid ſtuprum. ibid. D

DISTIN. XLII.

De ſpirituali cognatione. ibid. A

Qui ſint filij ſpirituales. 423. B. & 424. C.

De copula ſpiritualium uel adoptiuorum & natura lium filiorum. ibidem. D. E. F

Si cui liceat duas commatres ducere unam poſt aliam. ibid. G

Si uir & uxor ſimul tenere ualeant puerum. 425. H. I

DISTIN. XLIII.

De reſurrectione & iudicij conditione. ibid. A. & 426. B. C

De memoria electorum ſi tunc præterita mala teneat. ibi. D

De his qui uiui reperiuntur 427. E

Quomodo intelligit Chriſtus iudex uiuorum & mortuorum. ibid F

Quomodo omnes incorru pti reſurgent. ibi. G

DISTIN. XLIV.

De ætate & ſtatura reſurgentium. ibid. A. & 428. B. C

Vtrum reproborum corpora cum deformitatibus reſurgant quas hic habuerunt. ibid. D

Quòd non conſumentur malorum corpora quæ tunc ardebunt. 429 E

Si dæmones corporali igne cremantur. ibid. F. G

De abortiuis fœtibus & monſtris ibid. H

DISTIN. XLV.

De diuerſis animarum receptaculis poſt mortem. 430. A. B

De officijs ſepulturæ. 431. C. D. E

Quomodo ſancti & glorificati, uel Angeli audiunt preces ſupplicantium: & quo intercedunt pro nobis. 432. F. G

DISTIN. XLVI.

Si valde malis pręſtatur mitigatio pœnæ. 433. A

De occulto iudicio Dei. ibid. B

Quare quædam opera dicuntur iuſtitiæ, quędam miſericordiæ uel bonitatis Dei. 434 C. & 435. D. E

DISTIN. XLVII.

De ſententia iudicij. ibid. A. B

De ordinibus eorum qui erunt in iudicio. 436. C

De ordine iudicij & miniſterio

ſterio angelorum.ib.D. & 437.E
DISTIN. XLVIII.
De forma iudicis.437.A.B
Quare ſecundum formam ſerui dicitur Chriſtus ſuſcitaturus corpora.438 C
De loco iudicij. ibid.D.E
DISTIN. XLIX.
De differentia manſionum in cœlo & in inferno. 439.A.B
Si quid cognoſcitur ab aliquo quod nō intelligēt omnes:440.C.& 441.D
Si maior ſit beatitudo ſanctorum poſt iudicium. ibi.E
DISTINC. L.
Si mali in inferno peccabunt ibi.A
Quare dicuntur tenebræ exteriores. 442.B.
Si damnatorum animæ notitiam habeant eorum quæ hic fiunt.ibidem. C.
De Lazaro & diuite.443. D
Si boni & mali inuicem ſe uideant. ibi E
De chaos inter bonos & malos ibid.F
Vtrum uiſa impiorum pœna minuat vel augeat gloriam bonorum, ibidem.G

FINIS.

PETRI

PETRI LOMBARDI
EPISCOPI PARISIENSIS
SENTENTIARVM
LIBER IV.

DE SACRAMENTIS
& ſignis Sacramentalibus.

De ſacramẽtis in generali.
Luc. 10. f.

Diſtinct. I. A

SAmaritanus enim uulnerato appropians, curationi eius ſacramẽtorum alligamenta adhibuit: quia contra originalis peccati & actualis vulnera ſacramentorum remedia deus inſtituit. De quibus quatuor primò conſideranda occurrunt. Quid ſit ſacramentum, Quare inſtitutum, In quibus cõſiſtat, & conficiatur, Et quæ ſit diſtantia inter ſacramenta ueteris, & nouæ legis.

De ſacramentis vbi quatuor cõſideranda ſunt.

Quid ſit ſacramentum. B

Aug. in 10. lib. de ciuit. c. 55. Sacramentũ quid ſit.
Auguſt. de doctr. Chri. li. 2. c. 1.
Ibidem.
Quòd differant ſignum & ſacramẽtum.

Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum. Dicitur tamen ſacramentum etiam ſacrum ſecretum, ſicut ſacramentum diuinitas: ut ſacramentum ſit ſacrum ſignans, & ſacrum ſignatum: ſed nunc agitur de ſacramento ſecundùm ꝙ eſt ſignum. Item ſacramentum eſt inuiſibilis gratiæ uiſibilis forma. Signum uerò eſt res pręter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliquid aliud ex ſe faciens in cogitationẽ venire. Signorum uerò alia ſunt naturalia, ut fumus ſignificans ignem, alia data. Et eorum quæ data ſunt, quędam ſunt ſacramenta, quædam non. Omne enim ſacramentum eſt ſignum, ſed non econuerſo. Sacramentum eius rei ſimilitudinem gerit, cuius ſignum eſt. Si enim ſacramenta non haberent ſimilitudinem rerum quarum ſacramenta ſunt, propriè ſacramenta non dicerentur. Sacramentum enim propriè dicitur quod ita

Quid ſit p-

ſignum

ſignũ eſt gratiæ dei, & inuiſibilis gratiæ forma, vt ipſius imaginem gerat, & cauſa exiſtat. Non ergo ſignificandi tantum gratia ſacramenta inſtituta ſunt, ſed etiam ſanctificandi. Quæ. n. ſanctificandi gratia tantùm inſtituta ſunt, ſolùm ſigna ſunt, & non ſacramenta: ſicut fuerunt ſacrificia carnalia & obſeruantiæ cæremoniales † veteris legis, quæ nunquam poterant iuſtos facere offerẽtes, quia vt ait Apoſtolus, † Sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificabat ad emũdationem carnis, non animæ. Nam inquinatio illa erat contactus mortui. Vnde Augu. Nihil aliud intelligo inquinationem quam lex mundat, niſi cõtactum mortui hominis: quem qui tetigerat, immũdus erat ſeptem diebus, ſed purificabatur ſecundum legem die tertio & ſeptimo, & ita mundus erat vt iam intraret in templum. Mundabant etiam interdum à corporali lepra illa legalia. Sed nunquam ex operibus legis aliquis iuſtificatus eſt, vt ait Apoſtolus, etiam ſi in fide & charitate fierent. Quare? quia impoſuit ea deus in ſeruitutem, non in iuſtificationẽ, & vt figura futuri eſſent: volens ſibi ipſi potius offerri ea, quàm idolis. Illa ergo ſigna erant, ſed tamen & ſacramenta: licet minus propriè in ſcripturis ſæpe vocantur: quia ſigna erant rei ſacræ, quam vtiq; non præſtabant. Illa autem Apoſtolus opera legis dicit, quæ tantùm ſignificandi gratia, vel in onus inſtituta ſunt.

priè ſacramentum.

Quòd legalia melius dicũtur ſigna quam ſacramentum.

† Leui. 16. c

† Hebr. 9. d

Num. 10. c

in quæſt. ſuper numeros cap. 33. in tomo 4.

Ad Rom. 3 c. & 4. b. et Gal. 2. d

Rom. 3. d

Actor. 10. c

De cauſa inſtitutionis ſacramentorum. C

Triplici autem de cauſa ſacramenta inſtituta ſunt, propter humiliationem, eruditionem, exercitationem. a Propter humiliationem quidem, ut dum homo inſenſibilibus rebus quæ natura infra ipſum ſunt, ex p̄cepto creatoris ſe reuerẽdo ſubijcit, ut ex hac humilitate & obedientia deo magis placeat, & apud eũ mereatur, cuius imperio ſalutem quærit in inferioribus ſe, etſi non ab illis, ſed per illa a deo. Propter eruditionem etiam inſtituta ſunt, ut per id quod foris in ſpecie uiſibili cernitur, ad inuiſibilem uirtutem quę intus eſt, cognoſcendam mens erudiatur. Homo enim qui ante peccatum ſine

Hoc eſt onus quod nec nos, nec patres noſtri portare potuimus.

a Prima cauſa.

Secundæ cauſæ.

medio

medio deum uidebat, per peccatum adeo habuit, ut nequaquã diuina queat capere, niſi humanis exercitatus. Propter exercitationẽ ſimiliter inſtituta ſunt: quia cùm homo ocioſus eſſe nõ poſſit, proponitur ei utilis & ſalubris exercitatio in ſacramentis, qua uanam & noxiam declinet occupationem. Non enim facile capitur à tentatore, q̃ bono vacat exercitio. Vnde Hieronymus monet: ſemper aliquid operis facito, ut te occupatum diabolus inueniat.

Tertia cauſa.

In epiſt. ad Ruſticum, de forma viuendi, in to. 1. med. epi.

De triplici genere exercitationis. D

Sunt autem exercitationum tres ſpecies. Vna ad ędificationem animæ pertinet: Alia ad corporis fomentũ: Alia ad vtriuſque ſubuerſionem. Cùm igitur abſque ſacramentis (quibus non alligauit potentiam ſuam Deus) homini gratiam donare poſſet prædictis de cauſis ſacramenta inſtituit. Duo autem ſunt in quibus ſacramentũ cõſiſtit, ſcilicet uerba, & res. Verba ut inuocatio trinitatis: Res ut aqua, oleum & huiuſmodi.

In quibus conſiſtit ſacramẽtum.

De differentia ſacramentorum ueterum & nouorum. E

Iam uidere reſtat differentiam ſacramentorum ueterum & nouorum: ut ſacramenta uocemus quæ antiquitus res ſacras ſignabant, vt ſacrificia & oblationes, & huiuſmodi. Eorum autem differentiam breuiter Aug. aſſignat dicens, quia illa promittebant tantùm & ſignificabant: hæc autem dant ſalutem.

In expoſitione tituli. Pſal. 73. in to. 8.

De circunciſione. F

Fuit tamen inter illa ſacramenta ſacramentum quoddam, ſcilicet circunciſionis, idem conferens remedium contra peccatum, quod nunc baptiſmus præſtat. Vnde Auguſt. Ex quo inſtituta eſt circunciſio in populo Dei, quæ erat tunc ſignaculum iuſtitiæ fidei, ad purgationẽ valebat magnis & paruulis originalis uteriſque peccati: ſicut baptiſmus ex illo valere cępit ad innouationem hominis, ex quo inſtitutus eſt. † Item Beda, Idem ſaluti ferę curationis auxilium circunciſio in lege cõtra originalis peccati vulnus agebat, quod baptiſmus agere reue

Ad Valer. lib. 2. de nuptijs & concupiſcentia c. 11. in fine to. 7.

† Super euã

latæ

latæ gratiæ tempore conſueuit, excepto quòd regni cœleſtis ianuam nondum intrare poterant: tamen in ſinu Abrahæ poſt mortem requie beata conſolati, ſupernæ pacis ingreſſum ſpe felici expectabant. His apertè traditur, per circunciſionem ex quo inſtituta fuit, remiſſionem peccati originalis & actualis paruulis & maioribus a Deo præſtitam, ſicut nunc per baptiſmum datur.

Luc.2. Et poſtquā impleti ſunt dies.

De viris qui fuerunt ante circunciſionem, & de fœminis quæ fuerunt ante & poſt. G

Quæritur autem de viris qui fuerunt ante circunciſionem, & de fœminis quæ fuerunt ante & poſt, quod remedium contra peccatum habuerint? Quidam dicũt ſacrificia & oblationes eis valuiſſe ad remiſſionem peccati. Sed melius eſt dicere, illos qui de Abraham prodierunt, per circunciſionem iuſtificatos: mulieres verò per fidem & operationem bonam, vel ſuam ſi adultæ erant, vel parentum ſi paruulæ. Eos verò qui fuerunt ante circunciſionem paruulos in fide parentum: parentes verò per virtutem ſacrificiorum, ſcilicet quam intelligebāt ſpiritualiter in illis ſacrificijs, iuſtificatos. Vnde Gregor. Quod apud nos valet aqua baptiſmi, hoc egit apud veteres vel pro paruulis ſola fides, vel pro maioribus virtus ſacrificij, vel pro his qui ex Abrahæ ſtirpe prodierũt, myſterium circunciſionis.

In 4. mora. cap.2.

De inſtitutione & cauſa circunciſionis. H

Hic dicendum eſt in quo inſtituta fuerit circunciſio, & quare, & cur mutata per baptiſmum. Abraham primus mandatum circunciſionis habuit, ad probationem obedientiæ: nec ei ſoli præcepta fuit circunciſio, ſed & ſemine eius, id eſt, omnibus Hebræis: quæ fiebat ſecundum legem octaua die lapideo cultro in carne præputij Data autem fuit circunciſio pluribus de cauſis, ſcilicet vt per obedientiam mandati Abrahā placeret Deo, cui per præuaricationem Adam diſplicuerat. Data etiā fuit in ſignum magnæ fidei Abrahæ, qui credidit ſe habiturum filium in quo fieret benedictio omnium. Deinde

Gene. 17.c Ioſue 5.d

Quare data fuit circunciſio.

Gene. 22.d

vt hoc

Quare in carne præputij. ut hoc ſigno à cæteris nationibus diſcerneretur populus ille. In carne uerò præputij ideo iuſſa eſt fieri circuncіſio, quia in remedium inſtituta eſt originalis peccati, quod a parentibus trahimus per concupiſcentiam carnis, quæ in parte illa magis dominatur, & quia in parte illa culpam inobedientiæ primus homo ſenſit, decuit ut ibi ſignum obedientiæ acciperet.

Quare die octauo, & petrino cultro. I

Gene. 17.e & d. Ioſ. 5. & habetur 25. quæ. 1. parag. his ita. Fiebat autem octauo die petrino cultro quia & in reſurrectione communi & octaua ætate futura, per petrã Chriſtum omnis ab electis abſcindetur corruptio: & per Chriſti reſurrectionem octaua die factam, circunciditur a peccatis anima cuiuſque in eum credentis: duæ ergo res ſunt illius ſacramenti.

Quare in baptiſmum mutata ſit circuncіſio. K

Ideo autem mutata eſt circunciſio per baptiſmum, quia ſacramẽtum baptiſmi communis eſt & perfectius: *Magiſter hic non tenetur.* quia pleniori gratia accumulatum. Ibi enim peccata ſolùm dimittebantur, ſed nec gratia ad bene operandum adiutrix, nec uirtutum poſſeſſio uel augmẽtum ibi præſtabatur, ut in baptiſmo: ubi non tantummodo abolentur peccata, ſed etiam gratia adiutrix confertur, & uirtutes augentur. *Pſal. 22.* Vnde aqua refectionis dicitur, quia qui aridos fœcundat, etiam fructificantes ampliori ubertate donat. Quia quantumcunque per fidem & charitatem ante habitam aliquis iuſtus ad baptiſmum accedit, uberiorem ibi recipit gratiam: ſed non ita in circunciſione. *Ad Ro. 4.b* Vnde Abrahæ per fidem iam iuſtificato ſignaculum tantùm fuit, nihil ei intus contulit.

De paruulis defunctis ante diem octauum. L

Si uerò quæritur de paruulis qui ante diem octauum moriebantur, antequam fiebat circunciſio ex lege utrũ ſaluarentur uel non? Idem poteſt reſpoonderi quod ſentitur de paruulis ante baptiſmũ defunctus quos perire conſtat. *Non tenetur hic Magiſter. Super 2. ca. Luc.* Vnde Beda, Qui nunc per euangelium ſuum terribiliter & ſalubriter clamat, Niſi quis renatus fuerit

ex aqua

ex aqua & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnum Dei: ipſe dudum clamabat per ſuam legem, Maſculis cuius præputij caro circuncisa non fuerit, anima illa perhibit de populo ſuo: quia pactum meum irritum fecit. Fortè tamen ſub lege ingruente, neceſſitate mortis ante octauum diem circuncidebant ſine peccato filios, ſicut modo fit in eccleſia de baptiſmo. *Ioan. 3. a* *Gen. 17. f*

DE SACRAMENTIS NOVAE legis. Diſtinct. II. A

IAm ad ſacramenta nouæ legis accedamus: quæ ſunt Baptiſmus, Confirmatio, Panis benedictio, id eſt, Eucharistia, pœnitentia, Vnctio extrema, Ordo, Coniugium. Quorum alia remedium contra peccatum præbet, & gratiam adiutricem conferunt, ut baptiſmus: alia, in remedium tantùm ſunt, ut coniugium: alia gratia & uirtute non fulciunt, ut Eucharistia & ordo. *De ſacramētis in ſpeciali.* *Non tenetur hic Magiſter.*

Quare mox poſt hominis caſum non fuerint inſtituta. B

Si uerò quæritur, quare non fuerint hæc ſacramenta inſtituta mox poſt hominis lapſum, cùm in his ſit iuſtitia & ſalus? Dicimus non ante aduentum Chriſti, qui gratiam attulit, gratiæ ſacramenta fuiſſe danda, quæ ex ipſius morte & paſſione uirtutem ſortita ſunt. Chriſtus autem uenire noluit, antequàm homo de lege naturali & ſcripta conuinceretur, quòd neutra iuuari poſſet. *Hug. lib. 1. parte 2. c. 8.*

Quòd ſacramentum coniugij fuit ante peccatum. C

Fuit tamen coniugium ante peccatum inſtitutum, non utique propter remedium, ſed ad ſacramentum, & ad officium: poſt peccatum uerò fuit ad remedium contra carnalis concupiſcentiæ corruptelam: de quo ſuo loco tractabimus. *Geneſ. 2. d*

De baptiſmo. D

Nunc uerò de baptiſmi ſacramento uideamus, quod inter nouæ gratiæ ſacramenta primum eſt. Baptiſmum

De baptiſmo Ioan. *Mat. 3. c.* igitur Chriſti Ioannes ſuo baptiſmo prænunciauit: qui primus baptizaſſe legitur, ſed in aqua, non in ſpiritu, ſicut ipſe ait. Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiam. Sola enim corpora abluebat, a peccatis verò non mundabat. *De differentia baptiſmi Ioannis & Chriſti.* Baptiſmus Ioannis erat in pœnitentiam, non in remiſſionem: baptiſmus verò Chriſti in remiſionem. † Quia Ioannes baptizans homines, ad pœnitétiam vocabat: & quos baptizabat, pœnitere docebat: ſecundum illud, Veniebant ad Ioannem in Iordanem, confitentes peccata ſua. *† Act. 19. a* *Ioan. 1. d* *Matth. 3. b* *Mar. 1. b* *Lucæ 3. b* Sed in baptiſmo Ioannis non dabatur peccatorum remiſſio, quæ data eſt in Chriſti baptiſmo.

Quid vtilitatis habebat baptiſmus Ioannis. E

Ad quid ergo vtilis erat baptiſmus Ioannis? Quia homines vſu baptizandi præparabat ad baptiſmum Chriſti. *Quare dictus eſt baptiſmus Ioannis.* Sed quæritur, Quare dictus eſt baptiſmus Ioannis: ſicut veritas dicit, Baptiſmus Ioannis vnde eſt? *Matt. 21. c* Quia ibi Ioannis operatio tantùm viſibilis erat, exterius lauantis, non inuiſibilis gratia Dei interius operantis. Sed tamen & illa Ioannis operatio a Deo erat, & baptiſmus illa a Deo erat, non ab homine tantum: ſed hominis dictus eſt, quia nihil ibi gerebatur, quod non ageret homo. Si verò quæritur an ſacramétum fuerit? ſatis poteſt concedi ex eo ſenſu, quo legalia ſigna dicuntur ſacramenta. Significabat enim baptiſmus Ioannis rem ſacrã, ſcilicet baptiſmum Chriſti: qui non tantùm eſt pœnitentiæ, ſed & remiſſionis peccatorum.

De forma baptiſmi Ioannis, & de baptizatis ab eo. F

Hic conſiderandum eſt, ſi baptizati è Ioanne iterum baptizati ſunt baptiſmo CHRISTI, & qua forma verborum vſus ſit Ioannes. *Acto. 19. a* Illi qui baptizati ſiunt à Ioanne, neſcientes ſpiritum ſanctum eſſe, ac ſpem ponentes in illius baptiſmo, poſteà baptizati ſunt baptiſmo CHRISTI. Baptiſmus autem Ioannis in nomine venturi tradebatur. *Commenta-* Vnde Hieronym. ſuper Iohelem,

Qui

Qui dicit ſe in Chriſtum credere, & non credit in ſpiritum ſanctum, modum habet claros oculos, Vnde baptizati a Ioanne in nomine venturi, id eſt Domini Ieſu, quia dixerunt, Sed neque ſi ſpiritus ſanctus eſt, audiuimus, iterū baptizabantur, imò uerum baptiſma accipiebant. Illi uerò qui ſpēm nō poſuerunt in baptiſmo Ioānis, & patrem & filium & ſpiritum ſanctum credebāt, nō poſt baptizati fuerunt: ſed impoſitione manum ab Apoſtolis ſuper eos facta, ſpiritum ſanctum receperūt. Alii uerò qui nō ita credebāt, baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, ut prædictum eſt, Vnde Hieron. Qui ſpiritum ſanctum neſciebant cum baptiſmum a Ioāne acceperunt, iterum baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, ut prædictum eſt: ne quis ex Iudæis uel gentibus putaret aquam ſine ſpiritu ſancto ad ſalutem poſſe ſufficere. De hoc ēt Ambro. in primo libro de ſpiritu ſancto. Quidam negauerunt ſe ſcire ſpiritum ſanctum, cum baptizatos ſe dicerent baptiſmo Ioannis, qui in aduentus Ieſu, non in ſuo baptizauit nomine. Iſti ergo quia nec in Chriſti nomine, neq; cum fides ſpiritus ſancti baptizati fuerāt non potuerunt accipere baptiſmi ſacramentum. baptizati ſunt ergo in nomine Chriſti, nec iteratum eſt in iis baptiſma, ſed innouatum.

rio ad 2. ca. in fine, in tomo 6.

Hic non tenetur Magiſter.

Actor. 8. e.

In epiſtola de vnius vxoris viro.

Acto. 19. a

Capit. 3. in principio. in tomo 2.

QVID SIT BAPTISMVS.

Diſtinct. III. A

POſt hæc uidendum eſt quid ſit baptiſmus, & quæ ſit forma, & quando inſtitutus, & cauſa inſtitutionis. Baptiſmus dicitur intinctio, id eſt, oblutio corporis exterior, facta ſub forma uerborum præſcripta. Si enim oblutio fiat ſine uerbo, non eſt ibi ſacramentum: ſed accedente uerbo ad elementum, fit ſacramentum: nō utique ipſum elementum fit ſacramentum, ſed ablutio facta in elemento. Vnde Auguſt. Verbo baptiſma conſeratur detrahere uerbum, & quid eſt aqua niſi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Vnde eſt hæc tāta uirtus aquæ, ut corpus tangat & corpus abluat, niſi faciente verbo, non quia dicitur, ſed quia cre-

De baptiſmo in ſpeciali.

Super Ioā. tractat. 80 in tomo 9.

ditur? Nam & in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens aliud eſt uirtus intus manens. In duobus ergo conſiſti ſacramentum baptiſmi, ſcilicet, in verbo & elemento Ergo etſi alia deſint quę ad decore ſacramenti inſtituta ſunt, non ideo minus eſt verum ſacramentũ, & ſanctũ verbum ſit ibi & elementum. Nam & in hoc ſacramento & in alijs quædã ſolent fieri decorem & honeſtatem ſacramenti, quædã ad ſubſtantiã & cauſam ſacramenti pertinentia. De ſubſtantia huius ſacramenti ſunt verbũ & elementum; cætera ad ſolennitatem eius pertinent.

De forma baptiſmi. B

Sed quod eſt illud verbum, quo accedente elementum, fit ſacramentum? Veritas te docet, quæ huius ſacramenti formam tradens, ait diſcipulis, Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Inuocatio igitur Trinitatis verbum dicitur quo baptiſma conſecratur: & hæc eſt forma verborum ſub qua traditur baptiſmus. Vnde Bonifacio Epiſcopo Zacharias Papa ait, Firmiſſimè pceptũ eſt in Synodo Anglorũ, vt quicũq; ſine inuocatione Trinitatis merſus fuiſſet, ꝙ ſacramentum regenerationis non haberet: qđ omnino uerum eſt, ꝙ ſi merſus in fontem baptiſmi quis fuerit ſine inuocatione Trinitatis, pfectus Chriſtianus non eſt, niſi in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti fuerit baptizatus. Legitur tñ in actibus Apoſtolorũ, Apoſtolos baptizaſſe in noie Chriſti: ſed in hoc noie, vt exponit Ambroſi. tota Trinitas intelligitur. Intelligitur. n. cum Chriſtũ dicis, & pater a quo vnctus eſt, & ipſe qui vnctus eſt; & ſpiritus ſanctus, per quem vnctus eſt. Vnde Nicolaus Papa ad conſulta Bulgarorũ, A quodam Iudæo multos baptizatos aſſeritis: & quid inde agendũ ſit cõſulitis. Hi pꝛofectò ſi in nomine ſanctæ Trinitatis, uel in nomine Chriſti ſicut in actib. Apoſtolorum legimus, baptizẽtur, baptizati ſunt, vnum enim idẽq; eſt. vt exponit Ambroſius, rebaptizari non debẽt.

Matth. vlt. c. d.

De conſec. diſt. 4. cap. In Synodo.

Actor. 8. c. & 10. g.

Li. 1. de ſpũ ſancto ca. 3

De conſec. diſt. 4. cap. Quodam.

Si in nomine patris tantum vel ſpiritus ſancti poſſit tradi baptiſmus. C

Hic

Hic quęritur an baptiſmus eſſet uerus, ſi diceretur in omine patris tantum, uel ſpiritus ſancti tãtum: ut cũ icitur in nomine Chriſti? Ambroſius uidetur dicere, uòd ſi fide myſterium Trinitatis teneatur, & vna per- na tantum nominetur, plenum eſſe ſacramentum: & conuerſo, ſi tres nominentur, & non rectè de aliquo il orum ſentiatur, vacuum fieri myſtrium Trinitatis. Ait nim ſic, Vbi non eſt primum baptiſmi ſacramentum, ec principium, nec ſpecies aliqua baptiſmi æſtimatur. lenum autem eſt, ſi patrem & filium & ſpiritum ſan- tum fatearis. Si unum neges, totum ſubrues: & ſicut ſi num in ſermone comprehendas, vel patrem vel filium el ſpiritum ſanctum fide autem nec patrem nec filium ec ſpiritum ſanctum abneges plenum eſt fidei ſacra- ientum. ita etiam licet patrem & filium & ſpiritum anctum dicas, & patris, & filii & ſpiritus ſancti mini- ias poteſtatem, vacuum eſt omne myſterium. Cũ enim icitur in nomine Chriſti, per unitatem nominis imple um eſt myſterium: nec a Chriſti baptiſmate ſpiritus eparatur, quia Chriſtus baptizauit in ſpiritu.

In li. de ſpiritu ſancto, c. 3. in to. 2.

Ibidem.

Ioan. 1. a.

Actor. 1. c.

Quæſtio Ambroſii. D

Nunc conſideremus, Vtrum ſicut in Chriſti nomine egimus baptiſmi plenum eſſe ſacramentum, ita etiam piritu ſancto tantum nuncupato nihil deſit ad myſte- ii plenitudinem? Rationem ſequamur: qui unum di- erit, Trinitatem ſignauit. Si Chriſtum dicas, & patrem quo unctus eſt filius, & ipſum qui unctus eſt, ſcilicet, lium, & ſpiritum ſanctum quo vnctus eſt, deſignaſti. criptum eſt enim hunc eſſe Ieſum a Nazaret, quem nxit Deus ſpiritu ſancto. Et ſi patrem dicas, filium eius : ſpitum oris eius pariter indicas, ſi tamẽ id etiam cor- e comprehendas Et ſi ſpiritum ſanctum dicas, Deum atrem a quo procedit, & filium eius cuius eſt ſpiritus, uncupaſti. Vnde, ut rationi copuletur authoritas, ominus dicit, Vos autẽ baptizabimini in ſpiritu ſan- o: ex quo indicat nos rectè poſſe baptizari in ſpiritu ancto.

Ambro. ca. ſuperius citato.

Solutio.

Acto. 10. f.

Actor. 1. a.

Ioan. 1. a.

Matth. 3.

Perſtringit præmiſſorum intelligentiam cum determinatione cuiuſdam dicti.

Ex his apertè intellexiſtis in nomine Chriſti verū baptiſma tradi: vnde nihilominus inſinuari uidetur vel baptiſma dari poſſe in nomine patris tantum, vel ſpiritus ſancti tantum, ſi tamen ille qui baptizat, fidem Trinitatis teneat quę Trinitas in quolibet horum nomine intelligitur. Si autem aliquis peruerſe credēs, & errorem inducere intendens, unum de tribus tantum nuncupet, non complet myſterium. Quòd uerò ait nominatis tribus vacuum eſſe myſterium, ſi baptizans minuat poteſtatem patris uel filii uel ſpiritus ſancti, id eſt, ſi malè ſentiat de potentia alicuius horum, non credens unam potentiam trium: intelligendum eſt hoc ſuper eum qui non intendit nec credit Baptizare: qui non tantum caret fide, ſed etiam intētionem baptizandi non habet. Qui ergo baptizat in nomine Chriſti, Baptizat in nomine Trinitatis, quæ ibi intelligitur. Totus eſt tamen tres perſonas ibi nominare, ut dicatur, In nomine, patris, & filii & ſpiritus ſancti: nō in nominibus, ſed in nomine, id eſt in inuocatione, uel in confeſſione patris & filii ſpiritus ſancti. Inuocatur enim ibi tota Trinitas, ut in inuiſibiliter ibi operetur per ſe, ſicut extrà uiſibiter per myſterium. Si autem dicatur in nominibus non eſt ibi ſacramentum, quia non ſeruatur forma baptiſmi.

Quid oporteat determinari.

Luce 10. a & b.

Mat. 10. a. & b.

De inſtitutione baptiſmi. I

De inſtitutione baptiſmi quando cœpit variæ ſunt æſtimationes. Alii dicunt tunc eſſe inſtitutum, cum Nicodemo Chriſtus ait, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, &c. Alii dicūt inſtitutionem baptiſmi factam, cum Apoſtolis dixit, Ite, docete omnes gētes baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Sed hoc dixit eis poſt reſurrectionem, præcipiens eis de uocatione gentium, quos ante paſſionem binos miſerat ad prædicandum in Iudæa, & ad baptizandum, dicens, In uiam gentium ne abieritis. Iam ergo inſtitutus

Ioan. 3.

Mar. vlt.

erat

rat baptiſmus, quia baptizabant ſimul & prædicabāt.

De forma in qua baptizauerunt Apoſtoli ante paſſionem Chriſti. G

Si verò quæritur, in qua forma tunc baptizauerunt Apoſtoli: Sanè dici poteſt, in nomine Trinitatis, ſcilicet, in ea forma, in qua baptizauerūt poſtea gentes: quę ante paſſionem pōt intelligi fuiſſe tradita, licet non ſit ſcriptum. Non ergo tunc illam formam Chriſtus prius tradidit, cum ad Euangelizandum gentibus miſit: ſed quàm ante tradiderat, mittens eos in Iudæam, poſt iterauit cum ad gentes miſit. Commodius ergo dicitur inſtitutio facta, quando Chriſtus a Ioanne baptizatus eſt in Iordane: quod diſpenſauit, non quia mundari uoluit cum ſine peccato fuerit, ſed quia contactu mundæ carnis ſuæ uim regeneratiuam cōtulit aquis, ut qui poſtea immergeretur inuocato nomine Trinitatis, a peccatis purgaretur. Tunc ergo inuocato nomine Trinitatis inſtitutus eſt baptiſmus Chriſti: in quo Trinitas, cuius myſterium ibi innotuit, interius hominem baptizat.

Matth. 3.d & 10.a. De conſecr. Diſtinct. 4. Nunquam aqua. Aug ſer. 2. dominicæ inf. octauas Epipha.

Quare in aqua tantum fiat. H

Celebratur autem hoc ſacramētum tantum in aqua, nō in alio liquore, ut ait Chriſtus, Niſi quis renatus, &c. Ideoq; uniformiter id fieri in aqua precipitur, ut intelligatur quòd ſicut aqua ſordes corporis ac ueſtis abluit, ita baptiſmus maculas animæ, ſordesq; uitiorum emundando abſtergit. Vel ideo, ut nullum inopia excuſaret: quod poſſet fieri, ſi in uino vel oleo fieret: & ut communis materia baptizandi inueniretur apud omnes: quod aqua ſignauit quæ de latere Chriſti manauit, ſicut ſanguis alterius ſacramenti ſignum fuit. Non ergo in alio liquore poteſt conſecrari baptiſmus, niſi in aqua.

Ioan. 3.a. Amb. circa illud, ca. 6. ad Rom. ut et nos in nouitate vitæ. Io. 19.f.

De immerſione quoties fieri bebeat. I

De immerſione uerò ſi quæritur quomodo fieri debeat, præciſe reſpondemus, Vel ſemel, uel ter, pro uario more Eccleſiæ. Vnde Gregor. De trina immerſione baptiſmi nil uerius reſponderi poteſt, quàm quod uos ipſi

Leādro Epiſcop. epiſto.

24.*lib.*1.*re giſtri. Et habentur de conſec.di*4. *de trina im merſione.*

ſenſiſtis: quia in una fide nihil officit Eccleſiæ ſanctæ cõſuetudo diuerſa. Quia enim in tribus ſubſiſtentijs ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt infanti in baptiſmo ter uel ſemel immergere: quia & in tribus merſionibus perſonarũ Trinitas, & in una poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. Nos uerò qui tertio immergimus, etiã triduanæ ſepulturæ ſacramentũ ſignamus. Secundũ hoc licet non modo ter, ſed etiã ſemel tantum immergere. Ibi tamen duntaxat immergere ſemel licet, ubi conſuetudo Eccleſiæ talis exiſtit. Si quis uerò id facere incipiat ubi conſuetudo talis non eſt, uel ſemel tantũ mergendũ aſſerat, reprehenſibilẽ ſe cõſtituit. Vnde Haymo, In ſuo ſenſu abundabat Cyprianus, cũ ſemel mergebat in baptiſmo paruulos: quia quod intelligebãt, ſtudioſe implebat, bonis operibus abundando, licet in hoc neſcius delinqueret: ſed quia bonis operibus abundat, poſtea correptus à Deo abundauit altiori ſenſu inter illos mergẽdo. Ecce habemus, quia delinquit q ſemel merſit. Sed hoc ideò, quia aliter ſe habebat cõſuetudo illius Eccleſiæ, uel quia vnã tantũ faciendam merſionem aſſerebat. De trina merſione Augu. ait, poſtquã nos credere promiſimus, tertio capita noſtra in ſacro fonte dimerſimus: qui ordo baptizandi duplici myſterij ſignificatione celebratur. Rectè.n. tertiò immerſi eſtis, quia accepiſtis baptiſmũ in nomine Trinitatis. Rectè tertiò immerſi: quia accepiſtis baptiſmũ in nomine Chriſti, q die tertia reſurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita immerſio typũ dominicę exprimit ſepulturę. Cõſtat ergo baptizandos tertiò debere immergi & tñ ſi ſemel tantũ immergantur, uerum baptiſma accipiunt. Et qui ſemel immergit tantum, non peccat, niſi cõſuetudo Eccleſiæ obſiſtat, uel hoc modo tantùm debere fieri aſſerat.

Super epiſt. ad Rom. ſuper illud, vnuſquiſque in ſenſu ſuo abundet. c. 14.

*Habetur de conſec. d.*4. *c.* Poſtquã.

Rom. 6. *a*

Quando circuncіſio amiſit uim ſuam. K

Solet etiam quæri, ſi circuncіſio amiſit ſtatim vim ſuam ab inſtitutione baptiſmi? Ad quod dicimus in Chriſti morte terminata eſſe legalia omnia. Ex tunc ergo circuncіſio perdidit uim ſuam, ita quòd poſtea

Ioan. 19 *f vbi dicit,*

lea non profecerit, ſed potius obfuerit obſeruatoribus ſuis. Sed uſq; ad oblationem ueræ hoſtiæ potuit prodeſſe. Si enim ante paſſionem legalia finem habuiſſent, non ea imminente uetus Paſcha cum diſcipulis manducaſſet. *Conſummatum eſt. Mat. 26. b Lucæ 22. a Mar. 14. b Ioan. 13. b*

De cauſa inſtitutionis. L

Cauſa uerò inſtitutionis baptiſmi eſt innouatio mẽtis: ut homo qui per peccatum uetus fuerat, per gratiam baptiſmi renouetur, quod fit depoſitione vitiorum & collatione virtutum. Sic enim fit quiſque nouus homo, cum abolitis peccatis ornatur uirtutib. Abolitio peccatorum pellit fęditatem: Appoſitio virtutum affert decorem. & hęc eſt res huius ſacramenti ſ. interior mũditia.

Quæritur an baptiſmus aperuit cęlum, quod non aperuit circumciſio. M

Si quæritur, Vtrum baptiſmus aperuit cęlum, quod non aperuit circuncißio? Dicimus quia nec baptiſmus, nec circumciſio regni nobis aditum aperuit, ſed hoſtia Saluatoris: quæ ſi tempore circumciſionis oblata fuiſſet, illius tẽporis homines regnũ intraſſent. Res ergo huius ſacramenti iuſtificatio eſt.

QVOD ALII SVSCIPIVNT SACRAmentum & rem, alij ſacramentum & non rem, alij rem & non ſacramentum. Diſtinct. IV. A

HIc dicendum eſt aliquos ſuſcipere ſacramentum & rem ſacramenti, aliquos ſacramentum & non rem, aliquos rem & non ſacramentum. Sacramentum & rem ſimul ſuſcipiunt omnes paruuli, qui in baptiſmo ab originali mundantur peccato quamuis quidam diffiteãtur illis qui perituri ſunt paruulis, in baptiſmo dimitti peccata, innitentes illi uerbo† Aug. Sacramenta in ſolis electis efficiunt quòd figurant: non intelligentęs illud ita eſſe accipiendũ, q cũ in alijs efficiant ſacramẽta remiſſionẽ, nõ hoc eis faciunt ad ſalutẽ, ſed ſolis electis. *De baptiſmo per comparationem ad recipientes. De quorundam errore. †Lib. de baptiſmo paruulorum. 1.*

In Enchir. c.43.to.3. Habentur de conſec.d. 4. à paruulo.

Nã quod omnib.paruulis in baptiſmo remittatur peccatũ per baptiſmũ, Augu.euidenter dicit: A paruulo, inquit, recenter nato vſq; ad decrepitũ ſené, ſicut nullus prohibetur à baptiſmo: ita nullus eſt, q nõ peccato moriatur in baptiſmo: ſed paruuli tantũ originalis, maiores uerò etiam omnibus quæ à male uiuẽdo addiderunt ad illud quod naſcendo traxerunt, niſi enormitas uitæ impediat, Adulti quoque, qui cum fide baptizantur, ſacramentum & rem ſuſcipiunt.

De ficte accedentibus qui non iuſtificantur. B

Comment. ad 16. cap. Ezec. ſuper eo loco, in aqua non eſt lota. Et citatur in gloſſa ibid. enarratione in Pſal.77. in prin. † Aug. li. de pœnitentiæ medicina c. 2. tom.9. Et ponitur de conſ. diſt.4. cap. Omnis qui.

Qui uerò ſine fide uel fictè accedunt, ſacramentum non rem ſuſcipiunt. Vnde Hier. Sunt lauacra gentilium hæreticorum: ſed non lauant ad ſalutem. In Eccleſia ẽt qui nõ plena fide accipiũt baptiſma, nõ ſpiritũ, ſed aquã ſuſcipiunt † Augu. ẽt ait, Iudæis omnib cõmunia erant ſacramenta, ſed nõ cõmunis omnib. erat gratia, quæ eſt uirtus ſacramentorũ: ita & nũc cõmunis eſt baptiſmus omnib. baptizatis: ſed nõ uirtus baptiſmi, id eſt, ipſa gratia: Itẽ, Omnis qui iã ſuę uoluntatis arbiter conſtitutus eſt, cùm accedit ad ſacramentum fideliũ, niſi pęniteat eũ ueteris uitæ, nouã non poteſt inchoare. Ab hac pœnitẽtia, cũ baptizantur, ſoli paruuli immunẽs ſunt. His aliiſque teſtimoniis apertè oſtẽditur, adultis ſine fide & pęnitẽtia uera in baptiſmo nõ cõferri gratiã remiſſionis: qa nec paruulis ſine fide aliena, qui propriam habere nequeunt, datur in baptiſmo remiſſio. Si quis ergo fictè accedit non habens ueram cordis contritionem, ſacramentum ſine re accipit. Videtur tamen Augu. dicere, quod etiam fictè accedenti, qui etiam habet odium fraternum in ipſo momento quo baptizatur, omnia cõdonentur peccata & poſt baptiſmum mox redeant. Sed non hoc aſſerendo dicit, imò hanc opinionem & præmiſſam ſententiam conferendo. ait enim ſic, His qui ficto corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur: quia ſpiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: aut ipſo temporis puncto per uim ſacramenti dimiſſa, iterum perfectionem replicantur: ut & iam illud uerum

Lib. de baptiſmo contra Donatiſtas 1. cap. 12. tomo. 7. de con-

ſit

ſit, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, &c.† & illud, Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: ut induat eũ Chriſtum ſanctitas baptiſmi, & exuat eum Chriſtum pernicies fictionis. Nam redire dimiſſa peccata ubi fraterna charitas non eſt, apertè Dominus docet ẽt in † illo ſeruo, a quo dominus dimiſſum debitum petiit, quia ille conſeruo dimittere noluit. Sic non impeditur baptiſmi gratia quo minus omnia peccata dimittantur, etiam ſi fraternum odium in eius cui dimittuntur, animo perſeuerat. Soluitur enim heſternus dies, & quicquid ſuper eſt: & ſoluitur etiam ipſa hora momentumque ante baptiſmũ & in baptiſmo. Deinceps autem cõtinuò reus incipit eſſe non ſolum conſequẽtium, ſed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus quæ dimiſſa ſunt. Hoc autem, ut prædiximus, non ſub aſſertione dixit: quod oſtenditur ex eo quod ait in eodem libro ſic, Si ad baptiſmum fictus accedit, dimiſſa ſunt ei peccata, aut non ſunt dimiſſa: eligant quod uoluerint. Ecce apertè cernis, ſi tamẽ attendis id dixiſſe Augu. non aſſerendo, ſed quærendo, & aliorum opinionem referendo. † Idem enim ait, Tunc ualere incipit ad ſalutem baptiſmus, cùm illa fictio ueraci confeſſione receſſerit: quæ corde in malitia perſeuerante, peccatorum ablutionem non ſinebat fieri. Non ergo fictè accedenti peccata dimittuntur.

ſec. diſt. 4. c. Quomodo Deus in fi.
† ſap. 1 c
† Matt. 18. d
In initio capitis 12.
De conſe. d. 4. c. Oſtendi iur illos, circa. med.
† uidem & d. conſecr. diſt. 4. tunc ualere.

Quomodo intelligatur illud, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. C

Quæritur ergo quomodo illud accipiatur, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis? Poteſt dici, quod qui in Chriſto .i. in Chriſti conformitate baptizantur, ſi ut moriantur uetuſtati peccati, ſicut Chriſtus uetuſtati pœnæ induunt Chriſtum, quem per gratiam inhabitationem habent. Poteſt & aliter ſolui. Duobus enim modis Chriſtum induere dicimur, uel aſſumptione ſacramenti, uel rei perceptione. Vnde Augu. Induunt homines Chriſtum aliquando uſque ad ſacramenti perceptionem, aliquãdo uſque ad uitæ ſantificationem:

Gal. 3. d.
Rom. 6. d
Ephej. 4. c
Lib. de baptiſmo contra Donat.

tiſtas 5. ca. 24. tom. 7. tionem: atque illud primum bonis & malis poteſt eſſe commune, hoc autem eſt propriũ bonorum & piorum. Omnes ergo qui in Chriſti nomine baptizantur, Chriſtum induunt uel ſecundum ſacramenti perceptionem, uel ſecundum vitæ ſatificationem.

De illis qui ſuſcipiunt rem & non ſacramentum. D

Sunt & alij, ut ſuprà poſuimus, qui ſuſcipiunt rem & non ſacramentum. Qui enim effundunt ſanguinem pro nomine Ieſu, etſi nõ ſacramentũ, rem tamen accipiunt. Vnde Aug. Quicunq; non percepto regenerationis lauacro, pro cõfeſſione Chriſti moriuntur, tantũ eis ualet ad dimittenda peccata, quantũ ſi abluerentur ſacro fonte baptiſmi. Audiſtis ꝙ paſſio pro Chriſti nomine ſuſcepta, ſupplet uicẽ baptiſmi. Nec tantum paſſio vicẽ baptiſmi implet, ſed etiã fides & cõtricio, ubi neceſſitas excludit ſacramentũ: ſicut apertè docet Augu. dicens, baptiſmi vicẽ aliquando implere paſſionẽ, de latrone illo, cui nõ baptizato dictũ eſt, † Hodie mecũ eris in paradiſo, † Beatus Cyprianus nõ leue documentum aſſumit. Quòd ẽt atque etiã ego conſiderans, inuenio nõ tantũ paſſionẽ pro nomine Chriſti id quod baptiſmo deerat poſſe ſupplere, ſed etiã fidẽ conuerſionemq́ue cordis, ſi fortè ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt. Neque enim ille latro pro nomine Chriſti crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorum ſuorum: nec quia credidit paſſus eſt, ſed dum patitur credit. Quantum ergo fides ualeat, etiam ſine uiſibilis baptiſmi ſacramento, quod † Apoſtolus ait, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutẽ in illo latrone declaratum eſt, ſed tunc impletur inuiſibiliter, cum myſterium baptiſmi non contemptus religionis, ſed articulis neceſſitatis excludit. Et baptiſmus quidem poteſt eſſe ubi conuerſio cordis defuerit: conuerſio autem cordis poteſt quidem ineſſe non percepto baptiſmo, ſed contempto baptiſmo, non poteſt, nec ullo modo dicenda eſt conuerſio cordis ad Deum, cùm dei ſacramentũ contemnitur. Ecce hic habes non ſolum paſſionem

Lib. 13. de Trin. cap. 7 Et Ber. in epi. ad Hug. quæ eſt 77. ante mediũ. Lib. de baptiſmo contra Donatiſtas. 4. c. 22 in initio to. 7.
† Luc. 23. f
† In epiſ. ad Iulianum circa finem. Et de conſec. diſt. 4. de baptiſmi vicem.
† Ro. 10. d
Aug. ibid. c. 25.

ſionem, ſed etiam fidem & cōtritionem conferre remiſſionem, vbi non contemnitur ſacramentū: vt in latrone illo oſtenditur, qui non per paſſionem, ſed fidem ſaluatus eſt ſine baptiſmo. Sed dicunt quidam hoc retractaſſe Aug. Retractauit quidem exemplum, ſed nō ſententiā. Ait enim in 4. lib. Cùm dicerē vicem baptiſmi poſſe habere paſſionem, non ſatis idoneum poſui illius latronis exemplū: quia vtrum non fuerit baptizatus incertū eſt. Conſtat ergo ſine baptiſmo aliquos iuſtificari & ſaluari. Vnde Amb. de Valentiniano, Ventrē meum doleo,† vt prophetico vtar eloquio: quia quē regeneraturus eram amiſi: veruntamen gratiam quā ille popoſcit, nō amiſit.

Li. 2. retra. cap. 18. *Cap. 22. contra Donati.* *Lib. de obitu Valentiniani paulò ante mediū Tomo 3.* *† Hier. 4. e*

Quæ videntur obuiare prædictis. E

His autem videtur obuiare quod Dominus dicit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non pôt intrare in regnū cœlorū: quod ſi generaliter verū eſt, nō videntur eſſe vera ſuperius poſita. Sed illud intelligendū eſt de illis, qui poſſunt & contemnunt baptizari. Vel ita intelligendum eſt. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, id eſt, ex ea regeneratione quæ fit per aquā & ſpiritum ſanctum, non ſaluabitur. Illa autem regeneratio fit non tantum per baptiſmum, ſed etiam per pœnitentiam & ſanguinē. Vnde authoritat. dicit ideo Apoſtolum pluraliter dixiſſe fundamētum baptiſmum, quia eſt baptiſmus in aqua, in ſanguine, in pœnitentia. Hoc autem non ideo dicit, ꝙ ſacramentum baptiſmi fiat nō niſi in aqua: ſed quia ipſius virtus, id eſt, ſanctificatio datur non modo per aquam, ſed per ſanguinem vel pœnitentiam interius. Ratio etiam id ſuadet. Si enim non valentibus credere paruulis ſufficit baptiſmus, multo magis ſufficit fides adultis volentibus, ſed non valentibus baptizari. Vnde Auguſt. Quæris quid ſit maius, fides an aqua? nō dubito quin reſpondeam, fides. Si ergo qđ minus eſt ſanctificare pôt, nonne qđ maius eſt, id eſt, fides? de qua Chriſtus ait, Qui crediderit in me, etiamſi mortuus fuerit, viuet. Sed dicunt aliqui nullum adultum in Chriſtum credere vel charitatem habere ſine baptiſmo, niſi

Ioan. 3. a *Determinatio. Per. epi. 77. et eſt ad Hugonem. Gloſſ. ſuper epiſt. ad Hebræos 6. a* *De unico baptiſ. Et Hugo. li. 1. parte 9. cap. 4. Ioan. 11. c*

niſi ſanguinem fundat pro Dño: ſubdita introducentes teſtimonia. Augu.ait, Ex illo tẽpore quo ſaluator dixit, † Niſi quis renatus fuerit, &c. abſq; ſacramẽto baptiſmi, præter eos qui in Eccleſia ſanguinẽ fundunt, aliquis vitã æternã accipere nõ poteſt. Itẽ, Nullum cathecuminum quãuis in bonis operibus defunctũ, vitã æternã habere credimus, excepto martyrio, vbi tota ſacramẽta baptiſmi cõplentur. Item, Baptizatis iter tm̃ ſalutis eſſe credimus. Sed qđ in his minus dixit, in alijs capitulis ſuprà poſitis ſuppleuit. Et ideo hæc ſic intelligenda ſunt, vt illi ſoli habentes tẽpus baptizandi excipiãtur. ſi enim aliquis habens fidẽ & charitatẽ voluerit baptizari, & non valet neceſſitate præuẽtus, ſupplet omnipotentis benignitas qđ ſacramẽto defuerat. Dum enim ſoluere põt, niſi ſoluat, tenetur: ſed cùm iã non poteſt & tñ vult, non imputat ei Deus, qui ſuã potentiam ſacramentis nõ alligauit. Quòd verò inuiſibilis ſanctificatio ſine viſibili ſacramẽto quibuſdam inſit, apertè Auguſt. tradit ſuper Leuitic. dicens inuiſibilem ſanctificationem quibuſdam affuiſſe & profuiſſe ſine viſibilibus ſacramentis. Viſibilem uerò ſanctificationem, quæ fit ſacramento uiſibili ſiue inuiſibili poſſe adeſſe, non poſſe prodeſſe. nec tamen uiſibile ſacramentum ideo contemnendum eſt, quia contemptor eius inuiſibiliter ſanctificari non poteſt. Hinc Cornelius & qui cum eo erant, iam ſpiritu ſanctificati baptizati ſunt. Nec ſuperflua iudicanda eſt ſanctificatio uiſibilis, quia inuiſibilis præceſſit. Siue uiſibili ergo inuiſibilis ſanctificatio eſſe poteſt & prodeſſe: uiſibilis autem quæ fit ſacramento tenus, ſine inuiſibili prodeſſe nõ poteſt, cùm illa ſit omnis illius utilitas. Simoni Mago uiſibilis baptiſmus non profuit, quia inuiſibilis nõ affuit: ſed quibus inuiſibilis affuit, profuit: nec tantum ualet fides aliena paruulo, quantum propria adulto. Paruulis enim non ſufficit fides Eccleſiæ ſine ſacramento: quia ſi abſq; baptiſmo fuerint defuncti, etiam cùm deferuntur ad baptiſmum, damnabuntur, ſicut multis ſanctorum authoritatibus comprobatur. Ad quod hoc unum ſufficiat.

Lib. de fide ad Petrum cap. 3
† Ioan. 3. a
Aug. de Eccleſ dogma. cap. 74.
Ibidem.
Super Leui. ca. 84. to. 4
Acto. 10. d
Actor. 8. c

Aug. ait, Firmiſſimè tene, paruulos qui uel in uteris matrum uiuere incipiunt & ibi moriũtur, uel de matribus nati ſine ſacramento baptiſmi de hoc ſeculo tranſeunt æterno ſupplicio puniẽdos: q̃a & ſi propriæ actionis peccata nõ habuerũt, originale tñ peccatũ traxerunt carnali concupiſcentiæ cõceptione. Et ſicut paruuli, qui ſine baptiſmo moriuntur, infideliũ, aſcribuntur numero: ita qui baptizantur, fideles dicuntur: qui a fideliũ cõſortio non ſeparãtur, cùm orat Eccleſia pro fidelibus defunctis. Fideles ergo ſunt nõ propter uirtutem, ſed fidei ſacramentũ. Vnde Aug. Paruulum, etſi nondũ fides illa quæ etiã in credentiũ uolũtate conſiſtit, iam tñ fidei ipſius ſacramentũ, id eſt, baptiſmus fidelem facit: ſicut credere reſpondetur, ita etiã fidelis uocatur, non rem ipſam mente annuendo, ſed ipſius rei percipiendo ſacramento.

Lib. de fide ad Petrum cap. 27. Habentur de conſec. diſt. 4. cap Firmiſſimè

Epiſt. ad Bonifaciũ quæ eſt 23. to. 2. De conſecr. diſt. 4. cap. Nihil eſt aliud.

Quid proſit baptiſmus his qui cum fide accedunt. F

Solet etiam quæri de illis qui iam ſanctificati ſpiritu, cùm fide & charitate ad baptiſmum accedunt: quid eis conferat baptiſmus. Nihil enim eis uidetur præſtare, cùm per fidem & contritionem iam remiſſis peccatis iuſtificati ſunt. Ad quod ſanè dici poteſt eos quidem per fidem & contritionem iuſtificatos, id eſt, a macula peccati purgatos, & a debito æternæ pœnæ abſolutos: tamen adhuc teneri ſatisfactione temporali, quia pęnitentes ligantur in Eccleſia. Cùm autem baptiſmum percipiunt, & a peccatis ſi quæ interim poſt conuerſionem contraxerunt, mundantur, & ab exteriori ſatisfactione abſoluuntur, & adiutrix gratia omniſq; uirtus in eo augetur, ut uerè nouus homo tũc dici poſſit. Fomes quoq; peccati in eo amplius debilitatur. Ideo Augu. dicit. q̃d fides quæ fideles facit, in aquis baptiſmi datur uel nutritur: quia non habenti aliquãdo ibi datur, & iam habenti ut plenius habeat datur, ſic & de alijs intelligendum eſt. Qui ergo mundus accedit, ibi fit mundior, & omni habẽti ibi amplius datur. Quòd uerò omnis exterior ſatiſfactio ibi relaxetur, Ambroſius oſtendit ſuper illũ locum, Sine pęnitentia ſunt dona Dei & uocatio, dicens:

Au. Ho. 74 ſuper Ioan. Matt. 25. c Quòd ſatiſfactio exterior dimiui tur. Tom. 5. non

Gratia

longè à fine commentarij ad c. 11. ad Roman. Et de conſe. diſt. 4 ſiue pœnitentia.

Gratia Dei in baptiſmo non requirit gemitum vel planctum, vel aliquod opus: ſed & omnia gratis condonat, quod quidem de exteriori gemitu vel planctu accipiendum eſt. Nam ſine interiore nemo adultus renouatur: ſed exteriores ſatisfactiones & afflictiones, ſcilicet, ſordes pœnitentium ibi dimittuntur. Multum ergo confert baptiſmus, etiam iá per fidem iuſtificato: quia accedens ad baptiſmũ, quaſi ramus a columba portatur in arcum: qui antè intus erat iudicio Dei, ſed nunc etiam iudicio Eccleſiæ intus eſt. Cùm verò in baptiſmo peccatum deleatur, & ſatisfactio exterior non imputetur: quæritur cur pœnalitas, cui pro peccato addicti ſumus, non tollatur? Hoc ideo tradunt fieri viri ſancti, quia ſi a pęna homines per baptiſmum liberarentur, ipſam putarent baptiſmi precium, non æternum regnum. ideo ſoluto reatu peccati, temporalis pęna tamen manet: vt illa vita ſtudioſius quæratur, quæ erit a pęnis omnibus aliena. Ideo etiam manet, vt ſit fideli & certãdi materia, & vincendi occaſio. qui non vinceret ſi non pugnaret, nec pugnaret ſi in baptiſmo fieret immortalis.

Geneſ. 8. b
Aug. li. 13. de ciui. Dei, cap. 4.
Iſidor. lib. 1 de ſummo bono c. 24.

Cuius rei baptiſmus, qui datur iam iuſto, ſit ſacramentum. G

Si quæritur cuius rei baptiſmus ille ſit ſacramentum, qui datur iam iuſto, dicimus ſacramentum eſſe & rei quæ præceſſit, id eſt, remiſſionis antè per fidem datæ, & remiſſionis temporalis pęnæ ſiue peccati ſi habetur, quod interim cõmittitur, & nouitatis ac omnis gratię ibi præſtitæ. Omnis etenim rei ſignum eſt cuius cauſa eſt. Nec mireris rem aliquando præcedere ſacramentum, cùm aliquando etiam longè poſt ſequatur: vt in illis qui fictè accedunt: quibus, cùm poſtea pęnituerint, incipiet baptiſmus prodeſſe: in quibus fuit baptiſmus ſacramentum huius ſanctificationis, quàm pęnitendo habent. Sed ſi nunquam pęniterent, nec a figmento recederent: cuius rei ſacramentum eſſet baptiſmus ab illis ſuſceptus? Poteſt dici, rei quę ibi fieret, ſi non eorum enormitas impediret.

Si par-

Si paruulis datur in baptiſmo gratia, qua poſſunt in maiori ætate proficere. H

Solet etiam quæri, Si paruulis in baptiſmo datur gratia, qua cùm tempus habuerint vtendi libero arbitrio, poſſint bene velle & currere? De adultis enim, qui dignè recipiunt ſacramentum, non ambigitur quin gratiam operantem & cooperantem perceperint: quæ in vacuum eis cedit, ſi per liberum arbitrium pòſt mortaliter deliquerint: qui merito peccati gratiam appoſitam perdunt. Vnde dicuntur contumeliam ſpiritui ſancto facere, & ipſum a ſe fugare. De paruulis uerò, qui nōdum ratione utuntur, quæſtio eſt an in baptiſmo receperint gratiam, qua ad maiorem uenientes ætatem poſſint uelle & operari bonum? Videtur ꝙ non receperint: quia gratia illa charitas eſt, & fides quæ uoluntatē præparat & adiuuat. Sed quis dixerit eos accepiſſe fidem & charitatem? Si uerò gratiam non receperint, qua bene operari poſſunt cùm fuerint adulti: non ergo ſufficit eis in hoc ſtatu gratia in baptiſmo data: nec per illā poſſunt modo boni eſſe, niſi alia addatur: quæ ſi non additur, nō eſt ex eorum culpa, quia iuſtificati † ſunt a peccato. Quidā putant gratiam operātem & cooperantē cunctis paruulis in baptiſmo dari in munere, non in uſu: ut cū ad maiorē uenerint ætatem, ex munere ſortiantur uſum: niſi per liberum arbitriū uſum muneris extinguant peccando: & ita ex culpa eorum eſt, non ex defectu gratiæ quòd mali fiunt: qui ex Dei munere ualētes habere uſum bonū, per liberum arbitrium renuerunt, & uſum prauū elegerūt.

2. Cor. 6. a
Heb. 10. f
† alias non ſunt.

QVOD BAPTISMVS AEQVE SANCTVS eſt, a bono & a malo datus bono uel malo.

Diſtinct. V. A

POſt hæc ſciendum eſt, ſacramentum baptiſmi a bonis & a malis miniſtris dari, ſicut a bonis & a malis ſumitur. Nec melior eſt baptiſmus qui per meliorem datur, nec minus bonus qui per minus bonum datur, nec malus qui per malum datur, nec maius munus datur

De baptiſmo per comparationem ad dantes.

datur in baptiſmo dato a bono, nec minus in baptiſmo dato a malo, ſed æquale: quia nō eſt munus hominis, ſed Dei. qđ totū ſubditis declaratur teſtimonijs, Augu. ait, Baptiſmus talis eſt qualis ille in cuius poteſtate dat̄, non qualis eſt ille per cuius miniſteriū datur. *a* Idē, Prorſus fieri pōt, ut aliqui uerū habeant baptiſmū, & nō habeāt uerā fidē. *b* Item, Si inter bonos miniſtros, cùm ſit alius alio melior, nō eſt melior baptiſmus qui per meliorē datur: nullo modo malus eſt qui etiā per malū datur, quia idē baptiſmus datur. Et ideo per miniſtros diſpares Dei munus eſt æquale, qa non illorū, ſed eius eſt *c* Idē, Cùm baptizat malus, illud qđ datū eſt, unū eſt, nec impar pp impares miniſtros, ſed par & æquale propter hoc, *d* Hic eſt qui baptizat. *e* Itē, Ego dico & nos dicimus omnes, quia iuſtos oportet eſſe ꝑ quos baptizatur: iuſtos oportet eſſe tanti iudicis miniſtros. Sint miniſtri iuſti ſi uolunt. Si autem noluerint eſſe iuſti qui ſedent *f* in cathedra Moyſi, ſecurum me facit magiſter meus, ſcilicet, Chriſtus: de quo ſpiritus ſanctus dicit, *g* Hic eſt qui babtizat. *h* Item, Quos baptizauit Iudas, Chriſtus baptizauit. Si quos ergo baptizauit ebrioſus, homicida, adulter: ſi Chriſti erat baptiſmus, Chriſtus baptizauit. Nō timeo adulterum, nec ebrioſum, nec homicidam: quia columbam attendo per quam mihi dicitur, Hic eſt qui baptizat. *i* Item, Homicida dedit baptiſmū Chriſti: quod ſacramentum tam ſanctum eſt, ut nec homicida miniſtrante polluatur. *k* Item, Si in hęreſi quacunque uel ſchiſmate quiſquā in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptiſmi ſacramentum acceperit, integrum ſacramentum accepit: ſed ſalutem, quæ uirtus eſt ſacramenti, non habebit, ſi extra Eccleſiam catholicam ipſum ſacramentū habuerit. Debet ergo ad Eccleſiam redire: non ut ſacramentum baptiſmi iterum accipiat, quod nemo debet in aliquo repetere: ſed ut in ſocietate catholica uitam accipiat. Baptiſmus enim extra Eccleſiam nequit prodeſſe. Ibi enim cuique prodeſſe poteſt batiſmus, ubi poteſt prodeſſe eleemoſyna, ſcilicet, in Eccleſia. † Item Iſidor.

Super Ioannem tract. 5. ante medium.
a *De vnico bap. contra* Petil. *ca.* 11
b *Aug. li.* 3. *contra Creſcen. grā. cap.* 6.
c *ſuper Ioan. tract.* 9.
d *Ioan.* 1. *e*
e *Tracta.* 5. *ſuper* Ioannem *poſt medium*.
f *Matt.* 23.
g Ioan. 1. *e*
h *ibidē paulò pòſt.*
i *Ibidē paulò inferius.*
k *Lib. de fide ad* Petrū *cap.* 3. *verſus finem.*
† *In decretis* Iſido. *tit. de ſacra. bapt. De conſec. diſt.* 4 *ca.* Roma.

Romanus

Romanus Pontifex nō hominem iudicat qui baptizat, ſed ſpiritum. Dei ſubminiſtrare gratiam baptiſmi, licet paganus ſit qui baptizat. In his perſpicuè cernis baptiſmum verum bonis & malis dari, & a bonis & malis: & ipſum tamen æquè ſanctum eſſe, & munus eius æquale in bonis, ſiue à bonis ſiue a malis baptizentur.

De poteſtate baptiſmi & miniſterio. B

Quia miniſterium tantum habent, non poteſtatem baptiſmi. Poteſtatem enim ſibi retinuit. Quod nouit Ioannes cùm uidit columbam deſcendētem ſuper Chriſtum. Vnde Auguſt. Quid nouerat Ioannes Baptiſta? Dominum. Quid non nouerat poteſtatem dominici baptiſmi in nullum hominem a Domino trāſituram, ſed miniſteriū planè tranſiturum. poteſtatem a Domino in neminem transferendam, ſed miniſterium in bonos & malos. Nō exhorreat columba miniſteriū malorum: reſpiciat poteſtatem Dñi. Quid facit ibi miniſter malus, vbi bonus eſt Dñs? Neq; qui plantat, neq; qui rigat eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus. Si ſuperbus fuerit miniſter, cum Diabolo computatur, ſed non contaminatur donum Chriſti, qđ per illū fluit purum eſt. Per lapidem carnalem tranſit aqua ad areolas: in carnali lapideo nil generatur, ſed hortus fructus plurimos affert. Habent ergo non modo boni, ſed ēt mali miniſteriū baptizandi, ſed neuter poteſtatem baptiſmi. Miniſteriū.n. dedit Chriſtus ſeruis, ſed poteſtatem ſibi retinuit, quā ſi vellet poterat ſeruis dare, ut ſeruus daret baptiſmum ſuum tanquā uice ſua. Et poteſtatē conſtituere poterat in aliquo vel aliquibus ſeruis, ut tāta uis eſſet in baptiſmo ſerui, quanta eſt in baptiſmo Dñi, ſed noluit: ne ſeruis in ſeruo ſpē poneret. Baptizat ſeruus ut miniſter, baptizat Dñs tanquam poteſtatem habens: quam ſi daret ſeruis, vt, ſcilicet, ipſorum eſſet qđ Domini erat, tot eſſent baptiſmi qđ ſerui: vt ſicut dictus eſt baptiſmus Ioānis, ſic diceretur baptiſmus Petri vel Pauli. Quod ne fieret, retinuit ſibi Dñs poteſtatem baptiſmi, ſeruis autem miniſteriū dedit. Si ergo ſeruus dicit ſe baptizare, rectè

Ioan. 1. c. Tractat. 5. ſuper 1. ca. Ioan. paulò ante mediū. De conſec. di. 4. baptiſmus talis. 1. Cor. 3. b. Ibid. paulò poſt mediū. Ibidem. Hier. 17. a

dicit,ſed tanquam miniſter baptizat: & ideo nõ diffe ſiue bonus ſiue malus baptizet. Inde etiam nemo dici baptiſmus meus,cum tñ dicat Euangelium meum,pru dentia mea: licet ſint hæc a Deo,in quib.differentia eſt Alius.n.alio melius operatur in euangelizando: & ali alio prudĕtior eſt. Alius aũt alio magis minuſve baptiz tus,ſiue ab inferiori ſiue a maiori baptizet, dici nõ pó.

Ibidem, Et lib 5. de bapti. contra Dona.c.14

Quare fuit poteſtas baptiſmi, quam potuit Chriſtus dare ſeruis.

Hic quæritur, quæ ſit illa poteſtas baptiſmi quã Chriſtus ſibi retinuit, & potuit dare ſeruis. Hæc eſt, ut pluri mi uolunt, poteſtas dimittendi peccata in baptiſmo: ſe poteſtas dimittendi peccata quæ in Deo eſt, Deus eſt. Ideo alij dicunt hanc poteſtatem non potuiſſe dare ali cui ſeruorum: qui nulli potuit dare ut eſſet quod ipſe eſt, uel ut haberet eſſentiam quam ipſe habet cui hoc eſt eſſe quod poſſe. Dicunt enim, Si hanc potentiam ali cui dare potuit, potuit ei dare creaturas creare: q̃a non eſt hoc maioris potentiæ quam illud. Ad quod dici po teſt, quia potuit eis dare potentiam dimittendi pecca ta, non tamen ipſam eandem qua ipſe potens eſt: ſed potentiam creatã, qua ſeruus poſſet dimittere peccata non tamẽ ut author remiſſionis, ſed ut miniſter, nec ta men ſine Deo authore: vt ſicut in miniſterio habet exte rius ſanctificare, ita in miniſterio haberet interius mun dare: & ſicut illud facit Deo authore, qui cũ eo & in eo operatur illud exterius: ita interius mundaret Deo au thore, qui eius uerbo uel ut quodã miniſterio uteretur Item etiam poſſet Deus per aliquem creare aliqua, non per eum tanquam authorem, ſed miniſtrum, cũ quo & in quo operaretur: ſicut in bonis operibus noſtris ipſe operatur & nos: nec ipſe tantum nec nos tantũ, ſed ipſe nobiſcum & in nobis: & tamen illis agendis miniſtri eius ſumus, nõ authores. Ita ergo potuit dare ſeruo po teſtatẽ dimittendi peccata in baptiſmo, id eſt, ut in mun datione interiori ſeruus cũ domino operaretur: nõ ſer uus ſine domino, nec dominus ſine ſeruo, ſed dominus

Hic magiſter non tenetur.

1.Cor.3.d.

cum

cũ ſeruo & in ſeruo: ſicut in exteriori miniſterio dominus operatur cum ſeruo & in ſeruo. Vnde & dñs dicitur ſanctificare & ſeruus: ſed dñs inuiſibili gratia ſeruus viſibili ſacramento. Vnde Auguſt. ſuper Leui. Dominus ait, Ego Dominus qui ſanctifico. Et de Moyſe etiam dictum eſt, Et ſanctificabis eum, Sed Moyſes ſanctificat viſibilib. ſacramentis per miniſterium: Dominus aũt inuiſibili gratia per ſpiritum, ubi eſt totus fructus uiſibiliũ ſacramentorũ. Sine ac ſanctificatione viſibilia ſacramenta nil ꝓſunt. Si qs hoc melius aperire poterit, nõ inuideo.

Ca. 84. to. 4 Leui. 12. d. Exod. 19. e

Quibus eſt tollata poteſtas baptizandi.

QVIBVS LICEAT BAPTIZARE.

Diſtinct. VI.

Li. 2. de offic. Eccleſiaſtic. cap. 24 Et habetur de conſec. diſtinc. 4. cap. Conſtat.

A NVnc quibus liceat baptizare addamus. De hoc Iſidorus ait, Conſtat baptiſmum ſolis ſacerdotibus eſſe traditum, eiuſque miniſterium nec ipſis diaconis implere eſt licitum abſque Epiſcopo vel presbytero: niſi his procul abſentibus ultima languori cogat neceſſitas: quod etiam laicis fidelibus permittitur. Ex † Concilio Carthaginenſi quinto. Item mulier, quanuis ſancta, baptizare non præſumat, niſi neceſſitate cogente. De illis verò qui ab hęreticis baptizantur, vtrum rebaptizandi ſint, quæri ſolet. Ad quod breuiter dicimus, quia quicunque ſit qui baptizet, ſi ſeruatur forma a Chriſto tradita verum baptiſmum dat: & ideo qui illum ſumit, non debet rebaptizari. Vnde † Beda, ſiue hæreticus, ſiue ſchiſmaticus, ſiue facinoroſus quiſq; in cõfeſſione ſanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus eſt a nobis catholicis rebaptizari, ne cõfeſſio & Trinitatis inuocatio uideatur annullari. Item Aug. Quãuis vnum ſit baptiſma, & hęreticorum, ſcilicet, eorum qui in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptizant, & Eccleſiæ catholicæ: qui tamen foris Eccleſiam baptizantur, non ſumunt ad ſalutem baptiſmũ, ſed ad perniciẽ: habentes formam ſacramenti, uirtutem autem eius abnegãtes: & ideo Eccleſia nõ eos rebaptizat, qui in nomine Trinitatis baptizati ſunt: & ipſa eſt forma ſacramen

† Cap. 100. De conſecr. diſt 4 cap. Mulier.

Vtrũ rebaptizãdi sũt qui ab hæreticis baptizantur.

† Ho. 36. ſuper Mat. Et habetur de conſe. diſt. 4 ca. Sine, ad queſt. Oroſij queſ. 59. to. 4. Et habetur de conſ. diſtin. 4. ca. Quanuis.

Item, Rebaptizare hæreticum, qui hæc ſanctificationis ſigna perceperit, omnino peccatum eſt: catholicū verò immaniſſimum ſcelus eſt. Ex his apertè colligitur, quòd qui etiā ab hęreticis baptizati ſunt, ſeruato charactere Chriſti, rebaptizandi non ſunt: ſed tantum impoſitione manus reconciliādi ut ſpiritum ſanctum accipiant, & in ſignum deteſtationis hæreticorum. *h* Sunt tñ nonnulli doctorum, ut Cyprianus & alij quidam, qui dicere uidentur ac hæreticis non poſſe tradi baptiſmum: & eos eſſe rebaptizandos cum ueniunt ad Eccleſiam, qui ab illis dicuntur baptizari. Sed hoc de illis uerum eſt, qui extra formam Eccleſiæ baptizare præſumunt. Cyprianus tñ ibi a ueritate deuiaſſe vſq; ait de hæretico, Quo ſanctificare aquam poteſt cum ipſe immundus eſt, & apud quem ſpiritus ſanctus non eſt? cum Dominus dicat, in lege, Quæcunq; tetigerit immundus, immunda erunt: quis poteſt dare qđ ipſe non habet? Hoc ergo ex ignorantia eum dixiſſe Aug. innuit dicens, Mrtyrem Cyprianū glorioſum, qui apud hæreticos uel ſchiſmaticos datum baptiſmum nolebat cognoſcere, dum eos nimis deteſtaretur, tanta eius merita vſq; ad triumphum martyrii ſecuta ſunt, vt charitatis qua excellebat, luce, obūbratio illa fugaretur: ſi quid purgandū erat, paſſionis falce tolleretur. Nec nos qui baptiſmi veritatem & hæreticorū iniquitatē agnoſcimus, ideo Cypriano meliores ſumus, ſicut nec Petro: quia gētes iudaizare nō cogimus.

Quòd nullus in materno vtero baptizetur. B

Hoc etiam ſciendum eſt, quòd licet ter immergatur propter myſterium Trinitatis, tamen unum baptiſma reputatur. Illud etiam ignorandum non eſt, quòd in materno vtero nullus baptizari poteſt, etiam ſi mater baptizetur. † Vnde Iſidorus, Qui in maternis uteris sūt, ideo baptizari nō poſſunt: quia qui natus adhuc ſecundum Adam non eſt, ſecundum Chriſtum non poteſt renaſci: neque regeneratio in eum dici poteſt, quem generatio non proceſſit: Item Auguſt. Non poteſt quiſquam renaſci antequam natus ſit. Si uerò opponitur de

Hieremia

... xi. epi 203 to. 2. Et habetur de cō ſec. diſ. 4 c. rebaptizare epi. 12 li. 2. ſuper illud Eccleſ. 34. a. Ab immundo quid mūd. *h Opinio quorūdam.* *Num. 19. d Et Leuit. 5 7. & 11.* *De vnico baptiſ. c. 13 Tomo 7.* Ad *Gala. 2 Commenta. ad 4. cap.* *† De coſec. diſt. 4. eodē modo Hier. ſuper epiſt. ad Roman.* De *conſecr. diſt. 4. quæ in materno.* Li. 1. *de ſummo bono. Cap. 24.* Ad *Dardanum de præ*

†Hieremia & de Ioanne Baptiſta, qui ab utero ſanctificaleguntur: quod etiam de Iacob quidam putant: Dicimus, ſi ſanctificatio ibi accipitur interior emundatio, hoc in miraculis diuinæ potentiæ eſſe habendum: vt Aug. ait, ambiguè ſuper hoc loquens: Si uſque adeò, inquit in illo puero acceleratus eſt uſus rationis, & voluntatis, ut intra materna uiſcera iam poſſet agnoſcere, & credere, qđ in alijs paruulis expectat ætas ut poſſint, in miraculis habendum eſſe diuinæ potentiæ, non ad humanæ trahendum exemplum naturę. Nam quando uoluit Deus, etiam iumentum locutum eſt. Idem de Hieremia legitur, Priuſquam exires de uentre, ſanctificaui te. Illa tamen ſanctificatio qua efficimur templum Dei, non niſi renatorum eſt † Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nō poteſt intrare in regnum Dei. Nemo autem renaſcitur niſi prius naſcatur. Vnde illa ſanctificatio poteſt ſecundum prædeſtinationem accipi. Ecce uidetur dubitanter loqui, qui etiā in eodem dicit, Nō dictū eſt quia credidit infans in utero, ſed †exultauit: nec Eliſabeth dicit, Exultauit in fide, ſed exultauit in utero meo. Et potuit eſſe hæc ſignificatio tantæ rei a maiori cognoſcenda indicium, non a paruulo cognitę. Abſque aſſertione de hac ſanctificatione loquitur, non definiens, qualiter intelligēda ſit illa ſanctificatio: an ſit ſignū futuræ rei veritas iuſtificationis per ſpiritū factæ. Sed melius eſt ut dicamus illos pp communem in vteris iuſtificatos, & gratia præuentos dimiſſis omnib. peccatis: quod etiam multis ſanctorum teſtimonijs edocet

ſentia Dei, epi. 57. poſt medium. *† Hier. 1. b.* *Lucæ 1. b.* *Ma'a..1. a.* *Eadem epi. 54. i medio* *Hiere. 1. b.* *Num. 22.* *1. Cor. 3. d.* *† Ioan. 3. a* *† Lucæ 1. c.* *Ambroſ. & Bed. ſup c. Luc.*

Si baptiſmus ſit verbis corrupte prolatis. C

Quæri etiam ſolet, Si corruptè proferantur verba illa, an baptiſmus ſit? De hoc Zacharias Bonifacio ſcribit, Retulerunt mihi nuncii tui, quod fuerit ſacerdos in eadem prouincia, qui Latinam linguam penitus ignorabat: & dum baptizaret, neſcius Latini eloquij, infringens linguam diceret, Baptizo te in nomine patria & filia & ſpiritus ſancta: & propter hoc conſideraſti rebaptizare. Sed ſi ille qui baptizauit non errorē inducēs vel

In epiſ. quæ incipit, Reuerēdiſs. & ſanctiſs. *De conſec. diſt. 4. cap. Retulerūt.*

hæreſim, ſed pro ſola ignorantia Romanæ locutionis, infringendo linguam baptizans dixiſſet: non poſſumus conſentire vt denuo baptizetur.

Leo Papa. D

De conſecr. di.4. Sinul lo. Ex epiſt. Leonis 1. ad Ruſticũ ep. quæ eſt numero 70.

Præterea ſciendum eſt quòd illi, de quibus nulla extant indicia inter propinquos vel domeſticos uel vicinos, a quibus baptizati fuiſſe doceantur, agendum eſt, ut renaſcantur ne pereant: in quibus quod non oſtenditur geſtum, ratio non ſinit ut uideatur iteratum. Conferendum eis videtur, quod collatum eſſe neſcitur, quia non temeritas interuenit præſumptionis, ubi eſt diligẽtia pietatis.

De illo qui pro ludo immergitur. E

Lib.7. de baptiſ. Et contra Donat. cap. 15. Et habetur de conſec. di. 4. Solet etiam quęri. Au. ad Bonifac. epiſt. 23. in medio. Et habetur de conſecr. diſtinct. 4. nõ te moueat.

Solet etiam quęri, de illo qui iocans ſicut minus, cõmemoratione tamen Trinitatis immergitur, vtrum baptizatus ſit? Hoc autem Aug. non definit, ita inquiens, Si totum ludicrè & mimicè & iculariter ageretur, vtrũ approbandus eſſet baptiſmus qui ſic daretur, diuinum iudicium per alicuius reuelationis miraculum oratione implorandum eſſe cenſerem. Videtur tamen ſapientib. non fuiſſe baptiſma: vt cùm aliqui in balneum vel in flumen merguntur in nomine Trinitatis, non eſt tamẽ baptiſmus, quia non intentione baptizandi illud geritur. Nam in hoc & in alijs ſacramentis ſicut forma eſt ſeruanda: ita & intentio illud celebrandi eſt habenda. Illud etiam non te moueat, quòd quidam non ea fide paruulos ad baptiſmum ferũt, ut per ſpiritũ ad vitam regenerentur æternam: ſed eos putant hoc remedio temporalem accipere ſanitatem, non enim propterea illi non regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offerũtur.

Leo Papa in epi. ad uniuerſos per Ciliciam cõſtitutos quę eſt 4. in ordine & habetur de cõſe. diſt. 4. cap.

Quòd duo tempora erant in quibus baptizabantur homines. F

Agnoſcendum eſt etiam in baptizandis electis duo tempora eſſe ſeruanda, id eſt, Paſcha & Pentecoſten: vt in ſabbato Paſchæ vel Pentecoſtes baptiſmi ſacramentum celebretur. Qui verò neceſſitate mortis, vel-

el periculi vrgentur, omni tempore debent baptizari.

E e reſponſione patrinorum. G

Porrò cuncti ad baptiſmum venientes, fidem ſuam roſiteri debẽt & exponere ad quid petẽdum uenerint d Eccleſiam. Vnde à baptizando quæritur, Quid ueni- i ad Eccleſiam petere? Qui ſi adultus eſt, pro ſe reſpon et, Fidem, id eſt, ſacramentum fidei, & doctrinam. Ita tiam per ſingula interrogatus, reſpondet ſe credere in atrem & filium & ſpiritum ſanctum. Si autem paruu- us eſt, non ualens credere uel loqui, alius pro eo reſpon et. Vnde Iſidorus, Paruuli alio profitente baptizan- ur, qui adhuc loqui uel credere neſciunt: ſicut etiam ro ægris, mutis, uel ſurdis alius profitetur dum baptizã ur. ſic & de pœnitentibus agendum eſt. Si uerò pro eo ui reſpondere poteſt alius reſpondeat, nõ itidem ualet: icut dictum eſt, Aetatem habet, pro ſe loquatur. Si uerò ritur ex quo ſenſu pro paruulo dicatur Credo, uel Fi- em peto: Dicimus de ſacramento fidei id eſſe intelli- endum, quod reſpondetur petere cùm deffertur ad Ec- leſiam & habere fidem cùm baptizatur: ut ſit ſenſus ùm dicitur, Fidem peto, id eſt, ſacramentum fidei præ- to ſum recipere: Credo, id eſt, ſacramentum fidei ſu- cipio: quod eſt, hic paruulus præſto eſt ſacramentum idei accipere. Vnde Aug. Nihil eſt aliud credere quàm idem habere: & ideo cùm reſpondetur credere paruu- us, qui fidei nondum effectum habet, reſpondetur fi- em habere propter fidei ſacramẽtum, & conuertere ſe d Deum propter † conuerſionis ſacramentum. Sed ad- uc quęritur ex quo ſenſu pro paruulo reſpondeatur, Credo, in Deum patrem, & in Ieſum Chriſtum, & in Spiritum ſanctum. Nunquid de ſacramento fidei, an de ide mentis ibi agitur? Si de ſacramẽto, cur nominatim diſtinguuntur perſonæ? Si uerò de fidei affectu, quõ ue- rũ eſt, cùm ea paruulus careat? An illud facturus paruu- lus ſpõdetur cùm creuerit, ſicut & omnib. pompis diabo i ſpondent abrenũciare: qđ ſi nõ ſeruauerit factus adul tus, tenebit ipſe, uel ſpõſor? Sanè ẽt dici põt ibi ſpõderi

Duo tempo- ra. Et ca. Si qua neceſſi- tate 2. li. de offic. c. 24. de conſ. d. 4. ca Paruuli.

De conſ. d. 4 Cum pro paruul.

Ex Aug. li. 4. de baptiſ. contra Do- nat. c. 24.

Ioan. 9. c

Ex quo ſen- ſu pro par- uulo dica- tur, Credo & Fidem peto.

De conſec. d. 4. nihil eſt aliud. ex epi. ad Bon- fa. 23. in fi.

† aliàs fidei.

pro paruulo, quòd ad maiorem ætatem ſi uenerit, & põpis Diaboli renunciabit, & ſanam fidem tenebit, cuius tunc ſacramentum recipit. Hac autem ſponſione paruulus pro quo fit, tenebitur, non ſponſor: ſi tamen ut cautio impleatur, quantum in ſe eſt, operam dederit, quia exigitur à patrino, ut ſit diligens circa eum pro quo ſpopondit, ſolicitudo. De hoc Augu. Certiſſimam emiſiſtis cautionem, qua renunciare pompis Diaboli ſpopondiſtis.

De conſecr. di.4. Prima igitur. ex Aug. lib.2. de ſymb. ad cathe. ca. 1. & 2. & lib. 4. cap. 1.

De Cathecifmo & exorcifmo — H

Illa autem interrogatio & reſponſio fidei fit in cathecifmo, cui additur exorciſmus. Ante baptiſmum enim fit cathecifmus & exorciſmus: poſt cathecifmum ſequitur exorciſmus: ut ab eo qui iam fide inſtructus eſt, aduerſaria uirtus pellatur. Exorciſmus de Greço dicitur in Latinum Adiuratio: Cathecifmus, Inſtructio. Cathecizare eſt inſtruere: ut de ſympolo ac rudimẽtis fidei Exorcizare eſt adiurare: ut, Exi ab eo ſpiritus immũde. Symbolũ eſt ſignum uel collatio. Signum, quia eo fideles ab infidelibus diſcernuntur: collatio quia ibi totius fidei ſufficiẽtia & integritas eſt collata. Cathecifmus & exorcimus neophytorum ſunt: magiſque ſacramentalia quàm ſacramenta dici debent. Neophytus nouitius interpretatur uel rudis, & dicitur, Nephytus nuper ad fidem conuerſus, uel in diſciplina religioſe conuerſationis rudis. Hæc ergo præcedunt baptiſmum: non quòd ſine iſtis non poſſit eſſe baptiſmus verus, ſed ut baptizandus de fide inſtruatur, & ſciat cui debitor fiat deinceps, & Diaboli poteſtas in eo minuatur. Vnde † Rabanus, Ante baptiſmum cathecizãndi debet in homine præuenire officium: ut fidei cathecuminis accipiat rudimentum & ſciat cui debitor fiat deinceps. Item † Augu. Paruuli exufflantur, & exorcizantur, ut ab eis pellatur poteſtas Diaboli, ne iam contendant eos ſubuertere, ne baptiſmum conſequantur. Nõ ergo ab infantibus creatura Dei efflatur uel exorcizatur, ſed Diabolus, ut recedat ab homine.

† De inſtit. clerico, cap. 25. & habetur de cõſec. diſt.4. ante baptiſmum
† In li.1. de ſymb. ad cathec. cap. 1. & ut habetur de conſec. diſt.4 Sicut nos.

DE

DE CONFIRMATIONE.

Diſtinct. VII.

A

NVnc de ſacramento confirmationis addendum eſt: de cuius uirtute quæri ſolet. Forma enim aperta eſt, ſcilicet, verba quæ dicit Epiſcopus, cùm baptizatos in frontibus ſacro ſignat chariſmate *a* Hoc ſacramentum ab aliis perfici non poteſt, niſi à ſummis ſacerdotibus: nec tempore Apoſtolorum ab aliis quàm ab ipſis Apoſtolis legitur peractum, nec ab aliis quàm ab illis qui locum eorum tenent, perfici poteſt aut debet. Nam ſi aliter præſumptum fuerit, irritum habetur & vacuum, nec inter eccleſiaſtica reputabitur ſacramenta. Licet autem presbyteris baptizatos tangere in pectore, ſed non chariſmare ſignare in fronte. Virtus autẽ huius ſacramenti eſt donatio ſpiritus ſancti ad robur: qui in baptiſmo datus eſt ad remiſſionem. *b* Vnde Rabanus, à ſummo ſacerdote per impoſitionem manus paracletus traditur baptizato: ut roboretur per ſpiritum ſanctum ad prædicandum alijs illud, quod ipſe in baptiſmo conſecutus eſt. *c* Item, Omnes fideles per manus impoſitionem epiſcoporum, poſt baptiſmum accipere debent ſpiritum ſanctum ut pleni Chriſtiani inueniatur.

Melchiades in epiſt. ad Hiſp. Epiſcopus. B

Scitote vtrunque eſſe magnum ſacramentum, Sed unum maiori ueneratione tenendum, ſicut à maioribus datur. Ecce maius dixit ſacramentum confirmationis: ſed fortè nõ ob maiorem uirtutem & utilitatem quam cõferat, ſed quia à dignioribus datur, & in digniore parte corporis fit, ſcilicet, in fronte: uel fortè quia maius augmentum uirtutum præſtat, licet baptiſmus plus ad remiſſionem ualeat. Quòd uidetur innuere *e* Rabanus dicens, In vnctione baptiſmi ſpiritum ſanctum deſcendere ad habitationem Deo conſecrandam. In hac uerò eiuſdem ſeptiformem gratiam cum omni plenitudine ſanctitatis & uirtutis uenire in hominem. *f* Hoc ſacramentum tantum a ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet, ſicut & baptiſmus: niſi aliter cogat neceſſitas: Nec debet

De confirmatione. a A *quibus perfici et dari poſſit, & habetur de conſ. diſ. 5. ca. Manus. Nota gloſſa ibidem. De cõſec. diſtinct. 4. ca. Preſ. Et Greg. in regiſt. lib. 3, c. 9. & 26.* b De *inſtit. clerico. lib.* 1 *cap.* 30 c De *cõſec. diſtin.* 5 *.ca. Nouiſſime.* Vrbanus I. *Papa in Epiſt. ad omnes Chriſtianos cuius initiũ Vrbanus, &c. decet omnes Chriſtianos Et de conſe. diſt. 5. cap. Omnes fideles circa medium Et habetur de cõ.*

diſt. 5. c. de his vero. debet iterari, ſicut nec baptiſmus, uel ordo, Nulli enim ſacramento facienda eſt iniuria: quod fieri putatur, quã do non iterandum iteratur. Sed utrum aliqua uel nulla iterari poſſint quæſtio eſt. Nam de baptiſmo & ordine quòd non debeant iterari, apertè *e* Aug. dicit utrunque ſacramentum eſt, & quadam conſecratione datur. Illud quidem cùm baptizatur: illud uero cùm ordinatur. Id-eoque in Eccleſia catholica *f* utrunque non licet iterari, quia neutri facienda eſt iniuria: quod indubitáter etiam de confirmatione tenendum eſt. De alijs uerò utrum iterari valeant uel debeant, poſtea diſſeremus.

e Vbi ſupra de.cõ.diſ. 5. c. Noniſſime.

f De modo conferẽdi de conſ. diſt. 5. cap. vt epi. Et ca. vt ieiuni. Et ca. vt dictũ eſt.

DE SACRAMENTO ALTARIS ET euchariſtiæ. Diſtinct. VIII.

g Li. contra epiſto. Parmeniani ca. 12. in to. 7.

De euchariſtiæ ſacramento ſecũdum ſe.

POſt ſacramentum baptiſmi & confirmationis ſequitur Euchariſtiæ ſacramentum. Per baptiſmum mundamur: Per euchariſtiam in bono conſummamur. Baptiſmus æſtus uitiorum extinguit, Euchariſtia ſpiritualiter reficit. Vnde excellenter Euchariſtia dicitur. i. bona gratia: quia in hoc ſacramento non modo eſt augmẽtum uirtutis & gratiæ: ſed ille totus ſumitur, qui eſt fons & origo totius gratiæ. *a* Cuius figura præceſſit, quando *b* manna pluit Deus patribus in deſerto, qui quotidiano cœli paſcebantur alimento. Vnde, *c* Panem angelorum manducauit homo. Sed tunc qui panem illum manducauerunt, mortui ſunt. *d* Ilſte uerò panis uiuus, qui de cęlo deſcendit, uitam mundo tribuit. Manna illud de cœlo, hoc ſuper cœlum. Illud ſcatebat vermibus in diem alterum reſeruatum: hoc ab omni corruptione alienum. Quicunque religioſe guſtauerit, corruptionem non uidebit. Illud datum fuit antiquis poſt tranſitum maris rubri, vbi ſumerſis Aegyptijs liberati ſunt Hebræi. Ita hoc cœleſte manna nõ niſi renatis præſtari debet. Panis ille corporalis populum antiquum ad terram promiſſionis per deſertum eduxit. Hęc eſca cęleſtis fideles huius ſeculi per deſertũ tranſeuntes in cœlũ ſubuehit. Vnde recte uiaticũ appellatũ: q̃a in uia nos reficiens,

a Amb. lib. de initiandis myſt. c. 8. tom. 4.
b Exo. 16. c
c Pſal. 77. Ibidem. c. 9.
d Ioan. 6. d

Exo. 16. d

ciens,uſque in patria deducit. Sicut ergo in mari rubro figura baptiſmi pręceſſit, ita in mãna ſignificatio dominici corporis. Hæc duo ſacramenta demõſtrata ſunt ubi de latere Chriſti ſanguis & aqua profluxerũt: quia Chriſtus per ſanguinem redemptionis, & aquam ablutionis nos redimere uenit à diabolo & à peccato: ſicut Iſraelitas per ſanguinem agni paſchalis ab exterminatore, & per aquam maris rubri ab Aegyptijs liberauit. Huius etiam ſacramenti ritum Melchiſedech oſtendit, ubi panem & uinum Abrahæ obtulit. Vnde ut ait Ambroſius, intelligi datur anteriora eſſe ſacramenta Chriſtianorum quàm Iudæorum.

Ioan. 19.f *Exod. 12.b* *Gen. 14.d* *De ſacramẽtis li.4.c.3. in to.4.d*

De inſtitutione ſacramenti. B

Hic etiam alia conſideranda occurrunt quatuor, ſcilicet, ſacramentum, inſtitutio, forma & res. Sacramentum Dominus inſtituit, quando poſt typicum agnum corpus & ſanguinem ſuum diſcipulis in cęna porrexit: Vnde Euſebius Emiſenus, Quia corpus aſſumptũ ablaturus erat ab oculis, & illaturus ſideribus, neceſſe erat ut die cœnæ ſacramentum nobis corporis & ſanguinis cõſecraret: ut coleretur iugiter ꝑ myſterium quod ſemel offerebatur in precium.

Matt.26.c. *De conſecr. diſt.c. Quia corpus.*

De forma. C

Forma uerò eſt quam ipſe ibidem edidit dicens, Hoc eſt corpus meum: & poſt, Hic eſt ſanguis meus. Cùm enim hæc uerba proferuntur, conuerſio fit panis & uini in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti: reliqua ad laudem Dei dicuntur. Vnde Ambroſ. Sermone Chriſti hoc conficitur ſacramentum, quia ſermo Chriſti creaturam mutat: & ſic ex pane fit corpus Chriſti: & uinum cum aqua in calicem miſſum fit ſanguis conſecratione uerbis cœleſtis. Cõſecratio quibus fit uerbis? attẽde quę ſunt uerba: Accipite & comedite ex eo omnes: hoc eſt corpus meum. & iterum, Accipite & bibite ex hoc omnes: hic eſt ſanguis meus. Per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo refertur, oratio præmittitur pro populo, pro regibus. Item Aug. Credendũ eſt ꝙ in uerbis Chriſti ſacramenta

Matt. 26.c *In lib. de ſacramentis 4. c.4.to.4.* *Mat.26.c* *Libro 4. de*

ſacramen. ſacramenta conficiantur:reliqua omnia nihil aliud ſunt
cap.4.to.4. quā laudes,uel obſecrationes fidelium & petitiones . Ec
Et de conſe. ce quæ ſit inſtitutio & forma huius ſacramenti.Vbi con
diſt. 2.Pa- ſideratione dignū eſt, quare illud ſacramentum poſt cę-
nis eſt. nam dedit diſcipulis , Dñs igitur Ieſus ad inuiſibilia pa-
Amb. ibid. ternæ maieſtatis migraturus celebrato cū diſcipulis ty-
cap 5. pico paſcha , quoddā memoriale eis cōmendare uolens
Ibid.ca.4. ſub ſpecie panis & uini corpus & ſanguinem ſuū ita eis
1.Ti.2.a tradidit,ut oſtenderet legis ueteris ſacraměta,inter quę
De conſec. præcipuū erat agni paſchalis ſacrificiū in morte ſua ter-
diſt.2.cap. minari,ac legis nouæ ſacraměta ſubſtituti:in quibus ex-
Vtrum,ſub cellit myſteriū Euchariſtiæ. *a* Ideo etiam poſt alia dedit,
ſi Et Aug. vt hoc unū arctius memoriæ diſcipulorū infigeretur, &
epi. 19. to- ab Eccleſia deinceps frequentaretur. Sed non exinde di-
mo 2. ſciplinam ſanxit in poſterū,ut poſt alios cibos ſumatur:
a Quare ſed potius a ieiunijs ſumi oportet:ſicut *b* Apoſtolus do-
poſt alium cet, ut ſingulari reuerētia dijudicetur, id eſt, diſcernatur
cibū dedit ab aliis cibis, quod Dominus Apoſtolis diſponendū reli
corpus & quit.Vnde *c* Aug. Apparet,cùm primò acceperunt diſci
ſanguinem puli Euchariſtiam,non eos accepiſſe ieiunos:non ideo ta
diſcipulis. men calumniandum eſt uniuerſæ Eccleſiæ , quod a ieiu-
b 1.Co.11. nis ſumitur ſemper . Placuit enim ſpiritui ſancto,ut in
cap. honore tanti ſacramenti,prius in os Chriſtiani domini-
c Ad Ianua cum corpus intraret , quàm alij cibi:ideo ubiq; mos iſte
riū epi.118 ſeruatur.Nō enim quia poſt cibos dedit Dominus,ideo
circa finē, pranſi uel cęnati illud accipere debent , ut illi faciebant
tom.2. quos *d* Apoſtolus redarguit . Nam Saluator, quò uehe-
De conſec. mentius commendaret myſterij illius altitudinem ulti-
diſt.2.cap. mum hoc uolui infigere cordibus & memoriæ diſcipu-
Liquido ap. lorum,a quibus ad paſſionem digreſſurus erat. Quo au-
d 1.Co.11.d tem ordine deinceps ſumeretur, Apoſtolis,per quos Ec-
cleſias diſpoſiturus erat,reſeruauit dicendum.

De ſacramento,& re. D

Nunc quid ibi ſacramentum ſit, & quid res, uidea-
Aug. li.10 mus. Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ uiſibilis forma.
de ciu.Dei Forma ergo panis, & uini , quæ ibi uidetur, eſt ſacra-
cap.5.to.5. mentum ; id eſt, ſignum ſacræ rei : quia præter ſpeciem

quam

quam ingerit ſenſibus, aliquid aliud facit in cognitioné venire. Tenent ergo ſpecies vocabula rerũ quæ antè fuerunt, ſcilicet, panis & vini. Huius auté ſacraméti gemina eſt res, vna, ſcilicet, cótenta & ſignificata, altera ſignificata & non contenta. Res contenta, & ſignificata eſt caro Chriſti, quã de virgine traxit, & ſanguis quem pro nobis fudit. Res auté ſignificata & nó contéta eſt vnitas Eccleſiæ in † prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis, & glorificatis. Hæc eſt duplex caro Chriſti, & ſanguis. Vnde Hierony. Dupliciter, inquit, intelligitur caro Chriſti & ſanguis eius: vel illa quæ crucifixa eſt & ſepulta, & ſanguis q militis lancea effuſus eſt: vel illa ſpiritualis ac diuina, de qua ipſe ait, † Caro mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus, & Niſi manducaueritis carné meã, & biberitis meũ ſanguiné, nó habebitis uitã in uobis. † Sũt ergo hic tria diſtinguenda. Vnum, quod tm̃ eſt ſacramentũ: alterum, quod eſt ſacramentũ & res: & tertiũ, quod eſt res & nó ſacramentum. Sacramẽtum & non res, eſt ſpecies uiſibilis panis & uini. Sacramentum & res, caro Chriſti propria & ſanguis. Res & non ſacramentum, myſtica eius caro. Porrò illa ſpecies uiſibilis ſacramẽtum eſt geminæ rei: quia utranque rem ſignificat, & utriuſq; rei ſimilitudinem gerit expreſſam. Nam ſicut panis præ cæteris cibis corpus reficit & ſuſtentat, & uinum hominem lætificat atque inebriat: ſic caro Chriſti interiorem hominem plus cæteris gratijs ſpiritualiter reficit & ſaginat. Vnde, Calix meus inebrius, quàm præclarus eſt. Habet etiam ſimilitudinem cum re myſtica, quæ eſt unitas fidelium: quia ſicut ex multis granis conficitur unus panis, & ex pluribus acinis uinum in unum confluit: ſic ex multis fidelium perſonis unitas Eccleſiaſtica conſtat. Vnde Apoſtolus, Vnus panis & unum corpus multi ſumus, &c. Vnde Aug. Vnus panis & unum corpus Eccleſia dicitur, pro eo quod ſicut unus panis ex multis granis, & unum corpus ex multis membris componitur: ſic Eccleſia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc myſterium pacis & unitatis noſtræ Chriſtus in ſua menſa conſe-

Et de conſec. diſ. 2. c. Sacrificiũ.
Gre. in Ho. paſchali, Et habetur de conſe. diſ. 2. ca. Species.
† *Rom. 8. f*
Comment. ad 1. c. epi. ad Ephe. in medio to. 9. Et habetur de conſe. diſtinct. 2.
† *Ioan. 6. f*
† *De tribus quæ hic poſſunt diſtingui.*
Pſal. 103.
Pſal. 22.
1. Cor. 10. d
De ſacramẽtis fideliũ. De conſec. diſt. 2. cap.

Quia paſſus parág. Domin⁹ noſter Aug. de blaſphebia ſpiritus ſancti Exod. 25. a

conſecrauit: qui accipit hoc myſterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, nõ accipit hoc myſterium pro ſe, ſed contra ſe. Cuius etiam ſacramentum eſt corpus Chriſti proprium de virgine ſumptum. quia vt corpus Chriſti ex multis membris puriſſimis & immaculatis conſtat, ita ſocietas Eccleſiaſtica ex multis perſonis a criminali macula liberis conſiſtit. In cuius rei typo facta eſt arca Domini de lignis Sethim: quæ ſunt imputribilia, & albæ ſpinæ ſimilia.

De Euchariſtiæ ſacramento per comparationem an ſuſcipientes, vel manducantes.

DE DVOBVS MODIS manducandi. Diſtinct. IX. A

De verbis Domini, & habetur de conſec. diſ. 2 ca. Quid eſt Chriſtum.

ET ſicut duæ ſunt res illius ſacramẽti, ita etiam duo modi manducandi. Vnus ſacramentalis, ſcilicet, quo boni & mali edunt: alter ſpiritualis, quo ſoli boni manducant. Vnde Augu. Qui eſt Chriſtum manducare? Non eſt hoc ſolum in ſacramento corpus eius accipere, multi enim indignè accipiunt, ſed in ipſo manere, & habere ipſum in ſe manentem. Spiritualiter. n. manducat qui in vnitate Chriſti & eccleſiæ, quam ſacramentum ſignificat, manet. Nam qui diſcordat a Chriſto, nec carnem Chriſti manducat, nec ſanguinẽ bibit: etſi tantæ rei ſacramentũ ad iudiciũ ſui quotidie accipiat. Spiritualẽ manducationẽ. Aug. diſtinguens a ſacramẽtali ait, Vt quid paras ventrem & dentẽ? crede, & manducaſti. Credere enim in eum, hoc eſt comedere panem & vinum. Qui credit in eum, manducat eum. Item, Quomodo mãducãdus eſt Chriſtus? Quomodo ipſe dicit, Qui manducat carnem meã, & bibit ſanguinem meũ, in me manet, & ego in eo? Si in me manet, & ego in eo, tũc bibit: qui verò in me non manet, nec ego in illo: & ſi accipit ſacramentum, acquirit magnum tormentum. Item, Nulli ambigendũ eſt tunc quenquã corporis & ſanguinis Domini participem fieri, quando Chriſti membrum efficitur: nec alienari ab illius panis calciſq; conſortio, etiam ſi antequam illum panem edat & calicem bibat, de hoc ſeculo

Tracta 25. ſuper Ioan.

Aug. tract. 26. ſuper Ioannem in tomo 9.

Aug. in lib. de remedio pœnitentiæ, de conſec. diſtinct. 2.

ſeculo in vnitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat: quia illius ſacramenti beneficio non priuatur, quando ille habere hoc quod illud ſacramentum ſignat inuenitur. In illo enim ſacramento corpus & ſanguinem ſuũ nobis commendauit, quod & fecit noſipſos. Nam & nos corpus ipſius facti ſumus. Item, Qui diſcordat a Chriſto non manducat carnem eius, nec ſanguinẽ bibit: etſi tantæ rei ſacramentum ad iudicium ſibi quotidie accipit. *c. Quomodo Ioan. 6. diſt. 2.* *Aug. de ſacramentis fidelium.*

De errore quorundam, qui dicunt à bonis tantum corpus Chriſti ſumi. **B**

Hæc verba & alia huiuſmodi, vbi de ſpirituali manducatione agitur quidam obtuſo corde legentes, erroris caligine inuoluti ſunt adeò vt præſumpſerint dicere corpus & ſanuinem Chriſti a bonis tãtum ſumi & non a malis. Sed indubitanter tenendum eſt a bonis ſumi, non modo ſacramentaliter, ſed & ſpiritualiter. A malis vero tantum ſacramentaliter, id eſt, ſub ſacramento, ſcilicet, ſub ſpecie viſibili carnem Chriſti de virgine ſumptam, & ſanguinem pro nobis fuſum ſumi: ſed non myſticam, quæ tantum bonorum eſt. Quod ſubditis probatur teſtimonijs. Gregor. Eſt quidem in peccatoribus & indignè ſumentibus vera Chriſti caro, & verus ſanguis: ſed eſſentia, non ſalubri efficientia. Item, Auguſt. Multi indignè accipiunt corpus Domini: de quibus Apoſtolus ait, † Qui manducat & bibit calicem Domini indignè, iudicium ſibi mãducat & bibit. Per quod docemur, quàm ſit cauẽdum malè accipere bonum. Ecce enim factum eſt malum, dũ malè accipitur bonum: ſicut econtrà Apoſtolo factum eſt bonũ, cùm benè accipitur malum, ſcilicet, dum ſtimulus Satanæ patienter portatur. Ergo & mala proſunt bonis, ſicut Angelus Satanæ Paulo: & ſancta obſunt malis, bonis ſunt ad ſalutẽ, malis ad iudicium. Vnde qui manducat & bibit indignè, iudiciũ ſibi mãducat & bibit: non quia res illa mala eſt, ſed quia malus malè accipit: quod bonum eſt, Idem, indignè quis ſumens corpus Chriſti non efficit, vt quia malus eſt malum ſit quod accipit, vel quia non ad ſalutem accipit, nil acci-

De conſecr. diſt. 2. cap. Quia paſſus parag. Dominus noſter. *De conſec. diſt. 2.* *In 4. libro Dialogor.* *Super Ioã. tra. 26. poſt medium in tomo 8.* *† 1. Co. 11. f* *2. Cor. 12. c* *Aug. tract. ſuper Ioan. 6. poſt medium to. 9.* *Aug. lib. de bapt. contra Donatiſtas. 5. c. 8. to. 7.*

nil accipiat. Corpus enim & ſanguis Domini nihilominus erat in illis, quibus ait Apoſtolus, Qui manducat indignè, &c. His alijsq; pluribus apertè oſtenditur, quòd etiam a malis verum corpus Chriſti & ſanguis ſumitur ſed ſacramentaliter, non ſpiritualiter.

1. Cor. 11. f

De intelligentia quorundam verborum ambiguorum. C

Secundum hos duos modos ſumendi intelligentia quorundam verborum ambiguè dictorum diſtinguenda eſt. Ait enim Auguſtin. Bonus accipit ſacramentum & rem ſacramenti, malus verò ſacramentum & non rem. Sacramentum hic dicit corpus Chriſti proprium, de virgine natum: Rem verò ſpiritualem, Chriſti carnem. Bonus ergo vtranque Chriſti carnem accepit. Malus verò tantum ſacramẽtum, id eſt, corpus Chriſti ſub ſacramento, & non rem ſpiritualem. Item, Non manducans, manducat: & manducans non manducat: quia nõ manducans ſacramentaliter, aliquando manducat ſpiritualiter, & econuerſo. Et qui manducant ſpiritualiter, veritatẽ carnis & ſanguinis dicuntur ſumere: quia ipſi efficiẽtiam habent, id eſt, remiſſionem peccatorum, pro qua videtur orari cum dicitur, Perficiãt in nobis Domine quæſumus tua ſacramenta quod continent: vt quod nunc ſpecie gerimus, rerum veritate capiamus. Rerum veritatem dicit ipſam efficientiam: quaſi dicat, Per hæc ſacramenta præſta, vt ſicut ſacramentaliter carnẽ Chriſti ſumimus, ita ſpiritualiter ſumamus. Vel petit ſacerdos, vt Chriſtus, qui nunc verè ſub ſpecie panis & vini ſumitur, manifeſta viſione, ſicut in eſſentia diuinitatis eſt, quandoque accipiatur. Conſtat egro a bonis & a malis ſum corpus Chriſti: ſèd a bonis ad ſalutem, a malis ad perniciem.

In gloſſa 1. Cor. 2. Quotieſcũque.

In complenda miſſa. *Gregor. in Hom. paſ. que. eſt 22.*

DE HAERESIS ALIORVM QVI DIcunt corpus Chriſti non eſſe in altari niſi in ſigno. Diſtinct. X. A

Sunt

SVnt & alij præcedentium inſaniam tranſcendẽtes: qui Dei virtutem iuxta modum naturalium rerum metientes, audacius ac periculoſius veritati contra di-unt: aſſerentes in altari non eſſe corpus Chriſti vel ſan uinem, nec ſubſtantiam panis vel uini in ſubſtantiam arnis & ſanguinis conuerti, ſed ita Chriſtum dixiſſe: loc eſt corpus meũ,ſicut Apoſtolus dixit,Petra autem rat Chriſtus.Dicunt enim ibi eſſe corpus Chriſti tantũ n ſacramento, id eſt,in ſigno, & tantum in ſigno man-ucari a nobis. Qui enarrandi occaſionem ſummunt à erbis veritatis, vnde prima hæreſis facta eſt in diſcipu-s Chriſti † Cùm enim diceret, Niſi quis manducauerit arnem meam, & biberit ſanguinem meum, non habe-it vitam æternam. illi non intelligentes dixerunt, Du us eſt hic ſermo: quis põt eum audire? & abierũt retrò. llis diſcedentibus inſtruxit duodecim qui remanſerãt. piritus eſt,inquit,qui uiuificat:caro nihil prodeſt. Ver-a quę locutus ſum vobis,ſpiritus & uita ſunt.Intelle-iſti ſpiritualiter? ſpiritus & uita ſunt. Intellexiſti car-aliter? ẽt ſic ſpiritus & uita ſunt,ſed tibi non ſunt. Spi itualiter intellige quæ locutus ſum. Non hoc corpus đ videtis mãducaturi eſtis, & bibituri illum ſanguinẽ, uem effuſuri ſunt qui me crucifigent. Sacramentũ ali-uod vobis cõmendaui, ſpiritualiter intellectum viuifi abit vos:caro aũt nõ prodeſt quicquam.Sunt ẽt & alia, lorum inſaniæ fomitem miniſtrantia. Ait enim Aug. Donec ſeculum finiatur,ſurſum eſt Dominus:ſed tamẽ tiam hic nobiſcum eſt veritas Dominus:Corpus enim n quo reſurrexit,in uno loco eſſe oportet: veritas autẽ ius vbique diffuſa eſt.Itẽ, una perſona eſt Deus & ho-mo: ubique per quod eſt Deus id in cœlo, per id quod omo eſt.Chriſtus dicit etiam, Pauperes ſemper habetis obiſcum,me autem non ſemper habebitis. His alijsq; tuntur præfati hæretici in aſſertionem ſui erroris.

De Sacramento Euchariſtiæ quãtum ad cibum qui mãducatur reſpondens ſoſphiſticis rationibus illorum qui dicunt corpus Chriſti verũ in altari nõ eſſe.

Aug. ſuper Pſalm. 94. non longe à fine enarrationis in illum Pſalm. in tomo 8.

† Ioan. 6. g.

Auguſt. ad Dardanum epiſt. 57. nõ longè a principio ĩ to. 2.

Mat. 26. a

Determinatio præmiſſorum. B

Quæ ex eadem ratione omnia accipienda ſunt, non nim uerbis his negatur verum corpus Chriſti a fideli-

buſ ſumi vel in altari eſſe, ſed his ueritas Apoſtolos, & in eis nos inſtruxit, quod ipſius corpus non per partes diſcerptum, ut putauerunt illi, diſcipuli, qui retroierũt, ſed integrum nec viſibiliter in forma humana, ſed inuiſibiliter ſub forma panis & uini corpus & ſanguinẽ nobis traderet. Quem ſenſum Aug. cõfirmat dicens, ipſum quidem, & non ipſum corpus quod videbatur, manducatur: ipſum quidem inuiſibiliter: non ipſum viſibiliter. Item, Et ſi neceſſe eſt illud celebrari, neceſſe eſt tamẽ inuiſibiliter intelligi. Ita ẽt intelligendum eſt corpus Chriſti eſſe in vno loco, ſcilicet, uiſibiliter in forma humana: veritas tamen eius, id eſt, diuinitas ubique eſt, veritas ẽt eius, id eſt, verum corpus in omni altari eſt, vbicunq; celebratur. Sic ẽt illud intelligendum eſt, Pauperes ſemper habetis vobiſcum, me aũt non ſemper habebitis, ſecundum corporalem præſentiam ſcilicet qua cum eis conuerſabatur. Similiter per id quod homo eſt, in cœlo eſt, ſcilicet, viſibiliter: inuiſibiliter aũt eſt in altari, quia non in forma humana apparet, ſed forma panis & vini operitur. Vnde & inuiſibilis caro eius dr̃, quæ verè eſt in altari. Sed quia in ſpecie ſua nõ apparet, inuiſibilis dr̃. Ait enim Aug. Hoc eſt quod dicimus, quod modis oĩbus approbare contendimus: Sacrificium Eccleſiæ duobus confici, duobus conſtare uiſibili elementorum ſpecie, & inuiſibili Domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine ſacramento, & re ſacramenti, id eſt, corpore Chriſti: ſicut & Chriſti perſona conſtat & cõficitur ex Deo & homine, cum Chriſtus ſit uerus Deus & homo, quia oĩs res illarũ rerum naturã & veritatem in ſe continet, ex quibus conficitur. Conficitur aũt ſacrificium Eccleſiæ duobus, ſacramento & ſacramẽti, id eſt corpore Chriſti. Eſt ergo ſacramentum & res ſacramẽti idem corpus Chriſti. Ecce inuiſibilem dixit carnem Chriſti, quia forma panis opera ſumitur & tractatur. Idemque corpus Chriſti dixit eſſe ſacramentũ & rem: ex quo confirmatur qđ ſuprà diximus. Deinde addit quod magis mouet lectoré. Caro, inquit eius eſt, quam ſub forma panis opertam in

Ioan. 6.g.

In epiſt. ad Hyrenæũ. Et habetur de conſec. diſt. 2.

Mat. 26.a.

In li. ſententiarum Proſperi. Et habetur de cõſe. diſ. 2. c. a. Hoc eſt.

Ibidem vbi ſuprà.

ſacramento accipimus: & ſanguis eius, quem ſub vini ſpecie ac ſapore potamus. Caro uideret carnis & ſanguinis ſacramētū eſt ſanguinis, carne & ſanguine, vtroq; inuiſibili, intelligibili, & ſpirituali ſignificat corp⁹ Chriſti uiſibile & palpabile plenū gratia & diuina maieſtate.

Quæ ſit intelligentia præmiſſorum. C

Attēde his diligenter, quia tropo quodam vtitur hic Auguſt. quo ſolent res ſignificantes rerum ſortiri vocabula quas ſignificant. Hic enim uiſibilis ſpecie panis vocatur nomine carnis, & uiſibilis ſpecies uini nomine ſāguinis. Inuiſibilis uerò intelligibilis dicitur caro Chriſti: quia ſecundum illā ſpeciem nō uidetur caro, ſed intelligitur: ita & ſanguis. Caro ergo inuiſibilis dicitur eſſe ſacramentum carnis uiſibilis: quia ſpecies panis, ſecūdum quam illa non uidetur caro, eſt ſacramentum carnis uiſibilis: quia in carne inuiſibili, id eſt, ſpecie, ſecūdū quam caro Chriſti nō uidetur caro, ſignificatur corpus Chriſti, qnod eſt uiſibile & palpabile, ubi in ſua forma apparet. Ita & de ſanguine accipi debet. Quem ſenſum confirmat Auguſt. aperiens qualiter prædicta intelligēda ſint, quia obſcurè dixerat: cōſequenter dicens ita panem vocari corpus Chriſti, cum uerè ſit ſacramentum corporis Chriſti, quod in cruce poſitum eſt: ſicut ipſa immolatio, quæ fit manibus ſacerdotis, vocatur Chriſti paſſio, nō rei ueritate, ſed ſignificandi myſterio: & ſicut ſacramentum fidei dicitur fides. Satis reſponſum eſt hæreticis, & obiectionibus eorum qui negant uerum corpus Chriſti in altari eſſe, & panem in corpus, uel uinū in ſanguinem myſtica conſecratione conuerti dicētes, Quis audeat manducare Dominum ſuum? Quis etiam audeat dicere quotidie formari corpus Chriſti de materia uel ſubſtantia, quæ non fuit caro uirginis?

De conſecr. diſt. 2. Hoc eſt quod dicim⁹ para. Sicut ergo.

Authoritatibus probat verum corpus Chriſti eſſe in altari, & id in panem conuerti. D

Hæc & his ſimilia obiiciunt illi, in diuino myſterio legem naturæ ſectantes quorū perfidiam ſubdita conuincunt teſtimonia. Ait enim ueritas, Accipite, hoc eſt corpus

Mat. 26. c

Ambro. li. de his qui myſterijs ini tiantur ca. 9. in medio tomo 4.

pus meum. Item Ambroſ. Si tantum valuit ſermo Heliæ, ut a ignem de cœlo deponeret: non valebit tantum ſermo Chriſti, ut ſubſtãtias mutet? De totus mundi operib. legitur, quia b ipſe dixit, & facta ſunt, &c. Sermo igitur, id eſt, filius, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non pôt ea quæ ſunt, in id mutare quod nõ erãt? Non.n. minus eſt creare, quã mutare nouas naturas rerum. c Item, Si ordinem quærimus, viro mixta fęmina generare cõſueuerat. Liquet ergo quod præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus ex virgine eſt. Quid ergo hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturam ſit ipſe partus ex virgine? Itẽ, Ante benedictionem alia ſpecies nominatur, poſt conſecrationẽ corpus ſignificatur. Ante conſecrationem aliud dicitur, poſt cõſecrationem ſanguis nuncupatur. Tu dicis Amen, id eſt, verum eſt. Quod ſermo ſonat, affectus ſentiat. Item Aug. In ſpecie panis & vini quam videmus, res inuiſibiles, id eſt, carnem & ſanguinem, honoramus: nec ſimiliter pendimus has duas ſpecies, ſicut ante conſecrationem pendebamus, cum fideliter fateamur ante cõſecrationem, panem eſſe & vinum, qđ natura formauit: poſt cõſecrationem verò carnem Chriſti & ſanguinem, quod benedictio conſecrauit. Item Ambroſ. Panis eſt in altari vſitatus ante verba ſacra: vbi acceſſit conſecratio, de pane fit Chriſti caro. Q̃uo autem pôt quod panis eſt, eſſe corpus Chriſti? Conſecratione: quæ fit ſermone Chriſti. Item, Si tanta vis eſt in ſermone Domini, ut incipiant eſſe quę non erãt: quãto magis operatorius eſt, ut ſint quæ erant, & in aliud commutentur? Et ſic qđ erat panis ante conſecrationẽ, iam corpus Chriſti eſt poſt conſecrationem: quia ſermo Chriſti creaturã mutat: & ſic ex pane fit corpus Chriſti, & vinũ cũ aqua in calicem miſſum fit ſanguis conſecratione verbi cœleſtis. Item Aug. Sicut per ſpiritum ſanctum vera Chriſti caro ſine coitu creatur: ita per eundẽ ex ſubſtantia panis & uini idẽ corpus Chriſti & ſanguis cõſecratũ. Corpus Chriſti & veritas eſt & figura. Veritas, dum

a 4. Reg. 9.
b Gen. 1. Et Pſalm. 22.
c Ibidem.
Ibidem.
Aug. in lib. Sent. Pro. Et de conſe. diſtin. 2. ca. Nos autem.
Libr. de ſacramẽtis. 4 cap. 4. t. 4
Ibidem. Et De conſecr. diſtinct. 1. Panis eſt.
De conſecr. diſtin. 2. ca. Quia corpus.

um corpus Chriſti & ſanguis uirtute ſpiritus ſancti ex
anis uiniq; ſubſtantia efficitur, Figura uerò eſt id quod
xterius ſentitur. Item Euſebius Emiſenus: Inuiſibilis ſa
erdos uiſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis & ſan
uinis, ſui uerbo ſuo, ſecreta poteſtate commutat. Ex
is alijsque pluribus conſtat uerum corpus Chriſti &
anguinem in altari eſſe, imò integrum Chriſtum ibi ſub
traque ſpecie & ſubſtantiam panis in corpus, uinique
ubſtantiam in ſanguinem conuerti.

DE MODIS CONVERSIONIS. Diſtinct. XI. A

SI autem quæritur qualis ſit illa conuerſio, an forma
lis, an ſubſtantialis uel alterius generis: definire non
ufficio. Formalē tamē non eſſe cognoſco: quia ſpecies
erum quæ ante fuerant, remanent, & ſapor, & pondus.
Quibuſdā eſſe uidetur ſubſtantialis, dicentibus ſic ſubſtā
iā conuerti in ſubſtantiā, ut hæc eſſentialiter fiat illa: cui
enſui præm ſſæ authoritates conſentire videntur.

De Euchā. ſacramento per comparationē ad diſpenſantes, vel conficientes, & primò de cō fectione.

Oppoſitio B

Sed huic ſententiæ ſic opponitur ab alijs, Si ſubſtātia
anis, inquiunt, uel uini cōuertitur ſubſtātialiter in cor
us uel ſanguinem Chriſti: quotidie fit aliqua ſubſtan-
a corpus uel ſanguis Chriſti quæ antè nō erat corpus:
 hodie eſt aliquid corpus Chriſti, quod heri non erat:
 quotidie augetur corpus Chriſti, atque formatur de
nateria, de qua in conceptione non fuit factum. Qui-
us hoc modo reſponderi poteſt, quia nō ea ratione di-
itur corpus Chriſti confici uerbo cœleſti, quòd ipſum
orpus in conceptu virginis formatum deinceps formc
ur: ſed quia ſubſtantia panis uel uini, quæ ante non
uerat corpus Chriſti uel ſanguis, uerbo cœleſti fit cor-
us & ſanguis Et ideo ſacerdotes dicuntur cōficere cor
us Chriſti & ſanguinem: quia eorum miniſterio ſub-
antia panis fit caro, & ſubſtantia uini fit ſanguis
Chriſti: nec tamen aliquid additur corpori uel ſan-

guini, nec augetur corpus Chriſti uel ſanguis.

Auguſtinus in libro ſententiarum Proſperi.

Si uerò quæris modum quo id fieri poſſit breuiter r ſpondeo. Myſterium fidei credi ſalubriter poteſt, in ue ſtigari ſalubriter non poteſt. Quod ergo corpus Chriſ panis mutatione in id, nõ augmentatur, nec ſanguis e uini conuerſione eius uoluntati & potentiæ adſcribat qui idem corpus de uirgine eduxit. fit ergo ſubſtantia la iſta ſine eius augmento. Nec tamen concedunt qui dam, quòd ſubſtantia panis aliquando fit caro Chriſti etſi fiat caro Chriſti, ſicut farina facta eſt panis, & aqu facta eſt uinum: nec tamen dicitur farina eſt panis, & aqua eſt uinum. Alii uerò concedunt illud quod erat p nis uel uinũ, poſt conſecratonem eſſe corpus & ſangu nem: non tamen ſequitur, panis eſt caro Chriſti, uel u nũ eſt ſanguis: quia ſubſtantia panis uel uini, poſtqu facta eſt caro Chriſti uel ſanguis, nõ eſt ſubſtantia pa nis uel uini, ſed caro & ſanguis. Ideo diſtinguendũ uid tur, cum dicitur ſubſtantia panis uel id quod erat pani modo eſt corpus Chriſti. Manens enim panis nõ eſt co pus Chriſti: ſed mutata in id quod facta eſt, eſt corpu Chriſti. Nec dicimus ſubſtãtiam panis uel uini materi eſſe corporis uel ſanguinis Domini: quia nõ de ea ut de materia, formatur corpus: ſed ipſa formatur in illud, & efficitur illud. Vnde Aug. Corpus Chriſti dicimus illud quod ex fructibus terræ acceptum, & prece myſtica cõ ſecratum ſumimns in memoriam dominicæ paſſionis Quòd cum per manus hominis ad illam uiſibilem ſpeciem perducatur, nõ ſanctificatur ut ſit tam dignum ſacramentum, niſi operante inuiſibiliter ſpiritu Dei.

In lib. 3. de Trin. cap. 4 in fin. eiuſd.

Aſſerunt quidam dictum panem tranſire in corpus Chriſti.

D

Quidam verò ſic dicunt conuerſionem illam eſſe intelligendam, vt ſub illis accidentibus, ſub quibus erat prius ſubſtantia panis & uini, poſt conſecrationem ſit ſubſtantia corporis & ſanguinis, ſic tamẽ, vt

non

non eis afficiatur, & ſic aſſerunt dictum panem tranſire in corpus Chriſti: quia ubi erat panis, nunc eſt corpus Chriſti. Quod ſi eſt, quid ergo fit de ſubſtantia panis & vini illi dicũt uel in præiacentem materiam reſolui, uel in nihilum redigi. Alij uerò putauerunt ibi ſubſtantiam panis & uini remanere, & ibidem corpus Chriſti eſſe & ſanguinem: & hac ratione dici illam ſubſtantiam fieri iſtam: quia ubi eſt hæc, & eſt illa: quod mirum eſt, & ipſam ſubſtantiam panis uel uini dicunt eſſe ſacramentũ. Sed quòd non ſit ibi ſubſtantia, niſi corpus Chriſti & ſanguis, ex prædictis & ſubditis apertè oſtẽditur. Ait enim Ambroſ. Panem iſtum quem ſummus in myſterio, illum intelligo utique, qui manu ſancti ſpiritus formatus eſt in utero uirginis, & igne paſſionis decoctꝰ in ara crucis. Panis.n angelorũ factus eſt cibus hominũ. Vnde ueritas ait: Ego ſum panis uiuus, qui de cęlo deſcendi, & iterũ, Panis quẽ ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Ex his nanq; duabus ſententijs apertè datur intelligi quia panis ille & iſte, nõ duo, ſed unus panis, & una caro proculdubio vnũ efficiũt corpus. Illud uerè ſanè quod ſumptũ eſt, de uirgine quod reſurrexit, & in cœlũ aſcendit. Itẽ Greg. Quis fideliũ habere dubiũ poſſit, in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis uocem cœlos aperiri, in illo Chriſti myſterio angelorũ choros adeſſe, ſumma & ima ſociari, unũ quid ex inuiſibilibus atq; uiſibilib. fieri? Idẽ Eodẽ momento & in cœlũ rapitur myniſterio angelorũ conſociandũ corpori Chriſti & ante oculos ſacerdotis in altari videt. Sicut diuinitas uerbi totũ implet mũdũ, ita multis locis illud corpus cõſecratur. Nec ſunt tamẽ multa corpora Chriſti, ſed vnũ corpus & unus ſanguis. Ideoque ſiue plus ſiue minus quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Chriſti integerrimè ſumunt. Poſt conſecrationem ergo non eſt ibi ſubſtantia panis uel uini, licet ſpecies remaneant. Eſt enim ibi ſpecies panis & uini, ſicut & ſapor. Vnde aliud uidetur, aliud intelligitur.

De ſacramẽtis & alleg. de conſ. diſt. 2. ca. Omnia quæ. Ioan. 6. e

In Hom. paſchali, cap. Quid ſit ſãguis. Et lib. 4. Dialog. c. 68. Et habetur de conſ. diſt. 2.

Quare ſub alia ſpecie. E

Sub alia autem ſpecie tribus de cauſis car-

nem & ſanguinem tradidit Chriſtus, & deinceps ſumen dum inſtituit:ut fides, ſcilicet, haberet meritum, quæ eſt de his quæ non uidentur:quia fides non habet meritum ubi humana ratio præbet experimentū. Et ideo etiā ne abhorreret animus, quod cerneret oculus: quia nō habemus in uſu carnē crudam comedere, & ſanguinē bibere. Quia ergo Chriſtū uorari dētibus fas non eſt, in myſterio carnē & ſanguinē nobis cōmendauit. Et ēt ideo ne ab incredulis religioni Chriſtianæ inſultaretur. Vnde Aug. Nihil rationabilius, quā ut ſanguinis ſimilitudinem ſumamus: ut & ita ueritas nō deſit, & ridiculū nullū fiat à paganis, quod cruorē occiſi hominis bibamus. Ne ergo hoc fieret, & ne ueluti quidā horror eſſet cruoris, in ſimilitudinē accipimus ſacramentū. Ex ꝑmiſſis iā liquet, quare ſub alia ſpecie & quare, ſub iſta huc ſacramentū Dominus celebrauerit, & celebrari a nobis inſtituerit.

Greg. in Homil. paſ.

De conſec. diſt. 2. cap. ſub figura. Habetur de conſ. diſt. 2.

Quare ſub duplici ſpecie. I

Sed quare ſub duplici ſpecie ſumitur, cùm ſub alterutra totus ſit Chriſtus? Vt oſtenderetur totam humanā naturam aſſumpſiſſe, ut totam redimeret. Panis enim ad carnem refertur, uinum ad animam: quia vinum operatur ſanguinem in quo ſedes animæ a Phyſicis eſſe dicitur. Ideo ergo in duabus ſpeciebus celebratur, ut animæ & carnis ſuſceptio in Chriſto, & utriuſq; liberatio in nobis ſignificetur. Valet enim, ut Ambroſius ait, ad tuitionem corporis, & animæ quod percipimus: quia caro Chriſti pro ſalute corporis, ſanguis uero ꝓ anima noſtra offertur, ſicut præfigurauit Moyſes. Caro, inquit, pro corpore noſtro offertur, ſanguis pro anima: ſed tamen ſub utraque ſpecie ſumitur totus: quod ad utranq; ualet, quia ſub utraque ſumitur Chriſtus. Sed ſi in altera tantum ſumeretur, ad alterius tantum .i. animæ uel corporis, non utriuſq; pariter tuitionem ualere ſignificaretur. Sub utraque ſpecie tamen totus ſumitur Chriſtus: nec plus ſub utraq; nec minus ſub altera tantum ſumitur. Eadem enim ratio eſt, ut ait Hilarius, in corpore Chriſti, quæ in manna præceſſit. De quo dicitur, Qui plus

Comment. ad 11. cap. epiſt. prioris ad Hebræos in tom. 4

De conſec. diſ. 2. c. Vbi pars eſt.

Exo. 16. d.

plus collegerat, non habuit amplius: nec qui minus para uerat, habuit minus. Et licet ſub utraque ſpecie ſumatur totus Chriſtus, tamen non fit conuerſio panis niſi in carnem, nec uini niſi in ſanguinem. Nec debent dici duo ſacramenta, ſed unum: quia ſub utraque ſpecie idem ſumitur. Neque debet iterari ſacramentum: quia benedictio non reperitur ſuper ſpeciē eandem. Neque aliæ ſubſtantiæ in ſacrificium ueritatis offerri debent: quia de alijs non poteſt conſecrari corpus Chriſti uel ſanguis.

Quare aqua admiſceatur. G

Aqua uerò admiſcenda eſt uino, quia aqua populum ſignat, qui per Chriſti paſſionem redemptus eſt. Calix ergo dominicus iuxta canonum præceptum, aqua & uino mixtus debet offerri: quia uidemus in aqua populū intelligi, in uino oſtendi ſanguinem Chriſti. Cùm ergo in calice uino aqua miſcetur, Chriſto populus adunat, & credentium plebs ei in quem credit copulatur: quæ copulatio aquæ & uini ſic miſcetur in calice Chriſti, ut mixtio illa non poſſit ſeparari. Nam ſi uinum quis tantum offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis. *De conſec. diſt. 2. cap. Cum omne. Apo. 17. d.*

Iulius Papa. H

Si uerò quæritur, An irritum ſit quod geritur, ſi aqua prętermittatur: Audi quod ſequitur, in eodem canone. Non poteſt, inquit, calix Domini eſſe aqua ſola, aut uinum ſolum, niſi utrunque miſceatur. Item Cyprianus, Calix domini non eſt aqua ſola, aut uinum ſolum, niſi utrunque miſceatur: ſicut nec corpus Domini poteſt eſſe farina ſola, nec aqua ſola niſi utrunque fuerit adunatum, & panis unius compage ſolidatum. Si quis tamen non intendens introducere hęreſim, obliuione uel ignorantia aquam prætermiſerit, non uidetur eſſe irritum ſacramentum: ſed ille grauiter eſt corripiendus. Nam & Græcorum Eccleſia non apponere aquam dicitur. Qđ etiam ex dictis Cypriani uidetur poſſe colligi. ait enim, Si quis de anteceſſoribus noſtris, uel ignoranter uel ſimpliciter non hoc ſeruauerit, quod nos Dominus *De conſec. diſt. 2. cap. Non debes. De conſec. diſt. 2. cap. Sicut in ſanctifica. De conſec. diſt. 2. c. Et ſcripturæ.*

facere

facere & exemplo & magiſterio docuit, poteſt ſimplicitati eius indulgentia Domini uenia concedi. Nobis uerò non poteſt ignoſci, qui nūc a Domino inſtructi ſumus, ut calicem Domini cum uinu mixtum, ſecundum quod Dominus obtulit, offeramus. Ex hoc uidetur, ꝙ ſi quis ſimpliciter uel ignoranter vinū offerat ſine aqua, ſacramentum conficiat. Aqua uerò nullatenus ſine uino poteſt offerri in ſacrificio: nec panis niſi de frumento: nec granum frumenti, niſi redactum fuerit, in panem: quia Chriſtus & panem ſe dicit & grano frumenti ſe comparat. Quòd ergo ſupra dictum eſt non poſſe uinum ſolū offerri, determinari oportet: recipit enim exceptionem, non poteſt, niſi ſimpliciter uel ignoranter fiat: uel non poteſt.i.nō debet. Quibuſdam tamen uidetur hoc generaliter uerum. Colligitur etiam ex prædictis, quòd Chriſtus vinum aqua mixtum dedit diſcipulis. Corpus uerò tale dedit, quale tunc habuit.i.mortale & paſſibile. Nūc uerò ſumitur à nobis immortale & impaſſibile: nec tamen maiorem habet efficientiam. Euchariſtia quoque intincta non debet dari populo pro ſupplemento cōmunionis: non legitur Chriſtus alicui diſcipulorū præbuiſſe panem intinctum niſi Iudæ. Tunc uerò non accepit Iudas corpus Chriſti, ſed tantum panem: corpus uerò & ſanguinem Chriſti antè cum alijs diſcipulis perceperat.

Ioan 6.d *Ioan.12.d* *Determinatio præmiſſorum.*

Iulius Papa, quod intincta non debet dari hoſtia populo. Et habetur de conſ. d.2. c.Cum omne.

VBI ILLA ACCIDENTIA FVNDANtur. Diſtinct. XII.

A

SI autem quæritur de accidentibus quæ remanent, ideſt, de ſpeciebus & ſapore, & pondere, in quo ſubiecto fundentur: potius mihi uidetur fatendum exiſtere ſine ſubiecto, quàm eſſe in ſubiecto, quia ibi non eſt ſubſtantia, niſi corporis, & ſaguinis dominici, quæ non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus Chriſti talem habet in formam, ſed qualis in iudicio apparebit. Remanent ergo illa accidentia per ſe ſubſiſtētia ad myſterij ritum, ad guſtus fideique ſuffragium: quibus corpus Chriſti habens formam & naturam ſuā regitur.

De conſequentibus ad cōfectionem corporis Chriſti quantum ad ractionem.

DE

De fractione & partitione. B

Solet etiam quæri de fractione & partitione quæ ibi videtur fieri vtrum vera ſit: & ſi ibi vera fractio eſt, cuius rei ſit, vel in qua re fiat? Cumque non ſit ibi alia ſubſtantia quàm Chriſti, ſi in aliqua ſubſtãtia eſt illa fractio, in corpore Chriſti videtur eſſe. Sed econtra, cùm ipſum corpus incorruptibile ſit (quia immortale & impaſſibile) in ipſo non poſſe eſſe videtur. Nam & Chriſtus redarguit carnalem ſenſum diſcipulorum, qui putabant carnem Chriſti ſicut aliam in partes diuidendã, & morſibus dilacerandam. Ideo quibuſdam placet, quòd non ſit ibi fractio ſicut videtur: ſed dicitur frangi, quia videtur frangi. Quibus obijcitur quod ait Ambr. Nihil falſi putandum eſt in ſacrificio ueritatis: uel ſicut ſit in magorum præſtigijs, ubi deluſione quadam falluntur oculi, ut nideant eſſe quod non eſt. Ad hoc illi dicunt, Non fallit nos uiſus, nec fallit: quod eſſet, ſi crederetur ita frangi, ut uidetur. Nec illuſio eſt: quia ad utilitatem fidei, non ad deceptionem ita fit: ſicut & Chriſtus ſe oſtendit duobus diſcipulis in uia in ſpecie peregrini: nec in eo tamen talis forma erat, ſed oculi eorum tenebantur ne eum agnoſcerent.

Ioan. 6. g

Opinio quorundam.

Lucæ ult.

Aliorum opinio. C

Alij uerò dicunt, quòd ſicut ibi ſpecies panis eſt, & non eſt ibi res cuius uel in aqua ſit illa ſpecies: ita eſt ibi fractio quæ non fit in aliqua re, quia nihil ibi frangitur, quod mirabiliter Dei potentia fieri dicunt, ut ibi ſit fractio, ubi nihil frangitur.

Aliorum opinio. D

Alii tradunt corpus Chriſti eſſentialiter frangi & diuidi, & tamen integrũ & incorruptibile exiſtere. †Quòd ſe colligere aſſerunt ex confeſſione Berengarii: qui confeſſus eſt coram Nicolao Papa & pluribus Epiſcopis, panem & uinum quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem non ſolum ſacramentum, ſed etiam uerum corpus & ſanguinem Chriſti eſſe: & ſenſualiter non ſolum ſub ſacramento, ſed in ueritate manibus ſacerdotum tractari,

† *Confeſſio Berengarij. Et habetur de conſec. diſtinct. 2. ca. Ego Berengarius.*

traƈtari, & frangi, & fidelium dentibus atteri.

Sententia probabilior. E

Sed quia corpus Chriſti incorruptibile eſt, ſanè dici poteſt fraƈtio illa & partitio non in ſubſtantia corporis ſed in ipſa forma panis ſacramentaliter fieri: ut uera fraƈtio & partitio ſit ibi, quæ fit non in ſubſtantia corporis ſed in ſacramento, id eſt, ſpecie. Ne autem mireris uel inſultes ſi accidentia videantur frangi, cùm ibi ſint ſine ſubieƈto: licet quidam aſſerant ea fundari in aere. Eſt ibi uera fraƈtio, & partitio, quæ fit in pane. i. forma panis. Vnde Apoſtolus ait, Panis quem frangimus: quia forma panis ibi frãgitur, & in partes diuiditur. Chriſtus uerò integer manet, & totus eſt in ſingulis. Vnde Augu. Quando Chriſtus manducatur, vita manducatur. Sed quis audeat manducare dominum ſuum? & tamen ueritas inuitans nos ad manducandum ait, Qui manducat me, uiuit propter me. Nec occidit Chriſtus ut manducetur, ſed mortuos uiuificat: quando manducatur, reficit, non deficit: uiuit manducatus, quia ſurrexit occiſus: nec quando manducamus, partes de illo facimus, & quidem in ſacramẽto ſic fit. Item, Norunt fideles quo modo manducent carnem Chriſti: vnuſquiſque accipit partem ſuam. unde & ipſa gratia partes uocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus in cœlo, manet integer totus in corde tuo. Ideo iſta dicuntur ſacramenta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur. uidetur panis & calix, quod & oculi renunciant. quod autem fides inſtruenda poſtulat. panis eſt corpus Chriſti, calix eſt ſanguis. Ex his datur intelligi, quòd fraƈtio & partes quæ ibi euidenter fieri, in ſacramẽto fiunt, id eſt, in ſpecie uiſibili. Ideoque illa Berengarij uerba ita diſtinguenda ſunt, ut ſenſualiter nõ modo in ſacramẽto, ſed in ueritate dicatur corpus Chriſti traƈtari manibus ſacerdotum: frangi uerò & atteri dentibus uerè quidem, ſed in in ſacramẽto tantum. Vera ergo eſt ibi attritio & partitio: ſed in ſingulis partibus totus eſt Chriſtus. Vnde Hieron. Singuli accipiunt Chriſtum Dominum & in ſin-

1. Cor. 10. d

In ſermone de verbis Euangelij.

Ioan. 6. f

Aug. de cõſec. diſt. 2.

In ſermone

in ſingulis portionibus totus eſt: nec per ſingulas minuitur: ſed integrum ſe præbet in ſingulis. Item Hilarius, Vbi pars eſt corporis, ibi eſt & totum.

quodam. Et habetur de conſecr. diſtinc. 2 cap. ſinguli accipi

Quid illæ partes ſignificent. F

Quid autem partes illæ ſignificent, Sergius Papa tradit inquiens. Triforme eſt corpus Chriſti. Pars oblata, in calicem miſſa, corpus Chriſti quod iam ſurrexit, monſtrat: pars comeſta, ambulantem adhuc ſuper terrã: pars in altari vſq; ad finem miſſæ remanens, corpus iacens in ſepulchro ſignificat: quia vſque in finem ſeculi corpora ſanctorum in ſepulchris erunt. Et ſicut partes illæ myſticam tenent ſignificationem, ita etiam & fractio paſſionis Chriſti & mortis eſt repreſentatio. Vnde ipſe ait, Hoc facite in meam commemorationem, id eſt, in memoriam paſſionis & mortis meæ. Nam vt ait Ambroſius, Quia in morte Chriſti liberati ſumus, huius in edendo & bibẽdo carnem & ſanguinem, memores eſſe debemus. Sed caueat quiſq; ne indignè percipiat, quia iudicium ſibi manducat. Non eſt enim ille panis qui vadit in corpus, ſed panis vitæ æternæ, qui animę noſtrę ſubſtantiam fulcit. Sic ergo viue vt quotidie merearis accipere, nec accedas indignus. Indignus eſt, qui aliter celebrat myſterium, quàm Chriſtus tradidit: vel qui habes mortale peccatum accedit. Ergo etſi ſint peccata quotidiana, vel non ſint mortifera, antequàm accedas dimitte debitoribus tuis. Si dimittis, dimittetur tibi: & ſic ſecurus accede. Panis enim ſalutaris eſt, non venenum. Si ita accedis, ſpiritualiter manducas. Spiritualiter enim manducat qui innocentiam ad altare portat.

De conſecr. diſt. 2. cap. Triforme.

Mat 26.c
Lucæ 22.c
De conſecr. diſt. 2 cap. Non iſte.

Si illud ſit ſacrificium, & ſi ſæpius immoletur Chriſtus. G

Poſt hæc quæritur, Si quod gerit ſacerdos, propriè dicatur ſacrificium vel immolatio: & ſi Chriſtus quotidie immoletur, vel ſemel tantum immolatus ſit. Ad hoc breuiter dici poteſt, illud quod offertur & conſecratur a ſacerdote vocari ſacrificium & oblationem: quia memoria

Ad Hebr. 7.d

moria eſt & repræſentatio ueri ſacrificii, & ſanctæ immolationis factæ in ara crucis. Et ſemel Chriſtus mortuus in cruce eſt ibique immolatus eſt in ſemetipſo, quotidie autē immolatur in ſacramēto, quia in ſacramento recordatio fit illius qđ factū eſt ſemel. Vnde Aug. Certū habemus quia Chriſtus reſurgēs ex mortuis iā nō moritur, &c. tñ ne obliuiſcamur qđ ſemel factū eſt, in memoria noſtra omni anno fit, ſcilicet, quoties Paſcha celebratur. Nūquid toties Chriſtus occiditur? ſed tm̄ anniuerſaria recordatio repræſentat qđ olim factū eſt: & ſic nos facit moueri, tanquā uideamus Dn̄m in cruce. Itē, ſemel immolatus Chriſtus in ſemetipſo, & tñ quotidie immolatur in ſacramento. Quòd ſic intelligendum eſt, quia in manifeſtatione corporis & diſtinctione membrorum ſemel tantum in cruce pependit, offerens ſe Deo patri hoſtiam redemptionis efficacem, eorum, ſcilicet, quos prædeſtinauit. Item Ambro. In Chriſto ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalutem potens. quid ergo nos? Nonne per ſingulos dies offerimus? Et ſi quotidie offeramus, ad recordationē eius mortis fit: & una eſt hoſtia, non multæ. Quomodo una, & nō multę? quia ſemel immolatus eſt Chriſtus. Hoc autē ſacrificium exemplum eſt illius: idipſum & ſemper idipſum offertur: proinde hoc idem eſt ſacrificium, alioquin dicetur, quoniam in multis locis offertur, multi ſunt Chriſti: non, ſed unus ubiq; eſt Chriſtus: & hic plenus exiſtens, & illic plenus: ſicut quod ubique offertur, unum eſt corpus, ita & unum ſacrificium. Chriſtus hoſtiam obtulit: ipſam offerimus & nunc: ſed quod nos agimus, recordatio eſt ſacrificii. Nec cauſa ſuæ infirmitatis repetitur, quia perficit hominem: ſed noſtræ, quia quotidie peccamus. Ex his colligitur eſſe ſacrificiū & dici, quod agitur in altari & Chriſtum ſemel oblatū, & quotidie offerri: ſed aliter tunc, aliter nunc. Et etiam quæ ſit uirtus huius ſacramenti oſtenditur: remiſſio ſcilicet peccatorum uenialium, & perfectio uirtutis.

Super Pſa. 20. Et habetur de conſ. diſt. 2. cap. Semel.

Aug. in li. Sēten. Pro. Et de conſe. diſt. 2. cap. Semel immolatus.

Super epiſ. ad Hebreos & allegatur de conſ. diſt. 2. cap. In Chriſto.

De virtute ſacramenti.

De cauſa inſtitutionis. H

Inſtitutum eſt enim hoc ſacramentum duabus de cauſis.

cauſis. In augmentum uirtutis, ſcilicet, charitatis, & in medicinam quotidianæ infirmitatis. unde Ambroſi. Si quoties effunditur ſanguis Chriſti, in remiſſionē peccatorum effunditur, debeo ſemper accipere, qui ſemper pecco, debeo ſemper habere medicinam. Augu. Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Chriſtus ſemel ſit paſſus: quia quotidie peccamus peccatis, ſine quibus mortalis infirmitas uiuere non poteſt. Et quia quotidie labimur, quotidie Chriſtus myſticè immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc ſacramentū ſalutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori non poteſt, per hoc ſacramentum remiſſionem conſequamur. Quotidie comeditur & ipſe bibitur in ueritate, ſed integer & uiuus manet. Item, Myſterium fidei dicitur: quia credere debes quòd ibi ſalus noſtra conſiſtas. Si autem quæratur utrum quotidie communicaedum ſit? Audi quid inde tradit Aug. Quotidie, inquit, Euchariſtiam accipere nec laudo, nec uitupero: omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi eſt, grauari magis dico Euchariſtiæ perceptione, quàm purificari. Et licet quis peccato mordeatur, ſi peccandi tamen de cætero non habeat uoluntatem, & ſatisfaciat lachrymis & orationibus, accedat ſecurus: ſed hoc de illo dico quem mortalia peccata non grauant. Si verò non frequentius, ſaltem ter in anno homines communicét, niſi fortè quis criminalibus impediatur: in Paſcha, ſcilicet, & Pentecoſte, & in Natali. Omnes ergo communicent, qui noluerint carere Eccleſiaſticis liminibus.

In lib. de ſacramētis 4. cap. 6. to. 4. Ad Ianuariū ibid. ca Sub figura

De conſec. diſtinct. 2. ca Quid ſit ſanguis. *Lib. de Eccleſiaſticis dogmatib. ca 53. to. 3.*

Fabianus Papa. De cōſ. diſt. 1. c Si non.

SI HAERETICI ET EXCOMMUNICATI HOC SACRAMENTUM CONFICIANT. Diſtinct. XIII. A

SOlet etiam queri, Vtrum praui ſacerdotes hoc ſacramentum conficere queant? Ad quod dici poteſt, quod illi, licet ſint praui, conſecrant uerè, ſcilicet qui intus ſunt nomine & ſacramento, & ſi non vita, quia non in merito

De poteſtate conficiendi.

merito cõſecrantis, ſed in verbo efficitur creatoris. Vnde Aug. Intra catholicã Eccleſiã in myſterio corporis & ſanguinis Domini, nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur ſacerdote: quia non in merito cõſecrantis ſed in verbo perficitur creatoris, & virtute ſpiritus ſancti. Credendũ eſt enim q͛d in verbis Chriſti ſacramẽta cõficiantur. † Sicut ipſe eſt qui baptizat, ita ipſe eſt qui per ſpiritũ ſanctũ ſuã efficit carnẽ & ſanguinẽ. Item Greg. Putant quidã cõmunionẽ corporis minus eſſe ſanctificatam, ſi illorũ fiat officio, quorũ vita eorũ oculis videtur ignobilis. Heu in quẽ magnũ laqueũ incidunt, vt diuina & occulta myſteria plus ab alijs ſanctificata poſſe fieri credant, cùm vnus idemq; ſpiritus ſanctus in tota Eccleſia inuiſibiliter ea myſteria & operando ſanctificet, & ſanctificando benedicat? Myſteriũ ideo dicitur, quod ſecretam & reconditam habeat diſpenſationem: Sacrificium verò, quaſi ſacrum factum: quia prece myſtica conſecratur pro nobis in memoriã dominicæ paſſionis. Sacramentum eſt in aliqua celebratione, cùm res ita fit, vt aliquid ſignificatæ rei accipiamus. Sacramenta ſunt Baptiſma, Chriſma, Corpus Chriſti: quæ ideo ſacramenta dicuntur, quia ſub tegumento viſibilium rerum diuina virtus ſecretius ſalutem eorundem ſacramentorũ operatur. Vnde a ſecretis virtutibus vel ſacris Sacramenta dicuntur. Panis & calicis ſacramentum Græcè Euchariſtia dicitur, Latinè bona gratia interpretatur: & quid melius corpore & ſanguine Chriſti? Siue ergo ꝑ bonos, ſiue per malos miniſtros intra Eccleſiam diſpenſetur, ſacramentum tamen eſt, quia ſpiritus ſanctus viuificat: nec bonorum diſpenſatorum meritis ampliatur, nec malorum attenuatur. Hoc de corpore Domini, hoc & de baptiſmate & chriſmate dicendum eſt & tenendum: quia virtus diuina ſecretius operatur in eis: & diuina ſolummodo eſt hæc virtus ſiue poteſtas, non humanæ efficaciæ. Illi verò qui excommunicati ſunt, vel de hæreſi manifeſtè notati, non videntur hoc ſacramentum poſſe conficere, licet ſacerdotes ſint: quia nemo dicit in ipſa conſecratione,

In lib. 1. de corpore Domini: & allegatur queſt. 1. ca. intra catholicam.

† *Ioan. 1. e 1. quæſt. 1. Multi ſecularium.*

1. Cor. 12. b

Iſidor. libro Eth. primo.

Hic magiſter non tenetur.

conſecratione, Offero, ſed Offerimus, quaſi ex perſona Eccleſiæ. Et ideo cum alia ſacramenta extra Eccleſiam poſſint celebrari, de hoc non uidetur. *a* Quod etiã Aug. tradere vr̃ dicens, Recolite nomen, & aduertite ueritatem. *b* Miſſa.n. dicitur eo ꝙ cœleſtis nuncius ad conſecrãdum viuificum corpus adueniat: iuxta dictum ſacerdotis dicentis, Omnipotens Deus iube hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuũ, &c. Idcirco niſi Angelus uenerit, miſſa nequaquã iure vocari poteſt. Nunquid.n. ſi hoc myſterium hæreticus auſus fuerit uſurpare, Angelum de cęlo mittit Deus oblationem eius conſecrare? maximè cùm eiſdem per Prophetam comminatus ſit dicens, Maledicam benedictionibus ueſtris. Quòd ſi benedictionib. eorũ ſe aſſerit maledicturã ueritas, quid erit de hoſtia? ergo dicemus illam poſſe benedici ab illo quẽ ſcimus a Deo fore maledictum cum ſua benedictione? Si enim Deus maledixerit benedictionibus hæreticorum, & ſchiſmaticus benedixerit: quis eorum præualebit? Nunquid benedictio maledicti ad nihilum poterit redigere uerba veriſſima cõminãtis Dei? Ex his colligitur, ꝙ hærecicus a catholica Eccleſia præciſus, nequeat hoc ſacramẽtum cõficere: quia ſancti angeli, qui huius myſterii celebrationi aſſiſtunt: tunc nõ adſunt, quando hęreticus uel ſchiſmaticus hoc myſteriũ temerariè celebrare præſumit. Non n. dubitari licet, ubi corporis dominici & ſanguinis myſteria geruntur, ſupernorũ ciuiũ adeſſe conuentus. In huius autẽ myſterii expletione, ſicut formam ſeruari ita ordinem haberi, ſcilicet, ut ſit ſacerdos, & intentionem adhiberi oportet ut illud facere intẽdat. Sed ſi non credit de illo myſterio ſicut ueritas hẽt, nunquid põt intendere illud conficere? & ſi nõ intendit, nunquid cõficit? Aliqui dicunt ẽt non rectè de illo myſterio ſentientes poſſe intẽdere: non quidẽ illud conficere, quod iam eſſet rectè credere, ſed id agere qđ geritur ab alijs dum conficitur; & ſic adhibetur intentio, & ſi intentio dicatur deeſſe cõficiẽdi illud miniſterium tñ ex quo intendit ea dicere &

a Augu. in ſerm. de corpore Chriſti.

b Vnde dicatur miſſa.

c Greg. maledicam benedictionibus veſtris, id eſt, his quæ in eis benedictionib. poſſidetis, vel *quicquid a vobis benedicetur, vel quoniam nõ benedicunt ſanctis ex vero corde vel quia qui iniquè agunt benedicuntur ab eis, adulanturq́; peccatorib. dummodo diuites ſint, & habetur 1. queſt. 1. cap. Multi ſecularium ad fi. Hie. maledicam benedicẽtibus vos*

agere quæ ab aliis geruntur, impletur myſterium. Illi etiam ſanè dici poteſt, *d* quod a brutis animalibus co pus Chriſti non ſumitur, etſi videatur. Quid ergo ſ mit mus, vel quid manducat? Deus nouit hoc. De h cœleſti myſterio aliqua perſtrinximus, a catholicis fid liter tenenda. Qui n. his cõtradicit, hæreticus iudicatu

Quid faciat hæreticum, & quid ſit hęreticus.

Nec autem ignores quid faciat hæreticũ, vel quid hæreticus, audi breuiter quid inde ſancti doctores tr dant. *e* Hilar. ait, Extiterunt plures, qui cœleſtium ve borum ſimplicitatem, nõ veritatis ipſius abſolutione ſuſceperunt: aliter interpretantes quàm dictorum vi tus poſtularet. De intelligentia enim hæreſis, non ſcriptura eſt; & ſenſus, non ſermo, fit crimen. Idem li 8. Intelligentiæ ſenſus in crimine eſt. *f* Hier. dicit, qu ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæreſis. *g* A guſt. definiens quid ſit hæreticus, ait: Hæreticus eſt q alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ pri cipatusque ſui gratia, falſas ac nouas opiniones gigni vel ſequitur.

h DE POENITENTIA.
Diſtinct. XIIII.

POſt hæc de pœnitentia agendum eſt. Pœnitent longè poſitis a Deo neceſſaria eſt, ut appropinqu Eſt. n. ut ait *i* Hier. ſecũda tabula poſt naufragium: qu ſi quis ueſtem innocentiæ in baptiſmo perceptam pe cando corruperit, pœnitentię remedio reparare pote Prima tabula eſt baptiſmus, ubi deponitur vetus hon & induitur nouus. Secunda, pœnitentia, quia poſt la ſum reſurgimus, dum uetuſtas reuerſa repellitur, & n uitas perdita reſumitur. Poſt baptiſmum prolapſi per nitentiam reuocari valent, ſed non per baptiſmum. l cet homini ſæpius pœnitere, ſed non baptizari, Bapt mus tantum eſt ſacramentum: ſed pœnitentia dicit & ſacramentum, & uirtus mentis, Eſt enim pœnitent interior, & exterior. Exterior, ſacramentũ eſt: interio virtus

id eſt, quicquid a vobis benedicetur p me erit maledictũ. Et habetur 1. q̃ſt. 1. c. Maledicam Greg. ſuper Ezech. Qui in expoſitione ſacri eloquij vt auditorib. placeat aliqd fingit, ſua verba loqtur nõ Dei, qui autẽ in verbis Domini aliter quã is qui protulit ſenſerit, etſi ſub alio intellectu tamen ad ædificationem charitatis tendit, Dñi ſunt verba quæ dicit.

d A *brutis animalibus Euchariſt. non ſumit.*

irtus mentis eſt: & utraq; cauſa ſalutis eſt & iuſtificā- onis. Vtrum uerò omnis exterior pęnitentia ſit ſacra- ıentum, vel ſi non omnis, quę hoc nomine cenſenda t, conſequenter inueſtigabimus. A pœnitentia cœpit oannis prædicatio dicentis, *k* Pœnitentiam agite: ap- ropinquabit enim regnum cęlorum. Quod aũt præco ocuit, illud poſt ueritas prædicauit, exordium ſumens ermonis a pœnitentia. Pœnitentia dr̃ a puniendo, qua uis punit illicita quæ commiſit. Pęnitẽtię virtus timo e concipitur. Vnde *l* Eſaias, A timore tuo Domine cõ- epimus & peperimus ſpiritum ſalutis. Eſt autem pęni entia, vt ait Ambr. mala præterita plangere, & plangen a iterum non committere. Item Greg. Pœnitere eſt nteacta peccata deflere, & flenda non committere. Nã ui ſic alia deplorat, ut alia tamen committat, adhuc pę itentiam agere aut ignorat, aut diſſimulat. Quid enim rodeſt ſi peccata luxuriæ qs defleat, & adhuc auaritiæ eſtibus anhelet? His uerbis quidam vehementius inhæ- entes, contendunt verè pęnitentem ultrà non poſſe eccare damnabiliter: & ſi grauiter peccauerit, veram ıon præceſſiſſe pęnitentiam. Quod ẽt alijs muniunt te timonijs. Ait. n. Iſidorus, Irriſor eſt & non pœnitẽs, qui dhuc agit qđ pęnitet, Nec vr̃ Deum poſcere ſubditus, ed ſubſannare ſuperbus. Canis reuerſus ad vomitum, & pœnitens ad peccatum. Multi lachrymas indeſinen- er fundunt, & peccare non deſinunt. Quoſdam accipe e lachrymas ad pœnitentiã cerno, & affectũ pęnitẽtiæ ıon habere: quia inconſtantia mentis nunc recordatio ıe peccati lachrymas fundunt, nunc reuiuiſcẽte vſu, ea quæ fleuerunt iterando cõmittitunt. Eſaias de peccato ibus dicit, † Lauamini, mundi eſtote. Lauatur & mũdus eſt qui & præterita plãgit, & flenda iterũ non cõmittit. Lauatur, & non eſt mundus qui plangit quæ geſſit, nec deſerit, & poſt lachrymas ea quæ defleuerat repetit. Idẽ *m* Aug. Inanis eſt pęnitentia, quã ſequẽs culpa coinqui- nat. Nihil proſunt lamenta, ſi replicãtur peccata. Nihil valet veniam a malis poſcere, & mala denuo iterare.

e *In libr. de Tri. in principio eiuſdem.*
f *Hieron. ſuper Oſee.*
g *Lib. de vtilitate credẽdi*, Et *ad Honoratum c. 1. in to. 6.*
h *De pœnitentia in generali.*
i *Commẽtario ad 3. ca.* E*ſaiæ poſt mediũ eiuſdem, in to. 5* E*t in to. 1. epiſtola de Virginitate ſeruãda ante medium eiuſdem.*
k *Mat. 3. a*
l E*ſaiæ 26.*
† E*ſaiæ 1.*
m I*n lib. ſoliloquiorũ de pœniten. diſtinct. 3. c Inanis.*

n De pęniten. diſt. 3. Qui admi.
o In li. 2. de pęni. ca. 10 Tomo 3. Super epiſt. ad Corinth.
Aug. ſuper octonarium 22.
p Quid ſit pœniten.
Determinatio præmiſſorum.

Item *n* Greg. Qui commiſſa plangit, nec tamen deſeri pœnæ grauiori ſe ſubijcit. Item *o* Ambroſius: Reperiu tur qui ſæpius agendam pœnitentiam putant: qui lux riantur in Chriſto. Nam ſi verè pœnitentiam in Chriſ agerent iterandum poſtea non putarent: quia ſicut vn baptiſma, ita eſt una pœnitenria. His alijſque pluribi vtuntur in aſſertionem ſuæ opinionis. Sed Ambr. dici Hæc uera pęnitentia eſt ceſſare a peccato. Et iterū, M gni profectus eſt renūciaſſe errori. Imbutos. n. vitiis ai mos exuere atq; emendare uirtutis eſt perfectæ & cœ litis gratiæ, & ideo ſanè ita definiri poteſt. *p* Pœnitent eſt uirtus uel gratia, qua commiſſa mala cum emend tionis propoſito plangimus & odimus, & plangenda u terius committere nolumus: quia pęnitentia vera eſt i animo dolere, & odire uitia. Vnde illa uerba præmiſſ Pœnitere eſt ante acta deflere, & flenda non committe re: rectè ſic accipi poſſunt, ut non ad diuerſa tempor ſed ad idem referantur: ut ſcilicet tempore quo defl commiſſa mala, nō cōmittat uoluntate uel opere flēd quod innuitur ex uerbis conſequentibus. Nam qui ſ alia deplorat, &c. Hinc Aug. ait, Cauendū eſt, ne quis e ſtimet nefanda illa crimina (qualia qui agunt, regnu Dei non poſſidebunt) quotidie perpetranda & eleem ſynis redimenda. In melius eſt. n. uita mutanda: & pe eleemoſynas de peccatis p̄teritis propitiādus eſt Deu non ad hoc emendus quodā modo, ut ea ſemper lice impune cōmittere. Nemini. n. dedit laxamentum pec di, etſi miſerando deleat commiſſa peccata, ſi non ſati factio cōgrua negligatur. Item Pius Papa, Nihil prode homini ieiunare & orare, & alia religionis opera ager niſi mens ab iniquitate reuocetur. Qui ergo a malis ſ mentē reuocat, ut commiſſa plangat, & plangenda cō mittere non uelit, nec ſatiſfacere negligit, vere pęnite Nec ideo nō eſt vera pęnitētia, quia fortè poſt, nō de p poſito, ſed caſu uel infirmitate peccabit. Ille aūt irriſ eſt & nō pęnitens, qui ſic cōmiſſa plangit, ut plangēd uolūtate uel opere cōmittere nō deſinat. Ille et qui po

In Enchiri. ca. 70. in tomo 3.
De pęniten diſt. 3. c. Nihil prodeſt.
Ponit determinationē Iſidor.

lachrymas

hrymas repetit quæ fleuit, lauatur ad tẽpus: ſed mun
s non eſt, id eſt, illa munditia non eſt ſufficiens ad ſa- *Ponit determinationẽ.*
tẽ: quia eſt momentanea, nõ perſeuerans: Itẽ illud, Ina
s eſt pęnitentia, quã ſequens culpa coinquinat, ſic in- *Auguſt.*
ligendũ eſt: Inanis eſt, ſcilicet, carens fructu illius peni
ntiæ, quã ſequens culpa non inquinat. Illius enim fru
us eſt uitatio gehennæ, & adoptio gloriæ. Mortificãt
im illa pęnitentia & alia anteacta bona perſequens
ccatũ, ut nõ ſortiantur mercedẽ, quã meruerunt cùm
rent, & quã haberent ſi peccatum nõ ſuccederet. Sed
ſi de peccato ſuccedendi pęnitentia agatur, & pęnitẽ
a q́ præceſſit, & alia anteacta bona reuiuiſcunt: ſed illa
ntũ, quæ ex charitate prodierũt. Illa.n. ſola uiua ſunt,
ıæ ex charitate fiunt. Ideoq; ſi per ſequentia peccata
ortificantur, per ſubſequentem pęnitentiam reuiui-
ere poſſunt. Quæ uerò ſine charitate fiunt, mortua &
ania generantur. & ideo per pęnitentiam reuiuiſcere
on ualent, Similiter intelligendum eſt illud, Nihil pro-
nt lamenta & cætera. & illud, Nihil ualet & cætera.
enim replicentur peccata, nihil ualet ad ſalutem uel
l ueniam in fine præcedens lamentum, quia nihil relin
uitur de uitę mũditia; quia aut peccata dimiſſa redeũt,
t quibuſdam placet, cùm replicantur: vel ſi nõ redeũt,
s tamẽ delectis propter ingratitudinem ita reus & im
undus conſtituitur, cùm adhuc in expiandis implica-
ır, acſi iam delecta redirent. De hoc tamen, ſcilicet, an
eccata redeant, pòſt plenius agemus. Similiter nihil ua
t ad ſalutem obtinendam, uel ad munditiam vitæ ha-
endam, ueniam de malefactis poſcere, & malefacta de-
uo iterare. Ita etiam intelligendum eſt illud quod idẽ *Aug. in lib. de uera & falſa pęnitẽtia. cap. 8. in medio eiuſd. in tomo 4.*
uguſt. alibi ait, Pęnitentia eſt quædam dolentis uin-
cta, ſemper puniens in ſe quod dolet commiſiſſe. & in
ã, Quotidie dolendum eſt de peccato, quod declarat
ſa dictionis uirtus. Pęnitere enim eſt pęnam tenere:
t ſemper puniat in ſe vlciſcendo, quod cõmiſit peccan
o. Ille autem pęnam tenet, qui ſemper uindicat quod *Eodem lib Cap 9*
ommiſiſſe ſe dolet. Pęnitentia ergo eſt uindicta ſem-

 per

per puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe. Quid reſtat n bis niſi dolere in vita? vbi enim dolor finitur, deficit, & pęnitentia. Si uerò pęnitentia finitur, quid relinquitu de venia? Tandiu gaudeat & ſperet de gratia, quandi ſuſtentatur a pœnitentia. Dicit enim Dominus, Vad & amplius noli peccare: nō dixit, Ne pecces, ſed nec v luntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo ſeruabi tur, niſi dolor in pœnitentia continuè cuſtodiatur? Se ſemper doleat & de dolore gaudeat: & non ſit ſatis q doleat, ſed ex fide doleat, & nō ſemper doluiſſe doleat

Ioan. 5. c. & 8. b.

Determinatio intelligentiæ dictorum. I

De pœnitentia perfectorum, uel ad ſalutem ſufficie ti intelligendum eſt quod ſupra dixit. ſ. Pœnitentia e uindicta ſemper puniens quod cōmiſit: & alia huiuſm di. Illud uerò, Si pœnitentia finitur, nihil de uenia reli quitur: dupliciter accipi poteſt. Si enim iuxta quorūd intelligentiam peccata dimiſſa redeunt facile eſt intell gere nihil de uenia relinqui: quia peccata dimiſſa iteru replicantur. Sicut enim ille qui ex ſeruitute in libertat manumittitur, interim vere liber eſt, & tamen propte offenſam in ſeruitutem poſtea reuocatur: & pœniten tia peccata verè dimittuntur, & tamen propter offen ſam quæ replicatur, iterum redeunt. Si verò non redir dicantur, ſanè poteſt dici etiam ſic nihil de venia relin qui: non quòd dimiſſa peccata iterum imputentur, ſe quia propter ingratitudinē ita reus & immundus con ſtituitur, ac ſi illa redirent.

De ſolenni & vnica pœnitentia. K

Illud autem quod Ambroſius ait, Reperiūtur, &c Si cut unum baptiſma, ita & una pœnitentia: non ſecun dum generalem, ſed ſecundum ſpecialem morem Eccle ſiæ de ſolenni pœnitentia dictum intelligitur: quę apuc quoſdam ſemel celebrata non iteratur. Item illud aliud † Ambroſij, Pœnitentia ſemel vſurpata nec verè ce lebrata, & fructum prioris aufert, & vſum ſequenti amittit: de ſolenni intelligitur. Solennis ergo pœni tentia,

De pęnitē. diſt. 3. c. Re periuntur. †De pœnit. diſt. 3. ca fi nali para. Pœnitentia ſo.

ntia.ut Ambroſ.in eodem ait, eſt quæ fit extra Eccle-
am in manifeſto.in cinere & cilicio:quæ pro grauiori
us horrendiſque ac manifeſtis delictis tantum imponi-
ur.Et illa non eſt iteranda pro reuerentia ſacramenti,
ne uileſcat & contemptibilis fiant hominibus. Vnde *Ad Mace.*
ugu. Quamuis cautè & ſalubriter prouiſum ſit, ut lo *epiſt.54.nō*
is illius humilimæ pœnitentiæ ſemel in Eccleſia con- *longè à prin*
datur, ne medicina uilis uel minus utilis eſſet ægrotis: *cip. in to.2.*
uæ tanto magis ſalubris eſt, quanto minus contempti-
lis fuerit.Quis tamen audeat Deo dicere. Quare huic
omini,qui poſt pœnitentiam primam rurſus ſe laqueis *Super Leui*
iquitatis obſtringit, adhuc iterum parcis? Origenes *ticum c.25.*
uoque de hac ſolenni pœnitentia, quæ pro grauiorib. *Hom.15.in*
iminibus iniungitur ait, Si nos aliqua culpa mortalis *med. eiuſd.*
uenerit,quæ nō in crimine mortali,uel in blaſphemia *to.1.*
lei,ſed in ſermonis uel in morum uitio cōſtat:hęc cul
ſemper reparari poteſt,nec interdicitur aliquando de
uiuſmodi pœnitentiam agere:ſed non ita de grauiori-
us criminibus. In grauioribus enim criminibus ſemel
ntum pœniteniæ conceditur locus. Communia quæ
equenter incurrimus, ſemper pœnitentiam recipiūt,
ſemper redimuntur. Communia dicit uenialia pecca
, & fortè mortalia quædam alijs minus grauia:quæ ſi-
t ſæpe committuntur,ita frequenter per pœnitentiā
dimuntur.Sed de grauioribus criminibus ſemel tantū
gitur pœnitentia, ſcilicet, ſolennis.Nam & de illis ſi ite
ntur,iteratur pęnitentia, ſed nō ſolennis:quod tamē
quibuſdam Eccleſijs non ſeruatur.

uthoritatibus probat, quòd non ſemel tantum, ſed frequenter peccata dimittantur per pœnitentiam. D

Quòd uero pęnitentia non ſemel tantum agatur,
d frequenter iteretur, & per eam frequēter iterum ue
a præſtetur, pluribus ſanctorum teſtimonij probatur.
it.n.† Aug.ſcribens contra quoſdā hæreticos, qui pec
ntib. poſt baptiſmum ſemel tantum dicebant utilem
e pęnitentiam,ita: Adhuc inſtant perfidi, qui ſapiunt
us quam oportet:non ſobrij,ſed excedentes menſurā:

† In lib. de vera & fal ſa pœn. c.5. in initio. in tomo 7.
Ad Ro.12.

dicunt, Etſi ſemel peccantibus poſt baptiſmum ualeat pœnitentia, non tamen ſępe peccantibus proderit iterata: alioquin remiſſio ad peccandum eſſet incitatio. Dicunt enim, Quis non ſemper peccaret, ſi ſemper per pęnitentiam redire poſſet? Dicunt enim Dominum incitatorem mali, ſi ſemper peccantibus ſubuenit: & ei peccata placere, quibus ſemper præſto eſt, gratia. Errant autē, conſtat enim multum ei peccata diſplicere, qui ſemper præſto eſt ea deſtruere. Sed ſi ea amaret, non ſemper ea deſtrueret. Idem ad Macedonium, Intantum hominum iniquitas aliquando progreditur, ut etiam poſt peractā pęnitentiam, & poſt altaris reconciliationem, uel ſimilia, uel grauiora committant. Et tamen † Deus facit, etiā ſuper tales oriri ſolem ſuū, nec minus tribuit, quàm antè tribuerat, Largiſſima munera uitæ & ſalutis. Et quāuis eis in eccleſia locus ille pęnitentiæ non concedatur: Deus tamen ſuper eos ſuæ pęnitentię non obliuiſcitur. Ex quorū numero ſiquis uobis dicat, Dicite mihi utrum aliquid proſit ad uitam futuram, ſi in illa uita illecebroſiſſimæ uoluptatis blandimentaa contempſero, ſi me pęnitendo uehementius quàm prius excruciauero, ſi uberius fleuero, ſi melius uixero, ſi pauperes largius ſuſtentauero, ſi charitate ardentius flagrauero? quis ueſtrū ita deſipit, ut huic homini dicat, Nihil tibi iſta in poſterum properunt? Vade ſaltem huius uitæ ſuauitate fruere. Auertat Deus tam immanam ſacrilegamque dementiam. Item Ioannes Chryſoſtomus de reparatione lapſi, Talis, mihi crede, talis eſt erga homines pietas Dei: Nunquam ſpernit pęnitentiam, ſi ei ſincere & ſimpliciter offeratur, etiam ſi ad ſummum quis perueniat malorum, & inde tamen uelit reuerti ad uirtutis uitam: ſuſcipit libenter & amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet ſtatum. Quodque eſt adhuc præſtantius & eminentius, etiamſi non potuerit quis explere omnem ſatisfaciēdi ordinem, quantulumcunque tamen, & quātumlibet breui tempore geſtam non reſpuit pęnitentiā: ſuſcipit et ipſam, nec patitur quamuis exiguæ cōuerſionis

Au. ad Macedon. epiſt. 54. non longè à prin. in to. 2.

† *Mat. 5. g*

Et habetur de pœnitent. diſt. 3. c. Talis.

nis perdere mercedé. Exemplis etiam hoc idé aſtrui poteſt, Dauid enim per pœnitentiam adulterij ſimul & homicidij ueniam impetrauit, & grauiter tamen poſtea deliquit in populi enumeratione, quod populi multitudo proſtrata oſtendit. Illud autem mirabile eſt, quod angelo ferienti plebem ſe obtulit dicens, † Grex iſte quid fecit? fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Quo facto ſtatim ſacrificio dignus iudicatur, qui abſolutione æſtimabatur indignus. Nec mirum ſi tali ſua oblatione pro populo peccati ſui adeptus eſt ueniam: cùm Moyſes offerendo ſe pro plebis errore peccata diluerit. His alijsque teſtimonijs pluribus euidenter oſtenditur, per pœnitentiam non ſemel tantum, ſed ſæpius nos à peccatis ſurgere, & uerá pœnitétiá ſæpius agi. Voluntariè n. peccantibus nobis ut ait Apoſtolus, pro peccatis non relinquitur hoſtia ſecunda. ſ. quia ſemel tantum Chriſtum oportuit pati: nec relinquitur ſecundus baptiſmus. Relinquit uerò ſecunda pœnitentia, & tertia & deinceps, ut Ioannes Chryſoſtomus ſuper hunc locum ait. Sciendum, inquit, quod hic quidam exurgunt, horum uerborum occaſione pęnitentiam auferentes: quaſi per pęnitentiam nó ualeat peccator poſt lapſum reſurgere ſecúdò, & tertiò, & deinceps. Verum etiam in hoc pęnitentiam nó excludit, nec propiciationem, quę ſępe fit per pœnitentiam: ſed ſecundum baptiſmum & hoſtiam.

2. Reg. 11. Ibidem c. Ambroſ. in Apologia Dauid c. 7. in fi. eiuſdé in 10. 4. † 1. Par. 21. cap. Exod. 32. g Heb. 10. e Ad cap. 10 Ad Hebr. Hom. 20.

QVOD PLVRIBVS IRRETITVS peccatis non poteſt pęnitere de uno uerè, niſi de omnibus pęniteat. Diſtinct. XV. A

ET ſicut prædictis authoritatibus illorum error conuicitur, qui pęnitentiam ſæpius agendam non putant, & per eam a lapſu peccantes frequéter ſurgere diffitentur: ita eiſdem illorum oppoſitio eliditur, qui pluribus irretitú peccatis aſſerunt de uno uerè pęnitere, eiuſdemq; ueniam à Domino conſequi poſſe ſine alterius pęnitentia. Quod etiam authoritatibus

De pœnitentia ſpecialiter quãtum ad eius partes: elidens errorem eorum qui dicunt, quòd pœnitentia poteſt fieri de uno pctõ ſine alio.

aſtruere

Nahum. 1. Et habetur de pœn.diſt. 3. ſunt plures. parag. authoritas. 8.d.c.Preſbyteri.

aſtruere conantur. Ait enim Propheta, Non iudicabit Deus bis in idipſum: uel ut alij tráſtulerunt. Non conſurget duplex tribulatio. Si ergo, inquiunt illi aliquis ſacerdoti fuerit cõfeſſus vnũ de duob. uel pluribus peccatis, & de illo iniunctã ſibi pęnitentiã à ſacerdote ſatisfactione expleuerit cæteris tacitis: non pro illo peccato amplius iudicandus eſt, de quo ſatisfecit ad arbitriũ ſacerdotis, qui vicẽ Chriſti in Eccleſia gerit Ideoq; ſi de eo iterũ iudicetur, bis in idipſum iudicat Deus, & conſurget duplex tribulato Sed de his oportet illud tantũ intelligi qui præſentibus ſupplicijs cõmutantur in bonum, & ſic perſeuerant: ſuper quos non conſurget duplex tribulatio. Qui uerò inter flagella duriores & deteriores fiunt, ut Pharao, præſentib. æterna connectũt: ut tẽporale ſupplíciũ ſit eis æternæ pęnæ initiũ. Vnde Augu. Ignis ſucceſus eſt, &c. id eſt, uindicta Dei hic incipiet: & ardebit uſq; ad extremã damnationẽ. Hoc cõtra illos notandũ eſt, qui dicũt illud, ſcilicet, Non iudicabit Deus bis in idipſum, ad omnia pertinere flagella: quia quidã hic flagellis emendantur, alij hic in æternũ puniuntur. Quinque enim modis flagella cõtingunt. vel ut iuſtis per patientiã merita augeantur, ut † Iob: uel ad cuſtodiã uirtutũ, ne ſuperbia tẽtet, ut *a* Paulo: uel ad corrigẽda peccata, ut Mariæ *b* lepra uel ad gloriã Dei, vt de *c* cæco nato: vel ad iudicium pęnæ, ut *d* Herodi, quatenus hic uideatur quid in inferno ſequatur: ſecundum illud, *e* Duplici contritione contere eos Domine. Illa ergo authoritas Nahum non cogit nos ſentire, omnia quæ temporaliter puniũtur non vlterius a Deo punienda. nam etſi ſuper eundẽ locum Hieronymus dicat † Aegyptios & Iſraelitas, à Deo temporaliter punitos, ne in æternum punirentur: non eſt tamen de omnibus generaliter intelligendum. Ait enim ſic, Quòd genus humanum diluuio, *a* Sodomitas igne, *b* Aegyptios mari, & *c* Iſraelitas in heremo perdidit, ſcitote ideo temporaliter pro peccatis puniſſe, ne in æternum puniret: quia non iudicabit Deus bis in idipſum. Qui ergo puniti ſunt, poſtea non punientur: alioquin

Determinatio præmiſſorum. Super canticum. Deut.22.d Et allegat. de pœn.d.3. c. Ignis glo. Beda ſuper Matthæũ. Quot modis contingunt flagella. † Iob. 1.d a 2.Co.1.e b Nu.22.b c Ioan.9.d d Act.12.d e Hie.17.c † De Aegyptijs & Iſraelitis & Sodomitis. Comment. ad eũ locum

alioquin mentitur ſcriptura: quod nefas eſt dicere. 1.c. Nahũ Prophetæ, Quid cogitatis contra Dominum. &c. in to. 6

Quæ ſit intelligentia præmiſſorum. B

Attende lector his verbis. & caue ne de oĩbus generaliter intelligas: ſed de his tm̃, qui inter ipſa flagella pœnitentiã egerunt, credentes in Deũ Hebræorũ quã etſi breuem & momentaneã, tñ non reſpuit Deus. Quod autẽ qui per tẽporale flagellũ non corriguntur, poſt æternaliter puniantur, ibidẽ oſtendit, agens de fideli deprehenſo in adulterio qui decollatur. Vbi oſtendit leuia peccata breui & tẽporali ſupplicio purgari, magna verò diurnis æterniſq; ſupplicijs reſeruari: ita inquiens, Quærat hic aliquis, ſi fidelis deprehenſus in adulterio decolletur, qđ de eo poſtea fiet? Aut.n. punietur, & falſum eſt qđ dicitur, Non iudicabit Deus bis in idipſum: aut nõ punitur: & optandum eſt adulteris vt hic breui pœna puniãtur, vt fruſtretur cruciatus æternos. Ad quod reſpondemus, Deũ vt oĩum rerum, ita ſuppliciorum quoq; ſcire menſuras: & non præueniri ſententiã iudicis, nec illi peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri poteſtatẽ: & magnũ peccatũ magnis diuturniſq; lui cruciatibus. Si quis vero punitus ſit temporaliter, vt ille qui Iſraelitæ maledixerat, & qui in ſabbato ligna colligerat, tales poſtea non puniri. quia culpa leuis præſenti ſupplicio compenſata ſit. Leuis enim culpa leui ſupplicio compenſatur. His ſatis innuit Hieron. grauia peccata & hic puniri graui ſupplicio: & in futuro punienda æternaliter, de quibus pœnitentia non agitur inter flagella. Leuia verò quæ hic puniuntur, leui pœna compenſationem recipere: qđ in bonis fieri nõ ambigimus, & malis fortè etiam fit ita. Satis iam apparet quòd illi de prophetia induxerunt, nõ facere pro eis qui dicunt ei, qui crimen ſibi reſeruat de alio veniam præſtari per pœnitentiam. Alias quoque authoritates inducunt. Ait enim † Greg. Pluit Dominus ſuper vnam ciuitatem, & ſuper alteram non pluit: & eandem ciuitatem ex parte compluit, & ex parte aridam relinquit. Cum ille qui proximum odit, ab alijs vitijs ſe corrigit, una eademq; ciuitas ex parte cõpluitur, & ex

a Gen. 19.c
b Exo. 14.g
c Nu. 14.a

Hie. eodem commentario ad 1.ca. Nahũ paulo inferius ad ſuperiora.

Hieron. in forma.

Ibidem.

Leuit. 24.b
Nu. 15.d

† Super Ezech. lib. 1. Homil. 10. Et habetur de conſec. diſtinct. 3. ca. Pluit.

& ex parte arida remanet: quia ſunt quidã, qui cùm quę dam vitia reſecent, in alijs grauiter perdurat. Itẽ Ambr. Prima cõſolatio eſt, quia nõ obliuiſcitur miſereri Deus: Secunda per punitionẽ: ubi etſi fides deſit, pęna ſatisfacit & releuat. Ratione quoq; vtuntur dicentes, Si is qui vnũ peccatum confitetur altero tacito, ſatisfactionem a ſacerdote iniunctã expleuerit: nũquid etſi peccatum tacitum conuerſus fuerit confeſſus, nõ pro vtroq; ei pęnitentia imponetur? Longè hoc videtur a ratione, & Eccleſiæ conſuetudine: quæ pro eodẽ peccato, niſi reiteretur, nulli bis pęnitentiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna ſatisfactio, unde & peccatũ deletum videtur.

Super Pſa. 118. in principio, ſermone 18. to. 4. Et habetur de conſec. diſtinc. 2. ca. Prima conſolatio.

Quomodo accipienda ſunt præmiſſa. C

De pœnitentia diſt. 3. c. Quęrat hic aliquis, parag. Illud etiam. Greg. vſq; ad finẽ ca. Matt. 18. d

His reſponderi poteſt ſic: illud Gregor. Pluit Dominus, &c. non ad criminis veniam, ſed ad operis praui deſertionem referendum eſt: vt ideo pars ciuitatis dicatur complui: quia ab actu & delectatione peccati cui antè ſeruiebat modo ceſſat: non quòd eius veniam habeat. Vocaturque pluuia illa talis continentia, qua ab opere peccati reuocatur: quia ex fonte gratiæ Dei id cordi inſtillatur: ut uel ſic paulatim ad pęnitentiam ueniat: uel eo minus a Deo puniatur qui diuturniori delectatione & actu peccati maius ſibi accumulaſſet tormentum. Si uerò ad indulgentiam reatus pluuia referatur, Euangelicæ ſententiæ contrariæ uidebitur. Si. n. propter miſericordiam, qua quis proximo ſuo non miſeretur, etiam quæ dimiſſa ſunt replicantur ad pęnam: multo magis quæ nódum ſunt dimiſſa propter odium fraternum, ad pęnam reſeruari probantur. Et ſi ille qui arbiter ſuæ uoluntatis conſtitutus eſt, non poteſt inchoare nouam uitam, ut ait Auguſt. niſi pęniteat eum ueteris uitæ: quomodo ad nouitatem indulgentiæ perueniet, qui odij uetuſtatẽ non depoſuit? Illud etiam quod ait Ambroſius, Etſi fides deſit, pęna ſatisfacit, &c. non de fide intelligitur qua creditur in Deum: ſed de conſcientia delicti. Deeſt enim fides cùm conſcientia peccati non ſubeſt. Nam cùm delicta omnia nemo intelligat: eſt aliquando

in homine peccatũ cuius nõ habet conſcientiam. Vnde Apoſtolus, Nihil mihi conſcius ſum: ſed nõ in hoc iuſtifi catus ſum. *1. Cor. 4.a* Cùm ergo quis flagellatur pro peccato cuius nõ eſt cõſcius, ſi patienter fert pęnã & humiliter amplectitur, cogitans ſe fortè peccatũ habere, qđ nõ intelligit, & pro eo puniri a Deo, pęna illa ſatisfacit & releuat grauatũ. Ad hoc auté quod obijcitur de ſatisfactione illa: ſi ſatisfactio nõ fuit, iterũ imponenda eſt: ſi uerò iterũ imponenda non eſt, ſatisfactio fuit: & ſi ſatisfactio fuit, ueniã impetrauit, reſponderi poteſt ſatisfactionẽ nõ ideo fuiſſe, quia ille dignos fructus pęnitentiæ non fecit. Eſt enim ſatisfactio pęnitentiæ, ut ait Augu. peccatorũ cauſas excidere, nec ſuggeſtionibus eorum aditum indulgere. *Aug. in li. de pœniten.* Itẽ, Sanè qui ſcelerate uiuunt, nec curant talẽ uitam moreſq; corrigere, & inter ipſa facinora ſua eleemoſynas frequentare non ceſſant: fruſtra ideo ſibi blãdiuntur, *Aug. in En chir. c. 75. i prin. cuiuſ.* quia Dñs ait, Date eleemoſynam: & ecce omnia munda ſunt uobis. *Lucæ 11.f* Hoc enim quàm latè pateat nõ intelligunt. Multa.n. ſunt genera eleemoſynarũ: quæ cùm facimus, adiuuamur. *De generib. eleemoſynarum. Ibid. cap. 72.* Non ſolum qui dat eſurienti cibum, ſitienti potum, & huiuſmodi: ſed etiam qui dat ueniam petẽti: eleemoſynam dat: & qui emendat uerbere in quem poteſtas datur, uel coercet aliqua diſciplina, uel orat ut ei peccatum dimittatur, eleemoſynam dat: quia miſericordiam præſtat. Multa enim bona præſtantur inuitis, quãdo eorum conſulitur utilitati & non uoluntati: ſed ea maior eſt qua ex corde dimittimus quod in nobis quiſque peccauit. *Aug. in Enchir. c. 73. i principio.* Minus.n magnum eſt erga eum eſſe beneuolum, qui tibi nihil mali fecit: Illud multo grandius ut tuum etiam inimicum diligas, & ei qui tibi malũ uult, & ſi poteſt facit, ſemper bonum uelis, faciaſq; quod poſſis. Quod ergo Dominus ait, date eleemoſynam, & omnia munda ſunt uobis: ita ne intellecturi ſumus, ut non credentibus in Chriſtum, munda ſunt omnia, ſi eleemoſynas illas dederint: qui enim uult ordinatè eleemoſynam dare, a ſe debet incipere, & etiam primum ſibi date. Eſt enim eleemoſyna opus miſericordię: uetiſſimeq;

dictum

Eccle.30.d dictum eſt, Miſerere animæ tuæ placens Deo. Non ergo ſe fallant, qui per eleemoſynas largiſſimas fructuũ ſuorum uel pecuniæ, impunitatẽ ſe emere æſtimant, in peccatis permanentes: quæ ita diligunt, ut in eis optent uerſari. *Pſalm. 10.* Qui uero diligit iniquitatẽ, odit animã ſuam: & qui odit aĩam ſuã, non eſt miſericors ei ſed crudelis. Diligendo quippe eã ſecundũ ſeculũ, odit eã ſecundũ Deum. Si ergo uult ei dare eleemoſynam, per quã fit mũda, odiat eam ſecundũ ſeculum, diligat eam ſecundũ Deum. Hæc eleemoſyna quã ſibi homo primitus debet, mundantur *Matth. 2.c* interiora. Ad quod hortans Chriſtus ait, Mundate quæ *AdTit.2.d* intus ſunt. Immundis enim nihil eſt mundum: ſed polluta ſunt eorum mens & conſcientia, ut ait Apoſtolus. Im*Acto.15.c* mundi uerò ſunt omnes, quos nõ mundat fides, qua cre*Matt.23.c* ditur in Chriſtum: de qua ſcriptũ eſt, Mundans fide corda eorum. Sed ne iſtas eleemoſynas, quæ fiunt de fructibus terræ, reſpuere Chriſtus uideretur, Hæc, inquit, oportuit facere, ſcilicet, iudiciũ & charitatem Dei, & illa nõ omittere, id eſt, eleemoſynas fructũ terrenorum. Ex his datur intelligi, quòd in peccato mortali permanentes, etſi eleemoſynas largas faciant, non tamen per eas ſatisfaciunt: quia inordinatè agunt, dum a ſe non incipiunt. Nec propriè dicitur eleemoſyna tale opus, dum ſibijpſis crudeles exiſtunt, non placentes Deo. Non ergo dicenda eſt illa peccati ſatisfactio, quã quis agit pro uno *De pœni.di. 3. Nihil prodeſt.* peccato, dum perdurat in altero. Quia nihil prodeſt ieiunare, & orare, & alia bona agere, niſi mens reuocetur a peccato. & ſi aliquando cõuerſus tacitum peccatum ſa*Pius Papa.* cerdoti fuerit confeſſus, de utroque imponenda eſt ei ſatisfactio: quia de primo condigne non ſatisfecit.

Secundum quoſdam fuit ſatisfactio. D

Quibuſdam tamen uidetur fuiſſe ſatisfactio, ſed infructuoſa, dum in peccato altero perſiſtit: percipietur tamen fructus eius, incipietque proficere, cùm peccati alterius pœnituerit. Tunc enim utrunque dimittitur peccatum, & ſatisfactio præcedens uiuificatur, quæ fuerat mortua: ſicut baptiſmus illi qui fictè accedit tunc

primitus valet, cùm fictio a mente recedit per pœnitentiã. Et in huius opinionis munimentũ authoritates inducunt. Ait.n. Aug. Pium eſt credere, & noſtra fides expoſtulat, vt cùm gratia Chriſti in homine deſtruxerit mala priora, etiã remuneret bona: & cũ deſtruxerit qđ ſuum non inuenit, diligit bonũ quod in peccante plãtauit. Itẽ Hieron. Si qñ videris inter multa peccata quenquã facere aliqua iuſta opera, nõ eſt tã iniuſtus Deus, vt propter multa mala obliuiſcatur paucorum bonum: ſed faciet ea metere & in horrea congregare, quæ bona in terra ſeminauit. Sed hæc dicta intelligimus de illo, qui in charitate quodam tempore bona facit & bonus eſt, alio verò tempore malus eſt & multa peccata facit. Non ergo intelligẽdũ eſt eũ inter multa peccata iuſta opera feciſſe, quaſi ſimul eodemq; tẽpore peccata fecerit & iuſta opera: ſed diuerſis temporibus vtraq; feciſſe. Niſi enim bonus foret quando bona fecit, non ſeminaſſe diceretur in terra bona. Deſtructis ergo malis poſt opera bona commiſſis, priora bona in charitate, ſcilicet, facta, quæ ſequentia mala mortificauerant, pœnitentia de illis malis habita viuificantur & remunerantur. Vnde Apoſtolus, Iacientes fundamentum pęnitentiæ ab operibus mortuis: opera mortua nominans priora bona ſignificat, quæ per ſequens peccatum erant mortua: quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc ſicut peccando fiunt irrita, ita per pęnitentiam reuiuiſcunt, & ad meritum æternitatis prodeſſe incipiunt. Similiter & illud bonum amat Deus quod plãtauit in peccãte, in illo. ſ. qui poſt illud bonum peccauit, non ſimul peccans & bonum operans extitit: quia talis hominis opus non diligeret Deus ad remunerationem. † Poteſt etiã accipi de operibus bonis, quę ab aliquo fiunt dũ malus eſt, & in peccato mortali perſiſtit, vel ad tempus, vel vſq; in finem: quæ dicuntur a Deo remunerari & nõ dari obliuioni, nõ quia proficiãt ad vitã æternã obtinendam, ſed ad tolerabilius extremi iudicij ſuppliciũ ſentiendũ: ſicut de fide & cæteris quæ ſine charitate habentur. † Aug. ait, Si quis non habens charitatẽ

Li. de vera & falſa pœniten. c. 14 in fine to. 4

Comment. ad illud Aggæi primo, Seminaſtis multum, &c. in to. 6

In epiſt. ad Hebræos c. 6. a

† *De operibus bonis.*

De pęniten. diſt. 3. cap. Quid ergo. parag. Poteſt etiam.

† *Lib. de patientia vnico ca. 26. in to 4.*

quæ

quæ pertinent ad unitatem ſpiritus & uinculum pacis quo Eccleſia connectitur, in aliquo ſchiſmate conſtitutus, ne Chriſtum neget patitur tribulationes, famem, perſecutionem, uel flammas, uel beſtias, uel ipſam crucem timore gehennæ: nullo modo iſta culpanda ſunt, imò & hæc laudanda eſt patientia. Non enim dicere poterimus melius ei fuiſſe, ut Chriſtum negando nihil horum pateretur, quæ paſſus eſt confitendo: ſed æſtimandum eſt fortaſſe tolerabilius ei eſſe futurum iudicium, quàm ſi Chriſtum negãdo nihil horum pateretur: ut il-
1. Cor.13.b lud quod ait Apoſtolus ſi tradidero corpus meum ita ut ardeat, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt: nihil prodeſſe intelligatur ad regnum obtinendum, niſi ad extremi iudicij tolerabilius ſubeundum ſuppli-
Auguſt. cium. & infrà, Hæc propter charitatem dicta ſunt: ſine
1. Cor.13.c qua in nobis non poteſt eſſe uera pęnitentia: quoniam in bonis charitas Dei eſt quæ tolerat omnia.

Perſtringit dictorum ſummam, ut alia addat. E

Ex his oſtenditur bona quæ ſine charitate fiunt, prodeſſe quidem ad tolerabiliorem pęnam ſentiendam, ſed non ad uitam obtinendam. Iſta enim quæ in charitate quis facit, ſi poſtea prolapſus fuerit nec exurrexerit,
Ezec. 33.f non eſſe in memoria Dei Ezechiel dicit, Si auerterit ſe iuſtus a iuſtitia & fecerit iniquitatem, nunquid uiuet? omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in peccato ſuo morietur: & non erunt in memoria iuſti-
Hom. 11. ſuper Ezech. in lib. 1. tię quas fecit. In cuius loci expoſitione Gregor. ait. Hoc nobis maximè conſiderandum eſt, quia cùm mala committimus, ſine cauſa ad memoriam tranſacta bona reuocamus: quoniam in perpetratione malorum nulla debet eſſe fiducia bonorum præteritorum. Intelligendum eſt hoc, ad uitam percipiendam bona præterita nõ dare fiduciam, etſi ad mitiorem pœnam: alioquin præmiſſæ authoritati Auguſtini obuiaret. Et bona ergo ſine charitate facta, & bona in charitate facta, quæ commitatur mortalis culpa, quam nõ delet ſequẽs pęnitentia: ad ſenſum mitioris pęnæ proficiũt, non ad uitæ fructũ.

Authori-

Authoritates alia inducit contra eos qui dicunt de vno peccato pœnitentiam agi, altero tacito. F

Satis arbitror illis eſſe reſpõſum, qui aſſerunt de uno crimine penitentiam agi, & ueniam præſtari, alio in delectatione retento, uel per confeſſionem non expoſito, qui non modo præmiſſis authoritatibus confutantur, ſed etiam ſubditis. Ait enim Auguſt. Sunt plures quod pęnitet peccaſſe, ſed tamen omnino reſeruantes ſibi quædam in quibus delectentur: non animaduertentes Dominum ſimul mutum & ſurdum a dæmonio liberaſſe, per hoc docens nos nunquam niſi de omnibus ſanari. Si enim uellet peccato ex parte reſeruari habẽti ſeptem dæmonia, ei proficere potuit, ſex expulſis, expluit autem ſeptem, ut omnia crimina ſimul eijcienda doceret. Legionem uerò dæmonum ab alio eiiciens, nullum reliquit de omnibus, qui liberatum poſſideret; oſtẽndens quod etſi peccata ſint mille, oportet de omnibus pœnitere. Nunquam aliquem ſanauit Dominus, quem non omnino liberauit. Totum enim hominẽ ſanauit in ſabbato: quia & corpus ab omni infirmitate, & animã ab omni contagione liberauit: indicans pęnitentem oportere ſimul dolere de omni crimine. Scio enim Dominũ inimicũ omni criminoſo. Quomodo ergo qui crimen reſeruat, de alio recipiet ueniam? ſine amore Dei cõſequeretur ueniam, ſine quo nemo unquam inuenit gratiam. Hoſtis enim Dei eſt, dum offendit perſeueranter. Quædam enim impietas, infidelitatis eſt, ab illo qui iuſtus & iuſtitia eſt, dimidiam ſperare ueniam. Iã enim ſine uera pęnitentia inueniret gratiam. Pęnitentia enim uera ad baptiſmi puritatẽ conatur adducere. Rectè enim pęnitens quicquid ſordis poſt purificationem baptiſmi contraxit, oportet ut abluat, ſaltẽ lachrymis mentis ſed ſatis durus eſt, cujus mentis dolorẽ oculi nõ declarant. Sed ſciat ſe culpabiliter durũ, qui deflet damna temporis, uel mortem amici, & dolorem peccati nõ oſtendit in lachrymis. Quem ergo pęnitet, omnino pęniteat. Idem, Pęnitentes, ſi uerè eſtis pœnitentes, &

In libro de vera & falſa pœnitentia. cap. 9. in tomo 4.
Mar. 7. e.
Lucæ 8. f.
Mar. 5. b.
Ioan. 7. d.
Ibidem. ca. eodem.
Au. i li. de

vera & fal ſa pęn. c.10 in principio eiuſdem. De pęniten. diſtin.5.ca. Fratres noſtros.

non eſtis irridentes: mutare vitam, recōciliamini De Pœnitentiam agis, genua figis, & rides: ſubſannas D patientiam. Si pœnitentiam agis pœnitet te: ſi non p nitet te, non es pœnitens. Si ergo pęnitet, cur facis qu malè feciſti? Si feciſſe pœnitet, noli facere, ſi adhuc faci certè non es pœnitens. Item Innocētius Secundus, A monemus fratres noſtros ne falſis pœnitentiis laicor animas decipi, & in infernum pertrahi patiātur. Falſa autem pœnitentiam eſſe conſtat, cum ſpretis pluribu de vno ſolo pœnitentia agitur: vel cū ſic agitur de vn vt non diſcedatur ab alio.

Repetit de vera pœnitentia.

Mat.27.a. Comment. ad illud, Matth.27. Quid ad nos? in to.9. Pſal. 108.

Ex præmiſſis perſpicua fit notitia veræ pęnitenti uel ſatiſfactionis. Illa enim vera eſt pęnitentia, quæ pe catum abolet: quod illa ſola facit, quæ ſcelus corrigi quæ odium commiſſi criminis & committendi cū de ſiderio ſatiſfaciendi affert. Iudas enim pęnituiſſe legitu ſine aſſecutione venię, quia tali pęnitentia nō correx crimen. Vnde Hieron. Nihil Iudæ profuit ſera pœnite tia, per quam ſcelus corrigere non potuit. Si quando fr ter peccat in fratrem, ut emendare nō valeat quod pe cauit, poteſt ei dimitti: ſin autem permanēt opera, fru ſtra voce aſſumitur pœnitentia, hoc eſt quod de eo inf licißimo dicitur, Et oratio eius fiat in peccatum, ut n ſolum emendare nequiuerit proditionis nefas, ſed pro prii homicidii ſcelus addiderit. Caue qualiter intelliga illud, Vt emendare non ualeat, ꝙ peccauit &c. Non.n emendatio hic intelligenda eſt rei demptæ recompenſ tio: ſed delicti exprobatio & abominatio, cum ſatisfa ctionis deſiderio. Demit.n. iniuſtè quis alicui, quod re

Au. in epi. 2. ad Macedo. epiſt. 4. poſt mediū eiuſdem. in tom. 2.

ſtituere non ualet, ut oculum, uel uitam, & huiuſmodi & tamen ſi pœnituerit peccati cum amore condignę ſ tisfactionis, veniam hēt. Nec ideo quiſquā putet, qui r alienā iniuſtè abſtulerit quam redere pōt, de illo pecca to pœnitere ac veniā conſequi, niſi reſtituat ablatum. Quandiu.n. res propter quam peccatum eſt, non reddi tur ſi reddi poteſt, non agitur pœnitentia, ſed fingitur

DE

DE TRIBVS QVAE IN POENITENTIA conſideranda ſunt. Diſtinct. XVI. A

IN perfectione autē pęnitentiæ tria obſeruanda ſunt, ſcilicet, compunctio cordis, confeſſio oris, ſatisfactio operis. Vnde † Ioannes Chryſ. Os aureum, perfecta pęnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre, in corde eius contritio, in ore confeſſio, in opere tota humilitas. Hæc eſt fructifera pęnitentia, ut ſicut tribus modis Deū offendimꝰ, ſcilicet, corde, ore, & opere: ita trib. modis ſatisfaciamus. Sunt .n. tres peccati differentiæ (ut ait a Auguſt.) & in corde, & in facto, & in conſuetudine, uel uerbo tanquam tres mortes. Vna quaſi in domo, ſcilicet, cùm in corde conſentitur libidini: Altera niſi prolata iam extra portam, cum in factum procedit aſſenſio: Tertia cum ui malæ conſuetudinis tanquam mole premitur animas, uel noxiæ defenſionis clypeo armatur, quaſi in ſepulchro iam fętens. Hæc ſunt tria genera mortuorum, quæ Deus legitur ſuſcitaſſe. Huic ergo triplici morti, triplici remedio occurritur, contritione, cōfeſſione, ſatisfactione. Compunctio nobis commēdatur ibi, b Scindite corda ueſtra, & non ueſtimenta veſtra. Confeſſio ibi, c Iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Verè enim confitetur qui ſe accuſat, qui execrādo malum ſibi imputat. Et ibi, Effundite corā illo corda ueſtra. Et iterum, Confitemini alterutrum peccata ueſtra. Satisfactio a Ioanne præcipitur, ubi ait, Facite dignos fructus pęnitentiæ, ſcilicet, ut ſecundum qualitatem & quantitatem culpæ ſic qualitas & quantitas pœnę. Non enim par debet eſſe fructus boni operis eius qui nihil uel minus peccauit, & eius qui grauius cecidit. Ideo diſcretio pœnitenti ualde neceſſaria eſt, ut illa gerat quæ tradit Auguſtin. dicens, Conſideret qualitatem criminis, in loco, in tempore in perſeuerantia, in uarietate perſonæ: & quali hoc fecerit tentatione, & in ipſius uitii multiplici executione. Oportet enim pęnitere fornicantem ſecundum excellentiam ſui ſtatus vel

Aſſignat partes pœnitentię ut eſt Eccleſiæ *ſacramentū.* E*t determinat primò de partibus pœniten.*

† De pęnit. diſtin. 1. *c.* P*erfecta.*

a *De ſermone habito in monte lib.* 1 *paulò ante medium, in tomo* 4.

b *Iohel.* 2. g

c *Pro.* 18. *c.*

P*ſalm.* 61.

I*acob.* 5. *d.*

Matth. 3.

Luc. 3. *b.*

B. Beda.

D*e vera et falſa pęnit.* 4. *in principio in to.* 4.

officij, vel ſecũdum modũ meretricis, & in modum operis ſui: & qualiter turpitudinẽ egerit, ſi in loco ſacrato ſi in tempore orationi conſtituto, ut ſunt feſtiuitates & tempora ieiunij. Conſideret quantum perſeuerauerit, & defleat quòd perſeueranter peccauerit: & quanta victus fuerit impugnatione. Sunt enim qui non ſolũ non vincuntur, ſed ultro ſe peccato offerunt: nec expectant tẽtationem, ſed præueniunt voluptatem. Et pertractet, ſecum, quàm multiplici actione uitij delectabiliter peccauit, Omnis iſta uarietas confitenda eſt & deflenda, vt cùm cognouerit quod peccatum eſt, citò inueniat Deũ ſibi propitium. In cognoſcẽdo augmentum peccati, inueniat cuius ætatis fuerit, cuius ſapiẽtiæ & ordinis, Immoretur in ſingulis iſtis, & ſentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualitatem uitis, defleat uirtutem qua interim caruit. Dolendum eſt enim non ſolum quòd peccauit, ſed quia uirtute ſe priuauit. Defleat ẽt quoniam offendens in uno, factus eſt omnium reus. Ingratus enim extitit, qui plenus uirtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quiſque peccator fit culpabilior, quò eſt Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccauit, quia omni bono abundauit. Alio etiam modo offendens in vno, factus eſt omnium reus: quia omnis virtus patitur detrimentum ab uno uitio. Ponat ſe omnino in iudicio & poteſtate ſacerdotis, nihil ſui referuans ſibi: ut omnia eo iubente paratus ſit facere pro recipiẽda uita animæ, quæ faceret pro uitãda corporis morte: & hoc cum deſiderio, quia uitam recuperat infinitam: Cũ gaudio enim facere debet immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus, ſemper deprecetur Deum, offerat Deo mentem & cordis contritionem, deinde & quod poteſt det de poſſeſſione, & tunc ſi quid offerat, ſecurus offerat. Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Prius dicit Abel, quàm ad munera eius. In iudicio ergo cordis conferenda eſt eleemoſyna tribuentis. Nec conſiderandum eſt quantum, ſed qua mẽte, qua affectione dat quod poteſt. Qui ergo ſua

Ibidem.

Iacob. 2. b.

Aug. de pœniten. vera & falſa, in tom. 4. c. 14

Ibidem. Cap. 15.

Geneſ. 4. b.

peccata

peccata redimere uult temporalium oblatione, prius offerat mentem. Caueat etiam ne ductus uerecundia, diuidat apud ſe confeſſionem, ut diuerſa diuerſis uelit ſacerdotibus manifeſtare. Quidam enim uni celant, quod alteri manifeſtandum conſeruant: quod eſt ſe laudare, & ad hypocriſin tendere, & ſemper uenia carere: ad quã per fruſta putat puenire. Caueat ẽt ne prius ad dominicum corpus accedat, quàm confortetur bona conſcientia, & doleat quòd nondum audeat ſumere, quem multum deſiderat cibum ſalutarem. Cohibeat etiam ſe à ludis, a ſpectaculis ſeculi, qui perfectam uult conſequi remiſſionis gratiam. Iſti ſunt digni fructus pęnitentiæ, animam captiuam elaqueantes, & in libertate ſeruãtes. Et infrà, Quærat anima dignos fructus, etſi non dignos pęnitentię. Sunt. n. digni fructus uirtutũ, qui non ſufficiũt pęnitentib. Pęnitentia. n. grauiores poſtulat, ut dolore gemitib. mortuus impetret uitam. Ex his oſtẽditur qui ſint digni fructus pęnitentiæ, quib. vera ſatisfactio expletur: & ꝙ non oẽs digni fructus ſunt digni fructus pęnitentiæ: qđ de illa pęnitentia intelligitur, quæ maiorũ eſt criminum. Non enim ſufficiunt grauiter delinquentibus, quæ ſufficiunt. minus uel parum peccantibus.

Quòd non eſt diuidenda confeßio per diuerſos ſacerdotes.

Aug. ibidẽ. Cap. 15.

Quę ſit falſa ſatisfactio. B

Et ſicut ſunt digni fructus pęnitentiæ, ac vera ſatisfactio: ita & indigni fructus, & falſa ſatisfactio, id eſt, falſa pęnitentia. Vnde Grego. Falſas pęnitentias dicimus, quæ non ſecundnm authoritates ſanctorum pro qualitate criminum imponuntur. Ideoque miles, uel negotiator, uel alicui officio deditus, quod ſine peccato exerceri non poſſit, ſi culpis grauioribus irretitus ad pęnitẽtiam uenerit, uel qui bona alterius iniuſtè detinet, uel qui odium in corde gerit: recognoſcat ſe ueram pęnitentiam non poſſe peragere, niſi negocium relinquit, uel officium deſerat, & odium ex corde dimittat, & bona quæ iniuſtè abſtulit, reſtituat. Nec tamen deſperet, interim qcquid boni facere poteſt, hortamur ut faciat, ut Deus cor eius illuſtret ad pęnitentiam. Cùm ſit pę-

De pœnitentia diſt. 5. c. Falſas.

nitentia interior & exterior, de utraq; per præmiſſa ſatis apparet quæ ſit uera, & quæ ſit falſa.

De tribus actionibus pœnitentiæ.

Prædictis uerò adiiciendũ eſt, quòd tribus modis agitur pęnitentia, ante baptiſmum, ſcilicet, de priorib. peccatis: poſt baptiſmum de grauiorib. quæ poſt committũtur. Eſt etiam pęnitentia uenialium quotidiana: quæ ẽ humiliũ eſt, & perfectorum. Vnde Aug. Tres ſunt actiones pęnitentiæ, quas mecum eruditio ueſtra recognoſcit. Vna eſt quæ nouum hominem per baptiſmum parturit, donec per baptiſmum omnium præteritorũ ablutio fiat peccatorũ: quia nullus ſuæ uoluntatis arbiter niſi pœniteat eum ueteris uitæ, nouam inchoare põt, a qua paruuli ſunt immunes cum baptizantur, quia nondum poſſunt uti libero arbitrio: quib. tamen ad remiſſionem originalis peccati prodeſt eorum fides, a quib. offerũtur. Altera eſt actio pęnitentiæ poſt baptiſmum, quæ fit pro illis peccatis quæ legis decalogus continet. Agũt ergo homines pęnitentiam ante baptiſmum de peccatis prioribus, ita tamen ut ẽt baptizentur: ſicut Petrus ait, Agite pęnitentiam & baptizetur unuſquiſque ueſtrum in nomine Domini, &c. Agunt ẽt pęnitentiam, ſi poſt baptiſmũ ita peccauerunt, ut excommunicari & reconciliari poſtea mereantur. Eſt ẽt pęnitentia bonorum & humilium fidelium, penè quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra, &c. Neq; a nobis dimitti uolumus quæ dimiſſa nobis in baptiſmo nõ dubitamus: ſed illa quæ humanæ fragilitati quanuis parua, tamen crebra ſubreptunt, quæ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt & opprimẽt, ſicut unum aliquod grande peccatũ. Quid enim intereſt ad naufragium an uno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim ſubrepens aqua in ſentinã p negligentium culpam impleat nauem, & ſubmergatur? Ideo ieiunium, & eleemoſynæ, & orationes inuigilent in quib. cum dicimus. Dimitte nobis debita noſtra, &c manifeſtamus nos habere quod nobis dimittatur: & in his

Hom. de utilitate & neceſſitate pœnit. quæ eſt 50. in to. 10 Et li. de medicina pęn. c. 2. in to. 9.

Exod. 20. b

Actor. 2. f.

Mat. 6. b.

Quòd multitudo venialium ita aggrauat ſicut vnum grande peccatum.

Matt. 6. b.

is verbis humiliantes animas noſtras, quotidianam agẽ e pœnitentiam non ceſſamus.

De ſatisfactione uenialium D

Quæ autem pro venialibus ſit ſatisfactio ſufficiens, Aug. inſinuat ita inquiens in Enchiridio, De quotidianis & breuibus leuibusq; peccatis, ſine quibus hæc vita non dicitur, quotidiana oratio fidelium ſatisfacit. Eorũ enim eſt dicere, Pater noſter qui es in cœlis, &c. Delet omnino hæc oratio minima, & quotidiana peccata. Delet, & illa a quibus uita fidelium etiam ſcelerate geſta, ſed pœnitendo in melius commutata diſcedit. Scut ueraciter dicit, Dimitte nobis debita noſtra: ita & ueraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, id eſt, ſic fiat quod dicitur: quia & ipſa eleemoſyna eſt veniam petentibus omnino ignoſcere. Ex his alijsque præmiſſis iam facile eſt intelligere, quæ pro uenialibus ſit exhibenda ſatisfactio. Sufficit enim dominica oratio cum ieiunio & eleemoſynis: ſic tamen vt præcedat contritio aliquantula, & addatur confeſſio ſi adſit facultas. de qua confeſſione pòſt tractabitur. Pro grauioribus uerò peccatis hæc etiam in ſatisfactione adhibenda ſunt, ſed multo vehementius atque diſtrictius, quia ut ait Augu. ad agendam pœnitentiam non ſufficit more in melius commutare, & à malis factis recedere, niſi de his quę facta ſunt mutare, & a malis factis recedere, niſi de his quæ facta ſunt ſatisfaciat Domino per pęnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per cõtriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis.

Cap. 11. in Tomo 3.

Matt. 6.

In li. de pænitentiæ medicina. ca. 5 in to. 9. Et Ho. 50. quæ eſt de vtilitate ac neceſſitate pænitentiæ in fi. in to. 10. De confeſſ. ſacramẽtali & de his quæ ad eam ſpectant

TRIA PROPONVNTVR QVAERENDA: primum an ſine confeſſione dimittatur peccatum. Diſtinct. XVII. A

HIc oritur quæſtio multiplex, Primo enim quæritur, Vtrum abſque ſatisfactione, & oris cõfeſſione, per ſolam cordis contritionem, peccatum alicui dimittatũ? Secũdò, An alicui ſufficiat cõfiteri Deo ſine ſacerdote? Tertiò, an laico fideli facta ualet cõfeſſio?

In his enim etiam docti diuerſa ſentire inueniuntur: ſuper his varia ac penè aduerſa tradidiſſe videntur doctores. Dicunt enim quidam, ſine confeſſione oris & ſatisfactione operis neminem a peccato mundari, ſi tempus illa faciendi habuerit. Alij uerò dicunt ante oris confeſſionem & ſatisfactionem in cordis contritione peccatum dimitti à Deo, ſi tamen votum confitendi habeat. Vnde Propheta, Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiã meã Domino, & tu remiſiſti impietatẽ peccati mei. Quod exponẽs Caſſiodorus ait, Dixi, id eſt, deliberaui apud me quod cõfitebor, & tu remiſiſti, Magna pietas Dei, qui ad ſolã promiſſionẽ peccatũ dimiſerit. Votum enim pro operatione iudicatur. Itẽ Aug. Nondũ pronũciat, promittit ſe pronunciaturũ, & Deus dimittit: q̃a hoc ipſum dicere, quoddã pronunciare eſt corde. Nõdũ eſt uox in ore ut homo audiat cõfeſſionẽ, & Deus audit. Itẽ, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus & cor contri. &c. Alibi ẽt legitur, Quacunq; hora peccator conuerſus fuerit & ingemuerit, uita uiuet & nõ morietur. Non dr̃, ore cõfeſſus fuerit, ſed cõuerſus ingemuerit. Vnde datur intelligi, quod ẽt ore tacente veniã interdũ cõſequimur. Hinc etiã leproſi illi, quibus Dominus præcipit ut oſtenderent ſe ſacerdotibus, in itinere antequam ad ſacerdotes venirent, mundati ſunt. Ex quo inſinuatur, quòd antequã ora noſtra ſacerdotibus aperiamus, id eſt, peccata confiteamur, à lepra peccati mundamur. Lazarus etiam non prius de monumento eſt eductus, & pòſt a Domino ſuſcitatus: ſed intus ſuſcitatus, prodijt foras uiuus, ut oſtẽderetur ſuſcitatio animæ præcedere confeſſionem. Nemo enim poteſt confiteri, niſi ſuſcitatus: quia à mortuo, uelut qui non eſt, perit confeſſio. Nullus ergo confitetur, niſi reſuſcitatus. Nemo autem ſuſcitatur, niſi qui à peccato ſoluitur: quia peccatum mors animæ eſt, q̃ ut eſt uita corporis, ita eius uita Deus eſt. His alijsq; pluribus authoritatibus probatur, ante confeſſionem uel ſatisfactionem ſola compunctione pctm̃ dimitti. quod qui negant, eas determinare labo-rant:

prout habes rationem remedij quantum ad neceſſitatẽ ex parte confitentis. *Pſalm.* 31. *Caſſiodo. in glo. ord. teſtimonijs probat in ſola contritione peccatũ dimitti, in eũ dẽ Pſal.* 31 *non longè a prin. enarrationis ĩ to.* 8 *Pſalm.* 50. *Ezec.* 19. *c De pœn. di.* 1. *c. Cõuertimini ſecundũ per totum. Lucæ* 17. *d Ioan.* 11. *f Eccl.* 17. *d* I. *em authoritatib. contra probat ſine cõfeſſione nõ dimitti peccatũ.*

rant:nec non in huius ſentétiæ depreſſionem, & ad ſuæ opinioni aſſertioné authorũteſtimonia inducunt. Ait enim Dominus per Eſaiã, Dic tu iniquitate tuas,ut iuſti ficeris.Ité Ambroſ. Non poteſt quiſquã iuſtificari à peccato,niſi peccatũ ipſum anteà fuerit confeſſus. Idé dicit, Cófeſſio a morte animã liberat,confeſſio aperit paradiſum,confeſſio ſpé ſalutis tribuit:quia nó meretur iuſtificari,qui in uita ſua nó uult peccatũ cófiteri.Illa confeſſio nó liberat, q̃ fit cũ pęnitentia.Pęnitentia uera eſt dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis quę quiſq; cómiſit.Ité Io. Chryſoſtomus. Non poteſt quiſquã gratiã dei accipere,niſi purgatus fuerit ab omni peccato ꝑ pœnitentiæ confeſſionem & per baptiſmum. Item Augu. Agite pœnitentiam,qualis agitur in Eccleſia.Nemo dicat ſibi, occultè ago,quia apud Deum ago. nouit Deus qui mihi ignoſcit, quia in corde ago.Ergo ſine cauſa dictum eſt, Quæ ſolueritis ſuper terram, ſoluta erunt in cęlis? Ergo ſine cauſa claues datæ ſunt?Fruſtramus ergo verbum Chriſti.Iob dicit, Si erubui in conſpectu populi peccata mea cófiteri. Item Ambroſius, Venialis eſt culpa,quam ſequitur confeſſio delictorum.Item Augu. ſuper illum locum Pſalmi, Nó abſorbeat me profundũ, neque uegeat ſuper me puteus os ſuum.Puteus eſt profunditas iniquitatis: inquam ſi cecideris, non claudet ſuper te os ſuum,ſi tu non claudis os tuum. Confitere ergo & dic: De profundis clamaui ad te domine,&c.& euades,Claudit ſuper illum qui profundum contemnit: a quo mortuo:uelut qui non ſit,perit confeſſio.Ité Au. Nullus debitam grauioris pęnæ accipit ueniã,niſi qualemcunq;,etſi longè minorem quam debeat,ſoluerit pęnam. Ita enim impartitur a Deo largitas miſericordiæ, ut nó relinquatur iuſtitia diſciplinæ.Item Hieron. Qui peccator eſt,plangat delicta propria uel populi, & ingrediatur Eccleſiam,de qua propter peccata fuerat egreſſus: & dormiat in ſacco, vt præteritas delicias,per quas Deum offenderat, uitæ auſteritate compenſet. His alijsq; authoritatib. nitũtur aſſerere, ſine confeſſione

Eſaiæ 43.d *Cap.4.in fine in to.4.* *Idem in ſermone quadrag.de pę. diſtin. 1.ca. Ecce nunc.* *Ioan.Chryſoſt. de pęniten.di. 2. c. Non poteſt.* *Homil. 49. non longe à principio. in tomo 10.* *Matt.16.c.* *Iob.31.d.* *Li.de paradiſo ca. 14. in medio, in tomo.4.* *Super Pſa. 68. in fine concionis primæ ad illũ Pſ.To.8.* *Pſal. 129.* *Prou.18.c.* *De pęnitentia diſt. 16. Sit ꝑ mala. Et allegata de peniten. diſt. 1. cap. Qui ſanctus ſacer.*

vocis & aliqua ſolutione pœnæ neminem à peccato mundari:

Cui ſententiæ potius conſentiendum ſit. B

Quid ergo ſuper his ſentiendum ſit, quid tenendum? Sanè dici poteſt, quòd ſine confeſſione oris, & ſolutione pœnæ exterioris peccata deleantur per contritionem & humilitatem cordis. Ex quo enim proponit mente compuncta ſe confeſſurum, Deus dimittit. quia ibi eſt confeſſio cordis, etſi non oris: per quam anima interius mundatur a macula & contagione peccati commiſſi, & debitũ æternę mortis relaxatur. Illa ergo quæ ſuperius dicta ſunt de confeſſione & pœnitẽtia, uel ad confeſſionem cordis, uel ad interiorem pœnã referenda ſunt. Sicut illud Aug. Quòd nullus dicitur ueniam conſequi, niſi prius quantulamcunque peccati ſoluerit pœnam: uel de exteriori pœna accipienda ſunt, & ad contemnentes uel negligentes referẽda: ſicut illud, Nemo dicat, occultè ego, &c. Nonnulli enim in uita peccata confiteri negligunt uel erubeſcunt: & ideo non merentur iuſtificari. Sicut enim præcepta eſt nobis interior pœnitentia, ita & oris confeſſio, & exterior ſatisfactio, ſi adſit facultas. Vnde nec uerè pœnitens eſt, qui confeſſionis uotum nõ habet. Et ſicut peccati remiſſio munus Dei eſt, ita pœnitentia & confeſſio per quam peccatum deletur, non poteſt eſſe niſi a Deo, ut Augu. ait, Iam, inquit, domũ ſpiritus ſancti habet, qui confitetur & pænitet: quia non poteſt eſſe confeſſio peccati & compunctio in homine ex ſeipſo. Cùm enim iraſcitur ſibi quiſque, & diſplicet, ſine dono ſpiritus ſancti non eſt. Oportet ergo pœnitẽtiam cõfiteri peccata, ſi tempus habeat: & tamen antequam ſit confeſſio in ore, ſi votum ſit in corde, præſtatur ei remiſſio.

De pœn. di. 1. cap. Nullus. Ibidem. ca. Agite.

Super Pſal. 50. Poſt mediũ enarrationis ad illum Pſal. in tomo. 8.

Authoritatib. probat quòd ſufficiat ſoli Deo confeſſionẽ fieri. Pſal. 31. f

Si ſufficit ſoli Deo confiteri. C

Iam ſecundum quæſtionis articulum inſpiciamus. ſ. utrum ſufficiat peccata confiteri ſoli deo, an oporteat confiteri ſacerdoti? Quibuſdam uiſum eſt ſufficere, ſi ſoli Deo fiat confeſſio ſine iudicio ſacerdotali

&

& confeſſione Eccleſiæ: quia Dauid dixit, Dixi confitebor Domino, & tu remiſiſti, &c. non ait ſacerdoti: & tamen remiſſum ſibi peccatũ dicit. Itẽ Ambro. Ideo fleuit Petrus, quia culpa obrepit ei. non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuerit. Lachrymas eius lego, ſatisfactionẽ non lego. Sed quod defendi nõ poteſt: ablui poteſt. Lauant lachrymæ delictũ, quod uoce pudor eſt confiteri. Veniæ fletus conſulit, & verecundiæ. Hoc idem ẽt Maximus dixit Epiſcopus. Itẽ Ioannes Chriſo. Non tibi dico vt te prodas in publicum, neq; apud alios te accuſes: ſed obedire te volo † Prophetæ dicenti, Reuela Deo uitam tuã. Ante Deũ ergo tua cõfitere peccata, apud uerũ iudicẽ cũ oratione delicta tua pronuncia, nõ lingua, ſed conſcientiæ tuæ memoria: & tunc demũ ſpera te miſericordiã poſſe conſequi. Si habueris peccata tua in mẽte continuè, nunquã malũ aduerſus proximũ in corde tuo tenebis. Idem, Peccata tua quotidie dicito, ut deleas illa. Sed ſi cõfunderis alicui dicere, dicito ea quotidie in animo tuo. non dico vt confitearis ea conſeruo tuo, ut tibi exprobet. Dicito Deo, qui curat ea. Nec. n. ſi nõ dixeris, ignorat ea: cũ faciebas ea, præſto erat: cũ admitteres ea, cognouerat. Nunqd ea vult a te cognoſcere? Peccare nõ erubuiſti, & confiteri erubeſcis? Dicito in hac uita, ut in alia requiem habes: dicito ingemiſcens & lachrymans. In codice ſcripta ſunt peccata tua. Spongia peccatorũ tuorum lachrymæ tuæ ſint. Item Proſper. Illi quorum peccata humanam notitiam latent, non ab ipſis confeſſa, nec ab alijs publicata, ſi ea confiteri uel emendare noluerint, Deũ quem habẽt teſtem, ipſum & habituri ſunt vltorem. Quòd ſi ipſi ſui iudices fiant & uelnti ſuæ iniquitatis vltores, hic in ſe uolũtariam pœnã ſeueriſſimæ animaduerſionis exerceant: temporalibus pęnis mutabunt æterna ſupplicia, & lachrymis ex uera cordis cõtritione fluentibus reſtinguent æterni ignis incendia. Et infrà, Facilius ſibi Deum placabunt illi, qui aut proprijs confeſſionibus crimen produnt, aut neſcientibus alijs ipſi in ſe uoluntariæ excõmunicationis ferunt ſentẽtiam:

Super Luc. li. 10. in fi. cõmen. ad c. 22. in to. 4. Super c. 12 ad Heb. Ho. 31. poſt medium eiuſd. † Pſal. 36.

Homil. 2. in Pſal. 50. ad eũ uerſum. Et peccatũ meum contra me eſt ſemper. poſt med. Hom.

De pœn. d. 1. ca. Porrò illi. Et in li. de vita cõtẽplatiua. c. 7

Ibidem. ca. Facilius.

& ab altari cui miniſtrabant, non animo, ſed officio ſeparati, vitam ſuam quaſi mortuam plangunt: certi q̀ reconciliati ſibi efficacis pœnitentiæ fructibus, a Deo nó ſolũ amiſſa recipiãt, ſed etiã ſupernæ ciuitatis gaudia recipiant. His authoritatibus innitũtur, qui ſufficere contendũt Deo cõfiteri peccata ſine ſacerdote. Dicunt.n q̀ ſi qs timens detegit culpã ſuã apud hoĩes, ne inde opprobrio habeatur, vel alij ſuo exẽplo ad peccandũ accingantur, & ideo tacet homini, & reuelat Deo cõſequit̃ veniã.

Quòd non ſufficit ſoli Deo confiteri, ſi tempus adſit, ſi tamen homini poſſit. D

Iacob. 5. d Sed quòd ſacerdotibus confiteri oporteat, nó ſolum illa authoritate Iacobi, Confitemini alterutrum peccata veſtra, &c. ſed etiam aliorum pluribus teſtimonijs comprobatur. Ait enim Auguſt. Iudicet ſeipſum homo voluntariè dum poteſt, & mores conuertat in melius: ne cùm iam non poterit, præter voluntatem a Domino iudicetur: & cùm in ſe protulerit ſeueriſſimæ medicinæ, ſed tamen vtiliſſimæ ſententiam ueniat ad antiſtites, per quos illi claues adminiſtrantur Eccleſię. Tanquam bonus iam incipiens eſſe filius, maternorum membrorum ordine cuſtodito, a præpoſitis ſacramentorum accipiat ſatisfactionis ſuæ modum, in offerendo ſacrificio contriti cordis deuotus & ſupplex. Id tamẽ agat, quòd non ſolum ſibi proſit ad ſalutem, ſed etiam ad exemplũ cæteris: vt ſi peccatum eius non modo in graui eius malo, ſed etiam in tanto ſcandalo aliorum eſt, atq; hoc expedire vtilitati Eccleſiæ uidetur antiſtiti, in notitiã multorum uel totius plebis agere pœnitentiam nó recuſet: ne lethali plagæ per pudorem addat tumorem, cùm tanta eſt plaga peccati & impetus morbi, & medicamenta corporis & ſanguinis Domini differenda ſint, authoritate antiſtitis, debet ſe quiſq, remouere ab altari ad agendam pœnitentiam, & eadem authoritate reconciliari.

In Ho. 50. quæ eſt de vtilitate ac neceſſitate pœnitentię non longè a fine eiuſd. in tomo 10

Idem de pœnit. diſt. 3.

De pęnitẽ. diſtin. 1. c. Multiplex. Item Leo Papa, Multiplex miſericordia Dei ita lapſibus ſubuenit humanis, ut non modo per baptiſmum, ſed etiam per pœnitentiam ſpes uitæ reparetur: ſic diuinæ

uoluntatis

uoluntâtis præſidijs ordinatis, ut indulgentiam Dei niſi ſupplicationibus ſacerdotū nequeāt obtinere. Chriſtus enim hanc propoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatē, ut con fitentibus pœnitētię ſatisfactionē darent, & eoſdē ſalubri ſatisfactione purgatos, ad cōmunionem ſacramentorum per ianuā reconciliationis admitterent. Item Auguſt. Quem pœnitet, omnino pęniteat, & dolorē lachrymis oſtendat: repreſentet uitā ſuam Deo per ſacerdotē, præueniat iudiciū Dei per confeſſionem. Præcepit enim Dn̄s mundandis ut oſtenderent ora ſacerdotibus: docēs corporali præſentia confitenda peccata, non per ſcripta manifeſtanda. Dixit enim ora monſtrate & omnes: non unus pro omnibus, non alium ſtatutis nuncium, qui pro uobis offerat munus Deo a Moyſe ſtatutum: ſed qui per uos peccaſtis, per uos erubeſcatis. Erubeſcētia enim ipſa partem habet remiſſionis. Ex miſericordia enim hoc pręcepit Dominus, ut nemo pœniteret in occulto. In hoc enim quòd per ſeipſum dicit ſacerdoti, & erubeſcentiā uincit, timore Dei offenſi fit uenia criminis. Fit enim ueniale per confeſſionem, ꝙ criminale erat in operatione: & ſi nō ſtatim purgatur, fit tamen ueniale per confeſſionem, ꝙ criminale erat in operatione. & ſi nō ſtatim purgatur, fit tamen ueniale, ꝙ commiſerat mortale. Multū enim ſatisfactionis obtulit, qui erubeſcentię dominans nihil eorum quæ commiſit, nuncio Dei negauit. Deus enim qui miſericors & iuſtus eſt, ſicut ſeruat miſericordiam in iuſtitia, ita & iuſtitia in miſericordiam. Opus.n. miſericordię eſt peccāti, peccata dimittere: ſed oportet ut iuſtus miſereatur iuſtè. Conſiderat enim ſi dignus eſt, non dico, iuſtitia, ſed & miſericordia. Iuſtitia enim ſola damnat, ſed dignus eſt miſericordia, qui ſpirituali labore quærit gratiam. Laborat enim mens patiendo erubeſcentiam. Et quoniam uerecundia magna eſt pœna, qui erubeſcit pro Chriſto, fit dignus miſericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in ſpe ueniæ turpitudinem criminis, tanto facilius conſequetur gratiam remiſſionis. Ipſi enim ſacerdotes plus poſſunt proficere, plus

Li. de vera & falſa pœniten. c. 10. in tom. 4.

Quòd criminale fit veniale.

De pęnitē. diſtinct. 1. *Quanuis.* plus confitentibus parcere. Item Leo Papa, Quanuis ple nitudo fidei videatur eſſe laudabilis, quæ propter Dei ti morem apud homines erubeſcere non veretur: tamen quia nō omniū ſunt huiuſcemodi peccata, vt ea qui pę nitentiam poſcunt, non timeant publicari: remoueatur improbabilis conſuetudo, ne multi a pęnitentiæ reme dijs arceantur, dum aut erubeſcunt, aut timent inimicis ſua facta reſerare, quibus poſſunt legum percelli conſti tutione. Sufficit enim confeſſio, quæ primùm Deo offer tur, & tunc etiam ſacerdoti, qui pro delictis pęnitentiū precator accedit. Tunc enim plures ad pęnitentiam po terunt prouocari, ſi populi auribus non publicetur con ſciētia cōfitentis. Ex his alijsque pluribus indubitanter oſtenditur oportere Deo primùm, & deinde ſacerdoti offerri cōfeſſionem: nec aliter poſſe perueniri ad ingreſ ſum paradiſi, ſi adſit facultas.

De tertio articulo, ſcilicet, an ſufficiat confiteri laico. E

Nunc priuſquam præmiſſis authoritatibus quæ his contradicere videntur, reſpondeamus, tertiam quęſtio nem intueamur. *Quæſtio. Solutio.* Quod enim ſecunda quæſtio contine bat, ſcilicet, an ſine confeſſione & iudicio ſacerdotis ſo li Deo confiteri ſufficeret, expeditum eſt: & certificatū præmiſſis teſtimonijs, quòd non ſufficit confiteri Deo ſine ſacerdote: nec eſt verè humilis & pęnitens, ſi non de ſiderat & requirit ſacerdotis iudicium. Sed nunquid æquè valet alicui confiteri ſocio vel proximo ſuo ſaltē cùm deeſt ſacerdos? Sanè ad hoc poteſt dici, quòd ſacer dotis examen requirendum eſt ſtudioſe: quia ſacerdoti *Matt. 16.c* bus conceſſit Deus poteſtatem ligandi atq; ſoluendi. Et ideo quibus ipſi dimittunt, & Deus dimittit. Si tamen defuerit ſacerdos, proximo vel ſocio eſt facienda confeſ ſio. Sed curet quiſque ſacerdotem quærere, qui ſciat le gare & ſoluere. Talem enim eſſe oportet, qui aliorum crimina dijudicat, Vnde † Augu. Qui vult confiteri pec cata vt inueniat gratiam, quærat ſacerdotem qui ſciat ligare & ſoluere: ne cùm negligens circa ſe extiterit, ne gligatur ab eo qui eum miſericorditer monet & petit: ne am-

† Lib. de uera & falſa pęniten. ca. 10. in medio eiuſdem in tomo 4.

ne ambo in ſoueam cadunt, quã ſtultus euitare noluit. Tanta itaq; vis confeſſionis eſt, vt ſi deeſt ſacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quòd pęnitens non poteſt verecũdari coram ſacerdote, quem deſiderati nec tempus, nec locus offert. Etſi ille cui confitebitur poteſtatem non habeat ſoluendi, fit tamẽ dignus venia ex ſacerdotis deſiderio, qui crimen confitetur ſocio. Mũdati enim ſunt leproſi, dum ibant ora vel ſe oſtendere ſacerdotibus, antequam ad eos peruenirent. Vnde patet Deum ad cor inſpicere, dum ex neceſſitate prohibentur ad ſacerdotes peruenire. Vnde Auguſtin. Sæpe quidam quærunt eos ſani & læti: ſed dum quærunt antequam perueniunt, moriuntur. Sed miſericordia Dei vbiq; eſt: qui & iuſtis parcere nouit, etſi non tam citò, ſicut ſi ſoluerentur a ſacerdote. Qui ergo confitetur ſacerdoti, omnino meliori quam poteſt cõfiteatur: & ſi peccatum occultum eſt, ſufficiat referre in notitiam ſacerdotis. Nam in reſuſcitatione filiæ Archiſynagogi puellæ, pauci interfuerunt qui viderunt: nondum enim erat ſepulta, nondum extra portam delata, nondum extra domum in notitiã portata. Intus reſuſcitauit, quam intus inuenit: relictis ſolis Petro & Iacobo & Ioanne, & patre & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur ſacerdotes Eccleſiæ. Quos autem extra inuenit, aduertendũ eſt quomodo ſuſcitauit. Flebat enim turba poſt filiũ viduæ: fleuit Martha & Maria ſupplicantes pro fratre: flebat & turba Mariam ſecuta. In quo docemur, publicè peccantibus non proprium, ſed Eccleſiæ ſufficere meritum. Laboret ergo pęnitens in Eccleſiæ eſſe, & ad Eccleſiæ vnitatem tendere. Niſi enim vnitas Eccleſiæ ſuccurrat, niſi quod deeſt peccatori ſua oratione cõpleat, de manibus inimici non eripietur animo mortui. Credendum eſt.n. ꝙ omnes orationes & eleemoſynę Eccleſiæ & opera iuſtitiæ & miſericordiæ ſuccurrant recognoſcenti mortem ſuam ad conuerſionem. Ideoq; nemo dignè pęnitere poteſt, quem non ſuſtineat vnitas Eccleſiæ. Ideoq; nemo petat ſacerdotes aliquam culpam ab vnitate Eccleſię diuiſos.

Lucæ 17.
Ibidem.
Ibid. c. 11.
Matth. 9.*c*
Mar. 5.*e*
Lucæ 7.
Ioan. 11.*d*
*Au.ibi.*12

diuiſos. Ex his ſatis aperitur & abſoluitur præmiſſæ quęſtionis articulus. Quærendus eſt enim ſacerdos ſapiens & diſcretus, qui cum poteſtate ſimul habebit iudicium, qui ſi fortè defuerit, confiteri debet ſocio. Beda verò inter confeſſionem venialium & mortalium diſtinguit ſuper illum locum, Confitemini alterutrum peccata veſtra. Ait enim. Coæqualibus quotidiana & leuia, grauiora verò ſacerdoti pandamus, & quando iuſſerit tempore purgare curemus: quia ſine confeſſione emendationis peccata nequeunt dimitti. Sed & grauiora coæqualibus pandenda ſunt, cùm deeſt ſacerdos, & vrget periculum. Venialia verò, etiam ſacerdotum ablata copia, licet confiteri coęquali, & ſufficit, vt quibuſdam placet, ſi tamen ex contemptu non prætermittatur ſacerdos. Tutius eſt tamen & perfectius vtriuſq; generis peccata ſacerdotibus pandere, & conſilium medicinæ ab eis quærere, quibus conceſſa eſt poteſtas ligandi & ſoluendi.

Super epiſt. Iacob. 5. d

Hic aperit qualiter ſupradictæ authoritates intelligendæ ſunt. F

Cùm ergo, ex his alijſque pluribus teſtimonijs perſpicuum ſiat, & indubitabiliter conſtet, peccata primùm Deo, deinde ſacerdoti eſſe confitenda, & ſi ipſe defuerit etiam ſocio: Illud Ioannis Chryſoſtomi ſuperius poſitum, non eſt ita intelligendum, vt liceat alicui, ſi tempus habeat, ſacerdoti non confiteri: ſed quia ſufficit vbi crimen occultum eſt, ſoli Deo per ſacerdotem dicere, & ſemel. Nec oportet publicari corã multis, quod occultum eſt. Quod notauit dicens, Non tibi dico vt te prodas in publicum. Sicut enim publica noxa publico eget remedio: ita & occulta, ſecreta confeſſione, & occulta ſatisfactione purgatur. Nec neceſſe eſt vt quod ſacerdoti ſemel confeſſi ſumus, iterum confiteamur: ſed lingua cordis non carnis apud verum iudicem id iugiter confiteri debemus. Vnde idem Ioannes Chryſoſtomus ait, Nunc autem ſi recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in conſpectu Dei pronũcies, & pro eis deprecеris, citius illa delebis. Si verò obliuiſcaris, tunc eorum recordaberis nolens quando publicabuntur, & in conſpe-

De pœn. di. 1. ca. *Quos aliquando. ad ſi.*

De pœn. di. 1. c. Nunc autẽ. Loco pri⁹ citato. Hanc expo

conſpectu omnium amicorum, & inimicorum, ſanctorumq; angelorum proferentur. Ita etiam illud † Ambr. Lachrymæ lauant delictum, quod voce pudor eſt confiteri: ad publicam pœnitẽtiam referendum eſt, Ibi enim virtutẽ lachrymarum & confeſſionis oſtendens, ſignificare voluit ꝙ lachrymæ occultæ & confeſſio ſecreta, ſicut quæ fit ſoli ſacerdoti, lauant delictum ꝙ pudet aliquem publicè confiteri. Quòd verò dicit ſe lachrymas Petri legiſſe, non ſatisfactionẽ vel cõfeſſionem: per hoc non excludit illam. Multa.n.facta ſunt quæ ſcripta non ſunt: & fortè nondum facta erat inſtitutio confeſſionis, quæ modo eſt, Similiter & illud Proſperi, Si ſui iudices fiant mutabunt æterna ſupplicia. & illud, Facilius Deũ placabunt ſibi, qui aut propriis confeſſionibus crimen produnt, aut neſcientibus alijs in ſe ſententiam excommunicationis ferunt ad publicam confeſſionem & ſatisfactionem referri oportet. Non enim ſolis ſacerdotibus ius ligandi atq; ſoluendi datum eſt, ſi cuiq; ſuo arbitrio pœna vel excommunicationis ſententia ligare, & abſq; ſacerdotali iudicio ſeipſum Deo uel altari reconciliare licet. quod Eccleſiaſticæ inſtitutioni & conſuetudini penitus repugnat, Potius ergo ſi publicè peccaſti publicè confitere te reum & emẽda. Si verò occultè deliquiſti ẽt ſic nõ taceas: nec tñ dico ut publices. Taciturnitas.n.peccati ex ſuperbia naſcitur cordis. Ideo enim peccatum ſuum quis celat, ne reputetur foris, qualẽ ſe iã diuino conſpectui exhibuit: quod ex fonte ſuperbiæ naſcitur. Species.n. ſuperbiæ eſt ſe uelle iuſtum uideri q̃ peccator eũ eſt: atq; hypocrita cõuincitur, qui inſtar primorũ parentũ, uel tergiuerſatione verborũ peccata ſua leuigare contendit, uel ſicut Cayn peccata ſua reticẽdo ſupprimere q̃rit. Vbi ergo ſuperbia regnat & hypocriſis humilitas locũ nõ hẽt. Sine humilitate verò alicui ueniã ſperare non licet. Vbi eſt ergo taciturnitas cõfeſſionis, non eſt ſperãda venia criminis. Iã certiſſimè liquet quã ſit deteſtabile peccati ſilentium: & econuerſo quã ſit neceſſaria confeſſio. Eſt.n. confeſſio teſtimoniũ conſcien-

ſitionem confirmat per verba Ioã.

† De pœnit. diſt. 1. cap. Lachrymę.

Eſichius ſuper Leuit. Et allegat. de pœni. diſtinc. 1. ca. Non ſunt.

Ioan. Chry.

tiæ Deum timentis. Qui enim timet iudicium Dei, peccatũ non erubeſcis confiteri: Perfectus timor ſolu t omnem pudorem: confeſſio peccati pudorem habet, & ipſ. erubeſcentia eſt grauis pęna. Ideoque iubemur cõfiter peccata, ut erubeſcentiam patiamur pro pœna. Nã hoipſum pars eſt diuini iudicij. Si ergo quæritur an cõfeſſio ſit neceſſaria, cùm in cõtritione iam deletum ſit peccatum? Dicimus quia quędam punitio peccati eſt, ſicu ſatiſfactio operis. Per confeſſionem etiam intelligit, ſacerdos, qualiter debeat iudicare de crimine. Per eã quoque peccator ſit humilior & cautior.

Ad quid valeat confeſſio.

DE REMISSIONE SACERDOTIS.

Diſtinct. XVIII. A

De cõfeſſione ſacramentali in ſe quãtum ad poteſtatem abſoluentis virtute clauium in ſoro pęnitentiali.

HIc quæri ſolet, Si peccatum omnino dimiſſum eſt a Deo per cordis contritionem, ex quo pœnitẽ votum habuit confitendi, quid poſteà dimittatur ei à ſacerdote? Video enim quo uinculo eum ligat, ſ. temporalis pœnæ, ſed non a quo eum abſoluat. Et ideo quæro. Ante pœnitudinem quippe cordis anima rei maculam habet & fœtorem peccati, atq; æternæ vltionis vinculo ligata exiſtit. Si verò ante confeſſionem per cordis contritionem Deus per ſeipſum ſine miniſterio ſacerdotis, & debitum omnino relaxat, & animã interius purgat à contagione & fœtore peccati: quid ergo mundat? quid dimittit ſacerdos? ubi ſunt claues illæ, quas dominus tradidit Petro & ſucceſſoribus eius, dicens, Tibi dabo claues regni cęlorum? &, Quæcunq; ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cęlo: & quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta, &c. Vt autem præmiſſa quæſtio plenius explicari valeat, quaſi altius ducto rete, de his clauibus & vſu earum diſſeramus.

Mat. 16. c. Lucæ 5.

De clauibus. B

Claues iſtæ non ſunt corporales, ſed ſpirituales, ſcilicet diſcernendi ſcientia, & potentia iudicandi, id eſt, ligandi & ſoluendi: quia dignos recipere, & indignos debet excludere a regno eccleſiaſticus iudex: qui ſicut habet

De pęnitẽ.

habet ius ligandi, ita ſoluendi. Vnde Ambroſ. Dominus par ius & ſoluendi eſſe uoluit, & ligandi, qui vtrunq; pari conditione permiſit. Ergo qui ſoluendi ius non habet, nec ligandi habet. Et infra, certum eſt quod eccleſiæ utrunque licet, hæreſis utrunque non habet. Ius enim hoc ſolis permiſſum eſt ſacerdotib. Rectè ergo eccleſia hoc ſibi uendicat, quæ veros ſacerdotes habet: hæreſis vendicare non poteſt, quę veros ſacerdotes non habet. *diſt. 1. cap. verbũ Dei.*

De vſu clauium. C

Vſus uerò harum clauium multiplex eſt, diſcernere ſcilicet ligandos, & ſoluendus, ac deinde ligare uel ſoluere. Qui enim, ut ait, Gregor. indignos ligat vel ſoluit, propria poteſtate ſe priuat, id eſt, dignum priuatione ſe facit.

Si ſacerdos poteſt dimittere vel retinere peccata. D

Sed quæritur, Vtrum a peccato ſoluere ualeat ſacerdos, id eſt, a culpa: ut culpæ maculam abſtergat, uel debitum æternæ mortis ſoluere valeat. Quidam arbitrati ſunt, cum peccator dupliciter ligatus teneatur, ut prędictum eſt, ſcilicet mentis contagione ac cæcitate, & debito futuræ pęnæ: alterum curari per Deum, alterum ſolui per ſacerdotem. Patitur enim per peccatum quaſdã tenebras interiores & maculas. a quibus niſi liberetur, proijcitur in tenebras exteriores. Cùm autem liberatur ab his, ſuſcitatur a morte peccati. Vnde Apoſtolus, Surge qui dormis, & illuminabit te Chriſtus. Solus enim Chriſtus, non ſacerdos, animam reſuſcitat, ac pulſis tenebris interioribus & maculis, eam illuminat & mundat, qui animæ faciem lauat: debitum uerò æternæ pęnæ ſoluere conceſſit ſacerdotibus. Quod in reſurrectione Lazari ſignatum aſſerunt: quem Chriſtus prius per ſe interius uiuificauit deinde foras exire iuſſit, eumq; adhuc ligatum ſoluere Apoſtolis pręcepit: quia ut aiũt, ipſe interius animam a caligine maculaq; peccati emundat, ſacerdotibus uerò dedit uinculum æternæ mortis ſoluere. Alij uerò dicunt ſolum Deum, non ſacerdotẽ, debitũ æternæ mortis dimittere, ſicut & animam inte-

Opinio quorundam.

Mat. 22. b.

Epheſ. 5. c.

Ioan. 11. f.

Aliorũ ſententia verior.

rius per ſe uiuificat: nec tamen diffitentur ſacerdotibu[s] traditam poteſtatem peccata dimittendi & retinendi quibus dictum eſt: Quorum remiſeritis peccata, &c. Sicut n. Chriſtus retinuit ſibi poteſtatem baptiſmi, ita & pęnitentiæ. Et ideo ſicut interius gratia ſua animam illuminat, ita & ſimul debitũ æternæ mortis relaxat. Ipſ[e] enim per ſeipſum peccata pœnitentium tegit: & tun[c] tegit, quando ad pęnam non reſeruat. Tunc ergo tegit quando debitum pęnę ſoluit. Quòd aũt ipſe tegat, apertè dicit Aug. exponens illum locũ Pſalmi, Quorũ tecta ſunt peccata, id eſt, comperta & abolita. Si enim texit Deus peccata, noluit aduertere: ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, id eſt, punire, ſed ignoſcere. Ita ergo dicit a Deo tecta, ut Deus non videat, id eſt, æternaliter puniat. Videre. n. Dei peccata eſt ad pœnam imputare. Auertere autem faciem a peccatis, hoc eſt, ea ad p[ę]nam non reſeruare. Itẽ Hieron. Quibus Deus dimitti[t] peccata, tegit ne in iudicio reuelentur. Item † Caſſiod[o]rus, Qui grauia habẽt peccata, alijs Deus imputat, Alij[s] per miſericordiam non imputat. Ex his apertè oſtenditur, ꝙ Deus ipſe pœnitentem ſoluit a debito pęnæ: & tunc ſoluit, quando intus illuminat, inſpirando veram cordis contritionem. Cui ſententiæ ratio ſuffragatur & authoritates atteſtãtur. † Nemo enim vere compungitur de peccato, habens cor contritum & humiliatũ, niſi in charitate. Qui autem charitatem habet, dignus eſt uita æterna. Nemo autẽ ſimul vita & morte dignus eſt Non eſt ergo tunc ligatus debito æternæ mortis. *a* Filius enim iræ eſſe deſijt, ex quo diligere & pęnitere cępit. Ex tunc ergo ſolutus eſt ab ira: quæ non manet ſuper illũ, *b* qui credit in Chriſtum, ſed ſuper illum qui n[on] credit. Nõ ergo poſtmodũ per ſacerdotẽ cui confitetur ab ira æterna liberatur: a qua iam liberatus eſt per Dñ[m] ex quo dixit, Cõfitebor. Solus ergo Deus hominem interius mundat a peccati macula, & a debito æternæ pęnæ ſoluit: qui p Prophetã ait, Ego ſolus deleo iniq̃tate[s] & peccata populi. Itẽ *d* Ambro. Verbũ Dei dimittit peccata,

Ioan. 20.f.

Super Pſa. 31. nõ lõgè a principio ſecũdę enarrationis ad eundẽ Pſa. in tomo. 8.

In eundem Pſal. 51. in principio cõmen. ad illũ Pſ. in to. 8.

† Ad eund. Pſal. ſuper eo loco, Beatus vir cui, & cæt.

† Ratione vtitur ad probandũ quod dicit.

a *Ephe. 2. a*
b *Ioan. 3. b*
c *Eſa. 43. d*
d *Authoritate probat idem. Et habetur de pænit. diſt. 3. c Verbũ. Dei*

cata, ſacerdos eſt iudex. Sacerdos quidem officium ſuũ exhibet, ſed nullius poteſtatis iura exercet. Idẽ, ille ſolus peccata dimittit, qui ſolus pro peccatis noſtris mortuus eſt. Item Au. Nemo tollit peccata, niſi ſolus Deus, qui eſt agnus tollẽs peccata mũdi. Tollit aũt & dimittẽdo q̃ facta ſunt, & adiuuãdo ne fiant, & perducẽdo ad uitã, ubi omnino fieri nõ poſſunt. His alijsq; plurib. teſtimonijs docetur Dominũ ſolũ per ſe peccata dimittere: & ſicut dimittit q̃buſdã: ita & aliorũ quorũdã peccata retinet. *Ioan 1.d.*

Quòd ſacerdotes etiam dimittunt, & tenent peccata ſuo modo. E

Nec ideo tamen negamus ſacerdotibus conceſſam poteſtatem dimittendi & retinendi peccata, cùm hoc ueritas in Euangelio apertè doceat. Hinc *a* Aug ait, Eccleſiæ, charitas, quæ per ſpiritum ſanctum diffunditur in cordibus eorũ qui participes ſui ſunt, peccata dimittit: eorum qui non ſunt, tenet idem, *b* Sacerdotes poſſunt confitentibus parcere: quibus enim remittunt, remittit Deus. *c* Lazarum enim de monumento ſuſcitatum obtulit diſcipulis ſoluendum: per hoc oſtendens, poteſtatem ſoluendi conceſſam ſacerdotibus. Dixit enim, *d* Quodcunq; ſolueritis ſuper terram, erit ſolutum & in cœlo, &c. hoc eſt, Ego Deus, & omnes cœleſtis curię ordines, & omnes ſancti in gloria mea laudant vobiſcum & confirmant quos ligatis & ſoluitis. Non dixit, quos putatis ligare & ſoluere: ſed, in quos exercetis opus iuſtitiæ uel miſericordiæ. Aliter autem, uel alia opera ueſtra in peccatores non cognoſco. *e* Idem Cùm ueraciter ad Deum conuerſa peccata dimittuntur, ab eis dimittũtur, quibus ipſe ueraci conuerſione coniungitur. Spiritus ſanctus ea dimittit: qui datus eſt omnibus ſanctis ſibi charitate cohęrẽtibus, ſiue ſe nouerint corporaliter, ſiue non. Similiter cùm alicuius tenentur peccata, ab eis tenentur, a quibus ille cordis prauitate diſiungitur, ſiue notis corporaliter, ſiue ignotis. Omnes enim mali ſpiritualiter à bonis ſeiuncti ſunt. Ecce hic dicit peccata dimitti, uel retineri à ſanctis viris: & tamen ſpiritum ſan-

Mat.16.c. Et *Io.20.f* a *Super Io. tract. 121. in fine eiuſdem in Tomo.9.* b *Au. in li. de peniten. vera & falſa cap.10. in tomo 4.* c *Ioã.11.f.* d *Ma.16.a.* e *In libr. de baptiſmo paruulorũ tom.6.*

ctum eà dimittere dicit. Et quod maiori conſideratione dignum eſt, idem etiam dicit, quod Deus per ſe uel per ſanctos ſuos tantum dimittit peccata. Ait enim ſic, Sacramentum gratiæ dat Deus etiã per malos: ipſam uerò gratiã nõ niſi per ſeipſum, uel per ſanctos ſuos. Et ideo remiſſione peccatorũ uel per ſeipſum facit, uel per ipſius columbæ membra: quibus ait, Si cui dimiſeritis dimittetur. Ecce quàm uaria a doctoribus tradũtur ſuper his, & in hac tanta uarietate quid tenendum? Hoc ſanè dicere ac ſentire poſſumus, quòd ſolus Deus dimittit peccata & retinet: & tamen eccleſiæ contulit poteſtatẽ ligandi & ſoluendi: ſed aliter ipſe ſoluit uel ligat, aliter eccleſia. Ipſe enim per ſe tãtùm dimittit peccatum: qui & animam mũdat ab interiori macula, & a debito æternæ mortis ſoluit.

Ibidem in eodem.

Quomodo ſacerdotes ligant vel ſoluunt à peccatis. F

Non autem hoc ſacerdotibus conceſſit, quib. tamen tribuit poteſtatem ſoluendi & ligandi, id eſt, oſtendendi homines ligatos uel ſolutos. Vnde dominus leproſum ſanitati prius p ſe reſtituit, deinde ad ſacerdotes miſit, quorum iudicio oſtenderetur mundatus. Ita etiam Lazarum iam uiuificatum obtulit diſcipulis ſoluendum. Quia etſi aliquis apud Deum ſit ſolutus, non tamen in facie eccleſiæ ſolutus habetur, niſi per iudicium ſacerdotis. In ſoluendis ergo culpis vel retinendis ita operatur ſacerdos euangelicus & iudicat, ſicut olim legalis in illis qui contaminati erant lepra, quæ peccatam ſignat. Vnde Hier. ſuper Mat. ubi dominus ait Petro, Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cęlis: & quodcunque ſolueris ſuper terram: erit ſolutum & in cęlis, Hunc, inquit, locum quidam non intelligentes, aliquid ſumunt de ſupercilio Phariſæorum: ut damnare innoxios, uel ſoluere ſe putent noxios, cũ apud Deum nõ ſententia ſacerdotum, ſed reorum uita quæratur. In Leuitico ſe oſtendere ſacerdotibus iubentur leproſi: quos illi non faciũt leproſos vel mundos, ſed diſcernunt qui mundi uel immundi

Matt. 8. a. Luc. 5. c. Ioan. 11. f.

Leuitici 13 a. 12. d. Hier. in lib. cõmentariorum in Mat. 3. d. c. 16. eiuſdem in tomo 9.

Leuit. 14. a

mmundi ſunt. Ita & hic apertè oſtenditur, quòd non ſemper ſequitur Deus eccleſiæ iudiciũ: q̃ per ſurreptionẽ & ignorãtiã interdũ iudicat, Deus aũt ſemp iudicat ſecũ dũ ueritatẽ. Et in remittẽdis uel in retinendis culpis id iuris & officij habent euangelici ſacerdotes, qđ olim habebãt ſub lege legales in curãdis leproſis. Hi ergo peccata dimittũt uel retinẽt, dũ dimiſſa a deo uel retenta iudicant & oſtẽdunt. Ponunt. n. ſacerdotes nomẽ domini ſuper filios Iſrael, ſed ipſe benedixit, ut legitur in Numeris. Hũc modũ ligandi & ſoluendi Hiero. ſuprà notauit. *Num. 6.d.*

Alius modus ligandi & ſoluendi. G

Ligant quoque ſacerdotes, dum ſatisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt: Soluunt, cùm de ea aliquid dimittunt, uel per eam purgatos ad ſacramentorum communionem admittunt: quem modum ſuperiùs Leo papa notauit. Secundum hunc modum dicuntur etiã ſacerdotes dimittere peccata uel retinere. Vnde ſuperiùs Augu. dixit, Quibus remittunt, & remittit Deus, &c. Opus enim iuſtitiæ exercent in peccatores, cũ eos iuſta pœna ligant: opus miſericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, uel ſacramentorum communioni conciliant, alia opera in peccatores exercere nequeũt. Et notandum eſt, quia quos ſatisfactione pœnitentiæ ligant, eo ipſo a peccatis ſolutos oſtendunt: quia non imponitur alicui ſatisfactio pœnitentialis, niſi quem ſacerdos uerè pœnitentiam arbitratur. Alij uerò non imponunt: & eo ipſo pctm̃ retineri a Deo iudicant. Quòd aũt hoc ad claues pertineat, Aug. oſtendit dicens, Fruſtrat claues eccleſiæ, qui ſine arbitrio ſacerdotis pœnitentiam agit, ſi ſine oris confeſſione criminis indulgentiam imprecatur. Eſt & alius modus ligandi & ſoluẽdi, qui per excõitionem geritur: dum aliquis ſecundum canonicam diſciplinam tertiò uocatus ad emendationem manifeſti delicti, & ſatisfacere uilipendens, ſentẽtia eccleſiæ a loco orationis, & ſacramẽtorũ cõmunione, & fideliũ cõſortio præſcinditur ut erubeſcat, & pudore ſceleris conuerſus pœniteat, ut ſic ſpiritus eius ſaluus ſit. Quòd ſi pœnitentiam

De pœnit. diſt. 17. lib de uera & falſa pœn. c. 10. in tomo 4.

In li. de pœ.

1. Cor. 5. b

profitens reſipuerit, negatę communioni admittitur, & Eccleſiæ reconciliatur. Hæc eſt autem Eccleſiæ anathematizatio: hanc pœnam illis qui digne percelluntur, infligit: quia gratia Dei & protectio illis amplius ſubtrahitur ac ſibijpſis relinquuntur: vt ſit eis liberum ruere in interitum peccati, in quos etiam maior diabolo ſæuiēdi daī poteſtas. Orationes quoque Eccleſiæ & benedictionum ac meritorum ſuffragia, eis nequaquam ſuffragari putantur.

Quomodo ſecundum hos modos intelligendum ſit illud: Quodcunque ſolueris, &c. F

Matt.16.c. Secundum hos ligandi & ſoluendi modos quomodo verum eſt quod dicitur, Quodcunque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cœlis: & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, &c. Aliquando.n. oſtendunt ſolutos uel ligatos, qui ita non ſunt apud Deum, & pœna ſatisfactionis uel excōmunicationis interdum indignos ligant uel ſoluunt: & indignos ſacramentis admittunt, & dignos admitti arcent. Sed intelligendum eſt hoc in illis, quorum merita ſolui uel ligari poſtulant. Tunc enim ſententia ſacerdotis iudicio Dei & totius cęleſtis curiæ approbatur, & confirmatur, cū ita ex diſcretione procedit, vt eorum merita nō contradicant. Quoſcunque ergo ſoluūt uel ligant, adhibentes clauem diſcretionis reorum meritis ſoluuntur uel ligantur in cœlis, id eſt, apud Deum: quia diuino iudicio ſacerdotis ſententia ſic progreſſa approbatur & confirmatur. Quos ergo ſecundum merita ſententia Eccleſiæ percellit, lædit: & illi foris ſunt apud Deum. Qui autem non meruit, ſententia Eccleſiæ non læditur, niſi cōtemnat. Vnde Origenes, Exijt quis a ueritate, a fide, a charitate: per hoc exit de caſtris Eccleſiæ, etiamſi Epiſcopi voce non abijciatur, ſicut contra aliquis non recto iudicio foras mittitur: ſed ſi non egit vt mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur, intus eſt: & qui foras eſt, intus uidetur retineri Ecce qualis & quantus eſt uſus Apoſtolicarum clauium. Iam oſtenſum eſt

Super Leui. Hom.14. ad 24 cap. eiuſdem, in medio Homiliæ in tomo I.

ex

ex parte, qualiter ſacerdotes dimittant peccata, uel retineant, & tamen retinuit ſibi Deus quãdam ſingularem poteſtatẽ dimittendi uel retinendi, quia ipſe ſolus per ſe debitũ æternæ mortis ſoluit, & animã interius purgat.

Quæ ſint interiores tenebræ & interior macula. I.

Hic quæritur, Quæ ſit illa macula, & quæ ſint illæ tenebræ interiores, a quibus Deus interius animam purgat, cùm ueram pęnitentiam immittit. De tenebris & interiori caligine ſatis facile eſt & intelligere & reſpõdere. Cùm enim quis mortaliter delinquit, & gratia uirtutis priuatur, ſi qua præceſſit & naturaliũ bonorum eliſionem patitur. Vnde & intellectus obtũditur, & totus homo interior obtenebratur: & ita quaſi caligine quadam mens obuoluitur, quæ caligo peccati pęna eſt. Hãc uerò Deus pellit cùm pęnitentiam immittit, per quam pdita bona reſtituit, & uitiata reparat, Vnde Propheta, Nebulam ſicut cinerem ſpargit. *Pſal.* 147. Sed quæ eſt macula peccati, a qua animam lauat? Ecce enim quis uoluit facere homicidium, & patrauit, quo patrato deſinit tam uelle, quàm facere: nondum tamen vere & humiliter pœnitet, nec confiteri proponit. Quæ ergo remãſit in anima illius macula? Mala uoluntas quidem fuit macula illius animæ, ſed illa tranſijt. Macula etiam eſt ſi pœnitere contemnit, ſed hoc eſt peccatum aliud a præcedenti. Quæ ergo macula remanſit, a qua ipſe in pęnitentia purgatur? Polluta quidem eſt anima, quoſque pęniteat ſicut erat dũ in ea praua erat uoluntas. Sicut. n. qui tangit morticinium uel aliud immundum, ita pollutus eſt *Leuit.* 11. *f.* *Num.* 19. *d* poſt tactum quouſque lauatur, ſicut fuit dum tangeret, ita poſt actum peccati, ita polluta remanet anima, ſicut fuit in ipſo actu peccati: quia ita eſt longe a Deo per diſſimilitudinem, qui eſt uita, & munditia mentis, ſicut fuit dum peccatum ageret. ipſa ergo diſſimilitudo quæ ineſt animæ ex peccato, & eſt a deo elongatio, animæ macula intelligitur, a qua purgatur in pęnitentia. Hoc autem ſolus deus facit, qui ſolus ſuſcitat animam, & illuminat: quod ſacerdotes nequeunt, qui tamen medici ſunt animarum.

marum. Vnde propheta, Nunquid medici ſuſcitabunt, & confitebuntur tibi? quod exponens Aug. ait, Boni doctores rectè medici dicuntur: qui uiuentes curare miniſterio poſſunt: ſed non mortuos ſuſcitare. Sola enim Dei gratia mortui reuiuiſcunt.

Pſal. 87. non longè a fine enarrationis ad illum pſal. in tomo 8.

QVANDO HAE CLAVES DANTVR, ET quibus. Diſtinct. XIX. A

De confeſſ. ſacramentali in cõparatione ad ſuſcipientes. Quòd non omnis ſacerdos alteram clauem habet. ſ. ſcientiam diſcernendi.

POſt quam oſtenſum eſt quæ ſint claues Apoſtol. & quis earum vſus, ſupereſt inueſtigare quando iſtæ claues dentur, & quibus. Dantur hæ claues per miniſterium epiſcopi alicui in promotione ſacerdotij. Cùm enim recipit ordinem ſacerdotalem, ſimul & has claues recipit. Sed nõ uidetur quòd omnes uel ſoli ſacerdotes has claues habeant: quia plerique ante ſacram ordinationem ſcientiam diſcernendi habent, plures poſt conſecrationem ea carent. Sanè dici poteſt, quòd alteram clauium iſtarum, id eſt, ſcientiam diſcernendi non habẽt omnes ſacerdotes: vnde dolendum eſt atque lugendum. Multi enim licet indiſcreti, atque ſcientiæ qua eminere debent exortes, ſacerdotij gradum recipere præſumũt, uita & ſciẽtia eo indigni, quia nec ante ſacerdotiũ, nec poſt ſcientiam habent diſcernendi, qui ligandi ſint uel ſoluendi. Ideoque illam clauem in conſecratione nõ recipiũt, quia ſemper ſcientia carent. Qui uerò ante ſacerdotium ſcientia diſcetnendi præditi ſunt, licet habeant diſcretionẽ, non tamen in eis clauis eſt: quia non ualẽt ea claudere uel aperire. Ideoque cùm promouetur in ſacerdotem, clauis diſcretionis rectè dicitur accipere: quia & antè habita diſcretio augetur, & fit in eo clauis, vt ea iam ualeat vti ad claudendum uel aperiendum.

Si alteram clauem omnes habeant, ſcilicet potentiam ligandi & ſoluendi. B

Cumque iam conſtet non omnes ſacerdotes illas duas claues habere, quia ſcientia diſcernendi plerique carent: de altera, id eſt potentia ligandi & ſoluẽdi quęritur.

ritur, utrum omnes ſacerdotes eã habeant. Quidam.n.
hanc poteſtatẽ putant illis ſolis eſſe cõceſſam qui doctri-
nã ſimul ac uitam Apoſt. ſeruant. Illas.n claues promiſit
dñs Petro & imitatoribus eius tm̃, ut aiunt: qui etiã au- *Matt. 16.c*
thoritatibus utũtur in munimentũ ſuæ opinionis. Hoc.
n. dicunt Aug. ſenſiſſe, ubi ſuperius ait, Remiſſionẽ pec- *In lib. de ba*
catorũ uel per ſeipſum facit Deus, uel per colũbæ mem- *ptiſmo con-*
bra. Dicit etiã idẽ peccata dimitti uel teneri a ſanctis. Idẽ *tra Do.* 5.c.
ſuper Exodũ, ubi de lamina aurea legitur, Erat autẽ la- 21. *in to.* 7.
mina aurea ſemper in fronte ſacerdotis. Hæc inquit, ſi- Exod. 28.*f*
gnificat fiduciã bone vitæ: quã qui verè perfecteq;, non Aug. *ſuper*
ſignificatione ſed veritate ſacerdos habet, ſolus põt au- Exo.c.120
ferre peccata. Itẽ Greg. Illi ſoli habẽt in hac carne poſiti *in tomo* 4.
poteſtatẽ ligãdi & ſoluẽdi ſicut ſancti Apoſtoli. qui illo- *In tracta.*
rũ exẽpla ſimul cũ doctrina tenent. Itẽ ex dictis Origen. *Euangelio-*
Hæc poteſtas ſoli Petro cõceſſa eſt, & imitatoribus Pe- *rum. Homi.*
tri. Nõ quicũq; veſtigia Petri imitãtur, habẽt recte ligãdi 27.
& ſoluẽdi poteſtatẽ. His aliisq; teſtimoniis innitũtur, q
aſſerunt poteſtatẽ ligãdi ac ſoluendi illis ſolis conceſſam
ſecerdotibus, qui vita & doctrina pollẽt ſicut Apoſtoli.

Aliorum ſententia vera. C

Alijs autem videtur, quod & mihi placere fateor cun
ctis ſacerdotibus hanc clauem dari, ſcilicet ligãdi & ſol-
uendi: ſed non eam rectè ac dignè habent niſi qui vitam
& doctrinam Apoſtolicam ſeruant. Nec præmiſſæ au-
thoritates malos ſacerdotes hanc poteſtatem negant ha
bere. ſed illos ſolos dignè ac rectè hac poteſtate vti ſi-
gnificant, qui præditi ſunt vita & doctrina Apoſtolica:
quia ſoli ipſorum Apoſtolorum imitatores dignè rectè
que poſſunt ligare & ſoluere. Et per dominum tantum
vel per ſanctos, in quibus habitat Spiritus ſanctus, dignè
& rectè fit remiſſio vel retentio peccatorum. Fit tamen
& per illos qui ſancti non ſunt, ſed non dignè vel rectè.
Dat enim Deus benedictionem dignè poſcenti, etiam
per indignum miniſtrũ. † Quòd vero hanc poteſtatem
habeant omnes ſacerdotes, Hieron. teſtatur ſuper illum
locum Euangelij, vbi dominus dixit Petro, Tibi dabo

† Quòd omnes ſacerdotes habeant poteſtatẽ ligandi et ſoluendi cõfirmat.

Matt. 16.c

claues

claues regni celorum. Habent enim, inquit, eandem iudiciariã poteſtatẽ alij Apoſtoli: habet & omnis eccleſia in epiſcopis & presbyteris. Sed ideo Petrus eã ſpecialiter accepit, ut omnes intelligant ꝙ quicunq; ab vnitate fidei, & ſocietate ecleſię ſe ſeparauerit, nec a peccatis ſolui, nec cœlũ poteſt ingredi. Itẽ, ꝙ ſacerdos, etiam ſi maculis ſit, gratiã tamen transfundit pro ſuæ dignitatis officio, Augu. oſtendit dicens, Dictũ eſt a domino in Numeris ad Moyſen & Aaron ſacerdotes, Vos ponite nomen meũ ſuper filios Iſrael: & ego dominus benedicã eos: ut gratiã traditio p miniſteriũ ordinati transfundat hominib. nec volũtas ſacerdotũ obeſſe uel prodeſſe poſſit, ſed meritũ benedictionẽ poſcentis. Quanta autẽ ſit dignitas ſacerdotalis officij & ordinis hinc aduertamus. Dictũ eſt de nequiſſimo Caipha inter cetera, Hoc autem a ſemetipſo non dixit: ſed cũ eſſet pontifex anni illius, prophetauit, per quod oſtenditur, ſpiritũ gratiarũ non perſonã ſequi digni, uel indigni, ſed ordinẽ traditionis: vt quanuis aliquis boni meriti ſit non tamẽ poſſit benedicere, niſi fuerit ordinatus vt officij miniſterium exhibeat. Dei autẽ eſt effectum tribuere benedictionis. Hinc euidenter oſtenditur, ordinem non priuari poteſtate tribuendi gratiam ob miniſtri indignitatem. Huic tamen Auguſt. ſentẽtiæ uidetur obuiare quod ait Eſychius, Sacerdotes, inquit, non propria uirtute benedicũt: ſed q a figuram Chriſti gerunt, & propter eum qui in ipſis eſt, plenitudinẽ benedictionis tribuunt: non ſolùm is qui ſacerdotium ſortitus eſt, ſed quicunq; Chriſtum in ſeipſo habet, & eius figuram gerit per cõuerſationem bonam, ſicut Moyſes, idoneus eſt vt benedictionẽ præſtet. Ecce hic habes quòd non ſolum ſacerdos, ſed omnis in quo Chriſti habitat, benedictionem præſtat. Sed alia eſt benedictio, quæ ſolis ſacerdotibus congruit: alia, quæ ab omnibus bonis communiter exhibetur. Denique illi ſacerdotes in quibus Chriſtus habitat, benedictionis plenitudinem tribuere dicũtur: non quia ſoli illi transfundant gratiam, ſed quia illi ſoli licitè & dignè id agunt.

In lib. quæſtionum ex ueteri Teſtamento de illo quod habetur Nu. 6. d. Queſt. 11. in to 4.
Ibidem.
Ioan. 11.
Super Leuit. cap. 9. lib. 2.

Nec

Nec ſubditos mala vita ſacerdotis lædit, ſi bona faciunt quæ ille dicit. Vnde Greg. Multi dum plus vitam ſacerdotum quàm ſuam diſcutiunt, in erroris foueam dilabuntur: minus conſiderantes, quòd non eos vita ſacerdotum læderet, ſi humiliter bonis ſacerdotum admonitionibus autem commodarent. *1. quæſt. 1.*

De hoc quod ſcriptum eſt in Malachia, Maledicam benedictionibus veſtris. **D**

Præmiſſæ verò ſententiæ, qua dicitur etiam per mali ſacerdotis miniſterium transfundi gratiam benedictionis, videtur obuiare quod Dominus per Malachiam pro- *Malac. 2. a* phetam malis ſacerdotibus comminatur, Maledicã benedictionibus veſtris. Et alibi: Væ his qui viuificãt animas *Ezec. 13. d* quæ non viuunt, & mortificant animas quę nõ moriuntur. Si. n. maledicit Dñs benedictionibus eorũ: & ſi animæ quas viuificant nõ viuunt: quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur? Sed illud capitulum Maledicam, &c quidam referunt ad hæreticos, qui ab Eccleſia præciſi ſunt, & ad excommunicatos: quorum benedictiones fiunt maledictiones his, qui eorũ ſequuntur errores. illud verò alterum, ſcilicet viuificãt, &c. ſuper omnes illos ſacerdotes exponunt, qui abſq; claue ſcientię, & forma bonæ vitæ præſumunt ligare vel ſoluere. Sed nullus officio ſacerdotis vti debet, niſi immunis ſit ab illis quæ in alijs iudicat: alioquin ſeipſum condemnat. *Rom. 2. a*

Qualis debet eſſe iudex eccleſiaſticus. **E**

Qualem autem oporteat eſſe, qui aliorum iudex conſtituitur, Auguſt. deſcribit ita dicens, Sacerdos, cui omnis offertur peccator, ante quem conſtituitur omnis languor, in nullo eorum ſit iudicandus quæ in alio iudicare eſt promptus. Iudicans enim alium, qui eſt iudicandus, cõdemnat ſeipſum. Cognoſcat ergo ſe, & purget in ſe quod alios videt ſibi offerre: caueat vt a ſe proiecerit, quicquid in alio damnoſum reperit. Animaduertat ꝙ qui ſine peccato eſt, primus in illã lapidem mittat. Ideo enim liberauit peccatricem, quia nõ erat qui iuſtè proijceret *Lib. de vera & falſa pę. cap. 20. in tom. 4.* *Rom. 2. a* *Ioan. 8. a*

ceret

ceret lapidem. Quomodo lapidaret, qui ſe lapidandum cognoſcere? Nullus enim erat ſine peccato, in quo intelligitur omnes fuiſſe reos. Nam venialia remittebantur per cæremonias. Si quod ergo in eis peccatum erat, criminale erat. In hoc ergo patentiſsimum eſt crimen ſacerdotum eſſe deteſtabile, qui non prius ſe iudicant antequam alios aligant. Caueat ſpiritualis iudex ſicut non commiſit crimen nequitiæ, ita non careat munere ſcientiæ. Oportet vt ſciat cognoſcere quicquid debeat iudicare. Iudiciaria enim poteſtas hoc poſtulat, ut quod debet iudicare diſcernat. Diligens ergo inueſtigator ſapiēter interroget a peccatore, quod forſitan ignorat, vel uerecundia uelit occultare. Cognito uerò crimine, uarietates eius non dubitet inueſtigare, & locum, & tēpus, & cætera quæ ſuprà diximus: quibus cognitis, adſit beneuolus, paratus erigere, & ſecū onus portare: habeat dulcedinem in affectione, diſcretionem in uarietate, doceat perſeuerantiam, caueat ne corruat, ne iuſtè perdat iudiciariā poteſtatem. Etſi enim penitentia poſſit ei acquirere gratiam non tamen mox reſtituit in poteſtatem primam. Etſi Petrus poſt lapſum reſtitutus fuerit, & ſæpe lapſis ſacerdotibus reddita ſit dignitatis poteſtas: non tamen eſt neceſſe ut omnibus concedatur quaſi ex authoritate. Inuenitur authoritas quæ concedit & quaſi imperat. Inuenitur authoritas alia quæ non concedit, ſed uetat quæ ſcripturæ non repugnant, ſed concordant. Cùm enim tot ſunt qui labuntur, ut priſtinam dignitatem ex authoritate defendāt, & quaſi uſum peccandi ſibi faciant, recidenda eſt ſpes iſta. Si uerò locus eſt ubi iſta non concurrant, reſtitui poſſunt qui peccant. Ex his ſatis perpēditur, qualis debeat eſſe ſacerdos qui alios ligat & ſoluit: diſcretus ſcilicet & iuſtus, alioquin mortificat ſæpe animas quæ non moriūtur, & uiuificat quę non uiuunt; & ita incidit in maledictionis iudicium. Illud autem Malachiæ ſcilicet, Maledicam benedictionibus ueſtris ſiue ſuper hæreticos tantum & excommunicatos, ſiue ſuper omnes ſacerdotes, qui uita & ſcientia carentes

Nota nam uenialia hic dicit & criminalia ſecundum legem vt venialia putabant quæ per cæremonialia dimittebātur ſine morte vel mutilatione: criminalia quæ mortem uel mutilationē inferebant.

Hactenus Auguſti. in ca. ſuperius citato.

Mala. 2. a

carentes benedicere præſumunt, dictum accipiatur, ſic intelligi poteſt: Maledicam benedictionibus ueſtris, id eſt, his quę in eis benedictionibus poſsidetis: quia faciā ea cedere uobis in maledictionē, nō benedictionē. Quia etſi benedicunt ſanctis, nō hoc faciunt ex vero corde, & ideo eorum benedictio eis vertitur in maledictionē. Vel maledicā benedictionibus veſtris, id eſt, quod a vobis benedicitur, a me erit maledictū: quia benedicunt iniquè agentibus, adulāturq; peccātibus, dūmodo diuites ſint.

Hieron. nō longè à principio cōmentarij ad 2.c. Mala. in tomo 6.

DE HIS QVI IN FINE POEnitent. Diſtinct. XX. A

SCiendum eſt etiam quod tempus pęnitentiæ eſt vſq; ad extremum articulum vitæ. *a* Vnde Leo Papa, Nemo eſt deſperandus, dum in hoc corpore conſtitutus eſt: quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, conſilio maturiore perficitur. *b* Aug. tamen de pœnitentia differētibus ita ſcribit: Si quis poſitus in vltima neceſſitate voluerit accipere pœnitentiā, & ſi accipit & mox reconciliatur, & hinc vadit, fateor vobis non illi negamus quod petit: ſed non præſumimus, quia bene hinc exit. Si ſecurus hinc exierit, ego neſcio. Pœnitentiam dare poſſumus, ſecuritatem vero non. Nunquid dico, damnabitur? ſed nec dico, liberabitur. Vis ergo a dubio liberari? age pœnitētiam dum ſanus es. Si ſic agis, dico tibi, quia ſecurus es: quia pœnitentiam egiſti eo tēpore, quo peccare potuiſti. Si vis agere pœnitentiam quando iam peccare non poteſt, peccata te dimiſerunt, nō tu illa. Itē duæ res ſunt, aut ignoſcitur tibi, aut nō ignoſcitur. quid horum tibi ſit futurum neſcio. Ergo tene certum, & dimitte incertum. Sed quare hoc dixit Aug. cum pœnitentia quę in fine agitur in pſalmo appelletur, *c* ſacrificium veſpertinum, quod erat acceptabilius in *d* lege: & cū in quacunque die inuocetur Deus, adſit: *e* & quacunq; hora ingemuerit & cōuerſus fuerit peccator, viua viuet & non morietur. Sed illa dixit Aug. propter illos qui pęnitentiam vſque in finem vitæ protrahunt: & tunc nō ex

De cōfeßione ſacramētali quantū ad opportunitatē temporis reſpectu pęnitentiæ mortalium in ſe.

a *Leo Papa de pę.di.7. in prin.*

b *Aug. Homilia 41. de verè pœnitentibus in tomo 1. ibi. in finem.*

c *Pſa.140.*

d *Exo.2.c.*

e *Eze.18.c*

Dei

Aug. in li. de pęn. vera & falſa c. 17. in to. 4.

Dei amore videtur pęnitere, ſed timore mortis, quaſi ex neceſſitate. Vnde idē quaſi aperiens quare ſuperiora dixerit, ait: Nullus expectet qñ peccare nō poteſt. Arbitrii enim libertatē quærit Deus, vt deleri poſſint cōmiſſa: nō neceſſitatē, ſed charitatē, non tantùm timorē, quia non in ſolo timore viuit homo. Quē ergo ſerò pęnitet, oportet nō ſolū timere iudicē, ſed diligere: quia ſine charitate nemo ſaluus eſſe poteſt. *1. Cor. 13. b* Non ergo tm̄ timeat pœnā, qui pœnitet, ſed anxietur pro gloria. Quæ conuerſio ſi contigerit alicui etiā in fine, deſperandum nō eſt de eius remiſſione. Sed qm̄ vix vel raro eſt tam iuſta cōuerſio, timendum eſt de pœnitēte ſero: maximè cùm filii quos illicitè dilexit, ſint præſentes, vxor & mūdus ad ſe vocet. Multos ſolet ſerotina pœnitētia decipere. Sed qm̄ Deus ſemper potens eſt, ſemper etiam in morte iuuare valet, quibus placet. Cùm ergo opus ſit non hominis ſed Dei fructifera pœnitentia, inſpirare eam poteſt quandocunque vult ſua miſericordia & remunerare ex miſericordia, quos dānare pōt ex iuſtitia. *Aug. c. 18.* Sed qm̄ multa ſunt quæ impediūt, & languentē retrahunt, periculoſum eſt, & interitui vicinū, ad mortē protrahere pęnitentię remediū. Sed magnū eſt, cui Deus tunc inſpirat (ſi quis eſt) verā pęnitentiam. Sed ſi etiam ſic cōuerſus vita viuat, & nō moriatur, non promittimus quòd euadat omnem pęnam. Nam prius purgandus eſt igne purgationis, qui in aliud ſeculum diſtulit fructum cōuerſionis. Hic autem ignis, etſi æternus non ſit, miro tamen modo grauis eſt: excellit enim omnem pœnam, quam vnquam paſſus ſit aliquis hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta eſt pœna, licet mirabilia martyres paſſi ſint tormenta, & multi nequiter iniqui tanta ſæpè ſuſtinuerunt ſupplicia. Ex his ſatis oſtenditur, quàm periculoſum ſit differre pœnitentiam vſq; in finem vitæ. Si tamē etiam tunc vera habeatur pœnitentia, hominem liberat, & vitam mortuo impetrat: non ſic tamen vt nullā ſentiat pœnam, niſi forte tanta ſit vehementia gemitus & contritionis, quæ ſufficiat ad delicti punitionem. Licet ergo ſit difficile, vt tūc

ſit

it uerà pęnitentia quæ tam ſera uenit, quando cruciatus membra ligat, & dolor ſenſum opprimit, ut uix homo aliquid cogitare ualeat: melior eſt tamē ſera, quàm nulla pęnitentia enim etſi in extremo uitæ hiatu aduenit, ſanat & liberat. Multum ſera fuit Latronis pęnitentia: ſed non fuit ſera indulgentia. Sed licet Latro ueniā meruiſſet in fine de omni crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi & perſeuerandi authoritatem. *Lucæ.28.f.*

De his qui hic pœnitentiam non complent. E

Si verò quæritur de illis qui in hac uita pęnitentiam non complent, utrum tranſituri ſint per ignem purgatorij, ut ibi compleant quod hic minus fecerunt? Idem dicimus de iſtis eſſe ſentiendum, & de his qui in extremis pęnitent. Si.n. tanta fuerit cordis cōtritio & delicti exprobatio, ut ſufficiat ad puniendum peccatum: liberi ab alijs pœnis tranſeunt ad uitam, etſi inexpleta fuerit pęnitentia: quia perfectè pęnituerunt, & ingemuerunt corde. Qui verò non adeò cotenruntur corde & ingemiſcunt pro peccato, ſi ante expletionem pęnitentię discesserint, ignem purgatorium ſentient, & grauius punientur, q̃ ſi hic impleſſent pęnitētiam. Horrendum eſt incidere in manus Dei uiuentis. Deus.n. cum ſit miſericors & iuſtus, ex miſericordia pęnitenti ignoſcit, non deſeruās peccatum ad pęnam æternam. Ex iuſtitia verò impunitum non dimittit delictum. Aut.n. punit homo aut Deus. Homo autē punit pęnitendo, Deus aūt pęnā exigendo. Et eſt pęnitentia interior, & exterior. Si ergo interior pęnitudo fuerit tanta, ut ſit ſufficiens vltio peccati, Deus, qui hoc nouit, ab illo qui taliter pęnitet, vlterius pęnam non exigit. Si uerò interior pęnitudo non ſufficit in uindictam peccati, nec exterior pœnitentia impletur: Deus qui modos & mēſuras peccatorū & pœnarū nouit, addit pęnā ſufficiētem. Studeat ergo quiſq; ſic delicta corrigere, ut poſt mortē non oporteat pœnā tolerare. Quædā.n. peccata mortalia in pęnitentia fiunt venialia: non tñ mox ſanantur. Sæpe enim infirmus moreretur, ſi non medicaretur: non tamen ſtatim medica- *Hebr.10.f.* *Aug. de vera & falſa. pę.c. 18. in tomo 4.*

tus ſanatur. Languet poſt victurus, qui prius erat mor turus. Qui aūt impęnitens moritur, oīno moritur, & æternaliter cruciatur. Si enim ſemꝑ viueret ſempꝑ peccaret

De illo cui ſacerdos indiſcretus iniungit paruam pœnitentiam. C

Si uerò de illo quæritur, qui ſatisfactionem iniunctā impleuerit, quæ ignorantia vel negligentia ſacerdotis peccato condigna non fuit: utrum de uita migrans ab oī pęna liber ſit? Idem reſpondeo, quòd ſuprà de illo qui pęnitentiam non compleuit, dixi. Quòd ſi tantùm eſt lamentum interioris doloris, ut ſufficiat in uindictam peccati, omnino liberatus eſt: ſi verò nō ſufficit dolor interior ſimul cum pęna iniuncta, addet Deus pęnam. Quòd autem interdum ſufficiat dolor interior ad vindictam peccati, certum documentum habemus in illo latrone: qui ſola mentis contritione & confeſſione ſtatim vt conuerſus fuit, paradiſum ingredi meruit. Sed

Luc. 23.f. quia diſpenſatores eccleſiæ contritionis quantitatem non perpendunt, quibus non eſt datum intelligere occulta cordium: omnibus leges pęnitentiæ conſtituunt, tam magis quàm minus de peccato dolentibus. Quorū ſtudium ad hoc præcipuè tendere debet ut cordis dolorem (quantum fas eſt) cognoſcant, ut ſecundum ipſius

In Ench. c. 65. in to. 3. modum ſatisfactionem iniungant. Vnde Aug. In actione pęnitentiæ, ubi tale commiſſum eſt, & is qui commiſit a Chriſti etiam corpore ſeparetur: non tam conſide-

Pſalm. 50. randa eſt menſura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non deſpicit. Verum quia plerunque dolor alterius cordis occultus eſt alteri, nec in aliorum notitiam niſi per uerba vel alia quæcunque ſigna procedit: cùm ſit coram illo cui dicitur,

Pſalm. 37. Gemitus meus a te non eſt abſconditus, rectè cōſtituūtur ab his qui eccleſijs præſunt, tempora pęnitentiæ: ut ſatisfaciat etiam eccleſiæ, in qua peccata ipſa remittuntur: extra eam quippe non remittuntur. Ipſa enim ſpiritum ſanctum pignus accepit: ſine quo non remittūtur

De pęnitē. ulla peccata. Item Hiero. Menſuram temporis in agēda

pęnitentia

pęnitentia ideo nō ſatis apertè præfigunt canones pro vnoquoq; crimine, ut de ſingulis dicant qualiter vnumquodque emendandum ſit: ſed magis in arbitrio ſacerdotis intelligentis relinquendum ſtatuerunt quia apud Deum non tantùm valet menſura temporis, quantum doloris: nec abſtinentia tantum ciborum, quantū mortificatio uitiorum. Ideoque tempora pœnitentiæ pro fide & conuerſatione fidelium pęnitentiam abbreuiāda præcipiunt, & pro negligētia protelanda, pro quibuſdā tamen culpis modi pęnitentiæ ſunt impoſiti. *diſtinc. cap. menſuram.*

Quòd morientibus non ſit imponenda ſatisfactio, ſed innoteſcenda. D

Solet etiam quæri, Vtrum ſatisfactionis lex morituris ſit imponenda? De quo Theodorus Cantuarienſ epiſcopus in pęnitentiali ſuo ſic ait, Ab infirmis in periculo mortis poſitis pura inquirenda eſt confeſſio peccatorum: non tamen eſt illis imponenda quantitas pęnitentiæ, ſed innoteſcenda: & cum amicorum orationibus, & eleemoſynarum largitionibus, pondus pęnitentiæ ſubleuandum, ſi fortè migrauerint. Si verò conualuerint, pęnitentiæ modum a ſacerdote impoſitum diligenter obſeruent. Alijs verò pro qualitate peccati pęnitentia decernenda eſt præſidentium arbitrio. Vnde Leo Papa, Tempora pęnitudinis habita moderatione conſtituenda ſunt tuo iudicio, prout conuerſorū animos proſpexeris eſſe deuotos. Pariter etiam habere debes ætatis ſenilis intuitum, & reſpicere periculorum quorumcunque, uel ægritudinum neceſſitates. *26. queſt. 7 ca. ab infirmis.* *26. q. 7. ca. tēpora pœnitens.*

In neceſſitate non eſt neganda pœnitentia vel reconciliatio. E

Sciendum etiam quod tempore neceſſitatis non eſt neganda pęnitentia vel reconciliatio pęnitentibus. Vnde Leo Papa, His qui tēpore neceſſitates & periculi vrgentis inſtantia præſidium pęnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda, quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tēpora definire. Quòd *26. q. 6. ca. his qui.*

ſi ita aliquà ægritudine aggrauati ſunt, ut quod paulò antè poſcebant, ſub pręſenti ſignificare non valeãt, teſtimonia eis fidelium circunſtantiũ prodeſſe debebunt: ſimulque pęnitentiæ & reconciliationis cõſequantur beneficiũ, Item Iulius Papa, Si presbyter pœnitẽtiã abnegauerit morientibus, reus erit animarum, quia domi nus ait, Cùm conuerſus fuerit, tunc ſaluus erit. Vera enim confeſſio ultimo tempore poteſt eſſe, quia nõ mo do temporis, ſed etiam cordis Deus inſpector eſt, ſicut latro probat.

Ibidem ca. Si presbyt. Ezec. 18.c *26.q.6.ca. agnouimus ad finem.*

Quòd presbyter non reconciliet inconſulto epiſcopo, niſi neceſſitate. F

Non debet tamen presbyter pęnitentem reconciliare inconſulto epiſcopo, niſi ultima neceſſitas cogat. Vnde in Carthaginenſi concilio, Presbyter inconſulto epiſcopo non reconciliet pœnitentem, niſi abſente epiſcopo, uel ultima neceſſitas cogat. Cuiuſcunque pęnitẽtis publicum crimen eſt, quod uniuerſam commouerit urbem ante *apſida*, ſcilicet introitum eccleſiæ manus ei imponatur Item Aurelius dixit, Si quis in periculo conſtitutus fuerit, & ſe reconciliari diuinis altarib. petierit: ſi epiſcopus abſens fuerit debet presbyter conſulere epiſcopũ, & ſic periclitantem eius præcepto reconciliare. Inconſulto uerò epiſcopo nõ poteſt excommunicatos uel publicè pęnitens presbyter reconciliare. Vnde in Carthaginenſi concilio ſecundo ſtatutũ eſt, ut chryſma uel reconciliatio pęnitentium, & puellarũ conſecratio à presbyteris non fiat. Item, Recõciliare quenquam in publica miſſa presbytero non liceat: puellarum tamen conſecratio conſulto epiſcopo, per presbyterum fieri ualeat. Vnde in Carthaginenſi concilio ſecũdo presbyter inconſulto epiſcopo uirgines nõ conſecret: chriſma uerò nũquã cõficiat. Sicut præcepto epiſcopi põt presbyter cõſecrare uirgines, ſic & recõciliare pęnitentes.

26.q.6.c. cognouim⁹ para. cui autem. Et habetur *26.q.6.c. presby. 26.q.6.c. Aurelius epiſcop⁹ 26 q.6. c. ſi iubet. Ibidem. Ibidem ca. presbyter.*

An oblatio eius ſit recipienda, qui currens ad pęnitentiam præuenitur morte. G

Si autem quæritur de illo, qui ad pęnitentiã feſtinans

ſacerdotem

ſacerdotem inuenire non potuit, & ita deceſſit: vtrum oblatio eius ſit recipienda? Dicimus quia eſt. Vnde in Epanenſi concilio, Si aliquis fuerit mortuus qui non ſit confeſſus, & teſtimonium habet bonum, & non poterat uenire ad ſacerdotem, Sed præoccupauit eum mors in domo uel in uia: faciant, pro eo parentes eius oblationem ad altare: & dent redemptionem pro captiuis. *29.q.6. c.ſi aliquis.*

DE PECCATIS QVAE POST hanc uitam dimittuntur. Diſtinct. XXI. A

SOlet etiam quæri, Vtrum poſt hanc vitam aliqua peccata remittantur? Quod aliqua poſt hanc uitam remittantur Chriſtus oſtendit in Euangelio, ubi ait, Qui peccauerit in ſpiritum ſanctum, non remittetur ei, neq; in hoc ſæculo neque in futuro. Ex quo datur intelligi, ſicut ſancti doctores tradũt, quòd quædam peccata in futuro dimittentur. Quædam enim culpæ in hoc ſæculo relaxantur: quædam uerò paruæ etiam in futuro, quæ quidem poſt mortẽ grauant: ſed dimittuntur ſi digni ſunt, ſi bonis actibus in hac uita meruerunt ut dimittantur eis. De illis etiam qui† ædificant lignum, fęnum, ſtipulam, dicit Auguſt. quòd ignem tribulationis tranſitoriæ inuenient, cremabilia ędificia quę ſecum portauerunt homines cremantem. Ait enim ſic, *a* Poſt iſtus ſanè corporis mortem, donec de igne purgatorio veniat ad diem dãnationis & remunerationis: ſi hoc temporis interuallo, ſpiritus defunctorum, qui ædificauerunt lignum, fęnum, ſtipulam, huiuſmodi ignem dicãtur perpeti, quem alii non ſentiunt qui huiuſmodi ædificia nõ portauerunt, ut inueniant ignem tranſitoriæ tribulationis uenialia concremantem, non redarguo: quia forſitã verum eſt. Sed quia dicitur, Saluus erit quaſi per ignem contemnitur ille ignis. Grauior tñ erit ignis ille, quàm quicquid poteſt homo pati in hac uita. Hic apertè inſinuatur quòd illi qui ędificant lignum, fęnum, ſtipulam,

De confeſſ. ſacramentali quantum ad oportunitatem temporis reſpectu pænitentiæ venialiam.

†Mat.12.e Luc.12.b

Greg.25. diſt. c.Qualis hinc.

†1.Cor.3.c

a In lib. de ciui.Dei.li.21.cap.26. in tom. 5.

1.Cor.3.a

quædam cremabilia ædificia ideſt, venialia peccata ſecum portant, quæ in igne emendatario cremantur. Vnde conſtat quædam uenialia peccata poſt hanc uitam deleri.

Quòd alij citius, alij tardius purgantur in igne. B

In illo autem igne purgatorio alii tardius, alij citius purgantur ſecundum quòd iſta pereuntia magis, vel minus amauerunt. Vnde Aug. Poſt hanc vitam incredibile non eſt, nonnullos fideles per ignem quendam purgatoriũ, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusq; ſaluari. Vnde non fruſtra illa tria diſtinxit Apoſtolus, lignum, fœnum, ſtipulam, quę illi ædificans, qui etſi aliena non rapiant, rebus tamen infirmitati conceſſis aliqua dilectione inhærent. Qui ſecundum ſuos amandi modos, vel diutius ut lignum, vel minus ut fęnum, uel minimum ut ſtipula ignem ſuſtinebunt. Qui uero ſuperædificant aurum, argẽtum, & lapidem precioſum, de utroq; igne ſecuri ſunt, non ſolũ de illo æterno, qui cruciaturus eſt impios in æternũ, ſed ẽt de illo emendatorio, quo purgabuntur quidam ſaluãdi.

In Ench. c. 69. in to. 3. Aug. enarratione in Pſ 80. non longe a fine in to. 8. & enarratione ad pſal. 107. non lõge à principio concionis 3. ad eũdem pſal.

Oppoſitio. C

Hic obijci poteſt. Si per lignum, fœnum, ſtipulam, uenialia intelligentur peccata: & nullus adeo perfectus eſt. qui uenialiter non peccet: ergo qui ædificant aurum, argentum, & lapidem precioſum, ædificant etiam lignum, fœnum, ſtipulam: ergo per ignem tranſibunt. Ad quod dicimus quia nõ omnis qui uenialiter peccat lignum, fęnum, ſtipulam ædificat, ſicut econuerſo non omnis qui contemplatur deum, & diligit proximum, & opera bona facit ædificat aurum, argẽtum, lapidem precioſum. Et tamen in auro intelligitur cõtemplatio Dei, in argẽto dilectio proximi, in lapide precioſo bona opera. Sed illi dui ędificant lignum, fęnum, ſtipulam, Deum contemplantur, & proximum diligunt, & opera bona faciunt: nec tamen ædificant aurum, argentum, & lapidem precioſum. Hęc enim ædificat, qui ſic illa

Solutio.

Auguſt. in Enchirid.

tria

ria facit, vt cogitet quæ ſunt Dei & quomodo placeat Deo, nō mundo, Lignū uerò, & fęnum & ſtipula accipi poſſunt ſæculariū rerū quāuis licitè cōceſſarum, tales cupiditates, ut amitti ſine animi dolore non poſſit. Hæc ergo ædificat is, qui cogitat quę mūdi ſunt, quomodo placeat mūdo, qui circa diuitias ſuas quodā carnali affectu tenetur: & tamen ex eis multa beneficia facit, nec pro his aliquid fraudis uel raipnę molitur. Ex his ergo patet, ꝙ non idē homo ſimul hæc & illa ædificat. Illa.n ædificatio perfectorū tantū eſt, qui non cogitant placere mundo ſed tantū Deo. quia etſi venialiter aliquando peccāt, feruore charitatis ita abſumitur in eis peccatū, ſicut gutta aquæ in camino ignis: & ideò nunquā ſecū portant cremabilia. Hæc aūt inferior ædificatio minorū eſt, qui non tantū Deo ſed etiā mundo placere cogitant, Deū tamen præponūt. Si uerò mundū præponerent, nō superędificarent, ſed deſtruerent fundamentum. Affectiones ergo carnales quibus dediti ſunt domiti, cōiugibus, poſſeſſionibus, ita vt nihil proponant Chriſto, illis tribus ſignificantur: quę in mentes perfectorum nō cadunt etſi alia uenialia admittant. In cordibus uerò minorum interdum durant vſque in finem: qui cum talibus ædificijs tranſeunt, ſed diſſoluūtur in igne. Ipſi uerò merito fundamenti ſalui erunt, grauiſſimam tamē pœnam ſentient. Ex quo apparet quantam hic miſericordiam exhibet Deus, & quantam ibi exerceat ſeueritatem: cùm pro eodem peccato multo grauius, quàm hic.

Idē de fide et operib. c. 16. in to. 4. 1. Cor. 7. f.

Opinio quorundam cum obiectione. D

Sed fortè dices illud eſſe accipiendum de pœna peccati non de ipſo peccato, quòd Grego. dicit quędam leuia in futuro dimittenda. Si enim veram pęnitentiam habuerit quis, peccata omnia dimiſſa ſunt ei: ſed pœna fortè remanſit. Ideoque ſi uerè pœnitens obijt, ſine peccato tranſiit. Si autem uerè pœnitens non eſt in obitu, maculam portat quæ nunquam delebitur. Qui verò ędificat lignum, fęnum, ſtipulam, uerè pęnitet: quia bonus eſt, & charitatem habet, & in charitate de hac

25. diſt. ca. qualis hic li. 4. dialog. cap. 139.

Quòd aliquis uerè pœnitet etſi non de omni ueniali.

vitā trāſit, ergo ſine peccato tranſit. Non ſequitur: Verum quidem eſt, quia bonus eſt, & charitatem habet, & uerè pœnitet: & tamē cum ueniali peccato trāſit, quod non deleuit pœnitentia. Pœnitentia enim non delet niſi peccatum, illud quod deſerit homo. Tale autem peccatum ſæpe in hac vita nō relinquitur ab homine, & tamen uerè pœnitens eſt, etſi non de omnibus venialibus pęniteat: Poteſt enim quis de omni mortali, & de omni ueniali pęnitere, excepto vno uel pluribus, uenialibus quidem. Sicut habet quis charitatem & unum uel plura uenialia, quod de criminalibus nullatenus eſſe poteſt. Eſt enim aliquis bonus charitatē habens, ſed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hæc ſecularia: talis exiſtens ſubita morte opprimitur. In illo terreno affectu mortuus eſt, & tamen ſaluabitur, à quo non ſe hic abſoluit: ergo poſt hanc vitam ab illo purgabitur. Conſtat ergo quædam peccata ſcilicet leuia, poſt hanc uitam dimitti. Si verò de pœna peccati illud intelligi voluiſſent authores, cur magis commemoraſſent leuia quàm grauia, cùm ēt grauium pęna hic inexpleta poſt hanc vitā reſtet?

Exēplo utitur ad probandnm dictum.

De generali confeſſione quid proſit. E

Poſt hæc conſiderandum eſt quid proſit confeſſio illa, ubi ſingula peccata quæ quiſque fecit, non exprimūtur. Sanè dici poteſt, quod omnia criminalia ſemel ſaltem oportet in confeſſione exprimi, niſi aliqua à mente exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia, generaliter ſaltem ea cōfitere, quorum memoriam habes: & ſiç nihil celaſti de ſcelerib. tuis. Venialia uerò, ut ait Auguſt. quia innumerabilia ſunt, ſufficit generaliter confiteri, niſi aliqua ſint frequenter iterata, perfectius eſt tamen etiam illa exprimere ſi uales. Ideoque cotidie generaliter fit confeſſio in eccleſia pro uenialibus ſcilicet peccatis quæ cotidie admittimus, & pro illis mortiferis quorum notitiam non habemus. Vnde Auguſt. Veritatem dicit Deo pœnitens, quando nihil illi de commiſſis ſceleribus celat: non quòd & ſi uoluntatem celauerit Deus ignoret: ſed ueritatem ſibi dici vult ab eo, ut veniā conſe-

In quinta reſponſione contra Pelagianos.

conſequatur. Si verò mente aliqua exciderint cõfitetur veritatem Deo, cùm generaliter dixerit. Deus qui noſti occulta cordis, & opera mea & delicta à te non ſunt abſcondita, quibus veniam largiaris precor, & hæc eſt veritas confitentis, quam diligit Deus. Vnde Pſal. Ecce enim veritatem dilexiſti. hic inſinuatur quòd generalis confeſſio etiam mortalia delet, quorum intelligentia non habetur.

Pſalm. 68.

Pſalm. 50.

Nemo confiteatur peccata quę non fecit. F

Sicut autem pœnitens celare non debet peccatum ſuum, quia ſuperbia eſt: ita nec humilitatis cauſa fateri ſe reum illius, quod ſe non commiſiſſe noſcit: quia incauta eſt talis humilitas, & peccatorem conſtituit. Vnde Auguſt. Cùm humilitatis cauſa mentiris, ſi non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod vitaras: quia veritas in te non eſt, niſi ita te dixeris peccatorem, vt etiam cognoſcas. Veritas aũt ipſa eſt, vt quod es, dicas. Nam quomodo eſt veritas vbi regnat falſitas?

De verbis apoſtoli Sermone 29. in medio, in tomo 10.

De pęnis ſacerdotis qui peccatum publicat confitentis. G

Caueat autem ſacerdos ne peccata confitentiũ alijs prodat: alioquin deponatur. Vnde Gregor. Sacerdos ante omnia caueat ne de his qui ei cõfitentur peccata, alicui recitet, non propinquis, non extraneis: (quod abſit) pro aliquo ſcandalo. Nam ſi hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ ſuæ ignominioſus peregrinando pergat. Quòd vero dictum eſt, vt pœnitens eligat ſacerdotem ſcientem ligare & ſoluere, videtur cõtrarium ei quod in canonibus reperitur, vt nemo ſcilicet alterius parochianum iudicare præſumat. Sed aliud eſt fauore vel odio proprium ſacerdotem contemnere, quod canones prohibent, aliud cæcum vitare, quod Vrbanus facere monet: ne ſi cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadant. Ait enim Vrbanus ſecundus. Placuit vt nulli ſacerdotum deinceps liceat quemlibet commiſſum alteri ſacerdoti ad pœnitentiam ſuſcipere, ſine eius conſenſu

De pæn di. 6. capit. Sacerdos.

16. q. c. Ad minus para Ecce in hoc 9. q. 2. quaſi per totum.

Mat. 15. b.

Ibidem c. placuit.

cui ſe prius commiſit, niſi pro ignorantia illius, cui prius confeſſus eſt. Qui verò contra hoc facere tentauerit, gradus ſui periculo ſubiacebat.

SI PECCATA DIMISSA REDENT.
Diſtinct. XXII. A

Oſtendit quantū confeſſionis contemptus obſit.

CVmque multis authoritatibus ſuprà ſit aſſertum, in vera cordis contritione peccata dimitti ante oris confeſſionem uel operis ſatisfactionem, ei etiam qui aliquando in crimen relapſus eſt: quæritur ſi poſt cordis contritionem confiteri contempſerit. uel in peccatum idem uel ſimile cciderit, an peccata dimiſſa redeant. Cuius quæſtionis ſolutio obſcura eſt & perplexa, alijs aſſerentibns, alijs contrà negantibus peccata ſemel dimiſſa, ulterius replicari ad pœnam. Qui vero dicunt peccata dimiſſa redire, ſubditis ſe muniūt teſtimonijs. † Ambroſius ait, Donate inuicem, ſi alter in alterum peccat: alioquin Deus repetit dimiſſa. Si enim in his contemptus fuerit, ſine dubio reuocabit ſentētiam, per quā miſericordiam dederat ſicut in Euangelio de ſeruo nequam legitur, qui in conſeruum ſuum impius deprehēſus eſt. † Item Rabanus, *a* Nequam ſeruum tradidit Deus tortoribus, quoadusque redderet vniuerſum debitum: quia non ſolùm peccata quæ poſt baptiſmum homo egit, reputabuntur ei ad pœnam: ſed etiam originalia, quæ in baptiſmo ſunt ei dimiſſa. Item Greg. *b* Ex dictis euangelicis conſtat, quia ſi ex toto corde non dimittimus quod in nos delinquitur, & hoc rurſum exigitur, quod iam nobis per pœnitentiam dimiſſum fuiſſe gaudebamus. *c* Item Aug. Dicit Deus, *d* Dimitte, & dimittetur tibi: ſi ego prius dimiſi, dimitte uel poſtea. Nam ſi non dimiſeris, reuocabo te: & quicquid dimiſeram, replicabo tibi. *e* Itē, Qui diuini beneficij oblitus, ſuas uult uindicare iniurias, non ſolum de futuris peccatis ueniā non merebitur: ſed etiam præterita quæ iam ſibi dimiſſa credebat, ad uindictā ei replicabuntur. Item Beda, Reuertar in domum meā, &c. Timendus eſt ille uerſiculus,

Authoritatibus aſtruit peccata redire.
† *Amb. ſup 4. ca. ad Epheſ. in fi. et in gloſſ. in terli. ibid.*
† *de pę. di. 4. in princ. & cap. ſeq.*
a *Mat. 18. d*
b *In homil. quadam*
c *In quadā homil.*
d *Lucæ 6. f.*
e *Ibidem. Super Luc. lib. 4. ca. 47*

non

non exponendus: ne culpa quam in nobis extinctā credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Item, Quemcunque enim poſt baptiſma ſiue prauitas hæretica, ſeu cupiditas mundana arripueri, mox omnium proſternet in iam vitiorum. Item Augu. Redire dimiſſa peccata, vbi fraterna charitas non eſt, apertiſſimè Dominus in Euangelio docet in illo ſeruo, a quo dimiſſum dn̄s debitum petijt: eo quòd ille conſeruo ſuo debitum nollet dimittere. His authoritatibus innitūtur, qui dicunt peccata dimiſſa, ſi replicātur, redire ſimpliciter. Quibus opponitur, Si quis pro peccato de quo pœnituit, & indulgentiā accepit, iterū ponitur, nō videtur iuſtum. Si punitur pro eo quod peccauit, & non emendauit, iuſtitia eſt aperta. Si verò requiritur quod fuerat cōdonatū, vel iniuſtitia eſt, vel iuſtitia occulta. Videtur etiā Deus bis in idipſum iudicare, & duplex tribulatio cōſurgere, quod ſcriptura negat: Sed ad hoc poteſt dici, ꝙ neq; duplex tribulatio conſurgit, neq; iudicat deus bis in idipſum. Hoc enim fieret, ſi poſt condignam ſatisfactionē & ſufficientem pœnam iterum puniret. ſed non ſatisfecit dignè & ſufficienter, qui non perſeuerauit. Debuit enim iugem peccati habere memoriam, non ad faciendum, ſed ad cauendum. Debuit nō obliuiſci omnes retributiones Dei: quæ tot ſunt, quot ſunt peccatorū remiſſiones. Tot ergo debuit cogitare dona Dei, quot mala ſua: ac pro illis vſq; in finem gratias agere. Sed quia ingratus ad vomitū, ſicut canis, rediit, anteacta bona mortificauit, & peccatum dimiſſum reuocauit: vt cui humiliato antè Deus peccatū dimiſerat, eidē poſteà elato & ingrato imputet.

Ibidem.

Lib. de baptiſmo. de pœn. diſt. 4.

Matt. 18. d

Oppoſitio contra eos.

Nahum 1. c

2. Pet. 2. d

Aliorum ſententia. E

Sed quia abſonum videtur vt peccata dimiſſa iterum imputētur, placet quibuſdam neminem pro peccatis ſemel dimiſſis iterum a Deo puniri. Sed ideo dicuntur dimiſſa redire & imputari, quia propter ingratitudinem ita reus & peccator conſtituitur, vt antè fuerat. Sic enim quod dimiſſum fuerat dicitur exigi, quia remiſſionis perceptæ ingratus ita reus fit vt antè fuerat. Vtriq; parti

quæſtio

quæſtionis probati fauent doctores. Ideoq; alicui parti non præiudicans, ſtudioſo lectori iudicium relinquo, ad dens mihi tutum fore ac ſaluti propinquum ſub menſa dominorum micas edere.

Matt. 15.c

Quid ſit hic Sacramentum & Res. C

Poſt prædicta reſtat inueſtigare, quid in actione pœnitentiæ ſic Sacramentum & res. Sacramentum enim ſignum eſt ſacræ rei. Quid ergo hic ſignum eſt? & quæ eſt res ſacra huius ſigni? Quidam dicunt ſacramentum hic eſſe quod exterius tãtùm geritur, ſcilicet exterior pęnitentia: quæ eſt ſignum interioris pœnitentiæ, ſcilicet contritionis cordis, & humilitatis. Quod ſi eſt, non omne ſacramentum euangelicum id efficit quod figurat. Exterior enim pęnitentia nõ efficit interiorem: potiùs interior cauſa eſt exterioris, Sed ad hoc inquiũt illi, hoc eſſe intelligendum de illis ſacramentis, quæ in nouo Teſtamento inſtituta ſunt: vt eſt ſacramentum baptiſmi, confirmationis, & corporis Chriſti. Sacramentum verò pœnitentiæ, ſicut & coniugij, ante tempus gratiæ, etiã a primordio humani generis fuit. Vtrunque enim inſtitutum fuit in primis parentibus. Item, Si exterior pęnitentia ſacramentum eſt, & interior res ſacramenti: ſæpius pręcedit res ſacramentum, quam ſacramentũ rem, Sed nec hoc incõueniens eſt. Nam & in aliis ſacramentis quæ efficiunt quod figurant, hoc ſępe contingit. Quidam autem dicunt, exteriorem pœnitentiam & interiorem eſſe ſacramentum, nec duo ſacramenta, ſed vnum: vt ſpecies panis & vini nõ duo ſunt ſacramẽta, ſed vuũ. Et ſicut in ſacramento corporis, ita etiam in hoc ſacramento dicunt aliud eſſe tantum ſacramentum, ſcilicet exteriorem pœnitentiam, aliud ſacramentum & rem, ſcilicet interiorem pœnitentiam, aliud rem & nõ ſacramentũ, ſcilicet remiſſionem peccatorum. Interior enim pęnitentia & res eſt ſacramenti, id eſt, exterioris pęnitentiæ: & ſacramentum remiſſionis peccati, quã ſignat & facit. Exterior quoque pęnitentia & interioris ſignũ eſt, & remiſſionis peccatorum.

Gãdulph⁹ libr. 4. ſent. circa finẽ, in tract. de pœn.

Aliorũ ſententia.

DE

DE SACRAMENTO VNCTIONIS extremæ. Diſtinct. XXIII. A

PReter præmiſſa eſt etiam aliud ſacramentum, ſcilicet vnctio infirmorum: quæ fit in extremis oleo per piſcopum conſecrato. † Et ſunt tria genera vnctionis. ſt enim vnctio quæ fit chriſmate: quæ dicitur principa is vnctio, quia in ea principaliter paracletus datur. Vnle & propter abundantiam gratiæ duos liquores mitos habet, oleum ſcilicet & balſamum: oleum cóſcieniæ, balſamum bonæ famæ. Chriſma verò Græcè, vnctio atinè dicitur. Nec tamen omne oleum ad vnctionem anctificatum chriſma vocatur, ſed illud ſolùm quod miceturcum balſamo: quo capita regum & pontificum nguntur, quo etiam baptizatos ſacerdos vngit in vertie, & pontifex per impoſitionem manus confirmandos ngit in fronte. Et eſt alia unctio qua cathecumeni & eophyti unguntur in pectore & inter ſcapulas, in perceptione baptiſmi. Tertia uerò unctio eſt, quæ dicitur leum infirmorum: de qua nunc agitur.

De vnctionis extremę ſacramēto.

† De tribus generibus unctionis.

A quibus inſtitutum ſit hoc ſacramentum. B

Hoc ſacramentum unctionis infirmorum ab Apoſtolis inſtitutum legitur. Ait enim Iacobus, Infirmatur quis in uobis? inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine domini, & alleuiabit eum dominus: & ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. In quo oſtenditur duplici ex cauſa ſacramentum hoc inſtitutum, ſcilicet ad peccatorum remiſſioné, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Vnde conſtat eum, qui hanc unctionem fideliter deuoteque percipit, & in corpore, & in anima alleuiari: ſi tamen expetit ut in utroq; alleuietur. Quòd ſi forte corporis ualetudinem illi habere nó expedit, illam quæ eſt animæ, ſanitatem in hoc ſacramento acquirit. & ſicut in alijs ſacramétis, ita & in iſto aliud eſt ſacramentum, aliud res ſacramenti. Sacramentum eſt ipſa unctio exterior. Res ſacramenti

Iacobi ultimo c.

menti vnctio interior, quæ peccatorum remiſſione, & virtutum ampliatione perficitur. Et ſi ex contemptu vel negligentia ſacramentum hoc prætermittitur, periculoſum eſt, & damnabile.

De iteratione huius ſacramenti. C

In Lib. contra Parmenianum.

Quærunt aliqui, Si hoc ſacramentum iterari poſſit, cùm baptiſmus & alia quædam ſacramenta ſemel ſuſcepta non iterentur? Auguſt. dicit ſacramentum non iterandum, & ſacramento non faciendam eſſe iniuriam, ſed hoc dicit, vbi agit de ſacramento baptiſmi, & confirmationis, & ordinationis. Vnde non videtur illud generaliter accipiendum, ſed de ſacramento baptiſmi, confirmationis, & ordinationis, quæ nullatenus ſunt repetenda: quia ſemel tantùm, & non ſæpius datur baptiſmus, confirmatio, & ordinatio, Sacramentum verò altaris, & pœnitentiæ, & coniugij ſæpe iterari videtur: quia ſæpe ſacramentũ corporis percipitur, frequenter pœnitentia agitur, coniugium ſępe contrahitur. Quare ergo vnctio ſimiliter non poteſt iterari? Si morbus non reuertitur, medicina non iteretur. Si verò morbus non poteſt cohiberi, quare medicina debet prohiberi? Sicut oratio iterari poteſt, ita & vnctio iterari poſſe videtur. vtraque enim illic commemorat Iacobus, & vtrunq; alteri cooperatur ad conferendam alleuiationem corporis & animæ. Cur ergo negatur vnctionem ſuper infirmum poſſe iterari, ad impetrandam ſæpius ſanitatem mentis & corporis: cùm propter infirmitatem eadem ſæpe iterãda ſit oratio? Quidam autem de omni ſacramẽto intelligi volunt, quòd non ſit iterandum, ſcilicet ſecundum totum illud quod pertinet ad ſacramentum, dicentes quædam ſacramenta ſæpius poſſe ſuſcipi, quædam verò nõ. Nec tamẽ quæ ſæpius ſumuntur, totaliter iterantur: vt ſacramentum altaris & vnctionis: quæ licet ſumãtur ſæpius, tamen quia non iterum benedicitur eadem hoſtia, vel idem oleum, non iteratur ſacramentum cũ iniuria. Sed dicet quis, ſic & baptiſmus non iteratur, etſi aliquis frequenter baptizetur, dum eadem aqua non iterum benedicatur.

Aliorum opinio.

dicatur. Sed aliud eſt, inquiunt illi, de benedictione aquę qua fit baptiſmus, aliud de benedictione panis & olei. Poteſt etiam baptiſmus celebrari in aqua, etiam non benedicta: quia illa benedictio pro reuerẽtia tantùm fit & decore, non virtute ſacramenti. Sed corpus Chriſti non poteſt confici, niſi de pane conſecrato: nec vnctio illa fieri poteſt, niſi de oleo ab epiſcopo conſecrato. Ideoq; illa ſanctificatio ad virtutem ſacramenti pertinere videtur. In coniugio quoq; ſemel tantùm benedicitur quiſque, non ſæpius. Benedicitur enim vt ait Ambr. cum prima, & non ſecunda vxore. Si ergo cùm dicitur ſacramentum non eſſe iterandum, nec iniuria ei eſſe facienda, rationem dicti referas ad ſanctificationem rei qua ſacramentum expletur: de omni ſacramento generaliter id verum eſt. Si verò ad ſuſceptionem ſacramenti: de quibuſdam verum eſt quòd non iterantur crebra ſuſceptione: de alijs verò quibuſdam non: quia frequenter ſumũtur, vt hoc vnctionis ſacramentum, quod in omni penè eccleſia ſæpe repetitur.

In gloß. ſup illud. 1. Co. 9. c. Nubat tantum in Domino & in commentario ſuo at idem caput in fine eiuſdem in tomo 4.

DE ORDINIBVS ECCLESIASTICIS. Diſtinct. XXIIII. A

NVnc ad conſiderationem ſacræ ordinationis accedamus. Septem ſunt ſpiritualium officiorum gradus ſiue ordines, ſicut ex ſanctorum patrum dictis apertè traditur, & capitis noſtri. ſ. Ieſu Chriſti exemplo monſtratur: qui omniũ officia in ſemetipſo exhibuit, & corpori ſuo quod eſt eccleſia, eoſdem, ordines obſeruãdos reliquit. Septem autem ſunt, propter ſeptiformem gratiam ſancti ſpiritus: cuius qui nõ ſunt participes, ad gradus eccleſiaſticos indignè accedunt. Illi verò in quorum mentibus diffuſa eſt ſeptiformis gratia ſpiritus ſancti, cùm ad eccleſiaſticos ordines accedũt, in ipſa ſpiritualis gradus ꝓmotione ampliorẽ gratiã percipere credũtur.

De ſacramẽto ordinis quãtum ad ea quę ad illud diſponunt.

Hug. lib. 2. parte 3. c. 4

Quare ſeptem ſunt.

Quales aſſumendi ſunt ad clerum. B

Tales autem ad myſterium ſpirituale eligendi ſunt clerici, qui dignè poſſint dominica ſacramenta tractare.

Clemẽs Papa. diſt. 23. c. tales.

Melius

Melius eſt.n.epiſcopo paucos, habere miniſtros, qui poſſint dignè opus Dei exercere: q̃ multos inutiles, qui ordinatori graue onus inducant. Tales.n.decet eſſe miniſtros Chriſti, qui ſeptiformis gratia ſpiritus ſancti ſint decori: ex quorũ doctrina & conuerſationis forma eadẽ gratia in alijs transfundatur, ne cœleſtes margaritas ſpiritualiũ uerborũ officiorumq; diuinorum ſordidæ vitæ pedibus conculcent. In ſacramẽto ergo ſeptiformis ſpiritus ſeptẽ ſunt gradus eccleſiaſtici, ſcilicet Oſtiarij Lectores. Exorciſtæ, Acolythi, Diaconi, Subdiaconi, Sacerdotes: omnes tñ clerici vocantur, id eſt, ſortiti. Corona enim ſignaculũ eſt, quo ſignantur in partẽ ſortis miniſterij diuini. Corona regale decus ſignificat: quia ſeruire Deo regnare eſt. Vnde miniſtri eccleſię reges eſſe debẽt, ut ſe & alios regant, quib. Petrus ait, Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotiũ, &c. Summitas capitis deſuper nudatur, vt eorũ mens ad dominũ libera monſtretur, q̃ reuelata facie gloriã Dei contempletur. Summitas enim capitis eſt eminentia mentis: Denudatio capitis eſt reuelatio mentis. Clericus enim ſecretorum Dei nõ ignarus eſſe debet. Tondẽtur etiam capilli vſque ad reuelationem ſenſuum, ſcilicet oculorũ & aurium: ut uitia in corde & opere pullulantia doceantur præcidenda, ne ad audiendum & intelligendum uerbum Dei prępediatur mens pro quo ſeruato reddetur in excelſis corona. Tonſuræ autem eccleſiaſticæ vſus a Nazaræis exortus uidetur: qui prius crine ſeruato, deinde ob uitę continẽtiam caput radebant, & capillos in igne ſacrificij ponebant. Hinc vſus inoleuit, ut qui diuinis cultibus mãcipantur, quaſi Nazaræi, id eſt, ſancti crine poſito inueniantur. Sicut ad Ezechielem dicitur, Fili hominis ſume gladium acutum, & duc ſuper caput tuũ & barbam. In Actibus etiam Apoſtolorum Priſcillam & Aquilam hoc feciſſe legimus, Paulus quoque & alij quidam diſcipuli Chriſti hoc fecerunt. Rectè ergo in quibuslibet gradibus conſtituti, clerici vocãtur: quorum nomina & rationes nominum Iſidorus expones, ait, Cleros & clericos hinc appellatos

Matt. 7. a.
De corona & tonſura.
Hug. lib. 2. parte 3. c. 1
1. Pet. 2. b
2. Cor. 3. d
Hugo vt ſupra c. 2.
Num. 6. b
Act. 18. c
1. Cor. 11. e
Iſid. in li. 7.

ellatos eſſe credimus. Quia Mathias electus eſt ſorte: quem primum per Apoſtolus legimus ordinatum, Cleros enim Græcè, Latinè ſors uel hæreditas dicitur. Ideo ergo dicti ſunt clerici, quia ſunt de ſorte domini uel q̃a Deum patrem habent, Generaliter uerò clerici nuncupati ſunt omnes, qui in eccleſia Dei ſeruiunt: quorũ gradus & nomina ſunt hæc, Oſtiarius, Lector, &c.

Ethym. & allegatur diſt. 21. ca. Cleros.

De *Oſtiariis.* C

Oſtiarii idem & Ianitores ſunt, qui in ueteri teſtamẽto electi ſunt ad cuſtodiam templi, ut nõ ingrederetur in illud immundus. Dicti autem oſtiarii, eo quòd præſint oſtiis templi. Ipſi enim tenentes clauem omnia intus & extrà cuſtodiunt: atque inter bonos & malos habentes iudicium, dignos recipiunt, indignos reſpuunt. Vnde & eis cùm ordinantur, claues eccleſiæ dantur ab epiſcopo. Et dicitur eis, Sic agite, tanquam rationem Deo redituri pro rebus quæ clauibus iſtis recluduntur. Hoc officium Dominus ni ſua perſona ſuſcepit, quãdo flagello de funiculis facto uendentes & ementes eiecit de templo. Ipſe enim ſe oſtiarium ſignificans dicit, Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet.

Ibid. 1. para. 26. a.

De cõſe. di. 23. c. Oſtia.

Ioan. 2. c.

Ioan. 10. b.

De *Lectoribus.* D

Secundus eſt gradus Lectorum, Lectores a legendo, ſicut Pſalmiſtę a pſalmis cauendis, uocati ſunt. Illi enim prædicant populis quid ſequantur: iſti cantant, & excitant ad compunctionem animos audientium: licet quidam lectores ita miſerabiliter pronuncient, ut quoſdã ad luctum & lamentationem compellant: Idem etiam Pronunciatores uocantur, qui porrò antenunciẽt: quia tam erit clara eorum uox, ut etiam longè poſitorum aures adimpleat. Ad lectorem autem pertinet lectiones pronunciare, & ea quæ prophetæ nuntiauerunt, populis prædicare: ut iam ex officio in eccleſia legat prophetias & lectiones. Vnde & ei uidẽte populo traditur ab epiſcopo codex diuinarum lectionum, & dicitur, Accipe, & eſto uerbi Dei relator: habiturus, ſi fideliter im-

Iſido. di. 21 c. Cleros.

Di 23. c. Lector. Hugo. *li. 2. par. 3. cap. 6.*

pleueris officium, patrem cùm his qui bene verbũ Dei miniſtrauerunt. Qui ad hunc gradum prouehitur, literarum ſcientia dẽt eſſe inſtructus, vt ſenſum verborũ intelligat, uim accentuum ſciat, diſtinctè legat: de confuſione prolationis intellectũ adiutoribus auferat. Attendat quid indicatiuè, quid interrogatiuè ſit legendũ, ubi ſit in oratione faciẽda diſtinctio. Hæc enim male ſeruata intellectum turbant, & alios ad riſum prouocant. Auribus & cordi cõſulere dẽt vox lectoris. Hoc officiũ impleuit Chriſtus, cùm in medio ſeniorũ librum Eſaię aperiens, diſtinctè ad intelligendum legit, Spiritus dñi ſuper me, &c. Ex quo lectorib. datur intelligi, quia gratia ſpirituali clarere debẽt, qui alijs verbũ dei annunciant. Hic ordo formam & initium à prophetis accepiſſe vr̃: quib. dicitur, Clama, neceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam.

Luc. 4. c. *Eſai. 61. a.* *Eſa. 58. a.*

De exorciſti. E

Iſid. diſt. 2. c. Cleros. Tertius eſt ordo Exorciſtarum. Exorciſtæ autem ex Græco in Latinum adiurantes vel increpantes vocantur. Inuocãt enim ſuper cathecumenos, & ſuper eos q habent ſpiritum immundum, nomen domini adiurantes per eum, ut egrediatur ab eis. Ad exorciſtam pertinet exorciſmos memoriter retinere, manusque ſuper energumenos & cathecumenos in exorcizando imponere. Debet autem habere ſpiritum mũdum, qui ſpiritibus immũdis imperat: & malignum expellere de corde ſuo, quem expellit de corpore alieno, ne medicina quã alij facit ſibi non proſit, & dicant ei medice cura teipſum. Hi cùm ordinantur, accipiunt de manu epiſcopi librum exorciſmorum: & dicitur eis, Accipite, & habetote poteſtatẽ imponendi manus ſuper energumenos uel cathecumenos. Hoc officio uſus eſt dominus, quãdo ſaliua ſua tetigit aures & linguam ſurdi & muti, dicẽs Effeta, quod eſt Adaperire: per hoc docens nos ſpiritualiter debere aperire aures præcordiorum hominũ ad intelligendum, & ora ad confitendum: ut pulſo dæmone, ſpiritus ſanctus vas ſuum recipiat. Hoc etiã officio uſus eſt Chriſtus cùm dęmoniacos multos ſanauit. Hic ordo à Salo-

Diſt. 22. c. Perlectis. *Luc. 4. d.* *di. 23. c. ex ercifta.* *Mar. 7. d.* *Math. 8. d.* *Luc. 8. d.*

Salomone uidetur deſcendiſſe: qui quendam modum exorcizandi inuenit, quo dæmones adiurati ex obſeſſis corporibus pellebantur. Huic officio mancipati Exorciſtæ vocati ſunt. De quibus Chriſtus in Euangelio, Si ergo in Beelzebub eijcio dęmonia filij veſtri, ſcilicet Exorciſtæ, in quo eijciunt? *di.21.c.Cleros.* *Mat.12.c* *Luc. 11.c.*

De Acolytis. F

Quarto loco ſuccedūt Acolyti. Acolyti verò Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, a deportandis certis quādo legendum eſt Euangelium vel ſacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria, & deportantur ab eis: non ad effugandas aeris tenebras, cum ſol eo tempore rutilet, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum: ut ſub typo luminis corporalis illa lux oſtendatur, de qua legitur, Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ad Acolytum pertinet præparatio luminarium in ſacrario. Ipſe cereum portat, ipſe urceolum cum uino & aqua ſuggeſta dro euchariſtia ſubdiaconis præperat. Hi cum ordinantur, cum edocti fuerint ab epiſcopo qualiter in officio ſuo agere debeāt ab archidiacono accipiunt candelabrum cum cereo, & urceolum vacuum. Hoc officium Dominus ſe habere teſtatur dicens, Ego ſum lux mundi: qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in ueteri teſtamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœleſti, ad illuminandas tenebras aquilonares. *Iſid. ibi.di. 21.cap. Cleros.* *Ioan. 1.a.* *di.25.c. Perlectis.* *Ioan.8.b.* *Exod.27.c* *Leui.6.b.*

De Subdiaconis. G

Quintus eſt ordo Subdiaconorum. Græcè Hypodiaconi uocantur, quos nos Subdiaconos dicimus. Qui ideo ſic appellantur, quia ſubiacēt præceptis & officijs Leuitarum. Oblationes enim in templo a fidelibus ſuſcipiunt, & Leuitis ſuperponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinnæi uocabantur, id eſt, in humilitate domino ſeruientes. Ad Subdiaconum pertinet calicem & patenam ad altare Chriſti deferre, & Leuitis tradere, eiſque miniſtrare. Vrceolum quoque & *Diſtin.21. c. Cleros.* *Diſt.25.c. Perlectis.*

Hug. lib.2. parte.3.c.9 aquā manile & manutergiū tenere epiſcopo presbyteris & Leuitis, pro lauandis ante altare manibus aquam præbere. His lex cōtinentiæ imponitur: quia altari propinquantes, vaſa corporis & ſanguinis Chriſti portant. *Eſa.52.d.* Vnde illud implere debent, mundamini qui feris vaſa domini. Ad hos etiam pertinet tantum dei oblationib. ponere in altari, quātū ſufficere poſſit populo: necnon corporales, & pallas, & ſubſtratoria lauare. Hi cum ordinātur accipiunt de manu epiſcopi patenam & calicē uacuum: ab Archidiacono verò urceolum cum aquamanili, & manutergium. Hoc officio uſus eſt dominus, *Ioan.13.a.* quando linteo ſe præcinxit, & mittens aquā in peluim, pedes diſcipulorum lauit, & linteo terſit.

De Diaconis. H

Hug. lib.2. par.3.c.16 Diaconorum ordo ſextum tenet locū propter ſenarij perfectionem. Hic ordo in ueteri teſtamento a tribu Leui nomen accepit uel traxit. Dicuntur.n. & Leuitæ, *Num.3.a.* Pręcepit quippe dñs Moyſi, ut poſt ordinationē Aaron & filiorū eius, prorſus trib. Leui ad diuini cultus miniſteria ordinaretur & conſecraretur dño: & ſeruirēt pro Iſrael coram Aaron & filijs eius in tabernaculo: Ipſique *Num.4.a.* geſtarent, arcam & tabernaculum & oīa uaſa eius: & in circuitu tabernaculi excubarent: & in tranſportando *Num.8.d.* tabernaculo ipſi deponerent, rurſumq; componerēt. A vigintiquinq; annis & ſupra iuſſi ſunt ſeruire in tabernaculo, quam regulam in nouo teſtamento ſancti patres cōſtituerunt: quia hæc ætas ad ferenda onera eſt robuſta. *Iſid.7.eth. diſt.21.ca. Cleros.* Leuitæ ergo ex nomine authoris uocati ſunt. De Leui.n. Leuitæ exorti ſunt: a quib. in templo myſtici ſacramenti myſteria explebantur. Hi Græcè *diacono*, Latinè miniſtri dicuntur: quia ſicut in ſacerdote cōſecratio, *Diſt.25.c. Perlectis.* ita & in diacono myſterii diſpenſatio habetur. Ad diaconum pertinet aſſiſtere ſacerdotib. & miniſtrare in omnib quæ aguntur in ſacramētis Chriſti. ſ. in baptiſmo, in chriſmate, in patena, & calice: oblationes quoq; inferre, & diſponere in altari. Cōponere ēt menſam Dñi & ueſtire, crucem ferre, & prędicare Euangeliū & epiſtolā ad populum.

populum. Nam ſicut Lectoribus uetus teſtamẽtum, ita Diaconi nouum prædicare præceptum eſt. Ad ipſum etiam pertinet officium precum, & recitatio cathecumenorum nominum. Ipſe præmonet aures habere ad dominum: ipſe donat pacem, & ipſe annunciat. Quod au- *Num. 4.a*
tem huic ordini a Moyſe ſtatutũ eſt, hoc etiam in nouo teſtamento repreſentatur, cùm Diacono ſuper læuum humerum ſtola ponitur, & caſula in diebus ieiunij complicatur: quia quicquid laboris & ſuſtinẽtiæ in hac uita tolerat, quaſi in læua portatur, donec in dextera, id eſt, in æternitate requies habeatur. Hic ordo ab Apoſtolis celebratus eſt, quando (ut legitur in Actibus Apoſtolo- *Act. 6.b*
rum) ſeptem uiros plenos ſpiritu ſancto ad hoc officiũ elegerunt, & oratione præmiſſa manus eis impoſuerũt. Vnde & conſuetudo inoleuit, ut in omni matrice eccleſia ſeptem Diaconi circa Chriſti aram, quaſi ſeptem co- *De cõſ. 1. c.*
lumnæ, aſſiſtant. Hi ſunt ſeptem angeli tuba canentes *Epiſcop.*
in Apocalypſi, qui quales eſſe debeant, Apoſtolus do- *Apoc. 8.a*
cet Timotheo ſcribẽs. Hi cùm ordinantur, ſolus epiſco- *1. Tim. 3.a*
pus eis manũ imponit: quia ad miniſteriũ applicantur. *diſtin. 23. c.*
Ponit eis oratiũ, id eſt, ſtolã ſuper læuũ humerum, vt per *Diaconus.*
hoc intelligant ſe accepiſſe iugũ domini ſuaue. quo ad ſi- *Matt. 11.c*
niſtrã pertinentia diuino timori ſubijciant. Accipiũt & textũ Euangelij, ut intelligant ſe eſſe præcones Euãgelij Chriſti. Hi autẽ antequã ordinẽtur, probentur ut docet *1. Tim. 3.b*
Apoſtolus: & ſic miniſtrent nullũ crimen habentes. Hoc officio uſus eſt Chriſtus, quando poſt cœnã ſacramentũ carnis & ſanguinis diſcipulis diſpẽſauit: & quãdo Apoſtolos dormientes ad orationem excitauit dicens, Vigi- *Mat. 26.e*
late & orate, vt non intretis in tentationem. *Luc. 22.d*

De Presbyteris. I

Septimus eſt ordo Presbyterorum. Presbyter Græcè, ſenior interpretatur Latinè: Non modo pro ætate uel *Iſid. 7. eth.*
decrepita ſenectute, ſed propter honorem & dignitatẽ *c. 13. diſtin.*
quam acceperunt, presbyteri nominantur: qui morum *21. c. Cle-*
prudentia & maturitate cõuerſationis præcellere debẽt *ros.*
in populo. Vnde ſcriptum eſt, Senectus venerabilis eſt, *Sap. 4.b*

Diſt. 21.c. non diuturna, nec annorum numero computata, Ca
Cleros. enim ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis uita im
maculata. Ideo autem etiam presbyteri ſacerdotes uo
cantur, quia ſacrum dant: qui licet ſint ſacerdotes, tam
pontificatus apicem non habẽt ſicut epiſcopi: quia ne
Acto. 8.c. chriſmate, frontem ſignant, nec paracletum dant: quo
& 19.a. ſolis deberi epiſcopis lectio Actuum Apoſtolorum de
Iſid. ubi ſu monſtrat. Vnde & apud ueteres iidem epiſcopi & pre
prà. byteri fuerunt: quia illud eſt nomen dignitatis, nõ æ
tis. Sacerdos nomen hẽt compoſitum ex Græco & La
tino, quod eſt ſacrum dans, ſiue ſacer dux. Sicut. n. rex
Diſt. 15.c. regendo, ita ſacerdos a ſacrando dictus eſt. conſecrat. n
Perlectis. & ſanctificat. Antiſtes uerò ſacerdos a dictus eſt ab eo
quod antè ſtát: primus enim eſt in ordine eccleſiæ. A
presbyterum autem pertinet ſacramẽtum corporis &
ſanguinis Dñi in altari Dei conficere orationes dicere
& dona benedicere: qui cùm ordinantur, innungũtu
Diſt. 21. eis manus, ut intelligant ſe accepiſſe gratiam conſecrã
poſt princ. di, & charitatis opera debere extẽdere ad oẽs. Accipiũ
& ſtolam, quæ utrunque tenet latus: quia debẽt eſſe m
niti armis iuſtitiæ contra aduerſa & proſpera. Accipiũ
ẽt calicem cum vino & patenam cum hoſtijs: ut per ho
Exod. 29.a ſciant ſe accepiſſe poteſtatem placabiles Deo hoſtias of
ferendi. Hic ordo a filijs Aaron ſumpſit initium. Sum
mos. n. pontifices & minores ſacerdotes inſtituit Deu
Mat. 10.a. per Moyſen: qui ex præcepto Dei, Aaron in ſummun
põtificem, filios verò eius vnxit in minores ſacerdote
Chriſtus quoq; duodecim elegit diſcipulos prius, quo
Luc. 10.a. & Apoſtolos vocauit: quorum vicem gerunt in eccleſi
maiores põtifices, Deinde alios ſeptuaginta & duos d
Mat. 16.c. ſcipulos deſignauit: quorum vicem in eccleſia tenen
presbyteri. Vnus aũt inter Apoſtolos princeps extiti
1. Tim. 3.a Petrus: cuius uicarius & ſucceſſor eſt põtifex ſummus
unde dr̃ Apoſtolicus, qui & Papa vocatur ſcilicet pate
Matt. 27.f. patrũ. Qualis aũt eligi debeat presbyter, Apoſtolus ſcr
bẽs Timoth. oſtẽdit, ubi noĩe epĩ presbyterũ ſignificat
Hoc aũt officio uſus eſt Chriſtus, cũ ſeipſum in ara crũ

cis

is obtulit, idem ſacerdos & hoſtia: quando poſt cœnam panem & uinum in corpus ſuum & ſanguinem commu nauit. Ecce de ſeptem eccleſiæ gradibus breuiter elocuti, quid ad quendam pertineat inſinuauimus, Cumque omnes ſpirituales ſint & ſacri, excellenter tamē canones duos tantum ſacros ordines appellari cenſent. Diaconatus, ſ. & presbyteratus: quia hos ſolos primitiua eccleſia legitur habuiſſe, & de his ſolis præceptum Apoſtoli habemus. Apoſtoli enim in ſingulis ciuitatibus epiſcopos & presbyteros ordinauerunt. Leuitas etiam ab Apoſtolis ordinatos legimus: quorum maximus fuit beatus Stephanus. Subdiaconos uerò & Acolytos procedente tempore eccleſia ſibi conſtituit. Heb. 8.c 1. Tim. 3.b Act. 6.b

Quid ſit quod dicitur ordo. K

Si autem quæritur, Quid ſit quod hoc vocatur ordo? Sanè dici poteſt ſignaculum eſſe, id eſt, ſacrum quoddā, quod ſpiritualis poteſtas traditur ordinato, & officiū. Character ergo ſpiritualis, ubi fit promotio ſpiritualis, ordo uel gradus uocatur. Et dicuntur hi ordines ſacrmēta: quia in eorum perceptione res ſacra, ideſt, gratia cōfertur: quam figurant ea quæ ibi geruntur.

De nominibus dignitatum, vel officij L

Sunt & alia quædam non ordinum, ſed dignitatum uel officiorum nomina. Dignitatis ſimul & officii nomē eſt epiſcopus, Epiſcopatus autem uocabulum inde dictum eſt, quòd ille qui Epiſcopus efficitur, ſuperintēdat curam ſcilicet ſubditorum gerens *ſcopein* enim Græcè, Latinè intendere dicitur. *epiſcopi* autem Græcè, Latinè ſpeculatores interpretantur. Nam ſpeculator eſt præpoſitus in eccleſia dictus eo quòd ſpeculetur, atque perſpiciat populorum infra ſe poſitorum mores & uitam. Pontifex eſt princeps ſacerdotum, quaſi ſequentiū. Ipſe & ſummus ſacerdos nuncupatur. Ipſe enim Leuitas & ſacerdotes efficit, ipſe omnes eccleſiaſticos ordines diſponit. Diſt. 21. c. Cleroo. Ezec. 33. b diſt. 21. c. Cleros, quaſi per totū.

De quadripartito ordine Epiſcoporum. M

Ordo autem Epiſcoporum quadripartitus eſt, ſcili
in Patriarchis, Archiepiſcopis, Metropolitanis & Epi
pis. Patriarcha Græcè ſummus patrum interpretat
quia primum, id eſt, Apoſtolicum tenet locum: vt R
manus, Antiochenus, Alexandrinus: ſed omnium ſu
mus eſt Romanus. Archiepiſcopus, princeps epiſcop
rum *archòs* enim Græcè, Latinè princeps dicitur. Met
pilitæ autem à menſura ciuitatem dicuntur. Singulis
prouincijs & ciuitatibus præeminent: quorum authc
tati & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt. Solici
do enim totius prouinciæ, ipſis epiſcopis commiſſa e
Omnes autem ſuperius deſignati ordines epiſcopi n
cupantur. Non quod archiepiſcoporum nomine prin
tes ſuperius ſignificaſſe uidetur, & Metropolitanoru
quos nunc archiepiſcopos dicimus. Horum autē diſcr
tio a Gentilibus introducta videtur: qui ſuos flamin
Iſidorus. alios ſimpliciter flamines, alios archiflamines, alios pr
toflamines appellabant. Sacerdotes enim gentilium fl
mines dicebātur, qui habebant in capite pileum, in q
erat breuis virga, deſuper habens aliquid lanæ, quòd
per æſtum ferre non poſſent, filium tantum in capite l
gare cœperunt. Nudis enim capitibus eis incedere ne
erat. Vnde a filo quo utebantur, flamines dicti ſunt: q
ſi filamines. Sed feſtis diebus filo depoſito pileum imp
nebant pro ſacerdotii eminentia. Vates a ui mētis app
lati ſunt: cuius ſignificatio multiplex eſt. Modo en
ſacerdotem, modo prophetam, modo poetam ſignific
Cantor uerò uocatur, qui vocem modulatur in cant
Huius ſunt duo genera, Pręcentor, & Succentor. Pręc
tor, qui vocem præmittit in cantu: Succentor, qui ſub
quenter canendo reſpondet. Concentor autem dicitu
Hug. lib. 2. quia conſonat. Qui autem non conſonat nec concin
par. 3. c. 11 concentor non erit. His breuiter tractatis admonen
ſunt Chriſti miniſtri, quatenus ſicut excellūt ordinis d
gnitate, ita præcellant uitæ ſanctitate: ut plebs eis co
miſſa, eorumq; diſciplinis edocta, gratanter eis obedi
& eorum imitatione de die in diem proficiat, a quib
diuina

diuina ſacramenta percipiunt, & miſſarum ſolennia audiunt. Miſſa autem dicitur, uel quia miſſa eſt hoſtia cuius commemoratio fit in illo officio: vnde dicitur, Ite miſſa eſt, id eſt, ſequimini hoſtiam quæ miſſa eſt ad cœleſtia. tenentes poſt eam, uel quia miſſus cœleſtis uenit ad conſecrandum dominicũ corpus: per quem ad altare cœleſte defertur hoſtia. Vnde & dicuntur, Miſſa eſt.

DE ORDINATIS AB HAERETICIS.

Diſtinct. XXV. A

De diſpenſatione ſacramenti ordinis.

SOolet etiam quæri, Si hæretici ab eccleſia præciſi & damnati pòſſint tradere ſacros ordines: & ſi ab eis ordinati, redeuntes ad eccleſiæ unitatem, debeant reordinari. Hanc quæſtionem perplexam ac penè in ſolubilem faciunt doctorum uerba: qui plurimum diſſentire uidentur. Videntur enim quidam tradere hæreticos ſacros ordines dare, non poſſe, nec illos qui ab eis ordinati uidentur, gratiam recipere. Dicit enim Inn. Arrianorum clericos non videre ſuſcipiendos, cùm ſacerdotij uel miniſterii alicuius dignitate: quibus ſolũ baptiſma ratum eſſe permittit, quod in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti percipitur. Dicit etiã eos non poſſe dare ſpiritum ſanctum quem amiſerunt, & ordinatos ab hæreticis caput habere vulneratum: & eum qui honorem amiſit, honorem dare non poſſe: nec illum aliquid accepiſſe, quoniam in dante nihil erat quod ille poſſet accipere. Tradit etiam uenientibus ab hæreticis per manus impoſitionem laicam tantum tribuendam communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem uel exiguum ſubrogare. Gregorius etiam dicit ſacrilegam eſſe Arrianorum conſecrationem, cùm ex eorum manu cõmunio percipitur. †Cyprianus etiam dicit, Omnia quæcunque faciunt hęretici, carnalia & inania & ſacrilega eſſe: & eorũ altaria falſa & illicita, ſacerdotia & ſacrificia ſacrilega. qui more ſimiarum, quæ cùm homines non ſint formam imitãtur humanam, vultum Eccleſiæ catholicę & authoritatem ſibi uendicant, cùm ipſi in Eccleſia

1. queſt. 1. c. Arrianos

In lib. 3. dialog. & allegatur. q. 1. c ſuperueniẽte.

†Cyprian. marty. in epiſto. contra

clesia non ſint: & cum ſint sacrilegi, ſacerdotium admi-niſtrant, & altare ponunt: cùm nec ſacrificari oblatio il-lic poſſit, ubi ſpiritus ſanctus non ſit: nec cuiquam domi-nus per eius preces & orationes, proſit qui dominum ip-ſum uiolauit. † Hieron. quoque aſſerit omnia quæ offe-runtur ab hæreticis cōtaminata eſſe in conſpectu domi-ni: quia licet ſancta uideantur ſpecie ſui, tamen quia cō-tacta ſunt ab illo qui pollutus eſt polluūtur omnia. *a* Idē, Odit Deus ſacrificia hæreticorū, & a ſe proijcit: & quo-ties in nomine eius congregati fuerint, deteſtatur fœto-rem eorum, & claudit nares ſuas. *b* Ibem Illi, offerunt pa-nem ſacrilegum, & cætera. *c* Leo etiam teſtatur extra ec-cleſiam nec racta eſſe ſacerdotia, nec uera eſſe ſacrificia. Idē etiā dicit, per crudeliſſimā veſaniā in Alexandrina ſe-de omniū ſacramentorū lumen extinctū. Intercepta eſt ſacrificij oblatio, defecit chriſmatis ſanctificatio: & par-ricidalibus manib. impiorū omnia ſe ſubtraxere myſte-ria. His alijsq; teſtimonijs aſtrui videtur ſacramenta ec-cleſiaſtica, præcipuè corporis & ſanguinis ordinationis, & confirmationis, per herҫticos non poſſe miniſtrari.

hær. et ponitur 1. q. 1. c. Si quis inquit, circa medium.
† *Ad eū locū Aggæi 2. interroga ſacerdotes. 1. q. 1. cap. Si popul.*
a *Idē ſuper Amos ad c. 5. ad eum locum Odi & proieci feſtiuitates ueſtras.*
b *Idem li. 2. ad cap. 8. Oſeæ & ponit 1. q. 1. c. illi offerūt.*
c *Leo ad Anatoliū Conſtantinopol. Epiſcopū et habetur 1. q. 1. c. in eccleſia Leoni Auguſto.*
d *In li. 2. cō ira epiſtol. Parmeni. c. 13. in to. 7*

Authoritates ponit quæ uidentur præmiſſis obuiare. B

Contrà autē alij ſentire videntur, quòd ab hæreticis etiam præciſis, ſacri ordines, ſicut & baptiſmus tradit ua-leant: nec ab hæreticis redeuntes, qui illic ordinati ſunt & baptizati, iterum ordinandi ſunt ſicut nec baptizādi. Vnde Augu *d* De hereticis etiam damnatis quod qui-dam dicunt, baptiſma quod accepit nō amittit, qui rece-dit ab eccleſia ius dandi quod accepit amittit: multis mo-dis apparet inaniter dici. Primò, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille qui illud baptiſma amittere non poteſt, ius dandi poſſit amittere. Vtrunque enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione vtrunque homini datur: illud cùm baptizatur, & iſtud cùm ordinatur. Ideò non licèt in catholica eccleſia vtrunque iterari. Nam quādo ex ipſa parte venientes, etiam præpoſiti, pro bono pacis correcto ſciſmatis errore ſuſcepti ſunt: etſi uiſum eſt opus eſſe ut eadem officia gererent quæ agebant, non

ſunt

ſunt rurſus ordinandi, Sed ſicut baptiſmus in eis, ita mā- ſit ordinatio integra: quia in præciſione fuerat vitium, quod in vnitate pacis eſt correctum, non in ſacramentis, quæ vbicunq; ſunt, ibi vera ſunt. Et cùm ipſi expedire videtur eccleſiæ, vt propoſiti eorum venientes ad catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi nō adminiſtrent, non eis tamen ipſa ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed ſuper eos manent. Ideoque non eis manus imponitur: ne non homini, ſed ipſi ſacramento fiat iniuria. Sicut aūt in baptiſmo eſt ius, quod per eos dari poſſit: ſic in ordinatione ius dandi eſt: utrunque quidem ad perniciem ſuam. Sed aliud eſt non habere, aliud pernicioſe habere aliud ſalubriter habere idem, De his qui ab eccleſię unitate ſeparati ſunt nulla iā quæſtio eſt quin habeant & dare poſſint: ſed pernicioſe habent, pernicioſeq; dāt: quia extra uinculū pacis ſunt. Neutri ſacramento faciē da eſt iniuria. Sicut nos rectè habet qui ab unitate recedit, ſed tamen habet, & ideò redeunti non redditur: ſic ēt non rectè dat qui ab vnitate recedit, & tamen dat: & ideo qui ab eo accipit, veniēti ad vnitatem nō iteratur: Idem, Aliud eſt non habere aliquid, aliud eſt non iure hr̄e, vel illicitè vſurpare. Non ergo ideo non ſunt ſacramenta Chriſti & eccleſiæ, qui eis illicitè vtantur non modo hæretici, ſed etiam omnes impij: ſed illi corrigendi ſunt & puniendi, illa autem ſunt agnoſcēda & veneranda. Item Gregorius, Quod dicitis vt qui ordinatus eſt iterum ordinetur, valde ridiculoſum eſt. Vt enim baptizatus ſemel, iterum baptizari non debet: ita qui conſecratus eſt ſemel, in eodem ordine non valet iterum conſecrari. His alijsq́ue authoritatibus videtur aſſeri, in omnibus impijs, etiam in hæreticis præciſis & damnatis Chriſti ſacramenta permanere, cū iure dandi. Poſſunt enim dare, ſed pernicioſe: & quibus dederint, non ſunt iterū ordinandi: quæ præmiſſis ex oppoſito obuiare vidētur.

Aug. in eiſdem lib. & cap.

Ephes. 4. a

Aug. in lib. 4. de vnico baptiſmo cō tra Parmenianum.

I an. Rauē nati epiſcopi. ai. 68. c. Sicut ſemel.

† Li. 2. epiſ. 31.

Determinatio prēmiſſa contradictionis authoritatum. C

Hæc autem quidam ita determinant. Dicunt enim hæreticos accepta ſacerdoti vel epiſcopali vnctione ab eccleſia

Et habetur. 1. quæ. 1 §.

Opponitur autem. eccleſia recedentes, baptiſmi quidem dādi ius retinere ſed non habere facultatem tribuēdi ſacros ordines, ve. *Prima opinio & falſa.* conſecrandi dn̄icum corpus, poſtquam præciſi & damnati ſunt ab eccleſia. Sicut degradatus ep̄s non habet pc teſtatem largiendi ſacros ordines: facultatem tñ bapti- *§. proximo.* zandi non amiſit. Quod Aug. ait, intelligitur dictum de hæreticis, qui non ſententia eccleſiæ, ſed prauitate ſenſus ſui à fidei veritate ac doctrinæ vnitate diuiſi ſunt: q licet tales ſint, ius tamen ordinandi & conſecrandi habent. Et qui ab eis ordinantur ante manifeſtam præciſionem, ét ſi cum eis apertè exierint, & ſententia eccleſiæ damnati fuerint: tamen ſi redierint, iterum ordinandi non ſunt. Et vbicunq; legitur de ordinatis ab hæreticis, ꝙ ſeruatis ordinibus miniſtrare valeant, vel iterum ordinandi non ſint: de huiuſmodi accipiendum dicunt. Nam poſtquàm præciſi fuerint & damnati iudicio eccleſiæ, ius ordinandi & conſecrandi eis detractum aſſerunt, vt degradatis vel excõmunicatis. Alij verò dicunt, *Secūda opinio probabilis.* ſacramenta ab hæreticis & præciſis ſecundum formam eccleſiæ celebrata, vera eſſe & rata: quia recedentes ab eccleſia, ius dandi & conſecrandi non perdiderunt: & qui ſic ab hæreticis ordinantur, cùm redeunt, iterū ordinandi non ſunt. Quæ verò ab hæreticis aliter quàm in eccleſia fiunt, falſa ſunt & inania: & qui à talibus ordinari vidētur, non munus, ſed vulnus accipiunt. Et ſecundum hanc differentiam variè de his loquuntur doctores. *Tertia opinio.* Quidam verò dicunt eadem ſacramenta ab hæreticis præciſis poſſe celebrari, quæ à catholicis, ſi ab illis forma eccleſiæ ſeruetur: Et ab eis celebrata vera eſſe & rata, quantum ad ſe: quantū verò ad effectū, falſa eſſe & inania, & in his qui malè tractant, & in his qui malè ſuſcipiunt, & ideo irrita & falſa: quia quod promittūt, & conferre creduntur, non tribuunt. Damnanda etiam dicuntur: quia illicite dantibus vel accipientibus ſunt in iudicium. Polluta etiam dicuntur, non quantum ad ſe, ſed propter indignam hæreticorum tractationem. *In tomo 6. ad c. 9. Super Oſee.* Ideo Greg. communionem Arrij vocat execrationem: & In-

& Innocentius Bonoſij ordinationem, damnationem: non ꝙ ita in ſe ſint, ſed quia malè dantes vel accipiẽtes tales facit. Sicut etiam Hieron. ſacrificia eorum panem luctus vocat: non quantum ad ſe, ſed quantum ad effectum. Nonnulli verò tradunt illos hæreticos, qui in eccleſia ordinati ſunt ius ordinandi & cõſecrandi etiam cùm ſeparati fuerint, habere. Qui verò in ſchiſmate vel hæreſi poſiti, ab eis ordinati & inuncti fuerint, illo iure carent. Ideoq; cùm ordinare volunt, vulnus potius infligunt, quàm gratiam, conferunt. *Quarta opinio falſa, & uidetur eſſe Gratiani.*

De ſimonia unde dicitur, & quid ſit. D

De ſimoniacis verò non eſt ambigendum quin ſint hæretici: qui tamen ante ſententiam degradationis & ordinant & conſecrant. Et licet ſimoniaci propriè dicãtur, qui inſtar Simonis magi impreciabilem gratiã precio conducere volunt, & qui pro miniſterio ſacro precium recipiunt in modum Giezi, Giezitæ vocãdi ſunt, omnes tamen & dantes & accipientes ſimoniaci dicuntur: & vtrique eadem ſententia præcelluntur. *Actor. 8. d.* *4. Reg. 4. f.*

De his qui ſcienter à ſimoniacis ordinantur. E

Differt tamen inter eos qui ordinantur à ſimoniacis ſcienter, & eos qui ignoranter. Qui enim ſcienter à ſimoniacis ſe permiſerint conſecrari, imò execrari: eorũ conſecratio omnino irrita eſt. Qui verò ordinantur à ſimoniacis, quos, cum ordinantur, neſciunt eſſe ſimoniacos, qui & tunc pro catholicis habentur: eorum ordinatio miſericorditer ſuſtinetur. *Vrbanus Papa 1. q. 1*

De his qui dicunt ſe emere corporalia, non ſpiritualia. F

Si verò aliqui obiecerint, ſe non cõſecrationes emere, ſed res ipſas quæ ex conſecratione proueniunt: penitus deſipere probantur. Nam quiſquis horum alterum vendit, ſine quo alterum non habetur, neutrum vendere derelinquit. *Paſca. 1. q. 3. c. ſi quis obierit.*

Diſtinctio Simoniacorum. G

Simoniacæ autem hæreſis tripartita eſt diſtinctio. Alij enim ſimoniacè à ſimoniacis ordinãtur. Alij ſimoniacè

niacè à non ſimoniacis: Alii non ſimoniacè à ſimoniacis. Vnde Nicolaus Papa Statuimus decretum de ſimoniaca tripartita hæreſi, id eſt, de ſimoniacis ſimoniacè ordinantibus vel ordinatis, & de ſimoniacis ſimoniacè à non ſimoniacis, & de ſimoniacis non ſimoniacè à ſimoniacis. Simoniaci ſimoniacè ordinati vel ordinatores ſecundum canones à proprio gradu decidant. Simoniaci etiam ſimoniacè à non ſimoniacis ordinati, ſimiliter ab officio remoueantur. Simoniacos verò non ſimoniacè à ſimoniacis ordinatos miſericorditer per manus impoſitioné pro temporis neceſſitate in officio permittimus permanere. Quod intelligendum eſt de his, qui ordinantur à ſimoniacis, ignorantes eos eſſe Simoniacos. Hos facit ſimoniacos, non reatus criminis, ſed ordinatio ſimoniaci.

1.q.1.c. ſtatuimus decretum.

Alexander Papa de his qui violenter à ſimoniacis vel ab hæreticis ordinantur. **H**

Similiter, cùm decernit Alexander Papa ſimoniacos omnino damnandos ac deponendos: ſubintelligendum eſt, niſi violenter quis attractus fuerit. De his enim & à quibuslibet hæreticis violenter ordinatis, dicit Innocé. quòd poſſunt habere aliquem colorem excuſationis, ſi ſtatim diſcedunt ab eis, & peſſimo eorum conciliabulo renunciant.

1.q.1.c. Erga ſimoniacos. 1.q.1. Conſtat.

De ætate ordinandorum ita decreuit Nicolaus Papa. **I**

Sacri, inquit, canones ſanxerunt, vt Subdiaconus nó ordinetur ante quatuordecim annos, nec Diaconus ante viginti quinque, nec Presbyter ante triginta. Deinde ſi dignus fuerit, ad epiſcopatum eligi poteſt: quod nos etiam pari modo ſeruare iubemus. Item Fabianus, Si quis triginta ætatis non impleuerit annos, nullo modo presbyter ordinetur, etſi valde ſit dignus: quia & ipſe dominus triginta annorum baptizatus eſt, & ſic cœpit docere.

Diſt.77.& 78. quaſi per totum.

Luc.3.c.

D E

DE SACRAMENTO CONIVGII, cuius inſtitutio & cauſa oſtenditur.

Diſtinct. XXVI. A

CVm alia ſacramenta poſt peccatum & propter peccatum exordium ſumpſerint, matrimonij ſacramentum etiam ante peccatum legitur inſtitutum a domino: non tamen ad remedium, ſed ad officium. Refert enim ſcriptura Gene. in Adam miſſo ſopore, atque vna de coſtis eius ſumpta & exinde muliere formata, virum in ſpiritu intelligentem ad quem vſum mulier facta eſſet, poſt extaſim prophetice dixiſſe, Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna.

De matrimonio ſecundũ cauſam formalem.
Gene.2.d

De duplici inſtitutione coniugij. B

Coniugij autem inſtitutio duplex eſt. Vna ante peccatum ad officium facta eſt in paradiſo, vbi eſſet thorus immaculatus, & nuptiæ honorabiles: ex quibus ſine ardore conciperent, ſine dolore parerent. Altera poſt peccatum ad remediũ facta extra paradiſum, propter illicitum motum deuitandum. Prima, vt natura multiplicaretur: Secunda, ut natura exciperetur, & vitium cohiberetur. Nam & ante peccatum dixit Deus, Creſcite & multiplicamini, & poſt peccatum omnib. penè hominibus per diluuiũ conſumptis. Quòd verò ante peccatum inſtitutum fuerit coniugium ad officium: poſt peccatũ verò ad remedium conceſſum, Auguſtinus teſtatur dicens, Quod ſanis eſt ad officium, ægrotis eſt ad remediũ. Infirmitas enim incontinentiæ, quæ eſt in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honeſtate nuptiarum. Si verò non peccaſſent primi homines, ſine carnis incentiuo, ac feruore libidinis ipſi ac ſucceſſores eorum conuenirent. Et ſicut remunerabile eſt aliquod bonum opus, ſic coitus eorum bonus eſſet & remunerabilis. Quia verò propter peccatum lethalis concupiſcentiæ lex membris noſtris adhæſit, ſine qua

Hebr.13.a
Geneſ.1.d.
Super Gen. lib.9. ca.7. in tom.3.
Rom.7.c.

qua carnalis non ſit commixtio, reprehenſibilis eſt & malus coitus, niſi excuſetur per bona coniugij.

Quando ſecundum præceptum, quando ſecundum indulgentiam contractum ſit coniugium. C

Prima inſtitutio habuit præceptum, ſecundum indul-
1.Cor.7.a. gentiam. Didicimus enim ab Apoſtolo humano generi propter vitandam fornicationem indultum eſſe coniugium. Indulgentia verò quia meliora non eligit, remedium habet, non præmium: à qua ſi quis declinauerit, meretur exitiale iudicium. Quòd ſecundum indulgentiam conceditur, voluntarium eſt, non neceſſariũ alioquin tranſgreſſor eſſet, qui illud non faceret. Et poteſt ſanè intelligi illud ſub præcepto dictum hominibus pri
Geneſ.1.d. mis ante peccatum, Creſcite & multiplicamini, Quo ēt poſt peccatum tenebantur, vſquequo eſt facta multiplicatio: poſtquàm ſecundum indulgentiam matrimonij contractus fuit. Ita etiam poſt diluuium, quo vniuerſum penè humanum genus deletum eſt, ſecundum prę-
Geneſ.9.b. ceptum dictum eſt filijs Noe, Creſcite & multiplicamini. Multiplicato verò homine ſecundum indulgentiam contractum eſt, non ſecundum imperium.

Quibus modis accipiatur indulgentia. D

Indulgentia autem diuerſis modis accipitur, ſcilicet pro conceſſione, pro remiſſione, pro permiſſione. Et eſt permiſſio in nouo teſtamento, de minoribus bonis, & de minoribus malis. De minoribus bonis eſt cõiugium, quod non meretur palmam, ſed eſt in remedium. De minoribus malis, id eſt, de venialibus, eſt coitus qui fit cauſa incontinentiæ. Illud ſcilicet coniugium indulgetur, id eſt, conceditur. Illud verò, id eſt, coitus talis permittitur, id eſt, toleratur, ita quòd non prohibetur.

Quòd nuptiæ ſint bonæ. E

Aug. de hæreſibus cap. 25. in tomo 6. d. Hug 4 ſen. capit. 3. Fuerunt autem nonnulli hæretici nuptias deteſtantes, qui Tatiani appellati ſunt. Hi nuptias omnino damnant, ac pares fornicationibus alijſque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in ſuorum numerum coniugio vtentem marem, vel fœminam. Quòd autem

es bona ſit coniugium, nõ modo ex eo probatur, ꝙ dominus legitur coniugium inſtituiſſe inter primos parentes: ſed etiam quòd in Cana Galilææ nuptijs interfuit Chriſtus, easque miraculo commendauit, aqua in vinũ conuerſa. Qui etiam poſteà uirum dimittere vxorem prohibuit, niſi cauſa fornicationis. Apoſtolus etiam ait, Virgo non peccat, ſi nubat. Conſtat ergo rem bonam eſſe matrimonium: alioquin non eſſet ſacramentum. Sacramentum enim ſacrum ſignum eſt. *Gene. 2. d.* *Ioan. 2. a.* *Matt. 19. b.* *1. Cor. 7. c*

Cuius rei ſacramentum ſit coniugium. F

Cùm ergo coniugium ſacramentum ſit, & ſacrum ſignum eſt, & ſacræ rei ſcilicet coniunctionis Chriſti & eccleſiæ, ſicut ait Apoſtolus. Scriptum eſt, inquit Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuę: & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum eſt. Ergo autem dico in Chriſto & in eccleſia. Vt enim inter coniuges coniunctio eſt ſecundum conſenſum animorum, & ſecundum permixtionem corporum: ſic eccleſia Chriſto copulatur uoluntate & natura, qua idem fuit cum eo; & ipſe formã ſumpſit de natura hominis. Copulata eſt ergo ſponſa ſponſo ſpiritualiter & corporaliter, id eſt charitate ac conformitate naturæ. Huius utriuſq; copulæ figura eſt in coniugio. Cõſenſus enim coniugũ copulam ſpiritualẽ Chriſti & eccleſiæ, q̃ fit per charitatem, ſignificat. Commixtio verò ſexuum illam ſignificat, quæ fit per naturæ conformitatem. *Eph. 5. g.* *Gen. 2. d.*

Qualiter intelligendum ſit illud, Mulier illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non eſt commixtio ſexuum. G

Inde eſt quod quidam doctorum dixerunt illam mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ non experitur carnalem copulam. Ait enim Auguſtin. Non dubium eſt illam mulierem nõ pertinere ad matrimoniũ, cum qua docetur nõ fuiſſe commixtio ſexus. Item Leo Papa, Cùm ſocietas nuptiarum ita à principio ſit inſtituta, ut pater commixtionem ſexuum non habeat *27. q. c. Nõ eſt.* *Ibidem ca. Cum ſocietas.*

in ſe Chriſti & eccleſiæ ſacramentum: non debitum e illam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qu docetur non fuiſſe nuptiale myſterium. Itẽ Augu. No eſt perfectum coniugiũ ſine commixtione ſexuum. Hc ſi ſecundum ſuperficiem verborum quis acceperit, ind citur in errorem tantum, ut dicat ſine carnali copu non poſſe contrahi matrimoniũ & inter Mariam & I ſeph non fuiſſe coniugium, vel nõ fuiſſe perfectum: q nefas eſt ſentire. Tantò enim ſanctius fuit atque perf ctius, quãtò à carnali opere immunius. Sed ſuperius p ſita ea ratione dicta intelligendum eſt, non quin pert neat mulier illa ad matrimonium, cum qua non eſt pe mixtio ſexuum: ſed non pertinet ad matrimoniũ, quo expreſſam & plenam tenet figuram coniunctionis Ch ſti & eccleſię. Figurat enim illam vnionem Chriſti & ec cleſiæ, quæ eſt in charitate: ſed non illam, quæ eſt in na turæ conformitate. Eſt ergo & in illo matrimonio ty pus coniunctionis Chriſti & eccleſiæ: ſed illius tantũ qua eccleſia Chriſto charitate vnitur: non illius, qua pe ſuſceptionem carnis capiti membra uniuntur: nec ide tamen minus ſanctum eſt coniugium: quia vt ait Aug ſtinus. In nuptijs plus ualet ſanctitas ſacramenti, quã fœcunditas uentris. Eſt etiam coniugium ſignum ſpiri tualis coniunctionis & dilectionis animorum, qua in ter ſe coniuges uniri debent. Vnde Apoſtolus ait, Viri diligite uxores ueſtras, ut corpora ueſtra.

In ſoliloquÿs.

Ephe. 5. g.

In lib. de bono coniugali ca. 18 in tomo 6.

Ephe. 5. e

QVAE SVNT CONSIDERANDA in coniugio. Diſtinct. XXVII.

De matrimonio ſecũdũ cauſam efficientem: determinãs generaliter quòd cõſenſus ſit matrimonÿ cauſa.

Poſt hęc aduertendum eſt quid ſit coniugium, & quæ ſit efficiens cauſa coniugij, & cauſa propte quam contrahi debeat, & quæ ſint bona coniu gij, & quomodo per ea excuſetur coitus carnalis, qu ſint legitimæ perſonæ ad matrimonium. Sunt alia plu ra in matrimonio conſideranda, quæ ſub compendi perſtringemus.

Quid

Quid ſit coniugium. B

Sunt ergo Nuptiæ uel matrimonium, viri mulieriſq; coniunctio maritalis inter legitimas perſonas, indiuiduam uitæ conſuetudiné retinens. Ad indiuiduã cõſuetudinem vitæ ptinet, quòd abſq; conſenſu alterius neuter continentiam profiteri põt, uel orationi uacare: & p inter eo dum viuũt, vinculum coniugale permanet, vt alij ſe copulare non liceat: & inuicem alter alteri exhibeat, quod quiſque ſibi. Hac autem deſcreptione legitimorum & fidelium tantùm matrimoniũ includitur. *37. queſt. 1. in princ.*

De conſenſu qui efficit coniugium. C

Efficiens autem cauſa matrimonij eſt conſenſus, non quilibet ſed per uerba expreſſus: nec de futuro, ſed de præſenti, Si enim conſentiunt in futurum, dicentes, Accipiam te in uirum, & ego te in uxorem: non eſt iſte conſenſus efficax matrimonij. Item ſi conſentiant méte, & non exprimant uerbis uel alijs certis ſignis: nec talis cõſenſus efficit matrimonium. Si autem uerbis explicant quod tamen corde non volunt, ſi non ſit coactio ibi vel dolus, obligatio illa uerborum, quibus conſentiunt dicentes: Accipio te in uirum, & ego te in uxorem, matrimonium facit.

Authoritatibus probat, quòd ſolus conſenſus facit matrimonium. D

Quòd autem conſenſus matrimonium faciat, ſubditis probatur teſtimonijs. Ait enim Iſidorus, Conſenſus facit matrimonium. Item Nicolaus Papa, Sufficiat ſolus ſecundum leges eorum conſenſus, de quorum coniunctionibus agitur: qui ſolus ſi forte in nuptijs defuerit, cætera etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur. Item Ioan. Chryſoſt. Matrimonium quidem non facit coitus, ſed uoluntas, & ideo non ſoluit illud ſeparatio corporis. Item Ambroſ. Non defloratio uirginitatis facit coniugium, ſed pactio coniugalis. Ex his apparet ꝙ conſenſus, id eſt, pactio coniugalis matrimonium faciat: & ex tunc coniugium eſt etiam ſi non præceſſit vel ſecuta eſt copula carnalis.

27. queſt. 2 ĩ princip. Vbi ſupra ſufficiat. Ho. 32. ad c. 19. Mat. in medio eiuſdem. In expoſitione 2. i Mat thæum.

Quando incipiat eſſe coniugium. E

Quòd enim ab ipſa deſponſatione in qua pactio coniugalis exprimitur, coniuges ſint, ſanctorum teſtimonia probant. Ait enim Ambroſius. Cùm initiatur coniugiũ coniugij nomẽ aſciſcitur, cùm coniungitur viro, coniugium eſt, non cùm uiri admixtione cognoſcitur. Item Iſido † Coniuges verius appellantur à prima deſponſationis fide, quamuis adhuc inter eos ignoretur coniugalis concubitus. Item Auguſt. † Coniunx uocatur ex prima deſponſationis fide quàm concubitu non cognouerat nec fuerat agniturus Nec peierat, nec mendax manſerat coniugij appellatio, ubi non fuerat, nec futura erat carnis vlla commixtio. Propter quod fidele coniugium ambo parentes Chriſti uocari meruerunt, non ſolùm illa mater, ſed etiam ille pater eius, ſicut coniunx matris eius: vtrunque tamen mente, non carne. Ex his euidenter inſinuatur, quòd ex tempore duo intercedit conſenſus volũtarius ac maritalis (qui ſolus coniugium facit) ueri coniuges ſunt ſponſus & ſponſa.

Ibidem ca. Cùm initiatur. In libro de uirginib. 27. q. 2.
† Li. Ethym. 9. ca. 8.
† In libr. de nuptijs & concupiſcẽtia c. 11. in tomo 7.
Matt. 12. d
Luc. 2. g.

Secundum quoſdam non eſt coniugium ante carnalem copulam, ſed ſponſi & ſponſę ſunt. F

Quidam tamen aſſerunt verum coniugium non contrahi ante traductionem & carnalem copulam: nec verè coniuges eſſe aliquos, antequàm intercedat cõmixtio ſexus: ſed à prima fide deſpenſationis uir ſponſus & mulier ſponſa eſt, non coniunx. Sponſus aũt & ſponſas coniuges frequenter appellari dicunt, nõ quia ſint, ſed quia futuri ſunt cuius rei ſponſionem inuicem fecerũt. Et ſecundum hoc uerba præmiſſarum authoritatum intelligenda fore tradunt.

Qua ratione nituntur. G

Quòd verò inter ſpõſam & coniugem plurimum interſit, ex eo aſtruunt: quia licet ſponſæ ante carnalẽ copulam inconſulto uel nolente ſponſo monaſteriũ eligere: quo facto ſponſo etiam licet aliam ducere. Coniugatus uerò vel coniugata nec cõtinentiam (niſi ex communi conſenſu) ſeruare ualet, nec monaſterium petere niſi

niſi uterq; cõtinentiam pariter profiteatur. Quod verò liceat ſpõſæ monaſterium eligere authoritatibus ſanctorum probatur. a Ait enim Euſebius Papa, Deſponſatam puellam nõ licet parentibus alij uiro tradere, tamẽ licet ſibi monaſterium eligere. † Item Greg. Decreta legalia deſpõſatam, ſi cõuerti uoluerit nullo penitus cenſuerunt damno mulctari. Refert etiam Hieron. † quòd Macharius inter Chriſti heremitas præcipuus, celebrato nuptiali conuiuio cùm ueſpere thalamum eſſet ingreſſurus, ex vrbe egrediens tranſmarina petijt, & eremi ſolitudinem ſibi elegit. Beatus etiam Alexius ſimiliter ex nuptijs diuina gratia uocatus, ſpõſam deſeruit, & nudus Chriſto famulari cœpit. His authoritatibus & exemplis liquet licere ſponſis ſine cõſenſu ſuarum ſponſarum, & econuerſo continentiam profiteri.

Quòd ſponſa poteſt monaſteriũ eligere, non exquiſito ſponſi conſenſu. *a 27 q. 7. c. deſponſata.* *† Vbi ſuprà ca. Decreta 27. q. 2. parag. 2.* *† In uitis patrũ parte 1. in vita S. Macharij.*

Quòd coniugatus, vel coniugata nequeant continentiam profiteri ſine alterius conſenſu. H

Hoc autem coniugatis nullatenus licet. Nõ enim poteſt uir melioris uitę propoſitum ſumere ſine vxoris cõſenſu, & econuerſo. Vnde Gregorius ſcribens Theotiſtæ patritiæ, Sunt qui dicunt religionis gratia coniugia debere ſolui. Verùm ſciendum eſt, quia etſi hoc lex humana conceſſit, tamen lex diuina prohibet. Si uerò vtriſque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accuſare? Sic enim multos ſanctorum nouimus cum ſuis coniugibus & prius continentem uitam duxiſſe, & poſt ad ſanctæ eccleſiæ regimina migraſſe. Si uerò continentiam quam vir appetit mulier non ſequitur: aut quam vxor appetit, uir recuſat, coniugium diuidi non poteſt: quia ſcriptum eſt, Mulier poteſtatem ſuæ carnis non habet, ſed uir. Similiter & uir poteſtatẽ ſuæ carnis non habet, ſed mulier. Idem, Agathoſa latrix præſentium, queſta eſt uirum ſuum contra voluntatem ſuã in monaſterium eſſe conuerſum. Quapropter experientiæ tuæ præcipimus, ut diligenti inquiſitione diſcutias, ne forte eius uoluntate conuerſus ſit uel ipſa mutare ſe promiſerit. Et ſi hoc reperreris, & illũ in monaſterio per-

Rom 27. q 2. exempla ponit. *27. q. 2. c. Sunt qui.* *Mat. 5. c. et 19. b* *1. Cor. 7. a* *27. q. 2. c. Agathoſa, & quatuor cap. ſequentibus.*

manere prouideas, & hanc ſicut promiſit, mutare vitam cōpellas. Si verò nihil horum eſt, nec quondā fornicationis crimen (pp quod licet vxorem dimittere) prædictā mulierem cōmiſiſſe cognoueris: ne illius conuerſio vxoris relictæ in ſeculo fieri poſſit perditionis occaſio, voluimus vt maritum ſuum illi, ét ſi iā tonſuratus eſt reddere debeas, oī prorſus excuſatione ceſſante. Quia niſi fornicationis cauſa virum vxoré dimittere nulla rō cócedit. Poſtquàm n. copulatione coniugij viri & mulieris vnū corpus efficitur, non pōt ex parte conuerti, & ex parte remanere in ſeculo. Item ex 8. Synodo, Si quis coniugatus conuerti ad monaſterium velit non eſt recipiendus, niſi prius à coniuge caſtimoniā profitente fuerit abſolutus. Tales ergo coniuges tunc ſine culpa ſequunī Chriſtum relicto ſeculo, ſi habent ex pari voluntate caſtitatis conſenſum. Item, Si vir & vxor diuertere pro ſola religioſa inter ſe conſenſerint vita, nullatenus ſine cōſenſu epiſcopi fiat: vt ab eo ſingulariter prouiſo conſtituantur loco. Nam vxore nolente vel altero illorū ét pro tali re matrimonium non ſoluitur. Item Augu. Si abſtines ſine vxoris voluntate, tribus ei fornicandi licentiam: & peccatum illius tuæ imputabitur abſtinentiæ. Ité Nicolaus Papa, ſcripſit nobis Thaberga regina regia ſe velle dignitate vel maritali copula exui, & ſola vita priuata eſſe contentā deſiderare. Cui ſcripſimus non hoc aliter fieri poſſe, niſi eandé vitam vir eius Lotharius elegerit. Ex his patet ꝙ coniugati ſine cōi conſenſu monaſteriū eligere, continentiam profiteri, vel habitū religionis ſumere non valent: & ſi fecerint, reuocari debent. Sponſi verò poſſunt ſine cōi cōſenſu monaſterium eligere. Vnde videtur inter ſponſum & ſponſam coniugiū nō eſſe. Ideoque aſſerunt à prima fide deſponſationis coniuges appellari, non re præſentium, ſed ſpe futurorū: quia ex fide quam ex deſponſatione ſibi inuicem debēt, poſtea efficiuntur coniuges. Præmiſſas autem authoritates, q; bus aſſeritur quòd conſenſus matrimonium facit, ita intelligi volunt, vt conſenſus vel pactio coniugalis non

Matth. 5. c. & 19. b.

27. q. 2. ca. Si quis. Ex ſyno. Eugenij.

De adulterinis cōiugijs cap. 1. 2. 3. & 27. q. c. Si abſtines.

ante

ante coitum faciat matrimonium,ſed in coitu. Sicut.n. defloratio virginitatis non facit matrimonium,niſi præcedat pactio coniugalis:ita nec pactio coniugalis, antequam adſit culpa carnalis. Ex pactione ergo coniugalis ſponſi & ſponſæ fiunt ante coitum: in coitu uerè efficiuntur coniuges.Facit etiam pactio coniugalis, ut quæ prius erat ſponſa,in coitu fiat coniux.

Reſponſio ad prędicta cum determinatione ſuperiorum. I

His autem ita reſpondemus,Fit aliquando deſponſatio,ubi eſt compromiſſio viri & mulieris de cõtrahẽdo matrimonio: non eſt autem ibi conſenſus de præſenti. Eſt & deſponſatio habens cõſenſum de præſenti,id eſt, pactionem coniugalem, quæ ſola facit coniugium. In illa ergo deſponſatione,ubi eſt pollicitatio contrahendi matrimonium, ſponſi tantùm & ſponſæ fiunt, non coniuges.& talibus ſponſis licet ſine communi cõſenſu continẽtiam profiteri, & monaſterium eligere.In ea uerò deſponſatione ubi eſt conſenſus de præſenti,cõiugiũ contrahitur & ab illius deſponſationis prima fide ueri coniuges appellantur. Secundum hanc diſtinctionẽ deſponſationis de ſpõſis uariè loquuntur doctores.

Quomodo accipiatur ſponſa in ſubditis capitulis. K

Aliquando enim ſponſas vocant, quæ talem habuerunt deſponſationem,ubi fuit pactio coniugalis de præſenti:& illæ uerè coniuges ſunt, Vnde Gregor. Si quis vxorem deſponſauerit uel ſubarrauerit, quanquã poſt modum præueniente die mortis eius nequiuerit eam ducere in uxorem,tamen nulli de conſanguinitate eius licet accipere eam in coniugio:& ſi inuentum fuerit factum ſeparetur omnino. Item Iulius Papa. Si quis deſponſauerit vxorem uel ſubarrauerit,& uel pręueniẽte die mortis, uel irruentibus quibuſdam cauſis eam nõ cognouerit:nec frater eius: nec ullus de conſanguinitate eius eandem ſibi tollat in uxorem ullo vnquam tempore.Item Gregorius, Qui deſponſatam proximi ſui puel

Quòd ſponſam dimiſſã alius cognatus non poteſt ducere. 27.q.2.ca. Si quis vxorem.

Vbi ſupra c.ſi quis deſponſauerit.

Ibidem c.

Quid deſpõſatam. lam ceperit in coniugium, anathema ſit ipſe, & omne conſentientes ei: quia ſecũdum legem Dei mori dece-
Deut.22. nitur. Nam diuinæ legis mos & ſponſas appellare cõi-
Matt.1.d ges: ut in Euang. Accipe Mariam coniugem tuam. Et i
Deut. 22.f Deuter. Si quis alterius ſponſam in agro uel qualibet lo co oppreſſerit vel adduxerit, in domum ſuam, moriatur quia uxorem proximi ſui uiolauit, non quæ iam vxor erat, ſed quæ a parentibus vxor fieri debebat. Ex his colligitur quòd ſponſæ quædam coniuges ſunt ante commixtionem ſexuum. Sed fortè illud mouet quod in fine capituli dicitur, Non quæ iam vxor erat, ſed quæ vxor fieri debebat, Quod nõ ita intelligi debet, quaſi uxor verè nõ fuerit, ex quo pactio cõiugalis interceſſit: ſed quia nondum traducta fuerat, nec res uxoria interceſſerat, ſcilicet concubitus coniugalis.

Quòd aliter accipitur in his alijs capitulis ſponſa. L

Ex conci. Tiburien. et habetur. 27.q.2.c.ſi quis ſpõsã. Hæc etiam ſponſa eſt, quæ ſic uiro deſponſata eſt, ut non interceſſerit cõſenſus, de præſenti, ſed ſpõſio futuri. Secundum quem modum illud decretum intelligitur, Si quis ſponſam filij oppreſerit, & poſt filius eius eã duxerit, pater poſteà non habeat uxorem, nec mulier uirũ: filius qui pater facinus ignorauit, aliam ducat. Si cõiux illa fuiſſet (quod vtiq; foret ſit in ſponſalibus pactio coniugalis interceſſiſſet) non permitteretur ſpõſo aliã ducere, Mœchis autem pœna non nubendi ex rigore in-
Ibidem c. Quidam de ſponſauit. fligitur, ut alii terreantur. Idem ex eodem, Quidam deſponſatam vxorem & dotauit, & cum ea coire non potuit, quam clanculo frater eius corrupit & grauidã reddidit Decretum eſt, ut quamuis nupta non potuerit eſſe legitimo viro deſponſatam tamen fratri frater habere non poſſit: ſed mœchus & mœcha fornicationis quidé vindictam ſuſtineant, licita uerò eis coniugia non negé tur. De illa deſpõſatione hoc intelligi debet vbi nõ fuit conſenſus coniugalis de præſenti: alioquin non liceret
Et conc. Toletano ubi ſuprà cap. Statutum. eis alia ſortiri coniugia. Secundum hoc etiam illud intelligi debet. Statutum eſt à ſacro conuentu, ut ſi quis ſpõſam alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, &

ſine

ſine ſpe coniugii maneat. Et ſi ipſa eidem crimini cōſentiens non fuerit, licentia nubendi alteri nō negetur. Apparet hanc fuiſſe deſponſatam ſine pactione coniugali de præſenti, & ideo non fuiſſe coniugem: cui uiuente ſponſo alteri nubendi licentia non negatur. Sunt enim quædam nuptialia pacta de futuro, ex quibus ſponſi & ſponſæ uocantur, nec exinde coniuges ſunt. Et eſt pactio quædam coniugalis de pręſenti, quæ ſponſum & ſponſam etiam coniuges facit. Et utraque pactio deſpōſatio uel ſponſalia interdum dicuntur: propriè tamen ſponſalia dicuntur quædam ſolemnia pacta nuptialia.

Quare non ſtatim tradantur ſponſę. M

De nuptialibus pactis, ubi eſt tantùm ſponſio futuri, ait Auguſt. Inſtitutum eſt, ut iam pactæ ſponſæ non ſtatim tradantur, ne uilem habeat maritus datam, quam ſuſpirauit ſponſus dilatam. *Ibidem c. inſtitutum.*

Quæ ſponſa ſit uidua mortuo ſponſo, & quæ non. N

Et eſt ſciendum quòd illa ſponſa, quæ tantùm in futuro eſt pacta, mortuo ſponſo non remanet uidua: quia non fuerat uir eius. Vnde ſi quis eam duxerit, ad ſacros ordines conſcendere non prohibetur: quia nō duxit viduam. Viduæ enim maritus æquè ſicut bigamus, ſacerdos fieri prohibetur. Ex tali autem copula nullus arcetur a ſacris ordinibus. *27. q. 2. ca. Quod autē parag. Item ſi ſponſa.*

Qui alterius ſponſam eo mortuo ducit, ad ſacros ordines accedere poteſt. O

Secundum hoc intelligendum eſt quod ait Pelagius Papa de illo qui mortuo ſponſo eius ſponſam ducit in uxorem. Nihil eſt, inquit, quantum ad hunc articulum attinet, qđ ei obuiet de canonicis inſtitutis quin ad ſacros ordines promoueri valeat. Si uerò talis ſponſa fuiſſet, inter quam & ſponſum eius cōſenſus de præſenti interceſſiſſet eo mortuo uidua remanſiſſet: cui copulatus in coniugio, ulterius ad ſacros ordines non accederet, cùm uiduam duxerit. Non eſt ergo ambigendum, *Diſt. 34. c. vltimo.*

dum, quia ſolus de præſenti conſenſus coniugium efficiat, & exinde ueri coniuges appellentur. Ideo poſt talẽ conſenſum ſi quis alij ſe copulauerit, etiam ſi carnis commixtio illic ſequatur, ad priorem copulam reuocandus eſt.

SI CONSENSVS DE FVTVRO CVM iuramento faciat coniugium. Diſtinct. XXVIII.

A

Inquirit qualiter ſit ille conſenſus qui eſt efficiens matrimonij cauſa, oſtendens quod nõ debet eſſe defectiuus ex aliquo exteriori.

HIc quæri debet, Vtrum conſenſus de futuro addito etiam iuramento conficiat: ut ſi quis promittat uel etiam iuret alicui ſe vſque ad tempus placitum illam ducturum: & illa promittat uel iuret ſe illi nupturam: nunquid talis ſponſio eos coniuges facit? Si mutato propoſito alter uel uterque ad alienam copulam tranſit, nunquid ob priorem ſponſionem iurameto ſubnixam, ſecundæ fœderationis pactum ſcindetur? Conſidera quia longe aliud eſt promittere, & aliud facere. Qui promittit, nondum facit. Qui ergo promiſit ſe in vxorem ducturum aliquam, nõdum eam duxit in vxorem, & quæ ſpopondit ſe nupturam, nondũ nupſit. Quomodo ergo appellari coniuges poſſunt, qui nondum contrahunt, ſed in futuro ſe contracturos iurando promittunt? Item, Si ex ui iuramenti ad futurum pertinentis mox efficiuntur cõiuges: cur iurant in futuro ſe facturos, quod in præſenti efficiunt? Item, Si ex quo iurant mox efficiuntur coniuges: tunc rem hanc efficiũt, quando iurant ſe facturos, ideo dico quòd coniugium tunc non fuit, ſed futurum promittitur. Si uerò ille pòſt vxorem duxit, & illa marito nupſit, coniugium vtrinq; fuit, & non poteſt diſſolui. Præcedens ergo mendacium vel periurium pœnitentia eſt origendum, ſed coniugium ſequens non eſt diſſoluendum. Non autem ſic eſt, quando iuramento coniugiis preſentis cõſenſus atteſtatione firmatur: quia poſt talem conſenſum ſi quis alij ſe copulauerit, etiam ſi prolem procreauerit, & irritum debet fieri, & ipſe ad priorem copulam reuocari.

Quæ

Quæ videntur obuiare præmiſſis. B

Præmiſſa autẽ ſententiæ videtur obuiare illud quod leges tradunt, Si quis tactis diuinis ſcripturis iurauerit mulieri ſe eam legitimam vxorem habiturum, vel ẽt ſi in oratorio tale ſacramẽtũ dederit, ſit illi legitima vxor: quamuis nulla dos, nulla alia ſcriptura interpoſita ſit. † Sed hic oſtenditur quid fieri vel eſſe debeat, non quid tunc fiat. Non.n. per illud iurm tunc fit vxor, ſed fieri debet: quia iuratum eſt. Poteſt & de illo iuramento hoc dictum intelligi, vbi de præſenti conſentiunt, ac ſe inuicem ſuſcipiunt. Illi ẽt ſententiæ qua dictum eſt ſolum conſenſum facere coniugiũ, videtur obuiare quod Euariſtus Papa ait. Aliter legitimum non fit coniugium, niſi ab his qui ſuper fœminam dominationem habere vidẽtur, & à quibus cuſtoditur. Vxor petatur, & à parentib. ſpõſetur, & legibus dotetur, & à ſacerdote (vt mos eſt) benedicatur, & à paranymphis cuſtodiatur, ac ſolenniter accipiatur. Item, Ita legitima ſcitote eſſe connubia: aliter verò præſumpta, non coniugia, ſed adulteria vel fornicationes ſunt, niſi voluntas propria ſuffragata fuerit, & vota ſuccurrerint legitima. Hoc aũt non ita intelligendum eſt, tanquã ſine enumeratis non poſſit eſſe legitimum coniugium: ſed quia ſine illis non habet decorem, & honeſtatem debitam. In huius.n. ſacramenti celebratione, ſicut in alijs, quædam ſunt pertinentia ad ſubſtantiam ſacramenti, vt cõſenſus de præſenti, qui ſolus ſufficit ad contrahendum matrimonium: quędam verò pertinentia ad decorẽ & ſolennitatẽ ſacramenti, vt parentum traditio, ſacerdotum benedictio, & hmõi: ſine quibus legitimẽ fit coniugium, quantũ ad virtutem, nõ quantum ad honeſtatem ſacramenti. Sine his ergo non quaſi legitimi coniuges, ſed quaſi adulteri vel fornicatores conueniunt, vt illi qui clanculo nubunt: & vtiq; fornicatores eſſent, niſi eis ſuffragaretur volũtas verbis expreſſa de præſenti, quæ legitimum inter eos facit matrimoniũ. Nam & conſenſus occultus de præſenti per verba expreſſus, coniugium facit, licet non ſit ibi honeſtus

contractus

In auth. quibus mo. nat. effi. le. §. pe. col 6. & al legatur. 30 q. c. Si quis

† Determinatio.

30. q. 5. ca. Aliter.

30. q. 5. ibid.

Quæ ad neceſſitatẽ, & quæ ad decorem pertineãt ſacramenti.

contractus: ſed matrimonium non ſanxit cõſenſus, qui in occulto fuit. Si enim alter alterũ dimiſerit, nõ cogitur iudicio eccleſiæ redire, & cõmanere quaſi cum coniuge: quia non poteſt probari teſtib. cõtractus, qui in occultos eſt factus. Quòd ſi ipſi qui in occulto ſibi cõſenſerũt, eũdem conſenſum uoluntariè in manifeſto profiteantur, tunc vtriq; propria voluntas ſuffragatur, & legitima uocata ſuccurrunt ad ſanciendum coniugium, quòd prius occultè fuerat contractum. Voluntas ergo uerbis expreſſa in occulto ad hoc ſuffragatur, ut fiat coniugium: manifeſtè uerò expreſſa ſuffragatur, ut ſanciat & roboret; ac liberum ſit eccleſiæ de hoc iudicare ſi expedierit.

De qua re ſit conſenſus ille: An de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio. C

27.q.2.c. ſufficiat. §. Cum ergo inter iſtos. Hic quæritur, Cùm conſenſus de præſenti matrimonium faciat, cuius rei conſenſus ſit ille: An carnalis copulæ, an cohabitationis, an utriuſque? Si cohabitationis cõſenſus matrimonium facit, tunc frater cum ſorore, pater cum filia poteſt contrahere matrimonium. *Aug.lib.de ſancta virginitate. c. 5.in tom.6.* Si carnalis copulæ: tunc inter Mariam & Ioſeph non fuit coniugium. Propoſuerat enim Maria in uirginitate manere, niſi Deus aliter facere iuberet: ſecundum quod uidetur *Luc.1.d* angelo dixiſſe, Quomodo fiet iſtud, quoniam uirũ non cognoſco, id eſt, me non cognituram propoſui. Neque enim quia virum tunc non cognoſcebat, neceſſe erat inquiri quomodo poſſet habere filium: ſed quia ſe nunquam cognituram propoſuerat. *Super Luc. c.3. ad c.1. Lucæ.* Dicit enim Beda quod in uirginitate manere diſpoſuerat. Si ergo contra ſuum propoſitum pòſt conſenſit in carnalem copulam, uidetur facta uoti rea, mẽte, etſi nõ opere uiolata. *Ecce in quam rem fuit ille conſenſus.* Dicamus ergo quòd conſenſus cohabitationis uel carnalis copulæ non facit coniugium, ſed conſenſus coniugalis ſocietatis, uerbis ſecũdum præſens tempus expreſſis, ut cùm vir dicit, Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, ſed coniugem. *Quare de latere viri facta ſit mulier.* Quia enim nòn ancilla uel domina datur, ideo nec de ſummo, nec de imò a principio formata eſt, ſed de latere uiri, ob coniugalem ſocietatem. *Gen.2.c*

tatem. Si de ſummo fieret, vt de capite, videretur ad dominationem creata. Si verò de imò, vt de pedibus, videretur ad ſeruitutem ſubijcienda. Sed quia nec in dominam, nec in ancillam, aſſumitur, facta eſt de medio, id eſt, de latere, quia ad coniugalé ſocietatem aſſumitur. Cùm ergo ſic conueniunt vt dicat vir, Accipio te in meá coniugem: & dicat mulier, Accipio te in meum virum: his verbis vel alijs idem ſignificantibus exprimitur conſenſus, non copulæ carnalis vel cohabitationis corporalis: ſed coniugalis ſocietatis: ex qua oportet eos cohabitare, niſi fortè cauſa religionis pari voto corporaliter ſeparentur, vel ad tempus, vel vſque in finem.

COACTIO EXCLVDIT CONSENSVM coniugalem. Diſtinct. XXIX. A

OPortet autem cõſenſum coniugalem liberum eſſe à coactione. Coactus enim conſenſus, qui cõſenſus appellari debet, coniugium non facit: ſicut teſtatur. † Vrbanus Papa ſcribens Sanctio regi Arragonũ in hæc verba, De neptis tuæ coniugio, quam te cuidam militi daturum neceſſitatis inſtante articulo ſub fidei pollicitatione confirmaſti, hoc ęquitate dictante decreuimus, vt ſi illa, virum illum omnino (vt dicitur) renuit, & in eadem voluntate perſiſtit vt viro illi ſe prorſus deneget nupturam: nequaquam eam inuitá ac renitentem eiuſdem viri cogas coniugio copulari. Idem, † Si verum eſſe conſtiterit quod nobis legati Iordanis principis retulerunt, ſcilicet quod ipſe coactus & dolens filiam ſuam nolentem, flentem, & pro viribus renitentem, Raynaldo deſponſauerit: quoniam legum & canonum authoritas talia ſponſalia non approbat, ne ignorantibus leges & canones nimis durum videatur, ita ſententiá temperamus, vt ſi princeps cum aſſenſu filiæ id quod cęptũ eſt perficere voluerit, concedamus. Sin autem, legatus noſter vtraſque partes audiat: & ſi nihil fuerit ex parte Raynaldi quod amplius impediat, ab ipſo Iordane

Conſenſus qui eſt efficiens matrimonij cauſa, nõ debet eſſe defectiuus ex aliquo interiori. ſ. voluntate.

† 31. q. 2. c. de neptis.

† Ibid. c. Si verum.

ne

dane ſacr̃m, quo conſtent hæc quæ dicta ſunt, accipiat. Et nos canonum & legum ſcripta ſequentes, deinceps non prohibemus, quin alij viro ſi voluerit, prędicta eius filia tantum in domino nubat. Ex his apparet coniugiũ fieri inter conſentientes & ſpontaneos, non inter renitentes & inuitos. Veruntamen qui inuiti & coactè con iúncti ſunt, ſi poſtea ab aliquo temporis ſpatio ſine con tradictione & querimonia cohabitauerint, facultate diſcedendi vel reclamandi habita, conſentire videntur: & conſenſus ille conſequens ſupplet, quod præcedens coactio tulerat.

In libro Pandectarum. B

Conſentire autem probatur, qui euidenter non con tradicit, ſecundum illud, In ſponſalibus eorum conſenſus exigendus eſt, quorum in nuptijs deſideratur. Intelligitur tamen ſemper patri filia conſentire, niſi euidẽter diſſentiat. Item ſponſalia, ſicut nuptiæ, conſenſu fiunt contrahentium. Et ideo ſicut in nuptijs, ita & in ſpõſali bus patrisfamilias filiam conſentire oportet: quæ ſi patris voluntati non repugnat, conſentire intelligitur.

DE ERRORE QVI EVACVAT conſenſum. Diſtinct. XXX. A

Conſenſus qui eſt efficiens cauſa matrimonij non dẽt eſſe defectiuus ex parte rõnis. 29. q. 1. poſt principiũ ubi totũ ponitur qᵈ hic hr̃ uſq; ad ca. Præmiſ.

NEc ſolũ coactio impedit vel excludit cõſenſum, ſed ẽt error. Non autem omnis error conſenſum impedit. Eſt.n.error alius perſonæ, alius fortunæ, alius conditionis, alius qualitatis Error perſonæ, quando hic putatur eſſe homo ille, & eſt alius. Error fortunæ, quando putatur eſſe diues qui pauper eſt, vel econuerſo. Error conditionis, qñ putatur eſſe liber, qui ſeruus eſt. Error qualitatis, quando putatur eſſe bonus, qui malus eſt. Error fortunæ & qualitatis coniugij conſenſum non excludit. Error verò conditionis coniugalem conſenſum euacuat, de qua conditione poſtmodũ tractabimus. Error quoq; perſonæ conſenſum coniugalem non admittit; vt ſi quis fœminã nobilem in coniugium

iugium petat, & pro ea alia ignobilis tradatur ei, nõ eſt inter eos coniugium: quia non conſentit vir in iſtam, ſed in aliam. Vt ſi quis promitteret mihi ſe venditurum aurum, & pro auro offerret mihi aurichalcũ, & ita me deciperet: nunquid diceret conſenſiſſe in aurichalcum? nũquam volui emere aurichalcũ: nec ergo in illud conſenſi: quia conſenſus non niſi voluntatis eſt. Sicut ergo error materiæ excludit conſenſum, ita & in coniugio error perſonæ. Sed obijcitur de Iacob, qui pro Rachel ſeptem annis ſeruierat, & ſuppoſita eſt ei Lya: nũquid error perſonæ excluſit coniugium, cùm non in eam, ſed in Rachel conſenſerit? Sed quod ibi factum eſt, in myſterio geſtũ non improbè traditur, ibi tamen etſi non præceſſit, ſecutus eſt conſenſus: nec ex illo concubitu qui cõſenſum præceſſit, fornicarij iudicantur, cùm ille maritali affectu eam cognouerit, & illa vxorio affectu debitum perſoluerit: putans lege primogenitarum, & paternis imperijs ſe illi iure copulatam. Excuſatur etiam, quia Dei conſilio in myſterio ita actum eſt. Hodie etiã excuſaretur ille, cui inſcio vxoris ſoror lectulum eius ingreſſa ſe ſubijceret: quæ cum ſine ſpe coniugij perpetuo manere cenſeatur, ille tamẽ qui cognouit eam per ignorantiam excuſatur, quod per ſimile probatur. Si n. diabolus transfigurans ſe in Angelum lucis credatur bonus, non eſt error periculoſus. Quòd autem vir ille in illam mulierem non conſenſerit, ex ſimili oſtenditur. Si quis hæreticus nomine Auguſtini vel Ambroſij, alicui catholico ſe offerret, eumque ad ſuæ fidei imitationem vocaret: ſi ille aſſentiret, in cuius ſententiam fidei diceretur conſenſiſſe? Non in hæreticorum ſectam, ſed in integritatem fidei, quam ille hæreticus ſe mentiebatur habere. Error verò fortunæ conſenſum non excludit. Quæ enim nubit pauperi putans illum eſſe diuitem, nõ poteſt renunciare priori conditioni, quamuis errauerit. Nec error qualitatis: vt ſi quis ducat vxorem meretricem vel corruptam, quam putat eſſe caſtam vel virginem, non poteſt eam dimittere.

Oppoſitio. *Gen. 29. d.* *Solutio.* *2. Cor. 11. c*

De

r

De coniugio Mariæ & Ioſeph. B

Aug. li. 24 contra Fauſtum Manichæum c. 8. & 9. in tomo 9.

Præmiſſis aliquid addendum eſt de modo illius conſenſus, qui inter Mariam & Ioſeph interceſſit. Sanè credi poteſt, non ſolum Mariam, ſed ét Ioſeph apud ſe diſpoſuiſſe virginitatem ſeruare velle, niſi Deus aliter iuberet: eoſq; ſic conſenſiſſe in coniugalem ſocietatem, vt uterque de altero reuelante ſpiritu ſancto, intelligeret ꝙ virginitatem ſeruare vellet, niſi Deus aliter inſpiraret. ſed vnam voluntatem uerbis non expreſſerãt, poſteà verò expreſſerunt, & in virginitate permanſerũt. Conſenſit ergo Maria in maritalem ſocietatem, ſed non in carnalem copulam, niſi de eodem ſpecialiter Deus præciperet, cuius etiam conſilio in maritalem conſenſit copulam, quia virginitatem ſeruare volebat: & ideo nõ aliter conſenſiſſet in cõiugalem ſocietatem, niſi familiare Dei conſilium habuiſſet. de qua Augu. ſic ait, Beata Maria propoſuit ſe ſeruaturam votum virginitatis in corde, ſed ipſum votum non expreſſit in ore. Subiecit ſe diuinæ diſpoſitioni: propoſuit ſe perſeueraturam virginem, niſi Deus aliter ei reuelaret. Committens ergo virginitatem ſuam diuinę diſpoſitioni, conſenſit in carnalem copulam, non illam appetendo, ſed diuinæ inſpirationi in vtroq; obediendo: poſtea verò ſimul cum viro labijs expreſſit, & vterque in virginitate permanſit.

In li. de nuptijs & concupiſ. & habetur 29. q. 2. ca. Sufficiat. § Cum ergo.

Quòd perfectum inter eos fuit coniugium. C

27. q. 2. § inter quos.

Inter quos, vt Auguſtin. perfectum fuit coniugium: perfectum quidem non in ſignificatione, ſed in ſanctitate. Sanctiora ſunt enim coniugia pari voto continentium. Vnde Aug. Quod Deo pari voto & conſenſu voueratis, ambo perſeueranter reddere debuiſtis: à quo propoſito ſi lapſus eſt ille, tu ſaltẽ perſeuera. Non quia pariter temperabatis à commixtione carnali, ideo maritus tuus eſſe deſtiterat: imò uerò tanto ſanctius coniuges manebatis, quantò ſanctiora concorditer placita ſeruabatis. Perfectum ergo fuit Mariæ & Ioſeph coniugium

Ad Editiã.

gium in ſanctitate. Perfectum ẽt fuit ſecundum triplex bonum coniugij, fidem ſcilicet, prolem, & ſacramentũ. Omne enim nuptiarum bonum, ut ait Augu. impletum eſt in illis parẽtibus Chriſti, fides, proles, ſacramentum. Prolem cognoſcimus ipſum dominum: Fidẽ, quia nullum adulterium: Sacramẽtum, quia nullum diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit: quia in carne peccati fieri non poterat ſine pudenda concupiſcentia carnis, quę accidit ex peccato: ſine qua concipi voluit, q ſine peccato futurus erat. Et licet non interceſſerit coniugalis concubitus, coniuges tamen verè fuerunt mente non carne, ſicut & parentes: quamuis Ambroſ dicat perfectum fieri coniugium per carnalem copulam. In omni, inquit, matrimonio coniunctio intelligitur ſpiritualis: quam confirmat & pficit coniunctorum cõmixtio corporalis. Sed intelligendum eſt coniugium perfici cõmixtione corporali, nõ quantũ ad ueritatem uel ſanctitatem coniugij, ſed quantum ad ſignificationem: qa perfectius unionem Chriſti & eccleſiæ tunc figurat.

In li. de nuptijs & concu. c. 11. in tom. 7. & habetur 27 q. 2. c. omne itaque.

In li. de patriarchis 11 & c. 12. in tomo 4. & habetur 27 q. 2. c. Cùm initiatur.

De cauſa finali coniugij. D

Expoſitio quæ ſit efficiens cauſa matrimonij, conſequens eſt oſtendere ob quam cauſam ſoleat uel debeat contrahi matrimonium. Eſt igitur finalis cauſa matrimonij cõtrahendi principalis procreatio prolis: propter hoc enim inſtituit Deus coniugium inter primos parentes, quibus dixit, Creſcite & multiplicamini, &c. Secunda eſt poſt peccatum Adæ uitatio fornicationis. Vnde Apoſtolus, Propter fornicationem vnuſquiſque habeat uxorem ſuam, & unaquæque habeat uirum ſuum. Sũt & aliæ cauſæ honeſtæ, ut inimicorum reconciliatio, & pacis redintegratio. Sunt etiam & aliæ cauſæ minus honeſtæ, propter quas aliquando contrahitur: ut uiri mulieriſque pulchritudo, quæ animos amore inflammatos ſæpe impellit inire coniugium, vt ualeant ſuum explere deſiderium. Quæſtus quoq; & diuitiarum poſſeſſio frequenter eſt coniugij cauſa: & alia multa, quæ cuiq; diligẽtiam adhibenti facile eſt diſcernere. Nec eſt aſſentiendum

Gen. 1. c.

1. Cor. 7. a.

tiendum illis, qui dicunt non eſſe coniugium, quod propter has cauſas minus honeſtas contrahitur. Conſtat enim ex præmiſſis coniugium fieri ex communi conſenſu verbis de præſenti expreſſo, quanuis amor ad hoc attraxerit. Cuius rei documentum præſtat Iacob, qui Rachel decoram facie & uenuſto aſpectu amauit, cumque multum diligēs ait, Seruiam tibi pro Rachel ſeptem annis. In Deuteronomio etiam legitur. Si uideris in medio captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eā, volueriſque uxorem habere, introduces eam in domū tuam, &c.

Gene.29.c.
Deu.21.b.

Quòd malus finis non contaminat ſacramentum. E

Et licet fine non bono contrahatur coniugium, quādo ſpecies contrahentis mouet animum, coniugium tamen bonum eſt: quia uita mala uel intentio peruerſa alicuius ſacramentum non contaminat. Habuit aūt coniugium Mariæ & Ioſeph alias cauſas ſpeciales, ſcilicet vt virgo ſolatio viri ſuſtentaretur, & ut diabolo partus celaretur: vt Ioſeph eſſet teſtis caſtitatis, defendens eam ab infamia ſuſpicionis, ne ut adultera damnaretur.

DE TRIBVS BONIS CONIVGII.
Diſtinct. XXXI. A

De matrimonio ſecūdū cauſam finalē quantū ad bona coniugij cōmuniter.

POſt hęc de bonis coniugij quæ ſint, & qualiter coitum excuſent, dicendum eſt. Tria ſunt principaliter bona coniugij. Vnde Augu.† Nuptiale bonū tripartitum eſt: ſcilicet fides, proles, ſacramentum, In fide attenditur, ne poſt uinculum coniugale cum alio uel alia coeatur in prole, ut amanter ſuſcipiatur, religioſe educetur: In ſacramento, vt coniugium non ſeparetur & dimiſſus uel dimiſſa ne cauſa prolis alteri cōiugatur

† ſuper Geneſ.li.9.c.7 in tom. 3.
Matt.16

De duplici ſeparatione. B

Separatio autem gemina eſt, corporalis ſcilicet & ſacramentalis. Corporaliter poſſunt ſeparari cauſa fornicationis, uel ex communi conſenſu cauſa religionis, ſiue ad tempus ſiue uſque in finem. Sacramentaliter uerò

gò ſeparari non poſſunt dum uiuunt, ſi legitimæ perſo-
næ ſint. Manet.n.uinculum coniugale inter eos, etiam
ſi alijs à ſe diſcedentes adhæſerint. Vnde Auguſt. Vſq;
adeò manent inter viuentes ſemel inita iura nuptiarũ,
ut potius ſint inter ſe coniuges ſeparati, q̃ cum alijs qui
bus adhæſerunt. Itẽ, Manet inter uiuẽtes quoddam con
iugale uinculum, quod nec ſeparatio, nec cum altero
copulatio poſſit auferre: ſicut apoſtata anima uelut de
coniugio Chriſti recedens, ẽt fide perdita, ſacramentũ
fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit.
Redderetur.n.redeunti, ſi amiſiſſet abſcedẽs. Habet aũt
hoc qui receſſerit ad cumultum ſupplicij, non ad meri-
tum præmij. Itẽ, Quibus placuit ex conſenſu ab uſu car-
nalis concupiſcentiæ in perpetuum continere, abſit vt
uinculũ inter illos coniugale rumpatur, imo firmius hę
ret, quo magis ea pacta ſecum gerunt q̃ charius concor
diusque ſeruanda ſunt, non voluptarijs corporũ nexi-
bus, ſed uoluntarijs animorum affectibus. Et attende ꝙ
tertium bonũ coniugij dr̃ ſacramẽtum. non ꝙ ſit ipſum
coniugiũ, ſed quia eiuſdẽ rei ſacræ ſignum eſt, id eſt, ſpi-
ritualis & inſeparabilis coniũctionis Chriſti & eccleſię.

In lib. 1. de nup. & con cup. ca. 10. in tom. 7.
Ibidem.
Ibid. ca. 11.
Hug. 4. ſenten. cap. 5.

Hæc tria non adſunt omni coniugio. C

Et eſt ſciendum, ab aliquibus contrahi coniugiũ, ubi
hæc tria bona non comitantur. Deeſt enim fides, ubi uir
cum alia, uel mulier cum alio coit. Hoc ergo bonum ita
coniugio adhæret, ut ex eo, ſi adſit, amplius commende
tur coniugium: ſi non adſit, non inde annihiletur. Quæ
enim adultera eſt, non ideo coniux non eſt: Imò ſi con-
iux non eſſet, adultera non foret: non enim eſt adulte-
rium, niſi cùm fides thori uiolatur legitimi. Quòd cùm
fit, culpa committitur, ſacramẽtum uerò non caſſatur.
Bonum quoque prolis non omnibus adeſt coniugibus.
Quidam enim pari uoto cõtinentiam ſeruant. Alij pro
ætatis defectu uel alterius rei cauſa generare non ua-
lẽt. Nec omnes illi etiam qui prolem recipiunt, bonum
prolis habent. Nam bonum prolis dicitur non ipſa pro-
les, uel prolis ſpes quæ ad religionem non refertur,

Hug. de ſacramentis parte. 11. ca. 8.

imò ad hæreditariam ſucceſſionem: (vt cum quis hærẽdes terrenæ poſſeſſionis habere deſiderat) ſed ſpes ac deſiderium quo proles ad hoc quæritur, vt religione informetur. Multi ergo prolem habent, qui tamen bono prolis carent: nec ideo tamen coniugium eſſe deſinit. Sacramentum verò ita inſeparabiliter coniugio hæret legitimarum perſonarum, ut ſine illo coniugium non eſſe videatur, quia ſemper manet inter uiuentes vinculũ coniugale: vt ẽt interueniẽte diuortio fornicationis cauſa, coniugalis uinculi firmitas non ſoluatur. Vbi verò non inter legitimas perſonas contrahitur coniugium, non adeſt illud bonum quòd dicitur ſacramentum: quia poteſt ſolui talium copula, de quibus poſt dicetur. Quod verò coniugium ſit inter eos, qui coniugali affectu, non tñ gratia prolis, ſed explendæ libidinis cã conueniunt, nec fornicarij, ſed coniuges appellentur, oſtendit Aug. inquiens, Solet quæri, Cùm maſculus & fœmina, nec ille maritus nec illa uxor alterius, ſibimet non filiorum procreandorum, ſed pro incontinentia ſolius concubitus cauſa copulantur, ea fide media, vt nec illa cum altero, nec ille cum altera faciat id: utrum nuptiæ ſint uocandæ? Et põt forſaſſe non abſurdè hoc appellari connubium ſi vſq; ad mortem alicuius eorum id inter eos placuerit: & prolis generationem, quanuis non ea cã coniuncti ſunt, non tñ uitauerint vt vel nolint ſibi naſci filios, vel ẽt opere malo aliquo agant ne naſcantur. Cæterum ſi uel utrunq;, uel horum unum deſit, non inuenio quomodo has nuptias appellare poſſimus. Etenim ſi aliquam ſibi ad tempus adhibuerit, donec aliquam dignã honoribus, aut ſuis facultatibus inueniat, quam in coniugio adducat: animo ipſo adulter eſt: nec cum illa quã cupit inuenire, ſed cum iſta cum qua ſic cubat, vt cũ ea non habeat maritale conſortium. Ecce coniuges dicuntur, qui ſolius concubitus cauſa conueniunt, ſi tamen prolis generationem aliquo malo dolo non uitent.

In lib. de bono coniugali, cap 6. in tom. 5.

De his qui procurant uenena ſterilitatis. D

Qui uerò uenena ſterilitatis procurãt, nõ coniuges, ſed

ſed fornicarij ſunt. Vnde Auguſt. Aliquando eouſque peruenit hæc libidinoſa crudelitas, uel libido crudelis, vt etiam uenena ſterilitatis procuret: & ſi nihil ualuerint, conceptos fœtus intra viſcera aliquo modo extinguat uel fundat, uolendo prolem ſuam prius interire quàm viuere: aut ſi in utero uiuebat, occidi antequam naſci, prorſus ſi ambo tales ſint, coniuges non ſunt: & ſi ab initio tales fuerunt, non ſibi per concubitum, ſed per ſtuprum potius côuenerunt Si uerò ambo tales non ſunt, audeo dicere, aut illa quodámodo eſt mariti meretrix, aut ille adulter uxoris. *De nupt. & concup. lib. 1. c. 15. to. 7*

Quando ſunt homicidæ qui procurant abortum. E

Hic quæri ſolet de his qui abortum procurant, quando iudicentur homicidæ, uel non. Tunc puerperium ad homicidium pertinet, quando formatum eſt & animã habet: ut Auguſt. ſuper Exod. aſſerit. Informe auté puerperium, ubi non eſt anima uiua, lex ad homicidium pertinere noluit Dicit etiam Auguſtin. quòd informe puerperium non habet animam, ideoque multatur pecunia, non redditur anima pro anima. Sed iam formato corpori anima datur, non in conceptu corporis naſcitur cum ſemine deriuata. Nam ſi cum ſemine & anima exiſtit de anima, tunc & multæ animę quotidie pereũt, cùm ſemen fluxu non proficit natiuitati. Primum oportet domum compaginari, & ſic habitatorem induci. Cũ ergo lineamenta compacta non fuerint, ubi erit anima? Item Hierony. ad Algaſiam, Semina paulatim formantur in utero: & tandiu non reputatur homicidium, donec elementa confecta ſuas imagines membraque ſuſcipiant. His apparet tunc eos homicidas eſſe, qui abortum procurant, cùm formatum eſt & animatum puerperium. *32. q. 2. cã. Quòd uero* *Aug. in li. queſt. no. et uete. c. 12. in tom. 4.* *In to. 3. epiſtolarum in queſtio. queſtio. 4.*

De excuſatione coitus, quæ fit per hæc bona. F

Cùm ergo hæc tria bona in aliquo coniugio ſimul cõcurrunt, ad excuſationem coitus carnalis ualent. Quan- *Hug. 4. ſenten. cap. 4.*

do enim ſeruata fide thori cauſa prolis coniuges conue niunt, ſic excuſatur coitus, ut culpam non habeat. Quã do uerò deficiente bono prolis, fide tamen ſeruata con ueniunt cauſæ incontinentiæ, non ſic excuſatur, ut nõ habeat culpam ſed uenialem. Vnde Auguſt. Coniugalis concubitus generandi gratia non habet culpam: Concupiſcentiæ verò ſatiãdę, ſed tamen cum coniuge propter thori fidem, uenialem habet culpam. Item, † Hoc quòd coniugati uicti concupiſcentia utuntur inuicẽ, ultra neceſſitatẽ liberos procreãdi, ponam in his pro quibus quotidie dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, &c. Vbi autẽ hæc bona deſunt, fides ſcilicet & proles, non uidetur coitus defendi à crimine. Vnde in ſententiolis Xeſti Pythagorici legitur, Omnis ardentior amator propriæ uxoris adulter eſt. Item Hieronymus, Sapiens iudicio amat coniugem, non affectu: non regnat in eo impetus uoluntatis, nec præceps fertur ad coitum. Nihil eſt fœdius quàm uxorem amare quaſi adulteram. Qui dicunt ſe cauſa humani generis uxoribus iungi, imitẽtur ſaltem pecudes: & poſtquàm uenter uxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores ſe uxoribus exhibeãt, ſed maritos. Idem, In matrimonio opera liberorum conceſſa ſunt, uoluptates autem quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in uxore ſunt damnatæ.

In lib. de bono coniugalis ca. 6. & 7. in tom. 6.

† Ibid. c. 7.

Matth. 6. b

Epiſt. cont. Iouinia. in fi. 32. q. 4. c Origo quidem.

32. q. 4. liberorum.

De indulgentia Apoſtoli quomodo ſit accipienda. G

Sed ſi concubitus qui fit cauſa prolis culpa caret: q̃d Apoſtolus ſecundum indulgentiam permittit? ita enim ait, Hoc autem dico ſecundum indulgentiam. Cui enim prętatur uenia, niſi culpę? Per hoc etiam quidam probare uolunt nuptias eſſe peccatum. Sed, ut prædictum eſt indulgentia alia eſt conceſſionis, alia permiſſionis. Egerat Apoſtolus de nuptijs, & de carnali coitu: & ad utrunque retulit illud, Hoc autem dico ſecundum indulgentiam. Indulgentur enim nuptiæ ſecundum conceſſionem. & concubitus nuptialis, qui fit tantum cauſa prolis. Cõcubitus uerò qui eſt præter neceſſitatem

1. Cor. 7. a.

ſitatem generandi ob incontinentiam, indulgetur ſecũdum permiſſionem: quia ibi eſt aliqua culpa, ſed leuis. Ideoq́, non iubetur, nec cõceditur, ſe permittitur, quia non eſt laudabilis, ſed uenialis. De hoc Augu. ſic ait, Forte aliquis dicet, Si veniam conceſſit Apoſtolus: ergo peccatũ ſunt nuptiæ. Cui.n. uenia niſi peccato conceditur? Planè ꝙ infirmitati permiſit ſecundũ ueniã audeo dicere peccatũ eſſe ueniã nanq; concedens Apoſtolus, concubitũ attendit coniugatorũ, vbi eſt incontinentiæ malũ. Incontinentiæ malũ eſt, ꝙ uir cognoſcit vxorẽ etiã ultra neceſſitatẽ procreandi liberos, ſed & ibi eſt nuptiarũ bonũ. Non.n. quia incontinẽtia malũ eſt, ideo coniugiũ. Vbi eſt concubitus præter intentionẽ generationis, non eſt bonũ: nõ propter illud malũ culpabile eſt hoc bonum, ſed illud malum fit ueniale propter bonum nuptiale: quòd non reprehendit Apoſtolus, ſed malum incontinentiæ. Idem concubitum qui non fit cauſa prolis, nuptiæ non cogunt fieri, ſed impetrant ignoſci: ſi tamen non ita ſit nimius, ut impediat tempora quæ orationi debentur: nec immutetur in eũ uſum qui eſt contra naturam. Concubitus enim neceſſarius cauſa gerendi, inculpabilis, & ſolus ille nuptialis eſt. Ille uerò q ultra neceſſitatem progreditur, non rationi, ſed libidini obſequitur, & hunc non exigere, ſed reddere coniugi ne fornicetur, ad coniugem pertinet. Si verò ambo tali concupiſcentiæ ſubiguntur, rem faciunt quæ non eſt nuptiarum: cuius delicti nõ ſunt nuptiæ hortatrices ſed deprecatrices. Decus quidem coniugale eſt caſtitas procreandi & reddendi carnalis debiti fides, hoc eſt opus nuptiarum, quod ab omni peccato defendit Apoſtolus dicens, Non peccat uirgo ſi nupſerit. Cum ergo culpabilis non ſit generandi intentione cõcubitus, qui propriè nuptiis imputandus eſt: quid ſecundũ ueniam cõcedit Apoſtolus, niſi quòd coniuges debitum carnis expoſcunt, non propagationis uoluntate, ſed libidinis uoluptate? q tamen uoluptas non propter nuptias cadit in culpam, ſed propter nuptias accipit ueniam. immoderata ergo pro

De verbis Apoſtolis.

Quod ſit malum incõtinentiæ.

Aug. in lib. de bono coniug. c. 10. in tom. 6.

1. Cor. 7.

Aug. c. 4. de nup. & con cupi. 1. to. 7

greſſio ſecundum ueniam conceditur. Quocirca & hinc laudabiles ſunt nuptiæ: quia etiam illud quod non pertinet ad ſe ignoſci faciunt propter ſe. Non enim iſte cõcubitus quo ſequitur concupiſcentiæ agitur, ut impleatur fœtus, quem poſtulant nuptiæ. Omnino ergo in genere ſuo nuptiæ bonæ ſunt: quia fidem thori ſeruant, & prolis ſuſcipiendę cauſa vtrunque ſextũ commiſcẽt, & impietatem ſeparationis horrent. Sanctitati etiã cõiugij nec coniux infidelis obeſſe poteſt, ſeu potius fidelis prodeſt infideli, ut Apoſtolus docet. Ex his oſtenditur, quòd coniuges qui cauſa prolis tantum conueniũt, uel qui exigentibus debitum reddũt, defendit à peccato ſanctitas coniugij bonumq́ue nuptiale. Si enim abſque peccato non poſſet fieri concubitus coniugalis, non præcepiſſet dominum poſt diluuium eos copulari dicens: Creſcite & multiplicamini: cùm iam ſine carnali concupiſcentia non poſſint commiſceri.

Aug. cõtra Iulianũ hæreticum to. 7. ca. 21. et 22.

1. Cor. 7. b

Hug. 4. ſententt. cap. 4.

Gen 9. c.

Quòd non omnis delectatio carnis peccatum eſt. H

Sed fortè aliquis dicet, omnem carnis concupiſcentiã & delectationem, quæ eſt in coitu, malum eſſe & peccatum: quia ex peccato eſt & inordinata: Et nos dicimus illam concupiſcentiam ſemper malam eſſe, quia fœda eſt, & pœna peccati: ſed non ſemper peccatum eſt. Sæpe enim delectatur uir ſanctus ſecundum carnem in aliqua re ut requieſcendo poſt laborem, edendo poſt eſuriem: nec tam talis delectatio eſt peccatum, niſi ſit immoderata. Sic & delectatio quę fit in coitu cõiugali, cum adſunt illa tria bona, a peccato defenditur. Videtur tamen beatus Gregorius aliter ſentire, ſcilicet, quòd ſine peccato non poſſit fieri carnalis commixtio, dicens, Vir cum propria coniuge dormiens, niſi lotus aqua eccleſiam intrare non debet. Quamuis diuerſæ hominum nationes de hac re diuerſa ſentiant, & alia cuſtodire uideatur. Romanorum tamen ſemper ad antiquioribus uſus fuit, poſt admixtionem propriæ coniugis & lauacri purificationem quærere, & ab ingreſſu eccleſiæ paululum temperare. Nec hoc dicentes culpa deputamus eſſe coniu-

Hug. 4. ſentent. c. 4.

Greg. 33. q. 4 c. vir cum propria.

coniugiũ, ſed quia ipſa licita admixtio coniugis ſine vo luptate carnis fieri non põt, à ſacri loci ingreſſu eſt abſti nẽdũ: quia voluptas ipſa ſine culpa nullatenus eſſe põt.

Determinat authoritatum. **I**

Hoc autem nec prædictis obuiet, intelligendum eſt in illis qui non gratia prolis cõueniunt, quorum voluptas nõ eſt ſine peccato. Et vix aliqui reperiri poſſunt adhuc amplexus carnales experientes, qui non interdum conueniunt præter intentionem procreãdæ prolis. Hoc autem quoties fit ab ingreſſu eccleſiæ abſtinẽndum eſt. Et quòd ita intelligendum ſit Gregorius cõſequenter oſtẽdit. Si quis verò ita ſua coniuge, non cupidine voluptatis raptus, ſed tantũ creandorum liberorũ gratia vtitur, iſte profectò, ſiue de ingreſſu eccleſiæ, ſiue de ſumendo corporis dominici myſterio, ſuo eſt iudicio relinquendus: quia prohiberi à nobis non debet accipere, qui in igne poſitus neſcit ardere. Cum verò non amor procreãdæ ſobolis, ſed voluptas dominatur in opere commixtionis: habeant coniuges etiam de commixtione ſua ꝙ defleant. Tunc autem vir qui poſt admixtionem coniugis lotus aqua fuerit, etiam ſacram communionem valeat accipere, cùm ei ſecundum præfinitam ſententiam eccleſiam etiam licuerit intrare. *Ibidem.*

DE SOLVTIONE CARNALIS debiti. Diſtinct. XXXII. A

SCiendum etiam eſt, quia cùm in omnibus aliis vir præeſt mulieri, vt caput corpori (eſt enim vir caput mulieris,) in ſoluendo tamen carnis debito pares ſunt. Ideo Apoſtolus vtrique pariter præcipit in hac cauſa ſibi inuicem ſubijci, inquiens, Vir debitum reddat vxori, ſimiliter & vxor viro, quia mulier non habet poteſtatem ſui corporis: ſed vir: ſimiliter & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier: quia nec mulier ad alium uirum, nec vir ad aliam mulierem poteſtatem ſui corporis

De matrimonio ſecundũ cauſam finalẽ quãtũ ad fidem thori.

1. Cor. 11.

1. Cor. 7. a

corporis habet: nec uir ad continendum, nec mulier poteſtatem habet ſine mutuo conſenſu: ſed alter alterius poteſtatem hbet: corporis, ut poſcenti alteri non liceat alteri negare debitum. In hoc enim pares ſunt quia nec viro, nec mulieri corpus ſuum licet alij tradere: ſed ſibi inuicem debitores ſunt in hanc cauſa, ne peccādi detur occaſio. Per quod non dominium tollitur uiro, ſed uitium. Debent enim ſibi coniugati non ſolum ipſius ſexus ſui commiſcendi fidem liberorum procreādorum cauſa, quæ prima eſt in iſta mortalitate ſocietas: uerum etiam infirmitatis inuicem excipiendæ ad illicitos cōcubitus deuitandos, mutuam quodammodo ſeruitutem: vt etſi alteri eorum continentia placeat, niſi ex alterius conſenſu non poſſit. Ad hoc enim neuter habet poteſtatem ſui corporis: quòd adeò uerum eſt, ut etiam quòd non filiorum procreandorum, ſed infirmitatis & incontinētiæ cauſa expetit uel ille de matrimonio, uel illa, nō ſibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas. Reddere enim debitum coniugale nullius eſt criminis: exigere autem vltra generandi neceſſitatem culpæ eſt venialis. Fornicari verò uel mœchari puniendi eſt criminis.

Aug. in lib. de bono coniug. ca. 6. in tomo 6.

Ibid. c. 7.

Quòd neuter continere valeat, niſi ex communi conſenſu. B

Quòd uerò ſine conſenſu uxori vir continere non ualeat ſubditis probatur teſtimonijs. Ait enim Augu. Si dicat uir, Continere iam uolo, Nolo autem dicat uxor, non poteſt. Quod enim tu uis, illa non vult. Nunquid per continentiam tuam illa debet fieri fornicaria? Si alij nupſerit te uiuo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus tale damnum compenſari. Redde debitum: & ſi non exigis, redde pro ſanctificatione perfecta deus tibi cōputabit, ſi non quod tibi debetur exigis, ſed reddis quod debes uxori. Idem, Secundum uerba Apoſtolica, etiam ſi uir continere uoluiſſet, & tu noluiſſet, debitū tibi reddere cogeretur: & illi Deus imputaret continentim, ſi non ſuæ, ſed tuæ concederetur infirmitati, ne in adulterium caderes, Quiſquis ergo compatiens infirmitati

Super pſal. 46. & habetur. 33. q. 5 c. ſi dicat.

Ibid. & 33 q. 5. c. Secūdū verba.

tati vxoris, reddit, non exigit debitũ: aut ſi propter propriam infirmitatem duxit vxorem plãgens potius, quia ſine vxore eſſe non potuit, quàm gaudens quia dixit, ſecurus expectat diem nouiſſimum. Idem, Vna ſola cauſa eſſe põt, quã te ad id quod voluiſti non modo non hortaremur, ſed etiam prohiberemus implere: forte tuã cõiux hoc tecum ſuſcipere animi vel carnis infirmitate recuſaret. Nam vouenda talia non ſunt à coniugatis, niſi ex conſenſu & voluntate communi, & ſi præproperè factum fuerit, magis eſt corrigenda temeritas quàm perſoluenda promiſſio. Non enim Deus exigit ſi quis ex alieno aliquid voluerit, ſed potius vſurpare vetat alienum. Idem, Apoſtolus nec ad tempus, vt vacent orationi, niſi ex conſenſu voluit coniuges carnali inuicẽ fraudari debito. †Idem, Manifeſtum eſt ita voluiſſe legem fœminam ſub viro eſſe, vt nulla eius vota quæ abſtinentiæ cauſa vouerit, reddãtur ab ea, niſi author fuerit vir permittendo. Nam cùm ad peccatum eiuſdem viri pertinere voluerit lex, ſi prius permiſerit, & poſteà prohibuerit: non tamẽ dixit vt faciat mulier quod vouerat, quia permiſſa iam prius à viro fuerat. Viri dixit eſſe peccatũ quia abnuit quod prius conceſſerat: non tamen mulieri ex hoc iuſſum dedit, vt cùm prius vir ei conceſſerit, poſtea ſi prohibuerit contemnatur. Ex his apparet, ꝙ vir vel mulier continentiam Deo offerre non poteſt ſine cõmuni conſenſu, nec alter alteri debitum negare debet. Si verò quilibet eorum alterum à ſuo iure abſoluerit, ad præteritam ſeruitutem nunquid reuocare poterit? Hoc enim videtur Auguſtinus ſuprà voluiſſe. Quibuſdam videtur quòd mulier non diſcedens à domo viri, quæ viro permittente continentiam vouerit vel promiſerit, eodem prohibente ſoluere non valeat: & hoc propter dignitatem viri, qui eſt caput mulieris. Sed melius hoc intelligitur in tali caſu, vbi vir concedit mulieri vouere continentiam, & ante votum prohibet implere. Si verò habitum mutauerit, non poteſt reuocari, ſecundum illud, Qui vxorem ſuam velare permiſerit, aliam

Idẽ ad Armentarium epiſc. 45. in tom. 2.

Aug. in lib. de adulterinis cõiugÿs cap. 14.

† Idem in quæſtionib. Numerorũ lib. 4. c. 59. in tom. 4.

Ex concil. Remen. 32. quæſt. 5.

aliam non accipiat, ſed ſimiliter conuertatur.

Quibus temporibus ceſſandum ſit à coitu.

Et licet debitum poſcenti ſemper ſit ſoluendum, no licet tamen qualibet die poſcere. Vnde Aug. Chriſtian cũ vxore ſua aliquando licet conuenire, aliquando n Propter proceſſionis enim dies & ieiuniorum aliquãd non licet conuenire: quia etiam à licitis abſtinendu eſt, vt facilius impetrari poſſit quod poſtulatur. Iden Quoties enim vel dies natiuitatis, vel reliquæ feſtiuit tes aduenerint, non ſolùm à concubinarum conſorti ſed etiam à proprijs vxoribus abſtinete. Idem Ambro Si cauſa procreandorum filiorũ ducitur vxor, non mu tum tempus conceſſum videtur ad ipſum vſum: quia dies feſti, & dies proceſſionis, & ipſa ratio conceptus, partus iuxta legem ceſſare vſum carnis his debere tem poribus demonſtrant.

In lib. de q. noui & ve. teſta. tom. 4. ca. 187. ad finem.
In ſer. de domin. 2. Aduent. 33. q. 4. ca. Chriſtiano. & c. Quotieſcũque.

Hieronymus videtur diſſentire à præmiſſis. I

Illi aũt quod dictum eſt reddere debitum non eſſe pe catum, videtur obuiare quod ait Hier. Quicunq; vxo debitũ reddit, vacare non pòt orationi, nec carnes agn edere. Idẽ, Si panes propoſitionis ab his qui vxores ſua tetigerant, comedi non poterant: quantò magis pani qui de cœlo deſcendit, non poteſt ab his qui coniugali paulò antè hæſere complexibus, violari atq; contingi non ꝙ nuptias condemnemus, ſed ꝙ eo tẽpore quo ca nes agni manducaturi ſumus, vacare à carnalibus ope ribus debeamus. Hoc capitulum maximè ad miniſtro eccleſiæ pertinere videtur: quibus non licebat ſacra offi cia celebrare atq; myſteria tempore coniugalis ample xus: quo etiam præſentia ſpiritus ſancti non datur. Vn de idem ait, Connubia legitima carent quidem peccatc nec tamen tempore illo quo coniugales actus geruntu præſentia ſpiritus ſancti, dabitur etiam ſi propheta eſ videatur, qui officio generationis obſequitur.

In quodam ſermone 33 q. 4. Sciatis. 1. Reg. 21. b Ioan. 6. d.
Hier. ſuper Matthæum 32. q. 2. ca. Connubia.

Quibus temporibus non ſunt celebrandæ nuptiæ. I

Non ſolùm in opere carnali obſeruanda ſunt tem pora, ſed etiam in celebrandis nuptijs: ſecundum il

lud,

lud, Non oportet à Septuageſima vſque in Octauam Paſchæ, & tribus hebdomadis ante feſtum ſancti Ioannis, & ab Aduentu domini vſque poſt Epiphaniam celebrare nuptias. Quod ſi factum fuerit, ſeparentur. Item Nicolaus Papa, Nec uxorem ducere, nec coniugia facere quadrageſimali tempore conuenire poſſe vllo modo arbitror.

33. q. 4. ca. Nõ oportet.

Nicolaus Papa ad cõſulta Bulgarorum. 33. q. 4. ca. Nec uxorem.

DE DIVERSIS CONIVGII legibus. Diſtinct. XXXIII. A

QVæritur hic de antiquis patribus, qui plures, ſimul leguntur habuiſſe vxores uel concubinas, vtrum peccauerint? Ad quod dicimus. Pro varietate temporum varia inuenitur diſpenſatio conditoris. Ab exordio enim temporis inter duos tantum. Adam ſcilicet & Euam inchoatum eſt coniugium, Deo per os Adæ dicente, † Homo adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. & ſecundum inchoationis modum inter duos tantum per omnem ſucceſſionem temporum contraheretur coniugium, ſi primi homines in obedientia perſtitiſſent. Poſt eorum verò copulam filij & filiæ eorum matrimonio coniuncti ſunt, ſed vnus vni tantum. Ideo autem fratres ſororibus tunc ſunt copulati, quia non erant aliæ mulieres vel viri, quibus Adæ filij vel filiæ iungerentur. Primus omnium Lamech duas legitur ſimul habuiſſe uxores: & hoc in eo arguitur, quia pro expletione carnalis voluptatis id feciſſe perhibetur. Poſtea verò cùm iam penè omnes homines falſis dijs ſeruirent, paucis in cultu Dei permanentibus, conſultum eſt à Deo plures in matrimonio copulare ſibi: ne illis paucis deficientibus, cultus & notitia Dei deficeret. Vnde Abraham viuente vxore ad ancillam intrauit, & ex ea genuit † Iacob etiam liberis & ancillis ſe copulauit. *a* Et filiæ Loth patre ebrio vſæ ſunt. Cùm enim cæteris in idololatria relictis, Abraham & filios eius in peculiarem populum

Qualiter fides thori fuerit ĩ pat. antiquis 32 q. c.

Recurrat nunc. para. his ita.

† Gen. 2.

Gen. 4. c.

Gene. 16. a.

† Gen. 29. & 30.

a Gen. 19. d

lum ſibi dominus elegiſſet, ritè multarum fœcunditate mulierũ populi Dei multiplicatio quærebatur: quia in ſucceſſione ſanguinis erat ſucceſſio religionis. Vnde et in lege maledicta erat ſterilis, quæ non relinquebat ſemen ſuper terram. Hinc etiam ſacerdotibus coniugia decreta ſunt: quia in ſucceſſione familiæ ſucceſſio eſt officij. Non ergo Abraham vel Iacob deliquit, quia præter vxorem filios ex ancilla quæſiuit: nec tamen illorum exemplo præter coniugale debitum, fœcunditatem in aliqua licet alicui quærere, cùm illorũ coniugia noſtrorum æquẽtur virginitati: & immoderatus vſus coniugij noſtri temporis, turpitudinem ferè imitetur fornicationis illius temporis. De hoc Augu. ſic ait, Antiquis iuſtis non fuit peccatum, quòd pluribus fœminis vtebantur: nec contra naturam hoc faciebant: cùm non laſciuiendi cauſa, ſed gignendi hoc facerent: nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant: nec cõtra præceptum, quia nulla lege erat prohibitum. Idem, Obijciuntur Iacob quatuor vxores, quod qñ mos erat, crimen non erat. Sic patriarchæ coniugibus excipientibus ſemen ſuum miſcebantur, non concupiſcentia perficiendæ voluptatis, ſed prouidentia propagandæ ſucceſſionis; ſicut Apoſtoli auditoribus ſuis admirantibus doctrinam ſuã condelectabantur, non auiditate conſequendæ laudis, ſed charitate ſeminandæ veritatis. Idem alibi, Antiquis temporibus cùm adhuc ſalutis noſtræ myſteriũ velaretur, iuſti officio propagandi nuptias contrahebant, non victi libidine, ſed ducti pietate: qui multò facilius continere poſſent & vellent. Vtebantur tamen coniugibus, & plures vni viro habere licebat: quas caſtius habebat, quàm nũc vnam quilibet iſtorum in quibus videmus quod ſecundum veniam concedit Apoſtolus. Habebant enim eas in opere generandi non in morbo deſiderij. Item Ambroſius, Dixit Sara ad Abraham, Ecce concluſit me dominus vt non pariam. Intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex ea. & ita factum eſt. Conſidera primum quòd Abraham ante legem Moyſi, & ante euangelium

fuit

Deut. 7. c.

In lib. de bono coniugali ca. 15. in tomo 6.

32. q. 4. ca. Et habetur c. Obijciuntur Iacob.

Actor. 2. c.

Idem de bono cõiugali, cap. 14.

1. Cor. 7. a.

32. q. 4. ca. Dixit Sara. Gen. 19. d.

fuit. Non ergo in legem commiſit Abraham, ſed legem præuenit. Nondum enim interdictum videbatur. Secundò conſidera, ꝙ non ardore aliquo vagę ſuccenſus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio coniugalē poſthabuit thorum: ſed ſtudio quærendæ poſteritatis, & propagandæ ſobolis. Adhuc poſt diluiuum raritas erat humani generis, erat etiam religionis. Denique & Loth ſancti filiæ hanc cauſam quærendæ poſteritatis habuerūt, ne genus deficeret humanū: & ideo publici muneris gratia priuatā culpam prætexit. Item Augu. Iuſtus quamuis cupiat diſſolui & eſſe cum Chriſto, tñ ſumit alimentum, non cupiditate viuēdi, ſed officio conſulendi, vt maneat quod neceſſarium eſt propter alios. Sic miſceri fœminis iure nuptiarū officioſum fuit ſanctis viris, non libidinoſum. Quod enim eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem humani generis & vtrunq; non eſt ſine delectatione carnali: quæ tamen modificata, & refrenante temperantia in vſum naturalē redacta, libido eſſe non poteſt. Quod autem in ſuſtentādo vitam illicitus eſt cibus, hoc eſt, in quærenda prole fornicarius vel illicitus concubitus: & quod eſt in cibo licito immoderatior appetitus, hoc eſt, in coniugibus venialis ille concubitus.

Gen. 19. d.

In li. de bo. cōiug. c. 15. in tomo 6.

Ibid. ca. 16.

Non præfertur virginitas Ioannis caſtitati Abrahæ. B

Quòd verò caſtitas virginalis non præferatur in merito coniugali caſtitati Abrahæ, Aug. oſtendit, inquiēs, Sicut non eſt impar meritū patientiæ in Petro qui paſſus eſt, & in Ioanne qui paſſus non eſt: ſic non eſt impar meritum continentiæ in Ioanne qui nullas expertus eſt nuptias, & in Abraham qui filios genuit. Nam illius cęlibatus, & iſtius connubium, pro temporum diſtributione Chriſto militauerunt: ſed continentiam Ioannes in opere, Abraham in ſolo habebat habitu. Melior eſt autē caſtitas cœlibum, quam nuptiarum: quarum vnā Abraham habebat in vſu, ambas in habitu. Caſtè enim & cōiugaliter vixit. Eſſe aūt caſtus ſine coniugio potuit, ſed

In lib. de bono coniuga. cap. 21.

tunc

32.q.4. ca. Quis ignoret. tunc non oportuit. Item Hieron. Quis ignoret ſub altâ diſpenſatione Dei omnes retro ſanctos eiuſdem fuiſſe meriti, cuius nunc Chriſtiani ſunt? Quomodo Abrahã ante placuit in coniugio ſic nunc virgines placent in caſtitate. Seruiuit illi legi & tẽpori ſuo: ſeruiamus & nos legi & tempori noſtro, in quos fines ſeculorum deuenerunt. (1. Cor. 10. c) Ex his apparet quòd ſancti patres ante legem ſine peccato plures habuerunt vxores vel concubinas. Eas enim tunc vxores appellat ſcriptura, nunc concubinas. Rachel tamen & Lya ambæ vxores fuerunt, non concubinæ.

Oppoſitio. C

Si quis opponat, quòd fidem thori non ſeruabant illi patres. Dicimus in hoc ſeruaſſe fidem thori, quia non alijs, ſed proprijs vxoribus vel ancillis miſcebantur. Ecce quæ fuerit conſuetudo in hac re ante legem. (*Quæ erat conſuetudo legalis.*) Legis verò tempore interdixit Moyſes carnalem copulam fieri cum matre, cum nouerca, cum ſorore, cum nepte, cum amita, cum matertera, cum nuru, & alijs quibuſdam. (*Leuit. 18.* *Deut. 24. a.*) Permiſit autem diuortium fieri dato libello repudij, in quo vir ſcribebat cauſas, pro quibus vxorẽ repudiabat. Permiſit autem aliam ducere dato priori libello: quod propter duritiam cordis eorum permiſſum Chriſtus dicit, non vt concederetur diſſidium, ſed vt tolleretur homicidium. (*Matt. 19. a*) Permiſit fieri mala, ne fierent peiora: & hoc permittendo non Dei iuſtitiã demonſtrauit, ſed in peccatore minuit culpam.

Cui licebat plures habere vel non. D

Sed nunquid ſub lege licebat habere plures vxores? Audi quid ſcriptum eſt in Deuteronomio: Non habebit rex uxores plurimas quæ alliciant animam eius. (*Deut. 17. a.*) Super quem locum ait Auguſtin. (Libr. 5. in Deut. 27. c. in tomo 4.) Manifeſtum eſt Solomonem hoc præceptum tranſiſſe: Dauid autem plures habuit, nec præceptum præterijt. Permiſſum eſt enim regi plures habere, non plurimas quæ alliciant animam, multiplicare: cùm tamen additur, Vt non eleuetur cor eius, alienigenas prohibitum eſſe videtur. (3. Reg. 11. b; 2 Reg. 12. c) Veruntamen multi-

nultiplicatio uxorũ generaliter prohibita eſt. Permiſſum eſt autem regi plures habere, ſed non multiplicare, Veniente autem plenitudinis tempore, quo Chriſti gratia vbiq; eſt dilatata, reducta eſt lex nuptiarũ ad priorẽ honeſtioremq; inſtitutionẽ: vt vnus vni in figura Chriſti & eccleſiæ coniungatur. Nec quæritur electio mulieris in ſucceſſione generis, ſed in perfectione uitæ & ſinceritate ſcientiæ: & virginitas fœcunditati præfertur, & ſacerdotibus continentia indicitur. *Galat. 4. a*

De uirginitate mentis & carnis. E

Melior eſt autem uirginitas mentis q̃ carnis. Vnde Ambroſ. Tolerabilius eſt mentem virginem quàm carnem habere. vtrunque bonum eſt, ſi liceat: ſi non liceat ſaltem non homini, ſed Deo caſti ſimus. Virgo proſtitui põt, adulterari non poteſt: nec lupanaria infamant caſtitatem, ſed caſtitas etiam loci abolet infamiam. Idem, nõ põt caro corrumpi, niſi mens antè fuerit corrupta. †Itẽ Iſidorus, Nõ poteſt corpus corrumpi, niſi prius animus corruptus fuerit. Mundata n. à contagione anima, caro non peccat. In fine huius capituli aperitur quomodo verum ſit, niſi anima prius fuerit corrupta, corpus non poſſe corrupi ſcilicet peccato. Illud etiam Auguſtini ad uertendum eſt. Sicut, inquit, ſanctius eſt mori fame, quã idolothytis veſci: ita ſanctius eſt defungi ſine liberis, q̃ ex illicito coitu ſtirpem quærere. Vndecunque uerò naſcantur homines, ſi parentum vitia non ſectentur, & Deum rectè colant, honeſti & ſalui erunt. Semen enim ex qualicunque homine, Dei creatura eſt: & eo malè utenti, malè erit, non ipſum aliquando malum erit. *In lib. 2. de uirginibus & habetur 32. q. 5. c. Tolerabili⁹ et 32. q. 4. c Reuera.* *† Iſidorus i Synonimis.* *Aug. in lib. de bono coniuga. c. 16. in tomo 6.*

DE PERSONIS LEGITIMIS. Diſtinct. XXXIIII.

A

NVnc ſupereſt attendere, quæ perſonæ ſint legitimæ ad contrahendum matrimonium. Legitimę iudicantur perſonę ſecundum ſtatuta patrum, quæ diuerſa ſunt. Alia nanq, fuerunt legitimę *De matrimonio ſecũdũ cauſam materialem*

quæ eſt perſonarũ legitimarũ, uel illegitimarum.

ante legem, aliæ ſub lege, aliæ in tempore gratiæ. Itẽ in primitiua eccleſia quædã erant legitimæ quæ modo nõ ſunt. Earum verò quæ modo legitimæ ſunt uel illegitimæ, quędã ſunt plenè legitimę, q̃dam omnino illegitimæ, quædam mediæ. Plenè legitimæ ſunt, quibus non obuiat uotum cõtinentię, vel ordo ſacer, vel cognatio, uel diſpar cultus, uel conditio, uel naturæ frigiditas, & ſi quid eſt aliud. Penitus uerò illegitimæ ſunt per votũ, per ordinem, per cognationem, per diſparem cultum. Mediæ uerò ſunt, nec plenè legitimę, nec omnino illegitimę, per frigiditatem, nec conditionem. Si enim tales iunguntur ignorãter, commanere poſſunt quibuſdam accedentibus cauſis, & eiſdem deficientibus diuidi.

De frigidis ſeparandis. E

Sẽtentia huius ca. ſummatim continetur extra de frigidis & malefi. Gre. 33. q. 1. c. Quòd autem interrogaſti.

De his enim qui cã frigiditatis debitum reddere non poſſunt cõſulit Gregor. vt permaneant. Sed ſi mulier cauſatur dicens, Volo eſſe mater, & filios procreare, decreuit ut uterq; eorum ſeptima manu propinquorum iuret, q̃ nunquam carnaliter conuenerint: & tunc mulier ſecundas nuptias contrahat. Vir aũt qui frigidæ naturæ eſt, abſque ſpe coniugij p̃maneat. Ait enim ſic, Interrogaſti de his qui matrimonio iuncti ſunt, & nubere non poſſunt, ſi ille aliam, uel illa alium ducere poſſit de quibus ſcriptum eſt. Vir & mulier ſi ſe coniunxerint, & poſt dixerit mulier de uiro quod coire non poſſit cum ea, ſi poteſt probari quod dicit per iuſtum iudicium, alium accipiat, ſi uerò ille acceperit aliam, ſeparetur. Item, Requiſiſti de his qui ob cãm frigidæ naturæ dicunt ſe non poſſe inuicem operam carni dantes, commiſceri. Iſte uero, ſi non põt ea vti pro vxore, habeat eam quaſi ſororem. Quòd ſi retinaculum coniugale uoluerit reſcindere, maneant uterque innupti: nam ſi huic non potuit naturaliter cõcordare, quomodo alteri conueniet? Item Si uir aliam uxorem vult accipere, manifeſtè patet rẽ quia, ſuggerente diabolo odij fomitem exoſam eam habuerit: & ideo eam dimittere mẽdacij falſitate molitur. Quòd ſi mulier cauſatur, & dicit, Volo eſſe mater, & filios

33. q. 2. c. Requiſiſti de his.

ios procreare: uterque eorum ſeptima manu propinquorum tactis ſacroſanctis reliquijs iureiurãdo dicat, ut nunq̃ per commixtionem carnis coniuncti una caro effecti fuiſſent. Tunc vr̃ mulier ſecundas poſſe contrahere nuptias. humanum dico propter infirmitatem carnis eorum. Vir aũt qui frigidæ naturæ eſt, maneat ſine coniuge. Quòd ſi & ille aliam coniugem acceperit, tunc hi qui iurauerant, periurij crimine rei teneantur: & pœnitentia peracta priora cogantur recipere connubia. Hoc ſeruandũ eſt, cùm uterq; idem fatetur. Sed ſi uir aſſerit ſe debitũ reddidiſſe uxori, & illa diffitetur: cui potius fides habenda ſit meritò q̃ritur. De hoc ita ſtatutũ eſt, Si q̃s ita acceperit uxorem, & habuerit eã aliquo tempore, & ipſa fęmina dicit, ꝙ nunq̃ coiſſet cũ eo, & ille uir dicit ꝙ ſic fecit: in ueritate uiri cõſiſtat, q̃a uir eſt caput mulieris. Hoc de naturali impoſſibilitate ſtatutum eſt. Rom.6.c. Ibidem ca. Si quis acceperit. Ephe.5.d.

De his qui maleficijs impediti coire non poſſunt. C

De maleficij autem impedimento hoc tenendum decernitur: Quòd ſi per ſortiarias & maleficas concubitus non ſequitur hortandi ſunt quibus illa eueniunt, ut ſpiritu cõtrito & humiliato Deo & ſacerdoti de omnibus peccatis confeſſionem faciant, & lachrymis, eleemoſynis, orationibus, & ieiunijs domino ſatisfaciant: & per exorciſmos ac cętera eccleſiaſticæ diſciplinæ munimina miniſtri eccleſiæ tales ſanare procurent. Quòd ſi nõ potuerint, ſeparari valebũt. Sed poſtquam alias nuptias expetierint illis uiuentibus quibus poſt iunctæ fuerunt, prioribus quos reliquerãt, etiam ſi poſſibilitas concumbendi eis rędditą fuerit, reconciliari nequibunt. Quod in fine huius capituli continetur, ex rigore magis dictũ intelligendum eſt, quàm ex canonica æquitate. Vel intelligendum eſt non poſſe reconciliari prioribus, niſi iudicio eccleſię, quo diuiſio facta fuerat. *Hiſinarius Remẽſis archiepiſ. 33. quę. 3. cap. ſi per ſortiarias.*

De fuorioſis addit. D

Furioſi quoq; dum in amentia ſunt, matrimonium contrahere non ualẽt. Vnde Fabianus, Neque furioſus neque furioſa matrimonium contrahere poſſunt: ſed *Fabianus 32.q.7.ca. Neque fu.*

Ibidē c. Hi qui matrimonium. ſi contractum fuerit, non ſeparentur. Item Nicolaus Papa, Hi qui matrimonium ſani contraxerunt, & uni e duobus uel ambobus amentia, uel furor, uel aliqua infirmitas acceſſerit, ob hanc infirmitatem talium coniugia ſolui non poſſunt. Similiter eſt etiam ſciendum d his qui ab aduerſarijs excęcantur, vel membris truncai tur, uel à barbaris execti fuerint.

De his qui cum duabus ſororibus dormiunt.

Ex Aurelianenſi cōcilio ubi ſupra c. Qui dormierit. De his etiam qui cum duabus ſororibus, uel quæ ci duobus fratribus dormiunt, uidēdum eſt quid cenſean canones. Qui dormierit cum duabus ſororibus, & vn ex illis antè fuerit uxor, neutram ex ipſis habeat: nec ip ſi adulteri vnquam in coniugio copulentur. Item ne propriæ uxori licet ſibi reddere debitum: quam ſibi re didit illicitam, ſororem eius cognoſcēdo. Nec poſt mo tem uxoris licet ei adulteræ uel alicui copulari in coniu gium. *Zacharias Papa ibid. cap. Concubuiſti.* Item Zacha. Papa, Concubuiſti cum ſorore uxoris tuæ, ſi feciſti, neutram habeas: & uxor tua ſi non fuerit conſcia ſceleris, & continere non vult, nubat in domino cui vult. Tu vero & adultera ſine ſpe coniugij m neatis: & dum viuitis pœnitentiam agite. Quod ait, cu vult nubat, intelligendum eſt poſt mortem uiri. Vnde *Greg. ibi. c. Hi uero qui Nota etiam cap. Si quis uiduā & c. Si quis cū nouer. c. & q. ubi ſupra quia faciūt ad propoſitum.* Gregorius. Qui uxores ſuas in adulterio deprehēdunt nec ille, nec illa aliam uxorem accipiat, uel alium uirū quandiu ambo uiuunt. Si uerò adultera mortua fuerit uir eius, ſi vult, nubat: adultera verò nunquam, etſi mortuus fuerit uir eius: ſed omnibus diebus pœnitentiæ lamenta perſoluat. Hic de illo adulterio agitur, quod ci cognato uiri, uel cognata uxoris committitur.

Non eſt dimittenda uxor pro aliqua macula ſeu deformitate corporis.

Illud etiam ſciendum eſt, quòd pro aliqua infirmitate uel macula corporali non licet uiro uxorem dimittere, & econuerſo: ſed debet alter alteri ſubſidia prouidere. *Aug. in li. de ſermone domini in monte.* Vnde Auguſtinus, Si uxorem quis habeat ſterilem ſiue deformem corpore, uel debilem membris, uel cæcam, uel claudam, vel ſurdam, uel ſi quid aliud, ſiue mo

bis

bis uel laboribus doloribusque confectam, & quicquid excepta fornicatione excogitari poteſt uehemẽter horribile: pro ſocietate fideque ſuſtineat.

EODEM IVRE VTITVR VIR & mulier. Diſtinct. XXXV. A

HOc etiam notandum eſt, quòd dominus concedat uxorem dimitti cauſa fornicationis uiro, eadem licentia nõ tollitur fœminis. Vnde Hieronymus, Præcepit dominus uxorem non dimitti, excepta cauſa fornicationis: & ſi dimiſſa fuerit, manere innuptam. Quicquid uiris præcipitur, hoc conſequenter redundat ad fœminas. Non enim adultera uxor dimittenda eſt, & uir mœchus tenendus. Item apud nos quod non licet feminis, æque non licet uiris: & eadem ſeruitus pari conditione cenſent. Ex his oſtenditur, ꝙ mulier põt ſuper fornicatione uirum conuenire, ut uir mulierem. † Vnde Innocentius Papa, Chriſtiana religio adulterium in utroque ſexu pari rõne condemnat: ſed uiros ſuos mulieres non facilè de adulterio accuſant, uiri aũt liberius vxores ſuas adulteras apud ſacerdotes deferre conſueuerunt. Et ideo mulieribus prodito earum crimine, negatur communio: uirorum aũt latente commiſſio, non facilè quiſquam ex ſuſpicionibus arcetur: tamen ſubmouebitur, ſi eis flagitium detegatur.

De diuortio quod fit propter adulterium. *Mat. 19. a.* *† Hiero. de morte Fabiolę. & habetur. 32. q. 5. c. Præcepit. Ibidẽ.* *† Innocent. Papa 32. q. 5. ca. Chriſtia.*

Quòd fornicariam nequit dimittere uir, niſi ipſe expers fuerit, & econuerſo. B

Si uerò quæritur, An adulter adulteram poſſit dimittere cauſa fornicationis? Dicimus quia nequit adultera uxor dimitti à uiro, niſi & ipſe expers fornicationis exiſtat, & ecõuerſo. Vnde Auguſt. Nihil iniquius eſt quàm cauſa fornicationis dimittere uxorem, ſi & ipſe conuincitur fornicari. Occurrit enim illud, *b* In quo alterum iudicas, teipſum cõdemnas. Quapropter quiſquis fornicationis cauſa vult abijcere uxorem, prior debet eſſe fornicatione purgatus, quod ſimiliter & de fœmina dixerim,

32. q. 6. §. Ecce. *In lib. 1. de Sermone in monte poſt medium, in tom. 4.* *b 4. Ro. 2. a*

In lib. 2. de adulterinis coniugijs.

rim. Idem, Indignantur mariti, ſi audiant adulteros vi-ros pendere ſimiles adulteris fœminis pœnas: cùm tanto grauius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eo pertinet & virtute uincere, & exemplo regere fęminas Ex his apparet, quòd adulter adulteram dimittere non ualet, & econuerſo.

Quòd poſſunt reconciliari, qui ſeparantur cauſa fornicationis. C

1. Cor. 7. b. *Matt. 19. a.* *In 7. ca. 1. Corinth.*

Si quis autem fornicationis expers fornicariam dimiſerit, alij copulari non poteſt, ſed continere oportet ve ad dimiſſam redire. ſic & de fœmina. Vnde & Apoſtolus, His qui matrimonio iuncti ſunt præcipio non ego ſed dominus vxorem à uiro non diſcedere quod ſi diſceſſerit, maneat innupta, aut uiro ſuo reconcilietur. E de viro addit, Et uir vxorem non dimittat. Sed Ambro ait, ideo nõ ſubdit de uiro ſicut de muliere, quia licet v ro aliam ducere. Sed hoc a falſarijs in Ambroſij libro po ſitum creditur: ſupplendum enim eſſe in uiro quod d vxore præmiſit, apertè dicit Auguſt. ſic, Quare non addit de muliere, quod præmiſit de viro, niſi quod ſimili formam vult intelligi? ut ſi dimiſerit (quod cauſa fornicationis permittitur) maneat ſine vxore, aut reconcilie tur uxori? Idem, Si nec nubere illi conceditur viuo viro a quo receſſit, ne huic alteram ducere uiua uxore qu dimiſit, multominus fas eſt illicita cum quibuslibet ſtu pra committere.† Idem, Vt non facilè dimittatur vxor dominus ſolá fornicationis causã excepit: cęteras uerò uniuerſas moleſtias, ſi quæ extiterint, iubet pro fide cõ iugali & pro caſtitate fortiter ſuſtineri. & mœchũ dixi qui à uiro ſolutã duxit. Ex his oſtenditur quòd ſi cauſa fornicationis ſit ſeparatio, non poteſt vir uel mulier in aliam trãſire copulam. Poſſunt autem reconciliari & co habitare ſicut prius, ſi dimiſſum alter reuocare uoluerit

Super epiſt. ad Cor. 32. q. 7. c. Apo. dicit. *Ibid. de ſer. domini in monte et habetur. 32 quæſt. 7.* *† Ibidem c. domino. ad illud.* *Matth. 22.*

Quæ prædictis uidentur obuiare. D

Dicit tamen Ioannes Chriſoſto. Sicut crudelis & iniquus eſt, qui caſtã dimittit: ſic fatuus eſt & iniquus, qu retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis eſt, qu celat

32. q. 1. ca. Crudelis.

elat crimen vxoris. Item Hierony. Cùm mulier vnam carnem in aliam diuiſerit, & ſe fornicatione à marito ſe parauerit, non debet teneri: ne uirum quoque ſub maledicto faciat, decente ſcriptura, Qui tenet adulteram, ſtultus eſt & inſipiens. Idem ad Amandum presbyterũ ſcribens de quadam, quę uiro ſuo uiuẽte, alij nupſerat, sic ait, Rem nouam loquor: imò non nouam ſed ueterem quæ veteris teſtamenti authoritate confirmatur. Si reliquerit ſecundum virum mulier & recõciliari uoluerit priori, non poteſt. *Ibidem c. Dixit dominus. Prouer. 18. 34. q. 2. Nõ ſatis. Deut. 24.*

Determinatio. E

Sed hæc omnia intelligenda ſunt de illa quæ ab adultero recedere noluit, nec per pœnitentiam peccatum delere. Quod ſi vir ſcienter patitur, conſentire videtur. Si enim in adulterio perſeuerare elegit, patronus turpitudinis & lenocinii reus maritus habebitur, niſi eam adulterii reã facere voluerit. Si autem à peccato receſſerit, & per pœnitentiam illud purgauerit, & poterit viro recõciliari. Vnde Aug. quod tibi durum videtnr, vt poſt adulterium reconcilietur coniunx: ſi fides adſit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pęnitentia eſſe ſanatos. Idem, Non erit, turpis nec difficilis, etiam poſt patrata, & purgata adulteria recõciliatio coniugij, vbi per claues regni cęlorum non dubitatur fieri remiſſio peccatorum: non vt poſt viri diuortium adultera reuocetur, ſed vt poſt Chriſti conſortium adultera non uocetur. Item Greg. Debet recipere peccatricem, quæ pęnitentiam egit, ſed non ſæpe. Item Hermes, Si vir ſcierit vxorem ſuam deliquiſſe, & non egerit pęnitentiam mulier, ſed permanet in fornicatione ſua: & viuit cum illa vir, reus erit & particeps peccati eius. Quòd ſi mulier dimiſſa egerit pęnitentiam, & voluerit ad virum reuerti, debet recipere peccatricem quæ pęnitentiam egit, ſed non ſæpe. *32. q. 1. Ad Pollentium 32. q. 1. c. Quod In lib. de adult. cõiug. In lib. qui dicitur paſtor. In lib. de adulterinis coniug.*

De illis qui ſe antè polluerunt per adulterium. F

Solet etiam quæri an valeat duci in coniugium quæ prius eſt polluta per adulterium? De hoc Leo Papa ait,

§ 1. q. 1. ca. *Nullus.* Nullus ducat in matrimonium quam prius polluit adu terio † Item, Relatum eſt auribus ſanctorum ſacerdot quendā alterius vxorem ſtupro violaſſe: & inſuper mœ chæ iuramentum dediſſe, ꝙ poſt legitimi mariti mor tem ſi ſuperuiueret, duceret eam in vxorem: quod & f ctum eſt. Tale ergo connubium prohibemus & anathe matizamus. His alijſq; authoritatibus vetantur coniu gium copulari, qui ſe prius adulterio maculauerũt. Se contra Auguſt. oſtendit dicens, Deniq; mortuo eo cum quo fuit verum coniugium, fieri poteſt coniugium cum qua præceſſit adulterium. Idem, Poſſe fieri ſanè licita nuptias ex perſonis illicitè coniunctis honeſto placit ſubſequente manifeſtum eſt.

† Ex cōcilio Tiburienſ. Ibidem ca. Relatum.

In li. de nuptijs & cōc. Aug. Ibi. c. Denique et c. ſeq.

Determinatio. C

Sed hæc vltima authoritas de concubinis loquitur perhibens concubinas poſſe tranſire ad honeſtum placi tum nuptiarum, ſi caſtitatem & fidē ſeruare velint. Pri ma verò authoritas Auguſtini de illis agit, qui de pecca to pœnituerunt, & nihil in mortē viri machinatæ ſunt nec viuente viro fidem adulteræ dedit mœchus, ꝙ eam in coniugio duceret ſi ſuperuiueret. Qui verò hæc fa ciunt, alijs præmiſſis authoritatibus prohibentur co pulari.

Ibidem.

SI PRO EXTREMA CONDITIONI valeat vxor ſeparari à viro, & econuerſo. Diſtinct. XXXVI. A

NVnc de conditione videamus an valeat cōiugium diuidere: Ad quod dicimus, quia non negatur in genua poſſe nubere ſeruo: ſed ſi neſcitur eſſe ſeruilis cō ditionis, liberè poteſt dimitti cùm ſeruitus eius fueri deprehenſa ſecundum illud, † Si quis ingenuus hom ancillam alterius vxorem acceperit, & æſtimat ꝙ inge nua ſit: ſi ipſa fœmina fuerit poſtea in ſeruitutem deie cta, ſi eam à ſeruitute redimere poteſt, faciat: ſi non po teſt, ſi voluerit etiam accipiat. Si verò ancillam eā ſcie

De impedimento cōditionis quod reſpicit ſtatũ legis humanæ.

† In cōcilio apud Vermeriam &

rat

ſtat & collaudauerat poſt eam vt legitimam habeat. *a* Itẽ ex eodem, Si fœmina ingenua acceperit ſeruum, ſciens quòd ſeruus eſſet, habeat eum: quia omnes vnum patrem habemus in cœlis, vna lex erit viro & fœminæ. Cùm dicitur ſciens illum ſeruum, datur intelligi, quòd ſi neſcierit illum ſeruum eſſe non cogitur manere cum ipſo. Si enim conditionis dolum patitur, non cogitur adhærere ei cuius fraude decepta eſt. Si autem ſcierit vir conditionem mulieris, vel econuerſo: non valet eam dimittere. Vnde Zacharias Papa, Si quis liber ancillam in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittendi eam, ſi conſenſu amborum coniuncti ſunt, niſi ob fornicationem. De illis agit, quibus alterutrius conditio nota eſt, quando coniunguntur.

habetur 29 q. 2. cap. Si quis ingenuam.

a *Ibidem c. Si fœmina ingenua.*

Ibidem c. Si quis liber.

De copula ſerui & ancillæ diuerſorum dominorum. B

Quæritur etiam ſi ſeruus vnius ancillam alterius acceperit, an ſit inter eos coniugium? De hoc etiam ita ſtatutum eſt. Dictum eſt nobis quod quidam legitima ſeruorum matrimonia poteſtatiua quadam præſumptione dirimant: non attendentes illud, † Quòd Deus coniunxit homo non ſeparet. Vnde nobis viſum eſt vt coniugia ſeruorum nõ dirimantur, etiam ſi diuerſos dominos habeant: ſed in vno coniugio permanentes dominis ſeruiant ſuis. Et hoc in illis obſeruandum eſt vbi legalis coniunctio fuit, & per voluntatem dominorum. Attende finem huius capituli vbi videtur innui præter voluntatem dominorum inter ſeruum & ancillam nõ poſſe contrahi coniugium, vel ſi contrahitur non eſſe ratum. Quibuſdi tamen videtur inter eos poſſe fieri coniugium dominis ignorantibus.

In concilio Cabilonẽſi, ibid. c. Dictum eſt.

† *Matt. 19.*

De viro, qui ſe facit ſeruum vt dimittatur ab vxore. C

Illud etiam notandum quod ſi mulier virum liberum acceperit, & ille vt cauſam præſtet diſſidij ſe alicuius ſeruum fecerit, nec ille vxorem dimittere, nec illa ob vinculum coniugij in ſeruitutem redigi poterit.

Vnde

In Tiburië ſi concilio ibi c. Perlatum.

Vnde illud, Perlatum eſt ad ſanctam ſynodum, quod quidam ingenuus ingenuam acceperit vxorem, & poſt filiorum procreationē occaſione diuortii cuiuſdam ſeruum ſe fecerit: vtrum & mulierem neceſſariò tenere debeat: & ſi tenuerit, an illa etiam ſeruituti ſubiici debeat quæſitum eſt. Iudicatum eſt vxorem minimè debere dimitti: non tamen ob Chriſti legem mulierem in ſeruitutem redigi, dum ille non ex conſenſu coniugis ſe ſeruū fecerit, quem liberum ipſa maritum acceperat.

De ætate contrahentium. D

Hoc etiam ſciendum eſt quòd pueri ante 14. annos & puellæ ante 12. annos ſecundum leges matrimonium inire nequeunt. Quod ſi ante prędicta tempora copulā inierint, ſeparari poſſunt, quamuis uoluntate & aſſenſu parentum iuncti fuerint. Qui verò in pueritia copulati poſt annos pubertatis nolūt ſe relinquere, ſed in cōiunctione permanere: iam ex hoc efficiuntur coniuges, & deinceps nequeūt ſeparari. Item ſponſalia ante ſeptennium contrahi non poſſunt: ſolo enim conſenſu contrahuntur, qui interuenire non poteſt, niſi ab alterutra parte intelligatē quod inter eos agitur. Duo illa executi ſumus cum aliorum quorundam adiectione, quibus coniugium ſolui poteſt, nec tamen ſolui ſemper neceſſe eſt. Nunc de illis quæ perſonas illegitimas pœnitus faciunt, addendum eſt, & primum de ordine.

30.q.2.§. Sponſalia.

IN QVO ORDINE NEQVEAT FIERI coniugium. Diſtinct. XXXVII. A

De impedimentis quæ omnino faciunt illegitimū matrimoniū contrahendum cum omni propter ec-

SVnt igitur quidam ordines, in quibus nullatenus poteſt contrahi coniugium: & ſi interceſſerit copula, fit diuortium: ut ſacerdotium, diaconatus: & ſubdiaconatus. In aliis uerò permittitur ſortiri coniugium, niſi religionis habitum ſumpſerit, uel continentiæ votum fecerint. Vnde Leo Papa, Clericos, lectores, oſtiarios exorciſtas, acolytus ſi extra votum, & habitū inueniuntur, & continentiam profiteri nolunt, uxorē,

ducere

ducere virginem eccleſia Romana permittit, non viduã vel repudiatam: quia deinceps nec ad ſubdiaconatum prouehi poterunt, nec laicus vxorem ſortitus, niſi virginem, vel bigamus ad clericatũ. † Item ex Carthagineñſi concilio, Placuit epiſcopus, presbyteros, diaconos, ſubdiaconos etiam ab vxoribus abſtinere: quod ſi non fecerint, etiam ab eccleſiaſtico remoueantur officio. Cæteros verò clericos ad hoc non cogit. *a* Item Leo Papa. Lex continẽtiæ eadem eſt miniſtris altaris, quæ epiſcopis & presbyteris: qui cùm eſſent laici, vel lectores, licitè vxores ducere potuerunt, ſed cùm ad prædictos peruenerunt gradus cœpit eis non licere quod prius licuit. Item in ſexta Synodo. *b* Si quis eorum qui ad clericatũ accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari: hoc ante ordinem ſubdiaconatus faciat. Item Calixtus Papa, Presbyteris, diaconis, ſubdiaconis, monachis, concubinas habere ſe matrimoniũ contrahere penitus interdicimus: contracta quoq; matrimonia ab huiuſmodi perſonis diſiungi, & perſonas ad pœnitentiam debere redigi, iuxta ſanctorum canonum definitionem iudicamus. Item Greg. Nullum facere ſubdiaconum epiſcopi præſumant, niſi qui ſe caſtè victurum promiſerit, quia nullus debet ad miniſterium altaris accedere, niſi cuius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata.

ccleſiaſticam inſtitutionẽ diſt. 32. Seriatim.

† Ex Carthaginenſi cõcil. ibi. c. Placuit.

a Diſt. 31. c. Lex continentiæ.

b Diſt. 28. c. Si quis.

28 q. 2. quaſi per to. Presbyter.

Diſt. 28. c. Nullũ. Inno. Papa 2. diſtinc. 28. c. Decernimus. 33. q. 2. c. Interfectores.

De interfectoribus ſuarum coniugum. B

His adijciendum eſt de occiſoribus ſuarũ coniugum: de quibus Nicolaus Papa ſcribit Radulpho Bituricenſi archiepiſcopo: Interfectores ſuarum coniugum ſine iudicio, (cùm non addis adulterarum, vel aliquid huiuſmodi) quid aliud habendi ſunt, quàm homicidæ? ac per hoc ad pęnitentiam redigendi: quibus penitus denegatur coniugium. Hic videtur Nicolaus permittere maritis, pro adulterio aut alio huiuſmodi vxores ſuas interficere: ſed eccleſiaſtica diſciplina ſpirituali gladio, non materiali criminoſos ferire iubet. vnde idem Nicolaus, Inter hæc veſtra ſanctitas addere ſtuduit. ſi cuius vxor adulterium perpetrauerit, vtrum marito eius ſecũdum

mundanam

mundanam legem interficere liceat? Sed ſancta Dei Eccleſia nunquam mundanis conſtringitur legibus, gladiū non habet niſi ſpiritualem. Item Pius Papa, Quicunque propriam vxorem abſque lege & ſine cauſa interfecerit, aliamque duxerit, armis depoſitis publicam agat pœnitentiam: & ſi contumax extiterit, anathematizetur vſque quo conſentiat.

33.q.2.ca. Quicūque propriam.

DE VOTO.

Diſtinct. XXXVIII. A

De impedimentis quæ omnino faciunt illegitimum matrimonium contrahendū cum omni propter propriā obligationem.

NVnc de voto inſpiciamus. Votum eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneæ: quę Deo & de his quæ Dei ſunt, propriè fieri debet. Sunt tamen & vota ſtultorum, quæ frangenda ſunt.

De votorum differentijs. B

Sciendum verò ꝙ votorum aliud eſt cōe aliud ſingulare. Commune, vt illud quod in baptiſmo oēs faciunt, cùm ſpondent renunciare diabolo, & pompis eius: Singulare, vt cùm aliquis ſponte promittit ſeruare virginitatem, & continētiam, vel aliquid huiuſmodi. Item ſingulare votum aliud eſt priuatum, aliud ſolenne. Priuatum eſt in abſcondito factum: Solenne verò in conſpectu eccleſię factum. Item priuatū votum ſi violetur, peccatum eſt mortale. Solenne verò violare peccatū & ſcandalum eſt. Qui priuatum faciunt votum continētię, matrimonium contrahere non debent: quia contrahendo mortaliter peccant: Si tñ contraxerint, non ſeparentur: quia probari non pōt quod occultè factum eſt. Qui verò ſolenniter vouent, nullatenus coniugiū inire queūt: quibus non ſolū nubere, ſed & velle damnabile eſt. Vnde Aug. In coniugali vinculo ſi pudicitia ſeruatur, damnatio non timetur. ſed in viduali continentia, & virginali excellētia virtus muneris amplioris expetitur: qua expetita, & electa, & voto oblata iam non ſolū capeſſere nuptias: ſed ēt ſi non nubatur, nubere velle dānabile eſt. Aug. Vouentibus enim virginitatem vel viduitatē,

Ad Iulianum de ſancta viduit. & allegatur. 27.q.1 Nuptiarū bonum.

non

nõ ſolùm nubere, ſed etiã velle dãnabile eſt. Quod Apoſtolus † oſtendit Timotheo ſcribens, Adoleſcẽtiores viduas deuita: cùm n. luxuriatæ fuerint, in Chriſto nubere volũt, id eſt, cùm poſt votũ cõtinentiæ in delitijs egerint vitã, non dico nubũt, ſed nubere volũt in Chriſto, quaſi tunc non ſit peccatũ: ſed ꝙ ſit oſtendit, ſubdẽs: Habentes damnationẽ: & quare, ſubdit: quia primam fidẽ irritam fecerunt, etſi non nubendo, tñ volendo: vt voluntatem quæ a propoſito cecidit, appareat eſſe damnatam ſiue ſequantur nuptiæ, ſiue non. Damnatur. n. propoſiti fraus: damnantur tales, quia cõtinentiæ fidem primã irritam fecerunt, id eſt, votũ vel in voto violato fidẽ quam in baptiſmo profeſſi e ſunt. Si autem pro voluntate nubendi dãnantur, conſtat ſi eã effectui mancipauerint, reuocandum id eſſe in irritum, eaſq; arcendas redire ad propoſitum. Vnde Gregorius, Viduas a propoſito recedentes viduitatis, ſuper quibus nos cõſuluiſti credo te noſſe a ſancto Paulo, niſi cõuertantur, olim eſſe damnatas: quas & nos Apoſtolica authoritate damnãdas, & a communione fidelium atque a liminibus eccleſiæ arcendas fore cenſemus, vſquequò obediant epiſcopis ſuis, & ad bonum quod cœperunt, inuite aut voluntarie reuertantur.

† *Aliàs Hierony. & habetur. diſt. 27. c. vouẽtibus.*

† *1. Tim. 5.*

Ad Bonifa. & habetur. 27. q. ca. viduas a propoſito.

De uirginibus non uelatis. C

De virginibus autem non velatis, ſi deuiauerint, a prędeceſſore noſtro Innocentio Papa tale decretum habemus. Hæ quæ necdum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulauerunt permanere: licet velatæ non fuerint, tamen ſi nupſerint aliquo tempore, his agenda pœnitentia eſt: quia ſponſio earũ a domino tenebatur. Si enim inter homines ſolet bonę fidei cõtractus nulla ratione diſſolui: quãtò magis iſta pollicitatio quam cum Deo pepigerunt, ſolui ſine vindicta nõ poterit? Item, Si virgines nondum velatæ taliter publica pęnitentia puniuntur, & a cœtu fidelium vſque ad ſatisfactionem excluduntur: quãtò magis viduę, quæ perfectioris ætatis, & maturioris conſilij exiſtunt, & habitũ religionis aſſumpſerunt, & deinde apoſtatauerunt, atq; ad priorem

27. 1. c. Hęc verò.

ad priorem vomitum ſunt reuerſæ: à nobis & ab oībus fidelibus, à limitibus eccleſiæ, & à cœtu fidelium vſq; ad ſatisfactionem ſunt eliminandæ, & carceribus tradēdæ. Ex his apparet virgines vel viduas voto continentiæ aſtrictas, ſiue fuerint velatę ſiue non, nullatenus coniugii ſortiri poſſe. Quod itidem de omnibus intelligendū eſt, qui continētiam vouerunt. Quod.n. antè erat licitum, poſt votum fit illicitum. Non eſt igitur prætermittendū quod Innocentius Papa de viduis & puellis decreuit, quæ Chriſto ſpiritualiter nubūt: ſi poſteà publicè nupſerint, non eas admittendas eſſe ad pęnitentiam, niſi hi quibus ſe iunxerant, de mundo receſſerint. Si.n. de omnib. hæc ratio cuſtoditur, vt quęcunq; viuente viro alteri nupſerit, adultera habetur, nec ei agendæ pœnitentiæ licētia conceditur, niſi unus de illis fuerit defunctus; quātò magis de illa tenenda eſt, quæ ante ſe immortali ſpōſo coniunxerat, & poſt hoc ad humanas nuptias tranſmigrauit? Attendite ꝙ non ſolum coniugium talibus negari videtur, ſed etiam locum pœnitentiæ. Sed non ita intelligendum eſt, vt aliquando excludantur à pœnitentia quæ dignè pœnitentiam agere volunt: ſed illę non ſunt admittendæ ad pœnitentiam, quæ ab inceſtus copula diſcedere noluerint; quia poſt religionis propoſitū non pōt Deo reconciliari per pęnitentiam, quæ ad habitum ſuæ profeſſionis redire neglexerint. Tunc enim ille qui ſe cōiunxerat ei, defunctus erit, cùm ab eius illicitis amplexibus hęc penitus receſſerit. Cùm ergo dicitur eas non eſſe admittendas ad pęnitentiam, niſi hi in quibus ſe iunxerant, de mundo receſſerint, ſubaudiendū eſt eis. Tunc enim eis viri de mundo recedunt & defunguntur, cùm ab eorum concupiſcentia iſtæ ſe alienāt, quem ſenſum ſimilitudo ſubdita declarat & confirmat.

Ibid. c. Quę Chriſto.

Quòd grande malum ſit adulterium. I

Cùm vir & mulier legitimè coniuncti ſunt, conſtat alterum altero viuente ad aliam non poſſe tranſire copulam, alioquin adulterium committitur: de quo Clemens Papa ait, Quid in omnibus peccatis adulterio eſt grauius?

32. q. 6. c.

grauius? Secundum namq; in pęnis tenet locum, quem primũ illi habent qui aberrant à Deo. Grauiſſimè ergo peccant adulteri, grauiter fornicarij, ſed cunctis his grauius inceſtuoſi, quos omnes tranſcendunt contra naturam delinquentes. Vnde Augu. Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur ab inceſtu. Peius enim eſt cum matre, quam cum aliena vxore dormire: ſed horum omnium peſſimum eſt, quod contra naturam fit; vt ſi vir membro mulieris non ad hoc conceſſo vtatur, hoc execrabiliter fit in meretrice, ſed execrabilius fit in vxore.

Quid in omnibus.

De adulter. coniugijs et habetur 32. q.7.c.adulterij malũ.

De illis qui poſt longam captiuitatem redeunt. E

Hic quæritur de illis fęminis, quæ putãtes viros ſuos interemptos, vel in captiuitate, vel ab iniqua dominatione nunquam liberandos, in aliorum coniugia trãſierunt: ſi illi qui putabantur perijſſe remeauerint, vtrum eis reddi debeant & an ſecundi fornicati ſint, & ipſę reę adulterij? De hoc Leo Papa ſic ait, Neceſſe eſt vt legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus: & remotis his ſiue hoſtilitas intulit, cuiq; id legitimè reformetur quod intulit: procurandũq; eſt, vt recipiat quiſq; quod proprium eſt. Nec tamen culpabilis iudicetur, & quaſi alieni iuris peruaſor habeatur, qui perſonã eius mariti qui iam non exiſtimabatur, aſſumpſit. Sic enim multa quæ ad eos qui captiuitatem ducti ſunt pertinebant, in ius alienum tranſire potuerunt: & tamen plenę iuſtitiæ eſt, ut eiſdem reuerſis reformentur. Ideoq; ſi viri poſt lũgam captiuitatem reuerſi, ita in dilectione ſuarum coniugum perſeuerant, vt eas cupiunt in ſuum redire conſortium, dimittendum eſt, & inculpabile iudicandum quod neceſſitas intulit, & reſtituendum quod fides poſcit. Sin aũt aliquæ mulieres ita virorum poſteriorum amore ſunt captæ, vt malint his cohærere quã ad legitimum tranſire conſortium: meritò ſunt notãdę, ita ut eccleſiaſtica cõmunione priuentur: quæ de re excuſabili contaminationem criminis elegerunt. Redeant ergo in ſuum coniugia ſtatum: quia ſicut mulieres quæ ad viros ſuos reuerti noluerint, impiæ ſunt habẽdę: ita

32.q.1.ca. Cũ per bellicam.

illæ quæ redeunt, meritò ſunt laudandæ. Ex his oſtenditur, illos qui taliter iunguntur, vt credãt virum interemptum per ignorantiam, aliquam excuſationem habere de peccato: & tantùm primã copulam eſſe legitimam, nõ ſecundam: venia tamen habere, ſi careat opprobrio malæ voluntatis. Sed ſi quis relicta in patria ſua vxorem in lõginquam abiens regionem aliam ducat vxorem, deinde penitentia ductus eã dimittere velit, aſſerens ſe aliam habuiſſe quæ viuit: nec eccleſia permittat, quæ quod ille aſſerit ignorat: quæritur an in hac ſecunda copula ſit cõiugium? Sanè dici poteſt non eſſe coniugium, & mulierem de crimine excuſari per ignorantiam, vtrum autem adulterium admiſiſſe. Sed ex quo ad primam redire volens nec valens, cogitur eccleſiæ diſciplina hanc tenere, incipit excuſari per obedientiã & timorẽ, de hoc quod poſcenti mulieri debitum reddit, a qua ipſe nunquam poſcere debet: & ſic de alijs huiuſmodi ſentiendum eſt.

Hugo 4. ſent. cap. 4.

Hoc hodie nõ tenetur, imò non debet eccleſiæ obedire.

DE DISPARI CVLTV Diſtinct. XXXIX. A

De impedimentis quæ faciunt omnino illegitimũ ad cõtrahendum matrimoniũ cũ quodã, & cum quodam non: quod venit ex cultus diſparitate.

POſt hæc de diſpari cultu videndum eſt, hæc eſt enim vna de cauſis, quibus perſonę illegitimę fiunt ad contrahendum matrimonium. Non enim licet Chriſtiano cum Gentili vel Iudæa inire coniugium: quia etiam in veteri teſtamento prohibitum eſt fideles viros infideles ducere vxores: domino dicente, † Non accipias vxores de filiabus alienigenarum filijs tuis, ne traducant eos poſt Deos ſuos. Iuxta hoc domini præceptum Iudæorum coniugia cũ alienigenis inita † Eſdras ſeparauit. Hoc idem etiam in nouo Teſtamento ſeruatur. Vnde Augu. *a* Ne nubat fœmina, niſi ſuæ religionis viro: vel ne vir talem ducat vxorem. Id enim, vt dicis, iubet *b* dominus, docet Apoſtolus, *c* vtrunque præcipit teſtamentum. *d* Itẽ Ambroſ. Caue Chriſtiane Gentili vel Iudæo filiam tuam tradere: caue ne Gẽtilem vel Iudæã, vel alienigenam, id eſt, hæreticam, & omnem alienam a fide

† Exod. 34 Deut. 7.

† Eſdrę 10

a Lib. de a-

de tua, vxorem accerſas tibi.*e* Item, Si quis iudææ, ſiue Chriſtiana iudæo, ſiue iudæa Chriſtiano carnali conſortio miſceatur, quicunq; tantum nefas admiſerit, à Chriſtiano cętu protinus ſegregetur. Ex his alijsq; pluribus teſtimoniis apparet non poſſe contrahi coniugium ab his qui ſunt diuerſæ religionis & fidei.

dult.coniu. c.21.& habetur 28.q. 1. c. Sic.n. ad fin.
b Exo. 34.
c 1.Cor.7.
d In *lib. de patriarchis & ponitur 28.q. 1.c. Caue.*
e Ex *cõcilio Vrbanenſi: et habetur. 28.q. 1.c. Si quis Iudaizet.*
f1. *Cor.7.*
g *Li.& c.ijſdem, & habetur 28.q. 1.c. ſic enim ad fi.*

De coniugio fidelis & infidelis & duorum infidelium. B

Huic aũt vr̃ obuiare quod Apoſtolus ait de imparibus coniugijs, *f* Ego dico, non dñs. Si quis frater hẽt uxorem infidelẽ, & hæc conſentit habitare cũ illo non dimittat illã: & ſi qua mulier, & c. Sed aliud hoc eſſe, aliud illud, euidenter oſtendit *g* Augu. Ibi.n. agitur de illis cõiugijs fideliũ & infidelium, quæ contrahuntur ab eis in diſpari religione & fide manentibus. Apoſtolus uerò agit de illis, qui unius eiuſdemq; infidelitatis fuerunt qñ coniuncti ſunt. Sed cùm ueniſſet euangeliũ, alter ſine altera credidit. Intelligis ne quid dicã? Attende ut rem ipſam diligentius explanem. Ecce cõiuges duo unius infidelitatis fuerunt qñ coniuncti ſunt: nulla de his qõ eſt q̃ pertineat ad illud præceptum ueteris & noui Teſtamẽti, quo prohibetur fidelis cum infideli copulare coniugium. Iam ſunt cõiuges, & ambo adhuc ſunt infideles. Tales ſunt adhuc quales coniuncti ſunt. Venitq; euangelij pręedicator, credidit eorum unus uel una, ſed ita ut infidelis cum fideli habitare conſentiat, non iubet dominus ut fidelis infidelem dimittat taliter coniunctum. Nec Apoſtolus iubet ut non dimittat, ſed conſulit ut ſi quis aliter agat, non ſit tranſgreſſor, ſicut & de uirginibus conſulit. Monet aũt quod eſt lucrandi occaſio, cùm poſſit licitè relinquere, ſed non expedit. Tunc enim nõ expedit id quod licitum eſt, quando permittitur quidẽ, ſed ipſius uſus alijs affert impedimentum ſalutis: ſicut diſceſſio fidelis ab infideli, quã nõ prohibet dominus, quia coram illo nõ eſt iniuſta: ſed Apoſtolus ne fiat cõſilio charitatis ſuadet, ut nemo in ea re iuſſionis neceſſitate teneatur, ſed conſilij uoluntate liberè faciat. Ex

Au. de ſer. dom.1.c.27 1.Cor.7.& hẽtur. 28. q.1.ca. iam nunc illud.

his monſtratur inter infideles coniugium eſſe: & conſilium Apoſtoli non obuiare præcepto domini, quo iubet fidelem non iungi infideli, & ſi coniuncti fuerint ſeparari. Legitur enim quòd Eſdras propheta, imo dominus per eum iuſſit Iſraelitis vxores dimittere alienigenas: per quas ibant ad Deos alienos, nō illæ per maritos acquirebantur Deo. Rectè hoc præcepit: quia per Moyſen iuſſerat dominus ne quis vxorem alienigenā duceret. Meritò ergo quas duxerant domino prohibēte, domino iubente dimiſerunt: quia vt ait Ambroſius, Nō eſt putandum matrimonium, quòd extra decretum Dei factum eſt: ſed cùm cognoſcitur, emendandum: vt quando fidelis infideli copulatur. Sed vt ait Augu. Cùm cepiſſe gentibus euangelium prædicari, iam coniunctos gentiles gentilibus comperit coniugibus: ex quibus ſi nō ambo crederent, ſed vnus vel vna, & infidelis cum fideli conſentiret habitare, nec prohiberi à dño debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi. Ideo nō prohiberi, quia iuſtitia permittit à fornicante diſcedere. Et infidelis hominis fornicatio eſt maior in corde, nec vera eius pudicitia cū coniunge dici poteſt: quia omne † quod nō eſt ex fide, peccatum eſt, quanuis verā fidelis hēat pudicitiā, cum infideli coniuge, quæ non habet veram. Ideo autem nec iuberi, quia nec contra iuſſionem domini gentiles fuerunt ambo coniuncti. Licitum ergo erat per iuſtitiam fideli infidelem dimittere: ſed licitum non erat faciendum propter liberam beneuolentiam. Euidenter apparet & inter infideles coniugium eſſe, & Apoſtolū de illis agere, qui in infidelitate coniuncti fuerunt, & post alter ad fidem conuerſus eſt: cū quo etiam infidelis habitare conſenſit, & hunc nō dimittere fideli conſulit Apoſtolus: quia fortè per fidelem ſaluabitur infidelis.

1. Cor. 7. — 1. Eſdr. 10. — Aug. lib. de adul. cōiu. in 1. ca. 18 — Ambr. 28. q. 1. c. iuſſit Eſd. — Augu. lib. & c. iiſdem & habetur 28. q. 1. c. Sic enim neque. — Matth. 19. — Non eſt vera pudicitia fidelis cum infideli. & habetur 28 q. 1. in prin. — † Rom. 14.

De fornicatione ſpirituali, ob quam poteſt dimitti coniux.

Poteſt tamen licitè dimittere: quia in infideli eſt fornicatio, ſi non corporis, tamen mentis. Cauſam enim fornicationis † dominus excepit. Fornicationem vero generalem

In gloſſ. 1. Corin. 7. Si quis.

generalem & vniuerſalem intelligere cogimur, non modò ſcilicet corporalem, ſed & ſpiritualem: de qua Auguſtinus ait, Idololatria & quælibet noxia ſuperſtitio fornicatio eſt. Dominus autem permiſit ex cauſa fornicationis vxorem dimitti, ſed non iuſſit: & ſic dedit Apoſtolo locum monendi, vt qui voluerit non dimittat: poteſt tamen licitè dimittere. Si enim fornicatio carnis deteſtanda eſt in coniuge, quanto magis fornicatio mentis, id eſt, infidelitas?

† *Mat. 5. et 19.*

In ſer. domini in monte. & habetur 28. q. 1 ca. idololatria.

Pro quibus vitiis poſſit dimitti. D

Si autem quæris, An propter aliud vitiū niſi propter infidelitatem vel idololatriam poſſit dimitti? Attende quid Auguſt. ait: Si infidelitas fornicatio eſt, & idololatria infidelitas, & auaritia idololatria: non eſt dubitandum & auaritiam fornicationem eſſe. Quis ergo quamlibet illicitam concupiſcentiam poteſt a fornicationis genere ſeparare, ſi auaritia fornicatio eſt? Ex quo intelligitur, quòd propter illicitas concupiſcentias non tantum quæ in ſtupris cum alienis viris vel fœminis cōmittuntur, ſed ob quaslibet quæ animam a lege Dei aberrare faciunt & pernicioſe corrumpi, poſſit ſine crimine & vir vxorem ſuam dimittere, & vxor virū. Item, Rectiſſimè dimittitur, ſi viro ſuo dicat, Non ero vxor tua, niſi mihi de latrocinio diuitias congreges: vel niſi ſolita lenocinia exerceas, aut ſi quid aliud facinoroſum vel flagitioſum a viro ſuo expetat. Tunc ille, ſi veraciter pœnitens eſt, habetque fidem per dilectionem operantem, membrum quod eum ſcandalizat amputabit. Ex his apparet quòd non ſolùm infidelitas, ſed etiam quælibet concupiſcentia, quæ pernicioſè turpiterque corrumpit, fornicatio ſpiritualis eſt: per quam vir vxorem, vel vxor virum dimittere poteſt. Conſulit tamen Apoſtolus, ne fidelis dimittat infidelē volentē cohabitare, nec a Deo reuocare.

27. q. 1. ca. ido. ibidem vbi ſuprà.

Aug. de fide & operibus, & habetur 28. q. 1. cap. uxor legitima.

Matth. 18.

1. Corin. 7.

Si fideli liceat aliam ducere infideli diſcedente vel dimiſſa. E

Hic quæritur, ſi fidelis dimittat infidelem, vel infide-

lis a fideli diſcedat, an liceat fideli aliam ducere. Videtur authoritas teſtari, quòd illa viuente alteram ducere non valeat. Ambr. enim verba Apoſtoli exponens ait, Alioqui ſi diſceditis ad inuicem, & volentes cohabitare dimittitis, & alijs vos copulatis, adulteri eſtis: & filij veſtri qui de hac copula naſcũtur, immundi, id eſt, ſpurij ſunt. Item, † Si quis habuerit vxorem virginem ante baptiſmum, viuente illa poſt baptiſmum alteram habere non poteſt. Crimina. n. in baptiſmo ſoluuntur, nõ coniugia.

In com. circa 7. c. prioris ad Cor. & 28. q. 2. quaſi per totum tractatur hęc quęſtio.

† Ex *cõcil. Meld. &* 28. *quæſ.* 2 *Si quis.*

Quæ præmiſſis contraria videntur. F

Sed contrà Ambro. † teſtatur, Si infidelis (dicit Apoſtolus) diſcedit, diſcedat. Non enim eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi: quia non debetur reuerẽtia coniugij ei qui horret authorem coniugij. *a* Nõ eſt enim ratum matrimonium, quod ſine deuotione dei eſt: & ideo non eſt peccatum ei qui dimittitur propter Deum, ſi alij ſe copulauerit. Contumelia enim creatoris ſoluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur, ne accuſetur alij copulatus. Infidelis autem diſcedens, & in Deum peccat, & in matrimonium, nec eſt ſeruanda ei fides coniugij, qui ideo receſſit, ne audiret Chriſtum eſſe Deum Chriſtianorũ coniugiorum. Si verò ambo crediderint, per cognitionem Dei confirmatur coniugium.

† *Ad Hilarium, et habetur.* 28. *q.* 5.

a *In glo.* 1. *Cur.* 9. *Non eſt enim.*

Determinatio. G

Attende hæc prędictis contraria poſſe videri, ita vt ſibi Ambroſ. contradicere videatur. Sed diſtinguendum eſt hic aliud eſſe dimittere volentem cohabitare, aliud dimitti propter Deum ab illo qui horret nomen Chriſti. Ibi lex beneuolentiæ non ſeruatur, hic veritas cuſtoditur. Et ideo cùm liceat dimittere volentem cohabitare, non tamen ea viuente aliam ducere licet. Diſcedentem verò ſequi non oportet & ea viuente aliam ducere licet. Sed hoc non eſt intelligendum, niſi de his qui in infidelitate ſibi copulati ſunt. Sed ſi ad fidem vterque conuerſus eſt, vel ſi vterq; fidelis matrimonio coniunctus

28. q. 2. ſi in fid. §. hic diſtinguen.

iunctus

iunctus eſt. & poſt alter eorum à fide diſceſſerit, & ideo fidei coniugem reliquerit: dimiſſus diſcedentem non comitabitur. nec tamen illa uiuente alteram ducere poterit: quia inter eos fuerat ratum coniugium, quod non poteſt diſſolui.

Quidam dicunt coniugium non eſſe inter infideles, & quare. H

Sunt tamen nonnulli, qui inter infideles aſſerunt nõ eſſe coniugium: quia nec rata, nec legitima eſt eorum copula. Rata non eſt, quia ſolui poteſt: nec legitima, quia Apoſtolus ait, † Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: Eorum ante coniunctio nõ eſt ex fide, & ideo peccatum eſt. Non eſt ergo coniugium: quia nullum coniugium peccatum eſt. Auguſtinus etiam dicit, quia non eſt uera pudicitia infidelis cum fideli. Sed uera negatur eſſe pudicitia: non quod fidelium coniugium non ſit uerum, ſed quia non habet illud triplex bonum, quod excuſat coitum & meretur præmium. Item illud Apoſt. Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt: non ita intelligendum eſt, vt quicquid vt ab infidelibus peccatum ſit: ſed omne quod fit contra fidem, id eſt, conſcientiam, malè fit, & ad gehennam ædificat. Vel in omni eo quod infidelis facit, peccat: non quia illud facit, ſed quiã non eo modo illud facit, quo debet, nõ referens ad debitum finem.

Hic locus quaſi de uerbũ habetur q. 1. in pri. *† Rom. 14.* *Auguſt. ad Pollentiũ. ca. 18. q. 1.*

Quòd legitimum ſit coniugium infidelium, ſed non ratum, & quare. I

Copula ergo maritalis, quæ eſt inter infideles, coniugium eſt legitimum, ſed non ratum. Legitimum, quia eſt inter legitimas perſonas: ſed non ratum, quia ſine fide. Coniugium uerò fidelium eſt legitimum, & ratum, ſi tamen legitimæ ſunt perſonæ. Quod autem legitima ſit infidelium coniunctio, Auguſt. teſtatur dicens, Vxor legitima ſocietate coniũcta ſine ulla culpa relinquitur, ſi cum viro Chriſtiano permanere noluerit. Ex hoc etiam probatur, quod infideli ad fidem conuerſo *a* Apoſtolus conſulit infidelem non dimittere: quod non faceret,

In li. de fide et operibus, et habetur. 28. q. 1. c. Vxor legiti

ma Hug. 4. *ſenten. c* 9. *a* 1. *Cor.*7.

faceret, ſi non eſſet inter eos legitimum coniugium. Legitimum eſt, quod legali inſtitutione, vel prouinciȩ moribus, non contra iuſſionem domini contrahitur.

De impedimentis quæ faciunt omnino illegitimum ad contrahendum matrimoniū cum quodam et cum quodā non: quod uenit ex propinquitate carnali, quȩ eſt conſanguinitas.

DE COGNATIONE CARNALI ET ſpirituali: Et prius de carnali. Diſtinct. XL.

A

NVnc ſupereſt de cognatione aliquid dicere. Eſt autem cognatio alia carnalis, alia ſpiritualis. Primum de carnali cognatione & affinitate inſpiciamus. Cognati ergo vel affines in ſeptimo gradu uel infrà, copulari non debent. *b* Vnde Gregorius, Progeniem ſuam vnumquenq; vſq; ſeptimam obſeruare decernimus generationem & quandiu ſe agnoſcunt affinitate propinquos vel cognatos ad coniugalem copulam accedere denegamus: quod ſi fecerint, ſeparentur. Item Nicolaus Papa, *c* De conſanguinitate ſua nullus vxorem ducat vſque poſt generationem ſeptimam, vel quouſq; parentela cognoſci poteſt. *d* Item, Nulli ex propinquitate ſui ſanguinis uſq; ad ſeptimum gradum uxores ducant. His authoritatibus alijsque pluribus cōſanguineorum coniūctiones prohibentur uſq; ad ſeptimum gradum.

b Greg. epiſcop. Galliȩ 35. q. 3. ca. progeniem ſuam.

c Ibidem c. de cōſanguinitate.

d Ex concilio Lugdunenſi ibid. Nulli.

e Lib. 9. Etymolo. c. 3. et habetur. 35. q. 5. ca. Series.

De computatione graduum conſanguinitatis. B

Quomodo autem gradus conſanguinitate computandi ſint, Iſidorus oſtendit ſic. *e* Series conſanguinitatis ſex gradibus dirimitur, hoc modo: Filius & filia, quod eſt frater & ſoror, ſit ipſe truncus. Illis ſeorſum ſeiunctis, ex radice illius trunci egrediuntur iſti ramuſculi. Nepos & neptis, primus. Pronepos & proneptis, ſecūdus. Abnepos & abneptius tertius. Adnepos & adneptis, quartus. Trinepos & trineptis, quintus. Trinepotis nepos & trineptis neptis, ſextus. Attende quod ſex gradus tantùm ponit Iſidorus, quia truncum inter gradus non computat. Alij uerò qui ſeptem gradus ponunt, truncū inter gradus computant. Variè namque computantur gradus

gradus cóſanguinitatis. Alij. n. patrem in primo gradu, filios in ſecundo ponunt. Alij primum gradum filios appellant, negantes gradum cognationis inter patrem & filium eſſe, cùm vna caro ſint pater & filius. Authoritates ergo quæ cóſanguinitatis cautelã uſq; in ſeptimum gradum prohibent, patrem ponunt in primo gradu. Illi verò qui vſq; ad ſextũ gradũ prohibent, primum gradũ filios appellant. Atq; ita fit, vt eædem perſonæ ſecundũ hanc diuerſitaté inueniãtur in ſexto & ſeptimo gradu. Patré verò in primo gradu ponit, qui fratres dicit eſſe ſecundũ gradum. Hoc modo computat Zacharias Papa, inquiens, Parentelę gradus taliter cóputamus. Ego & frater meus vna generatio ſumus, primumq́; gradum efficimus. Rurſus, filius meus & fratris mei filius ſecunda generatio ſunt, & ſecundum gradũ faciunt: atq; ad hunc modum cæteræ ſucceſſiones. Inter illos verò qui ſex computant gradus, & illos qui ſeptem computant gradus, nulla in ſenſu exiſtit diuerſitas, quamuis in numero graduũ varietas videatur. Vltima. n. generatio, ſi à fratribus ſumat initiũ numerandi, ſeptima inuenitur. *Ibidem ca. Parentelæ.*

Quare ſex gradus computantur. C

Quare vero ſex computet Iſidorus, ipſe aperit dicẽs, Conſanguinitas dum ſe paulatim propaginum ordinibus dirimens vſq; ad vltimum gradum protraxerit, & propinquitas eſſe deſierit, tunc primum lex in matrimonij vinculum eam recipiet, & quodam modo incipiet reuocare fugientem. Ideo autem vſq; ad ſextum generis gradum conſanguinitas conſtituta eſt, vt ſicut ſex ætatibus mundi generatio & hominis ſtatus finitur: ita ꝓpinquitas generis tot gradibus terminetur. In his ſex gradibus omnia propinquitatum nomina cótinentur: vltra quos nec affinitas inueniri, nec ſucceſſio poteſt amplius prorogari. Secundũ alios ſepté gradus ideo cóputãtur, ita vt poſt ſeptem gradus ſponſus ſponſæ iungatur: ſicut poſt hanc vitam, quæ ſeptem diebus agitur eccleſia Chriſto iungetur. His autem occurrit illud quod Gregorius Auguſtino Anglorum epiſcopo, à quo *Iſid. lib. 9. Etymo c. 6. & habetur 25. q. 4. ca. Conſanguinitas. Quare ſeptem. De diſpenſatione.*

Greg. erga Anglos. quo requiſitus fuerat quota generatione debeât copulari, reſcribit ſic. † Quædam lex Romana permittit, vt ſiue fratris, vel ſororis, ſeu duorum fratrum germanorũ, ſeu duarum ſororum filios & filia miſceantur. Sed experimento, didicimus ex tali coniugio ſobolem nõ poſſe ſuccreſcere. Vnde neceſſe eſt, vt quarta vel quinta generatio fidelium licenter ſibi coniungatur. Sed poſt multum temporis idem Greg. à Felice Meſſanæ ciuitatis Siciliæ præſide, requiſitus vtrum, Auguſtino ſcripſerit, vt Anglorum quarta generatione contracta matrimonia non ſoluerentur, inter cętera talem reddidit rationem: Quod ſcripſi Auguſtino Anglorum epiſcopo, ipſi etiã Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quod cœperat metuendo auſteriora recederet, ſpecialiter & non generaliter ne agnoſcas ſcripſiſſe. Nec ideo hæc eis ſcripſi, vt poſtquam in fide fuerint ſolidati, ſi infra propriam conſanguinitatem inuenti fuerint, nõ ſeparentur: aut infra affinitatis lineam, id eſt, vſque ad ſeptimam generationem iungantur.

† 35.q.3.c. Quædã lex Romana.

DE GRADIBVS Affinitatis. Diſtinct. XLI. A

NVnc de affinitate videndum eſt de qua Greg. † ait, Porrò de affinitate, quam dicitis parẽtelam eſſe, quæ ad virum ex parte vxoris, ſeu quæ ex parte viri ad vxorem pertinet, manifeſta ratio eſt: quia ſi ſecundum diuinam ſententiam ego & vxor mea ſumus vna caro, profectò mihi & illi mea ſuaque parentela propinquitas vna efficitur. Quocirca ego & ſoror vxoris meæ in vno & primo gradu erimus: filius vero eius ſecũdo gradu erit à me: neptis verò in tertio. Idque vtrinque in cęteris agendum eſt in ſucceſſionibus. Vxorem verò propinqui cuiuſcunque gradus ſit, ita me oportet attendere, quemadmodum ipſius quoque gradus aliqua fœmina propriæ propinquitatis ſit. Quod nimirum vxori meę de propinquitate viri ſui in cũctis cognationis gradibus

De impedimento matrimonij quod venit ex propinquitate carnali, quæ eſt affinitas † 35.q.5.c. Porrò de affinitati.

dibus conuenit obſeruare. Qui verò aliorſum ſentiũt, Antichriſti ſunt. Item Iulius Papa, Aequaliter vir cõiu gantur conſanguineis proprijs, & cõſanguineis vxoris. Itẽ Iſidorus, Sanè conſanguinitas, quæ in proprio viro cõſeruanda eſt ẽt in vxoris parentela de lege nuptiarũ cuſtodienda eſt: quia cõſtat eos duos fuiſſe in carne vna. Ideoq; cõis eſt illis vtraq; parentela. Item Iulius Papa, Nullum in vtroq; ſexu permittimus ex propinquitate ſui ſanguinis vel vxoris, vſq; in ſeptimũ generationis gradum, vxorẽ ducere vel inceſti macula copulari: quia ſicut non licet cuiquam Chriſtiano de ſua cõſanguinita te, ſic nec de conſanguinitate vxoris coniugẽ ducere ꝑ carnis vnitatẽ. Itẽ Greg De affinitate conſanguinitatis ꝑ gradus cognationis placuit vſq; ad ſeptimã generatio nẽ obſeruare. Nam & hæreditas rerum per legales inſtrumẽtorum definitiones ſancita, vſq; ad ſeptimũ gradũ hæredũ protendit ſucceſſionem. Non n. eis ſuccederent, niſi de propagine cognationis deberẽt His authoritatibus inſinuatur & quæ ſit affinitas, & vſq; ad quẽ gradum ſit obſeruanda, ſcilicet vſque ad ſeptimum.

35. quæ. 3. æqualiter. Ibi c. Sanè conſanguinitas. Ibidem c. Nullum.

In concilio Melden. ibi c. de affinitate.

Variæ traditiones de affinitate. B

Sed alij videnẽ concedere in quinta generatione inter affines contrahi coniugium, & quarta etiam ſi contractum fuerit non ſeparari. Ait enim Fabianus Papa, De propinquis qui ad affinitatem per virum & vxorẽ uenẽrũt, defuncta uxore uel uiro in quinta generatione iungantur: in quarta ſi inuenti fuerint, non ſeparentur. In tertia uerò propinquitate nõ licet vxorem alterius accipere poſt obitum eius. Aequaliter vir iungaẽ in matrimonio eis qui ſibi conſanguinei ſunt, & uxoris ſuæ conſanguineis, poſt mortẽ uxoris. Ecce hic conceditur, in quinta uel quarta propinquitate affinium fieri cõiu gium. Iulius etiam Papa ait. Statutum eſt ut relictam patris uxoris ſuæ, relictam fratris uxoris ſuæ, relictam filij uxoris ſuæ, nemo ſibi in matrimonium ſumat: relictam uxorem conſanguineorum uxoris ſuæ uſque in tertiam progeniem nemo in uxorem ſumat. In quarta

Ibidem ca. De propinquis.

Ibid. c. & hoc quoq;.

quarta uero & quinta ſi inuenti fuerint, non ſeparent. Ecce q̃ uarie de affinitatis obſeruatione loquuntur authores. Alij enim vſque ad ſeptimum gradum eam obſeruari ſanciunt. Alij verò in quinto uel quarto matrimonia contracta non diuidunt. Sed illi veritatis rigorẽ, iſti miſericordiæ diſpenſationem videntur proponere. Poteſt enim eccleſia diſpenſare in copula affinium uſq; ad tertium gradum: ſicut Gregorius diſpẽſauit in quarto gradu conſanguinitatis. Illud autem non eſt prætereundum, q̃ Gregorius Venerio epiſcopo ſcripſit. Sedẽ Apoſtolicam conſulere decreuiſti, ſi mulier copula nuptiali extraneo viro cõiuncta, cognationi eius ꝑtineat, ſi eo defuncto cognatio maneat, vel ſi ſub alio viro cognationis vocabula diſſoluãtur, vel ſi ſuſceptæ ſoboles poſſint legitimè ad prioris uiri cognationis tranſire copula. Si una caro fiunt: quomodo aliquis eorum poteſt propinquius uni pertinere, niſi pertineat alteri? Hoc minimè poſſe fieri credendum eſt. Porrò uno defuncto in ſuperſtite affinitas non deletur nec alia copula coniugalis affinitatem copulæ prioris ſoluere ualet: ſed nec alterius cõiunctionis ſoboles placet ad affinitatis prioris uiri conſortium tranſire. Si quis ergo ſacrilego & temerario auſu in defuncto quærit propinquitatem extinguere, uel ſub altero affinitatis uocabula diſſipare, uel ſi ſuſceptas ſoboles alterius copulæ propinquitati prioris credit legitimè ſociari: hic negat Dei uerbũ ualidum eſſe quod dixit, Erunt duo in carne una, Ecce hic prohibet, ſi mortuo primo uiro uxor eius alii nupſerit, filios de ſecundo uiro genitos ducere uxores de cognatione prioris uiri: quia filij mediante matre, ad cognationẽ prioris uiri pertinent, cum quo mater eorum una caro extiterat. Hoc idem etiam Innoc. Papa ait, Si qua mulier ad ſecundas nuptias tranſierit, & ex eis ſobolẽ genuerit, nullatenus poteſt ad conſortium cognationis prioris uiri pertingere Hoc autem obſeruandum eſt uſque ad ſeptimum generis gradum, ſed maxime uſque ad tertium & quartum, ſicut ſuprà poſitum eſt.

35.q.10.c. Fraternitatis.

Geneſ. 2. Matt.19.

25.q.10.c. Si qua mulier.1.& 2.

Si con-

Si coniugium ſit inter eos, qui nota conſanguinitate diuiduntur.

C

Et eſt ſciendum, quòd eccleſia infra prædictos gradus conſanguinitatis coniunctos ſeparat. Si autem ignoranter coniuncti fuerint in conſpectu eccleſiæ, & poſtmodum probata cõſanguinitate eiuſdem iudicio ſeparati: quæritur utrum copula illa coniugium fuerit? Quibuſdam videtur non fuiſſe coniugium, quia non erant legitimæ perſonæ: ſed tamen de crimine excuſantur per ignorantiam, & quaſi coniugium reputatur, quia bona fide, & per manum eccleſiæ conuenerunt. Vnde & filij eorum legitimi habentur. Alij uerò dicunt fuiſſe coniugium, licet non eſſent legitimæ perſonæ: quia talium coniunctiones vocant canones coniugia, ubi de perſonis agitur, quarum teſtimonio conſanguineorum ſit dirimenda coniunctio. Vnde Vrbanus Papa, † Si duo uiri uel tres cõſanguinitatem iureiurando firmauerint, uel ipſi fortè confeſſi fuerint, coniugia diſſoluantur. Si uerò neutrum contigerit, epiſcopi eos per fidem Chriſti obteſtent, quatenus palam fateant, ſi ſe recognoſcunt cõſanguineos. Si ſe iudicio epiſcoporũ ſegregauerint, alia matrimonia non prohibeãtur contrahere. Idem, Notificamus tibi, vt cùm tres vel duo ex propinquioribus eius qui accuſatur, hanc propinquitatem iuramento firmauerint: uel ſi duo uel tres ex antiquioribus Ianuẽſibus, quibus hæc propinquitas eſt nota qui bonæ famæ & ueracis teſtimonij ſint, remoto amore, timore, precio, & omni malo ſtudio, ꝓdicta firmauerint: ſine mora coniugia diſſoluantur. Conſanguineos verò extraneorũ nullus accuſet, uel conſanguinitatẽ in ſynodo computet: ſed propinqui ad quorum notitiam ꝑtinet. Si aũt progenies tota defecerit, ab antiquioribus & ueracioribus, quibus propinquitas tota nota ſit, epiſcopus canonicè ꝑquirat: & ſi inuenta fuerit, ſeparent. Ecce quibus accuſantibus uel teſtificantibus dirimenda ſit cõſanguineorum coniunctio, quæ coniugium uocatur.

Quibus perſonis teſtificantib. ſint diuidenda coniugia.

† 35. q. 6. c. Si duo uir.

Idem Ricardo Ianuen. epiſcopo ubi ſupra c. Notificamus.

Fabianus Papa ibi c. Conſanguineos.

Diſtinctio utilis, Quid ſit fornicatio.

Hoc totum uſque ad para. Attendẽdum, habetur. 36. q. 1. c. Lex præteritorum pura. Sed non omnis.

Hic dicendum eſt, quod aliud eſt fornicatio, aliud ſtuprum, aliud adulteriũ, aliud inceſtus, aliud raptus. † Fornicatio, licet ſit genus omnis illiciti coitus qui fit extra uxorem: tamen ſpecialiter intelligitur in uſu uiduarum uel meretricum, uel concubinarum. Stuprum propriè eſt uirginum illicita defloratio. Adulterium eſt alieni thori violatio. vnde adulterium dicitur, quaſi alterius thori acceſſio inceſtus eſt conſanguinearum, uel affinium abuſus. Vnde inceſtuoſi dicũtur, qui conſanguineis vel affinibus ſuis abutuntur. Raptus admittitur, cùm puella violenter à domo patris educitur, vt corrupta in vxorem habeatur. Siue puellæ, ſiue parentibus uis illata conſtiterit hic morte mulctatur. Sed ſi ad eccleſiam cũ rapta confugerit, priuilegio eccleſiæ mortis impunitatem meret̃.

† Quid ſit Fornicatio, Stuprum, adulterium inceſtus, & raptus.

35. q. 5. ca. Quod autẽ frater.

Addendum eſt ét illud Alexandri, qui ait, Quod frater ſororve uxoris tuæ cognati dicuntur, æquiuocationis iure fit, & neceſſitate uulgaris appellationis potius q̃ vlla cognationis cã. Vxor enim fratris, fratriſſa potius, quã cognata uocatur, Mariti frater leuir dicitur. Duorũ fratrum uxores ianitrices vocantur, quaſi eandem ianuã intrantes. Viri ſoror glos appellatur. Sororis autem uir non habet ſpeciale nomen, nec uxoris frater.

DE SPIRITVALI COGNATIONE. Diſtinct. XLII.

A

De impedimento matrimonio quod uenit ex propinquitate ſpiritualis.

Hug. ſent. 4 cap. 13.

DE parentalium gradum famoſa quæſtione aliqđ licet minus ſufficienter, diximus, iam de ſpirituali cognatione addamus, quæ etiam perſonas impedit vt non ſint legitimæ ad ineundas nuptias. Tria quidem ſunt conſanguinitas, affinitas, & ſpiritualis germanitas. Conſanguinitas eſt inter eos, qui iunguntur ſecundũ lineam generis. Affinitas inter eos qui gñe quidem non ſunt coniuncti, ſed mediante gñe ſunt ſociati: verbi gratia, Vxor filij fratris mei qui non eſt de genere meo, per ipſum qui eſt de genere meo, mihi affinis

ris facta eſt, & ego illi. Spiritualis proximitas eſt inter cõpatrem & commatrem: & inter eos, quorum vnus alterum de ſacro fonte leuauit, vel in cathecizatione aut confirmatione tenuit. Eſt etiam inter filios eiuſdem hominis carnales & ſpirituales.

Qui ſint filij ſpirituales. B

Spirituales filij ſunt, quos de ſacro fonte leuamus, vel in cathecizatione ſeu confirmatione tenemus. Filij etiã & filiæ ſpirituales eorum ſunt, qui trinę merſionis vocabulo eos ſacro baptiſmate tingunt. Dicitur etiã ſpiritualis filia ſacerdotis, quæ ei peccata ſua confitetur. Vnde Symmachus Papa oẽs quos in pęnitẽtia ſuſcipimus, ita noſtri ſpirituales ſunt filij: vt & ipſi quos vel nobis ſuſcipientibus, vel ſub trinę merſionis vocabulo mergẽtibus, vnda baptiſmi regenerauit. Silueſter etiã admonet, vt ad ſuã filiam pœnitentialem nullus ſacerdos accedat: quia ſcriptum eſt, Oẽs quos in pœnitentia accipimus, ita noſtri filij ſunt vt in baptiſmo ſuſcepti: quorũ oĩum flagitioſa eſt cõmixtio. Quòd autẽ compater & commater ſibi iungi nequeãt, nec pater ſpiritualis: nec mater filię, vel filio ſpirituali, ex cõcilio Maguntinenſi docetur. De eo quod interrogaſti, ſi aliquis filiolã ſuã duxerit in vxorem, & de eo qui concubuit cum matre ſpirituali, & de eo qui filiũ ſuum baptizauit, & vxor eius eum de fonte ſuſcepit, hac cauſa vt diſſidium fieret coniugij. ſi pòſt in tali copula poſſunt permanere: ſic reſpondendũ eſt. ſi filiolam aut commatrem ſuã aliquis in coniugium duxerit, ſeparandos eſſe iudicamus, & graui pœnitentia plectendos. Si verò cõiuges legitimi, vel vnus, vel ambo ex induſtria hoc fecerint, vel filiũ ſuũ de fonte ſuſceperint: ſi innupti manere voluerint, bonũ eſt: ſin autem grauis pęnitentia inſidiatori iniungatur, & ſimul maneant: & ſi præuaricator coniugij ſuperuixerit, acerrima pęnitentia mulctetur, & ſine ſpe coniugij maneat. Ex his apparet, quòd aliquis filiolam ſuam vel commatrem nõ poteſt ſibi copulare nuptialiter: & ſi præſumptum fuerit, ſeparandi ſunt. Qui autem legitimè coniuncti ſunt, non

30.q.1.c.9 *Ad limina.*

30.q.1.*Omnes quos.*

In concilio Maguntinenſi. 30.q.1.c.*De eo.*

ideo

ideo ſepārādi ſunt, quia alter eorum inſidioſe filium de fonte leuauit. Quod etiam Nicolaus confirmat dicens. *Ibidem c. Noſſe.* Noſſe deſideras, vtrū mulier quæ viri filium ex alia fœmina genitum de ſacro fonte leuauerit, poſtmodū poſſit cū eodem viro copulari. Quos ideo coniugi poſſe decernimus, quia ſecundū canones ſacros, niſi amborum conſenſu nullius religionis obtentu debet coniux dimittere coniugē, cùm Apoſtolus præcipiat, Nolite fraudare inuicē: niſi fortè ex cōſenſu ad tēpus, &c. *1. Cor. 7.* Item. Dictum eſt nobis quaſdam fœminas deſidiosè, quaſdā verò fraudulenter vt a viris ſuis ſeparentur, proprios filios corā epiſcopus ad confirmandum tenuiſſe. *Ex concilio Cabilonēſi. Ibidem c. Dictū eſt.* Vnde nos dignum diximus, vt ſi qua mulier filiū ſuū deſidia aut aliqua fraude corā epiſcopo tenuerit ad confirmandū, propter fallaciam vel fraudem, quādiu viuat, pœnitentiam agat: tamen a viro ſuo non ſeparetur. Item Ioannes Papa, Ad limina ſancti Petri homo nomine Stephanus veniēs, noſtro præſultaui innotuit, quò filium ſuū in extremo vitæ poſitum, necdum baptiſmi vnda lotum, abſentia ſacerdotū cogente baptizauit, eumq; proprijs manibus ſuſcepit. *Ibid. c. Ad limina.* Atq; pro huiuſmodi negotio reuerentia tua prę fatum hominem a ſua cōiuge iudicauit eſſe ſeparandū. Quod fieri nullatenus debet, dicente ſcriptura: Quod Deus coniunxit homo non ſeparet. Et dn̄s non dimittere vxorem niſi cauſa fornicationis iubet. *Geneſ. 2. Matt. 5. & 19.* Et nos tanta authoritate freti dicimus non dimittendum eſſe, & inculpabile iudicandū quod neceſſitas intulit. Nam baptizandi opus laicis fidelibus, ſi tamen neceſſe fuerit, liberè conceditur. Vnde ſi ſupradictus homo filium morientem aſpiciens, ne anima perpetuò perire dimitteret, vnde baptiſmi lauit, vt eum de poteſtate mortis eriperet: bene feciſſe laudatur: Ideoq; ſuę vxori ſibi iam olim legitimè ſociatæ, impunè dum vixerit iudicamus manere coniunctum: nec ob hoc ſeparari debere. His alijsq; pluribus authoritatibus edocetur coniuges non eſſe ſeparandos, ſi poſt legitimam copulam alter alterius filium de fonte leuauerit, vel in confirmatione tenuerit.

Quid

Quid præmiſſis obuiat. C

His autem obuiare videtur, quod Deus dedit, Papa ait, Peruenit ad nos Diaconus ſanctitatis veſtræ epiſtolam deferens, ꝙ quidam viri & mulieres præterito ſabbato paſchali, pro magno populi incurſu neſcientes filios ſuos ſuſcepiſſent de lauacro. Cupis ergo ſcire, an propter hoc debeant viri ac mulieres ad propriũ vſum thori redire, vel non. Nos verò hac re mœſti, priorum inquiſiuimus dicta: & inuenimus in archiuis, id eſt, in armarijs Apoſtolicæ ſedis iam talia contigiſſe in pluribus eccleſijs: quarum epiſcopis ab hac Apoſtolica ſede volentibus ſcire, vtrum viri ac mulieres redirent ad proprium thorum. Beatæ memoriæ ſancti patres Iulius Papa, Inno. & Cæleſtinus cum epiſcoporum plurimorum conſenſu in Apoſtolorum principis eccleſia præſidentes, talia reſcripſerunt & confirmauerunt: vt nullo modo ſe in coniugio reciperent viri ac mulieres, quicunque hac ratione ſuſceperunt natos: ſed ſepararẽt ſe, ne ſuadente diabolo tale vitium inualeſcat. Item, Si quis filiaſtrũ vel filiaſtram ſuam ante epiſcopum tenuerit ad confirmationem ſeparetur ab vxore ſua, & aliam nunquam accipiat. Hæc autem vel ad terrorem dicta ſunt, non quod ita eſſet faciendum, ſed ne illud fieret ſummopere cauendum: vel de illis eſt intelligendũ, qui prius filios ſuos viciſſim de fonte ſuſceperunt, ꝗ fierent coniuges, præmiſſis autem authoritatibus omnino conſentiendum eſt: vt ſiue proprium, ſiue tantum viri filium mulier de fonte ſuſceperit, non ideo à viro ſeparetur: quod & de viro ſimiliter oportet intelligi.

Ibidem c. Peruenit.

Ibi. Si quis filiaſtrum.

De copula ſpiritualium, vel adoptiuorum, vel naturalium filiorum. D

Quòd autem ſpirituales vel adoptiui filij naturalibus copulari nequeant, Nicolaus Papa teſtatur ita inquiens. Ita diligere debet homo eum qui ſe ſuſcepit de ſacro fonte, ſicut patrem. Inter fratres & filios ſpirituales gratuita & ſancta communio eſt: quæ dicenda non eſt conſanguinitas, ſed habenda ſpiritualis proximitas.

Ad cõſulta Bulgarorũ. 35. q. 5. ca. Ita diligere.

Vnde

Vnde inter eos arbitror non poſſe fieri legale coniugiũ, quia nec inter eos, qui natura & eos qui adoptione filij ſunt, venerandæ leges matrimonia contrahi permittunt. Item, Si inter eos non contrahitur matrimonium quos adoptio iungit: quantò potius à carnali inter ſe contubernio ceſſare oportet, quos per cęleſte ſacramétum regeneratio ſancti ſpiritus uincit.

Si filij ante compaternitatem vel poſt nati valent coniugi. E

De copula filiorũ qui ante compaternitatem vel poſt nati ſunt. Hoc autem quidam volunt intelligere tantum de illis filijs quibus compatres facti ſunt. De alijs verò qui ante compaternitatem vel poſt geniti ſunt, concedunt quod legitimè & licitè iungi poſſunt. Quibus uidetur conſentire Vrbanus ſecundus dicens, † Super quibus cõſuluit nos tua dilectio, hoc videtur reſpondendum: ut & baptiſmus ſit, ſi inſtante neceſſitate fœmina puerum in nomine trinitatis baptizauerit: & quòd ſpiritualiũ parentum filij & filiæ ante vel poſt compaternitatẽ genitæ, poſſunt legitimè coniungi, præter illam perſonã, qua compatres effecti ſunt.

† Vbi ſuprà cap. Super quibus.

Paſchalis Papa. F

Ibidem ca. poſt ſuſceptum. Paſchalis verò ſecundus poſt compaternitatem genitos copulari prohibet, ſcribens Egino Epiſcopo: Poſt ſuſceptum filium de fonte vel filiam ſpiritualem, qui ex compatre uel ex commatre fuerint nati, matrimonio iungi non poſſunt. Illud etiam notandum eſt, quod in Tiburienſi concilio legitur, Si quis ſuæ ſpiritualis commatris filiam fortuitò, & ita cõtingente rerum caſu in coniugium duxerit: maturiori ſeruato cõſilio habeat, atque legitimo connubio honeſtè operam det.

Ex Tiburi. cõcil. Ibid. c. illud ẽt.

Si quis ducere poſſit duas commatres vnam poſt alteram. G

Salomoni Conſtant. epiſc. 30. q. 3. c. Sciſcitatur. Solet etiam quæri, Si commatrem uxoris poſt eius obitum quis ducere valeat? De hoc Nicolaus Papa ſic ſcribit. Sciſcitatur à nobis ſanctitas ueſtra, ſi quis duas commatres habere ualeat unam poſt alteram. In quo meminiſſe debes ſcriptum eſſe, Erunt duo in carne vna.

Cùm

Cùm ergo conſtet ꝙ vir & mulier vna caro efficiuntur, reſtat uirum compatrẽ conſtitui mulieris, cuius aſſumpta uxor commater erat: & ideo virum illi fœminæ nõ poſſe coniungi, quę commater eius erat, cum qua idem fuerat vna caro effectus. Huic autem illud contrarium uidetur, Qui ſpiritualem habet compatrem cuius filiũ de lauacro ſuſceperit, & vxor eius commater non eſt, licet ei defuncto compatre ſuo eius viduam ducere in vxorem: quos nulla generatio ſpiritualis fecerint. Item ex epiſtola Paſchalis Papæ. Poſt uxoris obitum, cum cõmatre uxoris coniugio copulari nulla ratio vel authoritas videtur prohibere. Non enim per carnis vnionem ad vnionem ſpiritus tranſitur. Sed ſciendum ꝙ authoritas Nicolai de illo agit, qui uxori ſuę debitum reddidit, poſtquàm commater illius extitit. Aliæ uerò authoritates de illo agunt, cuius vxor poſtꝗ̃ à uiro ſuo derelinquitur, illius commater efficitur, nec poſt compaternitatẽ a uiro ſuo cognoſcitur: uel de illo potius agunt, cuius, vxor antè defungitur, quàm ab eo cognoſcatur.

Ex Tiburi. cõcil. Ibid. c. Qui ſpiritualem.

Ibidem cap. Poſt uxoris.

Determinatio ibidem.

Si vir & vxor poßint ſimul tenere puerum. H

Solet etiam quæri, Si uxor cum viro ſimul debeat in baptiſmo ſuſcipere puerum. De hoc Vrbanus ait, Quod uxor cum marito in baptiſmo ſimul non debeat ſuſcipere puerum, nulla authoritate uidetur uel reperitur prohibitum: ſed ut ipſa puritas ſpiritualis paternitatis ab omni labe & infamia conſeruetur immunis, decreui mus vt utrique ſimul ad hoc aſpirare non præſumant. Quia uerò piaculare flagitium committit, qui duabus commatribus, uel ſororibus nupſit, magna pœnitentia debet ei iniungi.

Ibi. c. Quod uxor.

De ſecundis & tertijs nuptijs, & deinceps. I

Sciendum eſt etiam, quòd non ſolùm primæ uel ſecundæ nuptiæ ſunt licitæ, ſed etiam tertiæ & quartæ non ſunt damnandæ. Vnde Auguſt. Secundas nuptias omnino licitas Apoſtolus concedit. De tertijs autem &

Lib. de ſan. viduit. c. 12 31. quæ. 1.

quartis, & de ultrà pluribus nuptijs ſolent homines r
1. Cor. 7. uere quæſtionem. Sed quis audeat definire, quod n
Apoſtolum video definiſſe? Ait enim, Si dormierit u
eius, cui vult nubat. Nõ dicit, primus, uel ſecundus, v
tertius, vel quotuſlibet: nec à nobis definiendum eſt, q
non definit Apoſtolus. Vnde vt breuiter reſpondea
nec illas nuptias debeo damnare, nec eis verecundia
numeroſitatis auferre: nec contra humanæ verecund
ſenſum audeo dicere, vt quoties voluerint nubant: n
ex meo corde præter ſcripturæ authoritatem, quota
Ibidem c. Aperiant queſo, ad fi. bet nuptias damnare. Item teſtatur Hierony. Ego nu
libera voce exclamo, nec damnari in eccleſia bigama
imò nec trigamam: & ita licere quinto & ſexto, quer
1. Timot. 3. admodum ſecundo marito nubere. Apoſtolus tamen
gamos à ſacerdotali honore excludit. Sed hoc non fa
pro vitio bigamiæ: imò pro ſacramenti virtute, vt
Ibid. c. De his qui. vna unius, ſicut vnica vnici. Illud tamen Cæſar. conci
videt innuere bigamiam eſſe peccatũ. Presbyterum, i
quit, in nuptijs bigami pandere non conuenit: quia cù
pœnitentia bigamus indigeat, quis erit presbyter qui
libus nuptijs poſſit præbere conſenſum? Sed hoc de i
intelligi poteſt, qui primæ vxori inſidiatus putatur d
Super epiſt. ad Corint. derio ſecundæ: vel pro ſignaculo ſacramenti illud dic
tur, quod in bigamo non ſeruatur. Ambroſius etiam
cit, quod primæ nuptiæ tantum à domino ſunt inſtit
te: ſecundæ uerò ſunt permiſſæ. Et primæ nuptiæ ſ
benedictione Dei celebrantur ſublimiter: ſecundæ v
rò etiam in præſenti carent gloria.

DE RESVRRECTIONIS ET IVDICI conditione. Diſtinct. XLIIII.

De reſurrectione ſecũdũ id quod eſt. Aug. in Enchiri. POſtremo de conditione reſurrectionis, & modo
ſurgentium, necnõ & de die iudicij & miſeric
diæ qualitate breuiter differendum eſt. Omnib
quæſtionibus quæ de hac re moueri ſolent, ſatisface
non ualeo: reſurrecturam tamen carnem omnium qu
cunque nati ſunt atque naſcentur, & mortui ſunt

orientur, nullatenus ambigere debet Chriſtianus. Ait nim Eſaias, Reſurgent mortui, & reſurgent qui erunt ſepulchris. Et Apoſt. Nolumus autem vos ignorare atres de dormientibus, vt non contriſtemini ſicut & eteri qui ſpem non habent, ſcilicet reſurrectionis. Si nim credimus quod Ieſus mortuus eſt & reſurrexit: a & Deus eos qui dormierūt per Ieſum, adducet cum o. Hoc enim uobis dicimus in verbo domini, quia nos ui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentū domini, non ueniemus eos qui dormierūt. Quoniam ipſe dominus iuſſu & in uoce archangeli, & in tuba Dei deſcendet e cęlo: & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi. Deinde nos qui uiuimus qui relinquimur: ſimul rapie-ur cū illis in nubibus obuiā Chriſto in aera, & ſic ſem er cū dño erimus. His uerbis & veritas reſurrectionis, cā atq; ordo reſurgentium præclariſſimę inſinuatur. *Eſai. 26.* *1.Theſ.4.*

De uoci tubæ. B

Cauſa enim reſurrectionis mortuorum erit vox tu-æ, quæ in aduentu iudicis ab omnibus audietur: & cu-us virtute excitabuntur mortui, & de monumentis re urgēt. Vnde propheta, Dabit voci ſuæ vocem uirtutis, *Pſalm. 67.* d eſt, effectum reſuſcitandi mortuos. Et Ioannes euan-geliſta ait, Venit hora in qua omnes qui in monumen- *Ioan. 5.* is ſunt, audient uocem filij Dei, & procedent qui bona ecerunt in reſurrectionem vitæ: qui uerò mala egerūt, n reſurrectionē iudicij. Si verò quæritur, cuius uel qua *1.Theſ.4.* is erit vox illa: Apoſtolus dicit, ꝙ erit archangeli, id eſt, *1.Cor. 15.* pſius Chriſti, qui eſt princeps archangelorum. Vel uox rit alicuius, uel plurium angelorum. Eademq; dicitur uba: quia erit manifeſta & nouiſſima, quia poſt eam non erit alia. Hæc tuba (vt ait Augu.) eſt clamor: de quo *De gratia noui & ueteris teſta.* dicitur in euangelio. † Media nocte clamor factus eſt, Ecce ſponſus uenit: exite obuiam ei. Tubę nomine ali- *†Matt. 25.* quod euidens & præclarum ſignum intelligitur. Quod *1.Theſ.4.d* vox archangeli & tuba Dei ab Apoſtol. dicitur, in euan gelio uox filij Dei & clamor appellatur: quod ſignum mortui audient & reſurgent.

De media nocte. C

Mat. 25.a. Media autem nocte dicitur venturus, vt Auguſt. ait
Vbi ſuprà de gratia noui teſta. non pro hora temporis: ſed quia tunc veniet, cùm non ſeparatur. Media ergo nocte, ſcilicet cùm valde obſcuri erit, id eſt, occultum, veniet. Dies enim domini, ſicut fu
1. Theſ. 4. a in nocte, ita veniet. Pót tamen non incongruè intellig mediæ noctis tpe venturus: quia vt ait Caſſiod. † Ho
Super octo narium. tpe primogenita Aegypti percuſſa ſunt, quando etiam ſponſus venturus eſt. Pluribus ét locis conteſtantur au-
† *Exod. 12* thores, ꝙ aduentus Christi dies dicitur domini, non pro qualitate temporis, ſed rerum: quia tunc cogitationes
Daniel. 7. c. & conſilia ſingulorum patebunt. Vnde in Daniele, Ve-
De liberis qui tunc aperti erunt. tuſtus dierum ſedit, & libri aperti ſunt coram eo. Libri ſunt conſcientiæ ſingulorum, quæ tunc aperiētur alijs. Et tunc implebitur. *a* Nihil occultum quod nõ reuelet.
a Ma. 10. c Adueniente aũt ſummo iudice, non ſolum aeris *b* tene
b 1. Co. 4. a bræ illuminabuntur, ſed abſcondita cordium manifeſta
Aug. de ciuit. Dei lib. 20. ca. 15. buntur. Virtute ergo diuina fiet, vt cuiq; opera ſua bona vel mala cuncta in memoriam reuocent: & mẽtis intuitu mira celeritate cernant: vt accuſet vel excuſet hominem conſcientia, eaque teſte damnet vel ſaluetur.

De memoria electorum, ſi tunc præcedentia mala teneat. D

Hic quæritur. Vtrum electis tunc adſit memoria præcedentium malorum, ſicut bonorum? Quædam authoritates videntur tradere bonos non habituros tunc memoriam præcedẽtium malorum, id eſt, peccatorum vel
Eſai. 76. c. tormentorum. Ait enim Eſaias, Ego creo cœlos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non aſcendunt ſuper cor, ſed gaudebitis in æternum.
Ibid. in gl. ſuper illum locum Eſai. Item, Obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, & abſcõditæ ab oculis noſtris. Quæ de futuro exponens Hiero. ait, Obliuioni trandentur priora mala: quia forſitan in futuro priſtinæ conuerſationis memoria omnino delebitur, ſuccedentibus bonis æternis: ne ſit pars malorum prioris anguſtiæ memorari. Sed hæc & his ſimilia poſſunt accipi ſic, vt non excludant memoriam præceden

tium

ium malo, ſed ex ea moleſtiam & læſionem amoueant. Non.n.eorum memoria ſanctos contriſtabit, vel eorũ beatitudinem obfuſcabit, ſed gratiores Deo reddet. Vnde ſuper pſalmum 88.ait, Gregor. Quomodo in æternũ miſericordias domini canit, qui miſeriæ non meminit? Quomodo aũt plena beatitudo, ſi memoria reatus mentẽ tangit? Sed ſæpe læti triſtium meminimus, & ſani dolorũ meminimus ſine dolore: & ĩde amplius læti & grati ſumus. Ex his apparet, ꝙ ſi priorum malorum memoriã ſancti habebũt in futuro, non eis tñ erit ad pœnã vel gloriæ derogationẽ, ſed ad gratiarũ actionẽ. Si verò q̃ritur, vtrum peccata q̃ fecerunt electi, prodeant tunc in notitiã omniũ, ſicut mala damnandorũ omnibus erunt nota. Nõ legi hoc expreſſum in ſcriptura. Vnde nõ irrationabiliter putari põt, peccata hic per pœnitentiã tecta & deleta, illic ẽt tegi alijs: alias verò cunctis propalari.

De his qui uiui reperientur. E

Quæri ſolet, Vtrũ illi quos viuos inueniet Chriſtus, ſi nunquã omnino morituri ſint, an ipſo temporis puncto, quo rapientur obuiam Chriſto, ad immortalitatem mira celeritate ſint tranſituri? Non enim dicendum eſt, fieri non poſſe ut dum per aera in ſublime portentur, in illo ſpatio & moriantur & reuiuiſcant. Ad hunc autem ſenſum, quo exiſtimemus illos in paruo ſpatio & paſſuros mortem, & accepturos immortalitatem, Apoſtolus nos vrgere videtur, vbi dicit, Omnes in Chriſto viſicabimur. Et alibi: quod ſeminas non viuificatur, niſi prius moriatur. Cur autem nobis incredibile videatur, illam multitudinem corporum in aere quodam modo ſeminari, atque ibi protinus immortaliter & incorruptibiliter reuiuiſcere, cùm credamus in ictu oculi futuram reſurrectionem, & in membra ſine fine victura, tãta velocitate reditură antiquiſſimorum cadauerũ puluerem? Sed vellem de his potius audire doctiores. Si ergo ſanctos qui reperientur Chriſto veniente viuentes, eiq́; obuiam rapientur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadẽ mox immortalia

Aug. de ciuit. Dei lib. 20. c. 20.

1. Cor. 15. c

Ibid. Aug.

1.Co.15.g. 1.Theſ.4. redituros: nullas in verbis Apoſtoli patiemur anguſtias generaliter accipientes illud quod dictum eſt, Omnes quidem reſurgemus. ſ. tam boni quàm mali: ſed non omnes immutabimur, ſcilicet in ſolennitatem reſurrectionis. De hoc etiam Ambroſ. ait. In ipſo raptu eorum qui viui reperiẽtur, mors erit & reſurrectio: vbi anima quaſi per ſoporem egreſſa de corpore, eidem in momento reddatur. Contrà verò ſcribens ad Marcellam Hiero. teſtari videtur, dicens quoſdam in fine ſæculi aduenientem Chriſto nõ eſſe morituros, ſed uiuos repertos in immortalitatem repẽte mutandos. Horum autem quid uerius ſit, non eſt humani iudicij definire.

Super illud Quoniam ipſe dominus. Epiſt.c.4.

Quomodo intelligitur Chriſtus iudex uiuorum & mortuorum. I

Auguſt. in Enc.ca.55. His autem adijciendum eſt, dupliciter intelligi ꝙ dicitur Chriſtus iudicaturus viuos & mortuos. Aut enim viui accipiuntur, qui in aduentu eius uiui reperientur, licet in raptu moriantur: & mortui, qui antèdeceſſerãt: vel uiui vel mortui accipiuntur iuſti & iniuſti.

Quomodo omnes incorrupti reſurgent. G

Cumque ex prædictis ſanè credi ualeat omnes reſurrecturos, credendum eſt etiam quòd omnes reſurgent incorrupti: non vtique impaſſibiles, quia reprobi mortem patientur æternam: ſed ſine diminutione membrorum omnia humani corporis habituri membra, nec tamen gloria ac ſpe impaſſibilitatis induentur.

De reſurrectione quantũ ad modũ ſiue quantũ ad qualitatem et quidditatem reſurgẽtium.

DE AETATE ET STATVRA REſurgentium. Diſtinct. XLIV.

SOlent autem nonnulli percontari & quærere, an in eadem ætate & ſtatura corporis omnes reſurrecturi ſint? Quidam putauerunt omnes reſurrecturos ſecundum menſuram ætatis & ſtaturæ Chriſti: ideo quia Apoſtolus ait, Donec occurramus omnes in uirũ perfectum,

Ephes.4.c.

rfectum, in menſuram ætatis & plenitudinis Chriſti. d his verbis non eadem reſurgentibus aſſignat ſtatu-, ſed ætas. Omnes.n. in eadem ætate reſurgent, in qua hriſtus mortuus eſt & reſurrexit, cuiuſcunque ætatis ortui fuerint. Virum autem poſuit, non vt diſtinguet ſexum, ſed vt ſignificaret perfectionem virium quã nc habebunt: ſed non omnes eandem ſtaturam corpo; obtinebunt. Vnde Auguſtinus, Nõ ait in menſuram rporis vel ſtaturæ, ſed ætatis: quia vnuſquiſq; ſuam cipiet menſuram corporis, quam vel habuit in iuuente, etiam ſi ſenex obijt: vel fuerat habiturus, ſi antè eſt functus. Aetas verò erit illa ad quam peruenit Chriıs, ſcilicet iuuenilis, vt circa 30. annos. Triginta enim uorum annorum & trium menſium erat ætas Chriſti, qua mortuus, & reſurrexit. Nõ eſt aũt fas dicere, ꝙ in ſurrectione accedat corpori magnitudo, quam nec abuit hic, nec erat habiturum diu viuẽdo: nec maiora rpora redigenda ſunt ad modum dominici corporis. eriret.n. multũ de illis corporib⁹, cùm nec periturus ſit pillus, vt ait dñs, Capillus de capite veſtro nõ peribit.

Haymo. in glo. ſuper illud Eph. 4. Donec omnes occur.

In lib. de ciuit. Dei lib. 22. cap. 14.

Lucæ 21.

Quòd reſurget quicquid fuit de ſubſtantia & natura corporis, & in eadem parte corporis. B

Non.n. perit de eo terrena materies, de qua mortaũ creatur caro: ſed in quemlibet puluerem cineremve oluatur, in quoſlibet halitus auraſque diffugiat, & in uancunque aliorum corporum ſubſtantiam, vel in ſa elemẽta vertatur, in quorumcunque etiam animaum vel hominum cibum carnemque mutetur, illi aniæ in puncto temporis redibit, quæ illam carnem priitus vt homo fieret, creſceret, viueret, animauit. Ipſã rgo terrena materies quæ diſcedẽte anima fit cadauer, õ ita in reſurrectione reparabitur, vt ea quæ dilabunur, & in alias atq; alias rerum ſpecies vertuntur, quanis ad corpus redeant unde dilapſa ſunt: ad eaſdẽ quoue corporis partes ubi fuerunt, redire neceſſe ſit. Aliouin ſi capillus redit, quem tã crebra tonſura detraxit: i vnguibus, quos toties depreſſit exectio immoderata

Aug. in Enchi. c. 88. Hug. lib. 2. de ſacramẽtis, parte. 7. c. 13. Aug. ibid. c. 89.

& indecens,cogitãtibus reſurrectionem carnis,& id non credentibus occurrit infirmitas.Sed quemadmo ſi ſtatua cuiuſlibet ſolubilis metalli igne liqueſceret,i contereretur in puluerẽ,vel confunderetur in maſſa & eam vellet artifex rurſum ex illius materia & qua titate reperare,nihil intereſſet ad eius integritatẽ, q particula materiæ cui membro ſtatuæ redderetur, tamen totum ex quo conſtituta fuerat, reſtituta re meret.Ita Deus mirabiliter atq; ineffabiliter artifex, toto quo caro noſtra extiterat, eam mirabili celerita reſtituet:nec aliquid attinebit ad eius redintegration vtrum capilli ad capillos redeant, & vngues ad vngu an quicquid eorum perierat, mutetur in carnem, & partes alias corporis reuocetur:curante artificis pro dentia,ne quid indecens fiat. Indecorum quippe ali ibi non erit:ſed quicquid ibi futurum eſt, hoc decebi quia nec futurum eſt,ſi non decebit.

Congrua ſimilitudo p exemplum ſtatuæ.

Idem *Aug. cap.* 90.

Aug. in eodem c. 91.

1. *Cor.* 15.

Quòd ſancti ſine omni deformitate reſurgent.

Hoc autem in corporibus ſanctorum intelligendu eſt,de quibus conſequenter adiungit, Reſurgent er ſanctorũ corpora ſine ullo uitio, ſine ulla deformitat ſicut ſine ulla corruptione,onere,difficultate.in quib tanta facilitas,quanta fęlicitas erit: propter quod & ritualia dicta ſunt,cùm proculdubio corpora ſunt fu ra non ſpiritus.Ex his apparet quòd vna erit ætas o nium reſurgentium.ſ.iuuenilis:ſtatura verò diuerſa. quam quiſq; habuerat in iuuenili ætate, vel erat hab turus,ſi ante eſt defunctus.Nec de ſubſtantia de qua minis caro creatur aliquid peribit:ſed omnium parti larum antè diſperſarum correctione redintegrabit naturalis ſubſtantia corporis. Sanctorum quoque co pora ſine omni vitio fulgida ſicut ſol reſurgent,præci cunctis deformitatibus quas hic habuerunt.

Matt. 13. *f.*

Si mali tunc habeant quas hic habuerunt deformitates.

De reprobis autem quęri ſolet,an cum deformitati

hic

hic habitis reſurgant? Hoc autem Augu. non aſſerit, ſed dubium reliquit, ita inquiens, Quicunque ab illa perditionis maſſa quę per Adam facta eſt, non liberantur per Chriſtum, reſurgunt quidem etiam ipſi vnuſquiſq; cũ ſua carne, ſed ut cum diabolo eiuſq; angelis puniantur. Vtrum uero ipſi cum vitijs & deformitatibus ſuorum corporum reſurgant, quæcunq; in eis geſtarunt inquirendo laborare quid opus eſt? Non.n. fatigare nos dẽt incerta eorũ habitudo uel pulchritudo, quorũ erit certa & ſempiterna damnatio. Ecce nõ definit, an tunc habeant deformitates, quas hic habuerunt, reproborum corpora. *In Ench. c. 2.* *Matt. 25.*

Quòd non conſumentur corpora quæ tunc ardebunt. E

Si uerò quęritur de corporibus malorum, quomodo in igne ardeant & non conſumantur? Aug. uarijs exemplis aſtruit, & ſempiternis ignibus ea ardere, & non cõſumi illa combuſtione: ſicut animus cuius præſentia corpus uiuit, & dolorem pati poteſt, mori autem nõ poteſt Hoc enim erit tunc corporibus damnandorum, qđ nunc eſſe ſcimus in animis omnium. *De ciuitate Dei lib. 21. c. 1. & 3.*

Si dæmones corporali igne cremantur. F

Quæri etiam ſolet, An dæmones corporali igne ardeant? Ad quod Aug. reſpondens ait, Cur non dicamus (quamuis miris, veris tñ modis) etiam ſpiritus incorporeos poſſe pœna corporali ignis affligi, ſi ſpiritus hominum ẽt incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc potuerunt corporũ ſuorũ vinculis inſolubiliter alligari? Gehenna illa, quæ ſtagnũ ignis & ſulphuris dicta eſt, corporeus ignis erit: & cruciabit damnatorũ corpora vel hominũ, vel dæmonũ: ſed ſolida hominũ, aerea dæmonũ. Vnus n vtriſq; ignis erit vt ueritas ait. De quo igne ſi quærit qualis uel ubi ſit, Aug. ſic reſpondet, Ignis æternus cuiuſmodi ſit, & in qua mũdi vel rerum parte futurus ſit homine ſcire arbitror neminem, niſi forte cui ſpiritus diuinus oſtendit. *Super Geneſ. & de ciuit. Dei lib. 21. cap. 10.* *Apoca. 19.* *Mat. 25. d.* *De ciu. Dei lib. 20. ca. 10.* *Qualis uel ubi ſit ille ignis.*

Si ani-

Si animæ ſine corporibus ſentiunt ignem corporalem. G

Cùm autem conſtet animas igne materiali in corporibus cruciandas, quæri ſolet, an interim ante reſurrectionem corporum animæ defunctorum reproborum materiali igne crementur? De hoc Iulianus Toletanæ eccleſiæ epiſcopus, Gregorij dicta ſecutus, ita ſcripſit: Si viuentis hominis incorporeus ſpiritus tenetur in corpore: cur non poſt mortem etiam corporeo igne teneatur? Teneri autem per ignem ſpiritũ dicimus, vt in tormento ignis videndo atq; ſentiendo puniatur. Quod autem non ſolum videndo, ſed etiam experiendo anima ignis tormentum patiatur, ex euangelio colligitur, Vbi ueritatis uoce diues mortuus dicitur in inferno ſepultus: cuius anima, ꝙ in igne teneatur, inſinuat, cùm Abraham deprecatur, dicens, Mitte Lazarum, vt intingat extremũ digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum in ignibus veritas prohibet, qs ſapiens reproborum animas teneri ignibus neget? Præcipuè cum humanam animam corporis ſimilitudinem habere doceat Augu. ita inquiens, Profiteri animam habere poſſe ſimilitudinem corporis & corporalium omnino membrorum quiſquis tenuit, poteſt negare animam eſſe, quę in ſomnis videt vel ambulare ſe, vel ſedere, vel huc atq; illuc greſſu vel etiam volatu ferri: hoc ſine quadam ſimilitudine corporis non fit, proinde ſi hãc ſimilitudinẽ etiam apud inferos gerit non corporalem, ſed corpori ſimilem: ita etiam in locis videtur eſſe non corporalibus, ſed corporalium ſimilibus ſiue in requie, ſiue in doloribus. In Caſſiani etiã voluminibus legitur, ꝙ non ſint ocioſæ, neq; nihil ſentiant cùm diues ille in inferno ſe flamma cruciari clamet. Vnde probatur animas defunctorum non ſolùm ſuis ſenſibus non priuari, ſed nec iſtis affectibus, ſcilicet ſpe triſtitia, gaudio, ac metu carere: & ex his quæ ſibi in illo generali examine reſeruantur, eas quædam iam incipere prægustare.

Dialog. 4. c. 18.

Ibidem Paulo poſt.

Luc. 16. f.

Super Geneſ. lib. 12. cap. 33.

De

De abortiuis fœtibus & monſtris. H

Illud etiam inueſtigari oportet, ſi abortiui fœtus & monſtra reſurgent, & qualia. De quo Auguſt. ita ait, Occurrit de abortiuis fœtibus quæſtio, qui iam nati ſunt in vteris matrum, ſed nô ita vt iam poſſint renaſci. Si enim reſurrecturos eos dixerimus: de his qui iã formati ſunt, tolerari poteſt vtcunque quod dicitur. Informes verò quis non procliuius perire arbitretur, ſicut ſemina quæ concepta non fuerunt? Scrupuloſe quidem inter doctores quæri ac diſputari poteſt, quando incipit homo in vtero viuere, an ſit quædam vita occulta, quæ nondum motibus viuentis appareat. Negare enim vixiſſe puerperia, quæ ideo membratim execãtur, vt eijciantur ex vteris prægnantium: ne matres etiam ſi mortua ibi relinquantur, occidant, impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori poteſt. mortuus verò vbicunque ille potuit mors euenire, quomodo ad reſurrectionem non pertineat reperire nequeo. Neque enim & monſtra quæ naſcũtur & viuunt, quantumlibet citò moriantur, aut reſurrectura negabuntur, aut ita reſurrectura credẽda ſunt: ſed potius correcta eorum emendataque natura. Abſit enim vt illum bimembrem, quem nuper natum in oriente fratres fideliſſimi qui eum viderunt retulerunt, & S. Hiero. ſcriptũ reliquit. vt vnum hominem duplicẽ, ac non potius duos: & quod futurum erat, ſi gemini naſcerentur: reſurrecturos exiſtimemus. Ita & cætera quæ nimia deformitate monſtra dicuntur, ad humanæ naturæ figuram in reſurrectione reuocabuntur.

In Ench. c. 85. Atiẽde. Ibid. c. 86.

De mõſtris. ibid. ca. 87.

De bimembris.

DE DIVERSIS ANIMARVM RECEPTAculis. Diſtinct. XLV. A

PRæterea ſciendum eſt quòd omnes animæ (vt ait † Aug.) cùm de hoc ſæculo exierint, diuerſas habẽt receptiones: bonæ habent gaudium, malæ verò tormenta. Sed cùm facta fuerit reſurrectio, & bonorum gaudiũ amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando

De ſtatu et conditione bonarum animarum poſt mortẽ.

cum

cum corpore torquebuntur. Ex his oſtendiditur quod maius erit gaudium ſanctorum in reſurrectiore & poſt quàm fuerit ante: & quod diuerſa receptacula habebũt aĩæ ſanctorũ. De quibus idẽ † Aug. ait, Tẽpus, quod inter hoĩs mortem & vltimã reſurrectionẽ interpoſitũ eſt, animas abditis receptaculis cõtinet, ſicut vnaquæq; digna eſt vel requie, vel ærũna, pro eo quod ſortita eſt ĩ carne dũ viueret.

† Super Ioãnem tractat. 49. & in glo. ſuper illud 1. Theſ. 4. Deinde nos.

† De verbis Apoſtoli.

De ſuffragijs defunctorum.

In Enc. vbi ſupra c. 19. et habetur. 12. q. 2. ca. Tempus. Quibus proſint orationes & eleemoſynæ & ſacrificium & huiuſmodi.

Neq; negandum eſt, vt ait Auguſt. defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari, cùm pro illis ſacrificiũ mediatori offertur, vel eleemoſynæ fiunt in eccleſia. Sed hæc eis tãtùm proſunt, qui cùm viuerent, hęc ſibi vt poſteà poſſent prodeſſe, meruerunt. Eſt enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt nõ requirat iſta poſt mortem: nec tam malus, vt ei non proſint iſta quicquam. Eſt verò talis in bono, vt iſta non requirat: & eſt rurſus talis in malo, vt nec his valeat, cùm hæc vita tranſierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo poſſit poſt hanc vitam quiſpiam grauari vel releuari. Nemo autem ſperet quod hic neglexit, cùm obierit apud Deum promereri. Non ergo iſta quæ pro defunctis commendandis frequentat eccleſia, illi Apoſtolicæ ſunt aduerſa ſententiæ qua dictũ eſt, Omnes ſtabimus antè tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque ſecundum ea quæ per corpus geſſit, ſcilicet bona vel mala: quia etiam hoc meritum ſibi quiſque cùm in corpore viueret comparauit, vt poſſint ei iſta prodeſſe. non enim omnibus proſunt Et quare? Non niſi propter differentiam vitæ, quam quiſque geſſit in corpore. Cùm ergo ſacrificia ſiue altaris, ſiue quaruncunque aliarum eleemoſynarum pro baptizatis omnibus offeruntur: pro valde bonis gratiarum actiones ſunt, pro non valde malis, ſunt propitiationes. Sed pro valde malis etſi nulla ſunt adiumenta mortuorum, tamen qualeſcunque viuorum conſolationes ſunt. Quibus verò proſunt, ad hoc proſunt vt ſit plena remiſſio, vel certè vt tolerabilior ſit ipſa dãnatio. Orationibus ergo ſanctæ eccleſiæ, & ſacrificio ſalutari,

Rom. 14. b

Aug. in ſer-

tatari, & eleemoſynis quæ pro eorum ſpiritibus offeruntur, non eſt dubium mortuos adiuuari: vt cum eis miſericordius agatur a domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim a patribus traditum tota obſeruat eccleſia, vt pro eis qui in communione corporis & ſanguinis domini defuncti ſunt, cùm ad ipſum ſacrificiũ loco ſuo commemorentur, oretur, ac pro illis quoq; offerri commemoretur. Non eſt ergo ambigendum iſta prodeſſe defunctis: ſed talibus, qui ita vixerũt ante mortem, vt poſſint eis hæc vtilia eſſe poſt mortem. Nam qui ſine fide operante per dilectionem, eiuſque ſacramentis, de corpore exierunt, fruſtra illis a ſuis huiuſmodi pietatis officia impenduntur: cuius dum hic eſſent, pignore caruerunt, non miſericordiam theſaurizantes, ſed iram. Non ergo mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis aliquid boni operantur ſui: ſed eorum meritis præcedentibus conſequentia iſta redduntur. Nam iſtam quiſque finiens vitam niſi quod in ea meruerit, non poterit habere poſt eam. Ecce quibus & qualiter proſunt illa quę pro defunctis frequentat eccleſia. Mediocriter malis ſuffragantur ad pœnæ mitigationem. Mediocriter bonus ad plenam abſolutioné: qui non habent tantæ perfectionis merita, vt non indigeant iuuari per pauperes quorũ eſt regnum cœlorum, quos ſibi fecerunt amicos de mammona iniquitatis. Quorum tanta eſt perfectio, vt his adiutorijs non indigeant: quales ſunt Apoſtoli, & Martyres. Vt enim ait Auguſtin. Iniuria eſt pro Martyre orare in eccleſia, cuius nos debemus orationibus commendari: pro alijs autem defunctis oratur.

mone de verbis Apoſtoli & in glo. ſuper illud. 1. Theſ. 4. ca. Noluimus vos.

Galat. 5.

Roma. 2. a

Matt. 5. a Lucæ 6.

De verbis Apoſtoli ſer. 17.

De officijs ſepulturæ. C

De pompis verò exequiarum idem Auguſtin. ita dicit, Pompa funeris, agmina exequiarum, ſumptuoſa diligentia ſepulturæ, viuorum ſunt qualiacunque ſolatia, non adiutoria mortuorum. Quia ſi aliquid prodeſt impio ſepultura precioſa, oberit pio vilis vel nulla. Præclaras exequias in conſpectu hominum purpurato illi diuiti exhibuit turba famulorum: ſed multo clariores

Aug. in ſer. de verbis Apoſtoli & de ciui. Dei li. 1. c. 12. et ĩ li. de cura pro mor. gerenda. c. 2.

in

Luc. 16. f. g. *Aug. in ſer. de verbis Apoſtoli et li. 1. de tri. cap. 13.* Gene. 23. a & 25. a. et 35. b. & 50. a

in conſpectu domini vlceroſo illi pauperi miniſteriu
exhibuit angelorum, qui eum extulerunt non in ma
moreum tumulum, ſed in Abrahæ gremium. Sit tame
cura mortuos ſepeliendi, & ſepulcra conſtruendi: qu
hęc in ſcripturis ſanctis inter bona opera deputata ſun
nec ſolùm in corporibus patriarcharum aliorumq́; ſa
ctorum, ſed etiam in ipſius domini corpore qui iſta fe
runt laudati ſunt. Impleant igitur homines erga ſu
officia poſtremi muneris, & ſui humani lenimenta m
roris. Verùm illa quæ adiuuant ſpiritus defunctoru
ſcilicet oblationes, orationes, multo obſeruantius pr
curent.

De duobus æquè bonis, quorum alter plura poſt mortem habet auxilia.

Solet moueri quæſtio de duobus, vno diuite, alter
paupere, pariter ſed mediocriter bonis, qui p̄dictis ſu
fragijs indigent, & meruerũt pariter poſt mortem iuua
ri: pro altero verò, id eſt, pro diuite ſpeciales & commu
nes fiunt orationes, multæq́; eleemoſynarum largitio
nes: pro paupere verò non fiunt niſi communes largi
tiones & orationes. Quæritur ergo an tantum iuuetu
pauper paucioribus ſubſidijs, quantum diues ampliori
bus. Si non pariter iuuatur, non ei redditur ſecundun
merita. Meruit enim pariter iuuari: quia pariter bon
extiterunt. Si verò tantum ſuffragij cõſequitur pauper
quantum diues: quid contulerint diuiti illa ſpecialite
Reſponſio. pro eo facta? Sanè dici poteſt non ei magis ualuiſſe ge
neralia & ſpecialia, quàm pauperi ſola generalia ſuffra
gia. Et tamen profuerunt diuiti ſpecialia, non quiden
ad aliud uel maius aliquid, ſed ad idem ad quod genera
lia, vt ex pluribus & diuerſis cauſis vnum percipere em
Secũda melior. lumentũ. Poteſt tñ dici aliter, illa plura ſubſidia contu
liſſe diuiti celeriorem abſolutionem, non pleniorem.

Quibus ſuffragijs iuuabuntur mediocriter boni, qui in fine inuenientur. I

Sed iterum quęritur de aliquo mediocriter bono qu
talibus indigens ſuffragijs in ipſo conſummationis ſec
li articulo

i articulo cum reliquis migrabit, ſi ſaluus fuerit: pro eo non offertur ulterius ſacrificium, uel oratio, uel eleemoſyna: nec habebat tantæ perfectionis merita, quæ his ſuffragijs non egerent. Nunquid ergo ſaluabitur? Exiſtimo eum quaſi per ignem tranſeuntem, [*1. Cor. 13. a.b.*] ſaluari meritis & interceſſionibus cœleſtis eccleſiæ: quæ pro fidelibus ſéper intercedit uoto & merito, donec impleat Chriſtus.

Quomodo ſancti glorificati audiunt preces ſupplicantium: & quo modo intercedunt pro nobis ad Dominum. F

Sed forte quæris, Nunquid preces ſupplicantium ſancti audiunt, & uota poſtulantium in eorum notitiam perueniunt? [*Hug. de ſacramentis lib. 2. parte 16. ca. ultimo.*] Non eſt incredibile animas ſanctorum, quę in abſcondito faciei Dei ueri luminis illuſtratione lætantur, in ipſius contemplatione ea quæ foris aguntur intelligere, quantum uel illis ad gaudium, uel nobis ad augilium pertinet. Sicut enim angelis, ita & ſanctis qui Deo aſſiſtunt, petitiones noſtræ innoteſcunt in uerbo Dei quod contemplantur. Unde & dicuntur angeli orationes & uota noſtra offerre Deo: non quia eum doceant, ſed quia eius uolũtatem ſuper eis cõſulunt. [*Thob. 3. d*] Unde Aug. [*In li. de orãdo Deo.*] Angelis, qui ſunt apud Deum, innoteſcunt petitiones noſtræ, ut quodam modo eis offerãt Deo, & de his conſulant: & quod Deo iubẽte implendũ eſſe cognouerint, hoc nobis euidenter uel latenter reportẽt. Unde & angelus hominibus ait, Cùm oraretis, orationem ueſtrã obtuli Deo. [*Thob. 12. c*] Ad oĩa quidẽ faciẽda ſufficit Deo ſua perfectio: habet tamẽ nuncios, id eſt, angelos, non qui ei quæ neſcit annuncient. [*Aug. in li. 15. de trin. c. 13.*] Non. n. ſunt ulla quæ neſciat, ſed bonum eorũ eſt de operibus ſuis eius conſulere ueritatẽ: & hoc eſt quòd ei dicũtur nullam nunciare: non ut ipſe ab eis diſcat, ſed ut ab ipſi per uerbum eius ſine corporali ſono nuncient etiam quod uoluerint ab eo miſſi ad quos uoluerit, totũ ab illo per illud uerbum eius audientes, id eſt, in eius ueritate inuenientes quid ſibi faciendum, quid, quibus, & quando nunciandum ſit. Nam & nos

Aug. ibid. continuè. Matth. 6. d nos orantes eum, non eum docemus: quia nouit (vt ait verbũ eius) pater veſter quid vobis neceſſariũ ſit, priuſquàm petatis ab eo. Nec iſta ex parte cognouit: ſed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus: & quos, & de quibus rebus vel exauditurus vel nõ exauditurus eſſet, ſine initio ante præſciuit. Nõ ergo dicitur angelus orõnes noſtras offerre Deo quaſi Deus tũc nouerit quid uelimus, & quo indigeamus: quæ omnia antequã fiant, ſicut & poſtquã facta ſunt, nouit: ſed quia neceſſe habet rationalis creatura temporales cauſas ad ęternam ueritatem referre, ſiue petendo quid erga ſe fiat, ſiue cõſulendo quid faciat.

Aug. in li. de gratia no. teſt. & ſuper illud. Phil. 4. c Petitiones veſtræ innoteſcant.

Quod dictum eſt de angelis auribuit ſanctis animabus. G

Si autem Angeli a Deo per uerbum eius diſcunt petitiones noſtras & quid de his implendum ſit, & quid non: Cur non credamus & animas ſanctorum Dei faciẽ contemplantium: in eius ueritate intelligere preces hominum, & quæ implendæ ſint uel non? Inde eſt quod Deus dicitur exaudire preces quorundam, non ſolum quando effectui mancipiat, ſed etiam quando innoteſcit curiæ angelorum & ſanctarum animarum quid inde futurum ſit uel non: & quod cognoſcunt in Dei uoluntate eſſe, uolunt & ipſi. Adeò enim ſupernæ uoluntati addicti ſunt, ut nihil præter eius uoluntatem queant uelle. Intercedũt ergo ad Deum pro nobis ſancti: & merito, dum illorum merita ſuffragantur nobis: & affectu, dum uota noſtra cupiunt impleri, quod tamen non faciunt, niſi in uoluntate Dei implenda didicerint. Oramus ergo ut intercedant pro nobis, id eſt, ut merita eorum nobis ſuffragentur, & ut ipſi uelint bonum noſtrũ, quia eis uolentibus Deus uult, & ita fiet. Ex præmiſſis conſtat, quòd cùm quibuſdam miſericordius agit Deus, quàm eorum peccata meruerint, ſcilicet cum mediocriter malis, qui ſuffragijs eccleſiæ iuuantur.

SI VALDE MALIS DETVR MItigatio pœnæ.

Diſtinct.

Diſtinct. XLVI. A

Ed quæritur hic de valde malis, vtrum & ipſi in aliqua pœnarum mitigatione Dei miſericordiam ſentiant, vt minus quam meruerint puniantur? Quidā aumant eos nullam reuelationem pęnę habituros: quod nfirmant Iacobi authoritate dicentis, Iudicium ſine iſericordia fiet illi, qui non fecit miſericordiā. Auguſt. iam ait, Miſericordia hic, iudicium in futuro. Idē diſtin iens quomodo omnes viæ dñi ſint miſericordia: & ve tas, ait, Erga ſanctos omnes viæ Dei miſericordia: er iniquos omnes veritas: quia & in iudicando ſubuet, & ita non deeſt miſericordia: & in miſerando id exbet qđ promiſit, ne deſij ueritas. Erga omnes aūt quos berat & condemnat, oēs viæ ſunt miſericordia & veri s: quia vbi non miſeretur, vindictæ veritas datur. Dins vbi non miſeretur, dat intelligi aliquid à Deo fieri, bi ipſe non miſereť. Sed his occurrit quod ait Caſſiod. per pſal 50. loquens miſericordia & pietate Dei. Hæ ıæ, inquit, res iudicio Dei ſemper adiunctæ ſunt. Ergo in punitione malorū nō eſt iuſtitia ſine miſericordia. é de iudicio & miſericordia ait, Hæc duo mutua ſocie te ſibi iunguntur. In his breuiter omnia opera Dei inudit. Auguſt. quoq; reſpondens illis qui reproborum pplicia finem habitura contendunt, ita illorū repellit pinionem, aſſerens reprobos perpetuò puniendos, vt rum ſupplicia mitigari aliquatenus nō neget. Fruſtra, quit, nōnulli æternā damnandorū pœnā & cruciatus ne intermiſſione perpetuos humano miſerantur affeu, atq; ita futurū eſſe non credunt: non quidē ſcriptu; aduerſando diuinis, ſed pro ſuo motu dura quæque olliendo, & leuiorē flectendo ſententiā: quæ putāt in terribilius eſſe dicta q̄ verius. Non enim (inquiunt) bliuiſcetur miſereri Deus, aut cōtinebit in ira ſua miricordias ſuas. Hoc quidē in pſalmo legiť: ſed de his in ligitur q ſunt vaſa miſericordiæ: q̄a & ipſi nō ꝓ meis ſuis, ſed Deo miſerante de miſeria liberanť. Aut ſi c ad oēs exiſtimāt pertinere, nō ideo neceſſe eſt vt dā-

De ſtatu & conditione malorū poſt mortem.

Iacob.2.c.

Super octonarium 19.

Matt.5.

Idē Caſſiod. ſuper Pſal. 100.

In Enchir.

Contra illos qui aſſerunt malorū cruciatus terminandos.

Pſalm. 76.

Roma. 9.c.

nationem opinent finiri poſſe eorum, de quibus dict
Matt. 25. d eſt, Ibunt hi in ſuppliciū æternum. Ne hoc modo pu
habitura finē felicitas eorum, de quibus ecōtrario di
eſt Iuſti autem in uitā æternā. Sed pęnas damnatori
certis temporibus exiſtiment (ſi hoc his placet) aliqu
tenus mitigari. Et ſic quippe intelligi poteſt manere
Dei in illis, id eſt, ipſa damnatio. Hęc. n. vocatur ira D
non diuini animi perturbatio: vt in ira ſua, id eſt, mai
te ira ſua, non contineat miſerationes ſuas, non æter
ſupplicio finem dando, ſed leuamen adhibendo: vel i
terponendo cruciatibus: quia nec pſalmus ait ad fini
dū irā ſuā, vel poſt irā ſuā, ſed in ira ſua. Quæ ſi ſola
ſet, alienari à regno Dei, & carere magna multitudi
dulcedinis Dei, tā grandis tñ eſt pœna, vt ei poſſint n
la tormenta q̄ nouimus, comparari. ſi illa ſit æterna, i
aūt ſit quamlibet multis ſeculis longa. Manebit ergo
ne fine mors perpetua damnatorū: & ipſa omnibus e
cōis, ſicut manebit cōiter omnium vita æterna ſanct
rū. Ecce ita aſſerit hic pęnas reproborū non eſſe finie
das quod non improbat, ſi dicatur eorum ſupplicio a
quod leuamen adhiberi. Vnde non incongruè dici pć
Deum etſi iuſtè id poſſit, non omnino tantum puni
malos in futuro quantum meruerunt: ſed eis aliqui
quantumcunque mali ſint, de pœna relaxare.

Determinant præmiſſas authoritates.

Quòd ergo dictum eſt, iudicium ſine miſericordia
ri illi qui non fecit miſericordiam: ita intelligi poteſt, c
iudicium damnationis fiet illi qui non fecit miſerico
diam, pro eo quod fuit ſine miſericordia. Vel fiet iuc
cium ei ſine miſericordia liberante & ſaluante: qui t
men in aliqua pœnæ alleuiatione miſericordiam D
ſentiet. Ita cùm dicitur miſericordia hic, iudicium
futuro: non negatur quin in futuro ſit miſericordiæ e
fectus, & in electis qui per miſericordiam ab omni mi
ria liberabuntur, & in reprobis qui minus quàm meri
rint cruciabunt. Sed hic non ſine cauſa dicitur fieri D
miſericordia, & iudicium in futuro: quia & hic mul
modis

hodis miſeretur Deus, quibus nó miſerebit tūc. Vocat nim Deus nunc peccatores & iuſtificat, quod tunc nō aciet: & tunc reddens ſingulis ſecundū merita ſua, maifeſtà iudicabit, qui nunc occultè iudicat. Cuius occulum iudicium (vt ait Aug.) intelligitur pęna qua qſq; el exercet ad purgationē, vel admonet ad cōuerſionē: el ſi contemnit, excæcat ad damnationē. Occultū ergo udicium Dei pęna dr: quia iudicat purgando, conuertēo, vel excęcando. Iudicia quoq; Dei interdū appellant iſpenſationes eius de omnibus rebus. Vnde, Quàm inomprehenſibilia ſunt iudicia eius Et iudicia eius abyſus multa. Iudiciū aūt quo in futuro iudicabit, intelligit nía iudicis, qua uentilabit area. i. diuident localiter boi à malis miniſterio angelorū: & iſti in vitā ducentur, il i in ſupplicium mittentur, qui nunc ſimul mixti ſunt.

De iuſtitia & miſericordia Dei. C

Sed quomodo iuſtitiam Dei & pietatem, id eſt, miſeicordiè ſuprà Caſſiodorus duas eſſe res dixit, quę ſemer adiunctæ ſunt iudicio Dei? Iuſtitia enim Dei & miſericordia non duæ res ſunt, ſed vna res, id eſt, vna diuia eſſentia eſt, ſicut ſuprà pluribus authoritatibus oſten ſum eſt. Quia nō eſt Deo aliud eſſe miſericordem, quā miſericordiam; nec iuſtum, quam iuſtitiam: ſed idem prorſus. Nec aliud eſt ei eſſe miſericordē, quā iuſtum: uel miſericordiam, quam iuſtitiam: ſed omnino idem: quia non denominatiuè, ſed eſſentialiter hæc de Deo dicuntur. Cur ergo dicit ſcriptura de operibus Dei, quædam eſſe miſericordiæ: q̄dam iuſtitiæ? Si enim iuſtitia Dei, mi ſericordia eſt: quæcunq; ſunt opera miſericordiæ, eſſe videntur iuſtitiæ, & econuerſo. His reſponderi pōt ſic, illis locutionibus quibus huiuſmodi operū fiunt diſtinctiones, ut alia miſericordiæ, alia iuſtitiæ, alia bonitati attribuant: non diuerſitas ſubiacētis. i. rei his vocabulis ſignificatè exprimitur, ſed uarietas ſenſuum & effectuū in creaturis monſtratur. Cùm. n. dicitur Deus iuſtus uel iuſtitia, eſſentia diuina prædicatur: & etiam ꝙ ipſe ſit diſtributor, & iudex meritorū intelligi datur. Ita & cùm

Kkk 2 dicitur

Luc. 5. c.

De occulto iudicio Dei.

Super Pſa. 8.

Rom. 11. d.

Pſalm. 35.

De ſententia iudicis.

Mat. 25. c.

Libr. 1. De operibus iuſtitiæ & miſericordiæ & bonitatis Dei.

Reſponſio.

dicitur miſericors eſſentia diuina prędicatur: & inſup
quòd ipſe ſit miſerorum liberator intelligi datur. Sim
ter cùm dicitur bonus, eſſentia diuina p̄dicatur. Et cù
dr̄ Deus, & inſuper author omnium bonorũ oſtendit
Ita & cùm dicitur Deus, eſſentia diuina prędicatur, &
ſe timendus oſtenditur. Inde ergo quædam opera miſ
ricordiæ, quædam iuſtitiæ dicuntur: nó quin diuina e
ſentia hæc & illa operet̄, & q̄n hæc & illa ſint opera d
uinæ eſſentię, q̄ dr̄ miſericordia & iuſtitia: ſed quia qu
dam ſunt quibus oſtẽditur iudex & æquus diſtributo
quædam quibus oſtenditur miſerator, Miſericors eni
dicit̄ in natura, miſerator in exhibitione. Et in quibu
dam operibus dicitur effectns eſſe miſericordiæ, in qu
buſdam effectus iuſtitiæ: non quod aliud efficiat iuſtiti
aliud miſericordia Dei, ſi ad eſſentiam referas: ſed qu
ex quibuſdam effectibus intelligitur iudex, ex quibuſc
miſerator, vel (vt quibuſdã placet) iuſtus & miſericor
Sed ſecundum hoc occurrit quæſtio, quomodo ex ali
oſtendatur iuſtus, & ex alijs miſericors, cùm ſit idem
eſſe iuſtum & eſſe miſericordem? Si enim ſecundum ea
dem rationem dicitur iuſtus & miſericors, ex eo oper
quo intelligitur iuſtus, intelligitur miſericors, & econ
uerſo. Sed dixi ſuprà, quia cùm dicitur Deus iuſtus & m
ſericors, ita eadem diuina eſſentia ſignificatur, & ſecu
dum eam idem prædicatur, vt etiam quædam diuerſ
intelligantur. Intelligimus enim per hoc eum eſſe miſe
ratoré & iuſtum iudicem. Quod euidenter Origen. oſtẽ
dit, dicens, Omnia quæ Dei ſunt, Chriſtus eſt: Ipſe ſapiẽ
tia eius, ipſe fortitudo, iuſtitia, ſanctitas, ipſe prudentia
ipſe veritas. Sed cùm unum ſit in ſubiacenti pro uariet
te ſenſuum, diuerſis nuncupatur uocabulis. Aliud enin
ſignificat ſapientia, aliud iuſtitia. Quando enim ſapien
tia dicitur, diſciplinis te diuinarum humanarumque re
rum inſtruere intelligitur. Quando iuſtitia, diſtributo
uel iudex meritorum inſinuatur. Ita & prudentia cùn
dicitur, doctor, & demonſtrator bonarum uel malarun
rerum, uel neutrarum intelligitur.

Super Hieremiam ca. 10. ſuper illud. Qui fecit terram infor.

Authori-

Authoritatibus probat quędam iuſtitię, alia miſericordiæ, alia bonitati attribui. D

Quòd autem quædam opera miſericordiæ, quædam ſtitiæ, quædam bonitati attribuantur, in ſcripturis fa e eſt reperire. Et de miſericordia quidem, & iuſtitia aniteſtum eſt: de bonitate verò & miſericordia am- us latet. Sed Auguſt. docet illa opera propriè ad miſe- ordiam pertinere quibus aliqui à miſeria liberantur. *Super Pſ. 135.* l bonitatem verò non ſolùm illa, ſed facturam & gu- rnationem naturalium: ita dicens, Ad miſericordiam rtinet, quòd à peccatis mundat, & de miſeria liberat: l bonitatem verò, quòd cœlum & terram & omnia lde bona creauit vt eſſent. Idem Cœli non indigent *Idem ſuper Pſal. 32.* ſericordia, vbi nulla eſt miſeria: & in terra hominis undat miſeria & ſuperabundat Dei miſericordia. Mi ria ergo hominis & miſericordia dei plena eſt terra, n cæli, qui non indigent miſericordia, indigent tamē gente domino. Omnia enim indigent domino, & mi- ra & felicia: quia ſine illo miſer non ſubleuatur felix n regitur. Item alibi, Miſericordia eſt erga miſeros, *Idem ſuper illud, ſecundum miſericordiam tuā memēto mei tu.* nitas erga quoſlibet. Interdum tamen miſericordia rgè accipitur, vt bonitas.

Quomodo uniuerſæ uię domini dicantur miſericordiæ & ueritas. E

Poſt hæc conſiderari oportet ex quo ſenſu vniuerſæ æ domini dicantur miſericordia & ueritas. Hoc mul- plicem recipit expoſitionem. Vniuerſæ enim viæ do- ini miſericordia & veritas quibus ad nos uenit, ut ait uguſt. ſuper Pſal. intelliguntur duo aduentus. Primus, *Pſalm. 24.* quo manifeſtam & multiplicē miſericordiā nobis ex- buit: & ſecundus in quo requirendo merita iuſtitiam hibebit. Vniuerſæ etiam viæ domini, id eſt, quibus ad ominum aſcendimus, ſunt iuſtitia, qua à malo declina us: & miſericordia qua bonum facimus. In his enim iobus omne bonum meritum includitur. Sed cùm ſu- rius Caſſiod. dixerit in his duobus omnia opera Dei *Ad Pſalm. 100.* cludi, meritò quæri poteſt, an in omni opere domini

Kkk 3 hæc

hæc duo mutuò ſibi iungantur. Quibuſdam placuit t
in omni opere dñi hæc duo concurrere, ſecundum eff
ctũ dico: nam ſecundum eſſentiam non diuidit miſe
cordia à iuſtitia, ſed vnũ eſt. Verùm ſecundũ effectũ n
in omni opere dñi dicunt eſſe miſericordiam & iuſtit
ſed in quibuſdã fatentur tantùm miſericordiã, in alijs
ſtitiam, atq; in alijs miſericordiã & iuſtitiam. Fatent
tñ dñm omnia quæ fecit miſericorditer agere & iuſt
referentes rationẽ dicti ad Dei voluntatem, quæ iuſti
eſt, & miſericordia: non ad effectus miſericordiæ & i
ſtitiæ, qui ſunt in rebus. Alijs autem vr ꝙ ſicut dicit
Deus omnia opera ſua iuſtè facere & miſericordite
ita concedẽdum ſit in omni opere Dei iuſtitiam eſſe
miſericordiã, id eſt, clementiã, ſecundũ effectum uel
gnũ quia nullũ opus Dei eſt, in quo non ſit effectus u
ſignum æquitatis & clementiæ, ſiue occultæ, ſiue ape
tæ. Aliquando.n.manifeſta eſt clementia ſiue benign
tas, & occulta æquitas, aliquando econuerſo.

De iudicio extremo quantũ ad modum ſecũdum quẽ dabitur.

DE SENTENTIA IVDICI
Diſtinct. XLVII.

SOlet etiam quæri qualiter dabitur iudicij ſentẽti
Sed non eſt perſpicuum id explicare. Non enim ſc
ptura apertè definit an uoce illa proferatur, † Venite
nedicti: &, Ite maledicti: an virtute iudicis ita fiet, co
ſcientijs ſingulorum atteſtantibus: ut modo dicitur f
turum, ut iudicis potentiæ effectus ipſius dictione ſig
ficetur. Illa etiam, Eſuriui, & non dediſtis mihi mand
care, & huiuſmodi, magis conſcientijs exprimenda p
rimi putant quàm uerbis: quia Apoſtolus in momen
& in ictu oculi myſterium conſummandum tradit. S
illud ad reſurrectionis ſtatum tantùm referunt, non
iudicium: qui alijs iudicij ſententiam, & malorum inc
pationes, & bonorum præmia verbis exprimenda a
ſerunt.

† Mat. 25. d.
Ibidem.
1. Cor. 15 g

Quod iudicabunt ſancti, & quomodo.

Non

›n aût ſolus Chriſtus iudicabit, ſed & ſancti cum eo *Sapien.3.a.*
icabunt nationes. Ipſe enim Apoſtolis ait, Sedebitis *Matt.19.d*
vos ſuper duodecim ſedes, iudicâtes duodecim tribus *De duodecim ſedibus.*
ael. Nec eſt putandum quòd duodecim Apoſtolis tã-
n hoc promiſerit Chriſtus ubi enim ſedebit Paulus,
i plus omnibus laborauit, ſi non ibi ſedebunt niſi duo
cim? Per duodecim ergo ſedes perfectio tribunalis, id *1.Cor.15.b*
, vniuerſitas iudicantium intelligitur, ſcilicet omnes
fecti, qui relictis omnibus ſecuti ſunt Chriſtum. Per
odecim tribus uniuerſitas iudicandorum. Iudicabũt *Mat.19.d.*
rò eos ſancti, non modo cooperatione, ſed etiam au- *Mat.10.d.*
oritate & poteſtate. Vnde, Gladij ancipites in mani-
s eorum. i. ſententia de bonis & malis in poteſtate eo *Pſal. 149.*
m. Si uerò quæritur, quæ erit eorum poteſtas uel au-
oritas in iudicando? Puto non antè poſſe ſciri, quàm
deatur, niſi diuina reuelatione quis didicerit.

De ordinibus eorum qui iudicando erunt. C

Erunt autem quatuor ordines in iudicio. Duæ q̃ppe
nt partes, electorum ſcilicet & reprobrorum, vt Greg.
moralibus ait. Sed boni ordines eiſdem ſingulis parti *Super Iob li.26.c.24.*
is continentur. Alij enim iudicantur, & pereunt: alij
›n iudicantur, & pereunt. Alij iudicantur, & regnant,
j non iudicantnr, & regnant. Iudicantur & pereunt: *Mat.25.c.*
uibus dominica inclamatione dicetur, Eſuriui, & non
diſtis mihi mãducare, &c. Non iudicantur, & pereũt, *Ioan.3.c.*
uibus dominus ait, Qui non credit, iam iudicatus eſt.
orum enim damnatio toti eccleſiæ nota eſt & certa.
ideo dicuntur tunc non iudicari, quia ad conſpectũ
ſtricti iudicis cum aperta damnatione ſuæ infidelita-
s accedunt: Qui verò profeſſionem fidei ſine operibus
abẽt, iudicabuntur & peribunt. i. redarguentur vt pe-
ãt. Qui verò nec fidei ſacramenta tenuerunt, increpa *Iacob.2.b.*
onem iudicis in ſe fieri non audient: quia infidelitatis
iæ tenebris præiudicati, eius quẽ deſpexerãt inuectio
e redargui non merentur. Illi aũt ſaltem uerba audiẽt,
ui eius fidẽ ſaltem verbo tenuerunt. Illi aũt in dãnatio
e ſua æterni iudicis nec uerba pcipiẽt, q eius reuerẽtiã

nec verbo tenus ſeruare voluerunt: & ideo illi iudicandi, ſed iſti non iudicandi dicuntur. Ex electorum verò parte alij iudicantur, & regnant, ſcilicet qui vitæ maculas lachrimis tergũt, & eleemoſynarum ſuperinductione operiunt: q̃bus iudex veniens in dextera conſiſtenti-
Matt. 25.c bus dicet, Eſuriui, & dediſtis mihi manducare. Alij aũt non iudicantur, & regnant, qui ẽt præcepta legis perfectione virtutum tranſcendunt: quia non hoc ſolum quod lex præcipit implere contenti ſunt, ſed & quod ad perfectionem conſulitur, implere ſtudent. De quibus
Eſaiæ. 3.c. propheta ait, Dominus ad iudicium veniet cum ſenato-
Proue. ultimo c. ribus populi ſui. Et Salomon de eccleſiæ ſponſo loqués ait, Nobilis in portis vir eius, quando ſederit cum ſena-
Iob. 36.a. toribus terræ. Et Iob ait, Non ſaluat impios, & pauperibus iudicium tribuit. Hi ergo rectè ſub generali iudicio non tenentur, ſed iudices veniunt: quia & præcepta generalia viuendo vicerunt, & omnibus relictis Chriſtum ſecuti ſunt. Rectè pauperibus iudicium tribuit, qui quãto huic mundo magna humilitate deſpecti ſunt, tanto tunc maiori culmine poteſtatis excreſcent. De talibus
Apoc. 3.d. dicitur: Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno
Greg. ibi.c. 26. meo: ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius. Vincens dominus cum patre, in throno ſedit: quia poſt paſſionis certamẽ & reſurrectionis palmam, quod patri eſſet æqualis omnibus claruit. Nobis verò in throno filij ſedere eſt ex eiuſdẽ filij poteſtate iudicare. Quia enim iudicãdi principatum ex eius virtute percipimus, quaſi in throno eius reſidemus. Ex his apparet quod ẽt perfectiones ſancti cum Chriſto iudicabunt poteſtate: & quare quidam dicuntur iudicandi, alij non iudicãdi.

De ordine iudicij & miniſterio angelorum. D

Cùm aũt in euangelio legatur quòd dominus mittet angelos ſuos, qui colligent de regno eius omnia ſcanda-
Mat. 24.f. la, & mittent iniquos in caminum ignis. Et item, Exibũt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittẽt eos in caminum ignis. Et iterum, Mittet angelos
Mat. 24.c. ſuos cum tuba, & congregabunt electos à quatuor ven-

tis.

s. Et propheta dicit, Cógregate illis ſanctos eius, Mini- *Pſa. 49.*
erio angelorum illa impleri dubitandum non eſt. Do-
nino enim veniente ad iudicium præcedet ante eum
gnis, quo comburetur facies mundi huius: & peribit cę
um & terra, non ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundũ
peciem quæ immutabitur: cęlum quidem aereum, nõ
æthereum. Tantũ enim aſcendet ignis in iudicio, quan
um aſcenderũt aquæ in diluuio. Ille autem ignis malis
ui reperti fuerint viui, erit cõſumptio: bonis vero, nõ,
t ait Aug. Hoc erit incẽdium mundi ſanctis, quòd fuit
aminus tribus pueris. In quibus ſi aliquid purgandum *De ciuitate*
uerit, per illum ignem purgabitur. Alijs uerò nullã in *Dei lib. 20.*
geret moleſtiam. Purgato verò per ignem mundo & ad *c. 18.*
udicium veniente domino, emittetur vox illa magna,
qua reſurgent omnes mortui: tunc miniſterio angelorũ
ventilabit aera, quia boni cõgregabũtur ibi de quatuor
partibus mundi angelico miniſterio: & quò & rapient *Mat. 3. e.*
obuiam Chriſto in aera reprobis in terra quam dilexe- *Lucæ. 3. d.*
runt remanentibus. Et tunc præconia illa bonorũ (Eſu *1. The. 4. d.*
riui, & dediſtis mihi manducare: & increpationes illæ
malorum, Eſuriui, & nõ dediſtis mihi manducare, &c) *Mat. 25. c.*
proferent vel ſono vocali, vel alio modo. Denique pro-
feret ſnĩa ſuper vtroſque, Venite benedicti &c. Ite ma-
ledicti, &c. Et miniſterio angelum virtute dei cooperãte *Mat. 25. g.*
mittentur mali in caminum ignis, hoc eſt, in infernum. *Idem 13. f.*

Si poſt iudicium dæmones præerunt hominibus ad puniendum. E

Solet quæri, Vtrum in inferno malis, ad puniendum præſint dæmones poſt iudicium, quos carnifices tortoresq; animarum ſcriptura appellat? Apoſtolus dicit, ꝙ Chriſtus tunc euacuabit omnem principatum, & poteſtatẽ, & uirtutem. Dum enim durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præſunt. Sed omnibus collectis, iam omnis prelatio ceſſabit. Hinc quidam putant poſt iudiciũ dæmones non habere poteſtatem cruciandi homines, ſicut modo. Sed ut dæmones uirtute Dei cruciari ſine creaturæ *1. Cor. 15.*

miniſte-

miniſterio aſſerunt, ſic reprobos homines ibi non per operationem dæmonum, ſed virtute diuina tantum æternis ſubijci cruciatibus. Præmiſſa tamẽ authoritas nõ id cogit ſentire, quæ etſi aſſerat tunc nec dęmones dæmonibus, nec homines hominibus præeſſe, non definit tamen an dæmones præſint hominibus ad torquendũ. Vnde quibuſdam videtur eos ſic extare hominibus tortores in pœna, ſicut extiterunt incentores in culpa.

DE FORMA IVDICIS.
Diſtinct. XLVIII. A

De forma et poteſtate iudicis.

SOlet etiam quæri in qua forma Chriſtus iudicabit. In forma vtique ſerui iudicabit, quæ omnibus in iudicio apparebit, vt videant mali in quem pupugerunt. Diuinitatem verò eius mali non videbunt. Vnde Eſaias, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Humanitatem videbunt, vt timeant: diuinitatem, verò non, ne gaudeant. Diuinitas.n.ſine gaudio videri non poteſt.

Eſai. 26.b. ecundum. 70.

Qualis apparebit tunc in forma ſerui. B

Sed cùm in forma humana cõſtet eum apparitur um, q̃ritur an in forma illa glorioſa appareat, ſicut verè eſt. an in forma qualis in paſſione extitit. Quidam putant à malis talem videri, qualem crucifixerũt.i.infirmum: q̃a dicit ſcriptura, vt videant in quem pupugerunt. Sed apertè Aug. dicit formã ſerui glorificatã, à bonis & à malis tũc videri: ſic, Cũ in forma ſerui glorificata iudicantẽ viderint boni & mali, tollet̃ impius, vt nõ videat charitatẽ Dei qua deus eſt: q̃ ſoli mũdo corde videbunt: quod erit eis uita æterna. Forma ergo humana in Chriſto glorificata videbitur à cunctis: vnde & Chriſtus dicit̃ iudicaturus, quia filius hominis eſt. Ita.n.leg tur in euangelio Ioannis, † Et poteſtatem dedit ei iudicium facere: q̃a filius hominis eſt. Non q́ ipſe ex virtute hominis ſit iudicaturus, vel quòd ipſe ſolus ſine patre & ſpiritu ſancto ſit iudiciũ facturus: ſed q̃a ipſe ſolus ĩ forma ſerui iudicãs bonis & malis videbit̃. Cũ ergo pater non iudicat

Zach. 12. Super Ioã. & tract. de tri. li. 1. c. 3. 16. & 17.

Quare Chriſtus dicitur iudicaturus.

† Ioan. 5. d

quen-

uenquam, ſed omne iudiciũ dedit filio: nõ ita eſt intelliendũ, quaſi filius ſolus iudicet, & nõ pater: ſed quia forma filij humana cũctis in iudicio apparebit, nõ in forma infirma, ſed glorioſa. Iudicabit aũt ex virtute diuinitatis, nõ ſine patre & ſpiritu ſancto: & apparebit terribilis impijs, & mitis iuſtis, Erit. n. terror malis, & lumen iuſtis.

Quare ſecundum formam ſerui dicitur Christus ſuſcitaturus corpora. C

Et ſicut dicitur Chriſtus ſecundum formam ſerui iudicaturus, propter cauſam præmiſſam: ita etiam dicitur ſuſcitaturus corpora mortuorum, ſecundum humanitatem, cùm tamen virtute diuinitatis ſit ſuſcitaturus, non humanitatis. Sed hac ratione illud dicitur, quia in humanitate ſuſcepit quòd eſt cauſa noſtræ reſurrectionis, id eſt, paſſionẽ & reſurrectionem. Ideo ei aſcribitur ſecundum hominem ſuſcitatio mortuorum. Vnde Auguſt. Per verbum filium Dei fit animarũ reſurrectio. Per verbum factum in carne filium hominis fit corporũ reſurrectio. Item, Iudicat & ſuſcitat corpora nõ pater, ſed filius ſecundum diſpenſationem humanitatis: in qua minor patre eſt Chriſtus. In eo quòd eſt filius Dei, eſt vita quæ viuificat animos: in eo ꝙ eſt filius hominis, iudex. Ecce ſecundum formã humanitatis dicitur ſuſcitaturus corpora, & iudicaturus. Iudicaturus autem, quia illa forma cunctis in iudicio apparebit: & ſuſcitaturus, quia in eadem forma meritũ & cauſam reſurrectionis noſtrę ſuſcepit. Et quia ſecundũ eandem formã vocem dabit, qua mortui de monumentis reſurgent & procedent. Secundum quòd Deus eſt, viuificat animas, nõ pater tantum quia non tantùm pater vita eſt, ſed & filius cum eo, & ſpiritus ſanctus eadem vita eſt, quæ pertinet ad animã, non ad corpus. Corpus. n. non ſentit vitã ſapientiæ, ſed anima quæ illuminaĩ a lumine ęterno. Licet ergo Chriſtus potentia diuinitatis viuificet animas, & ſuſcitet corpora, & iudicet: nõ ocioſe tamen & præter rationẽ ei ſecundũ formam Dei tribuitur viuificatio animarũ, & ſecundũ formam ſerui iudicium, & reſuſcitatio corporũ.

Super Ioã. tracta. 23.

ibidem.

De loco

De loco iudicij. D

Putãt quidam dominum deſcenſurum in uallem Ioſaphat in iudicio, eò quòd ipſe per Iohelem prophetam ſic loquitur. Congregabo omnes gẽtes, & deducam eas in uallem Ioſaphat, & diſceptabo ibi cum eis. In cuius capituli expoſitione ita reperi. Hoc quidam pueriliter intelligunt, quod in ualle quæ eſt in latere mõtis Olijueti, deſcenſurus ſit dominus ad iudicium, quod friuolum eſt. Quia non in terra, ſed in ſpatio huius aeris ſedebit contra locum montis Olijueti, ex quo aſcendit. Et ſicut Ioannes Chryſoſtomus dicit, Angeli deferẽt ante eum ſignum crucis, unde in euangelio ueritas dicit. Et tunc apparebit ſignum filii hominis, &c. Ioſaphat autem interpretatur iudicium domini. In uallem ergo Ioſaphat, id eſt, iudicii domini congregabuntur omnes impii. Iuſti uero non deſcendent in uallem iudicii, id eſt, damnationem, ſed in nubibus eleuabuntur obuiam Chriſto.

Iohel.3.a *Mat. 24.c.* *1.Theſ.4.*

De qualitate luminarium, & temporis poſt iudicium. E

Veniente autem ad iudicium domino in fortitudine & poteſtate magna, ſol & luna dicuntur obſcurari, non ſui luminis priuatione, ſed superueniente maioris luminis claritate. Virtutes quoque cœlorum, id eſt, angeli, dicuntur moueri, non metu damnationis, uel aliqua perturbatione pauoris, ſed quadam admiratione eorũ quæ uiderint. Vnde Iob, Columbæ cęli pauent aduentum eius. Ante diem uerò iudicii ſol & luna eclipſim patientur, ſicut Iohel, teſtatur, dicens, Sol conuertetur in tenebras, & luna in ſanguinem, antequam ueniat dies domini magnus & horribilis. Magnus uerò dicitur propter magna quę ibi fient. Cùm autem factum fuerit cęlum nouum & terra noua, tunc erit lux lunæ ſicut lux ſolis teſtante Eſaia, Et erit lux ſolis ſeptempliciter id eſt, ſicut lux ſeptem dierum, quia quantum luxit ſol in prima conditione ſeptem dierum ante peccatũ primi hominis, tantùm lucebit poſt iudiciũ. Minorata enim fuit lux

Luc.21.c. *Mat.24.c.* *Iob 26.c.* *Iohel.2.g.* *Eſa.30.f.*

ix ſolis & lunæ aliorumq; ſyderum per peccatũ primi ominis: ſed tũc recipiet ſol mercedem ſui laboris, quia eptẽpliciter lucebit: & tunc non erit viciſſitudo diei & octis, ſed tantùm dies. Vnde Zacharias, Et erit dies vna *Zach.14.b.* uæ nota eſt domino, non dies neque nox: & in tẽpore eſperæ erit lux: quia tũc nõ erit varietas diei & noctis uæ modò eſt, ſed continua dies & lux. Eſaias tamen vi *Eſa. 60.d.* etur dicere, quod tunc non luceat ſol uel luna, loquens ongregationi ſanctorum. Non erit ibi, inquit, amplius ol ad lucendum per diem, nec ſplẽdor lunę illuminabit e: ſed erit tibi dominus in lucem ſempiternam. Sed his erbis non negat ſolem & lunam tunc lucere, ſed ſignifi at his qui tunc erunt in æterna beatitudine, nullum lu s vſum præſtare. Quia ut ait Hiero. ſuper eundẽ locũ, *Hierony. li.* æli & terræ, ſolis atq; lunæ nobis ceſſabit officium, & *10.* it ipſe dominus lumen ſuis in perpetuum. Poteſt etiã ntelligi illud Eſaiæ ea ratione dictum, quia ſol & luna unc non habebunt ortum & occaſum ſicut nunc. Vnde idor. illud Eſaiæ quaſi exponens, ait: Poſt iudicium ſol *De ordine* boris ſui mercedem ſuſcipiet. Vnde Propheta, Lucebit *creaturarũ.* ptempliciter, & non veniet ad occaſum nec ſol nec lu *1.cap.5.* a: ſed in ordine quo creati ſunt ſtabunt, ne impij in tor *Eſa.30.f.* entis ſub terra poſiti fruantur luce eorum. Vnde Aba *Abacuc 3.c* ic, Sol & luna ſteterunt in ordine ſuo. Ecce apertè dicit olem & lunam tũc lucere, ſed ſtabiliter permanere: ubi iam ſignificat infernũ eſſe ſub terra. Si uerò quæritur uis ſit vſus lucis ſolis & lunæ tũc, fateor me ignorare, uia in ſcripturis non memini me legiſſe.

DE DIFFERENTIA MANSIONVM in cœlo & in inferno. Diſtinct. XLIX. A

De ſtatu & conditione bonorũ poſt iudicium.

POſt reſurrectionem verò facto vniuerſo impleto- que iudicio, ſuos fines habebunt ciuitates duę: una Chriſti, alia diaboli: vno bonorum, altera malorũ: raque tamen angelorum & hominum. Iſtis voluntas, is facultas non potuerit eſſe peccandi, uel ulla cõditio *Aug. in Enchi. ca. 111.*

moriendi

moriendi. Iſtis in æterna vita fœliciter viuentibus, ill infœliciter in æterna morte ſine moriendi poteſtate d rantibus: quoniã vtriq; ſine fine. Sed in beatitudine iſt alius alio præſtabilius: in miſeria verò illi alius alio tole rabilius permanebunt. Ex his apparet quòd ſicut bon differenter glorificabuntur, alij magis, alij minus: ita & mali differenter in inferno punientur. Sicut enim in d

Ioan. 14. a mo patris, id eſt, in regno cœlorum manſiones mult ſunt, id eſt, præmiorum differentiæ: ita & in gehenna c uerſæ ſunt manſiones, id eſt, ſuppliciorum differentiæ

Ioan. Chryſoſt. Omnes tamen æternam pœnam patientur ſicut omne electi eundem habebunt denarium, quem paterfamilia

Matt. 20. dedit omnibus qui operati ſunt in vinea. Nomine dena rij aliquid omnibus electis cõmune intelligitur, ſcilice vita æterna, Deus ipſe quo omnes fruentur, ſed impari

1. Cor. 15. c ter. Nam ſicut erit differens clarificatio corporum, it differens gloria erit animarũ. Stella. n. a ſtella, id eſt, ele ctus ab electo differt in claritate mẽtis & corporis. Ali enim alijs viciniusclariusque Dei ſpeciem contẽplabu tur: & ipſa contẽplandi differentia diuerſitas manſioni vocatur. Domus ergo eſt vna, id eſt, denarius eſt vnus

Matt. 20. a ſed diuerſitas eſt ibi manſionũ, id eſt, differẽtia claritatis quia vnũ eſt ſummũ bonũ beatitudo & vita oĩum, id eſt Deus ipſe. Hoc bono oẽs electi perfruentur, ſed alij alij

1. Cor. 14. d plenius. Perfruentur autẽ videndo per ſpeciem, non pe ſpeculum in ænigmate. Habere ergo vitam, eſt videre v

Ioan. 17. a tam, id eſt, cognoſcere Deũ in ſpecie. Vnde veritas ait i euangelio. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te verun Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, eſſe vnum & ſ lum verum Deum, hoc eſt, habere vitam, id eſt, cognoſc re te. non eſt enim ipſa cognitio, quæ tu es, ſed per co gnitionem habetur bonum, quod tu es, id eſt, uita.

Si omnes homines volunt eſſe beati. 1

Solet etiam quæri de beatitudine, utrum eam omne uelint, & ſciant quæ ſit uera beatitudo? De hoc Augu

Cap. 4. ſtin. in libro 13. de Trinita. ita diſſerit, Mirum eſt cùm ca peſſendæ retinendæque beatitudinis uoluntas una ſi

omnium,

omnium, unde tāta exiſtat de ipſa beatitudine rurſus diuerſitas uoluntatū: nō φ eam aliquis nolit, ſed φ nō oēs eam norint. Si n. eam oēs noſcerent, nō ab alijs putaretur eſſe in uirtute animi, ab alijs in uoluptate corporis, ab alijs atq; alijs alibi atq; alibi. Qūo ergo oēs amant qđ non oēs ſciunt? Quis poteſt amare quod neſcit, ſicut ſuprà diſputauit? Cur ergo beatitudo amatur ab omnibus, nec tñ ſcitur ab omnibus? An fortè ſciunt oēs quæ ipſa ſit, ſed non oēs ſciunt ubi ſit, & inde contentio eſt? An fortè falſum eſt quod pro uero poſuimus, beatè uiuere oēs homines uelle? Si. n. beatè uiuere eſt (verbi gratia) ſecundū animi uirtutem uiuere: quomodo beatè uiuere uult, qui hoc non uult? Nonne uerius dixerimus, Homo ille non uult beatè uiuere: quia non uult ſecundum uirtuté uiuere: quod ſolū eſt beatè uiuere? Non ergo omnes beatè uiuere uolunt, imò pauci hoc uolunt: ſi non eſt beatè uiuere, niſi ſecundum uirtutem animi uiuere, quod multi nolunt. Itane falſum erit, unde nec ipſe Cicero dubitauit? Ait enim, Beati certè omnes eſſe uolumus. Abſit ut hoc falſum eſſe dicamus. Quid ergo? An dicendum eſt, etiamſi nihil aliud ſit beatè uiuere, quàm ſecundum uirtutem animi uiuere: tamen & qui hoc non uult, beatè uiuere uult? Nimis quidem hoc uidetur abſurdum. Tale enim eſt ac ſi dicamus: qui non uult beatè uiuere, uult beatè uiuere. Iſtam repugnantiam quis audiat? quis ferat? & tamen ad hanc cōtrudit neceſſitas. Si omnes beatè uiuere uelle uerum eſt, & non omnes uolunt ſic uiuere: quomodo ſolum uiuitur beatè? An illud ab his anguſtijs poterit nos eruere, ſi dicamus nihil eſſe beatè uiuere, niſi uiuere ſecundum delectationem ſuam: & ideo falſum non eſſe quòd omnes beatè uiuere uelint, quia omnes ita uelunt ut quenque delectat? Sed id quidem falſum eſt. Velle enim quod non deceat, eſt eſſe miſerrimum. Nec tam miſerum eſt non adipiſci quod uelis, quàm adipiſci uelle quod non oporteat. Quis ita cæcus ſit, ut dicat aliquem ideo beatum, quia uiuit ut uult, cùm profectò etſi miſer eſſet, minus

Ibidem paulò poſt.

Cicero in Hortenſio.

Ibidem. c. 5 in prin. c.

nus tamen eſſet, ſi nihil eorum quæ perperam voluiſſet habere potuiſſet? Mala enim volūtate vel ſola miſer q̄ſque efficitur: ſed miſerior, cū deſideriū malæ volūtat. impletur. Quapropter quoniā uerum eſt ꝙ omnes homines eſſe beati uelint, idq; ardentiſſimo amore appetant & propter hoc cætera quæcunq; appetant: nec quiſqu poteſt amare, quod omnino q̄d uel quale ſit neſcit: ne poteſt neſcire, quid ſit, quod ſe velle ſcit: ſequitur vt omnes beatam vitam ſciant. Omnes autē beati habet quod volunt, quanuis nō omnes qui habent quod volunt cōtinuò ſint beati. Continuò autē miſeri ſunt, qui uel nō habent quod volūt, uel id habent quod nō rectè volūt. Beatus ergo non eſt, niſi qui & habet omnia q̄ vult, & nihil vult malè. Ille quippe beatè, uiuit, qui uiuit vt vult, nec male aliquid vult. Cū ergo ex his duob. conſtet beata vita, licet in malis ſit aliquis bonus, non tñ niſi finiti omnib. malis eſt beatus. Cùm ergo ex hac vita, qui in his miſeriis fidelis & bonus eſt, venerit ad beatā vitam: tunc erit verè, quod nunc nullo modo eſſe pōt, vt ſic homo viuat quō vult. Non.n ibi volet malè viuere, aut uolet aliquid q̄d deerit, aut deerit aliquid q̄d voluerit. Quicquid amabitur aderit, nec deſiderabitur quod nō aderit. Et oē q̄d ibi erit, bonum erit, & ſummus Deus, ſummum bonū erit: & quod eſt oīno beatiſſimum, ita ſemper fore certum erit. Beatos aūt eſſe ſe velle omnium hoīum eſt. Beatos ſe eſſe velle oēs in corde ſuo vident, nec tamen omnium eſt fides, qua ad beatitudinem peruenitur.

Quis ſit beatus cap. 6. 7. & 8.

Si quid de Deo cognoſcit aliquis, quod ibi non intelligant omnes. C

Solet etiam quæri, Vtrum aliquid de Deo cognoſcat aliquis magis meritus, vt Petrus: quod non cognoſcat aliquis minus meritus, vt Linus? Pluribus videtur quod omnia de Deo ad beatitudinem ſpectantia omnes communiter electi cognoſcant, ſed differenter. Nihil enim in Deo noſcibile maius digniúſque videtur, quàm eum intelligere trinum & vnum. Hoc autem

omnes

nnes tunc per ſpeciem cognoſcent. Vnde ſequitur, vt
on ſit aliquid beatitudini pertinens incognitum alicui
atorum omnes ergo cuncta illa videbunt, quorum co
itio ſeruit beatitudini: ſed in modo videndi different.
ius enim alio magis, alius alio minus fulgebit. *1. Cor. 15. c.*

De paritate gaudij. D

Solet etiam quæri, An in gaudio diſpares ſint, ſicut in
ritate cognitionis differunt? De hoc Augu. ait, Multæ *In lib. de ciuit. Dei. In lib. de virg. cap. 26.*
anſiones in vna domo erunt, ſcilicet variæ præmiorũ
gnitates: ſed vbi Deus erit omnia in omnibus, erit etiã
 diſpari claritate par gaudium: vt quod habebunt ſin-
ili, cõe ſit omnibus: quia etiam gloria capitis omnium
it per vinculum charitatis. Ex his datur intelligi, ꝙ per
udium omnes habebũt, etſi diſparem, cognitionis cla-
tatem: quia per charitatem quæ in ſingulis erit perfe-
a, tantum quiſq; gaudebit de bono alterius, quantum
udebit ſi in ſeipſo haberet. Sed ſi par erit cunctorũ gau
um, videtur ꝙ par ſit omnium beatitudo: quod con-
t omnino non eſſe. Ad quod dici poteſt, ꝙ beatitudo
r eſſet ſi ita eſſet par gaudium, vt ẽt par eſſet cognitio:
d quia hoc non erit, non faciet parietas gaudij parita-
m beatitudinis. Poteſt etiam accipi per gaudiũ, vt non
feratur paritas ad intentionem affectionis gaudẽtiũ,
d ad uniuerſitatem rerum de quibus lętabitur: quia de
nni re unde gaudebit unus, gaudebunt omnes.

Si maior ſit beatitudo ſanctorum poſt iudicium. E

Poſt hoc quæri ſolet, Si beatitudo ſanctorum maior
: futura poſt iudicium quàm interim? Sine omni ſcru-
ulo credendum eſt eos habituros maiorem gloriã poſt
idicium, quàm ante: quia & maius erit gaudium eorũ,
t ſuprà teſtatus eſt Auguſtinus, & amplior erit eorum *Super Oſee. 6. ſuper illud uiuifica nos poſt tres dies.*
ognitio. Vnde Hieron. peracto iudicio ampliorem glo
am ſuæ claritatis Deus demonſtrabit electis. Si quem
ouet quid opus ſit ſpiritibus defunctorum corpora
a in reſurrectione recipere, ſi eis poteſt ſine cor-

Super Geneſ. ad lib. 12. cap. 35. poribus ſumma beatitudo præberi difficilis quæſtio eſt, nec poteſt à nobis perfectè definiri. Sed tamen dubium non eſt, & raptam à carnis ſenſibus hominis mentem, & poſt mortem ipſa carne depoſita non ſic videre poſſe incommutabilem ſubſtantiam, id eſt, Deum ſicut ſancti angeli vident, ſiue alia latentiori cauſa: ſiue ideo quia ineſt ei naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrãdi, quo retardatus quodammodo, ne tota intentione purgat in illud ſummum cœlum, donec ille appetitus cõquieſcat. Porrò ſi tale ſit corpus, cuius ſit difficilis & grauis adminiſtratio, ſicut hæc caro quæ corrumpitur: multo magis *1 Cor. 15. f* auertitur mens ab illa viſione ſummi cœli. Proinde cum hoc corpus iam non animale, ſed ſpirituale receperit æquata angelis, habebit perfectum naturæ ſuæ modũ, obediens & imperans, viuificata, & uiuificans, tam ineffabili facilitate, vt ſit ei gloriæ, quod fuit ſarcinæ.

SI MALI IN INFERNO PECCABVNT.

Diſtinct. L. A

De ſtatu et conditione dãnatorum & malorũ poſt iuditiũ & quantũ ad rationẽ & uoluntatem.

HIc oritur quæſtio ex præmiſſis ducens originem. Suprà enim Auguſt. † loquens de malis in inferno damnatis, & bonis in cœlo glorificatis, dixit quod nec bonis voluntas, nec malis facultas eſſe peccandi poterit. Et de bonis quidem conſtat, ſed de malis à quibus voluntatem malam non remouet, quæritur quomodo ſit verum eos nõ poſſe peccare: imò quomodo verum ſit eos non peccare, cùm malam habeant voluntatem? † Quidam autumant illam voluntatem non eſſe peccatũ, ſed ſupplicium tantùm. Si uerò peccatum eſſe fatentur, ſed per illud eos non merendi quàm pœnam: quia non eſt ibi locus merendi. Illud ergo peccatum dicunt non eſſe meritum ſupplicij, ſed ſuppliciũ mali meriti, quod in hac vita præceſſit. De hoc autem Aug. ita dicit, Tempus acquirendi vitam æternam in hac tãtùm vita Deus hominibus dedit, vbi voluit etiam pœnitentiam eſſe fructuoſam, Ideo hic pœnitentia fructuoſa eſt, quia poteſt

† Enchir. c. 111.

† Soluit ſecundum diuerſos.

In lib. de fi. ad Petrum ca. 3.

hic

hic homo depoſita nequitia bene viuere, & mutata voluntate merita ſimulq; opera mutare, & ea gerere quæ Deo placeant. Quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pęnitentiam in futuro ſeculo de malis ſuis, ſed indulgentiam in conſpectu domini non inueniet, quia etſi erit ſtimulus pœnitudinis, tamen nulla erit ibi correctio voluntatis. A talibus. n. ita culpabit iniquitas ſua vt nullatenus ab eis poſſit uel diligi, vel deſiderari iuſtitia. Voluntas. n. eorũ talis erit, vt hëat ſemper in ſe malignitatis ſuæ ſupplicij, nunquã tñ recipere poſſit bonitatis affectum Quia ſicut illi qui cũ Chriſto regnabunt nullas in ſe malæ voluntatis reliquias habebunt: ita illi q erũt in ſupplicio æterni ignis cũ diabolo & angelis eius deputati, ſicut nullã habebunt vlterius requiẽ: ſic bonã nullatenus poterunt hẽre voluntatẽ. Et ſicut cohæredibus Christi dabit perfectio gratiæ ad æternã gloriã: ita conſortibus diaboli cumulabit ipſa malignitas pęnã, qñ exterioribus deputati tenebris, nullo illuſtrabuntur interiori lumine veritatis. Ex his apparet reprobos in inferno pęnitentiã ſic geſturos, vt p eã prauã voluntatẽ non deſerãt: & illa maligna volũtas erit eis ad cumulũ pęnæ: p q̃ tñ nõ merebuntur, qa nullus meret, niſi in hac vita. *Mat. 25. d.*

Quare dicuntur tenebræ exteriores. B

Hic quæri poteſt quare illæ tenebræ quibus inuoluentur mali in gehenna dicuntur tenebræ exteriores? Quia tunc mali penitus extra lucem corporalem & ſpiritualem, ſcilicet Deum, erunt. Nunc enim etſi patiantur tenebras in cœcitate mentis, non tamen penitus extra lucem Dei ſunt, nec corporali luce priuantur. De hoc Auguſt. ſic ait, Ira Dei & in iudicio erit, & hic eſt in cęcitate mentis, cùm dantur mali in reprobum ſenſum. Ibi exteriores tenebræ erunt, quia tũc peccatores penitus erũt extra Deum. Quid eſt n. penitus eſſe extra Deum, niſi eſſe in ſumma cæcitate? † Si quidẽ habitat Deus lucem inacceſſibilem. Hæ autem tenebræ hic iam incipiunt in peccante, cũ ab interiori Dei luce ſecluditur ſed nõ penitus dũ in hac vita eſt. Ecce quare ibi peccator dr̃ pati

Super Pſa. 6. ſuper illa verba turbatus eſt à furo. ocul. meus.

† 1. Ti. 6. c.

exteriores tenebras, & non hic: quia ibi ſecludetur penitus à luce Dei, quod non hic. Sed quomodo intelligenda eſt illa ſecluſio? An quia nõ videbunt Deũ per ſpeciem? ſed nec aliquis videt hic Deum per ſpeciẽ. An per diſſimilitudinẽ quam facit peccatum inter Deũ & hominẽ? ſed & hic multi per grauia peccata elongantur à Deo. An quia Deũ odiunt, ita ut uelint Deũ non eſſe? ſed &
Pſal.73. hic multi Deũ oderunt: de quibus ſcriptũ eſt. Superbia eorũ qui te oderunt, aſcendit ſemper. Quæ eſt ergo illa elongatio? Sanè exteriores tenebræ intelligi poſſunt, q̃dam malignitas odij & uoluntatis, quæ tunc excreſcet in mentibus reproborũ, & quædã obliuio Dei: quia tormentorũ interiorum & exteriorũ doloribus adeò afficientur & turbabuntur, ut ab illis ad cogitandũ aliquid de deo uix, uèl raró, uel nunquã mentem reuocent. Vt qui nimio premuntur pondere, adeo ſtupeſcunt & turbant, ut interim in aliã cogitationẽ non ſe extendãt: ſed illuc tendit impetus cogitationis, vbi ſentit uis doloris. Sed in hac vita nullus adeo malus eſt, vt penitus ſecludat à cogitatione dei. quia nec perdit appetitũ beatitudinis & quendã boni amorẽ quem naturaliter habet rationalis creatura. Illas autẽ exteriores & profundiſſimas tenebras reprobos perpeſſuros poſt iudiciũ dicit Aug. opponens de illo diuite, qui in inferno poſitus, eleuãs oculos
Luc.16.f.g vidit Abraham, & in ſinu eius Lazarum: cuius comparatione coactus eſt confiteri mala ſua, vſq; adeo vt fratres roget ab his p̃moneri: quod ante iudiciũ factũ legit. Sed poſt iudiciũ in profundioribus tenebris erunt impij, ubi nullam dei lucem uidebunt cui confiteantur.

De animabus damnatorum, ſi quam habent notitiam eorum quæ hic fiunt. C

Aug. ſuper Pſal.108. ibi. Laudem meam ne taceris. Præterea quæri ſolet, ſi reproborum animæ quo nũc in inferno cruciantur, notitiam habeant eorum quæ circa ſuos in hac vita geruntur, & ſi aliquo modo doleant ſuper infortunijs ſuorum charorum. Hanc quæſtionem Aug. commemorat. ex parte eam explicans, ex parte uerò inſolutam relinquens. ait enim, Quæret aliquis an

vllus

ullus dolor tangat mortuos de his quæ in ſuis poſt mortem contingunt, uel quomodo ea quæ circa nos aguntur, nouerint ſpiritus defunctorum? Cui reſpondeo magnam eſſe quæſtionem nec in præſenti differendam. Verumtamen breuiter dici poteſt, quod eſt cura mortuis de ſuis charis, vt de diuite legitur: qui cùm tormenta apud inferos pateretur, leuauit oculos ad Abraham: & inter alia dixit: Habeo enim quinque fratres: mitte aliquem ex mortuis, ut teſtetur illis ne & ipſi ueniant in hunc locum tormentorum. Habent enim mortui curam de uiuis, quos ſciunt viuere, quia nec in locis pęnarum vidét eos, ubi diues ſine fratribus erat: nec in requie beatorũ, ubi Lazarum & Abraham, quanuis longè agnoſcebat. Non tamen ideo conſequens eſt eos ſcire quæ circa charos ſuos aguntur hic, uel læta, uel triſtia. *Luc. 16.g.*

Quomodo accipienda ſunt quæ de Lazaro, & diuite leguntur. D

Si quis autem quęrat quomodo intelligatur, ꝙ de Lazaro & diuite legitur: Audiat Aug. reſponſum dicentis, Si quis putat animas corpore exutas locis corporalibus contineri, cùm ſint ſine corpore, non deerũt qui faueãt, & diuitem ſitientem in loco corporali fuiſſe contendãt, ipſamq; animam corpoream præparaſſe linguam, & illam de Lazari digito cupiſſe. Sed melius eſt dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Diuité in ſupplicio, pauperem in refrigerio eſſe non dubito. Sed quomodo intelligatur diuitis lingua, digitus Lazari, flamma inferni, ſinus Abrahæ, & huiuſmodi, uix à manſuetis, contentioſis autem nunquam inuenitur. *Aug. ſuper Gen. ad literam 8.c.5.*

Si ſe vident boni & mali. E

Solet etiam quæri, Vtrum uiciſſim ſe uideant illi qui ſunt in inferno, & illi qui ſunt in gloria? Sicut ſancti tradunt & boni malos, & mali bonos uident uſque ad iudicium. Poſt iudicium verò boni uidebunt malos, ſed nõ mali bonos. Vnde Gregorius. Infideles in imo poſiti, ante diem iudicij fideles ſuper ſe in requie attendunt, *Greg. ſuper Lucam. 16.*

in gl. ſuper illud, Factū eſt aūt. Hom 40.

quorum gaudia poſt contemplari non poſſunt.

De chaos inter bonos & malos. F

Sed cùm ſancti malos in tormentis uideant, nonne aliqua compaſſione erga eos mouentur? nonne eos de tormentis liberari cupiunt? Recole illud euangelicum quod Abraham diuiti reſpondit, Inter vos & nos chaos magnum firmatū eſt, vt hi qui volunt hinc tranſire ad uos non poſſint, neq; inde huc tranſmeare. Quid eſt illud chaos inter bonos & malos, niſi hinc iuſtitia, inde iniquitas, quæ nullatenus ſociari valent? Adeò.n. ſancti Dei iuſtitiæ addicti ſunt, vt nulla compaſſione ad reprobos tranſire valeant, nullo pro eis inter ſanctos fiat interceſſio. Quomodo ergo inde uolunt aliqui tranſire ad illos, ſed nō poſſunt? Quia ſi Dei iuſtitia admitteret, non fieret eis moleſta liberatio eorum. Vel ita dicuntur uelle & non poſſe: non quia velint & non poſſint, ſed quia etſi uellent, non poſſent eos iuuare. De hoc ita Gregorius ait, Sicut reprobi à pœnis ad gloriam ſanctorum tranſire volunt, & non poſſunt: ita & iuſti per miſericordiam mente ire volunt ad poſitos in tormentis, ut eos liberent, ſed non poſſunt: quia iuſtorum animæ etſi in naturæ ſuæ bonitate miſericordiam habent, iam nunc authoris ſui iuſtitiæ coniunctæ tanta rectitudine conſtringuntur, vt nulla ad reprobos compaſſione moueantur.

Luc. 16. c.

Greg. ſuper Lucam.

Quòd viſa impiorum pœna non minuit beatorum gloriam. G

Poſtremò quæritur, An pœna reproborum uiſa decoloret gloriam beatorum: an eorum beatitudini proficiat? De hoc ita Gregorius ait, Apud animum iuſtorum non obfuſcat beatitudinem aſpecta pęna reproborum: quia ubi iam compaſſio miſeriæ non erit, minuere beatorum lætitiam non ualebit. Et licet iuſtis ſua gaudia ſufficiant, ad maiorem tamen gloriam uident pęnas malorum, quas per gratiam euaſerunt, quia qui Dei claritate uident, nil in creatura agitur quod uidere nō poſſint. Non eſt autem mirandum, ſi ſancti iam immortales reprobos uideant mētis intelligentia, cùm prophetę mor-

Greg. ſuper Luc. 16. Fili recordare, Ho. 40.

tales

tales adhuc videre hæc omnia meruerunt. Egredientur ergo electi non loco, ſed intelligentia vel viſione manifeſta, ad videndum impiorum cruciatus: quos videntes non dolore afficientur, ſed lætitia ſatiabuntur, agentes gratias de ſua liberatione, uiſa impiorum ineffabili calamitate. Vnde Eſaias impiorum tormenta deſcribens, & ex eorum viſione lætitiam bonorũ exprimens, ait, Egredientur, electi ſcilicet, & videbunt cadauera virorũ, qui præuaricati ſunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur, & erunt vſque ad ſatietatem uiſionis omnis carni, id eſt, electis. Lætabitur enim iuſtus, cùm uiderit vindictam. *Hier. li. 8. c. 66. ſuper Eſaiam in fine, ſuper illud, egredietur è calo, &c.* *Eſa. vlt. g.* *Pſal. 5.*

Hæc de pedibus ſedentis ſuper ſolium excelſum, quos Seraphin duabus alis velabant, ſcriptori, etſi non auditori, commemoraſſe ſufficiat: quia à facie exorſus ſedentis per media ad pedes vſq; via duce peruenit. Eſai. 6.

Petri Lombardi Epiſcopi Pariſienſis ſententiarum libri IIII. & ultimi
Finis.

INDEX GENERALIS OMNES FERE SENTENTIAS, quæſtiones, & concluſiones in quattuor Sententiarum libros continens, ſecundum ordinem literarum.

INDEX IN LIB I.

Accidens nullum cadit in deum. di. 26.c

Amor, mens, & notitia in anima imaginé gerunt trinitatis. diſt.3.f

Amor, charitas, dilectio patris, & filij & ſpiritus ſancti diſt. 10.a. & diſt. 17.b.

Anima quomodo eſt imago trinitatis. diſt.3.g

Anima dicitur ſimplex reſpectu corporis. diſt.8.e

Animæ an de cęlo poſſunt reduci ad corpora propter aliqua merita, diſti. 41.

B

Bonitas, ſapientia, potentia quomodo de deo dicuntur. di.34.f

Bonitas ſpiritui ſancto, ſapientia filio, potétia patri, quare attribuatur. ibid.g.h

Bona uel mala fieri quomodo vult deus. di.46. per totum.

Bonum eſt mala fieri quomodo intelligatur. diſt. 46.K.

Boni quadruplex acceptio di.46.h

Bona facere & mala uitare quare pręcepit deus. di. 47. per totum.

Bona uel mala uoluntas hominis quando eſt idé, uel aliud uolens quod deus vult. di.48.a

Bona dei uolútas. mala hominum voluntate impletur. di.48.b

C

Charitas, amor, & dilectio patris & filij & ſpiritus ſancti

ſancti. diſt. 10.b. & diſt. 17.d

Charitas, quamuis ſit ſubſtãtia tirinitatis, propriè tamen refertur ad ſpiritum ſanctum. diſt. 10.c.

Charitas dicitur Deus diſt. 10. & diſt. 17. per totum.

Charitas, q̃ eſt ſpiritus S. vtrum augeatur uel minuatur in homine, vel an magis uel minus habeatur. diſt. 17.g

Cognitio Dei quomodo fit per creaturas, & quo modo in creaturis appa ret veſtigiũ trinitatis di. 3.a.b.c. & per totum.

Creator quomodo cognoſcitur per creaturas. diſt. 3.a

Creatura mundi quare dicatur homo. ibi.

Creatura in qualibet appa ret ueſtigium trinitatis. diſt. 3 f.

Creatura nulla à ſe & per ſe quicquam facere poteſt. diſt. 42.g.

D.

Dabilis cui eſt ſpiritus ſanctus utrum ſcilicet & filio, an tantum hominibus, diſt. 17.c

Damnari vtrum poſſit prę deſtinatus. diſt 40.b.

Deus vtrum fruatur uel vtatur nobis. diſt. 1.f

Deus verus vnus ſolus eſt trinitas diſt. 2. per totũ.

Deus quomodo cognoſcitur per creaturas, quam uis ſit inuiſibilis. diſt. 2. per totum.

Deꝰ unus in trinitate quo modo probatur. diſt. 3.f. & per totum.

Deus utrũ genuit Deum. diſt. 4.a.

Deus an uoluntate uel neceſſitate ſit, & an nolẽs uel uolens ſit Deus. diſt. 16.a

Deus quomodo eſt ſimplex, incommutabilis, & immortalis. diſt. 5.a. & per totum.

Dei ſimplicitas nulli prędi camentorum ſubijcitur diſt. 8.g.

Deus cùm ſit ſimplex, quo modo multiplex dicitur diſt. 8.f

Deus quomodo dicit̃ ſub ſtantia. diſt. 8.b.

Deus non eſt dicendus triplex, ſed trinus. diſt. 19. e

Deus uerius cogitatur q̃ di citur. diſt. 23 d.

Deum eſſe, & quod dei eſt, non ſunt idem. diſtinct. 34 b

Deus quomodo bona co gnoſcit, & quomodo mala diſt. 39.b

Deus quomodo dicat̃ eſſe

in omnibus rebus. diſt. 37.a.b.
Deus quomodo habitat in ſanctis.diſt.37.c
Deus vbi erat anteq̄uã eſſet creatura.diſt.37.c.
Deus nõ dicit̃ localis, nec loco nec tempore moue tur.diſt.36.l
Deus quomodo ſcit uel ne ſcit omnia.diſtin.39.per totum.
Deus poteſt ſcire aliquid nouiter uel ex tempore. diſt.39.b
Deus utrũ poſſit ſcire plura quàm ſcit.diſt.39.c.& di.44 per totum.
Deus an quod ſemel ſcit ſemper ſciat.diſt.41.f
Deus quatuor modis dicitur operari.diſt 12 h
Deus de Deo utrum ſecun dum ſubſtantiam dicatur.diſt.27.h.
Deus quare dicitur omnipotens cùm nos multa poſſumus quæ ipſe non poteſt,diſt 42.a.b.
Deus an poſſit meliora facere quàm facit. diſt.44. per totum.
Deus an ſemper poſſit omne quid pri⁹ potuit? diſ. 44.d
Dei uoluntas quid ſit, & quibus modis accipiatur.diſt.45.f.diſt.47.b
Deus an uelit ab omnibus fieri omnia quæ præcipit, uel nõ fieri quæ pro hibet.diſtin 45 K.& diſt. 47.c
Deus vtrum vult mala fieri.diſt.46.p
Deus vult omnes homines ſaluos fieri quomodo in telligatur.diſt 46
Deus an ſit cauſa quod ho mo ſit deterior diſt.46 l
Dei uoluntas bona quomodo per malas hominum uoluntates implætur.di.48.a.b.
Differre numero quid ſit. diſt.19.q
Dilectio quare pròpriè dicit̃ ſpiritus ſanctus. diſt. 10.a.b
Dilectio patris & filij et ſpiritus ſancti.diſt. 32 a
Dilectio quomodo eſt in trinitate.diſt.42.per totum.
Diſcretio quomodo accipitur in pſonis trinitatis. diſt.24.h
Diſtinctio uel perſona diſtincta quomodo dicitur.diſt.24.g.
Diuina eſſentia vtrum genuit eſſentiam, uel utrũ ipſa ſit ingenita.diſt. 5.a
Diuinæ eſſentię proprietates quæ ſint.diſtin.8.per totum.

Diuina natura nulli prędicamentorum ſubijcitur. diſt 8.g.
Diuinarũ perſonarũ qualitates quæ ſunt. diſt.19. & diſt.20.per totum.
Diuinæ eſſentiæ nulla perſonarum eſt pars, diſtin. 19.g.
Diuina eſſentia non prædicatur de perſonis vt genus de ſpeciebus nec ut ſpecies de indiuiduis.di. 16.h.i
Diuinæ perſonę utrum differant numero. diſtin.9. p.q
Diuinæ tres perſonæ utrũ ſimul magis poſſunt aliquid quàm vna. diſt.19. 1.& diſt.20.a
Diuerſitates nominum in diuinis quę ſunt.diſt.22 per totum & diſt.23.a
Diuerſitas nulla eſt in trinitate. diſt.23.i
Diuina eſſentia vtrum ſint ipſe proprietates perſonarum. diſt 33.a.b
Doctrina omnis aut eſt de rebus aut de ſignis. diſt. 1.a
Donum an detur uel diuidatur per donum quod eſt ſpiritus ſanctus. diſt. 17.p
Donum qua ratione dicitur ſpiritus S. diſt.18.a

E

Efficax eſt uoluntas Dei. diſt.47.a
Electio Dei uel reprobatio vtrùm fiat ex meritis hominum. diſtinct.41. per totum.
Aequalitas diuinarum perſonarum in quo conſiſtit. diſt.10.per totum.& diſt.20.
Aequalitas utrum ſecũdũ ſubſtantiam uel ſecundum relatione dicatur de diuinis perſonis. diſt. 31.a
Aequalitas quid ſit. ibid.b
Aequalitatis nomine an ponatur aliquid vel remoueatur. diſt.31.b
Aequalitas, quare attribuatur filio. diſ.31.b
Eſſentia vtrum genuit eſſentiam. diſt. 5. a & per totum.
Eſsētia diuina eſt ſimplex, incõmutabilis, immortalis. diſtin. 19. per totum.
Eſſentiam filio præſtat de patre generatio. diſtin. 18.g
Eſſentiam ſpiritui ſancto præſtat à patre & filio proceſſio. diſ 18.f
Eſſentia diuina ſunt æternitas, magnitudo, & potentia. diſt.19.b
Eſſentia diuina quomodo

præ-

prædicatur de perſonis. diſt.19.b
Eſſe ex Deo & in Deo & per Deum an ſint idem. diſt.36.d.
Eſſe & uelle in Deo idem eſt diſt.45.a.b
Aeternitas, potentia, magnitudo quomodo ſunt in Deo.diſt.19.b
Aeternitas, ſpecies vſus quomodo dicũtur de pſonis.diſt.31.c.

F.

Facere quicquid vult Deus quomodo intelligitur. diſt.42.f
Facere nihil poteſt à ſe & per ſe aliqua creatura. di.42.per totum.
Facere utrum poteſt Deus plura quàm facit. diſ.43. per totum.
Facere vtrum poteſt Deus aliquid melius quàm facit.diſt.44.a
Fides una eſt patriarcharũ, prophetarum, & Apoſtolum.diſt.3.
Filius utrum ſit genus de ſubſtantia patris. diſt.5. per totum
Filius cùm non ſit de nihilo ſed de aliquo vtrum ſit ex aliqua materia. di. 5.l
Fili⁹ an uolũtate uel neceſſitate genitus ſit. diſt.6.a
Filius an potuit gignere patrem uel eſſe pater. diſt. 7.a.& per totum.
Filius utrũ ſit poſterior pàtre. diſ. 2. & per totum.
Filij generatio quàm ineffabilis ſit.diſt 9.h
Filius utrum ſemper gignitur uel ſemper ſit genitus uel ſemper gignetur. diſt.9.K
Filio quid ſit proprium. di. 9.& diſt.10.e
Filius & ſpiritus S.diſſimiliter procedunt à patre. diſ.13.b
Filius utrum poteſt dici ſpiritus ſanctus, vel ecõuerſo, ex quo ambo procedunt.diſt.13.c.d.
Filius quomodo ſit miſſus. diſ.15.b
Filius à ſe datus eſt, miſſus, & proceſſit.diſ.15.e.f
Filius cùm à ſeipſo miſſus eſt quare dixit: A meipſo non ueni.diſ.15.h
Filius utrum ſemel tãtum miſſus ſit an ſæpe mittatur.diſ. 15.i
Filius mittitur duobus modis.diſ.15.K
Filius ſecundum quid dicitur minor patre. diſtin. 16.d
Filius ſecundum quod homo, non ſolùm patre & ſpiritu ſancto, ſed etiam ſeipſo

ſeipſo eſt minor.diſt.6.
Filius vtrum natiuitate ſit eſſentia.diſt.18 f.g.
Filius cùm ſit nobis datus, vtrum poteſt dici noſter diſtin.18.n
Filius quomodo eſt in patre diſt.19. e
Filius vtrum ſit æqualis patri ſecundum ſubſtantiã diſt.31.a
Filius vtrum ſit ſapiens ſapientia genita vel ingenita.diſt.31.d
Filius an ſit ſapiens ſeipſo, vel per ſeipſum.diſtinct. 32.e
Filio quare attribuitur ſapientia.diſt.34 f g
Frui & vti q̃d ſit, & in quo differunt. diſt. 1.a
Futura quomodo ſint in præſentia Dei. diſt. 35. per totum.
Futura vtrũ ſint cauſa ſciẽtiæ vel præſcientię Dei. diſt.38.c

G

Generatio in diuinis quo modo intelligenda eſt. diſtinct 4.per totum.
Genita vtrum ſit diuina eſſentia.diſt.5. a
Generare vtrum poteſt filius ſicut pater diſ.7.per totum.
Generare an ſit extra potẽtiam filij.diſt.7.f.g
Generatio filij vtrum habeat principium aut finem.diſt 9.per totum.
Generatio in diuinis vtrũ intelligi poteſt. diſtin.9. h.i
Generari quare nõ dicitur ſpiritus ſanctus, ſed procedere.diſt.13. per totũ.
Gemina eſt proceſſio ſpiritus ſancti.diſt.14.a
Generatio dat eſſentiam filio.diſt. 18. f
Genita ſapientia vtrum ſecundum ſubſtantiam dicitur, vel ſecundum relationem.diſt.28.f
Græci quare negant ſpiritum ſanctum procedere à filio.diſt.11.b

H

Habitat Deus quomodo vbiq;.diſt.37.per totum.
Habitat quomodo Deus in ſanctis.ibid.c
Habitabat vbi Deus antequam eſſet creatura diſ. 37.e
Hypoſtaſis q̃d ſit, & quid hoc nomine ſignificetur diſt 26 a
Hypoſtaſes determinãt ꝓprietates nõ ſubſtantiã. diſt 27.d
Homo dicit̃ creatura mundi.diſt.3.a
Homouſion quid ſit, & q̃d ſignificet.diſt.34.i
Homi-

Hominem vtrũ Deus meliorem facere potuit q̈ fecit. diſtinct. 44. per totum.

Hominem utrum Deus aliter liberare potuit quũ per paſſionem. diſt. 44. c. & diſt. 20. a

Homines oẽs ſaluos vult fieri Deus, quomodo intelligitur diſt. 46. c.

Hominis malitiæ vtrũ Deus ſit cauſa. diſt. 46. l

Hominis voluntas mala cõcordat aliquando cum Dei voluntate bona di. 48. a. b

I.

Iacob quare electus ſit & Eſau reprobatus. diſ 41. per totum.

Ignorãtiæ peccatũ vtrum grauius ſit peccato infirmitatis diſt. 22. h

Imago Trinitatis quomodo eſt in anima. diſt. 3. g

Imago Trinitatis aliter eſt in anima, & aliter in Trinitate. diſt. 3. p. q.

Imago relatiuè dicitur de filio, ſed eſſentialiter de Trinitate. diſt. 28 g

Imago diuerſimode accipitur. diſt. 31. c.

Immortalitas uera in ſolo Deo eſt. diſt. 8. c

Ingenitus quomodo accipitur. diſ. 28. a. & per totũ.

Ingenitus & non genitu utrum ſint idem vel differant. diſt. 28 b

Hypoſtaſis quid ſit, & q̃d hoc nomine ſignificet. diſt. 26. a

Intentio ſcribentium de Trinitate quæ fuerit. diſtinct 2. b

Iudæi qualiter impleuerũt volũtatẽ Dei Chriſtum occidendo. diſt. 48. b. c

L.

Localis an ſit Deus vel vtrum moueatur localiter. diſtin. 37. i

Locale dicitur aliquid duobus modis. diſt. 37. i

Locale vtrum ſint ſpiritus creati. diſt. 37. i

M.

Magnitudo quomodo eſt in Deo. diſt. 19. b. c.

Maior in quo eſt pater filio. diſt. 16. c. d

Magis vtrum poſſunt aliquid duę perſonæ quã vna tres & magis quàm duæ uel vna. diſt. 10. e

Mala vtrũ ſimpliciter ſunt in Deo. diſt. 36. b.

Mala vtrum Dei uoluntate fiant diſt. 46 d

Mala fieri bonum eſt, quomodo intelligitur. diſt. 46 g

Mala ad quid & quibus ꝓſunt. diſt. 46. i

Mala uoluntate quandoq; vult homo quod Deus vult bona.diſt.48.a
Meliora vtrum Deus facere potuit quàm fecit.diſ. 44.per totum.
Memoria, intelligentia, dilectio quomodo ſunt in mente.diſt.2.g.h
Memoria, intelligentia, voluntas quomodo ſunt vnitæ diſt.3.l
Memoria, intelligentia, voluntas, vtrum prædicantur relatiuè ad ſe inuicé. ibid.m
Mens humana quomodo habet imaginem trinitatis.diſt.3 g
Meritum obdurationis uel miſericordiæ utrum ſit aliquod.diſt.41.a
Merita an poſſunt eſſe cauſa prædeſtinationis vel præſcientiæ. diſt.41.per totum.
Mittitur utrum etiam à ſe ſpiritus ſanctus.diſtinct. 15.a.b
Mittitur filius & ſpiritus ſanctus & non pater.di. 14.c.d.n
Miſſus utrum ſemel tantũ ſit filius ut ſæpius mittatur.diſt.15.i
Miſſus dicitur filius duobus modis.diſt.15.k
Miſſi quia ſunt filius & ſpiritus ſanctus, an ideo ſunt minores patre.diſt. 15.o
Miſſio ſancti ſpirit⁹ fit duobus modis.diſt. 16.a
Miſſio ſpiritus ſancti in corda hominum quomodo ſit diſtinct. 17. per totum.
Modi quatuor cognoſcendi Deum. diſtinct.3.a.b. c.&c.
Modi cognoſcendi Trinitatem diuerſi.diſt.2.per totum. & diſt.3.f.g. &c.
Multiplex non dicit Deus quanuis ſit trinus. diſt. 23.K
Mundi creatura quare dicitur homo.diſt.3 a
Mutari poteſt Deus aliqualiter. diſt.8.c.d
Mutari ſecundum tempus quid ſit.diſt.37.K
Mutari ſecundum locum quid ſit.ibi.i

N.

Natura filius quare dicatur Chriſtus.diſt.5 m
Natura diuina nulli prædicamentum ſubijcitur. diſtin.8.g.
Naſcitur quomodo ſemp filius de patre.diſtinct.9. K l
Natura & res naturæ an ſint idem.diſt. 34.b
Natus quare non dicitur ſpiritus

ſpiritus ſanctus ſed pro cedens.diſt.31.b
Naſcendo an acceperit filius aliquid à patre. diſt. 18.f.g
Neceſſitate utrũ pater genuit filium.diſt 6.a
Nihil eſt in Deo quod non eſt deus.di 8.i
Nihil dicitur de deo ſecun dum accidens. diſtinct. 26.c
Nomina dei diuerſa ſunt. diſt.8.a
Nomina quæ de deo dicuntur, inueniuntur in ſeptuplici differẽtia. diſ. 22.a.b
Nomina propria perſonarum non ſubſtantialiter ſed relatiuè ad inuicem dicuntur.diſt. 22.e
Nomina ad vnitatem eſſentiæ pertinentia non relatiuè ſed ſubſtãtialiter de ſingulis perſonis, & ſingulariter dicuntur. ibid.e.f
Nomine perſonæ quid ſignificatur cum pluraliter profertur.diſ.25.per totum.
Nomina relatiua perſonarum quæ ſunt.diſt.26 c. & per totum. & diſtin. 27.c

O.

Obduratio vtrum ex aliquo fiat merito.diſ.41.a
Omnis ſcientia aut eſt de rebus aut de ſignis. diſt. 1.a
Homoüſion quid ſit, diſtinct. 34.i
Omnia quare dicãtur eſſe in deo.diſt.35.e.f. & diſt. 36.per totum.
Omnia eſſe ex deo per ipſum & in ipſo vtrum ſit idem.diſt.36.d
Omnipotẽs quare dicatur Deus.diſt.42.a. & i
Omnipotens quare Deus dicitur,cùm homo multa poteſt quod Deus nõ poteſt.diſt.42.b
Omnipotentia dei conſideratur duobus modis.di. 42.e
Omnipotentia dei limitari non poteſt. diſt. 43. per totum.
Omnia entia vtrum ſimul facta ſunt vel ſucceſſiuè diſt.12.b.c
Ordo quis ſeruãdus eſt cũ de trinitate agitur diſt. 2.c

P.

Paſſio Chriſti vtrum placuerit uiris bonis. diſti. 48.d

Paſſiones ſanctorũ an velle debeamus.ibid.e
Pater vtrum diuinã eſſentiam genuit.diſti. 5.a.& per totum.
Pater vtrum uolũtate vel neceſſitate genuit filiũ. diſt. 6. per totum
Pater vtrũ potuerit vel voluerit gignere filiũ, vel an poſſe generare filiũ, ſit aliqua potentia in patre, quæ non ſit in filio. diſt.7. per totum.
Pater quare nõ dicitur miſus diſt 15.n
Pater in quo eſt maior filio.diſt.16.c.d
Pater quomodo eſt in filio, & filius in patre. diſtin.19.c.
Pater ſolus vtrũ ſit Deus. diſt.12.b
Paternitas, filiatio, proceſſio quid ſignificant. diſt. 27.e
Pater vtrũ ſicut dicitur ingenitus, debeat dici non genitus.diſt.28.b
Patrem & filium eſſe vtrũ ſint idem uel diuerſa.di. 28.e
Pater quomodo eſt principium totius diuinitatis. diſt 29.a
Pater ab æterno eſt principium & filius, ſed nõ ſpiritus ſanctus.diſt.29. b
Patri quare attribuitur vnitas & filio æqualitas.di 30 d
Pater & filius quare dicuntur eſſe unum, ſed non vnus.diſt.31. i
Pater & filius vtrũ per ſpiritum ſanctum ſe diligant diſt.32.a
Pater an ſit ſapiens ſapientia quam genuit.diſ.32 d. & per totum.
Permiſſio & operatio quando dicuntur Dei voluntas.di. 45.l
Perſonę diuinę quomodo diſtinguuntur diſt.9.a
Perſonæ trinitatis vtrum ſint patres eſſentiæ diuinæ.di.10 h
Perſonę diuinę an ſint ſpecies uel indiuidua quo ad eſſentiam diſt. 19.h.
Perſonæ tres non ſecundum materialem cauſam dicuntur una eſſentia diſt 19 l
Perſonæ diuinę vtrum differant numero. diſt 19 p.q
Perſonę tres ſimul an ſunt maius aliquid quã vna diſtin 19.i & diſt.20.per totum.
Perſona vtrũ relatiuè vel ſecundum ſubſtantiam

præ

prædicetur de diuinis perſonis.diſt.23.a.b.
Perſona quare pluraliter & nõ ſingulariter de diuinis perſonis ſimul prę dicetur. diſt.32.c
Perſonæ nomine quid ſignificetur cùm dicit̃ pluraliter tres perſonæ.diſ. 45.per totum.
Perſona in trinitate tripliciter accipitur.diſtin.25 i.k
Perſona & eſſẽtia an ſunt idem uel non.diſtin.34. per totum.
Poſſe gignere vtrũ aliqua ſit potẽtia in patre, quæ non ſit in filio.diſt.7.per totum.
Potentia, ęternitas, magnitudo, in deo ſunt vnum diſt.19 b
Potentior vtrũ ſit una perſona diuina quàm alia. diſt.20. per totum.
Potẽtia quare attribuitur patri diſt.34 h
Poteſt ſemper Deus vtrũ quod olim potuit. diſti. 44.d
Poteſtatem dimittẽdi peccata quam habent ſacerdotes.diſt.18.& diſt. 19. per totum.
Præceptio, prohibitio, cõſilium quare dicantur dei uoluntas. dſtinctio. 45.h
Prædeſtinatio quid ſit, & de quibus eſt diſtin.35.a & diſt.40.a
Prędeſtinatio uel preſcientia utrũ poſſunt eſſe in Deo, ſi nulla futura eſſent.diſ.35.b
Prædeſtinatio & præſcientia in quo differunt. diſ. 40.a
Prædeſtinatus utrum damnari poteſt.diſ.40.b
Prædeſtinationis effectus quid ſit.diſ.40.d
Prędeſtinationis an ſit aliquod meritum.diſ.41.a
Prædicamento nulli ſubijcitur Deus. diſ. 8.g
Præſcientia de quibus ſit. diſt.35.a
Præſcientia quomodo eſt in Deo.ibid. b.c
Præſentia quomodo ſunt Deo omnia pręterita & futura.diſ.35.f & diſ.36 per totum.
Præſcientia an ſit cauſa rerum, uel res ſint cauſæ præſcientiæ.diſ. 38 a
Præſcientia Dei an ſit cauſa malorum.diſ. 38 c
Præſcientia Dei utrum falli poteſt diſ.38.e
Pręſcire an Deus poteſt aliquid quod prius nunquam

quàm ſciuit uel præſciuit. diſt.9.b
Præſcientia in quo differt à prædeſtinatione. diſt. 40.a
Prȩſciat vtrũ ſemper Deus ea quæ ſemel præſciuit. diſt.41.f
Principium accipitur multipliciter. diſt.29.a
Principium totius diuinitatis eſt pater.diſt.36.a
Principium quomodo eſt pater, & filius, ſed non ſpiritus ſanctus. diſtinc. 29. b
Principium omnium creaturarum eſt tota Trinitas.diſt.29.b.& diſt.1.a
Proceſſio ſpiritus ſancti quomodo fit à patre & filio.diſt.11.& diſtin. 12. per totum.
Procedere quare dicit̃ ſpiritus ſanctus & non gigni.diſt.13.a
Procedere quare etiam dicatur filius,cùm ſpiritus ſanctus non dicatur gigni.diſt.13.b
Proceſſio ſpiritus ſancti eſt duplex.diſt.14.a
Proceſſio ſpiritus ſancti eſt æterna.diſt.18.d
Procedere eſt propriũ ſpiritus ſancti. diſtinctio. 26.b
Proprium Dei eſt ſemp Deum eſſe.diſt.8.a.b
Proprium patris quid ſ & quid filij, & ſpirit ſancti.diſt. 26.b
Proprietates quibus diſt guuntur perſonæ, q ſunt.diſt.27.a.b
Proprietates determina hypoſtaſes, & non ſu ſtantiam.diſt.27.d
Proprietates perſonar plures reperiuntur q tres.diſt.28.a
Proprietatem quam no hoc nomen Ingenit diſt.28.c
Proprietates perſonar an ſint ipſæ perſona diuina eſſentia.diſt.3 & per totum.
Proprietates qũo poſſu eſſe in dei natura, nec determinent. diſt 33.
Prouidẽtia Dei de quib eſt.diſt.35.a
Proximus dicitur quatu modis.diſt.28 . c

Q

Quare prȩcepit Deus b na facere & mala vita cùm ea non vult ab omnibus impleri. diſt. 4
Quare Græci negant ſpiritum ſanctum pro dere

dere à filio di.11.b
Quatuor modis per naturas cognoſcitur Deus. diſt.3.b.c.d.e

R

Relatiua nomina Trinitatis quæ ſunt.diſt.26. c.d & diſt.27.c
Reprobatio Dei quid ſit. diſt.40.d
Reprobationis an ſit aliquod meritum.di.41.a
Reprobationis quæ ſit effectus.ibid.
Res quibus fruendum uel utendum eſt, quæ ſunt. diſt.1.a.& per totum.

S

Sanctis utrum placuerit paſſio Chriſti. diſtinction. 48.d
Sanctorũ paſſiones an uelle debemus.diſt.48.e
Sapiens vtrum ſit pater ſapientia quam genuit. diſtin.31.d
Sapiens an ſit filius ſapientia genita.diſt.32.d
Sapiens utrum ſit filius ſeipſo, vel per ſeipſum.di. 33.e
Sapientia an tantum una ſit patris & filij.diſ.32.h
Sapiētia quare attribuitur filio.diſt.10.& diſt.34.g
Scientia omnis eſt de rebus uel de ſignis. diſtin. 1.a
Scientia Dei ſimplex propter uarios rerũ ſtatus, diuerſa habet nomina. diſt.35.a
Scientia dei de quibus eſt, diſt.35. per totum.
Scientia uel pręſcientia an ſit cauſa rerum, uel ecõuerſo.diſtin.38 b.& per totum.
Scientia Dei utrum poteſt augeri uel minui vel mutari.diſt.39.a
Scire vtrũ poteſt Deus aliquid ex tempore quod nunquam ſciuit. diſtin. 39.c
Scire an poteſt Deus plura quam ſcit.diſt.39.c
Signum & res quomodo differunt,diſt.1.a
Similitudo quid ſit. diſtin. 31.c
Simplex quomodo dicitur ſolus deus & nõ aliqua creatura.diſt.8.d
Simplex quomodo dicitur eſſe anima.diſt. 8.e
Simplex quamuis ſit deus, multiplex tamē dicitur. diſt.8 f
Simplicitas dei nulli pręedicamen-

camentorum ſubijcitur. diſt.8.g

Solus vtrum poteſt dici pater, vel ſolus filius, uel ſolus ſpiritus ſanctus. diſt. 21.a.b

Solus pater eſt deus, ſolus filius eſt Deus, ſolus ſpiritus ſanctus eſt Deus, vtrum bene dici poteſt. diſt.21.b

Solitudo nulla eſt in trinitate. diſt.23.i

Spiritus ſanctus eſt amor ſiue dilectio patris & filij diſt 10.per totum.

Spiritus ſanctus procedit à patre & filio. diſt.11.b

Spiritum ſanctum Græci negant procedere à filio diſt.11.b.

Spiritum ſanctum etiã procedere a filio authoritatibus Græcorum probatur. ibid.e

Spiritus ſanctus utrũ prius uel plenius procedat a patre quàm a filio. diſt. 12.per totum.

Spiritus ſanctus quare nõ dicatur genitus ſed procedens. diſt.13.a

Spiritus ſanctus vtrum debeat dici ingenitus. diſt. 13 e

Spiritus ſancti ꝓceſſio eſt duplex. diſ.14.a

Spiritum ſanctum vtrum uiri ſancti dare poſſint. diſt.14.d

Spiritus ſanctus vtrum à ſe ipſo datur diſ.15.a

Spiritus ſanctus duob modis mittitur. diſ 16.a

Spiritus ſanctus eſt amor & charitas, qua diligimus Deum & proximũ. diſt. 17.a b

Spiritus ſanctus quomodo mittitur uel datur nobis. diſt 17.f

Spiritus ſanctus vtrum augeãt in homine, uel an magis, uel minus habeatur. diſt.17.i

Spiritus ſanctus vtrum eadem ratione dicatur donum, qua datum uel donatum. diſt 18.a.b

Spiritus ſanctus procedendo accipit nõ tantum vt ſit donum, ſed etiam vt ſit eſſentia. diſt.18.f

Spiritus ſanctus vtrum ad ſeipſum referatur. diſt. 18.m

Spiritus ſanctus qua proprietate dicitur donum diſt.26.f.

Subſtantia abuſiuè dicitur Deus. diſt.8.h

Subſtantia in diuinis predicatur de tribus ꝑſonis, tanquam genus de ſpeciebus,

ciebus, uel ſpecies de in diuiduis. diſt. 19. h

Subſtantialiter vtrum iſta dicantur, ſcilicet Deus Deo, lumen de lumine. diſt. 27. h

Subſtantialiter tãtum dicitur illud de illo, licet ibi non ſignificent ſubſtantiam. diſt. 27. i

T

Temporalis ꝓceſſio' ſpiritus ſancti qui fuerit. diſ. 14. per totum.

Temporaliter quæ dicuntur de Deo. d. 33. ꝑ totũ.

Temporaliter vtrũ poteſt Deus aliquid ſcire quod nunquã ſciuit. diſ. 39. b

Teſtimonia ueteris teſtamenti quibus trinitas probatur. di. 2. d. e. f

Teſtimonia ſpecialia ueteris teſtamenti de ſpiritu ſancto di. 5. g

Teſtimonia nouæ legis de trinitate. di. 2. h

Tres perſonę in diuinis an maius aliquid poſſint ſimul, quàm una uel duę. di. 19. e. per totum.

Tres perſonę non ita dicũtur eſſe vna ſubſtantia ut genus & ſpecies, nec ſecundũ cauſam materialem dicuntur, nec ut tres homines vnius naturæ. di. 19. l

Tres perſonas cum dicamus, quare non dicimus tres deos. di. 23. f

Tres eſſentias quare non dicimus ſicut tres perſonas. di. 23. g.

Tres perſonæ cùm dicitur quid nomine ternarij ſignificatur di. 23. e. & di. 24. e.

Triplex quare non dicitur deus ſed trinus. di. 19. c

Trinitas eſt vnus ſolus verus deus. di. 2. a.

Trinitatis cognitio an aliqua ex creaturis haberi poteſt. di. 3. per totũ.

Trinitatis imago quomodo eſt in mente humana. diſt. 3. g. h.

Trinitatis createę ab increata diſſimilitudo. diſtinct. 3. p. q

Trinitatis vnitas quæ ſit. di. 31. & di. 32. i

Trinitas vtrũ de uno deo prædicatur, ſicut vnus deus de tribus perſonis. di. 4. c

Trinitas communiter dicitur charitas. & tamẽ ſpiritus ſanctus ꝓpriedicitur charitas. di. 10. b. c

Trinita. operatio eſt indiuiſibilis.

uiſibilis.di.15.a

Trinitatis pars non eſt ali qua perſonarum.diſtin. 19.g

Trinitas quomodo dicitur ſolus Deus,cùm ſit cum animabus ſanctis.diſtin. 21.c

Trinitas vn de aliqua perſonarum ſigillatim dici poteſt.di.22.c.

Trinus trinitas, vnus duo uel duæ, tres uel tria, plures pluralitas & cætera, quid ſignificatur his nominibus. diſtinct. 24.a

Trinitatis filius dicitur homo, & trinitas dicitur pater hominum. diſtin.27.e

Trinitas ipſa,uel pater uel filius, utrum poſſit dici ſpiritus ſanctus. diſtin. 26.g

V

Vbi erat deus antequàm eſſet creatura.diſt.47.c

Vbique quomodo eſt deus ſine locali motu.di. 37.i

Velle & eſſe in deo ſunt idem.di.45.b

Vera immortalitas in deo ſolo eſt.diſt 8.c

Verba cuiuslibet temporis bene prędicātur de deo. diſt.8.b.

Verius cogitatur deus, q̈ dicitur diſt.23.d

Viri ſancti an poſſunt dare ſpiritum ſanctum diſti. 14.d

Viris ſanctis vtrum placuit paſſio Christi.diſt. 48.d

Vnitas ſanctę trinitatis q̄ ſit.diſt.2.& di.24.per totum

Vnitas & trinitas ſecundū Iſidor.quomodo diſtinguantur diſt.24.K.

Vnus vel vna duo vel duę, quid his vocabulis ſignificatur.di.24.a

Voluntate an neceſſitate, uel vtrum volens uel nolens pater genuit filium. diſt.6.o

Voluntas Dei ſecundum eſſentiam de deo dicitur.diſt.45.a

Voluntas dei ſummè bona eſt prima cauſa omniū quę naturaliter ſunt.di. 45.d.e

Voluntas Dei multis modis accipitur.di.45.f

Voluntas Dei vtrum caſſari poteſt.46.a

Vuolūtate Dei utrum fiāt mala.diſt.46.d.

Voluntas Dei ſemper impletur, quicquid homo faciat

faciat diſt.47.per totum
Voluntate mala aliquando vult homo id quod Deus vult bona.di.48.d
Voluntas dei bona mala hominum uolũtate impletur di.48.b
Vti & frui quomodo differunt.di.1.c
Vti quid ſit, & quibus rebus utendum eſt.di.1 b
Vult utrum ſemper Deus hoc quod ſemel voluit. di.44 d.
Vult omnes homines deus ſaluos fieri, quomodo intelligitur.di.46 c

INDICIS LIBRI I.
FINIS.

INDEX IN LIBRVM SECVNDVM.

ACtuale peccatum quid ſit. di 35.a
Actus qualeſcunque utrum inquantum ſunt, boni ſunt, & à Deo ſunt. diſtinctio. 35. b. & per totum.
Actus malus inquantum peccatum eſt, an ſit priuatio boni. diſt.32. K
Actus mali vtrum ex Deo ſint. di.27. per totum.
Actus uolũtatis quare eſt peccatum, & non aliarum potentiarum. diſti. 39. b
Actus mali vtrum ſunt ex Deo. diſtin.37. per totũ.
Actus voluntatis intelligẽtię & memorię quomodo differunt. diſt.39.b
Actus qui ſimpliciter boni ſunt, & qui mali. diſtin. 40 a
Actus ſunt in triplici diffe rentia. diſt.40.b.c
Actus hominis inducũtur ſecundum intentionem & cauſam diſt.40.c
Actus hominis ſine fide ſunt mali. diſt.21.a
Actus & uoluntas mala in eodem homine an ſit vnum peccatum uel plura. diſt.42.a
Adæ ſtatus ante peccatum qualis fuerit. di.19 a
Adam & Eua utrum coierunt in paradiſo. diſ.20. per totum.
Adã vtrum ſine alimonia in paradiſo uiuere potuit. diſt.20.g
Adam tribus modis eſt tentatus. diſtinctio. 23. per totum.
Adam in quo deceptus eſt, in quo non. di.22.e
Adam vtrum magis vel minus peccauit quàm Eua diſt.22.e.f
Adam habuit triplicẽ ſcientiam ante peccatum. di. 23.c
Adam vtrũ præſciuit ſuũ caſum. diſt.23 f
Adam quam gratiam habuerit ante peccatum. diſt.24.a
Adam utrum ante lapſum virtutes habuerit. diſtin. 26 b
Adam & Eua de ligno uitæ comedẽtes quare nõ ſunt

ſunt facti immortales.diſtin.29 g
Adæ peccatum quomodo tranſiuit in omnes homines.diſtinct.30.a
Adæ peccatum an fuerit originale, an actuale.diſt.30.b.
Adæ peccatum actuale an grauius fuit peccatis aliorum hominum.diſ.33.f
Adam & Eua utrum meruerint pęnitentiam.di.33.b
Adæ & Euæ peccati quæ fuit cauſa principalis.di.34 per totum.
Angeli quare creati ſunt.di.1.d.e
Angeli quando & ubi creati ſunt.diſtinct.2.per totum.
Angelis quatuor data ſunt in initio ſuę creationis.diſt.5.a
Angeli an ſint æquales in ſapientia, in eſſentia, & in libertate arbitrij.di.3.b
Angeli vtrum habeant aliqua communia.diſt.3.e
Angeli an boni vel mali creati fuerint.di.3.d
Angeli an ſtatim ceciderint poſt creationem.di.3.d.f
Angeli triplicem cognitionem habuerunt ante caſum.di.3.i
Angeli an aliquam habebant dilectionem ſui in uicem ante caſum.diſt.3.K
Angeli an beati & perfecti, au miſeri creati fuerunt di.4.a
Angeli mali utrum ſuum caſum præſciuerunt, & boni ſuam beatitudinē.di.4 a.b
Angeli poſt creationem, quidā Deo adhæſerunt, & quidam a deo receſſerunt.di 5.a
Angeli utrum ante lapſum habebant liberum arbitrium.di.5.b
Angelis bonis qualis gratia fuit data in cōuerſione.di.4.c
Angeli an de omni gradu ceciderunt.diſ.9.a
Angeli vnde & quò ceciderunt.diſ.6.b
Angeli mali utrum habeāt prælationes inter ſe.di.6.d
Angeli boni quare nō poſſunt peccare, & mali bonum uelle, cùm utrique liberum habeant arbitrium.di.7 a.b
Angeli mali quomodo poſſunt

poſſunt aliquid facere, & quomodo non. di.7.l
Angeli an habeant corpora eis naturaliter unita, & quomodo hominib. appareant.di.8.a.& per totum.
Angelorum ordines qui & quot ſunt, & unde ordinum nomina aſſumpta ſunt, & quomodo diſtinguntur.diſtinct.9.per totum.
Angeli eiuſdem ordinis an ſint æquales. diſ.9.f
Angelus etſi non peccaſſet, utiq;tamen homo ſaluaretur diſ.9 g.
Angeli quot permanſerũt an tot homines ſaluabũtur.diſ.9 h.i
Angeli an omnes ad annunciandum mittãtur. diſ.12.a
Angelum bonũ habet quilibet homo ad cuſtodiã & malum ad exercitandum diſ.11.a
Angeli ſinguli utrum hominibus ſingulis deputati ſunt,an vnuspluribus diſ.2. & 11.b
Angeli an proficiant in merito uel in præmio uſque ad diem iudicij. diſ. 11.d
Anima quare ſit coniuncta corpori.diſ.1.K
Animalia venenoſa utrũ ſint facta ad puniẽdum hominem.diſ. 15.c
Animalia minuta utrũ in primis conditionibus creata ſunt.diſ.15.d
Anima de quo,quando, & quomodo creata ſit.diſ. 17.a
Anima quare creatur cùm in peccato concipitur. diſ.32.g
Anima an talis ſit ante baptiſmum , qualis a Deo creata eſt.diſ. 32 h
Animæ utrum ex creatione ſint æquales, & quomodo una nobilior eſt alia.diſ.32.i
Aptitudinem moriendi an habuit homo in ſtatu innocentiæ. diſ.19.c
Aquæ quando factæ ſunt, & quomodo in unum locum ſunt cõgregatę. diſt.14.c
Aquæ an ſunt ſuper cęlum, & quales ſunt diſ. 14 a
Aqua quare admiſcetur vino in calice. diſ. 11.g
Artes magicæ qua uirtute fiunt. diſ 7.f
Author malorum non eſt Deus.diſ.37.c.d
Auxilium vel potentia q̃ habuit

habuit homo à Deo ante caſum.diſ.24.a

B.

Baptiſmus utrum peccatũ originale deleat . diſtin. 32.a
Baptiſmus an purgat carnem ſicut purgat animam.diſ.32.c
Bonitas Dei eſt cauſa prima omnium creaturarum diſ.1.c.d
Bona uoluntas comitatur gratiam.diſ.26.c
Bonorũ tria ſunt genera. diſ.26.K
Bonum & malum quomodo ſunt in eodem. diſt. 32.e.f
Bonum inquantum bonũ eſt, à Deo procedit. diſt. 37. per totum.
Bonum capitur multipliciter.diſt.41.c

C.

Capitalia uitia quot ſunt. diſ.42.h
Caro quomodo polluitur in coitu.diſ. 31.b.c
Caro vtrum in baptiſpmo purgatur à fęditatę quã ex libidine coitus contraxit.diſ.32.c
Caſum ſuum utrum præſciuerunt mali angeli. diſ 4.a.b
Caſum ſuum utrũ præſciuit homo diſ.22.f
Cauſa prima omnium rerum eſt bonitas dei. diſ. 1.c.d
Cauſæ primordiales omnium rerum ſunt in deo ab æterno.diſt.18.f
Cauſæ primordiales quomodo etiã ſunt in creaturis.diſ.18.g.
Cauſa inter Deum, hominem & diabolum.diſtin. 20.b
Cauſa originalis peccati q̃ ſit.diſ.31.c
Cauſa originalis peccati vtrum ſit culpa vel pęna diſ.31.e
Cauſa prima primi peccati quæ fuit.diſ. 34.b
Cœlum quomodo & quãdo creauit deus.diſtin.1. c.& di.2.a
Cibus quomodo conuertitur in humanam ſubſtãtiam.diſ.30.n.o
Cooperans & operans gratia quæ ſit. diſtinct. 26.a.b
Conceptio & natiuitas quando dicuntur, diſt. 31.i
Cogitatio boni p̃uenit fidem.

dem diſt. 26 g
Cogitatio boni non ſufficit ad ſalutem. diſt. 26.b
Coitum an fecerunt Adã & Eua in paradiſo. diſt. 20. a.b
Contraria quomodo ſunt in eodem diſt. 34.f
Creator omnium rerum unus ſolus Deus eſt. diſ. 1.a
Creare & facere quomodo differunt. di. 1.a
Creare, agere, & facere quomodo dicuntur de deo, & quomodo de creaturis diſt. 1.b
Creata an fuerit ſimul corporalis & ſpiritualis creatura, & uiſibilis & inuiſibilis materia. diſt. 2.c. d.f
Creare quare Deus uoluit malos. diſt. 23.b
Crimen quid ſit. diſt. 42.c

D.

Damnorum paruulorum ante baptiſmum quæ ſit pœna. di. 33.e
Decimus ordo quomodo dicitur impleri ex hominibus cùm non ſint niſi nouem ordines. diſt. 9. f g
Delictum & peccatũ quomodo differunt. diſtin. 42 g.
Deſperatio quid ſit, & quomodo ſit. diſt. 43. per totum.
Deus utrum ſit author malorum. diſtinct. 37. per totum.
Deus utrum habeat liberũ arbitrium. diſ. 25.c
Diabolus an præſciuit ſuũ caſum poſt creationem. diſt 4.a
Diabolus vnde & quò deiectus eſt. di. 6.a.b
Diabolo quare non eſt cõceſſum habitare in cęlo vel in terra. di. 6 c
Diaboli an habeant plationes inter ſe. di 6.d
Diaboli an omnes ſunt in aere caliginoſo, an aliqui in inferno. diſ. 6.e
Diabolus cũ ſemel uictus fuerit à viris ſanctis, an vltrà accedat ad eos uel ad alios. di. 6.b
Diaboli utrum habeant liberum arbitrium. diſ. 7. a b.c
Diaboli triplici acumine ſcientiæ uigent diſ. 7.e
Diabolus multa poteſt per naturę uigorem, ſed uirtute Dei prohibetur. di. 7.l
Diaboli an intrent corpora

-ra hominum ſubſtantia liter. diſt. 8. e
Diabolus inuidia acceſſit ad tentandum hominē. diſt. 21. a
Diabolus quare prius tentauit fœminam, & quare in aliena forma. diſt. 21. a. b
Diabolus quomodo & quibus tētauit primum hominem. diſt. 21. c
Diaboli peccatum quare non remediabile. diſtin. 21. f
Diabolicæ poteſtati an ſit reſiſtendum cùm illa ſit ſibi à Deo. di. 44 c
Dialecticorum regula quādo fallit de contrarijs. diſtin. 34 f
Die prima quid Deus creauit. di. 13 a
Dies diuerſis modis accipitur in ſcriptura di. 13.
De tertia, quarta, quinta, & ſexta, quid operatus eſt Deus diſt. 14 per totum. & diſt. 15. a. b
Die ſeptimo quomodo dicitur Deus requieuiſſe. diſt. 15. f
Dilectionem an habebant Angeli ante caſum. diſt. 3. i
Dona gratiæ an ſint ęqualiter in angelis. di. 9. c. d
Dormiente Adam quare Eua formata ſit. diſtin. 18. d

E.

Eua quare de latere Adæ facta eſt. diſ. 18. c
Euam quare prius acceſſit diabolus. diſt. 21. a
Eua quare non horruit ſerpentem. diſt. 21. b
Eua quomodo locuta eſt cum ſerpente. ibid. c
Eua an plus peccauit. diſt. 22. e

F.

Facere & creare quomodo differunt. diſt 1. a
Facere, creare, agere quomodo de Deo dicūtur, & quomodo de creaturis. diſ. 1. b
Facere quomodo dicūtur aliqui nigromantici. di. 7. f
Facere quomodo poſſunt aliqui dæmones. diſ. 7. l.
Famem an habuiſſent primi parentes ſi non peccaſſent. diſ. 20. g
Fœditas q̄ ex libidine contrahit̄, utrum in baptiſmo diluatur. diſt. 32. c
Fide nō habita omnis actio eſt

eſt mala. diſt. 41. per totum.
Filij quales naſcerentur ſi Adam non peccaſſe. diſ. 20. per totum.
Filij qualiter puniuntur ꝓpter peccata parentum uſque in tertiā & quartam generationem. diſ. 33.i
Filius bonus qui ſit. diſtin. 28.a
Finis voluntatis quis ſit.di. 38.b.c
Finis,uoluntas, & intētio, quomodo differunt.diſ. 38.f
Firmamentum quomodo factum ſit, & de qua materia. diſ.14 a
Firmamentum quare dicitur cùm tamen moueatur.diſt.14 c
Formæ in quibus apparēt, Deus,angeli, uel dæmones,quales ſunt. diſtin. 8.a.b

G

Gabriel, Michael Raphael an ſint nomina ſpirituū vel ordinum. diſt. 10.d
Gladius flammeus ante paradiſum poſitus quid ſignificet.diſ.29.c
Gratia utrum fuerit data homini in creatione: di. 24.a
Gratia eſt duplex. diſt.26.a
Gratia operans & cooperans quæ ſit. diſt.26.a
Gratia Dei præuenit volūtatem hominis. diſt. 26. c.d.
Gratia præueniens voluntatem, eſt fides cum dilectione.diſt.26. d
Gratiam præueniunt quædam bona ſine merito. diſ.26.e
Gratia operans & cooperans vtrum ſit vna & eadem gratia. diſt.26.i
Gratia præueniens quomodo meretur augeri. diſt. 26.K
Gratia an ſit virtus vel nō diſt.27.c
Gratia nō eſt actus ſed cauſat actum. ibid.
Gratia principalis eſt bona voluntas.diſ 20.e
Gratia operante & cooperante vtrum eguerit homo ante peccatum. diſt. 29.a
Grauitas peccati Adæ quāta ſit.diſt.30. per totum.
Grauius vtrum ſit peccatū Adę cæteris peccatis.di. 33.f
Grauiſſimū omnium peccatorū eſt peccatum in

ſpiri-

ſpiritum ſanctum.di.43 per totum.

H

Habitare quare nō eſt conceſſum dęmonibus in cęlo vel in terra.di.1.c
Hæreſis Pelagianorum de libero arbitrio quę fuit. diſt.28.b
Homo quare creatus eſt di.1.e.diſt.16.a
Homo vtrum ſaluaretur ſi angelus non cecidiſſet. di.9.g
Homines utrum tot ſaluabuntur quod angeli perſtiterunt uel quot ceciderunt.di.9.h.i
Homo quilibet habet duos angelos ab exordio vitę.diſt.11.12.a
Homo quando factus eſt. di.15.a
Homo factus eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei.diſt.16.per totum.
Homo quomodo dicitur imago Dei.di.16.e
Hominis anima vtrum de aliquo facta ſit, & quando facta eſt. diſtinct. 17. a.b.c
Homo in qua ætate factus eſt.diſt.17.d
Homo quare extra paradiſum factus eſt.diſt.17.e
Hominis ſtatus ante peccatum qualis fuit.diſt.19.a
Homo vtrum poterat mori in ſtatu innocētiæ. di.19.a
Homo vtrum ſemper viueret ſi de ligno vitæ non comediſſet.diſt.19.c.d
Homines quomodo generarentur ſi Adam non peccaſſet.diſt.20.per totum.
Homines quomodo tranſferentur de paradiſo in cœlum ſi Adā non peccaſſet.diſt.20.K
Homo tribus modis tentatus eſt in paradiſo. diſt.21.per totum.
Hominis peccatum quare eſt remediabile, & Diaboli non.diſt.21.f
Hominem quare permiſit Deus tētari ſciens eum caſurum.di.23.a
Homo habuit triplicē ſciētiam ante peccatum. di.23.c
Homo qualē habuerit gratiam ante caſum. diſtin.24 a
Homo vtrū præſciuit ſuū caſum.diſt.23.f
Homo utrum per liberum arbitriū pōt operari bonū ſine gratia.di.26.h

Homo ante peccatum vtrum eguerit gratia. di. 19. a
Homo utrum ante lapsũ virtutes habuerit, diſti. 26.b
Homo quare non eſt effectus immortalis ex quo de ligno vitæ comedit. diſt.29.g
Homines omnes quomodo in Adã dicuntur fuiſſe quando peccauit diſt. 30.m.n
Homo quare formatũ cùm in peccato cõcipitur.di. 32.g
Homo qualiter ſe elongat à Deo.diſt.35. n
Homo quomodo uult bonum naturaliter. diſtin. 39.c

I

Ieiunis debet tradi confirmatio.di.7.a
Ignorãtia quę excuſat peccatum diſt.22. h.i
Ignorantia eſt triplex.diſt. 22.k
Imago & ſimilitudo ĩ quo differunt.di.16.d
Imago Dei dicitur homo ibid c
Immortalitas quã habuit homo ante peccatum, vtrum fuit ex conditione naturæ uel ex dono gratiæ.di.19.b
Infideles vtrum bona opera faciunt.diſt.41.a
Initium omnis peccati ſuperbia.diſt.42.i
Intellectus pręcedit cogitationem boni & delectationem.di.26.h
Intelligentię, memorię, & volũtatis actus quomodo differunt.di.39.b
Intentio, voluntas, & finis quomodo differunt. di. 38.f
Intentio aliquando accipitur pro uoluntate in ſacra ſcriptura.diſt. 38. f
Intentio capta pro voluntate vtrũ ſit ipſamet uoluntas.diſ.38.g
Intẽtio iudicat omnia opera hominis.di.40.c
Intentio uel actio infidelium utrum ſemper ſit mala.diſt.17.a

L

Latere Adæ quare uxor formata eſt.diſ.18 a
Liberum arbitrium vtrum habuerunt angeli ante caſum.diſt.5.b
Liberum arbitrium vtrum adhuc habeãt angeli uel dæmones.di.7.b.c
Liberum arbitrium quid ſit

ſit diſt.24.c.& di.25.a
Liberum arbitrium utrum animalia bruta habeāt. di.24.f
Liberum arbitrium an ad omne tempus referatur. di.25.b
Liberum arbitrium vtrum Deus habeat.di.25.c
Liberum arbitrium qualiter accipitur in Deo.di. 25.d
Liberum arbitrium vtrum ſancti habeant in cœlo. diſ.25.e
Liberi arbitrij ſūt quatuor ſtatus.diſt.5.g
Libertas arbitrij eſt triplex di.25.i
Libertatem à peccato qui homines habent. diſtin. 25.K
Libertas ad malum vtrum ſit libertas arbitrij. diſt. 25.l
Liberum arbitrium vtrum æqualiter eſt in bonis & in malis ad bonum & ad malum.diſt.25.n
Liberum arbitrium in quibus bonis ſit.diſt. 26.l
Lignū vitę & lignum ſciētiæ boni & mali utrum vnum fuerit uel duo.di. 17.f
Lignum uitæ quare dictū ſit.ibidem.
Lignum ſcientiæ boni & mali quare ſic vocatur. di.17.f
Ligno uetito ſi non fuiſſet vſus homo, vtrū potuiſſet non mori, etiamſi de alijs comediſſet.diſt. 19. c.d
Locus paradiſi qualis ſit & vbi.diſt.17.e
Loqui quō potuerūt primi homines cùm non didicerunt.diſt.21.g
Lucifer quomodo dixit, aſcendam in cœlum, &c. diſt 2.h
Lucifer erat excellētior inter alios omnes angelos diſt.6.a
Lucifer an ſit ligatus in inferno.di.6.f
Lucifer vtrum habebit maiorem poteſtatem tempore Antichriſti quàm modo habet.di.6.g
Luminaria cęli quando & quare facta ſunt.diſt.14. f.g
Lux quare primò facta eſt. di.13.a
Lux illa utrum fuit corporalis vel ſpiritualis. diſt. 13.b
Lux prima ubi facta eſt, cùm abyſſus terram tegeret.diſt.13.c
Lux illa vbi ſit ex quo nūc

non àppàret.diſtin.13.a

M

Magicæ artes utrum Dei fiat virtute vel diaboli. di 7.f
Malos quare creauit Deus. diſ.23.b
Mala vitare nõ ſemper eſt meritorium palmę diſt. 23.c
Malè vti vtrum poteſt homo virtutibus.di 26.K
Malum unde principaliter ortum eſt.di.24.b
Mala voluntas eſt ſecunda cauſa malorum. diſtinc. 24.c
Malum in qua re ſit.diſtin. 34.d
Malum & bonum quomodo dicuntur eſſe in eódem.diſt.34.e.f
Malus actus utrum ſit priuatio boni.diſt.35.K
Malorum author vtrum ſit Deus.diſ.38 per totum.
Mala voluntas & actio in eodem homine vtrum ſint vnum peccatum vel plura.diſt.42.à
Manducatur quomodo ſpiritualiter de ligno vitę. di.24.h.i.K
Materia de qua factus eſt mundus qualis fuit in principio.diſt.12.per totum.
Materia de qua factus e mundus,quomodo vocatur.di.12.c
Memorię,intelligentię,voluntatis actus, quomodo differunt. diſtinctio 39.b
Merita vnde proueniunt diſt.27.c
Meritum bonum quomodo conſtituitur in homine diſ.27.c
Et quod ſit primum meritum.ibid.
Mereri quomodo dicitur fides.diſt.27.f
Meritis utrum angeli proficiant.diſ.11.d
Mittãtur vtrum omnes angeli ex omnibus ordinibus.diſ.10.per totum.
Modi peccandi ſunt multiplices.di.42.f
Mori vtrum potuit homo in ſtatu innocentiæ.diſ. 19.a
Mori non poſſe vtrum fuit homini ex cõditione naturę an ex beneficio gratiæ diſ.19 d
Mortale peccatum quid ſit in anima. diſtinctio. 24. h.i
Mortale vtrum ſit quod in ſola cogitationis delectatione

tione tenetur. diſtinct. 24.i
Mortalis quare factus eſt homo cùm comenderit de ligno uitæ. diſtinctio. 29.g
Mortalia peccata ſunt ſeptem. diſt. 4.b
Motus mentis an ex libero arbitrio ſit. diſ. 27.c
Motus uoluntatis in homine eſt duplex. diſ. 39.c
Mulier quare poſt uirũ facta eſt. di. 18.b
Mulier quare de latere formata eſt, & non de alia parte corporis. di. 18.c
Mulieri vtrum pręceptum etiam fuerit datum. diſ. 21.g
Mundus an de aliqua materia factus ſit, & qualis fuit illa materia, & ubi ſubſtiterit. diſ. 12. per totum.

N

Natalitia quando formata ſunt. diſ. 15.a
Natiuitas quando dicitur, & quando conceptio. di. 31.i
Notitiam qualem habuit Adam ante lapſum. diſ. 33.c

O

Obdurati quomodo ſunt dæmones di. 8.a.i
Obdurati cùm ſint dæmones vtrum habeant liberum arbitium. diſtinct. 7.b
Obſeſorum corpora utrũ dæmones intrent ſubſtantialiter uel non. diſt. 8.c
Obſtinatio quale peccatũ eſt. di. 43.a
Obſtinatio omnis vtrũ ſit peccatũ in ſpiritum ſanctum. di. 43.c
Omnium rerum Deus eſt principium. di. 1 a
Omnia quæ fecit Deus quomodo dicantur ualde bona. diſ. 15.g
Omnes homines quomodo fuerint in Adã quando peccauit. diſtinct. 30. m.n
Omnis homo naturaliter vult bonum quomodo intelligitur. diſ. 39.c
Omnis actus iudicatur ex fine. diſt. 40. per totum.
Omnes actus ſine fide ſunt mali. diſ. 41. per totum.
Operãt deus quatuor modis. diſ. 12.h
Opera ſex dierum quomo

do ſunt diſtincta, diſ. 12. a. & diſ. 13. a
Operari patrē in filio quomodo intelligēdum eſt. diſt. 3. h
Operans & cooperans gratia quæ ſit. diſ. 26. a. b
Operans & cooperans gratia vtrum ſit vna & eadē gratia. diſ. 26.
Operāte & cooperāte gratia vtrum eguerit homo ante peccatum. diſtinct. 29. a
Opera infideliū vtrū ſemper ſint mala. diſtinct. 41 a. b
Orare vtrum licet pro omnibus mortuis. diſt 43. c
Ordines angelorum quot ſunt & quomodo nominantur. diſ. 9. a. b
Ordines angelorum vtrū ab initio creationis ſint diſtincti. diſ. 9. c
Ordo decimus quomodo dicitur impleri ex hominibus. diſ. 9. g
Originale peccatum quid ſit. diſ. 30. e. g
Originale peccatum an ſit culpa vel pęna. diſt. 30. e. f.
Originale peccatū dicitur fomes peccati, id eſt, concupiſcentia. diſ. 30. g
Originale peccatum per Adā intrauit in omne diſt. 30. h
Originale peccatum vtr ſit ex uolūtate, & quo in Adam fuit, & in nobis eſt di. 30. l
Originale peccatum quomodo a patribus trāſe in filios. diſ. 31. a
Originalis peccati cauſ an ſit culpa uel pęna u aliquid aliud. di. 33. e. f
Originale quare dicatu ibidem. h
Originale peccatū quomodo dimittatur in baptiſmo. diſ. 32. a
Originale peccatū qua iuſtitia infligitur animę in nocenti. diſ. 32. e
Originale peccatum vtr ſit uoluntarium uel neceſſarium ibid. f
Origo primi peccati qua ſit. diſt. 33. b

P

Paradiſus quot modis accipitur. diſt. 17. e
Paradiſi locus qualis & ub ſit di. 17. e
Parentes primi ſi non peccaſſent, quales filios pro creaſſent diſt. 20. per totum.
Parentum peccata quomodo

dotranſeunt in filios.di 33.a.b
Parentum peccata vtrũ imputentur.filijs.diſt.33. d
Parentum peccata quomodo viſitantur in filios vſque in quartam generationem.di.13.i
Paruulorum pęna ſine baptiſmo decedentium eſt mitiſſima.diſt.33.e
Peccare vtrum poſſunt angeli.diſt 7.a
Peccatum hominis quare remediabile eſt, & non diaboli.di.21.f
Peccatum Ade vnde ortũ habuit.diſt.22.a. & per totum.
Peccauit an plus Adã quã Eua diſt.22 e
Peccatũ vtrum excuſatur ignorantia.di.22.h.i
Peccandi ſimilitudo in nobis eſt ſicut in Adam.di. 24.g
Peccatũ Adæ nõ fuit originale uel actuale.di.30.b
Peccatum Adæ quomodo intrauit in mũdum.ibi. c.& per totum.
Peccatum originale quid ſit diſt.30.e.f.g
Peccatum originale quomodo a patribus tranſeat in filios.diſt.31.a. & per totum.
Peccatũ originale quomodo in baptiſmo dimittatur,diſt.32.a
Peccata patrum an omniũ tranſeãt in filios,an aliquorum.di.33.d
Peccatum Adæ quomodo plura peccata in ſe habuit.diſt.33.d
Peccatum Adæ an ſit grauius cæteris peccatis.di. 33.f
Peccatum Adæ an ſit dimiſſum.ibid.h
Peccata parentum quomodo uiſitantur in filios vſque in tertiam & quartam generationem.diſt. 33.i
Peccatum primũ vnde ſit ortum.diſt.34.b
Peccatum quid ſit. di.35.a
Peccatũ quomodo poteſt corrũpere bonum,cùm nihil ſit.di.35.l.m
Peccatum in quantum peccatum an ſit cauſa peccati.di.36.a
Peccatum in quãtum peccatum an ſit pœna peccati.diſtinct.36.per totum.
Peccatum commiſſum vtrũ maneat in homine vſquequo pęniteat.diſt. 43.d
Peccatum dupliciter ma-

net in homine.ibid.
Peccandi modi quomodo diſtinguuntur.di.42.f.
Peccatũ & delictum quomodo differunt.ibid.
Peccata mortalia ſunt ſeptem.di.42.b
Peccatum in ſpiritum ſanctum quid ſit.diſ.43.a
Peccatum in ſpiritum ſanctum quomodo accipitur.ibid.c
Peccandi potentiam ſit a Deo uel à diabolo. diſt. 14.per totum.
Pœna paruulorum ſine baptiſmo decedentium eſt mitiſſima.di.33.e
Pœna vtrum ſit priuatio boni.di.35.o
Pœnæ peccati quomodo quędã peccata ſunt.di. 36.per totum.
Perfectum dicitur tribus modis.di.4.c
Perſonarum proprietates quæ ſunt.di.26.a.b
Poſſunt utrum aliquid dæmones ex natura. diſ.7.l
Potentiam quam habuit homo ante peccatum· diſtin.24.a
Potentia peccãdi an ſit homini a Deo, uel a diabolo.di.44.a
Potentiæ an ſit reſiſtẽdum cùm à Deo ſit. diſt. 44.d
Præſciuerunt vtrum mal angeli ſuum caſum.diſt 4 a
Pręſciuit utrum homo ſui caſum.diſt.23.f

Q

Qualis fuit materia de qu: factus eſt mundus.di. 12 per totum.
Qualis fuit lux quam primò De⁹ creauit. di.13.l
Quales facti ſunt angeli ar boni uel mali.di.3. p to tum.
Qualis factus eſt homo & quare ſit factus di.2.per totum, & diſt. 16.per to tum.
Quare malis angelis non eſt conceſſum habitare in cœlo uel in terra di. 9.c
Quare dormiẽte viro facta eſt mulier.di.18.d
Quare poſt omnes creaturas factus eſt homo.diſt. 15.e
Quatuor modis operatur Deus.di.12.
Quatuor ſunt ſtatus liberi arbitrij.di.25 g
Quatuor ſunt ſpecies ſuperbiæ.di.42.i
Quomodo in nobis eſt uir, mulier, & ſerpens. diſt. 24.g

Rationalis

R

Rationalis creatura quare facta ſit.di.1.d.e.f.g
Rationalis creatura eſt duplex.di.1.d. & l
Ratio habet duas partes. di.24.f
Ratio ubi in anima incipit diſt.24.f
Ratio & ſenſualitas quomodo differunt.ibid.
Radix omnis mali eſt ſuperbia & cupiditas. diſt. 42.i.K
Reatus accipiť multis modis.di.42.c
Redemptus quare ſit homo & non angelus. diſt. 21.h
Remediabile quare eſt peccatum hominis, & non angeli di.21.f
Rerum omnium eſt unum principium.di.1.a
Reſiſtere malo quando eſt meritorium & quando non.diſt.24.c
Reſiſtendum an ſit poſtea ti.di 44.c

S

Scientiam triplicē habuit homo ante caſum. diſt. 23.c.d
Senſualitatis quid ſit. diſti. 24.f
Senſualitas quibus modis accipitur in ſcriptura. 24.b
Septem ſunt peccata mortalia.di.42.h
Septimo die requieuiſſe Deum quomodo intelligitur.diſt.15.g
Serpentis in ſpecie quare diabolus hominem decepit diſ.21 b
Serpens quare dicitur callidior cunctis animalibus.di.21.b
Serpentem quare non horruit mulier. di.21.b
Sol quare factus eſt ſi lux prima ſufficiebat.diſtin. 13.f
Status hominis ante peccatum qualis fuit.diſt. 19 a
Status liberi arbitrij ſunt quatuor.di.25.g
Superbia quomodo fuit in primis parētibus. di.22. a.b.c
Superbia eſt radix omnis mali.di 42.i
Superbia habet quatuor ſpecies.di.42.i

T

Talis eſt ordo peccandi in nobis, qualis fuit in primis

mis

mis parentibus. diſtinct. 24 g

Tentare non audet diabolus hominem eo uitio in quo eſt uictus ab eo. diſ. 6.h

Tentationis modus qualis fuit erga primos parentes. diſt. 21.c

Tentatus eſt Adam tribus modis. diſt 21.d e

Tentatio eſt duplex. diſt. 21.e

Tentari quare permiſit deus hominem ſciens eum caſurum. diſt. 23.a

Tenebræ capiuntur duobus modis. diſt. 12.d

Terra quomodo & vnde facta eſt, & quid nomine terrę ſignificatur. di. 12. per totum.

Tria ſunt genera bonorũ. diſt. 26 K

V

Vbi facta fuit lux prima. di. 13.c

Vnde proceſſit conſenſus primi peccati, cùm natura hominis eſſet incorrupta diſt. 22.l

Velle naturaliter bonum quomodo dicitur homo. di. 39.e

Venenoſa animalia quare & quando facta ſunt. di. 15.c

Veniale Peccatum quid ſit in anima diſt. 24.h

Vir quare prius muliere factus ſit. diſt. 18.b

Virtutibus vtrum quis male vti poteſt diſt. 29 K

Virtus quid ſit & quis actus eius diſt. 17.a & per totum.

Virtutũ munera quę ſunt. di. 17.g

Virtus an ſit motus mentis. diſt. 27.l

Virtutes vtrum homo ante peccatũ habuerit. di. 29.b

Viuentem animã quomodo dicitur habere homo diſt. 19.b

Viuere utrũ potuiſſet homo utens de alijs lignis quàm de ligno vitæ. di. 19.c

Voluntas utrum preceſſerit primum hominis peccatum. diſt. 22 m

Voluntas quid ſit. diſt. 26.b

Voluntas bona comitatur gratiã, & non econuerſo. diſt. 26.c

Voluntas bona quedã dona Dei pręuenit. di. 26.c

Voluntas ex fine cognoſcitur. di. 38.a

Voluntates bonę unum habent

bent finem.di. 38.c
Voluntas, intentio, finis, quomodo differunt. diſtin. 38.f
Volũtas quare dicitur peccatũ, cùm ſit de naturalibus bonis, quorum nullum peccatum eſt. diſtin. 36.a
Voluntatis actus quare ſit peccatũ, cum actus aliarum potentiarum non ſint peccatà. diſt. 39.b
Voluntas mala uel actio malam in eodẽ homine & circa eandem rem, an ſint unum peccatum an plura diſt. 42.a
Vſus idem eſt uirtutis & liberi arbitrij. diſtinctio. 27.i
Vti utrũ quis malè poteſt uirtutibus. diſt. 26.K

INDICIS LIBRI II. FINIS.

INDEX IN LIBRVM TERTIVM.

Abrahæ in lumbis quomodo Chriſtus fuerit. di. 3.c.
Adorare quomodo debemus humanitatem Chriſti. diſt. 9.a.
Affectus volũtatis in Chriſto fuit duplex. di. 17.a.b
Amicos & inimicos diligere quod maioris ſit præmij diſt. 30.a
Animam & carnem quare aſſumpſit Chriſtus. diſt. 1.a
Anima Chriſti quomodo eſt unita carni. di. 2.d
Animam & carnem aliam quam ab Adam an potuit aſſumere Deus. diſt. 12.a
Anima Chriſti an habuerit ſapientiam æqualem cũ Deo, & an omnia ſcit quę deus. diſt. 14.a
Anima & caro Chriſti utrum in morte fuit ſeparata à uerbo. diſt. 21. per totum.
Antiqs qd ſufficiebat credere de Chriſto. diſ. 25.e

C

Charitas quid ſit. diſt. 27.b
Charitas, fides, ſpes, & operatio ſecundum quid dicun-

cuntur æqualia. di.25.e
Charitas eſt maior ſpe, & fide. ibidem.
Charitas, ſeu dilectio Dei, & proximi quomodo ſe habeant adinuicem. diſ. 27.c.d.e
Charitatis ordines quot ſunt.diſ 29 a
Charitatis gradus ſunt diuerſi.diſ.29.h
Cbaritas ſemel habita an amitti poteſt.di. 31.a
Charitatem an damnandi habeant.ibid.
Charitatē qualem habuit Chriſtus.di.31.d
Charitas dei quomodo eſt in creaturis.di 32.p tot.
Charitas eſt mater omniū virtutum diſ. 36.per totum.
Carnem quare aſſumpſit filius, & nō pater, uel ſpiritus ſanctus. diſ.1.b
Caro & anima Chriſti quomodo ſunt coniuncta. diſ.2.b
Caro Chr̄i quomodo fuit formata in vtero di. 2.c & diſ.3.a
Caro Chriſti utrū fuit obligata peccato. di. 3.d
Cardniales uirtutes ſunt quatuor.diſ.33.a
Cauſa paſſionis Chriſti q̄ fuit.di.18.c
Cornelius quomodo legitur credere.di.25.c
Creaturam omnē quomodo diligit deus. diſt. 32.c
Credere deum, uel deo, uel in deum, quomodo differunt. di. 23.d
Credere quid ſufficiebat antiq̃s de Chriſto ante aduentum ipſius.di.25.c

D

Damnandi utrum habeāt charitatem.di.31.a
Decem præcepta quomodo contineantur in duobus mandatis charitatis. diſ.37.a
Decimatus quare non fuit Chriſtus in Abraham ſicut Leui.di.3.c
Defectus hominis quomodo aſſumpſit Chriſtus. diſ. 15.
Deus eſt homo, deus factus eſt homo, quomodo hęc verba intelliguntur.diſ. 6.a
Deus an potuit aſſumere hominem in ſexu mulie bri.di.12.e
Deus qualiter diligit aliquem magis, & aliquem minus.diſt.32.b.c
Diabolus non eſt alienus à dei poteſtate. di. 20. a
Diabolus qua iuſtitia eſt victus.di. 20.a

Di-

Dilectione eàdem an diligitur Deus & proximus. diſ.27.c
Diligendi modus quis ſit. diſ.27.d.e
Diligéda ſunt quatuor, & quæ ſunt illa. di.28.e
Dilectionis ordo quis ſit. diſ.29.a
Diligere vtrum debeamus omnes homines.di.29.b
Diligere amicos vel inimicos quod eſt maioris meriti.di.30.a
Dilectionem quam Deus habet ad creaturas. diſt. 32. per totum.
Dilectio Dei conſideratur duobus modis.diſ.32.c
Diuina natura quomodo ſit incarnata.diſ.5 a.b
Diuina natura an debeat dici caro facta. diſ.5.c
Diuina natura an dẽat dici nata de uirgine.di.8.a
Dona ſpiritus sácti an ſint uirtutes.di.34.a
Dona ſeptem ſpiritus ſancti utrum habuit Chriſtus, & utrum in angelis ſint diſ.34.a.b
Dolorem vtrũ habuit Chriſtus in paſſione.diſ.15.d
Dulia quid ſit, & de ſpeciebus eius.di.9.a

E

Electos vtrum dilexerit Deus ab æterno, & reprobos non.diſ.32.e

F

Fœmineo in ſexu utrum Deus potuit humanam naturam aſſumere. diſt. 12 c
Fidem vtrum habuit Chriſtus.diſ.23.a
Fides quid ſit & quot modis accipitur. diſ.23.b.c & h
Fidem an habeant dęmones.di.23.c d
Fides propriè eſt de his quę non uidentur. di. 23.g
Fides quare dicitur fundamentum.di.23.i
Fidem an habuit Petrus de Chriſti paſſione. diſtin. 24.b
Fides non eſt de incognitis diſt 24 c
Fides antiquorũ quæ fuit. diſ.25.a
Fides ſimplicium quæ fuit ante aduentum Chriſti. diſ.25.b
Fides, ſpes, charitas, & opus quomodo ſunt æqualia diſ.25.e
Filius quare aſſumpſit carnem & nõ pater uel ſpiritus ſanctus. di. 1.b
Filius aſſumendo carnem an aliquid fecit quod nõ pater

pater uel ſpiritus ſanctus.di.1.d
Filius quomodo ſit incarnatus, & quare totã humanam naturam aſſumpſit, qualem carnem aſſumpſerit. diſ.1.& di.2. & diſt.3. per totum.
Filius quare dicatur natus de ſpiritu ſancto. diſtinctio.4.c
Filius quomodo dicitur cõpoſitus ex duabus naturis ſiue ex tribus ſubſtantijs.diſt.6.e
Filius quomodo dicit̃ bis natus.diſt.8.b
Filius ſecundum quod homo an ſit perſona.diſti. 10.a b
Fili⁹ adoptiuus an ſit Chriſtus.diſt. 19.d
Filius quare paſſibilem naturam acceperit.diſt.15. per totum.
Filius quare mori uoluit. diſtinct.10.b
Filius hominis utrum poteſt dici deſcendiſſe de cœlo, ſicut dicitur filius dei diſt.22.d
Forma idolorũ an ſit à deo. diſt.37.b
Furtũ quid ſit, & quid nomine furti intelligitur. diſtin. 37.c
Furtum an fecerunt filij Iſrael quando expoliauerunt Aegyptios.di.37.c

G

Generari utrum potuit pater vel ſpiritus ſanctus. diſt 1.b
Genera mẽdacij ſunt tria. diſtin.38.a
Gratiæ plenitudinẽ vnde accepit Chriſtus. diſtin. 16.b
Gradus charitatis ſunt diuerſi.diſt.29.b

H

Habitus ſunt quatuor ſpecies.di.6.g
Homo quidam à verbo dei eſt aſſumptus quomodo intelligitur.di.5.c
Homo eſt deus, homo factus eſt deus, quomodo intelligitur.diſt.6.a
Homo dominicus quare nõ dicitur, ſicut dicitur homo deus. diſt.7.m
Homo deus an ſemper fuerit vel cœperit eſſe.diſt. 12.a
Hominem alium utrum Deus aſſumere potuit, quàm de genere Adę.di. 12.b
Hominem an potuit deus aſſu-

aſſumere in ſextu mulie bri.diſt.12.e
Homo Chriſtus vtrum pec care potuit.diſt. 12.c
Hominis ſtatus ſunt quatuor.diſt. 16.b
Homines omnes vtrum pariter ſunt diligendi. diſt. 29 b
Honorādi quomodo ſunt parentes.di. 37.c
Humanam naturam quare aſſumpſit filius & nō pater nec ſpiritus ſanctus.diſt.1.b
Humanam naturam totā aſſumpſit.Deus.di. 2.a
Humanitatis nomine qd intelligatur. di.2.a
Humana natura utrum aſſumpſit perſonam. diſtinct.5.a
Humanitas Chriſti quomodo adoranda ſit. diſt. 9.a
Humanam naturam utrū aſſumere potuit deus in ſexu muliebri. diſtinct. 13.e
Humanitas Chriſti quid ſi bi meruit. diſt.18.a

I

Idolum quid ſit.diſ. 37.b
Idolum nihil eſt in mundo. ibidem.
Idolū & ſimilitudo in quo differunt.diſ.37.b.
Incarnari utrū potuit pater uel ſpiritus ſanctus. diſt.1.c
Incarnatio Chriſti quomodo facta eſt.diſ.2. & diſ. 3. & diſt.4. per totum.
Incarnationis opus quare attribuitur ſpiritui ſanctu.diſ.4.a
Inimici quantum ſunt diligendi.diſt. 29. f.e
Inimicos diligere utrum ſit maioris meriti, quàm diligere amicos. diſt. 30. per totum.
Intellectus & ſapientia in quo differunt. diſt.35.b
Intelligentia, ſcientia, & ſapientia in quo differunt diſt. 35.c
Intellectus & ſciētia prout ſunt bona ſpiritus ſancti, in quo differunt à ſeipſo, prout naturaliter ſunt in anima.diſtin. 35.d
Iudæi utrum bonum opus fecerunt in Chriſti paſſione.diſtinct.20.d
Iudæi utrum furtum fecerunt in expoliando Aegyptios. diſt 37.c
Iudicis miniſter vtrum peccat occidendo aliquem, diſt.37.

Iura-

Iuramentum quid ſit. diſ. 39.a
Iuramentum ſit tripliciter diſ.39.b
Iuramentum vtrum ſemper ſit malum. diſ. 39.c
Iurare utrũ liceat per creaturas.diſt. 39.d
Iuratio per Deum utrum ſit grauior quã per creaturas uel per euangeliũ. diſ.39.e
Iurare per Deum quid ſit. ibid.f
Iuramentũ per falſos deos an ſit ratum. diſ.39.g
Iuramentum cõtra Deum factum non eſt tenendum. diſ.39.K
Iurare callidè eſt duplex peccatum. ibid.
Iuſtitia, temperantia, fortitudo, prudentia utrum ceſſabunt in futuro. diſ. 33.a

L

Latria quid ſit.diſt. 9.
Lex quare dicitur comprimere manum & nõ animum diſt.40.a
Lex euangelica in quo differt à Moſaica. diſtinct. 7.b
Litera occidens quid ſit.di. 40.b

M

Magis utrum diligit Deus aliquos & aliquos minus.diſ.33.b.c
Mandata charitatis ſunt duo.diſ. 27.b
Mãdata decem quomodo continentur in duobus præceptis charitatis.diſ. 37. per totum.
Maria fuit immunis ab omni peccato.diſ.3.b
Męchiæ nomine quid prohibetur.diſ.37.c
Mediator quare ſolus dicitur Chriſtus, & ſecundum quam naturam.di. 19.e f g
Mediatoris fidem quomodo habuerunt antiqui. diſ.25.a.b.c
Mendacij tria ſunt genera. diſ.38.a
Mẽdacij iterum octo genera ibid.
Mendacium quid ſit. diſt. 38.b
Mentiri quid ſit.ibid.c
Mẽdacium utrum ſemper ſit peccatum.diſ.38.d
Meruit quid ſibi Chriſtus & quid nobis.diſt. 18 b
Meritis vtrum Chriſtus ꝓfecit.diſ.18.b
Meruit utrum Chriſtus aliquid

quid quod ſine merito habere potuit.diſ.18.d
Miniſter iudicis utrum pec cat aliquem occidendo. diſt.17.e
Miſſio filij in mundũ qualis fuit.diſt.1.& diſt. 2.& diſt.3.per totum.
Modus liberationis vtrum aliter potuit eſſe quàm per mortem Chriſti. diſ. 20.a
Modi diligẽdi Deum ſunt diuerſi.diſ.27.d.e
Modi diligendi proximum diſt.28.& diſtin. 29. per totum.
Moriendi neceſſitatem vtrum Chriſtus habuit.diſtin.16.a
Mori quomodo voluit vel noluit Chriſtus. diſt.17. a.b
Mori quare voluit Chriſtus.diſtinct.18.c. & diſ. 19.b
Morte Chriſti quare redẽptio facta eſt & non aliter.diſt.20.a
Morte Chriſti utrum ſeparata ſit diuinitas à carne & anima diſt.21.per totum.
Mortis triduo utrum Chriſtus fuit homo. di. 22.a
Mortis triduo vtrum Chriſtus vbiq; fuit apud deũ & ſecundum hominem. diſt.22.b

N

Naturam humanam corã aſſumpſit Chriſtus. diſt. 2.a
Natus quomodo dicitur Chriſtus de ſpiritu ſancto,cùm non ſit filius ſpiritus ſancti.di.4.b
Natus cũ ſit Chriſtus quare Apoſtolus dicit eum factum.di.4.d
Natura diuina vtrũ aſſumpſit perſonam,vel perſona naturam, vel natura naturam.diſt.5.a.b
Natura diuina vtrũ debeat dici caro facta.di. 5.c.
Naturas duas habuit Chriſtus.di.6.d.e
Natura diuina vtrum debeat dici nata de virgine diſt.8.a
Natiuitas Chriſti eſt duplex.di.8.b
Natura an perſonà Chriſti prædeſtinata ſit. di. 10.f
Naturam paſſibilem quare aſſumpſerit Deus. di. 15.a

O

Occidens litera quid ſit. 40.b

Octo ſunt ſpecies mendacij.diſt.38.a

Omnes homines vtrũ pari dilectione diligēdi ſint. di.29.b

Operata eſt tota trinitas in incarnationem Chriſti. di.4.a

Operatio,fides,ſpes, & charitas, quomodo dicuntur æqualia.diſ.25. c

Oratio vel volũtas Chriſti vtrum ſemper impleta eſt.di.17. per totum.

Ordo diligendi quis ſit.diſ. 29. a

P

Parentes mali quomodo diligendi ſunt. di.23. f

Paſſibilem naturam aſſumpſit Chriſtus.diſt.15.per totum.

Paſſio & propaſſio quid ſit diſt.5 f

Paſſio Chriſti an ſit opus Dei vel Iudæorum. diſ. 20.d

Paſſionis fidem an habuit Petrus quando vidit hominem pati. diſtinctio. 24.b

Patiendi neceſſitas an fuerit in Chriſto.diſtinctio. 16 a

Peccare vtrũ potuit Chriſtus diſtinctio.12.c.

Pœnæ timore non pecc inimicus eſt iuſtitiæ. d 39.c

Periurium quid ſit. diſtin 29.a

Periurium ſit tribus mod ibidem.b

Per Deum iurare quid ſi diſt.39.f

Periurium an ſit cùm 'ir cautè iuratur.diſtincti 39.i

Perſona utrum aſſumpſ perſonam uel natura in incarnatione.diſtin 5.r

Perſonam quare non aſ ſumpſit Deus cùm aſ ſumpſit hominem. diſ 5.d.e

Perſona in diuinis utrun ſit Chriſtus ſecundun quod homo. diſtinctic 10.a

Perſona quàm Chriſtus a ſumpſit an prędeſtinat fuerit.di.10. f

Præceptum dilectionis q continеat.diſ.27. & diſ 28.per totum.

Præcepto dilectionis proximi utrum cõtineatu dilectio angelorum.diſ 28.b

Præcepta decem quomodo continentur in duobus

bus mandatis.diſtin.37. per totum.
Prædeſtinatus utrum fuerit Chriſtus ſecundum hominem.di.10.f
Proximum totum quomodo diligere debemus. di. 28.a
Proximus quis eſt. diſtinct. 28.b

Q.

Qualitas métis qua malus Chriſtianus credit, vtrũ ſit virtus uel non.diſtin. 23.e
Quare Apoſtol. dixit Chriſtũ factum, cùm nos dicimus eum natum. diſt. 4.d
Quatuor ſunt uirtutes cardinales.di.33.a
Quatuor ſunt ſtatus hominis.di.16 b
Quatuor ſunt timores. di. 34.d
Quatuor ſunt ordines dilectionis.di.29. a
Quatuor ſunt gradus charitatis.di.29. b

R

Radix omnium uirtutum eſt charitas.di.36. per totum.
Redemptor án ſolus Chriſtus debeat dici. diſtinc. 19.e
Redimi an potuit homo aliter quàm per mortẽ Chriſti.di.20.a
Remiſſio peccatorum quare attribuitur ſpiritui ſancto.di.37. b
Reprobos utrum dilexit Deus ab æterno . diſtin. 32.e

S

Sacrilegium committitur tribus modis. diſtinctio. 37.c
Sapientia quomodo profecit Chriſtus ſecundum quod homo. diſtinctio. 13.a
Sapientia æqualem Deo vtrum habuit Chriſtus ſecundum animam. diſ. 14.per totum.
Sapientia & ſcientia quomodo differunt. diſtinc. 35.a
Sapientia & intellectus in quo differunt. diſtinct. 35.b
Sapientia, ſcientia, & intelligentia, quomodo differunt.ibidem.
Septem ſunt dona ſpiritus ſancti, & an in Chriſto

fuerint.diſtin.34.per totum.
Similitudo & idolum quomodò differunt. diſtinc. 37.b
Spes, fides, charitas, operatio ſecundũ quid ęqualia dicuntur. diſtinctio. 25.c
Spes quid ſit. 26.a
Spes de quibus ſit.diſtinct. 26.b
Spes, & fides quomodo differunt.ibid.
Spes, & fides vtrũ in Chriſto fuerint. diſtinctio. 16.c
Spiritus ſanctus vtrum potuit incarnari.diſt.1.per totum.
Spiritui ſancto quare attribuitur opus incarnationis.diſt.4.a
Spiritus ſancti dona vtrum habuit Chriſtus.diſt. 34. a.b
Spiritui ſancto quare attribuitur remiſſio peccatorum. diſtinctione. 37.d
Status hominis ſunt quatuor.di.16. b
Subſtãtiis ex tribus dicitur conſtare Chriſtus. diſti. 6.d

T

Timorem pœnæ quomodo habuit Chriſtus.diſt. 15.per totum.
Timores ſunt quatuor.di. 34.d
Timor pœnæ qui fuit in Chriſto an fuit ſeruilis, vel initialis, uel alius.di. 34.l
Timor æ pœnæ nõ peccãs inimicus eſt iuſtitiæ.diſ. 36.c
Totus & totum cùm de Chriſto dicuntur ad q̃d referuntur. diſtinctio. 22.c
Totum proximum & non totos quomodo diligere debemus.di.28.a
Traditus quõ eſt Chriſtus, à patre, à Iuda, à diabolo.di.20. c
Tria ſunt genera mendacij diſt.38.
Triſtitiam quomodo habuit Chriſtus.diſtinctio. 15.d.e

V

Vbique utrum Chriſtus ſecundum quod homo.diſtinct.22.b
Vbique totus Chriſtus eſt, ſed

ſed non totum. diſtinct. 22.c
Verbum quomodo ſit unitum carni mediante anima.di.2.b
Verbum vtrum carnem & animã ſimul aſſumpſerit.di.2.e
Verbum an fuit ſeparatum à carne & anima in morte Chriſti . diſtinction. 23.a
Virtutes cardinales ſunt quatuor di. 33.a
Virtutes iſtas utrũ habuit Chriſtus.ibid.
Virtutes an ita ſint coniũctæ quòd ſeparari non poſſunt.di.36.a
Virtutes vtrũ quis omnes pariter habere poteſt.di. 36.b
Vna fides quare dicatur. di.23.f
Vnita qualiter eſt natura diuina naturæ humanæ.diſtinctio. 5. per totum.
Voluntates duas habuit Chriſtus.di.17.a
Vſura quid ſit, & quomodo committitur . diſtin. 37.b

X

Chriſti incarnationẽ qualiter tota trinitas eſt operata diſt. 3.& diſt. 4 per totum.
Chriſtus quare non fuit decimatus in Abraham.di. 3.c
Chriſti caro quare non eſt dicta peccatrix ſed ſimilis peccato. diſtinctio. 3.d
Chriſti incarnatio quare ſpecialiter attribuitur ſpiritui ſancto diſtinct. 4.a
Chriſtus quare dicitur natus de ſpiritu ſancto.di. 4.b.c
Chriſtus quare dicatur ab Apoſtolo factus, quem nos fatemur natum.diſ. 4.d
Chriſtus ſecundum quod homo utrum ſit prędeſtinatus.diſt.7. c.l. & diſ. 10.f
Chriſtus an debeat dici bis genitus, ſicut dicitur dei & hominis filius diſtin. 8.b
Chriſti humanitas quomodo adoranda ſit.di.9.per totum.
Chriſtus vtrum ſecundum quod homo ſit perſona in deitate . diſtinction. 10.a.b
Chriſtus utrum ſit adopti-

nius filius. diſtinctio. 10. d.e
Chriſtus vtrum ſit creatura uel creatus vel factus. di.11.per totum.
Chriſtus utrum aliam carnem aſſumere potuit quàm de genere Adam. diſt.12.a
Chriſtus vtrum peccare potuit.di.12.c.d
Chriſtus vtrum potuit incarnari in ſexu muliebri.di 12.c
Chriſtus an ſapientia & gratia proficere potuit. diſtinct. 13. a. & per totum.
Chriſtus duplicem habuit ſapientiam.di. 13.d
Chriſtus utrum ſapientiã parem Deo habuit, vel ſi omnia ſciuit quę deus di.14.a
Chriſtus an omnes defectus hominis aſſumpſit diſtinct. 15. a. & per totum.
Chriſtus quomodo habuit triſtitiam paſſionis. diſt. 15.d.e.f. & diſtinctio. 17. c.d
Chriſtus vtrum habuit aptitudinem moriendi.di. 16 a
Chriſtus quid de quatuor ſtatibus hominis acceperit.diſtinctio. 16.b
Chriſtus utrum aliquid uoluerit vel orauerit quod non ſit factum . diſtinct 17.a
Chriſtus duas habuit voluntates.di.17.b.c
Chriſtus an ſibi aliquid meruerit, & quid ſibi, & quid nobis . diſtinct. 18. a.b
Chriſtus quare voluit pati cùm merita ſua ſufficiebant.di 18.c
Chriſtus quomodo nos à diabolo & à peccato redemit.di.19.a
Chriſtus an ſolus debeat dici redemptor, vel mediator.di.19.e
Chriſtus an aliter potuit redimere hominē, & quare potius iſto modo.diſ. 20.a
Chriſtus quomodo eſt traditus à Deo, & Iuda, & Iudæis.di.10.c. d
Chriſti anima vtrũ in morte ſit ſeparata à verbo. di.21.a
Chriſtus qua ratione dicitur mortus uel paſſus. di.21.d
Chriſtus vtrũ in morte fuit homo.di. 22 a
Chriſtus an vbicunque eſt ſit homo: & quòd vbiq; totus

totus fuit, ſed non totũ. di.22.b.c
Chriſtus vtrũ fidem, ſpem, & charitatem habuerit. di.23.a. & di.26.c. & di. 27.per totum.
Chriſtus vtrũ ordinem diligendi ſeruauerit. diſt. 33.d
Chriſtus utrũ uirtutes cardinales habuit.diſ. 33. a
Chriſtus vtrum ſeptem dona ſpiritus ſancti habuit di.44.b

INDICIS LIBRI III. FINIS.

INDEX IN LIBRVM QVARTVM.

ABRAHAE caſtitati an ſit virginitas Ioan. præferenda.diſt.33.b
Abortũ procurantes quando ſunt homicidæ. diſt. 31.e
Abortiuorum corpora an cum ſuis deformitatib. reſurgant.diſ.44.h
Abſolutionis poteſtas qualiter data eſt ſacerdotib. di.14 & di. 18.per totũ.
Abſoluitur peccator dupliciter .di.18.d
Abſoluendi poteſtatem vtrum omnes habeant ſacerdotes.di.10.b.
Accidẽtia quomodo ſunt & ubi manent in tranſſubſtantiatione panis & vini in corpus Chriſti. di.11.a.b.& di.12.a
Actiones pęnitentiæ ſunt tres.di.16.c
Acolytatus ordo quis ſit, & quod eius officium. di.24.f
Adę matrimoniũ quomodo ordinatũ fuit a principio.di.33.per totum.
Adoptiui filij vtrum naturalibus copulari poſſunt diſt.42.d
Adulter adulteram utrum dimittere poteſt.di.35.b
Adulteriũ quid ſit.di.41.d
Afines in quo gradu matrimonium cõtrahere poſſunt.diſt.40. & diſt.41. per totun.

Affinitas qđ ſit, & vbi ſit. di.42.per totum.
Agit deus miſericordius cũ quibuſdam quàm eorũ peccata merétur. di.45.c.di.46.a
Angeli quomodo orationes hominum Deo offerunt.di.43.g.h
Angeli quale miniſterium habebunt in die iudicij. di.47.d
Animalia bruta nõ ſumũt corpus Chriſti, licet accipiant hoſtiam. diſt.13. in fine.
Animæ in inferno duplici igne puniũtur.di.44.f.g
Animę abortiuorũ & mõſtrorũ quomodo reſurgent in iudicio.di.44.h
Animę exeuntes de hoc ſeculo diuerſa habent receptacula.di.45.a
Animæ quomodo iuuantur eleemoſynis, orationibus, & ſacrificio altaris.diſt.45.b
Animabus nõ prodeſt põpa & ſumptuoſitas in exequijs.diſ.45.d
Animę iuſtorum an obfuſcantur pœnis reproborum.di.50.g
Antiqui plures habentes uxores utrum peccauerunt.di.33.a
Aqua & ſpiritu ſancto nil quis renatus fuerit qu modo intelligitur.di.4.
Archiepiſcopus quis ſit.di 24. in
Authoritas ſanctorũ qua erit in die iudicij.di.47.l

B

Baptiſmus quid ſit.di.3.a
Baptiſmus Chriſti & Ioannis in quo differunt.di 2.d
Baptiſmus Ioannis quid vtilitatis habuerit.diſtin.2 e. & utrũ fuerit ſacram tum.ibid.
Baptiſmi Ioannis quę forma uerborum fuit.di.2.
Baptiſmi forma q̃ ſit.d.3.b
Baptizatus in nomine Chriſti vtrum ſit uerè baptizatus.di.3.c
Baptiſmus an tradi poſſit in nomine patris tantũ, uel ſpiritus ſancti tãtũ. diſ.3.c.d
Baptiſmi inſtitutio quando facta ſit.di.3.f
Baptizauerunt in qua forma Apoſtoli ante Chriſti paſſionem.di.3.g
Baptiſmus quare tantùm fit in aqua.diſt.3.b
Baptizandus quoties immergi debeat.di.3.i

Baptiſmus quare ſit inſtitutus.di.3.l
Baptiſmum fictè ſuſcipientes an ſint uerè baptizati di.4.b
Bapiſmus an deleat pœnã ſicut delet peccatum. di. 4.f
Baptiſmus vtrum cõferat gratiam paruulis ad bene agendum. diſtinctio. 4.h
Baptiſmus paruulorum & adultorũ quomodo differunt.di.4 h
Baptiſmus verus æquè datur bonis & malis,a bonis & a malis miniſtris. di.5.a
Baptiſmus an ſit verus in hæreſi uel in ſchiſmate datus in nomine trinitatis.di.5.a
Baptizare quibus liceat.diſtin.6 a
Baptizati ab hæreticis an ſint rebaptizandi.diſtin. 6.h
Baptizari an poſſit puer in utero materno. diſ.6.b
Baptiſm⁹ an ſit uerbis corruptè prolatis.diſ.6.e
Baptizatus an ſit iocoſſe immerſus in nomine Trinitatis.di.6 e
Baptizandus quibus renũciare. debet.di 6.g
Baptiſmum debet præcedere cathecilmus & exorciſmus.di.6.h
Baptiſmum vtrum fieri poteſt in aqua non benedicta.diſt 7.d
Baptiſmo an uir & vſor ſimul puerum tenere poſſunt.di.42.h
Beati in cœlo an aliud uelle poſſunt quàm quod deus vult.di.45.h
Beatitudo quid ſit, & quid beatè uiuerè.di 49.b.
Beati an omnes homines eſſe deſiderant . diſti.49. per totum.
Beatus quis ſit.ibid.
Beati an omnia æqualiter cognoſcãt & intelligãt. di.49 c
Beati an æquale gaudium habeant.diſt.16.d
Beatitudo ſanctorũ an maior erit poſt diem iudicij.di.49.c.
Benedictiones omnium ſacerdotum an ſunt effectuales,di 19.c.d
Benedictiones ſpõſi, & ſpõſæ non pertinent ad ſubſtantiam ſacramẽti, ſed ad decorem, & ſolennitatem,di.28 b
Bonitas,iuſtitia,miſericordia, quomodo ſunt in deo.di.46.d.e

Bona

Bona opera ſine charitate facta non valent.di.15.d
Bona opera in peccatis facta ad quid ualét.di.15.f
Bonum triplex eſt in matrimonio ꝓpter quod nõ debet violari.di.31.a
Boni & mali an viciſſim ſe uideant & quandiu. di. 50.e.

C

Carnis debitum an ſit denegãdum in matrimonio.diſt.32.a
Cathechiſmus quid ſit. di. 6.h
Caſtitas Ioãnis, & Abrahę an ſint æqualis meriti. di.33.h
Caſtitas mentis melior eſt virginitate corporis di. 35.e
Cauſa efficiens coniugij q̃ ſit.di.27.c
Cauſa finalis coniugij quæ eſt.di.30.d
Cœlum aereum, & non ætherum quomodo mutabitur in die iudicij,di. 47.d
Circúciſio quid faciebat in veteri lege di.1.f
Circúciſio quare data fuit & quare die octauo.diſt. 1.h.i.
Circunciſio quare mutatá eſt in baptiſmũ.di.1.K
Circunciſio & legalia quã do ceſſauerunt.di.3.K
Circunciſio quare nõ aperuit nobis cęlum.diſtin. 3.m
Clauius poteſtas, ſcilicet, ligandi & ſoluendi.quo modo, & quando & quibus datur.di.18.& di.19 per totum.
Claues ſpirituales q̃ ſunt. diſt.18.b
Claritas ſolis & lunæ qualis erit poſt iudicium.di. 48.e
Clerici qui ſunt, & vnde dicuntur.di.24.b
Concentor & cantor quis dicatur diſt.24.m
Confeſſio qualis eſſe debeat.di.15.& di.16 a
Confeſſio an ſoli deo faciẽda eſt abſque ſacerdote. di.17.c
Confeſſio an poteſt fieri coram laico. diſt.17.e
Confeſſor qualis quærendus ſit.ibid.
Confeſſio ad quid ualet. diſt.17.f
Confeſſor non debet morienti pœnitentiam iniungere,niſi cõualuerit. di.20.d
Confiteri utrũ neceſſe eſt omnia

omnia peccata uenialia & mortalia.diſ. 21.d
Confeſſio generalis quid proſit.ibi.e
Confiteri non debet homo peccata ex humilitate q̃ non fecit.diſ.31.f
Cõfeſſionem nullius facer dotũ procedere debet. di. 21.g
Confirmationis ſacramentum quid ſit, & quæ forma eius, & cuius effectus ſit. diſ. 7.a
Confirmationis ſacramentum à ſolis pontificibus dari debet.di.7.a
Cõfirmari quare debet homo poſt baptiſmum.ibidem.
Confirmatio utrum ſit dignior baptiſmo. ibid.
Cogitatio de deo utrũ penitus ſecludatur in damnatis.di.50.b
Cognatio eſt duplex. diſti. 40.a
Cognatio ſpiritualis vnde cauſatur.di.42.a.b
Cognitio dei in ſanctis,an ſit æqualis. di. 49.c
Coitus coniugans an ſit cũ peccato.di. 26. d. & diſt. 31.f.g & di.32.d
Cõmatres duas utrũ quis ducere poteſt.di.42.g
Coniugium quare & quãdo ſit inſtitutum. di.26. a.b.& di.30.d
Coniugiũ quid ſit, & qualiter ſeruari debet. diſti. 27.a.b
Coniugium quando per p̃ceptum uel per indulgẽtiam eſt inſtitutum. diſt. 26.c
Coniugium Mariæ & Ioſeph utrum fuit perfectum.di.26.g. & di. 28.c. & diſ. 30.b
Coniugium uiolari non debet propter ipſius triplex bonum. diſ.31.a
Coniugij ſeparatio eſt duplex.diſt.31.a
Coniugij ſeparatio eſt duplex.diſt.31.a
Coniuges ueri qui ſunt. di.31.c
Coniugiũ quomodo fuit ordinatum temporibus antiquis & tẽpore Adæ. 33.a
Coniugium quando ſeparatur, & propter quas cauſas.diſt.35.& diſ.36. per totum.
Coniugium in quibus ordinibus ſacris non poteſt fieri.di.37.a
Coniugium inter fideles & infideles utrum ſtare poteſt.di.39.a.b
Coniugium infidelium an ſit le-

ſit legitimum.di. 39.i
Cóſanguinitas quid ſit, & in quorum vſque gradū computatur. diſt. 41.& 42.per totum.
Conſcientia accuſabit omnia opera in die iudicij q̄ fecerit homo. diſ. 43.c
Cóſecrare uirgines an ſimplex ſacerdos poteſt.diſ. 29.f
Conſecrare vel ordinare utrum poteſt ſimoniacus.diſ.25.e
Conſenſus matrimonialis eſt duplex.di. 27.c.& di. 28.a
Conſenſus de futuro cum iurameto utrum efficit matrimonium. diſt.28.a
Conſenſus occultus non iudicatur ab eccleſia. di. 28.b
Conſenſus de præſenti utrum ſufficiat ad matrimonium contrahendū. diſt.28.c
Conſenſus de qua re ſit. ibi.c
Conſenſus coniugalis debet eſſe liber, & non coactus di.29.a
Conſenſum qualis error impedit,di. 30.a
Contritione ſola ſine confeſſione oris an dimittatur peccatum.di. 17.a
Continentiam an uir, uel mulier uouere poteſt ſine alterius conſenſu.di. 27.& 32.b
Cótinentia quare ſacerdotibus indicta ſit.diſ 33.d
Corona & tonſura clericalis qd ſignificat. di. 24.b
Chriſma unde ſit, & quomodo.diſ.23.a
Cruciatus impiorum in inferno an decoloret gloriam electorum. di.50.g
Curam aliquam utrum habeant damnati de ſuis amicis adhuc uiuentibus.di.5.c

D

Damnati utrum habeant memoriam ſuorum peccatorum.diſ.45.c
Damnati an cum ſuis deformitatibus hic habitis reſurgant. diſ.44.d
Damnatorū corpora quomodo ardent & non cōſumuntur. diſ 44.e
Damnati quali igne cruciātur, & ubi ſit ille ignis. diſt. 44.f
Damnatis utrum datur aliqua mitigatio pœnę di. 26.a.& per totum.
Damnabuntur quidam & iudicabuntur, quidam damnabūtur, & non iudicabuntur.di 47.c

Damnati vtrum peccabũt in inferno.di.50.a
Debitum carnis quando li cet ſoluere, & quando non.di.32.per totum.
Decedentis abſque confeſ ſione vtrum oblatio ſit accipienda.di.20.g
Delectatio carnis vtrũ ſem per ſit peccatum.di.31.h
Denarij nomine quid in- telligitur. diſt.49.a
Diaboli an corporali igne cremantur in inferno. diſti.44.f
Diaboli vtrũ poſt diem iu- dicij præerunt homini- qus ad puniẽndum. diſt. 47.e
Diaconatus ordo quid ſit. diſt.24.h
Diuortium quando fit, & in quib.caſibus. di.34.& di.35.& di.37.& diſt.39.
Duplici ſub ſpecie quare ſumititur corpus Chri- ſti di.11.f

E

Eccleſiaſticus iudex qualis debeat eſſe.diſt.19.e
Aedificare lignum, fęnum ſtipulã, quid ſit.di.21.a.b
Aedificare aurum, argentũ lapidẽ precioſum quia ſit.ibi.c
Aegris non eſt pęnitentia iniungenda.di.20.e
Electorum peccata hic per pęnitẽtiã deleta vtrum manifeſtabuntur in iudi cio.di 43.d
Electi ſine omni deformi- tate reſurgent ad iudi- cio.di 43.c
Eleemoſyna qđ ſit.di.15.e
Eleemoſynarũ plura ſunt genera.diſt.15.c.
Eleemoſyna in peccato mortali data utrum pro deſt.diſt.15.c
Eleemoſynis iuuantur ani mæ, & quibus proſunt. diſt 45.b.c
Epiſcopus quid ſit, & vnde dicatur.diſt.24 l
Epiſcoporum ordo eſt qua druplex.di.24.m.
Error impediens matrimo niũ, eſt quadruplex. di. 30.a
Aetas contrahentium quę ſit.di.36.a
Aetas ordinandorum quæ ſit.di.25.i
Aetas Chriſti quæ fuit.di. 44.a
Aetate in qua reſurgẽt ho mines.ibi.
Euchariſtiæ ſacramentum quãdo & quare ſit inſti- tutũ.di.8.per totum. & di.12 h

Euchariſtiæ mãducatio eſt duplex. diſtinctio. 9. per totum.
Euchariſtia quomodo eſt in altari. di. 10. per totũ.
Euchariſtię conſecratio & conuerſio quomodo fit. di. 11. a. b
Euchariſtia intincta nõ debet dari populo. diſtinct. 11. b.
Euchariſtia an ſæpius ſumenda. eſt. diſ. 12. h
Excommunicatus utrum conficiat. di. 13. a
Excommunicatio quid facit excommunicato. diſ. 18. g
Excommunicatos utrum ſimplex ſacerdos reconciliare poteſt. diſ. 20. f
Exercitationum tres ſunt ſpecies. di. 1. d
Exequiæ ſumptuoſæ vtrũ proſunt animabus. diſt. 45. d
Exorciſmus quid ſit. diſtin. 6. g
Exorciſtarum ordo quid ſit. di. 24. c
Exteriores tenebrę q̃ ſunt. diſ. 50. b
Excludi vtrum quis poterit hic à cogitatione Dei di. 50. b

F

Fides quid operatur in baptiſmo. diſ. 4. e
Fides quando implet vi baptiſmi. di. 4. e
Fides paruulorum & adultorum quomodo differunt. diſ. 4. d
Fidem petere quomodo dicũtur paruuli in baptiſmo. di 6. g
Filij adoptiui utrum poſſunt naturalibus copulari. diſt. 42. h
Flagellatur homo à Deo quinque modis. diſtinct. 15. a
Forma baptiſmi qualis eſt. diſt. 3. b
Forma confirmationis. diſ. 7. a
Forma conſecrationis. diſ. 8. b
Forma, ſpecies, pondus, ſapor quomodo remanet in ſacramento. diſ. 11. & diſt. 12. a
Fractio ſacramenti utrum uera ſit, & quare ſit. diſ. 12. b. c
Fornicatio utrum dirimit matrimonium. di. 35. b
Fornicatio ſpiriritualis quid ſit. diſt. 39. e
Fornicatio, ſtuprum, adulterium, inceſtus, raptus, in quo differunt. diſtin. 41. d
Forma in qua iudicabit Chri-

Chriſtus.diſtin. 48.a
Furioſi utrum matrimonium contrahere poſſunt.di.34.d

G

Gaudium æquale utrum habebunt ſancti poſt iudicium.di 49.d
Gaudium ſanctorum vtrũ augmentabitur poſt iudicium.diſ.19.e
Genera eleemoſynarum ſunt plura.diſ.15.c
Genera mortuorum ſunt tria.diſ.16.a
Generalis cōfeſſio ad quid prodeſt.diſ.21.e
Genera vnctionis ſunt tria di.22.a
Genera cantorũ ſunt duo. di.24 m
Giezitæ qui ſunt. di.25.d
Glos quæ vocatur. di.14.d
Gradus ſacrorum ordinũ ſunt ſeptem, & quare ſeptem.di. 24.a
Gradus ſacri qui impediũt matrimonium . diſtinct. 27.a
Gradus conſanguinitatis quot ſunt.diſ.40.b
Gradus affinitatis qui ſũt, & in quibus matrimonium contrahi poteſt. diſt.41.a

H

Habere plures uxores cui licebat ſub lege. diſtinct. 33.d
Habitationes ſanctorum in celo, damnatorum in inferno quomodo diſtinguuntur.diſt.49.a
Hæreticus utrum baptizare poteſt.diſ. 6.c.uel alia ſacramenta miniſtrare. diſt.25. per totum.
Hæreticas utrum cōficiat corpus Chriſti. diſ.13.a. & diſ. 25.a
Hæreticus quid ſit, & quid faciat hæreticum.diſtin. 13.b
Hæreſis ſimoniaca diſtinguitur tripliciter. diſtin. 25 g
Hypocrita eſt qui diuidit confeſſionem.diſt.16.a
Homicidæ ſunt qui abortum procurant, di.31.c
Homo flagellatur à Deo quinque modis.diſtinct. 15.a
Homo vndecunque naſcitur, ſi non peccat ſaluatur.diſ. 33.e
Hoſtia intincta non debet dari populo. diſ.11.g
Hoſtia quare in tres partes frangitur , & quid illæ partes

partes ſignificant. diſtin. 12.b. & f
Hoſtiarij officiũ quod eſt. diſ.24.c
Humilitatis cauſa nullus debet confiteri peccatum quod non fecit. di. 21.

I

Ianitores qui ſunt, & qđ illorũ officium. diſ.24.c
Ianitrices quæ ſint, diſtinc. 41.d
Ieiunis & ſobrijs debet dari corpus Chriſti. diſ.8.b
Ignis purgatorij qualis ſit. diſ.21.a
Ignis damnatorum qualis, & ubi ſit. diſ 44.e. f.g
Igne purgabitur mundus ante iudicium. diſ 47.d
Ignis præcedens iudicium comburet malus adhuc uiuẽtes, bonos uerò nõ. diſt.47.d
Immerſio baptiſmi quoties fieri debeat. diſt.3.i
Immolatio Chriſti ſemel facta quare ſæpius iteratur. diſ.12.g
Impedimenta matrimonij ſunt diuerſa. di 27. & di. 28. di.29. & di.30. &c.
Inceſtus quid ſit. diſ 41.d
Indulgentia capitur tripliciter. diſ.26.d
Infirmis utrum pęnitentia ſit iniungendá. diſ. 20 c
Infirmus contemnens unctionem ſacram grauiter peccat. diſ. 23.b
Infidelis utrum cum fideli matrimonium contrahere poteſt. diſ 39 a.b
Ingenuus quis ſit. diſ 36.a
Intentionem conficiendi non habens utrum conficiat ſacramentum. diſ. 13.a
Interfectoribus uxorum q̃ pœnitentia ſit iniungenda diſ 37.
Inſtituta ſunt ſacramenta propter tria. di.1.c
Inſtitutio baptiſmi quando facta eſt, & quare. di. 3.f. & 50.a
Inſtitutio coniugij eſt duplex. diſ.26.b
Inſtitutio unctionis à quibus facta eſt. diſ.23.b
Iterantur quæ ſacramenta & quæ non. diſ.23.c
Ite miſſa eſt quomodo intelligitur. diſ. 24.m
Iudex qualis eſſe debeat ſacerdos in audiendo confeſſionem. diſ.39.e
Iudicium finale utrum die uel nocte erit. di.43.c
Iudex uiuorum & mortuorum eſt Chriſtus, dupliciter intelligitur. di.44.f
Iudicium Dei occultum

quid ſit diſ.46.c
Iudicij ſciẽtia qualiter fiet. di.47.a
Iudicabunt utrum ſancti cum Chriſto.diſ.41.d
Iudicandorum erunt quatuor ordines. diſ.47.c
Iudicis forma qualis erit. di.48.a
Iudicium in quo loco erit. diſ 48.d
Iuſiurãdum tres habet comites diſt.39.a
Iuſtitia & miſericordia in Deo utrum ſint idẽ uel diuerſa.diſ.46.d

L

Laicum utrum ſit confitendum.diſ. 17.e
Laicis Euchariſtia intincta non eſt danda.di.10.g
Lamech primus omnium duas habuit uxores.diſt. 33.a
Lectoris officiũ quod eſt. di.24.d
Legalia quando ceſſauerunt.diſ.3.K
Legitimæ perſonæ ſunt diuerſę.di.34 a
Leuir quis uocatur.d.41.d
Ligandi & ſoluendi poteſtas qualiter data eſt ſacerdotibus. di.18.per totum.
Ligant & ſoluunt quomodo ſacerdotes.di.18.d.e.f.&c.
Ligatur & ſoluitur peccator dupliciter. ibid.
Ligandi & ſoluendi poteſtatẽ utrum omnes habeãt ſacerdotes.diſ.19.e
Lignum fœnum, ſtipulam ædificare quid ſit. di.21.a.b
Locus iudicij extremi ubi erit.diſ.48.d

M

Malus ſacerdos utrum ſacramenta miniſtrare poteſt.diſ.5.& diſ.13.a
Malus finis nõ contaminat ſacramentum. diſt. 30.e
Malum incõtinentię quid ſit.di.31.g
Maledicam benedictionibus ueſtris,quomodo intelligitur.di. 19. e
Mali utrum cum ſuis deformitatibus reſurgant.di. 44.d
Malis in inferno utrum datur aliqua mitigatio pęnæ.diſt.46.a
Mali utrum in inferno peccabunt.diſ.50.a
Mali in inferno utrum habeant notitiam eorum quæ hic aguntur.di.50 c
Mali & boni utrum ſe inui

cem videbunt poſt iudicium.di.50.f
Manducatur corpus Chriſti duobus modis. di.9.a
Mariæ & Ioſeph coniugiũ vtrum fuit verum. diſti. 26.g. & diſ.28.c. & diſt. 30.b.c
Matrimonium quãdo, quare, & ubi ſit inſtitutum. di.26.a.b. & diſt. 30.d
Matrimonium quando ſecundum præceptum vel ſecũdum indulgentiam eſt inſtitutum.di.26.c
Matrimonium cuius rei ſit ſacramentum. diſti. 26. f.g
Matrimonium quid ſit.diſtin. 27.b
Matrimonij cauſa efficiẽs quæ eſt.diſ.27.c
Matrimonium utrum ſolo fiat conſenſu. di.27.d
Matrimonium quando incipit.di.27.e.f
Matrimonium vtrũ faciat conſenſus de futuro cũ iuramento.diſt.28.a
Matrimonium quibus uerbis contrahitur. diſ.28.c
Matrimonij ſubſtantia eſt conſenſus de præſenti. diſ.28.b
Matrimonium impedit cõſenſus coactus. di.29 a
Matrimonium impeditur quadruplici errore. diſt. 30.a
Matrimonij bona ſunt tria di.31.a
Matrimonij ſeparatio eſt duplex.di.21.b
Matrimonium utrum ſine ſacramento fieri poteſt. di.31.c
Matrimonialis coitus vtrũ ſit cum peccato. diſ 31.f g.& di.32.d
Matrimonium quomodo ordinatum fuit temporibus antiquis. diſ. 33.per totum.
Matrimoniũ propter quas cauſas ſeparatur.diſ.34. & diſ.35. & diſt. 36. per totum.
Matrimonium utrũ ſit inter ſeruiles diuerſorum dominorum.diſ. 39.b
Matrimonium in qua ætate contrahi debet. diſti. 36.d
Matrimonium in quibus ordinibus fieri non poteſt.di.37.a
Matrimonium vtrum ſtare poteſt inter fideles & infideles.diſ.39. a.b
Matrimonium infidelium vtrum ſit legitimum. di. 39.i
Matrimoniũ in quibus affinitatis gradibus ſtare non

non poteſt.diſ.40.& 41. per totum.

Matrimonium conſangui neorum quibus teſtificã tibus diuiditur. diſtinct. 41.d

Matrimonium utrum fieri poteſt inter filios uel filias ſpirituales. diſ.42.a

Matrimonium vtrum filij naturales cum adopotiuis contrahere poſſunt. di.42.d

Memoriam peccatorum vtrum habebunt ſancti quæ hic commiſerunt. diſ.43.d

Mẽtis uirginitas melior eſt virginitate carnis. diſt. 33.c

Meritis quibus iuuabũtur qui in fine ſæculi reperientur.diſ.45.f

Merita ſanctorum quomodo bonis ſuffragantur. di.45 g.h

Merſio trina an debet fieri in baptiſmo.di.3.i

Miſericordius utrum agit Deus cũ malis quã peccata eorum meruerunt. di 45.c. & diſ.46.a

Miſericordia & iuſtitia Dei utrũ ſunt idem vel diuerſa.diſ.46.d

Miſericordia, bonitas, iuſtitia, utrum habeãt diſtincta opera.diſ. 46.e

Miſericordia & iuſtitia sũt uiæ domini, quomodo intelligitur.di.46.f

Miniſterium angelorum quale erit in iudicio.diſ. 47.d

Modus cõuerſionis Euchariſtiæ utrum ſit formalis vel ſubſtantialis. diſtinc. 11.a

Modus pœnitendi quomodo fieri debeat.diſ.16.& 17. per totum.

Modi ligandi & ſoluendi ſũt diuerſi. diſt. 18. per totum.

Monſtra utrum in ſuis deformitatibus reſurgant. di.44.h

Mortua opera bona reuiuiſcunt per pœnitentiã. diſ. 15.e

Mortale peccatum quãtũ polluit animam. di.18.h

Mortalium & uenialium poteſt quis verè pœnitere, excepto vno mortali & pluribus uenialibus di.21.d

Moriẽtur quomodo hi qui in fine ſæculi inuenientur.di.43.c

Mortui quomodo reſurgent.diſ.44.& di.45.per totum.

Mulier quæ non pertinet

ad matrimoniũ.diſ.29.g
Mundus quomodo conſumetur igne ante iudiciũ. di.47 d
Mutatis ab ægritudine vtrum ſacraméta dari debent diſt.20.c

N

Neceſſitatis tempore non eſt neganda pęnitentia. di.20.d
Neophytus quid ſit.di.6.h
Niſi quis renat⁹ fuerit, &c. quomodo intelligitur. diſt.4.e
Nocte media ueniet Chriſtus, quomodo intelligitur.diſt.43.c
Nomina dignitatũ uel officiorum eccleſiaſticorũ quæ ſunt.diſt. 24 l
Nuptiæ quàm bonæ ſunt. di.26 per totum.
Nuptias ſolus cõſenſus voluntatis facit. diſ.27.per totum.
Nuptialia pacta ſunt duplicia.di.27.l
Nuptiarum cauſa finalis q̃ eſt.di. 30.b
Nuptię quibus tẽporibus non ſunt celebrandæ.d. 32.c. d.e
Nuptiæ quomodo fuerũt temporibus antiquis ordinatæ.diſt 33.a
Nuptiæ utrũ fieri poſſunt inter filios adoptiuos & naturales. di.42.d
Nuptiæ ſecũdæ, tertiæ, uel quartæ utrum ſint licitę vel non.di.42.i

O

Oblatio eorũ qui ſine confeſſione decedunt utrũ ſit recipienda.di.20.g
Obſcuratio ſolis & lunæ qualiter fiet in die iudicij.di.48.c
Occiſores uxorũ qualiter debeãt pęnitere di.37.b
Occultum iudicium Dei quid ſit.di.46.c
Offendit Deus tribus modis.d 16.a
Officia ſacrorum ordinũ quomodo Chriſtus impleuerit.di.24 per totũ.
Olei conſecratio utrum à ſimplici ſacerdote fieri poteſt.di.20.f
Opera bona ſine charitate facta non ualent.di.15.f
Opera bona in peccatis facta ad quid ualeant.diſt. 15.f
Orationes & eleemoſynæ quibus proſunt. di 45.c
Orationes omnium utrũ ſancti audiant.diſ.45 g

Ordines ſacri quot ſunt, & quomodo nominantur.di.34.per totum.
Ordinare vtrũ poſſunt hæretici.di.25.per totum.
Ordinare vtrum poſſunt ſimoniaci.di.25.d.e
Ordinandorum ætas quæ eſſe debeat.di.25.1
Ordines ſacri qui impediũt matrimonium. diſ. 37.a
Ordines ordinandorum erunt quatuor. diſt.47.c
Ordo iudicii finalis qualiter erit.diſt.43.d

P

Partes ſacramenti Euchariſtiæ quid ſignificant. di.12.f
Paruuli qui incircũciſi moriebantur, vtrum ſaluabantur.di.1.l
Paſſibile corpus dedit Chriſtus diſcipulis.di.11.h
Paſſio ſupplet vicẽ baptiſmi. diſt.4.d
Pater Deus vtrũ ſe Deum genuerit.di 4 per totũ.
Patriarcha vnde dicitur.diſtin.24.m
Peccata an ſæpe dimittantur per pęnitentiam. di. 14.d
Peccata vtrum per ſolam contritionem dimittantur ſine oris cõfeſſione. diſt.17.per totum.
Peccata quomodo dimittuntur per ſacerdotes. di.18.per totum.
Peccata aliqua vtrum poſt hanc uitã remittuntur. diſt.21.per totum.
Peccata dimiſſa an iterum redeant.diſt 22.a
Peccata quæ impediũt matrimonium.diſt.39.d
Peccare vtrum poſſunt mali in inferno.diſt.50.a
Pęna ſacerdotis confeſſionem publicantis quæ ſit di.21.g
Pęnæ damnatorum an aliquando mitigantur. di. 46.a
Pęna damnatorum utrum obfuſcat gloriam beatorum.di 50 g
Pęnitentia eſt duplex. diſ. 14.a
Pęnitentia quid ſit, & vnde dicitur.di.14.a
Pęnitentia ſolẽnis quę ſit. ibid.c
Pœnitere vtrum poteſt de vno peccato, qui pluribus eſt irretitus. di. 15 a
Pœnitentiæ perfectio cõſiſtit in tribus.di.16.a
Pœnitentia vera quid ſit, ibid.a

Sacerdos vtrum poteſt dimittere vel retinere peccata.diſ. 13. per totum.
Sacerdotes an omnes habeant claues eccleſię.di. 19.per totum.
Sacerdos ſimplex non poteſt reconciliare publicè pęnitentem inconſulto epiſcopo.diſ.20.f
Sacerdotis cõfeſſionem publicanis pœna quæ ſit. diſ.21.g
Sacerdotalis ordo vnde habet exordium.di.24.i
Sacerdotes à cõſortio mulierũ penitus debent eſſe alieni. diſtin. 37. a. & di.33.d
Sacrificium altaris an celebrari poteſt ſine aqua. diſ.11.g
Sacrificium an ſit quod in altari geritur vel immolatio.di.12.g
Sancti an omnes ęqualiter cognoſcant Deum. diſt. 49.c
Sancti an æquale habent gaudium in cęlo. diſtin. 49.d
Sanctorum beatitudo vtrũ maior erit poſt iudiciũ. diſ.49.e
Sanctorũ gloriam utrum obfuſcat pęna damnatorum.di.50.g
Satisfactio vera quæ ſit, & quæ falſa.diſ.16.a. b
Satisfactio venialium quæ ſit diſ.16.d
Scire an poteſt Deus ſemper q̃ ſemel ſcit.di.41.f
Schiſmatici vtrũ ſacramẽtum Euchariſtiæ conficiant.diſ.13.a
Separatio eſt duplex.diſtin. 31 b
Septem ſunt ſacramẽta eccleſiæ.di.2.a
Signum quid ſit.diſtin. 1. a
Signum & ſacramentũ in quo differunt.diſ. 1.a
Simoniacus vtrum conſecrare vel ordinare põt. di.25.d
Simoniaca hæreſis ſit tripliciter.diſ.25.g
Soli Deo vtrũ ſufficiat cõfiteri abſque ſacerdote. diſ.17.c
Soluendi poteſtas quomodo data eſt ſacerdotibus di.18.& di.19. per totũ.
Specie quare ſub alia Chriſtus corpus ſuum tradidit.di.12.c
Spiritualis cognatio vbi ſit diſt.42 a
Spirituales filij qui ſunt.di. 42.b
Spirituales filij vtrum naturalibus copulari poſſunt. diſt.42.d

Spon-

Sponſa utrũ poteſt intrare monaſterium ſine conſenſu ſponſi. diſtinctio. 27.g
Sponſus & ſpõſa multipliciter accipitur. diſtinct. 27.K.l
Sponſa quæ dicitur uidua mortuo ſponſo, & quæ non.di.27.n
Sponſam viduam ducens, an ad ſacros ordines accedere poteſt.di.27.o
Statura reſurgentium qualis erit.diſt.44.a
Subdiaconatus ordo quis ſit.di.24.g
Subſtantia panis & uini vtrum ſubſtantialiter uel formaliter in corpus & ſanguinem cõuertatur. di.11.a.b
Succentoris officium. diſt. 24.m
Sufficiat utrũ ſoli Deo confiteri.di.17.c

T

Tabula ſecũda poſt naufragiũ eſt pęnitẽtia.di.14.a
Tarda pœnitentia quantum ualeat.di.20.a
Temporaliter quæ peccata punit deus.di.15.b
Tempus pœnitendi quandiu durat.di.20.a
Temporibus quibus nuptiæ non ſunt celebrandæ.di.30.c.d.e
Tenebræ interiores quæ ſunt di.18 i
Tenebræ exteriores quare dicuntur in inferno.diſ. 50.b
Tonſura clericalis quid ſignificat.di.24.b
Tria ſunt genera unctionis.di.23.a
Tria ſunt genera coniugij. di.31.a
Tria ſunt genera conſanguinitatis.di.42.a
Tribus modis agitur pœnitentia.di.16 e
Triforme eſt corpus Chriſti.di.12.f

V

Valde malis vtrum datur mitigatio pęnæ.di.46.a
Vbi ſit ignis infernalis.diſ. 44 f
Vbi erit iudicium finnale. 48.g
Velle an poſſunt ſancti aliud quam quod deus ũult.di.45.h
Venialia peccata quibus delentur.di.16.d
Venialia peccata quomodo poſt hanc vitam purgantur.di.21.a.b

Venialia

Venialia peccata ſufficit generaliter confiteri.di. 21.c
Vera beatitudo quæ ſit. di. 49.b
Vera pœnitentia quæ ſit. di.26.a
Verè pœnitens quis ſit. di. 21.d
Viaticũ quare dicitur corpus Chriſti.di.8.a
Virgines conſecrare an poteſt.presbyter.di.20.f
Virginitas Ioannis utrum ſit præferenda caſtitati Abrahæ.di.33.b
Virginitas mentis melio eſt uirginitate carnis.di. 33.e
Virtus ſacramenti Euchariſtiæ quæ ſit.di. 12.g
Vita mala ſacerdotis non contaminat ſacramentum.di.13.a
Vitam beatam vtrum omnes habere uelint.diſtin. 49.b
Vnctionum tria ſunt genera.di.23.a
Vnctionis ſacramentum à quibus eſt inſtitutum.diſtinct.23.b
Vnctionis ſacramẽtum an iterari debeat di.23.e
Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas quomodo dicuntur.di. 46.f
Voluntatẽ qualem habeãt damnati.di.50.
Votum quid ſit.di.38.a
Votum eſt.duplex, ſcilicet commune & ſingulare. di.38.b
Votum ſingulare eſt duplex, ſcilicet priuatũ & ſolenne.di.38.b
Vxores plures cui licebat habere tẽpore legis. diſt. 33.d
Vxor non eſt dimittenda pro aliqua macula uel infirmitate corporis.di. 34.f
Vxorem dimittere an poteſt uir cauſa fornicationis.di.35.b.c d
Vxorũ interfectores quomodo pœnitere debeãt. di.37.b
Vxor ꝓpter fornicationẽ ſpiritualem in debeat dimitti.di.39.c
Vxor fratris quomodo uocatur.di.41.e

X

Chriſtus quam poteſtatem baptiſmi ſeruis tradidit, & quam ſibi retinuit.di. 5.b.c
Chriſti corpus quomodo conficitur de ſubſtantia panis.di.13. per totum.

Chriſtus

Chriſtus quale corpus dedit diſcipulis.di.11.c
Chriſtus vtrũ quotidie immoletur, uel tantum ſemel immolatus eſt. diſt. 12.d
Chriſtus iudex uiuorum & mortuorum quomodo intelligitur. diſtinctio. 43.f
Chriſtus in qua forma iudicabit.diſ.48.a

INDICIS LIBRI IIII.

FINIS.

260 Petri L
261 — —

ito studio, exstructum. Venet., 1699, gros vol. in 4, ...
gula Cleri, ex sacris litteris S. Patrum monimentis, ecclesiasticis
... studio **Sim. Salamo** et **M. Gelabert.** Laus., 1...